

હાલ્ય પારષદ સમલન અંક

પુસ્તક ૧૯ થું

તા. મુઆરી-૧૯૫૦

અંક ૧ લો

શ્રી. માલીભાઈ ન.
અમીન સાહેબની
રાંચી ગુણ્ય સ્મૃતિ
(તા. ૧-૨-૪૪)

૦૨૦.૫
પુસ્તક

: વાપિંક લખાજમ :

શ. ૩-૮-૦

પરદેશ શ. ૫-૦-૦

ફટક નકમ શ. ૦-૧-૦

: વ્યવસ્થાપક :

પણભાઈ નારાયણ અમીન (બી. કોમ)

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

: તંત્રી :

મણિલાલ પ્રભાકર વ્યાસ

દરેક લાયબ્રેરીએ

વસાવવા યોગ્ય નવાં ગ્રન્થરત્નો

ચિત્રલેખા અનુ. રમણીક મેઘાણી	૩-૮-૦	જીવનસાથી	કંગરસી સંપદ	૪-૪-૦
ભારતી સીતારામ ચર્મા	૨-૮-૦	ઘરની રાણી	"	૬-૧૨-૦
માનવહૈયાં ચાંપશી હિંદી	૧-૮-૦	સંસ્કારલક્ષ્મી	"	૬-૧૨-૦
બંગાળી જીવન	૧-૦-૦	નાના ફાનવીસ રમણલાલ દેસાઈ	૧-૦-૦	
રતની અને બીજી વાતો ૨. સેની	૧-૪-૦	માફ જીવન-કાર્યક્ષેત્ર	૧-૧૨-૦	
ભાત ભાતનું ભરતકામ	૧-૪-૦	(હેન્ડીફાઈ)		
લીલાવતી પટેલ		રયામલી નિરૂપમાદેવી	૩-૮-૦	
ગાંધીજીને જન્મવંદના	૨-૧૨-૦	મોક્ષદા	"	૩-૦-૦
સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન		રૂપમાધુરી અનુ. મોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦	
આગ્રપાલી ૧-૨ રામચંદ્ર દાકુર	૧-૧-૦	કુળવતી	૨-૮-૦	
પ્રજ્ઞાનો ભાષ અચૂતવાન બેશી	૨-૦-૦	મારી નાંધપોથી બ્યોર્તીફ્ર હવે	૨-૮-૦	
શ્રામતી સીતા અનુ ૨. સેની	૩-૮-૦	વિતુભાઈ ને કલાબહેન	૦-૩-૦	
અલિમાન	" મુદ્દલ	વીમળા સેતલવાડ		
શરદવાણી	" સેની	બહાદુર હંસા	"	૦-૩-૦
શરદવંદના	" "	નાનકડો કનુ	"	૦-૩-૦
રૂપમાધુરી અનુ. મોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦	બચુકડો ઉદર	"	૦-૨-૬
વિનાહિતા	" રમણલાલ સેની	લવિષ્યવાણી	"	૬-૧૨
"	"	વ્યાપારી લવિષ્ય	"	૫-૦
રેલદમી ટાગોર	૩-૮-૦	લગ્નનો આનંદ	"	૩-૧૨
ખંડેન	"	વાત્સ્યાયન કામસૂત્ર	૬-૧૨	
લાલી	"			
આનંદી	"			
વિભાવરી	"			
જ્યશ્રી	"			
કમલિની	"			

ઉપરનાં પુસ્તકોમાંથી ન હોય તે મંગાવી લેવો.
ખલાસ થતાં ફેરી આ કિંમતમાં મળશે નહિ.

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ :: પબ્લીશર્સ.

૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુખર્ષ-૨

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાબુમિત્ર પ્રિ. પ્રેસ'માં અંગાલાલ વિ. ઠક્કર
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ દ્વિતે ગટિ બાપી પ્રસિદ્ધ કથું. તા. ૧૫-૧-૪૪

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં પ્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રશ્નોની વિવિધતા છે, જીવનનો ધબકાર છે, શૈક્ષિની નબીનતા છે, તમારી લાયબ્રેરીમાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિષ્કશે.

નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ કોટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામડું	ન્યાં લેખક : રતિલાલ અદાણી	૩-૦-૦
	પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને બીજી વાર્તા	લેખિકા : લાલુબહેન મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૧ દવાનો છેલ્લો ઘુંટડો		
અને કુદરતી સારવાર	લેખક : ભૂપતરાય દવે	૨-૧૨-૦
૭ દૂધ : મૃત્યુલોકનું અમૃત	લેખક : કલિલાલ શાહ	૨-૦-૦

વિવેચનસંગ્રહ :

૮ નિકપરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ	૨-૮-૦
	આ ઉપરાંત	
૯ લક્ષ્મીસાધના	લેખક : સોપાન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	અનુ. ભોળીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦
૧૧ હિંદુ વિશ્વયુદ્ધના વર્ણનોમાં ડુંગરશી સંપત્તિ		૧-૦-૦
૧૨ ૧૯૪૩નાં પગરણ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીની મૂલ્યવાળા	કરમનદાસ માધુક	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં વર્ષાં ૪ પુસ્તકોની સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકાલયે એ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવચિંતા'ની સાહજીનાં પાકું પૃષ્ઠ. દિવંગી બેકેટ રૂ. ૭-૮-૦
૧૯૪૩-૪૪]	પો. રૂ. ૧-૦-૦

૨ પારિવારિક જ્ઞાનકોષ	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાયબ્રેરીમાં
[સાજકારણ]	તો હોવું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦

ભારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મેજલ સ્ટ્રીટ, કોટ-મુંબઈ.
૧૬, શ્રીમાળી સૌંદર્યદી, અમદાવાદ.

નવજીવન કાર્યાલયનાં અવશ્ય વસાવવા જેવાં પુસ્તકો

સ્વદેશી સમાજ : કવિવર સ્વીન્ડ્રનાથ ઠાકુર ૦-૮-૦

મૂળ ખંગાળા ઉપરથી શ્રી નગીનદાસ પારેખે આ અનુવાદ કરેલો છે. ખંગાળામાં ૧૯૦૫ થી ૧૯૧૦ દર વાનના વર્ષોમાં જે સ્વદેશી હિલચાલ શરૂ થઈ હતી, તે સમયની પરિસ્થિતિને સ્પર્શતા આ લેખો છે.

જાતે મળારી કરનારાઓને : ૦-૩-૦

જાતમહેનતનું મહત્ત્વ ને ગૌરવ દર્શાવતા ટૉલસ્ટૉયના ઉદ્દ્યોષક નિબંધોના અનુવાદ ખેડૂતો અને મજૂરોના ઉદ્ધારનો મહત્ત્વ ટૉલસ્ટૉયે બતાવેલો ભાગ આ નાનકડા નિબંધમાંથી મળી રહે છે.

જીવનશોધન : શ્રી. કિશોરલાલ ધનશ્યામલાલ મશરૂવાળા ૧-૪-૦

કેળવણીના પાયા : " " " ૧-૦-૦

ઉદ્યમનું જીવન : સુપ્રસિદ્ધ લેખક મોરીસ મેટરલીકના ૦-૧૦-૦

The White Ant નામના બોધક પુસ્તકનો અનુવાદ.

બાપુ : શ્રી ધનશ્યામદાસ ખીરલાના ૦-૧૦-૦

મૂળ હિંદી પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ ગાંધીજીના જીવનની મીઠાસા કરતું મનનીય પુસ્તક

સો ટકા સ્વદેશી : ગાંધીજી ૧-૪-૦

સ્વદેશી તથા ખાદો અને આયોજોગની મીઠાસા કરતા લેખોનો સમૂહ.

મીમદ્ ભાગવત : મીમદ્ ભાગવત મહાપુરાણનો છાયાનુવાદ. ૧-૮-૦

આપણો આર્થિક પ્રશ્ન : શ્રી હમનલાલ જોશી ૧-૦-૦

હિંદની વિકટ આર્થિક પરિસ્થિતિ રજૂ કરી તેના ઉકેલનો ભાગ દર્શાવતું પુસ્તક

મારી વ્યાપક કેળવણી : અનુ: ચ હુભાઈ શા. પટેલ ૧-૪-૦

ખૂંટર ટી વોસિંગ્ટનની 'My Larger Education' નામની બોધક અને રસપૂર્ણ આત્મકથાનો અનુવાદ.

ટૉલસ્ટૉય અને શિક્ષણ : અનુવાદક પાડુરંગ વિકુલ વળામે ૦-૮-૦

ટૉલસ્ટૉયના કેળવણી વિષેના વિચારો અને અખાસોનો સમૂહ.

હિંદુ જીવનદર્શન : સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું ૦-૧૦-૦

The Hindn View of Life નો અનુવાદ.

ગામગોષ્ઠી : લેખકો—વિકુલદાસ ઠોઠારી, રાવજીભાઈ ના. પટેલ ૦-૬-૦

ગામઝાના પ્રશ્નોની સવાદરૂપે ચર્ચા, તથા ખેડૂત ઉપયોગી તથા કામદારોની સંવાદરૂપે સમજાવતી.

મારું ગામઠું : જળલભાઈ મહેતા ૦-૧૦-૦

આ પુસ્તકમાં એક નિષ્કાવાન ગ્રામસેવકે ગામઝાના વસવાટ દરમિયાન પોતાને મળેલા કડવા મીઠા અનુભવોનો આબેદુખ ચિતાર આપ્યો છે. તે ઉપરાંત એમણે ગ્રામજીવનને સ્પર્શતા આર્થિક તેમ જ સામાજિક પ્રશ્નોની છથાવટ કરી તેના ઉકેલની દિશા પણ બતાવી છે.

પુસ્તકાલય સ. સ મંડળ લિ. પા. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા

બાળક

૨૧ વર્ષથી બાળકોની
સેવા કરે છે.

યુદ્ધકાળ હોવા છતાં, અતિશય મોંઘવારીમાં
પોતાનું પ્રકાશન બાળકે એના એ લવાબમમાં
ઝાટલે કે ફેકેત રૂપિયા બેમાં ચાલુ રાખ્યું
છે. તેને યોગ્ય ન્યાય આપી પોતાની
સંસ્થામાં-પોતાનાં ઘરોમાં વસાવવું એ
સૌ કોઈ વહિવટોની પવિત્ર ફરજ છે.

‘બાળક’ કાર્યાલય, રાવપુરા, વડોદરા.

સ્વ. શરદાબાણીની પ્રથાસાને વરેલા “પાડે” “અભિમાન” વગેરેના સર્જક
શ્રી. નારાયણ બાણીની બે નવી નવલકથાઓ

અપૂર્ણ

બકુરાણી

રૂ. ૩-૦-૦

રૂ. ૨-૮-૦

નારીહૃદયની મમવેધક વ્યથાના દર્દીભર્યા પ્રસંગો, માનવતા અને
ગૃહસંચારની અપૂર્ણ છબી ઉપરનાં બન્ને પુસ્તકો ખરી પાડે છે.

મહાકવિ પ્રેમાનંદકૃત

શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી કૃત

શ્રી ભોગવ કૃત

દરામ સંકથ

કલંક

‘ગુરુસ્વામી’

અધ્યાય ૧-૨૫

આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને

ઇતિહાસ અને સંવેદન પર

પ્રો. મનમુખ એવેરીના
ટિપ્પણ અને ઉપોદ્ઘાત સહિત

૪ પરાંતી નવી નવલકથા

સ્થાપતી રસમય નવલકથા

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૨-૦-૦

લખો:-

કિતાબઘર

: : : : રાજકોટ

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

ભારોભાર ચિત્રોવાળાં, છ થી પંદર વર્ષનાં બાલકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે
તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં
પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો
સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે
જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાઓ
અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે જરૂરતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જીલ્લાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં
રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છ થી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાનું વાચન રૂા. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા (આઠ થી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન :

જે મનોહર બોક્સમાં : રૂા. ૧૧-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસ થી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન :

આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂા. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગતો માટે “પુસ્તકાલય”ના જીલ્લાઈ ૧૯૪૩
ના અંકની જાહેરજખરનાં પાના : ૨૭ થી ૩૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતે આપવાનાં છે

માત્ર જૂજ પ્રતો સિલક છે

પાછળથી નહિ મળે માટે આજે જ મંગાવીને વસાવો.

મૂળ કિંમત	પુસ્તકનું નામ	રેવાની કિંમત	મૂળ કિંમત	પુસ્તકનું નામ	રેવાની કિંમત
રૂ. આ.		રૂ. આ.	રૂ. આ.		રૂ. આ.
૭-૦	૮૦૦૦ ગુજરાતી પુસ્તકો- ૫-૪		૧-૮	વીર ગાર્ફિલ્ડ	૧-૦
	ની વર્ગીકૃત નામાવલી		૦-૧૪	માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ	"
	ભા. ૧ ભો			શિક્ષણકળા	૦-૭
૫-૦	૪૦૦૦ ગુજરાતી પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી		૧-૫	રોગ અને આરોગ્ય.	૦-૧૦
	ભા. ૨ ભો	૩-૧૨	૦-૧૩	માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૬
૩-૦	વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ	૧-૮	૦-૧૧	શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય	૦-૫
૦-૧૪	કસરત અને આરોગ્ય	૦-૭	૦-૧૨	હિંદના ઇતિહાસની વાતો	૦-૬
૧-૧	પ્રગતિને પંથે	૦-૮	૦-૮	હાડપિંજર	૦-૪
૦-૧૧	ભૂરચના	૦-૫	૦-૫	પરિમલ	૦-૩
૧-૧	વિદ્યાશાળા	૦-૮	૨-૦	ફૂલછાંખ	૦-૧૦
૦-૬	સિંહ	૦-૩	૧-૦	અ. સૌ. કુમારી	૦-૧૦
૦-૧૪	આહારશાસ્ત્ર	૦-૭	૦-૧૦	મહનેમંદિર	૦-૬
૦-૧૩	બાળદેખવણી	૦-૭	૧-૮	વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૦-૧૨
૦-૧૨	તારાશાસ્ત્ર	૦-૬	૧-૨	મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૦-૬
૦-૬	રામાયણરહસ્ય	૦-૪	૦-૫	આર્યોની ઓળખાણ	૦-૨
૦-૬	શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ ભો	૦-૪	૧-૧૨	બુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૦
૦-૧૧	મધુમક્ષિકા અને બ્રમર	૦-૫	૧-૮	બૉલવિજ્ઞાન ભાગ ૩ ભો	૧-૪
૦-૧૪	ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ	૦-૭	૨-૦	અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો	૧-૦
૦-૧૩	દેવલાક રોગો—ભા. ૨ ભો	૦-૬	૧-૮	Flowers of Life	૧-૦

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

સોરઠરાણી	ગૌ. દ્વા. રાયચુરા	૧-૮-૦	કુમારી હેલન	રસૂલભાઈ વોરા	૦-૨-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	નંતક કથાઓ	ચંદ્રશંકર ભટ્ટ	૦-૧૦-૦
કુળદીપક	"	૧-૮-૦	રામસિંહ ત્રાઠોડ	ચં. મ. વાટ	૦-૬-૦
સોરઠપતિ	"	૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન	ભા. ૩	૦-૬-૦
સોમનાથની સખાતે	"	૧-૮-૦	કીસ્તોફર	કેલ્વિનસ	૦-૬-૦
નવલખ સોરઠ	"	૧-૮-૦	કથામણિ	વીમાવાળા	૨-૮-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાતો	"	૨-૦-૦	શામહેવતા	મ. કા. પટેલ	૧-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	બલિદાન	પ્રા. કા. મુનશી	૦-૮-૦
ઠાકિયાવાઠની લોકવાર્તા ભા. ૨જો	૧-૮-૦		ચાંદરણાં	પ્ર. ગિ. મહેતા	૦-૮-૦
હઠાની રમઝટ	રાયચુરા	૧-૮-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી		૧-૪-૦
કૃચ્છીતો	"	૦-૧૨-૦	રવિશંકર અંબરીઆ		
રાયચુરાની રસકથાઓ	"	૧-૮-૦	હરિગીત ગીતા	"	૦-૮-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	જીવનમંબારણાં (શારદા મહેતા)		૨-૮-૦
ઠાલચિવઠાની ઠરા વાર્તાઓ	"	૧-૮-૦	ખાલસાહિત્ય સર્વસંગ્રહ ભા. ૧-૨		૨-૨-૦
ઠાલચીવઠાનો કાયરો	"	૧-૮-૦	છત્રપતિ શિવાજી	વા. મુકાદમ	૫-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	"	૧-૪-૦	સામાજિક શૃંખલાઓ		૦-૮-૦
લખેશરી	"	૨-૮-૦	યુવક કાર્યાલય		
રાસમંદિર	"	૧-૦-૦	રાજ્ય એને રાજકારણ		૬-૮-૦
રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦	શ્રી. હરકાન્ત શુક્લ		
સોરઠને સીમાડે	"	૧-૮-૦	ગજવે ધૂમતો	શુજરાતી શબ્દકોષ	૧-૪-૦
મો. ન. અમીન, જીવન અને કાર્ય	૨-૮-૦		જવનિકા	રેખા કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
શુજરાતણ ટાઇપીસ્ટ: ગંગાબેન પટેલ	૧-૪-૦		હંસી (નાટક)	બી. પી. વૈદ્ય	૧-૦-૦
			શ્દ્ધની શુજરાતી ભાષા		૧-૧૨-૦
			જાપાનની કેળવણી		૦-૮-૦

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પા. બો. નં. ૧૦, રાયચુરા-વડોદરા.

નવાં પુસ્તકો

મિલન,	નારાયણભાણુ કૃત	૩-૦-૦	ઉદ્ભૂતિપિ પરિચય	૦-૮-૦
વારસદાર	„	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પતિમંદિર	„	૧-૧૨-૦	ટોકીઝ ગાઈડ	૩-૦-૦
શરદ્વાણી	શરદ્ભાણુ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ	૧૧૦૦ પાના ૮-૦-૦૦
વિજયા	„	૨-૮-૦	ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ ગુજરાતી ડિક્શનરી	૬-૮-૦
રેણુની મા	„	૪-૮-૦	૯૧૨ પાના	
શેષપ્રશ્ન	„	૩-૮-૦	ભાતાસી-	અંગ્રેજી નવલિકા ૨-૮-૦
જ્ઞાનદા	„	૨-૮-૦	કરમની કહાણી	૪-૦-૦
ભાધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રભુચયજ્ઞ	૨-૮-૦
ભાલી	„	૩-૮-૦	દ્રાવેલર્સ ગાઈડ	૩-૦-૦
શાઈબહેન	„	૩-૮-૦	પત્નીભક્તિ અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
કૃષ્ણકાન્તગુપ્ત વિલ	૨-૮-૦		કલમ ચાણુક	બેકાર ૧-૮-૦
અકિમભાણુ કૃત			પ્રેમકન્યા	„ ૨-૮-૦
હુર્ગેશનંદિની	„	૪-૦-૦	સનમની શોધમાં	„ ૪-૦-૦
પતિપત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦	અક્ષતના આં	„ ૨-૮-૦
મોક્ષદા	„	૪-૦-૦	રાજા હોઈ તો	„ ૨-૮-૦
જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો			રમતા રામ	„ ૨-૮-૦
હાથની ભાષા	૫-૦-૦		બાળભાગવત	„ ૦-૧૨-૦
શરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦		બાવલાનાં પરાક્રમે	„ ૧-૦-૦
આપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	૫-૦-૦			

હરિહર પુસ્તકાલય,

બુકસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ

ટાવર રોડ—મુરત

પુસ્તક ૧૯ મું

જાન્યુઆરી-૧૯૪૪

અંક ૧ લો

ગુ. સા. પ. સંમેલનની કાર્યવાહીનું વિહંગાવલોકન

—તંત્રીસ્થાનથી

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ૧૫ મું સંમેલન વડોદરાને આંગણે મળવાના સમાચારથી ગુજરાતભરના સાહિત્યરસિકોમાં એક અનેરો ઉત્સાહ વ્યાપી ગયો હતો, અનેકોએ ધારુ હતું કે, વડોદરામાં વિશાળ ખાયા પર ચાલતા શિક્ષણપ્રચાર અને સાહિત્ય-વિકાસને અનુરૂપ આ પરિષદ કંઈક સક્રિય કાર્ય કરી ખતાવશે, અને એ આશાએ અનેક સાહિત્યરસિકો એના તરફ મીટ માંડી રહ્યા હતા.

પરિષદસંમેલનનાં પ્રમુખ અને એના વિભાગીય પ્રમુખોનાં ભાષણો, રાખેલા ગુજળનાં છતાં તે તે વિષયને સારો ન્યાય આપે તેવાં હતાં, અને ફેટલેક અંશે પ્રેરણાપ્રદ પણ હતાં. પરંતુ પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવો જોતાં ખરેખર, હરકોઇ ક્રિયાશીલ સાહિત્યરસિકને અસંતોષ ઉપજે તેવું થયું છે.

જે ભવ્ય રીતે સ્થાનિક કારોબારીએ પરિષદ સંમેલનના સ્વાગત અને એની સફળતા માટેની પૂર્વતૈયારીઓ કરી હતી તેને અનુરૂપ એમાં પસાર થયેલા ઠરાવો જણાતા નથી. સંમેલનમાં પસાર થયેલા ૧૧ ઠરાવો પૈકી ૪ તો સદ્ગત સાહિત્ય-કારોના અવસાન પ્રત્યે શોક દર્શાવનારા ઔપચારિક હતા; બ્યારે પાંચમા ઠરાવમાં, “ગુજરાતી બોલતી પ્રજા માટે એક વિદ્યાપીઠ સ્થપાય એવી આકાંક્ષા ગુજરાતીઓ ઘણાં વર્ષો થયાં સેવતા આવ્યા છે, અને સંમેલને આ અગાઉ પણ ઠરાવો કર્યા છે તેને પૂર્ણ કરવા માટે વિગતવાર વિચાર કરવા અને લોકમત ફેળવવા”ની હજી તો આ સંમેલન પરિષદને સૂચના કરે છે ! !

અગાઉ અનેક વાર વિચારાઇ ગયેલી વાતને ફરીવાર વિગતવાર વિચારી હજી તો લોકમત ફેળવવાની આ સંમેલને વાતો કરી છે ! ! તો પછી આટઆટલા વખત પરિષદે “આ અગાઉ ઠરાવો કર્યા છે” એનો અર્થ શું ભલા ! શું હજી આ પાથે-રામાં પહેલી પુણી હશે ?

અમે કહીએ છીએ, ભલે એ પાથેશમાં પહેલી પુણી જ હોય, પરંતુ ગુજરાતને ગામડે વસતી પ્રજાનો ૮૦-૮૫ ટકા ભાગ જે હજી નિરક્ષરતામાં જ સળક્યા કરે છે અને અસાનાંધકારમાં જ અટવાયા કરે છે તેને માટે કંઈક પણ કરી છૂટવાનું આ પરિષદના સૂત્રધારીને હજી પણ નથી સૂઝતું એ ખરે જ, આશ્ચર્યની વાત છે ! જે પ્રજાનો લગભગ પોણા ભાગ નિરક્ષરતામાં ગળાબૂઝ દૂબેલો છે તેના ચોથા ભાગના જ લોકો માટે મોટી મોટી ઇમારતો બાંધવી અને પેલા પોણા ભાગનાં માનવીઓને તેમની સામે ટગર ટગર ભેતાં રહેવા દેવાં એ ન્યાય, અમને તો લાગે છે કે, પરિષદના સૂત્રધારીને જરાય શોભાસ્પદ નથી.

ભલે ગુજરાતની પોતાની વિદ્યાપીઠ સ્થપાય, ભલે તેમાં ગુજરાતીના માધ્યમ વડે ઉચ્ચ સંશોધનના અભ્યાસવર્ગો ચાલે, પરંતુ ઉપર જણાવેલા પોણા ભાગની પ્રજા સામે જ્યાં સુધી આંખ આડા કાન ધરવામાં આવશે ત્યાં સુધી, અમે માનીએ છીએ કે પરિષદના સૂત્રધારે પોતાની ફરજબાલનમાં સંપૂર્ણ સફળ થયા નથી.

છઠ્ઠો ઠરાવ, હિંદી સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ અને રાજપૂતાના સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ સાથે શ્રી. મુનશીએ પરિષદને નિકટ લાવવા માટે સાધેલા સંપર્કને માવકાર આપતો થયો.

અમે કહીએ છીએ કે, શ્રી. મુનશીએ આ ઠરાવના સમર્થનમાં ભલે ગમે તે કહ્યું, પરંતુ ગુજરાતની અતિનિકટની પડોશી ભાષા મહારાષ્ટ્રીય ભાષાના સાક્ષરોની સાથેના સંપર્ક સાધવો છોડીને શ્રી. મુનશી એટલે બધે દૂર કેમ દોડી ગયા હશે, એ આશ્ચર્યજનક છે. શું તેમને દૂરના કુંઝરા જ રળિયામણા લાગ્યા છે ? ૨૦૦-૩૦૦ ગાઉ દૂરના પડોશી સાથે સંપર્ક સાધવો છોડી શ્રી. મુનશીએ હજાર ગાઉ દૂરના સાહિત્યકારો સાથે સાધેલા સંપર્ક માટે પરિષદ આવો ભવ્ય ઠરાવ કરે, એ ખરેખર, શ્રી. મુનશીની અહંતાને પોષવા ખાતર નહિ તો બીજું શું હોઈ શકે ?

અને સાતમો ઠરાવ-ગાંધીજીના ચાલુ બંધન પ્રત્યે અસંતોષનો ઠરાવ સાથે જ, યોગ્ય દિશામાં થયો છે, એમ સહેજે કહેવું પડે છે. કારણ કે ગાંધીજીના કારાવાસથી, ખરેખર, સાહિત્ય, સંસ્કાર અને માનવતાનો, અને હિંદુસ્તાનના વિકાસનો અવરોધ થાય છે, એમ આજની પરિસ્થિતિ પરથી લાગ્યા વિના નહિ જ રહે.

આઠમા ઠરાવથી પરિવર્તે હિંદી-હિંદુસ્તાનીને રાષ્ટ્રભાષા તરીકે દરેક ગુજરાતી ભાષાભાષીએ અપનાવવાનું જે ઠરાવાયું છે તેને અમે હાર્દિક ટેકો આપીએ છીએ અને તેના વિસ્તૃત પ્રચાર માટે, પરિષદ માત્ર ઠરાવ જ કરીને બેસી નહિ રહેતાં કંઈક સક્રિય પગલાં ભરશે તો તે સાર્થક થયો લેખાશે.

નવમો ઠરાવ ધ્રિ. ગુજરાત, રાજસ્થાની ગુજરાત અને કચ્છ-કાઠિયાવાડના સર્વઅંગહોતું ગુજરાતનાં કરાવવાને લગતો છે. આ ઠરાવ પણ ઉપયોગી હોઈને

અમલમાં મૂકવા જેવો છે; બ્યારે દસમા ઠરાવ-માં યુનિવર્સિટીમાં શુજરાતી ભાષાને માધ્યમ તરીકે સ્વીકારાવવાને લગતો છે. આ દિશામાં પરિષદને કેટલીક સફળતા મળે છે તે તો હવે પછી જાણવા મળશે.

છેલ્લો ૧૧ મો ઠરાવે શુજરાતના ઘર ઘરના કવિ પ્રેમાનંદનું સ્મારક રચવાને લગતો થયો છે. બધા ઠરાવોમાં આ ઠરાવ સૌનું વધુ ધ્યાન ખેંચે તેવો થયો છે. છતાં તેને છેલ્લે જ પસાર કરવામાં આવ્યો છે.

કવિ પ્રેમાનંદ એ આપણા લોકકવિ છે. એણે રચેલાં આખ્યાનો, અને અન્ય સર્જનો આજે ભણેલાં-અભણ સૌને એકસરખાં રસપ્રદ નીવડ્યાં છે. અને કેટલીક વાર તો તેનાં ગામડાંઓમાં પારાયણો પણ થાય છે. એવા એ શુજરાતના સંસ્કારધનનું સુયોગ્ય સ્મારક રચાય એ અત્યંત અગત્યનું છે. એની શિલ્પાકૃતિ વડોદરા શહેરના કોઈ ભાગમાં ભલે મુકાય, પરંતુ તેના કરતાં પણ અતિ અગત્યનું તો એણે રચેલાં સર્જનોની વિશુદ્ધ સંશોધિત આવૃત્તિઓ પ્રગટ કરવામાં આવે અને તેનો પ્રચાર શુજરાતમાં ઘેરઘેર કરવામાં આવે એ જ એ કવિવરનું સાચું સ્મારક લેખી શકાય. અને એ જ પ્રમાણે, મધ્યકાલીન શિષ્ટ શુજરાતી સાહિત્યના ગ્રંથોનું શાસ્ત્રીય સંપાદન અને પ્રસિદ્ધિકરણ પણ એટલું જ અગત્યનું છે.

પરિષદના સૂત્રધારો, તેમણે કરેલા ઉપરના દશેય ઠરાવોનો કદાચ અમલ ન કરી શકે પરંતુ આ છેલ્લા છતાં અગત્યના ઠરાવોને જો સંપૂર્ણ અમલ કરશે તો અમે માનીએ છીએ કે પરિષદે ઘણું કમું લેખાશે.

બાકી, પરિષદનાં સંમેલનો મળે છે, ઠરાવો કરે છે, એ ઠરાવો કાગળો પર અકર્ષક રહે છે અને સૌ સાહિત્યકારો આવાં સંમેલનોમાં હાજીમળીને વિદાય થઈ જાય છે.

આ સંમેલન બાળતમાં એણું ન બનવા પામે તેની કાળજી રાખવા અમે પરિષદના સૂત્રધારોને વિનંતિ કરીએ છીએ, અને ગાંધીજીએ નિરક્ષરતાનિવારણ માટે આપેલા આદેશને હજી પણ અપનાવે અને તેને માટેના સક્રિય પ્રયત્નો આરંભે એમ ઇચ્છીએ છીએ. ઉપરાંત, અધેરી મુકામે યાદ કરાયેલ મૂળરાજ શતાબ્દીની પણ તેમને ફરી યાદ આપીએ છીએ.

આન પરિષદે બે-ચાર અગત્યના ઠરાવો કર્યા છે. બાકી, જે બન્ય રીતે વડોદરાએ આ સમારોહ ભણાવ્યો અને ઉજવ્યો તેને યોગ્ય પરિષદના ઠરાવો નથી થયા, એમ અમારે સંજેદ નોંધવું પડે છે.

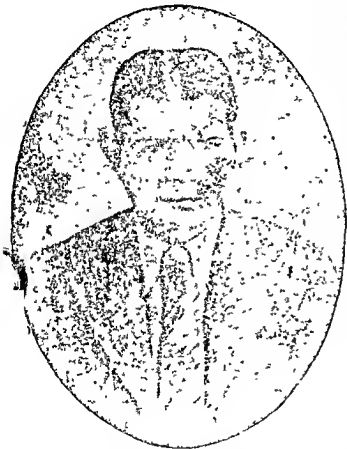
નવરાશને વખતે મૂખ લોકો ગપ્પાં મારે, ઠંકા મરકરી કરે કે લોકોની નિંદા કરે. અને ડાહ્યા લોકો ? મનને આરામ અને શાંતિ આપે એવાં પુસ્તકો વાંચે. તમે મૂખ છો કે ડાહ્યા ? ડાહ્યા હો તો-આપના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો લાભ લો.

(પુસ્તકાલય સૂત્ર ૧૦)

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ૧૫મું સંમેલન : કાર્યવાહી.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ૧૫મું સંમેલન વડોદરામાં જરાનાંર છે એવા સમાચાર જાહેર થયા ત્યારથી વડોદરાની સાહિત્યરસિક જનતામાં એક જાતનું નવું ચેતન અને ઉત્સાહ આવેલ હોય તેમ જણાતું હતું.

એ સંમેલનની પૂર્વતૈયારીઓ અને એને સફળ બનાવવા માટે રચાનિક કારોબારી સમિતિની નિમણુક આપણા રાજ્યના જે. રા. રા. વિલાધિકારી શ્રી. ડૉ. જ્યોતીન્દ્ર મહેતાના

રચા કારોબારી સમાના પ્રમુખ
ડૉ. જ્યોતીન્દ્ર મહેતા

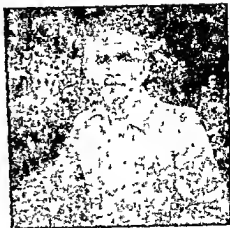
પ્રમુખપદે રચાઈ ગઈ હતી, જેના ઉપપ્રમુખપદે સાક્ષર શ્રી રમણુ-
લીલ દેસાઈ તથા પ્રાચ્ય વિદ્યા-
મંદિરના વ્યવસ્થાપક ડૉ. બદા-
ચાર્ય નિમાઈને મંત્રીઓ તરીકે
પ્રકાશન અમલદાર શ્રી ગૌતમ
અને શ્રી. કાઠારી નિયુક્ત થયા
હતા, જેણે ૧૧ ઉપસમિતિઓની
રચાપના કરી હતી. તેમાં મુખ્યત્વે,
પ્રકાશન સમિતિ, જે જન સમિતિ,
સરભરા સમિતિ, રંજન સમિતિ,
સ્વયંસેવક સમિતિ, સમારથાન
સમિતિ, વગેરે મુખ્ય હતી. દરેક
સમિતિએ તેની રચાપના થતાં જ
પોતાનું કાર્ય શરૂ કરી દીધું
હતું. આ ઉપરાંત રચાનિક સા-
હિત્ય સમાજે પણ સંમેલનને
પોતાનો સહકાર આપવાનો કરાવ
કરી પોતા તરફથી પ્રા. શ્રી.
અ. ક. ત્રિવેદીને ઉપપ્રમુખ તરીકે
અને શ્રી. રઘુનાથ પરીખને સં-
મેલનના મંત્રી તરીકે મોકલ્યા
હતા.

દરેક ઉપસમિતિઓના પ્રમુખપદે ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ હતા, જેમાં પ્રકાશન વિભાગના
પ્રમુખ તરીકે " નવચેતન " માસિકના તંત્રી શ્રી. ચાપથી ઉદેશી અને મંત્રી તરીકે
શ્રી. બદાચુલાલ મજુમદાર તથા પ્રકાશન ખાતાના મદદનીશ અધિકારી શ્રી. મણિલાલ શાહ
હતા. આ સમિતિએ વર્તમાનપત્રો દ્વારા અને છતર રીતે પરિષદસંમેલન અંગેનો એટલો
અને એવો વિશાળ પાયા પર પ્રચાર કર્યો હતો કે એના પરિણામે પરિષદમાં હાજરી આપવા
માટે હજારો માણસો વડોદરામાં ભીતરી આવ્યા હતા.

આ ઉપરાંત, સંમેલનમાં પધારનારાઓની અગવડ સાચવવા માટે સરભરા સમિતિ તેમ જ ઓળંગ સમિતિ તરફથી પણ ઐવી સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી કે તેથી પત્નિદને હિતારે હિતર-નાર-જનનારને કંઈ જ ફરિયાદનું કારણ નહોતું.

❧

આ પ્રમાણે વિશાળ પાયા પરના પ્રચારના પ્રયત્નમાં અને પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકોની પ્રેક્ષક શ્રી અર્ધી રખાવાના આકર્ષણે રાજ્યના ગામ-ગામડેથી સંખ્યાબંધ શિક્ષકો નેઓ તે તે સ્થળોનાં પુસ્તકાલયના અધ્યાપાએ પણ હોય છે તેઓ પોતાની સાહિત્યગુચિને સંતોષવા અને સાક્ષરદર્શનનો લાભ મેળવવા આ સંમેલનમાં મોટી સંખ્યામાં આવ્યા હતા. ઉપરાંત બહારગામના અન્ય પ્રેક્ષકોની હાજરી તો એટલી બધી વધી પડી હતી કે પાઠગથી પ્રવેશટિકિટ પણ મેળવવી મુશ્કેલ થઈ પડી હતી.

રથા કારોબારી સમાના ઉપપ્રમુખ સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ

ત્રણે દિવસે લ્યાપમંદિના ધ્વજ-પતાકાથી શણગારાયેલા એવા મુસજ્જ હોલમાં ભરમક માનવમેદનીએ ઠઠ જમાવી દીધી હતી અને હોલની બહાર પણ સંખ્યાબંધ માણસો પ્રવેશપત્રોના અભાવે ઊભા હતા.

❧

પહેલે દિવસે સવારે, શ્રી મહારાજી સાહેબના હાજરે આ પ્રસંગે ખાસ યોગાયેલા કલા પ્રદર્શનનું ઉદ્ઘાટન થયું હતું, જેમાં કલાપ્રેરક વિવિધ મુદર નમુનાઓ સહર કરવામાં આવ્યા હતા.

બપોરે, પરિષદની ખુલ્લી બેઠક મળી હતી, જેનું ઉદ્ઘાટન શ્રોમંત મહારાજ સાહેબ હાજર નહિ રહી શકતાથી ને. ના. હોવાન સાહેબે કયું હતું. ત્યારબાદ પરિષદનાં વરાયેલાં પ્રમુખ શ્રી. વિલાપહેને તેમનું પ્રમુખ તરીકેનું બાપણ * વાંચ્યું હતું.

બીજે દિવસે સવારે કલાવિભાગના પ્રમુખ શ્રી. કનુ દેસાઈનું એક સહૃદય કલાકારનાં મનોમન-ચનો રજૂ કરવું વ્યાખ્યાન તેમણે વાંચ્યું હતું. ત્યારપછી, ચાર વાગે પરિષદની ખુલ્લી બેઠક મળતાં તેમાં સાહિત્ય વિભાગના પ્રમુખ શ્રી. ધૂમકેતુએ સાહિત્યકારોને સરળ માર્ગદર્શન કરાવતા પ્રેરક બાપણમાંથી ઉપયોગી કંડિકાઓ વાંચી સંભળાવી હતી. ત્યારબાદ કંઠાવોનું કામ હાથપર લેવાયું હતું, જેમાં મુખ્યત્વે સહપત સાક્ષરોના અવસાન પ્રત્યે શોક-

● ધણા ભાઈઓ ઉત્કટ ઇચ્છા છતાં આ સંમેલનમાં, હાજર રહી શક્યા નહોતા. તેમને સંમેલનના પ્રમુખ તેમજ વિભાગીય પ્રમુખોનાં વ્યાખ્યાનો વાચવા મળે તે હેતુથી આ પછી અન્યત્ર, બે બાપણો, સારાશરણે આપ્યાં છે. ઉપરાંત, મને ત્યારે બે બાપણો જરૂર હોય ત્યારે ઘરત હાથ આવે એ હેતુએ આ એક જ અંકમાં સંગ્રહાં છે.

—તંત્રી.

પ્રદર્શનને લગતા હતા. એ ઠરાવો પસાર થયા બાદ ગુજરાત માટે પોતાની યુનિવર્સિટી સ્થાપવાને લગતો ઠરાવ રજૂ થઈ લાંબાણ ચર્ચા અને સમર્થન બાદ તે પસાર થયો હતો.

ત્રીજા દિવસની બેઠકમાં, સવારે વિજ્ઞાનવિભાગના પ્રમુખ શ્રી. પટનાયકે વિજ્ઞાન વિષેનાં તેમનાં વિવિધ મંતવ્યોને લગતું વ્યાખ્યાન વાંચ્યું હતું.

ત્યારબાદ, ર્યાનિક સાહિત્ય સભા તરફથી યોજવામાં આવેલી સંગીત હરીકાષ્ઠ અંગે નિયત થયેલ પારિતોષિક પ્રથમ બે નંબરે આવનાર ભાષ્યોને પ્રમુખશ્રીને હસ્તે અર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું. તે પછી, પાદપૂર્તિ હરીકાષ્ઠ માટે નીચે પ્રમાણે બે કડીઓ જનહરમાં મૂકવામાં આવી હતી:—

(૧) રંગ રહેશે જ ત્યારે

અને (૨) છતાં હાથો બધા સોદા.

ત્યારબાદ બપોરે ૫મીની એક નવલિકા માટે જાહેર કરવામાં આવેલ મહિલા ચંદ્રક શ્રી. રામનારાયણ પાઠકને પ્રમુખશ્રીને હસ્તે એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો.

મંદ્રકએનાયતનો વિષિ થઈ ગયા બાદ, પાદપૂર્તિમાં આવેલાં હપ કાવ્યો પૈકી ૬ ની પસંદગી થઈ હતી અને તેમાં પ્રથમ આવનાર શ્રી. મનુ દવેને એને લગતું ઇનામ આપવામાં આવ્યું હતું. બીજા ઉત્તમ કૃતિઓમાં, શ્રી. વિનોદિની નીલકંઠ, શ્રી. કમ્પાણરાય જોષી તેમ જ શ્રી. રસિકલાલ જોષીની હતી, જે તે તે કાવ્યકારોએ સભા સમક્ષ વાંચી સંભળાવી હતી.

ત્યારબાદ બાકી રહેલા ઠરાવોનું કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.

છેલ્લે પરસ્પર આભાર બતાવે ત્રણ દિવસના સાક્ષરમેળાને અંતે પરિવહન સંમેલન વિસર્જન થયું હતું.

કાર્યકરોનો ઉત્સાહ અવર્ણનીય હતો, સભાજનો અગવડસમવડ વેડીને પણ હોંલના ખૂણેખૂણે હવાઈ મળા હતા.

આમ વડોદરાના ર્યાનિક કાર્યકરોએ એક માસના સતત પરિશ્રમ વડે સંમેલનને સાચે જ સફળ બનાવ્યું હતું. તેમાં પણ પરિપદ સંમેલનના મંત્રીઓ પૈકી શ્રી. ભાઈલાલભાઈ કોઠારી અને ર્યા. સાહિત્ય સભા તરફથી ચોકલાયલા મંત્રી શ્રી. રઘુનાથ પરીખ તેમ જ શ્રી. મણિલાલ શાહ, એ બધા ભાષ્યો તો ખરેખર, ખડેપગે કામ કરતા જણાતા હતા; જ્યારે દરેક બાબતની સૂચના સમજૂતી દૂર રહ્યા રહ્યા પણ, શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ અને શ્રી. ગોતમ યોગ્ય દોરવણીપૂર્વક આપી રહ્યા હતા.

ત્રીજા દિવસ રાત્રે, રંજન કાર્યક્રમ રખાયો હતો, જેમાં મુખ્યત્વે “ શક્તિ સંભવ ” નામક શ્રી. રમણલાલ દેસાઈએ રચેલ આસંગિક નાટિકા ખૂબ અકર્ષક રીતે બજવાઈ હતી.

પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવો

ઠરાવ ૧ થી ૪—સ્વર્ગસ્થ ડૉ. આનંદરાંજન કુવ, સ્વ. શ્રી. અંબાલાલ જી. જાની તથા મિશ્ર અખંડાનંદ, શ્રી. મણિલાલ ધર્મારામ દેસાઈ અને સ્વ. શ્રી. કર્ણાશંકર કુવરજીના અવસાન પ્રત્યે ખેદ દર્શાવનારા પ્રમુખસ્થાનેથી રજૂ થઈ પસાર થયા હતા.

કરાવ ૫ મો—ગુજરાતી બોલતી પ્રભ માટે એક વિદ્યાર્થીક સ્વપાય એ આકાંક્ષા ગુજરાતીઓ યજ્ઞા વર્ષો થમાં સેવતા આવ્યા છે, અને સંમેલન પછી અગાઉ આ વિષયમાં કરાવો કર્યા છે.

હાલમાં સંયોગો જોતાં આ આકાંક્ષા કેવી રીતે પરિપૂર્ણ થાય તેનો વિગતવાર વિચાર કરવા અને તેને અંગે જરૂર પડતો લોકમત કેળવવા પરિપદને આ સંમેલન સૂચના કરે છે.

આ કરાવ શ્રી. દિ. બ. કૃષ્ણલાલ ડવેરીએ રત્ન કર્યો હતો અને તેનું ન્યા. મૂ. હર-સિદ્ધમાધ દિવેદીઆ, ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ, ડૉ. રમણલાલ યાદવ, તથા શ્રી. રાંધરપ્રસાદ શુક્લે સમર્થન કર્યું હતું.

કરાવ ૬ મો—હિન્દની પ્રાન્તીય ભાષાઓની પરિપદો વચ્ચે નિકટનો સંબંધ યાય એ હષ્ટ છે, અને તેથી હિન્દી સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ શ્રી. મખનલાલ ચતુર્વેદી, રાજ-પૂતાના સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ આચાર્યશ્રી બિનવિનયજી મુનિ અને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ તરફથી શ્રી. કનૈયાલાલ સુનશી વચ્ચે ત્રણે સરચાઓને નિકટ લાવવાને થયેલા પ્રયાસોને આ સંમેલન આવકાર આપે છે અને પરિપદને સૂચના કરે છે કે એ પ્રયાસોને સફલ કરવા પ્રયત્ન થોજવી.

આ કરાવ શ્રી. કનૈયાલાલ સુનશીએ રત્ન કર્યો હતો અને પ્રો. કેશવલાલ કામદાર, શ્રી. હરિરાય ભુવ અને શ્રી. લીરેન્દ્રરાય મહેતાએ એનું સમર્થન કર્યું હતું.

કરાવ ૭ મો—મહાત્મા ગાંધીજીના ચાલુ બંધનથી સાહિત્ય અને સંસ્કારનો અવરોધ યાય છે તે પ્રત્યે હમ અસંતોષ વ્યક્ત કરવાનો.

કરાવ ૮ મો—ગુજરાતી બોલનારાઓએ હિંદી-હિંદુસ્તાનીને રાષ્ટ્રભાષા તરીકે સ્વીકારી અપનાવવા,

કરાવ ૯ મો—ગુજરાત, કચ્છ, કાઠીઆવાડના સર્વ સમૂહોનું પુનરાવર્તન કરવા જે તે સરકારને સૂચનાનો-આ ત્રણે કરાવો પ્રમુખસ્થાનેથી મુકાબ પસાર થયા હતા.

કરાવ ૧૦ મો—યુનિવર્સિટીએ હિંદની ભાષાઓ દ્વારા હમ્ય શિક્ષણ આપવાની ગોઠવણ કરવાનો પ્રો. જોશીની ગેરહાજરીમાં તેમના વલી સુરતના પ્રો. ગોહાલનલાલ દવેએ મૂક્યો હતો તેને શ્રી. ન્યાતિંદ્ર દવેએ હાસ્ય શૈલિએ ટેકો આપ્યા બાદ પસાર થયો હતો.

કરાવ ૧૧ મો—કવિ પ્રેમાનંદનું વડોદરામાં સ્મારણ નિત્યતાનું રહે તે માટે અભ્યાસ સંશોધનની સંસ્થાપનામાં તેનું નામ પ્રેમાનંદ સાથે જોડવા, ને કવિની શિક્ષાકૃતિ કોલેજમાં જાણી કરવા, પ્રેમાનંદ અંધમાળાનું સંપાદન કરવા અને ભટોળ કહ્યું કરવાનો કરાવ શ્રી. રામનારાયણ પાઠકે મૂકતા તેને શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ, ઉમારાંધર જોશી, ઝીણાભાઈ દેસાઈ, શ્રી. રામચુરા અને શ્રી. કનૈયાલાલ સુનશીએ સળગ રાષ્ટ્રોમાં ટેકો આપ્યા પછી કરાવ પસાર થયો હતો.

આમ જે સંમેલનને સફળ બનાવવા રચાનિક કાર્યકરોએ રાતદિવસ જોયા વગર જહેમત ઉઠાવી હતી તેની પૂર્ણાહુતિ યજ્ઞ હતી.

ત્રીજો દિવસે, કલાવિભાગના પ્રમુખ શ્રી. કનુ દેસાઈના “રામરાજ્ય”ના કલા-વિધાનનું નિરીક્ષણ કરવાની તક સંમેલનમાં પધારનાર સાક્ષરો, પત્રકારોને રચાનિક પ્રભાત ટોંકીજના સંવ્યાલોકોએ આપ્યો હતો, જે પ્રસંગે તેમના તરફથી શ્રી. કનુ દેસાઈને કૃતજ્ઞાવ કરવામાં આવ્યા હતા.

શ્રી. મહારાજ સાહેબનું પરિષદઉદ્ઘાટન ભાષણ

સન્નારીઓ અને સદ્ગૃહસ્થો !

શ્રી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું આ પંદરમું અધિવેશન ખુદ્દુ મુકતાં મને હાર્દિક આનંદ થાય છે.

પરિષદને સ્વાગત કરવાનું જ્ઞાન વડોદરાને આ બીજી વાર મળે છે. આ પરિષદ છેલ્લાં ૩૬ વર્ષથી અસ્તિત્વમાં છે. એની શરૂઆત સામાજિક સંમેલનોથી થઈ, જેણે સાહિત્યમાં રસ લેતી વ્યક્તિઓને ગળવા દળવા માટે વ્યાસપીઠ પૂરી પાડી. ક્રમે ક્રમે એ વિકાસ પામી ગુજરાતને લગતી સઘળી સાહિત્યપ્રવૃત્તિઓ હાથ ઉપર લેવા, દોરવા અને ઉત્તેજન આપવા વારતે નોંધાયેલી સરઘામાં પરિણમી અને આજે સંશોધનક્ષેત્રમાં તથા સાહિત્યપ્રવાસમાં એની પ્રવૃત્તિ માટે એ એવા હેવાલ ધરાવે છે કે જેને માટે એ સમર્થ નિહાળી શકે.

પ્રાતિક સાહિત્યનો જોશીશો ઉદય એ આપણા જ્ઞાનાનુસાર આરોગ્યચિહ્ન છે. આ સંસ્કૃતિઓની જિન્નતા વારતવિક કરતાં ઉપરછલી વધારે છે. કારણ કે એ બધીયમાં એક મૂળભૂત ઐક્ય વહી રહ્યું છે કે જે આપણા સર્વસામાન્ય વોરસા ઉપર રથપાડ્યું છે, જેને માટે હિંદમાં રથપાયેલા ધર્મો અને ઇતર ધર્મો જેને ઇતિહાસમાં અન્યત્ર સંપૂર્ણ એવા સદિશ્ચુતાભયો સહૃદય આવકાર દિંદે આપ્યો છે તે તમાગે પોતપોતાનો ફાળો આપ્યો છે. પ્રાતિક સંસ્કૃતિઓ હિંદના જીવનને વૈવિધ્ય રંગ અને સમૃદ્ધિ સમર્પે છે; પણ એની અંદર-ખાતે વહેતું ઐક્ય વિસરતું જોઈએ નહિ.

અમે વડોદરામાં શ્રી. ગાયકવાડ પૌર્ણત્ય મળાનાં અમારાં પ્રકાશનોથી અને બીજી રીતે હિંદના આ વિભાગમાં સાહિત્ય પુનર્જન્મને મદદ આપવા માટે અમારાથી શક્ય તે કરીએ છીએ અને આપોઆપ પરિષદને એના કાર્યક્રમ માટે જો હું જે દિશાઓ સૂચવું તો એ સાહસ માટે તમે મરું કદાચ માફ કરશો. પહેલું તો એ કે, ગુજરાતી ભાષાની મહાન કૃતિઓ તથા લેખકોનાં જીવનવૃત્તાંતો ગુજરાત અને હિંદના સામાન્ય ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ ધરાવે તેવાં સ્થાન દર્શાવનારી સડીક રજુઆતવાળી આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ કરવાની વ્યવસ્થા પરિષદે કરવી જોઈએ; અને બીજું એ કે અગ્રણી ગુજરાતી શિષ્ટ વાચનના ઉમદા વિચારોના સંપર્કમાં જનતા આવે એવા સર્વસામાન્ય વાચનને યોગ્ય એનાં મુરતકે પ્રસિદ્ધ કરવાં જોઈએ.

લેવેલે કહ્યું છે કે-“ મનુષ્યગતિના વિચાર નૈતિક બળ, બૌદ્ધિક સુબળ, આધ્યાત્મિક આશા અને સાત્ત્વના ફાળામાં થું અને ડેટલું આપ્યું તેના વડે રાષ્ટ્રનો સાચો વિજય માપી શકાય છે. ”

હું આગરતાપૂર્વક આશા રાખું છું કે આગામી વર્ષોમાં ત્યારે આપણે નવું હિંદ બાંધવા ચાલીએ ત્યારે, આપણે એનો પાયો આપણા બૌદ્ધિક અને આધ્યાત્મિક વારસાનાં શ્રેષ્ઠ તરવો ઉપર ચણીશું.

હિંદના જીવનના સાતત્યની સલામતીના આ મહાન કાર્યમાં તમારા જેવી પરિષદો ઉમદા ભાગ ભજવી શકે.

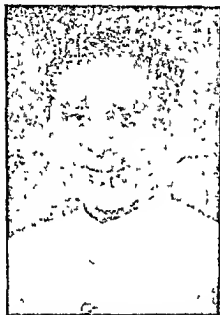
હવે, હું આ અધિવેશન ખુદ્દુ મુકામલું જગડેર કરું છું.*

* અંગ્રેજી ઉપરથી.

સ્વાગતપ્રમુખ શેઠ શ્રી. ચતુર્ભુજદાસનું ભાષણ

(સારાંશરૂપે)

સદ્ગત શ્રીમંત સયાછરાવ ગદારાજના વડોદરાને આપ સૌ સારી રીતે જાણખે
છે. શિક્ષણ, સંસ્કારિતા, સાહિત્ય, ઉદ્યોગ અને સામાજિક પુનર્વિધાન વગેરે પ્રમુખીય
વિકાસને પ્રકુલ બનાવવા ને પ્રવૃત્તિઓ એમણે શરૂ કરેલી તે આજે ફૂલીફાલીને ફેટલી ફળ-

દાયી બની છે એ પણ આપ સૌ જાણો છે. એ
પ્રવૃત્તિઓને પરિણામે વર્તમાન વડોદરા અનેક
દષ્ટિએ સંસ્કારસમન્વયનું કેન્દ્ર બની રહ્યું છે. આ
વડોદરાના વિધાયક ને આજે આપણી વચ્ચે હોત
તો એકત્રીસ વર્ષે ફરી પોતાને આંગણે આવેલા
આ પ્રસંગને જોઈને રાજ થાત,

બીજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સદ્ગત
શ્રીમંત સયાછરાવ ગદારાજે બોલાવી હતી, શોભાવી
હતી અને પોતાની કાજરી અને દોરવણીથી એને
યશસ્વી બનાવી હતી. તે વખતના દીવાન સર
મનુભાઈ ગહેનાએ એમાં અંગત અને સક્રિય રસ
લાઈને પરિષદની સફળતામાં મોટી સદાય કરી હતી.
એ જ ભૂતકાળને આજે આપણે વર્તમાન સ્વરૂપે
જોઈએ છીએ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના આ
પંદરમા અધિવેશનને પોતાના પાટનગરમાં બોલાવીને

સ્વાગતપ્રમુખ શેઠ શ્રી. ચતુર્ભુજદાસ પોતાની દોરવણીથી શ્રીમંત પ્રતાપસિદ્ધ ગદારાજે ને શોભા અને યશ આપ્યા છે એ અમારું
મોટું ગૌરવ છે; અને દીવાન સાહેબ સર વી. ટી. કૃષ્ણભાયારિયરે એમાં ખૂબ રસ અને
સમજાવ દેખાડીને આ કાર્યને દીપ્તવ્યું છે.

શ્રીમંતની ગ્રેજીને પરિણામે થએલી રાજકીય, સામાજિક અને સાહિત્યવિષયક
પ્રગતિનું દિગ્દર્શન આપવું હોય તો મારે લાંબો સમય અને રચણ જોઈએ અને ને અત્યારે
અશક્ય છે; પરંતુ કેળવણીવિષયક સવચ્છતા, સાહિત્યવિષયક પ્રવૃત્તિઓ અને વિજ્ઞાનતત્ત્વજ્ઞાનના
ઉત્તેજનાર્યે સ્થાપન કરેલા વ્યવસ્થાએ વડોદરાને સંસ્કાર તથા કલાની જાગૃતતામાં ખૂબ
બદલત રાખે છે.

બીજી સાહિત્ય પરિષદ વખતે શ્રીમંતે આપેલા બે લાખ રૂપિયામાંથી હજારબેલી
મયાજ સાહિત્યમાળા, બાલજ્ઞાનમાળા, ગ્રામવિકાસમાળા વગેરેમાં મેંદોડે પુસ્તકો તૈયાર થયાં
છે. તે ઉપરાંત અમારા ગ્રામ્ય વિદ્યાગદિરે પ્રગટ કરેલા ધર્મ-તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો, પુરાતત્ત્વ
ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ પામતાં નિવેદનો એ ગ્રંથોનો વિચાર કરતાં રાજ્ય તરફની સાહિત્ય-
પ્રવૃત્તિ ફેટલી ફલદાયી અને યશસ્વી છે, તે દેખાઈ આવે છે. આને પરિણામે અમારાં
પરદીવડાં મરખાં સાહિત્યસેવકોનો સમુદાય અમને તો ખૂબ ગમતો અને ગર્વ આપતો
બની ગયો છે.

x

x

x

જે ગુજરાતી ભાષાના વિકાસ માટે પ્રેમાનંદે પાઘડી નહિ પહેરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી, તે જ ગુજરાતી ભાષાને પોતાના તપથી ગાંધીજીએ સન્માનના સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચાડી છે. આ ગુજરાતી ભાષાના ભક્તો અને સેવકોની આખી નામાવલિ તો ખૂબ લાંબી થાય, પરંતુ આપણે ન જુલો રાષ્ટ્રીયે તેવાઓને સ્મરણની અને હૃદયના સન્માનની અંજલિ અર્પણ કરીએ તેમાં આપણું કર્તવ્યપાલન છે.

આપણા સાહિત્યના પ્રથમ પૂર્વજો અને અર્વાચીનો

વૈષ્ણવજનનું ગીત માત્ર ગાંધીને નહિ પણ જીવનમાં જીવી જતાવતાર આદિભક્ત કવિ નરસિંહ મહેતા અને હરિની લાડીલી પ્રેમદીવાની મીરાંબાઈ તે આપણા સાહિત્યના પ્રથમ પૂર્વજો છે. મધ્યયુગીન પોતાની કવિતાથી દીપાવતાર વેદાંતી કવિ અખો, તત્ત્વજ્ઞ ધીર ભગત, આજખાઓનો મારનાર ભોજો ભગત, વાર્તાકાર શામળ અને સ્વામીનારાયણ તથા વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના અન્ય ઘણા કવિઓએ ગુજરાતી ભાષાને પોતાની સેવા આપી છે.

મધ્યયુગને અંતે પ્રગટેલા અને પ્રકાશેલા ગુજરાતી ભાષાના મહાકવિ પ્રેમાનંદે તો ગુજરાતીને જે ગૌરવ આપ્યું છે તેનું ઉદાહરણ જનનના સાહિત્યમાં પણ મેળવવું મુશ્કેલ છે. ભક્તકવિ દયારામે ગુજરાતી સ્ત્રીસમુદાયને કંઈ બેસીને પોતાની કવિતાનો જે વિસ્તાર સાંભળે તેની સાથે આપણે મધ્યયુગ પણ પૂરો થયો. વીર નર્મદની પ્રેમ-શૌર્યની હાકલથી આપણા સાહિત્યનો અર્વાચીન યુગ શરૂ થયો. એમાં નર્મદ પછી પાદ કરવા જેવું પહેલું નામ એ વ્યવહારુ અને શાશ્વત કવિ દલપતરામનું છે. નર્મદ અને દલપતે શરૂ કરેલા અર્વાચીન યુગનો પહેલો સંસ્કારદ્રષ્ટા તો ‘સરસ્વતીચંદ્ર’નો કર્તા ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી છે. ત્યારપછી ગુજરાતી ભાષા અને ગુજરાતી સાહિત્યનો વિકાસ એ અર્વાચીન યુગની મોટી સંપત્તિ છે. સ્વર્ગસ્થ મણિલાલ નજુભાઈ, આચાર્ય આનંદરાઈકર બાપુભાઈ કુવ, કેશવ હર્ષદ કુવ, નર્મદાશંકર દેવશંકર મહેતા જેવા પંડિતો; કાંત, કલાપી, બાલાશંકર, બોટાદકર અને નરસિંહરાવ જેવા કવિઓની સાહિત્યસેવાથી આપણું સાહિત્ય સમૃદ્ધ થયું છે. એ જ યુગના પોતપોતાની રીતે અપૂર્વ પ્રતિભાવંત એ સાહિત્યકારો દજ પોતાની સેવાઓથી ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરી રહ્યા છે; એ સાહિત્યકારો તે જળવંતરાય દાકોર તથા નાનાલાલ દલપતરામ કવિ કનૈયાલાલ મુનશી, રમણલાલ દેસાઈ, મેનાણી, ધૂમકેતુ જેવા નવલકથાકારો, રામનારાયણ પાઠક, વિજયરાય વેણ, વિધનાથ બટ, ત્રિવેદી જેવા સમર્થ વિવેચકો અને સંદર્ભ, હિમાશંકર જેવા જીવન કવિઓનો આખો સઘ એ આપણી નાનીસૂતી ચૂરી નથી. આપણા પ્રાંતનાં સાહિત્ય અને સંસ્કારિતાના વિકાસમાં ગુજરાત વિદ્યાપીઠનું નામ પણ સદાય સ્મરણીય રહે તેવું છે.

ઘણાં બધાં અને મર્યાદાઓમાંથી ગુજરાતી ભાષાને મુક્ત કરીને એમાં શબ્દની શક્તિ અને અર્થની સરળતા મૂકી એવું આજસુ વધારનાર પૂજ્ય ગાંધીજીનું સ્થાન ગુજરાતી સાહિત્યના ઇતિહાસમાં ચિરંજીવ રહેશે. આને આપણા એ જૂતપૂર્વ પ્રમુખ અને નિમંત્રિત માનનીય મહેમાન આપણી વચ્ચે દાખર રહી શક્યા હોય તો આપણું આ સંમેલન વધારે યશસ્વી થાત; એમની ગેરહાજરીમાં હું પ્રેમ અને સન્માનની અંજલિ એમને ચરણે ધરું છું.

બુદ્ધિ અને ઊર્મિનો ઉપયોગ જ નહિ, પણ સદુપયોગની દૃષ્ટિ.

જેમ જેમ સંજોગો પલટાતા જાય છે તેમ તેમ સામ્યવાદથી માંડીને સંસ્કારવાદ અને ઠેઠ માનવતાવાદનાં દૃષ્ટિબિંદુઓની આગળપાછળ આજનું સાહિત્યસ્વરૂપ ધ્રાવણ રહ્યું છે; અને એમાં આજના યુવાન સાહિત્યકારો જે રીતે પોતાનો કાળો આપી રહ્યાં છે તે જોઇને મારા જેવો માત્ર સાહિત્યમાં રસ લેનાર વેપારી પણ ખુશી થાય એવી વાત છે. હું માનું છું કે અહીં વધારેલા સાહિત્યકારોને આજે જે શ્રદ્ધા, આનંદ અને ભાવિદર્શન થઇ રહ્યું હશે તેટલું જ બાકે તેથી પણ વધારે જ્વલંત ભાવિદર્શન મને થએલું લાગે છે. સાહિત્યકારોનો કાળો સમાજપુનર્ધર્ટનામાં ધણો મોટો છે. આજના સંમેલનમાં માનવતાને શોભે અને તેના વિકાસને પોષે એવી સાહિત્યપ્રયત્નો અને એવાં નિષ્કૃષ્ટો આપ કરશે તેમાં મને શંકા નથી; પરંતુ હું રહ્યો વેપારી, એટલે મારા દૃષ્ટિબિંદુથી એક વિનંતિ કરી લઉં છું કે આપ સૌ બુદ્ધિ અને ઊર્મિનો માત્ર ઉપયોગ નહિ પરંતુ સદુપયોગ થાય એવી દૃષ્ટિ રાખજો, કે જેના પરિણામે અહીં મળેલું આ પંદરમું યુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સમેલન ફળદાયી નીવડે.

આજના અસ્થિર અને ગંભીર સંજોગોમાં પણ તકલીફ વેડીને દૂરદૂરથી વધારીને આપે અમારા શહેરને જે શોભા આપી છે તેને માટે સત્કારમંડળ તરફથી હું આપનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું અને સ્વાગત કરું છું.

આપણું સંસ્કારધન

કલાપ્રદર્શન એ આપના પરિષદ સંમેલનનો એક મુખ્ય વિભાગ છે. એનું ઉદ્દેશ્ય નક્કરતાં મને બહુ આનંદ થાય છે.

વડોદરામાં આ રીતે સાહિત્યકારો તથા કલાકારો ભેગા થાય, જુદે જુદે સ્થળે વેરાપલા કળાનમૂનાઓ એકત્ર કરવામાં આવે, અને આજની કલાશયિનો આપણને પ્રત્યક્ષ પરિચય થાય એ ખરેખર આવકારપાત્ર છે,

અહીં યોગ્ય વિવેચન અનુસાર આ પ્રદર્શનમાં આપણને ધણું ધણું જેવા જાણવાનું મળશે. એમાં ચિત્રકલાના નમૂના તો હોય જ, ઉપરાંત અન્ય કલાઓના નમૂના તેમજ પ્રતિદર્શના અવશેષો પણ મૂકવામાં આવ્યા છે. આ બધી કલાસામગ્રી આપણું સંસ્કારધન છે.

જનતા એ નિદાળા ઉચ્ચ ગ્રેરણા મેળવે એમ હું આશા રાખું છું અને પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયલું જાહેર કરું છું.*

શ્રી. અ. સી. મહારાણી શાન્તલેખી સાહેબ

* સાહિત્ય પરિષદ સંમેલનના ૧૫ મા અધિવેશન પ્રસંગે કલાપ્રદર્શનના ઉદ્દેશ્યને વખતે આપેલું પ્રવચન.

શ્રી. વિદ્યાગૌરી નીલકંઠનું વ્યાખ્યાન

(સારાંશરૂપે)

સને ૧૯૦૧ માં અમદાવાદ મુકામે આદિલ પરિષદનાં મંડાણુ અત્યંત સાદા ગ્વરૂપમાં થયાં ત્યારથી આજ સુધીમાં તેનાં ચૌદ સંમેલનો થયાં, તેમાં વડોદરા શહેરમાં આજ બીજી વાર એનું અધિવેશન થાય છે. જે રાજ્ય ગુજરાતમાં ચારે દિશામાં વિખરાયેલું હોય પ્રાંતના સર્વ ભાગમાં જેની હકુમત છે, જે રાજ્યના સદ્ગત મિત્રમરણીય મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારે પોતાની પ્રજાની હિત્તિનાં સ્વપ્ની સદાકાળ સેવી તેને અમલમાં મૂકવા ગુજરાત તેમ જ હિંદુસ્તાન-ભરમાંથી તેમ જ પરદેશથી નરરનોને વીઝી કાઢી ગાળ્યતત્રમાં દાખલ કરેલા, જેઓ પોતે પ્રખર અધ્યાત્મી, વિદ્યા અને જ્ઞાનની ખરી કદર કરનારા હોય પ્રજાને વિદ્યાનું દાન કરવા જેમણે કુળિયાત કેળવણી તથા જ્ઞાનપ્રચાર માટે પુરતકાલયોની સુદઢ યોજના કરાવી, પ્રજાના સુખ માટે જેમણે રાતદિવસ ચિંતન કરી પોતાના જીવનનું સાર્થક્ય કર્યું અને ધર્મચરે જે મહાનપદ તથા સંપત્તિ તેમને જાણેલી તેનો સદુપયોગ કરી પોતાની છતિ સર્વત્ર ફેલાવી, તે ગાળ્યની હત્રછાયા નીચે આજે આપણે ગુજરાતી સાહિત્યના ઉત્કંઠની વિચારણા કરવા એકઠાં થયાં છીએ. આપણે સર્વ એવી ઉમેદ ગણીએ છીએ કે હાલના મહારાજ સાહેબ પોતાના મહાન પ્રતાપી વડીલને પગલે ચાલી તેમની ઉત્કલ્પલ છતિમાં વધારો કરશે. વડોદરા ગાળ્યમાં પાટણની આધુર્વેદિક પદ્ધતિ, શિક્ષકો માટેની કૉલેજ તથા કૉંગ્રસ કૉલેજ આ નવા મહા રાજ્યના અમલ દરમિયાન આરંભાયેલી તેમ જ પ્રુષ્ટિ પામેલી નવી વિદ્યાવિગ્તારની સંસ્થાઓ છે. ગુજરાતી ભાષા બોલનારી પ્રજાનો જદુ મોટો ભાગ વડોદરા રાજ્યની હકુમતમાં આવેલો છે. અને હજીપણ જ્ઞાનપ્રચારની સંસ્થાઓ જેવી કે મેડિકલ કૉલેજ, ખેતીવાડીની કૉલેજ, એન્જિનિયરિંગ અને ટેક્નોલૉજીની કૉલેજ આ રાજ્યમાં નીકળે એવી આપણે શુભેચ્છા રાખીએ તો અસ્થાને નહિ ગણાય.

શ્રી. વિદ્યાગૌરી નીલકંઠ

ગુજરાતી સાહિત્યમાં મારો ફાળો નહિ જેવો છે. છતાં એટલું કહેવાની હિંમત કંઈ છું કે ગુજરાતી ભાષા માટે મારી પ્રીતિ કોઈનાથી ઉતરે તેમ નથી. એ ભાષાના સાહિત્યની ચઢતી કેમ થાય એ મારો રાત્રિદિવસનો વ્યવસાય છે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી સાથેની પંદર વર્ષથી વધારે સમયના મારા સંબંધને લીધે ગુજરાતી ભાષા, સાહિત્ય વિષે સતત ચેતનવંતા રહેવાનો મને સુયોગ પ્રાપ્ત થયો છે, જેથી કરીને

આપણી બાબાના સાહિત્ય પ્રત્યેનો મારો અનુભવ દૃઢતર થયો છે. કોઇ પણ પ્રકારે એ સાહિત્યની સેવા થાય-પુસ્તકો રચીને નહિ તો ગમે તે માર્ગે-તો તે કરવા મારી અતિ ઉત્કટ ઇચ્છા છે. મારી અદ્ય શક્તિઓનો ઉપયોગ બને તેટલો એ દિશામાં કરવા મારો સંકલ્પ છે. એ સાહિત્યના અતિ નમ્ર ભક્ત, ઉપાસક, પ્રશંસક, પ્રેમી, શુભેચ્છક તથા શ્રદ્ધાવાન હોનાર બે સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ માટે લાયક ગણાય તો હું પોતને લાયક માનું છું.

વડોદરા સાહિત્યની વૃદ્ધિનું સ્થાન

વડોદરા શહેર અને રાજ્યમાં આપણા સાહિત્યના અગ્રણીઓ યજ્ઞ ગયા છે. તેમાં પ્રેમાનંદ અને દયારામ એ બે જૂના કવિઓનાં નામ અગ્રસ્થાને છે. સાહિત્યના ઉત્કર્ષ માટે રાજ્ય તરફથી જુદી જુદી અંશગાળાઓ રચવાનું જે કાર્ય યજ્ઞ ગણું છે અને જે દ્વારા આપણા સાહિત્યમાં સંગીન ઊગેરો થયો તેનો નિર્દેશ કરવો આવશ્યક છે. આજ એવે રથે આપણે મળીએ છીએ કે જ્યાં ગુજરાતી બાબાના ઉત્કર્ષ માટે પુષ્કળ કાર્ય ચાલી રહ્યું છે; સાહિત્યનાં સર્વ અંગો ખીલવવા માટે વ્યવસ્થિત યોજનાઓ ચાલુ છે અને રહેશે જ એમ માનીએ છીએ.

સાહિત્યના અનુક્રમણીય વિકાસની આવશ્યકતા

નર્મદ અને દમરતરામના યુગ પછી યુનિવર્સિટીના ગુજરાતી શ્રેણીઓએ માતૃ-બાબામાં અંશે લખવા માંડ્યા અને ત્યારથી નવીન ગુજરાતી સાહિત્ય રચાવા માંડ્યું એ સર્વવિદિત છે. પરંતુ તેમાં વેગ અને ચેતન તો મહત્તમ ગાંધીજીની પ્રેરણાથી આવ્યાં, એ નિર્વિવાદ છે. દેશપ્રેમની હાકલ સાથે સ્વભાષાપ્રેમની હાજો આવી, જેથી સંખ્યાબંધ નવજુવાનોનાં દિલમાં સ્વભાષા પ્રત્યે માન અને પ્રેમ ઉત્પન્ન થયાં. ચોતાની ક્ષુદ્ધિશક્તિ સ્વભાષાને ચરણે અર્પણ કરવાના કોડ તેમનામાં જગ્યા અને એમાં જ ચોતાત્ ગૌરવ છે એવી માન્યતા વધારે ને વધારે પ્રસરી એ તો આપણે જોઇ શકીએ છીએ. એ પ્રયત્ન વેગ ક્યાં ક્યાં વહે છે તે સમીક્ષા અમદાવાદની ગુજરાત સાહિત્ય સભા પ્રતિવર્ષ કેટલાંક વર્ષોથી કરાવે છે, જેનાથી સમર્થ વિકાસને હાથે આપણા સાહિત્યનું વધતું જતું પ્રમાણ આપણી નજર અગળાઈ રહે છે. સામી મોટી પાર્તીઓ, નવલકથાઓ, માટેકા, નિબંધો, નિષ્કથનો, કાવ્યપ્રશ્નો વગેરેનો પરિપાક પ્રતિવર્ષ વધતો જાય છે. તથાપિ સાહિત્યનાં ધણાં અંગો હજી પૂરાં વિકાસ પામ્યાં નથી; ઇતિહાસ, જીવનચરિત્રો-જેમાં તે તે સમય અને પરિસ્થિતિનાં તાદરશ ચિત્રો આવે તેવાં-ની ઊંચુ પહેડી નજરે જણાઇ આવે છે. વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકો ધણા અદ્ય પ્રમાણમાં લખાય છે, એમ સાહિત્યસભાના તે વિભાગના નિરીક્ષક આ વર્ષ સખેદ જણાવેલું છે. ભૌતિકશાસ્ત્ર ઉપરાંત સમાજશાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર વગેરે વિવિધ શાસ્ત્રોના અંશે ગુજરાતી બાબામાં રચવા જોઈએ એમ આ પરિપક્વ સુકાનીઓએ વારંવાર કહેલું છે; પરંતુ એ દિશામાં આપણી પ્રગતિ નહિ જેવી છે. એ દિશામાં પ્રગતિ સાધવાનો એક માત્ર ઉપાય તો આપણા અભ્યાસક્રમમાં સ્વભાષાનો તમામ ઉપયોગ થાય તે જ છે. સને ૧૯૭૧માં ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી માટે કરેલા મારા વ્યાખ્યાનમાં મેં એ જ વસ્તુ ઉપર માર મૂકેલો છે.

ધણી ધણી માગણીઓ પછી માધ્યમિક શિક્ષણમાં માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપવાનું કેટલેક અંશે દાખલ થયું છે. પરંતુ તેથી વિદ્યાર્થીઓની દશા દુઃખદાયક થઈ છે, કારણ કે ઉચ્ચ શિક્ષણમાં સ્વભાષાનું માધ્યમ નથી. વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ, વિજ્ઞાન જેવા વિષયો મેટ્રિક સુધી ગુજરાતીમાં શીખનાર વિદ્યાર્થી કૉલેજમાં દાખલ થાય ત્યારે એ સર્વ વિષયો અંગ્રેજી દ્વારા તેને શીખતાં અત્યંત મુશ્કેલી પડે એ દેખીતું જ છે અને એ મુશ્કેલી ટાળવા માતૃભાષામાં શીખવાની છૂટ હોવાની સુગમતાનો લાભ હોડી કેવાનું ધણા વિદ્યાર્થીઓ પસંદ કરે છે. અભ્યાસક્રમેના સ્થનારને અમારી નમ્ર વિનંતિ છે કે એ ક્રમ ઉપર સળંગ નજર નાખે અને વિદ્યાર્થીઓનું દષ્ટિબિંદુ લક્ષ બહાર ન જવા દે. પોતાની મહત્વાકાંક્ષાઓ અને વિદ્યાર્થી જગતની પરિસ્થિતિને સુમેળ સાધે.

આપણી પોતાની યુનિવર્સિટી

આટલા પ્રતાપ પછી જે મુખ્ય મુદ્દા સંબંધી આપ સર્વની સમક્ષ પચાશકિત અને પચામતિ રજૂ કરવા માયું છું તે બાબત તે આપણી પોતાની યુનિવર્સિટી છે. યુનિવર્સિટી એ અંગ્રેજી ભાષાનો શબ્દ છે અને મધ્યયુગમાં યુરોપમાં હાલ જે અર્થમાં આપણે વાપરીએ છીએ તે કરતાં કાંઈક જુદા અર્થમાં વપરાતો-તેનો અર્થ ઠાંપણ સંયુક્ત મંડળ એવો થતો. ત્યારપછી રાજ્ય તેમ જ ધર્મસંસ્થાએ માન્ય કરેલું અધ્યાપક મંડળ એ અર્થમાં શબ્દ વપરાવા લાગ્યો. વખત જતાં યુનિવર્સિટીનું ક્ષેત્ર વિશાળ થતાં તેના અર્થમાં વિશિષ્ટતા આવી અને હાલના અર્થમાં એ શબ્દ વપરાવા લાગ્યો. આપણી યુનિવર્સિટીનો ખ્યાલ મેળવવા થોડું ધણું વાંચવામાં મેં પ્રથમ શોધ્યું કે શિક્ષણનું માધ્યમ-અથવા હવેથી વાહન શબ્દ વાપરવાનું થોડું માની વાદન-શું હોય તે માટે પાનાં ઉઘલાવ્યાં. અલખત, આ શ્રમ નકામે જ હતો. ઠાંપ દેશ, ઠાંપ પ્રજા કે ઠાંપ કાળમાં સ્વભાષા સિવાય શિક્ષણનું વાહન, ખીજું હોઈ શકે એવી કલ્પના પણ ક્યાંય નજરે પડી નહિ ! એવી અસંગતતા આપણા દેશમાં જ પ્રવર્તે છે અને તેનો અચાવ કરવા આપણામાંના ધણા નીકળી પડે છે. છેલ્લાં પચાસ વર્ષ દરમિયાન હિંદની કેળવણીને લગતાં ક્રમિકરણ, કેળવણીકારોના અભિપ્રાયો અને દેશહિતચિંતકોનાં મંતવ્યો એકે અનાજે એમ જ દર્શાવે છે કે તમામ શિક્ષણ સ્વભાષાદ્વારા જ અપાવું જોઈએ. એટલે કે આજ જે સ્થિતિ છે તેનો ખતતી ત્વરાએ અંત આણવાની અર્જાંત જરૂર છે. ત્યાંસુધી આ સત્ય આપણા મનમાં ઠસશે નહિ ત્યાંસુધી આપણે શિક્ષણમાં અશળ વધી શકવાના નથી. આપણાં બાળકો અને યુવકોનાં અમૂલ્ય વર્ષ, તેમની શુદ્ધિ અને રમરજીવનનો એટલો બધો નાહક વ્યય થાય છે કે તેની કલ્પના કરવી અશક્ય છે. યુરોપ-અમેરિકાની શાળામાંથી શિક્ષણ પૂરું કરી નીકળેલા યુવકો એટલા બધા ઉપયોગી વિષયોમાં પારંગત થાય છે કે ઠાંપણ ધંધા માટે તેમની લાયકાત નક્કી થઈ ગઈ હોય છે. આપણી શાળા-મેટ્રિક પાસ થયેલા યુવક કાચું અને અશુદ્ધ અંગ્રેજી અને થોડાધણા ખીજા વિષયોનું જ્ઞાન લઈ દસ કે અગિયાર વર્ષ શાળાઓના અભ્યાસક્રમમાં પિલાઈ બહાર નીકળે છે. તેને પરભાષા દ્વારા વિષયો શીખવા પડે છે અને એ કાર્ય Uphill work એટલે કે ડુંગર ચડવા જેવું મુશ્કેલ લાગે છે. અંગ્રેજી ભાષાનું જ્ઞાન આપણે માટે અનિવાર્ય છે એ સ્વીકારવા છતાં એ ભાષા દ્વારા વિષયોનું શિક્ષણ કેવળ નિરર્થક છે, એટલું જ નહિ પણ એ વિદ્યાર્થીની વિચાર કરવાની શક્તિ તેમ જ કલ્પનાશક્તિને કચડી ભચડી નાખે છે. આ પદ્ધતિની

નિષરીતતાનું ખોટું માપ થોડાંધણા આગળપડતા વિદ્વાનો પરથી આપણને કાઢનાની ટેવ પડી છે. પરંતુ સાથે સાથે મેકેડો ને હન્નરે વિદ્યાર્થીઓનો જે કચ્ચરધણ નીકળી જાય છે તે તરફ આપણે દુર્વૃક્ષ કરતા આવ્યા છીએ.

અંગ્રેજીની આવશ્યકતા કેટલી ?

સ્વભાષાના વાહન માટે આટલું કહેના સાથે એ કહેનાની જરૂર છે કે અંગ્રેજી ભાષાનો અભ્યાસ આપણી શાળા-પાઠશાળાઓમાં અનિવાર્ય છે. એ ભાષાના પુસ્તકોનો અભ્યાસ હિતાવહ છે, એટલું જ નહિ પણ જગતભર સાથે સંપર્ક સાધવા માટે એ અનિવાર્ય છે. એટલે અંગ્રેજીની અધ્યયન જરૂર નથી એના ખીજા છેડાના ગત ધરાવનાર સાથે હું સમત નથી એ નમ્રતાથી કહેવું યોગ્ય ધારું છું.

આવો સર્વામાન્ય હોવો જોઈએ તેવા તેમ જ સત સિદ્ધ સિદ્ધાંત માટે આગ્રહ દર્શાવ્યા પછી આપણે કેવી યુનિવર્સિટીની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ તેનું આપણું દિગ્દર્શન કરાવવાનો પ્રયત્ન કરવો આવશ્યક છે.

આપણી યુનિવર્સિટી કેવી હોવી જોઈએ ?

આપણા દેશમાં અતિ પ્રાચીન કાળથી અધ્યયન અને અધ્યાપનની પદ્ધતિ ચાલતી આવેલી છે એ રીતે જ્ઞાનપ્રચાર કરનારા પોતે વિના વિક્ષેપે અધ્યાપન તેમ જ અધ્યયન કરી શકે તે માટે તેમને જ્ઞાન ચલાવવા દ્રવ્યોપાર્જનના શ્રમથી મુક્ત રાખવાનો પ્રયત્ન હતો. અધ્યાપકો પોતાનો સર્વ સમય એક જ વ્યવસાયમાં ગાળી શકે તે માટે આ વ્યવસ્થા અતિ અગત્યની હતી અને બ્રાહ્મણો મુખ્યત્વે એ કાર્ય કરતા, એટલે તેમને કુટુંબના પોષણ માટે ખાસ ધંધો કરવાની જરૂર રહેતી નહિ વખત જતા અધ્યયન-અધ્યાપન બંધ પડ્યું, પરંતુ બ્રાહ્મણોની પગ પરાયી ચાલતી આવેલી પરાવલજનની ટેવ દૃઢ થઈ ગઈ અને માનવતા યુરુઓ મટી તેઓ બિંધુમત્ત પદ પામ્યા તત્ત્વજ્ઞાનનું ચિંતન અને ધર્મનું મનન-પઠન-પાઠન એ સે ધોડા વર્ગથી આ દેશની મહાન સપત્તિ છે યુરુના આગ્રમો ઉપરાંત મોટા વિદ્યાપીઠની સંખ્યા ઘણા પ્રાચીનકાળમાં જાળીતી હતી બૌદ્ધ ધર્મના પ્રચારમયમે પણ સંખ્યાગ્રંથ વિદ્યાર્થીઓ જ્યાં શિક્ષણ લે તેવાં સરચાઓ હતી. તદ્વાચિલા અને નાલંદોના અવશેષો આ વાતની સાક્ષી પૂરે છે. હિંદની સરકૃતિ કેટલી ઉચ્ચ વક્ષાએ પહોંચી હતી તે આ પરથી કદાચી શકાય તેમ છે.

આ વિદ્યાપીઠોના ધોળો હાન યુનિવર્સિટી રચાવી ચકાય એમ નથી. સમયના વહેના સાથે સામાજીકવન પણ સર્વથા બદલાઈ ગયું છે, એ જીવનને અનુરૂપ શિક્ષણની યોગ્યતાઓ રચાવી જોઈએ તે દેખીતું છે. આપણી સરકૃતિ, રહેણી કરણીને બંધમેસતું શિક્ષણ હોય તેજ તે પ્રગતિજનના સર્વ અંગોને સ્પર્શે. પશ્ચિમમાંથી યુનિવર્સિટીનું આરોપણ આપણે ત્યાં દાખન કરવામાં આવેલું છે તે કેટલેક અંગે સફળ ન થાય એવો સંભવ છે અને તેમાં કયા ફેરફાર કરવાની જરૂર છે તેનો ગભીરતાથી વિચાર કરવાનો સમય આવી લાગ્યો છે. પ્રોફેસર મન્નરે જેની આરંભ કરેલા દારી છે તેમાં હાલની સરચાઓની પુનરચના મુખ્યત્વે છે. તેઓ પ્રગતિગ્રંથ કેળવણીને બે વિભાગમાં વહેંચી નાખે છે. પ્રથમ વિભાગ તે સામાન્ય કેળવણી છે. એ સામાન્ય કેળવણી મુખ્યત્વે પશ્ચિમ કરે છે. બીજો વિભાગ તે વિશિષ્ટ

કેળવણી છે. એ કેળવણી દરેક મનુષ્યને પોતાને હિસ્સે આવતા કર્તવ્યક્ષેત્ર માટે પ્રવીણ કરે છે. એ કેળવણી વડે મનુષ્ય રાષ્ટ્રને પોતાનો ફાળો અર્પણ કરે છે. તેમના મત પ્રમાણે પૂર્ણ શિક્ષણ લેવાનું કામ ચોવીસ વર્ષની ઉંમર સુધી ચાલુ રહેવાની જરૂર છે સત્તર વર્ષની વય સુધીમાં શાળામાં તમામ વિષયોનું એવું જ્ઞાન મળવું જોઈએ કે વિદ્યાર્થી પોતાના કર્તવ્યક્ષેત્રનો નિષ્કૃષ્ટ કરી શકે. એ શિક્ષણમાં પ્રાચીન તેમ જ નવીન જાને વિદ્યાનો સમાવેશ થવો જોઈએ. મનજર સાહેબ પ્રખર વૈજ્ઞાનિક હતા. વિજ્ઞાન વડે જગતની જે પ્રગતિ થાય તેનો તેમને પૂરેપૂરો ખ્યાલ હતો. વિજ્ઞાનનું મહામૂલ્ય તેઓ સમજતા હતાં સામાન્ય અને પ્રાચીન એટલે Classical વિદ્યાને તેઓ અત્યંત મહત્ત્વ આપે છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ, Humanistic-માનસિક ઉત્કર્ષ સાધનાર કે Realistic-વ્યવહારોપયોગી હોવું જોઈએ એ જૂના સમયથી ચાલતા આવેલા વિવાદને વિશે તેમનો મત જાહેરો સમન્વય સાધવાનો છે. તેમણે એવું કહ્યું છે કે શાળા પછી કોલેજનું શિક્ષણ લેવાની યોગ્યતા હોય અને ત્યારબાદ ખડું યુનિવર્સિટી શિક્ષણ થવું જોઈએ. તેમાં બે કે ત્રણ વર્ષ શાળાવાની જરૂર છે. આપણા પ્રાંતમાં ટ્રેનોશોશ એટલે ખેતીવાડી, વ્યાપાર, લલિતકળાઓને યુનિવર્સિટીના ઉચ્ચ અભ્યાસમાં સ્થાન નહોતું તે દાખલ કરવાનો તેમણે આગ્રહ દર્શાવ્યો છે. એ સર્વની શાખા યુનિવર્સિટીમાં (liberal) શુદ્ધિની સ્વતંત્રતા આણનાર અને (professional) દુનિયાદારીમાં ઉપયોગી શિક્ષણના ક્રમ હોવા જોઈએ એવી તેમની માન્યતા હતી. વ્યવહાર શિક્ષણના હિમાયતીઓ ઉચ્ચ પ્રકારના (Professional) વ્યવહાર શિક્ષણને Vocational-માત્ર ધંધાદારી કેળવણી સાથે ભેળા દે છે અને યુનિવર્સિટીએ ધંધાદારી કેળવણી જ આપવી નથી. પ્રખતો મોટા ભાગ ભરણપોષણ કરી શકે એમ ગાનનારા ધણીવાર નીકળે છે. વિજ્ઞાનને ખડું મહત્ત્વ આપનાર મનજર સાહેબ vocational એટલે માત્ર ધંધાદારી શિક્ષણને યુનિવર્સિટીમાં સ્થાન આપતા નથી. ધંધાદારી શિક્ષણની આવશ્યકતા છે જ. સેંકડો માણસો એનો આશ્રય લેનાર હોય શકે તેમ જ ધંધા સુવ્યવસ્થિત રીતે ચલાવવા માટે તેનું રીતસરનું શિક્ષણ મળવું જોઈએ, એ સ્વીકારવા છતાં એ ઉચ્ચ શિક્ષણ એટલે કે યુનિવર્સિટીનો કાર્યપ્રદેશ નથી એવો મારો નમ્ર મત છે.

યુનિવર્સિટીના કાર્યક્ષેત્રમાં મુખ્યત્વે નીચેની બાબતો આવવી આવશ્યક છે, એવો એક વિદ્વાનનો મત છે:

૧. સામાન્ય સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર,
૨. Professional વ્યવહાર માટે તૈયારી,
૩. જેમને ખાસ ચોખ હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓને શોધખોળ માટે તક.

ખીખ એક વિદ્વાનના મત પ્રમાણે સુવ્યવસ્થિત યુનિવર્સિટીએ પોતાના અધ્યાપકોને મૌલિક શોધખોળ માટે વધારેમાં વધારે સુમમતા કરી આપવી જોઈએ. તેમને સંસ્કૃતિ સંબંધે સ્વતંત્ર વિવેચના કરવાની છૂટ હોવી જોઈએ. પ્રખતો એક લક્ષણોને ઉચ્ચ સ્થાન આપવું જોઈએ.

● ખેતીવાડી અને વ્યાપારના શિક્ષણને સ્થાન પ્રાપ્ત થવું છે. લલિતકળાઓ હંથ દાખલ થઈ નથી.

આ સામાન્ય તરવો તો પ્રત્યેક યુનિવર્સિટી માટે અનિવાર્ય છે, નવક જમાનાની યુનિવર્સિટીની ખીજ જરૂરિયાત તે સમાજજીવનને તેના ક્ષેત્રમાં દાખલ કરવાની આવશ્યકતા એ છે. જૂના વખતમાં શુદ્ધ જ્ઞાન, તરવજ્ઞાન, કુદરતનું જ્ઞાન એ ઉચ્ચ અભ્યાસમાં વધારે ભાગે યોગ્ય ગણાતાં. પરંતુ જીવન સાથે તેનો જાણે સંબંધ ન હોય, અભ્યાસ એ અલગ વસ્તુ હોય એવો એક ક્રમ થઈ ગયો હતો. પરંતુ જે જ્ઞાન જીવનને ઉચ્ચ કક્ષાએ લઈ જનાર છે, જે અભ્યાસ સમાજને ઉન્નત દશાએ પહોંચાડવાનું ધ્યેય રાખે છે તેને સમાજજીવનથી છૂટો પાડી નાખવામાં આવે એ આત્મઘાતક છે; એટલે નવી યુનિવર્સિટીમાં સમાજજીવન, (હાલના Arts ને વિસ્તૃત કરીને) કુદરત અને Athletics-સંવેદનશાસ્ત્રનો જોડો અભ્યાસ કરવાની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ.

ગુજરાત યુનિવર્સિટી જોઈએ

ગુજરાતને પોતાની યુનિવર્સિટી હોવી જોઈએ, એ મતનું પ્રતિપાદન થઈ ચૂક્યું છે. મહાત્મા ગાંધીજીની આર્થિક દૃષ્ટિએ આ સત્ય જોઈ લીધું હતું અને ગુજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના તેમણે દેશની પ્રગતિના એક અંગ તરીકે કરી હતી. રાજકીય કારણોને લીધે એ સંસ્થા બરાબર પોષાઈ નહિ, પરંતુ એ સંસ્થાએ ઘાઠાં વર્ષોમાં પણ જે મહત્વની સેવા બજાવી છે તેમ જ જે એક આદર્શ રજૂ કર્યો છે તે સતત આપણી સમક્ષ રાખવા જેવાં છે. તેમાં પુરાતત્વ-સંશોધન તેમ જ નવીન શિક્ષણની વ્યવસ્થા હતી. એ યોજનામાં જે કાંઈ ઊણપો લાગતી હોય તે પૂરી કરી આપણે આપણી યુનિવર્સિટી માટે વિચારણા કરવાની જરૂર છે.

વડોદરાના સદ્ગત મહારાજાએ વડોદરા યુનિવર્સિટી સ્થાપવાનો વિચાર કર્યો અને તેની પૂર્વતૈયારીઓ તરીકે કમિશન પણ નીમેણું. પ્રાંતના અમગપય વિદ્વાનો અને કેળવણી-કારોની જુગાનીઓ લેવરાવેલી. પ્રમુખત્રે કાઢેનાં અને પોતાના રાજ્યની સંપત્તિ વડે એક આદર્શ યુનિવર્સિટીનો આરંભ કરવા ધારેલું. આ વિચાર ઘેષ અગાઉ કારણોથી પડી ભાંગ્યો. પરંતુ વડોદરાને બદલે ગુજરાત યુનિવર્સિટી સ્થાપાય એ વધારે ઇચ્છ છે. ગુજરાતમાં વડોદરાનો સમાસ તો થવાનો જ છે. તમામ દેશી રાજ્યો પણ તેમાં આવી જવાનાં એટલે બ્રિટિશ હકુમત નીચેની ગ્રામ, તેમ જ નાનાં મોટાં દેશી રાજ્યોએ મળીને ઉપાડી લેવાનું આ કર્તવ્ય છે.

પ્રાજકીય ધનથી યુનિવર્સિટી સ્થાપવી જોઈએ.

નવીન જમાનામાં યુનિવર્સિટી એ મોટી ખર્ચાળ વસ્તુ છે. હજારો નહિ પણ લાખો રૂપિયાનાં ભંડોળનું એ કામ છે, એ આપણે જાણીએ છીએ. રાજ્ય તરફથી સ્થાપાયેલી આવી સંસ્થાને રાજ્યના દોષને વશ થવું પડે એ સ્થિતિ ઇચ્છવા જેવી નથી; માટે પ્રાજકીય ધનથી જો એ સ્થાપાય તો જ તેમાં આવશ્યક એવી સ્વતંત્રતા રહે. ખર્ચનયુક્ત ન હોય તો શિક્ષણની સંસ્થાનો વિકાસ થવો અશક્ય છે. વિચારની, વિવેચનની, અધ્યાપકોના ગતમતાં-તરની છૂટ ન હોય તેવા સંકુચિત વાતાવરણમાં વિદ્યાની વૃદ્ધિ ખરા અર્થમાં થાય એ બનવાનું જ નથી. માટે યુનિવર્સિટીનાં નાણાં ગુપ્તરૂપે પ્રજાએ જ એકઠાં કરવાં જોઈએ એમ હું નમ્રપણે માનું છું. રાજ્યની મદદ તો જોઈએ જ, કારણ કે તેની સહાનુભૂતિ વિના સંસ્થા આગળ વધી શકે નહિ, તથાપિ નાણાં સંઘે સંપૂર્ણપણે રાજ્યના અવલંબન પર

રહેવાનું ના હોય એ છાંટ છે. ગુજરાતમાં સમૃદ્ધ રાજ્યકર્તાઓ છે, અઢળક ધનવાનો છે, મોટા ઉદ્યોગપતિઓ છે તેમ જ દ્રવ્યના દમઘા પર એટલા ધર્મશુરુઓ છે. આ ધર્મશુરુઓના પ્રાચીન કર્તવ્યમાં પ્રજાશિક્ષણ હતું. આ સર્વ એકમત થાય, આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિ, સાહિત્યનું સંરક્ષણ અને નવીન વિજ્ઞાનના લાભ તેમના મનમાં વસે તો આપણા પ્રાંતની અતિ આવશ્યક એવી સંસ્થાનું સંસ્થાપન થાય. આપણા હિંદ દેશમાં ગણીગાંઠી યુનિવર્સિટીઓ છે. પૂર્વ તેમ જ પશ્ચિમના બીજા દેશોમાં—અર્ધ વિસ્તારવાળા દેશોમાં પણ એનેકાનેક યુનિવર્સિટીઓ છે. તો આપણે તેમનાથી શીકાઓ. પછાત છીએ એમ કહીએ તો ખોટું નથી. ધનનો શિક્ષણ આપવા કરતાં બીજો વધારે સદુપયોગ શો હોઈ શકે ? પોતાના દેશગૃહોનું અગ્નિ દૂર કરવું, તેમના જીવનમાં રસ પૂરવો, તેમની બુદ્ધિશક્તિનો વિકાસ કરવો, પ્રાચીન સમયના વિદ્વાનો અને તત્ત્વવેત્તાઓએ મહામુશ્કેલીઓ વચ્ચે રચેલા અને સંપ્રદ કરેલા જ્ઞાનમંડોળનું રક્ષણ કરી તેનો પ્રમતે સુલભ ઉપયોગ કરાવવો એ મોટાં કાર્યો ધનિકવર્ગે નહિ કરે તો કોણ કરશે ? આ પરિપેદે આળીસ વર્ષના પોતાના અસ્તિત્વનું સાર્થક્ય ત્યારે કયું ? ગણ્યશી, જ્યારે ગુજરાત માટે તેની પોતાની અસ્થિતા ધરાવતી મહાન શિક્ષણસંસ્થા ભભી કરાવવામાં આવે.

સાહિત્યની અનેક શાખાઓને વિકસાવવાની આવશ્યકતા

માત્ર ધનથી પણ આ મોટું કાર્ય સમાપ્ત થવાનું નથી. પ્રુષ્ઠળ ધન ઉપરાંત પ્રુષ્ઠળ વિદ્વાનો અને કાર્યકર્તાઓની તેમાં જરૂર રહેશે. ખાસ કરીને પુસ્તકો. રચવા માટે એક સખ્ચળ મંડળ રચાવું જોઈશે. આપણે જાણીએ છીએ કે ઘણી દિશામાં આપણું સાહિત્ય હજી અપૂર્ણ છે. તેને સંપૂર્ણ બનાવવા માટે સંખ્યાગ્રંથ લેખકોને રોકવાની જરૂર રહેશે. આમ પુસ્તકો રચાવવાનું કાર્ય અસંભવિત નથી. દક્ષિણમાં હૈદરાબાદના રાજ્યે હસ્તાનિયા / યુનિવર્સિટી સ્થાપી તેને માટે તમામ પુસ્તકો ઉર્દૂ ભાષામાં રચાવી દીધાં છે. એનો કાર્યક્રમ ઉર્દૂમાં ચાલે છે એ આપણે સદુ જાણીએ છીએ. સર્વ દિશા, સર્વ વિભાગો માટે મૌલિક તેમ જ બાષ્પાતરરૂપે પુસ્તકો પ્રકટ કરાવ્યાં છે. જાણકારો કહે છે કે આ યુનિવર્સિટીનું કામ સફળતાપૂર્વક ચાલે છે. શિક્ષણનો સ્વાભાવિક ક્રમ સફળ થાય તેમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈ નથી: આશ્ચર્ય તો નિરર્થક જાય તેમાં છે.

હાલના ગુજરાતી સાહિત્યમાં દિનપ્રતિદિન જે શાખાઓ વૃદ્ધિગત યત્ન છે તે, એટલે કે નાટ્યો, કાવ્યો કે નવલકથાઓથી આપણી યુનિવર્સિટીનું કાર્ય ધપવાનું નથી. શરૂઆતમાં અંગ્રેજ પુસ્તકોની મદદથી કામ લાઇ શકાય, પણ આપણે અંતિમ ઉદ્દેશ દરેક શાખા સમૃદ્ધ કરવાનો હોવો જોઈએ. વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકો સંખ્યાગ્રંથ રચાવાં જોઈશે. અર્થશાસ્ત્ર, સમાજશાસ્ત્ર, માનસશાસ્ત્ર વગેરે વિષયો પર એકેક નહિ, પણ વિવિધ દષ્ટિકોણ દર્શાવનાર પુસ્તકોની જરૂર પડશે. એક વાર યુનિવર્સિટી અસ્તિત્વમાં આવે એટલે આ જરૂરિયાતો પૂરી પાડવાનાં સાધનો આપોઆપ નીકળી આવશે.

અંગ્રેજીની જરૂર રહેશે, પણ બીજી ભાષા તરીકે.

આ રથને એટલું કહેવાનું ઉચિત છે કે આપણા અવ્યાસક્રમમાં અંગ્રેજીનું મોટું સ્થાન રહેશે. અંગ્રેજીને બિલકુલ તજ દેવાની યોજના મારા મનમાં નથી. અંગ્રેજી ભાષા એક બીજી ભાષા (Second language) તરીકે જરૂર રહેવી જોઈએ. યુરોપની યુનિ-

વર્સિટીઓમાં વિદ્યાર્થીઓને એ ત્રણ ભાષાઓ શીખવાની આવશ્યકતા હોય છે તે મુજબ અંગ્રેજી શીખવાનું અહીં ફરજિયાત હોયું જ નોંધ્યે. એ ભાષાના અભ્યાસ વિના જગત સાથેના સમાગમગા આનંદ અસંભવ છે, તેમ જ દુનિયાના આગળ વધતા સાહિત્યનો અભ્યાસ આપણા પોતાના ઉત્કર્ષ અર્થે અતિ અગત્યનો છે.

સુશિક્ષિતો માટે કૃતવ્યભાન

સ્વભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપતી આપણી યુનિવર્સિટી હોય તો તેને બંધાયેલો અભ્યાસ મુકમ આપણી માધ્યમિક શાળાઓમાં રચાવેા નોંધશે, અનેક ઈજવણીકારોની આમા સહાય જરૂર પડેશે. એ આવી મળશે એ નિશ્ચય છે. ઉચ્ચ શિક્ષણનો લાભ લેવાની તૈયારી તરીકે સમગ્ર પ્રગ્નને સિક્ષિત કરવી નોંધશે સેક્ટે દર માણસ ભણેલા હોય એ ક્રમાંક રચિતિ જેમ અને તેમ પડેલી દુર યામ એ માટે બગીચ પ્રયત્ન કરાના છે તાજેતરમાં કોંગ્રેસ સરકારે અક્ષરજ્ઞાનની યોજના કરી હતી, પરંતુ એ સરકારના કારભારના અત સાથે એ યોજના બેરબે પડી છે, એ ઉપાડી લેવી નોંધશે-શ્રામવાચીઓને માટે-જેમની સખ્યા કુરોડોની છે-તેમને સમજાય તેવાં પુસ્તકો, વર્તમાનપત્રો, પુસ્તકાલયો વગેરેનો પ્રબંધ કરવાનો નહેરો એકંદરે તમામ પ્રજામાં જાગૃતિ આવે એવા શિક્ષણનો પ્રચાર થવો નોંધશે માત્ર સારી સ્થિતિમાં સુકાયેલા અદ્ય સખ્યામાં વસ્તીના પ્રમાણમાં-ઉચ્ચ શિક્ષણ લઇ એસી રહે તેથી સ્તોષ પામનાનો નથી- ચાલિસ કરોડ દિવના મનુષ્યો અને યુગગતને ભાગે આવતા એક એક કરોડ કરતા પણ વધારે દેશી બાઈમહેનોના શબ્દ ઉચ્ચ કરવા માટે રી સુશિક્ષિત બાઈઓ તથા પડેનોને પોતાના કૃતવ્યનું ભાન થવાની જરૂર છે.

સરકાર પાસેથી નાણાં મેળવવાનો પ્રયત્ન અમલમાં મૂકવો નોંધ્યે

આ પ્રકારના સર્વ દાંભોમાં ધનની મોટી અપેક્ષા રહે છે એ ધન રાજ્યકર્તાઓએ રાખવાની તેમની ફજ છે. સુધરેલી પ્રજા હોવાનો જેમનો દાંભ છે, જેઓ આ દેશના દિત માટે રાજ્ય કમવાનું મહે છે તેમના દોઢસો વર્ષના અમલ દરમિયાન દેશના શિક્ષણની સ્થિતિ જરાએ ગર્વ લેના જેવી નથી જે જે દેશોમાં પોતાના રાજ્યો છે ત્યા પાય કે દર વર્ષની યોજનાઓ રચાઈ દેશમંત્રી નિશ્ચિતતા દુર યથ ગઈ છે અને આવી મોટી મદત્તની આગંત માટે તે દેશોએ નાણાંના અજાવની દલીલ આણી નથી. જે કામ જરૂરી હોય, જેમાં આપણા દેશી બાઈમહેનોની સર્વતામુખી ઉન્નતિનો પ્રશ્ન હોય તે પ્રગ્નના અમણીઓએ ઉપાડી લેવો નોંધ્યે સરકાર પાસે તે માટે નાણાં દાવવા માટે સર્વ ઉપાયો કરવા નોંધ્યે, આખી પ્રજા નિરક્ષર રહે ને છેડ ઉપરની જનતા ઉચ્ચશિક્ષણ, શોધબોધ, બાપાવિજ્ઞાન વગેરેના અભ્યાસ ચનાવે એ સુમ ગત નથી. નિરક્ષરનાના વિધનને લીધે કેટલીએ જુદિશાળી વ્યક્તિઓ અજ્ઞાનમાં દટાઈ રહેલી હોય તેનો ખ્યાલ કરી શકાય તેમ નથી. માટે આ સર્વ કાર્યો એળી સાથે કરવા જેવા છે. એક પછી એક યામ એમ અને તેમ નથી.

સુદાદિ માટે નાણાં છે, ઈજવણી માટે નથી !

જાનના વારવાર આવના મુદ્દો કેટલે નાણાંનો નિગ્રહ વ્યવ કરાવે છે. રાજ્યોને પોતાની પ્રગ્નના દિતના માર્ગો કમવા માટે નાણાંની તંગી હોય છે, પરંતુ લકાઈમાં લાખો નદિ, કરોડો નદિ પણ અમને કાકગ પડે ખર્ચવા પડે છે તેવે પ્રમંગે પ્રજાઓ પણ પોતાના રાજ્યકર્તાઓને મુદ્દના સંગમ માટે પોતાના મર્વ બોળે નોંધના નાણાં પુષ્કળ આવે છે. એવું

કહેવાય છે કે સ્વેલા વિશ્વયુદ્ધમાં પડેલા દરેક દેશે જોડેલો નાણાનો વ્યય કર્યો હતો તે ધન વડે આખા જગતના સુખની અનેક કાયમની યોજનાઓ શરૂ થયેલ. યુદ્ધ એવી વસ્તુ છે કે તેમાંથી ખચવા, દુઃસ્મરનાનાં આક્રમણથી મુક્ત રહેવા મનુષ્ય આત્મરક્ષણની પ્રેરણા વડે પ્રેરાઈ પોતાનું સર્વસ્વ હોમી દેવા તૈયાર થાય છે. બીજો કોઈ પ્રસંગે કે બીજા કોઈ કામ માટે એટલા મોટા પ્રમાણમાં રાજ્યનો પૈસા મળતા નથી.

યુદ્ધની હાલની વિષમ પરિસ્થિતિમાં જ્યારે રાજ્યકર્તાના હાથ હમેશ કરતાં પણ વધારે બીડમાં હોય ત્યારે યુનિવર્સિટી જેવી અતિ ખર્ચાળ યોજના અમલમાં મૂકવાનો સંભવ સ્વભાવતઃ છે. પરંતુ લગાડને જ પરિણામે અદ્યત્નક કમાણી કરનાર વેપારીઓ ધારે તો એક રાતમાં આ નાણાં ઊભાં કરી શકે. એ ન બને તોપણ યુદ્ધ પછીની પુનર્ધર્ટના માટે પણ અત્યારથી જ વિચાર કરી મૂકવાની જરૂર છે. મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી માટે પણ સરકારે લગાઈ પૂરી થયે મદદ માટે વિચાર કરવાનું વચન આપ્યું છે. મહારાષ્ટ્રની વિચારણા પહેલાં જોનો વિચાર થયેલો તે ગુજરાત યુનિવર્સિટી માટે હવે નરમ પ્રવૃત્તિ નહિ ચાલે. એ હિલચાલને વેગવંત બનાવી એવી ગતિએ પહોંચાડવી કે વહેલામાં વહેલી તકે તે વ્યાવહારિક સ્વરૂપ ધારણ કરે. નવીન યુનિવર્સિટી માટે પ્રાચીન અને અર્વાચીન જ્ઞાનસમુચ્ચયમાંથી એવી સુમિશ્રિ રચના કરવાની જરૂર છે કે જે માટે પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિઓની સમજશક્તિઓનો ઠેકોણે સમય રોકાશે. આપણી સંસ્કૃતિને પોષણ મળે અને નૂતન ઉત્ક્રાંતિ (Civilisation) માંથી અનુકરણ કરવા યોગ્ય સર્વ કાંઈ સાથે ઘટાવી શકાય એ આપણું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ.

કવિવર ટાગોરના ' An Eastern University ' એ નામના લેખમાંથી થોડો ઉતારો અત્રે અરથાને નહિ ગણાય. ટાગોર કહે છે:— ' આપણી સંસ્કૃતિના સર્વ અંશોને એવા સખળ બનાવવા જોઈએ કે તે પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિ સાથે સંઘર્ષણમાં ન આવે, પરંતુ તેમાં ભળી જાય. ' ' હિંદી સંસ્કૃતિ ચાર પ્રવાહોમાં વહેલી છે: વૈદિક, પૌરાણિક, બૌદ્ધ અને જૈન. તે પછી ઇસ્લામિક સંસ્કૃતિએ પોતાની પ્રથળ તેમ જ કામતી છાપ આપણા સિંધ, ચિત્રકળા, સંગીત આદિ પર પાડી છે. પશ્ચિમની સંસ્કૃતિ ઉપરાંત સમસ્ત એશિયા-ચીન, જાપાન, ટિબેટ, ઓસ્ટ્રેલીઅન એ સર્વની સંસ્કૃતિઓનો પણ અવધાસ આપણે માટે આવશ્યક છે. જોએ એમ માનતા હોય કે પ્રાચીન કાળે આપણે માટે કાંઈ ઉપયોગી વારસો મૂક્યો નથી તેઓ જૂલ કરે છે. પ્રથમ વાવેલા, બીજામાંથી જ નવા ટૂકનો ઉદ્ભવ થાય છે. માત્ર બૌદ્ધિક શિક્ષણ પર જ પશ્ચિમમાં પણ હજી વધારે ઝોક છે. જીવનને સમગ્ર રૂપે સમજવા માટે રંગો, સ્વરો વગેરે જાણવાની જરૂર રહે છે. એ કળાઓ સર્જકતા આણે છે. હાલનું આપણું શિક્ષણ મૂક હડાપણનો યોગ્ય ઉપાડવા સરખું છે; જાણે સખત મજૂરીવાળી જેલની સજા જેવું તે છે. મુગલ રાજ્યસમયમાં સંગીત અને કલાને રાજ્યકર્તા તરફથી પટ્ટી ઉત્તેજના ગળી હતી. શિક્ષણનો ઉચ્ચ સંદેશ તે મનુષ્યના સામાજિક અને આધ્યાત્મિક જીવનવિષયક જ્ઞાન અને પ્રવૃત્તિઓના ઐક્યનો અનુભવ કરવો તે છે. '

પોતાની ઉચ્ચ શિક્ષણ વિશેની છૂટક છૂટક વિચારકણિકાઓમાં આપણી નવીન યુનિવર્સિટી કેવી હોવી જોઈએ તેનું કાંઈ આપણું દિગ્દર્શન ટાગોરે કરાવ્યું છે. આ પરિપક્વ એવી બળવાન ધોષણા કરે, એવાં જાળ્યાર આન્દોલનો જગાવે, એવાં ઉત્સાહ પ્રેરે કે આપણા પ્રાંતમાં આપણને સર્વથા અનુકૂળ એવી યુનિવર્સિટીનો આરંભ કરવા આપણે શક્તિમાન થઈએ.

શ્રી. કનુ દેસાઈનાં યનોમંથનો

(સારાંશરૂપે)

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે સાહિત્યનો વિશાળ અર્થ કરી જીવનને ઉન્નત કરનારું સર્વ કાર્ય ગણી લઈ કલાને પણ તેના અંગમાં સમાવી લઈ, એક અત્યંત ઉદાર અને વિશાળ ભાવનાનો પાયો રચ્યો છે; નહિ તો રંગ અને રેખાના ઉપાસકને ભાષાના પંડિતો આગળ ઊભા રહેવાનો આવો અમૂલ્ય અવસર ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયો હોત ? મારી વિનંત્ર કલા-સેનાઓને ગુજરાત આ રીતે ગણનામાં લઈને મારા જીવનને સુધન્ય બનાવે છે અને તેથી હું ગુજરાતના સૃષ્ટ સાહિત્ય ઉપાસકોનો હૃદયથી ઉપકાર માનું છું.

નવી અસ્મિતા

આવાં કાર્યોને કાયક બીજા ધણા સાહિત્યકારો અને કલાવિશારદો છે, અને તેઓનો સહકાર આપણી કલાના સંસ્કાર અને ઉદ્ધાર માટે જનતાને ઉપકારક થઈ પડ્યો છે. એ બધાના સુપ્રયાસોથી સાહિત્ય, નાટ્ય, શિલ્પ, સંગીત અને ચિત્રમાં ગુજરાતે નવી અસ્મિતા પ્રાપ્ત કરી છે અને ગુજરાતને ગુણગૌરવ અપ્યું છે; પરંતુ હજી આમજનતામાં તેમના આદર્શો અને પ્રતિભા જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં આદર અને સ્વીકારને પ્રાપ્ત થયાં નથી. તેથી આવાં સંમેલનો દ્વારા, તથા દેશની વિદ્યાપીઠો દ્વારા તેની પ્રતિષ્ઠા

શ્રી કનુ દેસાઈ

અને સંપાદનકાર્ય અતિ વિસ્તૃત કરવાની જરૂર છે.

જૂતકાળમાં તો ધનિક અને સામાન્ય પ્રજાજનોને ચિત્રકળા પ્રત્યે પ્રેમ હતો તે બતાવતાં પુષ્કળ પ્રમાણપત્રો આપણી પાસે છે. મંદિરો અને પ્રાસાદોનાં ભૌતચિત્રોની શૈલી સાધારણ જનસમાજ નીરખી શકે તેવી હતી; તેમાં સામાન્યથી ગાંડી ભવ્ય વર્ણનો અને કથાવાર્તાઓમાં ચિત્રાચેતી ચિત્રમાળાઓ હ્રસ્વ ટાટિનાં હતાં, એમ જરૂર માલૂમ પડે છે. તે જોઈને પ્રેક્ષકોને ઉલ્લાસ અને આનંદ મળતો, એવું પણ આપણે વાંચીએ છીએ. પણ અત્યારે તેમાંથી આપણી પાસે થોડાં ચિત્રો સિવાય કંઈ જ રહ્યું નથી.

પ્રાચીન કાળમાં ચિત્રસંસ્થાનું સ્થાન

ધણાં વર્ષો પહેલાંની બીજી કલાઓની સાથે સાથે આપણી ચિત્રકલામાં કેટલાક વિવેચકો વિદેશી શિક્ષણ અને સાંપ્રદાયિકતા જુએ છે, તેમને કલાશિક્ષાના પ્રાચીન સંસ્કૃત મન્યો જોવાની ભલામણ છે. કલાશિક્ષણથી પ્રજાનો ધણો ભાગ પરિચિત ન હોય તો એ વિષય પર શાસ્ત્રીય વિવેચનો સંભવે નહિ. વિષ્ણુ ધર્મોત્તરપુરાણમાં ચિત્ર કરવાની ભૂમિકા કેવી રીતે તૈયાર થવી જોઈએ, કેવી જાતની પીંછીઓ ઉપયોગમાં લેવી, ઘરમાં, દીવાલમાં,

મંદિરોમાં અને પ્રજાસમૂહને ગળવાનાં આંગણાંની હીવાલો પર કેવાં ચિત્રો હોવાં જોઈએ, તેની વિસ્તારથી ચર્ચા કરેલી છે અને એ મર્યાદાનો લંગ કરનારને શાપિત ગણેલા છે. એ સમયે ચિત્ર વિનાના ઘરને રમશાન સમું ગણવામાં આવતું. એટલે ૧૫૭૮ છે કે રામાયણકાળથી માંડી ૧૮ મી સદીના અંત સુધી હિન્દુસ્તાનના પ્રાન્તપ્રાન્તમાં લોકમાન્ય થયેલી કેવા-રૂઢિઓ પ્રચલિત હતી અને સૌમાં પશ્ચિમ હિન્દુસ્તાન અને ગુજરાતમાંથી નેટશે ચિત્રકલાનો ઇતિહાસ મળે છે તેટલો ખીળ કાઢવાયુ પ્રાન્તમાંથી તે નથી મળ્યો.

આજે યુરોપ તથા અમેરિકાનાં વિદ્વાન મંડળો બહુ એકાગ્રપણે તેનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યાં છે. એમને હિસાબે આપણી વિદ્યાપીઠો અને શિક્ષણદાતા સંસ્થાઓએ કશું જ કશું નથી તેમ કહી શકાય.

કલા: ચિત્તની પરમસાધના

કલાન્તરે પણ સચવાઈ રહેલાં થોડાં ચિત્રો ભારતીય કલાના દર્શિર્બિંદુનું મહત્ત્વ પૂરવાર કરે છે, છુદ્ધ અને સિવમુન્દર સુશોભનો માત્ર નથી, પરન્તુ તેઓ લાંબા સમયના ચિંતન અને શોધનની ભૂમિકા પરથી મન:સંવેદના અને ચિત્તંત્રના અનુભવની ઝાંખી કરાવે છે. અર્જુનાનાં ભીંતચિત્રોમાં કલાનાં અનેક સ્વરૂપો મૂર્તિમંત થયાં છે અને ભવ્ય સંસ્કૃતિની સાક્ષી પૂરે છે. તેમાં લાખો બકાલકંપની આરાધ્ય મૂર્તિઓનું ચિત્રકારોએ અપાર્થિવ દર્શન કરાવ્યું છે. આપણા પૂર્વજોને મન કલા એ વિદ્યાપીઠની ચથોનો વિષયમાત્ર નહોતી, કે નહોતી સામાન્ય સંપ્રાપ્તિ; પરન્તુ માનવીનું જીવનને ઉન્નત કરનાર તરવ અને ચિત્તની પરમ સાધના હતું.

મધ્યયુગમાં વિગ્રહ, કલહ અને અહંતાના ઊંડા અંધકારમાં ડૂબી ગયેલા હિન્દુસ્તાનમાં અનેક જગ્યાઓએ કલાનો સૈનેરી તંત્ર અખંડ સચવાયો છે. બૃહદ્ભારતનાં વિશાળ સંસ્થાનોમાં મધ્ય એશિયા, ખાલી, બાવા, સિયામ, તિબેટ અને ચીનમાં અર્જુનાના કલાના પ્રસાદ સમું રેખાવિધાન સચવાઈ રહ્યું છે. ભારતમાં આ સંસ્કૃતિ અને કલાના સુવર્ણયુગનો કેમ અંત આવ્યો તે ઇતિહાસના પાને પાને લખ્યું છે. પરદેશી આક્રમણો અને પરસ્પરના વિગ્રહોએ આપણી ધણી સંસ્કૃતિને ઊંનનબિન્ન કરી નાખી; છતાં જરા એ સ્વસ્થતા થતાં, હિંદની કલા-પ્રતિભા ૧૨ થી ૧૮ માં સૈકા સુધી નવા અવતાર ધરતી આવી છે. રુદ્રમહાલ, ઉભોઈ, ઝીંજુવાડા, આખુનાં દેલવાડાનાં દેરાં અને તે પછી અમદાવાદ અને ચાંપાનેર, તેમ જ ૧૬-૧૭મા સૈકામાં મોગલ સામ્રાજ્યની જહોજલાલીએ બધી કલાઓને નવપ્રકુલતા આપ્યા જ કરી છે. ૧૮મી સદી સુધી હિન્દુસ્તાનને મૂર્તિકારો અને સ્થપતિઓની ખોટ પડતી નહોતી.

મધ્યયુગમાં ચિત્રકલા

સર્જન અને સુશોભનોથી ટેવાઈ ગયેલા પ્રજામાનસે, એ સમયે ભારતમાં રજપૂતાના, માળવા અને ગુજરાતમાં નવી શૈલી જન્માવી અને તેનો પ્રચાર હમાચી ૧૫મા સૈકામાં આણુ રણી હશે, અને તેને જૈન સંપ્રદાય તરફથી બહુ સારો આશ્રય મળ્યો જણાય છે; કારણ કે

જેસલમીર, પાટણ, અમદાવાદ, ખભાત વગેરે જૈન બંકારોમાં અતિ ઉત્કૃષ્ટ, સુશોભનકૃતિ-ઓવાળા મંથેરો આજે પણ મેળવે છે; અને તે શ્રી. સારાજીવ નવાળના સુપ્રવાસથી જાણવા મળ્યું છે; પણ તે શૈલી ઇતર સંપ્રદાય અને સાહિત્યમાં પણ એટલી જ સમૃદ્ધપણે ઉપયોગમાં લેવાઈ છે, તે વાત “વસન્તવિલાસ” અને “બાલગોપાલસ્તુતિ” આદિ નવા મંથેરો મળતાં સિદ્ધ થયું છે.

ચિત્રકલાની આ વિશિષ્ટ શૈલીએ રાજસ્થાની કલમને જન્મ આપ્યો. એમાં રાગ-રાગિણીઓ, રાધાકૃષ્ણનાં ગીતા, શોકકથાઓ તથા મહાભારતના પ્રસંગોનાં ઉદાવદાર અને સુરેખ આલેખનો થયાં છે. ૧૬મી સદીના મુગલ સમય દરમિયાન રાજપૂત કલમનો સમાદર થયો હતો અને મેગલ શહેનશાહતના સત્કારને પરિણામે, હિન્દમાં અબ્દોલ એબુ' રગ અને રેખાનુ સૌન્દર્ય, માર્દવ અને લાલિત્ય મેળવ્યું છે.

મેગલ સામ્રાજ્યના પતન પછી હિમાલયની નજીકનાં રાજસ્થાનોમાં ફેટલાક ચિત્ર-કારોને આશ્રય મળતો; ત્યાંથી પહાડી કલમ નામે જોળખાતી એક નવી મનોહર ચિત્ર-શૈલી પ્રચારમાં આવી. રાજપૂત અને પહાડી બન્ને શૈલીમાં ચિત્રિત પ્રરુગો તે એકસરખા જ છે છતાં સુરચિ અને રચના-સૌષ્ઠ્યમાં રાજપૂત કલમથી આ ચિત્રો જુદાં તરી આવે છે.

—અને અંગ્રેજી શાસનસમયમાં

અંગ્રેજી શાસનસમયમાં ભારતીય કલાપદ્ધતિની ઉપેક્ષા જ કરવામાં આવી છે; એટલું જ નહિ પણ સુશિક્ષિત અને ધનિક વર્ગોના પ્રોત્સાહનના અભાવે તેનો વિનાશ થવા દેવામાં આવ્યો છે. કલાશાળાઓમાં હિંદી ચિત્રકલાનો રવીકાર કરવામાં આવ્યો નહોતો જ, અને યુરોપમાં જુની યત્ર ગયેલી ચિત્રશિલ્પીઓ પ્રમાણે અભ્યાસ ઠોકરા ખેસાડવામાં આવ્યો હતો; અને હજુ એ ભારતીય કલાનું શુદ્ધ સ્વરૂપમાં અનુષ્ઠાન અને અભ્યાસ કરવાની જોગવાઈ સરકારી તંત્ર કરી શક્ય નથી. ભારતીય સંસ્કૃતિની પરંપરાથી પોષાયેલી એ કલાથી એ શાળાઓનો અભ્યાસક્રમ નિર્દોષ હતો અને પારકી કલા હિંદી માનસમાં સર્જનશક્તિ જાગ્રત કરી શકી નહિ. કલા વિષે કોઈ પણ પ્રકારના અભ્યાસક્રમની સોંપ રાખી નહોતી. ચિત્ર, શિલ્પ કે નાટ્ય તેમને કોઈ પરબાયાના શબ્દો હતાં, છતાં રોમ, ગ્રીસની શક્તિના ગુણ ગાતાં થાક્યા નહોતા.

કલાની અવનતિ

આપણી અજાંતા, છત્તોરા, રાજપૂત અને મેગલ કે રાજસ્થાની કલાસમૃદ્ધિનું પાન કરાવનાર કોઈ જન્મ્યું નહોતું કે કોઈએ એનાં મૂલ્ય જાણ્યાં નહોતાં. આપણા કેળવણીએલા વર્ગ પાસે શબ્દો હતા, લાગણી નહોતી. આપણા દેશનાં ચિત્રો, ગરબી, નૃત્ય કે ઉત્સવોમાં એમને આનંદ નહોતો અને એથી જ આપણી કલાની અવનતિ થઈ આપણુ ઘર કલા વિનાનું, આનંદ વિનાનું, દુઃખી અને વિરૂપ થઈ પડ્યું. આપણી સંસ્કૃતિ ઉપર વિદેશી અસરની અવધિ થઈ છે. રાયરમીયાથી માંડી દરેક યીએ પર તેમની છાપ પડી છે; અને તે એટલે સુધી કે આપણા વિદ્વાનોએ આપણી સંસ્કૃતિના વિવેચનો બાબેજ દેશની બાપામાં લખ્યાં હશે. સામાન્ય કેળવણી પામેલા વર્ગને પણ કલા વિષેનું જ્ઞાન તો અપ્રાપ્ય જ રહ્યું. પરંતુ—

નવયુગનિર્માણની સાવનાનો ઉપકાળ

સ્વામી વિવેકાનંદ, સિરડર નિવેદિતા, આનંદકુમાર સ્વામી, પ્રિન્સિપાલ હેવલ અને કવિવર ટાગોરના શાન્તિનિકેતનના સંદેશાઓ રાષ્ટ્રોદ્ધારની ભાવના સેવનારાઓએ પહેલાં જીવ્યા; અને પૂ. ગાંધીજીના આગમન પછીથી તો હિન્દુસ્તાનની સંસ્કૃતિ અને અર્થશાસ્ત્ર પર પ્રભુએ નવયુગનિર્માણ કરવા આત્મનિર્ણયનો સિદ્ધાન્ત સાબિત કરી દીધો છે. એટલે હવે યુરોપના મૂલ્યાંકનો ઉપર જ જીવતો કલારસિક વર્ગ આજે ઓછો થતો જાય છે. ભારતીય દષ્ટિબિંદુ તેમ જ ભારતીય સંસ્કૃતિની લહેરો જતાવતી કલા લોકાદર પામતી થઈ છે; અને તેમાં આપણી રાષ્ટ્રીય જાગૃતિ લોકોમાં પોતાપણ જતાવવા આગ્રહ જણાવે છે. પોતાના દેશની સંસ્કૃતિ અને પ્રતિષ્ઠા આપવાની તમન્ના જાગી છે. શિક્ષણમાં રાષ્ટ્રીયતા અને સ્વ-નિર્ણયનો સિદ્ધાન્ત વિદ્યાર્પિત કળા કર્યો, તેને લઈને જ મારી પોતાની કલા મુજબ કલાકામાં, પ્રવર્તતી કલાથી અલગ માર્ગે વળી છે અને તે કલાની પાછળ શ્રી. હેવલ, શ્રી. અવનીંદ્રનાથ, શ્રી. રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, શ્રી. નંદલાલ બસુ જેવાની તપશ્ચર્યાનું પીઠજળ છે. તેમાંથી જ આત્મપ્રતિભા જાગૃત કરવાનો મંત્ર ગ્રહણ કરી, કલાની ઉપાસના અને અનુષ્ઠાન કર્યો; અને તેના પ્રસાદરૂપે ગુજરાતને જનતાની અને સાહિત્યની સેવા કરવાની અનેક તકો મળી છે. મારી તો ખાતરી જ થઈ છે કે કલાની દીક્ષા આપવાનો અધિકાર રોમ, ફ્રાન્સ કે ઇંગ્લન્ડની મોટી કલાપીઠો કે સરકાર નીમેલા અધિકારીઓના હાથમાં નથી. પણ પ્રભુજીવનનો સાચો પરિચય, તેનું સાગણીપૂર્વક દર્શન, અને સહૃદયતાથી કરેલો આવિષ્કાર કલાની કૃતિઓને લોકસન્માન્ય બનાવી શકે છે.

x

x

x

એ સૃષ્ટિના મંત્રશુરઓ

આપ પૂછશો કે એ સૃષ્ટિના મંત્રશુરઓને ક્યાં શોધવા ? યુરોપનાં પાઠ્યપુસ્તકો અને વાર્ષિકો વિના અમારું શું થાય ? અમે શુદ્ધ ભારતીય કલારસ શી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકીએ ? તો મારો જવાબ એ જ છે કે આપ યુરોપ અને યુરોપીય સામગ્રી પરથી દષ્ટિ પાછી ખેંચી લો, અને આપના મંત્રસાગરીથી સુસજ્જ થયેલા દોષધામ અને ધમાલિયાનગર છોડી ભારતની સાચી જનતા અને ભારતભૂમિની સુંદરતા જોવા બહારગામ નીકળો. તમારું હૃદય શુદ્ધ હશે, તમારી વિચારશક્તિ શુદ્ધ હશે, તમે સાચા હિન્દીજન હશે તો તમને ભારતીય જનતાનું જીવન, સુંદરતા અને કલાનાં કુમકુમ પગલે રંગાએલું દેખાશે. જ્યાં જુઓ ત્યાં કોઈ ખેડૂત, તો કોઈ મહિયારી, તો કોઈ ઘાસભારો લઈ જતી સ્ત્રી, તો કોઈ પાવા વગાડી આનંદ લેતો સરવાડ છાંકરો, કે વૃક્ષ હીંડાળે રમતાં બાળકો સુંદરતાને ઓળે અચૂક જોવા મળશે.

કલાકાર : પરમાત્માનો દૂત

કલાની પ્રદીપ્તિ મનુષ્યને એવા સંસ્કાર આપે છે કે એ દ્વારા જીવનના અનેક રસો અને ઉલ્લાસોનો એ સહજો ભોક્તા બની શકે છે. સંગીત કે નાટક કે શિલ્પ કે ચિત્ર એ બધી કલાનો એક મહાન યોજનામય રામ દેખાય છે, અને તેથી પ્રત્યેકમાં રહેલા તોલ અને

ડોનનનો ઉન્માદ અનુભવે છે. તેનું ચિત્ત સમાધિયોગને પામે છે અને તેથી જોતે ઠાપ વસ્તુ, ક્રિયા કે પ્રવૃત્તિનો વિચાર કરે છે ત્યાં એ જ ડોનન અને સ્પન્દનથી નના સ્વરૂપો, નવા આકારો જન્માનવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. આ સમાધિયોગ એટલે પરમાત્માની સર્જનશક્તિ સાથે સહયોગ એક રીતે કહો. તો કનાકાર એ પરમાત્માનો દૂત બની, તેની સૃષ્ટિને સવિશેષ શયુગારથી વિગ્તારવાનો અધિકાર મેળવે છે, એટલે નિરાકાર દેવસ્વરૂપોને જે પાપાણુ લાકડા કે ચિત્રપટ પર સાકાર બનાવે છે. પદાર્થો પર, વસ્ત્રો પર કે ઢાગળ પર ખાતી જગ્ગામા તે રંગ અને રૂપની નરી બરતી ઉતારે છે, અને માનવીના ઇતિહાસમા અમર આનન્દની લહરીઓ મૂકતો જાય છે.

આવતી કાલની ઉપાના ૨ગો કલાકારની કલ્પના જ ૨ગશે, અને તેના સદૃશ્યો જ જગતમા પનિત્ર ૨ગોથી ૨ગાએણુ બન્ધ સર્જનરૂપે રહેશે. આજનો કનાકાર આવતી કાલના નવી પ્રેરણા અને કલ્પનાસામગ્રી અનુભવો આપી સમાજસંસ્કૃતિને સ્વતંત્રતાની ટોચે રાખશે જ. પરંતુ તે પહેલાં એનો એ અધિકાર મેળવવાને તેને શા શા તપ શા શા મનોમન્યો અને કેવી કેવી કૌશલ્યપરાયણતાનો સચ્ચ કરવો પડશે, તેનો કમ માત્ર માનસશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓને જ સમજશે. જીવનના અગોચર આદર્શો, પ્રથમ જોવા મળનાર, અનુભવ આપનાર અને જન્મ આપનારને કનાકારની મનોબધા પ્રસન્ન કરનાર સ્ત્રીના કરતાં પણુ અનેકગણી વિશેષ હોય છે, અને એવાને કાળે જો સસારમા યોગ્ય સાધનો સંગવડો અને અવસરો ના મળે, તો ઠાપક જ તેમથી સહીસનામત પાર ભીતરી શકે છે. એવા દુર્ભાગી કલાકારના જીવનમા કા તો ભાનનાનો ગર્ભપાત, કા તો માનસવિભ્રમ, અથવા નિરાશાની કાળી પીણુમા તેને જીવનભર નિષ્કળતાના ડબો ભોગવતા રહેવું પડે છે.

કલાકારોનું અવલંબન

c

મસારની બેપરવાઈ, બેકદર અને દગ્ગિતા, દુષ્ખોમાથી ઠાપ પાર નીકળ્યો તો તેને ઉદનાસ અને ઉત્સાહનો જીવનસંદેશ આપનાર પયગમ્બરનું સ્થાન જરૂર મળે છે, પણુ પ્રજા સમસ્તની જિંડી ચ્નોવાહનાઓ બળ પૂરે, ત્યારે જ તેવો અડભાગી કળામર પ્રગળે સાપડે એવા પુરુષની શોધ માટે પ્રત્યેક દેશના સરકારી મંડળો આખી પ્રજા માટે ઠાપ એવી યોજના ધગવે છે કે દેશના ઠાપ પણુ ખૂણે સર્જનશક્તિનો અકુર દેખાય તો તેને આમ, જીવના કે પ્રાન્તના અધિકારીઓ યોગ્ય પ્રકાશ અને ઉત્સાહ આપી પ્રજાના મુખ્ય કલાકેન્દ્ર સુધી પહોંચાડવાના પૂરતા સાધનો અને સહાય આપ્યા કરે છે. એ સાથે જોઈએ તો આપણા પ્રાન્તમા કનાના યાત્રિજને માટે કેટલા આશ્ચર્યકારો કે અનન્યતાના સાધનો છે જે જર્મની, ફ્રાન્સમા કે અમેરિકામા ગામેગામની શાળાઓ કતારસિકોનો કાલ ઉઠેરવાને, સાચવવાને હરીફાઈ કરતી જણાય છે, અને પ્રજામંડળે તેઓની કૃતિઓનો આદર ઢગવાને માટે ચર્ચા કરી ગ્લા હોય છે. ગામેગામ મુખ્ય મહાનયો કલામરો પાસે નગરોના ઇતિહાસ કે હિંદોગનો ઇતિહાસ ચિતરાવે છે. મહાન સંસ્કૃતિમરો પાસેથી મ્યા આવેળે છે. કુદગત અને જીવસૃષ્ટિના અદ્ભુત દરયો શાળાઓ ધરિપતાનો, નગરભુવનો, રેનવે કે ફ્લારખાનાઓમા કનાકારને હાથે રજૂ થાય છે અને નાકો તેમની આખે દેખાણેનું નવું સત્ય અને નવું સૌન્દર્ય જોતા અને મમજતા શીખે છે.

કલાસંસ્થાનાં ચોપક બળો

હવે આપણી દશા બુઝો ! છેલ્લા વર્ષોમાં આપણું સર્જન શું ? આપણી આંગળીને વેઢે ગળીએ તેટલા પણુ હાલનાં, શિષ્ય પ્રતિભાઓ કે ચિરંજીવ ચિત્રોનાં નામ આપી શકશે ? કોઇ એવું ભવન કે મંદિર બંધાયું છે, કે જેની રાજપૂત કે મોગલ ભવન સાથે સરખામણી કરી શકીએ ? રાજા રવિવર્મા જેવા સમગ્ર કલાકારનાં ચિત્રો વીસરાવા લાગ્યાં છે અને ભૂંડો પડ્યો અદૃશ્ય થાય છે; તો પછી દિવાળી અઢોના તંત્રીની કલમે ગર્જના કરતાં ચિત્રોનો હિસાબ ક્યાં રહ્યો ? એવાં કેટલાં ચિત્રો આપણને મળ્યાં છે કે જેની વાતો આપણે દશ વર્ષ કરીશું ? તો પછી સૈકાઓથી કલાની કસોટી જોલી રહેલા અજન્તા, ઇશ્વરા અને હિન્દના અનેકાનેક શિલ્પરત્નોની હોદ કોણુ કરી શકે ? એવું કારણ શોધશે તો જણાશે કે જનસમુદાયમાં કલાની અભિરુચિ અને રસિકતા પોપનારી અને રક્ષનારી સંસ્થાઓનો શોષ થયો છે; અને એવી સંસ્થાઓને જાણે સાચાં મૂલ્યાંકનો કરનારા માણસોની ખોટ પડી છે. એટલે જ કલાકાર કે કારીગર એક બળદ આદમીમાત્ર બની ગયો છે; અને તેને પોતાનાં સર્જનો વિક્રાવવાનો કે ઉન્નત બનાવવાનો કોઇ અવસર મળેલો નથી. કલાના યુરોપીયન શિક્ષાએ યુરોપના ઘોરણે હિન્દી વિદ્યાર્થીઓને શિષ્ય અને ચિત્રકામ શીખવ્યાં અને એમને હિન્દુસ્તાનનાં મકાનોમાં ચિત્રો કરવાના કામમાં રોક્યા. જણે કે એ રીતે હિન્દુસ્તાનની લોકરુચિને તેઓ જાડુ ઉન્નત કરી નાખતા હોય ! પણ હિન્દુસ્તાનની ઊંડી ધર્મસંસ્કૃતિ અને નૈતિક બાવનાને તેઓ કદી નહિ, સમજ્યા હોવાથી એવાં ચિત્રોનો શું ફેજ થયો છે તે સમજવું મુશ્કેલ નથી. દિલ્હીના સરકારી મહાકાળાંનું ચિત્રકામ હિન્દી જનતાને શું સંદેશો આપી શક્યું છે ? અને છેલ્લામાં છેલ્લા મુબંબના સિનેમા-ચલચિત્રો કરેલા યુરોપીયન ચિત્રકામનો પાઠ હિન્દુસ્તાન માટે ક્યા પ્રકારનો છે તે સમજવી શકશે ? છતાં તત્કાલપૂરતી તેની બોલબાલ અને વાલવાલ કરતા પત્રકારોએ કલાત્મકો તેમાં શું નવું હાલ જોયું છે તે આપણે પૂછવું જોઈએ.

કલાનો પાપો : દેશનું આરિષ્ટબળ

હિન્દુસ્તાન પાસે અને સૈકાઓથી કલાકૃતિની એક મહાન કસોટી ચાલી આવી છે, અને તે છે કલાના સરપર્શ દ્વારા જીવનનું ઉન્નતિકરણ; આત્માની રસસમાધિ, હૃદયની સંસ્કૃતિ કદ કૃતિઓમાંથી તમને મળી રહી છે, એ જાણી શકો એટલે એ કૃતિઓને તમારા જીવનની આરાધ્ય પ્રતિભાઓ બનાવવા તમે જરાએ સંકોચ માનતા નહિ. આજના યુરોપે તો આ બાજતમાં હિન્દુસ્તાન પાસેથી શીખવવાને બદલે શીખવાનું રહ્યું છે. યુરોપની કલામાંથી એમનો નવો સાહિત્યકલાયુગ આવ્યો ત્યારથી જ ભાવના અને સંસ્કૃતિનો નાશ થયો છે, પણ હિન્દમાં ક્યાંક ક્યાંક તેના થોડાં તત્ત્વો મેળવ્યા છે હિન્દુસ્તાનની કલામાં, સૌન્દર્યભાવના ઉપરાંત એક પ્રકારનું ધર્મબળ છે, તે આજે કોઇ સમજવું નથી અને એનો ઉપયોગ કરી જાણવું નથી. એ તત્ત્વને આજની કેળવણી, પુરાણ, સંસ્કૃતિ અને કલાનાં અભ્યાસને બુદ્ધિ પાડી જુદી દૃષ્ટિથી જુએ છે. દરેક દેશની કલાનો પાપો એ દેશના આરિષ્ટબળમાં ન આવેલો હોય છે. એટલે ન્યારે આ જુ આજની બળદ કલા, હિન્દની સુપ્રસિદ્ધ શિલ્પસમૃદ્ધિ સાથે સરખાવીએ છીએ ત્યારે એમાં ક્યાંથી આ ભાવ અને દિવ્ય દૃષ્ટિ જીતરી આવી તેવું આશ્ચર્યમાન થાય છે. એ તો સાવ દેખીતું જ છે કે આપણે મીસ અથવા ગ્રાવીન હિન્દની સાથે સરખાવતાં આપણી આજની

કેળવણી સાવ નમાખી છે, કારણ કે પથોના શબ્દોમાં કહીએ તો “ જીવનને ઉચિત કરનારા પૃથ્વીનાં સૌન્દર્યસ્વરૂપોનો પ્રયોગ આપણે સમજતા જ નથી. ” Neglect to use beauties of Earth as steps along which we mount upwards. ” આજની કેળવણીથી અને આજની વ્યાપારશુદ્ધિમાં જન્મેલા હલકા આદર્શોથી કંઠાળ બનેલા ભારતે ગુમાવેલી મનુષ્યમતને પડેલી સૌન્દર્યપ્રતિષ્ઠાની ખોટ ક્યારે પુરાશે! પોતાના પાશ્વિમાલય મંદકારો અને ધોરણોને વળગી રહીને કાષ્ઠપથ યુરોપીયન, હિંદી સંસ્કૃતિ કે કલા સમજવાનો દાવો કરે તો તે મિથ્યા છે. હિંદી દષ્ટિ મેળવ્યા વિના હિંદી કલા ગ્રીસ રોમનો ઉતાર છે, હાથ કે પડથો છે, એવું માનનારને ધી રીતે સમજાય કે હિંદની સૌન્દર્યદષ્ટિ કાવ્ય, નાટક અને કવ્યઓમાં સાવ અનોખી છે; અને જીવનના મૂલ્યમ રસારવાદ અર્પનારી હોવાથી પશ્ચિમના કલાકારોને પણ અવ્યાસપાઠ્ય છે. ગુપ્તયુગની સાહિત્યસમૃદ્ધિ ભારતનાટ્ય, કથકવિ, મણિપુરી, કથકવી નૃત્યવૈધ્યનો પડથો હિંદના વિરહ સિંહ્યો અને રૂપવિસ્તારમાં નથી થું ?

મુગન મમયના મદાલયો જોઈ આપણે હક્ક થઈએ છીએ, ધ્વોગનાં પ્રચંડ ચિંત્ય મુગ્ધ બાવે નીગળીએ છીએ, તેવું ખ ડેગપણ્ વીસારી તેમાં અડોભાવ ધરીએ છીએ, છતાં દેશના શુદ્ધિમાનો ગત્ય અને શિક્ષાના તંત્રવાદો તેની અસર વિગતારવાને થું કરે છે ? મોકોપેના એવાઓ ભલે માને કે હિંદી કલા માલ વગરની છે, પણ યુરોપીયન કલા કદી જ નહિ આપી નકે એવું આપનારી અમૂલ્ય પ્રતિભા હિંદીવાનોને શણે તો રહેશે જ. ભલે આજના મોકોવે, વિદ્યાર્થીઓ આ મદામૂલા વારસાથી વંચિત રહ્યા પણ હવે તેમની પ્રજા રહી ન જાય તે જ જોવાનું છે. આપણે તો હવે ઉગતી પ્રજાની તરફ જ આશાથી જોવાનું રહ્યું છે. તેઓ પોતાના દેશની મદામૂલી કલાસંપત્તિનો આદર કરતાં યીએ, સાચા કલાકારને પિઝાની ગમાજમા તેની પ્રતિષ્ઠા સ્વીકારે અને સંસારના વ્યવહારમાત્રમાં કલાની સૌરભ અનુભવે. ત્યારે જ પથોતુ ઉપયુક્ત વચન સાર્યક થાય. ખીજ તરફ કલાકારનો પરમ ધર્મ રહેશે કે તેણે પોતાની કલાકૃતિમા જીવનને હીન કે અધોમુખ કરનારા તત્ત્વોથી મુક્ત ગળી મમાજને મ જીવન અને નવપ્રદુનતા આપે એવાં સર્જનો કરી બતાવવાં પડશે. એવા કનાસગદગયો શી. એમર્સન કહે છે તેમ-Function of Art is to give to poets and pins the grace of Romance. ” વ્યવહારના રાયરવીયાં અને પદાર્થોમા અદ્ભુત આદર્શણ ઉત્પન્ન કરવું એ કલાત્વ પરમ કર્તવ્ય બનશે; અને કલા પત્યેક માણસના ધર્મા ગગરાણો યજ્ઞમેમદાલશે. એટલે કે પ્રત્યેક મનુષ્યમાં રહેલો કલાવંત આત્મા સચેત બની જીવનને અનેકવિધ દિશામા તેજસ્વી અને સંસ્કારી બનાવી શકશે.

x

x

x

કલાકારો મારેવું વિશાળ ક્ષેત્ર

હું ગુજરાતી કલાકાર મિત્રોને દિનભાવે એવું પૂછીશ કે હિન્દી કલામાં અંમાલના કનાસ્વામીઓએ કઈ આનેકદમ કરી જનારું તેના દિસાએ આપણે ડેવું કરી શક્યા છીએ; અને હવે તેમની તરફ કદાચ દવાગા કે વખત પડતાં હોનારીને બોનવામાં પાછા નથી રહેતા. શી. અવતીન્નાય અને શી. નન્દલાલ બમુની કલાસાધના અને તપશ્ચયો આપણે મારે

હજી આદર્શ રહ્યા છે. શ્રી મુકુલ દે, રમેન ચક્રવર્તી, યાગિની રાય, પી સેન વગેરે જેટલી કલાનિષ્પત્તિમાં રૂપમાં યદ્ય જ નથી.

યુરોપીય શૈલીએ શીખેલા કલાકારોએ પણ શું કરી ખતાવ્યું છે ? સૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાતનાં અદ્યક્ષ થતાં માનવીપાત્રોની તસવીરો લેવાને ઔરિદ્યાની છત્ર નર બાધ્યો નીકળી પડી, પણ ક્યો તરુણ ગિરમાં, લીલોમાં કે રાનીપરજમાં રખડ્યો ? કામ કરી ખતાવે તેનું મૂલ્યાંકન થાય, માલ વગરની શાની કદર થાય ? ગિરનાર, આશુ, શેત્રુંજયનાં દર્યો કોષ સમર્થ ગુજરાતપ્રેમી કળાકારની રાહ જોઈ રહ્યાં છે. બીસો, ધારાળા, કોળાઓ, કણુખીઓ અને રાનીપરજના નૃત્યો, ગરુડા અને જાગના નૃત્યો ચિત્રકારની પોંછી માટે અખૂટ સાધન છે. ક્ષેત્ર જાહેણું અને પ્રદક્ષું છે. જૈન સાહિત્ય, સંસ્કૃત સાહિત્ય અને રાસમાળાઓ પર નવી કલમ ચાલવી જોઈએ. આપણે તો કામ કરનારા જોઈએ. ધરાની ચિત્રકાર મિ. કાયાદોરિયાં એકલો આવીને હિંદની બધી ગુફાઓનાં ભોંતચિત્રો કોષના આશ્રય વિના કરી ચાલી ગયો, અને એમ કરીને પણ આપણાં ખંડેરાની કલામાંથી એ હજારો રૂપિયા રળી શકે છે.

આજની ગુજરાતી સંસ્કૃતિનું દર્શન, સાહિત્યના સમોદ આકર્ષક પ્રસંગોનું ચિત્રનિરૂપણ, કવિ દયારામ, પ્રેમાનંદનાં પાત્રો અને કૃતિઓનું રૂપકરણ ગુજરાતી કલાકારની રાહ જુએ છે. આજના યુગનાં મનોમંથનો, સિદ્ધિઓ, રાષ્ટ્રવિધાયકો, વિકટ વિમ્લોનો ઇતિહાસ કળાકારની પોંછીએ નહિ ચડે ત્યાં સુધી કળાકારને પિછાનશે કોણ ? રાષ્ટ્રના અને પ્રજાના સુખદુઃખ અને ભાવનાનો ચિતારો તે ન બની શકે ત્યાં સુધી તેના રંગ અને પોંછીનું સાચું શું ?

x

x

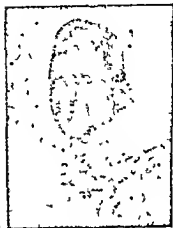
x

ગુજરાતે આરંભેલી કલાસાધના

ગુજરાતે આજે આખા ભારતવર્ષના ઇતિહાસમાં કલાના સમુદાયનામાં પોતાનું પ્રકરણ આરંભી દીધું છે, એની કોઈ ના પાડશે નહિ. ચિત્રપટની સૃષ્ટિમાં સમર્થ દિગ્દર્શકો, નૃપથ્ય-વિધાયકો અને તેને સમર્થ સાહિત્યસ્વામીઓનો તેમાં સાથ મળ્યો છે. આપણા તરુણ, કલાકારોને દૂર દૂર પ્રદેશોનાં ચિત્રાલયોમાં રચાન અને કીર્તિ મળ્યાં છે અને આપણાં તરુણ કુમારકુમારીઓમાં કલાનાં વિવિધ પ્રકારોને ખીલવવાની અજળ તમન્ના જાગી દેખાય છે. શહેરોમાં અને ગામડાંઓમાં નાટ્ય, નૃત્ય, ચિત્ર, ચિત્રપટ એ દરેક કલામાં રસ જાગ્યો છે; અને દરેક કલાનાં પ્રસંગોપાત પ્રદર્શનો પણ યોગ્ય છે. એ પ્રસંગોદેશના કલાકારોનો પરિચય, કલાચર્ચા, અને કલાકૃતિઓનો આદર પણ યતો દેખાય છે. ગુજરાતી જનતામાં ગુજરાતી કલાકાર એ એક આદરપાત્ર વ્યક્તિનું રચાન ભોગવવા લાગ્યો છે, અને સામાન્ય જનસમૂહમાં તેની કૃતિઓની છાપેલી પ્રતો ઠેરઠેર ભીંતો પર રચાન પામતી જાય છે. આ એક એવી નક્કર હકીકત છે કે તેને પ્રજાની સહૃદયતાની સાચી નિશાની તરીકે ગણી શકાય. આપણે જાણીશું કે ગુજરાતની કલાનો, ગુજરાતી સંસ્કારિતાનો, ગુજરાતની અરિમતાનો એકેએક કલાકાર પ્રતિનિધિ બની પ્રત્યેક રાજ્યત્રમાં પ્રત્યેક સંસ્થામાં અને પ્રત્યેક ઉદ્યોગકેન્દ્રમાં મુખ્યપદે વિરાજી ગુજરાતનું નવયુગવિધાન કરનારો સમર્થ સેનાની બની રહે અને કલાની રાશતીથી સંસારના બધા વ્યવહારોમાં નવીન દીપ્તિ, નવું મીઠાન્ય અને નવીન પ્રતિભા પ્રકટાવી મનુષ્યગાત્રને જીવનના ઉદ્દાસ અને પ્રેરણા યથેષ્ટ ભોગવતા કરે.

શ્રી. ધૂમકેતુજી ભાષણ

સાહિત્ય પરિષદસંગ્રહનના આ પંદરમા અધિવેશનના સાહિત્યવિભાગના પ્રમુખ તરીકે મારું નામ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું ત્યારે મને ઘણું જ આનંદ થયું હતું. આ 'આશ્રય' શબ્દ ઔપચારિક રીતે નહિ, પણ ખરો માનમનાવ જતાવના માટે જ મેં વાપર્યો છે. રવજનોના

શ્રી. મુખર્જી

શ્રી. પૂમકેતુ

રાત્રી જીવનને અનુરૂપ, શાંત વાતો કરતાં કરતાં સુખી નિદ્રા લેખે—જીવનનો એવો કાર્યક્રમ જે કેટલાકના જાગૃત્યમાં નથી, એ કેટલાકમાં સદ્ભાગ્યે કે દુર્ભાગ્યે હું આવી પડ્યો છું. હું ધારું કે ન ધારું, પણ જ્યાં સુધી નવલિકા કે નવલકથા કે એવું કંઈક ને કંઈક મારામાં ધૂમધું હોય ત્યાં સુધી જ મને જીવનમાં આનંદ સતોય ને આકર્ષણ રહે છે.

હું તો દરેક ઉગતા લેખકને કહું છું કે જો તમારા હિલમાં કોઈ કાદવનિક ભૂતાવળ જાગીને તમને વારંવાર સતાવતી ન હોય તો, મહેરબાની કરીને મિલમાં કાંરાકારકું થજો, પણ લેખક ન થતા. લેખક થાવું રહેલું છે, પણ લેખકપણું રૂકાવી રાખવું બહુ જ મુશ્કેલ છે; ખાસ કરીને ગુજરાતમાં—કે જ્યાં શ્રીમંતો ચોપડીઓ ખરીદતા નથી, ને ગરીબો ચોપડીઓ લઈ શકતા નથી. દિવસો સુધી, મહિનાઓ સુધી, વર્ષો સુધી પોતાની સ્વપ્નસંષ્ટિમાં મગ્ન રહેવું એ ભયંકર ને આપધાતી કામ છે. તબીબો હોય તો પણ આવી અનિવાર્ય સ્વપ્નસંષ્ટિ લેખક-તજ સકતો નથી. એટલે જોને પોતાનું જીવન તો જીવવું—રેશનકાર્ડ લઈને સળેશા પછે લેવા માટે દોડવું—અને એ ઉપરાંત, પોતે જીભી કરેલી પોતાની જ સ્વપ્નસંષ્ટિના મનુષ્યોનું જીવન જીવવું; એમનાં આશા, નિરાશા, વિરહ, વિલાપ, વીરત્વ ને કૂરતા સમર્થાં, પોતાના ભાગ્યે જ એકસો સાડાખાર શૈર વજનના શરીર ને માનસ દ્વારા અનુભવવાં ને વ્યક્ત કરવાં—આ જીવનપ્રણાલી, જેમને કાદવનિક ભૂતાવળ વારંવાર સતાવતી હોય એમને માટે બલે યોગ્ય રહી, ખીજને માટે તો એ ‘કૂરીઅર’ નવજનના નમસ્કાર કરવા જેવી છે.

જેમણે સરઘરમાં જ્ઞાનનો દીપક પ્રગટાવ્યો

ગુજરાતી સાહિત્યની દુનિયાને પોતાના સતત પ્રયત્નથી વ્યાપક બનાવનાર એ વિરલ વિભૂતિ આ નગરીને આંગણે થઈ ગયેલ છે, એ વિચાર દરકોઈ ગુજરાતીને આંદોં હિભા રહેતાં પહેલવહેલો આવશે. એમાં એક છે મહાકવિ પ્રેમાનંદ—જેણે પોતાની અપેક્ષા કર્યાં જોને ગુજરાતીને ઘેરઘેર પહોંચાડી; ખીજ છે કેશવસવાસી મદાન સમાજરાવ—જેમણે ગુજરાતીઓના ઘર ઘરમાં જ્ઞાનનો દીપક પ્રગટાવ્યો; જેમણે ગુજરાતીને પોતાની માતૃભાષા માની; જેમણે હિદાત રાજવીમાં જ શક્ય એવો ગુજરાતીભાષાપ્રેમ બતાવ્યો, એ બન્ને મદાન વિરલ વ્યક્તિઓને આજે આપણે પ્રેમથી વંદીએ છીએ.

સાહિત્યને વિષે જે કહેવાયું તે ઉપરથી જોને કેવળ કાદવનિક ભૂતાવળ માનવાની જરૂર નથી. એ વિભ્રમ કે સ્વપ્ન કે માયા નથી. સાહિત્ય જેવું વાસ્તવદર્શન ખીજ કરા દ્વારા માણસને મળી શકે તેમ નથી, એની એ શક્તિ છે.

—કારણ કે જીવનસમુદ્રના અનંત તરંગોની પરંપરા જેવા માટે, સેકડો યુગની મહાન વ્યક્તિઓની મૈત્રી માટે, હૃદયગત બાવના આનંદ માટે, અનેક જીવનનો એક જ જીવનમાં રસાસ્વાદ મેળવવા માટે, આમાન્ય માનવતામાં લાવીને એમાં રહેલા અસામાન્ય તત્ત્વોનાં પરિચય માટે, સમાજને સમૃદ્ધ ને સંસ્કારી ને સમર્થ બનાવવા માટે—જીવનમાં પ્રેમ પ્રકાશ ને પ્રાણ મેળવવા માટે. સાહિત્ય જેવું બીજું કોઈ પ્રખળ સાધન હજી સુધી તો સંસ્કારી દુનિયાએ બહુજી નથી. એકાદ શેક્સપીઅરને, ટાલિદામને, બવબૂતિને, બાફ્રાકને પૂછો તો કહેશે કે અમારી સ્વપ્નમૂર્તિઓએ અમને છોડ્યા નહિ માટે અમારે

લખ્યું પડ્યું. પ્રેમાનંદ મીરાં નરસિંહ ને દયારામ જણાવશે—કે અમારે ગાવું પડ્યું, કારણકે એ વિના જીવન અકારું જણાવું હતું. આવી કોઈ અનિવાર્યતા સતાવતી ન હોય તો લેખક ન થવામાં મગ્ન રહી છે. આસ્કાકે, કહેવાય છે કે, તદન જુઠીજુઠી પ્રકૃતિની—આકારે રૂપે રંગે ને સ્વભાવે લગભગ બેહજાર માનસપ્રતિમાને સરજી છે. શેલીના ચંકુલની પેઠે કંઈ ગાણા માટે દાટદાટ થતો ન લાગે—તો તો ન ગાવામાં જ જીવનનો ખરો આનંદ રહ્યો છે; છતાં સાહિત્ય પરિષદ જેમ કોઈને લેખક બનાવી શકતી નથી તેમ કોઈને લેખક થતાં અટકાવી પણ શકતી નથી. માત્ર એટલું જ કે સાહિત્યમાત્ર-કલામાત્ર-અનિવાર્ય થઈ રહેવી જોઈએ. અનિવાર્યતા એ સાહિત્યનો પ્રથમ ગુણ છે. પણ આ સાહિત્ય છે શું ? સાહિત્ય કોને કહેવું ? સાહિત્ય, સાહિત્યકાર ને સમાજ વચ્ચે શો સંબંધ છે ? સાહિત્ય ન હોય તો શું ઉદ્ધાપાત થઈ જાય ? સાહિત્યકાર ન હોય તો સૃષ્ટિ શી રીતે અટકી પડે ?

x

x

x

કુંવરજાઈનું મામેરું લખનાર પ્રેમાનંદ કેવળ કથાને આધારે એ લખ્યું હતું કે એના પોતાના જીવનમાં બેઠેલી, કે એણે સમાજમાં અનુભવેલી—કોઈ કુંવરજાઈએ એની પાસે એ લખાવ્યું હતું એ પ્રશ્ન બસે અતુલર રહે, પણ પૃથક્કરણ થઈ ન શકે એવા કેટલાક આભ્યંતર જીવનપ્રવાહો—ધ્વજાઓ, આશાઓ, લામણીઓ, છુદ્ધિના ચમત્કારો—એ દરેક વ્યક્તિના જીવનમાં સૂતેલા પડ્યા છે. આ જીવનપ્રવાહો દિશ્ અને કાલથી પર છે. એ જીવનપ્રવાહો-માંથી જ લેખક પોતાનાં સ્વપ્નાં રચે છે.

લાખો શબ્દસમૂહમાંથી, પ્રેમાનંદે કુંવરજાઈને ઊભી કરી, તેને હસાવી, રડાવી, તેની પાસે નરસિંહ મહેતાનો સંસાર દર્શાવ્યો, તે વખતનાં અનેક માનવ આખ્યાં—આ સઘળું એણે જે શક્તિ વડે કયું તે શક્તિને નામ મમે તે આપો, તે શક્તિનો સ્વીકાર તો આપણે કરવો જ રહ્યો. અત્યારે તો યાપાવરીયના શબ્દો જ વાપરીએ કે પ્રેમાનંદનાં શક્તિ હતી. પ્રતિભા પણ હતી, ને પ્રેમાનંદનાં વ્યુત્પત્તિ ધણુ હતી—ગુહ્યતા હતી અને એણે આ કાવ્યો રચ્યાં.

x

x

x

કાવ્યરસ

કાવ્યનો આત્મા રસ છે. આનંદવર્ધન રસાદિને કાવ્યનાંટકનું જીવન ગણે છે. રસેનૈવ સર્વં જીવતિ કાવ્યમ્ । ન દ્વિ તચ્છૂન્યં કાવ્યં કિંચિત્ અસ્તિ ॥ રસ એ જ કાવ્યનું જીવન છે. રસશૂન્ય કાવ્ય એ કાવ્ય નથી. રસ ઇષ ઘસ્ટત આત્મા । ઘસ્ટ-ઘસ્ટકારાવધનો તુ સર્વથા રસ પ્રતિ પર્યવસ્યેતે । પ્રેમાનંદના સુદામાગરિત્રમાં સુદામો દારકાં જાય છે ત્યારે એના હૃદયમાં બે ભાવ છે. એક શકિતભાવ છે, બીજો વાસનાભાવ છે. વાસનાને બદલે અભિલાષા કે ઇચ્છા મૂકીએ તો ચાલે. સુદામો દારકાંને નિહાળે છે તે વખતનું પ્રેમાનંદનું વર્ણન એ આ મુખ્ય રસના પોષણમાં ફાળો આપનાર બને છે. એમાં આવતા શબ્દાલંકારો, વર્ણનો, અતિશયોક્તિઓ, એ સઘળાં સ્વતંત્ર રીતે કાવ્ય નથી એમ કહો તો ચાલે. સ્વતંત્ર રીતે તો એ વર્ણનકાવ્ય છે. પણ કાવ્યનો જે મુખ્ય રસ—કરુણ રસ—એને આ વર્ણનથી પ્રુષ્ટિ મળે છે. કૃષ્ણની મહત્તા, ગૌરવ, વૈભવ, એ સઘળું સુદામાના હૃદયની અભિ-

ભાષાને વધારે જાગૃત કરે છે. આટલું બધું આંહી છે એટલે હવે મારો ખેડો પાર-સુદામાના મનની ધારી શકાય એવી આ કાવ્યનિક અવસ્થા-અને પછી એને કાંઈ જ મળતું નથી-એ વિવાદભરી અવસ્થા-એ જાણે વચ્ચેના વિરાધી રંગોથી આપું ચિત્ર જેમ સજીવ બને છે, તેમ સ-રસ બને છે. પ્રેમાનંદ પોતે જ્યારે માથું ઉપર 'ટંકાર' રેતો હશે ત્યારે આ કાવ્યે અનેકને રાવરાવ્યા હશે. 'અરે પ્રભુ! આટલું બધું દુઃખ એ બિચારા મરીમ બ્રાહ્મણને કાં આપો?' એમ પોતાના મનમાં પ્રાર્થતી ડાશીઓને આપણે કલ્પનાથી રડતી જોઈ શકીએ છીએ.

સાહિત્યકૃતિને પરમ ઉત્કર્ષ

૬ કૃષ્ણનો વૈભવ, તેનો વિવેક, રાષ્ટ્રીઓની આગતાસ્વાગતા, સુદામા સાથે ગાંધી-દરેક વસ્તુ મુખ્ય રસને પોષવામાં પોતાનો ધ્વન્યાત્મક અંશ આપે જાય છે. જ્યારે સુદામો પાછો ફરે છે-અને પ્રેમાનંદ અત્યંત ઔચિત્યથી 'બ્રાહ્મણ ચાલ્યો થઈને નિરાશ' એમ પંક્તિ બૂકે છે ત્યારે એ કરુણરસની અવધિ આવે છે. આ રસને લીધે એ આપું કાવ્ય સજીવન બને છે. ક્યાંને વિષે રસની જે વાત કહી એ જ વાત નાનામાં નાના જિમિકાબને વિષે પણ કહી શકાય. આ કાવ્ય પ્રેમાનંદ જ્યારે ગાંધી દશે ત્યારે આખો પ્રેક્ષકવર્ગ તન્મય થઈ જતો હશે. આ રસધ્વનિની ખૂબી એ છે કે આપણા ચિત્તના એ અમુક રચાધી ભાવ છે. એ ભાવને જાગૃત કરે છે. અને તેથી, આ કાવ્ય છે, કવિની કલ્પના છે, વધે પહેલાંની વાત છે-એ વસ્તુ બૂલી જઈ, એક માનવ જીવ માનવની વાત સાંભળતો હોય તેમ, સહૃદયતાથી વાત સાંભળે છે. અને એના મનુષ્યત્વમાં રહેલા રચાધોભાવોએ જે રીતે પકડી આપેલા જોઈએ, એ રીતે પડેલા આપે છે. રસની આ સમાધિથી માનવ, માનવની વધુ નજીક આવે છે-અને કોઈપણ સાહિત્યકૃતિને એ પરમ ઉત્કર્ષ છે. દરેક માણસને આ રસનો અનુભવ થતો નથી-એના માટે અધિકારની અપેક્ષા છે, એ વસ્તુને પણ અર્ધસત્ય કહી શકાય. અંશનો ફેર વ્યક્તિ પ્રમાણે પડે, ને સહૃદયો વધારે તીવ્રતાથી આ રસ અનુભવે એ સ્પષ્ટ છે, અને કોઈક બહુ જડ હોય તો ન પણ અનુભવે.

દરેક માણસ કેટલેક અંશે કવિ

પણ સાધારણ રીતે દરેક વસામાન્ય માણસ કેટલેક અંશે પોતે કવિ છે, અને તેથી કવિનો ભાવ અનુભવવાની યોગ્યતા ધરાવે છે. એટલું જ નહિ, કવિ અને મહાકવિ વચ્ચેનો એક તફાવત તો આપણે એ ગણીએ, કે જીવનનાં અમુક જ અંગોને અમુક મર્યાદામાં જે સ્પર્શે શકે તે કવિ છે. જ્યારે મહાકવિ જીવનની નાની મોટી દરેક વસ્તુને એટલા અતલ જોડાણથી અને બૃહદ્ વ્યાપકતાથી સ્પર્શે છે કે અધિકાર અનધિકારની વાત એના માટે અર્ધસત્ય બની રહે છે. વાસ્તવિકતા રામાયણનો રસ ન અનુભવી શકે એવા અનધિકારી કેટલા બધા જોઈએ? એટલે ઉત્કૃષ્ટ કાવ્ય વધારે અધિકારની અપેક્ષા રાખે છે. એ વાત પણ અર્ધસત્ય બને છે. કવિની પોતાની શૈલીની વિચિત્રતાને લીધે કે એની વ્યાપકપણે વિસ્તાર પામવાની અશક્તિને લીધે પણ એમ બને,

સંસાર, વેપાર, વહેવાર,
ખાણું, કમાણું, પરણવું, એ તો
આખી દુનિયા જાણે છે, પણ
દુનિયાને જાણવા માટે તમારે
રાજ પુસ્તકો વાંચવા જોઈએ.

(પુસ્તકલઘ્ય સૂત્ર ૧)

જીવનપ્રવાહોને વ્યક્ત કરવાનું સાધન

કાવ્યનાં ખીજાં બધાં અંગો-શબ્દ, અવકાશ, રીતિ, યુગ્મ-આ રસ પ્રતિ બાબુકને દોરી જવા માટે છે. આપણું આધુનિક જીવન બધે સુધરેલું હોય-પણ એ સંસ્કારી નથી. અત્ય ઉંડાણના પ્રવાહો સાથે આપણા જીવનનો મેળ નથી આવે. જીવનપ્રવાહોને વ્યક્ત કરવા માટે સાહિત્ય એ એક મુખ્ય સાધન છે. આવી ગતે સાહિત્યની સરસતા એ માનવ-જીવનમાં રહેલા અનેક સ્થાપીભાવોને સ-રમતા અર્પે છે. કુવરગાઘનું મામેરું સ્થો. નરસિંહ મહેતા એક ત્રણેથી વેલ જોડે છે-ને આપણને પ્રેમાનંદ ધડીબર ત્યાં હાસ્યમાં તરભોળ કરતો દેખાય છે. પરંતુ પ્રેમાનંદ જીવનકલાધર છે એ હાસ્યની ખાતર હાસ્ય ઉત્પન્ન કરીને જીવનને ઉપહાસનો વિષય નહિ બનાવે. એના એ હાસ્યરસની પશ્ચાદ્ભૂમિમાં નરસિંહ મહેતાની, કેવળ ભગવાનને આધાર મણનારી મૂર્તિ, રહેલી છે. પ્રેક્ષક, શબ્દેશબ્દે હસે છે. બળદનાં, માળાનાં, સાધુનાં સઘળાં વર્ણનો હાસ્યરસને વધુ ને વધુ બહલાવે છે. અને છતાં આખા કાવ્યનો જે એક સ્થાપીપ્રધાનરસ છે-કરુણરસ-એને આ હાસ્યરસ દ્વારા પણ વધુ ઘેરો બનાવવાની, મહાકવિમાં શક્ય એવી શક્તિ, પ્રેમાનંદ બતાવે છે. આપણે ખડખડાટ હસીએ, અને છતાં નરસિંહ મહેતાના જીવનની મહાભરી નિઘૂં-વેદના-ભગવાન કરે તે ખરું-એ આપણા હાસ્યમાં મૂરતતંત્રની માફક વણાતી આવે છે. સામાન્ય જન-ત્યાં કેવળ હાસ્યરસની જ તૃપ્તિ અનુભવશે. પણ રસની લોડી સર્ગજ ધગવનારની તો 'એક આંખ હમતી ને એક આંખ રડતી' એવી ચિત્તની અવરથા ધરો. મહાકવિનો આ યુગ્મ છે. આવી બે રસની સંમિશ્રિત અપૂર્વ યોજના-પ્રેમાનંદને મહાકવિને રચાને મૂકે છે.

પ્રેમાનંદ કવિ, નાટકકાર ને કથાકાર, એ ત્રણના મેળમાંથી જન્મેલી પ્રતિભા ધરાવે છે. એનું સાચું મૂલ્યાંકન કરવા માટે રંગભૂમિનો આશ્રય એ અત્યંત જરૂરી વસ્તુ બની રહે છે. માત્ર પ્રેમાનંદ માટે જ નહિ, જે કોઈ સાહિત્યકારની કૃતિ ખરેખરી જીવનાભિમુખ હોય છે, તે એક જ રીતે નહિ પણ અનેક રીતે જીવનમાં પ્રવેશ મેળવી શકે છે. પ્રેમાનંદ, પાસે જે સરળતાથી યથાર્થ શબ્દો આવે છે એનાં વર્ણનો જે રીતે મુખ્ય રસને પોષક બને છે, એની કાવ્યકૃતિમાં જે મનોહારી ગેયત્વ છુપાયું પડ્યું છે, એથી-રસનિષ્પત્તિની જે શક્યતા છે-એ સઘળું જોતાં એનામાં સાચું ને સૌ દયના એના જેવું શુદ્ધ કવિત્વ રહ્યું છે એ વિષે કોઈ જ શંકા નથી.

પ્રેમાનંદ વિષે એમ કહીએ કે એનાં સ્થાપકાઓમાં જે ખનિત જીવનઅર્થ પડેલા છે તે વ્યક્ત કરવાનું કામ એના જેવા જ ખીજા મહાન 'માણુમટ'નું છે. માણુમટ શબ્દ આંહી અત્યંત ઔચ્છાશી હોય એમ કુવરગાઘનું છે. અને લોક્યાત્રા એ જીવનનો ઉત્કર્ષ હોય તે સાહિત્યનો પણ એ જ સાર હોય તો માણુમટ વિના લોક્યાત્રા સંભવી શકતી નથી. x x x માણુમટ શબ્દને તિરકકારથી બોલનારો માણુમ, પ્રેમાનંદને, માણુમટને, યુગ્મગતી જીવનને કે જીવન પ્રત્યે દષ્ટિ કરનાર સાહિત્યને-કોઈ પણ વસ્તુને સમજ શકે નથી એટલું જ કહી શકાય.

સાહિત્યકારની જવાબદારી

શબ્દની ઉપાસનાદ્વારા જીવનસંપર્કને જીવન-રહસ્ય પામવા માટે સાહિત્યકારોએ જે અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કર્યા તેમાંથી નાટક, કાવ્ય, નવલિકા, નવલકથા, નિબંધ, પ્રદર્શન વગેરે ઉદાહરણો છે. આ પ્રયત્ન માટે સાહિત્યકારમાં પ્રતિભા જોઈએ. અને એનામાં બહુશક્તિ પણ જોઈએ. આ બધા પ્રયત્નો દ્વારા સાહિત્યકાર જે કલાની ઉપાસના કરે છે તે કલાનું અંતિમ ધ્યેય, ટાંગેરના શબ્દોમાં કહીએ તો, સત્ય અને સંસ્કારને પ્રતિષ્ઠા અપાવવાનું છે.

પોતે જે વેદના અનુભવી, પોતાને જે સત્ય મળ્યું, પોતાને મનોમંથન દ્વારા જે સૌન્દર્યદર્શન થયું, અવનવી સુદ્ધિના અમરકારોમાં રહેલી શક્તિની પોતાને જે ઝાંખી થઈ, તે સૌને માટે હોય એમ ધ્યેયનું—અને સર્વસાધારણ જનતાના હૃદયમાં એની પ્રતિષ્ઠા સ્થાપી, જીવનની સાંત્વના મેળવવી, એ આ સર્વ સાહિત્યપ્રકારનો હેતુ છે. સાહિત્યરચનામાં—રચના અભિનિવેશમાં પણ આ જ પ્રયોજન છે. સૌન્દર્યદર્શન એ સૌન્દર્યના ઉપભોગની ગભીરતા સમજાવનાર એક પ્રકારનો સંયમ છે, એ ટાંગેરની વાણી, કસા માત્રનું પ્રયોજન કહી બતાવે છે. સાહિત્ય જીવનાભિમુખ હોયું જોઈએ. જીવનનો પ્રોહ્લ કરે એવી કોઈ કૃતિ સાહિત્યકાર આપે તો એમાં એની શાલા નથી. શિશુ પોતાનું હોય છતાં એને વિદ્યુત બનાવવાનો કે મારી નાખવાનો કોઈ અધિકાર જોગ માળખાને મળતો નથી—તેમ કૃતિ મારી છે, એને હું ‘મજેતેમ પ્રમદાયું’, મજેતેમ ફેંકું, મજે તેવી રીતે ફેંકું, એમાં સમાજને શું ? એમ કહેવાનો સાહિત્યકારને અધિકાર નથી. એ પોતે પણ સમાજનું એક અંગ છે. બસે ધણું મૂલ્યવાન અંગ છે—પણ તેથી તો એની જવાબદારી ધણી વધારે છે.

‘માણુસ્ત્રી શક્તિનો જીવાર્માં જીવો આનંદ એ શક્તિ દ્વારા અનેકને પોતાના જેવા બનાવવામાં રહ્યો છે. જે શક્તિ પોતાને મળી—તે શક્તિનો વધારેમાં વધારે ફેગ ઉપયોગ થાય—એવી જિંદી બાવનાથી પ્રેરાઈને માણુસ જે કાંઈ કરે તેમાં અકૃત્રિમ સૌન્દર્ય આપશે જ. કદાચ મહાકવિ વાલ્મીકિ જેવાના મહાકાવ્યમાં રહેલી સાદાઈનું રહસ્ય આ બાવનામાં પણ હોય.

સાહિત્ય અને સંમાજનો મિલનમાર્ગ

જ્યારે આપણે કવિ અને શબ્દકળા વચ્ચે કોઈ સામાન્ય તત્ત્વના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે સાહિત્યકાર અને સમાજ વચ્ચે, સાહિત્ય એ એક પ્રકારનો મિલનમાર્ગ છે, એમ સ્વીકારીએ છીએ. દુનિયામાં અનેક પ્રકારના વ્યાપાર ચાલે છે. એમાંથી કેટલાક વ્યાપાર જ્ઞાન પરત્વે હોય છે; નિત્ય નવી શોધખોળથી એ બદલાતા રહે છે; કેટલાક વ્યાપાર માનસ પરત્વે હોય છે; એ બદલાતા નથી, પણ એમના વ્યર્થ પ્રકટીકરણથી મનુષ્ય મનુષ્યને બરાબર સમજી શકે છે. એવા મનુષ્ય, પોતાના જીવનમાં જેટલો રસ લે છે, તેટલો જ ખીજના જીવનમાં પણ લે છે. આના મનુષ્યને આપણે સંસ્કારી કહી શકીએ. સમાજમાં આવી સંસ્કારિતા પ્રસરાવવી એ સાહિત્યનાં પ્રયોજન અને હેતુ છે. અને એટલા માટે સાહિત્યકાર અને સમાજ એકબીજાને આશ્રયે છે, ને એકબીજાના આશ્રયે શોભે છે.

જ્ઞાનથી જહિંદુસ્તાનનો ઉદ્ધાર છે. પુસ્તકો વાંચવાથી જ્ઞાન વધી શકે છે. માટે તમારા દેશની ખાતર વાંચો અને વાંચવા ખાતર રાજ પુસ્તકાલય-માં જાઓ.

(પુસ્તકાલય સૂચ ૨)

બવભૂતિ જેવો કોઈ અતિ પ્રતિભાશાળી કવિ જ્ઞાનમ્તિ તે - કિમપિ કહીને સામાન્ય જન-સમૂહને અવગણી કાઢે, તો એમાંથી એટલું જ ક્ષણિત થાય કે, સમાજમાં ક્રાન્તદર્શનનો વિસ્તાર કરવાની એની શક્તિને અમુક મર્યાદા છે. એમાં એ મહાકવિ મરી જતો નથી. તેમજ આ પ્રમાણે જનસમૂહને અવગણવાની વૃત્તિથી વધારે મોટો મહાકવિ પણ થઈ શકતો નથી. એનું સૌન્દર્યદર્શન એ તદ્દન સ્વતંત્ર હોઈ દિધું અને કાલથી પર છે. પણ આપણે સ્વ. આનંદશંકરના શબ્દોમાં કહીએ કે ' કવિ ગાયક નથી પણ ક્રાન્તદર્શી છે ' એ સાચું હોય તો કોઈપણ સાહિત્યકારે પોતાના મધ્યમ ' સખ્દ 'ની પેઠે જ પોતાના સમાજ અને સમયના અસ્તિત્વનો પણ સ્વીકાર કરવો ઘટે. કવિ કોઈ હાવણ્યમયી સ્ત્રી અંગ ઉપાંગ દ્વારા ગમે તેટલા વર્ણુનથી બહાવાવે, છતાં ચિત્રકાર જે રીતે એને રજૂ કરી શકશે, એ રીતે એ રજૂ કરી શકતો નથી. એનું કારણ એની કલાના ઉપાદાન દ્રવ્ય-શબ્દમાં રહ્યું છે; એ ઉપાદાનની મર્યાદાનો એને સ્વીકાર કરવો ઘટે છે. તેમજ પોતે જે સમય ને સમાજમાં છે એની મર્યાદાનો પણ સાહિત્યકારે વિચાર કરવો ઘટે છે. તો જ એ સર્જક કહેવાય. સજ્ઞ ધાતુ એ જેમ ઉત્પન્ન કરતું એ અર્થમાં વપરાય છે, તેમ તજ દેતું એ એનો ખીજો અર્થ પણ સ્વયં છે. એટલે સાહિત્યકારે પોતાના સમાજ, સમય અને શક્તિ ત્રણેનો વિચાર કરવો જોઈએ.

સાહિત્યકારને એ ઉપરથી કેવળ વર્તમાન જીવનનો દ્રષ્ટા ગણવાની જરૂર નથી, કે એની કલાને ' ફોટોગ્રાફીક ' ગણવાની જરૂર નથી. જીવનના બે પ્રકાર હમેશાં અસ્તિત્વમાં રહ્યા છે. એક સમયપરતેવું પરિસ્થિતિથી મર્યાદિત જીવન છે; બીજું દિધું અને કાલથી પર ચિરંતન જીવન છે. આ ચિરંતન જીવન એટલે માનવમાં રહેલું દેવત્વ. એ ચિરંતન જીવનનો સામયિક જીવન સાથે શી રીતે સુયોગ કરી દેવો એ સાહિત્યકારના ક્રાન્તદર્શનનો વિષય છે. ને એમાં જ એની સમાજ ઉપયોગી ઉપકારતા રહી છે. કોઈ પણ સાહિત્યકાર, ગમે તેટલો મહાન હોય તો પણ, મારી કવિતાએ તો પાંચ હજાર વર્ષ પછી વંચશે, એમ કહીને સમાજથી વિરુદ્ધ થઈ બેસે તો આપણને એની આ ગાંડી બહાદુરી માટે આશ્ચર્ય થાય એટલું જ ! એની સમાજઉપકારી શક્તિઓને આવી બચકર મર્યાદા છે, એ જોઈને અકસોસ પણ થાય !

કલાકારની વિપુલતા

આ પ્રમાણે, સાહિત્ય, એ સાહિત્યકાર ને સમાજ વચ્ચેનો એવો સેતુ છે, કે જેના ઉપર યથેચ્છ વિચરીને, એક ખોળનો વિકાસ સાધી શકે. સામાજિકોએ સમજવું જોઈએ કે કેવળ અપત્તિથી જ સમગ્ર એ જ સાહિત્ય, એ એમની માન્યતા અર્ધી સાચી છે. સાહિત્યકારોએ સમજવું જોઈએ કે જો એમની પાસે વૈભવ ન હોય તો સમાજ એની પાસે શી આશાથી આવે ? વૈભવ એટલે ટાગોર કહે છે તેમ ' Abundance of an artist ' કલાકારની વિપુલતા. જીવનનાં એટલાં એટલાં રહસ્યો, પ્રકારો, ચિત્રો, વર્ણુનો, વર્ણુનાતીત વિષયો, દ્રવ્યો ને આકારો સાહિત્યકાર પાસે હોવાં જોઈએ કે, જેમ એને પોતાના સર્જનની અનિવાર્યતા સમગ્ર છે, તેમ સમાજને એ સર્જનના દર્શનની અનિવાર્યતા સમગ્રવી જોઈએ. તુલસીકૃત રામાયણે કયાંય પોતાની મહત્તા ગાવા આપું પાવું જરીને ગહોરખથર આપી

નથી. દયારામ, નરસિંહ, મીરાં, ત્રેમાનંદ કે સામળ-લોકજીવનમાં આજે પણ રમી રહ્યાં છે. એનું કારણ શું? કેવળ ધાર્મિક અંધશ્રદ્ધામાં જ હશે? અને એ ધાર્મિક અંધશ્રદ્ધાથી પ્રેરિત મોટા જનસમૂહ અણુધક ને અસંસ્કારી માનસે ઉપેક્ષા યોગ્ય હોય તો, સાહિત્યકાર પોતાની કૃતિઓ લખેને જે એક નાના વર્ગને પહોંચી વળવાની તૈયારી કરે છે-એ વર્ગને તૈયાર કરતાં આજે એને સો વર્ષ ઉપરાંત થઇ ગયાં- અને છતાં એ વર્ગને વધારે વિસ્તૃત કરવાના સમજા

પ્રયત્નો થયા છે ખરા? દરેક સાહિત્યકાર જુદી જુદી મગજકાંટાખાજ દ્વારા, સમાજના અસ્તિત્વનો જ સ્વીકાર ન કરે, 'એનું એકનું' સાહિત્ય એના એક માટે 'એવું' વિધાન કરીને, મિત્રોની અરસપરસ પ્રશંસાવાળું એક પ્રકારનું સંકુચિત સાહિત્ય રચ્યા કરે, તો એ પ્રયત્ન નિર્ભેળ ને શુદ્ધ હેતુથી પ્રેરિત ન હોઇ, સમાજ એને ન અપનાવે, તો એમાં એણે સમાજની અસંસ્કૃતતા પ્રગટ કરતાંની સાથે સાથે, પોતાની શક્તિની મર્યાદાનો પણ વિચાર કરવો પડે છે. એવું જાતનિરીક્ષણ તો સાહિત્યકારને પોતાને જ ઉપકારક છે. આપણો સમાજ અણુધક-અસંસ્કારી એ સાચું; એની રસવૃત્તિ ઘણી સંકુચિત એ પણ સાચું; છતાં એ બધી પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે માર્ગ કાઢવાની સાહિત્યકારની સાચી વૃત્તિનો પડખો કેટલો ઓછો ને ઘાણો?

x

x

x

થોડાં વર્ષો પહેલાં જ લોકસાહિત્યમાં કવિત્વ હોઇ શકે એ માન્યતાને મંજીરતાથી હસી કઢાતી હતી. આજે એ વૃત્તિ એટલી બધી હાર્યારપદ હવે જોવામાં આવતી નથી-કારણ કે એના પ્રચારકોએ શુદ્ધ નિષ્ઠાથી એમાં પોતપોતાને જોવામાં આવેલું કવિત્વ દર્શાવ્યું- છતાં કેવળ વૈયક્તિક સંબંધોને લીધે મોંઝેથી જળવાતી મીઠાસ કરતાં, કાંઇક વધારે તત્પરતા એના સાચા સ્વીકાર માટે દર્શાવવામાં આવે, ને લોકસાહિત્યનું પણ હાર્યારપદ અનુકરણ કરવાની ઊગૃતી વાત ઉપર કાચુ મેળવી લેવામાં આવે, તો વધારે કાંઇ નહિ તો, સમાજ-જીવનના થોડાક નીચલા થરમાંથી આપણે આ વસ્તુઓ મેળવી, એટલો સંતોષ થાય. એમાંથી કોઇક દિવસ કોઇક સાહિત્યકાર-કોઇક શબ્દ અને ગેયત્વનો સાચો સ્વામી, એવો જાગે કે જેનું કાવ્ય એક કંઠથી ઝીલાણું હોય એમ દસકન્ધર ગુજરાતીઓ ઝીલતા હોય-ને આ કાવ્યના પહેપેટે જીવનનો તાલ પણ અનુભવતા હોય! એ કાવ્યમાં શબ્દનો, અર્થનો, ગેય-ત્વનો ને લાલિત્યનો અલૌકિક મેળ જામ્યો હોય! કોઇક દિવસ એ અને!

આજનો ગુજરાતી સાહિત્યકાર

આજનો ગુજરાતી સાહિત્યકાર જુદી જ પરિસ્થિતિમાં ખેડો છે. સમાજ સાથેના એના સંબંધો પણ જુદી જ રીતે રચાયેલા છે. જૂના જમાનાના ઋષિમુનિની એની પાસે હજિ નથી. અને એવી એની શક્તિ પણ નથી. એ ઋષિમુનિ કે કાન્તદર્શી કવિ રહ્યો નથી. એ ગમે તેટલું ગૌરવ રાખે પણ છુવટે તો એ શિક્ષક નામનું જંતુકં છે કે બહુ

ખહુ તો તંત્રીની એક ફૂંકે ઉઠી જાય એણું વર્તમાનપત્રનું પંખીકં છે. પણ વ્યક્તિની આર્થિક કે સામાજિક સ્થિતિ ગમે તે હોય, છતાં એનામાં અંદરથી હડતો એક મહાસમર્થ જીવનપ્રવાહ હોઈ શકે છે, ને ગુજરાતી સાહિત્યકાર પણ જીવશે કે મરશે કે સમાજને કાંઈક માર્ગદર્શન આપશે એનો આશ્વાસ એની પાસે ઠેકઠી અર્થસમૃદ્ધિ છે એના ઉપર નથી, પણ બામહ કહે છે, તેમ, શબ્દાર્થની સમૃદ્ધિ ઉપર છે. એનામાં સામાજિક જીવનમાં ઓતપ્રોત થઈ તે પોતાના સામર્થ્યની પ્રતિષ્ઠા સ્થાપવાનું બળ હશે તો જનતા-એ તો છેવટે ઘેલી મંડળી છે ! હા, એ ઘેલી મંડળીના અભિપ્રાયો ઉપર પોતાના મરતકને ગર્વાન્વિત રાખનારો પોતાની ખીણને દેખશે ત્યારે દુઃખશે. પણ હું સાડું કામ કરું છું-મારામાં ને હવું, હું ને આપી શકવા સમર્થ હતો, ને સમાજમાં હું જન્મ્યો, જીવ્યો, શ્વાસ લીધો ને રહ્યો એ સમાજનું ને સામાજિક ઝણુ હવું તે મેં ચૂકવી દીધું-એમ માનનારો, તરીને પાર ઉતરશે. મહાન સાહિત્યકાર વિના પ્રજાને મહત્તાનો સંદેશો કોઈ આપી શકવું નથી. જાતવિલોપન વિના કોઈ મહાન થઈ શકવું નથી. ગુજરાતને સાચા અર્થમાં સાહિત્યકાર-એવા સાહિત્યકારોનો આનંદ ખપ છે. એક જમાનો એવો ગયો કે જ્યારે પંડિત-અપંડિત વચ્ચે, સાહિત્યકાર-સમાજ વચ્ચે, એક ખંભાતી અખાત, સરજાઓ, જ્યારે સાહિત્યનાં દ્વાર ઉપર ખંભાતી તાળાં હતાં. આજે એનાથી ભીંથી જ વાત ચાલી છે. આજે દરેક જણ કહેતો આવે છે કે હું સાહિત્યકાર છું. એને કાણ કહે કે માઈ ! હું હજી સાહિત્યકાર નથી. પણ આ અવ્યવસ્થા એ બહુ આશાસ્પદ ભવિષ્યનું સિદ્ધ છે.

જનતામાં સાહિત્યનો શોખ જન્મ્યો છે. લોકો સાહિત્ય માંગે છે. ખરી રીતે તો સાહિત્યકારો હજી સાહિત્ય આપી શકતા નથી. જેમ સિનેમાની પાસે અભિનયકારો ન હતા માટે એમણે કાંઈને બાપારી માર્ગે લીધો, ને વાતો ન હતી માટે મૂળના જમાનાના નાટકની પેઠે મોઢક દસ્યો ભાઈ ક્યાં-તેમ સાહિત્યકારો પાસે આજે વિપુલ સમૃદ્ધિ નથી-ને જનતાની ભૂખ જગી છે-એરલે સારું નરસુ, સાચું ખોટું સાહિત્ય આપવા માંડ્યું છે. આ વસ્તુસ્થિતિ ઉપર કેવળ અભિપ્રાયની જેમ ઉપેક્ષાવૃત્તિથી જોઈ રહેવામાં તો એકદરે શિષ્ટ સાહિત્યના પ્રચારને મોટું છુકસાન છે. આ પરિસ્થિતિ સૌ સાહિત્યરમવાંચુઓની ગંભીર વિચારણા માંગે છે. હજી સુધી ઉત્તમ સાહિત્ય આપવાનો કોઈ પ્રયોગ આર્થિક દૃષ્ટિએ સફળ થયો નથી. પણ ઉત્તમ સાહિત્ય વિષેની માન્યતાને થોડીક વિસ્તૃત ને રાચક બનાવવામાં આવે-ને યૂરપના ઘણા વિદ્વાનો પરિભ્રામણી આવશ્યકતા હોય એવા વિષયોને પણ, રાચક શૈલીએ મૂકવાની લઘુ શીખવામાં કોઈપણ પ્રકારની જીજ્ઞાસા માનતા નથી, એ હતાહરણથી પ્રેરાઈને, થોડાંઘણો આવરમક ફેરફાર, વિષય શ્રેણી ને વિધાનો પ્રત્યે કરવાનું ઉદારપણું, વિદ્વાનો સ્વીકારે તો આ પ્રયોગ સફળ ન જ થાય એવું કાંઈ નથી.

ક્રાંતી વધારે અગત્યનો આજનો પ્રશ્ન

ગુજરાતી સાહિત્યને શી રીતે વેગ આપવો-એને શી રીતે વધારે વિસ્તૃત કરવું એને શી રીતે લોકની સમક્ષ એને લઈ જવું, એ પ્રશ્ન અત્યારે સૌથી વધારે અગત્યનો છે, એને તપાસી લેવાની જરૂરિયાત છે. એ પ્રશ્નના બે ઉકેલ દેખાયા છે: એક એનો એવા ઉકેલ

છે કે લોકોને સારું સાહિત્ય તો ધીમે ધીમે જ સમજાય; લોકોની રસવૃત્તિ ન ફેળવાય ત્યાંસુધી નિરાશ ન થતાં વિદ્વાનોએ તો એમની શૈલી પ્રમાણે કામ કર્યું રાખ્યું; બીજા ભાગે લોકોને ધીમેધીમે ઉપર લાવવા માટે ચોટે થોડું-થોડું નીચે ઊતરવું એ છે. કુદરતી રીતે જ વિદ્વાનો પડેલો ભાગે સ્વીકાર છે. અને માને છે કે લોકોમાં સાહિત્ય સમજવાની શક્તિ નથી. ખરી રીતે આ બંને ભાગે સ્વીકાર્યે જ છુટકો છે. આજે નહિ તો વહેલે મોડે; એ સિવાય અન્ય કોઈ રસ્તો જ નથી. આજે એક દિશામાંથી લોકસાહિત્ય ઉપર, નવલિકાઓ ઉપર, નવલકથાઓ ઉપર, ને વધતી જતી અનેક ગ્રંથાવલિઓ ઉપર, તેમ જ સાહિત્યની લોકપ્રિયતા ઉપર એક પ્રકારની મૂલ્યાર્પણ તીખાશ ભેવામાં આવે છે. આવી તીખાશ વૈયક્તિક સંબંધો કરતાં સામાજિક કલ્યાણની ભાવનાને પણ વધુ આભારી હોઈ શકે, એમાં સાહિત્યના હાસ પ્રત્યેનો પુણ્યપ્રદોષ પણ હોય. દરેક છાપાળવું લખાણ સાહિત્ય બની જાય એ શક્ય પણ નથી, તેમ જ આપા બધા પ્રવલોમાં ગંભીરતા મળુ ઘણી એાછી હોય છે, એ સમજાય તેવું છે; પણ દુનિયામરના સાહિત્યમાં નવલકથાઓએ થોડાં વર્ષોમાં જે અવનવાં સ્વરૂપો ખનાવ્યાં છે, ને ઝીણામાં ઝીણા માનસિક મૂલ્યકરણના આર્માંથી માંડીને મોટામાં મોટા સામાજિક ને રાષ્ટ્રીય પ્રશ્નોની છણાવટ, અત્યંત ખોરામ શૈલીથી માંડી છે, એ સ્વરૂપને જો નવલોહિયાઓ ખગાડી નાખે છે એમ લાગવું હોય તો વિદ્વાનો જ શા માટે એ અવનવાની શેતા નથી? એક સામાજિક બળ તરીકે તો એનો સ્વીકાર ત્યારે જ થાશે, ને સાહિત્યકૃતિ તરીકે પણ એની યુગ્યવતા ત્યારે જ વધશે.

એ સમય આવી પહોંચ્યો છે.

કહેવાનો બાવાર્થ એ છે કે સાહિત્ય અધિકારની લેશ પણ ગોરવદાનિ ક્યાં વિના સાહિત્યકારોએ સમાજ અને સાહિત્ય વચ્ચે સેતુ જેવો સંબંધ રચાવવાનો સમય આવી ગયો છે. યુગના આગર્થનો વિચાર કરીને-વિદ્વાનોએ પોતાની શૈલીને નવેસરથી પકડ્યા સિવાય બીજો ઉપાય જ નથી. સંકુલ માનસવ્યાપાર દર્શાવવા માટે સંકુલ જ વાકપરમના જોઈએ-એ જમનો આયમી ગયો. આજે યુગરાતી બાપાનું ગોરવ જે લોકો જાળવી રાખવા મામતા હોય તેમની સમક્ષ એક વિષ્ટ પ્રશ્ન ઊભો થયો છે. બાપા અત્યંત સાદી બની છે ને બનતી જાય છે. શબ્દ અને અર્થનો વિવેક શું સાતો જાય છે. એકની એક વાત વારંવાર ખારપૂરક કહેવાની બાપજીશીની આવતી જાય છે. એ વખતે કોઈ સિદ્ધરત લેખક, પોતાના નૈસર્ગિક મોરચો રંગીને, સાદી બાપાને, જો વાપરી ખતાવશે, તો બાપાને જે અમુક પ્રકારનો અર્થવિહીન માદાકનો એક મળ્યો છે, તેમાં ફેરફાર થઈ જશે. કવિતાની પણ એક વ્યાખ્યા છે કે કહેવાયશી વસ્તુ કરતાં વધારે ઉપયોગી તો કહેવાની રીત છે.

આવી રીતે યુગરાતી સાહિત્યનો, આધુનિક સામાજિક ઘટના અંગે વિચાર કરીએ,

તમે લાલ લ્યો છો ?

વિદ્યાવત્સલ શ્રીમંત મહા-
રાજ સાહેબ એમના રાજ્યમાંનાં
સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમાં સર્વ
કોઈને વાંચવાનાં સાધનો મફત
પૂરાં પાડે છે. તમારા ગામના
પુસ્તકાલયને તમે લાલ લ્યો છો ?

(પુસ્તકાલય સૂચક)

તો કેટલીક વાતો આપણી ગંભીર ક્રિયાત્મક વિચારણા તળે લાવવા જેવી લાગે છે. સર્જનાત્મક સાહિત્ય આને સમાજના અંગ તરીકે જ રહી શકે તેમ છે. કોષ્ટપણ સાહિત્યકાર પોતાની કૃતિને સર્વોત્તમ માને, તો પણ, એની નકલો ઉતારી ઉતારીને પોતાને ત્યાં પટારામાં સંધરી રાખે એટલો બધો અવ્યવહારુ હજી સુધી તો જોવામાં આવ્યો નથી. એનો અર્થ એ થયો કે આજના આપણા જીવનવ્યવહારમાં સર્જનાત્મક સાહિત્ય વિષે વિચાર કરતાં એને અનુવંગી બીજી અનેક બાજતોને પણ સ્પર્શવી પડે. એમાં અસાહિત્ય જેવું કંઈ નથી.

કેટલાંક વ્યવહારુ સૂચનો

(૧) ગુજરાતી ભાષાને યુનિવર્સિટીએ રથાન આપ્યું છે એ ખરું; પણ એ રથાનને હજી ગૌરવ કે પ્રતિષ્ઠા મળ્યાં નથી; એ પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવા માટે વિદ્વાનો ને સર્જકો-આ બે ભેદ ખાસ એટલા માટે પડ્યા છે કે ધણી વિદ્વાનોને લખતાં આવડતું નથી અને ધણી સર્જકોને વિદ્વાન ધર્તાં આવડતું નથી. મટે વિદ્વાનો ને સર્જકો-વારંવાર એ દિશામાં પ્રયત્ન કરે, અને ભાષાને અવનવા ગૌરવશીલ પ્રયોગોથી શણગારીને એની શક્તિ વિષેની દેશી ભાષાના બધાંકરમાં બધાંકર ટીકાખોરોને પણ ખાતરી આપે. સાહિત્યના અવનવાં સ્વરૂપો, નવા પ્રયોગો, નવી રચનાઓ, વિવેચનની નવી દૃષ્ટિઓ, લોકજીવનની ઉત્તુંગ શિખરાવલિ ને જાડી ખીણો, જૂના સાહિત્યની ને લોકસાહિત્યની વધુ શક્યતાઓ, એ સઘળાં માટે મંથન, મૈત્રી ને સંઘર્ષજનક જમાવે. ‘દુ’ મોટો’ એ ભાવના છોડી દરેકેદરેક ગુજરાતી સર્જક પોતાની શક્તિનો સારામાં સારો ફાલ ઉતારવા યત્ન કરે-તો ભવિષ્યમાં ગુજરાતીને સાડું રથાન પ્રાપ્ત થાય ત્યારે આપણી પાસે ખરેખરાં સારાં પુસ્તકો હોય, અત્યારની ‘મારા મિત્રનું’ તે સાડું’ એ ભાવનામાં તો ફેરફાર થાય.

પુસ્તકોના ખરા ગ્રાહકો

(૨) ગુજરાતી સાહિત્યને અત્યારે મોટામાં મોટું ઉત્તેજન વડોદરાની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું મળે છે. એ પ્રવૃત્તિ ધન્યવાદને પાત્ર છે. એનો વધુ વિકાસ શામ એમ ઓ પ્રેમ સ્વસાવિક રીતે મળે છે. એ ઉપરાંત સાધનસંપન્ન ઘરમાં જ્યાંસુધી, ફર્નિચરની ગાફક પુસ્તકોને આવશ્યક રાચરચીલા તરીકે સ્વીકારવાની મનોવૃત્તિ નહિ આવે, ત્યાંસુધી પુસ્તકોની ખપત વિષે દરેક વિદ્યેતાને વસવસો રહેવાનો છે. મંથપ્રકાશક, મંથવિક્રેતો ને મંથસર્જક-એ ત્રણેના કોષ્ટપણ પ્રકારના ગૌરવભર્યા સંજોગો આપણે ત્યાં હજી સ્થાપિત થઈ શક્યા નથી, એમાં ગુજરાતીઓની આ મનોવૃત્તિ મોટા કારણરૂપે છે. અત્યારે તો સારાં પુસ્તકો-કે અમુક પ્રકારની મનોવૃત્તિથી પસંદ કરીને રચેલું, નાના ઘરનું નાવું પુસ્તકાલય-એ શિક્ષકના ઘરની એક આવશ્યકતા ગણાતી હોય તો બલે ! બાકી, બીજું કોષ્ટ પુસ્તકો પસંદ કરવું નથી. લલિત સાહિત્યને ઉત્તેજન આપનારાઓમાં સૌથી પહેલો નંબર સ્ત્રીઓનો છે ! પછી યૌવ કાલ્પનિક જીવાન વિદ્યાર્થીઓ આવે છે. કોષ્ટ શ્રીમંત તો ભૂલેયૂકે એમાં પડતો જ નથી ! હા, મજૂરો, ખેડૂતો, રજારીઓ ને શાફરો સારી નવલકથા હોય તો વાંચે છે ખરા, વર્તમાનપત્રના તંત્રીઓ તો મશ્ત મળે તો સ્વીકારે, ને ઉપકાર કરતા હોય તેમ- પુસ્તક સાડું હોય કે નરસું-એ નકલો મોકલે, તો ‘ગિયુ’ લે ! શિષ્ટ સાહિત્ય તો બહુ જ

ચોડા જણા લે છે-ને બાબતે જ પાંચપચીસ નકલથી વધારે અપત જંગે છે! આ દિશાને પણ અવનવા પ્રયોગોથી વિકાસ પમાડવી ચોગ્ય છે.

(૩) સિનેમા, વર્તમાનપત્રો, રંગભૂમિ ને સર્જકો-એ ચારેના એકબીજામાં ધર્ષણ કર્યો વિના મેળ મેળવવો એ ધણું મુશ્કેલ કામ છે; પણ એમાંનાં પહેલાં ત્રણ તો આપસ્યક રીતે ને એથો મેડિયો પણ ધણી રીતે, પ્રગ્લછવનમાં એક પ્રકારનું અગત્યનું સ્થાન મેળવી ચૂકેલ છે. એમને એમની ખારી પણ સંભાળવાની હોય છે. એ વ્યવહારુ બાજુની ઉપેક્ષા કરી શકાય તેમ નથી.-સાહિત્યકાર ને સિનેમાને પાસે પાસે લાવવાની વાતો થાય છે-પણ એ બની શકે તો કેવળ એવા 'ડાયરેક્ટર'થી જ કે, જેનામાં સાહિત્યની થોડીધણી પણ સાચી સમજ હશે, શબ્દ 'દ્રશ્ય'માં ફેરવવાની સાચી કુનેદ હશે, દ્રશ્યમાં રૂપાંતર પામેશે શબ્દ અર્થગૌરવ ધારે એવી માગજત કરવાની જેનામાં આવડત હશે. સિનેમાની ધણી વ્યાપક અસર વિશે તો બે મત નથી. પણ સિનેમા કે સાહિત્યે એકબીજાની 'ટેકનિક' સમજાવતો ખરો પ્રયત્ન હજીસુધી કર્યો નથી. એમાં સાહિત્યકૃતિઓ પડદા ઉપર વિશળ જાય છે એટલે પણ આ સંબંધ વિશે શંકા હોડી છે. ખરી સમ્યાધ્યયી એ સંબંધ રચાવત કરવામાં આવે તો બન્ને બાજુને લાભ છે-ને પ્રગ્લછવનને કાર્પક વધારે સુંદર ને સાદું અપાયાનો સતોપ સંચાલકોને પણ મળશે.

આજના આપણા સિનેમાના સંચાલકો વધારે સંસ્કારી હોય-ને સાહિત્યકારો જરા ઓછા અવ્યવહારુ હોય, તો આ બંને ખરું. સ્ટુડન્ટો મહિમા એટલે સિનેમામાં સ્ટુડ આવે છે તે નહિ, પણ સિનેમાવાળાઓ સ્વભાવથી જ પોતા વિશે સ્ટુડન્ટો મહિમા રચાવે છે એ, ઓછો થાય ને વર્તમાનપત્રો એમને આધારે ગ્રાસ લે છે છતાં થોડીધણી બાટાઇ ઓછી કરે, તો વસ્તુની પરિશુદ્ધિ થાય, ને એક બીજાની નિકટતા મોટેનું વાતાવરણ તૈયાર થાય છે. ગુજરાતે પોતાની રંગભૂમિના ઉદ્ધારની કલ્પના ધણી વખતથી ચલાવી છે. પણ હજી એ સિદ્ધ ઘટ્ટ શકી નથી. પરંતુ આ વિષય ઉપર વિદ્વાનો, આંતરિક શ્રદ્ધાથી પ્રેરાયેને, કાંઈક એવું કરવા તત્પર થાય કે જેથી સામાજિક જીવન, સંસ્કારજીવન ને સાહિત્યજીવનનો ત્રિવેણીસંગમ થાય. બજવી શકાય તેવાં કેરળ વિચારનાટકો નહિ, પણ પ્રસંગનાટકો-આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો સામાજિક જીવનનું અતિ અગત્યનું-ને વિદ્વાન અવિદ્વાન, રંક રાય, રસિક અગમ્યક સૌને માથે લાવનારું આ અગ વિકાસ પામે. શેરીની કે ચોલાની નાની નાની રંગભૂમિઓ સ્થપાય તો એ ધણી જ લોકપ્રિયતા મેળવે. ને ધણી સામાજિક પ્રશ્નોમાં માર્ગદર્શન પણ આપે. પરંતુ કેવળ અત્યુત્સાહમાં કે પોતાની રૂતિના પ્રદર્શનમાં પડી જાય-ને કલાના ચિરંજીવ અંશને બહાર લાવી ન શકે તો એમાં સફળતા ન મળે.

(૫) ઇતીસામાં જેવી 'વેન્ચીન સીરીઝ' પ્રગટ થઈ છે તેવી-જૂના નવા, જમાન

એ મજૂરથી પણ જશે ?

વિલાયતનો ગરીબ મજૂર પણ પોતાની ટૂંક કમાણીમાંથી છાપું ખરીદીને વાંચે છે. તમે ખેડૂત છો ? વેપારી છો ? વિદ્યાર્થી છો ? નોકર છો ? તમારા ગામવા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો તમે તદ્દન મફત લાભ પણ નહિ લો ? વિલાયતના એ મજૂરથી પણ તમે જશે ?

(પુસ્તકાલય સૂચ ૫)

સાંસ્કારિક, સામાજિક, ઐતિહાસિક ને રાષ્ટ્રીય પ્રશ્નોને આવરી લેતી, ને અનેક યુગોને પ્રગટ કરતી, એવી એક ગ્રંથમાલા, લોકરુચિને લક્ષમાં રાખીને પ્રકટ કરવામાં આવે. ને વિદ્વાનોની મંડળી એમાં રસ ધરાવતી થાય તો-લોકની અભિરુચિ ને વિદ્વાનોનું માર્ગ-દર્શન, એ બન્ને વચ્ચે એક સેતુ બંધાઈ જાય. આવે કોઈ સેતુ બાંધવામાં નહિ આવે-ને કેવળ એ વર્ગના અસ્તિત્વની અનિવાર્યતા પર જ ભાર મૂકવામાં આવશે તો સાહિત્યને એનાથી ઘણું જ નુકસાન થશે; ગુજરાતી સાહિત્યનો ઉત્કર્ષ કોઈ પણ દિવસ શક્ય જ નહિ બને.

(૬) ગુજરાતના વિદ્વાનો, લેખકો, સર્જકો, પુસ્તકાલયના સંચાલકો, પ્રકાશકો, ગ્રંથ-વિકેતાઓ, વર્તમાનપત્રના સંચાલકો, સિનેમા સૃષ્ટિમાં પડેલાઓ, રેડિયો સંચાલકો, નવીજૂની રંજશૂભિના સંચાલકો-અને એવા અત્યુપગી ક્ષેત્રમાં કામ કરતા તમામ માણસો-કેવળ વિચારની આપ-લે કરવાના હેતુથી, બ્યારે બ્યારે તક મળે ત્યારે ત્યારે મળવાનું રાખે, તો એમાંથી કોષ્ટક દિવસ એક એવું સંગઠન જન્મે-કે જેનું સામાજિક મૂલ્ય ઘણું જ હોય. અત્યારે આ ક્ષેત્રો વિભક્ત જેવાં બની રહ્યાં છે. એક ક્ષેત્રનો માણસ બીજા ક્ષેત્રના માણસને સમજતો નથી કે સમજવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. દરેકને પોતાના વાતાવરણમાં પોતાનું પ્રભુત્વ હાથે છે. પણ સંપૂર્ણ સમાજજીવનને, જે સમજીને નવેસરથી ઘડવું હોય ને જેવા સામાજિક પ્રયોગોમાં સાહિત્યે મુખ્ય રચાન લેવું હોય, તો છેક નીચેથી ઉપર શ્રદ્ધાના તમામે તમામ થરના માણસોનો સંબંધમેળ મેળવી લેવાનો મહાયાતન કરવો પડશે. અત્યારે જીવનની સંક્રાંતિતાને લીધે-સાહિત્યનું ક્ષેત્ર પણ એકધારું ને એકસૂરીનું બની ગયું છે. એમાં દેરદાર કરવાથી બન્ને વધારે બાધક સ્વરૂપ લેશે.

(૭) આપણે ત્યાં દરેકેદરેક ગામમાં થોડાઘણા સાહિત્યરસિકો હોય છે જ. ઉત્તેજન ને માર્ગદર્શન મળે તો દરેક ગામ પોતાની નાની સરખી સાહિત્યસભા રચી એક જેવો તેવો પણ જ્ઞાનદીપ પ્રગટાવી રાખે. મોટાં શહેરોમાં એને માટે Book club-જેવી મંડળી કાઢીને, અમુક વિષયના અભ્યાસની તૈયારી કે રૂપરેખા પણ વિચારાય. એના એવા નાના નાના પ્રયાસો પણ લોકની અભિરુચિ ઘડવામાં ઘણો મોટો ફાળો આપે. એટલું જ નહિ, એમાંથી અભિરુચિની પણ વધારે ને વધારે પરિશુદ્ધિ થાય.

(૮) ‘ રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક ’ જેવા એક જ ચંદ્રકનું અસ્તિત્વ આપણે ત્યાં છે, એમાં વધારો થવાની જરૂર છે. સાહિત્યને ઉત્તેજન આપવું એમ જે સંસ્થાઓ પોતાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોમાં સ્વીકાર કરતી હોય તેમણે દિંદીના દાખલા ઉપરથી પારિતોષિકો ને ચંદ્રકોની રચના કરવી ઘટે. એનાથી જીગતા લેખકોને પ્રસિદ્ધિ યજશે. ને એવા ઉત્તેજનથી પ્રેરાઈને ઘણા સાહિત્યકારો પોતાની કૃતિઓને ઉત્તમ કરવા પ્રયત્ન કરશે.

(૯) આપણે ત્યાં સાહિત્યકૃતિઓને વાંચવાની લઘુજનો તદ્દન અભાવ છે. મુદ્રાપત્રો ને લોકગીતોના જલસાની જેમ-પ્રસંગે પ્રસંગે સાહિત્યકૃતિઓના વાચનની-તેમ જ દૂયકો દહેવાની નાની ચંડળીઓ ઉદ્ભવે, ને રામકથા, પુરાણકથા વગેરેને તેમ જ સાહિત્યના નવા પ્રકારોને છેક જૂના ચાણુબટની ઢગથી નહિ, તેમ જ હરિકથા કરનારની ઢગથી પણ નહિ-પણ કોઈ અનોખી ઢગથી રજૂ કરવાની નવી શૈલી દાખલ કરવામાં આવે, તો એવા પ્રયોગો

પણ સફળતા પામે. સાહિત્યપરિષદ તો એ ત્રણ વર્ષે એક વખત મળે, પણ દરેક નાનું મોટું ગામ, સાહિત્યની અનેક અનુયાયી પ્રવૃત્તિઓને સજીવન રાખવાનો બારે માસનો વ્યવસ્થિત કાર્યક્રમ રચી, પોતપોતાના ગામની સાહિત્યસભા દ્વારા એ પ્રગટ કરે, તો એથી એ હમેશને માટે એકસરખું આકર્ષણ જમાવી શકે. ને રક્તે રક્તે એમાંથી જ પોતાની નાની રંગ-ભૂમિની પણ ભૂમિકા તૈયાર કરી શકે.

(૧૦) વર્તમાનપત્રો આપારે સાહિત્યમાં જે રસ લે છે એ નિષેધાત્મક સ્વરૂપ જેવો છે. પ્રસંગ આવ્યે એ સાહિત્ય વિષે અઠવાડિયે કાંઈક લખે છે. એમ ન કરતાં દરેક વર્તમાનપત્ર દર અઠવાડિયે સાહિત્યના કોષ ને કોષ પ્રકાર હિપર એક એક લેખ આપવાની પ્રથા ચાલુ કરે, તો સાહિત્યને લોકપ્રિય બનાવવામાં તેમ જ જન અભિરુચિને ઊંચે લઈ જવા પણ મોટો ફાળો આપી શકે. પોતાને ત્યાં પસંદગી પામતું લખાણ હિચકોટીનું હોય-ને વાફીલ્ટા વાગાડખર ને વાગ્દારિદ્ર્ય ત્રણેથી વિષુક્ત હોય-એવો આમદ વર્તમાનપત્રના મુખ્ય સંચાલકનો હોય તો વર્તમાનપત્રો જ સાહિત્યના વિસ્તાર તેમ જ વિકાસ બંને માટે સુંદર પૂર્વભૂમિકા રચી શકે. વર્તમાનપત્રોના નોકરિયાત તંત્રીઓ નહિ-પણ મુખ્ય સંચાલકો-સાહિત્યમાં થોડાધણે પણ સાચો રસ ધરાવતા હોય તો તંત્રમાં ધણો ફેર પડે તેમ છે. એમની પાસે ધંધાદારી દ્રષ્ટિ હોય એ જરૂરનું છે; પણ ધંધાદારી દ્રષ્ટિને સાહિત્યદ્રષ્ટિ સાથે બાંધે માર્યાં વેર રાખવાની કાંઈ જ જરૂર નથી. 'ફક'ની જાડેર ખબરમાંથી 'ઉ' કાઢી નાખવા જેટલો રસ ધરાવવો એ ખડુ મોટો ત્યાગ નથી.

આપણું કામ ધણું વિકટ છે. જનઅભિરુચિને ઝાળખવી, એને ઠગવવી, એના દાસ ન થવું, ને સર્જનાત્મક લખાણોની શ્રેષ્ઠતા જાળવી રાખવી-એ ચારે વસ્તુઓનો સુયોગ મેળવવો-એ કલા સિદ્ધ કરવી લગભગ અશક્ય. એમાં જીયામાં જીયા પ્રકારની કલાનો અવિભાવ રહી છે. પણ જે હેતુ માટે આપણે સાહિત્યપ્રવૃત્તિઓ રચીએ છીએ-જનતા માટે એનો મોટો ભાગ હજી તો અક્ષર પણ ઝાળખી શકતો નથી. અને છતાં દરેક માનવહૃદયમાં હોય છે તેમ એનામાં પણ ગાનદીપક માટે લેહ લાગેલી છે. એની એ અભિરુચિને શી રીતે જમાડવી, પરિશુદ્ધ કરવી, ઊંચે લેવી, ને ઉડવન કરતી કરવી એ કામ ધણું વિકટ છે. એ વિકટ કામ સિદ્ધ ત્યારે જ થશે, જ્યારે પહેલાં પૂર્વભૂમિકા રચાવા માંડશે. ને સાહિત્યકારો સંઘજળ સ્થાપશે અને પોતપોતાનામાં પોતે ધારી લીધેલી વિદ્વતાથી પોતાની જાતને બચાવશે !

કલામાત્રનો નિયમ છે કે એનો ઉપયોગ ન યાય તો એ વિનાશ પામે. માનવના હૃદયમાં રહેલ અથોક સામર્થ્યને, એના શારીરિક બંધનમાંથી મુક્ત કરીને, એના ખરો સ્થાનનો પરિચય આપવાનું કામ કલા કે સાહિત્યનું છે. એ કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે જે જે વસ્તુનો જે જે વખતે જરૂર પડે તે તે વખતે સ્વીકાર કરી લેવો એમાં કેંઈ જાતની હીનતા નથી. પ્રેમનું સત્યનું અને શાંતિનું જીવન ગાન દ્વારા જ શક્ય છે. એ ગાન હરેકનું હોયું જોઈએ ને હરેક માટે હોયું જોઈએ.

ગુજરાતી સા. પરિષદ દ્વારા ગુજરાતી ભાષાના જયરંગનો એ બાનના સિદ્ધ થાઓ-ને શ્રી તથા સરસ્વતીનો કાલિદાસે હજીએ વિરલ સંયોગ ગુજરાતમાં શક્ય બનો.

શ્રી. ભોળીલાલ પટવાનું ભાષણ

સાહિત્ય પરિષદનો વિજ્ઞાન વિભાગ અમદાવાદના સંમેલન ૧૯૨૦ થી શરૂ થયો ત્યાર પછી ૧૯૨૮ માં નડીઆદમાં, ૧૯૩૪માં ભાવનગરમાં, ૧૯૩૬માં અમદાવાદમાં અને ૧૯૪૧માં અધેરીમાં વિજ્ઞાન વિભાગ રાખવામાં આવ્યો હતો.

શ્રી ભોળીલાલ પટવા

અધેરીમાં વિજ્ઞાન વિભાગ રાખવામાં આવ્યો હતો. અધ્યાપકો શ્રી. સાંકળચંદ શાહ, ડૉ. કાંતિલાલ પંડ્યા, ડૉ. કુંવરજી નાયક, શ્રી. પોપટલાલ શાહ અને ડૉ. ભાઈજીવલ પટેલ જેવા ઉચ્ચ પદવીઓ ધરાવતા ગુજરાતના નામાંકિત વિદ્વાનો કે જેઓએ આપું જીવન વિજ્ઞાનના ઉચ્ચ અભ્યાસમાં જ ગાળેલું એવા વૈજ્ઞાનિકોની સહાયતાનો આ પરિષદને લાભ મળ્યો છે.

ઉપરના ગૃહસ્થોની તુલનામાં તેટલા પૂરતો કું નગજો જણાઈ તો દરમુજર કરશે. પણ વિજ્ઞાનને સેવા આપવાની મારી ધગશ જરા પણ ઓછી નથી અને તેથી જ પ્રેરાઈને મેં આ પદ એક સૈનિક તરીકે માનસિક સંઘાસ સાથે સ્વીકાર્યું છે.

૧૯૦૫ થી એટલે કે પરિષદની શરૂઆતથી તે વખતના તેના સુકાનીઓએ વિજ્ઞાન વિભાગની જરૂર સ્વીકારી હતી, ૧૯૧૨માં વડોદરામાં ભરાયેલી ચોથી

પરિષદના પ્રમુખ સ્વ. દિ. બ રણજીડમાઈએ પોતાના ભાષણમાં, તે વખત સુધીના પ્રસિદ્ધ થયેલાં વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકોની સમાયોચના કરી હતી. ૧૯૧૫માં સુરતમાં ભરાયેલી પાંચમી પરિષદમાં સ્વ નરસિંહરાવે પ્રમુખપદેથી “વિજ્ઞાન સાહિત્યનો ખંડ લગભગ ખાલી છે” એવી ફરિયાદ કરી હતી. પરિષદના દરારવા પણ વિજ્ઞાન સાહિત્ય, કૌશલ અને ભાષણો પ્રગટ કરવા ઉપર ખાસ લક્ષ્ય યોગ્ય હતું.

આમ લગભગ પંદર વર્ષમાં ભાગ્યેથી પાંચે પરિષદોને અંતે ૧૯૨૦માં અમદાવાદમાં ૭મી પરિષદમાં તેના સંચાલકોએ જુદા વિભાગ ચોળ્યા અને પહેલી જ વાર વિજ્ઞાન વિભાગ પોતાના જ અધ્યક્ષ સ્વ ત્રિભુવનરાસ ગજજરના સિંધ્ય શ્રી. સાંકળચંદ જોશીલાલ શાહની દોરવણી નીચે શરૂ થયો.

અમદાવાદમાં ૧૯૩૬માં બારમી પરિષદ વખતે વિજ્ઞાન વિભાગને મંત્રીપદે મને નિમંત્રણમાં આવેલો અને પ્રમુખ તરીકે આપણા વિજ્ઞાન સાહિત્યની ધગરાવાળા શ્રી. પોપટલાલ શાહને બોલાવ્યા હતા.

સાત પ્રકારનાં કરવા યોગ્ય કામ

ફેટલીક ચર્ચા અને મૂલ્યાંકનો બાદ વિજ્ઞાનસાહિત્ય અંગે નીચેનાં ૭ પ્રકારનાં કામો

કરવા યોગ્ય છે તેમ લાગેલું: (૧) વૈજ્ઞાનિક ક્ષેત્ર
(૨) ગુજરાતી ભાષા દ્વારા સ્કૂલો અને કોલેજોમાં
વિજ્ઞાનશિક્ષણને સ્થાન (૩) વિજ્ઞાનના લેખકો અને
પ્રકાશક સંસ્થાઓ વચ્ચે સહકાર (૪) બાપણો,
લેખો અને પ્રદર્શનો દ્વારા વિજ્ઞાન સાહિત્યનો પ્રચાર
(૫) છપાઈ ગયેલા વિજ્ઞાનવિષયક ઉત્તમ લેખોની
યાદી અને તેમનું પુનઃ પ્રકાશન (૬) વિજ્ઞાન
લેખકોની યાદી અને (૭) વિજ્ઞાનનું માસિક ચલાવવા
સંબંધી વિચાર.

આજે જ મેળવો.

હિંદની ગરીબાઈ, અજ્ઞાન,
મરણપ્રમાણ જગત્કેર છે.
તેમાંથી મુક્ત થવા માટે જ્ઞાનની
જરૂર છે. તે જ્ઞાન તમારા ગામ-
ના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાંથી
આજે જ મેળવો.

(પુસ્તકાલય સૂત્ર ૧)

પુસ્તકો શા સારૂ લખવાં ?

માત્ર નોકો મેળવવાની દૃષ્ટિએ નહિ પણ વિજ્ઞાન તરફના પ્રેમથી તેને લોકપ્રિય કરવા
માટે જ અને તેની બૂખ લોકોમાં ઉઘાડવાની દૃષ્ટિએ જ ખામ મહેનત લખને પુસ્તકો લખવાં
જોઈએ, છેલ્લાં દસ વર્ષમાં વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ શાળાઓમાં પ્રચાર પામ્યો છે. આ દસકામાં
પાઠ્ય પુસ્તકોની દૃષ્ટિએ તો સારી પ્રગતિ થઈ છે એમ કહેવાય વૈજ્ઞાનિક શબ્દકોષની મોટી
ભૂલુપ પૂરી પાડવાને સાધનો પ્રાપ્ત થઈ શકે એમ છે. વડોદરા રાજ્યે પોતાનો શબ્દકોષ
પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. મરાઠી અને હિંદી ભાષામાં પણ તેવા શબ્દકોષો છે. વિજ્ઞાનસમિતિએ પણ
લગભગ ૪ હજાર શબ્દોનો સંગ્રહ કર્યો છે. આ બધા સંગ્રહો પરથી વિદ્યાર્થી કોષ તૈયાર
કરી રહી છે, જેવી રીતે વિદ્યાર્થીના ગુજરાતી ભાષાના કોષની જોડણી સર્વમાન્ય બની છે
તેવી જ રીતે વિજ્ઞાનકોષની જોડણી સર્વમાન્ય અને તો વિજ્ઞાન પુસ્તકના પ્રકાશનમાં ઘણી
સરજતા થાય.

વિજ્ઞાન સાહિત્ય

શ્રી. પોપટલાલ શાહે તેમના બાપણમાં ૧૯૦૪ સુધીનાં વિજ્ઞાનવિષયક પુસ્તકોની
સમાવેશના કરી છે એટલે હવે ત્યાર પછીથી અત્યાર સુધીમાં લગભગ સો પુસ્તકો વિજ્ઞાન
સાહિત્ય પર બહાર પડ્યાં છે તેમ જ બાળસાહિત્ય વિભાગમાં પણ તેટલી જ સંખ્યામાં
વિજ્ઞાન સાથે સંબંધ ધરાવતી પુસ્તકો લખાઈ છે. આ સાહિત્યમાંથી તેમના ગ્રંથોની
દૃષ્ટિએ નોંધપાત્ર તો વીસેક પુસ્તકો જ છે. સૌથી વધુ ૪૦ પુસ્તકો વૈદક શાસ્ત્ર તથા જાતીય
વિજ્ઞાનને લગતાં છે.

પ્રાણીશાસ્ત્રમાં પણ કેટલાંક ઉપયોગી અને સુંદર પુસ્તકો હાલ આપણને પ્રાપ્ત
થયાં છે. બૃજોળ, ભૂરતર અને ખગોળમાં પણ આપણને સારાં પુસ્તકો પ્રાપ્ત થયાં છે.
આમાન્ય વિજ્ઞાનનાં પણ ચાર સરસ પુસ્તકો આપણને આ વર્ષમાં મળ્યાં છે.

સાહિત્યની પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાઓમાં ગુજરાત વનોક્યુલર સોસાયટીનું સ્થાન અનોખું
છે. તેની પાસે સાધન, વ્યવસ્થાસક્તિ, કાર્યકર્તાઓની પણ અનુકૂળતાઓ છે. લગભગ ૪૦
પુસ્તકો આ સંસ્થાએ વિજ્ઞાન પર પ્રગટ કર્યાં છે. પણ વિજ્ઞાન માટે ખામ એક સમિતિ

જ્ઞાનનું ચણતર

અમેરિકા યુરોપ વગેરે દેશો સુખ, સમૃદ્ધિ, સ્વતંત્રતા લોગવે છે. એનું કારણ તમે જાણો છો ? ત્યાંના તમામ લોકો જાણેલા છે. એકલી નિશાળના લણતર પર જિંદગીના જ્ઞાનનું ચણતર ન થાય. તમારા ગામના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જાઓ અને વગર પૈસે જ્ઞાન મેળવો.

(પુસ્તકાલય સૂત્ર ૭)

અને લોકભોગ્ય થતી જાય છે તે આનંદની વાત છે. ના. ગાયકવાડ સરકારે ૧૯૪૨માં ઇડિયન સાયન્સ ફેઝિસને તેની સ્થાપના પછી ૨૮ વર્ષે પહેલી જ વાર વડોદરામાં નોતરી ગુજરાતનું ગૌરવ વધાર્યું છે. શ્રી. સરકારનો વિજ્ઞાન અંગેનો પ્રેમ આપણને ઉત્સાહ પ્રેરે તેવો છે. તેમણે વિજ્ઞાનને જે વેગ આપ્યો છે તે માટે આપણે તેમના ઋણી છીએ. કાર્પસ ગુજરાતી સભાએ પણ ત્રણ ચાર પુસ્તકો વિજ્ઞાન સાહિત્ય પર લખાવ્યાં છે. સુબાષમાં છુદ્ધિવર્ધક વ્યાખ્યાનમાળાને અંગે પણ આ દિશામાં થોડુંક કામ થયેલું છે.

ગુજરાતમાં સદ્ભાગ્યે હાલમાં વૈજ્ઞાનિક સંશોધનનાં બે સામયિકો આવે છે: ગુજરાત સંશોધન મંડળનું “ જર્નલ ” અને ગુજરાત પ્રકૃતિ મંડળનું “ પ્રકૃતિ. ” આ મંડળો ગુજરાતની વધુ સેવા કરે એવી આપણી અભિલાષા છે.

ધન છે પણ પ્રેમ નથી.

સ્વ. ડૉ. આનંદશંકર ક્રુવના પછી અખિલ હિંદમાં પહેલી હરોળમાં મૂકી શકાય તેવા તત્ત્વવેત્તા કે ઈંગવણીકાર ગુજરાતમાં નથી. ગુજરાત પાસે ધન છે પણ વિજ્ઞાન તરફ પ્રેમ નથી, નહિ તો ડૉ. આનંદશંકર ક્રુવને પોતાનો કાર્યપ્રદેશ ગુજરાત બહાર શોધવો પડે ? ડૉ. બાલકૃષ્ણ જેવાંને પણ ગુજરાત સંધરી નથી શક્યું ને તેમને બનારસ જ જવું પડ્યું.

વિજ્ઞાનની જ્યોત જીવંત રાખનાર

ફક્ત પહેલા સર ચિતુભાઈએ અને શ્રી. સયાજીરાવ ગાયકવાડે ગુજરાતમાં વિજ્ઞાનની જ્યોત જીવંત રાખવા પ્રયત્ન કર્યો છે.

મારો ખાસ શોખનો વિષય તો ખગોળ છે.

ખગોળના અધ્યાસથી એટલે કે આકાશના દર્શનની પરમાત્માની અગાધતા અને મનુષ્યની પામરતાનું મને બાન થયું છે. વેદકાળથી આપણા પૂર્વજોએ જ્યોતિષશાસ્ત્ર ઉપર

વધારેમાં વધારે લક્ષ આપ્યું છે. ગણિતશાસ્ત્ર જ્યોતિશાસ્ત્રને અંગે જ આપણે ત્યાં ખીલ્યું.

ખરી રીતે તો તા. ૨૨ મી ડિસેમ્બરે હિતગ-
યણ અને ૧૪ મી જાન્યુઆરીને દિવસે (વાસ્તવિક
તો ૧૦ મી જાન્યુઆરીએ) મકર સંક્રાંતિ લખવી
જોઈએ. આ બાબત ૧૯૧૬ થી હું લડત ચલાવી રહ્યો
છું. હાલના વૈજ્ઞાનિક જમાનામાં મદલાધર્મીય ગણિત

હવે ખૂબ જ રચૂળ અને બીનઅનુકૂળ લાગે. ગુજરાતમાં શ્રી. હરિદર પ્રાણશંકર બદનો
પંચાંગશુદ્ધિ માટેના છેલ્લાં ૨૫ વર્ષનો અવિશ્રાંત શ્રમ છે, તેમની ધગશ અનેડ છે; પણ
જરૂરી સાધનો મળતાં નથી. ઇ. સ. ૧૯૨૩ માં ખગોળ સંબંધી ભાષણો આપવા માટે
શ્રી. ભરતરામ મહેતાના નિમંત્રણથી હું વડોદરા આવ્યો હતો ત્યારે મારે ૨૧. અમૃતરામ
શાસ્ત્રીની સુલાકાત થયેલી તેમને પણ શુદ્ધ પંચાંગની ધગશ હતી, જે તેઓ લાંબુ
હોત તો આ દિશામાં જરૂર કંઈ કરી બતાવત.

વેદશાળાની જરૂર

આપણા ગુજરાતમાં આ પરિપક્વની યાદગીરીમાં વડોદરામાં એક સારી વેદશાળા
રચવાય તો ગુજરાતની એક મોટી ખોટ પુરાય. વડોદરા ગુજરાતની આટલી જરૂરિયાતને
પાર પાડી એવી ખાતરી છે.

ખગોળ અને ગણિત સાથે સાથે ખભેખભે મિલાવીને હરિશ્ચંદ્રી પ્રગતિ કરે જાય
છે. ખગોળ અમુક સામગ્રી ગણિત આગળ મૂકે છે. ગણિત શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી ગણતરીથી
અમુક વસ્તુ વિશે ખબર આપે છે.

ખગોળનો હેતુ માત્ર ક્ષણિક આનંદ આપવાનો નથી. શુદ્ધિને વધારે પ્રોત્સાહિત
કરનાર, કદપનાને વધુ તેજ મનાવનાર દષ્ટિ તેમ હૃદય બંનેને વિશાળ કરનાર આ શાસ્ત્ર
જેવું ખીલ્યું એકે શાસ્ત્ર નથી. ગમે તેવા નિરાશાવાદીને પણ તે આશાવંત બનાવે છે.

વૈજ્ઞાનિક સાહિત્યકારો

વિજ્ઞાનસાહિત્યના લેખકોમાં તીવ્ર શુદ્ધિ ઉપરાંત રપટતા અને ચોક્કસાઈ જોઈએ,
પોતાના વિષયમાંથી સાર મદલ્ય કરી તેનાં કિરણો જનસમાજમાં કુશળ રીતે ફેલાવવાની
આવડત જોઈએ, સદ્બાણે તેવા સાહિત્યલેખકોની સંખ્યા આપણે ત્યાં વધતી જાય છે.
પ્રો. સાકળચંદ જે. શાહ, ડૉ. કાંતિલાલ પંડ્યા, ડૉ. કુંવરજી નાયક, પ્રો. વીરમિત્ર દીવેટિયા,
અખ્યાપક ખુશાવ દી. શાહ, તથા ડૉ. ભાષ્વલાલ પટેલ જેવા વિજ્ઞાનવેત્તાઓ છે, શ્રી. પોપટ-
લાલ શાહ જેવા વૈજ્ઞાનિક હિતસાદ ધરાવતા સાહિત્યવેત્તા છે. ડૉ. યશવંત નાયક, શ્રી.
ધનજીભાઈ ફકીરભાઈ, શ્રી. હરિદર બદે, ડૉ. બાળકૃષ્ણ પાઠક, શ્રી. ભાષ્વલાલ મોહારી,
અને ભીમભાઈ દેસાઈ જેવા વિજ્ઞાનના પ્રેમી તેમ જ ભવિષ્યમાં આશા આપતા અભ્યાસીઓ
છે. શ્રી. રવાશંકર સોમપુરા, કુર્ગીશંકર શાસ્ત્રી, દેસાઈભાઈ નાયાભાઈ પટેલ અને

પરસ્પર વિરોધી છતાં

શ્રીમંતાઇ અને વિદ્યાને વેર છે ! શ્રીમંતને સાહિત્યનો શોખ નહિ; ગરીબને નાણાની જોગવાઇ નહિ. છતાં શ્રીમંત કે ગરીબ ગામના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો લાભ લઇ શકે.

(પુસ્તકાલય સૂત્ર ૯)

હરિનારાયણ આચાર્ય નેવા પ્રાસાદિક લેખકો છે. ઉપરાંત બાપાલાલ વૈદ્ય, ગોકળદાસ બાંબડાઈ, દાકોરલાલ શ્રીપતરાય દાકોર, મનુભાઈ વૈદ્ય, સુરેશ દીક્ષિત તથા ગળનન મટ્ર નેવા પોતાના વિષયમાં પારંગત વિજ્ઞાનસેવકો પણ છે. આ અને બીજા સો સદાકાર કરે તો સુદર વિજ્ઞાનસાહિત્ય જીવું કરી શકે.

ઉપસંહાર

વિજ્ઞાન સાહિત્યના ઉત્કર્ષ માટે જે કંઈ મેં કહ્યું છે, તેના સારરૂપે થોડું જણાવી દઉં.

(૧) વૈજ્ઞાનિકોએ એક પવિત્ર કરજ તરીકે દ્રવ્યપ્રાપ્તિની જરા પણ ઇચ્છા ન રાખતાં જનસમાજની રસવૃત્તિ ઠેળવે તેવું પ્રાણવાન સાહિત્ય આપી વિજ્ઞાન માટેની ભૂખ અને જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ.

(૨) સાહિત્ય પરિષદે અત્યાર સુધીની પોતાની નીતિ બદલી વિજ્ઞાન તરફ સદાનુ-ભૂતિ દર્શાવી પોતાના મંડળમાં જ એક કાપમી વિજ્ઞાનસમિતિ નીમવી જોઈએ. તે સમિતિ મંજૂર કરે તેવા સાહિત્યને ઉદારતાથી ઉત્તેજન આપી પ્રગટ કરવું જોઈએ.

(૩) એક સુદર અને રસમય વિજ્ઞાનનું માસિક શરૂ કરવું જોઈએ.

(૪) બાપજી અને પ્રયોગો દ્વારા વિજ્ઞાનનો ફેલાવો આ સમિતિએ કરવો જોઈએ.

(૫) લેખકોના ઉપયોગ માટે જેમ અને તેમ જલદી એક સત્તાવાર વૈજ્ઞાનિક શબ્દકોષ બહાર પડાવવો જોઈએ.

(૬) દેશી રાજ્યો વિજ્ઞાનસાહિત્યને ઉત્તેજન આપવાનું આજી રાખે.

(૭) શુદ્ધરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ભારતીય વિદ્યાભવન, શુદ્ધરાત સાહિત્ય સંસદ વગેરે મંડળે પોતપોતાના વિજ્ઞાનવિભાગો રાખે ને તેમને ઉત્તેજન આપે. મ્યુનિસિપાલિટીઓ પણ વિજ્ઞાનના કાર્યમાં મદદ આપી શકે.

(૮) શુદ્ધ અને સૂક્ષ્મ ગણિતવાળાં પંચાંગ દર વર્ષે શુદ્ધરાતમાં પ્રસિદ્ધ થવાની જરૂર છે. આ કાર્ય જ્યોતિષીઓ અને અભ્યાસીઓ ઉપાડી લે.

(૯) વડોદરા રાજ્ય તેના મહાન દરજ્જાને યોગ્ય એવી મોટી એક વેધશાળાની રચાવના કરે.

અંતે સાહિત્ય પરિષદ સંમેલને અને મારા વિચારો દર્શાવવાની તક આપી તે માટે તેમનો અને આપ સૌનો આભાર માનું છું.

સ્વ. મોતીભાઈ અમીન : પાંચમું પુણ્યસ્મરણ*

જીવન જીવવું અને જીવી જાણવું, એવું એક કલા છે. આદર્શ જીવનવાદીઓની ગણતરીમાં ગણ્યામાંગ્યા જ આવે. તેમાં સ્વ. મોતીભાઈની ગણતરી ખાસ કરી શકાય.

આદર્શ જીવન જીવવું હોય તો અસુક પ્રકારની વિદ્યા અને સંસ્કારિતા જોઈશે. અને તે વિદ્યાનેના સહવાસમાં આવ્યા વિના કેમ સધાય ? તેમ જ બધાને વિદ્યાનેના સંયોગ થાય પણ ક્યાંથી ? તે માટે તો એક જ સહેલો ઉપાય હોઈ શકે કે જેમાં વિદ્યાને-લેખકે પોતાનું અંતર વસાવી નાખ્યું હોય, સાંસ્કૃતિક પ્રકારની વિચારસરણી હોય, તેમાં પ્રાણુસમાં પુસ્તકોનું વાચન સત્સંગની ગરજ સારી શકે.

હિંદુ જેવા મરીય દેશમાં બધા લોકો પુસ્તકો મેળવી શકે તેમ નથી. એ માટે તો મહેરે શહેર અને ગામડે ગામડે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય રાખવું ઘટે. આનાથી ધનિક અને મરીય, પુરુષ અને સ્ત્રી, વૃદ્ધ અને બુદ્ધ, બધા જ લોકો જુદાજુદા લેખકોના, વિચારોના અને જીવનવલેણના સમાગમમાં આવે તો જ દેશ સંસ્કારી અને જીવંત બને, એમ સ્વર્ગસ્થના આત્માને લાગ્યું હશે. તે રીતે વિદ્યાનો પ્રસાર એટલા બહેળા પ્રમાણમાં ફેલાયો છે કે કોઈ અચ્છો રાષ્ટ્રભક્ત પણ એકલે હાથે આટલું ન જ કરી શકે. આથી કહી શકાય કે તેઓ દેશહિત ચાહનારા હતા, સરસ્વતીલક્ષ્મી હતા, શિક્ષક હતા, વડોદરા રાજ્યને જન્મદત્ત કરનાર માનવપ્રેમી હતા. હુંકામાં, મોતીભાઈ એટલે નરી માનવતાના માનવી અવતાર હતા.

કોઈ પણ પુસ્તકાલયનું મકાન હેખાય, કેવળ કોઈ તે શબ્દ જ બોલે, ત્યારે સ્વ. મોતીભાઈની વિચારવંત મૂર્તિ દષ્ટિ સમક્ષ ખરી થાય છે; જાણે કે સ્વ. મોતીભાઈ અને પુસ્તકાલય એ એકમેકને બદલે વપરાતા પર્યાય શબ્દો જ ન હોય ! વાચકોના હૃદય બનેલા સ્વ. મોતીભાઈ કદી વિસરાય તેમ નથી.

તેમણે લેખકોની વિદ્યાને હેતેજન આપ્યું છે, વાચકોને વિચારતા ક્યાં છે અને રાજ્યસેવા તો કરી જ છે. સ્વ. સયાજીરાવ અને સ્વ. મોતીભાઈ બંને પુસ્તકાલયના પ્રાણ હતા. વિધિબદ્ધ બંને એક જ વર્ષે આ અસાર સંસ્કારમાંથી મુક્તિ મેળવી સ્વર્ગના પંથે પડી ગયા. એ ગળજની ખોટ તો હજીય સાલે છે.

કોઈ મને પૂછે કે જીવન કેવું હોવું જોઈએ ? આદર્શ જીવન કેને કહેવાય ? તો હું એક જ જવાબ આપું કે તમે મોતીભાઈ બને, મોતીભાઈના જીવનને જાણો, સમજો અને આચરો. બસ, એનું નામ જ આદર્શ જીવન હું તો કહી શકું.

કેવળ પરાપકારથી પોતાનું જીવન વીતાવનાર મોતીભાઈ ખરેખર એક મહામોહું મોતી હતા. એમની શુભ મહેચ્છા એવી હતી કે પોતે જ ક્રૂત 'મોતી' ન બની રહેતાં જગતાને પોતાસમ-મોતીસમ ઝળકતી એટલે જીવંત બનાવવી. અને તે માટે મુંગા મુંગા પોતાનું સર્વસ્વ જીવન હોમ્યું. એવા માનવપૂજારીને ક્યા હતભાગીનું માથું ન નમે ?

મોતીભાઈ વિષે ઘણું ઘણું લખાયું છે અને લખાશે પણ ખરું. છતાંય તે બધું અધુરું જ છે. જ્યાં સુધી તેમના જીવન-મોતીને આપણા હૃદયમાં ન ઉતારીએ ત્યાં લગી આપણે તેમને બેવંકા નીવડ્યા છીએ એમ કોઈ કહે તો ખોટું નથી જ.

(સાંધણ પ. પાને છેડે)

* આપતી તા. ૧-૨-૮૪ ના રોજ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સા. ની પાંચમી સંવત્સરીનું પુણ્ય સ્મરણ.

વ્યાયામશાળાનાં પુસ્તકાલેખોમાં વસાવવા યોગ્ય પુસ્તકો

આપણે ત્યાં પ્રજાજગતિનો જીવાળ આબ્યા પછી આપણા જીવાળોને શારીરિક વ્યાયામની તાલીમ મળે તે માટે ગમેગમે વ્યાયામશાળાઓ સ્થપાઈ છે. અને ફળવણી ખાતા તરફથી તેમ જ ગામલોકો તરફથી આ પ્રવૃત્તિને સારું ઉત્તેજન અપાય છે.

આવા ઉત્સાહી વ્યાયામશાળાના કાર્યકર્તાઓ, ચોતાના વ્યાયામવિદ્યાર્થીઓ માટે, પુસ્તકોનું એકાદ નાનું પુસ્તકાલય પણ વ્યાયામશાળામાં ચલાવે છે. એવાં વ્યાયામ-મંદિરોમાં વસાવવા જેવાં પુસ્તકોની એક યાદી એવા જ એક કાર્યકર્તા તરફથી અમારા તરફ પ્રસિદ્ધિ અર્થે આવતાં, વ્યાયામમંદિરોમાં વસાવવા યોગ્ય પુસ્તકોની એ યાદી આ નીચે આપી છે.

વ્યાયામશાળાઓના સંચાલકો, જેઓ એ સંસ્થા અંગે પુસ્તકાલય પણ ચલાવતા હોય તેઓ એવાં પુસ્તકો ચોતાને ત્યાં વસાવે, એ ઇચ્છનીય છે.—તંત્રી.

વ્યાયામવિષયક (દ.)

પુસ્તકનું નામ	લેખક યા પ્રકાશક	કિંમત	પુસ્તકનું નામ	લેખક યા પ્રકાશક	કિંમત
વ્યાયામ જ્ઞાનકોષ	વ્યાયામ કા,		લેખક પત્રક	ગૂ. વ્યા. પ્ર. મં.	૦-૪-૦
બા. ૧-૨	વડોદરા ૧૫-૦-૦		આસન	"	૦-૩-૦
સંઘવ્યાયામ	ગૂ. વ્યા. પ્ર. મં.	૦-૧૪-૦	કુરતી	"	૦-૧૨-૦
પંચ વ્યાયામ	"	૧-૦-૦	ભારતીય ક્વાયલ	પ્રો. માણેકરાય	૦-૮-૦
રમતોના નિયમો	"	૧-૦-૦	સૂર્યનમસ્કર	"	૦-૮-૦
સાદી રમતો	"	૧-૮-૦	આસન અને આરોગ્ય	આ. સ. મંદિર	
માનવશરીર	"	૦-૮-૦	આરોગ્ય	આજુ'દ	૦-૮-૦
ક્વાયલ	"	૦-૬-૦	રોગ અને આરોગ્ય	પુ.સ.સં.મં.લિ.	૦-૮-૦
અંજુબાઈના પત્રો	"	૦-૭-૦	કસરત	"	૦-૮-૦
પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા	"	૦-૪-૦	શરીરવિકાસ લેખ-		
			માળા બા. ૧	સ્વામી રાવ	૦-૪-૦

આરોગ્યવિષયક

માનવ દેહમંદિર	દેસાઈભાઈ પટેલ,		દૂધ, મૃત્યુલોકનું	કાન્તિલાલ શાહ	
	ગૂ.મં.કા. અમ. ૧-૦-૦		અમૃત	બા. સા. સંઘ	
માનવીનું આરોગ્ય	"	૧-૦-૦	દૂધ	ડૉ. ન. મ. શાહ	
સો વર્ષ જીવવાની	જટારાંકર નાન્દી			ગુ. વ. સો.	
કળા	બા. સા. સંઘ ૨-૦-૦		ઉપવાસ કેમ, અને	બા. સા. સંઘ	
ખંડાયર્ મીમાંસા	" ન.પુ. બંડાર ૧-૪-૦		ક્યારે ?	અમદાવાદ ૧-૪-૦	
હડીસાં દદોમાં	જૂપતરાય દવે		જાતીય રોગો	સત્યકામ:	
કુદરતી ઉપચાર	બા. સા. સંઘ ૧-૮-૦			બા. સા. સંઘ ૧-૪-૦	
દવાનો છેલ્લો ઘૂંટણો	"		શરીરસ્થનાનું	ધનવંત ઝોળા	
			રક્ત	બા. સા. સં. ૧-૪-૦	

શ્રી. એનિયરનાં ભારતી સાહિત્ય સંઘ પ્રકાશિત નિરર્જોપચારનાં પુસ્તકો

એકાદશીનો	ડૉ. સાતવળેકર	આરોગ્ય વિશે	ગાંધીજી સ. સા.
અપવાસ	બા. સા. સં.	સામાન્ય જ્ઞાન	વ. કા. અમ. ૦-૫-૦
કુદરતમય જીવન	ચ. મા. વૈષ્ણવ	અપવાસ અથવા	માદન;
	લો.અ. પોરણદર	દવા વગરનો દાકતર	ગાંડીવ-સૂરત
ખોરાક (ખીજી આ.)	,, ૧-૧૧-૦	આહાર અને	પો. ગો. શાહ
		આરોગ્ય	સ.સા.વ.કા.અ. ૧-૦-૦

વ્યાયામનું વાર્તાસાહિત્ય

ચંદ્રલોકમાં	શ્રી. મો. ભટ્ટ;	સાહસિકોની સૃષ્ટિ	,, આર.આર.શંક ૧-૪-૦
	ધ શા. પ્ર. ૦-૧૪-૦	પાતાળપ્રવેશ	,, ,,
૮૦ દિવસમાં		સાગરસપ્રાદ	,, ,,
પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા	,, ,, ૦-૧૦-૦	ટાર્ઝન બા. ૧-૨-૩	શં. શાહ,,

પ્રવાસ સાહિત્ય

હિમાલયનો પ્રવાસ	કોકા કાલેકર	ભારત દર્શન	સારાભાઈ ચોકસી
	ન. જી. કા. ૧-૦-૦		એન. એમ. ત્રિ.
આર પ્રવાસો	રામભાઈ પાઠક		ની કં, ૨-૦-૦
	આર. આર. શે. ૦-૮-૦	કુદરત અને કળા-	
હિમાલયના પુણ્યપ્રદેશમાં	સંપટ ૦-૧૨-૦	ધામમાં વીસ દિવસ	ધી. ટો. શાહ ૧-૮-૦
દક્ષિણાયન	સુંદરમ ૨-૦-૦	પાવાગઢનો પ્રવાસ	ધી. ટો. શાહ ૦-૧-૬
		આસનોનો યાત્રા	આ.સ.આયુદ્ધ ૦-૨-૬

જોઈ મંથપાલ બંધુ આ યાદીની જીજ્ઞાસુ તરફ લક્ષ્ય દોરશે તો લેખક આભારી થશે.

હિંમતલાલ મ. પટેલ

(૫. ૪૬૬ આંક)

આનો સ્વ. મોતીભાઈ આપણી દષ્ટિ સમક્ષથી ખસી ગયા છે, પણ પાછળ ધણું ધણું મૂકતા ગયા છે. તેમનું મોતીત્વ ન્યાં સુધી પુસ્તકાલયો છે અને તેના વાચકો છે ત્યાં સુધી અમર છે, તેની કાષ્ઠનાથી ના પડાય તેમ નથી.

માનનીઓ જન્મે છે અને મરે છે, જ્યારે તેના ખાટે વંશો રોકાઈ રહેલા નથી. પણ ન્યારે ટાંગોર, સયાજીરાવ, મોતીભાઈ, ગિજુભાઈ જેવા અમર રહેવા જોઈતા માનનીઓ અસ્ત પામે, ત્યારે તેનો ધા હૃદયના ઉંડાણમાં રહી જાય છે.

રામ અને કૃષ્ણ ગયા, વાલ્મીકિ અને તુલસીદાસ પણ ન રહ્યા. શુદ્ધ, મહાવીર, દયાનંદ સરસ્વતી, મહમદ પયગમ્બર જેવા ધર્મસર્ગકો, ભવજૂતિ અને કાલિદાસ જેવા વિમારકો, ન્યૂટન અને ગેલિલિયો સમ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ, નરસિંહ, મીરાં, પ્રીતમ અને અખા જેવા રાની પ્રજામકતો એ બધા જ આ પૃથ્વીના પાટલેથી ખસી ગયા. પણ પાછળ એવું જીવંત તરવ મૂકતા ગયા કે તેનાથી તેઓ અમર રહી ગયા. એવી ગણતરોમાં વધુ એક સ્વ. મોતીભાઈ અમીનનો સમાવેશ થઈ જાય છે.

એવા અનન્ય માનવમકતને એમની પાંચગી પુણ્ય સંવત્સરી પ્રસંગે બે લાકડી વંદન કરી, ચિર નમારી કૃતાર્થ થવું ઘટે. મારાં તેમને લાખજાખ વાર વંદન હો !

શંભુભાઈ માધવલાલ રાવળચોગી .

કેટલાક પ્રશ્નો અને તેની સમજૂતી

પ્રશ્ન ૧ : એક જ જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકપાસંદો એક જ રેશને ઉતરવાનાં હોય તો તે બધાં એકત્ર કરીને મોકલવાં કે જેથી ખર્ચમાં બચત થાય.

ઉ ૧ : એક જ જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકપાસંદો એક જ રેશને ઉતરવાનાં હોય તો તે બધાં એકત્ર કરીને એક મોટું પાસંદો બનાવી મોકલવાને વહીવટ મંડળમાં ચાલુ છે. આ માટે જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોની યાદી તથા મહાલ મંડળોમાં વખતોવખત થઇ આવતા કરાવો અને વ્યક્તિગત પુસ્તકાલયની માગણી ધ્યાનમાં લઇ પુસ્તકાલયોને ખર્ચની બચત થાય અને પાસંદો સહેલાઇથી પહોંચે, ડેમરેજ ચડે નહિ અને પાસંદો ખીજે રેશને જતું રહે તો નાહક લખાપડી કરવી પડે નહિ તે માટે મંડળથી બનવું કરવામાં આવે છે. આ બાબતમાં એક મુશ્કેલી મંડળને નડે છે. જૂથમાંનાં બધાં પુસ્તકાલયોની લોકમદદ એકી સાથે ડિસેમ્ગરના પહેલા પખવાડિયા સુધીમાં અત્રે આવતી નથી. જેથી દરેક વર્ષે ચાર કહડે થઇને લવાજમ ભરવું થાય છે. (૧) જન-મુઆરીની શરૂઆતથી (૨) ફેબ્રુઆરીની શરૂઆતથી (૩) માર્ચની ૧૫મી તારીખથી (૪) મેની ૧લી તારીખથી. ઉપર પ્રમાણે ચાર જુદી જુદી યાદીઓમાં રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોની લોકમદદ અત્રે સમયફેર આવવાના કારણે તેમની વર્ગણી થાય છે. અને પહેલી યાદીમાંનાં પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકો મોકલાઇ ગયા બાદ બીજી યાદીવાળાં પુસ્તકાલયોને મોકલાય છે. અને તે પ્રમાણે પછી અનુક્રમે ત્રીજી અને ચોથી યાદીવાળાંને જાય છે. મંડળને સરકારમાંથી મળતી સરકાર અને પંચાયત મદદ પણ યાદીઓના ક્રમે યાદી રજૂ કર્યા બાદ બે અઢી મહિને મળે છે. એક જૂથનાં પુસ્તકાલયો જુદી જુદી યાદીઓમાં વહેંચાઇ જાય તો જેટલાં એક યાદીમાં સાથે હોય તેમને એકી વખતે પાસંદો જાય અને બીજાંને બીજી યાદીના ક્રમે જાય. આવા પ્રસંગે આપે સૂચવેલું ધોરણ સચવાતું નથી. ખાતાની સૂચના પ્રમાણે પુસ્તકો મોકલાય છે અને મોકલેલાં પુસ્તકોની મોંઘ દરગાસે વ્યવસ્થાપક મંડળ જુએ છે.

પ્રશ્ન ૨ : જે પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકો કોઈ સંસ્થામાંથી બારોબાર મોકલવાનાં હોય તેવાં પુસ્તકો ઉપર. ફા ટકા કમિશન એ વધારે ભારે છે. માટે આવે પ્રસંગે ૩ ટકાથી વધારે કમિશન લેવું નહિ, અને લીધું હોય તો પરત આપવું. ફા. તરીકે સરતા સા. વર્ષક કાર્યાલયનાં જે પુસ્તકો બારોબાર આવે તેના ઉપર ફા ટકા કમિશન લેવું એ વધારે પડતું છે.

ઉ ૨ : બારોબાર પુસ્તકો મોકલવાના પ્રસંગે સવાઇ ટકાને બદલે ત્રણ ટકા કમિશન મંડળ લે તે આપની સૂચના માલ સખવા જેવી છે ને બાબત ઘટતું થશે.

પ્રશ્ન ૩ : મંડળમાં કોઈ પણ પુસ્તકાલય કે મહાલ મંડળની વતી કોઈ સંસ્થા તરફથી નાણાં લેવામાં આવે છે ત્યારે તેની પાવતી અપાતી નથી; તે બારાબર નથી. રાજ્ય પુ. મંડળ જે નાણાંને જગાખર્ચ કરાવે તે પૈસી જેને તેને ખાતે જમા થતાં નાણાંની પાવતી આવવી જોઈએ. મંડળને નાણાં પહોંચ્યાં એની ખાતરી શું ? તેમ જ હિસાબ તપાસનીસો એવી પાવતી માગે છે.

ઉં ૩ : રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મહાલ પુ. મંડળોને ફાળવણીની રકમ અદા કરવામાં આવે છે ત્યારે રકમ પુસ્તકાલય મંડળ ખાતે ઉધારી જે તે મહાલ મંડળ ખાતે જમા લેવામાં આવે છે. આ રકમો મંડળમાં રોકડી જમા મળતી નથી, પણ ફક્ત જમા ખર્ચ કરવામાં આવે છે. જ્યારે જમાખર્ચ કરવામાં આવે ત્યારે પાવતી અપાય નહિ; પાવતી તો રોકડ રકમની હોય. રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી અમને લખાણ મળે કે અમુક અમુક મ. પુ. મંડળો ખાતે અમુક રકમ જમા લેતી અને તેનો કુલ આંકડો રા. પુ. મંડળ ખાતે મંડળમાં ઉધારવો. કારણ કે મંડળમાં રા. પુ. મંડળનું પણ ખાતું છે. આપને ત્યાં દાખલો રહે તેવી આપની માગણી પણ વાજબી છે. તો આવી જમાખર્ચોના પ્રસંગે એક પોસ્ટકાર્ડ દરેક મહાલ પુ. મંડળને લખવામાં આવે તો સુગમ થશે. જમા થયેલી રકમ અને જમા આપનારનું નામ જણાવી પત્ર લખવાનું ધોરણ મંડળ સ્વીકારે છે. એટલે આપની મુશ્કેલી દૂર થશે એવી આશા છે.

પ્રશ્ન ૪ : કોઈ પુસ્તકાલય કે સંસ્થા કોઈ બાબતને લગતી પૂછપરછ કરે છે તે વખતે મંડળ જવાબ આપતું નથી. અમારા એવા બે ત્રણ કામળોના જવાબો આપવામાં મંડળ નિષ્ફળ નિવડ્યું છે. આ બરાબર નથી. માટે જવાબ આપવાનો પહીવટ દાખલ કરવો જરૂરી છે. આથી ઘણીએ ગેરસમજૂતી દૂર થશે.

ઉં ૪ : મંડળ ઉપર આવતા પત્રોના જવાબ આપવા બાબતમાં જણાવવાનું કે હિસાબની પૂછપરછના પત્રો, તથા મંડળના બીજા સામાન્ય કામના પત્રો ઉપર પ્રથમ ખ્યાન આપવામાં આવે છે. પુસ્તકો મોકલવાનો ક્રમ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ ચાર યાદીઓ મુજબનો ખાતા તરફથી હરેલો છે. એટલે વ્યક્તિગત પુસ્તકાલયોને પુસ્તકોની ઉધરાણીના બધા પત્રોનો જવાબ મંડળ આપી શકતું નથી. વળી દરેક પુસ્તકાલયના બજેટના ખર્ચનો હિસાબ જુલાઈ આખર સુધીમાં મંડળે હરેલા ફોર્મમાં બરી પાવતીઓ સાથે ખાતામાં રજૂ કરવાનો હોય છે. અને તે હિસાબ ખાતામાં ચેક થઈ જે તે પુસ્તકાલય તરફ ખાતું પરબારે મોકલે છે, એટલે બજેટના હિસાબની ઉધરાણીના પત્રો જુલાઈ-ઓગસ્ટમાં મંડળ તરફ આવે તે બધાનો જવાબ મંડળ આપી શકતું નથી. આ બે બાબત સિવાય બીજા પત્રોનો જવાબ અપાય છે. ત્રીજી બાબત એ છે કે લોકમદદ નહિ મોકલ્યા છતાં બજેટનાં પત્રો આશુ કરાવવા માગણીઓ આવે છે. પણ તેવી માગણીઓ સ્વીકારી શકાતી નથી તે જાણશો.

પ્રશ્ન ૫ : વેકેશનમાં મંડળે પુસ્તકપાર્સલો રવાના ન કરવાં. જુદા જુદા પ્રાંતોમાં પહોંચતા વેકેશનની મંડળે નોંધ રાખવી. અને લાંબી મુદતની રજાઓમાં પુસ્તકો મોકલવાનું બંધ રાખવું.

ઉં ૫ : વેકેશનમાં પુસ્તકોનાં પાર્સલો નહિ મોકલવાનો દાખલો મંડળમાં નોંધેલો છે જ. અને છતાં મોકલાય તો નજીકના કોઈ મોટા પુસ્તકાલયના સરનામે મોકલાય છે. જેથી નજીકના માને અનુકૂળતાએ પહોંચાડી શકાય. જુદા જુદા પ્રાંતમાં જુદી જુદી તારીખે રજાઓ પડે છે તેથી માહિતગાર રહી તદ્દનુસાર મંડળ કામ કરે છે તે જાણી આપને સંતોષ થશે.

વા. ના. અમીન

મંત્રી,

પુ. સ. સ. મંડળ સિ.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પેગારદાર પ્રાંત પ્રચારક તથા માનદ પ્રચારકે નીચેનાં રથળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંના પુસ્તકાલય વા વાચનાલયની સંરચાઓ તપાસી છે અને દરેકની કામતી અવ્યવસ્થા દૂર કરી છે, તેમ જ પુસ્તકોના વર્ગીકરણ વગેરેની કામગીરી બજાવી તત્સંબંધી જરૂરી સૂચના-સમજૂત આપી છે; તેમ જ પુસ્તકાલય વગરનાં રથળોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી પ્રચારકાર્ય કર્યું છે:—

૧. મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. ભાઈશંકર ટી. ઠાકર-માહે ડિસ્ટ્રીબ્યુટરમાં, વિજાપુર મહાલનાં:—(૧) ગેરીતા, (૨) પામોડ, (૩) ગવાડા, (૪) તાતો-સણ, (૫) કોલવડા, (૬) માલેકપુર, (૭) પ્રતાપનગર વા., (૮) લોદ્રા, (૯) ચરાડા, (૧૦) (૧૧) મહાદેવપુરા, (૧૨) અબરામપુર, (૧૩) માલોસણ, (૧૪) ચડાસણ, (૧૫) બીલીઆ, (૧૬) મોરવાડ, (૧૭) ખરોડ, (૧૮) જંગલ: કામગીરી દિન ૨૯.

૨. કલોલ મહાલ માનદ પ્રચારક રા. હાલોલાલ અંબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ-સને ૧૯૪૨-૪૩ માં:—(૧) હાજીપુર વાં, (૨) પલસાણા, (૩) ધમાસણા, (૪) બાદોલ, (૫) મોખાસણ, (૬) સરઢવ, (૭) મોદી આદરજ.

૩. વડોદરા-તવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. હમનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ-માહે ડિસ્ટ્રીબ્યુટરમાં-વડોદરા મહાલનાં:—(૧) આમલીઆરા, (૨) સમા, (૩) દરણી, (૪) અટલાદરા, (૫) બીલ, (૬) અકોટા, (૭) સમીઆલા, (૮) રામપુરા, (૯) કલાત્રી, (૧૦) વડસજ, (૧૧) ચાપડ, (૧૨) તાંદળજ, (૧૩) સૈયદ વાસણા, (૧૪) મેત્રી, (૧૫) મહાપુરા, (૧૬) ખાનપુર, (૧૭) સોનારકુષ, (૧૮) અંકોડીઆ, (૧૯) સેવાસી, (૨૦) સાંગમા તા. પાટરા: કામગીરી દિન ૨૪.

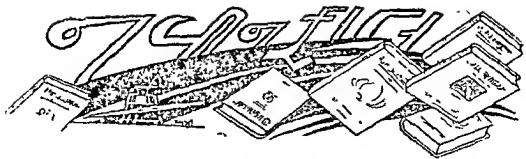
તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા જે સૂચના-સમજૂત આપી હોય તેના યોગ્ય રીતે અમલ કરવા જે તે મંત્રી બાઈઓને ખાસ બલામણુ છે.

ના. નં. ચૌકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પ્ર. મંડળ

ખરું જોતાં કળા અને નીતિ, સદાચાર અને સદ્ભિરુચિ એ બે વચ્ચે વિશેષ જોશો જ ન કરવો બોધ્યો. જીવનવિનાયક, જીવનદ્રોહી કોઈ પણ વસ્તુ સારા માણસને સરસ કે કળાપૂર્ણ લાગે જ નહિ. અમુક ખાવપદાર્થ વારસી અને એકો છે, અમુક રમણી કુલટા છે, અમુક રવાદુ ફળ ઝેરી છે, અને અમુક ઉપદેશક ચતુનો જામુસ છે, એવી ખચર પડ્યા પછી, જેમ એમનું આકર્ષણ તત્કાળ મટી જાય છે, તે જ પ્રમાણે જેમાં સદાચારનો વિશેષ છે, જે વસ્તુમાં લોકસમુદાયનો શ્રોધ છે, જેમાંથી કુઞ્ઞ, મોદ અથવા પશ્ચાત્તાપ જ ઉપજવાનાં છે, એવો ખ્યાલ થયો કે તરત-તે વસ્તુનો રસ, એની આકર્ષકતા એની મેળે જ મટી જાય છે. જે કોઈ જીવનદ્રોહી અને સમાજકંટક હશે તે જ એને વળગી રહેશે.

('દાર્શનિકવચના' ડિસેમ્બર '૪૩)

સસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧ ઉપનિષદો—(૨ ભાગમાં) પ્રકાશક: શ્રી. ગનુ સૂળેદાર, મૂલ્ય બન્ને ભાગના શ. ચાર.

૨ આર્યોના સંસ્કાર—લેખક: સ્વામી શ્રી. માધવલીથ, મૂલ્ય શ. બે.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ તરફથી

૩ રાજકન્યા—લેખક: શ્રી. ધૂમોતુ, મૂલ્ય શ. ૪-૮-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૪ ભારતી—લેખક: શ્રી. સીતારામ ચર્મા, સુવદ પ્રકાશન મંદિર, બાઈઆની ચૌણ, રાયપુર, અમદાવાદ. મૂલ્ય શ. અઢી.

૫ બાલવીણા—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મૂળજીભાઈ પી. શાહ, રાયપુરા-વડોદરા. મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

૬ તારાનાં તેજ—લેખક ઉપર પ્રમાણે. પ્રકાશક: કનક કાર્યાલય, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૦-૮-૦.

માસિક મહત્વા તારીખ

ભિમિ-નવરચના	ડિસેમ્બર	૨૪-૧૨-૪૪	બાલજીવન	નવ-ન્યુઆરી	૬-૧-૪૪
ખેતીવાડીવિજ્ઞાન	"	૧-૧-૪૪	બાલમિત્ર	નવ-ન્યુઆરી	૨-૧-૪૪
ગાંડીવ	નવ-ન્યુઆરી	૧-૧-૪૪	બાળક	"	૧-૧-૪૪
ચુલ્ક-દરી	"	૧-૧-૪૪	બગિની	"	૧-૧-૪૪
આગજીવન	"	૧-૧-૪૪	સુદ્ધિપ્રકાશ	ઓક્ટો.-ડિ.	૨૬-૧૨-૪૪
ધરયાગા	ડિસેમ્બર	૧૬-૧૨-૪૪	રેખા	નવે.-ડિ.	૨૮-૧૨-૪૪
તણખા	નવ-ન્યુઆરી	૪-૧-૪૪	વૈલક્ષ્યપત્ર	નવ-ન્યુઆરી	૭-૧-૪૪
નવચેતન	"	૧-૧-૪૪	ચારદા	ડિસેમ્બર	૧૫-૧૨-૪૪
પ્રરથાન	પોપ-મહા	૨-૧-૪૪	શિક્ષણપત્રિકા	"	૨૮-૧૨-૪૪
			અંકજીવન	"	૨૬-૧૨-૪૪

પર્વણીદિન

મુજકદયાળુની શુભ ભાવનાથી શ્રીમંત સરકારે શરૂ કરેલી અને ઉદારતાથી પોષેલી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના ફળસ્વરૂપ અસ્તિત્વમાં આવેલી રથાનિક પુસ્તકાલય સંસ્થા પ્રતિ જનતાને આકર્ષવા, લોકબદ્ધ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા જનહૃદયમાં ઠસાવી રથાનિક સંસ્થાને પોપવાની ફરજનું આમજનતાને જાન કરાવવા તથા પુસ્તકાલયમાંના સાહિત્ય, સાધનોનો અને તેની વ્યવસ્થા ને વહીવટનો આમજનોને ખ્યાલ આપવાના સફરેશથી મહા સદ્ પાંચમ-વસંતપંચમીને પવિત્ર દિવસે પુસ્તકાલયપર્વણી ઉજવવાનો ચિરસ્તો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે છેલ્લાં ચારેક વર્ષથી પાડ્યો છે.

તદનુસાર ચાલુ સાહે એ પવિત્ર પર્વ તા. ૭મી જાન્યુઆરી ને રવિવારને રોજ આવે છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના સેવકો અને બકતોનું એ પ્રતિ ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઇએ છીએ, અને ચાલુ સાલના રિયતિ સંજોગોને માફક આવે એવી સાદી રીતે પણ રાજ્યના ચારે પ્રાંતોમાં એ પુણ્ય દિવસ બિનખર્ચાળ વિવિધ કાર્યક્રમોથી ઉજવાય તેવી ગોઠવણ રાખવાની બક્ષામણુ કરીએ છીએ. કાર્યક્રમોનું દિશાસૂચન તો ગત વર્ષોના પર્વણી ઉત્સવના અહેવાલો 'પુસ્તકાલય'નાં પૃષ્ઠોમાં છપાયા છે તે જોવાથી મળી રહે તેમ છે, તથાપિ નીચેની રૂપરેખા ધ્યાનમાં લેવા વિનંતિ છે:—

૧. પુસ્તકાલયના રથજને રવચ્છ ને સુખવસ્થિત કરી ધનપતાકાથી રાજુગારવું.
૨. રાજ્ય હોય તો ગામના વિવિધ નાકા તથા મુખ્ય માર્ગો વચ્ચે પુસ્તકાલય સૂત્રોનાં બોડો કે કાપડી તોરણો લટકાવી દેવાં.
૩. પ્રભાતફેરી કાઢી બજનો અને ગીતો લલકારતાં મહોદ્દે મહોદ્દે ફરવું.
૪. ઉત્સાહ હોય તેમણે પુસ્તકાલયનાં સાહિત્ય-સાધનો તેમ જ આમોઘોગોના પ્રદર્શનની ગોઠવણ કરવી.
૫. ખપોરના સમયમાં સ્ત્રીબાળકો માટે અનુકૂળ રથજોએ છાયાપદાં સમ્મેલનો બરી સ્ત્રીરીઆ-રોષ, રમતગમતનાં સાધનો, ચિત્રપોથીઓ, વાતૌકથન વગેરે દ્વારા તેમનું મનરંજન કરવું.
૬. સાંજે ૫ થી ૬ના સમયમાં જાહેર સભા રાખી તેમાં રથાનિક પુસ્તકાલયની પ્રગતિ સંબંધી ટૂંકી દંડીકત અને વાર્ષિક હિસાબ જાહેર કરવા ઉપરાંત સંભાષણ, સંવાદ, રાસ-ગરબા, અને બાળકોની રમતગમત પૈકી દરરોજ એક યા વધુ કાર્યક્રમ અનુકૂળતા પ્રમાણે રાખવો.
૭. રાતના બજનમંડળી, હરિકીર્તન, વ્યાખ્યાન, મેજિક લેન્ટર્ન વગેરે પૈકી દરરોજ કાર્યક્રમ સવડ અનુસાર રાખી રાકાય.

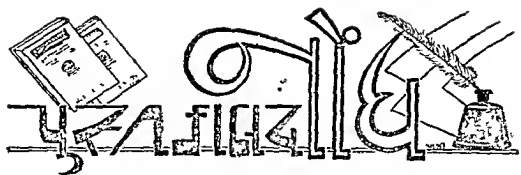
આમ વાચક મંડળોના મંત્રીઓને વિનંતિ કે આ દિવસે મંડળના સભ્યોની મિટિંગ ખાસ રખાય અને રથાનિક પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ખીલવવાના તથા વાચાલેખ વધારવાના માર્ગ અર્થોર્થ, વિચારાય.

ઉપર ડાખે અનુકૂળતા મુજબ કાર્યક્રમ નક્કી કરી તે પાર પાડવા ઘટતી તૈયારી પુસ્તકાલય-બકતો આજથી જ કરવા માંડે. બીજો કોઈ કાર્યક્રમ ઉજવવાને અથકત એવાં પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો પણ આ પર્વણીદિન નિમિત્તે પોતાના પુસ્તકાલયની અંદર બદારની સાફસૂરી કરવા નેટસે ઉત્સાહ તો જરૂર જરૂર દાખવે.

પર્વણીઉત્સવના અહેવાલ જાણુ તેમ જ પ્રસિદ્ધિ માટે આ તરફ જરૂર મોકલી અપાય.

ના. નં. ચોક્સી

સદમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

પુસ્તકાલય પર્વણીદિન—આતુ સાલનો પર્વણીદિનસય આતુ માસની તા. ૨૦ મીને ગવિવારે આવે છે. તે સાલાનુવાદ ઉજવવાની તથા તેના અહેવાલ બાબુ તેમ જ પ્રસિદ્ધિ અર્થે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ મોકલી આપવાની ઉત્સાહી મંત્રો બાબતોને બલામણુ કરવામાં આવે છે. કાર્યક્રમની રૂબેરૂ વગેરે માટે આતુ અંકમાં અન્ય પ્રસિદ્ધ થયેલ આ સંબંધીતુ લખાણ વાંચી લેવાની લાગતા વળગતાઓને વિનયિત.

પ્રમાણપત્ર મારેની પરીક્ષા—આતુ માસની તા. ૨૨-૨૩ મીએ લેવા હરેલી આ પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રો પરીક્ષાને આગલે દિવસે પહેાંચી ગય તે પ્રમાણે જે તે રૂથળ માટે નક્કી થયેલા નિરીક્ષકને ગિરનામે મોકલી અપાશે જેની, તેમ જ જવાબ માટે જરૂરી કાગળનો સવડ જે તે ઉમેદવારે પોને કરી લેવાનો છે તેની યોગ્ય નોધ પરીક્ષાર્થીઓએ લેવી થટે. નીચે પ્રમાણે કુલ ૪ પ્રશ્નપત્રો અપાશે:—

(૧) પ્ર. પ્રતિનિધો ઇતિહાસ અને ળીગ લેખો	ચનિવારે સવારે ૮ા થી ૧૧ા
(૨) બજેટ-નિવેદન	„ બપોર પછી ૨ા થી ૫ા
(૩) નિયમો-વટકુક્રમે	રવિવારે સવારે ૮ા થી ૧૧ા
(૪) પુસ્તકવિધિ ને વર્ગીકરણ	„ બપોર પછી ૨ા થી ૫ા

~ **સિદ્ધપુર મહાલ પુ. મંડળ તરફે શિષ્ટ વા. પરીક્ષા**—ઉપર્યુક્ત પરીક્ષા તા. ૧૦-૧૦-૪૩ના રોજ વિઠાર્થીઓ માટે યોજવામાં આવી હતી, જે માટે “ મદારાટ્ટનો મહારથી ” શિવાજીની જીવનકથાતુ પુસ્તક પસંદ કરવામાં આવ્યું હતું. એના ૧૧ શાળાઓનાં ૪૨૨ પરીક્ષેઓ લાગ લીલો હતો. લગભગ બધાં જ ઉત્તીર્થ થયાં હતાં.

કરજણ મહાલ તરફે લેવાનાર શિ. વા. પરીક્ષા—ઉપર્યુક્ત મહાલ તરફથી વિઠાર્થીઓ માટેની શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા તા. ૧૩-૨-૪૪ ના રોજ લેવાનાર છે. પરીક્ષા માટે “ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢિયાર ” જે પુસ્તક પસંદ કરાયું હોઇને પરીક્ષાર્થીઓનાં નામ સદર મહાલ પુ મંડળના મંત્રીને તા ૭-૨-૪૪ સુધીમાં મોકલી આપવાં.

—જે મા. પુસ્તકાલયોનાં અંદાજપત્રો ને તેમની લોકમદદ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં તા. ૧૦-૧-૪૪ સુધીમાં આવી ગયાં હશે તેમનાં વર્તમાનપત્રો તા. ૧૬-૧-૪૪ થી શરૂ કરાની યોગના થર્ષ ગણ છે.

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧ મહાનવાળાં તેમજ મોટાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ પોતાની સંસ્થાને લોકોપકારક મંડળમાં નોંધાવવા બાબત હજી સુધી તજવીજ ન કરી હોય તો તે માટે યજ્ઞ તજવીજ કરે.

૨ જાન્યુઆરી માસ આખર પૂરા થતા ત્રિમાહીની હકીકત પાછલી હકીકત સાથે ઉમેરી તુલ્ના મોકલશે.

૩ તમારા પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો વિષયવાર ગોઠવો. આ માટે સને ૧૯૪૨ ના જાન્યુઆરી માસનાં લેખ તથા સૂચના વાંચો.

વડોદરા, }
તા. ૨-૧-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

ધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

વટહુકમ નં. ૫ સને ૪૩-૪૪

વિષય

વર્નાક્યુલર સોસાયટિને ભેટનાં પુસ્તકો મોકલવાની યોજના

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોએ શ. ૫૦) અંકે પચાસ રૂપિયા ભરી ગુ. વ. સોસાયટિમાં પોતાનું નામ કાયમ માટે રજિસ્ટર્ડ પુસ્તકાલય વટહુકમ કાઢવાનું તરીકે નોંધાવ્યાં છે. આવાં પુસ્તકાલયોને ભેટ તરીકે મળનારાં પુસ્તકો માટે જૂથ દ્વારા તે મોકલવાની યોજના ગુ. વ. સોસાયટિના કાર્યવાહકોના સહકારથી ધરી હતી.

પરંતુ સને ૧૯૪૦માં સોસાયટિની સામાન્ય સભાએ રજિસ્ટર્ડ પુસ્તકાલયો પાસેથી જુદિપ્રકાશ અને ભેટનાં પુસ્તકો મોકલવાનું ચોરસ અર્થ લેવા ઠરાવ્યું, તેમજ દર વર્ષે ૨૬ પુસ્તકાલયો પાસેથી તેમની ગરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપવા માટે એક નિવેદન મંગાવવા રાખ્યું છે.

આ બંને બાબતોમાં અમે તેમની સાથે પત્રબ્યવહાર કરતાં વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો આશુ છે તેવી જાતની હકીકત પુસ્તકાલય આતાથી દર વર્ષે ગુ. વ. સો. માં મોકલવામાં

આવશે તો બીજી માહિતી તેમની પાસે મંગારવામાં નહિ આવે એમ જણાવવામાં ..
છે તે આ અગાઉ અમે પુસ્તકકલ્પયોને જણાવ્યું જ છે.

સોસાયટિ પુસ્તકકલ્પયોને ભેટ મોકલવામાં જે જે પુસ્તકો નજીક કરે તે જે તે નોંધાયલ
પુસ્તકકલ્પયોને પોરટોથી વેળાસર પહોંચે એ માટે આ વટહુકમ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા રાજ્યનાં ગુ. વ. સો. માં નોંધાયલાં સર્વ પુસ્તકકલ્પયોના વાર્ષિક પે:-

પાણેજ ખર્ચ
મોકલવાની વ્યવસ્થા
પાવતી મોકલવામાં આવશે.

મદરદુ વટહુકમનો ચાલુ સાલથી એટલે ૧૯૪૩-૪૪ નાં મળવાનાં ભેટપુસ્તકોથી શ
યશે. આ સાથે 'શુદ્ધિપ્રકાશ' પણ દરેકને મોકલવામાં આવ-

ચાલુ સાલથીજ
અમલ થશે.

જેમ જેમ ભેટનાં પુસ્તકો જે તે પુસ્તકકલ્પયોને મળે એટલે તેને રજિસ્ટર ચકાવી, જે
પુસ્તકવિધિ કરી પુસ્તકકલ્પયોમાં મૂકવું. એ પછી તેની ..
પુસ્તકોની વ્યવસ્થા આપ-સે કરવી, જેથી પુસ્તક ગેરવસ્તુ પડે નહિ.

ઠેટલાંક મામ પુસ્તકકલ્પયોમાં "શુદ્ધિપ્રકાશ" બંધ હોવાથી, અમર જૂથમાંથી નિયમિત
રીતે ગુ. વ. સો. નાં ભેટનાં પુસ્તકો નહિ મંગાવતા હોવાથી પોતા
ગુ. વ. સો. માં નોંધા-
યલાં પુસ્તકકલ્પયોની
યાદી
પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે તેની સૌ પુસ્તકકલ્પયોના મંત્રીમાધ્યમે
એ. થી નોંધ લેશે એવી આજ્ઞા છે.

ગુ. વ. સોસાયટિમાં નોંધાયલાં પુસ્તકકલ્પયોની યાદી

અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકકલ્પ	આસ્તા, તા. કામરેજ	આસોજ, તા. વડોદરા
મહિસા પુસ્તકકલ્પ	આરંભડા, તા. આખામંડળ	આગોડ, તા. વડોદરા
અગોડ, તા. કડી	આલમપુર, તા. કરજી	આમળા, તા. પાદરા
અભોલ, તા. પાદરા	આંજલીઆસણ, તા. ગહેસાણા	આગોડ, તા. વિગપુર
અક્ષામા, તા. કામરેજ	આતરસુળા પુસ્તકકલ્પ	આમચક, તા. મદુવા
અવાખલ, તા. શિનોર	આમળ, તા. મહેસાણા	આમરોડી, તા. મદુવા
અરતાન, તા. ખલસાણા	આમલી, તા. નવસારી	આનંદી, તા. શિનોર

ઇસંડ, તા. કલોલ
 છટોલા, તા. વડોદરા
 ઉનાઉ, તા. કલોલ
 ઉનાવા, તા. સિદ્ધપુર
 ઊંઝા, તા. સિદ્ધપુર
 ઉપેરા, તા. સિદ્ધપુર
 ઉતરાજ, તા. શિનોર
 ઉમરાખ, તા. પલસાણા
 ઊઠાઇ, તા. ખેરાળુ
 જામેલ, તા. કામરેજ
 જામતા, તા. ખેરાળુ
 જાણાદ, તા. ખેરાળુ
 અનસુયા, તા. શિનોર
 એના, તા. પલસાણા
 ઓરણા, તા. કામરેજ
 ઓસલામ, તા. કરજણ
 અંજોડિયા, તા. વડોદરા
 અંબેટા, તા. ગણદેવી
 અંબુકણ, તા. ડભોઇ
 અંબાસણ, તા. મહેસાણા
 અંબાડા, તા. પાદરા
 અંજોસર, તા. સાવલી
 ઓડય, તા. મહુવા
 કણુજેઠા, તા. શિનોર
 કરખટિયા, તા. ખેરાળુ
 કલોલી, તા. પેટલાદ
 કલા, તા. કરજણ
 કલ્યાણા, તા. સિદ્ધપુર
 કસુખિયા, તા. સંજોડા
 કહોણા, તા. કરજણ
 કડા, તા. વિસનગર
 કરોલી, તા. દહેગામ
 કણુબા, તા. કરજણ
 કરજણ પુસ્તકાલય
 કરજણ, તા. કામરેજ
 કરનાળી, તા. તિલકવાડા
 કણુઝટ, તા. પાદરા

કણુઝટ, તા. ભાદરણ
 કરલી, તા. સિદ્ધપુર
 કરખડી, તા. પાદરા
 કનીપુર, તા. આતરમુંબા
 કઠોર, તા. કામરેજ
 કઠોદરા, તા. કામરેજ
 કરળાપાર, તા. નવસારી
 કડી પુસ્તકાલય
 કલોલ પુસ્તકાલય
 કલ્યાણપુરા, તા. કડી
 કમાણા, તા. વિસનગર
 કામરોલ તા. વાધોડીઆ
 કાળીઆવાડી, તા. નવરમારી
 કાણીસા, તા. ભાદરણ
 કાલીઠા, તા. પેટલાદ
 કાસોર, તા. પેટલાદ
 કારવણ, તા. ડભોઇ
 કાણીએલ, તા. આતરમુંબા
 કારવા, તા. કડી
 કાશીપુરા, તા. વડોદરા
 કામરેજ પુસ્તકાલય
 કાલરી, તા. ચાલુરમા
 કોંખવોડ, તા. ભાદરણ
 કુચેદ, તા. નવમારી
 કુંડાસણ, તા. કલોલ
 કુરાલી, તા. કરજણ
 કુંવારા, તા. સિદ્ધપુર
 કુકસ, તા. શિનોર
 કુરાઇ, તા. કરજણ
 કણુધેર, તા. પાટણ
 કુકરવાડા, તા. વિગ્નપુર
 કુંટેલા, તા. ડભોઇ
 કુંકડ, તા. ડભોઇ
 ફેરીઆનામસ, તા. અમરેલી
 ઠાઠિયા, તા. કરજણ
 ઠોસંબા, તા. માંગરોળ

ઠોલાસણ, તા. નવસારી
 ઠોરલ, તા. કરજણ
 ઠોપલી, તા. વડોદરા
 ઠોલીયાદ, તા. કરજણ
 ઠોલવડા, તા. વિગ્નપુર
 ઠોલવડા, તા. કલોલ
 ઠોડીનાર પુસ્તકાલય
 ઠોસમાડા, તા. કામરેજ
 ઠોસિન્દ્રા, તા. સંજોડા
 કંબેલા, તા. કરજણ
 કંબોઇ, તા. ચાલુરમા
 કંથારીઆ, તા. કરજણ
 કંડ, તા. કડી
 કંડોલી, તા. નવસારી
 કંડારણ, તા. કરજણ
 કંદા, તા. પાદરા
 કંથરાવી, તા. પાટણ
 કાંસાડ, તા. વિગ્નગર
 ખરણા, તા. વિગ્નપુર
 ખરોડ, તા. વિગ્નપુર
 ખાવડ, તા. કડી
 ખારા, તા. મહેસાણા
 ખાખરીઆ, તા. સાવલી
 ખાંભા પુસ્તકાલય
 ખાંધા, તા. કરજણ
 ખેરાળુ પુસ્તકાલય
 ખેરવા, તા. મહેસાણા
 ખેરવાડી, તા. વાધોડીઆ
 ખોરજનાડોદા, તા. કડી
 ખોરજ ડાબી તા. કલોલ
 ખોદેશ્વર, તા. કામરેજ
 ખંડોરણ, તા. વિસનગર
 ગણદેવી પુસ્તકાલય
 ગવાસદ, તા. પાદરા
 ગડત, તા. ગણદેવી
 ગવાડા, તા. વિગ્નપુર

ગણપતપુરા, તા. કરજણ
 ગાંધુ, તા. ચાણુરમા
 ગાડા, તા. પેટલાદ
 ગુંડીયા, તા. સંખેડા
 ગેરીતા, તા. વિગપુર
 ગોઠવા, તા. વિસનગર
 ગોઝાદિયા, તા. વિગપુર
 ગોરવા, તા. વડોદરા
 ગોરાદ, તા. ચાણુરમા
 ગોત્રી, તા. વડોદરા
 ગંભીરા, તા. બાદરણ
 ગાંધીપુર, તા. પદસાણા
 ધમીજ, તા. દહેગામ
 ધાવજ, તા. પાદરા
 ધાંટવડ, તા. કોડીનાર
 ધુમાસણ, તા. કડી
 ચડાસણ, તા. કડી
 ચરાડા, તા. વિગપુર
 ચક્રયાણ, તા. પદસાણા
 ચલાલા, તા. ધારી
 ચાણુમદ, તા. પાદરા
 ચાવડ, તા. દામનગર
 ચાણુસ્મા પુસ્તકાલય
 ચાપડ, તા. વડોદરા
 ચાડીઆ, તા. અમરેલી
 ચીખલી, તા. કામરેજ
 ચિત્રાલ, તા. પાદરા
 ચોકારી, તા. પાદરા
 ચોરદા, તા. કરજણ
 ચોંગા, તા. પેટલાદ
 ચાંદગઢ, તા. અમરેલી
 છડીઆરડા, તા. મહેસાણા
 છત્રાલ, તા. ડોમોઈ
 છાલા, તા. દહેગામ
 છાણી, તા. વડોદરા
 છીજુમ, તા. નવસારી

જલાલપુર, તા. પાદરા
 જરેદ, તા. વાધોડીઆ
 જગન્નાથપુરા, તા. સિદ્ધપુર
 જલસણ, તા. બાદરણ
 જલુધ, તા. બાદરણ
 જલ્દાજ, તા. બાદરણ
 જાળિયા, તા. અમરેલી
 જાસ્કા, તા. ખેરાળુ
 જાંડવા, તા. દહેગામ
 જૂની છથરડી, તા. કરજણ
 જેતલવાસણ, તા. વિસનગર
 જેસંગપુરા, તા. અમરેલી
 જેરણુગ, તા. મહેસાણા
 જેખા, તા. કામરેજ
 જેશીકુવા, તા. બાદરણ
 જંગરાણ, તા. પાટણ
 જંગ્રાલ, તા. વિગપુર
 જાંજુઆ, તા. વડોદરા
 જારોળા, તા. બાદરણ
 જુલાસણ, તા. કડી
 જેરવાવરા, તા. મહુવા
 જાંઝડ, તા. શિનોર
 ટીટોદણ, તા. વિગપુર
 ટીંમરવા, તા. શિનોર
 ટુંડાવ, તા. સિદ્ધપુર
 ડભાસા, તા. પાદરા
 ડોમોઈ પુસ્તકાલય
 ડભાડ, તા. ખેરાળુ
 ડરણ, તા. કડી
 ડોમોઈ, તા. પેટલાદ
 ડગકા, તા. પાદરા
 ડીંગુયા, તા. કલોલ
 કુંગરા, તા. કામરેજ
 કેસર, તા. સાવલી
 કેમોલ, તા. પેટલાદ
 કોલાસા, તા. કોડીનાર

ડાંઝરવા, તા. કડી
 ડાંડિયાપુરા, તા. વાધોડીઆ
 તરબ, તા. વિસનગર
 તરસાળી, તા. વડોદરા
 તવડી, તા. નવસારી
 તિલકવાડા પુસ્તકાલય
 તિથોર, તા. પાદરા
 તુંડાવ, તા. સાવલી
 તેનતલાવ, તા. શિનોર
 થુવાલી, તા. ડોમોઈ
 થોળ, તા. કડી
 દહેગામ પુસ્તકાલય
 દગાવાડિયા, તા. વિગપુર
 દસ્તાન, તા. પદસાણા
 દશરથ, તા. વડોદરા
 દરાપુરા, તા. પાદરા
 દાખાપુરા, તા. શિનોર
 દામનગર પુસ્તકાલય
 દાસજ, તા. સિદ્ધપુર
 દારકા પુસ્તકાલય
 દોવેર, તા. શિનોર
 દૂધવાડા, તા. પાદરા
 દેણુપ, તા. વિસનગર
 દેણાણ, તા. કરજણ
 દેવા, તા. પેટલાદ
 દેલવાડા, તા. વિગપુર
 દેલાડ, તા. કામરેજ
 દંતાલી, તા. પેટલાદ
 ધળા, તા. કામરેજ
 ધર્મપુર, તા. સાવલી
 ધર્મજ, તા. પેટલાદ
 ધમેલી, તા. ડોમોઈ
 ધારી પુસ્તકાલય
 ધાવટ, તા. કરજણ
 ધામણ, તા. નવસારી
 ધારીસણા, તા. દહેગામ

ધાતવા, તા. કામરેજ
 ધીણેજ, પુસ્તકાલય
 ધોરજીપારડી, તા. કામરેજ
 નડા, તા. ડભોઇ
 નવસારી પુસ્તકાલય
 નવસારી મહિલા પુસ્તકાલય
 નવાગામ, તા. રતનપુર
 નારહીપુર, તા. કચેલ
 નાના રાજકોટ, તા. દામનનગર
 નાંદોલ, તા. દહેગામ
 નાર, તા. પેટલાદ
 નિયોજ, તા. પદ્મસાજી
 પરજ, તા. કામરેજ
 પદ્મસાજી, તા. પેટલાદ
 પદ્મોલ, તા. પેટલાદ
 પલિયડ, તા. કચેલ
 પદ્મસાજી પુસ્તકાલય
 પદ્મસર, તા. ચાણુરમા
 પડવા, તા. નવસારી
 પદમલા, તા. વડોદરા
 પદનસર, તા. કચેલ
 પાદરા પુસ્તકાલય
 પાટજી પુસ્તકાલય
 પારીખા, તા. ડભોઇ
 પામોલ, તા. વિંઝપુર
 પાડગોળ, તા. પેટલાદ
 પાડરસોંગો, તા. દામનનગર
 પાછિયાપુરા, તા. કરજી
 પીઝ, તા. પેટલાદ
 પીલવાઇ, તા. વિંઝપુર
 પીપળી, તા. બાદરજી
 પીપળજ, તા. કચેલ
 પીપોદરા, તા. માંગરાજ
 પીપુદરા, તા. મહેસાજી
 પીનસાડ, તા. નવસારી
 પીપલોઇ, તા. બાદરજી

પીપળ, તા. ચાણુરમા
 પુરા, તા. કરજી
 પુધરા, તા. વિંઝપુર
 પુનિયાદ, તા. શિનોર
 પેટલાદ પુસ્તકાલય
 પેટલી, તા. પેટલાદ
 પ્રાંતિયા, તા. દહેગામ
 પાંચોટ, તા. મહેસાજી
 કુલોત્રા, તા. દડી
 મોટા ફેફળિયા, તા. શિનોર
 નાના ફેફળિયા, તા. ડભોઇ
 જરકાલ, તા. શિનોર
 ખચાર, તા. કરજી
 જલોલ, તા. મહેસાજી
 જલાદ, તા. ખેરાજી
 બદિયલ, તા. દહેગામ
 જલ્દયરાજી, તા. ચાણુરમા
 જામજીગામ, તા. પેટલાદ
 જાકરોલ, તા. પેટલાદ
 જાકરોલ, તા. સાવલી
 જામજીગામ, તા. બાદરજી
 જાલીસજી, તા. પાટજી
 જાગાપુર, તા. અમરેલી
 જામોસજી, તા. મહેસાજી
 જાલજીવાડા, તા. સિદ્ધપુર
 જાલજીવાડા, તા. ચાણુરમા
 જાકાદરપુર, તા. સંજેડા
 જામજીગામ, તા. કરજી
 જીઝ, તા. વડોદરા
 જીલીમોરા, તા. ગણદેવી
 જીલોદરા, તા. વિંઝપુર
 જોડકા, તા. કરજી
 જોડ, તા. વિંઝપુર
 જોરીસજી, તા. કડી
 જાંધણી, તા. પેટલાદ
 જડદ, તા. પેટલાદ

જટાસજી, તા. દડી
 જરયાજી, તા. કરજી
 જાટપુર, તા. સંજેડા
 જાદરજી પુસ્તકાલય
 જાયલી, તા. વડોદરા
 જાકુ. તા. વિસનગર
 જાલક, તા. વિસનગર
 જાવલ, તા. દહેગામ
 જીલાપુર, તા. ડભોઇ
 જુરાકુઇ તા. પેટલાદ
 જુલેલ, તા. બાદરજી
 જોખડા, તા. શિનોર
 જોજ, તા. પાદરા
 મજીસર, તા. સાવલી
 મલાતજ, તા. પેટલાદ
 મણ્ડ, તા. પેટલાદ
 મહેસાવ પુસ્તકાલય
 મહુવા પુસ્તકાલય
 મકરપુરા, તા. વડોદરા
 મગોડી, તા. દહેગામ
 મહેરવાડા, તા. સિદ્ધપુર
 મટેલી, તા. ડભોઇ
 મરોલી, તા. નવસારી
 મણિઆરી તા. ચાણુરમા
 માસર, તા. પાદરા
 માણેકપુર, તા. વિંઝપુર
 મીજીજ, તા. પેટલાદ
 માકજીજ, તા. મહેસાજી
 માડોપર, તા. વાધોડીઆ
 માલસર, તા. શિનોર
 માત્રાવાડા, તા. પેટલાદ
 માણેકપુર, તા. ગણદેવી
 માસા, તા. ગણદેવી
 મીઆગામ, તા. કરજી
 મીઠીનાવડી, તા. પાટજી
 મીઠોળ, તા. શિનોર

મુવાસ, તા. પાદરા
 મુનપુર, તા. પાદરા
 મુદેરા, તા. ચાણુરમા
 મુજારપુર, તા. ક્ષેત્ર
 મેકે, તા. મહેસાણા
 મેઘાકુહ, તા. વડોદરા
 મેથી, તા. કરજી
 મહેસાણા પુસ્તકાલય
 મેઝાઆદરજ, તા. કડી
 મોટા ઇસનપુર, તા. દહેગામ
 મોરથાણ, તા. કામરેજ
 મોમા, તા. પાદરા
 મોટા કરાળા, તા. શિનોર
 મોખાણ, તા. ક્ષેત્ર
 મોટા આંકોડીઆ, તા. અમરેલી
 મોમરી, તા. પેટલાદ
 મોટા હાથીપુરા, તા. ડોમોઇ
 મોઠાસણ, તા. કડી
 મામેથા, તા. શિનોર
 મોટા માંડવડા, તા. અમરેલી
 મોરડ, તા. પેટલાદ
 માંજલપુર, તા. વડોદરા
 માંકણી, તા. સંખેડા
 માંડાળા, તા. ડોમોઇ
 માંગેજ, તા. કરજી
 માંજોલ, તા. સંખેડા
 માંજોલ પુસ્તકાલય
 મરજોલી, તા. વડોદરા
 મરજોલી, તા. ભાદરજ
 મરજી, તા. પાદરા
 મરતનપુર પુસ્તકાલય
 મરસુઝાઆદ, તા. વાધોડીઆ
 મરજી, તા. પાટણ
 મરજીપુર, તા. કરજી
 મરજી, તા. વાધોડીઆ
 મરજી, તા. પેટલાદ

રામપુર, તા. પેટલાદ
 રાંચરડા, તા. ક્ષેત્ર
 રારોદ, તા. કરજી
 રાંધેજ, તા. ક્ષેત્ર
 રપાલ, તા. ક્ષેત્ર
 રંવાદ, તા. વડોદરા
 રંવાલી, તા. પાટણ
 રંદેજ, તા. ભાદરજ
 રંગપુર, તા. અમરેલી
 રણવા, તા. ચાણુરમા
 રોદાદ, તા. સંખેડા
 રતીપુરા, તા. પાદરા
 રાહરસ, તા. સંખેડા
 રાડોલ, તા. વિગપુર
 રાલાદર, તા. અમરેલી
 રાંધણ, તા. મહેસાણા
 રાંગડ, તા. પલસાણા
 રાંખોદરા, તા. ક્ષેત્ર
 રાંમરથળી, તા. ડોમોઇ
 રુણવા, તા. ખેરાળુ
 રોદા, તા. વિગપુર
 રોહર, તા. કડી
 વડનગર પુસ્તકાલય
 વડનગર મહિલા પુસ્તકાલય
 વટાવ, તા. પેટલાદ
 વડુ, તા. કડી
 વડુ, તા. પાદરા
 વડાસણ, તા. વિગપુર
 વણજરા, તા. પાદરા
 વણજ, તા. કરજી
 વસાઇ, તા. વિગપુર
 વડસાલા, તા. વડોદરા
 વડરમા, તા. મહેસાણા
 વડાવલી, તા. ચાણુરમા
 વટાદરા, તા. ભાદરજ
 વરિયાવ, તા. કામરેજ

વડજ, તા. ડોમોઇ
 વડેલી, તા. સંખેડા
 સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી
 વરજામા, તા. વડોદરા
 વણાદરા, તા. ડોમોઇ
 વરવાળા, તા. ઝોખામંડળ
 વસો, તા. પેટલાદ
 વસો મહિલા પુસ્તકાલય
 વણેસાપીઆદ, તા. પલસાણા
 વાલમ, તા. વિસનગર
 વાધોડીઆ પુસ્તકાલય
 વાલવોડ, તા. ભાદરજ
 વાસણ, તા. ભાદરજ
 વાસણ, તા. સંખેડા
 વાવ, તા. કામરેજ
 વામજ, તા. કડી
 વાવોલ, તા. ક્ષેત્ર
 વ્યારા પુસ્તકાલય
 વ્યાસવાસણ, તા. આતરજી
 વિગપુર પુસ્તકાલય
 વિસનગર પુસ્તકાલય
 વિદગ, તા. વિગપુર
 વીરાવળ, તા. નવસારી
 વિજામપુરા, તા. પાદરા
 વીડજ, તા. કડી
 વેડા, તા. ક્ષેત્ર
 વેડા, તા. વિગપુર
 વેમાર, તા. કરજી
 વેલાજા, તા. માંજોલ
 વેરમા, તા. નવસારી
 વેમારડો, તા. કરજી
 વેજપુર, તા. સાવલી
 વાંકિયા, તા. અમરેલી
 શિનોર પુસ્તકાલય
 શિહોલ, તા. પેટલાદ

સરસવણી, તા. પાદરા
સમિયાલા, તા. વડોદરા
સમૌ, તા. વિંગપુર
સરા, તા. વડોદરા
સરંબડા, તા. અમરેલી
સરદવ, તા. કચ્છ
સતીસણા, તા. શિનોર
સલાડ, તા. વડોદરા
સાદરા, તા. પાદરા
સાવલી પુસ્તકાલય
સાંધી, તા. પાદરા
સાંઢલી, તા. શિનોર
સાંઢાડી, તા. મહેસાણા
સાણપુર, તા. પાદરા
સારંગ, તા. કરજળ
સાંઢોદ, તા. ડભોઇ
સામપુરા, તા. કામરેજ
સિરવા, તા. બાદરજ
સીમકી, તા. શિનોર

સીમકી, તા. કરજળ
સિદ્ધપુર પુસ્તકાલય
સિમરડા, તા. પેટલાદ
સિપોર, તા. ખેરાળ
સીમાડા, તા. કામરેજ
સિસોદરા, તા. કામરેજ
સીમલગાગ, તા. નવસારી
મુરાસામળ, તા. શિનોર
મુંઢિયા, તા. ખેરાળ
મુંદરજા, તા. પેટલાદ
મુંદજી, તા. બાદરજ
મુરવાડા, તા. કરજળ
સેગકુવા, તા. પાદરા
સેરયા, તા. કચ્છ
સેવાસી, તા. વડોદરા
સેગવા, તા. કામરેજ
સેજાવી, તા. વાણરમા
સેજ, તા. કચ્છ
સેવદ ઝાસણા, તા. વડોદરા

સોગ, તા. કચ્છ
સોનવાડી, તા. ગણદેવી
સોખડા, તા. વડોદરા
સોજીત્રા, તા. પેટલાદ
સોનગઢ પુસ્તકાલય
સંઢેર, તા. પાટણ
સંખપુર, તા. વાણરમા
સંખેડા પુસ્તકાલય
સંજયા, તા. પેટલાદ
સાંધા, તા. શિનોર
સાંઢાસાલ, તા. સાવલી
સાંકરદા, તા. વડોદરા
સાંપા, તા. કરજળ
હળધર, તા. કામરેજ
હરણી, તા. વડોદરા
હાંઢોદ, તા. કરજળ
હાથીજળ, તા. કરજળ
હાલીસા, તા. દહેગામ
હિયોલ, તા. આતરમુંબા

વડોદરા,
તા. ૫-૨-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ.
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય, ખાતુ

પુસ્તકાલય સૂત્રો—આ અંકમાં તેમ જ હિસેબખર અંકમાં ફેટલાંક પૃષ્ઠોમાં ચોક્કસરૂપે ને સૂત્રો મૂકેલાં છે તેવાં મોટા અક્ષરે બે રંગમાં છાપેલાં તૈયાર સૂત્રો પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના કાર્યાલયમાં વેચાતાં મળે છે. (કિંમત બાર સૂત્રોના એક સેટના છ આના) એવાં સૂત્રો એ પુસ્તકાલયોની શોલારૂપ હોઈને પુસ્તકાલયમાં આવનારને વાચન પ્રતિ વાળવાને સ. રાં પ્રેરણારૂપ નીવડે છે. એટલે દરેક પુસ્તકાલયના વાચનખંડની ભતિ પર એ અવશ્ય હોવાં ઘટે. ને પુસ્તકાલયોમાં એ સૂત્રો ન હોય તેઓ સત્વરે પોતાને ત્યાં વસાવી લે એ અત્યંત ઇષ્ટ છે. આજેજ વસાવી વાચનખંડમાં ટાંગવાની વ્યવસ્થા કરે.

કવિ શ્રી ન્હાનાલાલનાં સાહિત્ય સર્જનો

મજબૂત અને મનોહર બાંધણીમાં પહેલીજ વાર
એકલા બંધાવેલા ગ્રંથોના સેટ

દેટલાંક કાવ્યો ભાગ ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૪-૦	ન્હાના ન્હાના રાસ ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૪-૧૨	ઈ ન્હુ કું મા ર અંક ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૫-૦
--	--	---

જે સમશ્લોકી અનુવાદો : મૂળ સંસ્કૃત સાથે
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા : ઉપનિષદપંચક
(ઇશ, કેન, કઠ, પ્રશ્ન અને મુંડક) રૂા. ૪-૦

ઠા વ્ય પંચક
પાતેતર - સોહાગચ - હરિદર્શન
વેણુવિહાર - મહેરામણના મોતી
રૂા. ૩-૦

મહાકવિ કાલિદાસના જે સમશ્લોકી
અનુવાદો શકુંતલાનું સંભારણું
અને મેઘદૂત (મૂળ સાથે)
રૂા. ૩-૦

બાદશાહનામું ૩-૪
શાહાનશાહ અકબરશાહ અને
જહાંગીર-નૂરજહાન રૂા. ૬-૦

જયાજયન્ત : ગોપિકા અને
વિશ્વગીતા - રૂા. ૫-૦

કું રુ ક્ષે ત્ર : મ હા ઠા વ્ય
સંપૂર્ણ બારે કાંઠ રૂા. ૧૦-૦

જગત્પ્રેરણા

સંસાર જાતે સંન્યાસનો સુદર સમન્વય કરવું
કવિશ્રીનું તદ્દન નવું નાટક : સરસ રૂપરંગમાં
રૂપીઆ ત્રણ

છાન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ : બુકસેલર્સ : મુંબઈ-૨

લીયથેરીની શોભા સર્મા નવાં પ્રકાશનો

ઉત્તમ પ્રકાશનો

સૌરિન્દ્ર બાબુ

લાલ માટીનો રસ્તો	૨-૮
નારી	૨-૮
નિરૂપમા	૨-૮
મુક્તપંખી	૨-૮
ગૃહત્યાગ	૨-૮
મમતા	શરદબાબુ ૨-૦
વિમાતા	” ૨-૮
રાજરાણી	બંધિમબાબુ ૨-૦

ગુણવંતરાય આચાર્ય

કોરી કિતાબ	૧-૮
વિરાટનો ઝંખસો	૧-૪
ભસ્મગંના	૨-૦
કોણ ગુન્હેગાર	૧-૦
હાસ્યવિલાસ ‘મસ્તકીર’	૩-૦
ત્રિભેટો	‘ધૂમકેતુ’ ૧-૮
જીવનચક્ર	” ૧-૪
નંદિતા	સુરેશ માધી ૧-૮
ગામધણી	મી. લુહાર ૨-૦
વિભાંગકલા	દુર્ગેશ શુક્લ ૧-૮
સંહાર	‘ખસીસ’ ૨-૮
ગૃહલક્ષ્મી	પ્ર. ધણભટ્ટ ૧-૦

અદૃશ્ય માનવી શ્રી. એચ. જી. વેલ્સ
અંગ્રેજી સાહિત્યમાં નવી જ માત પાડતી વૈજ્ઞાનિક
નવલકથાનો અનુવાદ: ૩-૦-૦

વિકાસ શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન શાહ
સામાજિક પ્રશ્નો પર પ્રકાશ પાડતી અનુભવી
નવલકથાકારની નવલકથા: ૩-૦-૦

રૂપરાણી અનુ. શ્રી. વજુ કોટક
અમેરીકન નર્તકી ઇસાડોરા ડાન્સની આત્મકથાનો
ગૂજરાતી અનુવાદ. ૩-૦-૦

નિવેદિતા શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય
સામાજિક બળાબળોની સામે સામી ઊભી
અનુભવી એક ત્વંકતા નારીની કથાણી: ૩-૦-૦

નયના શ્રી. રસિકલાલ બેપી
નવા અને જૂના જમાનાના વિચારોનું મિલન અને
તેની અધ્યાત્મજીવી રહસ્યમયી નવલકથા ૩-૦-૦

પ્રથમ આપાઠ શ્રી. નિરૂપમા દેસાઈ
સમાજના અનેક પ્રશ્નો પર વેધક પ્રકાશ પાડતી
નવલકથાઓનો સંગ્રહ ૨-૮-૦

ક્રાંતિની ઝાલરી
પોતાની સ્વાધીનતા માટે લડેલી બહાદુર પ્રજાની
બોદધિમય નવલકથા ૩-૦-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

સી. શાંતિલાલની કું. મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે પુસ્તકાલય સ.સ.મં.લિ.
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ: મુંબઈ ૨ ત્રણ હરવાળા : અમદાવાદ રાવપુરા : વડોદરા
બીજા બાણીતા શુક્લેસર્જને ત્યાં મળશે.

બ્રહ્મચર્યમિમાંસા

શ. જટારાંકર નાંદી
એક અભિપ્રાયઃ બ્રહ્મચર્યનો શાસ્ત્રીય અને ઐતિ-
હાસિક વિચાર સરળતાથી અને ત્રિગતવાર રજુ
કરતું શ્રી. જટારાંકર નાંદીનું આ બુદ્ધિવૃદ્ધિરૂપ
ધણી મનન કરવાયોગ્ય બાબત રજુ કરે છે. એના
વાંચનથી લાભ જ થશે. —રમણલાલ વ. દેસાઈ
કિંમત : ૩-૮-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સ્વતંત્ર ભારત

સાક્ષરશ્રી

કુમરશી ધરમશી સંપદ

: આદેશ આપે છે :

પરાધીન ભારતની જંતરી તોડવા : ઉદ્યોગ કરે
બ્યાપારની ચાવી હાથમા રાખી દેશમા જ રાખો :
દેશની સમૃદ્ધિ

ધોરા અભિપ્રાય—

આવા મ થો અનેક રીતે ઉપયોગી બની રહે છે.

‘જનમજૂમિ’

અભ્યાસીઓ અને પુસ્તકાલયો વસાવી છે. ‘દાંડિઓ’

આ પુસ્તકમાંથી ઘણી સારી માહિતીઓ મળે છે.

‘જે ધડી મોજ’

કિંમત : ૬-૦-૦

વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સૃષ્ટિવાદ

ભારતભૂષણ શતાવધાની

પં. મુનિ ત્રા. રત્નચંદ્ર મહારાજ

અને નવનગર કતાં ઉત્તર છે(૧) અને જીવોના

ઈશ્વર

સત્કાર્ય-અપકાર્યનો નિર્ણય ઉત્તર છે(૧)

આ રીતે ઉત્તર સૃષ્ટિકર્તા પદ અને

જગતનિર્ણયતા પદ જગતને નિર્ણય અને

પ્રમાદી બનાવવામાં કારણભૂત થાય છે

અને પુરુષાર્થને તે ગોળી બનાવે છે.”

કિંમત

શ. ૩-૦-૦

વી. પી. ખર્ચ

શ. ૦-૭-૦

આ વિચારો પર હજાર પ્રકાર પાડતું

આધ્યાત્મિક વિદ્વાન મુનિશ્રીના હાથે

લખાયેલું આ પુસ્તક આજે જ વસાવો.

હસહસાટ

: રેખક :

ઓલીયા ભેશી

વિશ્વચુદ્ધના આ વિષમકાળમાં
જગતના મન પર ઘોર ગદાનિ
છવાયેલી છે. તે દૂર કરી ઉદ્ધાસ
અને આત્મકાંક્ષા વાતાવરણ
પ્રસરાવવાની ખાસ અગત્ય છે.
આ પુસ્તકની અંદર શ્રી. ‘ઓ-
લીયા ભેશી’એ હાસ્યપ્રસંગોની
ચૂંચણી એવી સરસ કરી છે કે
વાંચતાં પ્રસંગે પ્રસંગે ખડખડાટ
હસી જવાય. તમારા કુટુંબી-
જનોનાં હસતાં મુખમાં ભેવા,
તમારાં બાળકોને મલકતાં
નીરખવા આ પુસ્તક આજે જ
મંજૂરો—

કિંમત : ૩-૦-૦

પોસ્ટેજ : ૦-૬-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃદે સી. શાંતિલાલની કું. પુસ્તકાલય સં. સ.મં.

જે હર તાળ-અમદાવાદ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ

રાવપુરા-વડોદરા

ખીખ નવગીતા શુક્રસેલમને ત્યાં મળશે

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાલ

મોંઘ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણુ વધાઈ વાચનોત્સુક બહેનોને ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, ભલામણુ કરે છે. તેમને ત્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

ત્રીજોના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન ત્રી હિતૈષીઓની સીધી રેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા શુજ્ઞતામાં ભારે હોઠપ્રિય થઈ પડ્યાં છે, અને તે વાંચી તેમાંથી જોઈ શકાય કરવા કહેવું જો પ્રત્યેક મુત્ર ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં ત્રીજોને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગ્રંથકી કરવામાં આવી છે. (કિં. રૂ. ૫૦)

ચોરાંક નામો

માંદાની માવજત, રત્રીયા ભેગમ, વિમાની ગીતાબાઈ, વારત ગ્રંથજી, પારસી તથા હિંદુશી રાંધણકળા, મુખી ઘર, સખીના પત્રો, સ્તવનું શાસ્ત્ર, શુધ્ધિયલ ગૃહિણી, રાણકહેવી, સતી જસમા, શિવાજીની બા, ત્રીદૃઢ્ય, વગેરે.

આને જ લખો:—ધર્મવરલાલ વીમાવાળા

૦/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

અ મા રાં પ્ર કા શ નો

૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	બાળકેળવણી	૦-૧૩-૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે ૮-૦-૦	વૈયાસીક પાઠમાળા	૧-૮-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય- પ્રવૃત્તિ ૩-૦-૦	મોન્ટીસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧-૨-૦
કુમારનાં સ્ત્રીરત્નો	તારાશાસ્ત્ર	૦-૧૨-૦
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર બા. ૨ ભે	રામાયણરહસ્ય	૦-૬-૦
મધુમક્ષિકા અને બ્રમર	હાઈપિંગર	૦-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગિતનો ઇતિહાસ ૧-૧૪-૦	વીર ગાર્દીલ્લ	૧-૮-૦
ઈસરત અને આરોગ્ય	આર્યોની જોળખાણ	૦-૫-૦
કેટલાક રોગો બા. ૨ ભે	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય બા. ૨ ભે	૦-૮-૦
પ્રગતિને પંથે	પરિમલ	૦-૫-૦
જુસ્થના	બાલવિજ્ઞાન બા. ૩ ભે	૧-૮-૦
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણ કથા ૦-૧૪-૦	અર્વાચીન આર્વાજનિક પુસ્તકાલયો ૨-૦-૦	
રોગ અને આરોગ્ય	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી કર્તાની નામવાર ચક્ર ૫-૦-૦	
મોટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	પુ. પ્રવૃત્તિ, ભાષણો ને લેખો બા. ૧ ભે	૧-૮-૦
વિદ્યાશાળા	જુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
શિક્ષણનો શાસ્ત્રાર્થ	બાલકુન્જના પાઠો	૦-૪-૬
સિંહ	સારી રીતભાત	૦-૪-૦
હિંદના ઇતિહાસની વાતો	સ્વર્ગોત્તર દોહન	૧-૮-૦
આહારશાસ્ત્ર		

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

શ્રેષ્ઠ લેખકોનાં પુસ્તકો ઉત્તમ મિત્રની ગરજ સારે છે.

સ્વ. શરદાબાબુ કૃત :

શ્રીકાંત બાગ ૧ થી ૪	૧૧-૦-૦
પદ્મલીસમાજ	૧-૮-૦
સ્વામી	૧-૮-૦
છબી	૧-૮-૦
પરિણિતા	૦-૧૨-૦
રમા	૨-૦-૦
સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮-૦
આમદેવતા	૨-૮-૦
ઉપેન્દ્રની આત્મકથા	૧-૪-૦
ચુબન ને બીજા વાતો	૧-૪-૦
બાળવાનો ઇતિહાસ	૧૦-૮-૦
બા. ૧-૮-૩	
મનુષ્ય અને નલમંડળ	૧-૦-૦
સૂર્ય, શરીરવિજ્ઞાન, પ્રાણાયામ	૧-૮-૦
કસરત અને ડીલ	૧-૧૨-૦
રમતો (દરશય)	૦-૧૨-૦
અકસ્માત અને તેના	
તાત્કાલિક ઉપાય	૦-૫-૦
છવનચંચીત	૨-૦-૦
શિકાર	૧-૮-૦
પુષ્પાંજલિ	૧-૦-૦
રણબંકા	૨-૦-૦
કીર્તિસ્તંભ	૧-૦-૦
સ્વપ્નની છાયા	૧-૪-૦
બોવાયેલા તારા	૧-૮-૦
આત્માનાં તેજ	૧-૮-૦
સમિધ (નવલિઠાઓ)	૧-૮-૦
કાળની ચક્ષો	૧-૦-૦
દીપમાળ	૧-૪-૦
આરસીની હીતરમાં	૧-૪-૦
છવનનાં દર્શ	૧-૮-૦
કચ્છની લોકવાર્તાઓ	૧-૮-૦
વીર શાહુલ અને બીજા વાતો	૨-૮-૦
રૂઢિનાં બંધન	૨-૮-૦

રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય

અમ્મ	૩-૦-૦
તરુણ ભારત	૨-૪-૦
મીઠાવેરો બા. ૧-૨	૦-૩-૦
ગરીબાઈનો ગુનો	૦-૩-૦
સ્વરાજનાં ગીતો	૦-૧૦-૦
આખરી ફેંસલો બા. ૧થી૪	૧-૪-૦
સંપૂર્ણ દારૂનિષેધ	૦-૮-૦
હરિજન ભાગવત	૧-૦-૦
મગતિશીલ જાપાન	૧-૦-૦
બેવડાં પાપ	૦-૬-૦
નવયુવાન સુભાષ	૦-૮-૦
દેશીરાજ્યો ને ફેરવેશન	૫-૦-૦
અમે પિંજરનાં પંખી	૧-૪-૦
ભારતીય સ્વરાજ	૨-૮-૦
બારડોલીનો ઇતિહાસ	૧-૧૨-૦
સમાજવાદ શા માટે ?	૧-૦-૦
શહીદી	૧-૮-૦
રાષ્ટ્ર દસ બા. ૧-૨-૩	૩-૧-૦
ટ્રાંસક્રી	૦-૬-૦
સુસોલિની	૦-૪-૦
સુસ્તકા. કમાલ	૨-૦-૦
તારણદાર	૧-૪-૦
ઈશ્વરનો ઈન્કાર	૧-૮-૦
નીતિશાસ્ત્રપ્રવેશ	૩-૮-૦
શામાટે બંધન	૧-૪-૦
દિવેન્દ્રની વાતો બાગ ૧ (પાઠક)	૨-૮-૦
સ્વેચ્છ-વિહાર બાગ ૧-૨	૨-૧૨-૦
આકાશનાં પ્રુષ્પા	૧-૮-૦
આ-ધર બાગ ૧-૨	૨-૮-૦
માનવવિજ્ઞાનનો દૈદિગોષ્ઠ	૧-૪-૦
શ્રી. સયાજીરાવનાં સાવજી	૪-૦-૦
બાગ ૧-૨	

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(બીજી સમિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(બીજી આવૃત્તિ)

૪-૬-૦

કર્ણાવતી

૪-૦-૦

નવી નવલકથા

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

નવી નવલકથા આ મહિને

પ્રગટ થઈ છે.

૪-૮-૦

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુભાઈ દેસાઈ કૃત

ઇન્દુ અને રજની

૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત

નરેન

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

બાકધે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ઘરેબાહિરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂજર અંધરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

લાયબ્રરી આ વિના અપૂર્ણ ન રહે.

શારદાપ્રસાદ વર્મા

કેત

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને બીજાં નાટકો

શુજરાતના આઘ સમાજસુધારકનું
અદ્ભુત જીવન આલેખનું અને
જમાનાનો ચીતાર આપતાં સજ્જવા
જેવાં સાત સુંદર નાટકો અને સંવાદો

પાકું પૂકું : કિં. રૂ. ૧-૪-૦

મંદિરને પગથિયે

કલ્પનાનાં ઉદ્ધયનો, કટાક્ષની કાતિલ
ઝંજુતાભર્યાં ગદ્યકાવ્યો અને આત્માની
કષ્ટ સમી વિચારકલિકાનો રૂપે રંગે
ચોદામણો સંગ્રહ.....

એન્ટિક કાગળ : કિં. રૂ. ૦-૮-૦

આશા

(મદાન રશ્મિન કલાકાર દૂર્ગનેવની રામાયક કૃતિ)

પાને પાને યોવનના ધમકાર ભરી, જાઈબહેનના હેતની, પ્રલુપ્તની નિરાશા,
સાક્ષ્ય ને નિષ્ફળતાની ઊભિંગીત સમી વાર્તા. કિં. રૂ. ૧-૪-૦

બિઘડતી આંખ

લેખક : ગતેન્દ્રસંકર લાલસંકર પંડ્યા એમ. એ. બી. ડી.

નવા અને જૂના જમાનાના મિલન અને અધ્યાત્મજીની રસ અને રહસ્યભરી નવલકથા

એન્ટિક કાગળ : પાકું પૂકું : ૨૦૦ પાન : કિં. રૂ. ૩-૮-૦

ફારમ આપણા મદાપુરોના પ્રેરક પ્રસંગો ને જિંદાસા જમવે એવી એકસો
ચરિત્રકથાની સચિત્ર બાર ચોપડીઓ કિં. ૩-૮-૦

અમર મહાજનો કમાલ આતા તુકે, એડિસન, માર્ગોની, કયુરી, પાસ્ટર વગેરે
દેશ દેશના મદાપુરો વેદાનિષ્ઠો વગેરે બાર સંપૂર્ણ જીવનચરિત્રોની
સચિત્ર બે પાણી બાંધણીની ચોપડીઓ..... રૂ. ૨-૦-૦

પુરાણનાં પાત્રો સાતથી દસ વર્ષનાં બાળકો માટે સરલ શૈલીમાં લખાવ્યાં, રામ,
સીતા શ્રીકૃષ્ણ, દુર્યાન વગેરે પુરાણનાં પ્રેરક ચરિત્રોની સચિત્ર
પાંચ ચોપડીઓ... કિં. ૦-૧૩-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સુરત

અનુક્રમણિકા

	લેખક	પૃષ્ઠ
શુ. સા. પરિષદ સંમેલનની કાર્યવાહીનું વિદ્યમાનલેખન ત્રીજાથાનેથી ૧
શુ. સા. પરિષદનું સંમેલન : કાર્યવાહી ૪
શ્રી મહારાજ સા. નું પરિષદસંલગ્ન બાષ્પ ૬
સ્વામીપ્રમુખ શેઠશ્રી ચતુર્થજ્ઞાસનું બાષ્પ	શ્રી. ચતુર્થજ્ઞાસ ચિમનલાલ ૧૦
આપણું સંસ્કારધન શ્રી. અ. સૌ. મહારાષ્ટ્રી શાતાદેવી સા. ૧૨
શ્રી. વિદ્યાગૌરી નીલકંઠનું વ્યાખ્યાન ૧૩
કલાવિભાગના પ્રમુખના મનોમન-વનો શ્રી કનુ દેસાઈ ૨૨
સાહિત્યવિભાગના પ્રમુખનું બાષ્પ શ્રી. ધૂમકેતુ ૩૦
સ્વ શ્રી. મોતીભાઈ અમીન : પાંચમું પ્રવચન સ્મરણ ૪૬
વ્યાયામશાળામાં વસાવવા યોગ્ય પ્રસ્તોત શ્રી. દિગ્ગજાય મ. પટેલ ૫૦
ફેટલાક પ્રશ્નો અને તેની સમજૂતી શ્રી વા. ના. અમીન ૫૨
પુસ્તકાલયોની તપાસણી શ્રી. ના. નં. ચૌકસી ૫૪
નેવીન કાલ ૫૫
માસિકો મળ્યા તારીખ ૫૫
પર્વણદિન ૫૬
પુસ્તકાલય નોંધ ૫૭
પુસ્તકાલયખાતાના વટકુક્રમ ઇતિ ૫૯

આ અંકમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંમેલન અંગેનાં વ્યાખ્યાનો તેમજ તેને લગતી ઇતર વિગતો અપાવાને લીધે સ્થળસંકેચના કારણે પુસ્તકપરિચય વિભાગ આપી શકાયો નથી તે માટે વાચકો દરગુજર કરશે.—ત્રી.

પ્રેમ ગોરખપુરનાં લક્ષ્મિમાર્ગનાં સસ્તાં અને સચિં ગુજરાતી ૬૩ પુસ્તકો દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવાં જોઈએ.

નીચેના સાત ગ્રંથો ફેબ્રુઆરીમાં બહાર પડશે.

- (૧) પ્રસૂચારાં
- (૨) તારામતી
- (૩) શ્રીરામના પ્રિય બાંધવો
- (૪) જીવનમુક્તિના માર્ગ
- (૫) તે કોણુ ચાને લક્ષ્મિપ્રભા રવામી માધવતીયં રા. ૩-૦-૦
- (૬) શ્રી લક્ષ્મી સાધના
- (૭) શ્રી શક્તિ મહિમા

- (૧) શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા તથા મુક્તિમાર્ગ. (૮૦૦ પૃષ્ઠ ૮૦ દિરંગી ચિત્રો, જે રંગમાં છપાઇ તેમજ દેવપૂજામાં મૂકવા લાયક સુંદર બોક્સ સહિત) ૬-૦-૦
- (૨) શ્રી રામચરિત માનસ તથા લક્ષ્મિમાર્ગ, શ્રી. ગોરવામી તુલસીદાસજી કૃત (૫૬ દિરંગી ચિત્રો, ૧૨૦ લાઇનચિત્રો, ૮૦૦ પૃષ્ઠ, દિરંગી છપાઇ) ૫-૦-૦
- (૩) શ્રી રામચરિત માનસ ગોરવામી તુલસીદાસજી કૃત (૫૬૦ પૃષ્ઠ, ૧૨૦ લાઇનચિત્રો, પાકું પૂકું ગ્રેજ કાગળ સુંદર છપાઇ.) ૨-૦-૦
- (૪) મુક્તિમાર્ગ (સચિત્ર) પાંચ ખંડના વિષયોથી બરપૂર. ૨-૦-૦
- (૫) લક્ષ્મિમાર્ગ (સચિત્ર) (ભક્તિરસના અનેક વિષયો સહિત) ૧-૮-૦
- (૬) તત્ત્વચિંતામણિ ભાગ ૧જો (સચિત્ર) ૫૫૬ સંખ્યા ૩૦૪ ૧-૮-૦
- (૭) શ્રી વિષ્ણુ સહસ્રનામ તથા શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા (મોટા ટાઇપ) ૦-૧૨-૦
- (૮) ભગવતી લક્ષ્મચરિત્ર ભાગ ૧જો (સચિત્ર) ૫૫૬સંખ્યા ૨૧૫ ૦-૧૨-૦
- (૯) મુખી થવાનો ઉપાય અથવા સ્ત્રીધર્મશિક્ષા (સચિત્ર) શ્રોઉપયોગી અનેક બોધપ્રદ વિષયોથી બરપૂર મંથ ૫૫૬સંખ્યા ૧૮૪ ૦-૧૨-૦
- (૧૦) સંગ્રહતાવલી તથા મુક્તાવલી (મહાત્મા દરદાખળ કૃત-સચિત્ર સંસ્કૃત-હિન્દી તે ગુજરાતી ત્રણે ભાષામાં) ૫૫૬સંખ્યા ૧૭૨ ૦-૧૨-૦
- (૧૧) ભક્ત નારી (૫૫૬ ૮૦ ભક્ત સ્ત્રીઓની જીવનકથાઓ-સચિત્ર) ૦-૧૮-૦
- (૧૨) ભક્ત પંચરત્ન (પાંચ ભક્તોનાં જીવનચરિત્રો સહિત) ૦-૧૦-૦
- (૧૩) આદર્શ ભક્તો (સાત ભક્તોની બોધપ્રદ જીવનકથાઓ સહિત) ૦-૧૨-૦
- (૧૪) ઉપનિષદનાં ચોદ રત્નો પૃ. ૧૧૨. ૧૪ કથાઓનો સંગ્રહ (સચિત્ર) ૦-૧૨-૦
- (૧૫) બાલશિક્ષા (બાલકોને ઉત્તમ સંસ્કાર પાડવા માટે ખરીદો સચિત્ર) ૦-૮-૦
- (૧૬) ભક્તરાજ હનુમાન (હનુમાનજીના કેટલાક જીવનપ્રસંગો-સચિત્ર) ૦-૮-૦
- (૧૭) વર્તમાન શિક્ષણ (હનુમાનપ્રસાદ પોદ્દાર કૃત-સચિત્ર) ૦-૬-૦
- (૧૮) સંસ્કાર તરવાનો સહેલો ઉપાય તથા શ્રીરામસહસ્રનામ ૦-૫-૦

“પ્રણય અને પરિણય”

શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન શાહની અગિનવ રીતે લગ્નકાયદો છણતી
અતિ રસિક નવલકથા સૌ માખાપો તથા જુવાનો જરૂર વાચે.
પૃષ્ઠ ૪૬૦ : : પાકું પૂકું : : કિં. રા. રા. ૩૧

રૂપાનો- -ધંદ

જાણીતા નવલકથાકાર શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન શાહની રંગ, રસ, કુમાર-ભરી મુંઠર નવલિકાઓનો રૂપાનો સંગ્રહ એકેકથી ચંદિયાતી ગાતાઓ, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂકું કિં. ર) રા.

અપવાસ દ્વારા આરોગ્ય કિં. રા રા.

જગતના- -અરણ્યમાં

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમાં આતિ સિંચતા, મનોરમ શૈલીથી લખા ચલા રસિક દેખો-નિખંધો-નિરીક્ષણો, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે.
થોડી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂકું કિં. ૧૧૧૧ રા.

ગાંડીવ બાળમાસિક ૩-૦-૦ ગાંડીવ બાળપખવાદિક ૫-૦-૦

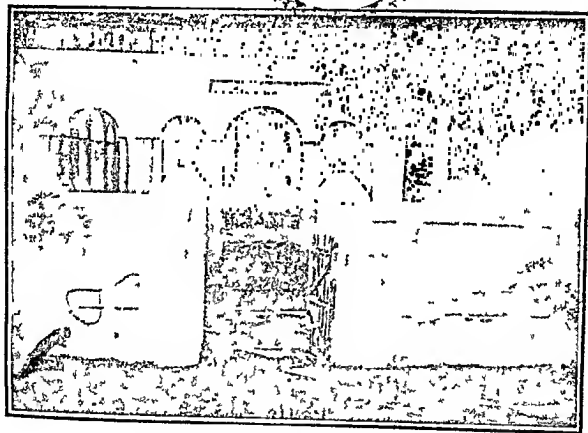
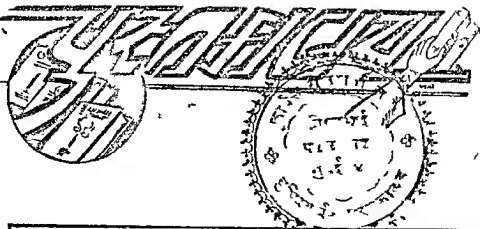
હાસ્યમૂર્તિ શ્રી. જ્યોર્જી દ્રવે કૃત રંગતરંગ ચાર ભાગ ૧-૦-૦

બાલોદ્ધાનમાળા (૮૦ પૃ) ૩૦-૮-૦ આલો વાળવીએ (૧૨ પૃ) ૬-૦-૦

બકોર પટેલ (૨૦ પૃ) ૭-૦-૦ એ વાંદ્યુગમાં પાકું પૂકું ૮-૦-૦

જગન્નિય

પુસ્તક ૧૯
દેખવારી-૧૮
અંક ૨ બે

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય-લાઠાલ (જ. ગુજરાત)

સમા રા. ૩-૮-૦

• પાલિકા લગભગ

પરદેશ રા. ૫-૦-૦

છટક નકલ રા. ૦-૬-૦

વ્યવસ્થાપક

વાલજીભાઈ નારણભાઈ અમીત (બી. કોમ) •

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ તિ.

તત્રી :

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

નવાં બહાર પડેલાં છેલ્લાં પચીસ ગ્રન્થરત્નો

(૧) ચિત્રલેખા	રમણીક મેઘાણી	૩-૮-૦
(૨) કારતી	સીતારામ ચર્મા	૨-૮-૦
(૩) જર્મનીની આત્મકથા	કુંગરસી સંપદ	૪-૪-૦
(૪) ધર્મોત્તુ' મિલન	સર રાધાકૃષ્ણન	૫- ૦-૦
(૫) ગાંધીજીને જગવંદના	"	૨-૧૨-૦
(૬) ભક્તિપ્રભા યાને તે કોણુ	સ્વામી માધવનીયં	૩- ૦-૦
(૭) શ્રી લક્ષ્મીસાધના	ભક્તિમાર્ગ	૧- ૪-૦
(૮) શ્રી શક્તિમહિમા	"	૧- ૮-૦
(૯) પ્રભુનાં પ્યારાં	"	૧- ૪-૦
(૧૦) તારામતી	"	૧- ૪-૦
(૧૧) જીવનસંખી	કુંગરસી સંપદ	૪- ૪-૦
(૧૨) ઘરની રાણી	"	૬-૧૨-૦
(૧૩) સંસ્કારલક્ષ્મી	"	૬-૧૨-૦
(૧૪) લાતલાતનું ભરતકામ	લીલાવતી પટેલ	૧- ૦-૦
(૧૫) આઝપાણી ભાગ ૧-૨	રામચંદ્ર ઠાકુર	૬- ૦-૦
(૧૬) માનવ હૈયાં	ચાંપશી ઉદેશી	૧- ૮-૦
(૧૭) બંગાળી જીવન અને કવન	"	૧- ૦-૦
(૧૮) બ્યાપારી ભવિષ્ય યાને ભાગ્યોદય	રતનલાલ દ્વિવેદી	૫- ૦-૦
(૧૯) ભવિષ્યવાણી	આનંદકુમાર ભટ્ટ	૬-૧૨-૮
(૨૦) પ્રભાનો ભાઈ	અમૃત જોષી	૩- ૦-૦
(૨૧) રતની અને છીજ વાતો	રમણલાલ સોની	૧- ૪-૦
(૨૨) મતોત્સવ	(તહેવારો અને મનો)	૩- ૦-૦
(૨૩) વનિતાવિનોદ	વિદ્યાબહેન નીલકંઠ વગેરે રચિત	૩- ૮-૦
(૨૪) ભાઈબહેન	દાગોર	૩- ૮-૦
(૨૫) ભાણી	"	૩- ૮-૦

આજે જ મંગાવો :

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ : : પબ્લીશર્સ ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ ૨

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાણા'મિત્ર પ્રિ. પ્રેસ 'માં અંબાલાલ વિ. ઠક્કર
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ હિ.ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ થયું. તા. ૧૫-૨-૪૪

નવા વરસમાં તમારી લાયબ્રેરીમાં નીચેનાં પુસ્તકો માસિક વસાવી
એક આદર્શ રાજવીના જીવનની આબોહૂબ આંખી કરાવતો સુંદર ચરિત્રગ્રંથ

શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

૮૦૦ પાનાના
દળદાર

ભાગ ૧-૨

મૂલ્ય બંને ભાગ
રૂ. ૩-૧૨-૦

દે. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહાસાજના ઔદ્યકાળથી અવસાન પર્યંતના

વિવિધ પ્રસંગો જાણવા, આ ગ્રંથેમણિ તમારે વસાવવો જ રહ્યો.

સંખ્યાબંધ ફોટો-ચિત્રો અને આર્ટિસ્ટોના સુશોભન સહિત

૨૦ વર્ષથી સ્ત્રીકિપયોગી વિષયોને રજૂ
કરતું ગુજરાતનું અલોક માસિક પત્ર

શ્રી-કિપયોગી વિષયો
ખામ મનનીય લેખ
જાણીતા કવિઓના
અમી રાસ, જાણી
લેખકોની સુંદર દ્રે
વાર્તાઓ, સ્ત્રીજગત
સમાચારો, બાલકો

ગુણસુન્દરી

તંત્રી : શ્રી. જયવતી દેસાઈ
વાર્ષિક લવાજમ : હિદમાં રૂ. ૬૫ : પરદેશ સિલિંગ ૧૦

માસવિભાગ

આહક ન થયા હો તો આજે જ લવાજમ ચોકલી નામ નોંધાવો.

વ્યવસ્થાપક, “ગુણસુન્દરી”, C/o હુડાણામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા

ગુજરાત અને એના સીમાપ્રાંતોના પરમારો
અને ચૌહાણોના વીરતા અને નેક-ટેકના
ઇતિહાસનું મૂર્ત સ્વરૂપ હજારો રીતે રજૂ
કરતો વાર્તાનો અનેખો ઐતિહાસિક ગ્રંથ

પરમાર ધારાવર્ણવ

ભાગ ૧-૨] ક્ર [મૂલ્ય રૂ. ૮]

બલહઠબંકા દેવડા

ભાગ ૧-૨

મૂલ્ય રૂ. ૬૫

આ ઐતિહાસિક નવલને દરેક પુસ્તકાલયે
વસાવવી જ પડશે.

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાનો ઇતિહાસ
જાણવા માટે વસાવો

મહાસભાનો ઇતિહાસ

ભાગ ૧-૨-૩

મૂલ્ય ત્રણે ભાગના રૂ. ૧૧)

ગુજરાતનાં બે મહાનગરો

વડોદરા અને સુર

મૂલ્ય ૦-૮-૦ ભા. ૧-૨ મૂલ્ય :

બાળકો અને મોટેરાને આ બે મહાન
નો પરિચય રસમય શૈલીએ આરે

મંગાવવા માટે આજે જ લખો: હુડાણામિત્ર પ્રિ. પ્રેસ-રાવપુરા, વડોદરા

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં પ્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રશ્નોની વિવિધતા છે, જીવનનો ધબકાર છે, શૈક્ષિની નવીનતા છે, તમારી લાયબ્રેરીમાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિવડશે. :

■ નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ ઠાંટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામડું જ્યાં	લેખક : રતિલાલ અદાણી	૪-૦-૦
	પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને ખીજ વાતો	લેખિકા: લાલુખહેન મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૬ દવાનો છેલ્લો ઘુંટડો		
અને કુદરતી આરવાર	લેખક : ભૂપતરાય કંવે	૨-૧૨-૦
૭ દૂધ : મૃત્યુલોકનું અમૃત	લેખક : કાંતિલાલ શાહ	૨-૦-૦

વિવેચનસંગ્રહ

૮ નિકપરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ શર્મા	૨-૮-૦
	આ ઉપરાંત	
૯ લક્ષ્યાધના	લેખક : સોપાન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	અનુ. સોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦
૧૧ હિંદ વિશ્વયુદ્ધના વચનમાં કુંગરશી સંપટ		૧-૦-૦
૧૨ ૧૯૪૩નાં પગરણ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીનાં યજ્ઞજ્વાળા	હરમનદાસ માણેક	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં ભષાં જ પુસ્તકોની સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકાલયે એ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવચરના'ની સાધજનાં	
૧૬૪૩-૪૪]	પાકું પૂકું. દિરંગી જેકેટ રૂ. ૭-૮-૦	
	પો રૂ. ૧-૦-૦	

૨ પારિભાષિક જ્ઞાનકોષ	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાયબ્રેરીમાં	
[રાજકારણ]	તો હોવું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦	

ભારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મેકોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ-સુબાઈ.
૧૬, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ.

નવજીવન કાર્યાલયનાં અવશ્ય વસાવવા જેવાં પુસ્તકો

સ્વદેશી સમાજ : કવિવર રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર ૦-૮-૦

મૂળ ખંગાળા ઉપરથી શ્રી. નગીનદાસ પારેખે આ અનુવાદ કરેલો છે. ખંગાળામાં ૧૯૦૫ થી ૧૯૧૦ દરમ્યાનનાં વર્ષોમાં જે સ્વદેશી કિલચાલ શરૂ થઈ હતી, તે સમયની પરિસ્થિતિને સ્પર્શતા આ લેખો છે.

જાતે મજૂરી કરનારાઓને : ૦-૩-૦

જાતમહેનતનું મહત્ત્વ ને ગૌરવ દર્શાવતા ટાઈલ્ટોપના ઉદ્દેશ્યોષક નિબંધનો અનુવાદ. ખેડૂતો અને મજૂરોના ઉદ્ધારનો મહાવિ ટાઈલ્ટોપે ખતાવેલો માર્ગ આ નાનકડા નિબંધમાંથી મળી રહે છે.

જીવનશોધન : શ્રી. કિશોરલાલ ધનસ્યામલાલ મશરૂવાળા ૧-૪-૦

કેળવણીનાં પાંચા : " " " ૧-૦-૦

ઉધર્ધનું જીવન : સુપ્રસિદ્ધ લેખક મોરીસ મેટરલીકના ૦-૧૦-૦

The White Ant નામના બોધક પુસ્તકનો અનુવાદ.

જાપુ : શ્રી. ધનસ્યામદાસ વીરલાના ૦-૧૦-૦

મૂળ હિંદી પુસ્તકનો 'ગુજરાતી' અનુવાદ. માંધીજીના જીવનની મીઠાસા કરતું મનનીય પુસ્તક.

જો ઠકા સ્વદેશી : ગાંધીજી ૧-૪-૦

સ્વદેશી તથા ખાદી અને ગ્રામોલોગની મીઠાસા કરતા લેખોનો સંગ્રહ.

શ્રીમદ્ભાગવત : શ્રીમદ્ ભાગવત મહાપુરાણનો છાયાનુવાદ. ૧-૮-૦

આપણો આર્થિક પ્રશ્ન : શ્રી. છત્રભલાન જોશી ૧-૦-૦

હિંદની વિકટ આર્થિક પરિસ્થિતિ રજૂ કરી તેના ઉદ્ધારનો માર્ગ દર્શાવતું પુસ્તક.

મારી વ્યાપક કેળવણી : અંતુઃ ચ દુભાષ ડા. પટેલ ૧-૪-૦

ખૂબ ટી વૉશિંગ્ટનની 'My Larger Education' નામની બોધક અને રસપૂર્ણ આત્મકથાનો અનુવાદ.

ટાઈલ્ટોપ અને શિક્ષણ : અનુવાદકઃ પાંકુરંગ વિઠ્ઠલ વળામે ૦-૮-૦

ટાઈલ્ટોપના કેળવણી વિષેના વિચારો અને અખતારોનો સંગ્રહ.

હિંદુ જીવનદર્શન : સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું ૦-૧૦-૦

The Hindu View of Life નો અનુવાદ.

ગામગોષ્ઠી : લેખકો—વિઠ્ઠલદાસ કેઠારી, રાવજીભાઈ ના. પટેલ ૦-૬-૦

ગામઝાના પ્રશ્નોની સંવાદરૂપે ચર્ચો, તથા ખેડૂત ઉપયોગી તથા કાવદાઓની સંવાદરૂપે સમજૂતી.

મારું ગામડું : બબલભાઈ મહેતા ૦-૧૦-૦

આ પુસ્તકમાં એક નિહાવાન ગ્રામસેવકે ગામઝાના વસવાટ દરમ્યાન પોતાને મળેલા કડવા મીઠા અનુભવોનો આબેહૂય ચિતાર આપ્યો છે. તે ઉપરાંત એમાં ગ્રામજીવનને સ્પર્શતા આર્થિક તેમ જ સામાજિક પ્રશ્નોની છણાવટ કરી તેના ઉદ્ધારની દિશા પણ ખતાવી છે.

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. પા. બા. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો.

સોરઠરાણી ગો. દ્ર. રાયચુરા	૧-૮-૦	કુમારી હેલન. રસૂલખાઈ વોરા	૦-૨-૦
નગાધિરાજ	" ૧-૮-૦	બાલકંકયાઓ અંદ્રશંકર બાદ	૦-૧૦-૦
કુળદીપક	" ૧-૮-૦	સંમસિંહ શઠોઠ અ. મ. બદ	૦-૬-૦
સોરઠપતિ	" ૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન બા. ૩	૦-૬-૦
સોમનાથની સખાતો	" ૧-૮-૦	કીરટોદર કોલચળસ	૦-૬-૦
નવલખ સોરઠ	" ૧-૮-૦	કયામણિ વીમાવાળા	૨-૮-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાતો	" ૨-૦-૦	બલિદાન પ્રા. કા. મુનશી	૦-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	" ૧-૧૨-૦	ચાંદરણાં પ્ર. ગિ. ગહેતા	૦-૮-૦
ઠાકિયાવાઠની લોકવાર્તા બા. ૨જો	૧-૮-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી	૧-૪-૦
ડહાંગી રમેજડ રાયચુરા	૧-૮-૦	રવિશંકર અંબરીઆ	
દુચળીતો	" ૦-૧૨-૦	હરિગીત બીતા	૦-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ	" ૧-૮-૦	છવનસંભારણાં (શારદા મહેતા)	૨-૮-૦
માંધીયુગની વાર્તાઓ	" ૦-૧૨-૦	બાલસાહિત્ય સર્વસંગ્રહ બા. ૧-૨	૨-૨-૦
કાલગિવડાની કથા વાર્તાઓ	" ૧-૮-૦	છત્રપતિ શિવાઈ વા. ઝુકાદમ	૫-૮-૦
વઠાનો દાયરો	" ૧-૮-૦	સામાજિક શુંખલાઓ	૦-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	" ૧-૪-૦	યુવક કામોલકુ.	
લખેશરી	" ૨-૮-૦	રાજ્ય અને રાજકારણ	૬-૮-૦
રાસમંદિર	" ૧-૦-૦	શી. ઉરકાન્ત મુકલ	
રસિયાના રાસ	" ૧-૦-૦	ગજવે ધૂમતો શુજરાતી ચુદકોથ	૧-૪-૦
સોરઠને સીમારો	" ૧-૮-૦	જવનિકા રેખા કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
ગો. ન. અમીન, છવન અને કાથે	૨-૮-૦	હંસી (નાટક) બી. પી. વેધ	૧-૦-૦
ગુજરાતલઘુ ટાઇપીસ્ટ:ગંગાબેન પટેલ	૧-૪-૦	જૂની શુજરાતી ભાષા	૧-૧૨-૦
		ભપાનની કેળવણી	૦-૮-૦

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

૧૯ બો. નં. ૧૦, રાયચુરા-વડોદરા.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

શારેશ્વર ચિત્રોવાળાં, ૭ થી ૫૬૨ વર્ષનાં બાલકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢ માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢ સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાઓ અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે ચૂકતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જુલાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખી અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (૭ થી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાનું વાચન રૂ. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન :
બે મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

ગુણેશક બાલપુસ્તકમાળા (દસથી ૫૬૨ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૯૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન :
૩ આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકની લહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૪૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

કાલો ગ્રંથપાલ

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, મલા મણુ કરે છે. તેમને ત્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

ત્રીજોના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન સંહિતૈપીઓની સીધી ટેબલરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યા છે, અને તે વાંચી તેમાંથી જોઈ શકાય તેવા કહેવું એ પ્રત્યેક મુત્ત અંધપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં ત્રીજોને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગ્રંથલ્લી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં. રૂ. ૫૦).

ચોડાંક નામો

માંદાની માવજત, રઝીયા ભેગમ, વિમાની ગીતાબાઈ, ભરત ગ્રંથણ, પારસી તથા દક્ષિણી રાંધણકળા, મુખી ઘર, સખીના પત્રો, સ્ટવનું શાસ્ત્ર, શુદ્ધિયલ ગૃહિણી, રાણકહેવી, સતી જસમા, શિવાઈની બા, સીદ્ધય, વગેરે.

આજે જ લખો—ધર્મવરલાલ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

નવાં પુસ્તકો

મિલન,	નારાયણબાણ કૃત	૩-૦-૦	ઉદ્ધૃતિપિ પરિચય	૦-૮-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦	ટોપીઝ આઈક	૩-૦-૦
ચરદ્વાણી	ચરદ્વાબાણ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ	૧૧૦૦ પાના ૮-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦	ધીન્ધુ ઇન્દ્રીશ ગુજરાતી કીશનરી	૬-૮-૦
રેલુની મા	"	૪-૮-૦		૯૧૨ પાના
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦	બાતાસી- બંગલેઝ નવલિકા	૨-૮-૦
સોનકા	"	૨-૮-૦	કરમની કહાણી	૪-૦-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રણયપ્રસ	૨-૮-૦
બાણી	"	૩-૮-૦	ટ્રાવેલર્સ આઈક	૩-૦-૦
લાઈબ્રેરી	"	૩-૮-૦	પત્નીશક્તિ અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વિલ	૨-૮-૦		કલમ આણુક	બેકાર ૧-૮-૦
બંદિખબાણ કૃત			પ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
હુગેશનંદિની	"	૩-૦-૦	સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
પતિપત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦	અક્ષલના ખાં	" ૨-૮-૦
મોક્ષદા	"	૩-૦-૦	રાત હોઉં તો	" ૨-૮-૦
જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો			રમતા રામ	" ૨-૮-૦
હાથની ભાષા	૫-૦-૦		બાળભાગવત	" ૦-૧૨-૦
શરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦		બાવલાનાં પરાક્રમે	" ૧-૦-૦
વ્યાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	૫-૦-૦			

હરિહર પુસ્તકાલય,

બુકસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ

તાવર રોડ—સુરત.

અ મ રાં પ્રકાશનો

૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	બાળકેળવણી	૦-૧૩૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે ૮-૦-૦	વૈદ્યાસીક પાઠમાળા	૧-૮-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય-	મોન્ટીસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧-૨-૦
પ્રવૃત્તિ ૩-૦-૦	તારાશાસ્ત્ર	૦-૧૩-૦
કુમારનાં સ્ત્રીરત્નો	રામાયણરહસ્ય	૦-૧-૦
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ ભે	હાડપિંજર	૦-૮-૦
મધુમક્ષિકા અને ગ્રમર	વીર ગાર્ફીલ્ડ	૧-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો	આર્યોની જોળબાણ	૦-૧-૦
ઇતિહાસ ૧-૧૪-૦	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય	
ઠસરત અને આરોગ્ય	ભા. ૨ ભે	૦-૮-૦
૧-૧૪-૦		
કેટલાક રોગો ભા. ૨ ભે	પરિભ્રમ	૦-૧-૦
૧-૧-૦		
પ્રજાતિને પંચે	બાલવિજ્ઞાન ભા. ૩ ભે	૧-૮-૦
૧-૧-૦		
જૂરચના	અર્વાચીન સાંપ્રજનિક પુસ્તકાલયો	૨-૧-૦
૦-૧૧-૦		
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત	
૦-૧૪-૦	નામાવલી કર્તાની નામેવાર સહ	૫-૦-૦
રોગ અને આરોગ્ય	પુ. પ્રવૃત્તિ, કાવચો ને લેખો	
૧-૫-૦	ભા ૧ ભે	૧-૧-૦
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ		
૦-૧૩-૦	છુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧-૦
૧-૧-૦		
વિદ્યાશાળા	બાલકુળના પાઠો	૦-૧-૦
૧-૧-૦		
શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય	આરી રીતમાલ	૦-૧-૦
૦-૧૧-૦		
સિંહ	સ્વર્ગોનું દોહન	૧-૧-૦
૦-૬-૦		
હિંદના ઇતિહાસની વાર્તા		
૦-૧૨-૦		
આહારશાસ્ત્ર		
૦-૧૪-૦		

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા

પ્રતિમા

ગુજરાતનું સર્વાંગસુંદર માસિક

વાતી, કવિતા, તંત્રીઓ:
ભાવના, દાર્શન, શ્રી. મોદનલાલ મહેતા
કટાક્ષ, આશિષ, (સોપાન)
વિજ્ઞાન, પ્રવાસ, શ્રી. દાનિવાલ ડ. પરીખ
જીવન ચરિત્ર
રૂપેરી દુનિયા
વગેરે..... રૂપ, રંગ, ક્ષેત્રે અનુપમ,
સુંદર કામળી, અદ્ભુત લીલાવ,
ગુજરાતના પ્રતિષ્ઠિત લેખકોની
લેખનગમ લેખનસામગ્રી...

વાર્ષિક લગભગ
લેખક સાથે
પોંચ રૂપિયા.

શ્રી. સોપાનનું
વિદ્યાંય

દેશભારીમાં જ લેટ તરીકે વ્યપાયો.

લલિત સાહિત્યમાળા, પ્રાસંગિક અંશાવલિ
ખાલસાહિત્યમાળા, રાષ્ટ્ર અને રાજ્યકક્ષા
અંશાવલિ વગેરેની વિચિત્રતા યોજના થઈ
લખો:-

જીવન સાહિત્યમંદિર

સંસારચક્ર અંશાવલિ

લેખક : સોપાન
દર મહિને એક જ વાર બાર પુસ્તકોને
ખુલોરમ સંપુટ.

પ્રમદ ધધલ:

- ૧ પતિદેવ (ત્રીજી આવૃત્તિ)
- ૨ અખંડ સૌભાગ્યવતી
- ૩ તીર્થચરણ પિતામહી
- ૪ ચિ. કુમાર
- ૫ માતૃશ્રી
- ૬ ચિ. મુકુન્દા

૬૬ પછી

- ૭ નર્મદા
- ૮ ભામી
- ૯ સો સમર્પિ
- ૧૦ મામુજીની
- ૧૧ વર્ણ

હરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો -

અધિકાર	: (સ્વ. નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય)	૩-૮-૦
સુરમા	: (" ")	૩-૦-૦
વંચિતા	: (શ્રી. અનુરૂપાદેવી)	૩-૮-૦
ધરિત્રી	: (શ્રી. પ્રેમચંદ્ર હ. ભટ્ટ)	૩-૦-૦
દેશવટો	: ભાગ ૧-૨ (' ભારદ્વાજ ')	૫-૮-૦
વિશાલબા	: (ધીરુભાઈ ભટ્ટ)	૨-૦-૦
વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે	: (રવિચંદ્ર મહેતા, મનવંત ઝોઝા)	૨-૮-૦
સમાજવાદ	: સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ)	૨-૦-૦
Gandhi is India	: (V. V. M.)	૧-૧૨-૦

: પ્રકાશક :

સી. શાન્તિલાલની કંપની

ભુક્સેલસં : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબાઈ-૨.

સ્વ. શરદબાણુની પ્રશંસાને વરેલા " પાડુ " " અભિમાન " વગેરેના સર્જક
શ્રી. નારાયણ બાણુની બે નવી નવલકથાઓ

અપૂર્ણ

બકુરાણી

શ. ૩-૦-૦

શ. ૨-૮-૦

નારીહૃદયની મર્મવેધક વ્યથાના હૃદયમાં પ્રસંગો, માનવતા અને
ગૃહસંસારની અપૂર્ણ છબી ઉપરનાં બન્ને પુસ્તકો પરી પાડે છે.

મહાકવિ પ્રેમાનંદકૃત

શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોરી કૃત

શ્રી ભેમવ કૃત

દશમ સ્કંધ

કલંક

'ગુરુસ્વામી'

અધ્યાય ૧-૨૫

પ્રો. મનમુખ ઝવેરીના

આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને

ઇતિહાસ અને સંવેદન પર

દૃષ્ટિ અને ઉપોદ્ઘાત સહિત

સ્પર્શતી નવી નવલકથા

રચાયેલી રસમય નવલકથા

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૨-૦-૦

લખો:-

કિતાબઘર

: : : : રાજકોટ

લાયબ્રરી આ વિના અપૂર્ણ ન રહે.

શારદાપ્રસાદ વર્મા

કૃત

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને બીજાં નાટકો

શુજાતના આઘ સમાજસુધારકનું
અદ્વિતીય જીવન આલેખનું અને
જમાનાનો ચીતાર આપતાં ભજવવા
જેવાં સાત મુંઢર નાટકો અને સંવાદો
પાકું પૂકું : કિ. રૂ. ૧-૪-૦

મંદિરને પગથિયે

કલ્પનાનાં ઉદ્વેગનો, કટાક્ષની કાતિલ
ઝંજીરોમાંથી ગદગદાંચો અને આત્માની
કણ સમી વિચારકલિકાનો રૂપે રંગે
સોહામણો સંશ્લેષ.....

એન્ટિક કાગળ : કિ. રૂ. ૦-૮-૦

આશા

(મહાન રશિયન કલાકાર ટૂર્ગેનેવની રોમાંચક કૃતિ)

પને પાને યૌવનના ધબકાર ભરી, ભાઈબહેનના હેતની, પ્રણયની નિરાશા,
સાક્ષ્ય ને નિષ્ફળતાની ભિંમંગીત સમી વાર્તા. કિ. રૂ. ૧-૪-૦

અ

ઊઘડતી આંખ

લેખક : ગણેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા એમ. એ. બી. ડી.

નવા અને જૂના જમાનાના મિલન અને અર્થશામળીની રસ અને રહસ્યભરી નવલકથા
એન્ટિક કાગળ : પાકું પૂકું : ૪૦૦ પાન : કિ. રૂ. ૩-૮-૦

ફૅરમ આપણા મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો ને જિજ્ઞાસા જન્મે એવી એકસો
ચરિત્રકથાની સચિત્ર ખાર ચોપડીઓ કિ. ૩-૮-૦

અમર મહાજનો કમાલ આતા વ્રુક, એડિસન, માઈની, ક્યુરી, પાર્ટર વગેરે
દેશ દેશના મહાપુરુષો વૈજ્ઞાનિકો વગેરે ખાર સંપૂર્ણ જીવનચરિત્રોની
સચિત્ર બે પાકી બાંધણીની ચોપડીઓ..... શ. ૨-૦-૦

પુરાણનાં પાત્રો સાતથી દશ વર્ષનાં બાળકો માટે સરલ શૈલીમાં લખાયેલાં, રામ,
શીતા, શ્રીકૃષ્ણ, હનુમાન વગેરે પુરાણનાં પ્રેરક ચરિત્રોની સચિત્ર
પાંચ ચોપડીઓ... કિ. ૦-૧૩-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સૂરત

શ્રેષ્ઠ લેખકોનાં પુસ્તકો ઉત્તમ મિત્રની ગરજ સારે છે.

સ્વ. શરણાણુ કૃત :

શ્રીકાંત ભાગ ૧ થી ૪	૧૧-૦-૦
પદ્મલીસમાજ	૧-૮-૦
સ્વામી	૧-૮-૦
છબી	૧-૮-૦
પરિણિતા	૦-૧૨-૦
રમા	૨-૦-૦
સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮-૦
આમદેવતા	૨-૮-૦
ઉપેન્દ્રની આત્મકથા	૧-૪-૦
ચુંબન ને બીજા વાતો	૧-૪-૦
બાળવાનો પ્રતિહાસ	૧૦-૮-૦
ભા. ૧-૨-૩	
મનુષ્ય અને નભમંડળ	૧-૦-૦
સૂર્ય, શરીરવિજ્ઞાન, પ્રાણાયામ	૧-૮-૦
કસરત અને ડીલ	૦-૧૨-૦
રમતો (ક્રમગત)	૦-૧૨-૦
અકસ્માત અને તેના	
તાત્કાલિક ઉપાય	૦-૪-૦
જીવનસંગીત	૨-૦-૦
શિકાર	૧-૮-૦
લિ	૧-૦-૦
કા	૨-૦-૦
સ્તંભ	૧-૦-૦
વમની છયા	૧-૪-૦
પ્રાવાયેલા તારા	૧-૮-૦
પ્રાત્માનાં તેજ	૧-૮-૦
મિથિ (નવલિકાઓ)	૧-૮-૦
બાળની ચમ્પી	૧-૦-૦
પિપ્પાળ	૧-૪-૦
મારસીની લીતરમાં	૧-૪-૦
જીવનનો ફફ	૧-૮-૦
અંધની લોકવાર્તાઓ	૧-૮-૦
પીર શાહીલ અને બીજા વાતો	૨-૮-૦
દિનાં બંધન	૨-૮-૦

રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય

અમ્મ	૩-૦-૦
તરુણ ભારત	૨-૪-૦
ગીતાવેરો ભા. ૧-૨	૦-૩-૦
ગરીબાઈના ગુનો	૦-૩-૦
સ્વરાજનાં ગીતો	૦-૧૦-૦
આખરી ફેસલો ભા. ૧થી૪	૬-૪-૦
સંપૂર્ણ દારૂનિષેધ	૦-૮-૦
હરિજન ભાગવત	૧-૦-૦
પ્રગતિશીલ બાપાન	૧-૦-૦
બેવડાં પાપ	૦-૬-૦
નવયુવાન સુભાષ	૦-૮-૦
દેશી રાજ્યો ને ફેડરેશન	૪-૦-૦
અમે પિંજરનાં પંખી	૧-૪-૦
ભારતીય સ્વરાજ	૨-૮-૦
ભારતેલીના ઇતિહાસ	૧-૧૨-૦
સગાજવાડ શા માટે ?	૧-૦-૦
શહિદી	૧-૮-૦
રાણુ રૂસ ભા. ૧-૨-૩	૩-૦-૦
ટ્રાસ્ટકી	૦-૬-૦
સુસોલિની	૦-૪-૦
સુસદ્ધા કમાલ	૨-૦-૦
તારણહાર	૧-૪-૦
ઈશ્વરનો ઇન્કાર	૧-૮-૦
નીતિશાસ્ત્રપ્રવેશ	૨-૮-૦
શામાટે બંધન	૧-૪-૦
દ્વિરેકની વાતો ભાગ ૧ (પાક)	૨-૮-૦
સ્વેદ-વિહાર ભાગ ૧-૨	૨-૧૨-૦
આકાશનાં પુષ્પો	૧-૮-૦
ચા-ચર ભાગ ૧-૨	૨-૮-૦
માનવવિજ્ઞાનનો દૃષ્ટિકોણ	૧-૪-૦
શ્રી. સયાજીરાવનાં ભાષણ	૪-૦-૦
ભાગ ૧-૨	

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની દોષ પ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(બીજી સચિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(બીજી આવૃત્તિ)

૪-૮-૦

કર્ણાવતી

૪-૦-૦

નવી નવલકથા

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

નવી નવલકથા આ મહિને

મગદ યજ છે,

૪-૮-૦

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુભાઈ દેસાઈ કૃત

ધન્દુ અને રજની

૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત

નરેન

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

અકથે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ઘરેબાહિરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂર્જર અંધરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

દૂરબીનમાંથી જીવાનાં ચિત્રોનાં કાડાં

દુનિયાની મુસાફરી (World Tour)	૧૦૦ નો સેટ રૂ. ૪૨-૦-૦
ન્યુયૉર્ક	૩૫ " ૧૫-૦-૦
બ્રિટિશ આઈલ્સ	૫૦ " ૨૨-૦-૦
જાપાન	૪૨ " ૨૨-૦-૦
ડેનમાર્ક	૨૫ " ૧૨-૦-૦
ચીન	૪૯ " ૨૨-૦-૦
પૉકેટ સ્ટીરીઓસ્કોપ કાડાંસ	૧૦ " ૨-૮-૦

ચિત્રકાંઠા ઘણી ઓછી સંખ્યામાં સિલક છે. પરદેશથી હવે વધારે સંખ્યામાં આવવાનો સંભવ ઓછો છે. તમારે જોઈતી નહીં સત્વર મંગાવી દ્યો; નહિ તો ખલાસ થયે નહિ મળતાં નિશચ થવું પડશે.

ખાસ લાભ

અમુલ્ય તક

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત મટાડેલી કિંમત

૧ વગર દોકડાનો વૈદ્ય (ધરમચુ ઉપચારોનું પુસ્તક)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૨ પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા (વિવિધ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૩ વહુને શિખામણ (ઝીઝો માટે આશર્યાસંગ્રહ)	૧-૦-૦	૦-૮-૦
૪ અ. સૌ. કુમારી (નાટક) બે. યશવંત પંડ્યા	૧-૦-૦	૦-૧૦-૦
૫ મદન મંદિર (નાટક)	"	૦-૧૦-૦
૬ વીર ગાર્ફીલ્ડ (જીવન ચરિત્ર)	૧-૮-૦	૧-૦-૦

આ ૭ પુસ્તકોના આખા સેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

જતાં પ્રચારને ખાતર માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ માં મળશે.

પોસ્ટેજઅર્થ અલગ. આવી અમુલ્ય તક રજો ગુમાવતા.

લખો:-

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતે આપવાનાં છે માત્ર જૂજ પ્રતો સિલક છે

પાછળથી નહિ મળે માટે આજે જ મંગાવીને વસાવો.

મૂળ કિંમત } પુસ્તકનું નામ { લેવાની કિંમત	મૂળ કિંમત } પુસ્તકનું નામ { લેવાની કિંમત
૩૬ આ.	૩૬ આ.
૭-૦ ૮૦૦૦ શુજરાતી/પુસ્તકો-૫-૪	૧-૮ ધીર ગાર્દીલ્ડ ૧-૦
ની વર્ગીકૃત નામાવલી	૦-૧૪ માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ
ભા. ૧ લો	શિક્ષણકળા ૦-૭
૫-૦ ૪૦૦૦ શુજરાતી પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	૧-૫ રાજ અને આરોગ્ય ૦-૧૦
ભા. ૨ નો ૩-૧૨	૦-૧૩ માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ ૦-૬
૩-૦ વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ૧-૮	૮-૧૧ શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય ૦-૫
૦-૧૪ કસરત અને આરોગ્ય ૦-૭	૦-૧૨ હિંદના ઇતિહાસની વાતો ૦-૬
૧-૧ પ્રગતિને પંથે ૦-૮	૦-૮ હાડપિંજર ૦-૪
૮-૧૧ જૂજ્યના ૦-૫	૦-૫ પરિમલ ૦-૩
૧-૧ વિદ્યાશાળા ૦-૮	૨-૦ કૃતજ્ઞાન ૦-૧૦
૦-૬ સિંહ, ૦-૩	૧-૦ અ. સૌ. કુમરો ૦-૧૦
૦-૧૪ આહારશાસ્ત્ર ૦-૭	૦-૧૦ મહનમંદિર ૦-૬
૦-૧૩ બાળકેળવણી ૦-૭	૧-૮ વૈદ્યાસિક ન્યાયમાળા ૦-૧૨
૦-૧૨ તારાશાસ્ત્ર ૦-૬	૧-૨ મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનો આત્મા ૦-૬
૦-૬ રામાયણરહસ્ય ૦-૩	૦-૫ આર્યોની ઓળખાણ ૦-૨
૦-૬ શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ નો ૦-૩	૧-૧૨ છુકર ટી. વૉશિંગ્ટન ૧-૦
૦-૧૧ મધુમક્ષિકા અને જમર ૦-૫	૧-૮ બાલવિજ્ઞાન ભાગ ૩ નો ૧-૪
૦-૧૪ ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ ૦-૭	૨-૦ અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ૧-૦
૦-૧૩ ફેટલાક રાગો—ભા. ૨ નો ૦-૬	૧-૮ Flowers of Life ૧-૦

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા,

તંત્રી: મણિલાલ અભાશંકર વ્યાસ

વ્યવસ્થાપક: વાઘજીભાઈ ના. અમીન (બી.કે.એ.)

મંત્રી : પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ ત્રિ.

પો. ભા. નં. ૧૦, વહોદરા-

અનુક્રમણિકા

	લેખક	પૃષ્ઠ
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું...	... થી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૫૯
ચિંતનમાં પુસ્તકપ્રેમનું પુનરાગમ	... શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૧૪
સાહિત્યમાં તળપદા તત્ત્વનું મહત્ત્વ...	... શ્રી. તખ્તસિંહ પરમાર	૬૭
કેટલાક શિક્ષકની ગેરસમજ	... શ્રી. રીષવદાસ જ્યોતિર્ભાઈ શાહ	૬૮
પુસ્તકાલય માટે નવી પ્રેરણા	... ડૉ. હરિમસાદ વ. દેસાઈ	૭૦
કામરેજ મહાલ પ્રથમ પુ. પરિષદ...	૭૨
વિન્નપુર મહાલ ત્રીજી પુ. પરિષદ...	૭૩
પુસ્તકપરિચય	... મ. પ્ર. વ્યાસ, 'વિપ્ર', 'અદૃષ્ટ', 'અગત'	૭૫
નવીન શાલ	૮૨
પુસ્તકાલય પર્વણીઉત્સવ-કેન્દ્ર	૮૪
પુસ્તકાલયોની તપાસણી	... શ્રી. ના. નં. ચોકસી	૮૫
સ્વ. મો. ન. અમીન સા. ની પાંચમી સંવત્સરી	૮૬
પુસ્તકાલય નોંધ	૮૭
વ. રા. પુ. મંડળની બહેરાત ૨/૪૩-૪૪	૮૯

સામયિક હોલન

એક તેજસ્વી તારો : સહૃદય કચ્છાશંકર મારતર	૯૧
કામ કરવાની ધગદગી અંગે આદર્શ	... "યુવકરત્ન" ...	૯૨
શરીરશ્રમની મહત્તા	૯૫
"તું ગઈતી ક્યાં ?"	... શ્રી. મનલાલ વ્યાસ	૯૬
અમેરિકાનું જાણીતા જોમ	... શ્રી. કુંભરસી ધરમસી સંપદ	૧૦૧
ચિત્રપટની બિજળા બાળુ	... શ્રી. વિન્નપ બટ્ટ	૧૦૨
પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ ઉપર	૯

પુસ્તક ૧૯ મું

ફેબ્રુઆરી-૧૯૪૪

અંક ૨ જે

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું.

હિંદની માફક ચીનમાં પણ જીવનનિર્વાહનાં સાધનો મળવાં અતિ ફલદાયક થઈ પડેલાં છે, તેથી ચીનના લેખકો એવી લગતની યોજના ધરી રહ્યા છે કે પ્રકાશકોએ તેમને દર હજાર શબ્દો દીઠ ૧૭-૬ રતલ ચોખ્ખા આપવા.

આ વગન ચીની માપમાં એક 'ટૂ' થાય છે, આ લગતને 'હજાર શબ્દો દીઠ એક ટૂ ચોખ્ખાની લગત' તરીકે જોળખવામાં આવે છે. લેખકો-નાટ્યકારો, નવલિકાલેખકો તથા કવિઓ-ચોખ્ખાના એક ટૂ ને જાહે તેની થતી કિંમતના પૈસા લેવાને તદ્દન પ્રુથી છે. આ કિંમત ચીનના ચલણમાં ૧૩૦ થી ૧૪૦ ડોલર થાય છે, પરંતુ તેઓ તેમને અત્યારે મળતા દર-હજાર શબ્દો દીઠ ૬૦ થી ૧૦૦ ડોલર-માં સુધારો કરાવવા માગે છે. અત્યારના ૬૦થી ૧૦૦ ડોલરના દરે તો ગમે તેવો સફળ લેખક પણ પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવી શકે તેમ નથી.

❦

બ્રિટનના સિરેન્સેસ્ટર પરગણામાં પુસ્તકો એકઠાં કરવાની ચળવળમાં ૫૫,૦૦૦ પુસ્તકો એકઠાં થયાં હતાં. તેમાં એક પુસ્તકમાં પાને પાને ટ્રેઝરી નોટ હતી.

❦

નાગપુર નજીક આવેલ 'રામટેક' ટેકરી પર એક સ્તંભ ઊભો કરી મોડે મોડે પણ કવિકુલયુગ કાલિદાસનું સ્મારક કરવા માટે નાગપુર વિશ્વવિદ્યાલયને અભિનંદન ધટે છે. ઓક્ટોબરની રહમી તારીખે આનો પાયો ઉપ-કુલપતિ લેફ. કનૈલ ટી. જે. કેદારના હાથે નાખવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ આટલા સ્મારકથી આ કાર્ય પતી જવું નથી. સિનેમાસૃષ્ટિમાં કાલિદાસના અંધોને તથા પાત્રોને ખોટા સ્વરૂપમાં રજૂ થતા જવાથી લેખાની પણ ચર્ચાની શરૂઆત થવી જોઈએ. પ્રાચીન કવિઓ તથા નાટ્યકારોની સ્મૃતિને મૂર્ત સ્વરૂપમાં તાજી રાખવાની દેશની ફરજનું જ્ઞાન નાગપુર યુનિવર્સિટીએ કરાવ્યું છે.

❦

બ્રિટનમાં ગયે મહિને, પ્રતિજ્ઞા મૂકવામાં આવેલ એક પુસ્તક વિષે ભારે ઉદાપોહ

ચયો હતો. પરંતુ તેમાં તકાવત એ હતો કે આ કોઈ હલકી કોટીની નવલકથા નહોતી પરંતુ એડોલ્ફ હક્કરલીનું ગંભીર, વાસ્તવિકતાથી ભરપૂર તથા આકર્ષક પુસ્તક ' જોવાની કળા ' (Art of seeing) હતું. સાદી કસરતો વડે તેણે પોતાની નમણી પડતી દષ્ટિ કેવી રીતે સુધારી તેનું તેમાં વર્ણન હતું.

સાહિયપોટ ટાઉન હોલના મોટા રૂમમાં ટેબલની આસપાસ બેસીને પુસ્તકાલયની કમિટિએ ત્રીજી વખત એવો નિર્ણય આપ્યો છે કે ' રથાનિક વાચકોના હાથમાં તે પુસ્તક સુકાવું ન જોઈએ. '

કમિટિએ આ બાબત પર લાંબા સમય સુધી વિચારણા અલાવ્યાનું તથા કમિટિના સભ્યો ન હોય તેવા નિષ્ણાત તખીબોના અભિપ્રાય લીધો હોવાનું કહેવાય છે. ડૉ. કોટસને આ નિષ્ણાતોનાં નામ પૂછવામાં આવતાં તેણે તે નામો જણાવ્યાં નહિ પરંતુ કથું કે ' હું ધારું છું ' કે આ સંબંધમાં ધંધાદારી અભિપ્રાય એવો છે કે તે પુસ્તકમાં વર્ણવેલ સારવાર હક્કરલીના કિરસામાં અસરકારક થઈ હોય, પરંતુ તખીબી દેખરેખ વિના જો તેનો જાહેર ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તેની વિપરીત અસર થવા સંભવ છે. '

..

જમો વાઇઝ (આલફ્રેડ) વેગે એંગ્લો-જાપાન યુદ્ધમાં ખૂબ ભાગ લીધો હતો. ' એ મિલિયન ડાઇડ ' (A Million Died) નામક પુસ્તક તાજેતરમાં બહાર પડ્યું છે તેની સમાલોચના ' ન્યુસરિવ્યુ 'માં આવી છે.

આ પુસ્તક વિગતોથી ભરચક હોવાથી તેના અભ્યાસ માટે નકશાઓની જરૂર પડે છે.

મિ. વેગ યુદ્ધનો અજરપત્રી હતો અને તેણે જમો પરના આક્રમણની રસદાયક વિગતો આ પુસ્તકમાં આપી છે.

..

મહારાષ્ટ્ર, જ્વાલિયરને અવારનવાર મરાઠી સંસ્કૃતિ તથા બાપના કેન્દ્ર તરીકે ઓળખાવે છે. જ્વાલિયર માત્ર મરાઠી સંસ્કૃતિ તથા બાપાને જાળીરીને બેઠું છે એટલું જ પરંતુ હિંદના ઉત્તરના ભાગોમાં જન્મેલો પ્રચાર કરવાનું પવિત્ર કાર્ય કરી રહેલ છે. ' મરાઠી રંજભૂમિની શતવર્ષોના સમારંભ ખુલ્લો મૂકતાં જ્વાલિયરના મહારાજાએ ઉપસા ઉદ્ધાર કાઢ્યા હતા.

મહારાજાએ જણાવ્યું હતું કે, શતવર્ષો સમારંભ માટે જ્વાલિયર પસંદ કરવાનું કારણ એ હતું કે મરાઠી નાટકના જન્મદાતા મહાન સંસ્કૃત લેખકો, અવંતિકો-અત્યારના ઉજ્જવનમાં થઈ ગયા હતા.

પહેલું મરાઠી નાટક ૧૮૪૩ માં સાંમલીના તે વખતના મહારાજાની ટ્રેસણાથી લખાયું તથા બજવાયું હતું. મહારાજાએ નાટકે ૧૦૦ વર્ષમાં કરેલ પ્રગતિની નોંધ લીધી તથા તેમાં કિશોરકર, દેવળ, વડેરકર, ગડકરી તથા અન્નેએ આપેલ ફાળોનો વિશિષ્ટ નિર્દેશ કર્યો હતો. શતવર્ષો મહોત્સવના પ્રમુખ શ્રી. બી. વી. વરેરકરને તેમણે અંજલિ આપી હતી.

મરાઠી રંજભૂમિના અધઃપતનનાં કારણોની ચર્ચા કરતાં મહારાજાએ જણાવ્યું કે

‘ સિનેમાના વિકાસને પરિણામે ‘ ચલચિત્રો તથા ટાકીઝ ’ ને અંગે માત્ર મરાઠી રંગભૂમિને જ નહિ પણ આખા જગતની રંગભૂમિને સારી રીતે સદન કરવું પડ્યું છે. જે મરાઠી રંગભૂમિએ શરૂઆતમાં નૌધલાયક પ્રગતિ કરી હતી તેની વર્તમાન સ્થિતિ જોઈને મરાઠી રંગભૂમિના પ્રશંસકને ખૂબ લાગી આવે તે સ્વાભાવિક છે.

❦

વેન્ડેલ વીલ્કીના પુસ્તક ‘ વન વર્લ્ડ ’ (One World)ની અમેરિકામાં દસ લાખ નકલો ખપી જતાં હવે તે ‘ બીજા દશલાખમાં ’ પ્રવેશ કરે છે.

બ્રિટનમાં ધણી પ્રકાશકો તે પ્રગટ કરવા માટે આગ્રહ દતા. આખરે ‘ કેસલ્સ ’ ને તે પ્રકાશનનું માન મળ્યું, અને જથ્થાબા મુજબ પહેલી જ આવૃત્તિ ૫૦,૦૦૦ નકલની કાઢવામાં આવી.

હિંદમાં આ પુસ્તક મળી શકતું નથી. સાંભળવા પ્રમાણે મુંબઈના બારમાં પુસ્તક આવી પહોંચ્યું છે, પણ તે પુસ્તકને આવવા દેવું કે તેના પર પ્રતિબંધ મૂકવો તે સંબંધી હિંદી સરકાર નિર્ણય પર આવેલ નથી.

• બ્રિટનમાં તો ખબર ખાતાના પ્રધાન મંડળે પોતાને પ્રચારકાઈ માટે મળતા કામગીરીમાંથી, પુસ્તક માટે વધારાનો કાગળ આપ્યો છે. ‘ ઇવનિંગ સ્ટાન્ડર્ડ ’ ના જથ્થાવા મુજબ વેચાણનો આંકડો ૧૦૦,૦૦૦ પહોંચાડવા માટે હજુ વધારે કાગળ આપવો પડશે. અહીં જથ્થાવતું આવરણ છે કે, અમેરિકન અગર બ્રિટિશ વેચાણમાંથી વિદેશી રૌપ્ય તરીકે એક પેની પણ લેતા નથી. એની આવકના બધા પૈસા મુદ્દ સખાવતમાં જાય છે.

❦

જ્યોર્જ બર્નૉર્ડે શ્રી સદા ઓરકર દ્વારા જેવા સાહિત્યકારનીઓની કાર્યપ્રશસ્તિ પાસંમેન્ટના ટોરી સભ્ય એવર્લો એકરટર જણાવે છે. તે લખે છે કે, “ ત્યારે હું ” ‘ ડેઇલી એક્સપ્રેસ ’ નો તંત્રી હતો ત્યારે શ્રી અવારનવાર અમારા પત્ર માટે લેખો લખતો હતો. તે પોતાના લખાણનાં મૂક જેવાનો આમલ શખતો અને ત્યારે મૂક પાછા આવે ત્યારે તેમાં સંખ્યાબંધ સુધારા તથા વધારા જોવામાં આવતા હતા. એક રીતે તો ઓરકર વાઇલ્ડ દસ્તપ્રતના આખા દિવસના પુનરાવર્તન પછી તેમાં એક અલ્પવિરામ હોયરતો અને બીજો આખો દિવસ વિચાર કરીતે તે રદ કરતો હતો.

❦

ધી. રામાનંદ એટરજીના મૃત્યુથી ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન. ના ઉપગ્રમખની ખાલી પડેલ જગ્યાએ પંડિત જવાહરલાલ નેહરુને સર્વોચ્ચમતે ચૂંટી કાઢવામાં આવ્યા છે.

વણુમાગ્યું મૂલ્યાંકન

આ વખતનો ‘ પુસ્તકાલય ’ નો ‘ સાહિત્યપરિષદ અંક ’ નોંધે. આપના એ પ્રયાસ માટે આપને ધન્યવાદ આપું છું. આ પત્ર સાથે મેં છ આનાની ટપાલની ટિકિટો-‘ પુસ્તકાલય ’ ની કિંમત-બીડી છે. તો આપ મને ‘ પુસ્તકાલય ’ નો આ અંક વેળાસર મોકલાવવા વ્યવસ્થા કરશો એવી આશા રાખું છું.

ભવદીય

તખ્તસિંહ પરમાર

ઘાઠ વગર વેલો ન વળે.

વાંચ્યા વગર જ્ઞાન ન મળે; દેશ,
કાળ, રાજ અને વખતને નામે
પુસ્તકાલય તમને બોલાવે છે.

(પુસ્તકાલય સૂત્ર ૧૧)

પ્રસિદ્ધ હિંદી ત્રૈમાસિક નાગરી પ્રચારિણી
પત્રિકા વિક્રમની દિસદસાબિંદને અંગે આવતો અંક,
ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ કરનાર છે. તેમાં વિક્રમની મહત્તા
ઉપર વિવિધ દૃષ્ટિગિંદુથી લખાયેલા લેખો આવશે.

❦

‘સંજયન’ના તખલ્લુસથી મધાયમમાં લેખો
લખનાર શ્રી. એમ. રામન્ની નાથર એમ. એ. તું ચાળીસ વર્ષની ઉંમરે અવસાન થયું
છે. તે મધાયમ, સંસ્કૃત તથા અંગ્રેજી ભાષાના વિદ્વાન હોવા ઉપરાંત તામિલ, ફ્રેંચ તથા
જર્મન જાણતા હતા. તેમની સાહિત્યસેવા ફક્ત દસ જ વર્ષની હતી, છતાં તેટલા ટૂંક
સમયમાં તેમણે મધાયમ સાહિત્યમાં નામ કાઢ્યું હતું.

❦

મધાયમ ભાષાના કવિ શ્રી. વલ્લભોલ નારાયણ મેનનને કોમ્પીનના મહારાજાએ,
નીલા નદીના કાંઠા પર ‘પુસ્તકગૃહ’ માટે જગ્યા આપી છે. જો તે કાર્ય માટે પૈસા
મળી શકે તો ત્યાં ગૃહ બાંધવાનો કવિશ્રીનો વિચાર છે. તેમનાં પાંત્રીસ પુસ્તકો પૈકી કેટ-
લાંક અત્યારે અપ્રાપ્ય છે. ‘પુસ્તકગૃહ’ માત્ર તેમનાં જ પુસ્તકો પ્રગટ કરીને બેસી નહિ
રહે. તેમાં મધાયમ તથા સંસ્કૃતની વિરલ હસ્તપ્રતોનો સંગ્રહ પણ કરવાનો છે. તેનો
જાહેર જનતાને લાભ મળશે. આ બધાનો ખર્ચ આશરે દસ હજાર રૂપિયા થવાનો અંકસદી છે.

❦

જાણીતા કવિ શ્રી. કુચુસ્વામી દીક્ષીદારની ૧૦૮ મી સંવત્સરી મનાસમાં ૨૭ મી
ઓક્ટોબરે અનેક સભાઓમાં ઉજવવામાં આવી હતી.

❦

શ્રી. શાસ્ત્રીશ્રામ શીવારતવે ‘હિંદુસ્તાની’માં એક લેખ લખી પંચતંત્રનું પૂર્વની
તથા પરદેશોની કદ્દ ભાષામાં ભાષાંતર થયું છે તેની સવિસ્તર નોંધ લીધી છે. એમ જણાય
છે કે છઠ્ઠી સદીમાં પહેલવી ભાષામાં થયેલ ભાષાંતર પરથી આઠમી સદીમાં અરેબીકમાં
ભાષાંતર થયું અને દશમી સદીમાં અરેબીકમાંથી પર્શિયનમાં ભાષાંતર થયું. આમ ચર્તા ચર્તા
હેવટે જન્મતની લગભગ બધી ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર થઈ ગયું.

❦

હિંદની સ્ત્રીઓની રાષ્ટ્રીય કાઉન્સિલે મુંબઈમાં, વિદેશન કોમેન્સના દોલમાં ૧૮મી
ઓક્ટોબરથી ૫મી નવેમ્બર સુધી ‘બાળકોનું રક્ત’ વાંચનાલય ‘ચલાવ્યું’ હતું. રાહેરમાં
બાલપુસ્તકાલય સ્થાપવાની કાઉન્સિલની ઉમેદ હોઈ, આ અખતરો કરવામાં આવ્યો હતો.
આ અખતરો દરમિયાન અંગ્રેજી, મરાઠી, ગુજરાતી તથા ઉર્દૂ ભાષાનાં ૧૫૦૦ પુસ્તકોની
પસંદગી કરવામાં આવી હતી. આ પસંદગીમાં બાળકોની રસટ્તિ પર ખાસ લક્ષ આપવામાં

કનકા સાહિત્ય પરિષદ હોલમાં, મહિસુરના દીવાન પ્રધાન શિરોમણિ એન. માધવરાવે ખુલ્લી મૂકી હતી. અધિકારીઓ, બીનઅધિકારીઓ તથા રાજ્યના જુદા જુદા ભાગોના સંખ્યાબંધ પ્રતિનિધિઓએ હાજરી આપી હતી. રથાનિક કાનડી દૈનિક 'વિશ્વ-કર્ણાટક'ના તંત્રી મિ. ટી. ટી. સર્જન પ્રમુખપદે હતા.

પરિષદને ખુલ્લી મૂકતાં, મિ. એન. માધવરાવે

‘જીવ્યા કરતાં જોયું બહું.’
પણ ન જોઈ શક્યા તો ? તો
વાંચ્યું બહું. સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ
નહિ હોય તેવી વાતો પુસ્તકા-
લયમાંથી બહુવાની મળશે.
(પુસ્તકાલય સૂચ ૧૨)

પત્રકારોની દરજ્જેનું શબ્દચિત્ર આપ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે ‘જો હું પત્રકાર થયો હોત તો મેં તો સીડીના પહેલે પગથિયેથી-ખજરપત્રી તરીકે શરૂઆત કરી હોત અને ખજર મળે કે ન મળે તેવાં સ્થળોએ-શાળાઓમાં, બહેર ઑફિસોમાં, ઇરિપતાલોમાં તથા રેસ્ટોરાંમાં ખજર મેળવવા માટે હું રખડતો હોત.

પોતાના નવા પુસ્તક ‘વૉટ અમેરિકા મીન્સ ટુ મી (What America means to me) માં મિસિસ પર્લ બેક લખે છે કે, આ શુદ્ધનો અંતરતમ પ્રશ્ન એ છે કે ‘સ્વેત અને કાળા મનુષ્યો કોઈપણ પ્રકારના સહકારમાં સાથે આવી શકે ખરા ?’ જો ન આવી શકતા હોય તો ‘આપણે ભવિષ્યના, વિશાળ પાયા પર રચાયેલા શુદ્ધ માટે તૈયારી કરવી જોઈએ, બીજા કશા માટે નહિ.’ સ્વેત મનુષ્યના બોળના તથા નાના કાળા બાઈ-ઓના દિવસનો અંત આવ્યો છે.

બર્નાર્ડ શૉએ ‘સેંટ જોન’ ક્યાં લખ્યું તે સંબંધી દક્ષિણ આફ્રિકામાં વાહવિવાદ શરૂ થયેલ છે.

કેટલાક લોકોનું એમ કહેવું છે કે શૉએ તે ઝેન્ઝેરીકમાં લખ્યું હતું. ખીજાઓ આ મતનો વિરોધ કરે છે અને કહે છે કે તે તો પાર્ક નેસિલ્લામાં લખાયું હતું.

દૃષ્ટીતી રીતે બન્ને મત સાચા છે, કેમકે શૉના કહેવા પ્રમાણે, નાટકનો થોડો ભાગ ઝેન્ઝેરીક ખાતે ૧૯૨૪ ના જુલાઈની ૧૮ મીથી ઓગસ્ટની ૧૫ મી સુધી લખાયો હતો અને ઓગસ્ટની ૧૫ મીથી સપ્ટેમ્બરની ૧૮ મી સુધી પાર્ક નેસિલ્લામાં લખાયું કરવામાં આવ્યું હતું.

પરંતુ શૉ પોતે જ કહે છે કે “ નાટકની શરૂઆત અથવા તો અંત આપરમાં થયાં નથી. એલ. એમ. એસ. રેલવેના કિંગ્સ કોસ તથા હેટરીફ રોડનો વચ્ચે ઝડપથી ચાલતી ગાડીઓમાં તેનો મોટો ભાગ લખાયો હતો. આ ભાગને ક્યાં રથાન આપવું તે ભૂમિતિનો પ્રશ્ન છે અને તે પ્રશ્ન હું મિ. દ. વેલેરા પર છોડી દઉં છું. કેમકે તે ગણિતશાસ્ત્રના નિષ્ણાત છે અને હું મોડું મોકું છું. ”

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનાં સરકારી પ્રિન્ટિંગ ઑફિસે ગાદમ ચ્યાંગ કાઈ ચેકનાં તે દેશમાં

થયેલાં બધાં ભાષણો પ્રગટ કર્યાં છે તે જાણી એક પૂર્વવાસીને સ્વપાયેલા આટલા માન માટે હિંદ તથા ચીન ગર્વ લેશે. કોંગ્રેસના સભ્ય સોલ બલ્લમ, જે પ્રતિનિધિ સભાની કમિટિના પરદેશ આતાના બનાવોના પ્રમુખ છે. તે લખે છે કે ‘આ પુસ્તક માત્ર યુનાઇટેડ રોટસ અને ચીન વચ્ચે સાંકળરૂપ થશે એટલું જ નહિ પણ જે લોકો અંગ્રેજી ભાષા બોલે છે તથા વાંચે છે તેના પર પણ પ્રભાવ પાડશે.’

‘ટાઇમ્સ લિટરરી સપ્લીમેન્ટ’ના ૭ મી ઑગસ્ટના અંક પરથી જાણાય છે કે ઇંગ્લેંડ પુસ્તકોની તંગી સહન કરી રહ્યું છે. આ તંગી ન ગમે તેવી છે છતાં સહન કરવામાં સહેલી છે. નીચેનાં વાક્યો સૂચક છે:—

“પુસ્તકોની તંગી તથા લોકોની ભૂખ એટલાં બધાં જાણીતાં છે કે પુસ્તક વોટાળવાને જો કોઇ કાગળ મેળવી શકે તો તે ગમે તે કિંમતે જરા પૈસા સુરક્ષેથી વિના વેચી શકાય છે. પુનર્મુદ્રણોની માગ, સંતોષી શકાય તે કરતાં એટલી વધારે છે કે, કોઇ પણ આખી આવૃત્તિ, રટોકમાં આવ્યા બાદ અઠવાડિયામાં-એકે દિવસમાં પણ વેચાઇ જાય છે.

લેખકોએ ધૈર્ય રાખવાનું છે, જનતાએ અગવડ વેઠી લેવાની છે તથા પ્રકાશકોએ મર્યાદિત નકાદી સંતોષ માની લેવાનો છે. કાગળની પરિસ્થિતિ સુધરવાની આશા દૂર છે.

૮ મી ઑગસ્ટનાં ‘ન્યૂયૉર્ક ટાઇમ્સ બુક રિવ્યુ’માં જાણાવ્યા મુજબ યુનાઇટેડ રોટસમાં ‘કલાસિકલ’ તથા પ્રાસંગિક પુસ્તકોનું નવું વેચાણ અંશૂતપૂર્વ છે. અહીં કાગળની માપબંધી એટલી ઠક્ક છે છતાં પ્રકાશકો જનતાની માગણીને પહેાંચી વળતા નથી.

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

ચિટનમાં

પુસ્તકપ્રેમનું પુનરાગમન

થોડાજ દિવસો પહેલાં ઇન્ટરબરીના ધર્મોપદે એવું સૂચન કર્યું હતું કે, ગમે તેવા સાદા ઘરમાં પણ પોતાનું નાનું પુસ્તકાલય હોવું જોઇએ. દરેક મંથવિકેતાની આ લાંબા સમયની ઇચ્છા છે, અને તે સિદ્ધ કરવાનો સમય વિશ્વયુદ્ધ વખતે આવેલ છે.

યુદ્ધ પહેલાં ચિટનના લોકો પુસ્તકખરીદતી પ્રજા નહોતી. પુસ્તક પર માથા દીક પાંચ શિલિંમના ખર્ચાનો અડસટ્ટો આવતો હતો. પાંચ પુસ્તકો પર વિદ્યાર્થીઓ, શાળાઓ તથા કોલેજો તરફથી અનિવાર્યપણે ખર્ચાતી મોટી રકમ ધ્યાનમાં લેતાં, લોકોની મોટી સંખ્યા ભાગ્યે જ પુસ્તક ખરીદતી એ સ્પષ્ટ છે.

આનો અર્થ એ નથી કે ચિટનની પ્રજા પુસ્તક વાંચનારી પ્રજા નહોતી. આથી ઊલટી રીતે દેશનાં શ્રેષ્ઠ મ્યુનિસિપલ પુસ્તકાલયોમાંથી તથા ચિટનના દરેક શહેરમાં મળી આવતા વેપારી પુસ્તકાલયોમાંથી અસંખ્ય વાચકો પુસ્તકો મેળવીને વાંચતા હતા.

મંથવિકેતાઓના યુગરતનો પ્રશ્ન સુરક્ષેલ બન્યો. પુસ્તક બંડારોએ રોજનરી તથા

ની સામાન પર પોતાનું ધ્યાન વધારે કેન્દ્રિત કર્યું, અને ઇંગ્લંડના પરગણાના નાના અંધવિક્રેતા માટે પોતાની અંધી શક્તિનો ઉપયોગ દ્વિત પુસ્તકો માટે કરવાનું વિરલ બન્યું. પાંચપુસ્તકો ઉપરાંત, આવાં ખૂબ અપતવાળાં પુસ્તકોની, સનસનાટી ઉપગમે તેવાં પુસ્તકોની અદ્ભુત પ્રેમકથાઓની તથા રાજકીય પરિસ્થિતિ વિષે છેલ્લામાં છેલ્લા અહાર પડેલ પુસ્તકોની ગણણી થતી હતી.

ધણે ભાગે, આ અંધવિક્રયનો દોષ હતો. સિનેમા ફિલ્મ બાબત લોકોને જાણ કરવામાં આવે છે કે કેમ તેનું ફિલ્મઉદ્યોગ ધ્યાન રાખે છે, વર્તમાનપત્રો દરરોજ તેનાં ઢોલ પીટે છે, રમતગમત તથા પીણાના આનંદની જાહેરાત કરવામાં આવે છે, પણ પુસ્તકના ધંધાએ પોતાના માલની જાહેરાત કરવામાં આવે છે પણ પુસ્તકના ધંધાએ પોતાના માલની જાહેરાત માટે કશુંએ કર્યું નહિ. પુસ્તકોના વધતા ફેલાવા માટેના નૂતન વિચારોને ધંધાદારી મંડળોએ અવગણી કાઢ્યા. પુસ્તકોની દુકાનો પણ બહુ વિદ્વાનમયી તથા ભક્તમયી દેખાવા લાગી અને ધણી લોકોને તેમાં પ્રવેશ કરતાં શરૂ આવવા લાગી. આ-પાર્ટી વખતની વાતચિત માટે છેલ્લામાં છેલ્લું ખૂબ અપતવાળા પુસ્તકના વાચનથી રમખંડ રીતે જુદો તરી આવતો, વાચનનો આનંદ કે પ્રેમને પોતાના જીવનનું એક અંગ બનાવવાનો આનંદ હિટનમાં તદ્દન અજાણી વસ્તુ જ હતી.

પોતાનો વિશિષ્ટ પ્રકારનો શોખ અથવા તો તેમની કારકિર્દીના ધંડા પર પુસ્તકો કેટલી અસર કરશે તેની લોકોને સમજ નહોતી. એ વાત સારી છે કે, અધા વિષયો પર સંખ્યાબંધ પુસ્તકો વેચાયાં છે. પરંતુ આ વેચાણ તો જે લોકો પુસ્તકોને પોતાના મલાહકાર તથા આનંદશકી તરીકે વાપરતા હતા તેમને જ થયું હતું. આ કુદરે એક મહાન વસ્તુ એ કરો છે કે આ વર્તુલમાં હજારો નવા આગંતુઓનો પ્રવેશ થયો છે.

યુદ્ધની શરૂઆત થતાં પડેલાં તો પુસ્તકવેચાણમાં મંદી આવી, લોકો એટલા અધા સુંઝાઈ ગયા હતાં કે પુસ્તકો ખરીદવાનો તેમને વિચાર જ ન આવતો. કમરાઃ હિટન યુદ્ધની પરિસ્થિતિથી ટેવાતું ગયું તેમ, લોકોએ વાચનની શરૂઆત કરી. આજે લોકો ઇતિહાસે કદી ન ખરીદે કપોં હોય તેથી વધારે પુસ્તકો વાંચે છે. ૧૯૪૨ માં ભારી દુકાને ત્રીસ લાખ પુસ્તકો વેચાયાં હતાં; આ વર્ષના ઝાગમગ સુધીમાં અગ્રે વીસ લાખ પુસ્તકો વેચ્યાં છે.

લોકોને ક્યા પ્રકારનાં પુસ્તકો જોઈએ છે તે જોવાનું પણ રસપ્રદ છે. મહાન 'ક્લારિક્સ' (આદર્શ પુસ્તકો) વર્ષો સુધી કાગળની મિથોમાં ચોકલાતાં અમર તો ૬ આનામાં વેચી નાખવામાં આવતાં, તેની આજ ખૂબ જ અપત છે. કોઈપણ અંધવિક્રેતાની ચાહદાસ્તમાં પહેલવહેલાં જ, શેક્સપીઅરનાં પુસ્તકો અપ્રાપ્ય યથા પડ્યાં. ગ્રંથ નાતાલ વખતે ટોલ્સ્ટોયના પુસ્તક 'વૉર એન્ડ પીસ' માટે જીએલ્લેરોની દુકાન પાસે લોકો હારબંધ ભેગા રહેતા હતા. પેલા આનંદપ્રદ લેખક ટ્રોલ્કોપે પણ પોતાનું સ્થાન મેળવ્યું છે.

ગયા યુદ્ધમાં ઉમર ખરવામાંનાં પુસ્તકો ખૂબ અપતાં, તેમ આ યુદ્ધમાં પણ ખૂબ અપે છે. બીજાં નીચેનાં પુસ્તકોની માગણી થાય છે. 'પેસ ડાયરી', બોરવેલની 'લાઇફ ઓફ બર્ડ-સન', 'મોર્ટલેવેન', 'ધી ઓક્સફર્ડ બુક ઓફ ક્વેટિયન્સ', 'એકનના ઈન્ધો', પ્રો. હેનકે, રમ્પાર્ડ કિર્લિગ અને ડિકન્સ, રેડિયો પર પુસ્તકો સંખ ધેનો વાર્તાલાપ.

જનતાનો મોટો ભાગ સાંમળે છે. કોષ્ટિક પુસ્તકની ભલામણ કરવામાં આવતાં પુસ્તક બંડારમાં તેની ખૂબ માગણી થાય છે.

આજે તો દરેક જાણુ પુસ્તક ખરીદ કરે છે તેનાં કારણો શોધવાં મુશ્કેલ નથી. પહેલું તો કદાચ, લોકો વધારે પૈસો કમાઈ રહ્યા છે. બીજું, આ ધંધા પર સરકારની ઉદાર તથા કુરંદેશીબરી નીતિ હોય, તેના પર ખંધેનો ન હોવાથી લોકો કરથી મુક્ત થઈને ખરીદ કરી શકે છે. દૂર દૂર આવેલાં સ્થાનોમાં, યુવકોને કુરસદનો સમય માળવાનું બીજું સાધન ન હોય તેઓ આરામ મેળવવા પુસ્તકો જ વાંચે છે.

દરેક મનુષ્યના જીવનમાં આવેલ મહાન પરિવર્તનને અંગે, દરેક માટે કંઈક નવું જાણવાનું આવશ્યક બન્યું છે અને ટેકનિકલ પુસ્તકો માટેની માગણી બહુ વધી પડી છે. વાયુશાસ્ત્ર, એન્જિનિયરીંગ, રેડિયો, નૌકાદળ, નાગરિક સંરક્ષણ અને વિજ્ઞાનની દરેક શાખા પરનાં પુસ્તકો હજારોની સંખ્યામાં ખપે છે. સર્નદી નોકરોમાંના ધણા લોકો યુદ્ધ પછીની કારકિર્દીનો અભ્યાસ કરી રહ્યા છે, અને વૈદકનાં પુસ્તકો, દંતવિજ્ઞાન, એન્કિંગ તથા ધંધાની રીત સંબંધનાં પુસ્તકોનું વેચાણ બહુ જ મોટું છે.

અંધારપટ તથા મુસાફરીની હાડમારીને અંગે લોકોને ઘેર રહેવાની ફરજ પડે છે. હવે દરેક મનુષ્યને કોષ્ટ ને કોષ્ટ પ્રકારનો શોખ હોય છે. તે શોખનું શિક્ષણ લેવા તે પુસ્તકો ખરીદ કરે છે. સસલા ઉછેર, મધમાખ ઉછેર, ગૂંધણકામ, ટિકિટોનો સંગ્રહ, ભરતકામ, ખાગકામ, રસોઈ વગેરે ઉપરનાં પુસ્તકોની સતત માગણી રહ્યા કરે છે.

વિરલ પુસ્તકોનો ધંધો પણ સારો ચાલે છે. લોકો વિરલ પુસ્તકોમાં નાણાં રોકે છે, અને આવાં પુસ્તકોની કિંમત પણ સાતમા આસમાને પહોંચી છે.

બ્રિટનમાં પરદેશીઓની ધણી મોટી સંખ્યાની હાજરીને અંગે પરદેશનાં પુસ્તકોની માંગ પણ વધી છે, નોકરીને અંગે આવેલા માણસો પંદેશી ભાષાઓનાં ધણાં પુસ્તકો ખરીદ કરે છે અને રશિયન તથા રોનિય ભાષાનાં પુસ્તકોની ખૂબ માગણી છે; કેમકે આ બંને ભાષાઓ યુદ્ધ પછીની પુનરંચનામાં ખૂબ અગત્યની ગણાય છે. યુદ્ધવિષયક અભરોમાંથી રાહત તરીકે ધણા લોકો કળા તથા પ્રવાસનાં પુસ્તકો ખરીદે છે, અને દરેક યુદ્ધમાં બને છે તેમ ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન અને કાવ્યનાં પુસ્તકો પણ સારા પ્રમાણમાં વેચાય છે.

સનસનાટી ઉપજાવે તેવાં પુસ્તકોનું વેચાણ પણ ચાલુ છે, પણ પરદેશની રાજનીતિનાં પુસ્તકોનું વેચાણ ઘટ્યું છે. અત્યારે તો લોકોને યુદ્ધની વિષમ પરિસ્થિતિ તથા યુદ્ધ પછીની પુનરંચનામાં વધારે રસ પડવા લાગ્યો છે.

ખાળકો હમેશ કરતાં વધારે વાંચવા લાગ્યા છે અને બાલસાહિત્ય માટેની માગણી અત્યુત્તર રહી છે. બાલસાહિત્યના આવતી નાતાલના ધસારાને પહોંચી વળવા માટે પ્રકાશકોએ માર્ય માસથી તૈયારી કરવા માંડી છે.

પોતાના ધંધાની યોગ્ય આખાટી જોઈને મંથવિદેતા ખુશ થાય એ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ તેનો ખરો આનંદ તો એ છે કે, પુસ્તકો જીવનને જે આનંદ તથા સમૃદ્ધિ આપે છે તેની બ્રિટનને ફરીથી જાણ થઈ છે.*

સાહિત્યમાં તળપદા તત્ત્વનું મહત્ત્વ

‘સાહિત્ય અને તળપદી ભાષા’ નામના એક લેખમાં શુન્નરાત્રી સાહિત્યમાં તળપદી ભાષા કેમે કેમે રચેલ નજરે પડે છે એની ચર્ચા કરી હતી, આજે એ તળપદું તત્ત્વ—માત્ર ભાષાનું જ નહિ પણ વર્તન, વાતાવરણ અને ભાષા—એ ત્રણેય સાહિત્યમાં સ્થાન છે એની ચર્ચા—કાંઈક વિચારણા કરવા ધારું છું.

પ્રથમ પ્રશ્ન એ જ છે કે ‘આ તળપદું તત્ત્વ’ શા માટે ? એના માટે વિવેચકો એકોભાવથી કેમ લખે છે કે એનો અભાવ હોય ત્યારે એ કૃતિના લેખક સામે બખાળા શા માટે કાઢે છે ? આ પ્રશ્નનો જવાબ ‘સાહિત્ય શું છે ?’ એ પ્રશ્નના જવાબમાં આવી જાય.

સાહિત્ય એટલે જીવનની પ્રતિકૃતિ એમ અનેક સ્વીકારે છે. અને જો એ સત્ય હોય તો સાહિત્યકારની કૃતિમાં એ જીવનની છબી બળપૂર્વક રજૂ કરવા તળપદા તત્ત્વની અત્યંત આવશ્યકતા એને લાગે જ એક જગ્યાના માણસો સંસ્કૃતિમાં બીજાથી ભિન્ન કઈ રીતે છે, એ પ્રદેશના રીતરિવાજો કેવા છે, શોકોની જીવન જીવવાની પદ્ધતિ કયા પ્રકારની છે, સંસ્કાર કેવા છે—એ સર્વે માત્ર સાચી તળપદી કૃતિ પરથી જાણી શકાય. વેસેકસનું જીવન યથાર્થ રૂપે રજૂ કરતી હાર્ડીની એન્જ નામી નવલે, સ્કૉટની સ્કૉટલૅન્ડને જીવંત કરતી *Waverley* *novels*—ને ખરું કહીએ તો તળપદા તત્ત્વને સાહિત્યમાં પ્રથમ સમાન સ્થાન આપનાર તો એ જ !—આફ્રિકાની સોનાની ખાણોને અને એમાં કામ કરતા મજૂરોને જીવંત ખડા કરતી એટ હાટ્ની નવલિકાઓ—આ સર્વે તત્કાલીન કે તત્પ્રદેશિક સર્વે માહિતી આપી આપણને આનંદ આપે છે. શુન્નરાત્રીમાં પણ મેઘાણીની કલમે જૂનું કાઠિયાવાડ ફરી જીવંત બન્યું છે; ‘રત્નપ્રતાપી’ જેવી વાતોમાં ધૂમકેતુ રાજપૂતયુગ ખડા કરે છે; તો ‘સ્વર્ગ અને પૃથ્વી’ ‘વૈશાલિની વનિતા’ જેવામાં પ્રાચીન વાતાવરણ ખડું થાય છે; રામનારાયણ નામરદાસ પાઠકે ‘જગતનો તાલ’માં, ધૂમકેતુએ ‘પરાજય’ અને ‘ગોવિંદનું ખેતર’માં, શુશુવંતરાય આચાર્યે ‘હરિદ્રનારાયણ’ અને ‘રામકદાણી’માં, પન્નાલાલે ‘વળામણા’માં તેમ જ નાતીમોટી નવલિકાઓમાં, સુંદરમે નવલિકાઓમાં, એવાજ નવલકાર રતિલાલ ત્રિવેદીએ ‘કાટનાં માળખાં’માં આપણા ગ્રામજીવનને ખડું કયું છે. પછી એ પન્નાલાલનું ઈંડર આસપાસનું વાતાવરણ હોય, કે સુંદરમ ભરૂચ જિલ્લાની આસપાસનું વાતાવરણ સ્વવામાં રાચતા હોય; ‘ધરતી’માં નીર દેસાઈ સુરત જિલ્લાના ખેડૂનને અને એની ભાષાને રજૂ કરતા હોય; ધૂમકેતુ—મેઘાણી કે રતિલાલ ત્રિવેદી કાઠિયાવાડના ગામડાઓને જીવંત કરી મૂકતા હોય !—પણ આ સર્વે દ્વારા આપણને શુન્નરાત્રીમાં જ રહેલી આચાર-વિચારની ભિન્નતાની ખબર પડે છે. અને એમાંથી ધરતીની સોમ્ય આવૃત્તિ હોવાથી આપણને વાંચવું પણ વધારે મમે ! એ ખૂબી છે તળપદા તત્ત્વની ! એના જ અભાવે કોઈ પણ સારા લેખકની કૃતિનો રસારવાદ આપણે ન માણી શકીએ. કારણ કે એના મૂળમાં જ અવાસ્તવિકતા છે.

હવે બીજો પ્રશ્ન એ યશ કે આવી બાર માફએ બદલાતી બોલીને રજૂ કરવું સાહિત્ય ચિરંજીવ કેમ બને ? એ બોલી બધા તો ન જ સમજી શકે !

આનો ઉત્તર તો અત્યંત સ્પષ્ટ છે. એ બોલી—એ ભાષા જ અક્ષરશઃ મલે આપણને

ન સમગ્રાય. પરંતુ ખેડૂત, ધારાળા કે દુખળાની પોતાની જ ભોક્ષીમાં એમનો આત્મા વ્યક્ત થાય છે તે અન્ય રીતે નથી થતો અને એ આત્મા જ ઠાઠ પણ સાહિત્યનું સર્વકાલીન તત્ત્વ છે. ક્ષેત્ર કયો એ પ્રશ્ન સાચો હોત તો જ. એમ. સીંગલું અદ્વિત ગણાઇ ગયેલ નાટક “Riders to the sea” ઠાઠ વાંચત જ નહિ ! કારણ કે એ શુદ્ધ અંગ્રેજ ભાષામાં નથી-આયેરિશ ભોક્ષીમાં છે. આમ છતાં આજે પ્રથમ કક્ષાની કરુણિકા ગણાય છે તે જગતની ધણીખરી ભાષાઓમાં એનાં રૂપાંતરો થયાં છે. એ રૂપાંતરોમાં પણ ભાષાનો નહિ પણ અમુક ભોક્ષીનો જ સવિશેષ પ્રયોગ થયો છે-એ સુધાવું ન જોઇએ. અમેરિકન ભાષાના Folk play-લોકનાટ્યો-માં ભોક્ષી જ મુખ્યત્વે હોય છે. છતાં એની કલા હીન ગણાતી નથી. ત્યારે ગુજરાતી સાહિત્યમાં એનો એવો ભય રાખવાની ઠાઠ જરૂર નથી.

સૌથી વધારે તો એક પ્રદેશની રહેણીકરણી, વાતાવરણ અને ભાષા રજૂ કરતું આ તળપદું તત્ત્વ ભવિષ્યની પ્રગતને આપણી પ્રગતિ માપ કાઢવાની પારાકીશી બની રહેશે. એક દિવસ એવો પણ આવે કે આપણે અત્યંત સુધરી જઈએ-આપણા ભોક્ષીભેદો ઓછા થાય; આચારભેદો ઓછા થાય-ત્યારે સંશોધકને ખડું જૂઠું ગુજરાત જાણવા આવી તળપદાં તત્ત્વોવાળા કૃતિઓ પર ધ્યાન આપવું પડશે. આ જ એની મહત્તા છે.

તખ્તસિંહ બહેરાલાઇ પરમાર

કેટલાક શિક્ષકોની ગેરસમજ

વૃંડાદરા રામનના શિક્ષકવર્ગનો આપણો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સાથે ન જૂની સંકાય તેવો ગાઢ સંબંધ છે. અત્યારે પણ ધણા ગામોમાં શિક્ષકો જ મંત્રી તરીકેનું, મંત્રપાલ તરીકેનું અગર બન્ને કામો કરતા જોવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના વિકાસમાં પણ તેમનો દિસ્તો નાનો નથી. સ્વ. મહારાજ સા. ની મુરાદ અને અમીન સાહેબની ધમશ શિક્ષકવર્ગના સહકાર વિના આરંભી કૃણીમુત થઈ શક્યા હોત કે કેમ એ ચંકાસ્પદ છે. નવીન પુસ્તકાલયો ઉધાડવાં અને ઉધાડ્યા બાદ સાલ દરસાલ વાર્ષિક મદદ મેળવી અંદાજપત્રો બનાવવાં અને કેટલીક વખત આગ્રહી આજે-વાનો સાથે કામ લેવું એ મુશ્કેલ કાર્ય છે. અને એ કાર્યો કેટલાક શિક્ષકબાઈઓએ કરી આ પ્રવૃત્તિ વિકસાવવામાં સંગીન મદદ આપી છે અને હજી આપી રહેલ છે. આવા રાષ્ટ્ર-ધરતરના કાર્યમાં પોતાની સેવાઓ અર્પવા બદલ તે શિક્ષકવર્ગ સદુના ગાનને પાત્ર છે.

પરંતુ કેટલાક શિક્ષક-શિક્ષિકાઓમાં પુસ્તકાલય વિષે એક ગેરસમજ જોવામાં આવે છે. અમારા પુસ્તકાલયમાં વિદ્યાર્થી વાચકો વધે તથા તેમનામાં વાચનરસ જાગે તે માટે અમોએ પ્રયત્ન શરૂ કરેલ. અને જણાવતાં હવે યાચ છે કે જોતજોતામાં વાચક સંખ્યા સારી વધેલી; પરંતુ બે માસ પછી એ સંખ્યા એકદમ ઘટી ગઈ. તેનાં કારણોની વિદ્યાર્થીઓને પૂછીને તપાસ કરતાં તેમની મુખ્ય બે ફરિયાદો માલમ પડી. તેમાંની પહેલી ફરિયાદ તો શિક્ષકો સામે જ હતી. કહે છે કે તેમના શિક્ષકો તેમને પુસ્તકાલયમાં જવાની ના પાડના હતા, એટલું જ નહિ પણ જનાર વિદ્યાર્થીને ધમકાવતા હતા.

આથી હું એ ત્રણ શિક્ષકોને ખબરો. તેમણે ફરિયાદ માન્ય રાખી અને પોતાનાં કારણો રજૂ કર્યાં. તે સાંભળીને હું આશ્ચર્ય પામ્યો.

તેમનું કહેવું એ હતું કે વિદ્યાર્થીઓ ને છતર વાચન વાંચે તો તે નિશાળનાં પુસ્તકો વાંચે નહિ એટલે પરીક્ષામાં પરિણામ ઓછું આવતાં અમારે શોષવું પડે. તેથી અમે તેમને અટકાવીએ છીએ. મેં કહ્યું કે છતર વાચનથી તો તેમનો વાચનરસ ડેળવાય છે. પરિણામે તેઓ વાંચતા થાય છે અને તેથી તેમના બહારના જ્ઞાનમાં વધારો થાય છે. તે એટલે સુધી કે તેમના અભ્યાસમાં પણ તે જ્ઞાન ધણું ઉપયોગી થઈ પડે છે. નિબંધલેખન એ આની ખાસ સાક્ષીરૂપ છે. ‘વનરાજ વાવડો’ ‘સિદ્ધરાજ’ ‘વસ્તુપાળ તેજપાળ’ ‘મહમદ બેગડો’ જેવાં ખાલભોગ્ય પુસ્તકો વાંચકોના ઇતિહાસના જ્ઞાનમાં તેમ જ ‘સુરત’ ‘વડોદરા’ ‘તારંગા’ તથા છતર સાહાં પ્રવાસવર્ણનો તેમના જુગોળના જ્ઞાનમાં સારો વધારો કરી તે વિષયો તરફ તેમને આકર્ષે છે.

વળી એક વિદ્યાર્થી ને અમારી હાઇસ્કૂલમાંથી મેટ્રિકની પરીક્ષામાં સારે નંબરે આવેલ તેની વાત કહી કે ત્રિમાસિક, છમાસિક તથા વાર્ષિક પરીક્ષાના દિવસો પહેલાં જ નહિ પણ પરીક્ષાના જ દિવસોમાં પણ એ છતર વાચન ચાલુ રાખતો તોપણ સિત્તરે એથી વિદ્યાર્થીઓના વર્ગમાં પ્રથમ અગર બીજા નંબરે પાસ થતો.

છતર વાચન ડેળવણીનું પૂરક છે, નહિ કે રોધક. વળી મામડાના પ્રાથમિક શિક્ષકોની ખાખતમાં તો આરેક ઓપડી બધી જીડી જનાર ખેડૂતવર્મનાં ખાળકો પાછળથી વાચનના અભ્યાસ વિના વાંચતાં લખતાં પણ ભૂલી જાય છે. પરંતુ જો તેમનામાં ખાળવયથી જ વાચનરસ ડેળવાય તો તેઓ વાંચતાં લખતાં ભૂલી જાય નહિ. વધારામાં તેમના જ્ઞાનમાં કેટલોક ઉપયોગી વધારો થતો રહે.

તે વખતે તો તેમણે મારી વાત કબૂલી.

થોડા વખત બાદ અમેએ ખાલવાચકોની બીજી ફરિયાદ પણ દૂર કરી. ફરી પ્રયત્ન કરતાં વાચકોની સંખ્યા વધી. પરંતુ આને એ ત્રણ માસ પછી પણ ખાલવાચકો પાસેથી ઉપરની પ્રથમ ફરિયાદ આવે છે.

તો શિક્ષક-શિક્ષિકાવર્ગને મારી વિનંતિ છે કે તેઓ પોતાની જો આવી ગેરસમજ હોય તો દૂર કરે અને પોતાના સાથીઓમાં ડાહ્યાની આવી સમજ જુએ તો તે દૂર કરવા પ્રયત્ન કરે અને રાષ્ટ્રધડતરના આ મહાન કાર્યમાં પોતાનો સાથ આપે.

સાથે સાથે પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબોને પણ કેટલાક શિક્ષક-શિક્ષિકાઓની આ ગેરસમજ દૂર થાય તે માટે વટહુકમ પ્રસિદ્ધ કરીને અને જ્યારે ડેળવણી ખાતાના નિરીક્ષકો શાળા તપાસવા જાય ત્યારે જાતે શિક્ષકોને સમજ આપી, શાળાના વિદ્યાર્થીઓ (કન્યાઓ સહિત) પુસ્તકાલયનો નિયંત્રિત લાભ લે છે કે નહિ તે ખાખત યોગ્ય તે સૂચના શેરો કરે તે માટે ડેળવણી ખાતા સાથે યોગ્ય પત્રવ્યવહાર કરવા વિનંતિ છે.

રીખવદાસ જેસિંગદાસ શાહ

પુસ્તકાલય માટે નવી ગ્રેરણા*

જે ગામમાં મંદિર ન હોય તે ગામને કુમામ કહેવામાં આવતું.

અને એવા ગામમાં ઢાંઢાએ રહેવું ન જોઈએ એમ સંત પુરો કહેતા.

ઠારણ એ હતું કે મંદિર હોય ત્યાં દેવદર્શન માટે વહેવા ઉઠે, સ્નાન-સંધ્યા કરે; ઉત્સવો યાય, ઢાંઢા પુરાણી કથાવાતી કહેવા આવે; કવચિત સત્સંગ યાય; ગેળા ભરાય અને એ રીતે ધીમે ધીમે ગામ સંસ્કારી બનવું જાય.

આ જમાનાનું મંદિર તે પુસ્તકાલય છે. જે ગામમાં પુસ્તકાલય ન હોય તે ગામમાં તમારે રહેવું નહિ એમ કું કું હતું.

અમદાવાદ શહેરની જૂની હદમાં ૧૫૦૦ પોળા છે અને એ એક એક પોળ એક એક ગામ જેવડી છે.

એ હિસાબે અમદાવાદમાં ૧૫૦૦ લાઇબ્રેરીઓ જોઈએ; પણ ભાગે સો જ લાઇબ્રેરીઓ હશે; એટલે અમદાવાદની ૧૪૦૦ પોળો સારા માણસોએ રહેવા લાયક નથી.

લાઇબ્રેરી વગરની પોળમાં રહેનારાં જડ, મૂર્ખ અને જમાનાની પાછળ રહેવાનાં અને એમનાં છોકરાછોકરીઓ પણ એવાં જ નીવડે એમાં શક નથી.

શાહપુર, જમાલપુર અને દરિયાપુર ઢાંઢાણીમાં પાછળ છે અને ખાડિયા કે કાળુપુરમાં પહેનારો પ્રમાણમાં સંસ્કારી છે એવું ઠારણ રખે છે.

ખાડિયામાં આપારાવ બોળાનાય લાયબ્રેરી હતી, (જે હાલ રાયપુર ઇસ્લામ બકાર આવેલી છે,)

કાળુપુરમાં લાલા લજપતરાય લાયબ્રેરી છે.

શાહપુર, દરિયાપુરમાં પણ લાયબ્રેરીઓ નીકળી છે અને તમારા જમાલપુર વિભાગમાં પણ માંડવીની પોળની લાયબ્રેરી મારા મિત્ર રમણલાલ જાનીના પ્રવાસથી સુંદર ચાલે છે.

ત્યાં તો બપોર પછી બહેનો, લાયબ્રેરીનો કમળો લેતી અને ઘેર ઘેર પુસ્તકો પકોંડવાની પણ સેવા કરતી હતી.

ટોકરશાની પોળને અભિનંદન ધટે છે કે મોડાં મોડાં પણ તમે જગ્યા અને સહભાવથી પ્રેરાઈને આજે દેવી સરસ્વતીનું મંદિર તમે રચાવો છો.

ખાડી, એક રીતે જોઈએ તો અમદાવાદને જેટલી પૈસાની પડી છે એટલી વિક્રતા કે જ્ઞાનની પડી નથી.

પણ પૈસાના દમ હોય તોયે જ્ઞાનથી જેવું સુખ મળે છે એવું સુખ ધન-દોલત આપી શકે એમ નથી.

ધનથી બહુ તો શરીરને સુખ મળે, પણ મન, જીવિ અને આત્માનો વિકાસ તો પુસ્તકોના સત્સંગથી જ થવો. આ સત્સંગ જેવો તેવો નથી. એનાથી ચારિત્ર્ય પણ સુધરે છે અને ચારિત્ર્યથી જ સાચી મનુષ્યજીવનની સાર્થકતા યાય છે.

* અમદાવાદના એક લતામાં પોળ પુસ્તકાલયના સ્વધારનપ્રસંગે આપેલા બ્યાખ્યાન પરથી.

તમે બહેનો પણ આ પુસ્તકાલયને ખીલ-
વવામાં ધ્યાન આપજો અને ઘેર ઘેર સારાં પુસ્તકો
વેચાવજો.

તમારામંથી બહુલા હોય અને સારું વાંચી
શકે ને પુરસદ મળે ત્યારે ખીનની આમળ સમૂહ-
વાચન કરો અને જીવનના તથા દેશના પ્રયત્નો
સમજી જાવ !

પૃથ્વી પર જુઓ. અત્યારે શું જાની રહ્યું
છે ? ચોમરદમ દાવાનળ સળગ્યો છે. આપણા દેશ
પર પણ યુદ્ધના બહુકારા વાગી રહ્યા છે અને તેવે
સમયે નેતાઓ કારાવાસ સેવે છે.

આ બધું તમે વર્તમાનપત્રો વાંચો તો સમજાય અને દેશપ્રત્યેયું કર્તવ્ય પણ સૂઝે.
વર્તમાનપત્રો માસિકો અને સારાં સારાં પુસ્તકો બહેનોએ પણ પુરુષોની માફક જ
વાંચવાં જોઈએ, નહિ તો તમે ઓઢસે બેસીને કુધણીઓ કપાં કરો છો અને કાચુ-મોકાકાચુમાં
વખત બગાડો છો.

જૈન ભાષ્યોને પણ કુંઘવિતિ કરે છું ? એમણે બે વખત દાળભાત ખાવાની
ટેવ છોડવી. સાંજના દશમી ને દૂધ જમો તો બહેનો બે વખત રાંધવાથી છૂટે અને બપોરના
તથા સાંજનો વખતે એમને ફરવા હરવા વાંચવામાં કંઈક મળે.

બહારની સ્ત્રીઓએ અમદાવાદ જેટલું જોયું છે એટલું રહેરની સ્ત્રીએ જોયું નથી
અને આપણું રહેર તો જોવા લાયક છે.

કાંકરીઆ પર અમે બાગ ઠેવા બતાવ્યો છે એ તો તમે બહેનો જુઓ !

એક મોતીભાઈ અખીન નામના મહાન ગુજરાતી લેખક બધા, એમણે આખા વડોદરા
રાજ્યમાં અને ખેડા જિલ્લામાં ગામેગામ લાયબ્રેરીઓ ઠંઠાવી અને એમને પ્રતાપે આખી
માયકવાડની પ્રજા અને પાટીદાર કોમ આગળ પડતી થઈ ગઈ.

બ્રિટનમાં રાષ્ટ્રીય પુસ્તક પુનઃ પ્રાપ્તિનાં આદેશન દ્વારા ૫૬,૦૦૬,૦૦૦ પુસ્તકો મેળવવામાં
છે. તેમાં ૧,૫૦૦૦,૦૦૦ રાષ્ટ્રીય અને યુદ્ધથી નાશ પામેલાં પુસ્તકાલયો માટે છે અને
૬,૦૦૦,૦૦૦ સૈનિકોને અપાયાં છે.

—સરખાવો ગુજરાતી પુસ્તકપ્રવૃત્તિ. મુંબાઈમાં જ આજે એક પણ એવું સમૂહ
ગુજરાતી પુસ્તકાલય નથી જેમાં છેલ્લામાં છેલ્લું-અંત કાલ પ્રકટ થયેલું ગુજરાતી પુસ્તક હોય;
તો પછી બ્રિટિશ હદનાં ખીન-રહેરોની વાત જ શી કરવી ? ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની
સાહિત્ય પત્રિકા દ્વારા પરિષદ-પુસ્તકાલય માટે મંજૂરાયેલાં પુસ્તકો કેટલાં મળ્યાં ? ખીન
દેશી ન્યારે સાહિત્ય-પ્રચાર જેવી નિર્દોષ પ્રવૃત્તિઓમાં પણ જનતાના પ્રત્યેક ઘર સુધી પહોંચીને
સાખ્ખોની સંખ્યામાં પુસ્તકો એકાં કરી શકે છે ત્યારે ગુજરાતી સાહિત્ય-પ્રચાર અને
આમનું સંબંધમાં રૂબરૂપાદરો જ રહ્યો !

કિંમતમાં સુધારો

જાન્યુઆરી '૪૪ ના અંકમાં
પુસ્તકાલયનાં બાર સૂત્રોની
કિંમત છ આના છાપેલી છે,
ખીન-બાર સૂત્રોનો પણ આવો
સેટ અમારી પાસે તૈયાર છે.
સૂત્રો ૧૦"×૧૫" ના કાગળ
ઉપર દ્વિરંગમાં છાપેલાં છે, બન્ને
સેટની કિંમત બાર આના છે.
પોસ્ટલ પાંચ આના જુડે.

કામરેજ મહાલ પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ

કામરેજ મહાલની પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ, દીગસ યુકામે તા. ૨૮-૧૧-૪૪ ના રોજ સવારના દસ વાગે નવસારી પ્રાંત શાળાધિકારી શ્રી. ભાલચંદ્ર વ્યાસના પ્રમુખપદે ભરવામાં આવી હતી.

પરિષદમાં પ્રમુખશ્રી ઉપરાંત આમંત્રિત મહેમાનોમાં પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્ય. શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, રાજ્યપ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ, કામરેજ મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. જાદવચંદર વૈદ્ય, ફરતા પુ. શાખાના અધ્યક્ષ શ્રી. એકનાથ પટેલ, 'ગાંડિવ' પાક્ષિકના તંત્રી શ્રી. નટવરલાલ વીમાવાળા તથા ખોલવડ અને ઓરણા ગામના અમગણ્ય નામરિઠો અને વેપારી મંડળના સભ્યોની હાજરી ખાસ ધ્યાન ખેંચતી હતી. એ ઉપરાંત મહાત્માનાં ૨૫ પુસ્તકાલયોના ૩૬ પ્રતિનિધિઓ તથા પ્રેક્ષકોએ હાજરી આપી હતી.

પ્રારંભમાં ઈશ્વરસ્તવન, શ્રીમંતપ્રશસ્તિ, આવકાગ મરળી અને ગ્રંથમંદિરના પૂજારીનો સંવાદ થયા બાદ સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. ઇચ્છારામ ભાધવભાઈ વતી શ્રી. કુંવરજીભાઈ મંછારામે સ્વાગતપ્રમુખત્વ ભાષણ વાંચી સંભળાવી. પધારેલા મહેમાનો અને પ્રતિનિધિઓનું સ્વાગત કર્યું હતું. તે પછી પરિષદના પ્રમુખપદ માટેની હરખાસ્ત રજૂ થતાં અને તેને રોકા મળતાં શ્રી. વ્યાસે પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી, પોતાનું ઔખિક વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તેઓશ્રીએ પોતાના ભાષણમાં જણાવ્યું હતું કે, " અભારેનો જમાનો ભાષણો કરતાં કર્તવ્યનો છે. x x x લોકકલ્યાણનું સતત ચિંતન કરતા સદ્ગત શ્રીમંત સપાછરાવ મહારાજ સાહેબે, શાળામાં મેળવેલું જ્ઞાન જૂલી ન જવાય અને તેનો સદુપયોગ થાય એ હેતુથી શાળા સાથે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની પણ યોજના દાખલ કરી છે. પુસ્તકાલયમાં એક જ વિષયનાં નહિ પણ જુદા જુદા વિષયનાં બધાં જ પુસ્તકો ધીમે ધીમે વસાવવાં જોઈએ. અને તે બધાં જ પુસ્તકોનો સ્વાદ વાચકોને લેવાવલો જોઈએ. "

તે પછી અન્ય વક્તાઓનાં વિવેચનો થતાં " ગાંડિવ " પાક્ષિકના તંત્રી શ્રી. નટવરલાલ વીમાવાળા, પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્ય. શ્રી. ઉમેદભાઈ સાહેબ તથા કેઠાર હામરજૂલના શિક્ષક શ્રી. હર્ષદરાય તથા રાજ્ય પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ અને મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. વૈદ સાહેબે આજની પરિષદ અંગે પ્રાસંગિક વિવેચનો કર્યાં હતાં. ત્યાર-
" ' રૂઢી ચોપડીઓ સોદાય "નો ગરબો મવાઈ સ્વારનો કાર્યક્રમ પૂરો થયો હતો.

સાંજના ચાર વાગે, પુનઃ પરિષદનું કાર્ય શરૂ થતાં, શરૂઆતમાં 'હમારું પુસ્તકાલય', ' ગ્રંથપાલના ઓરડામાં ' (સંવાદો), ' ચૂકરો ભા કોઈ ' ' કયું સામયિક ' (સંવાદ) વગેરે મવાયા-જનવાયા બાદ મહાલ મંડળના મંત્રી શ્રી. રામચંદરે, મહાલ મંડળનું નિવેદન વાંચ્યું હતું. તે પછી ઠરાવોનું કામ હાથપર લેવાતાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર થયા હતા:-

ઠરાવ ૧—શ્રીમંત મહારાજ સા. ના દીર્ઘયુની પ્રાર્થનાનો થયો હતો.

ઠરાવ ૨—જે પુસ્તકાલયો યુ. વ. સો. માં રજિસ્ટર થયેલાં છે તેઓને જ પુસ્તકો એ સોસાઈટી તરફથી મળે છે તે આમજનતાના બરનાં નહિ હોવાથી, આમજનતા તેનો જોઈએ તેટલો લાભ લઈ શકતી નથી; જેથી આ પરિષદ, યુ. વ. સો. ને આમજનતાના બરનાં નિદાન અંતર્ગત કિંમતનાં-પુસ્તકાલયને મળે તેવી તબવીજ કરવા વિનંતિ કરે છે.

કરાર ૩—રાજ્ય તથા મહાલ પુ. મંડળ વરંધી મોટાંઓ તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે, શિષ્ટવાચનની જે પરીક્ષાઓ લેવાય છે તેના લાભ મોટાંઓ તથા વિદ્યાર્થીઓ સારા પ્રમાણમાં લે તેવા પ્રચાર કરવા આ પરિષદ કામ પુ. ના મંત્રીશ્રીઓને વિનંતિ કરે છે.

કરાર ૪—મહાલમાં સ્થપાયેલાં જે તે નૃસિંહમંડળોને, પોતાના નૃસિંહ વાર્ષિક સભા ભરવા તથા નૃસિંહમંડળોને જે રચનાત્મક કાર્યો કરવાનાં જણાવ્યાં છે, તેને અમલમાં મૂકવા આ પરિષદ જે તે નૃસિંહમંડળોના મંત્રીઓને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

કરાર ૫—મહાલમાં જે કામ પુસ્તકાલયોને, કામ પંચાયત મદદ મળી ન હોય તેવાં સ્થળોની, કામપંચાયતોને આ પરિષદ, પોતાની આવકના પ્રમાણમાં બંધારણ અનુસાર જેટલી મદદ આપી શકાય તેટલી પોતાના બજેટમાં મંજૂર કરીને આપવા વિનંતિ કરે છે.

ઉપર પ્રમાણે કરાવેલું કાર્ય પૂરું થતાં, પ્રમુખશ્રીનું ઉપસંહારનું ભાષણ થઈ, પ્રમુખશ્રીનો તથા ગામનો આભાર મનાઈ પરિષદનું કાર્ય, વિદાયમરણે અને રાજગીત ગવાઈ સમાપ્ત થયું હતું.

વિજયપુર મહાલ ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિષદ

(પામોલ તા. વિજયપુર)

વિજયપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની તૃતીય પરિષદ પામોલ મુકામે શ્રી દત્ત-જયંતિના દિવસે-માગશીર્ષ પૂર્ણિમાને સનિવાર તા. ૧૧-૧૨-૧૯૪૪ ના રોજ પામોલના શેઠ ડાહ્યાભાઈ હમનલાલ વાંલચંદ ઝવેરીના પ્રમુખપદે મળી હતી.

આ પરિષદમાં મહાલનાં પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત શ્રી. મહાલ શાળાધિકારી રાવજી સા., ફ. પુ. શાખાના અધ્યક્ષ શ્રી. એકનાથ પટેલ, રાજ્ય પ્રચારક શ્રી. વલ્લભાઈ મુ. પટેલ, ઉપરાંત બીજા ધણા મહેમાનોએ હાજરી આપી હતી. ગામના મુદરથો ઉપરાંત બહેનોની પણ સારી સંખ્યા હાજર હતી.

પ્રારંભમાં બાળકોએ ઇશ્વરસ્તુતિ ને સ્વાગતગીત ગાયા બાદ બાળાઓએ શ્રીમંત મુણાનુવાદ, ગરબા ગાયા પછી પૃથ્વીરાજ-ચંદનો સંવાદ બજાવ્યો હતો. બાદ સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. કાલીદાસભાઈએ મહેમાનોનું સ્વાગત કરી પામોલ ગામનો પરિચય આપી પુસ્તકાલયથી ગામની થયેલી પ્રગતિનું સુંદર બ્યાન આપ્યું.

બાદ પ્રમુખની વરણી થતાં પ્રમુખશ્રીએ એ પદ સ્વીકારી પોતાના અનુભવનું કેટલુંક બ્યાન આપ્યું તેમાં ખાસ કરીને, સ્ત્રીજનવલો બાળત ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. મહિલા સમાજમાં સુધારણા થયે આખા સમાજની આપોઆપ પ્રગતિ થશે જ; તેમ પુસ્તકાલય, જીવનની જરૂરીઆતોમાં એક ખાસ અંગ ગણાય છે, માટે બાળકોને પુસ્તકપ્રેમી બનાવવા ખાસ કાળજી રાખવી જોઈએ તે માટે વાચક મંડળો તેમ શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાની યોજનાને દરેક હાથ ધરવી જોઈએ. અક્ષરજ્ઞાનનો લાભ લીધા સિવાયના પ્રોડો માટે પ્રોદશિક્ષણ વગેરે કાઢી તેમને આપમેળે જ્ઞાનામૃત પીવાનો અવસર આપવો તે દરેક શિક્ષકોની ફરજ છે. આ

કાર્ય એકલા શિક્ષકો કરે ને બીજાને લાગે વળગે નહિ તે માનવું ખોટું છે વગેરે બાબતો પર પ્રેરણાત્મક બોધ આપ્યો હતો.

ગત અધિવેશનથી આજ સુધીમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળે જે પ્રગતિ સાધી હતી તેનું દ્રઢકે વિવેચન મહાલ મંડળના મંત્રી રા. મૂળસંકરભાઈ તરફથી રજૂ થયું હતું. તેમાં આ તાલુકામાં એક પણ શાળાવાળું માત્ર પુસ્તકાલય વગરનું નથી તે મંડળની ખાસ વિશેષતા જણાવી હતી. તે ઉપરાંત મંડળે ચાલુ સાલથી મહાલમાં વર્ષમાં બે વખત વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા તથા મોટેરાં માટે ઇનામી નિષ્પંધની યોજના હાથ ધરી છે. આ મંડળને હાલમાં હિતસાહી પ્રમુખ શ્રી. રાવલ સા. જેવા સાહિત્યપ્રેમી ને નવીન પ્રવૃત્તિમાં રસ લેનાર મળ્યા હોય બલિષ્ઠમાં વિજયપુર મહાલમાં પુસ્તકાલયો સારી પ્રગતિ સાધશે. મટે દરેક સાહિત્યપ્રેમી સંજ્ઞાને સાર આપવા જણાવ્યું હતું. આદરિયદની સફળતા ઇચ્છતા આવેલા સંદેશો વાંચવામાં આવ્યા હતા.

કરાવ ૧—શ્રી. મહારાજ સાહેબનું લીધાં ઇચ્છતો થયો હોયને

કરાવ ૨—પટોદરા રાજ્યના જે ગ્રામ પુસ્તકાલયો શુ. વ. સો. માં રજિસ્ટર થયા છે તે પુસ્તકાલયોને, સોસાહી તરફથી જે પુસ્તકો દર વર્ષે મળે છે તે પુસ્તકો, ગ્રામજનતાના બરનાં નહિ હોવાથી જનતા તેના બદલ જ આજ પ્રમાણમાં લાભ લે છે, જેથી આ પરિપદ, પટોદરા રાજ્યનાં રજિસ્ટર થયેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો પૂરતાં લોકોમાં પુસ્તકો મળે તેવી તજવીજ કરવા શુ. વ. સો. ને વિનંતિ કરે છે.

કરાવ ૩—ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ગ્રામ પંચાયતો મદદ આપી રાકે તેનું ધોરણથી કરેલું છે જેથી જે ગ્રામ પંચાયતો મદદ આપી શકતી ન હોય તેવી ગ્રામ પંચાયતોએ મદદ આપવા તથા જે ગ્રામ પંચાયતો મદદ મંજૂર કરતી હોય પણ પુસ્તકાલયોને વેળાસર રકમ આપતી ન હોય તેવી ગ્રામ પંચાયતોને મંજૂર કરેલી રકમ વેળાસર આપવા આ પરિપદ વિનંતિ કરે છે.

કરાવ ૪—પુ. સ. સ. મંડળ પાસે રોર બંડોળ મોટું છે, તેમ જ તેના હિદેશમાં પહોં પુસ્તકપ્રસિદ્ધિનું કાર્ય આવે છે. તેથી સારા સારા લેખકોને મહેનતાણું આપીને પણ તેમની પાસે લોકોમાં પુસ્તકો લખાવવા તથા પ્રસિદ્ધ કરવા આ પરિપદ પુ. સ. સ. મંડળને સલામણું કરે છે.

કરાવ ૫—શિષ્ટવાચન પ્રચારના હેતુથી રાજ્ય પુ. મંડળ તથા મહાલ મંડળ તરફથી જે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાઓ લેવાય છે તે પરીક્ષાઓને સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરી વિદ્યાર્થીઓ અને મોટેરાઓ તેના સારો લાભ લે તેવી તજવીજ કરવા તથા જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં વાચકમંડળ સ્થાપના આ પરિપદ જે પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાઈઓને તથા ગ્રામજન હિતસાહી યુવક બંધુઓને વિનંતિ કરે છે.

કરાવ ૬—પ્રમુખ સાહેબ તથા ગ્રામજનોના આશરને લગતો થયો હતો.

છેવટે પ્રમુખશ્રીએ, સભાનું કાર્ય પૂરું થતાં પોતાનું ઉપસંહારનું બાધણું કરી પોતાને આવા લોકકલ્યાણના કાર્યમાં ભાગ લેવાની પ્રેરણા આપવા બદલ આભાર માની, પામોલ સાર્વ. પુસ્તકાલયને રૂ. ૧૫૧) એકસો એકાવન, બાળકોને ઇનામ માટે રૂ. ૧૦૧) લોકોને મદદ દવા વહેંચવા રૂ. ૫૧) ને શાળામાં બાળકોને જમાડવાની તથા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળમાં આજીવન સભ્ય થવાની પોતાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. છેવટે રાજગીત સાથે પરિપદનું કાર્ય પૂર્ણ થયું હતું.

૧ આર્યોના સંસ્કાર અથવા હિંદની વિદ્યાકળા—(આવૃત્તિ ત્રીજી) લેખક: સ્વામીશ્રી માધવતીર્થ, સુ. છોટાઉદેપુર. પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યોલાર ભદ્ર, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૪૨૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨. બે.

આ પુસ્તક આપણા પરાપૂર્વીય આર્ય સંસ્કારોની અત્યારના પાશ્ચાત્ય સંસ્કાર અને વિદ્યાકળાની વિચારાત્મક તુલના આપી આપણા પૂર્વજોએ આદેશોનાં 'ધર્મ' અને 'દરજ' આજે 'હક્ક'ના સ્વરૂપમાં કેમ અને કેવી રીતે પલટાઈ ગયા છે તેનો વાચકને સરસ ખ્યાલ આપે છે. એની ખીજ આવૃત્તિ પ્રગટ થયા પછી લાંબા વખતથી એ મળતું બંધ થયું હતું. આજે તેની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રગટ થતાં એ હવે વાચકો માટે સુનભ થયું છે આજે હક્કોની ખેંચતાણ પાછળ પડેલા અને માનવસંહારમાં લાગી ગયેલા જગતને સાચી વસ્તુનો ખ્યાલ આપવામાં આ પુસ્તક ઠીક મદદરૂપ થઈ પડે તેવું છે. દરેક પુસ્તકાલય પોતાનાં લાં વસાવે.

૨ ઉપનિષદો—(બે ભાગમાં) સંપાદક: શ્રી. મનુ મુખેદાર, પ્રકાશક, કદ ઉપર પ્રમાણે. ૫૪૬ (બંને ભાગમાં) ૫૪૪+૧૬, બોર્ડ પટ્ટીનું પૂઠું, મૂલ્ય બંને ભાગના રૂ. ચાર.

હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાન અને અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં જોડો રસ ધરાવનારાઓ માટે ઉપનિષદો એ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. અરે, ભગવદ્ગીતાનો મૂળ સ્રોત પણ ત્યાંથી જ વળાનું કહેવાય છે. એવા પ્રમથનું સરળ ગુજરાતી ભાષાંતર આ પુસ્તક પૂરું પાડે છે. અત્યાર અગાઉ આ ગ્રંથને ગુજરાતીમાં ઉતારવાના છૂટાછવાયા પ્રયાસો થયા હતા, પરંતુ આ વિષયમાં પ્રવેશ પામવાની શરૂઆત કરનાર માટે એ સમગ્રવાં ઈષ્ટિક મુશ્કેલ હતાં. આવા પ્રયત્ન ખીતખા આશ્રમ તરફથી તેમજ સદ્. બેરિસ્ટર મગનભાઈ ચણુભાઈ તરફથી થયેલા. પરંતુ આ વિષય જ એવો મહન છે કે એ જોડો અભ્યાસ અને સતત ચિંતન માટે છે. એવા આ ગ્રંથને સરળ ગુજરાતીમાં આપીને ગામડે વસતા જિજ્ઞાસુ-મુમુક્ષુઓને પણ એ વિષય પ્રત્યે પ્રેરણા જગાવે તેવી રીતે પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે. તત્ત્વજ્ઞાનમાં રસ લેનારા અને અધ્યાત્મજ્ઞાનનું મનન-નિદિધ્યાસન કરનારાઓ માટે આ ભાષાંતર ઠીક બોમિથાઈપ નીવડે તેવું છે. પુસ્તકાલયોમાં આવતા એવા જિજ્ઞાસુ વાચકો માટે આ પુસ્તક વસાવી રાકાય. ઠરથા પુસ્તકાલયો તો અવશ્ય વસાવી લે.

૩ ગાંધી-વિચારદોહન—(ત્રીજી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ) સંપાદક: શ્રી. કિશોર-લાલ ધનશ્યામલાલ મશરવાળા, પ્રકાશક: તલજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૨૫૬+૧૬, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ ધર્મ, ધર્મમાર્ગો, સમાજ, અત્યાચ્છ, સ્વરાજ, વાણિજ્ય, ઉલોગ, ગોપાલન, ખાદી, સ્વચ્છતા અને આરોગ્ય, ઝેળવણી, સાહિત્ય અને કળા, શોક્ષેવા તેમજ વિવિધ સંસ્થાઓ પરત્વે વખતોવખત વ્યક્ત કરેલા વિચારોનો સારોદ્ધાર

સંગ્રહવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તકનો પરિચય અમારું અપાઠ જ મળ્યો છે. એમાંથી મહાત્માજી સરખી વિશ્વ વિજ્ઞાનની વિચારશ્રેણી નવારે પણ જાણવા માગીએ ત્યારે મળી આવશે અને હરકોઈ વખતે એ ઉપયોગી નીવડે તેમ છે. ગાંધીજીના વાણીઓતનો આ અમૃતરાશી સૌ પુસ્તકાલયોમાં હોય જ, એમ સદંત્રે બલામણુ કરી શકાય. ત્યાં ન હોય ત્યાંના મંત્રી-મંથપાત્રો એ સત્વર વસાવી લે.

૪ જીવતા તહેવારો—(ત્રીજી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ) લેખક: શ્રી. દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર, પ્રકાશક: કદ, પૂઠું ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય એક રૂપિયો.

આ પુસ્તકની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે. એમાં, ભારતવર્ષના વિવિધ ઉત્સવો-તહેવારો પરત્વે નવી દૃષ્ટિ આપતા લેખો સંગ્રહાયેલા છે. આ પુસ્તકનો પરિચય પણ આ અમારું અપાઠ મળ્યો છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં ન હોય તો અવશ્ય વસાવી લે.

૫ રચનાત્મક કાર્યક્રમ : તેનું રહસ્ય અને રથાન—લેખક: મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૨૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૨-૦

૧૯૪૧માં આ પુસ્તિકા પ્રકટ થઈ ત્યારે એનો સારો પ્રચાર થયો હતો. આ નાની પુસ્તિકામાં પૂણે સ્વરાજ હાંસલ કરવા માટે સત્ય અને અહિંસક માર્ગો દ્વારા જનતામાં કરવાનું રચનાત્મક કાર્યો દર્શાવાયાં છે.

પુસ્તકમાંનાં સૂચનોનો કેટલેક સ્થળે પ્રજાસેવકોએ અમલ પણ ઠીક પ્રમાણમાં કરવા માંડ્યો હતો. પરંતુ પાછળથી એ કાર્યકર્તાઓ જોલના સળિયાઓ પાછળ પુરાઈ જતાં એ દિશાના અવતો અટકી મયા હતા. પ્રજાસેવકોને અને રચનાત્મક કાર્યક્રમમાં ધગશ ધરાવનારાઓને માટે આ પુસ્તિકા નિત્યોપયોગી છે.

૬ રચનાત્મક કાર્યક્રમ : કેટલીક સૂચનાઓ—લેખક: બાણુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ. પ્રકાશક: કદ, પૂઠું, ઉપર પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૮૬. મૂલ્ય ત્રણ આના.

ઉપરની પુસ્તિકામાં દર્શાવાયેલા માર્ગોની સ્પષ્ટતા સમજાવતી આ પુસ્તિકા પણ રચનાત્મક કાર્ય કરનારાઓને સારું માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે. એમાં રચનાત્મક કાર્યક્રમમાં આવતાં વિવિધ ક્ષેત્રોની ઠીક છણાવટ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તિકા પણ પ્રામસેવકોને સારી સહાયરૂપ થઈ પડે તેવી છે.

૭ જર્મનીની આત્મકથા—લેખક: શ્રી. કુંગરસી ધરમસી સંપટ, પ્રકાશક: સંદેશ ક્ષિમિટ, અમદાવાદ. મુખ્ય વિક્રેતાઓ—એન. એમ. ઠક્કરની કું. પ્રિન્સેસ રફીટ, મુંબઈ ૨ કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૧૦+૧૦૪+૬૬+૮, સચિત્ર દ્વિરંગી કપર આચ્છાદન સહિત પાકું છોટનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૪-૪-૦

વર્તમાન વિશ્વયુદ્ધને લગતાં ગુજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં ગદ્યાંગાંઠ્યાં પુસ્તકોમાં આ પુસ્તક મોખરે મૂકી શકાય તેવું છે. વર્તમાન યુદ્ધની જ્વાળાઓના ઉદ્બલવસ્થાનરૂપ જર્મનીની આત્મકથાના વિગતવાર પરિચય આ પુસ્તકમાંથી મળી આવે છે. પુસ્તક ત્રણ ખંડોમાં વહેંચાયેલું હોઈને એના પહેલા ખંડમાં જર્મનીના ઇતિહાસથી લઈને એના વેપાર-વાણિજ્ય, એનું અર્થશાસ્ત્ર અને ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ તેમ જ એનું ખનીજ ઉત્પન્ન, એના ઉદ્યોગો અને અન્ય જાણવાનું મહત્તી વિગતવાર આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત, એની લશ્કરી

તાકાત, એની વિશેષતાઓ અને તુટિ-
ઓ તેમ જ એની મહત્વાકાંક્ષાઓ અને
૧૯૧૪-૧૮ના પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ પછી
એણે શું શું કર્યું તેનો તવારીખવાર
હેવાલ આપવામાં આવ્યો છે.

પુસ્તકના ખીળ ખંડમાં એણે
યુદ્ધમાં ઝંપલાવ્યા પછી એના વિજયો
અને પરાજયો, એના કાવાદાવાઓ અને
એની કસોટીઓનો પરિચય આપ્યો છે;
જ્યારે ત્રીજા ખંડમાં “સંદેશ”ના સહતંત્રી
શ્રી, પુષ્કરરાય દેસાઈએ લખેલું પરિશિષ્ટ,
હીટલર સત્તાના સિંહાસને ધ્વાંચો ત્યારથી
લખેને ૧૯૪૪ ના અંત સુધીના બનાવોનું
સિંહાવલોકન આપવામાં આવ્યું છે.

ઉપર્યુક્ત વાચનસામગ્રી સાથે સાથે
જે તે બનાવોની સમગ્ર આપતા સંખ્યા-
બંધ નકશાઓ અને તસ્વીરો તેમ જ
વ્યંગચિત્રો પણ આપામાં છે. વર્તમાન
વિશ્વયુદ્ધનાં વખતોના ઉદ્ભવસ્થાનની આ
આત્મકથા વાંચવા પ્રેરાયા વિના ભાગ્યે જ કામ રહેશે.

૮ ધરતીની પુત્રી—લેખક: શ્રી. કિશનસિંહ ચાવડા, પ્રકાશક: મેસર્સ ત્રિપાઠી લિ.,
પ્રિન્સેસ રફીટ, ઝુંબ ૨. કાઢેન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦૪+૧૬, સચિત્ર કવર આજ્ઞાદત્ત સહિત
પાકું પૂરું, મૂલ્ય રૂ. ૭૦.

શ્રી. કિશનસિંહ ચાવડાનું આ સર્જન, સીતા પ્રત્યેની રાવણની પ્રણયભૂમિકા
ઉપર રચાયેલી સૌંદર્યદર્શી છતાં બાવના અને કર્તવ્યનું પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે બાન જગવતી એક
વિશિષ્ટ કૃતિ છે. લેખકે, એમની આ કૃતિમાં ‘રામ’ ને ‘બગવાન’ રામ તરીકે
ન ચીતરતાં માનવી તરીકે રજૂ કર્યાં, અને રાવણને રાક્ષસ તરીકે નહિ પરંતુ મહાસમર્થ
પૌરુષનો મૂર્તિમંત આદર્શ દર્શાવ્યો છે.

‘સીતા’ના પ્રણયને ખાતર ખુવાર થરા સુધીની એની તત્પરતા, ઠેક સીતારવ્યંવરના
પ્રસંગથી લખેને એના અંતર્પર્વતની એની બાવનાને લેખકે પૌતાની ઓજસવિની
કલમે અહીં તાદ્દશરૂપે રજૂ કરેલ છે; જ્યારે રામને પ્રજાકટપાણુકારી આદર્શ રાખેનો દાખલો
બેસાડવા માટે, પ્રણયને બદલે-બગવાને બદલે કર્તવ્યની શ્રેષ્ઠતાના મહાન આદર્શને અપનાવ-
નાર વિરલ પુરુષ તરીકે વ્યક્ત કર્યાં છે.

આખાપ સર્જનમાં, એના સર્જકની વિશિષ્ટ કલમનો સૌંદર્યદર્શી અને બાવનાભરપૂર
આસ્વાદ વાચકને મળે છે, કેમ જાણે રથે રથે કાવ્યમાધુર્ય ન નીતરતું હોય !

લેખ ની આ કૃતિ મૌલિક છે કે નહિ તેના વર્ણનમાં નથી.

સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખોનાં લાખણો

વડોદરા સુકામે મળેલી છેલ્લી
શુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ પ્રસંગે અધિ-
વેશનનાં વરાયેલાં પ્રમુખ શ્રી. વિદ્યાબહેન
તેમજ વિભાગીય પ્રમુખોનાં મનનીય
અને પ્રેરણાત્મક લાખણોના સંગ્રહરૂપ
“પુસ્તકાલય” માસિકનો ખાસ અંક
૦-૬-૦ કિંમતે છૂટક મળશે.

નકલો સિલક હશે ત્યાં સુધી જ મળી
શકશે. ખલાસ થયેથી મળશે નહિ.

પરિષદપ્રમુખોનાં લાખણોના સંગ્રહને
આ ખાસ અંક આપના આકરશ્રીઓના
સંગ્રહાલય માટે આજેજ અવશ્ય વસાવા.

પોસ્ટેજ સાથે ૦-૮-૦

પોસ્ટની ટિકિટો મોકલી આજે જ મંગાવો;
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ,
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

કૃતિને એના સર્જક ને સ્વરૂપે રમૂ કરી છે એ જ એની વિશિષ્ટતા છે. વાચકને તો એ કૃતિના રસારવાદ સાથે, કામ છે; પછી બધે એ કૃતિ ગમે તેની હોય. એ દૃષ્ટિએ આ ઓગરવી કૃતિ એના દરેક વાચકની વાચનાભિરુચિને સંતૃપ્ત કરે તેવી છે.

પુસ્તકાલયો, આ નવીન દૃષ્ટિએ રચાયેલ સર્જનને જરૂર પોતાને ત્યાં વસાવી લે, અને રામાયણનાં એ પાત્રોનો આદર્શ 'માનવી' તરીકેનો પરિચય પ્રાપ્ત કરે.

૯ મિલન—મૂળલેખક શ્રી. નારાયણ બટ્ટાચાર્ય, અનુવાદક: શ્રી. 'શ્રદુલ'; પ્રકાશક: હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૯૬+૪, સચિત્ર આનંદાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ.

શરદ્દ ખાણનાં સર્જનોની જેમ આ પુસ્તકના મૂળલેખક શ્રી. નારાયણ બટ્ટાચાર્યની સામાજિક નવલકથાઓ આપણે ત્યાં ઠીક બહાર આવવા માંડી છે. અત્યાર અમાઠી પારુ, અભિમાન, પતિમંદિર અને વારસદાર સરખી આપણા સમાજના વિવિધ પ્રશ્નોની છણાવટ કરતી, અને કોઇ કોઇ તો, વાચકની પ્રશંસા માગી લે તેવી છે. એ જ લેખકની આ એક વધુ કૃતિ આપણા સાહિત્યમાં અવતાર પામે છે.

એક મોટો ભાઇ પોતાના નાના ભાઇને, પેટે પાટા બાંધી બણાવે છે, ભાભી પણ એ દિવર બણીગણીને મોટો થશે એવી ભાવના સેવે છે, પરંતુ એ દિવરના ઘરમાં દેરાણી આવ્યા પછી કેટલાક ઘર બંધાવનારાંઓના પ્રયાસોને પરિણામે, નાનો ભાઇ, મોટા ભાઇનું ઘર સુદ્ધાં હરરાજ કરાવવાના છેલ્લા પાટલાનું પણ કામ કરવા તૈયાર થાય છે, તેનો હૃદયસ્પર્શી ચિતાર, જાણે નજરે જોતા હોઇએ તેવી શૈલીએ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ છે.

આવા પ્રસંગ આને ધેરધેર ખનતા આપણે નોંધએ છીએ. એવાં કુટુંબોમાં આ પુસ્તક ભાઇભાઇને સુમેળેના સંદેશ આપી શકે તેવું છે. ગામડે વસતી જનતામાં આ પુસ્તક અવસ્ય વંચાવના-પ્રચારવા જેવું છે. પુસ્તકાલયો વસાવે.

૧૦ ગુજરાતી સાહિત્ય સભા-અમદાવાદની કાર્યવહી (સને ૧૯૪૨-૪૩)—પ્રકાશક: મંત્રીઓ, ગૂજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ. કેમી આઠ પેજી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૩૬+૨૦૮+૧૬+૮, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ત્રણ રૂપિયા.

અમદાવાદની ગૂજરાત સાહિત્ય સભા ગુજરાતી સાહિત્યમાં દર વર્ષે એક ખાસ વિશિષ્ટ ક્ષેત્રો નોંધાવે છે અને તે છે દર વર્ષે પ્રકટ થતાં પુસ્તકોની સમીક્ષા પ્રસિદ્ધ કરવાનો. અને સાથે સાથે જુદા જુદા લેખકો-વિદ્વાનો સાથે વાર્તાલાપો પણ ગોઠવે છે અને તેને આ અંશમાં પ્રસિદ્ધ કરે છે.

આ અંશના પ્રથમ વિભાગમાં ૧૯૪૨ ના વર્ષમાં પ્રકટ થયેલાં આપણી ભાષાનાં પુસ્તકોની સમીક્ષા આપી હોઇને બીજા વિભાગમાં, ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને ઉપયોગી નીવડે તેવાં જુદા જુદા વિષયો પર ૧૨ વ્યાખ્યાનોનો સમાવેશ કરેલો છે, જ્યારે ત્રીજા વિભાગમાં સભાની કાર્યવાહીનો હેવાલ અપાએલો છે.

આ હેવાલ દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં વસાવી લે અને તેમાંથી જે તે વર્ષે દરમિયાન પ્રકટ થયેલાં પુસ્તકોના ગુણદોષોનું નિરીક્ષણ કરી પોતાને ત્યાં વસાવવાયોગ્ય પુસ્તકોની પસંદગી કરશે તો પુસ્તકપસંદગીના કામમાં તેમને સારી સફળતા પ્રાપ્ત થશે.

૧૧ હુનિયાની દૃષ્ટિએ—સંપાદકો: અબ્દુલભીદ કુરેશી અને પુરુષોત્તમ આવલકર—હરિજન આશ્રમ, સાયરમતી-અમદાવાદ. પ્રકરણ ૧૬ પેજી કદનાં હાથપતાવટના કાગળનાં પૃષ્ઠ ૪૪, સચિત્ર સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

દેશ-પરદેશના આગેવાનો ગણાય તેવી વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓએ મહાત્માજીના સંબંધે વ્યક્ત કરેલા ટુંકા ટુંકા અભિપ્રાયો આ નાની પુસ્તિકામાં સંગ્રહાયા છે.

આવા જ અભિપ્રાયોયુક્ત અગાઉ પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તિકામાં આ પુસ્તિકા વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે ગાંધીજીને દુનિયાં કેવી દૃષ્ટિએ જુએ છે તેનું તારણ કાઢવા માટે આવા સોળ-સત્તર વર્ષની વયના કિશોર જુવાનો કટિબદ્ધ થાય તે માટે ગુજરાત જરૂર ગૌરવ લઈ શકે. અને એવા જ કિશોરોના આ સંપાદનને અમે આવકારીએ છીએ.

આવા અણુપ્રીછયા કેટકેટલા જુવાનોના સાહિત્યપ્રયત્નો અપ્રસિદ્ધ રહેતા હશે ?

૧૨ ખોરાક—લેખક: શ્રી. ચિમનલાલ માધવરાય વૈષ્ણવ; પ્રકાશક: લોકોપયોગી સસ્તી ગ્રંથમાળા, ભારતોદય મંડળ, પોરબંદર. પૃષ્ઠ ૧૬૮, સાદુ પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦. દ્વિતીય આવૃત્તિ.

આ પુસ્તક ' Vital facts about food ' તથા ' Health Bulletin No. 23 ' તથા બીજાં કેટલાંક અંગ્રેજી પુસ્તકોના આધારે લખાયેલું છે. દેશન, ખોટા આડંબર, નકલ કરવાની આદત, સ્વાદનાયલા વગેરે અનેક કારણોને લઈને ખાનપાનમાં ખાણું પીણુંના લાભલાભ સમજ્યા વગર હજારો રૂપિયાની ખર્ચાદી કરી અનેક રોગોને પોતાના શરીરમાં નોતરે છે. એવાઓને લાલ બત્તી ધરવા માટે લેખકે પ્રયત્ન કર્યો છે. મનુષ્યજીવનમાં કયું ખાનપાન કેટલે અંશે ફાયદાકારક છે તે સ્પષ્ટ અને સરળ ભાષામાં જણાવ્યું છે. વળી સૂર્યપ્રકાશ, હવા, સ્વચ્છ પાણી, શ્રમ અને આરામ એ મનુષ્ય-જીવનની જરૂરઆતો વિશે સુંદર વિવેચન કયું છે. છેવટમાં, પરિશિષ્ટ ૧-૨-૩-૪-૫ માં ખોરાકની લગભગ તમામ વસ્તુઓનું પૃથક્ પૃથક્ પૃથક્કરણ કરી તેમાં કયાં કેટલાં તત્ત્વો આવેલાં છે તે જણાવ્યું છે ને પરિશિષ્ટ ૬ માં શરીરના દરેક અવયવમાં કયું તત્ત્વ કેટલા પ્રમાણમાં છે તે દર્શાવ્યું છે. એકંદરે આ પુસ્તક ઉપયોગી હોઈને ગુજરાતી ભાષાના જાણનારને આશીર્વાદરૂપ નીવડે તેવું છે.

૧૩ કુદરતમય જીવન—કતી, પ્રકાશક, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૨૨૧; સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૬-૦, ત્રીજી આવૃત્તિ.

આ પુસ્તક એડોલ્ફ ન્યુરટના ' Return to nature ' ના અંગ્રેજી અનુવાદ ઉપરથી ગુજરાતીમાં ઉતારેલું રૂપાંતર છે. મનુષ્યજીવન કુદરતમય હોય તો તેને કોઈ કિંમત રોગચાળો જોગ જનકું પ્રાપ્ત નથી. છતાં બને તો તેને માટે કોષ્ટકપણ ઔપચોપચારને બદલે કુદરતી ઉપચારો કરી કેમ સુધારવું તથા સચકત અને સુદૃઢ કેમ બનાવવું તેનું સરળ ભાષામાં વિવેચન આ પુસ્તકમાં છે. વળી બાળકોને અને બાળકેજવણી કુદરતમય આપવા સંબંધી બ્યાન પણ આપ્યું છે. પુસ્તકમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે કુદરતમય જીવન જીવવા જો મનુષ્યો પ્રયત્ન કરે તો થોડા જ વખતમાં આખો દેશ રોગમુક્ત બને અને વૈદ-ડોક્ટરોને પોતાનો ધંધો બંધ કરવો પડે. આ થોડા વખતમાં જ એની ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પડે છે એ જ એની સાચી કિંમત છે. દરેકે દરેક કુટુંબે આ પુસ્તક ઘરમાં વસાવવા લાયક છે.

૧૪ ચિરંતન નારી—લેખક: સિયારામચરણ ગુપ્તા, ભાષાન્તરકાર: વજુભાઈ શાહ. શિષ્ટ સાહિત્ય મંડાર, વિનયવાદી, મોટા આંકડીઆ, કાઠિયાવાડ; પૃષ્ઠ ૧૮૫, પૂઠું કાઠ-બોર્ડ; મૂલ્ય રૂ. ૧-૧૪-૦.

આ નવલકથા જાણીતા લેખક શ્રી. સિયારામચરણ ગુપ્તાની લખેલી સઘળી નવલકથાઓમાં શ્રેષ્ઠ ' નારી ' નામની નવલકથાનું ભાષાન્તર છે. ગુજરાતી ભાષામાં નારી નામક એક

નવલકથા પ્રસિદ્ધ થઇ છે એટલે તેનું મૂળ નામ ' નારી ' ને બદલે બાબાન્ટરકતીએ ' ચિરંતન નારી ' નામ રાખ્યું છે. પુરુષોની બેદરકારીથી સ્ત્રીઓનું જીવન કેટલું દુઃખદ બને છે છતાં અનેક દુઃખોનો સામનો કરી સ્ત્રી પોતાનું જીવન સુખ અને ગંગાજળ જેવું રાખી અનેક દુઃખો સહન કરે છે. બ્યાજબોર વાણિયો પોતાના સ્વાર્થખાતર સ્ત્રીની વિરુદ્ધ તેના પતિને સમજાવી અનેક તપશ્ચર્યાઓને અંતે પ્રાપ્ત થયેલા પતિમિલનના અવસરને આડકતરી રીતે ફેરવી નાખી એક હિન્દી કવિએ કહ્યું છે તેમ " અજ્ઞાતજન ધન્ય પુત્રહારી યહી કહાની આંચલમે' હે દૂધ, ઔર આંખો મેં પાની " આખું જીવન આંખોમાં પાણી જ રહે છે. સાચે જ લેખકે નારીજીવનનું સાચું દિર અહીં રજૂ કર્યું છે. સાચે સાચે માનસનો પણ ઠીક ઠીક અનુભવ કરાવ્યો છે. શરદ બાણુની નવલકથાઓનાં જે બાબાન્ટરો ગુજરાતીમાં થાય છે તે કરતાં આ પુસ્તક જુદી જ ભાત પાડે છે. ' ત્રિપ્ત '

૧૫ માઈ ધર—લેખકો: શ્રી. કેશવલાલ ચ. પટેલ અને શ્રી. નવીન આર. આચાર્ય; પ્રકાશક: શ્રી. ચંદ્રકાન્ત જી. મહેતા, પીરમશા રોડ, અમદાવાદ; કાલિન ૧૬ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨+૧૩+૧૨૯૨ મળી કુલ=૪૩૫, સચિત્ર આસ્વાદન સહિત પાકું પૂઠું રૂ. ૬. ૬)

સ્ત્રીજીવનના ઉત્કર્ષ માટે ખાસ પ્રસિદ્ધ થયેલાં, ' સંસ્કારલક્ષ્મી ', ' ધરની રાણી ' ' જીવનસખી ' એ પુસ્તકોમાં આ એક નવા પુસ્તકનો પણ ઉમેરો થાય છે. આ પુસ્તક પાંચ ભાગમાં વહેંચાયેલું છે. પુસ્તકની શરૂઆતમાં, પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીએ બહેનોને કોઇ રથજે આપેલા સંદેશ પ્રસિદ્ધ કરાવ્યો છે. અને તે પછી પહેલા ભાગની શરૂઆત થાય છે. એમાં સાહિત્ય, સંગીત અને લલિત કળાઓ, ખીજા ભાગમાં નારી-બાવના, નારીનો ઇતિહાસ, લગનનો આદર્શ અને તેના પ્રકાર, સ્ત્રીઉપયોગી સૂત્રો અને આદર્શ નારી આનંદીનો વાર્તાલાપ; ત્રીજા ભાગમાં આરોગ્ય, યોગ્ય ભાગમાં સ્ત્રીજીવનના કેટલાક પ્રશ્નો તથા કેટલાંક પ્રતો અને તહેવારોની માહિતી, રાસ ગરબા અને કેટલીક સન્નારીઓનાં ટૂંકમાં જોળખાણુ તથા પાંચમા ભાગમાં માવજતકલા અને સૌંદર્યવર્ધક પ્રયોગોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તકમાં આદર્શ નારી આનંદીબાઈનો વાર્તાલાપ, દરેકે દરેક બહેને ખાસ વાંચવા જેવો છે. આ વાર્તાલાપ આદર્શ કહેવાય તેવા શુદ્ધજીવનનો ઉત્તમ ઓદ્યોગ અર્પે છે. પુસ્તક તૈયાર કરવામાં લેખકોએ સારો શ્રમ લીધો હોય એમ જણાય છે. આ પુસ્તકમાં ઉપર જણાવેલા વિષયો ઉપરાંત સ્ત્રીઉપયોગી ખીજા ધણીખરા વિષયો જેવા કે, ગૂંચજુકળા, રસોઇની વિધિવિધિ વાનગીઓ, ગભીધાન અને ગભાવરથા, બાળઉછેર, સામાન્ય વૈદ્ય વગેરે આવી જાય છે. આ પુસ્તકમાં કદર જેટલે સાચે ત્રિરંગી અને સાદા મળી ૧૮ ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે અને તે ઉપરાંત સાહિત્ય અને સંગીતના ક્ષેત્રમાં આગળપડતી બહેનોના નાની નાની તરવીરો આપી છે.

૧૬ સોરવણાં—લેખક: શ્રી. વિનોદરામ હ. ભટ્ટ, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ૨૪૫૬, ભટ્ટ, અમદાવાદ; સન ૧૯૪૪; કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૪૭; સચિત્ર બોર્ડ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦ અને પાકું પૂઠું રૂ. ૨-૮-૦.

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી, શુદ્ધલક્ષ્મી ગ્રંથમાળાના ૮મા વર્ષનું આ ત્રીજું પુસ્તક છે. આ પુસ્તકમાં, સમાજજીવનના વિધિવિધ પ્રશ્નો ચર્ચાતી ૧૩ ટૂંકી વાર્તાઓ આપાઇ છે. આ વાર્તાઓમાં 'નિતારણુ'; નિરાશાનો પ્રાણુ; 'શહીદનો પિતા'; 'વસુધા'; 'કાગળનો માનવી'; અને 'સમજાવ' એ વાતો મનને આનંદ આપે તેવી અને કંઈક બોધપ્રદ પણ છે.

૧૭ આશા—અનુવાદક: શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા; પ્રકાશક: યુગાન્તર કૌબોલમ, ગોપીપુરા, સુરત; ૧૯૪૪; કાલિન કદનાં પૃ. ૯૦; સચિત્ર આલ્પાદન સહિત મોડર્ન પૂઠું; મૂ. ૧-૪-૦ મહાન રશિયન કલાકાર તૂર્ગનેવ રચિત વાર્તાનો આ એક અનુવાદ છે વાર્તાની મૂળ વસ્તુને વળગી રહીને, વાર્તાનાં પાત્રો અને તેનું વાતાવરણ આપણે ત્યાંનું સજીવને, જાણે આપણા સમાજનું જ કોઈ ચિત્ર જોતા હોઈએ તેવું દર્શાવવા લેખકે આ વાર્તામાં ઠીક પ્રયત્ન કર્યો છે. ત્રણ જ પાત્રોથી ચૂંચેલી આ સળંગ વાર્તા છે. અને તે ત્રણેય એકબીજા સાથે જુદા જુદા પ્રકારના પ્રેમથી ચુંચાયેલાં છે. આ વાર્તામાં એક બાજુ ભાષ્યલેખનનો પ્રેમ દર્શાવાય છે, અને બીજી બાજુ પ્રણય-પ્રણયિની બનવાની આશા સેવતાં પ્રેમીઓનો પ્રેમ દર્શાવાય છે. આ સિવાય બીજું કંઈ જ નથી.

‘અન્ન-દ્રષ્ટા’

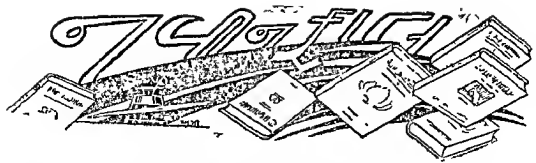
૧૮ સ્વતંત્ર ભારત—લેખક: શ્રી. કુંઝરસી ધરમસી સંપટ, પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ. મૂલ્ય રૂ. ૧)

આજના મંથનકાળ વખતે આવા પુસ્તકની ખૂબ આવશ્યકતા હતી. આજે આપણે ત્યાં મુખ્ય આર્થિક પ્રશ્ન મુખ્ય ચર્ચાનો વિષય થઈ પડ્યો છે. હિંદુસ્તાનની વસ્તીને પોતા માટે જીવનનિર્વાહની જોઈતી ચીજો આજે મળતી નથી, એ વાત સર્વવિદિત છે અને એટલે ખેતીવાડી તેમ જ ઔદ્યોગિક આવકે વધવી જોઈએ, એ સંબંધે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો થયા છે. પંડિત જવાહરલાલના પ્રમુખપદે રાષ્ટ્રીય સંયોજન સમિતિ પણ નીમવામાં આવી હતી. તે પોતાનું કામ પૂરું કરે તે પહેલાં જ પંડિતજી જ્વલમાં ગયા. આજે બીજી યોજનાઓ શરૂ થઈ છે. આ બધા પ્રશ્ન સમજવાને હિંદની શક્તિ કેટલી છે તે જાણવા માટે આ પુસ્તક ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડે તેવું છે. આ પુસ્તકમાં આપણી ખેતી, આપણી મિલો, ખાંડનાં કારખાનાં, કોલસો, શણ, તેમ જ સોજાનાં કારખાનાંઓ અને કાગળના ઉદ્યોગો—આ બધાને લગતી હકીકતો બહુ વિગતવાર જણાવવામાં આવી છે. આ પુસ્તકે પરથી આપણામાં નવીન આશાઓનો સચાર થાય છે કે જો પ્રગતીય સરકાર હોય અને આ બધાં સાધનોનો ઉપયોગ કરી તેની યોગ્ય વહેંચણી કરવામાં આવે તો આજનું દરિદ્ર હિંદ ખૂબ આગળ વધે એ ચોક્કસ છે, એમ સાધારણ જનતાને આ પુસ્તક વાંચતાં તરત સમજાય છે. આજે હિંદ સ્વતંત્ર નથી અને તેથી આ બધું ધન પૃથ્વીના પેટાળમાં પડ્યું રહ્યું છે અને કામ કરવામાં કોઈ જાતનું ઉત્તેજન રહ્યું નથી એમ લાગે છે.

શ્રી. કુંઝરસી એટલે આંકડાશાસ્ત્રી. અને એમણે આંકડા દરેકે દરેક વિગતના આપ્યા છે તેથી એમનો અભ્યાસ કેટલો બધો છે તે આપણને આજે નાખે તેવો છે. દરેક રાષ્ટ્રવાદી યુગ્મરાતીને આ પુસ્તક વાંચી જતા અને એમાં આપેલા આંકડાનો અભ્યાસ કરવા અમારી ખાસ વિનંતિ છે.

૧૯ The Voice of autumn Leaf—આ પુસ્તકમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ વિદ્યાર્થીઓ સંબંધી જે કહ્યું અને લખ્યું છે તેમાંથી કેટલાક ઉપયોગી ઉતારા આપ્યા છે. આજે આપણે ત્યાં વિદ્યાર્થીપ્રવૃત્તિ ઠીક જોર પર છે અને ઠેરઠેર વિદ્યાર્થીમંડળો નીકળે છે. તે વખતે, વિદ્યાર્થીની પોતાની ફરજો, પોતે પોતાની ચર્ચાસિત શક્તિથી કયા ક્ષેત્રમાં કામ કરી શકે તે બધા ઉપર આજે ખૂબ ખૂબ ચર્ચાઓ ચાલી રહી છે. આવે વખતે મહાત્મા ગાંધીજીના સાદી ભાષામાં લખાયેલા અને અંતરના ઉદ્ઘાણમાં પ્રવેશી જાય તેવાં વેધક વાક્યોનો જરૂર અભ્યાસ કરવા જેવો છે. આ પુસ્તક ૨૮ પાનાની હોઈને તેનું મૂલ્ય માત્ર ચાર આના છે.

‘અજ્ઞાત’

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. જીવતા તહેવારો—લેખક: શ્રી. કાકા કાલેલકર, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.
૨. વિરાજવલુ—મૂળલેખક: શરદાબાબુ, અનુવાદક: શ્રી નગીનદાસ પારેખ, રૂ. ૦-૧૦-૦
૩. ગાંધીવિચાર દોહન—સંપાદક: શ્રી. કિશોરલાલ ધ. મશરવાળા, રૂ. ૦-૧૪-૦.
૪. રચનાત્મક કાર્યક્રમ—(તેવું રહ્યું અને રચાનું) લેખક: ગાંધીજી; રૂ. ૦-૨-૦.
૫. રચનાત્મક કાર્યક્રમ—(કેટલીક સૂચનાઓ) લેખક: બાબુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ રૂ. ૦-૨-૦.

ગૂર્જર અંથરતન કાર્યાલય-અમદાવાદ તરફથી

૬. શ્રીકાન્ત ભા. યથા—મૂળલેખક: શરદાબાબુ, અનુ. શ્રી. રમણલાલ સોની; રૂ. ૩-૮-૦
૭. ઘરે બાહિરે—મૂળલેખક રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, અનુવાદક: નગીનદાસ પારેખ, રૂ. ૪-૦-૦

મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈ તરફથી

૮. જર્મનીની આત્મકથા—લેખક: શ્રી. કુંગરસી ધરમસી સંપટ, પ્રકાશક: ધી સંદેશ લિમિટેડ, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૪-૪-૦.

આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ તરફથી

૯. અપ્સરા—લેખક: શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી

૧૦. લઘ્ય ભારત—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, ખાલ-જીવન કાપોલય, વડોદરા, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦.
૧૧. પગથાર—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મિતુ દેસાઈ, મુંબઈ વર્તમાન, મુંબઈ.
૧૨. ધરતીની પુત્રી—લેખક: શ્રી. કિશનસિંહ ચાવડા, પ્રકાશક: એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦
૧૩. સીતા—(નાટક) લેખક: શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતા, પ્રકાશક: પદ્ય પબ્લિકેશન્સ લિ. મુંબઈ.
૧૪. ભક્તિના ખેલ—(પૂર્વાર્ધ) લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. જેઠાલાલ નાયાલાલ દવે, કલોલ, (ડિ. ગુજરાત) મૂલ્ય ૪-૦-૦.
૧૫. બગીચા બાવાની બલિહારી—લેખક-પ્રકાશક: ડૉ. કેપુરાઈ દોરામજી જીજા, વાડી રટ્ટીટ, નવસારી. મૂલ્ય લખ્યું નથી.
૧૬. બ્રહ્મતત્ત્વ અને બક્તિની ઔષ્ઠતા—લેખક: રવ. વકીલ ગિરધરલાલ બહાલજી મહેતા; પ્રકાશક: મંગળદાસ મિ. મહેતા, તમાકુ બજાર, ચાગામલી શિહોર કાઠિયાવાડ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.
૧૭. ભારતના સંતો—લેખક: રમણભાઈ વડોદરા; પ્રકાશક: પ્ર. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા. મૂલ્ય ૧-૮-૦

પર્વણી ઉત્સવ

કુદ્યાણુકારી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો સદૈય ઘેર ઘેર પહોંચતો કરી બજેલી આમ-જનતાનો વાચનરસ જાગ્રત કરવાના તથા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા જનહૃદયમાં ફાટાવી રથાનિક પુસ્તકાલય સંસ્થાને પોષવાની ફરજનું જાન આમજનતાના દિલમાં પ્રગ-ટાવવાના શુભાશયથી, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે, હર સાલ વસંત પંચમીને દિવસે, પુસ્તકાલયપર્વણી જિજ્ઞવવાનો શિરરતો પાડ્યો છે. તદ્વતુસાર રાજ્યનાં અનેક પુસ્તકાલયોએ એ દિન પુસ્તકાલયોની સાદસૂરી ને શયુગાર, પ્રભાતફેરી વા સરઘસો, પુસ્તકપ્રદર્શન, વાચન-અવધુનો વગેરે, વાતાંકયન, બજનમંડળીઓ, જાહેર સભા, ગરબા-સંવાદ ને ઇતર મનરંજનના કાર્યક્રમો, રાશની વગેરે પૈકી સવક પડતા વિવિધ કાર્યક્રમોથી ઉત્સાહભરે જિજ્ઞવે છે. ચાલુ સાલે પણ એ પર્વણીદિન તા. ૩૦-૧-૪૪ ને રવિવારે રાજ્યનાં અનેક પુસ્તકાલયોએ જિજ્ઞવ્યો છે. પૈકી જ્યેમના અહેવાલ અમારા તરફ આવ્યા છે તેમની જરૂરી નોંધ આ નીચે પ્રગટ કરીએ છીએ. ઇચ્છા તો બધાં જ એવી રાખે કે અમારા અહેવાલને સંપૂર્ણ રથાન અપાય. પરંતુ રથણસંકેયના કારણે અને કાર્યક્રમોમાં લગભગ સરખાપણું રહેતું હોવાને કારણે ગામનું નામ તેમ જ સભાના પ્રમુખના નામનિર્દેશ ઉપરાંત વિશિષ્ટ કાર્યક્રમ અને મજેલી આર્થિક મદદનો ઉલ્લેખ માત્ર કરી સંતોષ માનવો રહે છે.

૧. વેમાલી તા. વડોદરા:—સાદસૂરી, શયુગાર, બાળકોમાં વાચનપ્રચાર: ચોપડીઓ વાંચવા જિલ્લેભરે લખ ગયા. 'પુસ્તકાલય અમર રહો !' ની પ્રાર્થના ગવાઇ.

૨. વાસણાકોતરીઆ તા. વડોદરા:—સાદસૂરી, શયુગાર.

૩. કારવણ તા. જિલ્લો:—સાદસૂરી-શયુગાર, પ્રભાતફેરી, રમતમત, બજન-મંડળી, બાળકોને મિલાઇ.

૪. ધાવટ તા. કરજળુ:—સાદસૂરી, શયુગાર, પુસ્તકાલયવિષયક સંવાદ, વ્યાખ્યાન.

૫. કરનાળી તા. તિલકવાડા:—સાદસૂરી-ધન તોરણોનો શયુગાર, સંમેલન, સરસ્વતીપૂજન, શ્રીમંતનાં ચરોગાન, બાળકોને સોમદાણા સાકરનો પ્રસાદ.

૬. વિસનગર પા. વલ્લભરામ હેમચંદ સા. પુ.—સાદસૂરી, ધનપતાકા વિ. નો શયુગાર: જાહેરસભા: પ્રમુખરથાને શ્રી. નારાયણલાલ માણેકલાલ મોડી પુ. પ્રવૃત્તિ અંગે રૂ. ૫૦૦૦+૧૦૦૦ મળી કુલ રૂ. ૬૦૦૦) નું દાન આપનાર સ્વ. પરીખ મણિલાલ વલ્લભ-રામનો ફેટો ખુસ્તો મુકાયો. પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં.

૭. ગોઠવા તા. વિસનગર:—ધનપતાકાનો શયુગાર-સાદસૂરી: નવયુવકોનું સંમેલન: પ્રાસંગિક વિવેચનો તથા 'પુસ્તકાલય' ગાસિકની ફાઇલમાંથી 'મંથપાલ એટલે ?' 'હું કોણ છું ?' તથા 'સ્વ. મોતીભાઇ-પાંચમી પુણ્ય સ્મૃતિ' એ લેખોનું વાચન: સ્વ. મહાસુખભાઈના અવસાન બદલ શોક ઠરાવ તથા આમવાચક મંડળની રથાપના જાહેર કરાઇ.

૮. સોનારકા તા. દહેગામ—પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિપોષક સુવાક્યોથી શયુગારાયલા મકાનમાં શ્રી જયંતભાઈને પ્રમુખપદે જાહેરસભા, જેમાં રવ. શ્રી. મો. ન. અમીનને નિવા-
ર્તાજસિ, પ્રૌઢશિક્ષણવિષયક ઉપયોગી ચર્ચા અને પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં.

૯. સંડેર તા. પાટણ—સવારે બાળકોનું સરઘસ હાથમાં પુસ્તકો સહિત “ મને પુસ્તક તો બહુ પ્યારું છે ” એ ગીત લક્ષકારતું મહોદ્દયે મહોદ્દયે ફરી વળ્યું. બપોરે બાલસમેલનમાં રમતગમત, વાર્તાકથન અને વાચનપ્રચારનો કાર્યક્રમ થયો. રાત્રે રોશની, જાહેરસભા, ગરબા, સંભાષણ અને વાચનપ્રચારવિષયક બોધક વ્યાખ્યાનો.

૧૦. ગોરાદ તા. ચાણુરમા—સદાઈ-શયુગાર: સરઘસ-સભા: ગરબા, સંભાષણો: પા. મૂળચંદ્ર પરસોત્તમદાસે શાળા અંગે પાંચમો ચોરડો બાંધવાના કામે રૂ. ૫૦૧) શ્રીમંત સરકારમાં આપવાની જાહેરાત કરી: બાળકોને પતાસાં વહેંચાયાં.

૧૧. ધાણેધરડા તા. ચાણુરમા—શ્રીમંતના ફોટા સહિત નીકળેલું સરઘસ ગામના લોકો લોકો ફરી વળ્યું—દ્વિતીયર મહાદેવમાં જાહેર સભા બરાબર પુસ્તકાલયના લાભ સમ-
જનવાસી વિવેચનો થયાં. પૂરી-ખાંડનો પ્રસાદ વહેંચાયો.

૧૨. વાલમ તા. વિસનગર—સદાઈ-શયુગાર: મહાલ વહિવટદારને પ્રમુખસ્થાને જાહેર મેળાવડો થયો, જેમાં રાજ્યપ્રવજનું પૂજન ‘ અલૌકિક વાવટા ’ના ગીત સાથે થયા બાદ રવ. મહામુખબાઈ શેઠના તૈલચિત્રનું અનાવરણ કરવામાં આવ્યું. પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં. ખંડેરજીવાસી પા. વેલજીભાઈ તરફથી રૂ. ૧૧) સંસ્થાને ભેટ મળ્યા.

૧૩. ઊમતા તા. ખેરાળુ—સદાઈ-શયુગાર: સવારે “ પુસ્તકાલય અમર રહો ! ” એ સૂત્રનો પોકાર કરતું વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ: બપોરે શેઠ શ્રી. વર્ધમાનદાસ રવચંદ્રદાસના પ્રમુખસ્થાને જાહેર મેળાવડો થયા, જેમાં પ્રાસંગિક વિવેચનો બાદ પુસ્તકાલયનું વિગતવાર નિવેદન અંચાલે રજૂ કર્યું. રૂ. ૧૧) પ્રમુખશ્રી તરફથી સંસ્થાને ભેટ મળ્યા. વિદ્યાર્થી-
ઓને ખનામ વહેંચાયાં.

૧૪. નારસીપુર તા. કલોલ:—અંદર બહારની સાફસૂરી: ફાટી ગયેલાં પુસ્તકોની યજ્ઞ શેઠ તેમ દુરસ્તી તથા પુસ્તકપટીઓ ચોઢી ધોરણસર ગોઠવણી. વિદ્યાર્થીઓ વ્યાગળ વાચનપ્રવણ.

૧૫. મોટા અકોડીયા તા. અમરેલી:—સાફસૂરી ને શયુગાર નીતિચૂનોનાં તોરણો: માથ પુ. પ્રચારક શ્રી મોહનલાલ શંકરભાઈના પ્રમુખપદે જાહેરસભા. સ્થાનિક શિષ્ટ સાહિત્ય બંડારના માલીક શ્રી. જયુ રનાણી તરફથી ૧૨૫ સુંદર બાલપુસ્તકોઓની ભેટ આપી. અને વળી બાળકો તેનો સારો લાભ ઉઠાવે તેટલા માટે દરેકને ૦-૪-૦ એ પ્રમાણે બાવન બાળમાલિકાઓને રોકક ખનામનાં રૂ. ૧૭) પ્રમુખ હસ્તે વહેંચ્યાં.

૧૬. બેટ તા. ઓખામંડળ:—પુસ્તકાલયની ૬૨ મી જયન્તિ અને પર્વણી ઉત્સવ કાર્યકરો, લોકો તથા અમલદારોના સંપૂર્ણ સહકારપૂર્વક ઉત્સાહભેર ઉજવાયાં. સવારે સરવતી તેમ જ શ્રીમંતની છત્રીઓ સાથેનું સરઘસ, બપોરે સૌ. ડાહીબેન આરોટના પ્રમુખ-

પહે મહિલા સંમેલન જેમાં ગરબા તેમજ સંવાદો, વાર્ષિક અહેવાદનું વાચન અને પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં. સાંજે બેટ મહાકશરી શ્રી. મક્તલાલ બારોટ સાહેબને અધ્યક્ષસ્થાને બહેર મેળાવડો યોજાયો.

૧૭. ઓરણા તા. કામરેજ—સવારમાં પુસ્તકાલયોનાં ગીત લલકારતું સરખસ ગામમાં ક્યું. બપોરના શ્રી. દયારામ યરાના પ્રમુખપદે સમા થઇ. બાળકોના સંવાદો બજવાયા. પ્રમુખશ્રીના વિવેચનને અંતે તેઓશ્રીએ પુસ્તકાલયને એક કબાટ બેટ આપવાનું બહેર ક્યું.

આ સિવાય, ઊંઝા, સિદ્ધપુર, વિઘ્નપુર, રામડા, ઝારોળા ગામોએ પણ પર્વણી ઉત્સવ ઉજવાયો હોવાનું છાપાંના અહેવાદો પરથી જણાય છે.

ના. નં. ચોક્સી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પુનારદાર પ્રાંત પ્રચારક તથા માનદ મહાલ પ્રચારકેએ નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઇ ત્યાંના પુસ્તકાલય વા વાચનાલયની સંસ્થા તપાસી છે અને દફતરી કામની અભ્યવસ્થા દૂર કરી છે; પુસ્તકોના વર્ગીકરણ વચેરેની કામગીરી જળવી તત્સમંધી જરૂરી સૂચના-સમજૂત આપી છે, તેમ જ પુસ્તકાલય વગરનાં સ્થળોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી પ્રચારકાર્ય ક્યું છે:—

૧. મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. લાકશંકર ટી. ઠાકર-માહે જાન્યુઆરી ૧૯૪૪ માં વિજાપુર મહાલનાં—(૧) યુદ્ધરાય, (૨) ગામણી, (૩) ખેરાળ, (૪) લોકાલ કરગા, (૫) ચોઝારીયા, (૬) વસાઇ, (૭) કુકરવાડા, (૮) વડાસણ, (૯) વિજાપુર મહિલા, (૧૦) ગણેશપુરા, (૧૧) ધનપુરા, (૧૨) નવા સંઘપુર, (૧૩) મહુડી, (૧૪) દરિપુરા, (૧૫) નેપુર, (૧૬) ક્યુ, (૧૭) આગલોડ, (૧૮) બાવસોર: કામગીરી દિન ૨૦.

૨. કોડીનાર મહાલ માનદ પ્રચારક રા. ભગવાનજી રાઘવજી દવે-માહે જાન્યુઆરીમાં:—(૧) અડવી, ડોલાસા.

૩ સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. સોમાલાઇ ગરબડલાઇ-માહે જાન્યુઆરીમાં (૧) ટુંડોવ, (૨) અંજેસર, (૩) નમીસરા, (૪) બેટુયા, (૫) ચારદાપુરા.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા જે સૂચના-સમજૂત આપી હોય તેનો યોગ્ય રીતે અમલ કરવા જે તે મંત્રી બાઇએને ખાસ બલામણુ છે.

ના. નં. ચોક્સી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ.

સ્વ. મો. ન. અમીન સાહેબની પાંચમી સંવત્સરી

સ્વ. મો. ન. અમીન સાહેબની પાંચમી સંવત્સરી વડોદરામાં તેઓશ્રીએ કમાટી-બાગમાં રથાપેલા ચરોતર વિદ્યાર્થી બોર્ડિંગ હાઉસના યોગાનમાં વડોદરા કોલેજના પ્રો. શ્રી. ગોવિંદલાલ ભટ્ટના પ્રમુખપદે ઉજવવામાં આવી હતી. એ પ્રસંગે હાજર રહેલાઓમાં મુખ્ય વક્તા તરીકે જાણીતા લોકસાહિત્યકાર શ્રી. રામચુરા અને વડોદરા પ્રાંત ન્યાયાધીશ શ્રી. ચતુરભાઈ ના. પટેલ, 'વીરની વાતો'ના જાણીતા લેખક શ્રી. તારાચંદ અડાલજી, તેમ જ શ્રી. દિશનસિંહ ચાવડા અને વડોદરા કોલેજના ગુજરાતીના પ્રાધ્યાપક શ્રી. ચતુરભાઈ પટેલ ખાસ હાજર હતાં. ઉપરાંત, બોર્ડિંગના વિદ્યાર્થીઓ અને શહેરના અન્ય સંબંધિતો પણ સારી સંખ્યામાં હાજર હતા.

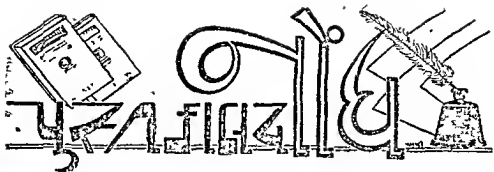
શરૂઆતમાં ઈશ્વરપ્રાર્થના તેમ જ પ્રમુખની વરણી થયા બાદ મુખ્ય વક્તા શ્રી. રામચુરાને બોલવા વિનંતિ કરવામાં આવતાં, તેમણે સ્વર્ગસ્થનાં સંસ્મરણો કહી સંબંધાઓ કર્યાં. તેમણે જણાવ્યું કે, હું મુંબઈ રહેતો ત્યારે સાંજના ચોપાટી પર ફરવા જતો. એ જમાનામાં ત્યાં મુનિસિપાલિટી તરફથી ઝંસના દીવા મૂકેલા હતા. દરેક સંખ્યાકાળે એક કાળો જબ્બો પહેરે અને હાથમાં મશાલ લેવું સળંગતું સાધન લઈને ચૂપચાપ બોલ્યા ચાલ્યા સિવાય ચાલ્યો જતો એક માણસ એક પછી એક દીવા પેટાવી જતો. અને હું તેની એ દિવા લેઈ રહેતો.

બીજા દિવસે ૨૧. મો. ન. અમીન સાહેબને યાદ કરું છું ત્યારે મને એ દરમિયાન યાદ આવે છે. ૨૧. મો. ન. અમીન સાહેબ એવા જ એક મૂળ દીપકો સળંગવાનારા હતા. એમનું કામ દીપકો પ્રગટાવવાનું. એઓ મૂકે ત્યારે બોલ્યા ચાલ્યા સિવાય કંઈ જતો. એની એમણે કહી જાહેરાત થવા દીધી નથી.

આગળ ચાલતાં વક્તાએ ૨૧. મો. ન. અમીન સાહેબને, વર્ષોના વરસાદ સાથે સરખાવતાં, એક ચારણી દુકો કહી, એકાદ દુકો તો બહુ બહુ નો થોડાં વીંધાને દરિયાળી બનાવી શકે પરંતુ વર્ષોના વરસાદ તો સમસ્ત ધરતીને દરિયાળી બનાવે તેમ સ્વર્ગસ્થ ગુજરાત-બૃહદ-ગુજરાતને યાનર્થી દરિયાળી બનાવી હતી.

ત્યારબાદ અન્ય વક્તાઓમાં શ્રી. તારાચંદ અડાલજી, શ્રી. દિશનસિંહ ચાવડા, તેમ જ વડોદરા પ્રાંત ન્યાયાધીશ શ્રી. ચતુરભાઈ પટેલે પણ પોતાનાં સદ્ગત સાથેનાં સંસ્મરણો કહી સંબંધાઓ કર્યાં. બીજા વડોદરા રાજ્ય પ્રસ્તુતિય મંડળના સદસ્ય શ્રી. ચોકસીએ એમની હમેશની લાક્ષણિક શૈલીએ સ્વર્ગસ્થનાં સંસ્મરણો સમાજનો સમક્ષ રજૂ કર્યાં હતાં.

બાદ છાત્રાલયનો હવાલો વંચાઈ, કુલદાર ચર્ચ વંદેમાતરમના ગીતને અંતે સૌ તીર્થયાત્રી હતા.

સ્વ. રાજરત્ન શેઠ મહાસુખભાઈ

વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એક અગ્રીમ દિતચિત્કનું ગયા માસમાં દોઢ વર્ષની લકવાની બિમારીને અંતે દુઃખદ અવસાન નીપજ્યું છે. એ ગૃહસ્થ તે સ્વ. શેઠ મહાસુખભાઈ.

સ્વ. શેઠ મહાસુખભાઈએ વિવિધ ક્ષેત્રોમાં આપેલી સખાવતો જેમ જાણીતી છે તેમ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને પણ તેઓશ્રીએ આપેલો ફાળો નોંધપાત્ર છે. વર્ષો થયાં તેઓ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સભ્ય હતા અને વખતોવખત મળતી મહાન પુસ્તકાલય પરિવહોના પ્રમુખસ્થાને બિરાજી જે તે મહાનનાં પુસ્તકાલયોને સક્રિય બનાવવામાં સત્તાઈ સૂચનો આપતા.

સદ્ગતને સાહિત્ય પ્રત્યે સારી અભિરુચિ હતી. તેઓએ રચેલાં પુસ્તકોથી રાજ્યનું ભાગ્યે જ કોઈ પુસ્તકાલય અખાલુ હશે. અને છેવટે છેવટે તો તેઓએ રચેલું 'પોતાના વતન' વીસનગર નું પુસ્તક તો એ તાલુકાનાં કેટલાંક પુસ્તકાલયોને બેટ પથ આપ્યું હતું.

આવા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સાથે નિકટનો સંપર્ક સેરનાર અને મરણપર્યંત એ પ્રવૃત્તિનું દિત હોયે ધરનાર શેઠ મહાસુખભાઈ આજે આપણી સમક્ષ નથી, પરંતુ તેઓશ્રીએ કરેલાં લોકોપયોગી દાન-કાર્યો તેમની રમૃતિ સદાને માટે જાળવી રાખશે.

હજી તો થોડાક માસ અગાઉ, પોતે લકવાની બિમારીમાં પચારીવશ હતા અને હાથમાં ક્લમ પણ પકડી શકે તેવી સ્થિતિમાં નહોતા તેવી અવશ સ્થિતિમાં પણ વીસનગરના શ્રી શાન્તાયાજી ગદિલા પુસ્તકાલયને શ. એ હબરના દાનનું ટ્રસ્ટ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળને સોંપવા ઇતેખરી બતાવી હતી. અને તેને માન આપી પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. હિમેશભાઈની રૂચર તેમણે તેમની પાસે સહી કરાવી એ ટ્રસ્ટ સદર પુસ્તકાલયનાં નિભાવમાં મદદ તરીકે આપવા મંડળને સોંપ્યું છે.

આ હિપરાંત તેમની નાની મોટી સખાવતો પણ અનેક છે.

આવા હિદાર દાતા અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના અખર દિતચિત્કના અવસાનથી સાચેજ, એ પ્રવૃત્તિને ભારે ખોટ ખમવી પડશે.

પ્રજી સદ્ગતના આત્માને ચિરશાંતિ પ્રદાન કરે.

“ પુસ્તકાલયને મળેલી મદદ ”

અત્યાર સુધી પુસ્તકાલયોને જુદા જુદા દાતાઓ તરફથી અપાતી મદદ-ભેટની યાદીઓ “ પુસ્તકાલય ” માં અમે છાપતા હતા, પરંતુ અત્યારની કામગીરી મોંઘવારી અને રથજી-સંક્રાંત્યને કારણે હવેથી એ પુસ્તકાલયોને ભેટ આપનારાઓની નામાવલિ છાપી શકાશે નહિ, તે માટે અમે દિલગીર છીએ.

આ બાબત, પુસ્તકાલયને જાણીત આપનારાઓને મંત્રી વા મંથપાસે સમજાવવું જોઈએ કે, દાન-ભેટ-અક્ષિસ તો નિઃસ્વાર્થભાવે અપાતાં જોઈએ; એમાં નામ પ્રસિદ્ધ થવાની કે કીર્તિ કમાવાની લાલસાને તો બૂલેચૂકે પણ વશ થવું ન જોઈએ. અને એવાં નામ મેળવવા કે કીર્તિ કમાવાને ખાતર અથવા ચરમાચરમીથી અપાતાં દાનોનો અર્થ પણ શું ! ! એ તો નિઃસ્વાર્થભાવે અને જમણા હાથે આપેલું ડાંચો હાથ પણ ન જાણે એ પ્રમાણે જ દરરોજ વસ્તુ આપવી જોઈએ. તો જ તેની સૌર્યકતા છે.

આશા ગમીએ, પુસ્તકાલયોના મંત્રી-મંથપાસે માઈએ આવા કામગીરી મોંઘવારીના વખતમાં અમે આવી નામાવલિઓ ન છાપી શકીએ તો તે માટે અમને क्षમા કરશે.

વ. રા. પુ. મંડળ

મહાસ મંડળ તરફે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા:—યાજ્ઞકમા મહાસ પુ. મંડળની વ્ય. મં. ની બેઠક તા. ૧૬-૧-૪૪ ના રોજ મળેલી તેમાં મહાસ માટે શ્રી. રમણભાઈ વહોરા કૃત “ દાદાભાઈ નવરોજી ” એ પુસ્તકની પરીક્ષા તા. ૩૦-૪-૪૪ ના રોજ લેવાનું ઠરાવાયું છે. પરીક્ષાનો લાભ બહોળા પ્રમાણમાં લેવાય તે માટે જરૂરી તત્જવીજ સવેળા આરંભી દેવાની તેમ જ હિમેદવારોની સંખ્યા નક્કી કરી લઈ મહાસ પુ. મં. ના મંત્રીને તા. ૩૦-૩-૪૪ સુધીમાં જણાવી દેવાની મહાલના જે તે રથજોના મંત્રી માઈએને ખાસ બલામણુ !

—મહાસ પરિષદ બરવા સંજ્ઞા નિર્ણય કરવા માટે સમિતિ નીમવાના, તેમજ મહાસની પુસ્તકાલય સંસ્થાઓ માટે જોઈતા લાકડીસામગ્રી મહાસમાં જ એકસદા કરાવી લેવા સંજ્ઞાના પણ ઠરાવો થયા હતા.

ગ્રામવાચક મંડળો:—સોનારડા ગ્રામ વાચક મંડળે તા. ૧-૨-૪૪ ના દિને સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીનની પાંચમી પુણ્યતિથિ ઉજવી હતી. કાર્યક્રમમાં એક લેખક માઈએ સ્વસ્થરથના જીવન અને કાર્યનો પરિચય કરાવનાર લેખ વાંચી સંભળાયા આદ નીચેના ઠરાવો પસાર કરી હતા:—

- (૧) ગ્રા. વા. મંડળના પ્રત્યેક સભ્યે આ વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા પોતા જેવા પાંચ નિયમિત વાચકો જોડા કરવા.
- (૨) પોતપોતાના રહેણાણની આસપાસ, પોતાની તથા સામાની નવરાયનો લાભ લઈ પ્રસંગોપાત સહાયતાના જીવનના તેમ જ ખતર શિષ્ટ પુસ્તકોમાંના પ્રેરક પ્રસંગો

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૨ / ૪૩-૪૪

વિષય : મહાલ અને પ્રાંત મંડળને મળનારી ફાળવણી બાબત.

‘ પુસ્તકાલય ’ માસિકના મે સન ૧૯૪૮ના અંકમાં પૃષ્ઠ ૩૧૪ ઉપર, પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાત નં. ૨ પ્રમાણે, રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મહાલ અને પ્રાંતમંડળને ચાલુ સાથે મળનારી ફાળવણીની રકમ, જે તે પ્રાંતનાં મંડળો તરફ ફેબ્રુઆરી '૪૪ આખર સુધીમાં મોકલી આપવામાં આવશે. સદાચ મંડળોએ પોતાની ફાળવણી મેળવવા સાર, પોતપોતાના પ્રાંતમંડળો તરફ, ગત વર્ષના અહેવાલ-હિસાબ મોકલી તેની સાથે ફાળવણીની માગણી કરવી. અને તે પછી પ્રાંતમંડળોએ જે તે મહાલમંડળને, તેમની ફાળવણી, એપ્રિલ '૪૪ આખર સુધીમાં મોકલાવી આપવા તજવીજ કરવી.

જે તે મહાલનાં પુસ્તકાલયો તરફથી લવાજમની આવેલી રકમ અને તે ઉપરથી મંડળના બંધારણ પ્રમાણે પ્રાંત અને મહાલ મંડળને મળનારી ફાળવણીની રકમ નીચે પ્રમાણે છે:—

વડોદરા પ્રાંત

મહાલનું નામ	લવાજમની આવેલી કુલ રકમ	ફાળવણીની મળનારી રકમ	મહાલનું નામ	લવાજમની આવેલી કુલ રકમ	ફાળવણીની મળનારી રકમ
૧ કરજણ	૮૬-૦-૦	૪૮-૬-૦	૭ વડોદરા	૮૫-૦-૦	૪૭-૧૩-૦
૨ ડભોઇ	૪૮-૦-૦	૨૭-૦-૦	૮ વાઘોડીઆ	૩૫-૦-૦	૧૬-૧૧-૦
૩ તિલકવાડા	૮-૦-૦	૪-૮-૦	૯ શિનોર	૫૫-૦-૦	૩૦-૧૫-૦
૪ પાદરા	૮૨-૦-૦	૪૬-૨-૦	૧૦ સંખેડા	૫૭-૦-૦	૩૨-૧-૦
૫ પેટલાદ	૧૫૧-૦-૦	૮૪-૧૫-૦	૧૧ સાવલી	૪૫-૦-૦	૨૫-૫-૦
૬ બાદરણ	૫૧-૦-૦	૨૮-૧૧-૦		૭૦૩-૦-૦	૩૬૫-૭-૦

મહેસાણા પ્રાંત

૧ આતરસુળા	૨૦-૦-૦	૧૧-૪-૦	૭ પાટણ	૬૧-૦-૦	૩૪-૫-૦
૨ કડી	૫૮-૦-૦	૩૨-૧૦-૦	૮ મહેસાણા	૭૧-૦-૦	૩૬-૧૫-૦
૩ કલોલ	૫૮-૦-૦	૩૨-૧૦-૦	૯ વિંઘપુર	૮૬-૦-૦	૪૮-૬-૦
૪ ખેરાળુ	૫૬-૦-૦	૩૧-૮-૦	૧૦ વિસનગર	૫૫-૦-૦	૩૦-૧૫-૦
૫ ચાણુરમા	૫૮-૦-૦	૩૨-૧૦-૦	૧૧ સિદ્ધપુર	૭૧-૦-૦	૩૬-૧૫-૦
૬ દહેગામ	૨૮-૦-૦	૨૧-૬-૦	૧૨ હારીજ	૭-૦-૦	૩-૧૫-૦
				૬૩૯-૦-૦	૩૫૯-૭-૦

અમરેલી પ્રાંત

૧ અમરેલી	૭૧-૦-૦	૩૬-૧૫-૦	૫ ધારી	૨૧-૦-૦	૧૧-૧૩-૦
૨ કોડીનાર	૨૧-૦-૦	૧૧-૧૩-૦	૬ બીમકદા	૧-૦-૦	૦-૬-૦
૩ ખાંભા	૭-૦-૦	૪-૧૫-૦	૭ રતનપુર	૬-૦-૦	૩-૬-૦
૪ દામનગર	૨૪-૦-૦	૧૩-૮-૦		૧૫૧-૦-૦	૮૪-૧૫-૦

ઝોખામંડળ પ્રાંત

૧ ઝોખામંડળ	૨૭-૦-૦	૧૫-૩-૦
	૨૭-૦-૦	૧૫-૩-૦

નવસારી પ્રાંત

૧ કામરેજ	૫૨-૦-૦	૨૬-૪-૦	૫ મહુવા	૨૬-૦-૦	૧૬-૫-૦
૨ ગણુદેવી	૩૮-૦-૦	૨૧-૬-૦	૬ માંગરોળ	૨૪-૦-૦	૧૩-૮-૦
૩ પલસાણા	૩૫-૦-૦	૧૬-૧૧-૦	૭ વ્યારા	૧૫-૦-૦	૮-૭-૦
૪ નવસારી	૬૬-૦-૦	૩૭-૨-૦	૮ સોનમઠ	૬-૦-૦	૩-૬-૦
				૨૬૫-૦-૦	૧૪૯-૧-૦

કુલ પાંચે પ્રાંતોનું

પ્રાંતનું નામ	લવાજમની કુલ રકમ	રાજ્ય મંડળના કાળે જતી રકમ	પ્રાંત મંડળના કાળે જતી રકમ	મહાસ મંડળોના કાળે જતી રકમ
૧ વડોદરા પ્રાંત	૭૦૩-૦-૦	૧૭૫-૧૨-૦	૧૩૧-૧૩-૦	૩૬૫-૭-૦
૨ મહેસાણા પ્રાંત	૬૩૬-૦-૦	૧૫૬-૧૨-૦	૧૧૬-૧૨-૦	૩૫૬-૭-૦
૩ અમરેલી પ્રાંત	૧૫૧-૦-૦	૩૭-૧૨-૦	૨૮-૫-૦	૮૪-૧૫-૦
૪ ઝોખામંડળ પ્રાંત	૨૭-૦-૦	૬-૧૨-૦	૫-૧-૦	૧૫-૩-૦
૫ નવસારી પ્રાંત	૨૬૫-૦-૦	૬૬-૪-૦	૪૬-૧૧-૦	૧૪૬-૧-૦
	૧૧૮૫-૦-૦	૪૪૬-૪-૦	૩૩૪-૫૧-૦	૧૦૦૪-૧-૦

વડોદરા,
તા. ૧૫-૨-૪૪ }

રામલાલ કા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ

(સંધિયુ પ. ૮૮૫)

ભાવપૂર્વક વાંચી બતાવવા અને એ રીતે તેઓને વાચન તરફ અગિયુષ્ય કરવા પ્રયત્ન કરવો.

(૩) બાલવાચક મંડળ ચાલે છે તે નિયમિત દર રવિએ મળે તેમ કરવું;

—ચરાડા તા. વિગ્નપુર તથા ગોહવા તા. વિસનચરમાં નવીન વાચક મંડળો સ્થપાયાં છે, જેમની વાચકસંખ્યા અનુક્રમે ૬૮ અને ૧૨ છે. ગોહવા વાચક મંડળ પર્વણી-દિને સ્થપાયું હોય તેના સભ્યોએ ફક્ત વાચક જ બની ન રહેતાં આમસેવક પણ બનવાનો પ્રયત્ન કરવાનું ઠરાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયને ભેટ—ઢેલીમણા તા. વિગ્નપુર સા. પુ. ને ગોહવાના પા. ભેટતારામ જેઠાસ તરફથી શ. ૨૫) લગ્નપ્રસંગની ખુશાલીમાં ભેટ મળ્યા છે.

સામાયિક દોહન

એક તેજસ્વી તારો : સદ્ ૦ કરુણાશંકર માસ્તર

કરુણાશંકર ગૂજરાતના એક સર્વોત્કૃષ્ટ આદર્શ શિક્ષક હતા. હિંદુસ્થાન અને બહાર ધણાય નાના-મોટા શિક્ષકોના પરિચય પ્રાપ્ત કરવાનું સદ્ભાગ્ય મને મળ્યું છે. પરંતુ કરુણાશંકર જેવાં ઉચ્ચ ધ્યેય અને ઉચ્ચ મનોરથમાં રમનાર ખીજા કોઈ શિક્ષક મારી દૃષ્ટિએ આવ્યા નથી. એ સંસારી હોવા છતાં સાચા સાધુ હતા. સાધુતાના સુંદર આચારો એમના જીવનમાં ઓતપ્રોત થયેલા હતા. એમનું જીવન ઉદાત્ત હતું, એમનું કાર્ય ઉદાત્ત હતું, એમનું ધ્યેય ઉદાત્ત હતું. પોતાના માથે એક સારા સગ્ગા કુટુંબના ભરણ-પોષણની મોટી જવાબદારી હતી. પોતાનાં બાળકોના શિક્ષણની તેમને જાડી કાળજી રહેતી હતી અને તે ઉપરાંત ખીજા અનેક મિત્રોને સહાય આપવાની સતત ચિંતા થયા કરતી. તેમ છતાં તેમણે પૈસાના મોહ કે લોભનો સંસર્ગ જીવનમાં ક્યારેય કર્યો નથી. નિઃશિંયન જેવા હોવા છતાં જીવનમાં ક્યારેય તેમણે દીનતા અનુભવી નથી. કરોડાધિપતિ શ્રીમંતોનાં બાળકોને શિક્ષણ આપવાની લાંબી જીવનસેવા તેમણે સ્વીકારી હતી, છતાં તેમણે ક્યારેય પણ ટેસ લાગવા દીધી નથી. પોતે એક સમર્થ શિક્ષણશાસ્ત્રી હતા છતાં ક્યારેય પણ બહાર દેખાવાની કે પ્રસિદ્ધિ મેળવવાની તેમણે યત્નિયત્ત પણ ધૃષ્ટિજા સેવી નથી. તેઓ સ્વભાવથી અત્યંત સરળ, નિષ્કપટ અને નિર્ભય હતા અને બાળકના જેવી નિર્દોષ ભાવનાવાળા દેખાતા. કોઈના તરફ દ્વેષભાવ તેમણે પોતાની જિંદગીમાં દાખવ્યો નથી. તેમના મોટેથી ક્યારેય પણ કોઈની કસી નિંદા સાંભળી નથી. એવા પ્રસંગમાં તેઓ તદ્દન ઉદાસીન અને ગ્રીન રહેતા. તેઓ 'સત્'ના ઉપાસક હતા, 'શક્તિ'ના નહિ. સત્ જીવન, સત્ સાહિત્ય અને સત્-સમાગમ તેમને સદા પ્રિય લાગતાં. જેનું ખીજી રીતે ગમે તેટલું શક્તિશાળી વ્યક્તિત્વ હોય, ગમે તેટલો શક્તિશાળી લેખક હોય કે ગમે તેટલો શક્તિશાળી કાર્યકર હોય, પરંતુ જો તેના જીવનમાં 'સત્'ના સદ્ભાવ ન હોય તો કરુણાશંકરને મન તે ઉપેક્ષનીય અને અનાદરણીય. એમનું હૃદય અત્યંત ભાવુક અને આર્દ્ર હતું. કોઈ પણ 'સદ્' બાવ અને 'સદ્' વિચાર વાંચી સાંભળી તેઓ ગદ્ગદ થઈ જતા, છતાં તેમનું જીવન શૌર્યપૂર્ણ હતું. શિક્ષકસુલભ નિર્મોલ્યતાનો અંશ પણ તેમના જીવનમાં ન હતો; સદા ઉત્સાહ અને સદા આનંદમાં તેઓ મસ્ત રહેતા. ૭૦ વરસની વયે પણ તેમનું મન યૌવનપૂર્ણ દેખાતું અને તેમનું કાર્ય પણ તેવું જ વેગવાન ચાલતું. 'કરુણા'ની મૂર્તિ હોઈને પણ તેઓ 'શંકર' સ્વભાવના હતા. એ પરમ સુહૃદ્ 'કરુણાશંકર'ના કમયોગી આત્માને પરમાત્મા પરમ શાન્તિ આપે !

સુનિ શ્રી જિનવિજયજી

[" પ્રયુક્ત લેખ "માંથી]

કામ કરવાની ધૂંજીનો અન્તેઽ આદર્શ

સૂર્યની નજીકથી જેમ મંગળનો મહ દેખાય તેવી રીતે આ ગાંધી કયુખાના ઇતિહાસ-માંથી મારી સ્મૃતિમાં એક માણસ રપટ રમી રહ્યો છે. જ્યારે રથેન અને યુનાઇટેડ રેટ્સ વચ્ચે વિગ્રહ જાગ્યો ત્યારે બળવાખોરોના આગેવાન સાથે જલદીથી સંદેશો ચલાવવાની જરૂર હતી. ગાર્શિયા કયુખાના પર્વતની ગુફામાં ચંતાઈ રહ્યો હતો, પણ તે ક્યાં હતો તે મોઢ જાણતું નહોતું તારથી વા ટપાલથી સંદેશો પહોંચી શકે તેમ નહોતું. પ્રેસિડેન્ટને તેના સહકાર્યની જલદીથી જરૂર હતી.

મોઢએ પ્રેસિડેન્ટને કહ્યું કે 'રોવન' કરીને એક જ માણસ એવો છે કે જે ગાર્શિયાને ગમે તે રથેથી શોધી કાઢશે.

રોવનને તુરત જ બોલાવવામાં આવ્યો અને તેને સંદેશપત્ર સોંપવામાં આવ્યો.

રોવનને તે સંદેશો સીલ કર્યો. તેને ચીકણા ચામડાની મથળામાં ખીડ્યો અને તે મથળાને એણે છાતી સરસી બાંધી લીધી. ચાર દિવસની અંદર રાત્રે ઉઘાડી, હોડીમાંથી તે કયુખાને કિનારે ઊતર્યો, પછી તે જંગલમાં અદસ્ય થઈ ગયો અને ત્રણ દિવસમાં પગે ચાલી ગાર્શિયાને સંદેશો પહોંચાડી દોપની ખીજ પાર નીકળી ગયો. એ બધું તેણે ઝેંવી રીતે કયું તે વિસ્તારથી કહેવાની ખાસ જરૂર નથી. રપટ કહેવાની હકીકત આ છે:— મેક્સિકોમાં રોવનને ગાર્શિયાને પહોંચાડવાનો પત્ર આપ્યો; રોવન પત્ર લીધો, પરન્તુ ગાર્શિયા ક્યાં રહે છે, કયે રસ્તે ચાલે ત્યાં જવાશે, એ વગેરે બાબતોનો એક પણ પ્રશ્ન તેણે પૂછ્યો નહોતો.

ધંધરને નામે કહું છું કે ગાર્શિયાને સંદેશો પહોંચાડનાર રોવન એ એક એવો માણસ હતો કે જેનું કાંવાનું પૂતળું બનાવવું મોઢએ અને દેશની દરેક કોલેજમાં રાખવું મોઢએ. યુવાનોને પુરતકા સંજ્ઞાથી અથવા વિધિવિધ વસ્ત્રો સંજ્ઞાથી શિખામણની જરૂર નથી, પણ તેમને એવા શિક્ષણની જરૂર છે કે તેઓ બોચી પર કાંકરો મૂકી કાર્ય કરતા થાય; સોંપેલા કાર્યમાં અતઃકરણપૂર્વક લક્ષ આપે, તે એકદમ જ શરૂ કરે, તેમની બધી શક્તિ વાપરે; મતલબ કે ગાર્શિયાને સંદેશો પહોંચાડવા જેવાં કાર્ય કરે.

જે સાહસિકોએ માણસોને રોકી પોતાના મહાન કાર્યમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કર્યો હશે તેમનામાંથી એક પણ એવો નહિ હોય કે જેમના હૃદયને, રોકેલા માણસની નિર્બળતાથી—એક જ કાર્યમાં પોતાનું સંપૂર્ણ બળ વાપરી ફતેહ મેળવવાની અશક્તિ અથવા અનિચ્છાથી—સખત આઘાત લાગ્યો નહિ હોય.

અનિચ્છાએ મદદ આપવી, મૂર્ખ જની દુર્લક્ષ કરવું. ધાંધલ કરી બેદરકાર રહેવું, અને કચવાતા મનથી કાર્ય કરવું, એ જ સર્વ રથે જેવામાં આવે છે; અને સારી અથવા ખોટી રીતે અથવા ધમકીથી બીજાને મદદ કરવાની દરજ પાડ્યા સિવાય અથવા લાંચ આપ્યા સિવાય એકે માણસ ફતેહ પામતો નથી; અથવા કદાચ ઈશ્વર દયાથી એકાદ ચમત્કાર કરે અને મદદ કરવા માનના કિસ્તા મોકલે તો જ તે સફળ થાય છે.

વાચક ! આ વાતની પરીક્ષા કરી જુઓ: તમે ઑકિસમાં બેઠા છો, છ કારકૂનો તમારા તાબામાં છે. એકને બોલાવી આટલું કહો કે, " એનસાઇકલોપિડિયા (ગ્રાનચક)માં જેમ કોરેગીઓ (Correio)ના જીવનની ટૂંક હકીકત લખી લાવો. "

શું 'હા સાહેબ' કહી પોતાને સોંપેલું કાર્ય તે કારકુનો કરશે ? ખરું કહું છું કે તે નહિ કરે. તે તમારા તરફ શિષ્યાવિષ્યા નજરે જોશે અને નીચે પ્રમાણે કેટલાક પ્રશ્ન કરશે:—

‘તે કોણુ હતો ?’ ‘કયાં એનસાઇકલોપિડિયા ?’

‘શું મને આવા કાર્ય માટે રાખ્યો છે ?’

‘તમે બિસ્માર્ક સંબંધે તો જાણુવા માગતા નથી ?’

‘તમારે તેનું શું કામ છે ?’ ‘શું તે મરી ગયો છે ?’

‘તમારે કંઈ ઉતાવળ છે ?’

‘હું પુસ્તક લાવું અને તમે તમારી મેજે જોઈ લેશો ?’

*

જે તમે ડાહ્યા હશો તો તમારા કારકુનને ‘K’ થી શરૂ થતા શબ્દો નહિ પણ ‘C’ થી શરૂ થતા શબ્દો જોવાનું સમજાવવાની કડાકૂટ નહિ કરો, પરંતુ ‘કંઈ હરકત નહિ’ એમ કહી તમારી મેજે જ તેને શોધી કાઢશો. સ્વતંત્ર કાર્ય કરવાની આ અશક્તિ, આ નૈતિક મૂર્ખતા, ધ્રુવજ્ઞાની આ નિર્જ્ઞાતા અને આનંદથી સૂચના ઉપાડી લઈ કાર્ય કરવાની આંતરિક અનિચ્છા, એ સર્વને લીધે સર્વ સ્વામિત્વના સિદ્ધાંતને સમય ધણો દૂર છે. જે માણસો પોતાના સ્વાર્થ માટે પણ કામ કરવા તૈયાર થતા નથી તો પછી તેમની મહેનતનું ફળ બધાને સરખે હિસ્સે મળવાનું હશે ત્યારે તેઓ શું કાર્ય કરશે ?

શૈક્ષણ માણસો પર સખ્તાઈની જરૂર છે અને અઠવાડિક, માસિક અથવા વાર્ષિક ખર્ચામ મળવાની લાલચને લીધે જ માણસો કંઈક કરે છે. ટૂંકાક્ષરી જાણનારને માટે જલ્દેરખખર છપાવો અને અરજી કરનાર દસમાંથી નવને જોડણી અથવા વિરામચિહ્નોની માહિતી જ નહિ હોય અને તે જરૂરની છે એમ પણ તેઓ માનશે નહિ. શું આવો માણસ ગાર્શિયાને સદેશ પહોંચાડી શકશે કે ?

*

હાલના સમયમાં દુકાનોના હલકા નોકરો અને પ્રમાણિકપણે ધંધો શોધતા નિરાધાર બટકનારાઓને માટે દયાજનક દિલસોજીના શબ્દો ધણા સાંભળવામાં આવે છે અને સાથે સાથે ઉચ્ચ રિયલિટીના માણસોનું ભૂંડું પણ ખૂંચ જોવાય છે.

પરંતુ ધીમેથી પણ કદિયે સાઝ કામ કરે નહિ તેવાઓ પાસેથી બુદ્ધિવાળાં કાર્ય કરાવવાનો બ્યર્થ પ્રયત્ન કરનારા અને પોતાની ગેરહાજરી દરમિયાન જીભા જીભા કામ કરનારાઓને કામ કેરતાં શીખવવા માટે તેઓ વર્ષો સુધી પ્રયાસ કરી રહ્યા છે, તેમના સંબંધે કંઈ જ કહેવામાં આવતું નથી. દરેક દુકાન અને કારખાનામાં નિદામણુનો પ્રયોગ નિરંતર ચાલ્યા જ, કરે છે. શેઠ કારખાનાના લાભ સાધ્યવી ન શકે એવા નાલાયકને કાઢી મૂકે છે અને બીજા સારાને તેમની જગાએ રોકે છે. ગમે તેવો સારો સમય હોય તો પણ આવું નિદામણુ ચાલ્યા જ કરે છે, જે કામ થોડું હોય અને સમય આરોક હોય તો આ પસંદગી બહુ જ સરસ થાય છે; પણ અશક્ત અને નાલાયકને તો હમેશાં કાઢી જ મૂકવામાં આવે છે. બળિયાના બે ભાગ એ નિયમ જ સર્વત્ર પ્રવર્તે છે. સ્વાર્થને લીધે દરેક શેઠ ગાર્શિયાને સદેશ પહોંચાડી શકે તેવા શ્રેષ્ઠ નોકરને જ કામે રાખે છે.

કેટલાક સારા ગણાતા માણસો એવા હોય છે કે જેઓ પોતાનો ધંધો કરી શકે તેવા

નહિ હોવા સાથે ખીન્ન પણ કોઈ ધંધાને માટે નાલાયક હોય છે, કારણ કે તેઓ એવી જ મૂર્ખા શંકા નિરંતર રાખે છે કે તેમના શેઠ તેમના ઉપર જુલમ કરે છે અથવા જુલમ કરવાની ધારણા રાખે છે. તેઓ પોતે કંઈ હુકમ સહન કરી શકતા નથી. જો કોઈ કાર્ય કરવાનું તેમને કહેવામાં આવે તો ઘુરત જ જવાળા આપરી કે 'તમે પોતે જ તે કાર્ય કરી દ્યો.'

એવા માણસો રાત્રે કામની શોધમાં ફરતા હોય, તેમનાં કપડાં તદ્દન ફાટી ગયેલાં હોય, છતાં તેમને ઝોળખનારો કોઈ પણ તેમને નોકરીમાં રાખશે નહિ; કારણ કે તેઓ અસંતુષ્ટ છે અને સર્વ સ્થળે અસંતોષ ફેલાવે છે. દલીલોથી તેમની ખાતરી થતી નથી અને સખ્તાઈથી જ તેઓ વશ રહે છે.

શરીરની ખોડખાંપણવાળાઓની જેટલો દયા ઉપજે છે તેના જેટલી જ દયા આવા નીતિદોષવાળાઓ માટે પણ ઉપજવી જોઈએ. વળી તેમના તરફ દયા ખતાવતાં આપણે એક અપૂર્વ મંડળ તરફ લામણી ખતાવવાનું વિસરી જવું જોઈએ નહિ. એ ઉમદા મંડળમાં જેનો સમાવેશ થાય છે તે માણસો મહાન સાહસ પાર પાડવા મથ્યા કરે છે, એઓ ફક્ત ઑફિસના નિયમ મુજબ ઘડિયાળના કાંટાને અનુસરીને કામ કરી બેસી રહેતા નથી; પરંતુ જે બેદરકાર, આળસુ અને લાગણી વિનાના કૃતમની લોકો કે જેઓ એમના પ્રયાસ વગર ભૂખે જ મરી જાય તેમ હોય છે તેવા લોકોને કામમાં જોડી રાખવા માટે તેઓ એટલી બધી ચિન્તા અને મુશ્કેલીઓ ઉઠાવે છે કે તેના પ્રભાવથી તેઓને વહેંદું ઘડપણ અનુભવવું પડે છે. આ માણસોને હરગીજ વિસરવા જોઈએ નહિ.

આ શબ્દો કદાચ સખ્ત લાગશે, પણ જ્યારે આખી દુનિયા હમણાં મજૂરાના લાભમાં ખોલે છે ત્યારે જે માણસ બધી મુશ્કેલીઓની સામે યથ સફળ થયો હોય, જેણે ખીન્નઓની પાસેથી ગયાશક્તિ કામ લીધું હોય અને જેણે સફળતા મળ્યા પછી પણ રાટલો ને નાઈ કપડાં સિવાય કંઈ જોયું ન હોય તેના તરફ પણ દિવસેાઈ ખતાવવી જોઈએ. દરિદ્રમાં જ ખાસ કંઈ મહત્તા નથી; માણસનાં ફાટેલાં કપડાં કંઈ બલામણુપત્ર નથી, અને બધા સારી રિયતિવાળાઓ કાંઈ લુંટારા અને આપણુદ હોતા નથી, તેમ કંઈ બધા ગરીબ પણ સદ્ગુણી હોતા નથી. નોકર પાસે હોવા ન હોવા છતાં પણ જે માણસ કાર્ય કરી રહ્યો છે તે જ સ્તુતિને પાત્ર છે. વળી જે માણસ પોતાને સોંપેલા કાર્યમાં મંડયો રહે છે; મૂર્ખ પ્રશ્નો કદી કરતો નથી; રસ્તામાં રજળતો નથી; કાર્ય પૂરું થતાં સુધી થાક શું તે જાણતો નથી; અથવા કાર્યના બદલામાં વધારે પગારને માટે ફાંફાં મારતો નથી તેવાને માટે પણ આપણી દિલસોાઈ હોવી જોઈએ. આવા યોગ્ય મનુષ્યની શોધમાં પરંપરાનો મુધારો સમાવયો છે. આવા માણસ જે કંઈ માગશે તે તેને મળશે. તેની દરેક શહેર, નગર વા ગામમાં તેમ જ દરેક ઑફિસમાં, હુકાનમાં અથવા કારખાનામાં જરૂર છે. દુનિયા તેવાને માટે સાદે બોલાવી રહી છે કે અમને ખાસ જરૂર છે, જે માણસ ગાર્શિયને સંદેશો પહોંચાડવા જેવાં કોઈ પણ કાર્ય કરી શકે તેવાની. *

['યુવકરત્ન']

શરીરશ્રમની મહત્તા

એક જમાનો એવો આવી ગયો કે જ્યારે મગજ શરીર કરતાં વધુ મહત્વનું ગણાવા માંડ્યું હતું—મગજનું કામ કરનારો પોતાને શરીરશ્રમનું કામ કરનાર કરતાં ઉચ્ચ ઠાટીને ગણતો. આ વિચારસરણી મળી હતી પરદેશી કેળવણીના પ્રતાપે; પણ તેણે પોતાનો એટલો બધો કાશુ ફેલાવ્યો હતો, કે જાણે એ આંદોની હોય એમ સૌને લાગ્યું હતું; ને ધરધર એ ફેલાઈ ગઈ હતી.

માણસ બુદ્ધિ, લાગણી અને શરીર—એમ ત્રણ પદાર્થોનો સમૂહ છે. શરીર વિના બુદ્ધિ કે લાગણીનું જીવું અસ્તિત્વ નથી. શરીર વિના કોઈ પણ જાતની ભાવના કે ક્રિયા શક્ય નથી. શરીર જ આત્માને ધારણ કરે છે, ને એને વ્યક્ત કરે છે. શરીર એ પણ માનવોનો ધાર્મિક વારસો છે. આ શરીરને આધારે બુદ્ધિ રહે છે, એને જ આધારે લાગણી પણ રહે છે. અને એ શરીરની સંભાળ એ મનુષ્યની એક પવિત્ર ફરજ થઈ પડે છે. જે માણસ પોતાનું શરીર સંભાળતો નથી, તે બધે આપઘાત ન કરતો હોય, પણ એ આપઘાતી માનસ ધરાવનારો છે એમ કહી શકાય. આ શરીર વિષે એક જમાનામાં એવો ખ્યાન આવી ગયો કે એ જેમ નાજુક તેમ સરકારી. જેમ એ આજસુ તેમ એ કેળવાયેલો; શ્રમ કરવાની અશક્તિ એટલે વૈભવ, શ્રમ ન કરીએ તો આપણે શ્રેષ્ઠ, શ્રમ કરવામાં એક પ્રકારની લાઘુતા રહી છે; આવા આવા વિચારને લીધે, આપણાં ધણાં ઘરોમાં, સામાન્યમાં સામાન્ય કામ કરવા માટે પણ ખીન્ન ઉપર આધાર રાખવાની ટેવ પડી હતી. પોતાનું તંત્ર જ એવું વ્યવસ્થિત કરવું કે વધારેપડતો શ્રમ વેઠ્યા વિના વ્યવસ્થા જાળવી શકાય એ ગુણ આપણી સ્ત્રીઓએ ગુમાવ્યો હતો. કામચલાણ ખડકલા કરી કરીને કામચલાણને સોંપી દેવામાં શોધાઈ મનાતી હતી. આજે આ યુક્તિ રંગે જમાનાને પલટાવી નાખ્યો છે. કોઈ પણ મજૂર પોતાના ઘરમાં બસો ત્રણસો રૂપિયા લાવતો થઈ ગયો છે. અધિકાર કે સંસ્કાર નથી, એટલે એને મળેલા એ પૈસા દારૂ, સિનેમા, ચવાણુએવડા, અર્ધી ખોટાં ઘરેણાં, ને ઘણો વખત દયાવશી અવસ્થામાં રહ્યા માટે પૈમાની છોળને લીધે મળતી રવતંત્રતાથી, નેટલું અને તેટલું એશઆરામી જીવન—એમાં વેડફાઈ રહ્યાં છે. જ્યારે પાછો જમાનો પલટાશે ત્યારે આનું શું પરિણામ આવશે એ કહી શકાય તેમ નથી. પણ સામાન્ય મધ્યમ વર્ગે પોતાનું તંત્ર કાષ્ટક હીક રીતે ચલાવવું હોય તો હમેશાં માટે શ્રમ કરવાની ને કાગને વહેંચી લેવાની ટેવ પાડવી પડશે. અત્યાર સુધી તો પચીસ પચીસના કારકુનો ને સાઠ સિત્તેરના મારતરો એક કામચલાણ રાખી લેતા. તેના ઉપર સૌ આધાર રાખતા. કામણાં ને લૂગડાં વગેરે કામ એ કરી જતી. આજે કોઈ જગ્યાએ એવી રીતે કામ કરવા ધણાં પુરૂં નથી. 'અત્યારે માણસ સો રૂપિયા લાવે છે, હવે અમે શું કરવા કામ કરીએ ?' એ પ્રશ્ન સર્વત્ર વ્યાપક બની ગયો છે.

'' મજૂરોના એ માનસનું જે થવું હોય તે બધે યાય, પણ શ્રીમત—અને મજૂર એમની વચ્ચે ઊભેલા મધ્યમવર્ગે પોતાના જીવનને નવા સ્વરૂપ સાથે બંધેસતું કરી નાખવા માટે જેમ અને તેમ જલદીથી વ્યવસ્થા કરી લેવી ધટે. તો જ એ ટકી શકે. એમણે શ્રમને અપનાવી લેવો—અને એવી રીતે મળતા શ્રમમાંથી શરીરનું બધારણ મજબૂત અને એવી વ્યવસ્થા

ગોઠવી લેવી એમાંથી એક સમય એવો આવે કે જ્યારે મધ્યમવર્ગની શરીરતૈયારી-એ અત્યારે સૌથી વધારેમા વધારે માયકાગલી છે તે-ધણી વધારે આગળ ગયેલી હોય એ લોકોને એમ માન નથી કે પરાજિત અને પરત્ર પ્રજામા, જે કાંઈ નવા વિચાર કે વાદ આવે, તે પ્રજાને પ્રાણ આપવાને બદલે પ્રજાનો હાસ કરવામા જ મુખ્યત્વે ઉપયોગી નીવડે છે, તે લોકો આ જમાનાનું પલટાવું રૂપ જોઈને અને મધ્યમવર્ગના સદતર નાશની આવી પહોંચેલી ઘડી જોઈને બલે આનંદે. પણ જ્યાસુધી પ્રજાકીય સ્વતંત્રતામાંથી આ વસ્તુનો ઉદ્ભવ ન થયો હોય ત્યાં સુધી આવી કામચલાઉ જે કાંઈ ગોઠવણો, એક કે બીજા વર્ગને લાભની જણાતી હોય છે, એમા છેવટે કાંઈ જ સાગ હોતો નથી. આજે સૌ રૂપિયા ગેળવતો મજૂર જ્યારે એક દિવસ એક રૂપિયો પણ નહિ મેળવે-ત્યારે જ ખમર પડશે કે ઉચ્ચ ધોરણથી મજૂરના જીવનચક્રમા કાંઈ પણ સ્થાપી ફેરફાર શક્ય નથી અને તેથી પ્રજાકીય બળરૂપે જિભા રહેવાની એની શક્તિ હતી ત્યાં જ રહી છે

સામાન્ય મધ્યમવર્ગના માણસનું માનસ કેટલેક અંશે શ્રીમતોના મોટા અનુકરણમા પડી ગયેલું છે. એટલે એ પોતાને ત્યાં જોઈએ તેના કરતા વધારે ઠંઠારો કરતો થઈ ગયો છે પરિણામે એની વસ્તુઓ એને પોતાને યુક્તામ બનાવે છે એની રહેણીંદરણીમા સાદાઈ-બરેલી સ્વચ્છતાને બદલે અનુકરણવૃત્તિ વધુ બળવાન બની છે શરીરશ્રમ લેવાની એની શક્તિ ધણી મર્યાદિત થઈ ગઈ છે આ સંયોગમા એણે પોતાનું આખું તંત્ર, પોતાના સંબંધો, પોતાના જીવનમાર્ગો, પોતાના સમયપત્રકો સંધળું તાત્કાલિક ફેરવી નાખવાની જરૂર જિભા યશે આ ફેરફાર કેવળ સમય પૂરતો ન રહેતા, ચિરસ્થાયી થઈ જાય અને જીવનબળ આપનાર થઈ પડે એ વસ્તુની ખરી આવશ્યકતા છે

અત્યારે ધણા ફેરફારો થાય છે જમાનો પનટાતા એ ફેરફારો અદૃશ્ય થશે પરંતુ એ ફેરફારોમાંથી થયેલા અનુભવ ને પ્રજાનું જીવનબળ ઘડવામા ઉપયોગી નીવડે તો જ એનો કાંઈક અર્થ છે. અત્યાર તો માણસ પોતાની હરેક જરૂરિયાત નિષે ચિંતામા પડી ગયો છે શરીરશ્રમ એ જ માણસનો હોદ્દનો આશ્રય છે, એટલું સત્ય પણ ને આમાંથી શીખવવાનું 'એમ, મે એ પ્રશ્નના હોદ્દને નોંધે જીવનબળમાં વધુમાં જમ્ય રો અદૃશ્ય માતનાઓ નિર્મૂલક નહિ જાય નહિતર તો પછી સ કટ પડે ત્યારે દીન હીન અને નિરાધાર, એ ન હોય ત્યારે ઉચ્છ્રાંખલ અવિવેકી અને કૂર, સ્વાર્થ હોય ત્યારે વિવેકી અને સ યમી, એવી આપણી વ્યવહાર પ્રજાની ખાસિયતો એમ ને એમ રહેશે જમાનો પનટારો, જીવન નહિ પળટાય, પ્રજા પણ નહિ પનટાય-ને કાંઈ પણ ફેરફાર વિના જે ગુણોને લીધે પરાધીનતા શક્ય થઈ રહી છે એ ગુણો પણ એમ જ રહેશે

શરીરશ્રમની મહત્તા નાનો મોટો દરેક જણુ જાણુનો થાય પોતાની જીવણીથી એ એને વ્યવસ્થિત કરના શીખે, એમાંથી વધુમાં વધુ લાભ લેવાની અમુક ચિરસ્થાયી ગુણો મેળવે, તો જ આ પનટાતા જમાનાએ માણસને કાંઈક આપ્યું કહેવાશે *

—ધૂમકેતુ

“ તું મઈની ક્યાં ? ”

“ ઓય ઓય માડી રે !... મને મારો મા મને મારો મા...” સાંભળી હું દોડીને જોઉં તો મારી પાડોશમાં જ નિર્મળાબેનને તેમના પતિ નેતરની સોટી લપ્પને મારતા હતા, અને નિર્મળાબહેન તો ધરના રાંધણિયાના ખૂણામાં ટૂંટિયું વાળી નીચે પડી રહી હતી, એક પથ્થુ હરફે ઉચ્ચાઈ સિવાય જીવનલાલનો માર ખાઈ રહી હતી. જીવનલાલ ક્રોધમાં હતા. તેમનું મોઢું ક્રોધથી તપી ગયેલા તાંબા જેવું લાલ લાગતું હતું.

જીવનલાલ અને નિર્મળાબહેનને પરણ્યાં હજુ બે વર્ષ તો પૂરાં થયાં નહિ હોય, પણ અઠવાડિયામાં બે-ચાર વખત તો ગતિ-પત્ની વચ્ચે ઝડપો થયો જ હોય, ઝડપા વિનાતું બાગ્યે જ કોઈ અઠવાડિયું ખાલી ગયું હશે. ઝડપા તો રોજરોજ થાય એવું હતું, પણ ખાટી લીધા પછી બે ત્રણ દિવસ મુઠી બન્ને વચ્ચે અબોલા ચાલે એટલે રોજરોજની તકરારમાંથી બંને જણાં મુક્ત હતાં.

મારા પાડોશમાં આવ્યા ત્યારથી જ મને નિર્મળાબેન માથે પરિચય થયો હતો. તેઓ શરૂમાં સ્વભાવે શાંત અને સહનશીલ લાગતાં, પણ સાંસારિક છ મહિના ગયા બાદ કોણ જાણે કેમ, રોજ-બ-રોજના કસડે એમનામાં અજડાઈ અને જહોપણું આવ્યાં હતાં.

જીવનલાલ રોજ રાતના તેલમગરમાં જતા અને ત્યાં જઈ બાઈબંધોની સાથે તેજમંદીનો સદી ખેલવામાં બારે ચાલાક, હજાર બે હજાર શુભાવી દે તોપણ તેમના મોઢા ઉપર તમે હારની રેખા ફરકતી ન જુઓ, અને પૈસા મેળવે ત્યારે પણ એ પુલાઈ ન જતા.

પણ કોણ જાણે કેમ તે બંને પતિપત્નીના સ્વભાવ વચ્ચે બે-ચાર ચરતિયાં માડાં જાય એટલું અંતર હતું. જીવનલાલ સ્વભાવે બારે ગિળજી, એટલું જ નહિ, પણ હાલતાં ચાલતાં તેમનો પિત્તો ઉછળી પડતો ધડીક ધડીકમાં ક્રોધ ચડે-કારણ નજીક હોય તોપણ-અને મારવામાં કાંઈ જ ધડો રાખે નહિ; જે હાથમાં આવ્યું તે મારે, કોઈક વાર તો એને છૂટો ધાજ કરે.

અને જ્યારે તેમનું કહું ન થાય ત્યારે તો તેઓ મગજ શુભાવી બેસતા અને ધડી-બે-ધડીમાં તો હતું-નહોતું કરી બેસતા. ગિચામાં નિર્મળાબેનની પૂરેપૂરી કહણાઈ હતી; એમને તો આ પડયું પાતું નભાવી લીધે જ છૂટકો હતો.

આજે બન્યું એવું કે જીવનલાલ બપોરના તેમના મિત્રોને ત્યાં ગયા ત્યારે નિર્મળાને કહેતા ગયેલા કે પોતે પાછા ફરે ત્યાં મુઠી નિર્મળાએ ધરે રહેવું. પણ પાડોશમાં શેરીની બંધી બહેનો ઉભણી કરના એકઠી થયેલી હેત્વાથી નિર્મળાબેન પણ ત્યાં ગયાં. ધરે રહેવાનું ઉભણીના આનંદમાં ને આનંદમાં તે બૂલી ગયાં.

ચાનો વખત થતાં જીવનલાલ ઘેર આવ્યા. જારણું ખખડાવીને સાદ ક્યો :

“ કાં, બધા ક્યાં ચાલ્યા ? ”

“ હાલો, હવે હાલો, મોકું થાય છે. ”

“ પણ એવું છે શું ? ” મેં જરા બિંબે સાદે દુઃગદ્ગદ વળાને ઉતાવળે ઉતાવળે જતા અમારા શેરીવાળાને પૂછ્યું.

“ તમને ખબર નથી ? ”

“ ના બાપ ? ”

“ તમારા પાડોશી જીવનલાલનો હાથ ભાંગી ગયો છે. સાપકલ ઉપર મરનાળા તરફ જતાં બળદ ભડકવાથી ગાડા સાથે સાપકલ ભટકાણો-સાપકલ અને જીવનલાલ બંને ગાડાના પૈડા નીચે. જીવનલાલના હાથ ઉપર પૈડું ફરી વળ્યું અને હાથ ભાંગી ગયો છે. ”

હું પણ બધાની સાથે ઉપડ્યો. નિર્મળાને માર ખાવામાંથી બચાવવા જતાં જીવનલાલે મારે અપમાન કર્યાંને હજી ત્રણ જ દિવસ થયા હતા, પણ નિર્મળા સાથેના લાંબ તરીકેના સંબંધને કારણે હું અપમાન બૂઝી ગયો. હું પણ બધાની સાથે તેમને જોવા દોડ્યો.

કુન્ડાર વોડની સી. કમમાં જીવનલાલને સ્ટ્રેચરમાં લાવી સુવાડ્યા હતા. દાકતરની પાટાપિંડી ચાલતી હતી. હાથે સારી પેટે જખમ થયો હતો. જીવનલાલના હોશમેશ જોડી ગયા હતા.

આ વખતે જીવનલાલના માથા પાંસે બેસીને નિર્મળા તેને સાંત્વન આપતી આપતી જખમ ઉપર હવા ઢોળી રહી હતી. એના મુખ ઉપર એના પતિને થયેલા જોડા જખમની ગંભીરતા તરવરતી હતી. એની આંખો પતિની વેદનાથી રડું રડું થઈ રહી હતી.

હજી ત્રણ દિવસ પહેલાં જ નિર્મળાનો વાંસો-દસ-દસ નેતરની વંકી સોટીઓના મારથી વળ લઈ ગયો હતો. સૂજી ગયો હતો. સાચળ ઉપરાઉપરી પાટાઓ ખંખી ખમીને લીધો જોવા ચક્રોમાં જખમી ગયો હતો, ને પિંડી ઉપર તેને દસડીને ફગોળ્યાના ઉઝરડા જોડી આવ્યા હતા. એ જ નિર્મળા આજે જીવનલાલની પાસે બેસી તેના કપાળે હાથ ફેરવી રહી હતી અને જખમની શાંતિ માટે સાંત્વનના એ કામળ શબ્દો કહી રહી હતી.

નિર્મળાના મોઢા ઉપર તેને પડેલા માર, મારથી ત્રણ ત્રણ દિવસ કળેલાં તેનાં હાડચામ કે તેના પતિને મળેલા ઈશ્વરી જલ્દો-એમાંનું એકેય દેખાતું નહોતું. મોઢા ઉપર દેખાતી હતી એક માત્ર પતિની સેવા કરવાની પ્રેમજી આવના.

બધાની સાથે જીવનલાલના ખજરઅંતર પૂંછી હું પણ પાછો વળ્યો. પણ હું ખાસી પાછો વળ્યો હોઈ એમ મને લાગ્યું. મારું હૈયું તો નિર્મળાની પતિશ્રક્તિ નિહાળવામાં જ જળે રોકાઈ ગયું હતું. સ્ત્રીને કોઈએ ત્યાગની મૂર્તિ કહી છે-મને એ ત્યાગમૂર્તિનાં અર્કો દર્શન થયાં.*

અમેરિકાનું જાણવાબેગ

અમેરિકા જેમ આગળ વધે છે, તેમ ગુન્હેગારવૃત્તિમાં પણ સારી રીતે કેળવાયેલો છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં શિક્ષણ ફજીઆત હોષ મહત્ત છે. કોષ્ટ પણ દેશનો વિદ્યાર્થી અહીં મહત્ત શિક્ષણ લઈ શકે છે. જાપાનીઓએ વિજ્ઞાનનું પ્રથમ જ્ઞાન અહીંથી જ મેળવ્યું હતું. પ્રાથમિક શિક્ષણથી માંડીને ઉંચામાં ઉંચા શિક્ષણ માટેનો પ્રયત્ન અમેરિકામાં છે. શિક્ષણ-સંસ્થાઓ અને રમતગમનનાં વિશાળ મેદાનોની વ્યવસ્થા ખાસ કાયદા દ્વારા નક્કી થયેલી છે. સહશિક્ષણ સામાન્ય છે.

અમેરિકામાં દર વર્ષે અઢી અબજ ડૉલર (૧૦ અબજ ડૉલર) ખાસ પ્રાથમિક શિક્ષણ પાછળ ખર્ચાય છે. વિશ્વવિદ્યાલયો અને કૌશલો ૧૩૮૦ છે અને એનું વાર્ષિક ખર્ચ ૭૦ કરોડ ડોલરનું છે. દરેક જાતનું વિજ્ઞાન, યંત્રશાસ્ત્ર, કળા, સાહિત્ય વગેરે શિક્ષણ એટલું વ્યાપક છે કે પ્રાથમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા અઢી કરોડની છે. ૬૦ લાખ વિદ્યાર્થીઓ પ્રાથમિક શિક્ષણ લે છે. આ વિદ્યાર્થીઓની આટલી મોટી સંખ્યાથી જ જેમ કક્ષાય છે કે ત્યાં શિક્ષણનું પ્રમાણ કેટલું વધારે છે.

*

જાપાની વ્યવસ્થા વિશાળ પાયા પર છે. દરેક રાષ્ટ્ર પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે સ્વતંત્ર રીતે ન્યાયકોર્ટો ચલાવે છે. એથી મોટી કોર્ટ 'સુપ્રીમ કોર્ટ' છે. એ કોર્ટમાં નવ જડનો બેસે છે, ને એ હોદ્દા આજીવન છે. બંધારણનો અર્થ અને વ્યાખ્યા આ કોર્ટ નક્કી કરે છે.

આ નવે જડને ઉંમરે વૃદ્ધ એટલે ૭૦ થી ૮૫ વર્ષની ઉંમરના છે. એને પ્રિસિડન્ટ રજા આપી શકતો નથી, કેબિનેટ બેતૂતીયાંય મતે એને રજા આપી શકે. ૪૮ રાજ્યોની હાથ કોર્ટો છેવટની ન્યાયક્ષતા ધરાવે છે. પોલિસ બારે હિંમતવાન અને બાહોશ ગણાય છે.

અમેરિકા દેશમાં ૨૩૦૦ દૈનિકો, ૧૩૦૦૦ સાપ્તાહિકો, ૪૦૦૦ માસિકો વગેરે મળી ૨૨૦૦૦ પ્રકારનો છે. મોટાં દૈનિકો અને નામાંકિત માસિકોના લાખો ગ્રાહકો છે. કોષ્ટકાદ દૈનિકની ગ્રાહકસંખ્યા ૫૦ લાખ જેટલી છે. આવાં દૈનિકોની લાગવગ પણ વિશાળ છે. ત્યાં પ્રકારનો પર હિંદની જેમ પ્રતિજ્ઞા સુકાતા નથી. ત્યાંની પ્રગમમાં, સાહિત્ય બહોળા પ્રમાણમાં બહાર પડતું હોવા છતાં મહત્ત વાંચવાની ટેવ બાગ્યે જ કોષ્ટકને હોય છે. ત્યાંનાં માસિકો અને દૈનિકો ખીજ દેશોમાં પણ મોટા પ્રમાણમાં વંચાય છે.

*

અમેરિકા દેશમાં લાઇબ્રેરીઓ પણ ખીજ કોષ્ટ પણ દેશની લાઇબ્રેરીઓ કરતાં વિશાળ છે. ત્યાં જેમ કેળવણી અને સંસ્કારિતા વધુ છે, તેમ યુનાઇટેડ વૃત્તિ પણ સારી રીતે કેળવાયેલી છે. આ ગુન્હેગારો વિજ્ઞાનની મદદથી મહામર્મકર ગુન્દાઓ કરે છે, તેની સાથે સાથે પોલિસ પણ ખૂબ ચપલ હોય છે. દેશના બંધારણ સુજન દરેક વ્યક્તિ સ્વતંત્ર હોવાથી શક પરથી કોષ્ટને પકડી શકાતું નથી. ગુન્હેગારોને હોડાવવા માટે સરકારી વડીલોની મદદ મળે છે.

*

કુદરતી દસ્તોમાં યલો સ્ટોન પાર્કમાંનો કુવારો ૩૦૦ ફૂટ જેટલી ઊંચાઇએથી ઊડે છે. મોટા કુવારામાં ૨૦ ફૂટ વ્યાસનો જલસ્તંભ જમીનથી ૬૦ ફૂટ જેટલો ઊંચે ઊડે છે. આ

પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

વટહુકમ નં. ૬ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

સને ૧૯૪૩-૪૪ ની દુરસ્તી

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો ને ગ્રન્થસત્તર વર્નાકુલર સોસાયટીમાં નોંધાયેલાં છે તેની યાદી અત્રેથી વટહુકમ નં. ૫ સને ૧૯૪૩-૪૪ તા. ૫-૧-૪૪ થી બહાર પાડવામાં આવી છે તે યાદીમાં કેટલાંક પુસ્તકાલયોનાં નામો લખવાનાં રહી ગયેલાં હોવાથી તીચેનાં પુસ્તકાલયોનાં નામો વધારવામાં આવે છે:—

કેડારણ તા. કરજણ છપાણું છે ત્યાં કંડારી તા. કરજણ વાંચવું.
 ગોરિયાદ તા. પાદરા,
 બાળવા તા. કલોલ,
 બાસણ તા. વિસનગર,
 વિસનગરપુરા ઉર્ફે કરભાલીઆપુરા તા. વાઘોડીઆ

ઉપર પ્રમાણેનાં વધારવામાં આવ્યાં છે તે ને તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાના પુસ્તકાલય 'માસિકી યાદીમાં સુધારા ઉમેરી લેવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
 ૧. ૪-૨-૪૪ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. ખેલ
 મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧૬ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

કાયમનિધિનું વધુ વ્યાજ ઉપજાવવા બાબત

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ને સરકાર પંચાયત મદદ મેળવે છે તેમણે દર વર્ષે કાયમનિધિમાં અમુક રકમ મૂકવી એવી ફરજ હોય છે. આમ ઉપરિચિત થયેલી કાયમનિધિની રકમો સુરક્ષિત રહે અને સારું ઉત્પન્ન મેળવી શકે તે માટે પુસ્તકાલયોને વખતોવખત સૂચવવામાં આવ્યું છે અને તેથી જ પુસ્તકાલયોની આ રકમો હાલ મોટે ભાગે બેંક કે બચત પેદીમાં અથવા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ અથવા અન્ય વર્ગની સહકારી મંડળોમાં મુકાઈ છે.

છેલ્લાં પાંચ વરસથી આ રકમો ને મોટે ભાગે બેંક કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં છે તેનું વ્યાજ ઘણું જ ઘટી ગયું છે. પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોની એ ફરજ છે કે નાણાંની સુરક્ષિતતા સાથે તેનું ઉત્પન્ન પણ વધારવું જોઈએ.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળને આ નાણું ઉપર ૪ ટકા સુધી વ્યાજ આપવા ગવર્નમેન્ટ સિક્યુરીટીઝમાં રોકવા અમર ખીજ કોષ યોજના કરવા જણાવતાં તેઓએ હાથ એ મૂકી ઉપર વધુ વ્યાજ ઉપજવવાની પોતાની અચકિત જાહેર કરી છે.

સમગ્ર ઉપરોક્ત મૂકી કે જેનું ગામ વ્યાજ જ પુસ્તકાલયોએ ઉપયોગમાં લેવાનું છે તેનું ઉત્પન્ન ઓછું આવે અને તે વધુ ઉત્પન્ન માટે ટ્રસ્ટ એક્ટ પ્રમાણે ગવર્નમેન્ટ સિક્યુરીટીઝમાં રોકવાની સવડ હોવા છતાં રોકાતું નહિ હોવાથી આ કામ પુસ્તકાલય ખાતાએ નિરુપાયે પોતાને હસ્તક લેઈ શ્રીમંત સરકાર મારફત ગવર્નમેન્ટ સિક્યુરીટીઝમાં વધારે વ્યાજ ઉપજવવાની નીતિ રજીકારી છે, જેથી તમામ ગ્રામ, કસબા અને ગ્રાંવ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને સૂચના કરવામાં આવે છે કે પોતાની મૂકી જે ૩૦ ટકા કરતાં ઓછું ઉત્પન્ન આપતી હોય તે તમામ મૂકી પછી તે બેંક, બચત પેટી કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ ગમે ત્યાં હોય ત્યાંથી ઉપાડી પુસ્તકાલય ખાતામાં મોકલવા તજવીજ કરશે. આશા રાખવામાં આવે છે કે આ કામ ઉત્સાહથી મંત્રીઓ ઉપાડી શેશે અને ઉત્પન્નમાં વધારો કરશે.

આ નાણું પૈકી મૂકીમાંથી જ્યારે કોષ પુસ્તકાલયને નાણાંની જરૂર હશે ત્યારે પુસ્તકાલય ખાતાની મંજૂરીથી તેમને તે રકમ જરૂરી પ્રધાન માટે આપવામાં આવે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

આશા છે કે પ્રચારકો, તપાસનીશો અને રા. મહાલ શાખાધિકારી સાહેબો જ્યાં આ ઉત્પન્ન ઓછું આવતું હોય ત્યાંથી સરકાર લોકલિતની નીતિ રખડ સમજાવી આ રકમ ઉપાડી પુસ્તકાલય ખાતામાં જમા કરાવવા ઘટિત તજવીજ કરાવશે.

વડોદરા,
તા. ૨-૨-૪૪ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧૭ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિધ્ય

હસ્તયુક્ત અને વાયક રજિસ્ટરમાં યોગ્ય રીતે હકીકત ભરવા બાબત

ગ્રામ અને કસબા પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં અમને જોવા મળ્યું છે કે કેટલાંક પુસ્તકાલયો પોતાનાં વાર્ષિક નિવેદનો તૈયાર કરવામાં જે વાયકોની હકીકત ખતાવે છે તે સત્યથી વેમળા હોય છે. કારણ કે કેટલેક રચણે વાયકની નોંધવહી રહેતી નથી. માટે સો કામ કરનાર મંત્રી બામ્બોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલયમાં વાયક રજિસ્ટર અવરજ રાખવું. તેમાં જે વાયક પુસ્તકાલયમાં વર્ષના પ્રથમ તાર પુસ્તક લેઈ જાય તેનું નામ લખવું જોઈએ. આ વાયકના શેરાના આસનામાં તે વિદ્યાર્થી શાળામાં જણુનો હોય તો “વિ” સંજ્ઞા લખવી; જેમણે પાંચ વર્ષની અંદર શાળા છોડી. બીજી અણેશાં હોય તો “જી” સંજ્ઞા લખવી અને પુખ્ત ઉંમરના ઓ કે પુરુષ હોય તો “આ” કે “પુ” સંજ્ઞા વાપરવી. અને એ પત્રક પરથી દર ત્રણ માસે ઠવા વર્ષમાં કેટલા વાયકો છે તે હકીકતની તારીજ કાઢવા જવી તે જ પ્રમાણે વેચાણમાં પુસ્તકો માટે હસ્તયુક્તમાં તેવી જ સંજ્ઞાઓ વાપરવી અને તે ઉપરથી ત્રિમાસી તારીજ કાઢનાં જવી. અને આ પ્રમાણે વર્ષ આખરે કુલ સંખ્યા

આવે તે બતાવવી. જ્યાં કરગાઓ હોય ત્યાં દરેક પ્રકારની જુદી જુદી ઇચ્છાઓ હશે તે વધારે અનુકૂળતા થશે.

આશા છે કે પુસ્તકાલય પર જેમની સીધી દેખરેખ છે તેવા રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો આ તરફ પૂરતું લક્ષ આપી વાચનનો ફેલાવો કરવામાં મદદ આપશે.

વડોદરા,
તા. ૪-૨-૪૪ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ,
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૧૮ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

હિંદી ગયેલાં બાળકો માટે વાચનપ્રચાર

આથી વડોદરા રાજ્યનાં મદદ મેળવતાં અને મદદ મેળવી હોય તેવાં તમામ પ્રકારનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોએ હિંદી ગયેલાં બાળકોમાં વાચનપ્રચાર વધુ થાય તે માટે શ્રીમંત સરકારે વખતોવખત સૂચવ્યું છે, છતાં આ બાબતમાં હજી જેમણે તેવા પ્રયાસો થયા નથી.

આપણા પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા ૯૦ ટકા શિક્ષકોના હાથમાં છે. શાળાનું સંચાલન પણ તેઓના જ હાથમાં છે. વળી તેઓ સારી રીતે સમજી શકે છે કે પ્રાથમિક શાળાઓ ચલાવવા પાછળ શ્રીમંત સરકાર જે ઉદાર હાથે લગભગ ત્રીસ લાખ જેટલો ખર્ચ કરે છે તે ત્યારે જ સાર્થક ગણાય કે જ્યારે આપણે શાળામાં ભણતાં બાળકોને વાચનમાં રસ લેતાં રી તેમને પુસ્તકાલયના મફત વાચનનો ઉપયોગ કરવાની ટેવ પાડી નિરક્ષર બનતાં અટકાવીએ. શાળામાં ભણતા વાણિયા, કાદાણુ તેમ જ આગળ પડતી કોમોમાં રવાબરિક ૧૨ માધ્યમિક કેળવણી લેવાનો તેમ જ ઘર આગળ કાગળપત્ર લખવાનો વહીવટ હોવાથી બાળકો નિરક્ષર ઝોલાં યાય છે, પરંતુ પછાત કોમોમાં બાળકો શાળામાંથી ભણી રહ્યા હોય તેનો ઉપયોગ કરવાનું કાર્ય તેમની પાસે હોતું નથી, તેમ જ તેમના ઘર આગળ પણ અક્ષરજ્ઞાન તાજું રાખવાનું જોઈતું વાતાવરણ હોતું નથી, જેથી તેમને પ્રચાર દ્વારા પુસ્તકાલયમાંથી નાની નાની જીવનચરિત્ર, વાર્તા, વર્ણન વગેરે વિષયોની પુસ્તિકાઓ છૂટથી આપવાથી તેમને પોતાના અનુકૂળ સમયે વાંચવામાં આનંદ આવશે. અને મેળવેલું અક્ષરજ્ઞાન ટકાવી રાખશે.

શિક્ષક બાદ્યો જે ગ્રંથપાલ કે મંત્રી હોય તેમને મારી આગ્રહભરી વિનંતિ છે કે શાળાના મુખ્ય શિક્ષક તરફથી હિંદી ગયેલાં બાળકોની યાદી તૈયાર કરી જે બાળકો વાચન તરફ ઓછી વૃત્તિવાળા હોય તેમને પૂરતા પ્રમાણમાં વાચન આપવા પ્રયાસ કરશે. અને પુસ્તકાલય સામાન્ય પ્રજાને ઉપયોગી થાય તેવી રીતે બધા પ્રયત્નો કરશે.

રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો આવા પછાત કોમના હિંદી ગયેલાં બાળકોને પોતાના મુકામના સ્થળે વાચન અપાવવા પ્રયત્ન થાય છે કે નહિ તે જોઈ અને ભાવનાથી તે કોમ આગળ વધે તેવા સ્વપ્રયાસો કરશે તો ઉપકૃત થઈશું.

વડોદરા,
તા. ૪-૨-૪૪ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ,
મદદ. વ્યવસ્થાપક.

સંપૂર્ણ મહાભારત—દળદાર સાત ગ્રંથો, જામ૨૧૦નાં પાન ૫૨૦૦, ૨૮ ચિત્રો ...	૪૫-૦-
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ—ચાર ભાગમાં કદ જામ૨૧૦ નાં પાન ૧૬૦૦ ...	૧૨-૦-
દત્ત અને પરશુરામ—(આ. ૨ છ) ૨-૦-૦ કન્હની લોકવાતો—લે. કું. ધં સંપટ ૨ ...	૧
સંસારમાં શુષ્ક ક્યાં છે?—લેખક વા. ગો. ચાવડા ...	૨-૦-
આર્યોના સંસ્કાર—લેખક શ્રામી માધવતીર્યછ ...	૨-૦-
ગુજરાતની ગઝલો—સંપાદક: દી. બ. કૃષ્ણલાલ મોં. ઝવેરી ...	૧-૦-
તુકા મહાલે—સંત તુકારામના પદ્ય કવિતા કેટલાક મરાઠી અમંગોનો સંગ્રહ ...	૦-૫-
ઉપનિષદો—ભાગ ૧લો તથા ૨લો-૧૨૨ ઉપનિષદોનું સરળ ભાષાનર ...	૪-૬-
તું કોણ?—લે. શ્રામી માધવતીર્યછ ૨-૦-૦ કલ્યાણમચી—લે. કું. ધં સંપટ ૧-૦-	૧-૦-
જીવનુક્તિવિવેક—શ્રામી વિદ્યારણકૃત ૧-૪-૦ અષ્ટાવક ગીતા—સરળ અર્થ સાથે ૦-૮-	૦-૮-
આત્મરામાયણ—... ૦-૧૨-૦ પરમાનંદની પ્રાપ્તિ—...	૧-૪-
અખાની વાણી—કાણુ ચળદોના અર્થ સાથેની અને સુધારવાળી નવી આવૃત્તિ ...	૨-૮
મિરમલ અને બીજાઓ—લેખક શ્રી. જ્યોતિંદ દ. દવે ...	૧-૧-
સાહિત્ય પ્રારંભિકા—શ્રી. હિંમતલાલ ગં. અંબરિયા ...	૦-૧-

સંપૂર્ણ મહાભારત

૭ દળદાર ગ્રંથોમાં, : મુદ્દય માત્ર રૂ. ૪૫)

કદ કંગી જામ૨૧૦નાં પાન ૫૨૦૦, ચિત્રો ૨૮, મજબૂત પાકાં પૃંઠાં

મહાત્મા ગાંધીજી શું કહે છે?

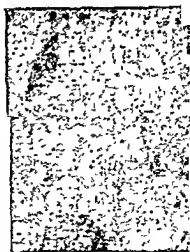
“મહાભારતને અમૂલ્ય રત્નોની એકાદ અખૂટ ખાણ સાથે જ સરખાવી શકાય; એ ખાણને જેમ જેમ પલ્લુ ઊંડી જોઈએ છીએ તેમ તેમ તેમાંથી વધારે કીમતી જવાહિરો નીકળે છે.”

● તમે મહાભારત વસાવ્યું છે? તે સિવાય તમારી લાયબ્રેરી અધૂરી ગણાશે. આ ગ્રંથ વિશ્વસાહિત્યમાં સુકુટમભિરૂપ છે. જેણે મહાભારત નથી વાંચ્યું તેનું ભારતવાસી હોવું બ્યર્થ છે.

● ‘મહાભારત’ એ વાર્યવ્યક્તિના સાહિત્યનો એવો રત્નાકર છે કે, જેઓ-નેનો પ કહે છે—મનનપૂર્વક વાંચે—સાક્ષણે છે તેમને લોકિક અને પારલોકિક જ્ઞાન તથા શુષ્ક માટે બીજા ગ્રંથોની જરૂર રહેતી નથી.

● વિદ્યાનથી ખેદીત અને રાજ્યથી રંકપર્ણતાના ક્ષેત્રો આર્યસંતાનેને પ્રાર્થન બદોજલાલી સ્મરણ ને શિશુઓ આપતા આ મહાન ગ્રંથને આજે જ વસાવી લો.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય } રેમણ બંડ પાસે, અમદાવાદ -

ગ્રંથોનું સૂચીપત્ર

ધાર્મિક ગ્રંથો

નસ રામાયણ-એ ગ્રંથમાં, ૩૦ ચિત્રો ૭-૦-૦
 કૃત્તીકૃત રામાયણ-એ ગ્રંથમાં, ૩૬ ચિત્રો ૭-૮-૦
 હમીકિ રામાયણ-એ ગ્રંથમાં, ૩૭ ચિત્રો ૬-૮-૦
 મહા ભાગવત-એ ગ્રંથમાં-૨૭ ચિત્રો ૮-૦-૦
 ગવતી (દેવી) ભાગવત-આવૃત્તિ ૨ ૭ ૬-૦-૦
 મુસ્લિમી-સરળ ભાષાતર મૂળ મલિકો સહિત ૩-૦-૦
 કાદમી ગાથા-ગ્રંથ ૧ લો તથા ૨ ને ૬-૦-૦
 સુભોધ-(અર્થ) રામદાસ સ્વામીકૃત ૨-૮-૦
 રામી રામતીથના સદુપદેશો-ગ્રંથ ૧ લો ૨-૮-૦

... ગ્રંથ ૩ ને ૨-૮-૦
 રામી વિવેકાનંદના ઉપદેશો-ભાગ ૪-૫ ૨-૪-૦
 ... ભક્તિયોગ-ભાગ ૮ મા રૂપે ૧-૮-૦
 ... રામચંદ્રના જાતક-ભાગ ૧૦, ૧૧ ૨-૦-૦
 ... આખ્યાનમાળા-ગ્રંથ ૧ લો તથા ૨ ને ૬-૦-૦
 દિક વિતય-૩૬૦ વેદમંત્રો પ્રાચીનાઓ રૂપે ૩-૧૨-૦
 પદેશસારસંગ્રહ-મંત્રિકવલ્લભના હા ૧-૮-૦
 બાધરત્નાકર-ધર્મનીતિનાં ૧૦૫ દષ્ટાંતો ૧-૮-૦
 દયતરંગ અને કાલકાળની ગૌ ... ૧-૦-૦
 ... ધર્મનીતિ ને ચાણક્યનીતિનાર ૦-૮-૦
 ... ની વાટે ને રામાયણની રત્નપ્રભા ૦-૪-૦
 ... સહસ્ર તામાવલિ દર્શન ... ૦-૬-૦
 ... નેશ્વરી ભગવદ્ગીતા ... ૪-૦-૦

પદિયારકૃત રવર્ગનાં પુસ્તકો

વિમાન, કુંચી, સાચુ } દરેકના રૂ. ૨,
 ખાતનો, પ્રકાશ, નિર્દે } દશે પુસ્તકોન
 તારમાં સ્વર્ગ, આનંદ, } સેટના રૂ. ૧૫)
 ૧ સીડી, સ્વર્ગની સડક
 નરદેવો-સ્વર્ગરૂપ પદિયારકૃત ૧-૬-૦

...ગર-ભાગ ૧ લો-૬૩૧ ભગનો ૨-૮-૦
 ત કંપીર-આધ્યાત્મિક પદો ... ૧-૦-૦

હગીતાઓ સરસાર્થ સાથે-(ચુટકા કદની)

મહા ભગવદ્ગીતા-નીલકંઠી ટીકા ૧-૧૦-૦
 ભગવદ્ગીતા-આવૃત્તિ ૧૮ મી ... ૦-૮-૦
 ભગવદ્ગીતા-આવૃત્તિ ૧૬ મી ... ૦-૭-૦
 ભગવદ્ગીતા-આવૃત્તિ ૨૦ મી ... ૦-૪-૦
 પંચરત્નગીતા-મોટા અક્ષરોમા, ... ૧-૧૦-૦

પુરોનાં જીવનચરિત્રો

મધુષ્યુ પદમહંસ-ચરિત્ર-આવૃત્તિ ૨ ૭ ૨-૮-૦
 રામી વિવેકાનંદ-ચરિત્ર-ભાગ ૬ મો ૩-૦-૦

નસું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

સ્વામી રામતીથ-ચરિત્ર-(ગ્રંથ ૪ મો) ૩-૦-૦
 નંત પુકારામ-વિસ્તૃત ચરિત્ર ... ૨-૮-૦
 ચૈતન્ય મહાપ્રભુ-ખંડ ૧ થી ૫-ત્રણ ગ્રંથો ૬-૮-૦
 જ્ઞાનેશ્વર મહારાજ ને મહાત્મા એકનાથ ૨-૮-૦
 સ્વામીશ્રી બ્રહ્માનંદજી ને શિવાનંદજી ૧-૬-૦
 શ્રી રામચંદ્ર દત્ત ને નાગમહારાય ... ૧-૦-૦
 ભક્તચરિત્ર-૨૬ ભક્તોનાં ચરિત્રો-આ. ૨ ૭ ૨-૮-૦
 આદર્શચરિત્રસંગ્રહ-ભા. ૧ લો તથા ૨ ને ૪-૪-૮
 સુરિદાસ મહાત્માઓ-(૬૬ ચરિત્રો) ૨-૪-૮

જાસ સ્ત્રી ઉપયોગી ગ્રંથો

ભારતની દેવીઓ-ત્રણ મોટા ગ્રંથોમાં ૬-૦-૦
 દયાળુ માતા અને સદુચ્છવી પુત્રી ... ૦-૮-૦

ઐતિહાસિક જીવનચરિત્રો

ભારતના વીરપુરુષો-વીર પુરુષોનાં ચરિત્રો ૧-૪-૦
 વીર કુર્ગોદાસ અથવા મારુ સરદારો... ૧-૦-૦

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક ગ્રંથો

સુભોધ કથાસાગર-આધ્યાત્મિક દષ્ટાંતો ૨-૦-૦
 આગળ ધસો-પુશિંગફુધી કંઈ ભાષાતર ૨-૮-૦
 ભાગ્યના સ્વપ્નાઓ-સંશોધિત આ. બીજી ૨-૮-૦
 સુખી જીવનનાં સાધન ... ૧-૮-૦
 આદર્શ દષ્ટાંતમાળા-૧ લો તથા ૨ ને ૪-૦-૦
 કત્તાખાનું-ધી નંગલ'તુ' ભાષાતર... ૩-૦-૦
 જ્ઞાનેરી સૂચનો ને સુવિચાર સામગ્રી ૦-૪-૦

વૈદકના ગ્રંથો

આયુર્વિષ્ક-સુધારાપદાર્થ સાથે આ. ૬મી ૪-૦-૦
 વૈદક સંખ્યાધી વિચારો-ભા. ૧ તથા ૨ ને ૩-૧૨-૦
 આયુર્વેદ નિબંધમાળા-ભા. ૧ તથા ૨ ને ૪-૪-૦
 આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન-ગાંધીજીક ૦-૪-૦

બોધપ્રદ દ્રષ્ટી વાર્તાઓ ઇત્યાદિ

ગ્રંથ ૧ લો ૨-૮-૦ | ગ્રંથ ૫ મો ૨-૮-૦
 ,, ૨ ને ૨-૮-૦ | ,, ૬ હો ૨-૮-૦
 સુભોધપુષ્પવાટિકા-રોષ સારીકૃત ... ૦-૫-૦

બાળકો માટેનાં પુસ્તકો

ભારતીય નીતિકથાઓ-મહા ૦ પર વાર્તા ૦-૮-૦
 સુભોધક નીતિકથા-વિરબલ્લભ ૧ પર વાર્તા ૦-૮-૦
 સદુચ્છવી બાળકો-૬૬ ખડા ખતાવો ... ૦-૪-૦
 બાળસદ્બોધ-ખાતોઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ ૦-૪-૦
 બાળકોની વાર્તા-રસિક વાર્તારૂપે ૨૧ પાઠ ૦-૩-૦
 ,, ,, -ભાગ ૨ ને-બોધપ્રદ ૬૧ પાઠો ૦-૮-૦

કે. ભટ્ટ, સેસન્ટ કોર્ટ પારે, અમદાવાદ
 કાલ્યાણેવી રોડ, હાથી બિહિંગ, મુંબઈ-૨

મહાદેવે અને મહમદ હાથ

ચુંબન

આ અને

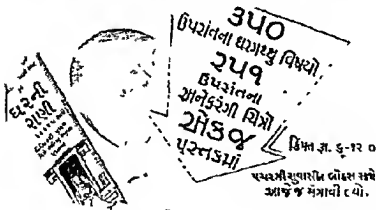
કર્તા!

‘દારની રાણી’ માટે!

બંસી

દારની રાણી

કિંમત રૂ. ૬-૧૨ ૦
પરમીનુવારે બોક્સ અને
આજ જ મેંચાવી લ્યો.

આ
સર્વ સાહિત્ય
બુદ્ધ પરીક્ષા
રૂ. ૫૦
બી વધુ ખર્ચ થાય
જ્યારે આ વધુ
‘દારની રાણી’ માત્ર
રૂ. ૫૦
માં સાથે છે
ઉપરાંત

એન. એમ. કાકરની કં.
બુક ડિસ્ટ્રીબ્યુટર્સ એન્ડ પબ્લિશર્સ
પ્રિન્સેસ

“પ્રણાય અને પરિણાય”

શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહની અભિનંદ રીતે સગનકાયદો છણતી
અતિ રસિક નવલકથા સૌ માળાપો તથા જુવાનો જરૂર વાંચે.
૧૯૪૬૦ પાકુ પૂકું : : : : : કિ. રા. ૩૫૫

રૂપાનો- -ધંદ

નવીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ
વર્ધમાન શાહની રંગ, રસ, કુમાર-
ભરી સુંદર નવલકથાઓને રૂપાણો
સંપદ. એકેકથી અદિયાતી પાતાઓ,
ગની છળી ને જીવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂકું કિ. રા. ૩૫૫

જગતના- -અરણ્યમાં.

શ્રી. જયપ્રભલાલ મહેતાના, સંસારમાં
ચાંતિ સિંચવા, મનોરમ શૈલીથી સજા-
મતા રસિક લેખો-નિબંધો-નિરીક્ષણો,
લેખકની, છંદો ને જીવનચરિત્ર સાથે.
ચોટી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂકું કિ. રા. ૩૫૫

અપવાસ દ્વારા આરોગ્ય : : : : : કિ. રા. ૩૫૫

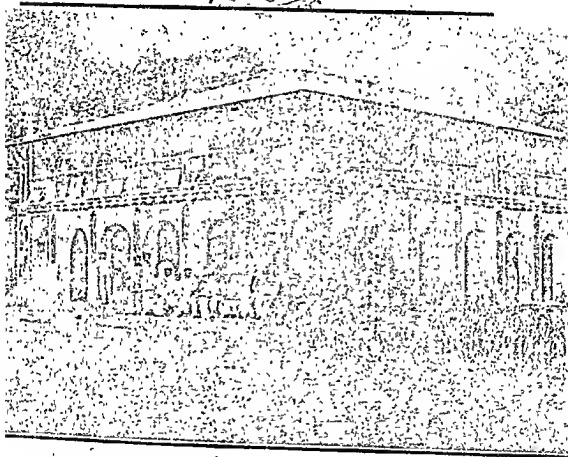
આળભાસિક : : : : : ગાંડીવ આળપખવાડિક : : : : : ૫-૦-૦

લાસ્યમૂર્તિ શ્રી. જ્યોતીર્દ્ર દવેકૃત રંગતરંગ સાર વાગ : : : : : ૬-૦-૦

વાલોદ્યાનમાળા (૮૦ પૃષ્ઠ) ૩૦-૮-૦ : : : : : ચાલો વાજવીએ (૧૨ પૃષ્ઠ) ૬-૦-૦

અકાર પટેલ (૨૦ પૃષ્ઠ) : : : : : ૭-૦-૦ : : : : : બે વૈલ્યુમમાં પાકું પૂકું : : : : : ૬-૦-૦

જગજીવ

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય-કલોલ

દેશમાં રા. ૩-૮-૦

: વાર્ષિક લગાજમ :

પરદેશ રા. ૫-૦-૦

છટક નકલ રા. ૦-

: અધ્યક્ષ :

વાલ્મીકીભાઈ નારણભાઈ અમીન (બી. કોમ)

મંત્રી, પ્ર. સ. સ. મંડળ લિ.

: તંત્રી :

મણિલાલ પ્રભાશંકર

નવાં ખુલાર પડેલાં છેલાં ગ્રંથરત્નો

(૧) ચિત્રલેખા	રમણિક મેઘાણી	૩-૮-૦
(૨) ભારતી	સીતારામ શર્મા	૨-૮-૦
(૩) જર્મનીની આત્મકથા	કુંગરશી સંપટ	૪-૪-૦
(૪) ધર્મોત્તુ મિત્રન	સર મધાકૃષ્ણન	૫- ૦-૦
(૫) ગાંધીજીને જગવંદના	"	૨-૧૨-૦
(૬) ભક્તિપ્રભા યાને તે કૌણ ?	સ્વામી માધવતીથ	૩- ૦-૦
(૭) શ્રી લક્ષ્મીસાધના	ભક્તિમાર્ગ	૧- ૪-૦
(૮) શ્રી શક્તિમહિમા	"	૧- ૮-૦
(૯) પ્રભુનાં પ્યારાં	"	૧- ૪-૦
(૧૦) તારામતી	"	૧- ૪-૦
(૧૧) જીવનમંખી	કુંગરશી સંપટ	૪- ૪-૦
(૧૨) ઘરની રાણી	"	૬-૧૨-૦
(૧૩) ચંદ્રકારલક્ષ્મી	"	૬-૧૨-૦
(૧૪) ભાતભાતનું ભરતકાગ	લીલાવતી પટેલ	૧- ૦-૦
(૧૫) આશ્રિપાલી ભાગ ૧-૨	રામચંદ્ર ઠાકુર	૬- ૦-૦
(૧૬) માનવજૈયાં	ચાંપરશી ઉદેશી	૧- ૮-૦
(૧૭) ખંગાળી જીવન અને સાહિત્ય	"	૧- ૦-૦
(૧૮) વ્યાપારી ભવિષ્ય યાને ભાગ્યોદય	રતનલાલ દ્વિવેદી	૫- ૦-૦
(૧૯) ભવિષ્યવાણી	આનંદકુમાર ભટ્ટ	૬-૧૨-૦
(૨૦) પ્રભાનો ભાઈ	અમૃત જોષી	૩- ૦-૦
(૨૧) રતની અને ખીજી વાતો	રમણલાલ સોની	૧- ૪-૦
(૨૨) ત્રતોત્સવ	(તહેવારો અને ત્રનો)	૩- ૦-૦
(૨૩) વનિતાવિનોદ	વિદ્યાબહેન નીલકંઠ વગેરે રચિત	૩- ૮-૦
(૨૪) ભાઈબહેન	ટાગોર	૩- ૮-૦
(૨૫) ભાણી	"	૩- ૮-૦
(૨૬) એને ચરણે	કપિલા ઠાકોર	૧- ૪-૦
(૨૭) કરતુરખા		૧- ૦-૦

આજે જ મંગાવો :

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની
 બ્રહ્મસેલસ : : પબ્લીશર્સ; ૧૪૦. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ ૨

વાંવરસમાં તમારી લાયબ્રેરીમાં નીચેનાં પુસ્તકો તથા માસિક વસાવી દ્યો

એક વ્યાદર્શ રાજવીના જીવનની આબેહૂબ આંખી કરાવતો સુંદર ચરિત્રગ્રંથ

શ્રી મંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

૮૦૦ પાનાના
દળદાર ગ્રંથ

ભાગ ૧-૨

મૂલ્ય બન્ને ભાગના
રૂ. ૩-૧૨-૦

દ્ર. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજના ગાદ્યકાળથી અવસાન પર્યન્તના

વિવિધ પ્રસંગો જાણવા, આ ગ્રંથમણિ તમારે વસાવવો જ રહ્યો.

સંખ્યાબંધ ફોટો-ચિત્રો અને આઈ પ્લેટોના સુશોભન સહિત

૨૦ વર્ષથી સ્ત્રીઉપયોગી વિષયોને રજૂ

કરતું ગુજરાતનું અલોક માસિક પત્ર

ગુણસુન્દરી

તંત્રી : શ્રી. જયવતી દેસાઈ

વાર્ષિક લવાજમ : દિ. ૬માં રૂ. ૪૫ : પરદેશ સિમિંગ ૧૦

ખાસાવભાગ

ગ્રાહક ન થયા હો તે આજે જ લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો.

વ્યવસ્થાપક, “ગુણસુન્દરી”, C/o હુહાણામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

ગુજરાત અને એના સીમાપ્રાંતોના પરમારો
અને ચૌહાણોના વીરતા અને નેક-ટેકના
ઇતિહાસનું સૂત્ર સ્વરૂપ હુણહૂરીતે રજૂ
કરતો વાર્તાનો અનોખો ઐતિહાસિક ગ્રંથ

પરમાર ધારાવર્ષદિવ

ભાગ ૧-૨] ક્ર [મૂલ્ય રૂ. ૮)

બલહઠખંડા દેવડા

ભાગ ૧-૨ મૂલ્ય રૂ. ૬૫

આ ઐતિહાસિક નવલને દરેક પુસ્તકાલયે
વસાવવી જ પડશે.

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાનો ઇતિહાસ

જાણવા માટે વસાવો

મહાસભાના ઇતિહાસ

ભાગ ૧-૨-૩

મૂલ્ય ત્રણે ભાગના રૂ. ૧૧)

ગુજરાતનાં બે મહાનગરો

વડોદરા અને સુરત

મૂલ્ય ૦-૮-૦ ભા. ૧-૨ મૂલ્ય રૂ. ૧)

ગાળકો અને મોટેરોને આ બે મહાનગરો-
નો પરિચય રસમય શૈલીએ આપે છે.

મંગાવવા માટે
આજેજ લખો: હુહાણામિત્ર પ્રિ. પ્રેસ-રાવપુરા. વડોદરા.

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં પ્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રશ્નોની વિવિધતા છે, જીવનનો ધબકાર છે, શૈક્ષિની નવીનતા છે, તમારી લાયબ્રેરીમાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિવડશે.

નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ કાંટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામડું જ્યાં લેખક : રતિલાલ અદાણી	૩-૦-૦
પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને બીજી વાર્તા લેખિકા. લાલુખહેન મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૬ દવાનો છેલ્લો ઘુંટડો		
અને કુદરતી સારવાર લેખક : ભૂપતરાય દવે	૨-૧૨-૦	
૭ દૂધ : મૃત્યુલાકૃતું અમૃત લેખક : કાંતિલાલ શાહ	૨-૦-૦	

વિવેચનસંગ્રહ

૮ નિકપરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ	૨-૮-૦
આ ઉપરાંત		
૯ લક્ષસાધનો	લેખક : સોપાન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ અનુ. ભોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦	
૧૧ હિંદ વિશ્વયુદ્ધના વમણમાં ડુંગરશી સંપટ	૧-૦-૦	
૧૨ ૧૯૪૩નાં અગરણુ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીની યજ્ઞવ્રાજા	કરસનદાસ માણેક	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં ગદ્યાં જ પુસ્તકોની સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકાલયે એ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન [૧૯૪૩-૪૪]	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવરચના'ની સાધકનાં પાકું પૂકું. દ્વિરંગી જેકેટ રૂ. ૭-૮-૦ પો રૂ. ૧-૦-૦
---------------------------	---

૨ પારિવારિક જ્ઞાનકોષ [સાજકારણ]	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાયબ્રેરીમાં તો હોવું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦
-----------------------------------	--

ભારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મેડોલ સ્ટ્રીટ, કોટ-મુંબાઈ.
૧૬, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ.

સંસારચક્ર ગ્રંથાવલિ

લેખક : સોપાન

૬૨ મહિને અંકેક જેવા બાર પુસ્તકોના
મનોરમ સંપુટ.

મગદ યથેતઃ

- ૧ પતિદેવ (ખીજી આવૃત્તિ)
- ૨ અખંડ સૌભાગ્યવતી
- ૩ તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી
- ૪ ચિ. કુમાર
- ૫ માતૃશ્રી
- ૬ ચિ. સુકન્યા
- ૭ નણુંદણા

હવે પછી

- ૮ ભાભી
- ૯ સૌ સગાને
- ૧૦ સામુજીની સેવામાં
- ૧૧ વહુજી
- ૧૨ બાઈ અને બહેન.

સંસારમાં કલેરા અને કુરુપતાને રાણી પનિત્ર
ને પરમ સૌંદર્ય દર્શાવતા, ચેરને નીચોલી
અમૃતનું સિંચન કરાવતા આ પુસ્તકો ગુજરાતના
પ્રત્યેક કુટુંબે વસાવવા જ પડશે.

વાર્ષિક લલાજમ રૂ. ૭

ગ્રંથાવલિના આલેખક યથા
સંસારમાં-જીવનમાં પરિભ્રમ
મગદાવતો આલેખક મેળવી લે.

જે નવલકથા અને એક
વાર્તાસંગ્રહનો મનોહર સેટ-

- મુંદર જેકેટ
- નવનરુપરશ્મી ઉઠાવ
- ભાવનાએ સહાર

લલિત સાહિત્યમાળા.

એકસાથે ત્રણ પુસ્તકો

રૂપિયા ૭ માં.

૧ : કલ્યાણમૂર્તિ.

લેખક : શ્રી. સોપાન.
સામાજિક નવલકથા જેમાં
સૌંદર્ય પાત્ર એના પ્રણય
રૂપનું દરજ્જો કરાવે છે.
કિ. રૂ. ૨-૮-૦

૨ : માલિની.

શ્રી કરસનદાસ માણેકે
મોલિય અભિનવ વાર્તાસંગ્રહ
મુપ્રસિદ્ધ કવિ અને "વૈરાપાયન"
એમલી એક વાર્તાઓનો સંગ્રહ
ગુજરાત પાસે રાખી દે છે.
કિ. રૂ. ૨-૮-૦

૩ : પાણીના સાચિયા.

શ્રી. હેમચંદ્રકુમાર રોય
ગ્રંથ અને લાગ-એ રાનાન
તરવાને શ્રી બાંગ્લાદેશ મધુર
ગૃહજીવનને આમાં આલેખામાં
આણું છે.

કિ. રૂ. ૨-૮-૦

લીવબ્રેરીની શોભા સભા નેવાં પ્રકાશનો

ઉત્તમ પ્રકાશનો

સૌરિન્દ્ર ખાણુ

લાલ માટીનો રસ્તો	૨-૮
નારી	૨-૮
નિરૂપમા	૨-૮
મુક્તપંખી	૨-૮
ગૃહત્યાગ	૨-૮
મમતા	શરદાખાણુ ૨-૦
વિમાતા	" ૨-૮
સજ્જાણી	બંદિતખાણુ ૨-૦

ગુણવંતરાય આચાર્ય

કોંડો કિતાબ	૧-૮
વિરાટનો ઝળલો	૧-૪
ભરમાળના	૨-૦
કોણુ ગુન્દેગાર	૧-૦
હાથચલાપ 'મરતકીર'	૩-૦
ત્રિલોટી 'ધૂમોલ'	૧-૮
છવનચક્ર	" ૧-૪
નંદિતા	સુરેશ બાંધી ૧-૮
ગાસધણી	ગી. હુદાર ૨-૦
વનગંઢલા	કુમેય શુક્લ ૧-૮
મંદાર	'ખલીલ' ૨-૮
ગૃહલક્ષ્મી	પ્ર. ધલખંડ ૧-૦

અદૃશ્ય માનવી

શ્રી. એચ. જી. વેલ્સ
અંગ્રેજી સાહિત્યમાં નવી જ માત પાડતી વૈજ્ઞાનિક
નવલકથાનો અનુવાદ: ૩-૦-૦

વિકાસ

શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ
સામાજિક પ્રશ્નો પર પ્રકાશ પાડતી અનુભવી
નવલકથાઓની નવલકથા: ૩-૦-૦

રૂપરાણી

અનુ. શ્રી. વંચુ કોટક
અમેરિકન તત્વોથી ઇસાદોસ ડંકનની આત્મકથાનો
ગૂજરાતી અનુવાદ. ૩-૦-૦

નિવેદિતા

શ્રી. સુભુવંતરાય આચાર્ય
સામાજિક બળબળોની સામે સામી છાતીએ
અમુગતી એક તપકતા નારીની કહાણી: ૩-૦-૦

નયના

શ્રી. રસિકલાલ જોષી
નવા અને જૂના જમાનાના વિચારોનું ગિલન અને
તેની અવગમણની રહસ્યમયી નવલકથા ૩-૦-૦

પ્રથમ આપાટ

શ્રી. નિરુણાઈ દેસાઈ
સમાજના અનેક પ્રશ્નો પર વેધક પ્રકાશ પાડતી
નવલિકાઓનો સંગ્રહ ૨-૬-૦

કાંતિની હાલરી

ચોત્તાની રવાધીનતા માટે લડેલી બહાદુર પ્રજાની
બોલકાલિન નવલકથા ૩-૦-૦

નવયુગ પુસ્તક હાંડાર : રાજકોટ

સી. વાંનિલાક્ષ્મી કું. મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે પુસ્તકાલય સ.સ.અં. (લિ.)
પ્રેન્સેસ સ્ટ્રીટ: મુંબઈ ૨ નવ દરવાજા : અમદાવાદ રાવપુરા : વડોદરા
બીજા બધીતા સુકેશભાઈ ત્યાં મળશે.

ભારતી સાહિત્ય સઘ

પૂ. ગાંધીજીના આદર્શને અનુસોદન આપતા ગ્રંથો

બ્રહ્મચર્યસિમાંસા રા. જરાસંકર નાંદી

એક અભિપ્રાયઃ બ્રહ્મચર્યનો શાસ્ત્રીય અને ઐતિ-
હાસિક વિચાર સરળતાથી અને વિગતવાર રજુ
કરતું શ્રી. જરાસંકર નાંદીનું આ બૃહદ્વપુસ્તક
ધણી મનન કરવાયોગ્ય બાબત રજુ કરે છે. એના
વચનથી લાભ જ થશે. — રમણકાલ વ. દેસાઈ
કિંમત : ૩-૮-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સ્વતંત્ર ભારત સાક્ષરશ્રી ડુંગરશી ધરમશી સંપદ

: આદેશ આપે છે :

પરાધીન ભારતની ઝંડી તોડવા : ઉલોખ કરે
આપારની ચાવી હાથમા રાખી દેશમા જ રાખો :
દેશની સમૃદ્ધિ

થોડા અભિપ્રાય—

આવા ગ્રંથો અનેક રીતે ઉપયોગી બની રહે છે
‘જન-મનુષ્ય’
અભ્યાસીઓ અને પુસ્તકાલયો વસાવી લે. ‘હાર્દિઓ’
આ પુસ્તકમાંથી ધણી સારી માહિતીઓ મળે છે
‘જે પડી ગોજ’

કિંમત : ૬-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સૃષ્ટિવાદ ભારતભૂષણ શતાવધાની

પં. મુનિશ્રી રત્નચંદ્ર મહારાજ

અને “જગતનો કર્તા કૃત્રિમ છે(૧) અને જીવના

સંકાર્ય-અપકાર્યનો નિર્ણય કરે છે(૨)

આ રીતે કથરત સૃષ્ટિકર્તા પદ અને

જગન્નિયતા પદ જગતને નિષ્ક્રિય અને

પ્રમાણી બનાવવામાં કારણભૂત થાય છે

અને પુરુષાર્થને તે ગ્રીષ્ જનાવે છે ”

આ વિચારો પાંચ દૃષ્ટિ પ્રમાણ પાડે

આધ્યાત્મિક વિદ્યાન મુનિશ્રીના હાથે

લખાયેલું આ પુસ્તક આજે જ વસાવો

કિંમત : ૩-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

શી. ૦-૭-૦ આધ્યાત્મિક વિદ્યાન મુનિશ્રીના હાથે

લખાયેલું આ પુસ્તક આજે જ વસાવો

કિંમત : ૩-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

શી. ૦-૭-૦ આધ્યાત્મિક વિદ્યાન મુનિશ્રીના હાથે

લખાયેલું આ પુસ્તક આજે જ વસાવો

હસહસાદ

: બેખક :

ઓલીયા નેશી

વિશ્વસુદ્ધના આ વિષમકાળમાં
જગતના મન પર ઘોર વ્હાનિ
છવાયેલી છે. તે દૂર કરી ઉદ્ધાસ
અને આદ્ધોકાલું વાતાવરણ
પ્રસરાવવાની ખાસ અગત્ય છે.
આ પુસ્તકની અંદર શ્રી, ‘ઓ-
લીયા નેશી’એ હાસ્યપ્રસંગોની
ગૂંથણી એવી સરસ કરી છે કે
વાંચતા પ્રસંગે પ્રસંગે ખટખટાટ
હસી જવાય. તમારા કુટુંબી-
જનોનાં હસતાં મુખમાં લેવા,
તમારાં બાળકોને મલકતાં
નીરખવા આ પુસ્તક આજે જ
મંગાવો—

કિંમત : ૩-૦-૦

પોસ્ટેજ : ૦-૬-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃદે સી. શાંતિવાદની કું. પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

વેલુ દરવાજા-અમદાવાદ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ

રાવપુત્ર-વડોદરા

બીજી નજીતા શુક્લેશ્વરને ત્યાં મળશે

શ્રેષ્ઠ લેખકોનાં પુસ્તકો ઉત્તમ મિત્રની ગરજ સારે છે.

સ્વ. શરદાબાળુ કૃત :

રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય

શ્રીકાંત ભાગ ૧ થી ૪	૧૧-૦-૦
પદ્મવીરમાજ	૧-૮-૦
સ્વામી	૧-૮-૦
છબી	૧-૮-૦
પરિણીતા	૦-૧૨-૦
રમા	૨-૦-૦
સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮-૦
આમદેવના	૨-૮-૦
ઉપેન્દ્રભી આત્મકથા	૧-૪-૦
સુખન ને બીજા વાતો	૧-૪-૦
બળવાનો ઇતિહાસ	૧૦-૮-૦
ભા. ૧-૨-૩	
અનુભવ અને નવામંડળ	૧-૦-૦
સૂર્ય, શરીરવિજ્ઞાન, પ્રાણાયામ	૧-૮-૦
કસરત અને ડીલ	૮-૧૨-૦
રમતો (દરમત)	૦-૧૨-૦
અકસ્માત અને તેના	
તાત્કાલિક ઉપાય	૦-૪-૦
લખનસંગીત	૨-૦-૦
ફિકાર	૧-૮-૦
જલિ	૧-૦-૦
કા	૨-૦-૦
તરિતલ	૧-૦-૦
વમની છાયા	૧-૪-૦
ખાવાયેલા તારા	૧-૮-૦
આત્માનાં તેજ	૧-૮-૦
સમિધ (નવવિકાસ)	૧-૮-૦
કાળની ચક્રી	૧-૦-૦
દીપમાળ	૧-૪-૦
આરસીની બીતરમાં	૧-૪-૦
લખનનાં ઢંક	૧-૮-૦
કમળની ટોકવાતમાં	૧-૮-૦
વીર શાહના અને બીજા વાતો	૨-૮-૦
રૂઢિનાં અંધન	૨-૮-૦

અમ્મ	૩-૦-૦
તરુણ ભારત	૨-૪-૦
ગીતાવેરો ભા. ૧-૨	૦-૩-૦
ગરીબાઈનો ગુનો	૦-૩-૦
સ્વરાજનાં ગીતો	૦-૧૦-૦
આખરી ફેસલો ભા. ૧ થી ૪	૧-૪-૦
મંપૂર્ણ કાર્નિવેલ	૦-૮-૦
દરિદ્રન સાગવત	૧-૦-૦
મંગલિશીલ ભાષા	૧-૦-૦
બેવડ પાપ	૦-૬-૦
નવયુવાન મુલાપ	૦-૮-૦
દેશી રાજ્યો ને ફેડરેશન	૪-૦-૦
અમે પિતૃત્વનાં પંખી	૧-૪-૦
ભારતીય સ્વરાજ	૨-૮-૦
ખારોલીનો ઇતિહાસ	૧-૧૨-૦
સમાજવાદ શા માટે ?	૧-૦-૦
શહિદી	૧-૮-૦
રાણ ફસ ભા ૧-૨-૩	૩-૨-૦
ટ્રાઈસ્ટ્રી	૦-૬-૦
સુસાલિની	૦-૪-૦
સુસ્તકા કમાલ	૨-૦-૦
તારણહાર	૧-૪-૦
ઈશ્વરનો ઇન્કાર	૧-૮-૦
નીતિશાસ્ત્રમંથન	૨-૮-૦
શામાટે બંધન	૧-૪-૦
દિવેક રી વાતો ભાગ ૧ (પાક)	૨-૮-૦
સ્વેચ્છાદાર ભાગ ૧-૨	૦-૧૨-૦
આકાશનાં પુષ્પો	૧-૮-૦
આ-ધર ભાગ ૧-૨	૨-૮-૦
ગાનવવિજ્ઞાનનો દૃષ્ટિકોણ	૧-૪-૦
શ્રી મગાછરાવનાં ભાષણ	૪-૦-૦

ભાગ ૧-૨

ગૂર્જર અંધરતન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(ખીજ સચિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(ખીજ આવૃત્તિ)

૪-૮-૦

કર્ણાવતી

૪-૦-૦

નવી નવલકથા

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

નવી નવલકથા આ મહિને

પ્રગટ થઈ છે.

૪-૮-૦

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુબાઈ દેસાઈ કૃત

ધન્દુ અને રજની

૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ધન્દ્ર વસાવડા કૃત

નૃ રે નૃ

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

ગાંધી રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ઘરેબાહિરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંશુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : આ નવાન

નવાં પુસ્તકો

મિલન,	નારાયણભાણુ કૃત	૩-૦-૦	ઉદ્ધવિધિ પરિચય	૦-૮-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પંતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦	ટાકીઝ ગાઈડ	૩-૦-૦
શરદ્વાણી	શરદ્વાણુ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ	૧૧૦૦ પાના ૮-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦	ધી ન્યુ ઇંગ્લીશ ગ્રુન્ડસાતી ડીક્શનરી	૬-૮-૦
રેલુની મા	"	૪-૮-૦	૯૧૨ પાના	
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦	ખાતાસી- બંગ્લેશ નવલિકા	૨-૮-૦
સાનઈ	"	૨-૮-૦	કરમની ઠહાણી	૪-૦-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રણયયર્શ	૨-૮-૦
ભાણી	"	૩-૮-૦	ટ્રાવેલર્સ ગાઈડ	૩-૦-૦
ભાઈબહેન	"	૩-૮-૦	પત્નીલક્ષિત અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
શુકાન્તનું વિલ	૨-૮-૦		ઠલમ ચાલુક	બેકાર ૧-૮-૦
અકિમખાણુ કૃત			ગ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
ગેશન'દિની	"	૩-૦-૦	સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
તિપત્ની	નિરૂપમાહેવી કૃત	૨-૮-૦	અક્ષતના ખાં	" ૨-૮-૦
દા	"	૩-૦-૦	રાજ હોઈં તો	" ૨-૮-૦
જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો			રમતા રામ	" ૨-૮-૦
હાથની ભાષા	૫-૦-૦		ખાળભાગવત	" ૦-૧૨-૦
શરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦		ખાવલાનાં પરાક્રમે	" ૧-૦-૦
વ્યાપારી ભવિષ્ય અને વાગ્યોદય	૫-૦-૦			

હરિહર પુસ્તકાલય,

બુકસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ

ટાવર રોડ—સુરત

૮૦ પુસ્તકો]

શ્રીશક્તિના સેટ

[રૂ. ૫૦

દરેક લાયકેરીમાં હોવો જ બેઠકે.

ૡૡૡૡ ગ્રંથપાળ—

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને શ્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, બલામણ કરે છે. તેમને શ્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

શ્રીઓના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન શ્રીહિતૈયીઓની સ્પીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યાં છે, અને તે વાંચી તેમાંથી બોધ શકણ કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક મુરત ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં શ્રીઓને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની 'થણી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં. રૂ. ૫૦).

ચોડાંક નામો

માદાની ભાવજત
રઝીયા બેગમ
વિમાની ગીતાબાઈ
ભરત ગુંથણ
પારસી વાનીઓ

હક્કિણી રાંધણકળા
મુખી ઘર
સખીના પત્રો
સ્ટવનું શાસ્ત્ર
ગુણિયલ ગૃહિણી

રાણકહેવી
સતી જસમા
શિવાલની બા
શ્રીહૃદય
વગેરે. વગેરે

આને જ લખો:—ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

પુસ્તકાલયની દીવાલોનો શણગાર

પુસ્તકાલયોનાં કળાટમાંનાં અંચરત્નો આપણને
કંઈક ને 'કંઈક નવું' કહી લાય છે.

અને એની દીવાલો? શું તે મૌન રહે છે ?

પુસ્તકાલયની દીવાલો પણ એના સામે નજર કરનારને કંઈક કહે છે:

પુસ્તકાલયસૂત્રો

મંગાવી પુસ્તકાલયની દરેક દીવાલ પર ટાંગી દો

અને પુસ્તકાલયના મુરોબનમાં વધારો કરો. એ પણ કંઈક બોલી ઉઠશે.

પાર-ખારના બે સેટમાં તૈયાર મળે છે. મૂલ્ય બન્ને સેટના રૂ. ૧-૮-૦
(ટપાવખર્ચ ૦-૫-૦ જુદું)

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

સાસ લાભ

અમૂલ્ય તક

૧. સ. ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત ઘટાડેલી કિંમત

... દોઢકાનો વેધ (ધરમચ્યુ ઉપચારોનું પુસ્તક) ૨-૦-૦ ૧-૦-૦

... પ્રાર્થનામાળા (વિવિધ પ્રાર્થનાઓનો મંત્ર) ૨-૦-૦ ૧-૦-૦

... હુંને શિખામણ (સૌજી માટે આરોગ્યમંત્ર) ૧-૦-૦ ૦-૮-૦

અ. સૌ. કુમારી (નાટક) ૨. યજ્ઞવલ્ક્ય પડ્યા - ૧-૦-૦ ૦-૧૦-૦

૧. મહન મંદિર (નાટક) " ... ૦-૧૦-૦ ૦-૬-૦

વીર ગાર્હીલ્હ (જીવનચરિત્ર) ૧-૮-૦ ૧-૦-૦

આ છ પુસ્તકોના આખા સેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

છતાં પ્રચારને ખાતર માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ માં મળશે.

ધારેજ અર્થ અલગ. આવી અમૂલ્ય તક રખે ગુમાવતા. આજે જ મંગાવો
જો:-

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

માનવ - સ્વાતંત્ર્યનું

યુદ્ધ

જુના જગતનો મૃત્યુદંટ તો ક્યારનો થે વાગી ગયો છે. દુનિયાની દિશે દિશામાં આજે માનવ-સ્વાતંત્ર્યનો આખરી જંગ શરૂ થઈ ચૂક્યો છે. ખડેખડે આજે યુદ્ધના ઓછાયા ભીતરો છે. અને એની લ્લાખોમાં ભૂની સમાજરચના સળગી રહી છે.

નવી દુનિયા-આજે આકાર લઈ રહી છે. નવી સમાજરચનાનું સ્વપ્ન આજે મૂર્તિમંત બન્યું છે. આવતી કાલનું જગત કેવું હોય તે બોધે અને કેવું થશે એ જાણવું જરૂરી છે:

એ જાણવા માટે 'ગુજરાત 'નું' એક માત્ર આખાહિક

નવી રોશની

તમારા પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવો:

: વધુ વિગત માટે લખો :

નવી રોશની કાર્યાલય

ન્યુપરા પ્રિન્ટીંગ પ્રેમ, ૩ ચોપાટી, મુંબઈ ૭.

વાર્ષિક લવાજમ
રૂપીઆ આઠ:

::

વગેરે રાશ્ત્રનાં પુસ્તકાલયો
માટે પચાસેલી કિંમત રૂ. ૬

શિષ્યવૃત્તિ આપવાનાં જ જણાશે. એટલે એ દાનપ્રકાર હવે સર્વસ્વીકૃત અને રૂઢ બની ગયો છે, તેથી એ પ્રકારનાં દાન કરવાનું સામાન્ય પ્રાકૃત દૃષ્ટિવાળા દાનવીરોએ હવે આગળ વધીને દાનને માટે નવી પ્રજ્ઞાલિકાઓ-સામાન્ય વર્ગને જેની અગત્ય હોય સમજાઈ ન હોય એવાં પ્રયોજનોવાળી નવી પ્રજ્ઞાલિકાઓ શરૂ કરવાની જરૂર છે.

આ નવીન દાનપ્રજ્ઞાલિકાઓમાં પુસ્તકાલયો, વ્યાખ્યાનમાળાઓ, અને શિક્ષા-પીઠો (Chairs)ને હવે અગ્રવર્તી સ્થાન આપવું જોઈએ. આજે આપણે તપાસ કરીશું તો ગુજરાતી ગ્રંથોની એક હબર પ્રત બે વરસે જાપડે છે તેટલો ઉપાડ કરનારો મોટો લાગ કંઈ ખાનગી વ્યક્તિઓનો નહિ પણ જાહેર પુસ્તકાલયોનો જ છે, અને જો કે અંગત ગ્રંથખરીદી અને ખાનગી ગ્રંથસંગ્રહની ટેવો એ વાત પર ફરીફરીને લાર મૂકીને પ્રભુ પાસે આપણે પડાવવી જ છે, તો પણ એ ટેવોને રૂઢ થતાં હોય એક પેઢી નીકળી જશે, એટલે એ વચગાળાના સમયમાં જાહેર પુસ્તકાલયોની સંખ્યા જેટલી વધે તેટલો ગ્રંથખરીદીને તાત્કાલિક વેગ મળે એમ છે. એટલે જાહેર પુસ્તકાલયો પાછળ દાનની રકમો વધુ ને વધુ ખર્ચાઈ એમ કરવાની હવે જરૂર છે. ટેખીતું છે કે જોથી બેવડો લાભ થાય એમ છે: એવાં પુસ્તકાલયો વધશે એટલે ગ્રંથખરીદી વધતાં સાહિત્યકારને ઉત્તેજન મળશે અને એના પ્રત્યેનું સામાજિક ઋણ ફેરડાશે એ એક લાભ થશે, તો પ્રભામાં ગ્રંથ-વાચનનો પ્રચાર વધશે એટલે લોકોનો માનસિક વિકાસ સધાશે એ બીજો લાભ છે. એટલે આપણા આગળ વધેલા સંસ્કારી દાતાઓએ x x x અક્ષરજ્ઞાનનું ખડોણું પ્રમાણ ધરાવનારાં ગુજરાતનાં જે જે નાનાંમોટાં ગામો તેમ શહેરોમાં સમૃદ્ધ પુસ્તકાલયો ન હોય ત્યાં ત્યાં તે જાણ કરવામાં પોતાના દાનનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ.”*

શ્રી. વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ

યુરોપના પ્રતિષ્ઠિત સાહિત્યકારોનાં પુસ્તકોની સંખ્યા પચાસની આસપાસ તો સહેજે પહોંચી જાય છે, અને એમાંના મોટા ભાગમાં એકસરખી ઉત્તમ મોટિની સંગીનતા ને શુભવતા જળવાઈ રહેલી હોય છે, ત્યારે આપણે ત્યાં સ્વકીય અનુભવ-ચિન્તનયુક્ત ગ્રંથો પૂરા પાંચ પણ બહુ થોડા આપી શકે છે. અને એમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈ નથી. એવા ગ્રંથો લખવાને માટે આપણે ત્યાં જનતા તરફથી લેશમાત્ર પણ પ્રોત્સાહન મળતું નથી. અત્યાર સુધીમાં આપણે ત્યાં જે સાહિત્યસેવા થઈ છે તેનાં પ્રેરક બળો સુખ્મત્વે બે જ છે: એક લેખકને કંઈક ખરેખર સર્જવાનું, મૂર્ત કરવાનું, કે જણાવવાનું હોય છે, અને તેથી એનાથી લખ્યા વિના રહેવાનું જ નથી, એટલે એ લખે છે; અને બીજું, એને લેખક તરીકે નામના મેળવવી હોય છે, એટલે એ લખે છે. આમ અંગત સિદ્ધિ અને કીર્તિ-લાભ સા એ બે બળો પર જ અત્યારે આપણું સાહિત્યસર્જન અવલંબી રહ્યું છે.

વિ. મ. ભટ્ટ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

મોહન જમાનાના પુસ્તકની આ એક વાત છે:

નિકોલોમાન્નુચી (Niccolao Mannucci) (મૃત્યુ ઇ. સ. ૧૭૧૭) એ પોતાનું સમગ્ર જીવન હિંદમાં વીતાવ્યું હતું અને તેણે એક બહુ ઉત્તમ પંક્તિનું પુસ્તક ' સ્ટારિયા દો મેગોર ' (Storia do Magor) લખ્યું છે. આ પુસ્તક અથવા એની હસ્તપ્રતનો ઇતિહાસ ખૂબ રોમાંચક છે. આ પુસ્તક છેક ૧૬૦૭ માં લખાયું. મોગલ સામ્રાજ્યના ફેન્ય ઇતિહાસકાર કેટ્ટોએ (Catroob) ૧૭૦૫ માં ઇતિહાસ લખ્યો ત્યારે તેને આ હસ્તપ્રત જોવા માટે મળી હતી અને તેણે આ પુસ્તકનો ખૂબ આધાર લીધો હતો. ત્યારપછી મેનુકકીની હસ્તપ્રત અદૃશ્ય થઈ ગઈ, અને કેટ્ટોના લખાણના ઉતારા કરનારા ત્યારપછીના લેખકોએ કેટ્ટોના ઇતિહાસને સમર્થન આપવા માટે મૂળ લખાણ જોઈ ન શકવા માટે દિલગીરી પ્રદર્શિત કરી છે. થોડાં જ વર્ષો પહેલાં બર્લિન ખાતે ' સ્ટારિયા દો મેગોર પ્રકાશમાં આવ્યું. સાંખ્યા સમય દરમિયાન તે ખોલાવાને બદલે ભૂલાઈ ગયું હતું.

❧

લૉડ વેવરે લખેલ લૉડ એલન્ગીના જીવનકથાતત્ત્વો ખીજે ગ્રંથ ' લૉડ એલન્ગીનનું ઇજ્જત ' ૩૧ ડિસેમ્બરે બહાર પડી ચૂકેલ છે. લેખક જ્યારે મધ્યપૂર્વમાં સેનાધિપતિ હતા ત્યારે ઈરાનમાં આ પુસ્તક લખવાની યોજના તથા શરૂઆત થયાં હતાં. સને ૧૯૪૧ માં હિંદમાં બંધી થયા પછી તે કાર્ય પૂરું થયું હતું. પહેલા ગ્રંથમાં લૉડ એલન્ગીની લગાયક કારકીર્દીનું વર્ણન છે. ત્યારે આ ગ્રંથમાં ઇજ્જતમાં ' હાઈ કમાન્ડર ' તરીકે તેના કાર્યનું વર્ણન છે. લૉડ વેવરેનો હિંદના અભ્યાસના દરજ્જા તથા લૉડ એલન્ગીના ઇજ્જતના દરજ્જા વચ્ચે સામ્ય હોય પુસ્તક ખૂબ રસથી વંચાશે એ નિઃશંક છે.

❧

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના કેમ્બ્રિજ પુસ્તકાલયના વડા આર્થોઆલ મેક્લીનના જણાવ્યા મુજબ, પરદેશથી નાસી આવેલા વિદ્વાનોને આ પુસ્તકાલય એક ઈશ્વરદત્ત બક્ષીસ જેવું થઈ પડ્યું છે. આ વિદ્વાને ચીનના તત્ત્વજ્ઞાન તથા સ્કાન્ડિનેવિયાના કાવ્યકાથી માંડીને કુરાનના રીતરિવાજો સુધીના પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.

બપોલીઓએ પાછર્પીંગ પર દુમકો કરી ત્યાર પહેલાં ત્યાંના રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયમાંથી બે હજાર અલંબ્ય પુસ્તકો ખસેડી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. તેના અત્યારે ' માઈક્રો-ફિલ્મ ' માં ફોટોગ્રાફો લેવાય છે. ચીનના પ્રતિનિધિ, લેખક, વિદ્વાન તથા વીસ માનદ ડોક્ટ્રીઓ ધરાવનાર ડૉ. ફ્રેન્સિસ આ કામ પર દેખરેખ રાખે છે, આને અંગે કેમ્બ્રિજના તથા યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના વિશ્વવિદ્યાલયને આ પુસ્તકો ગળી શકશે.

વિરલ પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતના લખાણ અને દેખાવને સાચવી રાખવા માટે પુસ્તકાલયના વિજ્ઞાનમાં ' માઈક્રો-ફિલ્મ ' નવી યોજના છે. હાખજા તરીકે યારમી સડીના, ટોર્ષ

પુસ્તકનો એક જ નકલ હોય અને તે નકલ બધા વિદ્વાનો વાંચી શકે તેવી ઇચ્છા હોય અથવા તો અકસ્માત નુકસાન અગર નાશ સામે તેનું રક્ષણ કરવાનું હોય તો અંયપાઠ માહકો-દ્વિમનો ઉપયોગ કરવાનું નકલ કરે છે.

પુસ્તકનો પાને પાનાનો ફોટોગ્રાફ લેવામાં આવે છે. દરેક પાનું ટપાકની ટિકિટથી જરાપણ મોટું હોવું નથી. આખું પુસ્તક સુકોમાં સમાઈ શકે તેવું થાય છે. દ્વિમની ગમે તેટલી નકલો બનાવીને સુરક્ષિત સ્થળે સાચવી શકાય, જેથી કરીને તેના મૂળ પુસ્તક ગૂંમ થાય તો પણ ભવિષ્યના વિદ્વાનો તે પુસ્તકના લખાણથી અજાત ન રહે એટલું જ નહિ પણ તે પુસ્તકના અક્ષરે અક્ષર તથા શબ્દશબ્દના દેખાવથી પણ જાત રહે.

જો આ ક્રિયા સફળતાથી અગાઉ જાણીતી હોત તો પ્રાચીનકાળનાં જે પુસ્તકો અત્યારે ઉપસબ્ધ નથી તે આજનાં વર્તમાનપત્રો જેટલાં જાણીતાં હોત. અને ઘણાં પ્રાચીન કાવ્યોની ભાષા અથવા કર્તૃત્વસંબંધી વિદ્વાનોને આજે સર્ચ કરવી પડે છે તે માધાકૃત મટી જત.

❦

બાળકો માટે રમુજી કવિતાઓ તથા વાર્તાઓ લખનાર સુકુમાર રેનું અકાળે મૃત્યુ થયાને બે દશકા વીતી ગયા છે. મૃત્યુ વખતે તેની પ્રતિભા ખૂબ ખીલી હતી. તેનાં કેટલાંક લખાણો તથા ચિત્રો હજુ અંયસ્ય થયાં નથી તે શોચનીય છે. ગયા ગહિને ' સિમેન્ટ ગ્રેસ ' ખાસ રમારક સભા બોલાવી હતી. તે વખતે સુકુમાર રેનાં લખાણોના સમ્રહના અંથે આકર્ષક સ્વરૂપમાં પ્રગટ કરવાની ગહેરાત કરવામાં આવી હતી. ' અબોલ-તબોલ ' તથા હા-જા-આ-રા-લા ના લેખકનાં વધારે પુસ્તકો વાંચવાને ઠાણ ખુશી નહિ થાય ?

❦

કામાક્ષીપ્રસાદ મટીપાધ્યાય તથા દેવીપ્રસાદ મટીપાધ્યાય, બંગાળી સાહિત્યજગતને સુપરિચિત છે. તેઓ ' સંકેત ' નામનું નવું ત્રૈમાસિક કાલવાના છે. આ માસિકમાં કળા તથા સંસ્કૃતિ પર લેખો આવશે. દિંદના પ્રાંતિક સાહિત્ય તથા પરદેશી સાહિત્યના વિભાગો પણ તેમાં આવશે. આ છપાશે ત્યારે ત્રૈમાસિક ગઢાર પડી ચૂક્યું હશે.

❦

લહેરિયા સરાઈ (ગિહાર)થી પ્રકટ થતા ' બાળક 'ના સહતંત્રી શ્રી. અચ્યુતાનંદ દત્ત ૪૩ વર્ષ ની ઉંમરે ૨૫ ઓક્ટોબરના રોજ સ્વર્ગસ્થ થયા છે. શ્રી. દત્ત સંસ્કૃત, પ્રાચીન હિંદી તથા મૈથિલી ભાષાના વિદ્વાન હતા પુસ્તક બંડારનાં ઘણાં પુસ્તકો તેમણે લખ્યાં હતાં. તેમના રમારકરૂપે ' બાળક 'ના ખાસ અંક થોડા સમયમાં પ્રગટ થવાનો છે.

❦

મરાઠી રંગભૂમિની ચતુર્વર્ષી સંબંધી પૂનાના અભિનવ શારદોપાસક મંડળની, છેલ્લાં સો વર્ષનો મરાઠી રંગભૂમિનો ઇતિહાસ લખવાની યોજનાનો અગાઉ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેનો પરિણામ ભાગ, પૂનાના ડૉ. વાવ. જી. લેલેએ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. તે પુસ્તકમાં ડૉ. લેલેએ એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે કે, મરાઠી નાટકની શરુઆત ૧૨૪૩ માં નહિ, પણ તે પછી લાંબા સમયે-સત્તરમા સદીમાં-થઈ. આ સેકમાં ત્રીસથી વધારે નાટકો મરાઠીમાં લખાયાં -

હતાં—તે નાટકો, તાંજોરના સરસ્વતી મહાલના પુરતકાલયગાંથી મળ્યા આગ્યાં છે. ડૉ. લેલેએ પોતાના યક્ષગણ ભાગવતના પહેલા ભાગમાં આ નાટકોનું સૂક્ષ્માવલોકન કર્યું છે.

❦

પૂનાની ડેક્કન વર્નાક્યુલર ટ્રાન્સલેશન સોસાયટી બહુ જૂના વખતની સંસ્થા છે. એક વખત મરાઠી સાહિત્યના સર્જન માટે વિદ્વાનોને ઉત્તેજન આપવાનું બહુ ઉપયોગી કાર્ય તે બજાવતી હતી. તે પૂના અને મહારાષ્ટ્રના પ્રખર વિદ્વાનોના સંસર્ગમાં હતી. ગયા વર્ષ દરમિયાન સંસ્થાએ મરાઠી વિદ્વાનોને રૂ. ૧૫ થી માંડીને રૂ. ૧૦૦) સુધીનાં રોકડ ઇનામો આપ્યાં છે. આ ઇનામોમાં, જીવનચરિત્રો, જાળગીતો, ઇતિહાસ તથા નવલકથાનો સમાવેશ થાય છે.

❦

શ્રી. વાય. આર. દાતે તથા તેમના સાથીઓએ ‘મહારાષ્ટ્ર શબ્દ કોશ’ સાત ભાગોમાં પ્રકટ કર્યો છે. આ પ્રકાશન ૧૯૩૨ થી ૧૯૪૦ સુધીમાં થયું છે. તંત્રીઓએ હવે ‘વધારો’ જઠાર પાડવાની જાહેરાત કરી છે અને તે સંપૂર્ણ થનાવવા માટે વાચકોનો સહકાર માગ્યો છે.

❦

લાહોરની ‘ઇન્ડિયન કલ્ચર’ (હિંદી સંસ્કૃતિ)ની ઇન્ટરનેશનલ એકેડેમીએ ટેકનિકલ શબ્દકોશો ‘અંગ્રેજી-હિંદી’ શબ્દકોશ પ્રગટ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. તેને મદદ કરવાને વિદ્વાન્-મંડળોએ, વિદ્વાનો તથા શ્રીમંત ગૃહસ્થોએ એક અપીલ મરાઠી લેખકોએ કરી છે. આ લેખકોમાં શ્રી. કેશવર, કરંડીકર, પોતદાર તથા ખીમ્મજોનો સમાવેશ થાય છે. મંથો ચાર ક્ષિપિ-દેવનાગરી, ખંગાલી, કાનરી તથા તામિલ-માં છાપવાની યોજના છે.

❦

બોર રાજ્યના સ્થાપક શ્રી. શંકરજી નારાયણની મૃત્યુતિથિ, ૬ તથા ૧૦ નવેમ્બરે પાળવામાં આવી હતી. રૂ. ૩૦૦)નું શંકર નારાયણ પારિતોષિક આ વખતે ચાર મરાઠી લેખકો વચ્ચે વહેંચી આપવામાં આવ્યું હતું. શ્રી. આર. એસ. જોગને તેમના પુસ્તક ‘સૌંદર્ય-શોધ આશુ આનંદોષ’ માટે રૂ. ૧૦૦), ડૉ. એસ. જી. મુલ્યદેને ‘યાદવકાલીન મરાઠી ભાષા’ માટે રૂ. ૭૫), ડૉ. બી. એમ. ટેબેને ‘હિંદુસ્તાન આ સાકરનિકમ’ માટે રૂ. ૭૫) તથા શ્રી. વાય. આર. દાતેને ‘પિતા-પુત્ર સંબંધ’ માટે રૂ. ૧૦) આપવામાં આવ્યા હતા.

❦

અમરાવતીના શ્રી. બી. જી. ખાપડેના ઉત્સાહથી અસ્તિત્વમાં આવેલ મધ્યપ્રાંતો તથા વરાહની પ્રતિનિધિરૂપ સાહિત્યસભા—વિદ્વાં સાહિત્ય સંઘ’ને સજીવન કરવાના યત્નો થઇ રહ્યા છે. સંઘની ૬ બેઠકો નિયમિત મળી હતી પરંતુ ૧૯૩૭માં સાતમી બેઠક ભરવામાં આવી તે સિવાય ૧૯૩૦ થી તે નિષ્ક્રિયતા સેવી રહેલ છે. ફેબ્રુઆરીની શુભચિંતામાં હવે પંજીની બેઠક ભરવામાં આવશે તેમ લાગે છે.

❦

ઇંદોરની મહારાષ્ટ્રીય સાહિત્ય સભાએ ૧૯૪૩નું પંત વૈદ્ય પારિતોષિક મુંબઈના પ્રો. ગોવિંદ ભટને, તેમના મરાઠી નાટક 'શુદ્ધદાહ' માટે આપવામાં આવ્યું છે. આ જ નાટકને ૩૧, ૨૫૦)નું થીમંત સાંગલીકર પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે. સાંગલીના રામસાહેબે શ્રેષ્ઠ મરાઠી નાટક માટે ૩૧, ૫૦૦)ના પારિતોષિકની જાહેરાત કરી હતી, પરંતુ પરીક્ષકોએ ત્રણ નાટકો વચ્ચે પારિતોષિક વહેંચી નાખ્યું. તેમાં પ્રોફેસર ભટને ૩૧, ૨૫૦)નું પારિતોષિક મળ્યું. બીજા બેને-સી. વે. કૃષ્ણ શંકર વહીલને ' જન્મગાથે સોબતી ' માટે તથા શ્રી. લક્ષ્મણ નારાયણ બાવેને ' સમરાંગણ ' માટે ૩૧, ૧૨૫)નાં પારિતોષિક આપવામાં આવ્યાં હતાં.

નાગપુરથી પચીસ માઇલ દૂર આવેલ પ્રસિદ્ધ યાત્રાસ્થાન ' રામટક ' ખાતે રમારક-સ્તંભ બિભો કરીને, પ્રાચીન હિંદના કવિસમ્રાટ કાલિદાસનું રમારક કરવાના પતન માટે નાગપુરની કાલિદાસ મહોત્સવ સમિતિ અભિનંદનને પાત્ર છે. કવિના ' મેઘદૂત 'માં આવતો રામગિરિ, રામટક હોવાનું આધુનિક વિદ્વાનો માને છે. નાગપુર વિશ્વવિદ્યાલયના ઉપ-કુલપતિ ડૉ. ટી. જી. કેદારે ૩૦ મી ઓક્ટોબરે આ રમારકનો પાયો નાખ્યો હતો.

ટેકરીના શિખર પર રામલક્ષ્મણનાં મંદિરો આવેલાં છે. ત્યાં શ્રી. ફડનવિસે મફત જમીન આપવાથી આ રમારક શક્ય બન્યું છે.

ન્યુયોર્કના ઓર્ગન સંગ્રહક જહોન પીઅરપોઇન્ટ મોર્ગનના તાજેતરમાં થયેલ મૃત્યુને અંગે માયેસ્ટરના ' જહોન રાઇન્ડસ પુસ્તકાલય 'ના જુથેટિનમાં એક રસપ્રદ હકીકત પ્રગટ થઈ છે. જે પ્રસંગનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે તે સમયે સંગ્રહક અગ્રેજ રાષ્ટ્રીય બાવના સમજી ગયા તેમજે બ્રિટિશ મ્યુઝિયમને ૬૪,૫૦૦ પૌંડ વગર વ્યાજે ધીપી. આ રકમ જે અમૂલ્ય પ્રાચીન હસ્તપ્રતો ઇંગ્લંડમાં રાખવા માટે આપવામાં આવી હતી. અને જાહેર કાળાથી તે રકમ પૂરી થાય ત્યારે તે પાછી આપવાની હતી. આ હસ્તપ્રતો પોતાના પીઅરપોઇન્ટ મોર્ગન પુસ્તકાલયમાં રાખવાનો તેની ઘણી ક્ષમ્બા હતી, છતાં અગ્રેજ આલનાને ખાન આપી તેજે આ કાર્ય કર્યું. આ પુસ્તકાલયની સ્થાપના તેના પિતાએ કરી છે અને તેમાં વિરલ અને અત્યંત પુસ્તકોનો સંગ્રહ છે. પોતાના જીવન દરમિયાન જગતના બધા ભાગોમાં આવેલા સંગ્રહગયાનોને પોતાના પિતાના સંગ્રહનો તે ઉદારતાથી ઉપયોગ કરવા આપતો હતો પોતાના મૃત્યુના ૬ ' જગતના વિદ્વાનોના હિતાર્થે ' તેજે ટ્રસ્ટીઓને આ મોડું પુસ્તકાલય આપી દીધું છે. તેના નિમાવ માટે તેજે ત્રણ લાખ પૌંડનું દાન કર્યું છે.

સોવિયેટ અંધકર્તા સંઘે સ્થાપેલ ' લિટરેચર ઇન્ટરનશનલ ' (સાહિત્ય સંસ્થા) ને શયાં ડિસેમ્બરમાં દસ વર્ષ પૂરાં થયાં આ સંસ્થા ભાવિ લેખકો તથા કવિઓને તાલીમ આપે છે. આ જાતની સંસ્થા સોવિયેટ યુનિયનમાં અને કદાચ પરદેશમાં પણ એક જ છે.

છ. સ. ૧૯૪૩ ના ડિસેમ્બરમાં મેક્સિમ ગોર્કીના પ્રોત્સાહનથી આ સંસ્થાની

સ્થાપના થઇ છે. આ સંસ્થાના વર્ગોમાં આશ્રીતી સાહિત્યવિષયક ચર્ચાને યુદ્ધની કશીએ અસર થઇ નથી. મોરાર્જીમાં કપરા ગણાતા મહિનાઓમાં પણ વર્ગના કાર્યમાં એક પણ દિવસની ખલેલ પડી નહોતી. સંસ્થાના દસ વર્ષના કાર્યે તેના સ્થાપકોની મહત્ત્વાકાંક્ષાઓને ન્યાયી ઠરાવી છે.

સંસ્કૃત સાહિત્ય, હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાન તથા વિજ્ઞાનમાં મૌલિક સંશોધનને ઉત્તેજન આપવા ખાતર ત્રાવણકોર રાજ્યે ત્રાવણકોર યુનિવર્સિટીને એક લાખ રૂપિયા સોંપ્યા છે. તેના ઉત્પન્નમાંથી બે ઇનામો આપવાનાં છે. આ ઇનામો 'શ્રી ચિત્રા પારિતોષિક' તથા 'મહારાણી પાર્વતીમાર્ગ પારિતોષિક' તરીકે ઓળખાશે. બે વર્ષનું વ્યાજ ભેટું કરવામાં આવશે તથા દરેક ઇનામ રૂ. ૨૫૦૦)થી ઓછું નહિ તેમ જ રૂ. ૩૦૦૦)થી વધારેનું નહિ હોય.

હિંદમાં આગલાં બે વર્ષમાં સંસ્કૃત સાહિત્ય અથવા હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનની શાખાને લગતાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકના લેખકને 'મહારાણી પાર્વતીમાર્ગ પારિતોષિક' અપાશે. તે જ સમય દરમિયાન પ્રગટ થયેલ વિજ્ઞાનના શ્રેષ્ઠ પુસ્તક માટે 'શ્રી ચિત્રા પારિતોષિક' આપવામાં આવનાર છે.

જેક કોનાને (Jack Keenan) પોતાનું આત્મકથનાત ખદાર પાડ્યું છે તે પુસ્તકનું નામ 'એ સ્ટીલમેન ઇન ઇન્ડિયા' (A Steel Man in India) છે. તેમાં તાનાના પોલાદના કારખાનાનો ઇતિહાસ છે. આ પુસ્તકની અમેરિકાના સમાસોચકે યુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી છે.

યુદ્ધકાલીન ચીનમાં સાહિત્યપ્રવૃત્તિ ચાલુ રહી છે. શરૂઆતમાં તે લેખકો કલમનો લાગ કરીને લશ્કરમાં આનંદથી જોડાતા હતા. પરંતુ લાર પછી સત્તર નૂતન યુદ્ધસાહિત્યનો વિકાસ થયો અને યુવાન હૃદયો લેખકોને દરેક પ્રકારનું પ્રેરણાકર અપાવા લાગ્યું. કાખલા તરીકે 'આઈના નેશનલ લિટરરી રિવિઝન-સ ફેડરેશને' ૧૯૪૮ ની પાનખર ઋતુમાં યુંગ્કિંગ આન્વા પછી પહેલું પગલું, એક લાખ રૂબાની શ્રેષ્ઠ નવલકથા માટે, ૧,૦૦૦ ચીની ડોલરના ઇનામ આપવાનું લીધું. ૧૯૪૦ માં મધ્યસ્થ સરકારે યુવાન અથવા ભૂખે મરતા લેખકોને મદદ પહોંચાડવાનું કામ માથે લીધું તથા સાહિત્યના ફંડ માટે એક મોટી રકમ જુદી કાઢી.

યુદ્ધ પહેલાં ચીની નાટકો મુખ્યત્વે ત્રણ પ્રકારનાં-ઝોરકરવાઈક અથવા સમસેંટ મોઘમ પ્રકારે, રફીન્ડર્ગના નાટકો જેવાં અથવા ઇન્સન, શૌ અથવા ગેસવર્ધીના નાટકોની પ્રજ્ઞાસિ પર લખાયાં હતાં.

પણ વર્તમાન લેખકોએ જુદી જ બાજતો પસંદ કરી.....યુદ્ધનાં શરૂઆતનાં વર્ષોમાં, યુદ્ધનાં નાટકો જાપાનીઓની ક્રૂરતા તથા ચીનાઓના વીરત્વના પ્રતીકરૂપે હતાં,

શ્રીરોઝ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસના માલિક ખાનસાહેબ મૌલવી શ્રીરોઝુદીને પવિત્ર કુરાન તથા ઇસ્લામનું બીજું સાહિત્ય પ્રકટ કરના માટે તથા એક હૌરિપટલ ઉધાડવા માટે બે લાખ રૂપિયાનું એક ટ્રસ્ટ કયું છે.

આગળ રાષ્ટ્ર સંધમાં હતા તે ડૉ. એ. વાહીદના હસ્તક ટ્રસ્ટની વ્યવસ્થા રાખવામાં આવેલ છે. સલાહકારોની બોર્ડ તેમને આ કાર્યમાં અવારનવાર સલાહ આપશે.

❦

બંગાળના હિંદી મંડળે નીચેના વિષયો પર હિંદીમાં લખાયેલ મૌલિક પુસ્તકો માટે નીચે પ્રમાણે ધનાભોની જાહેરત કરી છે:

(૧) ' હિંદુકુટુંબની ઉત્ક્રાંતિ ' (ઐતિહાસિક પશ્ચાદ્ભૂમિ સાથે) માટે રૂ. ૧,૨૫૦.

(૨) ' હિંદુ લગ્નની ઉત્ક્રાંતિ ' (ઐતિહાસિક પશ્ચાદ્ભૂમિ સાથે) માટે રૂ. ૧,૨૫૦.

(૩) ' પ્રાચીન હિંદમાં આરામનાં સાધનો ' માટે રૂ. ૧,૦૦૦.

(૪) તત્ત્વજ્ઞાનના પુસ્તક માટે રૂ. ૧,૫૦૦, હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનની બીજી શાખાઓ સાથે બૌદ્ધિક તત્ત્વજ્ઞાનની સરખામણી.

(૫) ઐતિહાસિક નાટક માટે રૂ. ૫૦૦.

(૬) રાજસ્થાની કહેવતો માટે રૂ. ૨૫૦.

(૭) રાજસ્થાની વિશિષ્ટ શબ્દપ્રયોગો માટે રૂ. ૨૫૦.

દરેક પુસ્તકની હસ્તપ્રત, બંગાળ હિંદી મંડળના મંત્રીને, હરિજન કોમીની, કિંગસવે, દિલ્હીના શિરનામે મોકલવાની છે.

❦

ધણી વધે થયાં અપ્રાપ્ય જટયુંડ એમસનના પુસ્તક ' વૉઇસલેસ ઇન્ડિયા ' (Voiceless India) ની સંશોધિત આવૃત્તિ માર્ચમાં અમેરિકામાં પ્રગટ થનાર છે.

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

અર્થશાસ્ત્રની ફૂલગૂંથણી

જે જરૂરીઆત એકની બની બીજા ઉપર સરસાધ કરે એ જરૂરીઆત એક ગુંગાની, બહારવટીઆની જરૂરીઆત છે. ઝુપડીઓ ઉપર ગર્વથી ડોકાવતી હવેલીઓમાં સન્નજનો નથી રહેતા; ડાકુઓ રહે છે. સહુને હવેલી ન હોય ત્યાં સુધી એકથી હવેલીમાં ન જ રહેવાય, એ જરૂરીઆતને દાખી દેવી જોઈએ.

જે ઉત્પાદન વહેચીને વપરાય નહિ એ ઉત્પાદન ચોરીનો માલ છે-પછી એને અર્થ-શાસ્ત્રની ગમે તેવી ફૂલગૂંથણીમાં ગૂંથી દેવાય. હું ત્યારે જ મોટરકારની મોજ લેઇ શકું કે, ન્યારે મારા પડોશીને પણ તે સરખા જ ઉપયોગ-અને ઉપભોગમાં આવતી હોય ! તેમ ન બને ત્યાં સુધી મારી કાર એ ચોરીનો માલ છે અને હું નફેદ ચોર છું.

રમણલાલ વ. દેસાઈ

૧૯૯૯નું બાલસાહિત્ય [એક પત્ર]

પ્રિય બાપશ્રી,

દર વર્ષ કરતાં આ પત્ર જેએક માસ મોડો લખાય છે તે ક્ષમા કરશો. આગલા દોષ વર્ષ કરતાં આ વર્ષનાં પ્રકાશનોની સંખ્યા ઘણી ઓછી જણાશે. અમુક માળાઓ ખંધ થઇ છે, તે અમુક ગયા વર્ષના જેટલું નિયમિતપણે જાળવી રાકી નથી. પરંતુ ચાલુ વર્ષ નવી નવી માળાઓની થયેલી જાહેરાત જોતાં, ‘ દિલ્હીની ખોટ આઝાદી પુરાય ’ તેમ ગયા વર્ષની ખોટ ચાલુ વર્ષમાં પુરાઇ જશે તેમ લાગે છે.

સમગ્ર રીતે ચાલુ વર્ષનાં નૂતન પ્રકાશનોની સંખ્યા-આગલા દોષ વર્ષ કરતાં-ઘણી જ ઓછી છે. યુદ્ધની પરિસ્થિતિ આ માટે કારણભૂત હોઇ શકે, પરંતુ તે પણ લક્ષમાં લેતાં બાલસાહિત્યની પ્રવૃત્તિઓમાં આવેલો ઓટ શોચનીય છે.

શ્રી. નાગરદાસ પટેલનાં નવાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તકો જો ન હોત તો આ સમાલોચના લેવાનું કાર્ય આવતા વર્ષ પર મુલતવી રાખવું પડત; જો કે તેમનાં પ્રકાશનોની સંખ્યા ધારવા જેટલી તો નથી જ. અલબત્ત, તેમણે ચાલુ વર્ષમાં પુનર્મુદ્રણોની સંખ્યા સારી એવી આપી છે.

શ્રી. રમણલાલ શાહનો કાળો પથ્થુ પ્રમાણમાં ઠીક ગણાય તેવો છે. સુસ્તના ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરે ચાલુ વર્ષમાં એક પથ્થુ નવું પ્રકાશન આપણને આપ્યું નથી. પરંતુ ‘ બહેર પટેલ ’ના બધા બાગોની નવી આવૃત્તિઓ બહાર પાડી છે અને તે પુસ્તકે પોતાનું સ્થાન બાળસાહિત્યમાં નક્કી કરી, કાગળની મોંઘવારીમાં લોકોની માગ પૂરી પાડવા માટે પ્રકાશકોને મુજબલામાં મૂકી દીધા છે. ‘ બહેર પટેલ ’ બાળસાહિત્યમાં નવું જ વ્યક્તિત્વ રજૂ કર્યું છે, એ ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરની નવીનતા છે.

અશોક બાલ પુસ્તકમાળાના આઠમ વર્ષના છેલ્લા પુસ્તક તરીકે શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહના લખેલ ‘ ચોપગાંની ફુનિયા ખંડ-ત્રીજો ’ બહાર પડેલ છે, આ બાગમાં જમતમાં વસતા લગભગ બધી જાતના હરણવિષે માહિતી આપવામાં આવી છે. હવે પછીના ખંડોમાં ઊંટ, છરાક વગેરે બીજાં ખંડ ખાનાર પ્રાણીઓની ઝોળખાણ આપવાની લેખકની ઉમેદ છે.

એક જ પ્રાણી ‘ હરણ ’ વિષે આવું માહિતીપૂર્ણ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં અનોખું જ ગણી શકાય તેવું છે. પુસ્તકમાં ‘ માદા ’ને બદલે ‘ માદા ’ શબ્દ ઠેર ઠેર ખૂંચે છે. આવા મુદ્દાઓથી ત્યારપછીનું બેટપુસ્તક ‘ પ્રેમાનંદ ’ પણ મુક્ત રહી શક્યું નથી તે શોચનીય છે. ‘ પ્રેમાનંદ ’માં શ્રી. નાગરદાસ પટેલે ગુજરાતના મહાકવિનું ચરિત્ર આપવા ઉપરાંત તેમની વાણીની પ્રસાદી પણ પૂરરી છે.

નવમા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે ‘ હાસ્યતરંગ-ખંડ ૫ મો ’ બહાર પડેલ છે. આગળના ચાર બાગોની માફક આ બાગ પણ બાળકોને તેમ જ મોટાઓને પણ થીબર ગમત આપે તેવો છે. પુસ્તકની શરૂઆતમાં, દર વર્ષની માફક ‘ બાલવિનોદ ’ના

બાલસાહિત્યની કદરની નોંધ લેવામાં આવી છે. તે ઉપરથી તે સાહિત્ય કેટલું લોકપ્રિય થયેલું છે તે જણાઈ આવશે. બીજા તથા ત્રીજા પુસ્તક તરીકે ડૉ. શિવપ્રસાદ ત્રિવેદી કૃત 'આપુના દાયરા' અહાર પડે છે. પુસ્તકની પહેલી વાતી ઉપરથી 'પુસ્તકનું' નામ અપાયું છે. પ્રથમ દૃષ્ટિએ તો આયણને એમ જ લાગે કે આ પુસ્તિકામાં 'આપુના દાયરા' ની જ બધી વાતો હશે. પરંતુ અનુક્રમ જોતાં તે માન્યતા બૂલભરી લાગે છે. તેમાં તો 'કંજુસના કાકા'ની વાત છે, 'પક્ષીજીવનની' 'ત્રણ અન્માંની વાત' છે, 'અટકચાળાં વાંદરાં'ની વાત છે તથા 'હંગની ચતુરાઈ' અને એવી બીજી વાતો પણ છે. 'ત્યારપછીનું' પુસ્તક આ મસ્તકકારે કૃત 'શાણી શિયાળા.' શ્રી. મસ્તકકારે અગાઉ પણ પ્રાણીજીવનની કથાઓ આ સંરચાઓ દ્વારા પ્રગટ કરાવી છે. અને તેની અનેક આવૃત્તિઓ પણ થઈ છે. આ પુસ્તક પણ તેવી લોકપ્રિયતા પામશે તેમાં નવાઈ નથી.

શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહે 'બાલજીવન'ના બેટપુસ્તક તરીકે 'ઈસપની નીતિકથાઓ' લાગ ૪ આપેલ છે. આ પુસ્તકમાં ઈસપની ૪૫ વાતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. બાઈ રમણલાલે શરૂ કરેલી ઈસપની નીતિકથાઓ આ ભાગથી પૂરી થાય છે. ઈસપની વાતોને ગુજરાતીમાં ઉતારવાનો આ પ્રયત્ન ખૂબ સફળ તથા યશસ્વી બન્યો છે તેમાં શંક નથી. આ જ પુસ્તક સારા કાગળોમાં બે ભાગમાં 'ગખાના ગધેડાં' તથા 'ખાંડે' શિયાળા' નામથી પણ પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે. પહેલા પુસ્તકમાં ૨૫ તથા બીજામાં ૨૦ મળી કુલ ૪૫ વાતો આવી જાય છે. 'ઈસપ નીતિકથામાળા'નાં આઠ પુસ્તકોનો સેટ બાળકોને ભેટ આપવા જેવો છે.

તેમના તરફથી પ્રગટ થતી બાલજીવન કિશોર સાહિત્યમાળામાં ડૉ. મોહનલાલ જ. પાઠકનું લખેલું 'સત્ય કથાઓ' પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકમાં ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર વગેરે હિંદના ભાગોમાં બનેલી નવ સાચી વાતો આપવામાં આવી છે. આ વાતો સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવી હોવાથી ઇતિહાસના શિક્ષણમાં પણ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે.

શ્રી. નાગરદાસ ઇ. પટેલે સંપાદિત કરેલાં અને સુઅધવાળા શ્રી. આર. આર. શેઠ ની ક્રાં. એ ૧૯૩૮ માં પ્રગટ કરેલાં બે પુસ્તકો ચાલુ વર્ષમાં મળ્યાં છે. પહેલા પુસ્તક 'બાલમંજરી'માં 'સાત ખાસડાં,' 'વચલાં પાણી,' 'ગેબી મદદગાર,' 'ખિલ્લી-ખાઈ' તથા 'સોનીની ચતુરાઈ' એમ પાંચ વાતો આપેલી છે, તેમાં ત્રણ તો દંતકથાઓ છે. 'વાણિયાની વાતો'માં વાણિયાની ચતુરાઈની અગીઆર વાતોનો સંગ્રહ છે. આ બંને પુસ્તકોમાંની વાતો બાળકોને ગમી જાય તેવી જ નહિ પરંતુ સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવી છે.

'કેતકીરાણી' શ્રી. મોંઘીબેને તૈયાર કરેલું છે. તે ચાલુ વર્ષમાં જ પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે. આ પુસ્તકમાં 'કેતકીરાણી'ની લાખી વાતી ઉપરાંત 'શેઠ ને સાધુ' 'મીથુની પૂતળી' તથા 'રાજપંખી'ને રતનપંખી'ની વાતો છે. બધી વાતો બાળકોને પસંદ પડી જાય તેવી છે. શ્રી. મોંઘીબેને પાસે બાળસાહિત્યનો જે સંગ્રહ પડ્યો છે તે આપણને વધારે પ્રમાણમાં મળે તેમ આપણે ઇચ્છીએ.

અન્ય પ્રકીર્ણ પ્રકાશનોની સંખ્યા પણ બહુ થોડી જ છે. ઘાટકોપરના શ્રી. ' જાતેંડુ મિત્રમંડળે ' પ્રગટ કરેલા શ્રી. યશવંત બ્યાસ સંપાદિત ' અમૃતનાં ટીપાં ' ને બાલ-સાહિત્ય કરતાં ' કુમાર સાહિત્ય'ના વર્ગમાં જ મૂકી શકાય તેમ છે. ટીપાંની વીજુણી સરસ થઈ છે તેમ કહી શકાય.

ગિજુભાઈ સન્માન-થેલી પ્રકાશનમાળા દ્વારા રવ. ગિજુભાઈનાં જ ત્રણ પુસ્તકો પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં છે. ' વનરૂપિ પાઠો 'માં ૨૯ ગણીતી તથા અગણી વનરૂપિ-ઓનાં વર્ણન આપવામાં આવેલ છે. અગણી વનરૂપિ વિશે પણ ઘણું નવું ગણવાનું મળી શકે છે. ' મહુતુઓના રંગ 'માં રવ. ગિજુભાઈએ દશ પત્રો દ્વારા મહુતુઓના પલ-ટાતા રંગોનું વર્ણન કરેલ છે. ' પ્રાણીપાઠો 'માં સાત પ્રાણીઓ તથા ચૌદ પક્ષીઓ સંબંધી ગણવા એમ માહિતી આપેલી છે. અભ્યાસની દૃષ્ટિથી ત્રણે પુસ્તકો ખાસ વસાવવા જેવાં છે.

લિ.

છાયાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

અશોક બાલ પુસ્તકમાળાનાં પુસ્તકો

(સંચાલક: બાલવિનોદ કાર્યાલય, ૧૪૯ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨)

૧ ચોપમાંની દુનિયા ખંડ ૩	(રમણલાલ નાનાલાલ શાહ)	૦-૮-૦
૨ ગ્રેમાનંદ	(નાગરદાસ પટેલ)	૦-૪-૦
૩ દાસ્યતરંગ	(રમણલાલ નાનાલાલ શાહ)	૦-૪-૦
૪ બાપુનો દાયરો	(ડૉ. શિવપ્રસાદ કુ. ત્રિવેદી)	૦-૮-૦
૫ શાણો શિયાળ	(મરતંડકીર)	૦-૪-૦

બાલજીવન કાર્યાલય (વડોદરા)નાં પુસ્તકો

૧ ઇસપ નીતિકથાઓ ભાગ ૩	(રમણલાલ શાહ)	૧-૦-૦
----------------------	----------------	-------

ઇસપ નીતિકથામાળા

૧ ગથાનાં ગધેડાં	(રમણલાલ નાનાલાલ શાહ)	૦-૮-૦
૨ જાંડું શિયાળ	(રમણલાલ નાનાલાલ શાહ)	૦-૮-૦

બાલજીવન કિશોર સાહિત્યમાળા

૧ સત્ય કથાઓ	(ડૉ. મોહનલાલ જ. પાઠક)	૦-૬-૪
-------------	-------------------------	-------

શ્રી. આર. આર. શેઠની કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ-૨

૧ બાલમંજરી	(નાગરદાસ ઈ. પટેલ)	૧-૧૦-૦
૨ વાણિમાની વાતો	(નાગરદાસ ઈ. પટેલ.)	૦-૧૦-૦
૩ મેટકીરાણી	(મોદીમેન)	૦-૮-૦

અન્ય પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો

૧ અમૃતનાં દીપાં	(યશવંત વ્યાસ) (ખાલેંદુતું બેટ પુસ્તક)	
૨ ઋતુઓના રંગ	(સ્વ. ગિજુભાઈ)	૦-૧૦-૦૦
૩ વનસ્પતિ પાઠો	(" ")	૦-૧૦-૦૦
૪ પ્રાણીપાઠો	(" ")	૦-૧૦-૦૦

પુનર્સુદ્રણો

ખાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુબર્ધ ૨

ખીજી આવૃત્તિ—(૧) ગોરિયો, (૨) રેડિયો, (૩) કનૈયો, (૪) રાજહંસ, (૫) ધનિયો, (૬) બટમોગરો, (૭) અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૪ (૮) અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૫ (૯) અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૬ (૧૦) ત્રણ હાથ (૧૧) સાગરની રાણી (૧૨) નવી નવાઈઓ ખંડ ૧ (૧૩) પ્રવાસકથાઓ (૧૪) આપણી મહાસભા ખંડ ૧ (૧૫) આપણી મહાસભા ખંડ ૨, (૧૬) ચોપગાંની દુનિયા ખંડ ૧, (૧૭) નગીનાવાડી, (૧૮) નરસૈયો, (૧૯) કોણ, કેમ, શું ? ખંડ ૧, (૨૦) હાસ્યતરંગ ખંડ ૨, (૨૧) હાસ્યતરંગ ખંડ ૩, (૨૨) વડવાઈઓ ખંડ ૧, (૨૩) છેતરાતી નજર ખંડ ૨, (૨૪) વિજ્ઞાનવિહાર ખંડ ૫, (૨૫) ગીતકથાઓ, (૨૬) નીરની નોંધપોથી, (૨૭) લાલાનો ભેળ.

ત્રીજી આવૃત્તિ—(૧) ખાપનાં વેણ, (૨) બેલવાળો, (૩) અલકા, (૪) મેનાવતી, (૫) નાગકુમાર, (૬) બાળકોનું સ્વર્ગ, (૭) રાણા પ્રતાપ, (૮) સખાટ સિંહદર, (૯) નાની મોટી વાતો ખંડ ૨, (૧૦) સુંદર સંવાદો, (૧૧) દમાખાજ દુશ્મન, (૧૨) શીરાંખાઈ, (૧૩) વિજ્ઞાનવિહાર ખંડ ૩, (૧૪) કાગળના કીમિયા, (૧૫) મકનિયો, (૧૬) ચિત્તાનો શિકાર, (૧૭) ચક્રમાળા, (૧૮) ગ્રામગીતો, (૧૯) નરવીર નેપોલિયન, (૨૦) બાલપાઠો, (૨૧) અન્ય દુનિયા, (૨૨) ગણિત ચમત્કાર, (૨૩) અવળચડો, (૨૪) ગમતગીતો, (૨૫) બોળા સુબદ્રા, (૨૬) કૂલગજરી.

ચોથી આવૃત્તિ—(૧) શુંદરિયો, (૨) સપ્તર, (૩) ચતુરો, (૪) ખાલવિનોદિની, (૫) સોણલિયો, (૬) મહારાષ્ટ્રનો મહારથી, (૭) ત્રણ તપેલાં, (૮) ચીની વાતો, (૯) રાજા મોજ.

પાંચમી આવૃત્તિ—(૧) ગંગારામ, (૨) જીવજીવી, (૩) કાલાધિલાં, (૪) લાલિયો, (૫) હેમલતા, (૬) રણધીર, (૭-૮-૯) રંભાનું રસોઈધર ખંડ ૧-૨-૩, (૧૦-૧૧) અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૧-૨.

છઠ્ઠી આવૃત્તિ—(૧) રંભાનું રસોઈધર ખંડ ૧ (વર્ષમાં બે આવૃત્તિ થઈ) (૨) કલાવતી, (૩) પંડિતજી, (૪) મરઘાભાઈ.

સાતમી આવૃત્તિ—(૧) ઉદરદેશ, (૨) મણિયો, (૩) ભૂરિયો, (૪) મોતિયો.

અક્ષરજ્ઞાન અને ગ્રામજનતા

આપણા દીકરાની વરસગાંઠને દહાડે આપણે કેટલા આનંદમાં આવી જઈએ છીએ, વળી પહેાંચ પ્રગણે તેની ઉજવણી પણ કરી જાણીએ છીએ; અરે આપણા ગામની બાગોળે આવેલાં કાળકા માતાનો દવન પણ આપણે દરસાસ નિયમિત કરીએ છીએ. એટલે આપણને સાચી સ્થાન આપનાર આ પુસ્તકાલયની વર્ષગાંઠ જો આપણે ન ઉજવીએ તો તે કેવું દેખાય ? પુસ્તકાલય એ તો એક જ્ઞાન આપનાર પવિત્ર મંદિર છે. અને અમે શિક્ષકો એના પૂજારીઓ છીએ. અમે પૂજા અર્ચના કરીએ, પણ તેનો લાભ ન લેવાય, તમે નવરા ન પડો, તૈયાર ન થાઓ તો તમે નચણા કહેવાઓ. એ નચણાતું કલંક તમારે ટાળવું પડે. ને તે માટે નવ વરસથી (આ ગામમાં પુસ્તકાલય સ્થાપન થયે નવ વરસ થયાં) કુંભ-કર્ણની નિદ્રામાં પોઢેલા આપણે આજે અહીં જાગીને ભેગા થયા છીએ.

તમે કહેશો, “ પુસ્તકાલયે એવું તે શું કયું છે કે તેની આટલી બધી આપાચીપ કરો છો, વળી પુસ્તકાલય તો જરા વસ્તુ છે તેની વળી વર્ષગાંઠ કેવી ? આવું તો અમે કહી સાંભળ્યું ય નથી ” તો મને તેની નવાઇ નહિ લાગે. કારણ કે આજે સવારે પણ મારે એમ જ બન્યું હતું: હું દૂધ લેવા જતો હતો. અને એક કાકા મને પૂછવા લાગ્યા: “ તે માસ્તર, આ શું ધાંધલ માંડ્યું છે ? ” મેં કહ્યું: “ કાકા, ધાંધલ તો કશું નથી, આ તો પુસ્તકાલયની સભા છે. ” તે બોલ્યા: “ અરે સરભરા ને બરભરા. મારા બાપ, તમને આ નવરા બેઠા બધા ચઢકા સૂએ છે; આ અમારે અંધ મરવાનીય નવરાઇ નથી ન ચાંમન આ તોફાન ઉઠળ શ. ” વળી મઠ કાસે પણ એવું બનેલું કે ગામમાં જે બાઇઓ બીજી ત્રીજી બાણીને ઊડી ગયા હોય, આમજ બણુતા ગણુતા ન હોય તે બણેલું બૂધી ન જાય તે કાંક દેશપરદેશની બે વાતો વાંચતા થાય, તે માટે મેં દશ પંદર બાઇઓને નિયમિત આવવાતું કહેલું. ત્યાં તો એક બાઇ મારા ઘેર આવીને તફૂકી ઉઠ્યા: “ આ આં જ્યા માસ્તર, બળ્યું તમે ય નતનત જાતભાતનાં સજેખડા કરો શો દને! આ એક તો મૂળે હતાં વાંદરાં, ન છતાં તમે આહી નેસાંણી. પછી રયું કાંઇ બાકી ? શું મારા બપ, તમે તરછટ આમ કરો સો. આ તમાર જોઇતી હોય તો કલ્લો બે કલ્લો સાકીઓ (બાળના) લઇ જાઓ; પણ બાઇશાખ, આંતું ચાંચ નામ જાંબ જોજે ઢાખલ કરતા. અન હું તમન ય કહું સું કે છાંનામાંના આ બધાં લપ છોડી નવરા પડો તો ઘડી આરાંમ લો, આરાંમ. ”

આ જાખલા કંઈ નવા નથી, તેમ એક બે જાણનાયે નથી. આપણે બધા લગભગ આવી જ માન્યતાવાળા છીએ. તેથી હજી આપણને શાળા, શિક્ષક, પુસ્તકાલય વગેરે તરફ પૂરતો વિશ્વાસ પેદા થયો નથી એ જણાઇ આવે છે. આજ સુધી તો તગારી જેમ અમે પણ બંધતા દતા, પણ હવે અમે જાણ્યા છીએ ને તમને જગાડીએ છીએ કે બાઇઓ, તમે બધા અબણુ રતા છો, તેથી તમને કશી વાતની ગતાગમ નથી પડતી ને તેથી જ તમારી આવી રિચિત થઇ છે. તમને બધા ચૂસીને ખાઇ જાય છે. તમે આઠ માસ તનતોડ મહેનત કરો તોયે તમારાં છોકરાં નાગડાં પૂગડાં, જૂખ્યાં તરસ્યાં રવડી મરે છે ને શાકુકારનાં છોકરાં ઘેર બેઠાં તાગડધિન્ના કરે છે. તમે આટઆટલું અનાજ પકવો તોયે તમે તો ખાલી ને ખાલી,

અને જો તમે તપાસ કરશો તો મારા બાપજી, મારી ખાતરી છે કે તમે જે અવશ્ય છે, અજ્ઞાન છો તેથી જ તમારી આ સ્થિતિ થઈ છે એમ તમને લાગ્યા વિના નહિ રહે.

વળી બીજા દેશોમાં ખેતી કેવી રીતે થાય છે; શું કરવાથી ઓછી મહેનતે વધારે પાક ઉપજતી શકાય, શું કરીએ તો જમીન રસકસવાળી બને; કયી જમીન સારી ને કયી નરસી; ખાતર, (ઉકરડા) તથા હોરદાંખરની માવજત કેવી રીતે કરીએ તો વધુ ફાયદો થાય—ટૂંકામાં શું કરવાથી તમારી, તમારા બાપજીની ને આપણા ગામની આપાદી થાય તે પણ તમે જે અક્ષર વાંચતા હશો તો જ પામી શકશો તે અચિત્ત માનજો.

આ તો બધી પૈસેટકે સુખી થવાની વાત થઈ. પણ તમે તમારાં ઘર ને આંગણું જ જુઓને ! તે કેવાં ગંદાં ને ન ગમે તેવાં હોય છે. અરે એ જવા દુધએ તોયે આપણું છોકરાંની જ વાત કરોને ! એક હાથમાં રોટલો હોય; રોટલા ઉપર ઘી ચોપડી, ગોળ ચોંટાડી, મધ છાંટ્યું હોય; તેથી મોં ખરડાયું હોય; ત્યાં માથો બજુબજુતી હોય; જોડે જનર ખેઠો હોય ને ત્યાં જ તે ફેંદતો હોય; મા વાસીદું વાળતી હોય ત્યાંથી છીડી પાધરી માટલે વળગીને પાણી લાવી ઘોવરાવી એવા ને એવા હાથે રોટલા ટીપતી હોય; આવું આવું તો બીજું બહુ મેં બહુ વાર જોયું છે. તમે જ કહોને, શું આ બધું (ચિત્ર) કમકમાટી ઉપખાવે તેવું નથી લાગતું ? માથેથી, ગંદકીથી તમને કેવા કેવા રોગો થાય છે, પછી એ રોગ મટાડવા તમે કેટલાવું પાણી કરો છો તેની તમને શાની ખબર હોય ?

અરે, આ મંગાભાઈને એક નાની ‘ફાંસ’જ વાગી હતી. તેમાંથી કેવું બધું પાક્યું ને ડાકટરને પૈસા આપવા પડ્યા, ઉપરથી હેરાન થયા તે જુદું. વળી લગીર તાવ આવે ને પાધરા તમે તો દવાખાને ઠોડી જાઓ. ત્યાંથી ખાટલી લઈ આવો. ને નાહક એમાં ને એમાં શરીરની, મનની ને પૈસાની ખુવારી કરી નાખો. તમારું મહામહેનતનું ધન આથી ડોકટરોના ખિરસામાં સરકી જાય છે. બલા બાપ, આપણે સાધારણ માણસ કહેવાઈએ, આપણને આવું ખર્ચ કેમ પોપાય ?

વળી હમણાં જ પેલો બાળક ગાળો બોલતો હતો તેને તમે અટકાવ્યો. પણ એમાં એનો શો વાંક ? એ તો જેવું જુએ તેવું કરે જ ના ! એને આપણે કશું કહેવાનું ન હોય. આપણે જ કાવાલાવા કરતા હોઈએ, આપણે જ રોટલોડો ‘ગેડ’ ને ‘ગેડ’માં જ ફરતા હોઈએ, ઘરમને આપણે ખિરસામાં રાખતા હોઈએ, ઠાંકણું થ બહુ કરવાની વાતનો આપણને રૂપને ય વિચાર આવતો ન હોય તો પછી બાળકો પણ આપણા જેવાં જ થાય ના ! તેમના મનથી તો તમે ને તમારું ગામ એટલે આખી દુનિયા; એટલે કે તો વારંવાર તમને વિનવું છું કે “ જેવું વાવશે તેવું લણુગો. ” યાદવો જેમ માંહો-માંહે કપાઈ મૂક્યા હતા તેમ આપણે પણ જો કંઈ સુધારીશું નહિ તો આપણાં બાળકો એથી ય વધુ ખરાબ થશે, ને જતે દહાડે બધાનો નાશ થશે. આજે પણ બહુ કહે છે, કે ‘બાઈ, “ આપણું ગામ તો મહા હીણું ” ત્યારે મને થાય છે કે આપણે આ કલંક દૂર કરવું હોય તો સારા વિચાર કરતા થવું જોઈએ.

પણ આ મારા વિચાર આવે ક્યાંથી ? જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાં રોગની ને તેને

મટાડવાની દેશી મફત દવાઓ લખી હોય તે આપણે જાણીએ શી રીતે ? ચોખ્ખાઇ રાખવાના લાભ આપણને સમજાય ક્યારે ? આપણું ગામ સુધારવા ગામની ગ્રામ પંચાયતમાં જે આપણા માણસ હોય છે તે ધારે તે કરી શકે તેની ગડ ક્યારે બેસે તથા મુદ્દી અમલદાર પછી તે નાનો સિપાઇ હોય હોય તોયે તેને બીકના માર્યા બા આપા કરીએ ને જે પોતાનાં બાળકોને લોહીનું પાણી કરી ઘડે તેને કૂતરાની પેઠે ગણવાના હીણા કામ માટે પશ્ચાત્તાય કરવાનું સૂઝે ક્યારે ?

આ બધું સૂઝવાનો એક જ રસ્તો છે. અને તે તમે બધા થોડું બધું વાંચી લખી જાણો ને પછી ભાતભાતનાં પુસ્તકો વાંચીને નવી નવી વાતો સમજો તે. જેમ જેમ તમે આ પુસ્તકો વાંચતા ને વિચારતા જશો, તેમ તેમ તમારી આંખ આગળ નવી દુનિયા રચાતી જશે. તમને બધું નવું નવું, સારું સારું લાગશે. ને ત્યારે તમારું ને મારું કહેવાનું નહિ પણ કરવાનું હશે. અને ત્યારે જ તમને સમજાશે કે પુસ્તકો એ તો આપણા પ્રાણ જેવાં છે, અને તેને સારી રીતે સંગ્રહનાર પુસ્તકાલય એ તો આપણાં નવી દબનાં પણ સાચાં ને પવિત્ર મંદિરો છે. અને તેની પૂજા અર્ચના કરનાર અમારા જેવા શિક્ષકો એ તમારા સાચા હિતચિંતકો છે.*

સાહિત્ય અને સાહિત્યકાર

પ્રજાજીવનનું ધડતર કરે, વાંચતાં વખર પ્રયાસે દિલમાં સોંસરવું ઊતરે, માનવીના જીવનને જીદી જીદી દિશામાં ઉન્નત કરે એવું નામ સાહિત્ય. એવું સાહિત્ય સર્જી જનતા સમક્ષ ધરે એવું નામ સાહિત્યકાર.

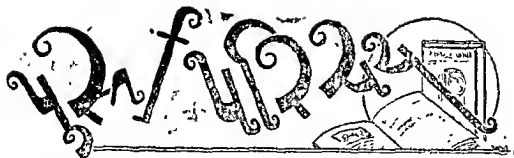
એટલે કેવળ પુસ્તકોની સંખ્યા પરથી સાહિત્યકારની કસોટી ન થવી જોઇએ, સાહિત્યકારનું માપ એ રીતે આંકી શકાય નહિ. લોકજીવનના પ્રવાહને એણે કેટલો વહેતો કર્યો ? જનતાની સામાજિક કે હરોઇ પ્રગતિમાં એનાં પુસ્તકોએ કે પ્રવૃત્તિએ કેટલો ફાળો આપ્યો ? આપણી પૂર્વની સંસ્કૃતિનું એથી કેટલું રક્ષણ થયું ? એ પરથી સાહિત્ય અને સાહિત્યકારનો તોલ બંધાવો જોઇએ.

નવસ્રાનો વસંતેષાર

૧૯૪૮-૪૯ માં હિંદમાંથી ૨૫ કરોડ વાર કાપડ પરદેશોમાં ગયું હતું, જ્યારે ૧૯૪૨-૪૩ માં ૧ અબજ વાર-એટલે કે ચારગણ-કાપડ હિંદમાંથી પરદેશોમાં ગયું.

વહાણનો વ્યવસાય

હિંદમાં અત્યારે નવાં વહાણો બનાવવામાં અને જૂનાં સમારવામાં ૩૦ હજારથી વધુ કારીગરો રોકાયેલા છે.

૧. ભારતના સંતો—લેખક: રસૂલભાઈ ન. વઢોરા, પ્રકાશક: પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ, લિ., વડોદરા; પૃષ્ઠ-૨૧૬; પૃષ્ઠ-કપડાની પટ્ટીવાળું (ઉપર નોટ સહિત), કિંમત ૧-૮-૦

આ પુસ્તક સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારકમાળાના પુસ્તક ખીજા તરીકે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી સંપાદિત યદ્ય પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ, લિ. તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું છે. એની કિંમત સદર સ્મારકમાળાના ગ્રાહકો માટે રૂ. ૧-૪-૦ રાખેલી છે.

આ પુસ્તકમાં (૧) ભક્ત નરસિંહ, (૨) તુકાગમ, (૩) સમર્થ શ્રી રામદાસરવામી, (૪) સંત તુલસીદાસ, (૫) શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુ, અને (૬) રવામી વિવેકાનંદજીનાં જીવન-ચરિત્રો, જીવનચરિત્રોના પ્રખ્યાત લેખક શ્રી. રસૂલભાઈ વઢોરા તરફથી આલેખાયેલાં છે. આ જીવનચરિત્રોની શૈલી રસિક તથા આકર્ષક છે. આ પુસ્તકમાં લીધેલા સંતો હિંદુસ્તાનમાં જાણીતા છે, અને તેથી વાચકો આ પુસ્તકને આવકારશે.

આ પુસ્તકમાંનાં જીવનચરિત્રોના આલેખનમાં ગમતકારો પણ બધી જગ્યાએ આવે છે. આવા ચમત્કારો સાચા મનાવવાનો પણ લેખકનો કંઈક પ્રયાસ લાગે છે. આ વૈજ્ઞાનિક યુગમાં આ વસ્તુસ્થિતિ ચલાવી સેવાય નહિ. સોમને ચમત્કાર ગમે છે તથા તેઓ તેમને સાચા માને છે તેથી સુશિક્ષિત લેખકો તેવી રીતે વાચકોને તે સાચા મનાવે તે કામ રીતે બેટ નથી.

આ પુસ્તકનાં કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે બધી જગ્યા જાતનાં છે. લગાઈના વખતમાં આ જાતનું પુસ્તક આટલી કિંમતે પ્રસિદ્ધ કરીને પ્રકાશકોએ શુભરાતી જનતાની સેવા કરી છે.

પુસ્તકાલયોને તેમ જ ખીજા વાચકોને આ પુસ્તક વસાવવા બહામણ છે.

શ. સો. પટેલ

૨. ભારતી—લેખક: શ્રી. સીતારામ ચમો; પ્રકાશક: સુભટ પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ, સંવત ૨૦૦૦; કાઢિન ૧૬/પેજ પૃષ્ઠ ૧૯૨; કાચું પૃષ્ઠ; કિં. ૨-૮-૦.

નવી શરૂ થયેલી સુભટ મંથાવસિતું આ પહેલું પુસ્તક નવલકથાનું હોય તે એ વિષયના સાહિત્યમાં અનોખી ભાત પાડે છે. 'દેશને આજે બહેલાંઓની જેટલી જરૂર છે તેના કરતાં નીકર અને તાકાતવાળાંઓની વધારે જરૂર છે.' તથા 'પામર માધ્યાંગલા જગતમાં ભારત હોય કચરાઈ છુંદાઈ મરવાને જ યોગ્ય હોય છે.'—એ આદર્શોનું

પ્રતિપાદન કરવા જે અનિત, સુરેશ, દીપક, ચંદુ આદિ કૉલેજિયન વિદ્યાર્થીઓ અને ભારતી, સુરેખા, ઇંદુ, સુદાસ વગેરે કૉલેજિયન વિદ્યાર્થીનીઓનાં મુખ્ય પાત્રોની આસપાસ ગુલામશી આ વાર્તાનું વરણ વડીલવર્ગ તેમ જ યુવાનવર્ગ સર્વને માટે એકસરખું બોધક છે, અનિત જેવા હુદિમાન છતાં નિર્મોહ્ય મુડદાલને મદદ બનાવવામાં, જેના પરથી આ આ પુસ્તકનું નામ પાડ્યું છે એ ' ભારતી 'ના જનજરમાન સ્ત્રીના પાત્રની પ્રેરણા તથા અનિતના વ્યાયામપ્રિય દાદાજીનો ખંતીક્ષે પ્રયાસ આખરે કેવાં કામિયાબ નીવડે છે તે તો આ પુસ્તક વાંચી મળે જ સમજાય. હુદિમાન સાથે શરીરબળ કિંમતુના આત્મબળ કેળવવાની હિમાયત કરતું, આ વાર્તાપુસ્તક ખસુસ પ્રચારપાત્ર છે.

—ના.

૩. સીધાં ચઢાણુ—પુસ્તક બીજું; લેખક : શ્રી. કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશી; પ્રકાશક : ગૂર્જર મંથરતન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૮૬, સચિત્ર કવર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૩.

ગુજરાતી સાહિત્યસર્જકોમાં શ્રી. મુનશીનું વિશિષ્ટ રથાન છે. તેમણે, “ અડધે રસ્તે ” લખી એમની આત્મકથાના બાલપણથી માંડી શિક્ષણપ્રાપ્તિકાળ સુધીના જીવનપ્રસંગો એમાં આલેખ્યા હતા. તે પછી “ સીધાં ચઢાણુ ”નો પ્રથમ ભાગ આપી પોતાની ધારાવાહી તરીકેની જીગતી કારકિર્દી, અને સંવેદનો તેમજ મનોમથનો ગુજરાતી વાચકો સમક્ષ સાદર ક્યાં હતાં.

“ સીધાં ચઢાણુ ”ના આ બીજા પુસ્તકમાં, શ્રી. મુનશી-એક સાહિત્યકાર તરીકે વાચક સમક્ષ દેખા દે છે-એમાંથી આપણને, શ્રી. મુનશીની લેખનપ્રેરણા અને શૈલીનાં મૂળકરણાં મળી આવે છે, તેમાં પણ એક વિશિષ્ટ નવલકથાકાર તરીકેની તેમની શૈલીનું ધડતર થી રીતે થયું તે આપણે તેમના જ શબ્દોમાં જોઈએ:

“ વાર્તાના લેખક તરીકે મારી સર્જનકલાના ત્રણ પ્રકાર મને દેખાય છે. પહેલા પ્રકારમાં હું માત્ર આત્મકથન કરતો; માત્ર અનુસંવેદન દુઃખ કે સુખ કહેતો. બીજામાં હું એક સ્વાનુભવને પહેલાં કાલ્પનામાં સંધરી રાખી પછી તેને મૂર્તિમાન કરતી કાલ્પનિક વ્યક્તિ કે પ્રસંગને અવલંબીને વાર્તા લખતો અને ત્રીજા પ્રકારમાં વધુઅનુભવેલી મનોદશાને ધટાવી, તેનો કાલ્પનિક સ્વાનુભવ કરી તેના પર મુખ્ય પાત્રો ને પ્રસંગોની રચના કરતો. ”

શ્રી. મુનશીનું ઉપર્યુક્ત આત્મકથન સાહિત્યસૃષ્ટિમાં આગળ વધતી પ્રવૃત્તિરને પ્રેરણાપ્રદ નીવડે તેવું છે.

શ્રી. મુનશીને, સાહિત્યની દૃષ્ટિએ નીરખનાર માટે આ પુસ્તક પ્રોજેક્ટવલ આરસીશ્પ નીવડશે એમનાં સાહિત્યસર્જનોમાં રસ ધરાવનાર તેમ જ તેમના વિવિધરંગી જીવનપ્રસંગો જાણવાની જિજ્ઞાસા સેવનાર સૌને ઉપયોગી થઈ પડે તેવું છે.

પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં અવશ્ય વસાવે. ઉપરાંત, એમની જીવનકથાનાં આમર્શો એ પુસ્તકો જેમણે ન વસાવ્યાં હોય તેઓ એ પણ સત્વર વસાવી લે.

૪. એને ચરણે—ગુજરાતીમાં ઉતારનાર: શ્રી. કપિલા દાકાર, બી. એ., પ્રાપ્તિરથાન: એન. એમ. હક્કરની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૫૩+૪, સચિત્ર કવર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૧.

મૂળ જર્મન ભાષામાં લખાયેલ “ એન અનનોન વુમન ” નામના પુસ્તકના અંગ્રેજી અનુવાદ પરથી આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.

સામે બાજુ રહેતા છતાં પોતાને ન પિછાનતા એક યુવક પાછળ સર્વસ્વ ન્યોછાવર કરનાર એક કુમારી માતાએ, તેના પુત્રના અવસાનકાળે લખેલ એની સંવેદનકથા આ પુસ્તકમાં રજૂ કરી છે. પોતે એ જીવાન પ્રતિ કેવી રીતે આકર્ષાઈ, સર્વસ્વ ન્યોછાવર કરવાની એની તીવ્ર લગની અને અકસ્માત મિથન અને સંતાનપ્રાપ્તિ-એ બધું છતાં પોતાના પ્રિયતમ-ને સદાનો કરુણ વિચાર એમાં આલેખાયો છે.

અંગ્રેજીમાંથી આપણી ભાષામાં ઉતારવા છતાં ક્યાંય પરભાષાની જરાપણ કલિષ્ટતા આમાં દેખાતી નથી; સંવેદનરસક વાચકોને એ ગમશે.

૫. અપ્સરા-ખંડ પહેલો— લેખક: શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨, કાઉન ટદનાં પૃષ્ઠ ૨૬૨+૧૨=૩૦૪, સચિત્ર કવર આલ્બાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦. ૧૯૪૪.

સાક્ષરશ્રી. રમણલાલે “પૂર્ણિમા” સરખું રૂપજીવિનીની કથા આલેખતું પુસ્તક આપ્યા પછી આ બીજું, એ જ સમાજનો દેશપરદેશની માહિતીથી ભરપૂર ઇતિહાસ રજૂ કરતું આ પુસ્તક છે. એ સંબંધે લેખક કહે છે:

“ પૂર્ણિમા ”ની નવલકથા પાછળના અભ્યાસે જમા કરેલા કુતૂહલમાંથી વધે પછી “અપ્સરા”- નો અભ્યાસગ્રંથ લેખકે આપ્યો છે.

આવા અભ્યાસગ્રંથો અન્ય ભાષાઓમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે. અને તે એના અભ્યાસીઓને-એ દિશામાં કંઈક કરી છૂટવા માગનાર માટે ઉપયોગી નીવડે છે તેમ એવાઓને આ ગ્રંથ ઉપયોગી નીવડવા સંભવ ખરો. પરંતુ એ પુસ્તક મને તેવા વાચકના હાથમાં જઈ પડતાં નીચળનાર પરિણામનો વિચાર પણ કરવો ઘટે. એ બાબત લેખક લાલ ખતો પણ ધરે છે:

“ પોતાના માનસમાં જેને યદ્દા ન હોય તે જરૂર આ પુસ્તકને રાખે. ભતિવિષયક અનિયમિત જીવન માળતી સંસ્થાના અભ્યાસમાં કેટલીક વિચિત્રતાઓ ઉદ્ભવેલાય તે ખરી. ”

“ વળી મનસા-વાચા-કર્મણ્ય અસ્થિધારાત નીતિનો આગ્રહ રાખનાર પણ આ ગ્રંથને ન જુએ એવી મારી લક્ષ્યમણ છે. * * * સદૃશ્ય ઉપર ભાર મૂકી રહેલાં કુટુંબોમાં આ પુસ્તક પ્રવેશ ન જામે એટલી કાળજી ભલે સહુ રાખે. ”

લેખકે ધરેલી ઉપલી લાલ ખતી પુસ્તકાલયોના ગ્રંથપાત્રો માટે પણ સૂચક છે.

એકંદરે આ વિષયના અભ્યાસીઓ માટે લેખકે દેશ-પરદેશની એ સંસ્થાઓને લગતી ઠીક માહિતી આ પુસ્તકમાં રજૂ કરી છે.

૬. હાર્મ્યકંદસોલ—લેખક: શ્રી. હરિપ્રસાદ બ્યાસ, પ્રકાશક: કલમધર મંડળ, સાંકડી શેરી, લાખા પટેલની પોળ, અમદાવાદ. કાઉન ટદનાં પૃષ્ઠ ૧૫૧+૮, સાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦. ૧૯૪૪.

શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્યાસ આપણા સાહિત્યના મહાગાંઠયા હારથલેખકોમાંના એક છે. “ ગાંધીવ ”માં વખતોવખત આવતો એમની “ બકોર પટેલ ”ની હામ્પરમૂજબરી કૃતિઓ દર માસે બાળકો પાસે ઉત્સાહ અને આતુરતાપૂર્વક રાહ જોવાય છે. એવા જ એમનાં હારથ-રસપ્રધાન, હારથકલાપ, હારથચરણાં, કથાહારથ, હારથાંકુર વગેરે પુસ્તકો દીક આવકાર પામ્યાં છે. આ પુસ્તક, એવા જ પુસ્તકોમાં એક વધુ ઉમેરો કરે છે.

ગમગીનીથી વખતે અથવા નવરાશમાં વખત ખૂટતો ન હોય ત્યારે ચિત્તની પ્રજ્વલતા જોળવા માટે એમાંની હારથમરપૂર વાર્તાઓ વાંચવી હરકોઈ વાચકને ગમશે.

અમદાવાદ શહેરના એક લતાના આવા સાહિત્યમંડળની આ પ્રકાશનપ્રવૃત્તિને અમે આવકારીએ છીએ. આપણાં આવાં સાહિત્યમંડળો માટે આ એક પ્રેરણાપ્રદ પગલું ગણી શકાય.

૭. પૃથ્વી—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મીતુ દેસાઈ, “ સુગમ વર્તમાન ” પ્રેસ, એપોલો સ્ટ્રીટ, કોટ, સુગમ. ડેમી આઠ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૩૩+૧૬, સચિત્ર કવર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦. ૧૯૪૩.

આ લઘુ કાવ્યસંગ્રહના રચયિતા, શ્રી. દેસાઈ પારસી છતાં, એમણે રચેલાં અને વખતોવખત સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ રચેલાં એમનાં વિવિધ રસમયોં કાવ્યોનો આ સંગ્રહ બાંધતાં, એના સર્જક એક પારસી બાઈ હશે એવો ભાગ્યે જ અદેશો આવે. કાવ્યના નવ રમ પૈકી ચાન્ત, હારથ, વીર, તેમ જ દુઃખાર, અદ્યુત અને કરુણ રસમયોં કાવ્યોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કાવ્યો ભાવપૂર્ણ હોઈને લેખક શુભરાતી કાવ્યસાહિત્યમાં ઉત્તમ કાળો આપે તેવા સારા આચારપદ જણાય છે.

પુસ્તકના આમુખમાં શ્રી. ઉમાચંદર જેઠીએ કવિની શક્તિનો કપાસ આપ્યો છે. ત્યારે શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવેએ એ કાવ્યોની તુલનાત્મક વિવેચના આપી ખુશીઓ અને ખામીઓ પણ દર્શાવી છે. કાવ્યપ્રેમીઓને આ સંગ્રહ જરૂર ગમશે.

૮. અધિકાર—મૂળલેખક: શ્રી. નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય, અનુવાદક: શ્રી ‘ મુદુલ ’; પ્રકાશક: સી. શાન્તિલાલની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુગમ-૨. કાઢેન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૮+૮, સચિત્ર કવર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રા. ૩-૮-૦. ૧૯૪૪

આ પુસ્તકના મૂળ બંગાળી લેખક શ્રી. નારાયણ બાથુની સામાજિક કોમડાની છલાવટ કરતો કેટલીક નવલકથાઓ આ અમારે આપણી બાષામાં અવતાર પામી ચૂકી છે. તેમાં આ એક વધુ ઉમેરો થાય છે.

શ્રી. નારાયણ બાથુ વાચકની સામે વાર્તાની એવી રચનાત કરે છે કે એમાંનાં પાત્રો-પ્રસંગો જાણે આપણી નજર સામે તરવરી રહે છે. એવી જ શૈલીએ લખાયેલી આ નવલકથા પણ છે.

મા વગરની અને પિતૃવાત્સલ્યથી વચિત એવી એક કુમારિકા માટે વરની શોધના પ્રયત્નની આસપાસ આ નવલની ગૂંચળી કરવામાં આવી છે. આ વાર્તા પરથી અંજાળમાં આ મટે વર શોધવામાં કેટકેટલી મુશ્કેલીઓ અને મુસીબતો આવે, કર્વો પડે હશે તેને. માયક્ષ્ન સ્વજન ખ્યાલ આપે છે.

વાર્તાકથનની શૈલી સરળ અને ચિત્તાકર્ષક. હોષ્ટ પુસ્તક પૂરું વાંચ્યા પછી જ હોષ્ટ મૂકવાનું મન થાય તેવી છે. પુસ્તકાલયો પસાવે.

૯. સીતા—લેખક: શ્રી. ચન્દ્રવદન મહેતા, પ્રકાશક: પદ્મ પ્રકાશન લિ., લક્ષ્મી પ્રિન્ટિંગ, ત્રીજી માળે, શિરોઝપા મહેતા રોડ, કોટ, મુંબઈ ૧. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૭, સાદું સચિત્ર પૂરું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦. ૧૯૪૩.

ઉત્તરરામચરિતના વિવિધ પ્રસંગોને અનુલક્ષીને જુદા જુદા સાહિત્યકારોએ જેટલે જેટલે વખતે કલમ ચલાવી છે. તેવા જ કંઈક આ પુસ્તકના કર્તાનો પ્રયાસ છે. લોકનિંદાના કારણે સીતાત્યાગથી લઈને શંખુકવધ, સીતામંદિરસ્થાપન, અને છેલ્લે લવકુશે કરેલું અશ્વમેધ યજ્ઞના ઘોડાનું અપહરણ વગેરે પ્રસંગોની ચૂંચણી આ નાટક દ્વારા કરવામાં આવી છે.

શ્રી. ચન્દ્રવદન મહેતા એક સિદ્ધહસ્ત ગુજરાતી નોટપલેખક છે; પરંતુ વસિષ્ઠ, ઋષિ સરખાને ખલનાયકપદે સ્થાપવાનું અનોચિત્ય એમણે કયા પ્રેરણાથી આચાર્ય હશે તે સમગ્રતું નથી. ઉપરના સધળા પ્રસંગોના પ્રેરક તરીકે કલચુર વસિષ્ઠને જ દર્શાવ્યા છે.

જેવું છે તેવું એ તખ્તા પર લખાય તેવું તો છે જ.

૧૦ આપણા ઉદ્યોગો અને ઉદ્યોગપતિઓ—સંપાદક: શ્રી. નંદલાલ વ્યાસ, પ્રકાશક: સ્વસ્તિક સાહિત્ય ભંડાર, પીલવાઈ, ઉત્તર ગુજરાત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૯૬+૨૦, બોડપટીનું પૂરું, મૂલ્ય ૫-૮-૦ ૧૯૪૩.

આ પુસ્તકને પાંચ ભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે. તેના પહેલા ખંડમાં આપણે ત્યાં ખીલતા જતા અને ખીસે તેવા ઉદ્યોગોનો ઊડતો પરિચય આપી ખીન્ન ખંડમાં ઔદ્યોગિક સંસ્થાઓનો પરિચય આપ્યો છે, બ્યારે ત્રીજા વિભાગમાં ઔદ્યોગિક દૃષ્ટિએ દેશી રાજ્યોનો સ્વરૂપ પરિચય આપ્યો છે. અને ચોથામાં જુદાં જુદાં કારખાનાઓની ઝાળખ આપી પાંચમા વિભાગમાં આપણા કેટલાક ઉદ્યોગપતિઓનો ટૂંકે પરિચય આપેલ છે. આ છેલ્લા વિભાગમાં કેટલાક તો એવાં-ખાસ ઝાળખાણ આપવાનો અર્થ ન હોય તેવાં છવનો પણ અપાયાં છે. એમાં સંપાદકનો શું ઉદ્દેશ હશે તે સમગ્રતું નથી.

પુસ્તકની કિંમત એમાં અપાયેલી વસ્તુની સરખામણીમાં અત્યંત વધારે પડતી છે, એમ નહીં કહેવું પડે.

મ. મ. વ્યાસ

સામયિકો

“ નવચેતન ”—સાહિત્યક—તંત્રી શ્રી. ચાંપશી વિ. હૃદેશી, લીમડા પોળ, વડોદરા.

કેટલીક વાર આપણા કેટલાક સાહિત્યકારો કે સામયિકોના સંપાદકો આકર્ષક નંદેરાત કરીને “ આવે છે, આવે છે ” “ અમુક અમુક..... ” વગેરે વગેરે પ્રકારની નંદેરાતો વાચકો સમક્ષ મૂકે છે; તેવી કોઈ અગાઉની નંદેરાત સિવાય જ આ ખાંસ સાહિત્યક “ નવચેતન ”ના સંપાદકે પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, અને એની વિશિષ્ટતા તો એ છે કે આપણા સાહિત્ય-

વિષયક નક્કર કહી શકાય તેવું વાચન આપવા છતાં આખા અંકમાં ક્યાંય “ અને આ અંકમાં આ આપ્યું છે ને તે આપ્યું છે ” એવો આત્મપ્રશસ્તિનો સજ્જ સરખોય નથી.

એમાંના “ સાહિત્યનું પોષણ ” શીર્ષક લંબાણ લેખમાં ગુજરાતી સાહિત્યના જાણીતા વિવેચક શ્રી. વિશ્વનાથ બટ્ટે સાહિત્ય અને સાહિત્યકારના પોષણને લગતો પ્રશ્ન ઠીક છેડયો છે: આજના આપણા સાહિત્યકારને નિરાદિન મૂંઝવતા પ્રશ્નની કુનેહભરી છણાવટ આપી છે, જ્યારે અન્ય લેખોમાં પ્રો. રવિશંકર જોષીનો “સાહિત્યમાં જીવનદર્શન,” શ્રી. હંસાજીન મહેતાએ વડોદરા સાહિત્યસભાના આશ્રય હેઠળ આપેલ વ્યાખ્યાન—“ શેક્સપિયરનાં નાટકો આપણી ભાષામાં ” આખોય ઉતારવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત નવી ‘ વિવેચનકળા ’ આપણી હાલની વિવેચનકળા પર ઠીક કટાક્ષ ફેંકી જાય છે.

આ સિવાય હાજીમહમદ શિવજીનાં સંસ્મરણો, ગાંધીયુગનો રણકવિ—‘ હંસ ’, અને “ તણુખા ”ની તેજોમય સૃષ્ટિમાં “ એ પરિચયલેખ તેમ જ ઇતર સાહિત્યવિષયક વાનીઓ દરેક સાહિત્યપ્રેમીએ વાંચી જવા જેવી છે.

એકંદરે, આખોય અંક એના વાચકને સાહિત્યવિષયક વિવિધ વાચનસામગ્રી પૂરી પાડે છે.

પ્રતિભા—તંત્રીઓ: શ્રી. ‘ સોપાન ’ અને કાન્તિલાલ હ. પરીખ, જીવનસાહિત્ય મંદિર, ભાંજવાડી, મુંબઈ-૨. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. પાંચ.

આપણા જાણીતા સાહિત્યકાર અને લેખક શ્રી. સોપાન અને શ્રી. કાન્તિલાલ હ. પરીખના સંયુક્ત સંપાદન હેઠળ આ માસિકના ત્રણ અંકો પ્રકટ થયા છે. ત્રણેય અંકોમાં સંપાદકો ગુજરાતના મધ્યમાન્ય લેખકોનો સારો સહકાર મેળવી શક્યા છે. વાચનસામગ્રી પણ શિષ્ટ અને સાહિત્યમાં પોતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લે તેવી આપવા પ્રયત્ન થયેલો જણાય છે.

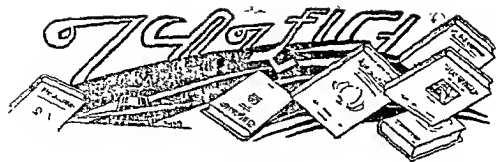
છેલ્લા પ્રકટ થયેલા ત્રણ અંકો જોતાં આપણાં માસિકોમાં એ સારી આશા આપે તેવું જણાય છે. સંપાદકોને સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

નવસર્જક—સંપાદક: શ્રી. રતિલાલ માધવાણી, વિઠ્ઠલદાસ રોડ, પ્રિન્સેસ રટ્ટીટ, મુંબઈ-૨. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. પાંચ.

જ્યાં ૨ માસથી આ માસિક પ્રકટ થવા માંડ્યું છે. એમાં અપાતા લેખો વૈવિધ્યમયો હોયને જાણીતા ગુજરાતી લેખકો શ્રી. સંજય, શ્રી. કરસનદાસ માણેક, શ્રી. જિતુભાઈ મહેતા તેમ જ અન્ય લેખકોનો સારો સહકાર મળેલો છે. સંપાદક પોતાની સામે ઉત્તમ વાચન આપવાની દૃષ્ટિ રાખી હોવાનું સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. સંપાદકોનો ઉત્સાહ અને શ્રમ આ બન્ને અંકો જોતાં ખાસ તરી આવે છે. એમને આ સાહસમાં સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

આર્થિકદમ—સાપ્તાહિક-સંપાદકો: શ્રી. પુરુષોત્તમ ઠક્કર અને કરસનદાસ ઠક્કર, વડોદરા, મુંબઈ-૩.

છેલ્લા ૨ માસથી આ સાપ્તાહિક શરૂ થયું છે. એમાં અઠવાડિયાના વિવિધ ખનાવો

ગૂર્જરચંદ્રન કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો:

૧ ઘરે બાહિરે—મૂળલેખક: રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, મૂલ્ય રૂ. ૪-૦-૦

૨ દેવદાસ—મૂળલેખક: શરદાબાણુ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૩ સીધાં ચઢાણુ—(પુસ્તક બીચુ) લેખક: શ્રી. કનૈયાલાલ માણેલાલ સુનરી;
મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

આર. આર. શેકની કંપની—સુંબઈનાં પુસ્તકો:

૪ ચમેલી—લેખક: શ્રી. ભોગીન્દ્રરાવ દિવેડીઆ, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, સુંબઈ તરફથી:

૫ એને ચરણે—પી. કપિલા ઠાકોર, બી. એ. મૂલ્ય ૧-૪-૦

સી. શાન્તિલાલની કંપની, સુંબઈ તરફથી:

૬ અધિકાર—મૂળલેખક: નારાયણ બટ્ટાચાર્ય, અનુવાદક: શ્રી. 'મુદુલ', મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

માડાગુજરાત પબ્લિશિંગ કંપની, સુંબઈ તરફથી:

૭ વિશ્વપરિચય—મૂળલેખક: રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, અનુવાદક: શ્રી. નગીનદાસ પારેખ.
મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો:

૮ હાસ્યહસોલ—લેખક: શ્રી. હરિપ્રસાદ બ્યાસ, પ્રકાશક: કલમવર મંડળ, સાંકડી
શેરી, લાલા વસાની પોળ, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૯ વિદાય—લેખક: શ્રી. 'સોપાન', પ્રકાશક: જીવનસાહિત્યમંદિર, ભાંખવાડી, સુંબઈ-૨

૧૦ કવિદર્શન—લેખક: શ્રી. મૂળજીભાઈ પી. શાહ, પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૪-૦

।

[૫. ૧૨૪૦ સંવત્સર]

તેમજ ઇતર લેખો અને પ્રકાશ્ય વાચનસામગ્રી પીરસાય છે, ન્યારે પાછળ જેવટના ભાગમાં
સોદાણા ગતિના સમાચારો આવે છે તે પરથી જણાય છે કે, સોદાણા કોમના વિષયો ચર્ચા
આ સામયિક હોય. ગતિપ્રત્યો ચર્ચાના છતાં સંપાદકોની દષ્ટિ સમગ્ર સામાજિક છે.
એમાં આપણા સમાજ તેમ જ રાજકારણના પ્રત્યે પણ અવારનવાર આવે છે.
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. પાંચ છે.

મ. મ. બ્યાસ

[૧૨૫

પર્વણી ઉત્સવ

(ગતાંકના પૃ. ૮૫ થી આદ્ય)

૧૮. જાણીતા તા. ભાદરજી—સાક્ષરી ને શબ્દગાર; અપૂર્વ ઉત્સાહ; સવારમાં નવીન સમાસદોની નોધ શરૂ થતાં ૪૬ સભ્યો નોંધાઈ રૂ. ૫૭) ભેટ મળ્યા. બપોરે રમતગમત અને સ્ટીરીઓસ્કોપનાં દર્શ્યોથી બાલરંજન; સાંજે સરખસ સભા અને બજન-મંડળીઓનો કાર્યક્રમ.

૧૯. કંડારી તા. કરજી—આંતરબાહ્ય સંક્રાંત-શબ્દગાર. બાલ-બાલાઓનું સરખસ, બપોરે ગરબા, રાત્રે હરિજન મંડળીનાં બજનો.

૨૦ બહુચરાજી-તા. ચાણુસ્મા—પુરતકાલ્ય અને શાળા વચ્ચેના કંપાઉન્ડમાં સુશોભિત મંડપ ખાસ પર્વણીઉત્સવ નિમિત્ત બનેલો કરવામાં આવ્યો. સવારમાં વિદ્યાર્થીઓનું સરખસ ને માતાજી સમક્ષ પ્રાર્થના; બપોરે રા. પ્રદ્વાદજીમાઈ લારીવાળાના પ્રમુખ-સ્થાને સભા જેમાં મહાશ્વ શાળાધિકારી, ફોજદાર વગેરે સ્થાનિક અમલદારો, વેપારીઓ ગામઆગેવાનોની સારી હાજરી હતી. કાર્યક્રમમાં સધકવાયત, રમતો, ગરબા અને પ્રેરજાતમક પ્રવચનો. રાત્રે નાટક, સંવાદો, રમુજ દ્રવ્યકા, ગરબા વગેરેના રંજન કાર્યક્રમ રખાયો હતો. ગામમાં કાલો થતાં રૂ. ૧૭૫) ની રકમ થઈ તેમાથી ઉત્સવ અંગે ઈનામ, મિઠાઈ વગેરેનો ખર્ચ બાદ જતાં બાકીની રકમ શાળાની પરખ ખાતે વાપરવાનું હતું. ફોજદાર સાહેબે પુસ્તકાલયને વ્યાપારમુદ્દાનકોષ, ભાગ ૧ ભેટ આપ્યો તથા એકેક રૂપિયાનાં બે ઈનામો વિદ્યાર્થીઓને આપ્યા.

૨૧. કનેડા તા. ચાણુસ્મા—આંતરબાહ્ય સ્વચ્છતા અને શબ્દગાર. બાળકોનાં ગીતો, ગરબાઓનો અને ચિત્રનરીક્ષણનો કાર્યક્રમ થઈ, ગ્રામ વાયક મંડળની રચાપના થઈ સ્ત્રીવાચન વધારવાનો પ્રયત્ન થયો.

૨૨. બેરીસજી તા. કડી—સાક્ષરી-શબ્દગાર; કે. શ્રીમંત સર્વોજીરાવ, શ્રીમંત મહારાજ પ્રતાપસિંહ તથા સ્વ. મોતીભાઈ અમીનનાં હાથેથી સાર્થનું સરખસ; જાહેરસભા.

૨૩. જસ્કા તા. બેરાણી—મુ. ચિ. શ્રી. છોટાલાલની રાહબરી નીચે બાળકોનું સરખસ નીકળ્યું. યોગાનમા જાહેર સભા બરાઈ, જેમાં બોધપ્રદ પ્રવચનો થયા. સ્ટીરીઓ-સ્કોપનાં દર્શ્યો બતાવ્યા. ગ્રામ વાયક મંડળની રચાપના કરાઈ તથા પુસ્તકો ધસ્યુ કરીને વાંચવા અપાયાં.

૨૪. છતોડા તા. ચાણુસ્મા—સાક્ષરી શબ્દગાર; બાળકોનું સરખસ; બપોરે મુ. શાળાના મુખ્ય શિક્ષકના પ્રમુખપદે જાહેર સભા; સાંજે બાળકોએ રમતગમતો અને રાત્રે મંદિરમાં હરિકીર્તન.

૨૫. ખારીવાવડી તા. પાઠજી—સ્વચ્છતા ને શબ્દગાર; પુરતકાલ્યનાં સૂનો સાથે ૧૨૬.)

સરઘસઃ બાળકોની રમતમમતની દરીશ્વર, વાર્તાકથન, ખાંડનો પ્રસાદ, પુસ્તકાલય માટે કાળો ઉપરાવાયો.

૨૬. વિજયપુર મહિલા પુઠ—સવારમાં બાળાઓનું સરઘસ વાચનપ્રચાર માટેનાં સૂત્રો લલકારતું મહોદયે મહોદયે ને ઘેરઘેર જોળી સાથે ફરી વળ્યું. જોળીમાં આશરે રૂ. ૭૫) મળ્યા. સાંજે શ્રી. શશિકાંતાબેન મોદીના પ્રમુખસ્થાને મેળાવડો થયો, જેમાં ગરબા, રાસ, નાટ્ય, સવાહો બાદ પ્રસંગોચિત પ્રવચનો થયાં. આંત પ્રચારક બાઇશંકર ઠાકરે બાલવાર્તા, લોકવાર્તા તથા દારૂચરણ સાથે નિયમિત વાચન રાખવા સારૂ બહેનો પાસે પ્રતિજ્ઞા લેવડાવી. શ્રી. કમળાબેન ડાક્ટર તરફથી પતાસાં વહેંચાયાં.

૨૭. સિદ્ધપુર શ્રી કાંતાબેન સહ. મહિલા પુસ્તકાલય—પુસ્તકાલયના મકાનની આંતરબાહ્ય સફાઈ ને શણુગાર. સાંજરે બેનોનો રંજન કાર્યક્રમ જેમાં ૩૦૦ થી ૪૦૦ સન્તારીઓએ ભાગ લીધો. સેડી ડાક્ટર હેસતર તરફથી નર્સિંગમાં ઉપયોગી પુસ્તિકાઓ બાળાઓને વહેંચાઈ. શ્રી. છોટુભાઈ પંડિત વગેરેનાં પ્રેરણાત્મક પ્રવચનો, હિન્દીના વર્ગમાં પસાર થયેલી ૪ બહેનોને પ્રમાણપત્રો અપાયાં, અધૂરા રહેલો કાર્યક્રમ બીજા દિને પણ ઉત્સાહભેર ઉજવાઈને પતાસાં વહેંચાયાં.

૨૮. ચકાસણા-તા. ચાણુરમા—સરઘસઃ પટેલ મગનદાસ ખોડીદાસના પ્રમુખપદે સભા ભરાઈ તેમાં પુસ્તકાલયનાં વાર્ષિક અહેવાલ તેમજ હિસાબની રજુઆત બાદ પ્રસંગોચિત વિવેચનો થયાં.

૨૯. કાલંદરી-તા. ચાણુરમા—સરઘસ, સભા, ગરબા, સંવાદ અને વાચનપ્રચાર વધારવા સંબંધી વિવેચનો થયાં. રાજગીત ગવાઈ સભા વિસર્જન.

૩૦. શાખપુર-તા. દામનગર—શાળાના મકાનમાં પુસ્તકાલયના ઓરડાને સૂત્રો વગેરેથી શણુગાયો હતો. સાંજરે શાખપુર નામળ વેદકીપ અમલદાર સા. ના. પ્રમુખસ્થાને સભા ભરાઈ, જેમાં પ્રસંગોચિત વિવેચનો થયાં. પ્રમુખ તરફથી રૂ. ૫) ની મદદ પુ. ને મળી. રાજગીત પછી સભા વિસર્જન થઈ.

૩૧. ખીજડીઆ ખારી-તા. અમરેલી—શ્રીમંત મહારાજ સાહેબના ફાટા સાથેનું સરઘસ નીકળ્યું. શ્રી. મોહન ભવાનના પ્રમુખપદે સભા ભરાઈ, જેમાં પ્રાસંગિક વિવેચનો બાદ શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો આભાર માનવામાં આવ્યો.

૩૨. સમઠીઆળા-તા. ખાંડા—શાળા અંગેના પુસ્તકાલયના ઓરડાને શણુગારવામાં આવ્યો. બાળકોએ ગરબા, ગાયન અને સંભાષણોથી સંભાજનોને રીઝવ્યા. પુસ્તકાલયનો લાભ સેવા લેવાવવા સંબંધી વિવેચન કરાયું.

૩૩. આઠણવાડા-તા. ચાણુરમા—સવારે બાળકોની અને બપોરે પુરુષોની સભા. બરી પુસ્તકાલયોથી ચના ફાવહા સમજાવવામાં આવ્યા.

ના. નં. ચોકસી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

વ. રા. પુ. મંડળ

પ્રમાણપત્રની પરીક્ષાનું પરિણામ—જાનેવારી માસમાં લેવાઈ ગયેલી આ પરીક્ષાનું નિવેદન સહિતનું પરિણામ આજુ અંકમાં અન્યત્ર છપાયું છે તે તરફ લાગતા-વળગતાંઓનું ધ્યાન જોવાંએ છીએ.

મહાલ પરિષદ—આજુરમા મહાલની પુસ્તકાલય પરિષદ કંબોઈ ગામે ભરવાનું આમત્રણ મળ્યું હોય પ્રમુખની ચૂટણી તથા દિવસ નક્કી કરવા મહાવ પુ. 'મં.' ના કાર્યને કરે થોડા દિવસમાં મળવાના છે.

ગ્રામ વાચક મંડળો—લોશ તા. વિગ્નપુરના ગ્રામ વાચક મંડળની સભા સ. પુ. શાળાના મકાનમાં રયાનિક મુખ્ય શિક્ષકના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં વાચક મંડળના ૧૬૦ સભ્યો ઉપરાંત શિક્ષકોની હાજરીમાં સભ્યોએ વાચેશ પુસ્તકોની ૨૫ વાતોએ કહે-વડાવવામાં આવી. તે પૈકી ઉત્તમ ઠરેલા ૬ વિદ્યાર્થીઓને, તેમ જ જનવરોની ભાષાની નકલ કરનારા ૩ વિદ્યાર્થીઓને પુનામ આપવામાં આવ્યાં.

—કનોદ તા. આજુરમા તથા જરકા તા. ખેરાળમાં પર્વણીદિને ગ્રામ વાચક મંડળોની રચાવના થઈ છે.

—સોનારકા તા. આજુરમા તથા ભાડેર તા. ધારી ગ્રામવાચક મંડળોના ઉપયોગ-માર્થે ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ મંગાવવામાં આવી હોય તે મોકલવાની તબવીજ પણ થઈ મધ્ય છે.

—ધારી મહાલે ચલાલા અને જલગામમાં ગ્રામવાચક મંડળો રચાવવાનાં અંદોલને માનદ મહાલ પ્રચારકે ગતિમાન કર્યો છે.

હિંદ બહારથી પુસ્તકો મંગાવનારને

હિંદબહાર વસતા જે ગુજરાતી બાઈઓ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ભારત પુસ્તકો મંગાવે છે તેઓને એક અગત્યની સૂચના આપવાની પરિસ્થિતિ જીભી થઈ છે. અને તે એ કે—

વર્તમાન સરકારી ધારાધોરણ અનુસાર ગ્રામ નવલકથા અને વાતો સિવાયનાં જ પુસ્તકો પરદેશ મોકલવાની છૂટ, ફક્ત પદવાના ધરાવનારાઓને જ અપાયેલી છે. તો મંડળ ભારત પુસ્તકો મંગાવનાર પરદેશ વસતા બાઈઓએ ઉપયુક્ત યોજનાનુસાર નવલકથા અને વાતોનાં પુસ્તકો સિવાયનાં પુસ્તકો મંગાવવા વિનંતિ છે.

પ્રમાણપત્ર માટેની પરીક્ષાનું પરિણામ

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના કામ અને વ્યવસ્થાની આવડતનું પ્રમાણપત્ર આપવા માટેની પરીક્ષા સને ૧૯૪૪ ના જાન્યુઆરી માસની ૨૨ મી ૨૩ મી તારીખોએ લેવાઈ ગઈ. તદ્દર્થે (૧) પુ. પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ અને બીજા લેખો, (૨) બજેટ-નિવેદન, (૩) નિયમો-વટહુકમો, તથા (૪) પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ-એમ ૪ પ્રશ્નપત્રો વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતું તથા રાજ્ય પુ. મંડળના સહકારથી નણુદ કરવામાં આવ્યા હતા. પરીક્ષા માટે ૨૦ જણે ઉમેદવારી નોંધાવી હોઈ તે દરમિયાન રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણની યોજના અંગે તૈયાર થયેલા આવદ્યક પાઠો મોકલી આપવામાં આવ્યા હતા, અને તેમાં શાસ્ત્રીય વર્ગીકરણના પાઠો પરત્વે ખાસ દોરવણી આપવામાં આવી હતી. નોંધાયેલા ૨૦ ઉમેદવારો પૈકી ૧૫ જણે પરીક્ષામાં ભેસવાની તૈયારી બતાવ્યાથી તેમને માટે નહીં થયેલા નિરીક્ષકો તરફ પ્રશ્નપત્રો મોકલી આપવામાં આવ્યા હતા. પરંતુ અત્રે માત્ર ૧૪ જણની જ ઉત્તરવહીઓ આવેલી હોવાથી ૧૪ જણે જ આ પરીક્ષાનો લાભ સીધો મળ્યા.

ઉમેદવારોનું પરિણામ નીચે પ્રમાણે હોઈ * ચિહ્નવાળા ટ ઉમેદવારો પ્રમાણ-પત્ર મેળવવાને પાત્ર હશે. બધા જ ભાષણોને શાસ્ત્રીય વર્ગીકરણ એ વિષયનો મહાવરો રાખવાની અને જણાવેલી કે જણાતી મૂંઝોનો ઉક્ત મેળવી લેવાની સલાહ આપીએ છીએ અને તેમાં નં. ૫ વાળા ભાષણે તે આ બાબતમાં ખાસ ટંકાર કરીએ છીએ.

પરિણામ

અ. નં.	નામ	ગામ	પ્ર. પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ અને બીજા લેખો ગ્રં. ૬૦	બજેટ નિવેદન ગ્રં. ૬૦	નિયમો-વટહુકમો ગ્રં. ૬૦	પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ ગ્રં. ૧૦૦	કેલ ગ્રં. ૨૮૦
* ૧	કૃષ્ણભાઈ વિલ્હારંગર દવે	ખારીવાવડી તા. પાટણ	૪૩	૩૪	૪૮	૬૮	૧૯૩
* ૨	કરુણાશંકર મોહનલાલ બ્યાસ	બહુચરાજી તા. ચાણુરમા	૪૨	૩૬	૪૭	૫૬	૧૮૪
* ૩	વિશ્વનાથ ગિરિભાઈશંકર દવે	ધોળોગ તા. ચાણુરમા	૩૮	૪૩	૪૬	૫૫	૧૮૨
* ૪	રામશંકર જોહનલાલ જાની	કનોડા તા. ચાણુરમા	૩૫	૩૧	૩૨	૫૦	૧૪૮
* ૫	સોમનાથ મગનલાલ ત્રિવેદી	અણુવા તા. કસોલ	૩૪	૩૨	૨૫	૩૪	૧૨૫
* ૬	શામળભાઈ વણુરસીભાઈ પટેલ	સગડોલ તા. કરજણ	૩૧	૩૦	૩૭	૪૮	૧૪૦
* ૭	શંકરભાઈ નાગજીભાઈ પટેલ	રાસોલ તા. કરજણ	૨૬	૨૬	૨૭	૫૩	૧૩૮

* ૮ આપાલાઈ કાનજી	ચલાસા	૧૭	૩૦	૨૫	૫૮	૧૩૭
	તા. ધારી	+૩				
૯ જયશંકર દોલતરામ રાવળ	સીધોર	૨૦	૨૪	૧૯	૧૮	૮૧
	તા. જોરાણુ					
૧૦ કિશોરલાલ અંબાલાલ ખંડયા	કંચારીઆ	૧૮	૨૭	૨૦	૨૫	૮૬
	તા. કરજણુ					
૧૧ સોમાભાઈ ગરબડભાઈ	વેળપુર	૧૬	૧૭	૯	૧૮	૬૦
	તા. સાવલી					
૧૨ શાંતિલાલ જુહુરામ	કમીગઢ	૧૫	૧૯	૧૯	૩૭	૯૦
	તા. અમરેલી					
૧૩ પુરુષોત્તમ મનનલાલ પટેલ	કડા	૧૧	૧૭	૫	૧૯	૪૮
	તા. વિસનગર					
૧૪ હમનલાલ ત્રિભોવનદાસ સાહુ	પીપળીઆ	—	૨૫	૨૦	૬	૫૧
	તા. વાધોડીઆ.					

પ્રમાણપત્રો તૈયાર થયે ને તે ઉમેદવાર બાઈ તરફ મોકલી આપવામાં આવશે.
તા. ૩ માર્ચ ૧૯૪૪.

રા. કા. પટેલ

મંત્રી,

વ. ગ. પુ. મંડળ

ઉ. મા. પટેલ

મહદનીશ વ્યવસ્થાપક.

પુસ્તકાલય ખાતું

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પુનારદ્વાર પ્રાંત પ્રચારક તથા માનદ પ્રચારકે નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંના પુસ્તકાલય વા વાચનાલયની સંસ્થાઓ તપાસી છે અને દરેકની કામની અવ્યવસ્થા દૂર કરી છે, તેમ જ પુસ્તકોના વર્ગીકરણ વગેરેની કામગીરી બળની તત્સંબંધી જરૂરી સૂચના-સમજૂત આપી છે; તેમ જ પુસ્તકાલય વગરનાં સ્થળોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી પ્રચારકાર્ય કયું છે:—

૨. વડોદરા-નવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. હમનલાલ મજુરભાઈ પટેલ માહે જાનેવારીમાં-વડોદરા મહાલનાં:—(૧) ઠાણીપુરા, (૨) સરા, (૩) જોસી-દ્રા, (૪) રવાદ, (૫) સલાડ, (૬) સમસાગાદ, (૭) મેધાકુષ, (૮) સમસપુરા, (૯) પાતલવેણી, (૧૦) રાધવપુરા, (૧૧) વિરોદ, (૧૨) વેમાલી, (૧૩) કુમાડ, (૧૪) સોરવા, (૧૫) સોખડા, (૧૬) મોતીલાપુરા, (૧૭) લાલજીપુરા, (૧૮) વાસણા મોતરિયા, (૧૯) આસોજ: કામગીરી દિન ૨૨.

૨. ધારી મહાલ માનદ પ્રચારક રા. વૃજલાલ ઠ. મહેતા માહે ફેબ્રુઆરીમાં:—(૧) ચલાલા, (૨) ભલમા.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ ને ને ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા ને સૂચના-સમજૂત આપી હોય તેનો યોગ્ય રીતે અમલ કરવા ને તે મંત્રી બાઈઓને ખાસ બલામણુ છે.

ના. નં. ચાકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

સામગ્રિક દોહન

‘આજ’ની અગત્ય

રાત આખી વાવાઝોડા સાથે વરસાદે ઝીંકયે રાખ્યું હતું. પરાંદ થતાંમાં થોડો ઉધાડ થયો. પણ ઝીણી ફરફર અને ગોરબ હજી હતાં. બગીચામાં જોયું તો ક્યારા પાણીથી હલકાતા હતા, કંપાઉંડ હસજસતું હતું. હેલીથી હીલા થએલા ફેટલાય સુંદર જોડ વાવાઝોડાએ સુવાડી દીધા હતા. ઝાડ પરથી પડેલાં ડાંખળાં-પાંદડાંથી ક્યારા અને કોની હોન હવાઈ ગયાં હતાં. અને વચ્ચે વચ્ચે બરાહ ગએલાં ખાઓચિયાં ઉપર તરતાં હતાં.

રોજની માફક બરોબર આંદને ટકોરે ગાળી આવ્યો. સાઠ વર્ષની વયની કાયા છતાં એ જ સ્થિર સૌમ્ય આંખો, મહેનતના ધસારાથી ચમકતી ચામડી, એ જ સરળ ઝલ્લેરો, જમીન ઉપર જોડી છાપ પાડતાં એ જ દઢ પગલાં.

આવા આકરા દિવસમાં એના જૈફ દેહને તક્લીફ લેતો જોઈ મેં ક્યું, ‘આજ તો કાંઈ કામ થઈ શકે તેમ લાગતું નથી.’

રોજનું નિખાલસ હાસ્ય મોં પર લાવી એની જિહારી દલકવાળી ઢિંદી બાપામાં તે બોલ્યો: ‘આજ બી જો કુચ્છ હો સકે, કર લેવે.’

આવા નિરાશાથી નીંગળતા દિવસે પણ એ જ સૌમ્ય, મક્કમ ઉત્સાહ ! ‘આજ બી...’

કું વિચારે ચડ્યો. લાખ્યું કે આપણામાંના ઘણા જણ ‘આજ’ની અગત્ય સમજતા જ નથી. પણ સાહે દિવાળી દેખેલાને તો ખચિત એક એક દિવસ અણુમોલ જ હોય ને !

કેવો રણકતો એ શબ્દ ‘આજ !’ એનો રણકો આપણને-મને, તમને સોને-તત્ક્ષણ કાંઈ ને કાંઈ કરી નાખવાની તાલાવેલી નથી લગાડતો ?

‘આજ !’ એમાં મધ કાલના અસંતોષનો જળાષો નથી, કે નથી એમાં આવતી કાલની ઉધારિયા આરાઓ. પણ ‘આજ’ તો ખડી છે નજર સામે, નકર નગદ શ્પિગાની માફક રણકતો. એનો એક એક કલાક, મિનિટ, સેકન્ડ આપણી છે, આપણા અધિકારની છે. જાણે એની પ્રત્યેક પળને કામમાં વટાવીએ, પળેપળ જીવનનો ધગદાર અનુભવીએ, ક્ષણેક્ષણ ધરાઈ ધરાઈને ભોગવી લઈએ.

અને એમાં ટેકેટલું કરવાનું છે ? કાંઈની પાસે શીખવાનું છે, કાંઈને ટેકાપ વવાનું છે, કાંઈના સંસર્ગ સાધવાના છે. માનવહૃદયનો પ્રેમ અને જગતનું સૌંદર્ય માણવાનાં છે. ધણી સૌંદર્યપુષ્પો દજી અણુચૂંટ્યાં છે, ધણા માર્ગ દજી વણુખેડ્યા પડ્યા છે; એ ચૂંટવાનો ખૂંદવાનો રોમાંચ માણુતું દજી બાકી છે...

એ નીંગળતી નિરાશાની સામે હિંમ્યારાએલા ' આજ બી જો કુચ્છ હો સકે, કર લેવે ' એ આઠ શબ્દોનો રણકો મારા મનમાં સદા રણક્યા જ કરે છે, મને તો એ ત્યાર પછી હંમેશાં પ્રેરણા અને રોમાંચ રેડનારો બન્યો છે.

અને, તમને પણ અને એ આશાએ એ નાનો પ્રસંગ અહીં ઉતાર્યો છે.

કેમકે એ રણકો નગદ નક્કર રણકતા રૂપિયાનો છે. એમાં કોઈ વીતેલાં વંચનો નથી, કે ઉધારિયા આશા નથી, એ તો નજર સામે નગદરૂપે રણકી રહે છે; આજ...આજ...આજ...*

“ શાક્ષીઆમ ”

શ્રી. મુનશી, શરદ્દ્યંદ્ર અને પ્રેમચંદ્ર

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી, પ્રેમચંદ્ર અને શરદ્દ્યંદ્ર ચેટરજીને એકબેકની ભાષાનો સારો એવો પરિચય ધણું કરીને નહોતો. જીવનમાં તેમનાં રચાનો પણ અણસરખાં રહ્યાં છે. જીવન પર ક્રુદ્ધબના સંસ્કારો પણ એવા જ અણસરખા. પ્રથમ પંક્તિના સાહિત્યકાર હોવા ઉપરાંત મુનશી તેજસ્વી ધારાશાસ્ત્રી છે, સુપ્રસિદ્ધ રાજદારી પુરુષ છે અને તંત્રવાદક તરીકેની એમની પાત્રતા-પણ સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે; ખીજી બાજુએ પ્રેમચંદ્ર અને શરદ્દ બાણુ નિઃશ્વત્તિપરાયણ જીવ હતા. ‘મેઘાનુ’ તિલક તેમને બાલે ઝળકતું નહોતું.

એ ત્રણેની શૈલીમાં પણ સામ્ય નથી; મુનશીની શૈલી વેગીલી, નિશ્વપાત્મક, ને છટા-દાર છે. અનુવાદોમાં પણ એ પરખાયા વિના રહેતી નથી. ચેટરજીની શૈલી પ્રવાહી ને લાવણ્યવતી છે; અને પ્રેમચંદ્રજીની શૈલી એવી તો નમ્ર ને નિરાડંબર છે કે અસ્તિત્વનો પણ એને સંકોચ હશે કે શું એમ લાગે, એમની હેવટ હેવટની કૃતિઓ પરત્વે તો વિશેષે કરીને એમ કહેવું પ્રાપ્ત થાય છે.

એમના વિનોદમાં પણ એવા જ સ્વભાવગત ભેદ છે. સામાર્જિક પ્રહસનોમાં અને નાટકોમાં મુનશીનું હાસ્ય મુક્ત, પ્રકુલ, ઉભરાઈ જતું દેખાય છે; ચેટરજીનું હાસ્ય માર્મિક અને કરકું છે; પ્રેમચંદ્રનું નિશ્ચલ અને નિર્વેદ્યુક્ત છે.

શ્રી. મુનશીને ઇતિહાસની ભારે લગની. મુજરાતનો ઇતિહાસ, હિંદનો ઇતિહાસ, સાહિત્યનો ઇતિહાસ-એ સર્વમાં એ જોડો રસ ધરાવે છે; શરદ્દ્યંદ્રના પ્રિય વિષયોમાં ઇતિહાસનો સમાવેશ થતો નથી.

પણ આટલો વિરોધ છતાં એ ત્રણેમાં એક લક્ષણનું સામ્ય છે. હિંદમાં આજે પ્રવર્તતી વાસ્તવિકતાની ધરા ઉપર એ ત્રણે રચિત જિભા છે. પમને સાં જરાબર ટેકવીને અનુકૂળતાએ તેઓ એમને નજર દોડાવે અને આદર્શવાદી થવાનો લહાવો લે એ વાત જુદી છે. બાકી પાટણુ અને પાટલીપુત્રના ઇતિહાસમાં મુનશી હૂબકી લગાવે તે કાંઈ પૂર્વે નિર્ધારી મૂકેલા સલામત રચાને પાછા વળવાની સુક્તિ નથી; આજે રક્ષણ કરવાની ને બલિબ્યમાં વળતો

સામનો કરવા માટેની એ જાડી તજવીજ છે. જૂતકાળને એ સંભારે છે તે તો કદાચ ત્રિકાલનું અનુસંધાન યાદ કરાવવા માટે જ હશે; નહિ તો જૂત વર્તમાન અને ભવિષ્ય એમની કૃતિઓમાં કેવાં ઉપરાઉપરી ગાઢવામાં છે એ સમજવા માટે એમની સામાજિક-રાજપ્રકરણી નવલકથાઓ તેમ જ નાટકો જોવાં.

શ્રી. મુનશીની સર્જનપ્રવૃત્તિ વ્યાપક છે. સામાજિક અને અર્ધ-રાજપ્રકરણી નવલકથાઓ, અતિશાસિક પ્રણયકથાઓ, પૌરાણિક અને સામાજિક નાટકો, નવલિકાઓ, નિષંધો, જીવનચરિતો, ગૂંચરાત અને તેના સાહિત્યનો આધારજૂત ઇતિહાસ અને આત્મકથા-આટલાં બધાંનો એમાં સમાવેશ થયો છે. છતાં એમની પહેલી જ કૃતિમાં એમની ઉત્તરસિદ્ધિઓનું રહસ્ય આવી વસ્તુ છે. “વેરની વસુલાત”નો નાયક જગત તનમનના પ્રેમમાં પડે છે.

એ પ્રેમનો મામું નિષ્કંટક નથી હોતો ને જગત અનંતાનંદ કરીને એક હિંદુ સ્વામીનો શિષ્ય બને છે. અનંતાનંદે રતનાગઢમાં એક ગંડળ રચાવ્યું છે. મરવા રૂતેલા રાષ્ટ્રને ભારતની જીવંત ને ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ ભાવનાઓની સંજીવની પાછને સચેતન કરવાનો એ ગંડળનો ઉદ્દેશ છે. ફક્તીને માયડે લટકતાં પહેલાં જ પ્રાણપામ દ્વારા સ્વામી તુરંગમાં પ્રાણત્યાગ કરે છે. અહીં બંકિમચન્દ્રના ‘આનંદમઠ’ અને ‘વેરની વસુલાત’ના પ્રયોજનનું સામ્ય પાન ખેંચવા વિના નહિ રહે. પણ મુનશીની સોજે કલા તો ગૂંચરાતના ચાતુક્યો વિશે એમણે જે સુપ્રસિદ્ધ કથાત્રય*—‘પાટણની પ્રભુતા’, ‘ગૂંચરાતનો નાયક’ અને ‘રાજધિરાજ’નું સર્જન કર્યું છે તેમાં વિસ્તરે છે. એમાંનાં પાત્રો એટલે રાજકુલનાં સીપુરખો, ચોદાઓ, મુતસદ્દીઓ, રાજાઓ અને ગૌરવવંતી મહિલાઓ. મુંબલ તો હિંદી નવલકથાકારે આલેખેલું મુતસદ્દીનું વિરલ ચિત્ર છે. ‘પૃથ્વી-વલ્લભ’માં ધારાપતિ મુંબલું આલેખન છે. એને ધણું કરીને એમની સૌથી વધુ લોકપ્રિય નવલકથા ગણી શકાય. કોટિલય વિરોધી નવલકથા પણ કોતિકર છે. એમનાં પૌરાણિક નાટકોમાં, નરસિંહ મહેતાના ચરિતમાં અને ગૂંચરાત વિરોધના અભ્યાસ-મંથમાં પણ એ જ ઇતિહાસદષ્ટિ છે. પણ ઇતિહાસ એ મુનશીને મન માત્ર પુરાતત્ત્વવિદ્યા નથી. વળી મુનશીના ઇતિહાસને અર્ધકારણ સાથે પણ લેવાદેવા નથી. એમની નવલકથાઓ વાંચ્યા પછી કેરોની માફક આપણને પણ કહેવાનું મન થાય કે ઇતિહાસ જૂતકાસનો નહિ પણ પોતાના કાલનો જ રચાતો હોય છે.

શ્રી. મુનશીજીની જેમ પ્રેમચંદ્રનિધાન, નહોતા એટલે પણ નહોતા. પોતાની આસપાસ તત્કાલ જે રચનિક વાતાવરણ પ્રવર્તી રહ્યું હોય તેનું જ ભેદક દર્શન કરવા દષ્ટિને તેઓ

ગજવાં કાતરવાની એકદીંગ !

નીચેના સમાચાર ગયા
જુલાઈ મહિનામાં ઉત્તર હિંદ-
સ્તાનના એક છાપામાં પ્રગટ
થયા હતા:

‘કિસ્મત’નું ચિત્રપટ જોયા
પછી ટિકિટ આંદ્રિસ પાસે ટિકિટ
લેવા જાહેલા એક માણસનું
ગંજવું એક છોકરાએ કાપ્યું.

ચોલિસે તેને પકડી લીધો.
છોકરાએ ત્યારે જવાબ આપ્યો:
“હું તો અશોકકુમારની પેઠે
ગજવાં કાતરવાની એકદીંગ
કરું છું !”

એકાગ્ર કરતા હતા અને પોતાના સર્જનનો સંબંધ તેની જ સાથે જોડતા હતા. પ્રેમચન્દ્રજીને મામડામાં વસતા મધ્યમ વર્ગના નીચલા ચરતું તેમ જ ખેડૂતોનું જીવન ચિતરવાની સારી ફાવટ હતી. 'ગોદાન' 'કફન' અને 'માનસરોવર' આની સાક્ષી પૂરશે. પોતાનાં પાત્રોને પ્રેમચન્દ્રજી નખશિખ જોળખતા. એનો અર્થ એવો નથી કે એમના પાત્રલેખને સંપૂર્ણતા સાધી હતી. પ્રેમચન્દ્રજી સંવાદો ધોળે છે, પણ એમાંય નાટ્યતત્ત્વનો અભાવ હોય છે. આ બાબતમાં મુનશી અને ચેટરજી એમને આંખી જાય છે. પણ પ્રેમચન્દ્રજીનું સામર્થ્ય તો જે વાતાવરણમાંથી એ પાત્રો લઇ આવે છે તેમાં ખરેખર જે રીતે જીવન જીવાતું હોય છે તેનો તાદશ ચિતાર આપવામાં રહેલું છે. એમની કળાની ખૂબી પણ એ જ છે. એ પાત્રોને એમના પોતાના વાતાવરણમાં રહેવા દે છે; કેમકે પણ પાત્ર કૃદ્દીને આગળ પડતું નથી, પણ સમગ્ર વાતાવરણ જીવંત બનીને ધમકયા કરે છે. આ સિદ્ધિને પડ છે એમના સામાજિક આદર્શવાદમાં જિમિલતા સિવાય કંઈ નથી. એમ કેમ બન્યું હશે ?

પ્રેમચન્દ્રજી લગભગ સમાજવાદી કહી શકાય તેવા લેખક છતાં શરદ્વાણુ જેમ 'પથેર દાખી'માં અમુક હદ સુધી આવીને, આગળ વધતાં ખમચાકને ઊભા રહે છે તેમ તે પણ સમાજવાદનાં ઉદાર મૂલ્યો અપનાવતાં સહાયતા છે. એનું કારણ શું ? જવાબ સહેલો ને સીધો છે. અમુક જીવનવ્યવસ્થાનો પ્રેમચન્દ્રજીને પક્ષપાત છે, પણ એ વ્યવસ્થાને જીવનની વિશાળ કદપના માથે જોડતાં એમને આવડ્યું નથી. શરદ્વાણુનું પણ તેમ જ સગજબું. વાસ્તવિકતા માત્ર વસ્તુના યથાર્થ ચિત્રણમાં જ આવી વસતી નથી. જે વિશાળ ભૌતિક પ્રક્રિયાઓ ચાલી રહી છે તેમના સંદર્ભનું જ્ઞાન પણ એને માટે આવશ્યક છે. શ્રી. મુનશીને ઇતિહાસનો અભ્યાસ હોવા છતાં આ સંદર્ભના જ્ઞાનનો લાભ પોતાની કૃતિઓને તે આપી શક્યા નથી. કેમકે ભૌતિકવાદની એમને સૂઝ છે. આથી જ ભારતીય સંસ્કૃતિ નામના કેમકે ગૂઢ તત્ત્વ ઉપર આર્ય તથા પ્રાગૈવીય તત્ત્વ ઉપર એમણે વધારેપડતો ભાર મૂક્યો છે. આ ત્રણે લેખકોનો મર્યાદિત વારતવ્યાદ એ ત્રણેની ઇતિહાસદષ્ટિ પાછળ રહેલી પ્રયત્ન વૃત્તિઓનું દિગ્દર્શન કરાવે છે. એ ઇતિહાસદષ્ટિ જે 'વિશેષ' છે, જે આકારયુક્ત ને સ્પર્શક્ષમ છે, જે તાત્કાલિક છે તેના ઉપર જ મીડ માંડે છે. જે 'સર્વસાધારણ' છે તેનું પ્રતિબિંબ ગ્રીલવાને એ અસમર્થ છે.

પ્રેમચન્દ્રજી અને શરદ્વાણુની સામાજિક ભાવનાઓમાં ઘણું સામ્ય છે. મનનાં ઘોડાંક વલણો પણ મળતાં આવે છે એક તો જન્મેને પીડિત, અક્રિય અને નિર્ભાગી વર્ગ માટે ઊંડી સહાનુભૂતિ છે; સ્ત્રીઓ, મામમાં કુખ્યાત એવા નવરાઓ, રખડુઓ ને સભ્ય કહેવાતા સમાજની સરહદ પર વસનારાઓ સુધી એ સહાનુભૂતિ વિસ્તરે છે. પણ આ સરહદ પર વસનારાઓમાં પણ આત્મગૌરવ હોય છે ને સભ્ય કહેવાતા મધ્યમ વર્ગની પોકળતા અને નિર્જીવતાના વિરોધમાં એમની કંતે ભયું ભયું જીવન ને તાઝપ હોય છે. એમનાં મૂળ ધરતીમાં ઊંડાં હોય છે.

શ્રીજી વલણ તે અત્યારની જે સામાજિક વ્યવસ્થા છે તે પ્રત્યેનો વિરોધ જીવોને હતા અન્યાયની સામે એમણે જે જળવો જમાવ્યો છે તે એનું સુંદર દષ્ટાન્ત છે આથી જ પ્રેમચન્દ્રજી અને શરદ્વાણુ શિક્ષિત જીવોના માનીતા લેખકો છે. શરદ્વાણુનાં પાત્રોમાં થયું

સ્ત્રીપાત્રો જ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. એ પાત્રોમાં વિવિધતા ઝાઝી નથી, પણ તેઓ લઙ્કાયક અને માથાભારે હોય છે. જ્યેષ્ઠની 'લલિત લવંગ લતા' જેવાં નથી હોતાં, પણ જીભ કરવતની તોયે એમનાં અંતર સ્ત્રીનાં, મૃદુ હોય છે. મુનશીનાં સ્ત્રીપાત્રો પણ આજની ને દઢ છે. સંભળ્યું છે કે એ પાત્રોએ કોટુંબિક વિરક્તિ સુધાં પ્રેરેલા છે.

આ બેમાં ખીજાં વલણો બળતાં પ્રેમચંદ્ર, મુનશી અને ચેટરજીનો વિશાળ સામાજિક અર્થસંદર્ભ રચાય છે—હિંદી, બંગાળી અને ગુજરાતી—હિંદના મોટામાં મોટા ભાષાવર્ગો પૈકીના એ ત્રણ વર્ગોનો. અને એ ભાષાઓનો ઉપયોગ કરતી વિશાળ પ્રજા-સંખ્યાનો આપણે જરાક ખ્યાલ કરીએ કે તરત જ આ ત્રણ લેખકોના પ્રભાવનો અને સામાજિક બળોના તેમના પ્રતિનિધિત્વનો ખ્યાલ આવી જશે પોતાની દૃષ્ટિથી જે વિષયો પ્રેમચંદ્ર અને ચેટરજીએ નિરૂપ્યા તેથી તેમને વાસ્તવવાદીઓનું બિરદ મળ્યું છે. અને એ પણ ખરું કે એમની પૂર્વે રચાયેલા બંગાળી અને હિંદી સાહિત્યને મુકાબલે એમના લખાણમાં યાચાર્થનો ગુણ વિશેષ છે. પણ વાસ્તવવાદનો વિશાલતર અર્થ કરીએ, ઝોલા દર્શાવે છે તેમ એનો અર્થ વૈજ્ઞાનિક મનોદશા કરીએ, અથવા લેનિને સૂચવ્યું છે તેમ એને ઇતિહાસસુદ્ધિ કહીએ, તો પ્રેમચંદ્ર અને ચેટરજીને વાસ્તવવાદી ન કહેવાય. અને જો કે પાત્રોને જેવાં છે તેવાં જ ચિતરવાનો મુનશીનો દાવો છે તથાપિ એમને પણ વાસ્તવવાદી ન કહી શકાય. છતાં આ બાબતમાં પ્રેમચંદ્ર અને ચેટરજી વચ્ચેનો એક મોટો તફાવત ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ. પોતાનાં સામાજિક દૃષ્ટિબિન્દુઓમાં પ્રેમચંદ્ર વધુ ને વધુ પ્રગતિ-શીલ બનતા જતા હતા, જ્યારે શરદચંદ્રની ઉત્તર કૃતિઓમાં પ્રાચીન પરંપરાઓનો બચાવ કરવાનો યત્ન થયેલો જોવામાં આવે છે. બન્ને પ્રાંતોના મધ્યમ વર્ગના જીવનબળમાં જે બિન્નતા છે તે જ કદાચ આ દૃષ્ટિબિન્દુનું કારણ હોય. પછી પૂછવાનું રહ્યું એટલું કે મુનશી સરખા તેજસ્વી સાહિત્યકારને બાવી કયાં લઈ જશે ?*

શીલવતી

રોમન-ઇતિહાસની વાત છે:

ત્યારે રોમમાં અભિજ્ઞાન-અર્થે રાજ્ય ટાગિર્નનું રાજ્ય હતું. રૈયતમાં એના નામની રાક શટતી.

છાવણીમાં બેઠો બેઠો રાજકુંવર એના બાઇપણે જોડે કેની સ્ત્રી મુંદર શીલવાળી હશે તેની ચર્ચા કરતો હતો સેનાપતિ કહે, " મારી સ્ત્રી સોથી શીલવતી છે. એ કદી મારી સાથુ બોલતી નથી. " સૌએ પોતાની સ્ત્રીનાં વખાણ કર્યાં. કુંવરના એક ગાક મિત્રે કહ્યું, " તમે ખરે ખરે તેટલાં વખાણ કરો, પણ મારી ધુકેધિયાને તોલે કાંઈ નહિ આવે. " કુંવર કહે, " એમ નહિ, ચાલો આપણે અત્યારે જ રોમમાં જવા ઉપડીએ. મથા દિવસથી આપણે સગડમાં છીએ એટલે આજિંતાના ઘેર જશું તો સૌ સોની સ્ત્રીઓના

* મુનશીની સાહિત્ય પરિષદ પત્રિકા "ના ફેબ્રુઆરી ૪૪ ના અંકમાંથી."

કમિશનો અને કમિટીઓ આ પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે કામ કરી રહી છે. વસતીના સવાલ બાબત પણ તાજેતરમાં એક કમિટી નીમી છે. સુદ્ધ બાદ બ્રિટન આર્થિક જીવનની યોજનાનો મોટા પાયા પર વિચાર કરશે એમાં શક નથી.

હિંદમાં સારજન્ટ કમિટીએ ફરજિયાત શિક્ષણની યોજના ઘડી છે. આરોગ્ય બાબતમાં પણ એક અગત્યની કમિટી નીમવામાં આવી છે, આ બધી કમિટીઓની બલામણો અમલમાં આવે એમ આપણે આશા રાખીશું.

હિન્દનો આગત્યનો પ્રશ્ન

હિન્દનો સૌથી વધુ અગત્યનો સવાલ દેશની ઉત્પાદક શક્તિ વધારવાનો છે. વસતી વધતી જાય છે તેથી જમીન પર દબાણ વધતું જાય છે અને ઉદ્યોગો મોટા ભાગને નિભાવી શકતા નથી. આ માટે વધુ ને વધુ જમીનો ખેડાણમાં લાવવી જોઈએ-૧૧ કરોડ એકર જમીન ખેડવા જેવી પણ પડતર પડી રહી છે. આ જમીનની સુધારણા માટે પુષ્કળ નાણાં જોઈશે, અને રાજ્ય તરફથી એ બધી જરૂરત માટેની યોજના થવી જોઈએ.

ખેતીવાડીની સુધારણા માટે

ખેતીવાડી માટે (૧) જમીન સુધારણા, (૨) કરવેરા સુધારણા, અને (૩) વહીવટી સુધારણા, એ ત્રણની મુખ્ય જરૂર છે.

અનેકાનેક કારણોને લીધે જમીન ખેતી ન કરતા એવા વર્ગમાંના હાથમાં જાય છે. આથી, ખેતીવાડી ખોટી જાતના લોકોના હાથમાં પડે છે. આનો ઉકેલ, ખેડૂતની માલિકીના વિસ્તારમાં રહી છે.

ગ્રામીણતા

ગ્રામજીવનમાં નવું ચેતન આણવું જોઈશે, અને તેને માટે દરેક ગામમાં નિશાળ, પંચાયત, અને સહકારી મંડળો, એ ત્રણ સંસ્થાઓ ઊભી કરવાની જરૂર છે.

આખા દેશમાં ઝાણામાં ઝાણાં ૧૫૦૦૦ ગ્રામકેન્દ્રોની જરૂર પડશે. અને તેના નિભાવ માટે પુષ્કળ નાણાં જોઈશે. આ નાણાં દેશના ખેતીવાડી અને ઔદ્યોગિક સાધનોના ઉત્તમ ઉપયોગમાંથી મળી રહેવાં જોઈએ.

જોઈએ છે-દીઘ દષ્ટિ અને વ્યવહારુ યુદ્ધિ

અત્યારે સૌથી મોટી જરૂર તો આ દેશને દીર્ઘ દષ્ટિ અને વ્યવહારુ યુદ્ધિવાળા રાજ-પુરુષોની છે. તેઓ જ બધાં રાષ્ટ્રીય જથોને એકત્રિત કરી શકશે, દેશનું સમગ્ર અર્થતંત્ર નવેસરથી યોજી શકે, અને લોકોને ખેતારી અને ગરીબાઇના શાપમાંથી હિઠારી શકે. આમ નહિ અને તો, જૂતકાળમાં બન્યું હતું તેમ, સુદ્ધ બાદ પણ, હિંદ, નવારે બાકીની દુનિયા આગળ કૂચ કરતી હશે ત્યારે તો માત્ર પ્રેક્ષક જ બની રહેશે.

શ્રી. મણિલાલ બા. નાણાવટી

વાચનની કલા અને તેના ઉપયોગ

આમ તો વાંચવા માટે જ ખાસ સમય માટે પડે એમ જેલમાં હતું. જેલમાં મળેલી નવરાશનો ઉપયોગ અભ્યાસમાં, જાતઘડતરમાં કરવો જોઈએ એમ હું માનું છું.

સારાં પુસ્તકોનું વાચન આવા જાતઘડતરમાં થયું મૂલ્યવાન છે. મારા જેવા ધણીએ માણસોને પુસ્તકો 'Mighty minds of old' અને 'Everlasting friends are they' એ સાહેબીના શબ્દોની યાદ આપતા.

ગાંધીજીએ 'પરબ્રહ્મના અનુભવ' નામના પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે પ્રથમથી જ જેલ-જીવનની યોજના આપણે તૈયાર કરી રાખવી જોઈએ અને આખા દિવસનો ક્રમ નિયમિત રીતે પાર ઉતારવો જોઈએ. એમણે વાંચેલાં પુસ્તકોમાં ધર્મશાસ્ત્ર, ઇતિહાસમયે 'જય જયંત' અને 'સરસ્વતીચંદ્ર' પણ છે.

શું વાંચવું જોઈએ ?

શું વાંચવું જોઈએ એની પસંદગી થોડી ધણી તો પ્રથમથી જ કરવી જોઈએ; સામાન્યતઃ નવલકથાઓ વાંચવાનો શોખ આપણે ત્યાં ધણો છે. યુદ્ધમાં માણસો ગીતા, મહાભારત કે રામાયણનું જ પારાયણ કરતાં હોય છે. આવી નવલકથાઓ અને ધર્મશાસ્ત્રો જેલમાં પાછા સુલભ પણ હોય છે.

એમાં જ માણસ રમ્યોપમ્યો રહે તો ખીજાં ઉપયોગી પુસ્તકોનું વાચન બાળુએ જ રહી જાય. સારી નવલકથાઓનું અને ધર્મશાસ્ત્રોનું તો ખાસ સેવન થવું જોઈએ; એમાં પાત્રો જીવનઘડતરની જે રસવંતી દૃષ્ટિ આપે છે તે બહુ મૂલ્યવાન ઘણ પડે છે, એ વાત સાચી, પણ વધારે સમય તો તત્ત્વચિંતન, ઇતિહાસ, સમાજશાસ્ત્ર, માનસશાસ્ત્ર, રાજકારણ વગેરે સાહિત્ય પાછળ ગળાવો જોઈએ.

જે પુસ્તકો વાંચવા માટે બહાર સમય મેળવી શકાતો નથી, એના ઘર જ જેલમાં વધારે ખ્યાન આપી પુસ્તકો વાંચવાનો ક્રમ ગોઠવવો જોઈએ એમ હું માનું છું.

પુસ્તકોની વિવિધતા

જેલમાં પ્રાચીનતાથી માંડીને આધુનિક સમયના તમામ પ્રકારનાં પુસ્તકો વાંચવા મળી શકે છે. નાસિક જેલમાં અ, ઇ, બન્ને વર્ગમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું જ હતું અને તેમાં આવેલાં પુસ્તકો પરથી જ વિષયવિવિધતાનો ખ્યાલ આવતો હતો.

સાહિત્યનો એક પણ પ્રેરક ન્યાં બાકી નહિ રહ્યો હોય-વિદ્યાન, કાવ્ય, દ્રવા જેવા યુદ્ધ વિષયનાં અનેક પુસ્તકો હતાં. તો અરવિંદનાં પુસ્તકો પરથી બાણે એમ જ લાગતું કે ભોક્ષિય લેખકોની હરોળમાં એમનું સ્થાન નિસાહ ચૂક્યું છે.

સમાજવાદ, સામ્યવાદ અને આધુનિક રાજકારણ પર પણ સેંકડો પુસ્તકો લેતાં તો તરવણાનનાં પુસ્તકોની કે યુરોપીય યાં અમેરિકન સાહિત્યનાં પુસ્તકોની સંખ્યા પણ જોશમાં નાનીસૂની નહોતી જ.

પુસ્તકોનું ધોરણ

દર મહિને નવી બહાર પડતી ડિક્ટરીવ નવલકથાઓ શ્રી. બિમલ શર્મા હમ વાળીને ખડકતા તો શ્રી. રતિલાલ તેલી કે શ્રી. મેનન જેવા રાજકારણ અને સાહિત્યનાં અદ્યતન પુસ્તકો અમોરી આગળ પાથરતો.

પુસ્તકો સાહિત્યમાપણીનું સાધન ગણીએ તો ગજરા માફ, સિંહાસન બગીચો, સરવંત સાવળોંગા જેવાં પુસ્તકો રાખનાર વ્યક્તિ માટે જરૂરે માન ન થાય. છતાંય લોકોની રસવૃત્તિ માપવા માટે પુસ્તકો સદાયખૂત થતાં જ-એક વ્યક્તિની માહિતીનાં પુસ્તકો તમને વારંવાર મળે તો એને મળ્યા વગર પણ તમને એની રસવૃત્તિનો જરૂર ખ્યાલ આવે.

કેટલાક ખૂબી પુસ્તકોની દૃષ્ટિએ જીવાન કરતાં જરૂર વધારે પ્રગતિશીલ લાગે એમ હવું. શ્રી. ગંગાધર શાસ્ત્રી દેશપાંડે જેવા પંચોતેર વર્ષના વૃદ્ધ વ્યક્તિ પુસ્તકપસંદગીમાં અદ્યતન રસવૃત્તિ ન્યારે દાખવતા, વાંચનમાં કે ચર્ચામાં સમદૃષ્ટિ કે સહિષ્ણુતા કેળવતા ત્યારે એવા માણસને માયું નમતું, અને એ જ રીતે ન્યારે જીવરાતના આગેવાન શ્રી. દિનકરરાય દેશાઈ પાસેથી લીન-યુ-તાંગની છેલ્લી નવલકથા *Leaf in the storm* કે કોનીનની છેલ્લી નવલકથા *Key of kingdom* વાંચવા મળતી ત્યારે પુસ્તક કરતાંય, આપણે ત્યાં પણ અદ્યતન સાહિત્યનો સંપર્ક કેળવનાર આવા મોટા વીરલા આગેવાનો છે એ જાણવાનો વિશેષ આનંદ થતો.

વાચનમાં જીવાનીઆઓ વિશેષ વાંચતા; મુરખીઓ આછું વાંચતા. જેમને મોઢાઓ કહી શકાય એમાંના તો ખડ્ડ થોડા અને તેમ થોડું વાંચતા. જીવરાતના સંસ્કારજીવનો પાયો છેલ્લાં વીસ વર્ષથી જોશમાં નંખાય છે એમ માની આ નાની હકીકત નોધી છે.

વાંચરો કેવી રીતે ?

વાંચેલાં પુસ્તકોના ગુણદોષ પર હું આપું એ પહેલાં પુસ્તકવાચન અંગે થોડાંક સૂચનો કરી લઉં. જોશમાં જતા માનવી માટે અમુક ગાળામાં ક્યાં પુસ્તકો વાંચવાં જોઈએ એની એક યાદી તૈયાર થવી જોઈએ.

જોશમાં આવનાર નવજીવાનને શું વાંચવું એની જ મૂંઝવણ થાય છે, બહાર અમુક જ વાંચનનો રસ હોવાથી એ સહેલાઈથી નવલકથા કે એવા સાદા વાચનમાં સરી પડે છે. જોશમાં પુસ્તકો તો ધણાં આવે છે છતાં કેટલીક વાર ઉપયોગી એવાં પુસ્તકોનો અભાવ નજરે પડે છે. દાખલા તરીકે રોમે રોલાંતું એક પણ પુસ્તક અમારે ત્યાં નહોતું. એનું જી. કીરોરે કે લેશમ બોલ્ટ કે *I will not rest* સહુને વાચવા વંચાવવા જેવા છે.*

શ્રી. નિરુ દસાઈ

આણુઉકેલ કિતાબના મહાન ભેદ

એક ગૌતના મહાનમાં બે છોકરાઓ દાખલ થયા. બીક લાગે એવી ચૂપકીદી હતી. હિવાસોની જીમ કાપએ જાણે ખેંચી લીધી હતી. મેજ મૂંઝાં હતાં, ખુરશીઓ ચૂપ હતી.

મોટી ઉમરના માણસો મૂંઝા મૂંઝા અખબારો વાંચતા હતા. નગરના તેઓ નેતા હતા. જીવનો પુસ્તકોનાં પાનાંની અંદર અરકાવ-ચપ્પ મયા હતા. સંશોધન મોટે તેઓ માહિતી એકઠી કરી રહ્યા હતા. દરેક જથ્થુ ચાંત હવું, કારણ કે તેઓ હડાપણની તલાશમાં હતા, માનની શોધમાં હતા.

જેમને કાંઈ વાંચતાં આવડતું નહોતું, એવાં બે બાળકો ભેટી દુનિયા જોતાં હોય એ રીતે આંખ મોટી કરી પુસ્તકોની હારની દાર પાસે આવી મયાં પુસ્તકાલયમાં તેઓ આવી ગયાં.

પુસ્તકાલય

આ પુસ્તક-એ કંઈ દુનિયા હતી ? છોકરાઓએ બોલચાલ તો ન જ કરી, પણ તેઓએ પુસ્તકાલયની જમીન પર ચાલતાં ય અવાજ ન થાય તે માટેની કાળજી લીધી.

તેમને આ પુસ્તકાલય મોટા ભંડાર જેવું લાગ્યું. એકે કિતાબો જોયા કરી-ખીજાએ કિતાબો વાંચતા લોકોને જોયા કર્યાં.

પુસ્તકોને વાંચ્યા વિના તેઓએ પુસ્તકની અંદરની અજાણીઓને માણી લીધી. એકે બોલ્યો : “ આહાહા ! હારની દાર, લાલ-ખીળાં પૂઠાં...”

“ પણ તો જે બાહ્ય પુસ્તકાલયની અંદર નોકરી કરતી હતી એણે આ બાળકો પાસે આવી સલામ કર્યો :

સવાસજવાખ

“ તમારે કાવું કાગ છે ? તમે શું જોવા આવ્યા છો ? ”

“ ચોપડીઓ ” એક છોકરાએ જવાબ દીધો.

બાપએ ફરી પૂછ્યું “ કંઈ ચોપડી ? ”

“ બધી ચોપડીઓ ”

બાપ સમજી નહિ એટલે ફરી પોલી :

“ એક સાથે ચારથી વધુ ચોપડી અડી મળતી નથી. ”

બાળકોએ જવાબ વાળ્યો : “ અમારે એક પણ ચોપડી જોઈતી નથી. ”

બાપએ ફરી પ્રશ્ન કર્યો :

“ તો પણ તમે અહીં કેમ આવ્યા ? ”

“ અમારે ચોપડીઓ જોવીંતી. ”

નવા વાચકો

બાપએ બાળકોને પાસે બોલાવી પુસ્તકાલયની અંદરની પ્રવૃત્તિઓ સમજાવવા માંડી.

“ પુસ્તકાલયમાં જોયો આવે છે. તેઓ પુસ્તકોને ઉપરથી જોતા નથી, પણ પુસ્તકની અંદર તેઓ બાપ નાખે છે અને માન મેળવે છે. હા, તમારે પુસ્તકની અંદર ચિત્રો આવે છે એ જોવા હોય તો જુઓ. ”

વટહુકમ નં. ૭ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

અમદાવાદ ગુજરાત વનીકયુક્તર સોસાયટીમાં નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયો
સંબંધીની હકીકત

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો જે ગુજરાત વનીકયુક્તર સોસાયટીમાં નોંધાયેલાં છે તેની યાદી વ. કુ. નં. ૫ તા. ૫-૧-૪૪ અને નં. ૬ તા. ૪-૨-૪૪ થી બહાર પાડવામાં આવી છે; પરંતુ તે યાદીમાં જણાવેલાં કેટલાંક પુસ્તકાલયોના તાલુકામાં જૂઠા હોવાથી અને કેટલાંક પુસ્તકાલયોનાં નામો છાપવામાં રહી ગયેલાં હોવાથી તે વધારી લેવા તથા વ. સોસાયટીનું લખાણ નં. ૩૬૩૫ તા. ૨૫-૨-૪૪ નું આવવાથી નીચે પ્રમાણે સુધારો વધારો કરવામાં આવે છે.

વ. કુ. નં. ૫ તા. ૫-૧-૪૪ ની યાદીમાં છપાયાં નથી તેવાં પુસ્તકાલયોનાં નામો વધારી લેવાનાં તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ ધમાસણા તા. કલોલ	૨ જોળ તા. પેટલાદ
૩ ખેટ (કારિયાવાડ)	૪ ધર્મજ મહિલા તા. પેટલાદ
૫ પલાસવાડ તા. રોહા	૬ શુણ્ણવ તા. સિદ્ધપુર
૭ રતનપુરા તા. સાવલી	૮ રાણીપુરા તા. સાવલી
૯ વાધરીડા તા. કડી	૧૦ શરપુરદીંબી તા. કરજળ
૧૧ કુંદરા તા. પેટલાદ	૧૨ સંજોઈ તા. કરજળ
૧૩ વીરજાઈ તા. કરજળ	૧૪ ટાંકિવાડા વાંચનાશય પાટણ
૧૫ ગણુઈ તા. દહેગામ	૧૬ વડોદરા કારેલીમાગ વાંચનાશય

વ. કુ. નં. ૫ તા. ૫-૧-૪૪ માં છપાયેલાં મામોના તાલુકામાં જૂઠા હોવાથી નીચે પ્રમાણે તાલુકામાં સુધારો કરી લેવાનો છે તે

૧ નંવાગામ તા. રતનપુર છપાયું છે તેને બદલે પેટલાદ તાલુકા સમજવો.

૨ સીસોદરા તા. કામરેજ છે તેને બદલે તા. નવસારી સમજવો.

૩ સેગવા તા. કામરેજ છે તેને બદલે તા. શિનોર સમજવો.

૪ સાંપા તા. કરજળ છે તેને બદલે તા. દહેગામ સમજવો.

૫ કાંથીજળ તા. કરજળ છે તેને બદલે તા. દહેગામ સમજવો.

વ. કુ. નં. ૫ તા. ૫-૧-૪૪ ની યાદીમાં આમજીગામ તાલુકે પેટલાદ છપાયું છે તેને બદલે આમજોલી તા. પેટલાદ સમજવાનું છે.

ઉપર પ્રમાણે સુધારો વધારો જે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ માસિકમાં છપાવેલી યાદીમાં કરી લેવો. અને જે પુસ્તકાલયનું નામ રહી ગયું હોય તેમણે હકીકત અહેર કરવી.

વડોદરા,
તા. ૪-૨-૪૪

કુ. પ્રિ. શાહ

ઉ. મો પટેલ

મહા. ૨૫૧૨૪૫૫૫

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તકો અને સામયિકોની
લાભામણી યાદી નં. ૮ સને ૧૯૪૩-૪૪.

વર્ગ	પુસ્તક વા સામયિકનું નામ	પ્રકાશક, કતો વા તંત્રી	કિંમત
ચ	ત્રેમપ્રતિષ્ઠા	નેશી માણેલાલ ગોવિંદલાલ (અનુવાદક)	૩-૮-૦
ચ	વિદ્યા	સોપાન, જીવનસાહિત્ય મંદિર, ભાંગવાડી, મુંબઈ ૨.	૨-૮-૦
ચ	અધિકાર	મુદ્રલ	૩-૮-૦
ઢ	શિક્ષણસંસ્થાઓ (વિભાગ પહેલો)	શુક્લ દયાચંદર ભાઈચંદર (પ્રકાશક)	૧-૦-૦
ઢા	ગુજરાતી સંસ્કૃતિના સંરક્ષકો (પુસ્તક પહેલું)	દેવે મોહનલાલ ધ. (સંપાદક)	૧૦-૦-૦ (માત્ર કરવાઓ માટે)
ળ	આપણા ઉલ્લોગો અને ઉલ્લોગ- પત્રો	વ્યાસ નંદલાલ	૫-૮-૦ કર્યા માટે ભલામણ, કિંમત વધારે છે.
ત	જર્મનીની આત્મકથા	સદેશ મિ. અમદાવાદ	૪-૪-૦
ર	પતિદેવ	સંચારચક્ર મંથાવસિ, જીવન સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ. ૨	૦-૬-૦
ર	ચિરંજીવી કુમાર	"	૦-૬-૦
ર	માતૃશ્રી	"	૦-૬-૦
ર	તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી	"	૦-૬-૦
ર	અખંડ સૌભાગ્યવતી	"	૦-૬-૦
ર	ચિ. સુકન્યા	"	૦-૬-૦
ચ	કરતીની પુત્રી	આણંદ, કિશનસિંહ	૨-૦-૦

ન	બત્રીય બાવાની બલિકારો	હજી મેયુર દોરાગણ	કિંમત સખી નથી
શ	ભારતના સતો	પુ. સ. સ. મંડળ લિ.	૧-૮-૦
ટ	આયોના સંસ્કાર	સરવ સાહિત્ય વર્ષક કા.	૨-૦-૦
ઘ	ગુજરાતી ગરબો	" "	૧-૦-૦
"	દુકા મ્હલે	" "	૦-૫-૦
ઘ	ઉપનિષદો	" "	૪-૦-૦
"	ગું મેણ	" "	૨-૦-૦
ઘ	નિરખ અને બીજાઓ	" "	૧-૧૨-૦
ઘ	જીવનશ્રી	શ્રી. સદેશ પ્રકાશન લિ. અમદાવાદ	૪-૪-૦
ઘ	ધરતી	શ્રી. શાન્તિલાલની કંપની, મુંબઈ	૧-૦-૦
સામયિકો			
	મતિમા (માસિક)	તંત્રોચ્ચા: મહેતા ગોદનમાલ: કાલિદાસ દ. પરીખ, જીવન સાહિત્ય મંદિર, મુંબઈ	વાર્ષિક ભરા- જમ રા. પુ મેટપુરતક સાથે
	નવી રાઈની (સાપ્તાહિક)	ન્યુચેરા પ્રો-ટોન પ્રેસ, મુંબઈ	પુખ્તકાળે મારે ખાસ - પટોલી કિંમત

વગાડરા, }
તા. ૧-૪-૪૪ }

ઉ. મી. પટેલ
મહાનંદ બવલવાળા

લાયબ્રેરી આ વિના અપૂર્ણ ન રહે.

સારદાપ્રસાદ વર્મા

કૃત

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને બીજાં નાટકો

ગુજરાતના આદ્ય સમાજસુધારકનું
અદ્વિતીય જીવન આલેખનું, અને
જમાનાનો ચીતાર આપતાં લજ્જવા
જેવાં સાત સુંદર નાટકો અને સંવાદો
પાકું પૂઠું : દિ. રૂ. ૧-૪-૦

મંદિરને પગથિયે

કલ્પનાનાં ઉદ્ભવનો, કટાક્ષની કાતિલ
અશ્વતામર્થા' ગદ્યકાવ્યો અને આત્માની
કણ સમી વિચારકલિકાનો રૂપે રંગે
સોહામણો' સંગ્રહ.....

એન્ટિક ઠાગળ : કિ. રૂ. ૦-૮-૦

આશા

(મદાન રસિયન કલાકાર ટૂર્ગનેવની રોમાંચક કૃતિ)

પાને પાને ચૌવનના ધબકાર ભરી, લાકળહેનના હેતની, પ્રભુચની નિરાશા,
સાક્ષ્ય ને નિષ્ફળતાની ઊર્મિંગીત સમી વાર્તા. દિ. રૂ. ૧-૪-૦

ન

ઊઘડતી આંખ

લેખક : મહેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા એમ. એ. બી. ડી.

નવા અને જૂના જમાનાના મિલન અને અયકામજીની રસ અને રહસ્યભરી નવલકથા

એન્ટિક ઠાગળ : પાકું પૂઠું : ૩૦૦ પાન : કિ. રૂ. ૩-૮-૦

ફોરમ

આપણા મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો ને જિજ્ઞાસા જગવે એવી એકસો
ચરિત્રકથાની સચિત્ર બાર ચોપડીઓ કિ. રૂ. ૩-૮-૦

અમર મહાજનો કમાલ આતા વુક, એક્સિસ, માર્ગોની, કચુરી, પાસ્ટર વગેરે
દેશ દેશના મહાપુરુષો વૈજ્ઞાનિકો વગેરે બાર સંપૂર્ણ જીવનચરિત્રોની
સચિત્ર બે પાકી બાંધણીની ચોપડીઓ.... રૂ. ૨-૦-૦

પુરાણનાં પાત્રો

સાતથી દસ વર્ષનાં બાળકો માટે સરલ શૈલીમાં લખાયેલાં, રામ,
સીતા, શ્રીકૃષ્ણ, હનુમાન વગેરે પુરાણનાં પ્રેરક ચરિત્રોની સચિત્ર
પાંચ ચોપડીઓ... દિ. ૦-૧૩-૦

યુગાંતર કાર્યાલય, ગોપીપુરા—સૂરત

હરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય.

— નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો —

અધિકાર	: (સ્વ. નારાયણ બાટાચાર્ય)	૩-૮-૦૯
સુરમા	: (" ")	૩-૦-૦
વંચિતા	: (શ્રી. અનુરૂપાદેવી)	૩-૮-૦
ધરિત્રી	: (શ્રી. પ્રેમશંકર હ. બટ્ટ)	૩-૦-૦
દેશવટો	: ભાગ ૧-૨ (' ભારદ્વાજ ')	૫-૮-૦
વિશાલખા	: (ધીરુભાઈ બટ્ટ)	૨-૦-૦
વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે	: (રવિશંકર મહેતા, ધનવંત બોઝા)	૨-૮-૦
સમાજવાદ	: સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ)	૨-૦-૦
Gandhi Is India	: (V. V. M.)	૧-૧૨-૦

• પ્રકાશક •

સી. શાન્તિલાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : અંબાઈ-૨.

સ્વ શરદ્ભાણુની પ્રશંસાને વરેલા " પાઠુ " " અભિમાન " વગેરેના રાજક
શ્રી. નારાયણ બાણુની બે નવી નવલકથાઓ

અપાર્ણા

બકુરાણી

શ્રી. ૩-૦-૦

શ્રી. ૨-૮-૦

નારીહૃદયની મહાવેધક વ્યથાના દર્દવાર્ધા પ્રસંગો, માનવતા અને
ગૃહસંસારની અપૂર્વ છબી ઉપરનાં જાનને પુસ્તકો પુરી પાડે છે.

મહાકવિ પ્રેમાનંદકૃત

શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી કૃત

શ્રી ભોમવ કૃત

દશમ સ્કંધ

કલંક

‘ગુરુસ્વામી’

અધ્યાય ૧—૨૫

પ્રો. મનમુખ જવેરીના

આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને

ઇતિહાસ અને સંવેદન પર

ટિપ્પણ અને ઉપોદ્ઘાત સહિત

સ્પર્શતી નવી નવલકથા

રચાયેલી રસમય નવલકથા

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

કિતાબઘર

: : : : રાજકોટ

જાન્યવાર ૧૯૭૧

કવિ શ્રી ન્હાનાલાલનાં સાહિત્ય સર્જના

મળ્લજત અને મનોહર બાંધણીમાં પહેલીજ વાર
એકઠા બંધાવેલા ગ્રંથોના સેટ

ફ્રેટલાઈક કાવ્યો ભાગ ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૪-૦	ન્હાના ન્હાના રાસ ભા. ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૪-૧૨	ઈ ન્હુ કું મા ર અંક ૧-૨-૩ સાથે રૂા. ૫-૦
--	--	---

બે સમશ્લોકી અનુવાદો : મૂળ સંસ્કૃત સાથે
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા : ઉપનિષદપંચક
(ધમ, કેન, કહ, પ્રમન અને મુક્ક) રૂા. ૪-૦

કાવ્ય પંચક પનિતર - સોદાગણ્ય - દરિદર્શન વેણુવિહાર - મહેરામણનાં મોતી રૂા. ૩-૦	મહાકવિ કાલિદાસના બે સમશ્લોકી અનુવાદો શકુંતલાનું સંભારણ્ય અને મેઘદૂત (મૂળ સાથે) રૂા. ૩-૦
--	--

બાદશાહનામું ૩-૪
શાહાનશાહ અકબરશાહ અને
જહાંગીર-તૂરજહાન રૂા. ૬-૦

જયાજયન્ત : ગોપિકા અને વિશ્વગીતા - રૂા. ૫-૦	કું રુ ક્ષે ત્ર : મહા કાવ્ય અપૂર્ણ ખારે કાંઠ રૂા. ૧૦-૦
---	---

જગતપ્રેરણા

સંમાર અને સન્યાસનો સુદૃઢ સમન્વય કરવું
ગવિશીવું તદ્દન નવું નાટક : સરસ રૂપરંજન
રૂપીઆ ત્રણ

શ્રીમ. એમ. ત્રિપાઠી લમિટેડ : બુક સેલર્સ : મુંબઈ-૨

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

સોરઠરાણી	ગો. દા. રાયચુરા	૧-૮-૦	કુમારી હેલન	રસૂલભાઈ વોરા	૦-૨-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	જાતકકથાઓ	ચંદ્રશંકર બટ્ટ	૦-૧૦-૦
કુળદીપક	"	૧-૮-૦	રામસિંહે રાઠોડ	ચં. મ. બટ્ટ	૦-૬-૦
સોરઠપતિ	"	૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન	ભા. ૩	૦-૬-૦
સોમનાથની સખાતે	"	૧-૮-૦	કીસ્ટોફર	કોલમ્બસ	૦-૬-૦
નવલખ સોરઠ	"	૧-૮-૦	કથામણિ	વીમાવાળા	૨-૮-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાતો	"	૨-૦-૦	બલિદાન	પ્રા. ઠા. મુનશી	૦-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	ચાંદરણાં	પ્ર. ગિ. મહેતા	૦-૮-૦
ઠાકિયાવાઠની લોકવાર્તા ભા. ૨એ	૧-૮-૦		શારીરિક તંદુરસ્તી		૧-૪-૦
હંહાની રમઝટ	રાયચુરા	૧-૮-૦	રવિશંકર અંગરીઆ		
કૃત્યગીતો	"	૦-૧૨-૦	હરિગીત ગીતા	"	૦-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ	"	૧-૮-૦	જીવનસંભારણાં (શારદા મહેતા)		૨-૮-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	બાલસાહિત્ય સર્વસંગ્રહ ભા. ૧-૨		૨-૨-૦
દાલચિવઠાની દશ વાર્તાઓ	"	૧-૮-૦	છત્રપતિ શિવાજી	વા. સુકાદમ	૫-૮-૦
નઠાનો દાયરો	"	૧-૮-૦	સામાજિક શૃંખલાઓ		૦-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	"	૧-૪-૦	યુવક કાર્યાલય		
લખેશરી	"	૨-૮-૦	રાજ્ય અને રાજકારણ		૬-૮-૦
રાસમંદિર	"	૧-૦-૦	શ્રી. હરકોન્ત શુક્લ		
રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦	ગજવે ધૂમતો શુજરાતી શબ્દકોષ		૧-૪-૦
સોરઠને સીમાડે	"	૧-૮-૦	જંવનિકા	રેખા કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
મો. ન. અમીન, જીવન અને કાર્ય		૨-૮-૦	હંસી (નાટક)	બી. પી. વેદ	૧-૦-૦
શુજરાતજી ટાઈપીસ્ટ:ગંગાબેન પટેલ		૧-૪-૦	જૂની શુજરાતી ભાષા		૧-૧૨-૦
			તપાનની ઠેળવણી		૦-૮-૦

લખો:—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પા. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા.

અ મારાં પ્રકાશનો

૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	બાળકેળવણી	૦-૧૩-૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે ૮-૦-૦	વૈયાસીક પાઠમાળા	૧-૮-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય-	મોન્ડીસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧-૨-૦
પ્રવૃત્તિ ૩-૦-૦	તારાચાત્ર	૦-૧૨-૦
કુમારનાં સ્ત્રીરત્નો	રામાયણરહસ્ય	૦-૬-૦
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ ભે ૦-૬-૦	હાઈપિન્જર	૦-૮-૦
મધુમક્ષિકા અને જામર ૦-૧૧-૦	વીર ગાર્ફિલ્ડ	૧-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ ૧-૧૪-૦	આર્યોની જોળખાણ	૦-૫-૦
કસરત અને આરોગ્ય ૧-૧૪-૦	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય ભા. ૨ ભે ૦-૮-૦	
કેટલાક રોગો ભા. ૨ ભે ૧-૧-૦	પરિમલ	૦-૫-૦
પ્રગતિને પથે ૧-૧-૦	બાલવિજ્ઞાન ભા. ૩ ભે ૧-૮-૦	
ભૂરચના ૦-૧૧-૦	અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ૨-૦-૦	
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા ૦-૧૪-૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી કર્તાની નામવાર સહ ૫-૦-૦	
રોગ અને આરોગ્ય ૧-૫-૦	પુ. પ્રવૃત્તિ, બાળજો. ને લેખો ભા. ૧ ભે ૧-૮-૦	
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ ૦-૧૩-૦	ગુકર ટી. વૉશિંગ્ટન ૧-૧૨-૦	
વિદ્યાશાળા ૧-૧-૦	બાલકુન્જના પાઠો ૦-૪-૬	
શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય ૦-૧૧-૦	સારી રીતભાત ૦-૪-૦	
સિંહ ૦-૬-૦	સ્વર્ગોત્તુ દોહન ૧-૮-૦	
હિંદના ઇતિહાસની વાતો ૦-૧૨-૦		
આહારશાસ્ત્ર ૦-૧૪-૦		

પુસ્તકાલય સ. સ. સંકળ લિમિટેડ, વડોદરા.

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્રો :

૧. વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ શાળાઓમાં ઇનામ અને પુસ્તકાલયો માટે અને પુસ્તકાલય ખાતાએ તમામ પુસ્તકાલયો માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૨. સુબેદર ઇલાકાના સરકારી કેળવણી ખાતાએ સરકારી વિદ્યાર્થીઓની લાયબ્રેરીઓ માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૩. આ પુસ્તકના પહેલા અને બીજા ભાગની ૨૫ (પચીસ) નકલો વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યાર્થિદે અને ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની શુભશત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ ફોતેજન માટે ખરીદી છે.
૪. આ પુસ્તક માટે 'કચ્છ હુનરસોયોગ' પ્રદર્શનમાંથી પ્રમાણપત્ર (Certificate of Merit) મળ્યું છે.
૫. આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આણંદમાં મળેલી બીજી શુભશત પુસ્તકાલય પરિષદે સારા પુસ્તકમાં ગણ્યો છે.
૬. આ પુસ્તકની ઉત્તમતા માટે અનેક સુપ્રસિદ્ધ સામયિક પત્રોએ સારામાં સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.

વધુ ખાતરી માટે બીજા અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો.

ઘેરબેઠાં પૈસા કમાવા આજેજ મંગાવો !

કચ્છ વેપારી મંડળના પ્રમુખ,

શ્રી. હુનરશી ધારમશી સંપદે લખેલા

" આંબુખ " સાથે,

નફાકારક હુનરો

ભાગ ૧-૨-૩

નિષ્ણાતો અને અનુભવીઓએ લખેલા વિવિધ ભરોસાપાત્ર હુનરોથી ભરપૂર પુસ્તક ૭૫૦ પાનાં, ઉમદા ભદ્રા ઔદિક કાગળ, ચામડીય શુદ્ધ સુંદર છપાઈ અને આકર્ષક ગ્રેટઅપ, કિંમત ૭ (સાત) રૂપિયા (વી. પી. થી ટપાલખર્ચ ૧૩ આના જુડે)

મંગાવવા માટે લખો:-

સંચાલક : શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા

નંબર ૩ ચૌક બલર,

પોસ્ટ સિનુગરા (અંબર-કચ્છ).

દૂરબીનમાંથી જીવાનાં ચિત્રોનાં કાર્ડ

હુનિયાની મુસાફરી (World Tour)	૧૦૦ નો સેટ રૂ. ૪૨-૦-૦
ન્યુયૉર્ક	૩૫ " ૧૫-૦-૦
બ્રિટિશ આઇલ્સ	૫૦ " ૨૨-૦-૦
જાપાન	૪૨ " ૨૨-૦-૦
ડેનમાર્ક	૨૫ " ૧૨-૦-૦
ચીન	૪૯ " ૨૨-૦-૦
પૉકેટ સ્ટીરીઓસ્કોપ કાર્ડ્સ	૧૦ " ૨-૮-૦

ચિત્રકાર્ડ ઘણી જોાણી સંખ્યામાં સિલક છે. પરદેશથી હવે વધારે સંખ્યામાં આવવાનો સંભવ ઓછો છે. તમારે જોઈતી નકલો સત્વર મંગાવી લ્યો; નહિ તો ખલાસ થયે નહિ મળતાં નિરાશ થવું પડશે.

નવજીવન કાર્યાલયનાં અવશ્ય વસાવવા જેવાં પુસ્તકો

- સ્વદેશી સમાજ :** કવિવર રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર ૦-૮-૦
મૂળ અંગાળા ઉપરથી શ્રી. નગીનદાસ પારેજે આ અનુવાદ કરેલો છે. અંગાળામાં ૧૯૦૫ થી ૧૯૧૦ દરમિયાનનાં વર્ષોમાં જે સ્વદેશી દિવસવાલ શરૂ થઈ હતી, તે સમયની પરિસ્થિતિને સ્પર્શતા આ લેખો છે.
- જાતે મજૂરી કરનારાઓને :** ૦-૩-૦
જાતમહેનતનું મહત્વ ને ગૌરવ દર્શાવતા ટોલ્ડટોયના ઉદ્દેશોધક નિબંધનો અનુવાદ. ખેડૂતો અને મજૂરોના હિતારનો મદદર્શિ ટોલ્ડટોયે બતાવેલો માર્ગ આ નાનકડા નિબંધમાંથી મળી રહે છે.
- જીવનશોધન :** શ્રી. કિશોરલાલ ઘનશ્યામલાલ મશરૂવાળા ૧-૪-૦
કેળવણીના પાયા : " " " ૧-૦-૦
ઉધર્ધનું જીવન : સુપ્રસિદ્ધ લેખક મોરીસ મેટરલીકના The White Ant નામના બોધક પુસ્તકનો અનુવાદ. ૦-૧૦-૦
બાપુ : શ્રી. ઘનશ્યામદાસ બીરલાના ૦-૧૦-૦.
મૂળ હિંદી પુસ્તકનો ગુજરાતી અનુવાદ. ગાંધીજીના જીવનની મીઠાસા કરતું મનનીય પુસ્તક.
- સો ટકા સ્વદેશી :** ગાંધીજી ૧-૪-૦
સ્વદેશી તથા ખાદી અને આયોજીની મીઠાસા કરતા લેખોનો સંગ્રહ.
- ઠીમદ્ ભાગવત :** ઠીમદ્ ભાગવત મહાપુરાણનો હાયાનુવાદ. ૧-૮-૦
આપણો આર્થિક પ્રશ્ન : શ્રી છબનલાલ જોશી ૧-૦-૦
હિંદની વિકટ આર્થિક પરિસ્થિતિ 'રજૂ કરી તેના ઉદ્ધારનો માર્ગ દર્શાવતું પુસ્તક.
- માંરી વ્યાપક કેળવણી :** અનુ. ચંદુલાલ રા. પટેલ ૧-૪-૦
જરૂર હી વૉશિંગ્ટનની 'My Larger Education' નામની બોધક અને રસપૂર્ણ આત્મકથાનો અનુવાદ.
- ટોલ્ડટોય અને શિક્ષણ :** અનુવાદક: પાંડુરંગ વિકુલ વળામે ૦-૮-૦
ટોલ્ડટોયના કેળવણી વિષેના વિચારો અને અજાતોનો સંગ્રહ.
- હિંદુ જીવનદર્શન :** સર્વપલ્લી સંધાકૃષ્ણનું The Hindu View of Life નો અનુવાદ. ૦-૧૦-૦
- ગામગોષ્ઠી :** લેખકો—વિકુલદાસ કોઠારી, રાવજીભાઈ ના. પટેલ ૦-૬-૦
ગામગામના પ્રશ્નોની સંવાદરૂપે ચર્ચા, તથા ખેડૂત ઉપયોગી તથા કાયદાઓની સંવાદરૂપે સમજાવતી.
- મારું ગામઠું :** જબલશાઈ મહેતા ૦-૧૦-૦
આ પુસ્તકમાં એક નિષ્ણાવાન ગામસેવકે ગામગામના વસવાટ દરમિયાન ચોતાને મળેલા કડવા મીઠા અનુભવોનો આબેહૂય ચિતાર આપ્યો છે. તે ઉપરાંત એમાં ગામજીવનને સ્પર્શતી આર્થિક તેમ જ સામાજિક પ્રશ્નોની હજીવટ કરી તેના ઉદ્ધારની દિશા પણ બતાવી છે.

ખાલવિનોદનું ખાલસાહિત્ય

ખાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

ભારેભાર ચિત્રોવાળાં, છથી પંદર વર્ષનાં ખાલકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈપણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તે ગામનાં ઉછરતાં ખાલકો અને જુવાનો હશે
તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતા શીખેલા પ્રૌઢો માટેનાં
પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ ખાખતમા બાળકો અને પ્રૌઢો
સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષર
જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાઓ
અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે ચૂકતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જુલાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં
રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં ખાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

ખાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છથી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાં વાચન રૂ. ૧-૨-૦

ખાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાંનું સુંદર વાચન :
જે મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

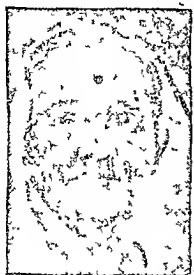
અશોક ખાલપુસ્તકમાળા (દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાંનું રસિક વાચન :
આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જુલાઈ ૧૯૪૩
ના અંકની જાહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૩૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે લખો :

ખાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબાઈ]

ખજાર પડી ચૂક્યું છે

ભારતજનની કરતુશાનું
સંપૂર્ણ જીવન

કરતુશા

કિંમત રૂ. ૧)

વી. પી. ખર્ચ ચાર આના.

છ અમૂલ્ય ફોટા સાથે આ પુસ્તકમાં બા અને બાપુ વચ્ચેના
અનેક પ્રસંગો તેમના સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર સાથે આપવામાં આવેલ છે.

દરેક લાયબ્રેરી વસાવી લે

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ :: પબ્લીશર્સ

૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુંબર્ધ-૨

ભ રમ રે ખા

ગુજરાતના એક ખાનદાન કુટુંબના કિસ્સા પરથી લખાયેલી શ્રી. સુનીલાલ વ. શાહકૃત નવી સાંસારિક નવલકથા : પાત્રોને ઝાળખી કાઢો, તો મૂળા જ રહેજો. કિં. રૂ. ૩૦.

રંગતરંગ : ભાગ પાંચમો

જ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત

હાસ્ય ખળળો : કિં. રૂ. ૧૫

પ્રણય અને પરિણય

નવલકથાની પ્રતો હવે જૂજ રહી છે.

કિંમત રૂ. ૩૦.

રૂપાનો ઘંટ

જાણીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહની રંગ, રસ, કુમાર-ભરી મુંદર નવલિકાઓનો રૂપાળો સંગ્રહ. એકેકથી ચંદ્રિયાતી નાતાઓ, લેખકની છબી ને જીવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૨૦

જગતના અરણ્યમાં

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમાં શાંતિ સિંચતા, મનોરમ શૈલીથી લખાયેલા રસિક દેખો-નિમંધો-નિરીક્ષણો, લેખકની છબી ને જીવનચરિત્ર સાથે. થોડી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૧૫૫ રૂ.

અપવાસ દ્વારા આરોગ્ય

કિં. રૂ. ૩૦

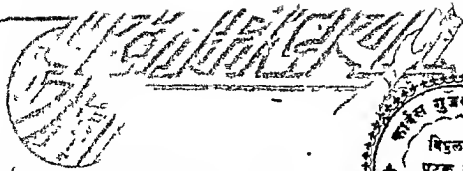
ગાંડીન ખાળખાસિક ૩-૦-૦ ગાંડીન ખાળખજાલિક ૫-૦-૦

હાસ્યમૂર્તિ શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત રંગતરંગ પાંચ ભાગ ૭-૮-૦

ખાલોધાનમાળા (૮૦ પૃ) ૩૦-૮-૦ ચાલો લાજવીએ (૧૨ પૃ) ૬-૦-૦

ખંદોર પટેલ (૨૦ પૃ) ૭-૦-૦ એ વૈદ્યુતમાં પાકું પૂકું ૬-૦-૦

જગજીવ

ગાથાઓ સંગ્રહ

લેખક :
શ્રી. રત્નલાલ ગાંધી

સ્વ. મી. ન. અમીન રજાઈક ગદ્યામાળા

છેલ્લાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો

કરતુરણા	સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર	૧-૮-૦
સાધના	ભોગીલાલ ગાંધી	૨-૦-૦
બહુન પ્રવાસ	જૂલેવર્ન	૩-૦-૦
હાસ્ય મંડોલ	બેકાર	૩-૦-૦
પ્રેમકન્યા	બેકાર	૨-૦-૦
નર્તકી	ઉમાકાન્ત	૫-૮-૦
ચિત્રલેખા	લગવતીચરણ વર્મા	૩-૮-૦
પ્રભુતામાં પગલાં અને બીજી વાતો {	ધૂમકેતુ, મેઘાણી, રમણલાલ દેસાઈ	૩-૮-૦
મિલન	નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય	૩-૦-૦
શ્રીમતી સીતા	(શ્રીકાંત શેષપર્વ)	૩-૮-૦
અધિમાન		૩-૦-૦
સરદવાણી	ચરદવાણી	૨-૦-૦
વારતી	સીતારામ શર્મા	૨-૮-૦
ખાલી ખોળો	"	૨-૮-૦
જર્મનીની આત્મકથા	ડુંગરશી સંપટ	૪-૪-૦
ધર્મોત્તમ મિલન	સર સધાકૃષ્ણન	૫-૦-૦
ગાંધીજીને જગવંદના	"	૨-૧૨-૦
ભક્તપ્રવા યાને તે કોણ ?	સ્વામી માધવતીથ	૩-૦-૦
શ્રી લક્ષ્મીસાધના	ભક્તિમાર્ગ	૧-૪-૦
શ્રી શક્તિમલિમા	"	૧-૮-૦
પ્રભુના પ્યારાં	"	૧-૪-૦
તારામતી	"	૧-૪-૦
જીવનસંખી	ડુંગરશી સંપટ	૪-૪-૦
ધરની રાણી	"	૬-૧૨-૦
સંસ્કારલક્ષ્મી	"	૬-૧૨-૦
ભાતભાતનું ભરતકાશ	લીલાવતી પટેલ	૧-૦-૦
આમ્રપાણી ભાગ ૧-૨	રામચંદ્ર ઠાકુર	૬-૦-૦
માનવલૈયાં	આંખરી ઉદેશી	૧-૮-૦
ખંભાળી જીવન અને સાહિત્ય	"	૧-૦-૦

નવાં વરસમાં તમારી લાયબેરીમાં નીચેનાં પ્રસ્તુતકો, તથા માસિક વસાવી જ્યો
એક આદર્શ રાજવીના જીવનની આબોહૂળ ઝાંખી કરાવતો સુંદર ચરિત્રગ્રંથ

શ્રી મંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

૮૦૦ પાનાના
દળદાર અથ

ભાગ, ૧-૨

મૂલ્ય અને ભાગના
રૂ. ૩-૧૨-૦

કે. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજના બાલ્યકાળથી અવસાન પર્યંતના

વિવિધ પ્રસંગો - લાલુવા, આ ગ્રંથમણિ તમારે વસાવવો જ રહ્યો.

સંખ્યાબંધ ફોટો-ચિત્રો અને આર્ટ પ્લેટોનાં સુશીભન સહિત

૨૦ વર્ષથી સ્ત્રીઉપયોગી વિષયોને રજૂ
કરતું ગુજરાતનું જાણીતું માસિક પત્ર

ગુણસુન્દરી

શ્રી-ઉપયોગી વિષયોના
ખાસ મનનીય લેખો,
જાણીતા કવિઓના રસ-
ભર્યા રાસ, જાણીતા
લેખકોની સુંદર સ્ટ્રીકી
વાર્તાઓ, ઓજસવતા
સમાચારો, બાળકો માટે
આલેખિમાળ

તંત્રી : શ્રી. જયવતી દેસાઈ
વાર્ષિક લવાજમ : દિદર્શ રૂ. ૪૫ : પરદેશ શિલિંગ ૧૦

આહ્વાન થયા હો તો આજે જ લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો.

વ્યવસ્થાપક, “ગુણસુન્દરી”, C/o હુહાણામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

ગુજરાત અને એના સીમાપ્રાંતોના પરમારો
અને ચૌહાણોના વીરતા અને નેક-ટેકના
ઇતિહાસનું મૂર્ત સ્વરૂપ હૂબહૂ રીતે રજૂ
કરતો વાર્તાના અને એના ઐતિહાસિક ગ્રંથ

પરમાર ધીરાવપાદિવ

ભાગ ૧-૨] ક્ર [મૂલ્ય રૂ. ૮]

ખુલહળખંડો દેવડા

ભાગ ૧-૨ મૂલ્ય રૂ. ૬૫

આ-ઐતિહાસિક નવલને દરેક પુસ્તકાલયે
વસાવવી જ પડશે.

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાના ઇતિહાસ
જાણુવા માટે વસાવો

મહાસભાના ઇતિહાસ

ભાગ ૧-૨-૩

મૂલ્ય ત્રણે ભાગના રૂ. ૧૧)

ગુજરાતનાં બે મહાનગરો

વડોદરા અને સુરત

મૂલ્ય ૦-૮-૦ ભા. ૧-૨ મૂલ્ય રૂ. ૧)

બાળકો અને મોટાંને આ બે મહાનગરો-
નો પરિચય રસમય શૈલીએ આપે છે.

મંગાવવા માટે
આજે જ લખો: હુહાણામિત્ર પ્રિ. પ્રેસ-રાવપુરા, વડોદરા.

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં પ્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રશ્નોની વિવિધતા છે, જીવનનો ધબકાર છે, શૈલિની નવીનતા છે, તમારી લાયબ્રેરીમાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિવડશે.

નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ કાંટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામડું જ્યાં	લેખક : રતિલાલ અક્ષાહી	૩-૦-૦
	પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને યીજી વાતો	લેખિકા : લાજુબહેન મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૬ દવાનો છેડલો ઘુંટડો		
	અને કુદરતી આરવાર લેખક : ભૂપતરાય દવે	૨-૧૨-૦
૭ દૂધ : મૃત્યુલોકનું અમૃત	લેખક : કાંતિલાલ શાહ	૨-૦-૦

વિવેચનસંગ્રહ

૮ નિકપરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ	૨-૮-૦
	આ ઉપરાંત	
૯ લક્ષસાધના	લેખક : સોપન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	અનુ. લોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦
૧૧ હિંદ વિશ્વયુદ્ધના વમણમાં ડુંગરશી સંપદ		૧-૦-૦
૧૨ ૧૯૪૩નાં પગરણ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીની યજ્ઞજ્વાળા	કરમનદાસ આશ્રેષ્ઠ	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં બધાં જ પુસ્તકોની સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકાલયે એ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવચંચના'ની સાઇઝનાં
૧૯૪૩-૪૪]	પાકું પૂકું. દિરંગી જેકેટ રૂ. ૭-૮-૦
	પો રૂ. ૧-૦-૦

૨ પારિભાષિક જ્ઞાનકોષ	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાયબ્રેરીમાં
[રાજકારણ]	તો હોવું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦

મારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મેડોજ સ્ટ્રીટ, કોટ-મુંબાઈ.
૧૬, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ.

સંસારચક્ર ગ્રંથાવલિ

લેખક : સોપાન

દર મહિને એક એવા બાર પુસ્તકો

મનોરમ સંપુટ.

અગત્ય થયેલ:

- ૧ પતિદેવ (બીજી આવૃત્તિ)
- ૨ અર્પણ સૌભાગ્યવતી
- ૩ તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી
- ૪ ચિ. કુમાર
- ૫ માતૃશ્રી
- ૬ ચિ. મુકન્ડા
- ૭ નર્મદા

હવે પછી

- ૮ ભાભી
- ૯ સૌ સમાને
- ૧૦ સામુજીની મેત્રામાં
- ૧૧ નરુજી
- ૧૨ ભાઈ અને બહેન.

સંસારમાં કલેશ અને કુરૂપવાને દાખો પવિત્ર
ને પરમ સૌંદર્ય દર્શાવતા, જેને નોંચાવા
અમૃતનું સિંચન કરાવતા આ પુસ્તકો જીવનસતતા
પ્રત્યેક કુટુંબે વસાવવા જ પડશે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭

ગ્રંથાવલિના આલેખક યશ
સંસારમાં-જીવનમાં પરિભ્રમ
અગતાવતો આ સેટ મેળવી લે.

બે નવલકથા અને એક
વાર્તાસંગ્રહનો મનોહર ગ્રેટ-

- મુંદર જેકેટ
- નયનસ્પર્શી છકાવ
- ભાવનાએ સ્થાન

લલિત સાહિત્યમાળા.

એકસાથે ત્રણ પુસ્તકો

રૂપિયા ૭ માં.

૧ : કલ્યાણમૂર્તિ.

લેખક : શ્રી. સોપાન.
સામાજિક નવલકથા જેમાં
સીનું પાત્ર એના પૂર્ણ
રૂપનું દર્શન કરાવે છે.

કિ. રૂ. ૨-૮-૦

૨ : માલિની.

શ્રી કરસનદાસ માણેક
મૌલિક અભિનવ વાર્તાસંગ્રહ.
સુપ્રસિદ્ધ કવિ અને "વેશપાચન"
એમની એક વાર્તાઓનો સંગ્રહ
જીવનના પાસે રત્ન કરે છે

કિ. રૂ. ૨-૮-૦

૩ : પાણીના સાધિયા.

શ્રી. હેમન્દ્રકુમાર રાય
પ્રેમ અને ત્યાગ-જે સનાતન
તત્ત્વોને ગ્રંથી બંગાળના મધુર
અદ્ભુતને આમાં આલેખવામાં
આવ્યું છે.

કિ. રૂ. ૨-૮-૦

શ્રેષ્ઠ લેખકોનાં પુસ્તકો ઉત્તમ મિત્રની ગરજ સારે છે.

સ્વ. શરદાબાબુ કૃત :		રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય	
શ્રીકાંત ભાગ ૧ થી ૪	૧૧-૦-૦	અમી	૩-૦-૦
પદ્મીસમાજ	૧-૮-૦	તરુણ ભારત	૨-૪-૦
સ્વામી	૧-૮-૦	મીઠાવેરો ભા. ૧-૨	૦-૪-૦
છબી	૧-૮-૦	ગરીબાઈનો યુગ	૦-૩-૦
પરિશ્રુતા	૦-૧૨-૦	સ્વરાજનાં ગીતો	૦-૧૦-૦
રમી	૨-૮-૦	આખરી ફેસલો ભા. ૧થી૪	૧-૪-૦
સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮-૦	સંપૂર્ણ કાર્ત્તવ્ય	૦-૮-૦
ભામદેવતા	૨-૮-૦	હરિજન ભાગવત	૧-૦-૦
ઉપદેશની આત્મકથા	૧-૪-૦	પ્રગતિશીલ જાપાન	૧-૦-૦
ચુંબન ને બીજા વાતો	૧-૪-૦	બેઝલ પાપ	૦-૧-૦
ખજવાનો ઉત્તિહાસ ભા. ૧-૨-૩	૧૦-૮-૦	નવયુવાન સુભાષ	૦-૮-૦
મધુચ્ય અને નભમંડળ	૧-૦-૦	દેશી રાજ્યો ને ફેડરેશન	૫-૦-૦
મૃત્યુ, શરીરવિજ્ઞાન, પ્રાણાયામ	૧-૮-૦	અમે પિંજરનાં પંખી	૧-૪-૦
કસરત અને ફોલ	૦-૧૨-૦	ભારતીય સ્વરાજ	૨-૮-૦
રમતો (વરરાય)	૦-૧૨-૦	આરંગલીનો ઉત્તિહાસ	૧-૧૨-૦
અકસ્માત અને તેના તાત્કાલિક ઉપાય	૦-૫-૦	સમાજવાદ શા માટે ?	૧-૦-૦
જીવનસંગીત	૨-૦-૦	શહિદી	૧-૮-૦
શિકાર	૧-૮-૦	રાણ રસ ભા. ૧-૨-૩	૨-૦-૦
પુષ્પાંજલિ	૧-૦-૦	ટ્રોલ્કેરી	૦-૧-૦
રજ્જીબંકા	૨-૦-૦	મુસોલિની	૦-૪-૦
દીર્ઘસ્તંભ	૧-૦-૦	સુસાદો કમોલ	૨-૦-૦
સ્વપ્નની છાયા	૧-૪-૦	તારુણદાર	૧-૪-૦
જોવાયેલા તારા	૧-૮-૦	ઈન્દ્રનો ઇન્કાર	૧-૮-૦
આત્માનાં તેજ	૧-૮-૦	નીતિશાસ્ત્રપ્રવેશ	૨-૮-૦
સમિધ (નવલિકાઓ)	૧-૮-૦	રામાયે બંધન	૧-૪-૦
દાગની ચક્રી	૧-૦-૦	દિવેશની વાતો ભાગ ૧ (પાઠ) ૨-૮-૦	
દીપમાળ	૧-૪-૦	સ્વેચ્છ-વિદ્યાર ભાગ ૧-૨	૨-૧૨-૦
આરસીની લીતરમાં	૧-૪-૦	આકાશનાં પુષ્પો	૧-૮-૦
જીવનનાં ફર્	૧-૮-૦	ચા-પર ભાગ ૧-૨	૨-૮-૦
કમ્બની લોકવાર્તાઓ	૧-૮-૦	માનવવિજ્ઞાનનો દષ્ટિકોણ	૧-૪-૦
વીર શાહલ અને બીજા વાતો	૨-૮-૦	શ્રી. સયાજીરાવનાં ભાષણ	૪-૦-૦
રૂઢિનાં બંધન	૨-૮-૦	ભાગ ૧-૨	

ગુર્જર અંધરતન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

યૌલાદેવી

(ખીછ સચિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(ખીછ આવૃત્તિ)

૪-૮-૦

કર્ણાવતી

૪-૦-૦

નવી નવલકથા

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

નવી નવલકથા આ મહિને

પ્રગટ થઈ છે.

૪-૮-૦

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુબાઈ દેસાઈ કૃત

ઈન્દુ અને રજની

૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ધન્ધ્ર વસાવડા કૃત

નરેન

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

અકથે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સોધાં ચઢાણ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ઘરેબાહિરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂર્જર અંથરતન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

આ નવાં પુસ્તકો

તમામ લાયબ્રેરીઓમાં હોવાં જ નોંધાયેલ.

મિલન,	નારાયણબાણુ કૃત	૩-૦-૦	ઉડુંવિધિ પરિચય	૦-૮-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦	દેહીઝ ગાઈડ	૩-૦-૦
ચરદ્રવાણી	ચરદ્રબાણુ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ	૧૧૦૦ પાના ૮-૦-૦
વિજ્યા	"	૨-૮-૦	ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ ગ્રુન્જસાલી લીક્ષનરી	૬-૮-૦
રેલુની મા	"	૪-૮-૦	૯૧૨ પાના	
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦	બાતાસી- બંગલોઝ નેવલિંગ	૨-૮-૦
જ્ઞાનદા	"	૨-૮-૦	કરમની કહાણી	૪-૦-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રણયપદ્ય	૨-૮-૦
ભાષી	"	૩-૮-૦	દ્રાવેલર્સ ગાઈડ	૩-૦-૦
ભાઈબહેન	"	૩-૮-૦	પંત્તીભક્તિ અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
કૃષ્ણકાન્તજી વિલ		૨-૮-૦	કલમ ચાણુક	બેકાર ૧-૮-૦
	જાદિમજાણુ કૃત		પ્રેમકથા	" ૨-૮-૦
દુર્ગેશનંદિની	"	૩-૦-૦	સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
પતિપત્ની નિરૂપમાહેવી કૃત		૨-૮-૦	અલ્લદના ખાં	" ૨-૮-૦
મોક્ષદા	"	૩-૦-૦	હું રાજા હોઉં તો	" ૨-૮-૦
ન્યોતિયનાં નવાં પુસ્તકો			રમંતા રામ	" ૨-૮-૦
હાથની બાપા		૫-૦-૦	હાસ્ય મંજીવ	" ૩-૦-૦
ચરીર સામુદ્રિક		૩-૦-૦	બલૂત પ્રવાસ	" ૩-૦-૦
વ્યાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય		૫-૦-૦		

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, પુસ્તકોચ્છેડ ટાપર રોડ
પૃથ્વીરામ સુરત

અમારાં પ્રકાશનો

ભારતના સંતો	૧-૮-૦	બાળકેળવણી	૦-૧૩-૦
૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત લાભાવલી		વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૧-૮-૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે	૮-૦-૦	મોન્ડીસેરી પદ્ધતિનો આદર્શ	૧-૨-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય-		તાલશાસ્ત્ર	૦-૧૨-૦
પ્રવૃત્તિ	૩-૦-૦	રામાયણરહસ્ય	૦-૬-૦
કુમારનાં સ્ત્રીસ્ત્રનો	૧-૮-૦	હાકપિંજર	૦-૮-૦
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ ભો	૦-૬-૦	વીર ગાર્હલિક	૧-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો		આર્યોની બોળબાણ	૦-૫-૦
ઇતિહાસ	૧-૧૪-૦	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય	
કસરત અને આરોગ્ય	૧-૧૪-૦	ભા. ૨ ભો	૦-૮-૦
કેટલાક રોગો ભા. ૨ ભો	૧-૧-૦	પરિમલ	૦-૫-૦
પ્રમતિને પંથ	૧-૧-૦	બાલવિજ્ઞાન ભા. ૩ ભો	૧-૮-૦
ભૂરચના	૦-૧૧-૦	અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો	૨-૦-૦
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૦-૧૪-૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત	
રોગ અને આરોગ્ય	૧-૫-૦	નામાવલી કર્તાની નામવાર સહ	૫-૦-૦
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૧૩-૦	જુ. પ્રવૃત્તિ, બાલ્યો ને હેઝો	
વિદ્યાશાળા	૧-૧-૦	ભા. ૧ ભો	૧-૮-૦
શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય	૦-૧૧-૦	બુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
સિંહ	૦-૬-૦	બાલકુન્જના પાઠો	૦-૪-૦
હિંદતા ઇતિહાસની વાતો	૦-૧૨-૦	સારી રીતમાલ	૦-૪-૦
આહારશાસ્ત્ર	૦-૧૪-૦	સ્વર્ગોત્તુ દોહન	૧-૮-૦

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

પુસ્તક ૧૯
અંક ૪

પુસ્તકાલય

એપ્રિલ
૧૯૪૪

તંત્રી : મણિલાલ મહારાષ્ટ્ર વ્યાસ
અવરેયાપક : વાઘજીભાઈ ના. અમીન (બી.કોમ)
મંત્રી : પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ દિ. વડોદરા.

અનુક્રમણિકા

	કેષક	પૃષ્ઠ
વાચનનું ધોરણ વિકસાવો — તંત્રીધાનેથી ...	૧૪૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું શ્રી. હોટાલાલ મા. કામદાર ...	૧૪૮
જગતનું મોઢામાં મોઢું પુસ્તક શ્રી. હોટાલાલ મા. કામદાર ...	૧૪૮
પુસ્તકાલય, અંધપાલ અને એની ફરજો	૧૪૪
કિતાબરૂપી જીવજીવો શ્રી. જાનુ જી. શુક્લ ...	૧૪૬
પુસ્તકપરિચય ઇ. સો. પટેલ, - મ. પ્ર. વ્યાસ, ચુ. પુ. શાહ	૧૬૦
નવીન દ્રશ્ય	૧૬૭
પુસ્તકાલયોની તપાસણી શ્રી. ના. નં. ચોકસી ...	૧૬૮
પુસ્તકાલયનોંધ	૧૬૯
વ. ડા. પુ. મંડળની જાહેરાત નં. ૩	૧૭૧

સામયિક હોલન

જાણુવરનું સાર્વજનિક શ્રી. રમજીરામ વ. દેસાઈ ...	૧૭૪
એક અમાગી દેશ (કાવ્ય)	૧૮૦
પુરાણપ્રસિદ્ધ મણિપુર	૧૮૨
દ્વિદનો વિદ્વાન ચીનાઈ મિત્ર સીત પુ-ટાંગ	૧૮૩
ખરી ખાનદાની	૧૮૪
પર્યટની પૂળ શ્રી. 'સપ્ત' ...	૧૮૬
જ્વાલામુખી ત્રિશુલવિષસ	૧૮૭
સાહિત્યનું એક ઉપેક્ષિત અંગ	૧૮૮
ત્રિશુલ્યાગ્રી મંથી	૧૮૯
દુનિયામાં હુઆમાં હુયું ગિરિચિખર ઝીરીકેકે નદો !	૧૯૨
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના, જાનામજો વગેરે	૧૯

વાચનનું ધોરણ વિકસાવો

—તંત્રીસ્થાનેથી

હુંમણું હુંમણું આપણા સાહિત્યમાં વિવિધ વિષય પરનાં અનેક પ્રકાશનો બહાર પડવા માંડ્યાં છે. તેમાં મુખ્યત્વે બેઘણે તો ટૂંકી વાર્તાઓ અને સળંગ નવલકથાઓનો ફાલ વધુ પ્રમાણમાં હોય છે.

ટૂંકી વાર્તા અને નવલકથા સિદ્ધહસ્ત લેખકે પ્રેરણાપ્રદ વસ્તુની આમખામ ચૂંધી હોય-તેમાંથી વાચકને કંઈક ને કંઈક નવીન જાણવાનું મળી આવે તેવી હોય-તેનું વાચન બહોળા પ્રમાણમાં થાય તે જરૂર ઈચ્છનીય છે; પરંતુ આને તો કેટલાંક ઊત્તરતી કેટીનાં સર્જનો પણ જહુસંખ્ય પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધ થવા માંડ્યાં છે અને એક યા બીજા કારણે જનતા એ પણ વાંચવા પ્રેરાય છે. ઉપર જણાવ્યું તેમ, ઉત્તમ વાર્તાકલાને વરલા લેખકોનાં એ વાર્તાસર્જનોનો વધુ પ્રચાર થાય તે ઈષ્ટ છે, પરંતુ એની સાથે સાથે કેટલુંક કચરા જેવું વાચન પણ-સારાની સાથે નરસું પણ પોસાય તેની માફક, આમજનતામાં ઘૂસી જાય છે, એની સામે લાલ-જાતીની જરૂર છે. કારણ, હજવા વાચનને નામે કેટલીક વાર કુરુચિપૂર્ણ તેમ જ અશ્લીલતાને માર્ગે ઘસડી જાય તેનાં સર્જનો પણ, વાચનવિવેક ન ધરાવનારાઓ સુધી જઈ પહોંચી એના વાંચનારને એક યા બીજા રૂપે નુકસાન કરે છે.

આ સંબંધે આટલું લખવાનું કારણ એટલું જ છે કે, હજી આટઆટલાં વર્ષો થયાં વિવિધ વિષય પર સંખ્યાબધ પુસ્તકો આપણે ત્યાં છતાં, આપણી અમજનતા હજી માત્ર વાર્તાઓ અને નવલકથાઓમાં જ રાચે છે. તેમનામાંના ઘણા જ શોડા મારામાઠા વાચનનો વિવેક વાપરે છે અને એવા વિવેકશીલ વાચકો હોય છે તેઓ તો ઉચ્ચ કક્ષાના વાચન તરફ જ પ્રેરાય છે

આપણે આપણા આમજનના વાચનવિકાસ માટે પ્રયાસ કરવાના છે. તેઓ માત્ર આધુનિક ઢગની માત્ર પ્રેમત્રિકોણાત્મક વાર્તાઓના વાચનમાં જ રાચ્યા કરે એ હવે આપણે નહિ ચલાવી લેવું જોઈએ. એમને એ દુનિયામાંથી આગળ લાવી એથી

વધુ પ્રભાવશાળી અને પ્રકાશમાન દુનિયાનાં દર્શન કરાવવાં જોઈએ; એ માટે દરેક પુસ્તકાલયના અંધપાલે હવે કટિબદ્ધ થવું જોઈશે.

તમે તમારા પુસ્તકાલયમાં અવતા માત્ર ટૂંકી વાર્તાઓ અને નવલકથાઓમાં જ આનંદ માણતા તમારા વાચકોને કહો, કે તમારી આ સપાટી ઉપર જ તથા કરવાની વૃત્તિને જરાક આગળ વધારી દૂબકી મારતાં શીખો અને તેમાંથી તમને કંઈક નવીનતા મળશે. સાગરની સપાટી પર જ નવાં કરનરાઓ કરતાં સાગરના અતલ ઉંડાણમાં દૂબકી મારનારાઓ જ મહામૂલ્યવાન મોતી મેળવી શકે છે, તેમ તમે પણ વાચનરસનો ઉપરટપકેનો આસ્વાદ ત્યજી દઈ એ રસના ઊંડાણમાં દૂબકી લગાવતાં શીખો અને તમને મહામૂલ્ય મોતી મળી આવશે.

એમને વધુમાં કહો કે, વિવિધ વિષયમાં ક્રમે ક્રમે અંચુપાત કરત થાઓ. અને તે તે વિષયનાં પુસ્તકોમાં એમને રસ ઉત્પન્ન થશે એટલે એમની એ રસવૃત્તિ વધુ ને વધુ જિજ્ઞાસા દાખવશે; પરિણામે તેમના જ્ઞાનમાં વૈવિધ્યભર્યા જ્ઞાનસંચય કરવા પ્રેરાશે.

એટલે, તમારા વાચકને આજના માત્ર હલકા કે ઊતરતી ઠોટીના સાહિત્યમાંથી ઉપર લાવો અને એને વિવિધ વિષયના સાહિત્યનો રસાસ્વાદ આપતા રહો.

આટઆટલાં વર્ષો થયાં આપણે ત્યાં પુસ્તકાલયો ચલે છે, શામશાળાના શિક્ષકો અને કરુણા પુસ્તકાલયોના અંધપાલો વાચનપ્રચાર-શિષ્ટ વાચનપ્રચાર માટે આટઆટલી જહેમત ઉઠાવે છે અને નાણાંનો સારો વ્યય કરે છે તેવું પરિણામ, વાચકો માત્ર વાર્તાસાહિત્ય પાછળ જ રચ્યાપચ્યા રહે એટલું જ હોય તો ખરેખર, એ આપણે માટે શોચનીય જ લેખાય.

અંધપાલ ણંધુઓ ! વધુ બહત થાઓ, તમારા વાચકોનો વાચનરસ ઉચ્ચ કક્ષાનો થાય તેવા પ્રયત્નો ગતિમાન કરો અને એ પ્રયત્નોને સાર્થક ણનાવો.

વર્તમાન સાહિત્ય : (એક નમ્ર સૂચન)

આજનું સાહિત્ય કેવળ કવિઓ અને વેખકો માટે જ સર્ગનું દોષ તેમ જાગે છે. સામાન્ય વાચક તેમાં અંચુપાત કરી શકતો નથી. એટલે આજે સાહિત્ય સર્વ જનતાનું મરી આદિત્યકરિતું જ બન્યું છે. દિવમે દિવમે વિચાર કરતાં શબ્દોનો આડંબર વિશેષ વપરાતો જાય છે. તેથી તેથી આપાકિષ્ણતા સમજવા જનતાને ધન્ય તાપ્તીમની આવશ્યકતા રહે છે.

તેથી તાપ્તીમ આપવા કે મેળવવા ધર્માખરાં કુટુંબો અગ્રણ્ય દોષ છે; ને કે પડોદરા રાજ્યમાં તો સરકારે તે માટે દુરુતિવાત શાળા શિક્ષણ, પ્રૌઢ શિક્ષણ વર્ગો, વિદ્યુત પ્રૌઢ ગિદ્યાલુ વર્ગો અને પુસ્તકાલયોની યોજનાઓ કરી રાજ્યની જનતાને સાહિત્યમાં રસ લેતી કરી મૂકી છે. તો પણ ધણે ભાગ નિરક્ષર અને જીવન કેટલાક આવશ્યકિત્ય કે વાર્તાસાહિત્યથી ઊંચી કક્ષાએ પડેાંથી શક્તા નથી-પડેાંચવા પાછળ તેમનો પ્રયત્ન દોષ તો પણ ધણી વખત ઉચ્ચ સાહિત્યના વિષયનિરૂપણ પાછળનો આડંબર તેના વિદાસને અટકારી દે છે. એટલે ખરેખર સાહિત્ય ગામડે ગામડે ઘૂમી વળું નથી એથી એટલી તેની કિંમત ઓછી જ.

શંભુભાઈ માધવલાલ રાવળચાગી

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

નાગપુરથી બાંગ્લાયી સમૃત્તિ વિદ્યાપીઠ તરફથી પ્રો. ડી. કે. ગર્ગે તથા શ્રી. બાન-
ગાજી હઠાસના તરીપદ હેઠળ 'ભારતી' નામનું અંગ્રેજી ત્રૈમાસિક શરૂ કરવામાં આવ્યું
છે. આ સમ્યા પણ હિંદી સમૃત્તિના અભ્યાસ માટે તાજેતરમાં બે ગ્રંથાવલયા આવી છે

* * *

ગુજરાતના કવિતા ભવને 'એક પૈશે એકની' માળાની ઢગ પર 'છાંટા ગંધ' (ટૂંકી વાર્તા) ની માળા શરૂ કરી છે. આ માળાનું પુસ્તક દર મહિને નીકળશે અને તેમાં એક સંપૂર્ણ વાર્તા હશે (લખાઈના પ્રમાણમાં એકથી વધારે પણ હશે) આધુનિક ગુજરાતના શ્રેષ્ઠ લેખકોની વાર્તાઓ ઉપરાંત, પગલાવાના અનુવાદોનો પણ તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવશે. આ માળાના રૂદ તથા આદ્ય એકસગ્રા ગૃહો. પહેલી બે પુસ્તિકાઓ શ્રી. માણેક બદોયાધ્યાય અને શ્રી આનંદશંકર રેની લખેલી ગદ્ય પડી ચૂકી છે. પુસ્તિકાનું મુલ્ય ચાર આના તથા વાર્ષિક લખાઈનું પોસ્ટેજ સહિત રૂ. ૩) છે

* * *

બપુરમાં ભગનાર અખિન દિંદિ દિંદી સાહિત્ય સમેનનના પ્રમુખ તરીકે પદિત ઈદ્રિ નિધાનાઅપતિની ચૂંટણી દરવામાં આવી છે. પદિત ઈદ્રિ પ્રખ્યાત દિંદી વેખક હોના ઉપગત નિનીના દૈનિક 'અર્જુન'ના અધિત ૭ તથા અખિન દિંદિ દિંદી પરના મળાના અખ

* * *

મુબદ્દના 'વિવિધવૃત્ત'માં શ્રી. પી. જી. કાનેકરે ("ગાદાવ્રમવામાં") એક લખ-
માળા પ્રમટ કરી છે. તેનું નામ "નાટ્યના માગ કટનાક રમરણ" છે. આ વેખમાળા મહારાષ્ટ્ર ગમ્મિના વિકાસ પર સારા સગ્મો પ્રમાશ પાડે છે, આખી વેખમાળા તના તેનો બીજો ભાગ થોડા સમયમાં પુસ્તકાલે બહાર પડશે

* * *

કાણુન વિશ્વવિદ્યાનયે માધ્યમિક ડગવણીમાં સીખનાતી પદેશી બાપાઓમાં ઉદ્દેગો સમાવે કર્યો છે

* * *

૧૯૪૫ ના ડિસેમ્બરમાં મળનારી અખિન દિંદિ પેનીત્ય પગિપદના પ્રમુખ પગી પ્રો. પી. વી. કાણેની પસદગી કરવામાં આવી છે. નાતાનના તરેવારોમાં બનાગમમાં મળેલી મેકમાં તે અખિન દિંદિ પી. ૧. એન રૂડના સ્તિનિધિ દતા

* * *

આપને ત્યા પુસ્તકપ્રમાનન સન્ધાનો દત્તિદાન બહાર પડે તે વિરમ વરતુ છે. નોં પડેના ના પુસ્તકના અખડાનદગ્ગે "ઉત્પત્તિ, ગિતિ અને ભવિષ્ય" નામથી સગુ નાસ્તિન વધક કાર્યોનયનો દત્તિદાન બહાર પાડ્યો હોના, પગતુ તેને તો આજ બગબગ નીમ વર્ષ થના આના છે

આ તો સમ્યાની વાત થઈ પરતુ ખાનગી માલિકીની પ્રમાશન સમ્યદોના

ત્રિપાઠી કે મહાદેવ રામચંદ્ર જગજીવે કે મૂર્તિ અંચરન કાર્યોદય જેવાનો-ઇતિહાસ બહાર પડે તો તેમાંથી ઘણું જાણવાનું મળી આવે.

અંગ્રેજી પ્રકાશનોથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ' મેકમિલન કં. ' નો આવેલ ઇતિહાસ-૧૮૪૩ થી ૧૯૪૩ સુધીનો- ' હાઉસ ઓફ મેકમિલન ' (House of MacMillan) ના નામથી પ્રસિદ્ધ નવલકથાકાર આર્થર્ મેળને લખ્યો છે, તેમાંથી પ્રકાશકોને ઘણું જાણવાનું મળી આવે છે.

* * *

યુદ્ધની શરૂઆત પછી પોલેન્ડ વિષે તુર્કી ભાષામાં લખાયેલ પ્રથમ પુસ્તક, તુર્કીમાં વેચવા માટે મુકાયું છે. સુપ્રસિદ્ધ તુર્કી પત્રકાર ડૉ. સાદિય અલ્ટાયમનું તે લખેલ છે, અને તુર્કીની પાલ્કમેન્ટના પ્રસિદ્ધ સભ્ય મિ. હમેત ચાશ્મિને તેની પ્રસ્તાવના લખી છે. પુસ્તકમાં પુષ્કળ ચિત્રો છે તથા તે આઠ પ્રકરણમાં વહેંચાયેલ છે.

* * *

વિન્નો યુનિવર્સિટીના પોલિશ પ્રોફેસર કોસિયાકોવ્સ્કીએ ફ્રેન્ચ ભાષામાં ' સૈકાઓ થયાં પોલેન્ડ અને પર્શિયા ' (Poland and Persia across centuries) નામક લખેલ પુસ્તક તહેરાનમાં પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકે તહેરાનના વિદ્યાર્થીઓમાં ખૂબ રસ ઉત્પન્ન કર્યો છે. વર્તમાનપત્રોએ પણ તેની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી છે. ધરાનનું વર્તમાનપત્ર 'કેહજન' (Kohjan) પુસ્તકની સમાયોચના લેતાં જાણીએ છે કે ' યુદ્ધ પછી ધરાન તથા પોલેન્ડનો સંબંધ વધારે ગાઢ થવો જોઈએ, બીજા વર્તમાનપત્ર ' ઇટલાટે ઇરાન ' (Etelaate Iran) તો પોતાની કટારોમાં પુસ્તકનું પુનર્મુદ્રણ શરૂ કરી દીધું છે.

* * *

પ્રેકેસર આઈનરડીનનાં પુસ્તકોની બે હસ્તલિખિત પ્રતો કન્સાસ શહેરમાં તાજેતરમાં હરરાજીથી વેચવામાં આવી હતી. તેમાંની એક પ્રેકેસરના પોતાના હસ્તાક્ષરોમાં તેમના પ્રસિદ્ધ સાપેક્ષવાદના સિદ્ધાંતની પ્રત હતી. આ પ્રતોની કિંમત ૧ કરોડ ૧૫ લાખ ડોલરના વોલેન્ગોન્ડક ઉપર હતી. આ હસ્તપ્રતો વૈશિષ્ટ્યનના કોંગ્રેસ પુસ્તકાલયમાં કન્સાસ શહેરના રાજ્યમાં આવશે.

* * *

ગાંધી.તા. ૫-૬-૬૨થીઆરીએ. ' નવાકાળ ' ના તંત્રી શ્રી. યશવંત કે. ખાડીલકરના પ્રમુખપણા હેઠળ કોલ્હાપુરમાં મરાઠી પત્રકાર પરિષદની ચોથી બેઠક મળી હતી. તે વખતે પ્રમુખે પોતાના ભાષણમાં પત્રકારિત્વમાં જોડાવા છુટ્તા સુવકોને ચેતવણીના સૂર સંભળાવ્યા હતા.

કોલ્હાપુરમાં બે મરાઠી દૈનિકો, એક ડઝન સાપ્તાહિકો, એક અર્ધ-સાપ્તાહિક અને બે માસિકો પ્રગટ થાય છે. આ દેશમાં જાપાનનાની શરૂઆત થઈ ત્યારથી મરાઠી ભાષામાં પ્રગટ થતાં વર્તમાનપત્રો તથા સામયિકોનું એક પ્રદર્શન ત્યાં ભરવામાં આવ્યું હતું.

સુવકોના તંત્રીપદ હેઠળ આવતાં હસ્તલિખિત સામયિકોનું પ્રદર્શન પણ ભરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રગતિશીલ રેખાનું મહત્ત્વ ઉદ્ધૃત બાનાના મહા નિ વાનિયની પત્રોત્તરમાં મૃત્યુતિથિ ઉત્સવની યોજના કરી ગયા છે. ધાર્મિક મોગન રાસનના જેવા તથા શ્રિદિન શાસનના ગરબાતના અમથમાં દિલ્હીમાં થઇ ગયો અત્યાચારુવી ફાગની બાપાના નખાગમાં ઉપયોગ થતો હતો તેને બદલે આ કવિએ મોઝની સામાન્ય ભાષા ઉદ્ધૃતો ઉપયોગ કરી કયો

મોગનોના સમથમાં હિંદુ મુઝનીમ સન્મૃતિના ઐક્યો ધાર્મિક પ્રતાપનો, તેને વધુ હિંદુઓ તથા મુસનમાનો અગત મિત્રો, શિષ્યો તથા પ્રસસકા હતા

* * *

“એલિન વિલ્હીને હરણે છે.” આ તીર્થ નાથી બહુના નહિ આ તા એક બીજાના પુસ્તકની વાત છે એવિનના યુદ્ધવિષયક બાનણાના સમ્રથ તથા ગાંધીના દમ્તાવેત્તેની નીચે આદિતિ મોઝો પ્રકાશન મહિરે પ્રગટ કરી તેની પચાસ નાખ નખના ઉપડી ગઇ છે. વેન્ડેન વિખીના પુસ્તક ‘વન રહસ્ય’ની અત્યાચારુવીમાં પચીસ ભાગ નખના ખપી છે, તે જોતા આ વેચાણ અદિતીય ગણાય

* * *

મુમ્મ કોનિકનના મહત્ત્વની તની શ્રી આર કે પ્રમુ બીનની પ્રતુરમાં ગાંધીનું એક હાનચરિત્ર નેચા કરશે તેમાં જગતભ્રમથી તનન અપાવન મ તરિઓનો સમાવેશ કરવામાં આગે મુખ્યત્વે ‘હિંદ મિત્ર’ તે પ્રગટ કરના મહત્ત્વની મેચ શ્રી એન આર મચાલીએ પછેતચન તમી આપવાનું સ્વીકાર્યું

* * *

દશિણુ આકોટ ઉચ્છિદ્ધકમાં આવન તરનનેતરની ગાંધી મિત્ર એસાગમેએ ગાંધી હના આવતા જન્મોત્સવ પ્રસંગે સમૃત્તમાં મે પુસ્તક પ્રગટ કરના નિર્ણય થયો છે. દરેક પુસ્તક માટે રૂ. ૨૦૦)નું પાંચતોપિ આપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકના વિષયો નીચે મુજબ છે (૧) સમૃત્ત પદમાં ગાંધીનું નિવૃત્ત જન આગમાં એક ૨૦૦૦ પમિનું લોનું જોઇએ, (૨) નખણા તથા રાગતરિ જનના ગાંધીનું તત્ત્વનાન પા સમૃત્ત પદમાં વખાનું જોઇએ મે એસાગમેએ ૨૦૦ પમિનું એ જાન જોઇએ

* * *

દેસાનાની આનમનિયા યુનિવર્સિટીએ માસિનના નાનિનિતો દમ્તાનિગિત પ્રતોનો વિરન સમ્રથ પ્રાપ્ત કયો છે આ સમ્રથમાં તા.રજ તથા ત્રાગ પછે નખાવન રણ દના પ્રતો છે અને હિંદુ તત્ત્વજાનની ર્થી ગાંધીઓનો તેમાં સમાવેશ થઇ ગયો છે આ માટેની ૨૨૦ પ્રતો વે ના ચાદિયને ત્રાગી તથા ૨૦૫ ર્દિની તત્ત્વજાનની છે તાખામોને ત્રાગી છે તાખીનામાં પુરાણો, ધર્મશાસ્ત્રો, સગીત, વૈદક, ખગોળ, વ્યાપ્તિ રહે છે આ નખદ માટેના તેમજ લખાણોના મોગ બાજા નામ ન નિઝામ સમ્રથના તેલિજના પ્રતાપ તરિઓ તથા નેખકોના વખાઓનો છે આ સમ્રથ માટેની એ દમ્તાનિખિત પ્રતોનાની નિપિમા વખાવેન લોનાનું માનવામાં આવે છે એ મ. મ પૂર્વે ૩૦૦ થી વધુ પ્રાચીન લોનાનું માનવામાં આવે છે

મોગમાનિયા યુનિવર્સિટીએ આ સમ્રથમાં ‘મ. ન. ઉદ્ધૃત’ ત્રાગ જેવો છે અને

જગતનું મોટામાં મોટું પુસ્તક

ચાલુ વર્ષમાં જગતનું મોટામાં મોટું પુસ્તક તૈયાર થઇ ગયે છે તે એટલું મોટું છે કે તે પૂરેપૂરું પ્રગટ થઇ ૧૮૨૦ નહિ તે આધુનિક 'ડૂમ્સડે બુક' (Doomsday Book) છે હવેના માણુઓની મદદથી તે નવા કંપામાં આવી છે, તેમાંના ધણાખગઓએ પોતાની મદદ અર્થે આખી પતી ડાયક્ટરોએ દેના દરેક ખેતરની માપણી કરી છે તથા દરેક પેટ્ટ સાથે વાતચિત ૧૭૧૦૮૫માં મુગ 'ડૂમ્સડે બુક' લખાઇ ત્યાં પછી પહેલી જ વાર ઇંગ્લંડ અને વે સના મતરાનું આપણને સાચું ચિત્ર પ્રાપ્ત થયે આગળના કુત્તા આ ચિત્ર ધણુ વધારે તાદ્દન રશે

નકશાઓમાં દરે ખેતરની તથા જમીનના ઉપયોગની વિગત આપેલી છે જે આ નકશાઓને પામ પામે મુકામાં આવે તો ૫૦,૦૦૦ ચોગ્રમીટરની જગ્યાની જગ્ પડે ત્યારે રેન્ડમાં ધણુ અદ્યતન પ્રશ્નોનો સમાવેશ થાય છે ખેતરોને મળતો વીળીપ્રવાહ, ખેતરનું ભાડું, ફળદ્રુપતા, ખાતનો ઉપયોગ તથા સુદ્ધસમયનું મેડાણ—આ બધાનો તેમાં સમાવેશ થાય છે

જૂની 'ડૂમ્સડે બુક' વિન્ન્ટા વિનિયમે (William the conqueror) તૈયાર રાવી હતી તેના તેના મુખ્ય હેતુ મેડૂતો પામેથી પોતાને જગા પૈમા, પાક અને જમીન મુગી ગત તેનેનો તે

આના પછી આ જમીનના કમને કની રીતે તથા ગણે લીધા તે સબધી રામએ મોગી સભા મોનાવી ગભીર વિચારણા ચનાવી પછી તેણે ઇંગ્લંડના દરે વિભાગમાં પોતાના માણુઓ મો આ આ નાં એ પગણમાં જર્લ એ તપાસ કરવાની હતી કે, ગમને પોતાની જમીન કેટલી હતી જમીન પર જગ્યા હતો અથવા તો દર વર્ષે ગમએ પગણા માથી શુ વસુનાત કરવી ?

આ મગી કરી તે મેગકતા નિશ્ચિનના માણુસોને નગનગ પચાસ વર્ષો નાગ્યા હુદા જ હેતુથી વધારે ના ના કરતા ખેતીવાડીની નરોમાગી સનાને મે વર્ષથી સહેજ વધારે વખત લાગ્યો

મેડૂત તથા દે નમને નાણા તથા સુદ્ધ પછીના વર્ષોમાં ગદ્દ ગવાના હેતુથી નવા રેકર્ડની યોજના ગાના આવી છે ખેડૂત સંવેષગેએ નગનગ ગણ નાખ ખેતરોની તપા સણી રીતે ગમથી મા ને મેડૂતના ધનના અપડાના છાપગ તથા ટોરોના આરોગ્ય સુધીની દરેક દરે માતની તેઓએ નોધ લીધી છે

છાગલાલ માનસિંગ કામદાર

* પહેલા વિવિધ રાજના હુકમથી તૈયાર કરવામાં આવેલ, જમીનની માપણી, તેમની માવિષ્ટી તથા કિમત નાં હેતુ ૧૮૨૦-૧૮૪૦

પુસ્તકાલય, ગ્રંથપાલ અને ઐની ફરજો

પુસ્તકાલય :

પુસ્તકાલયને માનવજીવનમાં ઉત્પન્ન થતાં વિચારોના જીવનતત્ત્વોની ખાણની ઉપમા આપીશું તો તે અસ્થાને નહિ જ ગણાય. કારણ કે માનવજીવનમાં જે કંઈ ઘટનાઓ બને છે, પછી તે કોઈપણ પ્રકારની હોય, તેને પુસ્તક આકારે સર્જી શકાય છે, અને જગત સમક્ષ રજુ કરી તેનું સ્વરૂપ શોધી શકાય છે. જગતસમક્ષ એ ઘટનાઓ રજુ કરવાનું મુખ્ય સાધન તે પુસ્તક અને પુસ્તકને સંગ્રહી રાખવાનું સ્થાન તે પુસ્તકાલય. પુસ્તકાલય પ્રગતિ ઇતરમાં અગત્યનો ફાળો આપે છે. પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોમાં ઇતિહાસ, સમાજશાસ્ત્ર, ધર્મશાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, તત્ત્વજ્ઞાન, રાજકારણ વગેરે પ્રશ્નોની જાણવટ કરતાં પુસ્તકો હોય છે. એ પુસ્તકોના વાચનથી પુસ્તકમાં નિર્દેશાએલા વિચારો તથા પ્રશ્નોનું માનવજીવનમાં આભેદુલ્ય પ્રતિબિંબ પણ પડી શકે છે. અને મનુષ્ય તે પ્રમાણેનું જીવન ધારે તો જીવી શકે છે.

આ પ્રમાણે પુસ્તકાલયને સહવર્તન, સચ્ચારિત્વ, સુધારા વગેરેનું સર્જનસ્થાન પણ કહી શકાય. પોતાના દેશની ઇતિહાસકથાઓના રોમાંચક વાચનથી મનુષ્યનું સ્વદેશાભિમાન વિશે જાગૃત થઈ રાષ્ટ્રજીવનમાં પોતાનો ફાળો આપે છે. ધાર્મિક પુસ્તકોના વાચનથી માણસનું આધ્યાત્મિક જ્ઞાન વધે છે. સામાજિક પુસ્તકોના વાચનથી સમાજસુધારામાં આગળ વધે છે. એવું જ બીજા વિષયના પુસ્તકો વિશે પણ બને છે. જ્ઞાન પદ્ધતિવાની શક્તિ પણ પુસ્તકાલયમાંથી જ મેળવી શકાય છે. આ પ્રમાણે પુસ્તક અને પુસ્તકાલય મનુષ્યજીવનમાં એકબેકનાં પૂરક બની સમાજમાં રાષ્ટ્રીય જાગૃતિ, સમાજજીવનની સુરક્ષા તથા આધ્યાત્મિક જ્ઞાન અને ઇતર શક્તિઓનાં બીજા વાવે છે. આથી સમાજના મનુષ્યોની વિચારસરણી વિકસે છે, ફાયે છે, ફૂટે છે અને હેવટે મહેકે છે, એ પ્રતાપ પણ પુસ્તકાલયનો જ કહી શકાય. અજાગૃત, આમાં થોડો ધણો ફાળો સંગતિ અને વિશાળ અનુભવનો હોઈ શકે છે. પરંતુ વધારે સેવા તો પુસ્તકાલય જ એક યા બીજો સ્વરૂપે આપે છે; માટે જ પુસ્તકાલયની ખાસ આવશ્યકતા છે.

એક કવિએ કહ્યું છે કે—“ પુસ્તક ગુણનું કયન મયન કરવાથી સીમા,

કરે કારમાં કામ હાથ પગ પણ પૃથ્વીમાં. ”

એ ઉપરથી પુસ્તકની શક્તિ કેટલી છે તેનો સદજ ખ્યાલ આવી શકશે. એ શક્તિ મનુષ્યજીવનને પ્રાપ્ત થાય એ હેતુ પણ પુસ્તકાલયની આવશ્યકતા પૂરવાર કરે છે. પુસ્તકમાં સંગ્રહાયેલી શક્તિઓને જે માર્ગે વાળી હોય એ માર્ગે વાળી શકાય છે. એ કાર્ય વાચકવર્ગનું જ છે. વાચકવર્ગ પુસ્તકની શક્તિઓને શાંત સુખી, હાલપણ કે ભવ્યકર પેટીના કોઈ પણ માર્ગે વાળી શકે છે. પરંતુ એ પેટીના સન્માર્ગ પંથે જ ને એ શક્તિઓને વાળવી હોય તો એ માટે એક કાર્યક્રમ માર્ગદર્શકની જરૂર રહે છે. એ માર્ગદર્શક એ કામ ધણી સુંદર રીતે કરી શકે છે. અને એ માર્ગદર્શકનું કામ ને કોઈ કરી શકે એમ હોય તો તે ગ્રંથપાલ જ છે. કારણ કે માર્ગદર્શક વાચકવર્ગના સ્વતંત્ર પરિચયમાં રહેતો હોવો

નેષ્ટિએ. અને પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં અંશપાત્ર સિવાય અન્ય કોઈ પણ વાયકવર્ગ સાથે નિકટનો સંબંધ ધરાવનાર નથી.

અંશપાત્ર :

“અંશપાત્ર એટલે પુસ્તક આપ-લે કરનાર અને સાચવનાર વ્યક્તિ” આટલા શબ્દોમાં આજે તો અંશપાત્રની વ્યાખ્યા આમજનતામાં પ્રસરેલી હોય છે. અને આમ પુસ્તકાલયના ઘણાખરા અંશપાત્રો પણ એમ જ માને છે. પરંતુ મારી સમજ એથી જુદી છે. હું એવી માન્યતા ધરાવું છું કે, પુસ્તકવાચનનો શોખ અને વાંચના ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ ફેળવી તથા એવી જ બીજી અગત્યની ફરજો વાયકવર્ગ પ્રત્યે બજાવી વાયકવર્ગમાં સર્જન રેડનાર વ્યક્તિ તે અંશપાત્ર. મહાપુસ્તકાલયના અંશપાત્રો મારી માન્યતાને સાચી પાડે છે એવું હું મારા પોતાના અનુભવ ઉપરથી કહી શકું છું.

પ્રગતિશાળી અને રચનાત્મક દેશોમાં તો વિભાગીય અંશપાત્રો હોય છે. પુસ્તકોના વિભાગ કરી તેમને ક્રમબદ્ધ ગોઠવવામાં આવે છે. એ વિભાગો જેવાં કે સામાજિક, ઐતિહાસિક, ધાર્મિક, તત્ત્વજ્ઞાન વગેરે. અને દરેક વિભાગમાં એ વિષયના નિષ્ણાત એવા અંશપાત્રો હોય છે. આવા અંશપાત્રો પોતાના વિભાગમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકોનો પરિચય મેળવેલો હોવો નેષ્ટિએ. અને તે ઉપરથી વાયકવર્ગને પોતાના વિભાગમાંથી કયું પુસ્તક વાંચવા લાયક છે તે એ તારવી કાઢે છે. અને વાયકને સમજ આપે છે.

આપણે સાં આયું નથી અને તેમાં પણ ખાસ કરીને આમ પુસ્તકાલયમાં તો એ પ્રથા નથી જ. તેવી જગ્યાએ અંશપાત્રો પોતાની ફરજ શી રીતે અદા કરી શકે એવો પ્રશ્ન સહેજે ઉત્પન્ન થાય છે. મારા અનુભવ ઉપરથી હું કહી શકવાની દિશિતમાં છું કે સંપૂર્ણ નહિ તો પણ લગભગ મહદ્ અંશે આપણે આપણી ફરજ જરૂર બજાવી શકીએ છીએ. એ માટે પ્રથમ આપણે આપણી લાયકાત ફેળવી નેષ્ટિએ. એ લાયકાત ફેળવવા માટે અંશપાત્રે પ્રથમ તો પોતાના પુસ્તકાલયનાં લગભગ તમામ પુસ્તકોથી વાંચે રહેવાની જરૂર છે અને થોડો થોડો આપમેળે માનસશાસ્ત્રનો અભ્યાસ પણ કરી લેવો નેષ્ટિએ. માનસશાસ્ત્રનો ઘણાખરો અભ્યાસ તો માણસોના પરિચયથી પણ થઈ જાય છે. પછી આપણે પણ વાયકોના વર્ગો પાઠીને-ગ્રૌઠ, યુવાન, બાલ-તેમને વાંચવા લાયક પુસ્તકોની તારવણી કાઢી શકીએ. વાયકોમાં પણ કોઈને તો અમુક વિષય ઉપરનાં પુસ્તકો જ વાંચવાનો શોખ હોય છે. આમજનતામાં ખાસ કરીને નસુસકથા અને હળવા સાહિત્યનો શોખ વધારે જેવામાં આવે છે. આવી જનતાના વાયક-વર્ગમાં દરેક વિષયનો શોખ ફેળવવો એ અંશપાત્રની ફરજ છે.

વાંચકવર્ગ અને અંશપાત્ર :

વાંચકવર્ગમાં દરેક વિષયનો શોખ ફેળવવા માટે મેં મારા અનુભવથી એક પદ્ધતિમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી છે. વાયક પુસ્તક વાંચ્યા પછી પરત જમા કરાવવા આવે ત્યારે આપણે અંશપાત્ર તરીકે તેમને પુસ્તકના શુલ્કદોષ વિશે અચૂક પૂછી શકીએ. એ પૂછવા માટે પણ કોઈ વાર અભણ હોવાનો ડોળ પણ કરવો પડે છે. કેટલાક વાયકો ફક્ત વાંચવા ખાતર જ પુસ્તકો વાંચે છે. તેમને સમજપૂર્વકના વાંચનમાં ફેરવવા આપણે પુસ્તકથી અભણ હોવાનો ડોળ કરવો પડે છે. આવી રીતે અભણ થઈને પણ આપણે વાયકને, પુસ્તક કયો પ્રશ્ન ચર્ચે છે તથા એ સંબંધી તમે શું વિચાર બાંધો છો વગેરે બાબતો પૂછી શકીએ. જે

વાચકવર્ગને એ સંજોગી કંઈ પણ ગમ ન પડતી હોય તો વાતચીતમાં મૈત્રીભાવે પુસ્તક-માંથી એકાદ બે પ્રસંગ લઈ તે વિષે ચર્ચા કરીએ અને એ રીતે તેમનો શોખ દરેક વિષયમાં ફેળવી શકીએ. જે વિષય પરત્વે કોઈને શોખ ન હોય તે વિષય પરત્વેની વાતચીત વાચકના વિષયશોખ મારફતે લઈને આપણે વાચકને તેના અણગમ્યા વિષય પરત્વે વાળી શકીશું.

ગદ્યાપવીત્રીમાં રમતા વાચકો ઘણુંખૂંડે પ્રણયકથાઓ અને જાતીય વિજ્ઞાનને લગતાં પુસ્તકો વાંચવા પ્રેરાય છે, એવા મારો પોતાનો અંગત અનુભવ મને કહે છે. એ પ્રણયકથાઓમાં પણ અમુક પ્રશ્નો તો હોય છે જ. એવા વાચકોને આપણે માત્ર વાતોમાં જ રમ્યાપમ્યા ન રહેવા દેતાં વાતમાં આવેલા પ્રશ્ન તરફ વસ્તુનિર્દેશ કરી તે તરફ પણ દોરવા નોંધીએ. આથી આવા વાચકોનું જીવન ઉજળું બનવાનો સંભવ છે. જો એ વસ્તુનિર્દેશ ન થાય તો વાતોથી વાચકના જીવનમાં અસંતોષ ફૂટી નીકળશે. વાચકવર્ગના જીવનમાં આવી રીતે ઉત્પન્ન થતો અસંતોષ અંતે તેમાંથી ફક્ત થતું સંસારસમરાંગણ તેના જીવનને બચાવે અને છે. તેમ ન થાય એટલું જો ગ્રંથપાલ સાચવે તો વાચકજનતાની સેવા બળવી છે એમ કહી શકાય. આવી સેવાથી એવા વાચકવર્ગનું જીવન બધું બધું થશે અને આપણને-ગ્રંથપાલને પણ વાચકને પુસ્તકનું સાચું દર્શન કરાવ્યાનો સતોષ પ્રાપ્ત થાય એટલું જો આપણે ન કરી શકીએ તો એટલી આપણી એટલે ગ્રંથપાલની સામાજિક સમજ કર્તવ્ય કરજ બળવવાની ખાત્રી જ સમજવી.

તદુપરાંત આ વયના વાચકો જાતીયવિજ્ઞાનનાં પુસ્તકો વાંચીને સમજ્યા વિના વાંચે છે. અને ત્યાં મુઠ્ઠી ગ્રંથપાલે એવા વાચકોને વાચકનું માનસ પારખી એવાં પુસ્તકો વાંચવા આપવાં જ નહિ. છતાં પણ જો વાચકો વાંચવા હઠાઈદ બે રાખે તો તેમને પુસ્તકનો પરિચય કરાવી મોઝસ સમજ આપવી કે જેથી વાચકને પુસ્તકનું જ્ઞાન પચે અને અનિષ્ટ પરિણામ આપતું અટકે. અજાગત, એક બાજત ખાસ લક્ષમાં રાખવાની છે કે ગ્રંથપાલનો ન્યભાવ શાંત, સરળ અને મજાતાયકો હોવો નોંધીએ. આવો ન્યભાવ જ ગ્રંથપાલની પ્રતિબા અને પ્રભાવનું પ્રતિક બને છે.

કેટલીક વખત એવું બને છે કે ગ્રંથપાલ કોઈક વાચકને પુસ્તક વાચવા ન વાચવાની સલાહ આપે છે ત્યારે વાચકો પણ વિચિત્ર દલીલ કરે છે. તેમની દલીલ આ પ્રમાણેની હોય છે: “ લેખકને પુસ્તક લખવા જેવું જણાયું, ખાતરને બનેટમાં મંજૂર કરવા જેવું જણાયું અને પુસ્તકાલયને વસાવવા જેવું જણાયું તો પછી કોઈને પણ એ વાંચવા જેવું શા માટે નથી ? ” આવા પ્રસંગે જ ગ્રંથપાલની ખરી કસોટી છે. આવા પ્રસંગે ગ્રંથપાલ વાચકને એવા પુસ્તકવાચનથી વાચકના મન પર કેવી અસર થશે અને તેનો અંગતમ કેવો આવશે તેને જાણે ખરે ખ્યાલ સામાન્ય વિવેકશુદ્ધિ વાપરી આપવો નોંધીએ; અને વાચકને શાંત અને માયાળુ સ્વભાવથી બાન કરાવે તો મારી ખાતરી છે કે વાચક પોતાનો હઠાઈદ છોડી દેશે અને ભવિષ્યમાં તે ગ્રંથપાલની સલાહ પ્રમાણે જ વર્તશે. આવી સલાહ આપવી વખતે ગ્રંથપાલે પોતે પોતાને પ્રજ્ઞતા સંસ્કારધરેલા તરીકે સમજી યોગ્ય સલાહ આપવી નોંધીએ. કેટલાક વાચકોને અગ્નિજ્વળ બાળનો વાંચવાનો વધુ રસ હોય છે. એવા વાચકો ગમે એવા મુદ્દે પુસ્તકમાંથી પણ પોતાને મનગમતો અર્થ તારવી તેના પ્રચાર કરે છે. ગ્રંથપાલે આવા વાચકોને પણ સાચું માર્ગદર્શન આપી પ્રજ્ઞતા સંસ્કારસ્તર્જન

પ્રત્યેની ફરજ અદા કરવી જોઈએ. આમ કરવાનું બીજું પણ એક કારણ છે: માત્ર વાંચી જ બાંધનાર અથવા તો સંગતિદોષવાળા વાચકો પુસ્તકના ગુણદોષમાંથી પોતાના જીવનમાં ગુણને જલ્દી દોષનો જ ઉપયોગ કરે છે. જો ગ્રંથપાત્ર સાચું માર્ગદર્શન કરાવે તો તેનું પરિણામ સુંદર નીવડે. આટલા માટે જ હું બારપૂર્વક કહું છું કે ગ્રંથપાત્રે પ્રત્યેક પુસ્તકનો પ્રથમ પરિચય મેળવવો જ જોઈએ. તથા પોતાની વાચકજનતાનું, આગળ વધીને કહું તો પોતાના વિભાગની સમગ્ર જનતાનું, સંસ્કારસર્જન પ્રતિભા અને પ્રભાવથી ઓપી વિપુલ અને એવા પુસ્તકોના વાચન માટે જનતાને હિતસાક્ષિત કરવી જોઈએ, જેથી જનતા અનિષ્ટમાંથી ઉગરી જાય અને સંસ્કારી બને. આનું પરિણામ ત્યારે જ આવે કે જ્યારે વાચકવર્ગ ગ્રંથપાત્ર અને જનતા તથા પુસ્તકાલય એકમેક સાથે ઓતપ્રોત બની સંસ્કાર-સર્જનમાં એકમેકના પૂરક બને. આથી અશિક્ષિતોને પણ પુસ્તકાલય માટે આકર્ષણ થશે. આ બધી ગ્રંથપાત્રની ફરજો વિશે મેં જે કંઈ કહ્યું છે તે ફક્ત મારા પોતાના અનુભવ આધારે જ મેં કહ્યું છે, અને મારી ખાતરી છે કે ગ્રંથપાત્ર જો પોતાની ફરજ સંપૂર્ણપણે બજાવે તો આમજનતાના સંસ્કારમાં જલ્દી ઉમેરો થાય. એક વધુ વાતની સ્પષ્ટતા પણ કરી લઉં છું.

મેં ઉપર જણાવ્યું છે તે મુજબ જો ગ્રંથપાત્ર પોતાની ફરજનું સુકાન રાખે તો જ પુસ્તકાલયનું જાનપરજનું બિરુદ સાચું ફરે. એ બિરુદ સાચું ઠેરવવાનું કાર્ય ગ્રંથપાત્ર અને વાચકવર્ગનું જ છે એમ હું બારપૂર્વક કહું તો તે ખોટું નથી.

લેખકો કે કામદારો ?

કોઈ કોઈ વાર જ્યારે લેખકોને મળવાનું, લેખકોની કોઈ નાની સભામાં બેસવાનું કે પરીક્ષા રીતે લેખક મિત્રોની વાતો સાંભળવાનું પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે મન ઉપર એવી છાપ પડે છે કે જાણે લેખનકાર્ય કરનારા કામદારો જ દષ્ટિ સમીપે હોય. કોઈ જ વાર તેઓ નવા અભ્યાસની કે નવું પુસ્તક લખવાની વાતો કરતા હોય છે, અને ઘણી વાર તો આરતિ ખંડાસ થવાની, રોયલ્ટીની રકમનાં રોલ્લુનાં, ખુસેસર સાથે નવો કોન્ટ્રાક્ટ કરીને, કોપીરાઇટના હક્કની અને પ્રકાશકોના શોધખાત્રીની જ વાતોમાં મગ્યુસ હોય છે. લેખનમાંથી થતી અર્થ-પ્રાપ્તિ એક વાત છે અને અર્થપ્રાપ્તિ લેખકનું ક્ષેત્ર બની જાય એ જુદી વાત છે. અર્થપ્રાપ્તિ એ જ લેખન માટેનું દષ્ટિબિંદુ બની જાય, વાચકોને પુસ્તકો ખરીદવાનો ઉપદેશ કરવા માટે લેખકને ઉત્તેજન આપવાનું પુષ્પ હાંસલ કરવા તરફ આંગળી ચીંધાય, પુસ્તકો માંગીને વાંચનારાઓને કે પુસ્તક કરતાં વધારે ધન સીંગરેટો પાછળ ખર્ચનારાઓને ઉતારી પાડવા માટે લેખકોની દીન દશાનું પ્રદર્શન કરવામાં આવે, તે બધું એમ બતાવે છે કે લેખકો ‘સાહિત્ય-કારો’ જનવાને જલ્દી લેખનખર્ચસાપના કામદારો બનવાને માર્ગે વધુ ને વધુ યજ્ઞતા જાય છે. એ વ્યવસાયની ગરીબી મટાડવા જતાં કોઈ અપમાર્ગે સરી ન પડાય તે માટે સાવધ રહેવા માટે જ આટલું કહું છું.

કિતાબરૂપી બુલબુલો

(રાગ—મેરી માતાકે સર પર તાળ રહે...)

મારી સાન રહે માઝુ બાન રહે,
સહમાન સહિત માઝુ જ્ઞાન રહે,
મારા પુસ્તક પ્યારા અનામત રહે,
મારી બુલબુલ કિતાબો સલામત રહે.....મારી

મારી ગૌદ તણી ચિર યાદીઓ છે,
મુજ બાળપણના એ સાથીઓ છે,
નવયૌવન નૂર વિચારો એ છે,
આજ એક જ ઇંદ આરામ એ છે.....મારી

મુજ મિત્ર કલત્ર ગણો સહુ એ,
મુજ શ્રેષ્ઠ સહોદર બાંધવ એ,
મારી ખલ્લ તમિસના તારક એ,
મારા હૈયાના ચોક્ષિત સિંચન એ.....મારી

ચહુ રોજબરોજ પળેપળ હું,
હેતમીતની વાણી હંમેશ રહે,
બહુ દેહ દિમાગની દુઃખ-કથા,
એવા અંધની મોખા સદાય રહે.....મારી

છે હું જેદ થયો જગરિત થયો,
છોને આંખે બુઢાપાની ઝાંખ વળી,
પણ પાંખ સમા મારા બુલબુલોને,
નહી આંખથી દૂર કદીજ કડું.....મારી

મુજ આત્મનું છે સમવેદન એ,
દેહ દુર્બલની શૂર વાણી છે એ,
મરી કાયાની કપિત આરજુ એ,
મુજ વૃદ્ધની આશ આદેશ છે એ.....મારી

ભાવુ જ. શુક્લ

૧. ધરિત્રી—ત્રેખક: શ્રી. પ્રેમચંદ્ર દ. બટ; પ્રકાશક. સી. શાંતિલાલની કંપની, ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨; ૩મી કદનાં પૃષ્ઠ: ૨૪+૧૩૬; બોર્ડ'પરીનું' સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

આ પુસ્તકમાં નાનાં મોટાં ૬૧ કાવ્યો છે. આ કાવ્યો અર્વાચીન કવિઓ-ઉમાશંકર, મુંદરમ, બેટાઈ, પગેરનાં કાવ્યોની ઢબે રચાયેલાં છે. એમાં કવિની ગર્વિઓ વર્ણવેલી વધારે ભેદાભાસ આવે છે; સંસ્કૃત શબ્દોનો ઉપયોગ છટકી વધેલો છે; સંસ્કૃત છંદોનો જ મોટે ભાગે ઉપયોગ કરેલો છે; એક જ કડીમાં વધારે છંદ કોઈ કોઈ વાર આવે છે; અર્થ લીટીને અતિ પૂરો થવાને બદલે કોઈ વાર બીજી લીટીમાં અધવચ અટકે છે; વિષયોમાં સ્પર્ધા-બક્તિ, સમાજસુધારણા, કુદરત વર્ણન, વગેરે મીઠા રહે છે. કદાપી. કાંત, બેટાઈકર, પગેરનાં કાવ્યોની માફક આ કાવ્યો વાચકના દિલને સદગતાથી સંચાલ રીતે આકર્ષી શકતાં નથી. આની ફેરમ કંવા મોટે વાચકને પોતાનું નાક કાવ્યોની પાને સખાન તથા વાળું પડે છે. અલગત, આમ કરતાં આમાં મીઠી સૂક્ષ્મ ફેરમ આવે તો છે જ.

આ કાવ્યોનો અભ્યાસપૂર્ણ વિસ્તૃત પ્રવેશક પ્રા. ડોનરરાય ર. માંકડે લખેલો છે; તથા કાવ્યો સંબંધી ટૂંક નોંધ શ્રી. ભૃગુગણ અંગરિયાએ લખેલી છે.

ગુરુ કવિતાની મેવા કલા અદ્ય આ સંપ્રદના કવિને ધન્યવાદ થયે છે; અને કવિતાના શોખીનો એમના સંપ્રદને સત્કારી એમને ઉત્સાહિત કરશે એમ આશા રાખવામાં આવે છે. કદા પુસ્તકાલયો પણ સવર મુલ્ય આ પુસ્તક ખરીદશે તો તેમના કવિતા-સંપ્રદમાં સારી વધારા થશે.

૨. સાધના—ત્રેખક: ઉપવાસી; પ્રકાશક રમણલાલ પી. મેનો, મોડાસા, એ. પી. રેલ્વે; મુખ્ય વિદેના: એન. એમ. હાઈસ્કૂલ કંપની, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦૮, સચિત્ર જોડેવાળું બોર્ડ'પરીનું' પૃષ્ઠ, મુલ્ય રૂ. ૭.

આ પુસ્તકમાં ૩૬ કવિતાઓ છે. એમાં પહેલી અને છેલ્લી બે કવિતાઓ સાંખી છે. બીજી કવિતાઓ સાધારણ સંજારની છે.

આ કવિતાના ત્રણ ભાગ પાઠવામાં આવેલા છે: પ્રાચીન, જંખના અને સાધના. આમાં પહેલાં વિભાગ શાંખો છે; બીજો ટૂંકો છે; ત્રીજો લઘુ શાંખો છે.

પહેલાં વિભાગમાં નિષ્કળ પ્રજ્ઞાનમાં ગીતો છે; બીજામાં જીવનપ્રગતિની જંખના છે; ત્રીજામાં સાધનાગીતો છે. આ વિભાગો બધાં ૨૪૫ રીતે ભરી આવેલા દેખાતા નથી.

આ કવિતાઓ નવી કવિતાને હાંસે આપેલી છે. એમાં પૃથ્વી, હરિણી, ઉપનતિ, વગેરે શ્રુતો વધારે દેખાય છે. ૧૪ લીટીવાળાં સાનેટો પણ આમાં છે. બંગાળી કવિતાની લક્ષણ પણ દેટલીક કવિતામાં દેખાય છે.

ત્રીગ્ગ વિભાગની કવિતાઓમાં સમાવેશની વિચારણા રજૂ થયેલી દેખાય છે. એમાં મોવિપેટ તત્ત્વ તથા માકર્મવાદની પ્રગટા તની આવે છે તેમજ કેસિઝમ તરફનો ઉત્તર વિરોધ પણ જણાઈ આવે છે.

આ કવિતાઓમાંની કોઈ કોઈ વાચના આનંદ આવે છે, ત્યાં જ દટવીક તો મામાન્ય પ્રાદિની નામે છે.

આ પુસ્તકમાં આ કવિતાઓના વખતના પુસ્તકોના યાદી છે તે ઉપરથી અષ્ટ થાય છે કે આ પુસ્તકના લેખક 'ઉપવામી' ને યાદીતા મહાત્માની લેખક શ્રી. બેળીનાન ગાધી.

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના શ્રી. ઉમાશંકર જોષીએ લખી એમાંની કવિતાઓનો વિસ્તૃત પરિચય તેમણે દરાવ્યો છે.

પુસ્તકના કાગળ છપાઈ, પૂર્ણ, વગેરે ધણી સાગ છે.

અતીશય નવી કવિતાના શોખીનોને આ પુસ્તક ગમશે. તેઓ તેમ જ મોટા પુસ્તકાલયો મવડ પ્રમાણે આ પુસ્તક ખરીદે.

શ. સો. પટેલ

૩. નસીરુદ્દીન (ભાગતની નરીઓ) લખક લી. દત્તાત્રિય આચાર્યશ્રી કાલવકર, પ્રકાશક નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. કાલિન કદના પૃષ્ઠ ૧૦૪+૮, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦.

કાલિ માર્કેટ હાઉસને ભારતની બધી સંગ્રહિતોને ને કવિચર્ચન પ્રાપ્ત કરેલુ તેનું કાન્યબરૂર વર્ણન તે આ લેખકમાં છે.

પુસ્તકમાં આપેલ નરીઓના કાવ્ય-સનીતગતા વર્ણનોનો અર્થ અપાતો આ પરિચય નવો નથી. અત્યાગ અગાઉ એ અપાઈ જ ગયો છે બીજી આદર્શિતું આ પુનર્નુદ્રણ છે. આગલી આદર્શિત ને પણ પુસ્તકનાયોએ હજી મુધી પોતાને ત્યાં ન વસાવી હોય તેઓ સત્વર વસાવી લે અને હજી નિયતિમાં હોય તેને ગદ્ય કરી આ નવીન મન્નજીને સ્થાન આપે.

૪. + ગાંધીજી—લેખક શ્રી જુગતગમ દવે, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. ૫૮ ૧૩૦+૮, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૫-૦

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી. જુગતરામબાઈએ આમજનતાનો સારો સપર્ક કેળવેલો છે, અને તેવો જ નિમ્નનો મન્નજી ગાંધીજી આવે પણ સારો છે. તેમણે એ બન્નેની વચ્ચે

● બીજી આદર્શિતું બીજું પુનર્નુદ્રણ

+ પાંચમી આદર્શિતું પુનર્નુદ્રણ,

ઠડીરૂપ થઇ આમજનતાને ગાંધીજીનો પરિચય સરળ ભાષામાં આ પુસ્તક દ્વારા આપ્યો છે. આ પુસ્તકની હળશોની સંખ્યામાં છપાયેલી પાંચમી આવૃત્તિ એની લોકપ્રિયતા પૂરવાર કરવા માટે પૂરતી છે. આમજનો સહેજાઈથી અને સરળતાપૂર્વક વાંચી સમજી શકે તેવી શૈલીએ લખાયેલું આ પુસ્તક આજે ન્યારે ગાંધીજીની આત્મકથા મળતી નથી ત્યારે તેના અભાવે આવકારપાત્ર જ લેખાય.

૫-૨૦. (૧) પતિદેવ, (૨) અખંડ સૌભાગ્યવતી, (૩) તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી, (૪) ચિરંજીવી કુમાર, (૫) માતૃશ્રી, (૬) ચિ. સુકન્યા—લેખક: શ્રી. સોપાન, પ્રકાશક: જીવન સાહિત્ય મંદિર, ભાંગવાડી, કામજાદેવી, મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ અનુક્રમે ૪૮, ૪૬, ૪૮, ૪૮, ૫૮, અને ૫૬, સચિત્ર સાદાં પૂઠાં, દરેકનું મૂલ્ય ૦-૬-૦.

તાજેતરમાં રાષ્ટ્ર થયેલી અને હમણાં હમણાં ફીક ફીક પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ કરી આગળ પ્રયત્ન કરતી સરેરાશ જીવન સાહિત્ય મંદિર તરફથી ઉપયુક્ત પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઇ છે. દરેક પુસ્તિકાના લેખક આપણા સમાજજીવનના અભ્યાસી લેખક શ્રી. સોપાન છે.

અત્યાર સુધીમાં શ્રી. સોપાને લેખક સામાજિક નવચો આપણે ત્યાં સારો આવકાર પામી છે. ન્યારે આ પુસ્તિકાઓમાં, એમણે નવી જ શૈલીએ-પત્રાત્મકરૂપે સમાજનાં જીવન ઘટકો આસપાસ ગુચાતા ગૂંચવણભર્યા પ્રશ્નોની જીણવટ કરી છે.

આજે આપણા સમાજમાં ન્યાં ત્યાં કલેશ-કલહની જ્વાળાઓ એકે યા બીજા કારણે સળગતી હોય છે અને તેના મૂળ કારણમાં એક યા બીજા રૂપે ઉપરનામાંથી એક યા બીજું હોય છે. તેમને ક્ષમતા કેટલાક સરળ હિંદુ લેખકે આ નાની નાની પુસ્તિકાઓમાં પત્ની પતિને સંબોધીને, પતિ પત્નીને સંબોધીને, તેમજ પુત્ર, પિતા અને માતા તરીકે સૌ સૌના પ્રશ્નો રજૂ કરીને તેના ઉકેલોની આપ-લે કરે છે.

આપણા સમાજજીવનનાં બિન બિન ઘટકો પરત્વે લખાયેલી આ પુસ્તિકાઓને પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં વસાવે.

૧૧. યુગપુરુષ ગાંધી—મૂળલેખક: વા. જી. કૃષ્ણમૂર્તિ, અનુવાદક: શ્રી. 'સ્વપ્નસ્થ' પ્રાપ્તિસ્થાન: ભારતી સાહિત્ય સંઘ, મેડોન રફીટ, કોટ, મુંબઈ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૫૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦.

મૂળ અંગ્રેજીમાં લખાયેલા પુસ્તકનો આ ગુજરાતી અનુવાદ છે. આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણની રાજનૈતિક ઘટનાઓ અને જાળબોની તુલનામાં ગાંધીજીની રાજનીતિમાં, આધ્યાત્મિકતા અને સત્યાન્વેષણની દૃષ્ટિ રજૂ કરતું આ પુસ્તક ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો કરતાં ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોનું રાજકીય દૃષ્ટિએ આ અવલોકન કરાવે છે.

પરભાષાનો આ અનુવાદ હોઈને બાયાની સરળતા અને વાચનમુગ્ધતાનો અભાવ જણાઇ આવે છે અને લેખકનું પરબુદિપણ સમજવા માટે મગજને ફીક કસવું પડે તેમ છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણને સમજનારાઓ માટે જ આ પુસ્તક ઉપયોગી થવા સંભવ છે.

૧૨. હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના—પ્રમોજકો: હિંદના આઠ આગેવાન ઉદ્યોગપતિઓ; પ્રકાશક: સરતુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, ભદ્ર, અમદાવાદ, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦૮, સાફ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

સરતુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલયનું સંચાલન એના આગેવાન દૂરદી પ્રમુખ શ્રી. મનુ સુખેદારના હસ્તક આવ્યા પછી, તેના દ્વારા દેશ-કાળની પરિસ્થિતિને અનુરૂપ પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ થવા માંડ્યાં છે. એના દાખલારૂપ “આરોગ્ય અને ખોરાક” શીર્ષક પુસ્તક આપણા ગુજરાતીઓની શારીરિક સંપત્તિ પર અને તેની ખોરાકસુધારણા પર પ્રસિદ્ધ મયું હતું. એવું જ વર્તમાન પરિસ્થિતિને અનુરૂપ આ બીજું પુસ્તક છે. હિંદના આઠ આગેવાન ઉદ્યોગપતિઓએ મળી એક નિવેદન દ્વારા પંદર વર્ષમાં હિંદની સંપૂર્ણ આર્થિક ઉન્નતિની યોજના પ્રકટ કરી હતી. તે આખીય યોજના આ પુસ્તકમાં ઉતારવામાં આવી હોઇને તેની વિગતવાર સમજૂતી શ્રી. સુખેદારે શરૂઆતનાં પૃષ્ઠોમાં આપી છે.

આપણે ત્યાં પં. જ્વાદરલાલના પ્રમુખપદે એક નેશનલ પ્લાનિંગ કમિટિ રચાઇ હતી પરંતુ તે પોતાના કાર્યોર્ભથી આગળ વધે તે પહેલાં તે તેઓ જેલના સળિયા પાછળ આલ્યા ગયા. પરિણામે, એ કમિટિનું કામ આગળ વધ્યું નહોતું. દરમિયાન દેશના આઠ આગેવાનો—સર પુરુષોત્તમદાસ ઠાકુદાસ, જે. આર. ડી. તાતા, શ્રી. જી. ડી. ખીરલા, સર અરેશ્વર દલાલ, સર શ્રીરામ, શેઠ કરતુરભાઈ લાલભાઈ, એ. ડી. શ્રોફ અને જહોન મયાઇએ હિંદની પુનર્વિદ્યાની એક યોજના તૈયાર કરી છે. એમની આ યોજનાને અનુમેદન આપતા તેમ જ વિરોધ કરતા બંને અવાજ મળ્યા છે.

દેશના આર્થિક પ્રશ્નોમાં રસ ધરાવનાર અભ્યાસીઓને પુસ્તકરૂપે બહાર પડેલી આ યોજના પોતાના અભ્યાસમાં હીક ઉપયોગી નીવડશે, જ્યારે શ્રી. સુખેદારનો પ્રવેશક એમના અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસનો સુંદર નિર્ણય પૂરે પાડે છે.

૧૩. સાહિત્ય પ્રારંભિકા—લેખક: શ્રી. હિંમતલાલ ગણેશજી અંબરિયા, પ્રકાશક, કદ, પૃષ્ઠાં ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય રૂ. એક. ૧૯૪૪

શ્રી. અંબરિયા ગુજરાતી સાહિત્યના જૂના અભ્યાસીઓમાંના એક હોઇને શાળા-પાઠશાળાઓમાં શીખવવાની દૃષ્ટિએ તેમણે આ પુસ્તકની યોજના કરી છે. તેમાં, તેઓશ્રીનું શિક્ષણનું દૃષ્ટિબિંદુ સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે. એમાં લેખકે સાહિત્યનાં વિવિધ અંગો આપીને નરસિંહ-મીરાં યુગથી શરૂ કરી અદ્યતન સાહિત્યસર્જકો અને તેમનાં સર્જનોનો પરિચય આપ્યો છે. પુસ્તકને છેડે અભ્યાસમાં મદદરૂપ થઇ પડે તેવી નોંધ પણ આપી છે; એટલે વિદ્યાર્થીઓને તેમના ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસમાં હીક ઉપયોગી થઇ પડે તેવું છે. શિક્ષણ-સંસ્થાઓ આ પુસ્તકને પાઠ્યપુસ્તક તરીકે અપનાવશે તો વિદ્યાર્થીઓને ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસમાં હીક સહાયરૂપ થશે.

૧૪. રંગતરંગ-ભા. પ મે—લેખક: શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર હ. દવે, પ્રકાશક: ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયો ચક્રો, સુરત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૪, સાફ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૪

આપણા સાહિત્યના હાસ્યલેખકોમાં શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે અગ્રસ્થાને છે. તેમણે લખેલ હાસ્ય-તરંગના તેમના મર્મોળા હાસ્યલેખોના ચાર ભાગ પ્રકટ થઈ ગયા છે, જે જનતાના સારા આદર પામ્યા હતા. આ પાંચમો ભાગ પણ એટલો જ હાસ્યરસભરપૂર હોઈને વાચકને હાસ્યરસની સરસ સામગ્રી પૂરી પાડે છે. શરૂઆતમાં આપેલો લેખકનો પોતાનો પરિચય પણ વાચકને ઠીક રમૂજ આપે તેવો છે. દરેક પુસ્તકાલય એ વસાવી લે. પાછલા ચાર ભાગો પણ જે પુસ્તકાલયોએ ન વસાવ્યા હોય તેઓ પણ સત્વર વસાવી લે.

૧૫. વેરાનમાં—(આવૃત્તિ બીજી) લેખક: શ્રી. જવેરચંદ મેઘાણી, પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ. કાઢેલ કદનાં ૫૪ ૧૭૬, સચિત્ર કવર આચ્છાદન સહિત પાંચ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૭૦.

પત્રકારના વ્યવસાય અંગે ધી. મેઘાણીએ પોતાના પત્રની કટારોમાં સાહિત્યને પોષક એવાં કેટલાંક બોધમૂલ્ય દર્શાવેલાં લખેલાં તેના સંગ્રહ જે અગાઉ પુસ્તકાકારે પ્રકટ થયેલો તેની આ બીજી આવૃત્તિ છે. દરેક દર્શાવેલ બોધક અને પ્રેરક એવી ટૂંકી વાર્તાવૃત્તિ હોઈને વાંચનારને સીધી અસર કરી જાય તેવાં છે. પુસ્તકાલયો અવશ્ય વસાવે.

મ. પ્ર. વ્યાસ

૧૬. આપણું આરોગ્ય—લેખક: શ્રી. મન્મથ બાહિરાય મહેતા, પ્રકાશક: અમદાવાદ વિદ્યાર્થી મિત્રમંડળ, અમદાવાદ. રાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થી મંડળનું આ ત્રીજું પ્રકાશન છે. રાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થી મંડળ વિદ્યાર્થીઓને જાણવાને તથા પોતાની ફરજો બરાબર બજાવી શકે તે માટે આવાં પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ કરે છે. ગુજરાતના વિદ્યાર્થીઓનું આરોગ્ય દિન પ્રતિદિન બગડતું જાય છે અને જેટલી જોડાએ તેટલી કાળજી રખાતી નથી. વ્યાયામ તે કરતા નથી અને ખોરાકમાં જે જાતનાં તરવેા જોડાએ તેને બદલે જીભને વધારે સ્વાદ આપે તેવી વાતીઓનો આસ્વાદ લે છે તેનું સમોટ ભાન આ પુસ્તક વાંચવાથી થાય છે. દરેક વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીપ્રવૃત્તિમાં રસ લેનારાઓએ આ પુસ્તિકા વાંચી જવી જોઈએ, એની કિંમત ૦-૪-૦ છે.

૧૭. કસ્તુરબા—લેખક: દયાશંકર ભ. કવિ, પ્રકાશક: મેસર્સ એન. એમ. ઇક્કરની કું. પ્રિન્સેસ રીડર, મુંબઈ-૨. કાઢેલકદનાં ૫૪ ૧૫૦, સાદું સચિત્ર પૂઠું, કિંમત રૂ. ૧-૮-૦. દોઢસો પાનાનું આ પુસ્તક સ્વ. કસ્તુરબાના જીવન ઉપર અચ્છો પ્રકાશ પાડે છે. સાદી ભાષામાં આ જીવન આલેખાયું છે. કસ્તુરબાના અવસાન બાદ ગુજરાતી ભાષામાં એમના જીવનનું આ પહેલું પુસ્તક છે. આ પુસ્તક ખાસ વાંચી જવા જેવું છે. કસ્તુરબાનો ત્યાગ અને ભોગ આપણે આ પુસ્તક વાંચતાં સમજી શકીએ છીએ. અને મહાપુરુષનાં પત્ની થવામાં અસિધારાવ્રત પ્રમાણે કેવી રીતે ચાલવું પડે છે તે આ પુસ્તકમાંથી સહજ સમજાય છે.

સુ. પુ. શાહ

૧૮. સૂર્યસારણી—લેખક: શ્રી. રા. રા. હરિકર બટ, ૨૨ સરસ્વતી સોસાયટી, પોસ્ટ આનંદનગર સુ. અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૭૦.

આ પુસ્તકમાં સૂર્યનું દરરોજનું અથવા કોઈ પણ સમયના સૂર્યનું સૂક્ષ્મગ્રંથાન જાણવા માટેનું સરળ ગણિત આપવામાં આવ્યું છે.

આપણાં પંચાંગોનું ગણિત તે બનાવવાનાં સાધનોની રચનાને ધણો સમય થવાથી અને વેદશાળાઓ (observatories) તેમ જ રાજગ્રંથના અભાવે-રચૂલ પડેલું છે, જેથી આકાશ સાથે મળતું આવતું નથી. એટલે આપણાં પંચાંગોના ગ્રહોમાં અને સૂક્ષ્મ ગણિત-પદ્ધતિથી બનાવવામાં આવેલાં પંચાંગોના ગ્રહોમાં ધણો ફરક જોવામાં આવે છે.

વળી સૂક્ષ્મ ગ્રહો જાણવા માટે આપણે પાશ્ચાત્ય પંચાંગોનો આશ્રય લેવો પડે છે. કોઈ કોઈ વખત પરદેશથી અંગ્રેજ પંચાંગો આવતાં વિલંબ પણ થાય છે. આ પરાધીનતા ફર થવામાં આવાં પુસ્તકો ધણાં ઉપયોગી થશે.

આ પુસ્તકમાં આપેલાં કોષ્ટકોની મદદ વડે રોજનો સૂર્ય ધણો સૂક્ષ્મ લાવી શકાય છે અને તે સરળતાથી લવાય છે. દૈનિક ગ્રહોનું ગણિત અત્યંત અર્ધ છે, પરંતુ લેખક મહોદયે તેને ધણું સરળ બનાવ્યું છે, એ આ પુસ્તકની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

ગણિત જેવા કિસ્ટ અને નીરસ વિષય તરફ જનતાનું આકર્ષણ ન હોવાથી તેમ જ હાલના અર્થપ્રધાન જમાનામાં રાજ્ય મંદારાગ્યો અને ધનિકોની ઉપેક્ષાવૃત્તિથી આવાં ઉપયોગી પુસ્તકોનું પ્રકાશન થતું નથી, જેથી આવા મહત્વના ઉપયોગી વિષયો તરફ પોતાનું ધ્યાન અર્પણ કરનાર આ પુસ્તકના લેખક જેવા ધણા સંશોધકો નિરુત્સાહી થાય છે તે દેશની કમનસીબી છે.

આવાં ઉપયોગી પુસ્તકોના પ્રકાશન માટે ધનિક જનતાએ ધણો ઉદાર આશ્રય આપી તેના સંશોધકોને પ્રોત્સાહન આપવાની ધણી જ આવશ્યકતા છે.

જેઠાસાલ રેવાશંકર જોશી

સામયિકો

નવચેતન-(હાસ્યાંક)—સંપાદક: શ્રી. ચાંપલી વિ. હોશી; લીમડા પોળ, વડોદરા. આજે આપણે ત્યાં ચાલતાં સામયિકોમાં “ નવચેતન ” દિન પર દિન એતું અગ્રસ્થાન જમાવતું જાય છે. આપણા સાહિત્યનાં અગ્રગણ્ય માસિકોમાં એનું ત્યાન હોયું છે. એને ગયા અંકે આપણા સાહિત્યના વિવિધ અંગોનું શુરંગ દર્શન કરાવેલો પ્રકટ થયો હતો, ત્યારે ચાલુ એપ્રિલ માસનો અંક ખાસ હાસ્યાંક તરીકે પ્રકટ થયો છે. એમાં શુર્ગર સાહિત્યના ક્ષગભગ બધા જ હાસ્યલેખકોના હાસ્યકટાક્ષ અને માર્મિક સર્જનોનો સરસ ગુચ્છ વાચકો સમક્ષ રજૂ કરાયો છે. તેમાં પણ “ વીસમી સદી ” વાળા સ્વ. હજી-મહમદ શિવજીની યાદને તાજ કરાવતો “ અતે હાસ્યાંક નીકળ્યો ખરો ” એ એપ્રિલની પહેલી તારીખની સરસ પિછાન આપનાર લેખ તરીકે આખાદ પૂરવાર થાય છે. આપણામાં હાસ્ય પ્રેરે તેવા લેખો ઉપરાંત, હાસ્યરસનો પરિચય આપનાર અને તેનું વિવેચન કરતા લેખો પણ એમાં છે, એટલે હાસ્યરસનું વિજ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છનારને પણ તેમાંથી સારો પ્રકાશ મળી આવે તેમ છે. શ્રી. ગગનવિકારી મહેતા સરખા ગંભીર વિષયો પર લખનારા પણ તેમના લેખનમાં આજના નવા-જૂના ટાઇમ પર હાસ્યરસ જમાવે છે તો હાસ્યના (આજે તો એકલા ?) ઇન્કારદાર શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે “ રવિવાર ન બગાડવા ” સૌ કોઈને એમની વાક્ષણિક શૈલિએ આદેશ આપી જાય છે; ત્યારે “ નવચેતન ”ના નિત્યકટાક્ષલેખક શ્રી. અંગરીઆ એમની કેટલીક વ્યાખ્યાઓ, સ્ત્રી અને પુરુષ, તેમ જ તરફલુ આપીને

એમની હમેશની રમુજ વાયક સમક્ષ રજૂ કરે છે. આ ઉપરાંત ગુજરાતી સાહિત્યના બહુતાલ વલેચક શ્રી. નવલરામ ત્રિવેદી (એમનો વિવેચનનો વ્યવસાય છોડી દઈ (?) હમણાં હમણાં) આ ક્ષેત્રમાં ઝુકાવી પ્રાસંગિક—“ મોંઘવારીમાં શું કરશો ? ”—નો ઉકેલ આપતાં મોંઘવારીથી ખચવાના રહસ્યમય ઉકેલ આપે છે. એકંદરે આખોય અંક હાસ્યરસથી ભરપૂર ભર્યો બન્યો હોઈને સાધત વાંચી જવાની લાલસાને જરાય રોકાવા દે તેમ નથી.

આવા વિશિષ્ટ અંકો વાયક જનતા સમક્ષ રજૂ કરવા . માટે શ્રી. ચાંપશીભાઈની વાયકજનતા ઝણી રહેશે.

લક્ષિતમાર્ગ—સંપાદક: શ્રી. મંગળજી ઉદ્દવજી રાસ્ત્રી, પ્રકાશક: શ્રી. મગનભાઈ છોટાભાઈ દેસાઈ, લક્ષિતમાર્ગ કાર્યાલય, સલાપસ કોસ રોડ, અમદાવાદ. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦.

આપણાં અત્યારનાં સામયિકોમાં આ એક વધુ ઉમેરો થાય છે તેને અમે આવકારીએ છીએ. જુદા જુદા વિષયો ચર્ચાતાં સામયિકો આપણે ત્યાં ઘણાં જોઈએ છે; વિવિધ વિષયના વાંચનના સંભારરૂપ આપણાં ઘણાં માસિકો હમણાં તો નજરે પડે છે: જ્યારે આ માસિક આધ્યાત્મિક અને લક્ષિતમાર્ગવિષયક સાહિત્ય આપણે એવી આશા આપતું જણાય છે.

એમાં આપેલા તમામ લેખો આપણા ભાગવતધર્મને અનુરૂપ ગાન, ભક્તિ, વૈરાગ્ય, મોક્ષ વગેરે વિષયોને નિરૂપતા જણાય છે. એનો પહેલો આ ખાસ અંક સંખ્યાબંધ ચિત્રો-શુકા હોઈને એ જિજ્ઞાસુ-ચુમ્બુચોને કીક નાનપ્રદ નીવડે તેવો છે.

લવિષ્યના અંકો પણ સારા નીકળવાની આશા આ અંક જોતાં રાખી શકાય. પુસ્તકાલયો નવા વર્ષથી શાહક થવા પ્રયત્ન કરે.

“ સ્ત્રીજીવન ”—સ્વ. કસ્તુરજી ખાસ અંક—સંપાદક: શ્રી ધીરજીલાલ ધ. રાહ; સ્ત્રીજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ.

સ્વ. કસ્તુરજીના અવસાનકાળે હિંદભરના લગભગ તમામ સામયિકોએ એમને એક યા બીજા રૂપે નિવાધાન્નજિ આપી છે; તેમ “ સ્ત્રીજીવન ” માસિકે પણ એમના જીવન-પ્રસંગો રજૂ કરતો આ ખાસ અંક પ્રકટ કર્યો છે. એમાં સ્વર્ગસ્થતા સંપર્કમાં આવી ગયેલ અને ઇતર-ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓનાં સંસ્મરણો છે તેમજ એમના અવસાન પરતવે તેમને અપાયેલી દેશના આગેવાન નેતાઓની અર્ધાંજલિ પણ છે. એટલે આખોય અંક સ્વ. કસ્તુરજીના જીવનપ્રસંગો જણાવા ઇચ્છનારને કીક માર્ગદર્શક અને પ્રેરક નીવડે તેવો છે.

મ. પ્ર. વ્યાસ

[સામેના પૃષ્ઠનું ચાલુ]

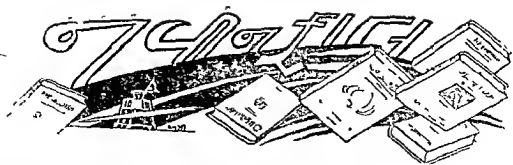
૨૨ જગદંબા કસ્તુરજી—લેખક: શ્રી. શિવપ્રાણ જેસલપુરા, પ્રકાશક: સરસ્વતી પ્રકાશન .

મંદિર, ભાવનગર મૂલ્ય ૦-૪-૦.

૨૩ ધર્મતપિલાસ—અનુવાદક અને પ્રકાશક: રજનીકાન્ત ભટ્ટ, ૮૩૦, હજીરાની મોળ, સાંકડી શેરી, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. એક.

૨૪ પમા મામાતું ગાકું—લેખક અને પ્રકાશક: ગોકુલદાસ દા. રાવચુરા, શારદા કાર્યાલય,

વડોદરા, મૂલ્ય ૦-૪-૪.

સસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧ હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના—સંપાદક: શ્રી. મનુ સુખેદાર, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

૨ સાહિત્ય પ્રારંભિકા—લેખક: શ્રી. હિમતલાલ મ. અંગરીઆ, મૂલ્ય ૧-૦-૦.

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈનાં પુસ્તકો

૩ ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા—લેખક: શ્રી. વિજયરાય ક. વૈદ્ય, મૂલ્ય રૂ. ૧-૧૨-૦

૪ જગત્પ્રેરણા—લેખક: શ્રી. ન્હાનાલાલ દ. કવિ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની-મુંબઈનાં પુસ્તકો

૫ ચિત્રલેખા—મૂળલેખક: શ્રી. ભગવતીચરણ વર્મા, અનુવાદક: શ્રી. રમણીક મેવાણી, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦.

૬ સાધના—લેખક: શ્રી. ઉપવાસી—મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦,

૭ કસ્તુરબા—લેખક: શ્રી. દયાશંકર બ. કવિ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ.

૮ નર્તકી—લેખક: શ્રી. ઉમાશાન્ત, મૂલ્ય રૂ. ૫-૮-૦.

ભારતી સાહિત્ય સંઘ-મુંબઈનાં પુસ્તકો

૯ વેશનમાં—લેખક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૧૦ યુગપુરુષ ગાંધી—લેખક: શ્રી. વામ. જી. કૃષ્ણમૂર્તિ, અનુવાદક: શ્રી. 'સ્વપ્નરથ' મૂલ્ય ૦-૧૦-૦

જીવન સાહિત્ય મંદિર-મુંબઈનાં પુસ્તકો

૧૧ પતિદેવ, ૧૨ તીર્થસ્વરૂપ પિતાત્રી, ૧૩ અખંડ સૌભાગ્યવતી, ૧૪ ચિરંજીવ કુમાર, ૧૫ પૂજ્ય માતુત્રી, ૧૬ ચિ. સુકન્યા—દરેકના લેખક: શ્રી. સોપાન, અને મૂલ્ય દરેકના ૦-૮-૦.

૧૭ વિકાસ—લેખક ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર-સુરતનાં પુસ્તકો

૧૮ ભસ્મરેખા—લેખક: શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦.

૧૯ રંગતરંગ-ભા. ૫ મો—લેખક: શ્રી. વ્યોત્તીન્દ્ર હ. દવે, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૨૦ આપણું આરોગ્ય—લેખક: શ્રી. મન્મથરાય બાહિરામ મહેતા. પ્રકાશક: વિદ્યાર્થી મિત્રમંડળ, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૦-૪-૦.

૨૧ જીવતી દિવાલો અથવા રશિયાની કાયાપલટ—લેખક: શ્રી. મોહનલાલ ભટ્ટ, પ્રકાશક: શ્રી પ્રકાશન મંદિર. ખાડિયા, જોડવાડ, અમદાવાદ, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

[સંપૂર્ણ સમીક્ષા પછીને જરૂર]

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પ્રગરદ્વાર પ્રાંત તથા માનદ મહાલ પ્રચારકાએ નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાલયની સંસ્થાઓ તપાસી છે અને ફક્તરી કામની અવ્યવસ્થા દૂર કરી તથા વર્ગીકરણ વગેરેની કામગીરી બળવી તત્સંબંધી જરૂરી સૂચના-સમજૂત આપી છે; તેમ જ પુસ્તકાલય વગરનાં સ્થળોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી પ્રચારકાર્ય કયું છે:—

૧. વડોદરા-નવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. હગનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ માટે દુધ્યામીમાં—ભાદરણ મહાલનાં (૧) ઝાંઝાળા, (૨) રૂંદેલ, (૩) સુવા, (૪) રણેલી, (૫) વાસણા, (૬) વટાદરા, (૭) જુલેલ, (૮) જલુધ, (૯) ટીંબા, (૧૦) પીપળોઈ, (૧૧) કાણીસા, (૧૨) કણજટ, (૧૩) શીણાન, (૧૪) જલસણ, (૧૫) જહાજ, (૧૬) સીસ્વા; પેટલાદ મહાલનાં (૧૭) ધર્મપુરા, (૧૮) સુંદરણા, (૧૯) બાળેલ; કામગીરી દિન ૨૨.

—માટે માર્ચમાં ભાદરણ મહાલનાં (૧) વાલવોડ, (૨) શેરડી, (૩) કિંબોડ, (૪) પીપળા, (૫) લાલપુરા, (૬) કોસી-દ્રા, (૭) જોશીકુવા, (૮) ગંભીરા, (૯) બામણગામ, (૧૦) ચમારા (૧૧) સુંદલ, વડોદરા મહાલના (૧૨) કાજલપુર, (૧૩) અણખી, (૧૪) પોર, (૧૫) છટોલા, (૧૬) શેરખી, (૧૭) કોટલા, (૧૮) કોયલી; શિતોર મહાલનાં (૧૯) માલસર; કામગીરી દિન ૨૩.

૨. મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. ભાઈશંકર ટી. ઠાકર માટે દુધ્યામીમાં વિજપુર મહાલનાં (૧) રણાસણ, (૨) અંબોડ, (૩) લાકરોડ, (૪) પુંધરા, (૫) રિદોલ; મહેસાણા મહાલનાં (૬) પાલાવાસણા, (૭) પાતોદર, (૮) જુદાપાલડી, (૯) દેહ, (૧૦) બામોસણા, (૧૧) સાલડી, (૧૨) ધડા, (૧૩) પીલુદર; વિસનગર મહાલનાં (૧૪) કંસારાકુઈ, (૧૫) બાસણા, (૧૬) ચિત્રોડ; ખેરાળુ મહાલનાં (૧૭) વડનગર બાલ, (૧૮) વડનગર મહિલા, (૧૯) મત્રેકપુર (૨૦) કમાલપુર; કામગીરી દિન ૨૧.

—માટે માર્ચમાં ખેરાળુ મહાલનાં (૧) ગડાવપુર, (૨) મીપોર, (૩) ગોલીપુર, (૪) સળકપુર, (૫) રાગપુર, (૬) શેખપુર, (૭) વડનગર-વાચક મંડળ માટે, (૮) કહીપુર, (૯) ત્રાંસવડ, (૧૦) ઉમતા, (૧૧) રંગપુર, (૧૨) હસનપુર, (૧૩) સુંદીયા, (૧૪) કરખડીયા; મહેસાણા મહાલનાં (૧૫) પોલીસ હેડ ક્વાટર મહેસાણા; વિસનગર મહાલનાં (૧૬) શુળ (૧૭) ભાલક; કામગીરી દિન ૨૦.

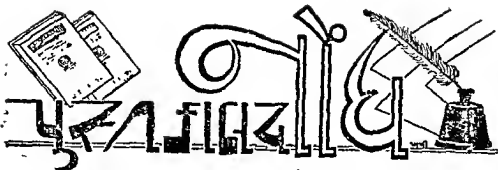
૩. સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક રા. સોમાભાઈ ગરખડભાઈ માટે દુધ્યામીમાં (૧) ધર્મપુર, (૨) વાલાવાલ, (૩) કડાચલા, (૪) મુવાલ; માટે માર્ચમાં (૧) સમલાયા, (૨) મુવાલ, (૩) બાકરોલ, (૪) રતનપુર, (૫) ધનતેજ, (૬) ડેસર.

૪. ધારી મહાલ માનદ પ્રચારક રા. મળલાલ દ. મહેતા માટે માર્ચમાં (૧) દેવળા.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકાએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી સેવા તથા જે સૂચના-સમજૂત આપી હોય તેનો ચોખ્ખો રીતે અમલ કરવા જે તે મંત્રી બાધઓને ખાસ બલામણુ છે.

ના. નં. ચોક્કસી,

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ.

કાયમફંડનું ઉત્પન્ન—કાયમફંડ ક્યાં રોકવું એ પ્રશ્ન પુસ્તકાલયોને મૂંઝવી રહ્યો છે. ન્યારે વ્યાજના દર ઉતરી ગયા હોય ત્યારે આ રકમનું વ્યાજ ઓછું થાય એ તો સહેજે સમજાય તેવી વાત છે. પણ વ્યાજની રકમ ઓછી મળવાથી પુસ્તકાલયોને અકાવતાં કેટલી મુશ્કેલી પડે છે તે તેનો અન્યપાત્ર જ સમજી શકે છે.

પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી આ રકમનું વ્યાજ ત્રણ ટકા મળે તેવી વ્યવસ્થા થાય છે એ જાણીને અમેને આનંદ થાય છે. પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળની હમેશાં ફરજ છે કે આ કાયમ ફંડ સારી જગ્યાએ અને સારું વ્યાજ ઉત્પન્ન થાય તેવી તેણે વ્યવસ્થા કરવી. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળને જે કેટલાંક જાંધનો છે તે ખાતાને નથી તેથી તે સગવડ કરી શકે છે. આ પ્રશ્ન મંડળને મુજવનારો હતો અને આના બાબત તેના વ્યવસ્થાપકોએ ખૂબ ચર્ચા પણ કરી.

પૈસા ન્યારે માગે ત્યારે આપી દેવા નોંધએ અને એ રકમમાંથી કોઈ જાતની રકમ ઓછી ન થાય તે બંને નોંધાવું રહ્યું. આજે સાડાત્રણ ટકાની લોનમાં રૂપિયા રોકવા એ સહીસક્ષાત ગણાય છે. પણ ન્યારે એ લેનોમાં રોકેલા રૂપિયા નોંધએ તે વખતે એ લેનોના જાગરખાવો કદાચ ઘટેલા હોય તો તે વખતે રકમ ઓછી આવે અને તેથી જે ખાધ પડે તે કોણ ભોગવે એ પ્રશ્ન જરૂરથી આગળ આવીને ઉભો રહે. એટલે આવી કાયમ ફંડની રકમ એક એ વર્ષની મુદતથી બાંધી મુદતની થાપણ તરીકે જ મૂકી શકાય. અને તેના વ્યાજનો દર ઘટતો જ જાય છે એટલે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ શું કરી શકે ! આ પરિસ્થિતિ ખાતાને સમજાવી હતી અને ખાતાએ મંડળની પરિસ્થિતિ, તેની મર્યાદા, અને તેની ફરજો સમજી આ જવાબદારીમાંથી પુ. સ. સ. મંડળને મુક્ત કરી પોતે જવાબદારી ઉપાડી લીધી તે માટે તેને અભિનંદન ઘટે છે. આમાં ખાતાને કે પુસ્તકાલય સ. સહકારી મંડળ વચ્ચે કોઈ પાણુ જાતનો મતભેદ નથી પણ દરેકને માથે જે જવાબદારી અને ફરજો છે તે સમજ્યા પછી એકે જવાબદારી લીધી અને બીજાએ તે જવાબદારી ઉઠાવી લીધી જેમાં કોઈ જાતનો વાંધો ન લીધો. પુસ્તકાલય ખાતું તે રકમ ક્યાં રોકવાના છે તે વાતની ખબર થોડા વખત પછી પડશે.

કાયમફંડ જે કાર્ય માટે રાખ્યું છે તેના પરથી આપણી નજર ના ખસે. કાયમફંડ આપણી સંસ્થાને કોઈ વર્ષે મદદ ન મળે તે વખતે કામમાં લાગે તે સાફ દરસામ આપણે રાખીએ છીએ અને તેમાં ઉમેરો કરીએ છીએ. વ્યાજ એ ગૌણ વસ્તુ છે; રકમ એ મુખ્ય વસ્તુ છે. વ્યાજ લેવા જવામાં કાયમફંડ ઓછું ન થાય તે તરફ કુર્લક્ષ ન આપાય. અને આજે જે સહીસક્ષાત લાગતું હોય પણ બવિખ્યમાં નુકસાન થવા જેવું લાગતું હોય તો આપણે સાહસ ન કરીએ તો આપણને કોઈ-કપકો નહિ આપે. (એટલું જ નહિ પણ આપણે નેવું નોંધએ કે આપણને અત્યારે ફાલિક લાભ થતો હોય પણ બવિખ્યમાં વધારે લાભ લેવાથી આપણે

વંચિત ન થતા હોયએ તે તરફથી પણ દ્રષ્ટિ દૂર થવી ન જોઈએ.) (ખાનગી માણસ અને સંસ્થામાં ફેર હોય છે અને સંસ્થા ઉપર તેથી ઘણા નિર્બંધ રાખવામાં જ પ્રજા પોતાની સહીસત્તામતી જોઈ રહી છે.)

પુસ્તકાલય ખાતાએ જે જવાબદારી ઉઠાવી છે તેમાં તે ફતેહ પામે એવી મારી ખરા દીક્ષતી ધમ્મા છે. અને મંડળ તેમને જે જાતનો સહકાર જોઈતા હશે તે આપવામાં પાછું નહિ પડે તેની હું ખાતરી આપું છું.

ચુનીલાલ પુ. શાહ,

અધ્યક્ષ, પુ. સ. સ. મંડળ સિ.

તાલીમવર્ગ—વડોદરા પ્રાંત માટેનો પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ મે માસની તા. ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮ એ દિવસોએ વમો સુકામે શ્રી. ગોપાળદાસ બાગમાં ભરવાનું હતું છે. એ વર્ગનો લાભ લેવાનું પેટલાદ તથા ભાદરણ મહાલોમાં ખીનતાલીમી મંત્રી-અંથપાલો માટે તેમ જ પ્રાંતના તમામ કરબા પુસ્તકાલયોના અંથપાલો માટે ફરજિયાત છે (ચુઓ ચાહુ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાત નં. ૩ તથા સૂચના નં. ૨૦)

મહાસ મંડળ તરફે શિક્ષવાચનની પરીક્ષાઓ—(૧) કલોલ મહાસ મંડળ તરફથી ચોખ્ખેડી પકેડી પરીક્ષાનો લાભ ૧૯૧ વિદ્યાર્થીઓ તથા ૭૦ વિદ્યાર્થીનીઓ મળીને ૨૬૧ જણે લીધો તેમાંથી ૧૧૩ છોકરા અને ૪૫ બાળાઓ મળી કુલ ૧૫૮ ઉત્તીર્ણ થયા છે. અને ૭ બાળ જડેનેને એકંદર રૂ. ૮ નાં ધનામ વહેંચી આપ્યાં છે.

—(૨) એખામંડળ મહાસ તરફે ચોખ્ખેડી પરીક્ષાનો લાભ નાનાં મોટાં ૫૬ જણે લીધો હોય તેમાંથી ૪૮ જણ ઉત્તીર્ણ થયાં છે અને કુલ રૂ. ૧૨ નાં ધનામો વહેંચ્યાં છે.

વિજયપુર મહાસ પુ. મંડળ તરફે શિક્ષવાચન પરીક્ષા—તા. ૨૩-૧-૪૪ ના રોજ લેવાયેલી તેનું પરિણામ તા. ૧૬-૩-૪૪ ના રોજ જાહેર થતાં, ૬૮ પરીક્ષાર્થીઓ પૈકી ૮૭ ઉત્તીર્ણ થતાં ૪૪ સુખીના વિદ્યાર્થીઓને ધનામ આપવામાં આવ્યાં હતાં.

મહાસ પુ. પરિષદ—ચાણુરમા મહાસ પરિષદનું ચોથું અધિવેશન માર્ચ માસની તા. ૨૫-૨૬ ના રોજ મહાસ વહિવટદાર શ્રી. રમેશ્વર ગો. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખરથને કંબોઈ ગામે મળી ગયું.

વીસનગર મહાસ પુ. મંડળની કારોબારી રાલા તા. ૧૬-૩-૪૪ ના રોજ શ્રી. જનતી સા. ના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં, ત્રિમાહી નિવેદન મંજૂર કરાયું; રાજસ્થાન મહાસુખમાઈ શેઠ, લોકપ્રિય પા. વેવજભાઈ તથા સ્વ. કરતુરખાના અવસાન બદલ શોકપ્રદર્શક દરાવ થઈ સૂચના નં. ૧૬ સને ૪૩-૪૪ વંચાણમાં લઈ આ જાહેરની જવાબદારી કોણુ લે છે તે જણાવ ફરીથી એ દરાવ રજુ કરવા દરાવાયું હતું, જ્યારે ભાલક, ભાન્ડુ, મગરોડા, ગુંજ, એકરવાડા સા. પુ. તરફથી બેટનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવાયાં નહિ હોવાથી તે બીજે રથને આપી દેવાના દરાવો થયા હતા.

પુસ્તકાલયને મદદ

સા. પુ. કલોડા (તા. સિદ્ધપુર) ને રૂ. ૫૦૦ શેઠ કરસનદાસ પીતાંબરદાસની પેઢીના ભાગીદાર શેઠ કપૂરચંદ પીતાંબરદાસ તરફથી; રૂ. ૨૦૧ મલેક રાધનપાં પરજતખાં તરફથી.

જાહેરાત નં. ૩ સને '૪૩-૪૪

ગ્રામ તથા કસ્ટો પુસ્તકાલયોના અંથપાત્ર-મંત્રીઓ માટે તાલીમવર્ગ

વડોદરા પ્રાંતના ગ્રામ તેમ જ કસ્ટો પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારા ખીનતાલીમી મંત્રીઓ વા અંથપાત્રો માટેનો તાલીમવર્ગ વસો મુકામે મે માસની તા. ૨૫-૨૬-૨૭ ને ૨૮ એ ચાર દિવસો માટે ભરવાનું ઠરાવ્યું છે. પુસ્તકાલય ખાતાએ દરારેલી નીતિ અનુસાર આ વર્ગનો લાભ પેટલાદ તથા બાદરણ મહાયોગમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના ચાકુ મંત્રી વા અંથપાત્રો પૈકી જેમણે અત્યારસુધીમાં ભરાઈ ગયેલા શિક્ષણવર્ગો પૈકી એકેનો લાભ લીધો ન હોય તેમણે ખાસ ક્ષેત્રનો છે. ગ્રામપુસ્તકાલયો માટેનો વર્ગ સાક્ષાત્પ્રાદ પ્રથમના ત્રણ દિવસ ચાલશે, ન્યારે કસ્ટો પુસ્તકાલયોના અંથપાત્રો માટેનો વર્ગ ચારે દિવસ ચાલશે. કસ્ટો પુસ્તકાલયના વર્ગનો લાભ પેટલાદ-બાદરણ મહાયોગ ઉપરાંત વડોદરા પ્રાંતના ખીન મહાયોગના કસ્ટો પુસ્તકાલયોના અંથપાત્રોએ પણ અવસ્ય લેવાનો છે.

આ વર્ગ અંગે થતો બધો જ બોબ્બખર્ચ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ ભોગવી લેશે અને હરકોઈ પુસ્તકાલયના મંત્રી વા અંથપાત્ર ઉમેદવારને થતો મુસાફરીખર્ચ જે તે પુસ્તકાલયના બજેટમાં પાડી શકાય તેવી યોજના રહેશે. વર્ગનું કામ ચલાવવા માટે રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ, રાજ્ય પુસ્તકાલય પ્રચારક તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા જે તે પ્રાંતના ભાઈઓ હાજર રહેશે. પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબ પણ આવશે જ.

શિક્ષણકાર્ય ચારે દિવસ સવારના ૮ થી ૧૧ તથા બપોરે ૩ થી ૬ એમ બે કકડે ચાલશે. વચ્ચે વખત ભોજન, આરામ, વાર્તાલાપ અને રમતગમત વગેરે માટે રહેશે. રાત્રે ૮ થી ૧૦ સુધીના વખતમાં શક્ય હશે તો મનરંજનનો કાર્યક્રમ રાખવામાં આવશે કે પછી ઉપયોગી છતાં આનંદજનક વાર્તાલાપ ચાલશે. ત્રીજે દિવસે સવારના ભાગમાં શંકાનિવારણનું કાર્ય અને સાંજના ભાગમાં નજીકમાં જેવા જાણવા જેવું કોઈ સ્થળ હશે તો તેની મુલાકાતે જવાનું ગોઠવાશે. કસ્ટો પુસ્તકાલય માટેનો વર્ગ ચારે દિવસ ચાલશે અને તેમાં કસ્ટો પુસ્તકાલયના વહિવટી કાર્યનું તેમ જ શાસ્ત્રીય પદ્ધતિના વર્ગિકરણનું સક્રિય શિક્ષણ અપાશે. ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટેનો વર્ગ ત્રીજે દિવસે વિખરાઈ જશે, ન્યારે કસ્ટો પુસ્તકાલયોનો વર્ગ મોથા દિવસને અંતે વિખરાશે.

ખાતાએ લાગુ પાડેલા ધોરણ મુજબ પેટલાદ તથા બાદરણ મહાયોગમાં ગ્રામ, મહિલા તથા ગ્રામપુસ્તકાલયોના ખીનતાલીમી અંથપાત્રોએ તેમ જ વડોદરા પ્રાંતના તમામ કસ્ટો પુસ્તકાલયોના અંથપાત્રોએ પોતાનાં નામદામ પોસ્ટનું સ્થળ, અબ્યાસ, ઉમ્મર, ધંધો અને પુસ્તકાલય અંગેની કામગીરીની હકીકત સાથેની અરજી અમારા તરફ તા. ૧૫મી મે સુધીમાં

મોકલી આપવી, પ્રાંતના ખીન્ન મહાત્માના હસ્થક ઉમેદવારો પણ જરૂરી હકીકત સાથે પોતાની અરજીઓ મોકલી શકશે. અને તે સવડ પ્રમાણે મંજૂર રખાશે.

આ તાલીમવર્ગ માટે ચાલુ સાતના જાન્યુઆરીમાં સવડ ન રખાઈ હોય તેવાં પુસ્તકાલયોએ જરૂરી રકમ પૂરતો ફેરફાર કરવાનું વા ખીન્ન વ્યવસ્થા થવા માટે લખાણ પુસ્તકાલય ખાતાના એ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ આ વાંચતાં અગત્યર મોકલી આપવું.

વર્ગ માટે જેમની અરજીઓ મંજૂર થશે તેમને વ્યક્તિગત ખર્ચર આપવામાં આવશે, અને તેમણે વર્ગનું કામ દરેક પ્રથમ દિવસના સવારથી જ શરૂ થવાનું હોવાથી આગલી રાત્રે જ વર્ગના સ્થળે હાજર થઈ જવું જોઈશે.

પથારી, જળપાત્ર વગેરે અંગત જરૂરી સામાન ઉપરાંત પુ. ખાતાના વટહુકમ-સૂચનાઓનાં એકીકરણના ત્રણે ભાગો, સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પ્રતિનિધિ એકીકરણ, વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું પુસ્તક, કર્તાઓની નામાવલિ, પોતપોતાના પુસ્તકાલયનું જનરલ રજિસ્ટર ઉપરાંત વિપયવારી નામવારી પત્રકો તૈયાર થયેલાં હોય તો તે અને ડા. જ. ગોવિંદભાઈ દેસાઈદ્વારા “ ઘરમાં રમવાની રમતો ” એટલું સૌએ લેતા આવવું.

શિક્ષક હશે તેમની કામગીરી ગણાય એ માટે હાજરીના દાખલા સિદ્ધતા મુજબ આપવાની વ્યવસ્થા રહેશે.

જે તે મહાત્મા ખીન્નતાલીમી મંત્રી કે મંથપાઠ પૂરી હરોશ એક જાણે, અને જે પ્રાંત અને નવીન ઉઘડેલા વા ઉઘડવાનાં પુસ્તકાલયોનું કામ કરનાર મંત્રી કે મંથપાઠને, તમ જ વડોદરા પ્રાંતના તમામ કરતા પુસ્તકાલયોના મંથપાઠને આ વર્ગનો સાથ લેવાની ખાસ બજામણ કરવામાં આવે છે.

પડોદરા,
તા. ૧-૪-૪૪ }

ના. નં. ચૌહાણી
સહમંત્રી.

તમારા ડિવિડન્ડની રકમ મંગાવી ?

જે પુસ્તકાલયોએ ગયા વર્ષના તથા પાછલાં વર્ષોના ડિવિડન્ડની રકમો પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાંથી હસ્તપ્રી મંગાવી લીધી નથી તેમણે જે તે વર્ષનાં ડિવિડન્ડ વોરંટ ઉપર સહીઓ ફરી મોકલીને મંડળમાં જમાખર્ચ કરાવી લેવા અથવા મનીઓડરથી રોકડ મંગાવી લેવા પિનલિ છે. જેમના ડિવિડન્ડ વોરંટ એવજે મળ્યાં હશે તેમના તરફથી તે પ્રમાણેની અગત્યર આવેથી કુલિફિકેટ ડિવિડન્ડ વોરંટ મોકલી આપવામાં આવશે.

સામગ્રિક દોહન

ભણતરનું સાર્થકય

તમારા આત્માને પૂછો:

મેં કેને જ્ઞાન આપ્યું ?

મેં કેટલું અક્ષરજ્ઞાન આપ્યું ?

મેં કેટલું અક્ષરજ્ઞાન વધાવ્યું ?

ધન અધિકારમાં એકાદ કિરણ હું પ્રેરી શક્યો ?

ના.

મારા પડોશમાં સુતાર છે, પરધરધડીઆ છે, માડીમાંથી વાસણ ધડનારા છે, શાક વેચી શુજ્જરાન કરતા શ્રમજીવીઓ છે અને તેમના ઘરમાં-તેમની ખોલીમાં સદુ અભણ છે.

મારા ઘરમાં નોકર છે-અરે નોકરેનાં ટોળાં છે: ગાડીવાળો છે, ઘોષી છે, રમોડયો છે, દૂધવાળો છે. એ સદુ અભણ છે, એમના ઘરમાં અજ્ઞાન ધક બની રહ્યું છે.

એથી આગળ હું જતો નથી. મારી પાસે જ મારી આસપાસ ફરી વળેલાં આ અધિકારનાં મોખાં હું ઉવેચી નાખું તો ?

બહુ મોટો આદર્શ ન રાખું. નિદાન એક વર્ષમાં ચાર અભણ બંધુઓને હું ભણેલા બનાવું તો ?

ચોવીસ કલાકમાંથી એકજ કલાક હું માણું તો એક વર્ષમાં ચાર માનવીઓને સહી કરતાં અને વર્તમાનપત્રોમાં નજર કરતાં તો બનાવી જ શકું.

એક ભણેલો હું ચાર માનવીઓને ભણાવું.

ચાર કરોડ ભણેલા આટલું જ કરે તો જે વર્ષમાં આખું હિંદ અભણપણના આરોપમાંથી ઉગરી ન જાય ?

ચારે કરોડથી એ ન બને. સેવાભાવના, દેશદાઝ, માનવબંધુતાનો પોકાર કરનાર- પોકાર સમજી શકનાર જે કરોડ હિંદવાસીઓ આ હિસાબે ચારેક વર્ષમાં દેશના અજ્ઞાનને જડમૂળથી ફર કરી શકે.

એ સ્વપ્ન સાચું પડે એવું નથી શું ?

એક જ માર્ગ: ખીજાઓ શું કરે છે એ હું નહિ વિચારું.

હું તો આજે એક જ સંકલ્પ કરું:

મારાં અભણ ભાંડુઓમાંથી ચારને તો હું એક વર્ષમાં વાંચતાં લખતાં બનાવીશ જ. ખીજા ભોગ તો મુદારાથી ન અપાય; આટલો એકાદ કલાકનો પણ ભોગ હું આપું તો માફ ભણતર સાર્થક થશે—

તે સિવાય માફ ભણતર દોષ છે. *

શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ

• "શારદા" માર્ચ '૪૪

એક અભાગી દેશ

પૂઠ ઠસુરવાના ચબને પાત્રખીમાંથી ચિતા ઉપર પધરાવવામાં
આવી રહ્યું હતું, તે વેળાએ મહાત્મા ગાંધીજીની આંખો અશ્રુભીની થઇ
હતી.....અને પૂઠ બાપુજી શાકના છેડા વતી આંખો લુહતા
દેખાયા હતા.....

એમની આંખોની સામે તો ચિતા હતી.....પરંતુ એ વેળાએ
એમના અંતરની આંખો સામે શું શું તરવરી રહ્યું હશે.....
કેાણ જાણે ?

એક અભાગી ધરતી, એમાં એક અભાગી દેશ,
એ બેનાં હઃખનો જાણુહારો, એક ધુમે દરવેશ:
નિચોવીને નિજની કાયા,
ધુવે શી પાપ-ઝાઝાયા

કેાઇ પૂછે એને પ્રાણને પુષ્પે, કેાઇ દિવે એને ગાળ,
ત્રેમનાં પુષ્પ તે ગાળો ગુમાનની એને ન હપ, ન ઝાળ !
ગુલે સદા ગાન રૂપાળુ:
“ ધર પે સ્વર્ગ ઉતાર ! ”

એક તપશ્ચર્યા આદરી એણે, ધોવા ધરાના મેલ,
સ્તબ્ધ થઇ આખી સૃષ્ટિ નિહાળે, આંખમાં અશ્રુરેલ:
“ કસોટીની કારમી વેળા:
પ્રભુ રેલે એની લેળા ! ”

કુંગરા ડાહ્યા, દિશાઓ ફૂટ, સાગરે મૂકી માઝ,
પાતાળ ચીરીને પ્રલય ઠેકથો, રાગ રાંહારનો સાજ:
ધીંગાલું જામિયું ઘેર:
તેજ તે તિમિર, કેર !

ધડ ધડધડ ધરાપે પડતાં, શિર ઊંડે આકાશ,
તપસી કેરાં તપ મેલાવા, પ્રપંચ નાખે પાર:
કડાકા કારમા બોલે,
વિનાશના કુંગરા રાલે !

મોતના ભેંકાર તાંડવ વચ્ચે ચીરે ઊભો અવધૂત:
નિરભે કેરા મહેલમાં ફરે શું ભૈરવ કેરા ભૂત:
જીવનની માયા ન બેને,
મૃત્યુ શું ડરાવે તેને !

એક સદાનો સાથી એનો, એક હૈયનો હાર,
યગલે પ્રાણ પડેવીને ચાલતો, એક જીવનનો તાર:
રાતોરાત આંખો મીંચી,
ચાલ્યો ઉરે આંધુ સીંચી !

વેદના આતમ એની ભરી ફરી થીર થયો અવધૂત,
આંડાની ધાર છે મારગ સતનો, કેમ છાડે કે સપૂત !
આંખો નિજ કેરાં વધેરી:
ધરવવા જળના વેરી !

આતમ રુએ, ને આંખ હસે, એવું કાળજી કરુણાવાસ,
દેશ-ધરાના દુઃખનું આસાડ શોધે પૃથ્વીઆકાશ !
તપસ્યા ઘડી ન મૂકે:
સૂરજ કદી તપનું ચૂકે !

વેદના કેરો સાગર જલકથો, તેમાં મમ્મું તોફાન,
ખોળામાં મસ્તક મેલીને સંચરી-એક જીવનની દહાણ:
હતી શૈશવથી સાથે...
તેની એહ રચવી હાથે !

એક ચિતા એની આંખોની સામે, એક છે અંતરગાંધ,
ત્રીજી ચિતા જલે દેશમાં, જેની જવાબ આકાશે જાય:
પોઢલા દેવને કેવા:
“મૃત્યું લગી ઊંઘશે દેવા ?”

હૈયાના અજુહોજમહિંથી ઝળક્યાં બે એને નેણ,
કાયાની કણીયે કણીને કોરતી વેદના ને નથી વેણ:
કસોટી કારમી થાતી,
જગતની આંખ ભરાતી !

રોષ દિશાઓ, કંઠરા રોયા, રોયા સૂરજ સોગ,
એક અવાજે પોકારી ઉઠ્યા મૃષ્ટિના નવલખ રોમ:
“ ગયો શું વિદાતા પોદી,
માથે કાળો કામજો ઝાઢી ” *

આખા હિંદની જ્યાં નજર મંડાઈ છે:

પુરાણપ્રસિદ્ધ મણિપુર

આજે આખા ભારતવર્ષનું લક્ષ મણિપુર ઉપર કેન્દ્રિત થયું છે. હિંદની પૂર્વી સરહદ પર આવેલા આ દેશી રાજ્યની સરહદમાં જાપાની દબો પેસી ગયાં છે. મણિપુર દ્વારા જાપાન હિંદમાં ઘુસવા ચાહે છે.

આ મણિપુર માત્ર ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ નથી, એ તો પુરાણપ્રસિદ્ધ. લગભગ પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાં લખાએલા મનાતા મહાભારતના યુદ્ધ પહેલાં અર્જુન જ્યારે જાર વર્ષનું અહમર્યવ્રત લઈ, અશ્વશસ્ત્રની પ્રાપ્તિ માટે પરિશ્રમણ કરવા નીકળ્યો હતો ત્યારે ભક્તો ભક્તો તે મણિપુરમાં આવ્યો હતો. ત્યોના રાજાની એક માત્ર યુવાન અને વીર પુત્રી ત્રિપ્રાંગદા એના ઉપર મુગ્ધ થઈ હતી અને અર્જુનને તેનું અને તેની સખી નાગકન્યા ઉદ્દીપીતું પાણિ-ગ્રહણ કરી, થોડો વખત મણિપુરમાં વસવાટ કર્યો હતો. ઉદ્દીપીના સંયોગથી જજીવાહન નામનો વીર પુત્રનો જન્મ થયો હતો, જેણે પાછળથી પાંડવોના અશ્વમેધ યજ્ઞના ધોળને જાંધી, એના રક્ષક ખુદ અર્જુનને પણ પરાજિત કર્યો હતો.

આ રીતે મણિપુર અતિ પ્રાચીન કાલથી જાણીતું છે. આજે એ પોતાની વિશિષ્ટ, લક્ષિત, કોમળ, મધુર, લાસ્ય પ્રકારની નૃત્યકલાને કારણે જાણીતું છે. માત્ર મણિપુરી નૃત્યની જરોખરી કરી શકે એવી જીંઝ કોઈ નૃત્યપદ્ધતિ ભાષે જ મળી આરશે.

લગભગ સાઠચાર લાખની વસ્તી છે મણિપુર રાજ્યની. એમાંથી સાડા ટકા જેટલા હિંદુઓ છે અને પાંચીસ ટકા જેટલા લોકો નાગ, ખારી અને એવી જંગલવાસી જાતિઓના છે. રાજ્યનો કુલ ખિસ્તાર સાઠઆઠ હજારથી વધુ ચોરસમાઈલ જેટલો છે.

આખો પ્રદેશ હુગરાળ છે, વિકટ છે, ગીચ ઝાડી અને જંગલોથી ભરપૂર છે, એ હુગરાળ પ્રદેશની વચ્ચે પચાસ માઈલ લાંબી અને વીસ માઈલ પહોળી એક ખીણ છે. મણિપુર કુદરતી સૌંદર્યથી હ્રસ્વકાય છે. એની જંગમી જાતિઓ ખડતલ છે. ચહેરામોરા અને શરીરના ઘાટ પરથી મણિપુરીઓ ચીની અને જર્મનીની યાદ દેખાવે છે.

અઢારમી સદીના પ્રારંભમાં મણિપુરના રાજા પામકીયાએ બ્રહ્મદેશ ઉપર કેટલીયે વાર ચડાઈ કરી. એનું વેર લેવા માટે બ્રહ્મદેશવાસીઓએ મણિપુર ઉપર પળતું આક્રમણ કર્યું અને તેથી મણિપુરના રાજાએ ૧૭૩૨ ની સાનમાં પહેલી જ વાર અંગ્રેજો સાથે મૈત્રીની સંધિ કરી.

પ્રથમ જર્મી વિગ્રહ દરમિયાન પણ જર્મી લોકોએ મણિપુર ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું. એ વિગ્રહને અંતે, ૧૮૨૬ ની સાલમાં મણિપુરને સ્વતંત્ર રાજ્ય તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. ૧૮૯૧ થી ૧૯૦૭ સુધી, અત્યારના રાજા સુઝાયન્ડ સિંઘ જ્યારે સગીર વયમાં હતા તે દરમિયાન બ્રિટિશ સત્તાએ પોલિટિકલ એજન્ટ દ્વારા રાજ્યનો વકીલત મહાત્મે હતા. ૧૯૦૮ માં રાજા સુઝાયન્ડ સિંઘ ગદીએ આવ્યા હતા.

મણિપુર રાજ્યનો મુખ્ય પાટ એખા છે, ખેતરક પણ એ જ છે. જંગલની પેદાશ પણ મણિપુર રાજ્યને ફીક ફીક મળે છે. વાર્ષિક આવક લગભગ સાઠસાત લાખ ઢેટલી છે. તેમાંથી દર વર્ષે પાંચદવર રૂપીઆ બ્રિટિશ સરકારને ખંડણી તરીકે ભરવામાં આવે છે.

છન્કાસ મણિપુરનું પાટનગર છે. આજે તો તે લશ્કરી પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્ર થઈ પડ્યું છે. મણિપુરી મુદ્દગના નાદ અને નૃત્ય કરતી લક્ષિતંગીએના નૃપુરજોદારને બદલે આજે તો ત્યાં વિમનોના ઘર્ષરાટ અને લશ્કરી ચંત્રોના બીણુ અવાજ સંભળાવા લાગ્યા છે. મણિપુરની ધરતી પર યુદ્ધ આવી ગયું છે.

પાંચ દવર વર્ષે પહેલાંના મહાભારતમાં મણિપુર આક્રમણ હતું. આજનું વિશ્વ-આપી મહાભારત પણ મણિપુરની ધરતી પર જઈ ચડ્યું છે.

[“જન્મભગિ”માંથી.]

હિંદનોવિદ્વા ન ચીનાઇ મિત્ર : લીન યુ-ટાંગ

“હિંદનો મુદ્દો એ એકમા હિંદના મુદ્દો કરતાં વધારે મહત્વનો છે; તે મુદ્દો સ્વાતંત્ર્યનો અને તેનું આપણે શું કરવા માગીએ છીએ તે વિશેનો છે. સામ્રાજ્ય વિરુદ્ધ સ્વતંત્રતાના મુદ્દાની સામે પણ આપણે જોવા માંગતા નથી, તેથી આપણે એક અતિવિવેકશીલ રીતિમાં આવી પડ્યા છીએ, જે રીતિ માત્ર અંગ્રેજો સિવાય બીજા બધાને અકળાવી રહી છે. આ સ્વાતંત્ર્ય માટેના વિવેકમાં સ્વાતંત્ર્ય માટે લડનારા દ્વિતી પીરો તો જેલમાં છે અને તેમનો અપરાધ એ છે કે તેઓ સ્વાતંત્ર્ય માટે લડે છે !”

આ બળબળતા ઉદ્ગારો નથી જવાહરલાલ નહેરુના કે નથી ગાંધીજીના. તે તો એક પન્દેશી વિદ્વાનના દિલનો પોકાર છે, જેણે પોતાના દેશ ઉપર આક્રમણ કરનાર અને તેની આત્માભંગી કરનાર પન્દેશી સામેની હાલતમાં પણ કશો આશો છે. લીન યુ-ટાંગે એ શબ્દો દુનિયાના એક નાગરિક તરીકે બળબળતા દિલના લોલીથી લખ્યા છે. સામ્રાજ્યવાદી વતિના અને તેના મદદનીશોનાં મનિષ્ઠમાં એ શબ્દોનો રણકો વગાડવાના દેવુથી લખ્યા છે.

લીન-યુ-ટાંગ ૪૮ વર્ષની વયનો છે, ચીનમાં જન્મેલો છે. શાંગહાઇની સેન્ટ જ્યોન્સ યુનિવર્સિટીમાં તેણે અભ્યાસ કર્યો છે અને અમેરિકામાં તે રહી આવ્યો છે. લીપકીંગની વર્મન યુનિવર્સિટીમાં જઈને તેણે ક્રિસ્ટીના ઝાંકટરની પદવી મેળવી છે. પન્દેશી કેળવણીથી તેના દરિગિંદુમાં તક્રાલત પડ્યો નથી. એ તો એક હસમુખો ચીનો જ રહ્યો છે.

એણે લખેલા ‘મારો દેશ : મારા લોકો’ પુસ્તકથી આખા દુનિયામાં બળબળાટ મગા ગયો હતો. તેમાં તેણે પોતાના દેશ ચીનની પરિસ્થિતિ આલેખી છે. ગરીબ પ્રજાએ એ દેશમાં બેતરી પડીને જે શોષણ ક્યું છે તેનું તેમાં હૃદયગ્રાવક ચિત્ર છે. ચીનની પચ્ચ દિનેથી ચીનની પનું ગંઢ લીનને ‘એશિયા’ પત્રમાં લખવાની સગવડ કરી આપી હતી, જેનાં કાગ્ગે દ્વારા લીન યુ-ટાંગ એશિયાની પરવશ પડેલી પ્રજાઓની સ્વતંત્રતા માટેની હાલ ચલાવતો. અમેરિકાના રહીશોના મગજ ઉપર તેથી શોષો બોકાતી.

લીન પોતાનાં લખાણોમાં રાષ્ટ્રોના કાપીંગ સિદ્ધાંતોના પાયા ઉપર જ ધા કરવા

માંડ્યા. હીટલર અને તેની ટોળકી ઉપર એ સખ્ત પ્રકારે હતકા પગ તેની કાંધએ દરકાર કરી નહિ. એ પ્રકારેની પાછળનો આચય સારો હતો એમ સ્વીકારવામાં આવતું, પરંતુ રાજ-સત્તાના અનુભવોની સામે એ વાતોને આશિશ માનીને છુટકારામાં આવતી. લીન યુ-ટાંગ તેથી ગભરાયો નહિ. તેનાં લખાણો વધારે કટાક્ષયુક્ત થયાં.

લીન-યુટાંગ એ સોક્સત્તાવાદી મતનો છે, પરંતુ ચર્ચોસ, સેમ્યુઅલ હોર કે ઈંગ્લાંડના 'ખ્રિસ્તી' લોર્ડ હાલીફક્સ કરતાં વધુ ઉદાર છે. જનતા ઉપરની તેની શ્રદ્ધા અપાર છે. તે કહે છે: " મને હંમેશાં એમ લાગતું આવ્યું છે કે ઈશ્વર હંમેશાં જનતાની દ્વારા જ કામ કરે છે. જનતાના ટોળાને એક પ્રકારનો પવિત્ર અધિકાર છે...ત્યારે લોકોનું ટોળું ગુસ્સે થઈ હોય છે ત્યારે ઈશ્વર જ ગુસ્સે થયેલો હોય છે. ત્યારે જનતા હિંસક અને છે ત્યારે હિંસક ખનવાની જરૂર જ જોવી થઈ હોય છે..." આવા માન્યસને સ્થાન'ય માટે લડતી અને પરદેશી સામ્રાજ્યોના પંજમાંથી છૂટવા તરફની પ્રગ્ન તરફ અંગત રસ ઉત્પન્ન થયો હોય તેમાં નવાજ નથી.

હિંદના અનેકય ચિંતેની સામ્રાજ્યવાદીઓની પોષ્ટવાણીને લીન યુ-ટાંગે તોડી પાડી છે. ત્યાં અનેક દેશોની પ્રગ્ન એકતા સાધી ચૂકી છે એવા અમેરિકા તરફ આંગળી ચીંધીને તે કહે છે: " હિંદુઓ અને મુસલમાનો હિંદમાં એક જ શ્રેણીમાં સાથે રહે છે, કે જેમ યુરોપીયમાં ઈટાલિયનો અને આયરિશ લોકો રહે છે. જે વધારે જરૂરનું છે તે એ છે કે તેઓ એક વાતમાં તો એકય ધરાવે જ છે અને તે વાત પોતાના દેશના સ્વાતંત્ર્યની છે. "

['પ્રજાપંથ'માંથી]

ખરી ખાનદાની

જદામની એક નાનકડી ડગલી પડી હોય, એક પડી એક જદામનો તમે ઉપયોગ કરી શકા હો અને સારામાં સારી જદામ આધા પડી એકારી કડવી જદામ આવવામાં આવે તો મિલ્લજ અગડી જાય છે, મીઠી જદામનો જદા સ્વાદ દૂર થઈ જાય છે અને કડવાસ મંગળમાં ચેરડી જાય છે.

જદામની નાની ડગલીની કડવી જદામ એ મારે યાદ કરી છે કે, એક વ્યક્તિમાં ધણી ગુણ હોય પણ એ જદા ગુણોની જદામમાં એક કડવી જદામ આવેલી હોય તો જદાં પર પાણી મૂકી વળે છે.

કડવાસ એ માનવીની અંદરનો એવો દુર્ગુણ છે કે એ માનવીના ચારિત્ર્યના ગદને ગિરાવી દે છે.

એક વ્યક્તિએ બીજી વ્યક્તિ ઉપર ચોક્કસ ઉપકાર કર્યો. આ ઉપકાર અખોલ રહે છે તો જ એની સુવાસ ફેલાય છે, પણ જે ઘડીએ આ ઉપકારનું 'ફુલેકું' ફેરવવામાં આવે છે તે દિવસથી એ પાછળની મજા મરી જાય છે.

ઉપકાર કરવો એટલે માત્ર આર્થિક મુશ્કેલીમાં આવેલાંને પૈસાની મદદ કરવી એમ નથી. ત્યારે 'કાંઈ'નું અંતર જલતું હોય ત્યારે એ અંતર પર ચીંત્વો ટોળાનો માન્ય ઉપકાર કરે છે. પણ ઉપકાર કરવાની આદત નહિ. સ્વામાચિદ રીતે.

બીજા કોઈ માનવીને જ્ઞાન મેળવતું હોય અને એ જ્ઞાનના પ્રદેશ પાસે જવાની એની પામે માનસિક સગવડ ન હોય તો એના યાત્રીને જ્ઞાનના માર્ગ પર મુખી દેનાર જરૂર એ આત્મીના જીવનને નવો આકાર આપવાની ક્રિયામાં ભાગ લેજીવે છે.

માનવસંબંધ એટલે આ બધો સંબંધ માનવસંબંધ એ માત્ર જાહેરજાતનો વિષય નથી. મુજબીનટ દાખવવા માટેની એ માત્ર વ્યાસપીર નથી.

મીઠો નજરથી, સુગંધી શબ્દથી, ઉત્તેજનના ઉમળકાથી-માનવસંબંધની માળા ગૃથી શકાય છે.

કોઈને ઉતારી પાડવો એના કરતા કોઈને ઊંચો મૂકવો એવી લાગણી એનામાં રહે છે એ આદમી સૌથી પડેના તો પેતાની જાતને અડકી રીતે ઉંચે મૂકી આપે છે.

જગતના મહાન માણસો માત્ર એમના ઉમદા ચાગિયને કારણે, બીજાઓને જીવનનું ગિપ ધડનાની પ્રેરણા આપે છે.

અમિત મરે એ, પણ એની પ્રેરણા વ્યારેય મરતી નથી. ખાનદાનો એક પછી એક જગતમાંથી ચાલ્યા જાય છે, પણ એમરૂં પાછળ ગળેથી ખાનદાનીની સુનાસ ક્યારેય બીડી જતી નથી.

નાની ચિંતોથી પણ માનવસંબંધની મિઠાઈ જળવાય છે તમે એની સાથે સંબંધમાં આવતા હો એની સાથેના વાતચીતમાં જો તમે ચમત્કાર મૂકો-એ ભાષામાં તમે માનવસંબંધની ઇજ્જતને હુપાવી નામો તો તમારા સસર્ગમાં આવેતો એ માણસ, એના રાત્ર માટે કાગળ ગમતો થઈ જશે.

અરે માર્ગે જતા આદમીએ ભલે આજે દુનિયાને પોતાની કરવાના મનસુખા વડે, પણ જેઓનો માર્ગ અરજો છે, જેઓનું રાજન પ્રશ્ન છે, જેમનો ઘાટ અર્થનો છે એ માણસો ઇતિહાસની એક ધડીએ ચડી જવાના છે એમને થભારે માનવતાનો પક્ષ એમના કદમને રોળી પાડશે, જીવની શ્રીમંત તરફ.

એટલે આજે દેખીતી રીતે માણસાઈની કિંમત ભલે ઓઝી વાગતી હોય, પણ એની કિંમતની જાણ આજે નહિ, કાલે થશે.

માણસાઈ એ તો એવો ઝરો છે કે એના પાણીને રોળી શકો નહિ. એની આડે પાણી પાંચનાગએની પગા કર્યા વિના એ પ્રવાહ આગળ ને આગળ જતો જ હશે.

તમાગ નાનામાં નાના ગુણને તમે એક ફૂનગીડી જેવા સમજાવે એ ફૂનગીડીની માનણ છે જિંદગી. એ માનણ મારફત તમે સૌને ગજરો પડોચાડના પ્રયત્ન કરવો તમે જો ફૂલનો ગજરો મોકલશો તો તમને સામે કોઈ કાટાનો ભારો મોકલશે નહિ અને ધારો કે એમ જો તેણે એક દિવસ એ કાટા તમારા ફૂન સામે લાગી મરશે.

માનવસંબંધની માળા ગૃથનામાં તમે સફળ થશો તો તમાગ મિત્રોને પણ એ માળાને આગળ લઈ જવામાં રસ આવશે અને આ રીતે તમાગ સંબંધો સુગંધી બની જશે.

આ માટે તમારા મુઠું અરાજથી માડીને, તમારી મુઠું જીવનગૃંથીની જગ પડશે.

એ જામ હાથ પર લીધા પછી એનું પૂર્ણનિગમ આવે નહિ ત્યાં સુધી એની ફરિયા કર્યા કરશો નહિ જો કાર તમાગ મગજને દુખાવે આપના કોણ તો એનો યોગ નિકાન વાતી દેજો.

તમારા મંડળમાં તમે છો મારે અન્યાયું છે એ સ્ત્રી સાચી વાત હોય તો પણ એ અન્યાયીની બહેન તમે ક્યાં કરશો નહિ.

તમારા સંવેદનને કારણે કેઇ કોએ બપુ સારે વારેવો તમે આંગણી ચીંધી ક્યાં કરશો નહિ: " મારે લીધે. "

તમે બેઠકશો નહિ પણ તમારી ખાનદાની બેઠકા વિન રહેશે નહિ.

ખાનદાની એટલે ગોદમાં ફરવું, રાજગિરાની વચ્ચે બેસવું, રેશિયા સાંભળવો, ચડાના ધ્યાસાએ ફેરવવા, સાલખીને બેઠકાની રાખીના, આ બધાનો સંવેદનો એટલે ખાનદાની નહિ.

ખાનદાની કેઇ ગરીબ ઘરમાં પણ વસવાટ કરતી હોય છે. ખાનદાની મનમાં વચની હોય, સંસ્કારની ફેરમ મારફત ઊભી હોય, ખાનદાની પુત્રીથી એ બેઠકાની હોય તો એ ખરી ખાનદાની છે.

(" વહેમાતરમુ "માંથી)

પથ્થરની પૂજા

એ કહે છે પૂજવાને શું તને પથ્થર મળ્યો ?
પૂજતાં પથ્થર કહું મેં હા ! મને કશું મળ્યો.
તું કહે પથ્થર ભણે, પણ એ તો શાલિધામ છે,
એ મહાં જાણ મળ્યો. વિષ્ણુ મળ્યો શંકર મળ્યો.
કેઇ સ્થળ એના વિના ખાલી નથી મળતું મને,
કે સ્થળે અદસા' મળ્યો તો કે' સ્થળે કશું મળ્યો.
અંપડીમાં કેડની એનાં મને દર્શન થયાં,
કેડના મેંસ મળ્યો એ કેડના ઘર પર મળ્યો.
જુદની હું આંકણી કરતો હતો કંઈ કાગળી,
આજ સમગ્રાયું મને કે જુદથી સાગર મળ્યો.
કેમ ના કંઈ કરે તારી, અરે હું મસક !
મુસ્તફા (સ.) જેવો તને સંગાર-સંગમર મળ્યો.
ધ્યાનથી જોતાં જણાયે રૂપ કંઈ જુદાં નથી,
શું થયું હીરા મળ્યો કે શું થયું કંઈ મળ્યો !
ભાગ્યમાં પથ્થર લખ્યો છે શું પડી બીજું મળે ?
હું ગયો કાંએ તો મુજને ત્યાંય પણ પથ્થર મળ્યો.
સાખ હીરા હોય પણ એની ઉપર બલિદાર છે,
ધન્ય 'શયદા' ધન્ય એ હીરા રૂપી પથ્થર મળ્યો.

• શયદા •

[તા. ૧૯-૩-૪૪તા " બેપરી મોજ "માંથી.]

એક રાતમાં નંદનવનનું રમશાન બનાવતો

જવાળામુખી વિસુવિયસ

યુદ્ધ, દુષ્કાળ, ભૂખમરો અને રોમચાળાનાં માનવ-મક્ષક અનિષ્ટો જાણે કે આજાં પડતાં હોય તેમ કોપેલી કુદરતે એક નવું અનિષ્ટ માનવપ્રાણીઓનો બંધી લેવા માટે ઉમેર્યું છે અને કોઈને ઉરકેરવા કારણ નહિ મળતું હોવાને લીધે શાન્ત બેઠેલા કુર્વાસા મુનિ જેવો શાન્ત પડેલા છટલીના નેપથ્સની બાજુમાં આવેલા વીસુવિયસનો જવાળામુખી પર્વત એકાએક ધગધગતો લાવતો રસ ઓડવા લાગ્યો છે.

નેપથ્સનું બંદર દુનિયામાં રમણીયમાં રમણીય ગણાય છે. તેનો દરિયાકાંઠો વિશ્વભરના પૈસાપાત્ર સહેલાણીઓનું જગ્યાસ્થ આકર્ષણ છે. આના રમણીય સ્થાનની સામે વિસુવિયસનો જવાળામુખી પર્વત કુદરતે ખોડી દીધો છે અને કમનસીબ છટલીના આ પશ્ચિમદિશાના બંદર આગળ વિનાશનો ઉનો રસ વહેવડાવતો સર્વનાશનું તાંડવ ભજવી રહ્યો છે.

કહે છે કે વિસુવિયસમાંથી નીકળતા લાવા રસે સાનસિઆરિયાનો તથા માસિયા દી મોમા નામના ગામોને સંપૂર્ણ રીતે તારાજ કરી દીધાં છે અને નેપથ્સના મેદાન તરફ એ પ્રવાહ પૂરઝડપે વહી રહ્યો છે.

આવી જ વિનાશકારી લીલા વિસુવિયસે સૈકાઓ પહેલાં ભજવી બતાવી હતી.

વિસુવિયસના પડખામાં મધ્યકાળમાં પોમ્પીઆઇ નામનું મોજિલા છટાલીઓનું એક નગર વસી રહ્યું હતું; પરંતુ મધ્યકાલીન ઇતિહાસવેત્તાઓ કહે છે કે એકાએક એક મધરાતના ધરતીકંપનો કડાકો થયો અને વિસુવિયસે લાવા એકાદી માણસો જાગીને પોતાની સદામતી શોધવા નાસી છૂટે તે પહેલાં આ રમણીય નગર પર વિનાશની ઉની ચાદર ઓઢાડી દીધી અને આંખના એક જ પલકારામાં આ રમણીય નગરને હતી ન હતી કરી દીધી.

પૃથ્વીના પડ પરથી જુસાઇ ગયેલી પોમ્પીઆઇ નગરના વિનાશને લાવામાં બળી ગયેલા તેના નગરજનો સિવાય કોઇ જાણી શક્યા ન હતા. નગરી પર હજોસો લાવા પથ્થુ ફરી ગયો અને તેના પર બીજાં અનેક પડો પથ્થુ જામી ગયાં અને મધ્યકાલમાંથી અર્વાચીન કાળનાં ઘણાં પડો પથ્થુ જામી પડ્યાં. વિસરાયેલી આ નગરી પથ્થુ એકાએક પુરાતત્ત્વવિદોના હાથે ઇતિહાસની કોઇ ધન્ય ક્ષણે ચડી ગઇ. સૈકાઓના ચરો ખોદતાં પુરાતત્ત્વવિદોએ ફરી ગયેલા લાવાના કંઠણ પડ હેઠળથી તારાજ બનેલી પ્રાચીન સમ્મતાના ભગ્નાવશેષો બાળ્યા. સંશોધન ચાલ્યું અને બારે તપાસને અંતે આ ભગ્નાવશેષોમાંથી વિસુવિયસે બાળેલી પોમ્પીઆઇ નગરીનું જાન ઇતિહાસના પાનામાં ઉમેરાયું અને વિસુવિયસની ભયંકર લીલા જૂગોળમાં અંકિત થતી.

આ ઐતિહાસિક વિનાશ ઇતિહાસ ઉપરાંત સાહિત્યના રસિકોને પણ આકર્ષ્યો અને

લોર્ડ સિટન નામના બ્રિટનના સિદ્ધહરત નવલકથાકારની કલમમાં આ વિનાશને આવરી લેતી અમર પ્રણયકથા આલેખાઇ. “ પોમ્પીઆઇના છેલ્લા દિવસો ” (Last days of Pompeii) જગતની શ્રેષ્ઠ નવલોમાં આમણું સ્થાન પામે છે.

આ નવલકથાને ફોર્સી પડદા પર પણ આકાર અપાયો છે.

સાર પછી વિશ્વવિખસ બેકે તદ્દન શાન્ત રહ્યો નથી, ક્યારેક ક્યારેક તેણે પણ છલકો કર્યો છે, પણ પોમ્પીઆઇને ગળવા બેની રુદ્રતા કદી દ્રાખવી ન હતી.

અને, વૃદ્ધ લડવૈયાની આસપાસ નિર્દોષ બાળકો જેમ તોફાન કરી ખેંચ ખેંચે, તેમ નિર્દોષજનો આ બવાલામુખીની પડખે નગરો વસાવી રહ્યા છે, પણ વિશ્વવિખસે પોતાની શાંતિનો ત્યાગ કર્યો છે અને ફરીને લાવા રસ ઓકવા માંડ્યો છે. તેના આ પ્રવાહમાં ઘણાં ગામડાંઓ તારાજ બન્યાં છે અને બીજા કેટલા વિનાશો બનવાશે તે તો આવતા દિવસોની વાતો કહેશે.

યુદ્ધનો વિનાશ ભયંકર છે; તેથીય ભયંકર વિનાશ કુદરતનો હોય છે.

(૨-૪-૪૪ના “ યુગાન્તર ” માંથી)

સાહિત્યનું એક ઉપેક્ષિત અંગ

રોજ ને રોજ કવિતારૂપે, વાર્તારૂપે, દુયકારૂપે અને નિબંધરૂપે થોડામંધ બાળસાહિત્ય બહાર પડ્યે જ જાય છે. બાળકોના હૃદયતરમાં એ ભાગ ભજવે છે. શ્રી. યુનશીની અને રમણ-લાલની નવલકથાઓ, ઉમાશંકર અને સુદરભની કવિતાઓ, ધૂમકેતુ અને પન્નાલાલની વાર્તાઓ અને ચંદ્રવદનનાં નાટકો જેમ મોટાઓના હૃદયના ઘડતરમાં પોતાનો ભાગ ભજવે છે, તેમ જ બાળસાહિત્યરૂપે આવતું તે બધું જ બાળકોના મન ઉપર અચૂક અસર ઉત્પન્નવતું હોય છે. ‘ સૌભાગ્યવતી ’ લખાય કે ‘ એકામ્રી ’ લખાય તો આપણા સાહિત્યકારોમાં અને સાહિત્યમાં રસ લેનારા લોકોમાં ઉદાપોદ મચી જાય; ચર્યાપત્રો લખાય, વાસ્તવવાદ અને આદર્શવાદ સામસામે આવી જાય, કારણ કે મોટાઓ માટે લખાતા સાહિત્ય માટે આપણે જાગૃત છીએ. પરંતુ બાળકો માટે તૈયાર થતા સાહિત્ય માટે કોઈ દિવસ ગંભીરતાપૂર્વક આપણે કંઈ ઉદાપોદ કર્યો હોય કે ચર્યાપત્રો લખાયાં હોય એવું જાણમાં નથી. પછી બહેને એકાદ અજગરની સાથે કોઈ અણુમાનીતીની કુંવરીને પરણાવી દીધી હોય અને પછી એ અજગર અને રાજકુમારી એક એરડામાં આવે એટલે અજગરનો રાજકુમાર ચઢ જતો હોય; એવી વાર્તાઓ લખાય કે દિલીપ રાજ ગાયનું રક્ષણ કરતો હોય તે રખતે સિંહ એ ગાય ઉપર હલ્લો કરે અને દિલીપ રાજ બાણ કાઢવા જાય ત્યાં તેનો હાથ ચોંટી જાય અને સિંહને વાયા ચાય એવા પાઠો પાઠ્ય પુસ્તકમાં હોય એ બધું જ સાચું ! એ તો બાળકને માટે લખાયું છે ને ! અને એ બધું સંગમવદાની ક્યાં જરૂર છે કે અજગરમાંથી રાજકુમાર કેમ ચઢ ગયો કે બાણ ખેંચવા

જતાં હાય કેમ ચોંટી ગયો? અને પૂછે તો એને તો પટાવી લેવાય કે એ તો બધું એમ જ થાય.

આ પટાવી લેવાની વૃત્તિ એ બાળકોને માટેના સાહિત્યને વધારેમાં વધારે નુકસાન કરનાર વૃત્તિ છે.

આપણે બાળસન્માનની વાતો કરીએ છીએ, એટલું જ નહિ પણ કોઇ કોઇ વાર તો આ બાળકોનો મુગ છે એમ પણ કહીએ છીએ. ત્યારે આ તે કઇ જાતનું બાળસન્માન ! જે વાત આપણે ગમે પણ ઊતરી શકે તેવી ન હોય તે વાત બેધક્ક બાળકો માટે પાઠરૂપે રજૂ થઇ જાય છે. બાળસન્માન એટલે બાળકોની બુદ્ધિ માટે પણ આપણા મનમાં આદર હોવો જોઇએ એવો અર્થ જે આપણે સ્વીકારતા હોઇએ તો હરગિઝ એવું સાહિત્ય તો આપણે ન જ ઉત્પન્ન કરીએ કે જેમાં આવતી વાતોને આપણે બુદ્ધિથી બિચકુલ સમજવી શકીએ જ નહિ.

ઉપર આપેલાં દૃષ્ટાંતો જેવી તો ઘણી વાતો આજે બાળસાહિત્યનું રૂપ લઇ બાળકો પાસે આવે છે; નથી તેને કોઇ રોકટોક કે નથી તેને કોઇની અટકાયત. રોકટોક કરવાથી એવી વાતો બિચકુલ બંધ થઇ જશે અથવા તેને સાવ અટકાવી શકાશે એ તો બહુ સંભવિત લાગતું નથી. પરંતુ એક વાત તો જરૂર કહી શકાય કે કોઇ સાહિત્યનું અધિકારી વિવેચક પ્રગટ થતા બાળસાહિત્યમાંથી શું બાળક પાસે રજૂ કરવા જેવું છે, શું ખાતલ કરવા જેવું છે અને કેવું સાહિત્ય બાળક પાસે રજૂ થવું જોઇએ એ વિશે વારંવાર પોતાના વિચારો પ્રગટ કરતા રહે, તો આજે મળે છે તે કરતાં જરૂર વધારે સારું સાહિત્ય બાળક પાસે આવે અને આજે બાળસાહિત્ય જે સાહિત્યનું ઉપેક્ષિત અંગ રહ્યું છે તેને બદલે વધારે આદરણીય બને.

(“ ધરશાળા ” માથી)

વિશ્વવ્યાપી ગાંધી

ગાંધીજી તો, હજુ પણ, આગાખાન મહેસાતના ‘ કેદી ’ જ રહ્યા છે.

ગાંધીજીને એક મહાસતી અંદર રાખ્યા પછી પણ ગાંધીજી તો દરરોજ, કલાકે કલાકે, કાણે કાણે, મહેસાતમાંથી મુક્તિ મેળવતા હોય છે.

કોઇપણ બનાવ બને છે કે જનતા તરત જ ગાંધીજીને, આગાખાન મહેસાતમાંથી હાથકી હાથ પર મૂકી દે છે.

*

*

*

હિંદુસ્તાનના જૂખગરાનો ઉલ્લેખ અને હોય, ચટગાવ પર જપાનીઓ! બોંગ દોગી ગયા હોય, સિત યુ ટાંગિ હિંદની મુલાકાતિ આગ્યા હોય, ટાગોરની જ્યંતી ઉજવાતી હોય,

કોઇના ઉદ્ધારની વાત થતી હોય, ચર્ચિય, હિટલર, રૂઝવેલ્ટ, ચ્યાંગ કાઇ શેક-આ બધાં નામના સરવાળા આઘ્યાસી ગણાતા હોય એ વખતે પણ ગાંધીજીનું નામ તો આવી જ ચડે છે, દાખલાનો જવાબ મેળવવા માટે.

એટલે ગાંધીજી આજે પણ જનતાની આજુબાજુ ટહેલતા જ રહે છે.

મુંબઈનો કોઇ પણ ' બુક સ્ટોલ ' જુઓ, પુસ્તકો વેચનારી દુકાન જુઓ, રેલવે સ્ટેશનો પરની બિલ્ડરની હાટડીઓ જુઓ અને તમારી આંખને, બધાં પુસ્તકો પર ફરતી કરો.

*

*

*

વધુમાં વધુ ગાંધીજી વિષેની કિતાબો તમે ગણી શેશો. વધુમાં વધુ ગાંધીજીની છબી તમને પુસ્તકના પૃષ્ઠો પર જોવાની મળશે.

પુસ્તકની આ દુકાનો તો જનતાની માગણીને સલામ બરનારી હોય છે. જનતા ગાંધીજીને પુસ્તક દ્વારા પણ સાથે રાખવા ચાહતી હોય છે.

ગ્રાંટરોડની બિલ્ડરની પુસ્તકો વેચતી દુકાનની હમણાં જ મેં મુલાકાત લીધી હતી.

એમાં ગાંધીજીને લગતું સાહિત્ય બધાથી આગળ જતું હતું.

આ જનકુ માત્ર સાહિત્યનો હતો ? કે જે વ્યક્તિ સાહિત્ય રચતી હતી એનો જનકુ હતો ?

ગાંધીજી એટલે હિંદુસ્તાનને અને જગતને ફરી વાંચવું ગમે તેવું સાહિત્ય.

અમેરિકામાં પણ ગાંધીજીના નામે પુસ્તકોના દીવા બળતા રહે છે.

પુસ્તકની દુકાન, છબ બની જનતાના સંસ્કારોની જાણ આપે છે.

*

*

*

ગાંધીજીની આ લોકપ્રિયતાની આસપાસ કાંટાળી વાડ કેમ બેઠી કરી શકાશે ?

ગાંધીજીએ જે વિચારો રચ્યાં કર્યાં છે, ગાંધીજીએ જીવનનો જે રસો રેડ્યો છે એને કારણે, એમનું વ્યક્તિત્વ જનતાનો ઉમળકો બની ગયું છે.

જનતા એ જે પુરુષનો સદાનો ઉમળકો છે એ પુરુષ જનતાની આંખની કીકોઓમાં રમતો જ રહે.

આઘ્યાખાનની મહેલાતનો ' મહેમાન ' જનતાનાં દેવાની હવેલીમાં ગિરાજમાન થયેલ છે. આ હવેલીમાંથી એને કોઇ દૂર કરી શકશે નહિ.

*

*

*

આજે જગતમાં વસતો ઇતિહાસ ઊંડો થયો છે. ઇતિહાસ એવાઓની ઓળખાણ રાખે છે, જેઓ ઇતિહાસના અક્ષરો વાંચી શકતા હોય.

ધતિહાસને અને ગાંધીજીને કેવો સંબંધ છે એ હકીકત કહેવા માટે તો આગાખાનની મહેલાત આજે ઊભી છે.

હિંદુસ્તાન પર આજે કેટકેટલા અમેરિકીઓ, પરદેશીઓ ઊતરી પડ્યા છે !

આ અમેરિકીઓમાંના અનેકે ગાંધીજીને સંભાર્યા છે. અમેરિકી પત્રકારોએ ગાંધીજીની કેમકે વાત લખીને એમની કલમને વધુ લોકપ્રિય બનાવી બાણી છે.

એટલે પરદેશ પણ ગાંધીજીની તસ્વીર માગે છે. એમની શબ્દ-તસ્વીર, એમની ચિંતન-તસ્વીર, એમની જીવન-તસ્વીર.

*

*

*

શ્રી. કૃષ્ણાસાગ શ્રીધરાણીનાં પુસ્તકો આજે અમેરિકામાં ખૂબ વંચાય છે. આ જીવન સેખકની ઓગખાણ આપતાં કહેવામાં આવે છે કે, ગાંધીજીની દાંડીકૃત્યમાં એ સૈનિક હતો. શ્રીધરાણી લખે છે અને અમેરિકીઓ વાંચે છે.

અને તોયે ગાંધીજી તો ચૂપચાપ એમની ધૂણી ધખાવી બેસી ગયા છે.

પરંતુ એમને લગતું સાહિત્ય જગતની આંખ પર ફરતું જ રહે છે.

*

*

*

અંગ્રેજી માલિકીની પુસ્તકોની દુકાનેને ગાંધીવાદનો પ્રચાર કરવો પડે છે એ પ્રકારનાં પુસ્તકો વેચીને.

આ પણ એક અજબ પરિસ્થિતિ છે. સરકાર જે દિવસે ગાંધીજીને કારાવાસ આપે છે એ જ દિવસે અંગ્રેજી માલિકીની પુસ્તક-દુકાન ગાંધીજીનું સાહિત્ય વહેતું મૂકે છે.

પરિસ્થિતિ પર કેવો ચીમટો ભરી બાણી છે !

સત્તાવાળાઓ ગાંધીજીને ફાલે તેવી રીતે ઓગખાવે છે. પુસ્તકોનો દુકાનદાર બાણીવે છે:

*

*

*

“ગાંધીજીનું ત્રીતિશાસ્ત્ર સમજો. સરસમાં સરસ પુસ્તક છે. સરકાર ઘડે એવી કિતાબ છે.”

આ રીતે ગાંધીવાદનો ધૂપ ચારે કોર ફાં જ કરતો રહે છે.

એ ધૂપ જલે છે અને સોને પોતા બાણી એનો સુગંધી ધુમાડો વાળવાની ધમ્મો ધાય છે.

દુનિયામાં ઉંચામાં ઉંચું ગિરિશિખર ગૌરીશંકર નથી ?

અત્યારસુધી દુનિયામાં ઉંચામાં ઉંચું ગિરિશિખર નાગાધિરાજ હિમાલયનું ગૌરીશંકર (માઉન્ટ એવરેસ્ટ) દુનિયાભરમાં માન્ય થયેલું છે. આ શિખર ૨૯૧૪૧ ફીટ ઊંચું છે. આ શિખરનો એક હરિફ બહાર આવ્યાની બિના અમેરિકાના ‘ન્યૂયોર્ક ટાઇમ્સ’ પત્રના ચીન ખાતેના ખબરપત્રી શ્રુક એટકીન્સને બહાર પાડી છે.

એટકીન્સન જણાવે છે કે ચીનના સિંકીઆંગ પ્રાંતમાં નકશા ઉપર બરોબર નહિ ચડેલું એક પર્વતશિખર એક અમેરિકન વિમાનીના ભોવામાં આવ્યું. આ શિખર ગૌરીશંકરથી પણ ઊંચું હોવાનું તે માને છે. આ વિમાની એટકીન્સને જણાવ્યા મુજબ, “તેના ધારવા મુજબ ચીન્ધસીઆન્ગની ઉત્તરે કોઈ એક જગ્યાએ તે હડી રહ્યો હતો અને વાદળોની બહાર નીકળવા તેણે વિમાન ઊંચું લીધા કયું. તેના વિમાનમાંના યંત્ર ઓપ્ટીમિટર મુજબ તે ૩૧૦૦૦ ફીટ ઊંચો ચડ્યો. પણ તેનું એવું માનવું છે કે ખરેખર ઉંચાઈ ૩૦૦૦૦ ફીટ હશે.

વિમાની જણાવે છે કે, “તે વખતે મેં જોયું કે હું એક પર્વતની ક્રોધાક્ષ ગણી રહ્યો હતો અને તે પર્વતનું શિખર મારા વિમાનથી ૨ થી ૩ હજાર ફીટ ઊંચું હતું. આ વખતે મારું મન ઘેર પહોંચવાનો માર્ગ શોધવામાં જ ફોકાયેલું હતું, પણ નીચે ઊતરતી વખતે જ મારા ખ્યાલમાં આવ્યું કે મેં એવો પર્વત શોધ્યો હતો કે જે ગૌરીશંકર કરતાં પણ ૨૦૦૦ ફીટ ઊંચો હતો.

એ બનવા ભેગ છે કે આ શિખર પહોંચાં કોઈની નજરે પડ્યું ન હોય; કેમકે આ જગ્યાનું હવામાન એટલું બધું ઘેરાયેલું રહે છે કે વરસમાં કવચિત્ જ ચોખ્ખું હવામાન હોય. વળી આ પર્વત ખીખ જ્યાં પર્વતો વચ્ચે એવો શુદ્ધાર્થ ગયો છે કે નીચેનો માણસ તેની ઉંચાઈની કલ્પના કરી શકે નહિ.

વિમાનીના ઉપરના કથન ઉપરથી ચર્ચા કરતાં એટકીન્સન જણાવે છે કે, “પશ્ચિમ ચીનમાં નકશા ઉપર આંકવામાં આવેલી પહાડોનો ઉંચાઈ અચોક્કસ છે. દશિણ તરફ જિગના વિમાનીઓને આ પહાડોની ખરી ઉંચાઈમાં ૪૦૦૦ ફીટ જેટલો તફાવત માલમ પડ્યો છે. એક વિમાનીએ તો વળી ૧૦ હજાર ફીટનો તફાવત જોયો હતો. દેશનો કેટલોક ભાગ નકશા ઉપર ચકાવવામાં જ આવ્યો નથી અને કદાચ ઘણા ખરા પ્રદેશની માપણી આજરો કરેલી છે.”

ગૌરીશંકર શિખરની ચોક્કસ ઉંચાઈ સંબંધમાં પણ મતભેદો છે; જે કે તે તો નજવા જ છે. કોલમ્બીઆ એન્સાયક્લોપીડીઆમાં તેની ઉંચાઈ ૨૯૧૪૧ ફીટની, હિંદના ‘ગોપબુદ્ધ મેપ’ ઉપર ૨૯૧૪૦ ફીટની અને રેન્ડ મેકનેલીના દુનિયાના એટલાસમાં ૨૯૦૦૨ ફીટ દર્શાવી છે.

આવૃત્તા માસની કાર્યદિશા

- ૧ વેકેશનમાં મોટી ઉમરના વિદ્યાર્થીઓની સહાયથી પ્રાંત, કચ્છા અને ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકોની મેળવણી કરી વ્યવસ્થિત ગોઠવી કમી કરાવવા જેવાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી કમી કરાવવા તજવીજ કરવી
- ૨ પ્રૌઢ શિક્ષણ દ્વારા તૈયાર થયેલા શિક્ષિતો તેમજ શાળામાંથી ભણી બહાર ગયેલાં બાળકોમાં વાચનપ્રચાર કરવા ઘટતા ઇલાજે તમામ સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલયોએ ઘડી, તેમને જામીનગીરી સિવાય બાળોપયોગી પુસ્તકો આપવા તજવીજ કરે; જેથી ભણેલું ભૂલી ન જાય.
- ૩ તમારાં કાયમનિધિનાં નાણાં પુસ્તકાલય ખાતા મારફત રોકવા માટે તજવીજ કરો.
- ૪ ત્રિમાસિક નિવેદનો તા. ૫ મી મે સુધીમાં જૂથ મંડળોએ એકત્રિત કરી મહાલ મંડળમાં મોકલવાં અને મહાલ મંડળોએ એ હકીકત ખાતા તરફ તા. ૧૫ મી પહેલાં મોકલવી. કડી મહાલ મંડળનો દાખલો ખીજા મહાલ મંડળો લે. અને અરસપરસ સહકારથી કામ કરે. જે મહાલ મંડળનું કામ શિથિલ હોય તો પરલાયો નિવેદનો મોકલો.

વડોદરા,
તા ૧૦-૪-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૨૦ સને ૧૯૪૯-૪૪

વિષય

શિક્ષણવર્ગમાં મંત્રી-અંધપાલોએ અવશ્ય હાજર રહેવા બાબત

ચાલુ સન ૧૯૪૩-૪૪ માટે વડોદરા પ્રાંતનો શિક્ષણવર્ગ વડો મુકામે મે માસની તા. ૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ ના દિવસોએ ભગવાની ચોત્તના ગાંધી પુસ્તકાલય મંડળે કરી છે અને તે સંબંધી બહેગત ચાલુ અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે. શિક્ષણવર્ગ જે મહાલમાં ભગલ તે મહાલની પુસ્તકાલય સંઘાઓના ખીનતાનીમી મંત્રી-અંધપાલોએ અવશ્ય લાભ લેવો એવું ધોગણ ખાતા તરફથી ગણ સાનથી લાણ પાડવામા આવેલું છે. તે મુજબ આ વડોના વર્ગનો લાભ પેટનાદ-બાગળ મહાલોના ગ્રામ, બાવ તેમ જ મહિયા પુસ્તકાલયોના ખીનતાનીમી અંધપાલોએ અવશ્ય લેવાનો છે, તદુપરાંત વડોદરા પ્રાંતના એકે એક કચ્છા પુસ્તકાલયના

અગાઉ તાત્તીમ લીધેલા કે નહિ લીધેલા બધા ગ્રંથપાત્રોએ પણ લેવાનો છે. સખળ ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયેલી રા. પ્ર. મંડળની જાહેરાત નં. ૩ માં જણાવેલી વિગતો સહની અરજી નમુદ કરેલી મુદતની અંદર મોકલી આપવી.

વડોદરા,
તા. ૬-૪-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તકો અને સામયિકોની ભલામણની
યાદી નં. ૯ સને ૧૯૪૩-૪૪

ક્રમાંક	પુસ્તક વા સામયિકનું નામ	પ્રકાશક, કર્તા વા તંત્રી	કિંમત
૧	હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના	સરતુ સાહિત્ય વ. કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦
૨	સાહિત્ય પ્રારંભિકા	" " "	૧-૦-૦
૩	ચિત્રમેખા	એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈ	૩-૮-૦
૪	સાધના	" ઉપવાસી "	૨-૦-૦
૫	કસ્તુરબા	એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈ	૧-૮-૦
૬	નર્તકી	સંદેશ પ્રકાશન મંદિર	૫-૮-૦
૭	વેદાનમાં	જવેરચંદ મેઘાણી	૨-૦-૦
૮	આપણું આરોગ્ય	વિદ્યાર્થી મિત્ર મંડળ, અમદાવાદ	૦-૪-૦
૯	જીવતી દિવાલો અથવા રશિયાની કાચાપથર	મોહનલાલ ભટ્ટ	૦-૮-૦
	સામયિકો		
	ભક્તિમાર્ગ	ભક્તિમાર્ગ કાર્યાલય, સલાપસ કોસરોડ, અમદાવાદ	વાર્ષિક લવાજમ ૪-૦-૦
	પૂર્ણિમા	" પૂર્ણિમા " કાર્યાલય જેઠાભાઈ સેન, ઘાટકોપર, મુંબઈ	વા. લવાજમ ૫-૦-૦

વડોદરા,
તા. ૮-૪-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલયની

દીવાલોનો શણગાર

પુસ્તકાલયોનાં કળાટમાંનાં અંધરનો
આપણને કંઈક ને કંઈક નવું કહી
જાય છે.

અને એની દીવાલો ?

શું તે મૌન રહે છે ?

પુસ્તકાલયની દીવાલો, પણ એના સારો
નજર કરનારને કંઈક કહે છે:

પુસ્તકાલયસૂત્રો

મંગાવી પુસ્તકાલયની દરેક
દીવાલ પર ટાંગી દો

અને

પુસ્તકાલયના સુશોભનમાં વધારો કરો.
એ પણ કંઈક બોલી ઉઠશે.

બાર-બારના બે સેટમાં તૈયાર મળે છે

મૂલ્ય બન્ને સેટના રૂ. ૦-૧૨-૦

(દપાલખર્ચ ૦-૫-૦ જુદું)

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.

વડોદરા.

*

માનવ - સ્વાતંત્ર્યનું

યુદ્ધ

જુના જગતનો મૃત્યુદંટ તો ક્યારેનો ચે
વાગી ગયો છે. દુનિયાની દિશે દિશામાં
આજે માનવ-સ્વાતંત્ર્યનો આખરી જંગ
શરૂ થઈ ચૂક્યો છે. ખડેખંડે આજે સુદના
ઓછાયા ભિતર્યા છે. અને એની ત્વાણા-
ઓમાં જૂની સમાજરચના સળગી રહી છે.

નવી દુનિયા-આજે આકાર લઈ રહી છે.
નવી સમાજરચનાનું સ્વપ્ન આજે મૂર્તિ-
મંત બન્યું છે. આવતી કાલનું જગત કેવું
હોવું જોઈએ અને કેવું થશે એ જાણવું
જરૂરી છે:

એ જાણવા માટે ' ગુજરાત 'નું

એક માત્ર સાપ્તાહિક

નવી રોશની

તમારા પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવો :

: વધુ વિગત માટે લખો :

નવી રોશની કાર્યાલય

ન્યુધરા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૩ ચોખાટી; મુંબઈ ૭.

વાર્ષિક લવાજમ : રૂપીઆ આઠ

વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે
પટાઉત્તરી કિંમત રૂ. ૬

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાળ—

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને સ્ત્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, ભલામણ કરે છે. તેમને સ્ત્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન સ્ત્રીહિતૈયીઓની સીધી દુખર્દખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ ચકયાં છે, અને તે વાંચી તેમાંથી જોઈ શકાયું કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક મુજબ ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં સ્ત્રીઓને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગૂંથણી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં. રૂ. ૫૦).

થોડાંક નામો

માંદાની માવજત

રઝીયા બેગમ

વિમાની ગીતાનાઈ

ભરત શુંથણ

પારસી વાનીઓ

હક્કિણી રાંધણકળા

મુખી ઘર

સખીના પત્રો

સ્ટવનું શાસ્ત્ર

શુદ્ધિયલ ગૃહિણી

સણકહેવી

સતી જસમા

શિવાજીની બા

સ્ત્રીહૃદય

વગેરે. વગેરે.

આને જ લખો:—ઈશ્વરજીવ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

લાયબ્રેરી આ વિના અપૂર્ણ ન રહે.

શારદાપ્રસાદ વર્મા

કૃત

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને બીજાં નાટકો

ગુજરાતના આદ્ય સમાજસુધારકનું
અદ્વિષ્ટ લેખન આલેખનું અને
જમાનાનો ચીતાર આપતાં ભજવવા
જેવાં સાત સુંદર નાટકો અને સંવાદો
પાકું પૂરું : કિં. રૂ. ૧-૪-૦

મંદિરને પગથિયે

કલ્પનાનાં ઉદ્વેગનો, કટાક્ષની કાતિલ
અશ્વુતાભર્યાં ગદ્યકાવ્યો અને આત્માની
કણ સમી વિચારકલિકાનો રૂપે રંગે
સોહામણો સંગ્રહ.....

એન્ટિક કાગળ : કિં. રૂ. ૦-૮-૦

આશા

(મદાન રચિયન દલાકાર દુર્ગનેવની રોમાંચક કૃતિ)

- પાને પાને યોવનના ધબકાર ભરી, લાઈબ્રેરીને ના હેતની, પ્રણયની નિરાશા,
સાક્ષ્ય ને નિષ્ફળતાની ભિન્નિગીત સમી વાર્તા. કિં. રૂ. ૧-૪-૦

અ

બિલ્હટી આંખ

લેખક : મહેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા એમ. એ. બી ડી.

નવા અને જૂના જમાનાના મિલન અને અયમામજુતી રસ અને રહસ્યભરી નવલકથા
એન્ટિક કાગળ : પાકું પૂરું : ૪૦૦ પાન : કિં. રૂ. ૩-૮-૦

ફૌરમ

આપણા મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો ને જિજ્ઞાસા જગવે એવી એકસો
ચરિત્રકથાની સચિત્ર બાર ચોપડીઓ કિં. ૩-૮-૦

અમર મહાજનો

કમાલ આતા ઘડે, એડિસન, માઈક્રોની, ક્યુરી, પારટર વગેરે
દેશ દેશના મહાપુરુષો વૈજ્ઞાનિકો વગેરે બાર સંપૂર્ણ લેખનચરિત્રોની
સચિત્ર બે પાકી બાંધણીની ચોપડીઓ..... રૂ. ૨-૦-૦

પુરાણનાં પાત્રો

સાતથી દસ વર્ષનાં બાળકો માટે સરલ શૈલીમાં લખાયેલાં, રામ,
સીતા, શીકુંબી, દનુમાન વગેરે પુરાણનાં પ્રેરક ચરિત્રોની સચિત્ર
પાંચ ચોપડીઓ... કિં. ૦-૧૩-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સૂરત

દરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય
— નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો —

અધિકાર	: (સ્વ. નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય)	૩-૮-૦
સુરમા	: (")	૩-૦-૦
વંચિતા	: (શ્રી. અનુરૂપાદેવી)	૩-૮-૦
ધરિત્રી	: (શ્રી. પ્રેમશંકર હ. ભટ્ટ)	૩-૦-૦
દેશવટો	: ભાગ ૧-૨ (' ભારદ્વાજ ')	૫-૮-૦
વિશાલબા	: (ધીરુભાઈ ભટ્ટ)	૨-૦-૦
વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે	: (રવિશંકર મહેતા, ધનવંત ઓઝા)	૨-૮-૦
સમાજવાદ	: સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ)	૨-૦-૦
Gandhi Is India	: (V. V. M.)	૧-૧૨-૦

: પ્રકાશક :

શ્રી. શાન્તિ લાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબાઈ-૨.

સ્વ. ચરદ્રબાણુની પ્રશંસાને વરેલા " પાડ " " અભિમાન " વગેરેના સર્જક
શ્રી. નારાયણ બાણુની બે નવી નવલકથાઓ

અપાર્ણા

બુકુરાણી

શ. ૩-૦-૦

શ. ૨-૮-૦

નારીહૃદયની મહાવેધક વ્યથાના દર્દભર્યા પ્રસંગો, માનવતા અને
 ગૃહસંસારની અપૂર્વ છબી ઉપરનાં બન્ને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે.

પ્રવિ પ્રેમાનંદકૃત

શ્રી. ધીરેન્દ્ર ડોશી કૃત

શ્રી ભોમવ કૃત

દશમ સ્કંધ

કલંક

'ગુરુસ્વામી'

અધ્યાય ૧-૨૫

આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને

ધૃતિહાસ અને સંવેદન પર

ટિપ્પણ અને ઉપોદ્ઘાત સહિત

સ્પર્શતી નવી નવલકથા

રચાયેલી રસમય નવલકથા

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

કિં. રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

કિતાબઘર

: : : :

રાજકોટ

કે વિ શ્રી ન્હા ના લા લ નાં સા હિ ત્ય સર્જ નો

મજબૂત અને મનોહર ગાંધણીમાં પહેલીજ વાર

એકઠા બંધાવેલા મથોના સેટ

ફેટલાંકે કાચો

ન્હાના ન્હાના રાસ

ઇ ન્દુ કું મા ર

મામ ૧-૨-૩ સાથે

મા. ૧-૨-૩ સાથે

અંક ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૪-૦

રૂા. ૪-૧૨

રૂા. ૫-૦

જે સમજોડી અનુવાદો : મૂળ સંસ્કૃત સાથે
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા : ઉપનિષદ્ પંચક
(૪થ, ૬ન, ૬ઠ, પ્રમ અને ચૂંકક) રૂા. ૪-૦

કા વ્ય પંચક

મહાકવિ કાલિદાસના જે સમજોડી

પાનેતર - સોદા મણ - હરિદશન

અનુવાદો શકુંતલાનું સંભારણું

વેણુવિદાર - મહેરામણનાં મોતી

અને મેઘદૂત (મૂળ સાથે)

રૂા. ૩-૦

રૂા. ૩-૦

બાદશાહનામું ૩-૪

શાહાનશાહ બાદશાહ અને

જહાંગીર-તૂરજહાન રૂા. ૬-૦

જયાજયન્ત : ગોપિકા અને

કું રુ હો ન : મ હા કા વ્ય

વિશ્વગીતા - રૂા. ૫-૦

સંપૂર્ણ બારે કાંડ રૂા. ૧૦-૦

જગત્પ્રેરણા

સંસાર અને સંન્યાસનો સુદર સમન્વય કરણું

કવિશ્રીનું તદ્દન નવું નાટક : સરસ્વતીપરમર્મા

રૂપીઆ નણુ

બીન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ : બુકસેલર્સ : મુંબઈ-૨

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

સોરઠરાણી ગે. દા. રાયચુરા	૧-૮-૦	કુમારી હેલન રસૂલભાઈ વોરા	૦-૨-૦
નગાધિરાજ	૧-૮-૦	નતકકથાઓ ચંદ્રશંકર ભટ્ટ	૦-૧૦-૦
કુળદીપક	૧-૮-૦	રામસિંહ ચૌહાણ ચં. મ. ભટ્ટ	૦-૬-૦
સોરઠપતિ	૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન ભા. ૩	૦-૬-૦
સોમનાથની સખાતે	૧-૮-૦	ક્રીસ્ટોફર કોલમ્બસ	૦-૬-૦
નવલખ સોરઠ	૧-૮-૦	ખલિદાન પ્રા. ઠા. મુનશી	૦-૮-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાતો	૨-૦-૦	ગાંધરણી પ્ર. ગિ. મહેતા	૦-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	૧-૧૨-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી	૧-૪-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તા ભા. ૨લે	૧-૮-૦	વિશંકર અંગરીઆ	
હુહાની રમઝન રાયચુરા	૧-૮-૦	હરિગીત ગીતા	૦-૮-૦
કૃત્યગીતો	૦-૧૨-૦	છવનસંભારણી (શારદા મહેતા)	૨-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ	૧-૮-૦	બાલસાહિત્ય સર્વસંબંધ ભા. ૧-૨	૨-૨-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	૦-૧૨-૦	છત્રપતિ શિવાજી વા. મુકાદમ	૫-૮-૦
હાલચિવહાની દશ વાર્તાઓ	૧-૮-૦	સામાજિક શૃંખલાઓ	૦-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	૧-૪-૦	યુવક ગર્બોલય	
લખેચરી	૨-૮-૦	ગજવે ધૂમતો ગુજરાતી ચૌકકોષ	૧-૪-૦
રાસમ દિર	૧-૦-૦	જવનિકા દેખા કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
રસિયાના રાસ	૧-૦-૦	હંસી (નાટક) બી. પી. વૈદ્ય	૧-૦-૦
સોરઠને સીમાડે	૧-૮-૦	ગૃની ગુજરાતી ભાષા	૧-૧૨-૦
મો. ન. અમીન, છવન અને કાર્ય	૨-૮-૦	ભાષાની કેળવણી	૦-૮-૦
ગુજરાતજી ટાઈપીસ્ટ:ગંગાબેન પટેલ	૧-૪-૦		

લખો:-

પુસ્તકાલય સંહાયક સહકારી મં. લિ.

૧૮ બો. નં. ૧૦, રાયચુરા-વડોદરા.

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્રો :

૧. વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ સાળાઓમા ધનામ અને પુસ્તકાલયો માટે અને પુસ્તકાલય ખાતાએ તમામ પુસ્તકાલયો માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૨. મુંબઈ ધલાકાના સરકારી કેળવણી ખાતાએ સ્કૂલોની વિદ્યાર્થીઓની લાયકેરીઓ માટે આ પુસ્તકનો ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૩. આ પુસ્તકના પહેલા અને બીજા ભાગની રૂપ (પચાસ) નકલો વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર અને ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની ગુજરાત બનાંકિયુધર સોસાયટીએ હસ્તેજન માટે ખરીદી છે.
૪. આ પુસ્તક માટે ' કચ્છ હુન્નરવલોન ' પ્રદર્શનમાંથી પ્રમાણપત્ર (Certificate of Merit) મળ્યું છે.
૫. આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આણંદમાં મળેલી બીજી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે સારાં પુસ્તકોમાં ગણ્યો છે.
૬. આ પુસ્તકની હતમતા માટે અનેક સુપ્રસિદ્ધ સામયિક પત્રોએ સારામાં સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.

વધુ ખાતરી માટે બીજા અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો.

દેરબેઠાં પૈસા કરાવા આજેજ મંગાવો !

કચ્છ વેપારી મંડળના પ્રમુખ,

શ્રી. કુંભરશી ધરમદાસ સંપદે લખેલા

“ આમુખ ” સાથે

નફાકારક હુન્નરો

• ભાગ ૧-૨-૩

નિષ્ણાતો અને અનુભવીઓએ લખેલા વિવિધ ભરોસાપાત્ર હુન્નરોથી ભરપૂર પુસ્તક

૭૫૦ પાનાં, હમદા બડા એન્ટિક કાગળ, ચામ્લીય શર્ધ સુંદર છપાઈ અને આકર્ષક ગેટઅપ

કિંમત ૭ (સાત) રૂપિયા

(બી. પી. ધી ટપાલખર્ચ ૧૩ આના બુક)

મંગાવવા માટે લખો:—

સંચાલક : શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા

નંબર ૩ ચોક ભર,

પોસ્ટ સિતુમરા (અંબાર-કચ્છ).

દૂરબીનમાંથી જીવાનાં ચિત્રોનાં કાડ

હુનિયાની મુસાફરી (World Tour)	૧૦૦ નો સેટ રૂ.	૪૨-૦-૦
ન્યુયૉર્ક	૮૫	૧૫-૦-૦
બ્રિટિશ આઈલ્સ	૫૦	૨૨-૦-૦
જાપાન	૪૨	૨૨-૦-૦
ડેનમાર્ક	૨૫	૧૨-૦-૦
ચીન	૪૬	૨૨-૦-૦
પૉકેટ સ્ટીરીઓસ્કોપ કાડ્સ	૧૦	૨-૮-૦

ચિત્રકાડ બધી જોઈ સંખ્યામાં સિલક છે. પરદેશથી હવે વધારે સંખ્યામાં આવવાનો સંભવ જોઈ છે. તમારે જોઈતી નકલો સત્વર મંગાવી લ્યો; નહિ તો ખલાસ થયે નહિ મળતાં નિરાશ થવું પડશે.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે નવો તમ છે

બારેબાર ચિત્રોવાળાં, છ થી પંદર વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તે ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢ માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરખતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાણે અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે ચૂકતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જીવાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છથી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાનું વાચન રૂ. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન :

એ મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન :

આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જીવાઈ ૧૯૪૩ ના અંકની લાહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૩૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

બાપારી ભવિષ્ય અને વાગ્ધોષ્ય	ગતલલાલ દિવેરી	૫- ૦-૦
ભવિષ્યવાણી	આનંદકુમાર ભટ્ટ	૬-૧૨-૦
હાથની ભાષા		૫- ૦-૦
શરીર સામુદ્રીક		૩- ૦-૦
પ્રભાનો ભાષ	અમૃતલાલ જોષી	૮- ૦-૦
રતની અને ઊંછ વાતો	રમણલાલ સોની	૧- ૪-૦
વ્રતોત્સવ	(તહેવારો અને વ્રતો)	૩- ૦-૦
વનિતાવિનોદ	વિદ્યાબહેન નીલકંઠ વગેરે રચિત	૩- ૮-૦
ભાષ/બહેન	રાગોર	૩- ૮-૦
ભાલી	"	૩- ૮-૦
એને ચરણે	કપિલા ઠાકોર	૧- ૪-૦

બહાર પડી ચૂક્યું છે

ભારતજનની કેરતુરખાનું સંપૂર્ણ જીવન

કેરતુર બા

કિંગ્મત રૂ. ૧૫

વી. પી. ગર્ગ અર આના.

છ અમૂલ્ય ફોટા સાથે આ પુસ્તકમાં બા અને બાપુ વચ્ચેના અનેક પ્રસંગો તેમના સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર સાથે આપવામાં આવેલ છે

આજના કપરા કાળમાં ન્યારે કાળગની અતિ દારૂણ જોશ અને મોંઘવારી ચાલી રહી છે ત્યારે પણ આવા ઉત્તમ ફોટોનાં નવાં પ્રકાશનો રજુ કરવામાં આવેલ છે તે ખરેખર પ્રશંસા અને અભિનંદનપાત્ર છે.

— આપનો સેટ આજે જ વસાવી લ્યો.....લખો. યા મળો. —

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ : : પબ્લીશર્સ

૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુબર્ક—૨

આ માસિક વગેરેમાં ' ધી બુદ્ધાભિન પ્રિ. પ્રેસ 'માં અંબાવાલ વિ. ઠક્કર પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ વિને મારે હાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૪-૪૪

શ્રી સુમતિ સમાજ

શુભરાતના એક ખાનદાન કુટુંબના કિસ્સા પરથી લખાયેલી શ્રી. સુનીલાલ વ. શાહકૃત નવી સાંસારિક નવલકથા : પાત્રોને ઓળખી કાઢો, તો મૂળા જ રહેજો. કિં. રૂ. ૩૦.

દેવતારંગ : લાગ પાંચમા

જ્યોતીન્દ્ર હવે કૃત

કાસ્ય ખબરો : કિં. રૂ. ૧૫

મણિ અને પરિણામ

નવલકથાની પ્રતો હવે જુજ રહી છે,

કિંમત રૂ. ૩૦.

રૂપાનો ઘંટ

જાણીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહની રંગ, રસ, કુમાર-લરી સુંદર નવલકથાઓ રૂપાનો સંગ્રહ. એકેકથી ચઢિયાતી ગાતાઓ, લેખકની છબી ને જીવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૨૦

જગતનાં અસ્તુતી

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમાં શાંતિ સિંચાતા, મનોરમ શૈલીથી લખા-મલા રસિક લેખો-નિબંધો-નિરીક્ષણો, લેખકની છબી ને જીવનચરિત્ર સાથે. થોડી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૧૫

ગાંધીજીના જીવન ચરિત્ર

કિં. રૂ. ૩૦

ગાંધીજીના જીવનચરિત્ર

૩-૦-૦૦

ગાંધીજીના જીવનચરિત્ર

૫-૦-૦૦

ગાંધીજીની જીવનચરિત્ર શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર હવે કૃત દેવતારંગ પાંચ લાગ ૮-૦-૦૦

ગાંધીજીના જીવનચરિત્ર (૬૦ રૂ.) ૧૦-૦-૦૦

ગાંધીજીના જીવનચરિત્ર (૧૨ રૂ.) ૬-૦-૦૦

ગાંધીજીના જીવનચરિત્ર (૧૦ રૂ.) ૭-૦-૦૦ જે લેખકોનાં ખાતું ૫૮ ૬-૦-૦૦

ગાંધીજીના

પુસ્તક
ક્ર. ૧૬
અંક ૫

માનસિક તંદુરસ્તી

છવતને કૃત્રિમ રીતે કેમકારેલું કદાચ આપણી શારીરિક તંદુરસ્તી બાબે પસીનીથી કદાની બની ગયેલ છે. એ જ પ્રમાણે આપણી માનસિક તંદુરસ્તી પણ ભેખમાઈ ગઈ છે. કૃત્રિમ જીવેલા, ખેડી કાવેનારો, અશાસ્ત્રીય અને અધ્યાપનાઓ-એ મરજીએ આપણાં છવતમાંથી ઊંડા ચિત્તનશયો મશાંત વિચારોને લગભગ અદૃશ્ય કરી દીધા છે. એટલું જ નહિ, તારકાતિક રોટી વિનાના ધીમ વિચારોને લોકો અદૃશ્ય માનતા પણ વધ્યા છે. દૃશ્ય મુદ્દિની એટલી બધી મરજી ગવાઈ રહી છે કે અદૃશ્ય સૃષ્ટિના અસ્તિત્વ વિષે વાત કરવી એ પણ કાઠપતિક ભૂતાત્મક છે માનસિક પ્રેમણ ગણાય છે * * *

‘કામ વધુ છે’ એવી કૃત્રિમાદ કધારેય કવતા નહિ કામ વધુ હોતુ નથી—છવત દુનું હોય છે વધુ કામ વધારી માણુનો ગરતા નથી—ખેડી રીતે કામ કવવાથી માણુનો મરે છે, અથવા નો ખેડી ચિત્તાથી માણુના ધમાઈ લાય છે હેવુ વિનાનું-કારણ કામ ને કૃષ્ણને નોંઠનારી સંકુલિત વિચારમાળા વિતાનુ-તરકિવિદીન ચિંતન માનવને હણી નાખે છે

—મુમટેલુ

દેશમા ૩૧. ૩-૮-૫૬

: પ્રાપ્તિક કલાગમ :

પરદેશ ૩૧. ૫-૭-૫૬

પૂરક નકલ ૩૧. ૭-૫

: અવરણાવક :

વાપ્તમાઈ નારણભાઈ બરગીન (બી. કૉમ)

: તંત્રી :

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

મહિતાત પ્રભાશંકર બ્યાલ

ઉપશાખાઓ આવી પોતાના ઉદ્દેશવસ્થાન પ્રત્યે પોતાની માનાન્નલિ અર્થે એ અત્યંત ઇચ્છનીય છે.

આપણે ત્યાં શ્રીમંત સરકાર વખતોવખત આવી સંસ્કૃતિપ્રોત્સાહક પ્રવૃત્તિઓને આવકારે છે, એના દાખલોદ્ગ્રાસ તાજેતરમાં ગયા હિસેબનુસાર વડોદરાને આપણે સારો સત્કાર પામી ગયેલી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, તેના આગલા વર્ષે પ્રાચ્યવિદ્યાપરિષદ, તેમજ વિજ્ઞાન પરિષદને લેખી શકાય.

ઉપર પ્રમાણે, શ્રીમંત સરકારે, પોતે જે લોકોપકારક પ્રવૃત્તિનાં બીજ વાવવાની પહેલ કરી છે અને તેનાં પુષ્પો-ફળોની ફારમ અને આસ્વાદ દેશપરદેશ સુધી પ્રસારાવી છે તે પ્રવૃત્તિના-અખિલ હિંદ પરિષદના આગામી અધિવેશનને અહીં આમંત્રે એ જરૂર ઇચ્છવા યોગ્ય હોઇને એ પ્રવૃત્તિએ હિંદમાં કેટલી પ્રગતિ સાધી છે તેનો ખ્યાલ મેળવવા માટે પણ ઠીક મહાયત્સુ થઇ પડે તેમ છે.

બીજી આપણે ત્યાં વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ સરખું એ પ્રવૃત્તિને વ્યાપક બનાવનાર અને તેને વિસ્તારનાર તેમ જ તેનો સારો પ્રચાર કરનાર એક સક્રિય મંડળ પણ અસ્તિત્વમાં છે. એના સહકારપૂર્વક પણ ઉપયુક્ત પરિષદના આગામી અધિવેશનને આપણે આગણે આમત્રી અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદમાં કાર્ય કરતા અને તેમાં વૈજ્ઞાનિક રસ ધરાવતા વિદ્વાનોના વિચારોની આર્પ લે થાય તેવો પ્રયત્ન થોજે એમ અમે શ્રીમંત સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ.

આ સંબંધે અત્રેથી પરિષદ અધિવેશનમાં હાજરી આપવા ગયેલા પુસ્તકાલય ખાતાના મે. શ. રા. વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબે પોતાનો જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે તે અત્રે ટાંકવો અસ્થાને નહિ લેખાય:

“ (આ સંબંધમાં) આપણી સંસ્કારે વિચારવા જેવી બે બાબતો છે: આપણું મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય કે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ હજી એ પરિષદનાં સભ્ય તરીકે નોંધાયેલા નથી. વડોદરા રાજ્યના લોકશિક્ષણ અંગે એની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તો એના આદ્યપ્રણેતારૂપ છે, અને એનાં સુપરિણામોએ તો બહારની દુનિયાનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. ગમે તેમ કહીએ તો પણ, આપણે આ પ્રવૃત્તિના અતિમ ધ્યેય સુધી તો નથી જ પહોંચ્યા; એટલે એને અંગેની બહારની વ્યવહારુ, સૂચનાઓને, આપણે આવકારવી જોઇએ. અધિવેશનમાં પધારેલા અનેક પ્રતિનિધિઓએ એવી આશા વ્યક્ત કરી છે કે, વડોદરા રાજ્યે આ પરિષદનું આગામી અધિવેશન વડોદરામાં ભરવું જોઇએ. હું તેમની આ આશા પરત્વે મરકારું સહાનુભૂતિભર્યું ધ્યાન દોરું છું; કારણ કે મને લાગે છે કે, એથી એ પરિષદ જેટલો જ આપણને પણ ફાયદો થશે. ”

જયપુર રાજ્યે એ પરિષદને આ વર્ષે આમત્રીને પોતાને ત્યાંની સન્માર-

અખિલ હિંદ પુ. પરિષદ

—તંત્રીસ્થાનેથી

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદનું ૬ ફુ. અધિવેશન ગઈ તા. ૬ થી ૧૦ એપ્રિલ દરમિયાન રાજ નયપુર મુકામે મળી ગયું. તેમાં હિંદભરના આગેવાન શહે રાની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ હેતા વિદ્વાનોનો સારો મેળો બાંધ્યો હતો. વડોદરાથી પુસ્તકાલય ખાતાના મે. રા. રા. વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબે એ પરિષદમાં સરકાર તરફ ખાસ હાજરી આપી હતી. એવી જ રીતે મુખ્ય ખાતે ગયાના આગલા વર્ષે મુખ્ય યુનિવર્સિટી ટ્રાન્સેક્શન હાલમાં, મુખ્ય યુનિવર્સિટીના આમ ત્રણ થી એનુ અધિવેશન મળ્યું હતું અને તેનો અહેવાલ પણ અમેને વખતે 'પુસ્તકાલય' માં આપ્યો હતો.

આ વર્ષે એનું ૬ ફુ. અધિવેશન નયપુર મુકામે મળી ગયું દર બે વર્ષે આ પરિષદના અધિવેશનો સામાન્ય રીતે ભરાય છે આ પરિષદ માત્ર બ્રિટિશ પ્રદેશમાં જ નહિ પરંતુ દેશી રાજ્યોમાં પણ પોતાનું, સભેલન ભરીને જ્ઞાનપ્રચાર અને નિરક્ષરતાનિવારણ તેમ જ શિક્ષણવિષયક કાર્યક્રમો ચોળે છે.

હિંદમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના શ્રીગણેશ વડોદરા રાજ્યથી શરૂ થયા છે. અને તે પછી તેના અનુકરણરૂપે દેશના લિન્ન લિન્ન વિભાગોમાં એનો વિસ્તાર વધ્યો છે. અને આજે તો એને દેશબ્યાપી-નાનામો નોના ગામડા સુધી એનો પ્રચાર થાય અને એને દેશમાં પ્રવર્તતી બચકર અજ્ઞાનતા અને નિરક્ષરતાનિવારણના સાધનરૂપ બનાવવા માટેના પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે. આપણે ત્યાં પણ એ જ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ દ્વારા નિરક્ષરતાનિવારણાર્થે પ્રૌઢશિક્ષણ ક્ષેત્રોની યોજનાનો અમલ થયો છે.

આ બધા આ લોકભદ્ર પ્રવૃત્તિના સુપરિણામો છે વડોદરા રાજ્યથી એ પ્રવૃત્તિની શુભ શરૂઆત થયેલી છે અને તેના મૂળમાંથી અનેક શાખામુશાખાઓ દેશભરમાં પ્રસરતી ચાલી છે ત્યારે, એ જિજ્ઞાસુ, વટવૃક્ષના ઉગમસ્થાનને, આંગણે એ શાખા-

ઉપશાખાઓ આવી પોતાના ઉદ્દેશવસ્થાન પ્રત્યે પોતાની માનાંજલિ અર્પે એ અત્યંત ઇચ્છનીય છે.

આપણે ત્યાં શ્રીમંત સરકાર વળતોવળત આવી સંસ્કૃતિપ્રેરક પ્રવૃત્તિઓને આવકારે છે. એના દાખલારૂપ તાજેતરમાં ગયા હિસેબનરમાં વડોદરાને આંગણે સારો સત્કાર પામી ગયેલી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, તેના આગલા વર્ષે પ્રાચ્યવિદ્યાપરિષદ, તેમજ વિજ્ઞાન પરિષદને લેખી શકાય.

ઉપર પ્રમાણે, શ્રીમંત સરકારે, પોતે જે લોકોપકારક પ્રવૃત્તિનાં બીજ વાવવાની પહેલ કરી છે અને તેનાં પુષ્પો-ફળોની ફારમ અને આસ્વાદ દેશપરદેશ સુધી પ્રસરાવી છે તે પ્રવૃત્તિના-અખિલ હિંદ પરિષદનો આગામી અધિવેશનને અહીં આમંત્રે એ જરૂર ઇચ્છવા યોગ્ય હોઇને એ પ્રવૃત્તિએ હિંદમાં કેટલી પ્રગતિ સાધી છે તેનો ખ્યાલ મેળવવા માટે પણ ઠીક સહાયરૂપ થઇ પડે તેમ છે.

વળી આપણે ત્યાં વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ સરખું એ પ્રવૃત્તિને વ્યાપક બનાવનાર અને તેને વિસ્તારનાર તેમજ તેનો સારો પ્રચાર કરનાર એક સક્રિય મંડળ પણ અસ્તિત્વમાં છે. એનો સહકારપૂર્વક પણ ઉપયુક્ત પરિષદનાં આગામી અધિવેશનને આપણે આંગણે આમંત્રી અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદમાં કાઢી કરતા અને તેમાં વૈજ્ઞાનિક રસ ધરાવતા વિદ્વાનોના વિચારોની આપ લે થાય તેવો પ્રયત્ન થોડો એમ અને શ્રીમંત સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ.

આ સંબંધે અનેથી પરિષદ અધિવેશનમાં હાજરી આપના ગયેલા પુસ્તકાલય પોતાના મે. રા. રા. વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાઘનીસ સાહેબે પોતાનો જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે તે અત્રે ટાંકવો અસ્થાને નહિ લેખાય.

“ (આ સંબંધમાં) આપણી સરકારે વિચારવા જેવી બે બાબતો છે. આપણું મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય કે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ હજી એ પરિષદનાં સભ્ય તરીકે નોંધાયેલા નથી. વડોદરા રાજ્યના લોક-શિક્ષણ અંગે એની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તો એના આગ્રહણેલા રૂપ છે, અને એનાં સુપરિણામોએ તો બહારની દુનિયાતું, ધ્યાન ખેંચ્યું છે, ગમે તેમ કહીએ, તો પણ, આપણે આ પ્રવૃત્તિના અતિમ, દ્યેય સુધી, તો નથી જ પહોંચ્યા; એટલે એને અંગેની બહારની વ્યવહારુ, સુચનાઓને, આપણે આવકારવી જોઇએ. અધિવેશનમાં પધારેલા અનેક પ્રતિનિધિઓએ એવી આશા વ્યક્ત કરી છે કે, વડોદરા રાજ્યે આ પરિષદનું આગામી અધિવેશન વડોદરામાં ભરવું જોઇએ. હું તેમની આ આશા પરત્વે સરકારનું સહાય ભૂતિભર્યું ધ્યાન દારું છું; કારણ કે મને લાગે છે કે, એથી એ પરિષદ જેટલો જ આપણને પણ ફાયદો થશે.”

જયપુર રાજ્યે એ પરિષદને આ વર્ષે આમંત્રીને પોતાને ત્યાંની સંસ્કાર-

પ્રચારની પ્રવૃત્તિમાં ઠીક ફાળો આપ્યો છે એમ સહેજે કહી શકાય; જ્યારે આપણે ત્યાં તે આ પ્રવૃત્તિનાં બીજા જ વવાયાં છે, એ દૃષ્ટિએ પણ એ પરિષદનું આગામી અધિવેશન વડોદરામાં મળે એવી અમારી મહેચ્છા છે.

આશા રાખીએ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ અને શ્રીમંત સરકાર અ. હિં. પુ. પરિષદના આગામી અધિવેશનને પોતાના પાટનગરમાં આમંત્રણે.

* * *

નેક ના. દીવાન સાહેબની નિવૃત્તિ

આપણા ગાંધીના સુખ્યાત નેક ના. દીવાન સાહેબ આપણા માસની શરૂઆતમાં નિવૃત્ત થયાના સમાચાર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેનારાઓ સુધી હવે તે પહોંચી ગયા હશે જ. તેઓશ્રીની એ વિદાય વેળાએ જ્યારે તેઓ નામદારનું દીર્ઘાયુ ઇચ્છી તેઓશ્રીએ વ્યક્ત કરેલી હવે પછીની તેમની પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓશ્રીની સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

નિવૃત્ત થયેલા નેક ના. દીવાન સાહેબે આપણા રાજ્યમાં સંસ્કારપ્રચાર અને સાહિત્ય-વૃદ્ધિ-તેમાં પણ ખાસ કરીને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પ્રત્યે તેઓશ્રીના અમમ દરમિયાન ખૂબ સહાનુ-ભૂતિભરી નીતિ દર્શાવી હતી—આ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે તેઓશ્રી સારી સહાનુભૂતિ ધરાવતા; ઉપરાંત તેમાં-તેના સંચાલન ઇલાકામાં પણ ઉડેડા રસ ધરાવતા.

અમારા જાણુવા પ્રમાણે, ને. ના. દીવાન સાહેબે રા. શ્રી. અમીન સાહેબને આ પ્રવૃત્તિના વિકાસ-વિસ્તાર-પ્રચારમાં અંગત ઊંડા રસપૂર્વક પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ એવી સારી સહાય કરી હતી; અને નવાં પુસ્તકાલયો ઉદ્ઘાટનામાં અંગત રીતે પણ મદદરૂપ થયા હતા.

તેઓશ્રી વાચનપ્રચાર-તેમાં પણ નક્કર સાહિત્યપ્રચારના ખૂબ હિમાયતી હતા. ક્ષણિક સાહિત્ય વાંચવા પ્રત્યેની જનતાની અભિરુચિને સ્થાયી માનસિક ખોરાક આપે તેવું વાંચવા માટે અવારનવાર પ્રેરણા આપતા. અને કેટલીક વાર તે માત્ર વર્તમાનપત્રો પાછળ ખર્ચાતાં જનતાનાં નાણાંને કિંમતી અંશબંદારો વસાવવા માટે સૂચવતા. છતાં સમયાનુસાર, જનતાનો એક વર્તમાનપત્રો પાછળ વધુ જણાતાં તેને પણ તેઓશ્રીએ નિભાવી લીધો છે. આમ છતાં પ્રજા સંગીન સાહિત્ય વાંચતી થાય તેવી તેઓશ્રીની મહેચ્છા હતી અને તે સુખ્ય અવારનવાર, કહે છે કે તેઓશ્રી સૂચનો પણ કરતા.

આમ આપણી પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે ઊંડી લાગણી ધરાવનાર આપણા દિલસોજ મહાઅમાત્ય હવે આપણી પામેથી વિદાય થયા છે, છતાં તેઓશ્રીની આપણી પ્રવૃત્તિ પ્રત્યેની સહાનુભૂતિ તેમ જ દૂર રહે રહે પણ એના વિકાસને નીરખવાની તમન્ના પણ તેઓશ્રીએ જાહેર કરી છે. એમની આ વિદાય વેળાએ આપણે તેઓશ્રીને અણુ દીર્ઘાયુ અશે એવી પ્રાર્થના કરીએ.

સાથે સાથે, તેઓશ્રીના એ મહાન પદે અધિષ્ઠિત થનાર આપણા નવા મહાઅમાત્ય પણ આપણી આ સંસ્કારદાતા પ્રવૃત્તિને આપણા રાજ્યની આ સંસ્કૃત નીતિને અનુસરીને પોષવામાં વધુ વિકસાવવામાં અને તેના વિશેષ વિસ્તારમાં-નવા સંચોજિત પ્રદેશને પણ આ પ્રવૃત્તિનાં સુફલોને આસ્વાદ આપવામાં પોતાની ગાંધીનિતિનો વિશેષ ઉદારતાભર્યો ઉપયોગ કરે એમ તેઓ નામદાર પ્રત્યે આપણી અંત પ્રાર્થના છે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું :

બંગાળની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓની સ્થાપનાને ૧૬૦ વર્ષો થઈ ગયા છે. ગઇ તા. ૭ ફેબ્રુઆરીએ તેની વાર્ષિક બેઠક ભરવામાં આવી હતી. તે વખતે લંડનની શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના મંત્રી પ્રો. એ. વી. હિન્ન તથા હિન્ન ખાતેના સિયોન સરકારના પ્રતિનિધિ સર ડૉન બેરન જયતિલક હાજર હતા. તેમને સંસ્થાઓની ખાસ શતવર્ષી સભ્યો તરીકે ચૂંટી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

પ્રમુખ ડૉ. સ્વામપ્રસાદ મુકરજીએ જણાવ્યું કે, સંસ્થાઓની સંસ્કૃત હસ્તલિખિત પ્રતોની સંખ્યા ૨૭,૦૦૦ હતી. આ સંસ્કૃત પ્રતોમાં વિવિધ વિષયોનો સમાવેશ થતો હતો. એમાંમાં એકી ૧૦,૦૦૦ સંસ્કૃત પ્રતો ઉકેલાયા વિનાની તથા યાદી થયા વિનાની પડી છે.

તે જ પ્રમાણે ઇસ્લામ વિભાગમાં ૬,૦૦૦ થી વધારે હસ્તલિખિત પ્રતો છે. કેટલીક પ્રતો મેગલાહાઈનસાઈડના સંપ્રદાઈ છે અને તેમાં ગ્રેકનસાઈડના હસ્તાક્ષરો છે, ૧૨,૦૦૦ થી વધારે ઇન્ડિયાની હસ્તપ્રતોની યાદી હજી કરવાની છે.

હિંદી તત્ત્વગોળના વિશિષ્ટ પ્રકારના અગત્યના સંશોધન માટે સર. એસ. રાધાકૃષ્ણનને સંસ્થાઓના સર વિલિયમ બેન્સ સ્મારકચંદ્રક આપવામાં આવ્યો હતો.

આઈ. સ્મારક ચંદ્રક સર યુ. એન. બ્રહ્મચારીને તથા હિંદી વિજ્ઞાન પરિષદના ચંદ્રક ડૉ. એસ. વી. આગરકરને આપવામાં આવ્યો હતો.

સંસ્થાઓના ૧૯૪૪ ના પ્રમુખ તરીકે ડૉ. સ્વામપ્રસાદ મુકરજીને ફરીથી ચૂંટી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

ડાહરા રાજ્યમાં ૧૨૯૪ પુસ્તકાલયો છે. તેમાં ૪૬ શહેરના પુસ્તકાલયો, ૧૨૧૬ ગ્રામ્ય પુસ્તકાલયો તથા ૨૯ સ્ત્રીઓ તથા બાળકો માટેના પુસ્તકાલયો છે. આ આંકડાઓ બેઠકા બે દશકામાં થયેલ પ્રગતિ બતાવે છે. અત્યારે પુસ્તકાલયમાં સરેરાશ પુસ્તકોની સંખ્યા ૮૭૦ છે. આ સંખ્યા ૧૯૩૦-૩૧માં ૬૨૦ તથા ૧૯૨૦-૨૧માં ૬૮૦ની હતી. છેલ્લા દશકામાં સંસ્થાઓની સંખ્યામાં ૭૯ ટકાનો, પુસ્તકોમાં ૫૮ ટકાનો તથા વાંચકોમાં ૧૪૫ ટકાનો વધારો થયો છે.

આ ઉપરાંત ખાતામાં ૬૨૨ ફરતા પુસ્તકાલયોની પેટીઓ છે. તેનો ૧૯૩૯-૪૦માં ૩૭૫ કેન્દ્રોમાં તથા ૧૦,૩૮૪ વાંચકોમાં ફેલાવો થયો હતો.

આ લખાણો સુધી શ્રીમતી કસ્તુરબાનાં નીચે મુજબ ઇર્ષનચરિત્રો બહાર પડ્યા છે અથવા પડવાની તૈયારીમાં છે. (ઉપરોક્ત સુધી કેટલાં બીજાં બહાર પડશે તે કહી શકાય નહિ)

૧. સતી કસ્તુરબા (અંગ્રેજી) : આર. કે. પ્રમુ.
૨. ભારતગંગાની કસ્તુરબા (ગુજરાતી) : દયાશંકર ભ. કવિ.
૩. ગંગાદેવ કસ્તુરબા (ગુજરાતી) : સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર.
૪. ધી ગ્રેટ લિટલ વૂમન ઓફ ઇન્ડિયા (કે. પી. ટોમસ)

૫. બા. ગૂર્જર અંથરત્ન કાપીશય.

૬. જગદંબા: ભારત એન-સી.

આ ઉપરાંત ગુજરાત વનોકલેષકર સોસાયટીએ જીવનચરિત્ર લખવા માટે અરજીઓ માગી છે. સ્ત્રીજીવન નો એપ્રિલનો અંક પૃષ્ઠ ૬૬૨૨૫૦ ક્રેડિટમાં અંક ૧ તરીકે બહાર પાડ્યો છે.

અંગ્રેજી ડીગ્રી ધરાવતા ડોક્ટરને આયુર્વેદ પ્રત્યે અસંત પ્રેમ હોય તેવા દાખલા બહુ જૂન મળી આવશે. નવાનગર રાજ્યના મુખ્ય તબીબી અધિકારી ડૉ. પ્રાણજીવન મહેતા આ પેટીના એક છે. જામનગરમાં આયુર્વેદ કોલેજ સ્થાપવાનું તેમનું સ્વપ્ન ટૂંક વખતમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે. આ ઉપરાંત હારક સહિતાની સરજી મુખેષ અને સચિત્ર આટલિ ૬ ભાગમાં પ્રગટ કરવાનું સાહસ તેમણે માથે ઉપાડ્યું છે. આ આટલિમાં મૂળ સંસ્કૃત પાઠ, હિંદી તથા અંગ્રેજીમાં વિવરણ તથા અંગ્રેજી, હિંદી તથા ખીજ પ્રાંતીય ભાષામાં અનુવાદ આવશે. આ આટલિની કિંમત અગાઉથી માલક ચનાર માટે રૂ. ૬૦ તથા પ્રગટ થયા પછી રૂ. ૭૫) થશે. મુદ્રણિત આટલિની કિંમત અનુક્રમે રૂ. ૧૦૦) તથા ૧૨૫) રહેશે. આયુર્વેદગ્રંથોમાં આ તકની સાલ રખે જ્યાં હે.

હિન્દિયન 'પી. ઇ. એન.' ના એપ્રિલ માસના અંકમાં શ્રી. ભવાની ભટ્ટાચાર્યનો 'લેખકના ધંધા' ઉપરનો લેખ પ્રગટ થયો છે. કાપીરાષ્ટ સંબંધી ઉપયોગી માહિતીવાળો આ લેખ અંગ્રેજી ભાષુનાર દરેક લેખકે વાંચવા જેવો છે.

કાનડી પ્રગતિશીલ લેખકોના મંડળે રચિયન લેખક મેક્સિમ ગોર્કીના જીવન તથા કાર્ય સંબંધી એક પુસ્તક તૈયાર કરાવવાનું નક્કી કર્યું છે. આ રમરણપ્રથમ સુંદર થશે, અને તે ગોર્કીના હવે પછીના જન્મદિવસે બહાર પાડવામાં આવશે.

મરાઠી પત્રકારોની પરિવહની ચોથી બેઠક કોલ્હાપુરમાં ફેબ્રુઆરીના પહેલા અઠવાડિયામાં મળી હતી, ત્યારે હાપખાનાની રાજ્યાતયી મરાઠી ભાષામાં પ્રગટ થયેલ વર્તમાનપત્રો તથા સંમિલિકોનું પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રદર્શનમાં હસ્તલિખિત સામયિકોના પશુ સમાવેશ થતો હતો.

નાગપુરના મેખપ્રાંત સંશોધન મંડળની દરમી સંવત્સરી, પૂનાના પ્રો. ડી. વી. પોતદારના પ્રમુખપણા હેઠળ તા. ૨૦ ફેબ્રુઆરીએ ઉત્તરમાં આવી હતી, ત્યારે સાહિત્ય-વિષયક તથા અતિહાસિક નિર્ણયોનું વાચન કરવામાં આવ્યું હતું.

સિંધ હિંદીબાદની ડી. જી. નેશનલ કોલેજના બહાર વર્ષની વયના વિદ્યાર્થી શ્રી. ચનવરદાસ જીનવાણીના મૃત્યુથી સિંધે એક આચારપદ યુવક યુમાન્યો છે. કરાચીમાં ૩૧ મી જાન્યુઆરીએ

મળેલ અનીપચારિક સમામાં પ્રો. જોમથ પરસરાને તેમનાં કેટલાંક કાવ્યો વાંચી સંમળાવતાં તેનામાં શૈલીની ઉર્મિવતા હોવાનું જણાવ્યું હતું.

* *

બિહારના અંગુમન તરફથી ઉર્દૂએ પદ્યમાં ૫ મી ફેશ્વઆરી ' ઉર્દૂ દિન ' તરીકે ઉજવ્યો હતો. તે દિવસે મળેલ સમામાં ઉર્દૂને જાદુ સિંદુસ્તાની રાખવાના કેટલીક સંસ્થાઓના વત્નોને વખેડી કાઢવામાં આવ્યા હતા. ઉર્દૂ બોલતા વિદ્યાર્થીઓને ઉર્દૂ દ્વારા શિક્ષણ મળે તેથી હુકમ કરવાને ગવર્નમેંને વિનંતિ કરતો કરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

* *

મિરઝા અસાદુલ્લાખાન ધાલિજ ૧૮૬૦ માં બેંચાં થોડો મેમ્બર ગયા હતા તે ધર ફરીને બંધાવવાનો તથા તેનો પુસ્તકાલય તરીકે ઉપયોગ કરવાનો રામપુર સરકારે નિર્ણય કર્યો છે. આ પુસ્તકાલયમાં ધાલિજનાં તથા તેના વિશે સખાએનાં બધાં પુસ્તકો રાખવામાં આવશે.

* *

પૂર્વ અને પશ્ચિમ વચ્ચે ગાઢ સમજૂતી ઉત્પન્ન કરવા માટે 'ન્યુયૉર્કની ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ એસોસિએશન મેમ્બર' કાર્ય કરી રહેલ છે. ગઈ વસંત ઋતુમાં 'મિસિસ પર્ન' એસ બકની આગેવાની હેઠળ અથપાણો માટે અભ્યાસક્રમની યોજના કરવામાં આવી હતી.

* *

જાપાની સત્તા હેઠળના પ્રદેશોના જીવનનું વર્ણન સાપ્તાહિક 'અમેરિકા'માં એચ. જી. કૅપરિય વેલ્સ નામના લેખકે આપ્યું છે. આ લેખક તથા ગોષ્ઠ 'હિંદના' જનરન સ્પર્શના સત્તાહકાર હતા, અને હમણાં જ તે યુનાઇટેડ નેટસમાં પાઠા કર્યો છે.

* *

યુદ્ધનિરીક્ષક મેજર બૅપ્પોર્ટ શીડીંગ ઇન્ચિપેટ તાગ્નેતગમાં 'ધી ઓવર ઓફ ટ્રાયમ્ફ' (The Hour of Triumph) હેઠળ અત્યારની યુદ્ધનિપયક પરિસ્થિતિ પર એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે. આ પુસ્તકમાં શાંતિની જાળવણી માટેના ચોતાના વિચારો પણ આપ્યા છે.

આ પુસ્તકમાં લેખક એવા બવિષ્યકાળની આગાહી કરે છે કે તે યરસીર પુરુષો તથા આમજનતાને વસવાને ચોન્ન હશે.

* *

મહાત્માજીના આગામી ૭૫ માં જન્મદિને અગ્રેજી, ગુજરાતી તથા કાનડી ભાષામાં એક અંચ પ્રગટ કરવાની યોજના હાલ કરવામાં આવી છે અને તે માટે મુબમ્બના એશિયા પબ્લિશિંગ હાઉસ, અમદાવાદના લોકપ્રકાશન લિમિટેડ તથા હુમનીના ધી નેશનલ લિટરેચર પબ્લીકેશન ટ્રસ્ટે સહકાર સાધ્યો છે. હિંદુસ્તાની, મરાઠી તથા અન્ય ભાષાઓમાં એક જ દિવસે-૨ જ ઓક્ટોબરે-અંચ પ્રગટ કરવાની ધારણા છે. ગાંધીજીના નિકટ સંપર્કમાં આવનારાઓના તથા અબ્યામ્બીઓના હથિ સર્વ લેખો લખાણો તથા પ્રકાશનમાંથી થશે તે સહજો નફો ગાંધીજીને અર્પણ કરવામાં આવશે તે આ અંચની વિશિષ્ટતા છે.

છાત્રાલય માનસિંગ કામદાર

આ સાહિત્યસર્જક !

હું ક્રૂરતા જતો હતો. ત્યાં તો એક બંધુએ મને નમસ્કાર કર્યો. એટલે મેં પણ સામાન્ય નમસ્કાર કર્યો. અને અમારા બન્નેની જવાની દિશા એકજ હોવાથી તેમણે મારી સાથે ચાલવા માંડ્યું.

‘ કેમ કાંઈ જોળખાણુ પડે છે કે ? ’ તેમણે પૂછ્યું.

હું ચમક્યો. આ તો કાંઈ પરિચિત હોય એમ લાગે છે ! ના, ખાસ પરિચય પાદ આવતો નથી. ’ મેં કહ્યું.

‘ જુઓને; તમે ત્રણ વરસ પહેલાં ... નગર આવ્યા હતા, ત્યારે તો આપણે બધા બહુ આનંદ કરતા હતા ! એ બધું થોડાક વખતમાં વિસરી ગયા ? ’ હવે મને જોળખાણુ સાંભરી; એ મારા મામાના દિકરાના મિત્ર હતા.

હવે તો તેમની સાથે કાંઈ વાત કરવી લાગી. એટલે મેં પૂછ્યું, ‘ કહે ? હમણાં શું કરો છો ? ’

‘ હમણાં તો મેં સાહિત્યસર્જનનું કામ ઉપાડ્યું છે. ’

‘ અહો ! ’ હું. તે સાહિત્યસર્જક તરફ વેંટ રહી.

‘ મને આશ્ચર્ય થયું તેથી તેઓ હસતા હતા, ’ તમે તો સાહિત્યના અભ્યાસી છો ને ? ’ હસતાં હસતાં જ તેમણે પૂછ્યું.

હું તો વિચારમાં હતો, કે આ બધું સાહિત્યસર્જક ! તેથી તેમના મનને હું જાગી ગયો, ‘ હા, સાધારણ અભ્યાસ છે. ’ મેં જવાબ વાળ્યો.

‘ તો તો મારાં કાવ્યો જરૂર જુઓ ! પંજાબ સરસ છે. ’

‘ તમે શા નામે લખો છો ? ’ મેં તેમને પૂછ્યું.

‘ હું કાંઈ કાંઈ માસિકમાં મારાં કાવ્યો આપતો નથી. પહેલાં કેટલાંકે મોકલાવેલાં પરંતુ તે કાંઈ છપાયાં નહોતાં. ’ અત્યારના તંત્રીઓ લેખકને સમજવાનો પ્રયાસ જ કરે છે ! ’ એટલે મેં આપવાનું બંધ કર્યું છે. ’ ચોરી વાર અટકી વળી તે બોલ્યા: પણ આમ હું ‘સાહિત્ય’ નામે લખું છું. ’

‘ સાહિત્ય ? ’ મને આ તખલ્લુસ વિચિત્ર લાગ્યું.

‘ હા, ’ તેમણે કહ્યું, અને પછી ઉમેર્યું ‘ તમે પણ ન સમજી શક્યા ? તેની પાછળ તો મોટું રહસ્ય છે. તમે જ વિચારો કે કેતરો, કોગમ, માણસ વગેરે સર્વના સર્જક, તે જ ભૂતિના હોય છે ને ! તો પછી સાહિત્યના સર્જક ‘સાહિત્ય’ જ હોય ને ? પરંતુ કાંઈ સમજી છે ક્યાં ? ’

હું તો આ શ્રીમાનની વિદ્વતા ઉપર સુખ અનુભવ્યો. ત્યાં તો અમારો બન્નેને છટા પડવાનો વખત આવ્યો ત્યારે મેં નમસ્કાર કર્યો.

‘ કહે, હું ક્યારે આવું ? ’ તેમણે નમસ્કાર ઝીઝતાં કહ્યું.

‘ હમણાં તો જુઓને... ’ મેં તે ‘સાહિત્યસર્જક’ની પ્રતિભા ન ઝીઝવાના ભયે ગત્તાં તરફ કરવા માંડ્યાં, ‘ તો પણ... ’

ત્યાં તો તેઓશ્રી જ બેસી ઉઠ્યા ' રવિવારે તો રગ હશે; તો તે દિવસે બપોરે સાડાત્રણ વાગે હું આવીશ. ' અને પછી મારા જવાબની રાહ જોયા વગર તેઓશ્રી ચાલ્યા ગયા.

અને એ રવિવાર આવ્યો, ત્યારે સવારના પહોરમાં મને એ સાહિત્યસર્જકનું સ્મરણ થયું. તેથી બપોરે સાડાત્રણ વાગે હું ' મનુભાઈને ત્યાં જઈ છું ' કહી મારા એક પાડોશીને ત્યાં ઉપડી ગયો. તેઓશ્રી આવ્યા ત્યારે તેમને ' મનુભાઈને ત્યાં ગયા છે ' કહેવામાં આવ્યું. તેથી તેઓશ્રી શિરનાથ પૂછીને પછી ખોળતા ખોળતા મનુભાઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યા. હું તો તેમને જોઈને ડાહ્યા જ ગયો. ત્યાં તો તેઓશ્રી બોલ્યા: ' અહો ! તમે અહીં જ છો કેમ ? હું તો તમારે ઘરે ગયો હતો; તે પછી શોધતો શોધતો અહીં આવ્યો. 'શું ભક્ષા માણસ ! મેં સમય આપ્યો હતો તે પણ ભૂટી ગયા ? ' અને હું ઊભો થઈ તેમની સાથે મારા ઘર તરફ ચાલવા લાગ્યો.

જ્યાં હું રૂમમાં દાખલ થયો ત્યાં તો તે શ્રીમાન ઝોળા મૂકી ગયા હતા તે જોઈ તેમણે તુરત જ તેમાંથી એક બીડી નોટ કાઢી.

' અહોહો ! કેટલાંક લખ્યાં છે ? ' મારાની ખેત્તાઈ ગયું.

' લખ્યાં છે તો ઘણાં, પણ આ તો આટલાં જ ખતાવવા લાગ્યો છું. '

અને જેમ ઘણી વાર જમવાની ચીજો જોઈને જ રુચી ઉઠી જાય, તેમ આ કાવ્યોત્તી નોટ જોઈને જ મારી વાંચવાની રુચિ નષ્ટ થઈ ગઈ. પણ તેઓ કાંઈ મને એમ જવાદે તેમ ન હતા! તેમણે પહેલું કાવ્ય કાઢ્યું. ' જુઓ, આ કાવ્ય ચાલ જ લીટીનું છે છતાં તેમાં કેટલો સારો ભાવ ધ્રુપાયો છે. આમાં પંક્તિઓ કેટલી મધુર રીતે એકમાંથી બીજામાં સરે છે ! આહું સુંદર કાવ્ય મેં બીજું કોઈ વાંચ્યું નથી ' અને તેઓશ્રીએ એ કાવ્ય મને ખતાવ્યું.

" બાળા રૂડી મધુરું વદતી આહતી'તી, મને તો,

હું તો મારા વિમત્ર મનથી અન્યને ચિંતતો'તો,

ના આપે તે હૃદય સુજને પામવા એકથ ગાહું;

ચિંતા થાયે ક્ષણભર મને શું કરું હું ? અરેરે ! "

અને હું તો આ ' સુંદર ' કાવ્ય જોઈને ઠરી જ ગયો. આશ્ચર્ય પામવાની મારી શક્તિ તે દિવસે મને છોડી ગઈ હોય તેમ લાગ્યું; કારણ કે તે દિવસે હું આશ્ચર્યની દુનિયામાં જ વિહરતો હતો.

ત્યાં તો મને તંદ્રામાંથી જાગત કરતા હોય, તેમ તેમણે કહ્યું, ' આમાં મદદાન્તા છંદ કેટલી મધુરતા ધારણ કરી શકે છે ! 'મેઘદૂત' સિવાય આ છંદમાં આનાથી વધુ સારું મેં કશું જોયું નથી. વળી આમાં તો મેં કાવ્યગ્રાન્થનો અભ્યાસ કરીને આત્મમુક્તી કાવ્યો અને પ્રણયકાવ્યોનો સમન્વય સાધ્યો છે. વળી આમાં એક Philosophic Idea (તત્ત્વપૂર્ણ વિચાર) પણ છે, કે આ જગતમાં દરેક વસ્તુનો ઉદ્ભવ જડતો નથી. અને તમે જ કહેાને, આવી મીઠી મંત્રવણુ આટલી સચોટ રીતે કોણે મૂકી છે ? ' અને મને મૂંઝો જોઈને તેમણે કહ્યું, ' જોયું ! મારા કાવ્યની અસર કેટલી સરસ છે ! આ વાંચીને જ માણસ કલ્પનાવ્યોમમાં વિદાર કરવા લાગે છે. કહો, તમને કેવું લાગ્યું ? ' .

અ. હિ. પુસ્તકાલય પરિષદ : દુહું અધિવેશન (જયપુર)

વિહંગાવલોકન

અગાઉ જાહેર થયા મુજબ જયપુર રાજ્ય તરફથી અખિલ હિન્દ પુસ્તકાલય પરિષદને મળેલા આમંત્રણ અનુસાર અખિલ હિન્દ પુસ્તકાલય પરિષદનું છઠું અધિવેશન જયપુર શહેરના ટાઉન હોલમાં ચાલુ માસની (એપ્રિલની) તા. ૭ મીથી ૧૦મી સુધી બરવામાં આવ્યું હતું. હિન્દના જુદા જુદા ભાગોમાંથી પુસ્તકાલયશાસ્ત્રના નિષ્ણુઓ, પુસ્તકાલયો, તેમ જ બીજા વિદ્વાનોએ હાજરી સમયની અગવડભરી લાંબી મુસાફરીની મુશ્કેલીઓ સહન કરીને પણ સારી (૧૫૦ જેટલી) સંખ્યામાં પધારીને હાજરી આપી હતી. વડોદરાથી પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબ પણ એ અધિવેશનમાં સરકાર તરફે હાજરી આપી હતી.

પરિષદની ઉદ્ઘાટનવિધિ શ્રીમંત મહારાજ જયપુરનરેશની ગેરહાજરીથી રાજ્યના કાર્યદક્ષ દીવાન નામદાર સર મીરજા ઇસમાઇલના હસ્તે કરવામાં આવી હતી, જેઓ નામદાર શ્રીમંત મહારાજનો સદેશો વાંચી સંબળાવી, પુસ્તકાલયોને અંગેની વિકાસપ્રવૃત્તિ કઈ રીતે વધુ સારી થઈ જનતા તે દ્વારા પાલનનો સારો લાભ ઉઠાવતી યાચ તેવી યોજનાઓ યોજવા માટે પુસ્તકાલયોને સહજ માંગમૂલ્યનરૂપે પોતાના વિચારો જણાવ્યા હતા.

ખાદ સ્વાગતપ્રશુભ થી. પંડિત સુરજપ્રસાદ એમ. એ. એઓએ પધારેલા સભ્યો અને મુદ્દસ્થોનો આભાર માની પરિષદના કાર્યને સર્વ રીતે ફતેહ ઈચ્છી હતી, તેમ જ જયપુર રાજ્યે આ પરિષદને આમંત્રીને પોતે બવિષ્યમાં હાય પર ધરવા ઇચ્છેલી પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિની યોજનાને વિકસારવાની એક મોટી મહત્ત્વપૂર્ણ તક પ્રાપ્ત કરી હોવાનું જણાવી તે અંગેની સમિતિના કાર્યવાહકોને પરિષદ પામેથી ઘણું જાણવાનું મળી રહેશે વગેરે જણાવી સ્વાગત સમિતિથી અત્યારના સમયે થયેલી સેવાનું સહજ ખ્યાન તેમના હુંકા પણ અર્થપૂર્ણ શબ્દોમાં આપ્યું હતું. સાથે સાથે જયપુર શહેર અને કરાયા પુસ્તકાલયો અને તે અંગેના

[અનુસંધાન પૃ. ૨૦૦૮]

‘સારું છે.’ મેં કહ્યું. બીજું કહ્યું પણ શું ?

‘તમે સંકેતથી વાત કરો છો એ એક સાફ લક્ષણ છે. પણ આ કાવ્ય તો ઘણું જ સરસ છે. વળી ત’નીઓ આ સ્વીકારતા નથી એ એક રીતે તો સાફ છે. કારણ કે હવે આકસ્મિક જ જ્યારે મારો સંપ્રદ બહાર પડશે, અને તે સૌથી સારો હોય મને સુવર્ણચંદ્રક મળશે ત્યારે હુનિયા તો ફાટી આંખે બોધ રહેશે.’

અને મેં તો અત્યારથી જ આ સુવર્ણચંદ્રક વિજેતાને નીરખવા માંડ્યો.

અમારી આ મુલાકાત ક્યારે જાંધ ચાત તે મને ખબર નથી. પરંતુ હજી આ એક જ કાવ્ય તેઓથી મને સમજતી રહ્યા ત્યારે મારા ત્રણ ચાર મિત્રો આવી પહોંચ્યા. મિત્રોના આગમનથી મસ્કરીના બધે, કે પછી આકસ્મિક જ બહાર પડી બધાંને આશ્ચર્યચકિત કરવાની આશાથી; ગમે તેમ પણ તેમણે, મોર પોતાની કળા સંકેતે, તેમ તેમના કાવ્યની નોટ છુકને સંકેતી લીધી. અને પછી મને નમસ્કાર કરી રવાના થયા.

હું આ ભાવિ સુવર્ણચંદ્રકવિજેતા સાહિત્યસર્જકને જતા બોધ રહ્યો ! !

સુકુંદરાય પંડ્યા

[૨૦૧]

સંચાલનકાર્યની રૂપરેખા, તેમ જ રાજ્યે તે પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા લીધેલાં પગલાં વગેરે સંબંધી હકીકત જણાવી હતી.

ત્યારબાદ પરિપદને ફતેહ ઇચ્છતા આવેલા સંદેશાઓ પરિપદના સ્થાનિક મંત્રી શ્રી. ધૃશ્વરદત્તે વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં મુખ્યત્વે બનારસ યુનિવર્સિટીના વાઇસ ચાન્સેલર શ્રી. સર સર્વપક્ષી રાધાકૃષ્ણન, કલકત્તાથી રોટસમેન દૈનિક અંગ્રેજી વર્તમાનપત્રના તંત્રી મિ. વડંજવર્થ, હિંદ સરકારના ફેળવણી ખાતાના વડા અમલદાર મિ. જહોન સારજન્ટ તેમ જ હિંદ બહારના કેટલાક પુસ્તકાલયશાસ્ત્રના નિષ્ણુતાના સંદેશાઓ ખાસ ધ્યાન ખેંચતા હતા.

બાદ પરિપદના પ્રમુખસ્થાનેથી જળપુર રાજ્યના ફેળવણી ખાતાના ખાસ અમલદાર શ્રી. જી. સી. રાયોએ પોતાનું વિદ્યાર્થીપૂર્ણ ભાષણ આપી હિંદમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અમેરિકા અને ઇંગ્લાંડની દૃષ્ટિએ કેમ વધારે વિકાસ પામે તેના કીકકીક દર્શાવતા સહિત ઉપાયો બતાવ્યા હતા, અને જળપુર રાજ્યે આ પરિપદને આમંત્રી ફેળવણી દ્વારાથી જ નહિ પરંતુ કંઈ સંગીન કાર્ય હાય પર લેવાયું હોય અ. હિં. પુ. મંડળે જે પ્રગતિ અત્યાર અગાઉ સાધી છે તેના અનુકરણે રાજ્ય પણ એમાં પોતાનો સહકાર આપી રાજ્યની આમજનતાથી ભણેલું જુલાય નહિ અને નિગૂંધરતા દૂર થાય એવા હેતુથી પ્રત્યેક નિરાળ સાથે એક પુસ્તકાલય હોવાની અગત્ય દર્શાવી પોતાનાથી બનતું કરવાની ખાતરી આપી હતી. સાથે સાથે હિંદ સરકારના ફેળવણીવિષયક સલાહકાર મિ. જહોન સારજન્ટ જેઓ આ મંડળના અત્યાર અગાઉ પ્રમુખ હતા તેઓની ફેળવણીવિષયક યોજનામાં દર્શાવેલી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પ્રત્યે વધુ સહાનુભૂતિ દર્શાવાય અને ફેળવણીનો પાયો પુસ્તકો અને પ્રચલિત પુસ્તકાલયો ઉપર હોય તેમણે બનતું કરવા મંડળને પોતાથી બનતો સહકાર આપવા જણાવ્યું હતું. મિ. સારજન્ટની ગેરહાજરીથી તેમણે સ્વીકારેલું 'પરિપદસંચાલનનું' કાર્ય તેમણે સારી વ્યવસ્થાપૂર્વક બજાવી, પરિપદની ગૃહઆતથી તે છેવટ સુધી તેમણે પરિપદના તમામ કાર્યમાં પ્રત્યક્ષ હાજરી આપી, પરિપદમાં થયેલી ચર્ચાઓ નિબંધો વગેરેમાં પોતાના વિચારોનું પણ કીક કીક નિરૂપણ કર્યું હતું. અને પરિપદકાર્યને સારી સફળતાપૂર્વકનું બનાવ્યું હતું. પરિપદ સભાઓમાં રાજ્યના આમંત્રિત અમલદારો, સદ્ગૃહસ્થો તેમજ સન્નારીઓની પણ સારા પ્રમાણમાં હાજરી હતી.

થયેલી ચર્ચાઓ પૈકી હાલમાં પ્રચલિત મિ. ડયુઇની વર્ગીકરણ પદ્ધતિ અને હિંદના પુસ્તકાલયશાસ્ત્રના નિષ્ણુત રાવસાહેબ રંગનાથનની કોબન વર્ગીકરણ પદ્ધતિ એ બેઉના લાભાવાહાલ ઉપર થયેલી ચર્ચાએ પુસ્તકાલયોના-લાયબ્રેરીઓનાં એ વિષયને લગતા જ્ઞાનનો સારો પરિચય આપ્યો હતો. મધ્યસ્થ સભામાં થયેલી આ ચર્ચાએ ઘણાં પુસ્તકાલયોને ભવિષ્યમાં સ્વીકારવા યોગ્ય કંઈ પદ્ધતિથી પુસ્તકાલયનું કાર્ય સફળ બને એ વસ્તુ ઉપર વિચાર કરતા બતાવ્યા હતા.

આમ મહત્ત્વની અને કેટલાંક મુદ્દાસરની ચર્ચાનાં કાર્યમાં સમય વધુ પસાર થતાં પરિપદ અંગે લખાયેલા નિબંધો પુસ્તકાલયવિષયક અ. હિં. પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતા લાયબ્રેરી બુલેટીનમાં પ્રસિદ્ધ કરી લેવા દરાવવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ મળેલી કાઉન્સીલની બેઠકે પાછલી થયેલી સભાઓનો હેવાલ મંડળનો હિસાબ ચાલુ પરિપદમાં મૂકવા યોગ્ય કામો તેમજ રજુ થયેલા દરાવો, ચર્ચાઓ ઉપર યોગ્ય અભિપ્રાયથી સામાન્ય બેઠકમાં રજુ કરવા યોગ્ય બનાવી પ્રાથમિક કાર્ય પૂર્ણ કર્યું હતું. તદુપરાંત આ મંડળની કારોબારી સમિતિ, તેમ જ બીજી જુદા જુદા વિષયોની ચર્ચા અને સ્થપાયેલી ઉચ્ચસમિતિઓએ પણ

પરિષદ સમક્ષ પોતાનું કાર્ય છેલ્લી બેઠકમાં રજુ કર્યું હતું. મંડળના ભવિષ્યના કામકાજ માટે હોદ્દાદારોની નવેસર ચૂંટણી થઈ હતી, જેઓ બે વર્ષ સુધી ખીછ પરિષદ બરાતા સુધી મંડળના હોદ્દાદારો તરીકે ચાલુ રહેશે. એ સંબંધી વિગત તુરંત હકીકત પરિષદનો રિપોર્ટ અને હેવાય જે મંડળ તરફથી બહાર પડશે તેમાં આપવામાં આવશે.

પરિષદમાં આવેલા સર્વને દીવાન સર મીરઝા ઇસ્માઈલે પોતાને બંગલે ચા પાણી માટે આમંત્ર્ય હતા, ન્યાં પરસ્પરને પરિચય અપાઇ અસ્પાદારને માન આપી મુપ્રદેશ લેવાયો હતો. પરિષદમાં આવેલા મહેમનો માટે રાત્રી તરફથી રંજનકાર્યનો પ્રોગ્રામ એક રાત્રે રાખવામાં આવ્યો હતો અને પધારેલા સૌને જયપુરની નૃત્યકલા અને સંગીતનો હીક હીક પરિચય મળ્યો હતો.

પરિષદનું કાર્ય પૂરું થતાં કાઉન્સિલની પ્રથમ બેઠક નવેસર ચુટાયેલા હોદ્દાદારો સહિતની બળી હતી અને તે દ્વારા કારોબારી સમિતિ, તેનું કામકાજ વગેરે નક્કી કરી અગાઉની કાઉન્સિલની બેઠકમાંથી બાકી રહેલા કામકાજના મુદ્દાઓ પુરા કર્યા હતા. બાદ રજપૂતાનામાંથી આવેલા પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓના શુભ પ્રયામોથી અ. હિં. પુ. મંડળના માનદ ગંત્રી ખાન બહાદુર અસાદુલ્લાના પ્રમુખપદે સભા બેઠાણી ચાલતી આવેલી પ્રશ્નાલિકા પ્રમાણે રજપૂતાનામાં પણ એક પ્રાંતિય પુસ્તકાલય મંડળ સ્થપાય એ હેતુથી તે મંડળની સ્થાપના કરી હતી. અને તે અંગે ધારાધોરણ અને બંધારણ માટે એક સમિતિ પણ નિમવામાં આવી હતી.

પરિષદનું કાર્ય પૂરું થતાં ચોથા દિવસે જયપુર શહેરનાં જોવાલાયક સ્થળો, ઐતિહાસિક સ્થળો, સંપ્રદાય, યોધાખાના અને પુસ્તકાલયો, વેધશાળા, સંસ્કૃત ડાયેજ, પુરાણધાટ, અંબર પેલેસ, અસલ ચિત્રમંડાર વગેરે સ્થળો જોવાનો લાંબ રાત્રી તરફથી આવેલા તમામ મહેમાનોને આપવામાં આવ્યો હતો.

જયપુર રાત્રી પોતાના પાટનગરમાં આ પ્રમાણે એક જ વર્ષમાં જુદા જુદા વિષય અંગેની પરિષદોને આમંત્રી કેળવણીવિષયક પ્રગતિ સાધવામાં ફીક લાભ ઉઠાવ્યો છે. રજપૂતાના યુનિવર્સિટીના ભાવિ ગંડાણ માટેનું શુભસચક પગલું આવી પરિષદોના હેતુપુરઃસરનું માની શકીએ તો તે અસ્થાને ન જ ગણાય. રાત્રી પરિષદને આમંત્રી આવેલા સર્વને રાત્રી તરફથી રાત્રીપરોણ તરીકે રાખવામાં આવ્યા હતા. વિદ્યાવ્યાસંગી રાજપૂત રાજનીઓની ચાલતી આવેલી પ્રશ્નાલિકા આમ હાલના શ્રીમંત જયપુરનરેશે ચાણુ રાખી હોઇ વિદ્યોત્તેજક પ્રવૃત્તિઓને વિકસિત રાખવા પોતાથી બનતું કેટલું સાઈ થાય છે તે જોવાની તક આવેલા તમામને સહજ ખાનમાં આવી હતી.

પરિષદના કાર્યની સમાપ્તિ થતાં - અ. હિં. પુ. મંડળના નવા પ્રમુખ રાવસાહેબ રંગનાથને મંડળ તરફથી તેમજ મંડળના જનરલ સેક્રેટરીએ મંડળની કાઉન્સિલ તરફથી શ્રીમંત જયપુરનરેશનો, નામદાર દીવાન સાહેબ સર મીરઝા ઇસ્માઈલનો, રાત્રીના કેળવણી ખાતાના વડા મિ. જે. સી. રોયનો અને શોકલ સેક્રેટરીનો તેમજ સ્વાગત સમિતિ અને તે અંગેની સમિતિઓ અને ઉપસમિતિઓનો પરિષદના કાર્યને સફળ બનાવવામાં આપેલા ફાળો બદલ તેઓ સર્વનો આભાર માન્યો હતો. પરિષદનું કાર્ય આમ યોગ્યપણા ચાર દિવસના મહત્વના કાર્યક્રમ બાદ પૂરું થતાં સર્વે વિખરાયા હતા. પરિષદના હવે પછીના અધિવેશન માટે અગાઉથી આવતા આમંત્રણ માટે કાઉન્સિલની ખીછ બેઠકે યોગ્ય વિચારણા કરી જવાય ન્યાં ત્યાં આપવા યોગ્ય ઠરાવ્યું છે.

ચાણુસ્મા મહાલ પુ. પરિપદનું ચોથું અધિવેશન

ચાણુસ્મા મહાલ પુ. પરિપદનું ચોથું અધિવેશન તા. ૨૬-૩-૪૪ ના રોજ કંબોઈ મુકામે મહાલવહીવટદાર શ્રી. રમેશચંદ્ર ગોવિંદભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપદે મળ્યું હતું. મહાલનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી અંચાલો તેમ જ ગામના સંખ્યાગ્રંથ ભાણ્યેહોના હાજર હતાં.

મંડપના પ્રવેશદ્વાર આગળ સર્વેનું જેન્ડથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું. વિશાળ મોટા મંડપ પણ પ્રેક્ષકોથી ચીકાર હતો અને નહિં ધારેલી સંખ્યાની મંડપમાં કંઠ જામી હતી.

શરૂઆતમાં કંબોઈ શાળાના બાળકોએ ઈશ્વરસ્તુતિ અને બાળાઓએ સુંદર ગરબા ગાયા હતા. આ પછી સ્વાગતપ્રમુખનું બાપણ સ્વાગતપ્રમુખની નાહુગત તમિષતને લઈ ત્યાંના સુ. શિક્ષક શ્રી. મનસુરીએ વાંચી સંભળાવ્યું હતું. સ્વા. પ્રમુખના બાપણમાં કંબોઈ ગામનો પુરાતન ઇતિહાસ વગેરે જણાવ્યો હતો અને સર્વને બાવળીનું સન્માન અપાડ્યું હતું.

ત્યારબાદ પ્રમુખે તાળાઓના ગડગડટ વચ્ચે પ્રમુખસ્થાનની બેઠક લીધી હતી. ત્યારબાદ પ્રમુખ સાહેબે પોતાનું નીચે પ્રમાણેનું બાપણ વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

પ્રમુશ્રીનું બાપણ

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે હું એક જે પ્રશ્નો પ્રત્યે આપનું ધ્યાન ખેંચું છું. મને આશા છે કે આપ સૌ તે ધ્યાન પર લેશો જ. પુસ્તકાલયમાં આવતાં પુસ્તકોની પસંદગી ધણી જ ઉંચા પ્રકારની હોવી જોઈએ. આપણી પ્રગ્નના સંસ્કાર યોગ્ય અને તેમને આરિશ્વશીલ ખનવા મદદગાર થાય તેવા ઉદ્દેશ, જેથી તે વેપારના વિષયોનું જ્ઞાન આપી શકાય તેવાં તથા જીવનને માર્ગદર્શક બની ઉત્તમ જાણે તેવાં જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકો વસાવવાં જોઈએ. જેમ પુસ્તકોની પસંદગી માટે આપણે કાળજી રાખવી ઘટે છે, તેવી જ કાળજી આપણે વર્તમાનપત્રો માટે રાખવાની છે. પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ જોટા પ્રચાર કરતાં વર્તમાનપત્રો મંગાવવા કરતાં પ્રગ્નને સારાસાર તેમ જ તેની રહેણીકરણી સુધારવાને મદદગાર થાય તેવાં, તથા પોતાના ધધાને લગતી સાચી માહિતી આપી શકે તેવાં પત્રો માસિકો ખરીદવાં જોઈએ.

પુસ્તકાલયની શોભા

આ બધું જરાબર હોવા છતાંએ આનો સાચો ઉપયોગ કરાવવો એ અંચાલની શક્તિ ઉપર છે. પુસ્તકો એ આપણાં ઉત્તમ મિત્રો છે અને એ મિત્રોની સોગત કરાવી આપવી એ અંચાલનું પરમ કર્તવ્ય છે. અંચાલે પુસ્તકોની વ્યવસ્થિત ગોઠવણી અથવા તેની સંખ્યામાં પુસ્તકાલયની શોભા માનવાની નથી; પુસ્તકાલયની ખરી શોભા તો પ્રગ્નમાં પુસ્તકો ખૂબ વંચાય, ફાટી તૂટી જાય અને જલદી જલદી નવાં વસાવવાં પડે તેમાં છે. અને તેથી જ અંચાલો અને મંત્રીઓ પુસ્તકોની ઉપયોગિતા તરફ ખૂબ ધ્યાન આપે એવી મારી આમલક ખરી બધામણ છે.

સ્થાનિક સંસ્થાઓની-પુસ્તકાલયોને મદદ

આ પછી આપને ખીજી એક વસ્તુ જાણાવતાં મને આનંદ થાય છે. ચાણુસ્મા મહા-
લની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સુંદર રીતે ચાલી રહી છે. તેના એકે એક શાખાવાળા ગ્રામે પુસ્તકા-
લય છે. તેનો સારો પ્રચાર પણ છે, એમ ખાતાના છેલ્લા નિવેદન ઉપરથી આપણે સમજી
શકીએ છીએ. આ સંસ્થાઓને લોકોનો સારો ફાયો મળી રહ્યો છે. હમણાં તાલુકામાં પુસ્ત-
કાલયોનાં મકાનો માટે પણ ફાયો ચર્ચ રહ્યો છે તે ઘણો જ ઇચ્છનીય છે. લોકોના ફાયો
સાથે પ્રાન્ત પંચાયતની અને સરકારની મદદ પણ આપણા તાલુકાને સારી રીતે મળી રહી
છે એમ પણ રિપોર્ટ ઉપરથી જાણી શકીએ છીએ. જેવી રીતે સરકાર મદદ આપે છે,
તેવી જ રીતે જે તે રચનાની સ્થાનિક સંસ્થાઓ પણ પ્રગતી આ સંસ્કારપ્રેમક સંસ્થાને
યોગ્ય મદદ કરવાનું તેનું કર્તવ્ય છે એમ હું માનું છું. અને તેઓ પણ પોતાની ફરજ બજાવે
છે અને બજાવશે એમ ઇચ્છું છું.

સહકારથી કામ કરો.

છેલ્લું મારે તમને જાણાવવાનું કે-હાલનો જમાનો ઘણો જ બારીક છે. આ
જમાનામાં સરકાર, ખેડૂત અને વેપારીએ તમામે તમામ સંપૂર્ણ સહકારથી કામ કરે તો જ
આવી સંસ્થાઓ વધુ ખીલશે; એટલું જ નહિ, પણ દરેક વ્યક્તિએ ખૂબ જ સહકારથી અને
સંપથી હળી મળાને રહેવાની જરૂર છે. આપણામાં કહેવત છે કે 'ત્યાં સંપ ત્યાં જાંપ'
એ નીતિએ સૌ હળીમળાને ચાલશે તો શુભી થશે. સરકાર સાથે પ્રગ્ન જેટલા સહકારથી
કામ કરશે અને સાથ આપશે તેટલા પ્રમાણમાં સરકાર પ્રગતિ દિત-વધુ પ્રમાણમાં જળવી
શકશે. એટલે શ્રીમંત સરકાર સાથે તમામ પ્રગતિમાં સહકારથી કામ કરે. પ્રગતિમાં અરસ-
પરસ વેરઝેર લૂંટી જઈ સંપથી કામ કરશો તો જ આપણે આવી પ્રવૃત્તિઓને વધારે પોષી
શકીશું. અંતમાં આપણા તાલુકાની આ પ્રવૃત્તિ વિશેષ ફળદાયી નીવડે તેવી પ્રયત્ન પ્રત્યે
પ્રાર્થના કરું છું. અને આપે મને આ રથને બોલાવી જે માન આપ્યું છે તે બદલ ફરીથી
હું આપ સર્વનો આભાર માનું છું.

ત્યારબાદ શ્રી. સાંકળેશ્વર વ્યાસે આવેલા સંદેશાઓનું ટૂંક વાચન કર્યું હતું. અને
ચાણુસ્મા મહાલ પુ. મંડળનું છપાવેલું નિવેદન શ્રી. કરુણાશંકર વ્યાસે રજૂ કર્યો પછી કંબોજ-
સાર્વ. પુસ્તકાલયનું નિવેદન શ્રી. રામભાઈ પટેલે રજૂ કર્યું હતું. ત્યારપછી મહાત્મમંડળના
સેવાભાવી મંત્રી નાનજીભાઈ પટેલે પોતાનો 'પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અને તેના પ્રગતિપરમાં
ફાયો' નામક નિબંધ વાંચી સંભળાવ્યો હતો.

ત્યાર બાદ શ્રી. અંબાલાલ વકીલ, શ્રી. સુરજભાઈ વકીલ, શ્રી. સાકળચંદ શેઠ અને
અન્ય ગૃહસ્થોએ પ્રાસંગિક વિવેચના પોતાની સૈદ્ધીએ કર્યો પછી શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે સાહેબે
મામળતતાને પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા ઉપર ટૂંકમાં પ્રવચન કરી સુંદર સમજ આપી હતી.

આ પછી ઠરાવોનું કામકાજ હાય ઉપર લેવાયું હતું. અને નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર
થયા હતા:

પસાર થએલા ઠરાવો

ઠરાવ ૧—શ્રીમંત મહારાજ સા. ની 'દીર્ઘાંશુ પ્રાર્થનાનો થતાં, ઠરાવ ૨ રત. કરેલુરખાના અવસાન અંગે શોક પ્રદર્શનને લગતો પસાર થયો હતો.

ઠરાવ ૩—તાલુકાની ગ્રામપંચાયતો અને સુધરાઈઓ પોતાના રચનાતંત્ર પુસ્તકાલયોને જે મદદ આપે છે તેનો આ પરિપદ આભાર માને છે. અને જે ગ્રામ પંચાયતો તથા સુધરાઈઓ મદદ કરતી નથી તેમને મદદ કરવા તથા જે મદદ આપવામાં આવે તે તમામ મોડામાં મોડી ડિસેમ્બર આખર સુધીમાં ગણી બંધ તેવી તમવીજ કરવા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૪—આ પરિપદ તાલુકાના પુસ્તકાલયોના મંત્રી બાઈઓને આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરે છે કે તે પોતાના ગામે વાચનનો વધુ પ્રચાર થાય તે માટે દરેક ગામે વાચક-મંડળ બનાવે, વર્તમાનપત્રોના સમાચાર લઈને ઉપર લખાવે અને સ્ત્રીઓ તથા હઠી ગયેલાં બાળકોને પુસ્તકો પહોંચાડી કરવામાં આવે તેવી યોજનાઓ કરવા ભલામણ કરે.

ઠરાવ ૫—સાવંજનિક પુસ્તકાલયમાં ન્યાય શાળાના શિક્ષકો અંધપાલનું કામ કરે છે ત્યાં તેમના પગારનું ધોરણ પગારના ૧/૩ લેવાની શરતે કેળવણી ખાતું મંજૂરી આપે છે પરંતુ તે ધોરણ બ્યાનબી નથી. લોકમદદ ઉત્પન્ન કરવાનું કામ પણ અંધપાલનું જ હોય છે. માટે સાવંજનિક પુસ્તકાલયના મહેકમ પ્રમાણે તેનું વ્યવસ્થાપક મંડળ ઠરાવે તે પગારે અંધપાલનું કામ શિક્ષક કરે એ શરતે મંજૂરી આપવા આ પરિપદ પુસ્તકાલય ખાતા મારફત મે. રા. રા. વડોદરા રાજ્ય વિદ્યાધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૬—મે. રા. રા. પુસ્તકાલય ખાતાના મહેકનીય વ્યવસ્થાપક સાહેબ તાફી પુસ્તકાલયનું કાયમફંડ ઉપાડી લઇને સરકારી લોનોમાં ખૂસાને ફરજિયાત દુકાન થયા છે તે બરાબર નથી તો તે ઉપર નવેસર વિચાર કરવા માટે આ પરિપદ ખાતાને વિનંતિ કરે છે.

ઉપરના ઠરાવો થયા પછી મંડપ અને સભાનો ફોટો લેવાયો હતો.

આ પછી આભારદર્શનના હમવો થઇ પ્રમુખશ્રીનું ઉપસંહારનું ભાષણ થયું હતું અને કૂંચહાર તથા અતરંગુવાળ થઈ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

રાત્રે કૂંચરવાડાથી ખાસ આમંત્રણ આપી તેડાવેલા શ્રી. ધૂળધોયાએ પોતાનો રંજન-કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો હતો. બહુચરાણ શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ પણ પોતાના સંવાદો વચ્ચે વચ્ચે કરી બતાવી સભાનું રંજન કર્યું હતું. શાળાના શિક્ષક શ્રી. શર્માએ પણ પોતાનો હાસ્યરસ-ભરપૂર ટૂંકકો થોડી મિનિટ સંભળાવી સભાનું ધ્યાન તેમના તરફ આકર્ષ્યું હતું. શ્રી. ધૂળધોયાની સુંદર અને સચોટ વાણી સાંભળી ગ્રામજનતા પણ તદ્દાકાર થઇ રહી હતી. રાત્રે સાડાઆર વાગતાં રંજનકાર્ય અંતમ થયું હતું; પણ લોકોના ખાસ આગ્રહથી રાત્રે લગભગ બે અડી વાગતાં સુધી કાર્યક્રમ ચાલુ રાખવામાં આવ્યો હતો.

બીજે દિવસે સાગરમતી જેઠાંમાંથી તરતના છૂટેલા શ્રી. રવિશંકર મહારાજ અને શ્રી. અમ્બેકર પરિપદમાં આવી પહોંચ્યા હતા. શ્રી. મહારાજનો ચાલુરમા તાલુકાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ તરફનો પ્રેમ તેઓઓને અહીં ખેંચી લાવ્યો હતો. શ્રી. મહારાજને પ્રમુખ સાના વરદ હરતે કૂંચહાર થયા હતા.

પુસ્તકવાચન વિષે થોડાક વિચારો.

૧. પુસ્તકવાચન એ માણસના સાચા વિકાસનું એક નૈતિક સાધન છે. માણસનો સાચો વિકાસ એટલે એના ચારિત્ર્યનો વિકાસ, માણસ કેટલી સાચી સમજ ધરાવે છે, તે એ સાચી સમજને, વિના વિવેકે, આચારમાં ઉતારવાની કેટલીક તમન્ના ધરાવે છે, એના ઉપર જ ચારિત્ર્યનું માપ કાઢવાનું છે. સમાજના હિત સારુ જ લખાયેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો માણસની સાચી સમજના વિકાસમાં ઠીક ઉપયોગી થઈ પડે.

૨. ઉત્તમ પુસ્તકો ઉત્તમ મિત્રોની ગરજ સારે છે, એમ જે કહ્યું છે, તે ખરાબર છે. આપણને બધાને વિવેકાનંદ જેવા, ટાગોર જેવા, રોમાં રોમાં જેવા કે વિવેકાનંદ જેવા ચારિત્ર્યશીલ પુરુષોનો સહવાસ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થવાનો હતો ? કોઈ કોઈ તો પરજોડવાસી પણ થયા હશે, પણ એ લોકોનાં પુસ્તકો દ્વારા કોઈ પણ કોટીનો માણસ એ સંતોનો સમાગમ સહેલાઈથી સાધી શકે-જેમકે; 'સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા' દ્વારા ગાંધીજીનો, 'ગીતાંજલિ' દ્વારા ટાગોરનો, ૪૦ ૪૦ બુદ્ધ જાંઝી કક્ષાએ પહોંચેલા મનુષ્યોનાં જ નહિ પરંતુ સામાન્ય પણ સાચા માણસનાં લખાણમાંથી પણ આપણે ધણું ધણું મેળવી શકીએ. કારણ કે એ દ્વારા એ માણસ ક્યાં અને કેવી રીતે ગાથું ખાઈ બેસે છે, કેવી સમજ ધરાવે છે, સાથી એવી સમજ ધરાવે છે વગેરે વગેરે બાણી શકીએ છીએ.

૩. વાંચનું હાબદાયક છે, પણ વાંચવાનું વ્યસન તો ન જ પડવું જોઈએ. જો પ્રાર્થના દ્વારા વા કોઈ સત્પુરુષના સમાગમથી મનનું સમાધાન થઈ શકતું હોય, તો તે પ્રમાણે આચરણમાં સમય ગાળવો યોજ્ય સ્વભાવ છે અને પુસ્તકો વગર પણ-સાચ નિરક્ષર માણસો થઈ શક્યા છે. દા. ત. રામકૃષ્ણ પરમહંસ. ચાંદ રાખવું કે આપણું ધ્યેય ઉત્તમ આચારવિચાર કેળવવાનું છે.

૪. વાંચનું જ જોઈએ, એવો કોઈ ખાસ નિયમ નથી; જો કે એ સારું છે ખરું. નિરક્ષરોમાંથી પણ નરોત્તમો નીપજેતા જન્મે જોવા છે. પણ તેથી હરગીજ એમ કહિત નથી થતું કે ન જ વાંચવું. ઉત્તમ પુસ્તકો વાંચનાર માણસ એટલે કે સત્સંગમાં બળેલો માણસ કોઈ ઘટાડાવાનો પ્રયત્ન કરશે, કોઈનો દ્રેષ નહિ કરે, પોતાના તાપાના માણસ પર સત્તાનો દોર નહિ ચલાવે, પણ બને તેટલી સેવા કરવાનો પ્રયત્ન કરશે. આજ અર્થમાં વાચન થાય તો તેની કંઈક કિંમત છે; નહિતર સત્યનો અસત્ય પર થતો વિજય જુએ છે, છતાં એ પોતે તો, મનમાં, સિનેમામાં એક શોખની વસ્તુ છે એમ સમજી વધુ લહેરી બનતો જાય છે, એના જ જેવું જ વાચનનું થઈ પડવાનું-જે જે અત્યારે પણ વાંચનારનું થઈ પડ્યું છે. વાચન એ ખાતી વાચાળના કેળવવાનું, ફાણું ફાણું વાંચવું છે એવી વિદ્વાનો ડાળ કરવાનું સાધન ન જ બનવું જોઈએ. એ વાચનરૂપી સાધનનો દુરુપયોગ છે. માટે જ આપણું વાચન પસંદગીનું રહેશે. પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ પણ એ પદ્ધતિથી જ થવું જોઈએ. દરેકને દરેકના બરનું સાહિત્ય મળી રહે, એ રીતે.

૫. બધારે આપણી આર્થ સંસ્કૃતિ એના ચારિત્ર્યચાળી પુરુષોથી મહેકતી હતી સારે વિદ્વાનો એકમેકને મળતાં સારે એમ પૂછતા, 'કયા પુસ્તકનું હમણાં મનન કરો છો ?' એમ નહોતા પૂછતા કે કયું પુસ્તક વાંચવું કે કઈ વાર્તા ગમી ? માટે જ આર્થ સંસ્કૃતિનાં અર્ક જેવા સ્વામી વિવેકાનંદે કહ્યું છે:—

'તમે ગમે તેવી નવલકથાઓ અને બીજી જે આખું તે વાંચવા મંડી પડો છો, પણ એવું તો તમે થોડું વાંચો તેમ જ સારું. ગીતાઈ વાંચો, વેદાંતના બીજા પુસ્તકો વાંચો, કેમકે તેની આખા જીવન સુધી જરૂર રહે છે.'

હિંમતલાલ મ. પટેલ

પુસ્તક પરિચય

૧. ત્રણ હૈયાં—લેખક: શ્રી. કૃષ્ણલાલ શાહ; પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, અમદાવાદ; પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૯૪૩; કાઢિન ૧૬ પેજ કદનાં ૫. ૧૪૬; કાડ બોર્ડનું ૫૬, કિં. ૨-૧૨-૦.

પ્રકાશક સંગ્રહા તરફે શરૂ થયેલ 'નવન અંશમાળા'ના આ પ્રથમ પુસ્તકને આરકાગનાં આનંદ થાય છે. મદાસભાએ આંધી આપેલ નીતિ મુજબ મચ્છૂર વર્ગના દિલની પ્રવૃત્તિઓ પાછળ ઘરની માધાને અળગી કરી દઈ મચ્છૂરમેવાનો જ બેષ લેનાર બિહારી નામનો અમાન્યવદ, સામાજિક અન્યાયે વેશ્યાશવનને પંથે ચડાવી દીધેલ અવકાશ નામની બાવનાશીલ નર્તકી, અને બિહારી પર અણિશુદ્ધ શ્રેમ ધરાવનાર મુમિત્રા નામની યુવતી એ ત્રણ મુખ્ય પાત્રોની આસપાસ લેખકે એવી તો સરસ વાર્તાગૂંથણી કરી છે કે પુસ્તક વાંચવા માંડ્યા પછી પૂઠું ફરીને જ હોંકે ચૂકવાતું મન થાય. બિહારીના સંસર્ગથી અવકાશ નર્તકી મટીને દેશમેલિકા બને છે અને બિહારી પરના ખ્યારને કારણે જ નર્તકીપદને તિયાંબસિ દઈ દેશમેવાનો લેખ સ્વીકારનાર અવકાશ મુમિત્રાના પ્રણયપંથમાંથી ખરી જવાની જે ઉદારતા દાખવે છે એ પ્રસંગો ખરેખર પ્રગંસા માગી લે છે. વાર્તાનું વસ્તુવિધાન આમ મુંદર અને રસમય છે, છતાં જાપાનમાં ઠેર ઠેર રહી જ્યા પામેલા આકરણ, વાક્યરચના અને શબ્દપ્રયોગોના દોરોને લીધે કંઈક રસક્ષતિ અનુભવાય છે. આગા રાખીશું કે એ દોરો નવી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ દરવાની તક મળે મુધારી લેવાશે.

—ના૦

૨. ગુજરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા—લેખક તથા પ્રકાશક: વિનયગણ કથાલુગલ વૈદ્ય, પ્રાપ્તિસ્થાન: એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ., પ્રિન્સેસ ગ્રીટ, મુંબઈ ૨; ૫૫૬ કલે; ૫૬ બોર્ડપટીનું, આવૃત્તિન સહિત; કિંમત ૧-૧૨-૦.

આ પુસ્તક શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળાના પ્રુપ ૨૮૫ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું છે. આથી પુસ્તક દળદાર હોવા છતાં તથા કાગળ, છપાઈ, પૂઠું વગેરે સારી ગતનાં હોવા છતાં કિંમત અત્યારના પ્રમાણમાં ઓછી છે.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી બાવાની ચર્યાચરથી તે અત્યાર મુધીના સાહિત્યવિવેચનની રૂપરેખા છે. આ રૂપરેખા લેખકેનાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓને તથા સાહિત્યમાં રસ ધરાવતા વાચકોને માર્ગદર્શક થાય તેવી છે. તદ્દન સામાન્ય વાચકોને આ પુસ્તક અધરું માત્રમ પ્રયો. એમાંની ઘણી વિગતો, નોંધો, શેડી વગેરે સામાન્ય વાચકોને રસદાયક થઈ પડે તેવી નથી. સામાન્ય વાચકોને આ વિષય ઉપર દમણાં જ સરળ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યોનય તરફથી પ્રસિદ્ધ

થયેલી શ્રી. હિમતલાલ ગણેશજી અન્નારિયાની 'સાહિત્ય પ્રારંભિકા' વધારે ઉપયોગી નીવડશે. એની શૈલી પણ આના કરતાં વધારે રસ્યક છે. એની કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ છે. કર્યા પુસ્તકાલયો આ બંને, અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો 'સાહિત્ય પ્રારંભિકા' વસાવે તેવી બહામણ છે. રા. સા. પટેલ.

૩. મંજરીમાંલા.—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. ભાઈલાલ વ. બક્ષી; રાજપીપળા; સંવત ૧૯૯૫; કાલિદ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૪૮+૧૪; સાફ પૃષ્ઠ મુદ્ર ૦-૧૨-૦.

પાંચ વર્ષ ઉપર પ્રસિદ્ધ થયેલા, આ પુસ્તકમાં દૂધી દૂધી ૧૭ વાર્તાઓનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે. સમાજજીવનનો તાદરશ ચિત્રો રજૂ કરતી આ વાર્તાઓમાં, એક બીજાને ચાહતી સ્ત્રી-પુરુષોના હૃદયનાં સાચાં પિછાણ કરાવતી અને એક બીજા ખાતર પોતાના જીવનને હોળી દેતા દર્શાવતી, અદ્વિત મુગલ મહોબત વચ્ચે મેર; અને 'વસંતલાલી વેદી પર' તથા પુરુષો, સ્ત્રીઓ આગળ પ્રેમનાં મોટાં મોટાં બણાં ફૂટે છે, પણ એ પ્રેમ કેટલી હદે સાચો હોય છે તેની પરીક્ષા કરતી 'કસોટી', જીજીવનમાં ઊંડે ઊંડે પણ કેવા સામાન્ય હલહો રહેલા છે તે બતાવતી 'વગડો' કે વાડી; 'સંસારસુધા' અને 'મારી રસપૂર્ણિમા' એ વાતો ખાસ વાંચવા જેવી છે. વાતો હળવી અને સામાન્ય હેઈ, સૌ હાઈ વાંચી શકે તેવી છે.

૪. વંચના.—અનુવાદક: શ્રી. માણેકલાલ ગોવિંદલાલ બેશી; પ્રકાશક: સી. શાંતિલાલની કેપરી, ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨; સન ૧૯૪૩; કાલિદ કદનાં પૃષ્ઠ ૨૧૬; સચિત્ત કવરપેન સાથે બાંડે પૃષ્ઠ મુદ્ર રા. ૩-૮-૦.

અંગણી લેખિકા, શ્રી. અંતરપાદેવી કૃત 'મંજરી' નામક નવલકથાનો આ એક અનુવાદ છે. એક શ્રીમત બીનદારની પુત્રી પ્રભા, પોતાના મંદિરનો પૂજારી દેવનાથને પૂજાના કામ માટે નાકાચક ગંભી પદ્મજી કરાવે છે, અને પાછળથી આજ પૂજારી સાથે, પોતાના દાદાએ કરેલા વસિયતનામોને કારણે લગ્ન કરવાનો પ્રસંગ આવે છે. પણ પ્રભા તો પહેલેથી જ પ્રભુભક્તિમાં મગ્ન હોઈ, પ્રભુને જ મનથી વરી ચૂકેલ છે. એટલે લગ્ન ન કરવાની ઇચ્છા હોવા છતાં, ઓવી પહેલા ધર્મસંકટને વશ થઈ લગ્ન તો કરે છે; પણ દેવનાથ પાસે એવી પ્રતિજ્ઞા લેવાયે છે કે, 'લગ્ન થયા પછી તુને જ તેણે પોતાની સ્ત્રીના હોશને માટે ત્યાગ કરવો.' દેવનાથ આ પ્રતિજ્ઞા મક્કમણે પાળે છે, પણ એક જીવલેણ માંદગીના બિહાનેથી છેલ્લી પછે પ્રભાને મળવા તેનું હૃદય તલસે છે. પ્રભાને પણ આ સંમતિ મળતાં તેનું હૃદય પણ તેના તરફ આકર્ષાય છે, અને તેની સાથે જ પતિ એ જ પ્રભુ છે એ ભાવના પણ તેનામાં જાગ્રત થાય છે: અતિ એ પણ પતિને મળવા દોડે છે. બંનેનું રસ્તામાં મિલન થાય છે. અને દેવનાથ, પ્રભાની સાચી પતિભાવનાના બળે માંદગીમાંથી બચી બચ છે.

વાર્તાનું સજ્જ અદ્ભુત અને તેની સાથે કરુણપણ છે. આ વાર્તામાં અંશતઃ મુખ્ય પાત્રો દેવનાથ અને પ્રભા, વાયકને ખરેખર મુગ્ધ અને આશ્ચર્ય પમાડે તેવાં છે. પ્રીતી પણ એટલી સચોટ રીતે લખાઈ છે કે, વાયકને છેવટે સુધી, તેના અને આશ્ચર્ય રહે છે.

૫. ભક્તિના બેલ.—(પ્રાંથ) લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. નેહલાલ નાયાસાલ દવે; (ચાતકચંદ્ર નાગર દિવેદી), વિસનગર, હાલ કલોલ, (ઉ. ચ.) સન ૧૯૪૩; કાલિદ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૧૬૩+૭૧૬; પાકે પૃષ્ઠ; કિંમત રૂ. ૪-૦-૦.

લેખકે પોતે શરૂ કરેલી, શ્રી નમદર્શન મંથમાળાનું વાર્તારૂપે ભક્તિનાં રહસ્યો સમ-
ગ્રવર્ણન આ પહેલું પુસ્તક છે. પ્રભુભક્તિના આશા નીચે, જગતમાં કેવાં પાપાંડ ખેદાઈ
રહ્યાં છે, મંદિરોના મહત્તા અને ભગ્ન મંડળીઓના સ્થાપકોનાં જીવન કેવાં ખર્ચાં અને
વિષયાંધ હોય છે, સ્ત્રીઓનાં જીવનને જરજાદ કરવાને, પ્રભુના નામને વચ્ચે લાવી કેવી યુક્તિ-
પ્રયુક્તિઓથી સ્ત્રીઓને ફોસલાવાય છે વગેરે દર્શાવતું અને ખીજી બાજુ પ્રભુના સાચા ભક્તો
કેવા હોય છે તે તથા મનુષ્યજીવનનું સાચું રહસ્ય અને સાચું સુખ શામાં રહેલાં છે તે
સમગ્રવર્ણન આ પુસ્તક ભક્તજનોમાં ખાસ પ્રચાર કરવા જેવું છે. મંદિરોમાં સાંજ-સવાર
દર્શનને માટે ગાંડી થઈને દોડતી સ્ત્રીઓ તો જરૂર આ પુસ્તક વાંચે જ. પુસ્તક બહુ જ
મોટું થઈ ગયું છે. અને હજુ તેનો ઉત્તરાર્ધ તો બાકી છે જ. પણ લેખકને વાર્તામાં
આવતાં પાત્રોની કથાઓ અને ઘટનાઓને વિસ્તૃત રીતે સમગ્રવર્ણન માટે આમ કરવાની
જરૂર પડી છે. ત્યાં ખીજું શું થાય ? આ પુસ્તકનો ઉત્તરાર્ધ પ્રસિદ્ધ કરતી વખતે લેખક
આ વસ્તુ ધ્યાનમાં લે તો સારું !

‘અ-દ્રષ્ટા’

૬. તે કોણ ? અથવા ભક્તિપ્રભા—લેખક: સ્વામીશ્રી માધવતીર્થ; પ્રકાશક: ભક્તિ-
માર્ગ કાર્યલય, અમદાવાદ. મોટા એન્ટ: એન. એમ. ઠક્કરની કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.
કાઉન કદનાં ૫૪ ૫૧૦x૪૮, સચિત્ર આજ્ઞાદન સહિત પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪.

સ્વામી માધવતીર્થ સર્વધર્મસમન્વયદર્શક એવાં અનેક આધ્યાત્મિક પુસ્તકોના લેખક
છે. તેઓશ્રીએ અત્યાર અગાઉ લખેલ આર્યોના સંસ્કાર, તે કોણ ? વગેરે પુસ્તકો આધ્યાત્મિક
જ્ઞાનપિપાસુઓમાં સારા આવકાર પામ્યાં છે. એવું જ અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રેરક આ પુસ્તક પણ છે.

લેખકે આ પુસ્તકમાં ભગવતપ્રાપ્તિના માર્ગરૂપ ભક્તિમાર્ગનાં વિવિધ સાધનો દર્શાવ્યાં
છે. તેમાં ખાસ વિશિષ્ટતા એ છે કે, માત્ર આપણાં આર્ય શાસ્ત્રોનાં જ નહિ પરંતુ આર્યોત્તર
ધર્મગ્રંથોમાંથી ભગવતપ્રાપ્તિના માર્ગમાં સદાયમૂલ થાય તેવાં-મુસ્લીમ તેમ જ ખ્રિસ્તી-મદા-
પુરુષોનાં વચનામૃતો પણ આપણે સર્વધર્મસમન્વયદર્શક દર્શાવેલા પૂર્ણ પાડ્યાં છે.

પુસ્તકની શરૂઆતમાં શ્રીમદ્ ભાગવત, ગમાયણ અને નારદીય ભક્તિસૂત્રનાં મૂળ તેમ જ
તેના ગુરુત્તરની અનુવાદ આપી તે પછી મુસ્લીમ મદદાત્માઓ અને ખ્રિસ્તી સત્તાની અમૃત-
વાણીના રસાન્વાદ આપ્યા છે. અને એ ભક્તિમાર્ગ દ્વારા ભગવતપ્રાપ્તિનાં સાધનો દર્શાવ્યાં છે.
અંતે એ પ્રધાનના સારરૂપ “ તે કોણ ”નો સદગ્ર ખ્યાલ વાચકને આપી જ નય છે.

દરેક વિભાગની શરૂઆતમાં લેખકે પોતાની માર્ગદર્શક ઉપયોગી નોંધ પણ આપીને
એ વિષયને સ્ફુટ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે.

પુસ્તકાવલો, પોતાને ત્યાં આવતા અધ્યાત્મજ્ઞાનપિપાસુ વાચકો માટે આ પુસ્તક વસાવે.

૭. દયાનંદ સરસ્વતી—લેખક: શ્રી. જવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશક: ગુરૂદેવ ગ્રંથમલ
કાર્યલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૨૪x૮, પાકું હાર્ડકવર પૂકું,
મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૪.

આર્ય સમાજના આ મદાન સ્થાપકની જીવનકથા, લેખક જણાવે છે, તેમ, કિશોરો
કુમારો અને યુવાનો તેમ જ યિનસપ્રદાયી આમનનતાને નબળું સામે રાખીને લખાયેલી છે.
સદગ્ર હતાં વાંચતાં જ મગનમાં ઊતરી જાય તેવી સુગમ રીતીએ લેખકે આ જીવનકથા

આલેખન કયું છે. એમાં લેખક, સંપ્રદાયને સ્પર્શતા વાદવિવાદમાં ઊતર્યા નથી; માત્ર, એ મહાપુરુષની જીવનઝરમર પોતાના વાચક સમક્ષ લેખકે, પોતાની વિશિષ્ટ બાનીમાં મૂકી છે. આ જીવનકથામાં લેખકે એક નવું વિધાન રચ્યું કયું છે; અને તે પૂર્વીશ્રમના મૂળશંકરને સત્યજ્ઞાન લાખ્યું તે મહાદેવના સિંગની આસપાસ ઉંદરડાઓ ફરતા બોધને કહેવાય છે તેમ નહિ, પરંતુ તેમનાં આત્મીય સ્વજનના અવસાનથી થયું એ નવું તારણ લેખકે રચ્યું કયું છે. આ મહાપુરુષનું વિવિધ પ્રસંગોભયું જીવન દરેક પુસ્તકાલયે આપકારવા પાત્ર છે. અને એવાં જીવનચરિત્રો જનતામાં વધુ વંચાય તેવા પ્રયત્નો પુસ્તકાલયના મંત્રી-અંચાલોએ કરવા ઘટે.

૮. દેવદાસ—મૂળલેખક: શરદ્બાણુ, અનુવાદકો: શ્રી. 'જયભિખુ' અને શ્રી. રતિયાન દીપચંદ દેસાઈ; પ્રાપ્તિસ્થાન તથા કદ ઉપર પ્રમાણે. સચિત્ર આચ્છાદન સહિત પાકું બોર્ડ પટ્ટીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૭. (બીજી આવૃત્તિ).

થોડાંક વર્ષો પર યુજ્જગતનાં ધણાં શહેરોને ધેણું લગાડી જનાર અને ગામડે ગામડે પોતાનાં મનોરમ ગીતો ગીતશોખીન જનતાને કંઠે કરાવી જનાર ચિત્રપટ “ દેવદાસ ” માં વણાયેલ વાર્તાનું આ પુસ્તક છે. એની કથાવસ્તુ આજે ભાગ્યે જ અળણી રહી છે. કહે છે કે, આખીય નવલકથા એના મૂળલેખકે પોતાના આત્મજીવનની આસપાસ ચૂંથેલી છે; અલગત, થોડા ફેરફાર સાથે. મૂળ જાગણીનો આ યુજ્જરાની અનુવાદ છતાં આખોય વાર્તાપ્રવાહ એક-ધારો ચાલ્યો આવે છે. આમલી આવૃત્તિ જે પુસ્તકાલયોમાં ન હોય તેઓ મુખે વસાવી લે.

૯. ગામડાની વહારે—લેખક: ગાંધીજી, પ્રકાશક: નવજીવન પ્ર. મંદિર, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. પૂઠું ૬૮૮, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય જે આના. (બીજી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ).

સ્વનાત્મક કાર્યક્રમના મેવાત્રતને વરેલા એવા સ્વયંસેવકને ગ્રામજનતાની સેવામાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં માર્ગસૂચનો જે ગાંધીજીએ નવજીવન-પૂર્તિ દ્વારા આપેનાં તેના વિવિધ સેવાક્ષેત્રોને લગતા આદેશબર્ણી લેખો આ નાની પુસ્તિકામાં સંપ્રદાયા છે. આવાં સોનેરી સૂચનો માત્ર ગ્રામસેવકોને જ નહિ પરંતુ એ વાંચી પોતાની આસપાસ પણ કંઈક કરવાની ઇચ્છાવાળાને ઉપયોગી નીવડે તેવાં છે.

૧૦. વિરાજવાહુ—મૂળલેખક: સ્વ. શરદ્બાણુ; અનુવાદક: સ્વ. શ્રી. મહાદેવ હરિભાઈ દેસાઈ; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાઢિન કદનાં ૪૪ ૧૯૬+૧૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦ (બીજી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ).

શરદ્બાણુની આ નીતિદર્શક નવલકથાની ત્રણ આવૃત્તિઓ પટ્ટીનું ત્રીજી આવૃત્તિનું આ પુનર્મુદ્રણ છે. એનો પરિચય આ અગાઉ અપાઈ જ ગયેલો છે. સ્વ. મહાદેવભાઈ જેવા સિદ્ધહસ્ત અનુવાદકની અનુવાદકતાનો તો પરિચય આપવોનો ભાગ્યે જ રહે.

જે પુસ્તકાલયોમાં એ ન હોય તેઓ જરૂર વસાવે.

૧૧. ભસ્મરેખા—લેખક: સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશક: ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. કાઢિન કદનાં પૂઠું ૩૨૩+૧૨, સચિત્ર આચ્છાદન સહિત, બોર્ડ પટ્ટીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦. ૧૯૪૪.

આ નવલકથાના લેખક શ્રી. સુનીલાલ શાહ આપણા સાહિત્યના સિદ્ધહસ્ત નવલ-નવેશોમાંના એક હોઈને એમનું પણ ખાસ સ્થાન છે. અત્યાર અગાઉ એમણે લખેલી સામા-

નિક પ્રશ્નોની છણાવટ કરતી, વિવિધ રસભરપૂર નવલકથાઓ આપણા વાચકસમુદાય સમક્ષ રજૂ થઈ છે. તેમાં આ એક વધુ ઉમેરો કરે છે."

શ્રી. યુનીભાઈએ કાર્પનિક પાત્રોની આસપાસ પોતાનાં નવલસર્જન કરતાં કરતાં હવે તેમણે આપણા સમાજમાં જનતા બનાવેલા પ્રસંગો ઉપાડી તેને નવલકથાના રૂપમાં ગૂંથવાના પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા છે અને તેમાં તેમને સારી સફળતા પણ મળી છે. એના જ પુગારાણે "નિગર અને અમી"—એક સત્ય ઘટનાત્મક નવલકથા—આપણે હાં ખૂબ જ વખણાઈ છે. એવી જ બીજી આ નવલકથા પણ સત્ય ઘટનાની આસપાસ ગૂંથાઈ છે.

વિશુદ્ધ પ્રેમને પરખતી એક બહુમણી સંસ્કારશીલ કન્યા વિભાવું વેવિરાળ તેના પિતા ન્યાતાના મોભાદાર અને પૈસેટકે તેમ જ આપણે સુખી ગણાતા ગૃહસ્થના 'ઘણી' બનવાના કોડવાળા પુત્ર સાથે કરે છે. ભાવિ પતિને વિભાવના પિતા જમવા નોતરે છે, ત્યારે વિભાવે એના ભાવિ પતિનો પરિચય પ્રાપ્ત કરવાનો તક મળે છે. અને એ પરિચય પામી તેનાથી એ નિરાશ થાય છે. ઘેર બહારવા આવતા શિક્ષક ચંદ્રવદનને વિભા આ બંધી વાત કરે છે. અને પછી પોતાની સંવેદનાને સમજનાર તેને જ પતિ તરીકેના પાત્ર તરીકે સ્વીકારી પોતાનો અત્ય પ્રેમ અર્પણ કરે છે. જાને નાસી છૂટે છે, પરણે છે, શોધખોળ ચાલે છે, પકડાય છે. છતાં વિભા એના પ્રેમીને ભૂલતી નથી. બીજી બાજુ આપણે ધનવાન અનેના વિભાનાં પિતા પોતાની કામચલાસના અને રસિકતાને સતોપવા પ્રાણ કૃષી વિદ્યાર્થીઓ વેઠે છે એના પણ સરસ ચિતાર લેખકે આપ્યો છે. ત્યારે વિભા, એના પતિને છેવટ સુધી મળી શકતી નથી, તેના કબજે લેવા કોર્ટમાં ચંદ્રવદન દાવો કરે છે, તેમાં દેશી રાજ્યની કોર્ટ—લાગવગ—વગેરેના ઠીક પરિચય લેખકે આપ્યો છે. અંતે વિરહી ચંદ્રવદન મરણ પામે છે અને વિભા એના એ સ્વીકૃત પતિની ચિતા પાસે જઈ સહીસહી પતિની ભરમને કપાળે લગાડી પોતાને કૃત્યકૃત્ય માને છે.

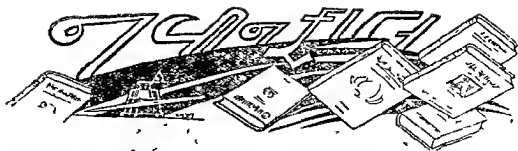
અગાઉ આ વાર્તા "અનખંધુ"માં કટકે કટકે પ્રસિદ્ધ થઈ હતી—આને એ "ભરમરેખા" નામે પુસ્તકાકારે બહાર પડી છે. પુસ્તકાલયો ભવે વસાવે.

૧૨. થોડા વિવેચનલેખો—લેખક: શ્રી. પ્રો. મનસુખલાલ ઝવેરી, મુખ્ય વિકેતા: કિતાબઘર, રાજકોટ, કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪૮+૮, બોડનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪.

આપણા સાહિત્યના ગમ્યા ગાંડ્યા સાહિત્યવિવેચકોમાં પ્રો. મનસુખલાલ ઝવેરીનું નિશિષ્ટ સ્થાન છે. વખતોવખત અભિપ્રાયમાં એમના વિવેચનલેખો આવતા ત્યારથી તેમની વિવેચનશક્તિનું નિશિષ્ટ જાણવા મળેલું. તે અવારનવાર સામયિકોમાં લખાયેલા તેમ જ કેટલાક નવા એવા એમના વિવેચનલેખોના આ સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યના ઉચ્ચ અભ્યાસીઓને ઠીક ઉપયોગી નીવડે તેવો છે. ૬૬ ૧૯૩૪ થી લઈને ૧૯૪૧ સુધીમાં એમણે લખેલા વિવેચન લેખોના આ સંગ્રહ છે. એમાં આપણા કેટલાંક સાહિત્યસર્જનોના વિવેચનો છે, તે સાથે સાથે કેટલાક સર્જકોનો પરિચય પણ છે. એટલે સર્જકો અને સર્જનોનું પરિચિત્ કરાવતા વિવેચન—લેખોના આ સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યના ક્ષેત્રના વિદ્યાર્થી અભ્યાસીઓ માટે જરૂર ઉપયોગી નીવડશે. કર્યા પુસ્તકાલયો વસાવે.

૧૩ અનખંધ સંતો—લેખક: શ્રી. શિવલાલ જોશયપુરા, મુખ્ય વિકેતા: સરસ્વતી પ્રકાશનમંદિર, ભાવનગર. કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક. ૧૯૪૪.

[સાધણ સામેના પૃષ્ઠને છેડે]

જીવન સાહિત્ય મંદિર-મુંબઈનાં પુસ્તકો .

૧ વિદાય—લેખક: શ્રી. સોપાન, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૨ માલિની—લેખક: શ્રી. કરસનદાસ માણેક, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

હરિહર પુસ્તકાલય-સુરતનાં પુસ્તકો

૩ હાસ્ય મંજિલ—લેખક: શ્રી. બેકાર, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

૪ પ્રેમકન્યા—લેખક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૫ બલૂન પ્રવાસ—મૂળ લેખક: જીવેન્દ્ર, અનુવાદક: શ્રી. મુનેન્દ્ર જીવરાજ પટેલ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૬ ઘંરની આગ—લેખક: શ્રી. રમણીક અ. મહેતા; પ્રકાશક: મુળરાત્રી પ્રિ. પ્રેસ, સાચુન બિલ્ડિંગ, સાર્કલ, કેટ્ટ, મુંબઈ. મૂલ્ય રૂ. ૩-૧૨-૦

૭ હૃદયઝરણાં—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ વાડીલાલ શાહ, શેઠ મનસુખભાઈની પોળ, કાગુપુર, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૮ પ્રજાપતિ સંતો—લેખક શ્રી દિવસાલ જોસયપુરા, પ્રકાશક: સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૯ જગદંબા હસ્તુરબા—લેખક-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૯-૪-૦

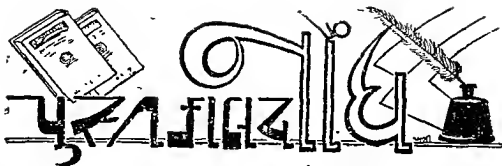
૧૦ તે કોણુ ?—લેખક: સ્વામીશી માધવતીર્થ; પ્રકાશક. ભક્તિમાર્ગ કાબીલપ, સનાપોસ ફીસ રોડ, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. ત્રણ.

૧૧ ઘોડા વિવેચનલેખો—લેખક: પ્રો. મનસુખલાલ ઝવેરી, પ્રકાશક: કિતાબઘર, રાજકોટ, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૧૨ ખાલી ખોળો—લેખક: મી. સતીશરામ શર્મા, મુબદ્દ અધ્યાવસિ, આઉઆની પોળ, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

['અનુસંધાન પૃ. ૨૧૨૭']

લેખકે આ નાના પુસ્તકમાં, પ્રજાપતિ કોમમાં થઈ ગયેલા પુરાણકાલીન-ભક્ત પ્રત્યક્ષ દત્તા સમયમાં થઈ ગયેલા પ્રજાપતિ સંતથી લઈને મધ્યકાલીન સંતો ભક્ત રંગા, બંકા, કુળાછ, ગોરા ભગત તેમ જ આધુનિક સમયમાં થઈ ગયેલા નડીઆદના ભક્ત જોપાનદાસજી સુધીના સંતોનાં ટૂંક જીવનચરિત્રો આપ્યાં છે. સ્વતંત્રતાના સંતો પ્રત્યેની ભક્તિથી પ્રેરાઈને લેખકે અખેલાં આ ચરિત્રો કહેનાતી દક્ષિત કોમ પણ કેટલા ઉચ્ચ સંસ્કારોથી વિભૂષિત હોય છે તેમ જ તેઓ કેવા ભક્તિપરાયણુ પણ હોય છે તે આ ચરિત્રોમાં સરળ શૈલીએ લેખકે ચૂંથણી કરી છે. પુસ્તકાલયો આવાં ચરિત્રપુસ્તકો વસાવે.

ગાંધીજીની સુક્તિ

આર્થ સંસ્કૃતિના સાચા ધાર્મિક સમા મહાત્મા ગાંધીજીને એકવીસ માસ સુધી બ્રિ. સરકારે કારાવાસમાં રાખી ગઈ તા. ૧૬ી એપ્રિલના રોજ તેમની ગંભીર માંદગીને ધ્યાનમાં લઈ સુક્તિ કર્યા છે.

દેશમાં રાજદારી પ્રવૃત્તિ પૂરજોસમાં ઉપડતાં અને “આલ્પા જાગ્યો”નું સૂત્ર દેશ-ભરમાં જોર પકડતાં તેના મૂળકારણરૂપ ગાંધીજીને લેખીને સરકારે તેમને આગાખાન મહેલમાં અટકમાં રાખ્યા હતા. અને ત્યારથી આપણી સંસ્કૃતિના આગના એ અનન્ય પ્રધાનકની સાહિત્યપ્રસાદીના લાભથી આપણે વંચિત થયા હતા.

સંસ્કૃતિપ્રેમીક સાહિત્યમાં ગાંધીજીનો ફાળો અજોડ છે. તેમણે આપણને ‘સંખ્યાબંધ ધાર્મિક, સામાજિક, આર્થિક તેમ જ રાજદારી વિષયનાં પુસ્તકો આપ્યાં છે અને તેનું વાચન નમન કરીને હજારો માણસો એક યા બીજા રૂપે તેમના એ પરમ ઉપકારથી અનુગ્રહિત થયેલ માને છે.

છેલ્લા એકવીસ માસથી ગાંધીજીની એ લેખિનીનો સાહિત્યઆસ્વાદ આપણને મળતો નહોતો; તેમણે રચેલાં નિર્દોષ પુસ્તકો પણ મળવાં બંધ થયાં હતાં ત્યાં તેમનાં નવાં સર્જનોની તો આશા જ કર્યાંથી રાખી શકાય !!

પરંતુ એ પછી છેલ્લા માસના આખર દિવસોમાં પૂ. ગાંધીજી બિમાર પડ્યા, તેમની તંદુરસ્તી સરકારને જોખમભરી લાગી અને તેમને છૂટા કર્યાં. એમને છૂટા કરવામાં હાલ તો તેમની તબિયતનું કારણ જણાવાય છે; પરંતુ સાથે સાથે હાલના વાતાવરણમાં તેમના દ્વારા દેશમાં શાંતિ સ્થાપવાના પ્રયત્નો પણ ગતિમાન થઈ શકે.

હાલ તેઓને સંપૂર્ણ આરામ લેવા તબીબો તરફથી આગ્રહ થઈ રહ્યો છે. તેઓ આરામ લઈ સંપૂર્ણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરે એમ પરમનિયંતા પ્રભુ પ્રત્યે આપણે પ્રાર્થીએ. અને તે પછી સત્વર તેઓશ્રીની જ્ઞાનગંગાનો જે પવિત્ર સ્રોત અગાઉ વહેતો હતો તે ફરી વાર વહેતો થાય અને તેઓશ્રીની પાસેથી તેમના અપૂર્વ જ્ઞાનજાડારનાં વિવિધ રત્નો જનતાને પ્રાપ્ત થાય તેમ મુશ્કીએ.

પૂજ્ય ગાંધીજી સત્વર સાજ થાય, તેમનું નિર્માળ જ્ઞાનગંગાજળ સૌ જનતાને આપતા થાય એમ અમે પ્રભુ પાસે પ્રાર્થીએ છીએ.

આપણું એ પરમ સંસ્કારધન દીર્ઘાયુ થાઓ !!

વ. રા. પુ. મંડળ

અરજી મોકલી ?—ચાલુ માસની તા. ૨૫ મીથી શરૂ થતા વડોદરા પ્રાંત માટેના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ માટે પેટલાદ-ભાદરણ મહાલોના ખીનતાલીમી અંધપાલ મંત્રીઓ પૈકી જેમણે હજી અરજીઓ ન મોકલી હોય તેમને ગતારકમાંની જાહેરાત નં. ૩ જોઈ તત્કાલ તેમ કરી દેવાની ખાસ મલામણુ. અંધપાલિકા જાહેરના માટે ઉતારાનો ઇલાયદો સવડ રહેશે. વડોદરા પ્રાંતમાં સન ૧૯૪૨-૪૩ તથા ૪૩-૪૪ માં ઉઘડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોના ખીનતાલીમી અંધપાલ-મંત્રીઓ આ તારીખવર્ગનો લાભ અવશ્ય લે એ ખાસ ઇચ્છવા યોગ્ય.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પગારદાર પ્રાંત તથા માનદ મહાલ પ્રચારકોએ નીચેનાં સ્થળોની મુજાકાત લઈ ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાસ્થળોની સંચાઓ તપાસી છે અને દફતરી કામની અવ્યવસ્થા દૂર કરી તથા ગર્ગીકરણ વગેરેની કામગીરી જાળવી તત્સંબંધી જરૂરી સંચના-સમજૂત આપી છે; તેમ જ પુસ્તકાલય વમરનાં સ્થળોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી આવશ્યક પ્રચારક-કાર્ય કર્યું છે:—

૧. વડોદરા-નવસોરી પ્રાંત પ્રચારક રા. જગનભાઈ મધુરભાઈ પટેલ-માહે એપ્રિલમાં-નવસોરી મહાલનાં—(૧) પોસરા, (૨) આસણા, (૩) ડાભેલ, (૪) કાળાકાળા, (૫) વેરમા, (૬) કુચેદ, (૭) સીમોદરા, (૮) પીનસાડ, (૯) આમતપુર, (૧૦) કાઠીઆવાડી, (૧૧) છાપરા, (૧૨) વીરાવળ, (૧૩) કસ્યાપાડ, (૧૪) આમલી, (૧૫) માણેકપોર, (૧૬) પડવા. (૧૭) મોસી. (૧૮) ઉમરાડ, (૧૯) દાંતી, (૨૦) પોપડા કામગીરી દિન ૨૪.

૨. મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. લાકશીંકર દી. ઠાકર માહે એપ્રિલમાં, ખેરાળુ મહાલનાં—(૧) કેસીયા, (૨) વતરકા, (૩) સરદારપુર (ખાખીપુર), (૪) ઉલ્હ, (૫) શોભાસણ, (૬) ઉણાદ, (૭) કરસનપુરા, (૮) જગાદ, (૯) મંદોપુર, (૧૦) વિડોડા, (૧૧) પાન્જા, (૧૨) મેડાલી, (૧૩) લુણવા, (૧૪) મચ્છાવા, (૧૫) મોટી હીરવાણી, (૧૬) નાની હીરવાણી વા. (૧૭) ચાંગણા, (૧૮) ચાણસોલ, (૧૯) ડભાડ, (૨૦) ડભોડા, (૨૧) અંબાવાડા, (૨૨) નવા દેવવાડા વા. (૨૩) જોડીસણા, (૨૪) જોડીયા વા. (૨૫) માડા, (૨૬) મહાસણા વા. (૨૭) ડેર તા. પાટણ, (૨૮) અમ્લ તા. સિદ્ધપુર, (૨૯) દેવરાસણ તા. મહેસાણા, (૩૦) મેડ તા. મહેસાણા, (૩૧) ઉલ્હપુર તા. પિસનગર: કામગીરી દિન ૨૬.

૩. ધારી મહાલ માનદ પ્રચારક રા. વૃજલાલ દ. મહેતા માહે એપ્રિલમાં—(૧) ભલગામ.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા જે સંચના-સમજૂત આપી હોય તેના યોગ્ય રીતે અંમલ કરવા જે તે મંત્રી બાંધોને ખાસ ભલામણુ છે.

તા. નં. ચોકસેરી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ.

સામાજિક દોહન

કાન્તિ, વિજ્ઞાન અને ધર્મ

સંસારમાં કેવળ સ્વાર્થનું તો કાંઈ પણ કાર્ય નથી. કાપડો, વેદક-શિક્ષણ, ધર્મનેરી વેપાર એ બધામાં સામાજિક સેવા રહેલી છે. કાંઈ એકાંત ગિરિશિખરે બેસીને તપ કરનારો માનવી પણ પોતાના ચિંતનથી સમાજની સેવા તો અવશ્ય કરે જ છે.

સ્વેચ્છાથી પ્રેમવશ ધૃષ્ટને બીજને ખાતર સમયનો, શ્રમનો કે સંપત્તિનો જે ભોગ આપવામાં આવે છે તેમાં સેવા જ રહેલી છે. અને જે મોટા પ્રેમીઓ છે તેઓ સૌથી વધુ ચાતના સહન કરે છે. અને તેઓ જ જગતના મહાન સેવકો છે. છુદ્ધ, અસહ્ય, સત ક્રાન્તીસ અને ગાંધીજી જેવા માણસો વિશ્વના પ્રેમી છે. તેથી જ તેઓ બારે ચાતનાઓ સહન કરે છે, અને જગતની સેવા કરે છે. જેમ વધુ ચાહો, તેમ વધુ સહન કરવાનું રહેશે. અનંત પ્રેમ એટલે અનંત ચાતના.

પણ હમણાં હમણાં એમ કહેવામાં આવે છે કે, ધર્મ એ વાર્તાવિકતામાંથી બની જવાનું એક છટકું છે. શાસ્ત્રીય સંશોધન અને સમાજસેવાની લુદ્ધિથી આપણા સામાજિક પ્રશ્નોનો ઉદ્ધ કરવાને બદલે આપણે ધ્વજરતે એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે ધર્મરૂપ બુદ્ધિએ અન્ન, તરસ્યાને પાણી અને એકારને રોટી આપે, બ્યારે આવી રીતેન્દ્રીમત્રો ગરીબોને સતોષી રાખવા માટે ધર્મનો દુરુપયોગ કરે છે. જર્મન વિચારક માર્ક્સના અનુયાયીઓની પ્રધાનતા આ માન્યતા છે.

પણ હું તેમને પૂછું છું કે આ બધી ચાતનાઓ શા માટે માણસને જોડેલાં પડે છે? પ્રાણીઓ કે છોડવાઓ તો કદી આવા પ્રશ્નો જ કરતા નથી. તેઓ મંદિરામાં કે મસ્જિદોમાં જતા નથી. ધર્મમાંએ માનતા નથી તેથી તેઓ સુખી થઈ ગયા? ધર્મને દેશનિક્ષેપ કરવાથી સુખ આપેઆપ દાખલ થઈ જશે એમ તો કોણ કહી શકે તેમ છે?

હવે વિજ્ઞાન અને સામાજિક કાન્તિની વાત લઈએ. હિંદુ જેવા પરાધીને અને આર્થિક રીતે કંગાલ દેશમાં સામાજિક કાન્તિની ધણી જરૂર છે, તેમાં શક નથી. પણ આટલું બસ છે? ન્યૂન વિજ્ઞાન કે સામાજિક કાન્તિ માણસના દિલના સ્વાર્થ-સંભાવે નેપેટ કરી શકશે? માણસ માણસ વચ્ચેનો પ્રેમસંબંધ રચાવી શકશે? આ મૂળગત સેવાઓને જવાબ આપવાનું એકલા વિજ્ઞાન માટે કે સામાજિક કાન્તિ માટે શક્ય નથી.

જે દેશોએ સામાજિક કાન્તિ કરી છે અને વિજ્ઞાનની મદદથી રોગોનો સામનો કર્યો છે, યાંત્રિક સાધનોથી આખા જગતને તેઓ સાંકળી શકે છે. તેનો અંતિમ તો આખરે આપણે જોઈએ છીએ તેમ માનવીને માનવીમાંથી બીજને સંહાર કરનારો રાક્ષસ બનાવે છે. માટે વિજ્ઞાનલુદ્ધિ અને કાન્તિ ઉપર નિર્ભર રહીને સસહિષ્ણુતા-અનુકંપના ધાર્મિક શુભો કેળવવા પ્રત્યે માણસ કે સમાજ બેદરકાર રહે તો તે કદી જીવે નહિ આવી શકે.

પીડિત માનવજાત માટે દુઃખાત્મક અને ણીજ સંભાવના ગમે તેટલા ખોટા છતાં માનવજાતની વ્યક્તિગત મહત્તાનો સ્વીકાર નહિ થાય ત્યાં સુધી 'સમાજને' જોયે નહિ લાગી શકાય માનવી પોતે જ સર્જક અને ધર્મવર્તો અથવા છે, એ જ્ઞાન તેને 'કરાવવાની' સૌથી પહેલી જરૂર છે *

સર રાધાકૃષ્ણન

ધંધામાં સફળતા મેળવવા માટે—

શહેરની નવીનોપી, દુકાનોની તમે સુતાકાત લેજો. શેર, બજારની, કોઇ કચેરીમાં જાવો, કાપડ બજારની, કોઇ દુકાનમાં જાવો, સામગ્રીના કોઇ સમ્બંધસ્થાન પર જાવો.

વીમાં કંપનીની કચેરીમાં જાવો, બે કમા જાવો, મિનોની ઓફિસોમાં જાવો, ઉલોગની કાંઈ કચેરીમાં જાવો, અખમાગના દફતરોમાં જાવો,

અને તમને જ્ઞાન આપશે કે, નાનામાં નાની વાતો તમારા પર કેવી મોટામાં મોટી અસર પાડે છે.

કોઇ કચેરીમાં તમે કોઇ વ્યક્તિની સુચકાતે જાવ ત્યારે પ્રથમ તમે કચેરીને મળો છો, એની સુવચનાને મળો છો, એની અદરની ગોઠવણને મળો છો. એટલે વ્યક્તિની સાથે તમે હાથ મિનાવો એ પહેલાં તમે એ વ્યક્તિની આસપાસની 'દુનિયાને' આખ આપો છો, કાન આપો છો.

નિર્જીવ દીવાન, નિર્જીવ ગચ્છરચિત્ર તરત જ છવતા બની તમને 'લાયક' ગણાવેલા, મૂઢી આપે છે. જ્યારે આગણમાં પણ મૂકતા તમારામાં એક પ્રજાગની સાનસિક ચોખ્ખાઈ આવી જાય છે.

વ્યક્તિને તમે આના માનસ સાથે મળો છો એટલે પહેલેથી તમને એ વ્યક્તિ માટે થોડી 'લાગણી' થઇ જાય છે વ્યક્તિની ઓળખાણ માત્ર એના સગસ નામના કાગળે શોભતી નથી, આસપાસ વ્યક્તિત્વ પથગએલું હોય તો એની ઓળખ યાદગાર બને છે.

પણ આ ગીતે ઉજળા આંધા સાથે દાખન ચર્તા મહેમાનને વ્યક્તિ સભાણી લે તો સોનામાં મુગધ બને છે.

અને છતાંય પોતાનું આગણું જ્યારે છે, મુંઢ છે, એનો ખ્યાન યત્નમાને કાંઈ પાસે રજૂ કરવો જોઈએ નહિ. અવજ્ઞતાનો ગોખા-સાચાવિક છે એવી યજ્ઞમાનની પોતાની વનજી દોરી જોઈએ.

કચેરીમાં પ્રવેશ થએલો મહેમાન પછી 'વ્યક્તિને' મળે છે, વાતચીત થાય છે. નગરની મોટામાં મોટા વ્યાપારો પ્રથમ જીભ પર છવતા થયા છે એટલે શબ્દની કિંમત અતિગણી મોટી છે ચોપડા અને હિસાબની વાત પછી આવે છે. પ્રથમ તો સર્વાદ, ઉલોગની નવી યોજનાને આકાર આપે છે એટલે એકબીજાને 'ધવ્યેનો' સવાદ અને એ ગમદો ઉલોગની ધર્મવર્તનો 'પાયો' નાખે છે.

* તા ૧૭-૪-૪૪ ના 'યુગાન્તર' માથી

આ પાથો મળ્યૂત હોવો જોઈએ તો જ ઈમારત વધુ ને વધુ ઉંચી જઈ શકે.
એટલે યોજના વિષે જે કાંઈ વાત કરવી એ પૂરેપૂરી જવાબદારી સાથે કરવી જોઈએ.
અને આ માટે યોગ્ય શબ્દોનો ઉપયોગ જરૂરી બને છે.

મુદ્દાને આધો કરી સંવાદ જગાડનારાઓ પાછળથી પરતાયા છે. ચાર વાક્યો વધુ ઉમેરીને મુદ્દાની ' સીમેન્ટ ' મળ્યૂત બનાવવી જોઈએ.

આ તો યદ્ય મોટા ઉદ્યોગપતિઓની વાત, પણ નાનામાં નાના દુકાનદારોએ પણ એમની વાણીની ખૂબી તો જાળવવી જ જોઈએ.

ખેડેલીને ' ખેર ' વેચી જોઈવાની ખૂબી તમરે હાથ કરવી જોઈએ, દુકાનદારે નમ્ર સૂચના આપવાની આદત કેળવવી જોઈએ. એને ત્યાં આવેલો ગ્રાહક એનો મોંઘેરો મહેમાન છે એ રીતે એનો સત્કાર કરવો જોઈએ. સુંદર શબ્દો આપો સત્કાર બરાબર કરી જાણે છે. કેટલાક દુકાનદારો માત્ર એમની કડવી છબતે ' કારણે ' વેપારનો દોર યુમાવી બેસે છે.

સામગ્રી એ જ એકલું આકર્ષણ નથી હોતું. સામગ્રીની રજુઆત, સામગ્રી વેચવા માટેની ખેલી, અને એની આસપાસનું આકર્ષણ-સામગ્રીની કિંમત નક્કી કરી આપે છે.

દુકાનદારની નરી દૃષ્ટિએ પ્રામાણિકપણું દુકાનને વધુ કાયદો કરી આપે છે.

" ત્યાં જાવ. એ તમને જે બાવ હશે એ પ્રમાણે આપશે. "

યકા પર બેસનાર વ્યક્તિ છે એટલે એની જવાબદારી મોટી છે. વ્યાસપીઠ પર બેસનારાંઓ જેમ ચોક્કસ અદ્ય જાળવે છે, ચોક્કસ ગતની વાણી તેઓ વહાવે છે, ચોક્કસ ગતની અસર તેઓ પાડે છે, એ જ રીતે કચેરી, દુકાન કે ગમગના મંચ પર બેસનારાંઓએ એમના વ્યક્તિત્વના ઘાટને સુંદર રાખવો જોઈએ.

(" જંદેમાતરમ ")

રશિયાની બાળસેના

આજે સમસ્ત ગ્રંથિયામાં બાળકો લશ્કરી બોબ નીચે લદાયેલાં કુટુંબોને રાહત આપી રહ્યાં છે. આ બાળકો ' ટીયુરાઈટસ ' કહેવાય છે. તેઓ ટીયુર સંગઠનનાં છે. ન્યારે યુદ્ધ આવ્યું ત્યારે આખા રશિયામાં એ સંગઠન પ્રસર્યું. દરેક દુકડીનો નેતા દુકડીના સભ્યોને રોજનું કામ સોંપે છે. કેટલીક વાર સ્ત્રીઓ કારખાનામાં પોતાના ધણીનું કામ કરવા જાય ત્યારે ઘર આગળ તેનાં નાનાં બાળકની સંભાળ લેનાર કોઈ હોતું નથી; કેાઠ ઘરમાં કપડા ધોનાર ન હોય; કોઈ ઘરમાં લાકડાં લાવનારાં પુરુષ જ ન હોય; એ બધાં જ ઘરોમાં બાળકો પોતાની સેવા આપવાને તૈયાર હોય છે. ત્યાં ત્યાં સેવકની જરૂર પડે છે ત્યાં ત્યાં આ આવતી કાલના બડવીરો પોતાની સેવા આપવાને હાજર થઈ જાય છે. એ બાળકો આટલાં જ કે આવાં જ કામો કરે છે એમ નથી. તેઓ આથીયે વિશેષ મોટાં કામો કરે છે. તેઓ અનાજ કાઢે છે, ઘાયલ થયેલા સૈનિકોને મોજ કરાવે છે અને બાવ લશ્કર માટે બેટ મોકલવાને જુદી જુદી વસ્તુઓ પણ બેગી કરે છે.

રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિ

ન્યારે “ ટીમુર એન્ડ હીઝ ગેન્ઝ ” લખ્યું ત્યારે મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે બાળકોની આવી સક્રિય રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિ થશે, દેશભરમાં આ આંદોલન વ્યાપક બનશે. એ પુસ્તકમાં કથા છે એક ૧૩ વર્ષના મોરહોના કિશોર વિષેની. એ કિશોર શેરીઓમાં અને રસ્તાઓમાં બાળકોને એકઠાં કરે છે અને એની દુકડી બનાવે છે. એ દુકડીનો ઉદ્દેશ છે શ્રીનીક વિમદમાં રોકાએલ માત્ર ધરકરના માથુસોના કુટુંબોને મદદ કરવાનો. પછી એ વાર્તાને દિલ્હીમાં ઉતારવામાં આવી હતી. સોવિયેટ બાળકોને એ ચિત્રે, એ કથાએ પ્રેરણા પાછ. ન્યારે જર્મન આક્રમણ શરૂ થયું ત્યારે હજારો બાળકોએ કાર્ય કરવા માંડ્યું. એક જ રાતમાં એકેએક શહેરમાં અને ગામમાં બધાં જ બાળકો ભેગાં થઈ ગયાં. દુકડીઓના નેતા નીમાયક તેમણે ગૃહભેરણે વ્યવસ્થિત કામ કરવાની ગચ્ચાત કરી દીધી. પછી તો એ બાળકોએ મોટા મોટા કામો કરવા માંડ્યાં.

ફોરેસ્ટવની વાત

ફોરેસ્ટ ન્યારે ‘પાણુ મેળવાણુ’ ત્યારે તેમાં એ બાળકોનાએ એક જ દિવસમાં આખીસ ટન જેટલા સોદાના દુકડાઓ આમતેમથી ભેગા કર્યા હતા. બાળકોમાં તો એમણે હદ કરી નાખી. એ બાળકોએ અઢી હજાર ટન સોદું ભેળું કર્યું હતું. અને એ બધી જ સામગ્રી ટેન્ક, બેગ્ગ, વિમાન વગેરે બનાવવામાં કેટલી બધી ઉપયોગી થઈ પડે !

આઝકાબાદની એક નિરાળના પ્રવેશદ્વારમાં જ એક લીના રંગતું પાટિયું છે. તેમાં બખેલું છે કે, “ ધરકરી કામ કરતા માથુસો માટે ધરમથુ વીજળીક કામકામે મદત સુધારી આપવામાં આવશે. તમારા સ્તવ, તેમ જ બગેલાં સાધનો અમારી પાસે લાવો. અમે એ બધાં મદત સુધારી આપીશું. (સહી) ટીમુર દુકડી. ”

એ ટીમુરપણું દરેક શહેરમાં ફરમાવું છે. મેં એવા કેટલાયે ફરમાનાંઓની મુલાકાત લીધી છે. ત્યાં છોકરીઓ કંઈક બરતી હોય તો કંઈક લખતી હોય છે તો કોઈ ફોટોનાં કપડાંને સાંધતી હોય છે. કેટલીક જગ્યાએ તદ્દન કાઠી ગયેલાં કપડાંમાંથી ફરી પહેરવા કામ આવે એટલા માટે તેમાંથી નવાં કપડાં બનાવાય છે. કેટલીક જગ્યાએ તો ખૂટ પણ બનાવતા હતા. છોકરાઓ તો સુધારી કામ પણ કરતા. તેઓ ફર્નિચર બનાવતા, રમકડાં બનાવતા અને કેટલીક જગ્યાએ તેઓ તેમના પિતાને માટે લગાડના મોરચા પર મોકલવાનાં હથિયારો પણ બનાવતા. એક ફરમાનામાં તો છોકરાઓ પાંદડાં ઘાસ વગેરે ગૂંથીને જંગલમાં ન ઓળખી શકાય એવાં કપડાં બનાવના હતા. કેટલાક બંદોબાસના નાના નાના બાગો પણ બનાવતા હતા. તેમણે તો બંદુક પણ બનાવી છે અને એ બંદુક સારામાં સારું કામ કર્યું છે.

ધરિપતાસોમાં

એ ટીમુરપટે બધી જ લગ્નરી ધરિપતાસોમાં ધાયસ થયેલા સૈનિકોને ઘેર મોકલવાના ઠાગણો લખી આપે છે, તેઓ તેમની પધારી કરી આપે છે તેમજ દવાદારમાં પણ મદદ કરે છે. બાળકો સાળાનાં મકાનો જિતકુલ ચોખ્ખાં રાખે છે. એટલું જ નહિ પણ મકાનનું

સમારકામ પણ જાતે જ કરે છે. ભાંગેલાં ટુકડાં અને ખુરશીઓ બાળકો જ સુધારે છે. આ બધાં કામ કરવાને બાળકો સ્વિચારે નિશાળે આવે છે. તાજેતરમાં જ રશિયનોએ પાછા મેળવેલા પુરુષોના બાળકો નિશાળે જતાં હતાં ત્યારે તેમની ખાસે પુસ્તકો, પુસ્તકો નહોતાં. એકમાઝી-સ્કનાં હમુરાઇટને આ વાતની ખબર પડી કે તરત જ તેઓ ધરે ધરે ફર્યાં અને જૂની ચોપડીઓ ઉઘરાવવા માંડ્યાં. એ બાળકોએ ૩૦૭૬ જેટલાં પુસ્તકો ભેગાં કર્યાં; તે ઉપરાંત ગરમ કપડાં, પણ ભેગાં કર્યાં. પુરુષોના બાળકોને આ પુસ્તકોની અને કપડાંની ભેટ મળી. નાઝી લશ્કરને હરાવવાને ડીમર પડે. આ ઉપરાંત હજારો નાનાં નાનાં કામો કરી રહ્યાં છે. તેઓ તેમના પિતાની જેમ દરનિશાળી છે. આવતી કાલના રોકેડરવાતખના સામ્રાજ્યના એઓ ભાગીદારો છે. એમની એક જ ધ્યેય છે-એક જ મહત્વાકાંક્ષા છે-શાંતિમય જીવન, ન્યાય અને સુખ.*

સહસ્ર સરોવરની ભૂમિ : ફિનલેન્ડ

ઉત્તર યુરોપમાં, ધ્રુવ પ્રદેશની નજીક આવેલ શીનલેન્ડ દેશ સંદીઓની અડતી પહાડીનાં ચકાવામાંથી પસાર થઈને ૧૯૧૯ ની સાત્તમાં સ્વતંત્ર પ્રજાસત્તાક રાજ્ય બન્યું. નાનકડું અને ઓછો વસ્તીવાળું હોવા છતાં એની સંસ્કારી, ખડતલ અને પુરાશિર્મજ પ્રાંતને લીધે એ દેશ છેલ્લાં થોડાં વર્ષોમાં યુરોપીયન રાષ્ટ્રોનો કુટુંબમાં સારી રીતે પ્રિય અંતર પડેલા હતા. શીન લેન્ડ પોતાના દેશને 'સુઓમી' કહે છે. 'સુઓમી' એટલે વિશાળ ખાંભોચી-આંબો મુલક. ખરી રીતે શીનલેન્ડ નીચી સપાટીવાળો, પાણી અને જંગલોથી ભરપૂર દેશ છે. જમીન ખાસ ફળદ્રુપ નથી; અને શિયાળો કઠિત હોવાને કારણે અન્ય પ્રાંતોને ત્યાં જમીન સવાની લાગત્ર થાય એવું ઝાઝું છે નહિ. શીનલેન્ડનો ફિનારો પુષ્કળ નાના નાના ટાપુઓથી ઘેરાયેલો છે. અને તેને કારણે વહાણવટાનો વિકાસ ત્યાં જોઈએ તેટલો થયો નથી. તેમ છતાં રશિયા અને બોથેનીઆના અખાતની વચ્ચે આવેલો એ નાનકડો દેશ ભૂરા, આરમાની રંગની ઝાંચથી અગ્રણ્યતા કેટલું રિત્ત સમાન છે-શાંત સરોવર અને અનેક નદીઓનાં સ્ફટિકસમાં નિર્મળ નીર. ફિનલેન્ડને તપનમનોહરે બનાવે છે. ફિનલેન્ડ 'સહસ્ર સરોવરની ભૂમિ' તરીકે ઓળખાય છે, તેમાં લેશમાત્ર અતિશયોક્તિ નથી. શીન લેન્ડો નોર્વે, સ્વીડન અને ડેનમાર્કની રેન્ડીનિવીચન પ્રાંતોના પડોશી છે છતાં, એમનામાં જમીન આરમાનો દરક છે. હંગેરીયન અને હરોનીયન લેન્ડોને બલિમાંથી બીતરી આવ્યા છે તેમાંથી શીન લેન્ડો બીતરી આવેલા છે. તે જાતિ મેગિશ જાતિ હોવાનું મનાય છે, ઇસુ ખ્રિસ્તના જન્મ પહેલાં, મેગિશ જાતિમાંથી બીતરી આવેલા આં શીન લેન્ડો યુરપ પર્વત ઓર્બીગીને-ફીનલેન્ડમાં આવ્યા છે એમ માનવામાં આવે છે. આં રીતે તેઓ જોશીઆઈ પ્રાંત છે.

* પ્રવાસી ના એક અંકમાંથી.

૧૧૫૭ ની સાત પહેલાં દીન શેઠો સંગરેષેકુ ચાચોઆ તરીકે નામીયા હતા. એ સાતમાં તેમણે ખ્રિસ્તીધર્મ અંગીકાર કર્યો, અને તેની અસર નીચે આવીને, તેમણે દરિયાઈ જુટકાટનો ધંધો છોડી દીધો. એક સ્ત્રીડીશ રાત્રએ તેમને ખ્રિસ્તી બતાવ્યા, સ્ત્રીડીશ કુટુંબે આવીને વસ્ત્રાં, સ્ત્રીડીશ અમીરેએ દીનચેન્ડમાં આવીને દિવ્યાઓ અને ગદ બાંધ્યા. એને લીધે દિનચેન્ડ સ્ત્રીડીશની મૂળ અસર નીચે આંચ્યું. દીનીશ શેઠો સદીઓ મુખી સ્ત્રીડીશ ખાસ બોક્કતા રહ્યા અને એમની સંસ્કૃતિ ઉપર પણ સ્ત્રીડીશની સંસ્કૃતિની ઘણી અસર પડી.

તેમ છતાં તેઓ સદંતર સ્ત્રીડીશ બની ગયા નહિ. એમની મૂળ મેંગોલ સંસ્કૃતિનાં ચિહ્નો એમણે હજુ મુઘી પણ સોંચથી રાખ્યાં છે. આજે તો એમણે સ્ત્રીડીશ બાપાને પણ તિલાંજલિ આપી છે. પેતાની મૂળ બાપાને યોગ્ય રીતે વિકસાવવા જેટલું જાતિઅનિમાન દીનીશ પ્રાચીની અસ્મિતાનું ભાન પ્રગળ્યું છે. એટલે જ તો, લંડન કરતાં પણ જે દેશની વસ્તી ઓછી છે તે દીનચેન્ડ સ્વમાતી પ્રેમ તરીકે ખીંચ પ્રવ્યઓ પામેથી આદર પામી શકે છે.

દીનીશ પ્રમ અનેક દષ્ટિએ રસપૂર્ણ છે, બાલુવા જેવી છે, પરંતુ દેખાવડી નથી. મેંગોલ શેઠોની જેમ એમના ગાયનાં દાડમાં પણ લેંચાં અને ઉપસતાં હોય છે, તો કે ખીંચ સેન્ડીનેરીઅન પ્રાચીના, વાંગ ભૂરા અને આંખો આરમાની દેણ છે. સામાન્યતઃ તેઓ શાંતિચાહક, ચિંતનશીલ અને સંસ્કારી છે.

દીનચેન્ડની કુદરતી સંપત્તિ લાકડું છે. ગિયાગામાં એનાં ગીચ અને ખાખડખત જંગલોનાં જંગી જાડો પાડી નાખવામાં આવે છે અને જરૂરી સખત બનેથી ભૂમિ પર એને એકત્ર કરી, ત્યાંના ખડતલ અચ્ચરાની મદદથી, એને નગ્નીક થીજ ગએલી નદીના કિનારા પર લાવવામાં આવે છે. ઉનાગામાં, નદીના પ્રવાહની સાથે એ લાકડાં ધસડાય છે અને બેઠતા સ્થળે પહોંચી અડે છે.

ઉનાગામાં ઓગળાને પ્રવાહી બની વેગવાન તરીઓનાં જળનો ઉપયોગ કરીને વિગળાક કારખાનાંઓ પણ લેખાં કરવામાં આપ્યાં છે. દીનચેન્ડના માન્યેશ્વર તરીકે પ્રખ્યાત બેન્ડા દાવરમેર કોસ નામનાં ઔદ્યોગિક કેન્દ્રનાં કારખાનાં અને મિથો જંગલપિયુનથી જ આવે છે. એ રીતે પાણી દિનચેન્ડને જુડું સદાય કરે છે.

‘સદસ સરેલરની આ ભૂમિ.’ વસંતઋતુમાં અતિ મનોહર સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. સર્વત્ર પેતાનો દિમકડો સાથો પાથરી દેનાર કાતિલ ઠંડીના ધારણ થેતમાં જળેલી ઘરડી ઉપર આરમાનમાં દેખાવા લાગેશે હુંદળો મુર્ખ પેતાના ઉખાખર્ષો કરે દેવવા લાગે છે અને એ ખુશનુમા વાનાવરણથી ખુશખુશાલ સહ ગએમાં ત્રીપુરય અને બાગદો દીનચેન્ડનાં વિશાળ વનોમાં નાચતાં ને ગાતાં, બેમવા વિદરેવોનીકગા પડે છે. કેરેડેર રંગેરંગી ફૂલો ઉમરાય છે અને રાઝેરી ને કૂટાબેરી ને એ જાતનાં ફૂલો પંચુ પાર વિનાનાં મળ્યા આવે છે. આ ઋતુમાં દિવસો લાંબા હોય છે, અને રાત્ર માત્ર બે ત્રણ કલાકની હોય છે. ત્યાર પછી ૭ મહિનાનો શિયાળો એવો આવે છે કે જેમાં દિવસ બે કે ત્રણ કલાકનો હોય અને ગાડીના કસાડો અમારપૂર્ણ જ હોય.

દીનચેન્ડમાં ત્રીપુરુપનો બેડ નથી. કુમારો અને કુમારીઓને સમાન કેળવણી જ

આપવામાં આવે છે અને સ્ત્રીઓના અધિકાર પણ પુરુષો જેવા જ છે. શીનીશ સ્ત્રીઓ પાદરી કે આધાધીશ બની શકતી નથી; એ સિવાયના બધા જ ધર્મો તેઓ કરી શકે છે.

શીનલેન્ડમાં, ગૃહઉદ્યોગો, અને પણ અત્યંત સ્વચ્છ મેન્યુફેક્ચર છે. લાકડાનું કાતરકામ, ઓળંગેરો બનાવવાનું, કનિયર બનાવવાનું વગેરે કામ શીનલેન્ડનાં ઘરોમાં કરવામાં આવે છે. કાંતવાનું, અને વણવાનું કામ પણ શીનીશ કુટુંબોમાં ચાલુ જ છે. રેડીઓ, શીન લેકિનો માનીતો સાથી છે.

શીનલેન્ડની સ્ત્રીઓ લાંડન કે પેરિસની ફેશનનું અનુકરણ કરતી નથી. તેમને જરૂર-અવેરાતના દાગીનાઓ ધારણ કરવાનો શોખ નથી. રંગીન સુતરાઉ વ્યાઝ, લાંબા ઘેરદાર ઘાઘરા અને માથા ઉપર રંગીન રૂમાલનો ટુકડો-એ એમનો પ્રિય પોશાક છે.

શીનલેન્ડમાં તોર્તોંગ મકાનો, કિસ્લાઓ કે મહેલાતો નથી. હેલ્સાંગ ફોર્સ, આખો અને વીમોર્ગ જેવાં પ્રાચીન શહેરોમાં થોડાંક મોટા મકાનો છે; પરંતુ તે કંઈ લાંડન, પેરિસ કે ન્યૂયૉર્ક જેવાં તો નહિ જ.

શીનલેન્ડનું સાહિત્ય દુનિયાબરમાં બહુતું છે. ખેડું છનનના એના દબ્બુ, અવનત, વિવિધ અને વ્યાપક ચિત્રણ માટે શીનીશ સાહિત્યે સમસ્ત વિશ્વનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. મુંદાની આહો નામના મહાન શીનીશ લેખકે તેમજ સીવાલ્ફા નામના ખીગ સાહિત્યકારે શીનલેન્ડના અવન વિષે જે વાર્તાઓ અને નવલ લખી છે તે લાંબા વખત સુધી વાદ રહી જાય તેવી છે.

(“ જન્મભૂમિ ” માંથી)

કર્મ અને તેનાં ફળ ભોગવવાં જ પડે છે.

કર્મ એટલે હું “કર્મ”ના નિયમ વિષે કહીશ. પાપ-પુણ્યના નિયમ વિષે હિન્દુઓએ એક સનાતન નિયમ તારવ્યો છે અને તે નિયમ એવો છે કે, જે માણસ ઐતિહાસિક દષ્ટિએ તેને જુએ તોજ તે સમજી શકાય.

અનિવાર્ય સંબંધ

ટૂંકમાં એ નિયમ એવો છે કે આપણા આતરિક વિચારો અને કાર્યો માટે આપણે જવાબદાર છીએ અને આ વિચારો અને કાર્યોને ભૂતકાળ અને ભવિષ્યકાળ સાથે કાર્ય-કારણ સંબંધ છે તથા એ કાર્ય-કાળ સંબંધ અનિવાર્ય હોવાથી કોઈ એમાંથી છૂટી શકતું નથી.

ખ્યાલનો અભાવ

ભૌતિક શાસ્ત્રના કાર્યકારણ નિયમના જેવો જ તથા ભૌતિક જગતમાંના પદાર્થ તેમ જ શક્તિની અવિનાશકતાના નિયમના જેવો જ લગભગ આ નિયમ છે. આપણા ધર્મોમાં એ પ્રકારનો ખ્યાલ છે જ નહિ. લૌકિક ખ્રિસ્તી ધર્મ અને લૌકિક બુદ્ધ ધર્મ મૃત્યુ પછીની દુનિયામાં પાપ અને પુણ્યના ફળ મેળવવાની વાત કરે છે તે જ બતાવે છે કે આ દુનિયામાં, આ જીવનમાં જ કર્મ-ફળના નિયમને તેઓ જાણતા કે સ્વીકારતા નથી.

આજ અને કાલની કડી

અંધકાર લિંકન કર્મનાં સિદ્ધાંતને એક જ વાક્યમાં સરસ રીતે વ્યક્ત કરી મથા છે: “ઇતિહાસનાં પરિણામોમાંથી આપણે છટકી શકીએ નહિ” — એનો જ અર્થ કર્મનાં સિદ્ધાંત છે. આપણે ભૂતકાળનો બોળે વહન કરતા હોઇએ છીએ; આપણી નતમાં એ ભૂતકાળનું ગૌરવ અને શરમ મેળવે હોય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જે ક્ષણ આપણે જીવતા હોઇએ છીએ તે ક્ષણ ગઇ કાંય અને આવતી કાલની વચ્ચેની એક અનિવાર્ય, અટકે અને કાર્યકારણબદ્ધ કડી છે. “હમણા” એ ગજ્જનો ગણિતશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ કંઈ જ અર્થ નથી; એને કોઈ મર્યાદા નથી. પ્રથમ અક્ષર “હ” અને છેલ્લો અક્ષર “ણા” લખવાની વચ્ચે પણ સમય તો સરતો જ હોય છે. કાળનો પ્રવાહ આપણને આગળ ને આગળ ખેંચી જાય છે. આપણે ગઇ કાંય અને આવતી કાલની વચ્ચે જીવીએ છીએ.

સંચિત કર્મ

જુદા કર્મનો સિદ્ધાંત છે કે “કર્મ” સંચિત હોય છે, ભેગું થાય છે, એટલે કે રોજ રોજ, વર્ષે વર્ષે આપણાં નાનાંનાનાં કાર્યો અને આપણા વિચારોથી તે જમા થતું જ જાય છે. આ કર્મ જ મનુષ્યને ભવિ તરફ લઇ જાય છે — કાં તો મોક્ષ કાં તો મૃત્યુ. ભગવાન જુદે પોને ધમ્મપદના આરંભમાં જ આ વસ્તુ સીધી સંચોટ માનસશાસ્ત્રીય ભાષામાં કહી છે કે —

દુષ્ટતાનું પરિણામ

“આપણે જે છીએ તે આપણા સમગ્ર વિચારના પરિણામરૂપ છીએ. આપણું વ્યક્તિત્વ આપણા વિચાર પર રચાયું છે, એનાથી ઘડાયું છે. માણસ જે દુષ્ટ વિચારથી બોલે અથવા વર્તે તો દુષ્ટ એની પાછળ પાછળ આવે છે. જેમ ગાડું જે ચનાર બગદની પાછળ પાછળ પૈડું આવે જ છે.

પુણ્યનું પરિણામ

આપણે જે છીએ તે આપણા વિચારના પરિણામરૂપે જ હોઇએ છીએ. આપણા વ્યક્તિત્વનો પાયો આપણા વિચાર પર રચાયો હોય છે અને એ આપણા વિચારથી ઘડાયું હોય છે. મનુષ્ય જે વિશુદ્ધ વિચારથી બોલે અથવા વર્તે તો, સદૈવ એની સાથે જ રહેનાર હાયાની જેમ સુખ એની સાથે જ રહે છે.

ધર્મચક્ર ને કર્મચક્ર

જેમ બીલીઅરનો એક દડો અમુક રીતે બીજા દડાને વાગતાં અમુક જ વેગથી અને અમુક જ દિશામાં તે બીજો દડો દોડવા લાગે છે, તેમ જ, તેટલી જ ચોક્કસતા અને અનિવાર્યતાથી અસહ અથવા પાપ દુષ્ટ, જન્મ આવે છે અને સહ અથવા પુણ્યમાંથી સુખનો ઉદ્ભવ થાય છે. બધાં જ માનવકાર્યો અને વિચારની આધ્યાત્મિક જવાબદારીનો આ સિદ્ધાંત છે. ધર્મચક્ર અને કર્મચક્ર એ બે જુદાના શબ્દોનો આ જ અર્થ છે.

ભારતવર્ષનો કર્મનો સિદ્ધાંત એની ચોક્કસતા, અનિવાર્યતાથી, કંઈક અંશે ભય પમાડે છે. સત્ય સામકારક છે (આપણને તે સુખી બનાવે છે) અને ન્યાય પણ સામકારક છે અને ભારતવર્ષનું ધર્મશાસ્ત્ર સાચું હોય તો આત્માની મુક્તિ એ તો સૌથી વધુ લાભકારક છે.

ચીનનું ઉદાહરણ

ચીનનું યુદ્ધ કર્મના સિદ્ધાંતનું એક સુંદર ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે. જાપાનનાં આગલાં કાર્યોની જેટલી ભયંકરતા હતી તેટલું જ ચીનના સામાન્ય બળ પૂરનાર થયું છે. કર્મના સિદ્ધાંતનો મર્મ એ છે કે અમુક વર્ષો કે દાયકાઓ સુધી સંચિત થયેલાં કાર્યોનું એકનિત પરિણામ અને પ્રત્યાઘાત અમુક વખતે પ્રગટ થાય ત્યારે જ એનો ખ્યાલ આવે છે. જાપાનીઓ સામે ચીનની સામાન્ય જનતાને એકત્ર કરનાર અને ધ્યાનિક સેનાપતિઓ આક્રમણ-કારની સાથે ભળી જશે એ માન્યતાને ખોટી પૂરવાર કરનાર આધ્યાત્મિક શક્તિ ચીનમાં પ્રગટી કર્યાથી ?

પ્રત્યાઘાતરૂપે શક્તિ

એ શક્તિ તો જાપાનનાં આગલાં કૃત્યોના સંચિત પ્રભાવરૂપે જ પ્રગટી છે. આ કૃત્યોમાંથી થોડાકને ગણાવીએ તો નજરે પડે છે આ બનાવો—૧૯૧૫ની એકવીસ માંગણીઓ; ૧૯૩૧ માં મન્યુરીઆ પર અત્યાચાર; ૧૯૩૨ નું શાંઘાઈનું યુદ્ધ, ૧૯૩૨-૩૬ ના ગાળામાં જાપાની સંગ્રહણ હેઠળ હિત્તર ચીનમાં જાપાની માન મોટા પ્રમાણમાં ઘુસાડવાનું કાર્ય, ૧૯૩૩-૩૪ માં ચાહાંગ વિસ્તારમાં ઘુસણપટ્ટી, ૧૯૩૬ માં અંદરના મેંગોલીઆમાં ઘુસનાનો હુમલો પ્રયત્ન, ૧૯૩૧ થી ૧૯૪૭ સુધીના વર્ષોમાં જાપાને-વિરોધી દેખાવોને ચીનમાં દાખી દેવામાં આવ્યા હતા પણ અદ્વર્ય, માનસિક પ્રત્યાઘાતો પ્રગળા દિલમાં સંચિત થતા જ ગયા અને એમાંથી ચીની સામાન્ય, આંતરિક બળ, ખડતલતા ને એકતા પરિણમ્યા છે.

લડવું જ પડ્યું

વળી, કર્મના સિદ્ધાંત પ્રમાણે નાનામાં નાનું કાર્ય પણ ભાવિ દાયકાઓના પ્રવાહમાં પોતાની અસર પાડ્યા વિના રહ્યું નહિ. ત્તીનાન ખાતેના ચીની પરદેશી કમિશનર ત્સાઈકુંગ-શીતેના નાક-કાન કાપનાના અને આખો ફોડી દેવા જેવા બનાવો પણ ચીની પ્રગળા માનસ ઉપર ૧૯૩૭ માં નાનકડાના સામુદાયિક બળાતકારો અને હત્યાકાંડ જેટલી જ ઉડી અસર પાડી જાપાનીઓએ એમ માન્ય કે સત્તાવાર રીતે 'એ' બનાવને બંધ કરેલો 'વેખવામાં' આવ્યો એટલે અસ થયું, પણ કર્મના સિદ્ધાંતે એ માન્ય ગણ્યું નહિ. જાપાનીસ કે ચાઈનીસ ઇતિહાસના પગિણુઓથી છટકી શક્યા નહિ. ટૂંકમાં, કર્મના અવિચલ ન્યાયને કારણે જાપાન અને ચીનને લડવું જ પડ્યું.*

મોગલ સમયનાં પુસ્તકાલયો

હિંદના મોગલોના ગઝઅમલ દર્મિયાન કવાકોગ્જની સુંદર ખીતવણી થઈ હતી. મોગલ સમ્રાટોએ મનોહર મહેલાઓ ચણાવી, દિલ્લિયુસ બાગબગીચાઓ બનાવ્યા અને રાજવંશી રમતગમતો ઉપરાંત શાહી કિતાબખાનાઓ, મકતબો અને મંદિરાઓ મારફતે પોતાનો વિદ્યા-પ્રેમ પણ વ્યક્ત કર્યો. મોગલ શહેરશાહો જેમ કર્યાપ્રેમી હતા તેમ કદરદાન પણ હતા. આ વેખમાં મોગલ સમયના શાહી પુસ્તકાલયોનો આછો પરિચય આપનારો ઇગદો છે.

સુરિનમ શાહી કિતાબખાનાને પહેલો દાખલો જણાવેલા ખીતવણના સમયમાં મળી

* તા ૨૬ ૨-૪૪ ના "જનમુખિ"માંથી.

આવે છે. જલાણુદીન સાહિત્યપ્રેમી હતા અને એમની આસપાસ અમીર ખુશરૂ, તાજુદીન હમ્મદી, ખવાગ હસન, મુઅય્યીદ દિવાના, અમીર અસૈદન કુલી અને અન્યાન્ય વિદ્વાનોના દાયરો જામતો. અમીર ખુશરૂ શાહનવાહ હતા સારથી જ સુલ્તાનના માનીતા હતા. જલાણુદીનના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક તરીકે તેઓ બારે ખંત બતાવતા હતા.

સુલ્તાન જલાણુદીન ખીસલના સમયની બીજી મસિહ લાયકેરી હમ્મરત નિમ્મુદીન ઔરંગઝીબની હતી. આ યુદ્ધમાં હમ્મરતના અવસાન પછી એમાંની કેટલીક કિંમતી કિતાબો એમના શાગિદ અને મુરીદ મખ્દુમ સિરાજુદીન હખનાવરી લઇ ગયા હતા.

બાબર પિતૃપક્ષે વુર્ક હતા અને માતૃપક્ષે મેગલ હતા. બાબરશાહનવાહ આગળ એમના અમીર પિતા “ શાહનાયુ ” વાંચતા તે એ સાંભળીતા. હંસતની એ વખતની બોલી તે! ફરિશ્તાઓ બોલે છે એમ બોલાવતું. બાબર વુર્કી વખાનના સારા સાહિત્યકાર અને શાયર હતા. મધ્ય એશિયાની એ સંસ્કૃતિનો વારસો લઈને તે હિંદ આવ્યા. ખતન ડેહલ્લી વખતે જેટલી લઇ શકાય એટલી કિતાબો તેમણે પોતાની સાથે લીધી.

ધખ્લાહીમ લોદીને હરાવવા માટેનું બાબરને આમંત્રણ આપનાર અકબાન ઉમરાવ ગાઝીખાન પણ સાફ પુસ્તકાલય ધરાવતો હતો. બાબરે એને દગાદટકા માટે કેદ કરી લીધો તે વખતે એના કિતાબખાનાની જાતે મુદ્દાકાત લીધી હતી અને તેમાંના કેટલાંક પુસ્તકો તેમણે હુમાયુ અને કામરાનને મોકલ્યાં હતાં. બાબરની પુત્રી ગુલઝહન બાતુ પણ પોતાનું એક અક્ષમ પુસ્તકાલય ધરાવતાં હતાં. ગુલઝહન બાતુ વિશે પણ અનેક ઇતિહાસકારોએ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

હુમાયુ માટે તો કહેવાય છે કે તે લડાઇમાં જતો ત્યારે પણ પોતાની સાથે પુસ્તકો રાખતો. શેરશાહના વિદ્યાસગ્રહ સમાન “ શેર મંજિશ ”ને એણે પુસ્તકાલયમાં ફેરવી નાખ્યું હતું. આ “ શેર મંજિશ ” પરથી પડી જતાં તેનું અવસાન થયું હતું. મુદ્દાં નિઝામે મંથપાલ તરીકે હુમાયુની સારી સેવા બજાવી હતી. શેર શાહે હુમાયુને નસાડી મૂક્યા એ વખતે મુદ્દાં નિઝામ પણ એમની સાથે જ હતા.

“ જગતકલ્યાણ સંસ્કૃતિઓના મહાસંગ્રહોમાં નથી, પણ સંસ્કૃતિઓના મહાસમન્વયમાં છે ” એવો સંદેશ ઇમાદતખાનામાં ઉચ્ચારનાર સમ્રાટ અકબર પોતે અશિક્ષિત હતા, પરંતુ પુસ્તકો વાંચવાને એમણે વિવિધ જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. એમના સમયમાં અનેક સંસ્કૃત પુસ્તકોનાં હિંદી અને કાસરી બાબાંતરો થયાં હતાં, જેમાં મહાભારત, રામાયણ, અથર્વ વેદ, લીલાવતી, તાજક અને હરિવંશ ગ્રંથ હતાં. આ સર્વ ગ્રંથો શાહી પુસ્તકાલયમાં મંકવામાં આવ્યા હતા. એ પુસ્તકોનું ચોખ્ખ વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું. કેટલાક સમય સુધી મુદ્દાં પીરમહમ્મદે મંથપાલ તરીકે કામ બજાવ્યું હતું.

ગુલરત પરના વિજયથી ઇતિમાદખાનનું પુસ્તકાલય સમ્રાટ અકબરના કબજામાં આવ્યું હતું. એને શાહી કિતાબખાના સાથે જોડી દેવામાં આવ્યું હતું. પાછળથી ઇતિમાદખાનની કેટલીક કિતાબો દરબારીઓને વહેંચી આપવામાં આવી હતી. ફૈઝીનું પુસ્તકાલય ૪૬૦૦ કિતાબો ધરાવતું હતું. એના અવસાન પછી એ પુસ્તકાલય શાહી કિતાબખાનામાં ભેળવી દેવામાં આવ્યું હતું.

અકબરના પુસ્તકાલયના એક વિભાગમાં કવિતા, વૈદક, ખગોળશાસ્ત્ર અને સંગીતનાં પુસ્તકો હતાં. ખીજામાં તત્ત્વજ્ઞાન અને યુદ્ધીય સંબંધી પુસ્તકો હતાં. ત્રીજામાં કાવ્યાકાન્દો,

ધર્મજ્ઞાન અને રિવાજોને લગતા ગ્રંથો હતા. આગ્રાના કિલ્લામાંના એક ખંડનો પુસ્તકાલયના ખંડ તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો એમ કહેવાય છે. અકબરશાહના જ્ઞાનખાનામાં પણ કેટલીક ઉમદા કિતાબો રાખવામાં આવી હતી.

પુસ્તકસંગ્રહના શોખને અંગે “ કેલીબ્રાદી ” અને ચિત્રોનો શોખ પણ સારા પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થવા પામ્યો હતો. “ કિસ્સએ હમઝા ” ના બાર ગ્રંથો આની સાથે પૂરે છે. એમાં ૧૪૦૦ ચિત્રોનો સમાવેશ કરાયો છે. બીજા પુસ્તકોમાં “ ચંગિઝનામા, ” “ ઝફરનામા, ” “ રઝમનામા ” અને “ ઇકબાલનામા ” નો ઉલ્લેખ કરી શકાય. અશુભ ફઝલ પણ પોતાનું એક પુસ્તકાલય ધરાવતા હતા. સૌથી સર્વોત્તમ પુસ્તકાલય તો અબ્દુરહીમખાન ખાનાનનું હતું. ખાન ખાનાન સારા શાયર અને ઇતિહાસવેત્તા હતા. એમના શિષ્ય થવું એ પણ ગૌરવજનક ક્ષેત્રોનું. “ માઅસીરે રહીમી ” માં એવાં દૃષ્ય નામો નજરે પડે છે. ખાન ખાનાનની લાયબ્રેરી અમદાવાદમાં હતી અને તેની વ્યવસ્થા વિદ્વાનોને હાથે થતી હતી. એ વિદ્વાનોને સાફ મહેનતાણું અપાતું હતું. એમના હાથ તળે બીજા અનેક માણસો કામ કરતા હતા. તેમનું કામ કિતાબોની નકલો ઉતારી મૂળ કિતાબો સાથે તે સરખાવી જેવાનું હતું. અબ્દુરહીમ ખાન ખાનાન પુસ્તકો પ્રાપ્ત કરવામાં કંદિ કંઠુસાઇ કરતા નહિ. મૌલાના જમીનાં “ યુસુફ ઝુલયખાં ” ની એક નકલ માટે એમણે ૧૦૦૦ સોનામહોરો આપી હતી.

અકબરના જ સમયમાં ખ્રિસ્તી મિશનરીઓએ પોતાનાં ધર્મપુસ્તકોના ફારસી ભાષામાં તરજૂમા કર્યાં હતા. આ ખ્રિસ્તી મિશનરીઓ ગોઆમાં પોતાનું મોટું પુસ્તકાલય ધરાવતા હતા. એમનાં બીજા પુસ્તકાલયો લાહોર, દિલ્હી આગ્રામાં હતાં. અકબરની ધાર્મિક સહિષ્ણુતા અનન્ય હતી.

શહેનશાહ જહાંગીર પણ વિદ્યાપ્રેમી હતા. એમને ચિત્રકળાનો શોખ હતો અને કેટલીયે રસનાઇવાળી કિતાબો એમના સમયમાં અસ્તિત્વમાં આવી હતી. મુહમ્મદ હાદીની અને સુતમ-ઇદ ખાનની સહાયતાથી એમણે પોતાના છવનનાં સરંમરણો લખ્યાં હતાં, જેની અનેક નકલો તૈયાર કરાવી દરબારીઓમાં વહેંચવામાં આવી હતી. એની પહેલી પ્રત શાહજહાંને મોકલવામાં આવી હતી. જહાંગીરના જમાનામાં ચિત્રોમાં ભારે કુમાશ અને નજાકત નજરે પડતાં હતાં. એમણે મોગલ ચિત્રકલાને નાણુકાષ્ઠથી ભરી દીધી હતી એમ કહીએ તો ચાલે. શહેનશાહ જહાંગીર અમીર ઉમરાવો અને સુબાઓને પણ પુસ્તકોની બેટ આપવામાં અનેરો ખાતર અનુભવતા. એમણે ગુજરાતના રોષોને ગુજરાતમાં પોતાના આગમનની તારીખ અને પોતાના હસ્તાક્ષરો સાથે “ તદ્દસરે હુસયની ” અને “ રૌઝતુલ અહવાય ” જેવી કૃતિઓ બેટ આપી હતી.

આલમગ્યાશકાર તાજમહેલ બંધાવનાર શાહજહાંએ દિલ્હીની જગે મસ્જિદની પાસે એક શાહી કોલેજની સ્થાપના કરી હતી. શાહી કિતાબખાનાની તેઓ સરસ દેખરેખ રાખતા અને ખાન ખાનાનાં પુસ્તકાલયનાં ઘણાંખરાં પુસ્તકો તેમણે શાહી કિતાબખાનામાં દાખલ કર્યાં હતાં. ઉધવા જતા પહેલાં તેઓ પુસ્તકો વંચાવતા.

ઔરંગઝેબના સમયમાં ઇસ્લામી ધાર્મિક સાહિત્ય સારા પ્રમાણમાં રચાતા પામ્યું. “ ફતવએ અદલમગીરી ” નામની વિખ્યાત મજહબી કિતાબ શહેનશાહની સૂચના પ્રમાણે

સુદ્ધાં નિઝામે તૈયાર કરી હતી. ઔરંગઝેબે અનેક મદદસાઓ કાયમ કર્યા અને ગુજરાતના વોહરાઓની તાલીમ માટે ખાસ સમવડો કરી આપી હતી. એ વખતે સિયાલકોટ એક મોટી ઇસ્લામિક શરૂ પડ્યું હતું. શહેનશાહ ઔરંગઝેબ દુરઆને શરીફની નક્કો જાતે તૈયાર કરી તેમાંથી પોતાનો અંગત ખર્ચ કાઢતા એ તો બહુતી વાત છે. તેમના અવસાન સમયે તેમની થેલીમાંથી ૩૦૫ રૂપિયા મળી આવ્યા હતા. ઔરંગઝેબના અવસાન પછી મોગલ સામ્રાજ્યની પડતીનો આરંભ થયો અને નાદિરશાહની લૂંટમાં કેટલીક કિંમતી કિતાબોનો સમાવેશ પણ થયો હતો. આ અમૂલ્ય પુસ્તકો ઇરાનની બગદાદમાં હસવા જેવી કિંમતે વેચાયાં હતાં.

એ પછીના મોગલો પુસ્તકો સંઘરવા લાગ્યા હતા અને શાહ આલમ બીજાના વખતમાં ફરી એક વાર એક સાફ પુસ્તકાલય બનાવવા પામ્યું હતું. "ઇલ્તમા" માં લખ્યું છે કે શાહ આલમની આંખો ફોડ્યા પછી નરાધમ ગુલામ કાદિર નાસી છૂટ્યો અને પોતાની સાથે ઝવેરાતનો મોટો જથ્થો, દુરઆને શરીફની કેટલીક નક્કો અને આઠ ટોપલા બરીને પુસ્તકો લઈ ગયો હતો.

એ પછી તો જેના હાથમાં જે આવ્યું તે લઈ જવા માંડ્યું અને આ બાદશાહી પુસ્તકાલય ફરી અસ્તિત્વમાં આવી જ ન શક્યું. મોગલોના શાસનકાળનાં, વૈભવવિલાસનાં અને ઇસ્લમ તથા કલાક્રિયાનાં અજવાળાં આયત્તમાં તેની સાથે એમનું કિમતી કિતાબખાનું પણ તૂટકાળની એક આછી યાદ બની ગયું. *

ઈબ્રાહીમ હાજી મહમ્મદ મીઝો

હિંદીનું સ્વમાન

એક વખત હિંદુ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ મિ. કારને મળવાને કક્કતાની સંસ્કૃત કોલેજના મદદનીશ મંત્રી ઇશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર આવ્યા હતા. જે વખતે શ્રી વિદ્યાસાગર મિ. કારના ખંડમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે મિ. કાર આરામપુરશીમાં પગ લગાવીને આરામથી બેઠા હતા. એમના પગ ખુરશી આગળના ટેબલ પર હતા. વિદ્યાસાગર ત્યાં એમની સન્મુખ બેઠા હોવા છતાં મિ. કારે એમને બેઠક આપવાનો વિવેક ન કર્યો. પણ થોડા દિવસ પછી મિ. કારને વિદ્યાસાગરને ત્યાં કામ પ્રસંગે જવાનું થયું. ત્યારે શ્રી. વિદ્યાસાગરને ખબર પડી કે મિ. કાર એમને મળવાને આવ્યા છે ત્યારે એઓ તરત જ ઔરંગામાં પગ લગાવીને પોતાની ખુરશીમાં બેઠા અને ઔરંગામાંની બીજી બધી જ ખુરશીઓ એમણે ત્યાંથી ખસેડાવી નાખી. વિદ્યાસાગરે મિ. કારને બેસવાનો પણ વિવેક ન બતાવ્યો. મિ. કાર એક હિંદીની આ પ્રકારની વર્તણૂક જોઈ ખુબ ગુસ્સે થયા અને ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં મકાન છોડી ગયા.

એમણે જાણે એબ્યુઝેશન કમિશનરના મેટેટરીને ફરિયાદ કરી. આ પરથી સેક્રેટરીએ શ્રી. વિદ્યાસાગર પાસેથી એમની આ વર્તણૂક બાબતમાં ખુલાસો માગ્યો. શ્રી. વિદ્યાસાગરે એનો જવાબ આપ્યો: "મેં એમ માન્યું કે અમે હિંદીઓ બીનસુધરેલા છીએ. મહેમાનનો કેમ સત્કાર કરવો એ પણ અમને આવડતું નથી. અને ખાસ કરીને સુધરેલા માણસો કેવી રીતે સત્કાર કરે એ રીતથી અમે વાકેફ નથી. મિ. કાર જે અવિવેકની ફરિયાદ કરે છે તે અવિવેક હું એમની પાસેથી જ શીખ્યો છું. અને એટલે જ હું મોતું છું કે આ બનાવ અંગે હું દપકાને પાત્ર નથી જ. " વિદ્યાસાગરનો સ્વમાન ચિપેનો આ રેક જોઈને મેટેટરી રાજ થયા અને એ બનાવનું સમાધાન કરી નાખ્યું.

("નન્મબુમિ")

પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સાચા

જાહેરાત નં. ૨ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

પુસ્તકાલયોનાં મકાનો મટિની આવેલી માગણીઓની હકીકત
પ્રસિદ્ધ કર્યાં બાબત

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં મકાનો બાંધવા માટે કેટલાંક પુસ્તકાલયોની માગણી અમારા તરફ આવેલી જે સંબંધે અમે વખતોવખત મકાન બાંધવાની નિશાન કરી નાણાંની સહ નહિ હોવાથી અગર સંસ્થાની પ્રગતિ મળાભીંઓ બાબત જોક્તા પ્રમાણમાં ન હોવાથી પરત કરેલી. તે તમામની અનુક્રમે યદી પ્રાંતવાર આ નીચે આપી છે. તેમને શ્રીમંત સરકાર તરફથી ત્યારે મદદની સહ ચૂકે અને મંજૂર થયેલા એક્સપીમેન્ટ પ્રમાણે કામ થઈ શકશે ત્યારે તેમને જાણવામાં આવશે. જે પુસ્તકાલયોએ રકમ એકઠી કરી હોય તે સ્થાનિક સ્થળોએથી કે પુ. સ. સ. મંજૂરમાંથી ઉપાડી અમારા તરફ મકાન ફંડ ખાતે જમા કરાવવા અમારી બચામણ છે.

વડોદરા પ્રાંત—(૧) મુજપુર (૨) કુંડેલા (૩) દિગ્બોધ (૪) પીપળા (૫) ધાવડ (૬) ચરોદ (૭) શ્વાસા (૮) આમરોલી (૯) સાકલી (૧૦) મજાલજ (૧૧) રમુલાખાદ (૧૨) ભાદપુર (૧૩) પીપળોઇ (૧૪) સુદરણા (૧૫) કુગલ (૧૬) રવાલ (૧૭) આમોળ.

મહેસાણા પ્રાંત—(૧) ચંદીયા (૨) છાસા (૩) સિપોર (૪) મોટીદાહ (૫) કાંસા (૬) પત્રાસર (૭) એટોર (૮) દેવુપ (૯) કમાણા (૧૦) ટીટોદણ (૧૧) જયુદણ (૧૨) જોરજુગ (૧૩) ડરણ (૧૪) કડોડા (૧૫) બાલજીવાદા (૧૬) ડીથુયા.

નવસારી પ્રાંત—(૧) ગડત (૨) મરોડી (૩) સંદલપુર (૪) તુંડી (૫) પવસાણા સંસ્થા વિભાગ.

અમરેલી પ્રાંત—(૧) પાઠરસીયા

પટેલરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તકો અને સામયિકોની ભલામણની
પાત્રી નં. ૧૦ સને ૧૯૪૩-૪૪

ક્રમાંક	પુસ્તક વા સામયિકનું નામ	પ્રકાશક, કર્તા વા તંત્રી	કિંમત
૧	મરખો ઉછેર	જામશેદ જહાંગીરજી સાગર અનાવલ	૧-૮-૦ (પોસ્ટેજ ૦-૩-૦)
૨	Glimpses of the Baroda State & Who's-who	R. M. Dassi, Publishers:-Oriental Advertisers Bombay 7	Rs. 5/-
૩	રાસસરિતા ભા. ૧	સી. હનુમતી ધીરજીભાઈ દેસાઈ મુરત	૦-૮-૦
૪	„ ભા. ૨	„	૦-૧૦-૦
૫	બલુન પ્રવાસ	હરિહર પુસ્તકાલય, મુરત	૩-૦-૦
૬	હાસ્ય મંડિલ	„ „	૩-૦-૦
૭	પ્રજાપતિ સતો	સરસ્વતી પ્ર. મંદિર, બાવનગર	૧-૦-૦
૮	તે કેણુ ?	અક્ષિતભાઈ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૩-૦-૦
૯	યુગાન્તર (સાપ્તાહિક)	સંપાદક જગન્નાથ દેસાઈ દલાલ રફીટ, કોટ, મુંબઈ.	વાર્ષિક લવાજમ ૭-૦-૦

પટેલરા,
તા. ૮-૪-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

દૂરબીનમાંથી જીવાનાં ચિત્રોનાં કાર્ડ

દુનિયાની મુસાફરી (World Tour)	૧૦૦ નો સેટ રૂ.	૪૨-૦-૦
ન્યુયૉર્ક	૩૫ "	૧૫-૦-૦
બ્રિટિશ આઈલ્સ	૫૦ "	૨૨-૦-૦
જાપાન	૪૨ "	૨૨-૦-૦
ડેનમાર્ક	૨૫ "	૧૨-૦-૦
ચીન	૪૯ "	૨૨-૦-૦
પૉકેટ સ્ટ્રીરીઓસ્કોપ કાર્ડ્સ	૧૦ "	૨-૮-૦

ચિત્રકાર્ડ ઘણી ઓછી સંખ્યામાં મિલકે છે. પરદેશથી હવે વધારે સંખ્યામાં આવવાનો સંભવ ઓછો છે. તમારે જોઈતી નકલો સત્વર મંગાવી લ્યો; નહિ તો ખલાસ થયે નહિ મળતાં નિરાશ થવું પડશે.

ખાસ લાભ

અમૂલ્ય તક

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત ઘટાડેલી કિંમત

૧ વગર દોઢાનો વેધ (પરમથુ ઉપચારાત્મક પુસ્તક)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૨ પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા (વિવિધ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૩ વહુને શિખામણ (જીઓ માટે આરોગ્યસંગ્રહ)	૧-૦-૦	૦-૮-૦
૪ અ. સૌ. કુમારી (નાટક) બે. ચંદ્રવંત પંડ્યા	૧-૦-૦	૦-૧૦-૦
૫ મદન મંદિર (નાટક) "	...	૦-૧૦-૦ ૦-૬-૦
૬ વીર ગાર્ફિલ્ડ (જીવનચરિત્ર)	...	૧-૮-૦ ૧-૦-૦

આ ૭ પુસ્તકોના આખા સેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

છતાં પ્રચારને ખાતર માત્ર રૂ. ૪-૮-૦ માં મળશે.

પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ. આવી અમૂલ્ય તક રખે ગુમાવતા. આજે જ મંગાવો લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ બેઘમ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાળ—

ઠાંઇ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને શ્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, બલામણુ કરે છે. તેમને શ્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

શ્રીઓના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાયેલાં, વિદ્વાન શ્રીહિતૈષીઓની સીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા શુભકાલમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યાં છે, અને તે વાંચી તેમાંથી જોશ શરૂ કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક મુક્ત ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં શ્રીઓને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગ્રંથલ્લી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં. રૂ. ૫૦).

ચોડાંક નામો

માંદાની માવજત

રઝીયા ગેગમ

વિમાની ઓતાબાઈ

ભરતગ્રંથલ્લી

પારસી વાનીઓ

દક્ષિણી સંધ્યકળા

મુખી ઘર

સખીના પત્રો

સ્ટવનું શાસ્ત્ર

ગુણિયલ ગૃહિણી

રાણકદેવી

સતી જન્મમા

શિવાજીની બા

શ્રીદુદય

વગેરે. વગેરે.

આજે જ લખો:—ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

લાયબ્રેરી આ વિના અપૂર્ણ ન રહે.

શારદાપ્રસાદ વર્મા

કૃત

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને બીજાં નાટકો

શુજશતના આદ્ય સમાજસુધારકનું
અદ્વિતીય જીવન આલેખનું અને
જમાનાનો ચીતાર આપતાં ભજવવા
જેવાં સાત સુંદર નાટકો અને સંવાદો
પાકું પૂકું : કિં. રૂ. ૧-૪-૦

મંદિરને પગથિયે

ઠક્કપનાનાં ઉદ્વેગનો, કટાક્ષની કાતિલ
ઋણતાભર્યાં ગદ્યકાવ્યો અને આત્માની
કણ સમી વિચારકલિકાનો રૂપે રંગે
સોહામણો સંગ્રહ.....
એન્ટિક કામળ : કિં. રૂ. ૦-૮-૦

આશા

(મહાન રશિયન કલાકાર ટૂર્જનેવની રોમાયક કૃતિ)

પાને પાને યૌવનના ધબકાર ભરી, બાઈબહેનના હેતની, પ્રણયની નિરાશા,
સાક્ષ્ય ને નિષ્ફળતાની ઊર્મિંગીત સમી વાર્તા. કિં. રૂ. ૧-૪-૦

ઉઘડતી આંખ

લેખક : ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંથ્યા એમ એ મી ટી

નવા અને જૂના જમાનાના મિલન અને અણમણીની રસ અને રહસ્યભરી નવલકથા
એન્ટિક કામળ : પાકું પૂકું : ૩૦૦ પાન : કિં. રૂ. ૩-૮-૦

ફોરમ આપણા મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો ને જિજ્ઞાસા જગવે એવી એકસો
ચરિત્રકથાનો સચિત્ર બાર ચોપડીઓ કિં. ૩-૮-૦

અમર મહાજનો કમાલ આતા વુક, એક્સિન, માકોની, કહુરી, પારટર વગેરે
દેસ દેશના મહાપુરુષો વૈદ્યાનિકો વગેરે બાગ મંપૂર્ણ જીવનચરિત્રોની
સચિત્ર બે પાકી બીધણીની ચોપડીઓ..... રૂ. ૨-૦-૦

પુરાણના પાત્રો સાતથી દસ વર્ષના બાળકો માટે સરલ શૈલીમાં લખાયેલાં, રામ,
સીતા, શ્રીકૃષ્ણ, હનુમાન વગેરે પુરાણનાં પ્રેરક ચરિત્રોની સચિત્ર
પાંચ ચોપડીઓ... કિં. ૦-૧૩-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સૂરત

દરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય — નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો —

અધિકાર :	(૨૧. નાનાયણ બટ્ટાચાર્ય)	૩-૮-૦
સુરમા :	(" " ")	૩-૦-૦
વંચિતા :	(શ્રી. અનુરૂપાદેવી)	૩-૮-૦
ધરિત્રી :	(શ્રી. પ્રેમશંકર હ. બટ્ટ)	૩-૦-૦
દેશવટો :	(ભાગ ૧-૨ (' ભારદ્વાજ ')	૫-૮-૦
વિશાલબા :	(ધીરુભાઈ બટ્ટ)	૨-૦-૦
વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે :	(રવિશંકર મહેતા, ધનવંત ઝોલા)	૨-૮-૦
સમાજવાદ :	સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ)	૨-૦-૦
Gandhi Is India :	(V. V. M.)	૧-૧૨-૦

: પ્રકાશક :

સી. શાન્તિલાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨.

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્ર :

૧. જડોદરા રાજ્યના ફેળવણી ખાતાએ શાળાઓમાં ધનામ અને પુસ્તકાલયો માટે અને પુસ્તકાલય ખાતાએ લઘામ પુસ્તકાલયો માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.

૨ મુંબઈ મહાસાના સરકારી ફેળવણી ખાતાએ રૂઢીઓની વિદ્યાર્થીઓની લાયબ્રેરીઓ માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.

૩ આ પુસ્તકના પહેલા અને બીજા ભાગની રૂપ (ખર્ચીસ) નકલો જડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરે અને ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની ગુજરાત વનિકયુલર સોસાયટીએ હસ્તેજન માટે ખરીદી છે.

૪ આ પુસ્તક માટે ' કચ્છ હુન્નરકલ્પોત ' પ્રદર્શનમંચી ' પ્રમાણપત્ર (Certificate of Merit) મળ્યું છે.

૫ આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આલ્ફર્દમાં મળેલી બીજી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે સારા પુસ્તકોમાં ગણ્યા છે.

૬ આ પુસ્તકની ઉત્તમતા માટે અનેક મુદ્રણિય સામયિક પત્રોએ સારામાં સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.

વધુ ખાતરી માટે બીજા અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો.

ધરબેમાં પેસા કમાવા આજેજ મંગાવો !

કચ્છ લેખારી મંડળના પ્રમુખ,

શ્રી. હુન્નરશી ધરમશી સંપત્તે લખેલા

" આયુષ " સાથે

નફાકારક હુન્નરો

ભાગ ૧-૨-૩

નિષ્ક્રાંતો અને અનુભવીઓએ લખેલા વિવિધ ભરોસાપાત્ર હુન્નરોથી ભરપૂર પુસ્તક

૭૫૦ પાનાં, ઉમદા ભદ્રા ભૈદિક ભાજન, યાચીય

ચક્ર સુરેશ છપાઈ અને આકર્ષક ગ્રેડઅપ

કિંમત ૭ (સાત) રૂપિયા

(વી. પી. ધી રજાલખર્ચ ૧૩ આના બદલ)

મંગાવવા માટે લખો—

સંચાલક : શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા

નંબર ૩ ચોક બજાર,

... : ચોરટ સિતુમરા (અંબાર-૬૨૭).

કવિ શ્રી ન્હાના લાલનાં સાહિત્ય સર્જના

મજબૂત અને મનોહર બાંધણીમાં પહેલીજ વાર

એકઠા બંધાવેલા ગ્રંથોના સેટ

કેટલાંક ઠાવ્યો

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૪-૦

ન્હાના ન્હાના રાસ

ભા. ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૪-૧૨

ઈ ન્હુ કું આ ર

અંક ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૫-૦

જે સમસ્યોડી અનુવાદો : મૂળ સંસ્કૃત સાથે

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા : ઉપનિષદ્ પંચક

(પદ્ય, કેત, ઠક, પ્રશ્ન અને મૂંડક) રૂા. ૪-૦

કા વ્ય પં ચ ક

પાનેતર - સોહાગય - દરિદ્રધન

વેણુવિહાર - મહેરામણનાં મોતી

રૂા. ૩-૦

મહાકવિ કાસિદાસના જે સમસ્યોડી

અનુવાદો શકુંતલાનું સંભારણું

અને મેઘદૂત (મૂળ સાથે)

રૂા. ૩-૦

બાદશાહનામું ૩-૪

શાહાનશાહ બઝખરશાહ અને

જહાંગીર-નૂરજહાન રૂા. ૬-૦

જ્યાજ્યાન્ત : ગોપિકા અને

વિશ્વગીતા - રૂા. ૫-૦

કું રુ હો ત્ર : સ હા ઠા વ્ય

સંપૂર્ણ બારે ઠાંડ રૂા. ૧૦-૦

જગત્પ્રેરણા

સંસાર અને સન્પ્રાસનો મુંદર સમન્વય કરતું

કવિશ્રીતું તદ્દત નવું નાટક : સરસ રૂપરંગમાં

રૂપીઆ નણુ

શ્રીન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ : બુક સેલર્સ : મુંબઈ-૨

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

અપર્ણા

બકુરાણી

‘ગુરુસ્વામી’

કં લં ક

ક્યારે છૂટશે ?

દશમ સ્કંધ

થાકા વિવેચનલેખો

મહેતા સંગીત શિક્ષક

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

કિ તા ખં ધ ર : બુક્સેલર્સ—પબ્લીશર્સ : રા જ કો ટ.

શ્રી. મુદ્દલે તેષાર કરેલી, મણેલી નારીના અલતન પ્રશ્નને છણ્ણી સ્સમરપૂર નવલકથા. રા. ૩-૦-૦

શ્રી. નારાયણબાણુની એ નવી નવલકથા. રા. ૩-૦-૦

અનુ. ‘મુદ્દલ’ નારીહલવના અમંવેષક વ્યથાના દર્દભયો પ્રસંગો, માનવતા અને મુદ્દસંસારની અપૂર્વ છબી આ બન્ને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે. રા. ૨-૮-૦

સે. શ્રી. લોગવ. છતિહાસ અને સંવેદન પર રચાયેલી નવલકથા. રા. ૨-૦-૦

સે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર કોશી. આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને સ્પર્શતી નવી નવલકથા. રા. ૩-૦-૦

સે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર કોશી સામાજિક વાતોસંગ્રહ. રા. ૨-૦-૦

મહાકવિ ત્રિમાનદકૃત અખ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનસુખ-લાલ ઝવેરી વિરૂત કૃષોદ્ધાત તથા તવસ્પર્શી દિપ્તિભામાં ‘દશમ-સ્કંધ’ના રહસ્યસ્થાનો પર રસોદ્ધોષક પ્રકાશ નાખે છે. રા. ૩-૦-૦

પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી રા. ૨-૮-૦

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે. પ્રયોજક ગોર્વીંદજી મહેતા ઘેર મેઠા હારમોનિયમ શીખવાની સહેલી પદ્ધતિ તથા ૨૬૦ ગાયનોના નોટેશન કૃત પૃષ્ઠ ૭૦૦. રા. ૪-૧૨-૦

Rs. 5-0-0

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

ભારેભાર ચિત્રોવાળાં, છ થી પંદર વર્ષનાં બાલકો માટેનાં
નીચેનાં પુસ્તકો વિના દોઈપણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“ પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે
તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં
પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાળકમાં બાળકો અને પ્રૌઢો
સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે
જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાણે
અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે શુભતા. ”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જુલાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના કથાનમ
રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં ‘બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો’ વસાવો.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છથી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાનું વાચન રૂ. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન :
બે મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન :
આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જુલાઈ ૧૯૪૩
ના અંકની જાહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૩૧ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

‘सम्पु’ साहित्य वर्धक कार्यालयना।

उत्तम ग्रंथो

ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

શ્રીમદ્ ભાગવત-એ અંથમા, ૨૭ ચિત્રો ૮-૦
માનસ રામાયણ-એ અંથમા, ૩૦ ચિત્રો ૭-૦
પુલ્હીકૃત રામાયણ-એ અંથમા, ૩૬ ચિત્રો ૭-૮
વાલ્મીકિ રામાયણ-એક અંથમા, ૩૭ ચિત્રો ૬-૮
ભગવતી (દેવી) ભાગવત-આવૃત્તિ ૨ છ ૬-૦
મનુસ્મૃતિ-સરળ ભાષાતર મૂળ શ્લોકો સહિત ૩-૦
આખ્યાનમાળા-અંથ ૧ લોટી તથા ૨ લે ૬-૦
વૈદિક વિનય-૩૬૦ વેદમત્રો પ્રાચીનાઓ રૂપે ૩-૧૨
ઉપદેશસારસંગ્રહ-મં તિરુવલ્લુવરના ૬૦ ૧-૮
દ્વંચતરંગ અને છાંદોજ્ઞાની ગો ... ૧-૦
આયંધર્મનીતિ ને ચાલુક્યનીતિસારં ૦-૮
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા . . . ૪-૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા-નીલકંઠી ટીકા ૧-૧૦
શ્રીભગવદ્ગીતા-આવૃત્તિ ૧૬ મી ... ૦-૭
શ્રીભગવદ્ગીતા-આવૃત્તિ ૨૦ મી ... ૦-૪
શ્રીપંચરત્નગીતા-મોટા અક્ષરોમાં ... ૧-૧૦

સંપૂર્ણ મહાભારત—દળદાર સાત ગ્રંથો, ૭૫×૧૦નાં પાન ૫૨૦૦, ૨૮ ચિત્રો ...	૪૫-૦
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ મહારામૈયણ—ચાર ભાગનાં કદ ૭૫×૧૦ નાં પાન ૧૬૦૦ ...	૧૨-૦
અખાની વાણી—કદળ શબ્દોના અર્થ સાથેની અને સુધારાવાળી નવી આવૃત્તિ ...	૩-૦
ગુજરાતની ગઝલો—દી. બ. કૃષ્ણલાલ ગો. ગવેરી ...	૧-૦
તુકડી ગદ્ય—સત તુકારામના પસંદ કરેલા ટૂંકાક મગડી અભ ગોનો સંગ્રહ ...	૦-૫
ઉપનિષદો—ભાગ ૧લો તથા ૨લો—૧૧૨ ઉપનિષદોનું સગળ ભાષાતર ...	૪-૫
ભિરખલ અને ઊજાઓ—લેખક શ્રી. જ્યોતીર્દ દ. દવે ...	૧-૨
સાહિત્યપ્રારંભિકા—શ્રી. હિમતલાલ ગ. અગરિયા ...	૧-૦
હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના—(શ્રી. મનુ સુબ્રેહમ્ની પ્રસ્તાવના સાથે) ...	૦-૮
દત્ત અને પરશુરામ—સ્વામી કૃષ્ણાત્મજી ૧૨-૦ ગમકૃષ્ણકથામૃત-આવૃત્તિ ૩ જી	૫-૦
સંસારમા સુખ ક્યાં છે?—વા. મો. શાહકૃત ૧-૦ દીવાને સાગર	૩-૮
આર્યોના સંસ્કાર—સ્વામી માધવતીર્થજી ૨-૦ કન્દની લોકવાર્તા—હ. ૦ ધ. ૦ સ પટ ૨-૦	
તું કોણ?—સ્વામી માધવતીર્થજી ૨-૦-૦ કલ્યાણમઝી—હ. ૦ ધ. ૦ સ પટકૃત ૧-૦	
શ્વન્મુક્તિવિયેક—સ્વામી વિદ્યારમ્યકૃત ૧-૪-૦ અષ્ટાવક ગીતા—સગલ અર્થ સાથે ૦-૦	
આત્મરામાયણ—વેદાંતનો સરળ ગ્રંથ ... ૦-૧૨-૦	પરમાત્મની પ્રાપ્તિ—ધીરજલાલ સાંકળિયા (લેખ્યો જરૂર વસાવે) ૧-

સંપૂર્ણ મહાભારત

૭ દળદાર ગ્રંથોમાં, : મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૪૫)

કદ ઈંચ ૭૫×૧૦નાં પાન ૫૨૦૦, ચિત્રો ૨૮, મજબૂત પાકાં પૂઠાં

મહાત્મા ગાંધીજી શું કહે છે?

“મહાભારતને અમૂલ્ય રત્નોની એકાદ અખર ખાણ માથે જ સરખાવી ગણાય; એ ખાણને જેમ જેમ વધુ ઊંડી ખોદીએ છીએ તેમ તેમ તેમાંથી વધારે કીમતી જવાહિરો નીકળે છે.”

● તમે મહાભારત વસાવ્યું છે? તે સિવાય તમારી લાયબ્રેરી અધૂરી ગણાશે. આ ગ્રંથ વિશ્વસાહિત્યમાં સુક્રુટમણિરૂપ છે.

● આર્યજાતિના સાહિત્યનો રત્નાકર, લૌકિક અને પારલૌકિક જ્ઞાન તથા સુખને માટે ખીજો ગ્રંથ જેવાની જરૂર રહેતી નથી.

● શુભાર, હારય, હરણ, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક, અદ્યુત, શાંત વગેરે રસોનું આનંવાદન કરાવતા આ મહાન ગ્રંથને આજે જ વસાવી લો.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય}

ઠેકાણુ ભદ્ર પારો, અમદાવાદ અને કાલપાદેવીરાટ, દાયાબિલ્ડિંગ મુંબઈ

== છેલ્લાં નવાં પુસ્તકો ==

પ્રભુતામાં પગલાં

૨

બીજા વાતો

રૂ. ૩-૮-૦

ધૂમકેતુ, રમણલાલ દેસાઈ, ઝવેરચંદ મેઘાણી, રામનારાયણ પાઠક, પનાલાલ પટેલ, અસ્ત ફરીર, હિમાચંદર ભેશી, છત્રુભાઈ મહેતા વગેરે ગુજરાતના લખ્ધ-પ્રતિષ્ઠિત નવલિકાકારોનો અગ્રેષ્ઠ નવો વાર્તાસંગ્રહ

✽

ચિત્રલેખા

રૂ. ૩-૮-૦

કર્તા : ભગવતીચરણ વર્મા
અનુવાદક : રમણીક મેઘાણી.

હિંદી સાહિત્યની સર્વશ્રેષ્ઠ આ સળંગ નવલકથામાં ચિત્રલેખાના નૃત્ય ને સંગીતના સૂર સંભળાય છે.

નર્તકી

[ભાગ ૧-૨ સાથે]

રૂ. ૫-૮-૦

એકી બેઠકે જ વાંચવી ગમે તેવી સળંગ નવલકથા : ગુજરાતના બાણીતા સાક્ષર નવલરામ ત્રિવેદીએ આ ગ્રન્થની ઉત્તમતાની સુકતકંઠે પ્રશંસા કરી છે.

✽

ખાલી ખોળો

રૂ. ૨-૮-૦

✽

ભારતી

રૂ. ૨-૮-૦

હિંદુસ્થાન પ્રભામિત્રના તંત્રી શ્રી. સીતારામ શર્માએ લખેલી છેલ્લી બે નવીન સાહિત્યકૃતિ

આજે જ મંગાવો

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુક સેલર્સ : : ૫૫લી શર્સ

૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુંબર્ધ-૨

આ માસિક વગેરેમાં 'ધી હુદાબામિત્ર પ્રિ. પ્રેસ' માં અમાવાય વિ. ઠક્કરે પ્રસ્તાવિત સ. સ મંડળ લિંગે મારે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૫-૪૪

ભ રૂમ રે ખા

ગુજરાતના એક જાનકારને કુટુંબના કિસ્મા પરથી લખાવવી શ્રી. સુનીલાલ વ. ગાહરુત નવી સાંસારિક નવલકથા : પાત્રોને યોગિની કામ, તે મૂલ્ય જ રહેતો. કિં. રૂ. ૩૫.

રંગતરંગ : ભાગ પ્રાંચમા

જ્યોતીન્દ્ર દવે દ્વિત

હાસ્ય અભિનો : કિં. રૂ. ૧૫

પ્રણય અને પરિણય

નવલકથાની પ્રતો હવે જુજ ગદી છે.

કિંમત રૂ. ૩૫.

રૂપાનો ઘંટ

લક્ષ્મીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ વર્ષાગાન ચાહની રંગ, રસ, કુમાર-લરી મુદર નવલિકાઓનો રૂપાનો સંગ્રહ એકેકથી ચંદિયાતી પાતાઓ, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર આગે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૩૫.

જગતના અરણ્યમાં

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમા શાંતિ મિચતા, મનોરમ શૈલીથી લખા-યલા રમિક દમો-નિમંધો-નિરીક્ષણો, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર આગે.

કાપડી જ નકસો છાપી છે

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૧૫ રૂ.

અપવાસ દ્વારા આરોગ્ય : કિં. રૂ. ૧૫ રૂ.

મોટીવ બાળમાસિક ૨-૮-૦ મોટીવ બાળઅભ્યાસિક ૬-૦-૦

હાસ્યમૂર્તિ શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે દ્વિત રંગતરંગ પ્રાંચ ભાગ ૮-૧૨-૦

બાલોદાનમાળા (૮૦ પૃ) ૩૦-૮-૦ ચાલો વાળવીએ (૧૨ પૃ) ૬-૦-૦

બકોર પટેલ (૨૦ પૃ) ૭-૦-૦ બે વાંદ્યુમાં પાકું પૂઠું ૬-૦-૦

જગજીવ

પુસ્તક ૧૬૩

ગુન-૧૬૪૪

અંક ૬ હો

એનું સાર્થક કંધારે ?

સંગીત, સાહિત્ય, ચિત્ર, નૃત્ય, શિક્ષણ એ બધાં મનુષ્યના જીવનને મુંઢવે બનાવવા માટે છે; કેવળ વિલાસ એ એના હેતુ નથી. જ્યારે જ્યારે કળાને ઉચ્ચ આદર્શોથી છૂટી પાડવામાં આવી છે ત્યારે એણે પ્રત્યક્ષેના નાશ કર્યો છે.

સાહિત્ય પણ પ્રત્યક્ષજીવનનું હિતેશાં અવલોકન કરે, એના આદર્શોને સાથે અને ઉત્તરોત્તર પ્રલંબી રાજકીય, સામાજિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ માટે પ્રવૃત્ત રહે તે જ એના અસ્તિત્વનું પ્રયોજન છે. વિદ્યા પણ કેવળ વિલાસ માટે નથી.

આમ ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન, કવિતા અને કળા માણસોનું ઐતિહિક જીવન સુધારે તે માટે છે

* * *

સાક્ષરો અને તત્ત્વજ્ઞાનીઓ જે મામલામાં રહેતા હોય તે મામલા પાવન થઈ જવું જોઈએ. મહાત્મા ગાંધીએ સાહિત્ય પરિષદ વખતે કહ્યું હતું કે મારી પટ્ટાશમાં રહેનારા કેશિયાઓ હજી અપશબ્દો બોલે છે અને નરસિંહરાવભાઈ કવિ શાના ? એ પાક્યનો ગર્મ સાચો છે.

કવિ કે તત્ત્વજ્ઞાની જ્યાં રહે ત્યાં સ્વચ્છતા હોય, કહેશ-કંકાસ દૂર રહે; બ્યાપાર-ધંધામાં આમાણિકપણું આવે; ત્યાંની લોકલ બોલ પ્રતીતિ એવા અર્થે જ કામ કરે. ત્યાંના શિક્ષકોની નિશાળો મુંઢવ થઈ જાય-ત્યારે એમના જ્ઞાનનું માર્થકય છે. કેવળ યોગ માણસો એમની વાત સમજે, સંસારના પ્રવાહથી એ દૂર જ રહેતા હોય; નિત્યજીવનમાં એ દોરવણી ન આપી શકે, તે એવા જ્ઞાનીને લોકો મૂર્ખ વેદિયા, કે ગાંડા એવા જ ગમજશે.

ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ

: વાર્ષિક લઘુજન :

શ. ૩-૮-૦

પરદેશ શ. ૫-૦-૦

પુસ્તક નંબર શ. ૦-૧-૬

: બ્યવસ્થાપક :

જીભાઈ નારણભાઈ અમીન (બી. કૉમ)

: તંત્રી :

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

મણિલાલ પ્રભાકર બ્યાસ

દરેક ઘરમાં વસાવવા લાયક સંસ્કારી પુસ્તકો

કુળરશી ૫- સંપત્તિનાં
અન્યરતો.

જર્મનીની ૩૧.
આત્મકથા ૪- ૪-૦
ઘરની રાણી ૬-૧૨-૦
સંસ્કારલક્ષ્મી ૬-૧૨-૦
જીવનસાથી ૪-૪-૦
ભવિષ્યવાણી

૩૧. ૬૧૧૧ વી. પી. દસ આના
તમારું ને તમારું કુટુંબી-
ઓનું કિંમત આ પુસ્તક
દ્વારા ઘેરમાં જાણી દેશે.

*
આધુનિક વ્યાપાર મિત્ર
૩૧. ૬-૦-૦

ભારત જનની

કસ્તુરબા

સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર

બા અને બાપુની છ તસ્વીરો

તથા ગાંધીજીના મનોમન્યને તાદરૂપ કરતાં
શ્રી. કતુ દેસાઈનાં ચિત્રો અને સ્વ. પૂ. કસ્તુરબા-
નાં સંપૂર્ણ જીવનની રૂપરેખા રજૂ કરતી
આ અવધ્ય પુરિતક આજે જ વસાવી દેશે.
કિંમત રૂ. ૧૧ વી. પી. ૦૧

ભાગ્યોદય

યાને

વ્યાપારી ભવિષ્ય

૩. ૫-૦-૦ વી. પી. દસ આ-
તમારા ભાગ્યમાં શું હુપસું
છે ? તે આ પુસ્તક દ્વારા
જાણો. ૧૯૪૪ની સાલનો
માસવાર વરતારો. ૩, સોનુ,
ચાંદી, શેર, અળસી, ખીસી
વિગેરે બજારોની તેજમ દી-
ની સાચી રૂપ રીપરોત
વેચારીને હિપચોગી એવા
જ્યોતિષના દરેકે દરેક
વિષયો આ ગ્રંથમાં
આપવામાં આવ્યા છે.

છેલ્લાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો

આધુનિક વ્યાપાર મિત્ર ૬-૦-૦
કસ્તુરબા ૧-૮-૦
સાધના ૨-૦-૦
બાપુન પ્રવાસ ૩-૦-૦
હાસ્ય મંડીલ ૩-૦-૦
ક્રાંતિ ૨-૦-૦
જીવન ૫-૮-૦
જીવન ૩-૮-૦
તમાં પગલાં
અને ખીજ વાતો ૩-૮-૦
જીવન ૩-૦-૦
ગરુડાર ૩-૦-૦
શ્રીમતી સીતા ૩-૮-૦
અભિમાન ૩-૦-૦
શરદ્વાણી ૨-૦-૦
ભારતી ૨-૮-૦

ખાલી ખોળો ૨- ૮-૦
જર્મનીની આત્મકથા ૪- ૪-૦
ધર્મોનું મિલન ૫- ૦-૦
ગાંધીજીને જગવંદના ૨-૧૨-૦
બકિતપ્રભા યાને તે કોણ ૩-૦-૦
શ્રી લક્ષ્મીસાધના ૧- ૪-૦
શ્રી શકિતમદિમા ૧- ૮-૦
પ્રજ્ઞાનાં પારાં ૧- ૪-૦
તારામતી ૧- ૪-૦
જીવનસાથી ૪- ૪-૦
ઘરની રાણી ૬-૧૨-૦
સંસ્કારલક્ષ્મી ૬-૧૨-૦
ભાતભાતનું ભરતકામ ૧- ૦-૦
આત્મપ્રાર્થના ૧-૨ ૬- ૦-૦
માનવદેવતા ૧- ૮-૦

બંગાળી જીવન અને
સાહિત્ય ૧- ૦-૦
વ્યાપારી ભવિષ્ય
યાને ભાગ્યોદય ૫- ૦-૦
ભવિષ્યવાણી ૬-૧૨-૦
હાથની ખાખ ૫- ૦-૦
શરીર સામુદ્રિક ૩- ૦-૦
પ્રમાણો બાદ ૩- ૦-૦
રતની અને ખીજ વાતો ૧- ૪-૦
પ્રતોદસન ૩- ૦-૦
વનિતા વિનોદ ૩- ૮-૦
ભાઈમહેન ૩- ૮-૦
ભાભી ૩- ૮-૦
એને ચરણે ૧- ૪-૦
લગ્નનો આનંદ ૩-૧૨-૦
વાતચાપન કામગીર ૬-૧૨-૦

આજના કપરા કાળમાં ત્યારે કાળગી અતિ દારણુ ખેંચ અને મોંઘવારી ચાલી રહી છે ત્યારે પણ
આવાં ઉત્તમ કૃતિનાં તમાં પ્રકાશનો રજુ કરવામાં આવેલ છે તે ખરેખર પ્રશંસા અને અભિનંદનપાત્ર છે.

— આપનો સેટ આજે જ વસાવી દેશે. લખો યા મળો —

એન. એમ. ઈસ્કર એન્ડ કું.

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ
૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

નવા વરસમાં તમારી લાયબ્રેરીમાં નીચેનાં પુસ્તકો તથા માસિક વેસાવી હોયો
એક આર્ટિસ્ટ રાજવીના જીવનની આબેહૂમ ઝાંખી કરાવતો સુંદર ચરિત્રગ્રંથ

શ્રી મંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

૮૦૦ પાનાના
હાથે દોરે પ્રથમ

ભાગ ૧-૨

મૂલ્ય બેન્ને લાગતા
રૂ. ૩-૧૨-૦

દે. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજના બાદશાહી અવસાન પર્યંતના

વિવિધ પ્રસંગો બાજુવા, આ પ્રથમથી તમારે વસાવવો જ સહો.

સંખ્યાબંધ ફોટો-ચિત્રો અને આર્ટ પોર્ટોના સુશોભન સહિત

૨૦ વર્ષથી સ્ત્રીવિપયોગી વિષયોએ ૨૦

કરજી ગુજરાતનું આજેકે સાપ્તિક પત્ર

ગુણસુન્દરી

તંત્રી : શ્રી. જયવતી દેસાઈ
વાર્ષિક લવાજમ : હિદમાં રૂ. ૪૫ : પરદેશ સિલિંગ ૧૦

આજકે ન થયા હો તો આજે જ લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો.

વ્યવસ્થાપક, “ગુણસુન્દરી”, ૦/૦ હુડાણાચિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

ગુજરાત અને એના સીમાપ્રાંતોના પરમારો
અને ઓહાણોના વીરતા અને નેક-ટેકના
ઇતિહાસનું મૂલં સ્વરૂપ હૂબહૂ રીતે રજૂ
કરતો વાતોનો અનોખો ઐતિહાસિક ગ્રંથ

પરમાર ધારાવર્ધિવ

ભાગ ૧-૨]

[મૂલ્ય રૂ. ૮]

બલહકખંડા દેવડા

ભાગ ૧-૨

મૂલ્ય રૂ. ૬૫

આ ઐતિહાસિક નવલને દરેક પુસ્તકાલયે
વસાવવી જ પડશે.

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાના ઇતિહાસ
બાજુવા માટે વસાવો

મહાસભાના ઇતિહાસ

ભાગ ૧-૨-૩

મૂલ્ય ત્રણે લાગતા રૂ. ૧૧)

ગુજરાતનાં બે મહાનગરો

વડોદરા અને સૂરત

મૂલ્ય ૦-૮-૦

ભા. ૧-૨ મૂલ્ય રૂ. ૧)

બાળકો અને મોટેરોને આ બે મહાનગરો-
નો અસ્થિત્ય રસમય શૈલીએ આપે છે.

મંગાવવા માટે આજેજ લખો: હુડાણાચિત્ર પ્રિ. પ્રેસ-રાવપુરા, વડોદરા.

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં પ્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રજાની વિવિધતા છે, જીવનનો ધબકાર છે, સૈદ્ધિની તબીબતા છે, તમારી કાયદેસરનાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિવડશે.

નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ કાંટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામડું જ્યાં લેખક : રતિલાલ અઢાણી	૩-૦-૦
પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને ઊછી વાતો લેખિકા : લાલુજીભેન મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૬ દવાનો છેલ્લો ઘુંટડો		
અને કુદરતી સારવાર લેખક : ભૂપતરાય દવે	૨-૧૨-૦	
૭ દૂધ : મૃત્યુલોકનું અમૃત લેખક : કાંતિલાલ શાહ	૨-૦-૦	

જીવેશનસંગ્રહ

૮ નિકષરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ	૨-૮-૦
	આ ઉપરાંત	
૯ હાસ્યાધના	લેખક : સોપાન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	અનુ. ભોમીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦
૧૧ હિંદ વિશ્વયુદ્ધના વચનમાં કુંગરમ્મી સંપદ		૧-૦-૦
૧૨ ૧૯૪૩નાં પગરણ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીની યજ્ઞજ્વાળા	કરચનદાસ માલેક	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં બધાં જ પુસ્તકોની સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકલયે એ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવચંદના'ની સામંજસની	
૧૯૪૩-૪૪]	પાકું પૂકું. દિરંગી જેકેટ રૂ. ૭-૮-૦	
	પો. રૂ. ૧-૦-૦	

૨ પારિભાષિક જ્ઞાનકોષ	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાખોરોમાં	
[સંજ્ઞકારણ]	તો હોયું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦	

ભારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મોટા સ્ટ્રીટ, કોટ-મુંબાઈ.
૧૬, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ.

ખરેખર સરસ !

“ પ્રતિમા જતા છેલ્લા ચારે અંક ભેગા. ઉત્તરોત્તર સમૃદ્ધ થતા આ માસિક માટે ગુજરાતનાં એકેએક ઘરમાં, એકેએક સ્કૂલ-નિશાળ ને કોલેજમાં-અને પ્રત્યેક લાયબ્રેરીમાં સ્થાન છે ન. મારું ચાલતું હોય તો ફરેક ગુજરાતીને આ માસિકના આહક થવા કહું. કારણ કે સર્વદેશીય સાહિત્ય ને સંસ્કારલક્ષી લેખન ઉપરાંત ડૉ. પાંચમાં આરંભથી નં સુંદર સેટપુસ્તક આપી માસિકને ખૂબ જ સસ્તું ને સર્વલોભ્ય બનાવ્યું છે. માસિક ખરેખર સરસ ને સુંદર છે.

“ મને ખાતરી છે કે ગુજરાત એને ઉલટસેર વધાતી લેશે. ”

(એક અભિપ્રાય)

પ્રતિમા

તંત્રીઓ :

શ્રી. મોહનલાલ મહેતા

(સોપાન)

શ્રી. કાન્તિલાલ હ. પરીખ

તમે હજી સુધી ‘પ્રતિમા’ના ગ્રાહક ન થયા હોય તો ડૉ. પાંચનું મનીઓર્ડર આજે જ કરો-એટપુસ્તક ને બાર અંકો મેળવો.

વ ડો દ રા રા ન્ય નાં
પુસ્તકાલયો માટે
મંજૂર થઈ ગયું છે.

— લખો —

જીવન સાહિત્ય મંદિર

અંજાવાડી, કાલણદેવી રોડ, સુભાષ-૨.

શ્રી. કરસનદાસ માલુક (વૈજ્ઞાનિક)નો અભિનંદન વાર્તાસંગ્રહ

‘ માસિની ’ પ્રગટ થઈ ચૂક્યો છે.

સુંદર ઉકાવ : કિંમત : રૂ. ૨-૮-૦ : સરસ સાહિત્ય

લાંચબેરીની શોભા સભા નવાં પ્રકાશનો

ઉત્તમ પ્રકાશનો

સૌરિન્દ્ર બાબુ

લાલ આદીનો રસ્તો	૨-૮
નારી	૨-૮
નિરૂપમા	૨-૮
સુકાપંખી	૨-૮
ગૃહસ્થબા	૨-૮
મમતા	૨-૦
વિમાતા	૨-૮
રાજરાણી	૨-૦

સુધુવંતરાય આચાર્ય

કોમી કિતાબ	૧-૮
વિરાટનો અખેલો	૧-૪
ભરમાંગના	૨-૦
કોણુ ગુન્હેગાર	૧-૦
હાસ્યવિલાપ 'મરતકીર'	૩-૦
ત્રિભેટો 'ધૂમકેતુ'	૧-૮
"	૧-૪
નંદિતા સુરેશ ગાધી	૧-૮
ગામધણી મી. સુલર	૨-૦
વિભંગકેસા દુર્ગેશ શુક્લ	૧-૮
સંહાર 'ખલીલ'	૨-૮
ગૃહલક્ષ્મી પ્ર. ધક્ષાલાલ	૧-૦

અદ્વૈત્ય માનવી

શ્રી. એચ. જી. વેલ્સ
અંગ્રેજી સાહિત્યમાં નવી જ ભાત પાડતી વૈજ્ઞાનિક
નવલકથાનો અનુવાદ ૩-૦-૦

વિકાસ

શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન સાહે
સામાજિક પ્રશ્નો પર પ્રકાશ પાડતી અનુભવી
નવલકથાકારની નવલકથા ૩-૦-૦

રૂપરાણી

અનુ. શ્રી. વલ્લુ કોટક
અમેરિકન નર્તકી દેસાડોરા કંઠનવી આત્મકથાનો
ગૂજરાતી અનુવાદ. ૩-૦-૦

નિવેદિતા

શ્રી. સુધુવંતરાય આચાર્ય
સામાજિક બળાબળોની સામે સમગ્ર જાતીએ
અનુભવી એક તપકતા નારીની કહાણી: ૩-૦-૦

નયના

શ્રી. રસિકલાલ જોષી
નવા અને જૂના જમાનાના વિચારોનું મિલન અને
તેની અવગમણની રહસ્યમયી નવલકથા ૩-૦-૦

પ્રથમ આપાદ

શ્રી. નિરૂલાલ દેસાઈ
સમાજના અનેક પ્રશ્નો પર વેધક પ્રકાશ પાડતી
નવલિકાઓનો સંગ્રહ ૨-૦-૦

કાંતિની ઝાલરી

પોતાની સ્વાધીનતા માટે લડેલી બહાદુર પ્રજાની
બૌદ્ધિકાલિન નવલકથા ૩-૦-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

શ્રી. શાંતિલાલની કૃતિ. મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુટે પુસ્તકાલય સ.સ.મ. વિ.
મિન્સેસ સ્ટ્રીટ: સુબર્ધર ત્રણ દરવાજા : સ્વમદાવાદ રાવપુરા : વડોદરા
બીજા બજારીતા કુકમેલસને ત્યાં મળશે.

પૂ. ગાંધીજીના આદર્શને અનુચોદન આપતા ગ્રંથો

બ્રહ્મચર્યચિન્તાસા

રા. જટારાંકર નાંદી
એક અભિપ્રાયઃ બ્રહ્મચર્યનો શાસ્ત્રીય અને ઐતિ-
હાસિક વિચાર સરળતાથી અને વિગતવાર રજૂ
કરતું શ્રી. જટારાંકર નાંદીજી આ બૃહદ્દુષ્ટરતક
પ્રણી મનન કરવાયોગ્ય બાજુ રજૂ કરે છે. એના
વાંચનથી લાભ જ મશે. —રમણલાલ વ. દેસાઈ
કિંમત : રૂ-૮-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સ્વતંત્ર ભારત

સાધરણ કુશરશી ધરમટી સંપદ
: આદેશ આપે છે :
પરભીન ભારતની અંજીશો તોડવા : ઉદ્દેશ્ય કરે.
વ્યાપારની ચાવી હાથમાં રાખી દેશમાં જ રાખો :
દેશની સમૃદ્ધિ
થોડા અભિપ્રાય—
આવા ગ્રંથ અનેક રીતે ઉપયોગી બની રહે છે.
અભ્યાસીઓ અને પુસ્તકાલયો વસાવી છે. 'હાંડિઓ'
આ પુસ્તકમાંથી યશ્વિ આરી માહિતીઓ મળે છે.
'એ થડી ચોળ'
કિંમત : રૂ-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૦-૭-૦

સૃષ્ટિવાદ

પં. મુનિશ્રી રતનચંદ્રભટ્ટ મહારાજ
અને 'જગતનો કર્તા કયો છે (૧) અને જીવોના
ઈશ્વર સત્કાર્ય-અપકાર્યનો નિર્ણય કયો છે (૨)
આ રીતે ઈશ્વરનું સૃષ્ટિકર્તા પદ અને
જગન્નિર્ણયતા પદ જનતાને નિશ્ચિય અને
કિંમત પ્રમાણી બનાવવામાં મારણસૂત્ર થાય છે
રા. રૂ-૦-૦ અને પુરુષાર્થોને તે જોણ બતાવે છે. "
વી. પી. ખર્ચ આ વિચારો પર ક્ષણ પ્રકાશ પાડતું
રા. ૦-૭-૦ આ આધ્યાત્મિક વિદ્યાન મુનિશ્રીના હાથે
લખાયેલું આ પુસ્તક આજે જ વસીલો.

હસહસાદ

: લેખક :
ગોલીઆ ભેશી

વિશ્વસુદ્ધના આ વિષમકાળમાં
જગતના મન પર ઘેર ગ્લાનિ
છવાયેલી છે. તે દૂર કરી ઉદ્ધાસ
અને આદહોદ્ધન વાતાવરણ
પ્રસરાવવાની ખાસ અગત્ય છે.
આ પુસ્તકની અંદર શ્રી. 'ગો-
લીઆ ભેશી'એ હાસ્યપ્રસંગોની
મૂંઝણી એવી સરસ કરી છે કે
વાંચતાં પ્રસંગે પ્રસંગે ખટખડાટ
હસી જવાય. તમમ્મા કુટુંબી-
જનોનાં હસતાં મુખમાં ભેવા,
તમારાં બાળકોને મલકતાં
નીરખવા આ પુસ્તક આજે જ
મંજાવો—

કિંમત : રૂ-૦-૦
પોસ્ટેજ : ૦-૬-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

મહાદેવ રામચંદ્ર ભગુદે સી. રાંતિલાલની કું. પુસ્તકાલય સ. સ. મં. વિ.
ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ રાવપુરા-પટોદરા
ખીખ જણીતા છુકોચેસરોને ત્યાં મળશે.

આ નવાં પુસ્તકો

તમામ લાયબ્રેરીઓમાં હોવાં જ લેખકો.

મિલન,	નારાયણભાણુ કૃત	૩-૦-૦	ઉર્દૂ લિપિ પરિચય	૦-૮-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦	ટોફીઝ ડ	૩-૦-૦
શરદ્વાણી	શરદ્વાણુ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ	૧૧૦૦ પાના ૮-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦	ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ ગુજરાતી ડીક્શનરી	૬-૮-૦
રેણુની મા	"	૪-૮-૦	૯૧૨ પાના	
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦	બાતાસી- બંગ્લોરેઝ નવલિકા	૨-૮-૦
સાનદા	"	૨-૮-૦	ઠરમની કહાણી	૪-૦-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રભુપથન	૨-૮-૦
બાણી	"	૩-૮-૦	દ્વિલેક્ષ આઈડ	૦-૦
બાઈબલેન	"	૩-૮-૦	પત્નીભક્તિ અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વિલ	"	૨-૮-૦	કલમ આણુક	બેકાર ૧-૮-૦
અ કિમ્યાણુ કૃત			ગ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
હુગેંશન ટિની	"	૩-૦-૦	સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
પ્રતિપત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦	અછતના ખાં	" ૨-૮-૦
"	"	૩-૦-૦	હું રાજા હોઉં તો	" ૨-૮-૦
જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો			રમતા રામ	" ૨-૮-૦
હાથની ભાષા		૫-૮-૦	હાસ્ય મ ઝીલ	" ૩-૦-૦
શરીર સામુદ્રિક		૩-૦-૦	બહુન પ્રવાસ	" ૩-૦-૦
વ્યાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય		૫-૦-૦		

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય,

બુક સેલર્સ

ઢાવર રોડ

પબ્લીશર્સ

મુરત.

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

ગ્રામચિત્રો	મી. ઇન્દર પેટલીકરર-૮-૦	કુમારી હેલન	રસૂલભાઈ વોરા ૦-૨-૦
સોરઠવાણી	એ. દા. રાયચુરા ૧-૮-૦	જાતકકથાઓ	ચંદ્રશંકર બટ ૦-૧૦-૦
નગાધિરાજ	" ૧-૮-૦	રામસિંહ સોઠો	ચં. મ. બટ ૦-૬-૦
કુળદીપક	" ૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન	ભા. ૩ " ૦-૬-૦
સોરઠપતિ	" ૧-૮-૦	કીસ્ટોફર કોલામ્બસ	" ૦-૬-૦
સોમનાથની સખાતે	" ૧-૮-૦	ખલિદાન	પ્રા. ઠા. મુનશી ૦-૮-૦
નવલખ સોરઠ	" ૧-૮-૦	આંદરણી	પ્ર. ગિ. મહેતા ૦-૮-૦
સોરઠી ખીસંગનાની વાલો	" ૨-૦-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી	૧-૪-૦
સોરઠી લોકવાવણી	" ૧-૧૨-૦	રવિશંકર અંબરીયા	
કાકિયાવાઠની લોકવાર્તા ભા. ૨નો	૧-૮-૦	હરિગીત ગીતા	" ૦-૮-૦
કુહાની રમજન	રાયચુરા ૧-૮-૦	જીવનસંભારણી (સારણ મહેતા)	૨-૮-૦
કૃત્યગીત્રી	" ૦-૧૨-૦	ખાલસાહિત્ય સર્વસંચય ભા. ૧-૨	૨-૨-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ	" ૧-૮-૦	જન્મપતિ શિવાજી	વા. મુકાદમ ૫-૮-૦
ગાંધીજીની વાર્તાઓ	" ૦-૧૨-૦	સામાજિક શૃંખલાઓ	૦-૮-૦
દક્ષિણકાની દશ વાર્તાઓ	" ૧-૮-૦	યુવક કાર્યોલય	
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	" ૧-૪-૦	ગજવે ધૂમતે	ગુજરાતી ચઢકોષ ૧-૪-૦
લખેશરી	" ૨-૮-૦	જવનિકા	રેખા કાર્યોલય ૦-૧૨-૦
રાસમંદિર	" ૧-૦-૦	હંસી (નાટક)	બી. પી. વૈદ ૧-૦-૦
રસિયાના રાસ	" ૧-૦-૦	બૂની ગુજરાતી ભાષા	૧-૧૨-૦
સોરઠને સીમાટે	" ૧-૮-૦	જ્ઞાપાનની કેશવણી	૦-૮-૦
મો. ન. અમીન, જીવન અને કાર્ય	૨-૮-૦		
ગુજરાતનું ટાઇપીસ્ટ:ગંગાબેન પટેલ	૧-૪-૦		

લખા:—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

૧૬ બા. નં. ૨૦, રાંવપુરા—જડોદરા.

અ મારાં પ્રકાશનો

ભારતના સંતો	૧-૮-૦	આજકાલની વહીવટી	૦-૧૪-૦
૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી		વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૧-૮-૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે	૮-૦-૦	મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧-૨-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય		તારાશાસ્ત્ર	૦-૧૨-૦
પ્રવૃત્તિ	૩-૦-૦	રામાયણરહસ્ય	૦-૬-૦
કુમારનાં સ્ત્રીરત્નો	૧-૮-૦	હાઈચિંગર	૦-૬-૦
શ્રેષ્ઠ સલાહકાર ભા. ૨ જો	૦-૬-૦	વીર ગાર્ક્ષીદેહ	૧-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો		આર્યોની ઓળખાણ	૦-૫-૦
ઇતિહાસ	૧-૧૪-૦	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય	
કસરત અને આરોગ્ય	૧-૧૪-૦	ભા. ૨ જો	૦-૮-૦
કેટલાક રાગો ભા. ૨ જો	૧-૧-૦	પરિમિત	૦-૫-૦
પ્રતિભા અને	૧-૧-૦	ગાલવિજ્ઞાન ભા. ૨ જો	૧-૮-૦
ભૂસ્થાના	૦-૧૧-૦	અર્વાચીન સાંપ્રદાયિક પુસ્તકાલયો	૨-૦-૦
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૦-૧૪-૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત	
રોગ અને આરોગ્ય	૧-૫-૦	નામાવલી કર્તાની નામવાર સહ	૫-૦-૦
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૧૩-૦	પુ. પ્રવૃત્તિ, શાખાઓ ને લેખો	
વિદ્યાશાળા	૧-૧-૦	ભા. ૧ લો	૧-૮-૦
શિક્ષણનો શાસ્ત્ર	૦-૧૧-૦	પ્રકર ટી. વૉસિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
સિંહ	૦-૬-૦	આલકુંજતા પાઠો	૦-૪-૦
હિંદના ઇતિહાસની વાર્તા	૦-૧૨-૦	સારી રીતભાવ	૦-૪-૦
આહારશાસ્ત્ર	૦-૧૪-૦	સ્વર્ગોનું દોહન	૧-૬-૦

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

શ્રી. મૃદુલે તૈયાર કરેલી, બણેલી નારીના અદ્યતન પ્રશ્ને છણતી રસભરપૂર નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

અપાર્ણા

શ્રી. નારાયણભાણુની બે નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

બુકુરાણી

અનુ. 'મૃદુલ' નારીહૃદયના મર્મવેધક વ્યથાના દર્દબળી પ્રસંગો, માનવતા અને ગૃહસંસારની અપૂર્વ છબી આ બન્ને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે. રૂ. ૨-૮-૦

‘ગુરુસ્વામી’

લે. શ્રી. જોગવ. ઇતિહાસ અને સંવેદન પર રચાયેલી નવલકથા. રૂ. ૨-૦-૦

ક લં ક

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. આધુનિક જીવનના પ્રશ્ને સ્પર્શતી નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

ક્યારે છૂટશે ?

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. સામાજિક વાતોસંમ્મલ. રૂ. ૨-૦-૦

દશમ સ્કંધ

મહાકવિ પ્રેમાનંદકૃત અધ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી વિસ્તૃત ઉપોદ્ધૃત તથા તલસ્પર્શી ટિપ્પણમાં 'દશમ-સ્કંધ'ના રહસ્યરથાનો પર રસોદ્બોધક પ્રકાશ નાખે છે. રૂ. ૩-૦-૦

થોડા વિવેચનલેખો

પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી રૂ. ૨-૮-૦

મહેતા સંગીત શિક્ષક

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે. પ્રયોજક ગોવિંદજી મહેતા યેગ બેઠા હારમોનિયમ શીખવાની સહેલી પદ્ધતિ તથા ૨૬૦ ગાયનોના નોટેશન કુલ પૃષ્ઠ ૭૦૦. - રૂ. ૪-૧૨-૦

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

Rs. 5-0-0

કિ તા બ ધ ર :

બુકસેલર્સ—પબ્લીશર્સ : રા જ કે ટ.

શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી કૃત
ધરતીનું ધાવણુ

લોકસાહિત્ય
ભાગ બીજો

પહેલા ભાગની પેઠે આ પુસ્તક પણ
અભ્યાસીઓને સોરઠી લોકસાહિત્યનો
સુંદર પરિચય કરાવે છે.

કિંમત રૂ. સાડાગણુ

પહેલા ભાગની કિંમત રૂ. અઢી

હિંદુ ધર્મ માટે પ્રાણ અર્પનાર

દયાનંદ સરસ્વતી

નું નવી જ ઢોળે શ્રી. મેઘાણીએ લખેલું
છવન ચરિત્ર

કિંમત દોઢ રૂપિયો.

સ્વ. કસ્તુરબા ગાંધીના અંતરંગ
બાઈ બહેનોના હાથે લખાઈને તૈયાર
થયેલ નવું જ પુસ્તક

બા

નવી જ વસ્તુઓ રજુ કરે છે.
આ પુસ્તકમાં

શ્રી. મીકુબહેન પીટીટ; કુ. નીલા, સંત
નિહાલસિંહ, લેડી પ્રેમલીલા ઠાકરસી,
શ્રી. કૃષ્ણા હઠીસિંહ, શ્રી. ઝવેરચંદ
મેઘાણી, શ્રી. મથુરાદાસ ત્રિકમજી, શ્રી.
કુશુમબહેન દેસાઈ, શ્રી. દિલખુશ દિવાનજી,
શ્રી. લક્ષ્મી ગાંધી

અને

બીજા ઘણાઓના લખેલ સંસ્મરણ બાતું
આપું છવન પૂરું પાડે છે.
કિંમત દોઢ રૂપિયો.

શ્રી. જય સિન્ધુ નાં નવાં બે પુસ્તકો

મોગલ પાદશાહતમાં બહુિતો
અકબર સાથે બાળડેલો
નરવીર

હે મુ.

[સુંદર નવલ કથા]

કિંમત રૂ.

સર્વાંગ સુંદર વખણાયેલી
નવલિકાઓનો સુંદર
સંગ્રહ

ઉપવન

કિંમત રૂ.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તા : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(ખીજ સચિત્ર આવૃત્તિ)
૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(ખીજ આવૃત્તિ)
૪-૮-૦

કર્ણાવતી

(સચિત્ર ખીજ આવૃત્તિ)
૪-૮-૦

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં
આ નવલકથાની નવી આવૃત્તિ
આ મહિને પ્રગટ થશે.
૪-૮-૦

વાયિનીદેવી

(છપાય છે.)

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુભાઈ દેસાઈ કૃત

ઈન્દુ અને રજની
૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત

ન રે ન

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

અકથે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સીધાં ચઢાણુ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ઘરેખાંડરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રસિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂર્જર અંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી કૃત
ધરતીનું ધાવણુ

લોકસાહિત્ય
ભાગ બીજો

પહેલા ભાગની પેઠે આ પુસ્તક પૂણું
અવ્યાસીઓને મોરહી લોકસાહિત્યને
સુંદર પરિચય દરાવે છે.

કિંમત રૂ. સાડાત્રણ
પહેલા ભાગની કિંમત રૂ. અઢી

હિંદુ ધર્મ માટે પ્રાણ અર્પનાર

દયાનંદ સરસ્વતી

તું નથી જ દસે શ્રી. મેઘાણીએ લખેલું
જીવન ચરિત્ર

કિંમત દોઢ રૂપિયા.

સ્વ. કસ્તુરબા ગાંધીના અંતરંગ
બાઈ બહેનોના હાથે લખાઈને તૈયાર
થયેલ નવું જ પુસ્તક

બા

નવી જ વસ્તુઓ રલ્લુ દરે છે.
આ પુસ્તકમાં

શ્રી. મીકુબહેન પીટીટ; કુ. નીલા, સંત
નિહાલસિંહ, લેડી પ્રેમલીલા ઠાકરસી,
શ્રી. કૃષ્ણા હઠીસિંહ, શ્રી. ઝવેરચંદ
મેઘાણી, શ્રી. મથુરાદાસ ત્રિકમજી, શ્રી.
કુસુમબહેન દેસાઈ, શ્રી. દિલપુરાદિવાનજી,
શ્રી. લક્ષ્મી ગાંધી

અને

બીજા પ્રણાઓના લખેલ સંસ્મરણ બાનું
આપું જીવન પૂરું પાડે છે.
કિંમત દોઢ રૂપિયા.

શ્રી. જય ભિખુનાં નવાં બે પુસ્તકો

પદશાહતમાં બણીતો
અકબર સાથે બાબડેલો
નરવીર

હે સુ.

[સુંદર નવલ કથા]

કિંમત રૂ.

સર્વાંગ સુંદર વખણાયેલી
નવલિકાઓનો સુંદર
સંગ્રહ

ઉપવન

કિંમત રૂ.

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી સ્તો : અમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(ખીજ સચિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(ખીજ આવૃત્તિ)

૪-૮-૦

કર્ણાવતી

(સચિત્ર ખીજ આવૃત્તિ)

૪-૮-૦

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

આ નવલકથાની નવી આવૃત્તિ

આ મહિને પ્રગટ થશે.

૪-૮-૦

વાયિનીદેવી

(છપાય છે.)

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુભાઈ દેસાઈ કૃત

ધંદુ અને રજની

૨-૮-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત

નરેન

૩-૦-૦

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી કૃત

અકથે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણ ભા. ૧ ૩-૮-૦

સીધાં ચઢાણ ભા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાગોર કૃત

ધરેખાંહરે ૪-૦-૦

સાહિત્ય ૧-૮-૦

નૈવેદ્ય ૦-૮-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂર્જર અંધરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

પુસ્તકાલયની

દીવાલોનો શણગાર

પુસ્તકાલયોનાં કળાટમાંનાં ચંચરત્નો
આપણને કંઈક ને કંઈક નવું કહી
લાય છે.

અને એની દીવાલો ?

શું તે મૌન રહે છે ?

પુસ્તકાલયની દીવાલો પણ એના સામે
નજર કરનારને કંઈક કહે છે:

પુસ્તકાલયસૂત્રો

મંગાવી પુસ્તકાલયની દરેક
દીવાલ પર ટાંગી દો

અને

પુસ્તકાલયના સુશોભનમાં વધારો કરો.
એ પણ કંઈક બોલી ઉઠશે.

૨-બારના બે સેટમાં તૈયાર મળે છે

મૂલ્ય બન્ને સેટના રૂ. ૦-૧૨-૦
(ટપાકખર્ચ ૦-૫-૦ જુદું)

પુસ્તકાલય સ્વ. સ્વ. મંડળ લિ.

પો. બો. નં. ૧૦ વડોદરા.

*

માનવ - સ્વાતંત્ર્યનું

યુદ્ધ

જુના જગતનો મૃત્યુધંટ તો ક્યારનો ચે
વાગી ગયો છે. હુનિયાની દિશે દિશામાં
આજે માનવ-સ્વાતંત્ર્યનો આખરી જંગ
શરૂ થઈ ચૂક્યો છે. ખડખડે આજે યુદ્ધના
ઓછાયા ઊતર્યા છે. અને એની જ્વાળા-
ઓમાં જૂની સમાજરચના સળગી રહી છે.

નવી હુનિયા-આજે આકાર લઈ રહી છે.
નવી સમાજરચનાનું સ્વપ્ન આજે મૂર્તિ-
મંત બન્યું છે. આવતી કાલનું જગત કેવું
હોવું જોઈએ અને કેવું થશે એ બધુ
જરૂરી છે:

એ જાણવા માટે 'ગુજરાત 'નું'
એક માત્ર સાપ્તાહિક

નવી રોશની

તમારા પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવો:

: વધુ વિગત માટે લખો :

નવી રોશની કાર્યાલય

ન્યુધરા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૩ ચોપાટી; મુંબઈ ૭.

વાર્ષિક લવાગમ : રૂપીઆ આઠ

પરોડરા રાખ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે
ધટાડેલી કિંમત રૂ. ૬

વડોદરા રાજ્યનો સર્વગ્રાહી
લેખકો

વડોદરા રાજ્ય ડિરેક્ટરી

મૂલ્ય રૂપિયા ચાર

વડોદરા રાજ્યની લગભગ તમામ
પ્રકારની માહિતીથી ભરપૂર પુસ્તક
તમારા પુસ્તકાલય માટે દૃશ્ય ન મંગાવ્યું
હોય તો વસાવવા માટે આજે જ લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

ગામડામાં ફરતાં ફરતાં નજરે પડતાં
ખુબી ને ખાસિયતની
નિર્મલ સચ્ચારસીર્મા

એક ગ્રામશિક્ષકની કલમે
શબ્દદેહ પામેલાં રેખાચિત્રો તે

ગ્રામચિત્રો

આ લેખક : શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકર

મૂલ્ય રૂ. અઢી

તમે જો ગામડે વસતા હશો તો આ
રેખાચિત્રો વાંચતાં જ ખેડી જાણો:
“અરે! આ તો આપણા ગામનો.....”
આજે જ મંગાવવા લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.
રાવપુરા—વડોદરા

ખાસ લાભ

અમૂલ્ય તક

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત ઘટાડેલી કિંમત

૧ વગર દોકડાનો વૈદ્ય (ધરમચુ ઉપચારાનું પુસ્તક)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૨ પ્રભાર્ત પ્રાર્થનામાળા (વિવિધ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૩ વહુને શિખામણ (સ્ત્રીઓ માટે આરોગ્યસંગ્રહ)	૧-૦-૦	૦-૮-૦
૪ અ. સૌ. કુમારી (નાટક) બે. યશવંત પંડ્યા	૧-૦-૦	૦-૧૦-૦
૫ મદન મંદિર (નાટક) “ ...	૦-૧૦-૦	૦-૬-૦
૬ વીર ગાર્કીલડ (જીવનચરિત્ર)	૧-૮-૦	૧-૦-૦

આ ૭ પુસ્તકોના આખા સેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

છતાં પ્રચારને ખાતર માત્ર રૂ. ૪-૮-૦ માં મળશે.

પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ. આવી અમૂલ્ય તક રજો ગુમાવતા, આજે જ મંગાવો.
લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

પુસ્તકો ખરીદતાં પહેલાં ઘરની શોભારૂપ

સંસ્કાર અને સાહિત્યની મહેર સમાં દરેકે વસાવવા જેવાં

નીચેનાં પ્રકાશનો ખરીદો

(૧) તીર્થસલિલ	દિલીપકુમાર રૌય કૃત અનુ० નગીનદાસ પારેખ	૩- ૦-૦
(૨) પૂર્વ અને પશ્ચિમ	કવિવર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કૃત અનુ० નગીનદાસ પારેખ	૨- ૮-૦
(૩) ગીતાંજલિ અને બીજાં કાવ્યો (બીજી આવૃત્તિ)		૧- ૮-૦
(૪) વિશ્વપરિચય	કવિવર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કૃત અનુ० નગીનદાસ પારેખ	૧- ૮-૦
(૫) દિવાસ્વપ્ન	સ્વ. ગિજુલાઇ	૧- ૦-૦
(૬) ઓસરતો રૂપિયો	પ્રો. સી. એન. વકીલ	૧- ૦-૦
(૭) પાશ્વિકિકે	શ્રી. ભાસ્કરરાવ વિદ્યાંસ	૦-૧૨-૦
(૮) જાપાન	શ્રી. કુંગરશીભાઈ સંપટ	૦-૧૨-૦
(૯) પરાજિત પ્રેમ	લોગીલાલ ગાંધી	૩- ૦-૦
(૧૦) નિઃસંતાન (એક, જર્મન અને અંગ્રેજી સાહિત્યની ત્રણ શ્રેષ્ઠ વાર્તાઓ)	અનુ० નગીનદાસ પારેખ	૨- ૦-૦
(૧૧) રણગાણ	વિદ્યામ બેટેકર અનુ० ગોવિંદરાવ ભાગવત	૨- ૦-૦
(૧૨) દ્વિરેફની વાતો ભાગ ૩ ને	રા. વિ. પાઠક (બીજી આવૃત્તિ છપાય છે)	૧-૧૨-૦
(૧૩) ધીમુ અને વિભા	જયંતિ દલાલ	૩- ૮-૦
(૧૪) કિશોર વાર્તાવલિ	હંસા મહેતા	૨- ૦-૦
(૧૫) શાનો આ લૂપ્તમરો	મીનુ મસાની અનુ० રતિલાલ મહેતા	૦- ૮-૦
(૧૬) જીવનનાં વમળ	ગદુભાઈ ધ્રુ	૧- ૪-૦

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું—

ધી મહાગુજરાત પબ્લિશિંગ કં. લિ.

સર ફિરોજશાહ મહેતા રોડ,
બહેરામજી મેન્શન, પહેલે માળે, ફાદે, મુંબઈ.

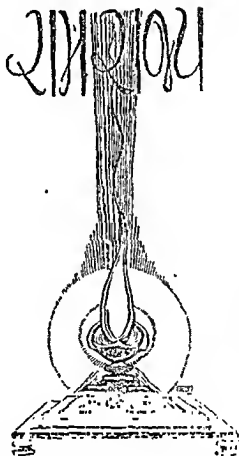
ભારતવર્ષના જીવનની જ્યોત
પ્રજાના અંતરોનું અમી

પડોદરાને આંગણે

૨૬ મું
અઠવાડિયું

પ્રકાશનું દિગ્વિજયી સર્જન

• દિગ્દર્શક :
વિજય ભટ્ટ
કળા :
કેતુ દેસાઈ
સંગીત :
શંકરરાવ વ્યાસ
ગીત :
રમેશ ગુપ્ત
ભૂમિકા :
શોભના સમર્થ
પ્રેમ અદીબ
ઉમાકાન્ત
બદ્રીમસાદ
વિગેર...

ભારતની
પ્રાચીન
ભવ્યતાનો
અનેરો ચિતાર

હજારો પ્રેક્ષકો જેને
અનેક વાર જોયા છતાં
વારંવાર જોવા
પ્રેરણ છે.

ઠેરઠેર
રજતજ્યોતિઓ
હજારો ચૂકેયું
છે.

હવે સુવર્ણજ્યોતિ
તરફ પગલાં
ખાડે છે.

જેની જ્યોત હિન્દના ઘર ઘરમાં પહોંચી ગઈ છે.

તમારે એને ફરી એક વાર જોવું જ પડશે.

પ્રભાત ટૉકીઝ

લ હે રી પુ રા
વ ડો દ રા

પુસ્તક ૧૯
અંક ૬ કો

પુસ્તકાલય

જુન
૧૯૪૪

તંત્રી : મણિલાલ પ્રભાશંકર બ્યાસ
અવરથાપક : વાઘજીભાઈ ના. અમીન (બી.કે.એમ)
મંદી : પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા.

અનુક્રમણિકા

લેખક

પૃષ્ઠ

વ. રા. પુ. મંડળના હિતચિંતકોની બેઠવાનક ખોટ

... —તંત્રીસ્થાનેથી ... ૨૨૯

નાદેરખમર વિભાગની નમણી કડી ... શ્રી. શામળદાસ ગાંધી ... ૨૩૧

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ : એનું શાસ્ત્રીય વિદ્યાન ... શ્રી. અં. દિ. વાઘનીસ ... ૨૩૨

આપણું બાલ-કુમાર અને કિશોરસાહિત્ય ... શ્રી. રમણલાલ ના. શાહ ... ૨૪૯

વીસનમર મહાલ પુ. પરિષદ-સાતથું અધિવેશન ૨૪૪

પુસ્તકપરિચય શ્રી. મણિલાલ પ્ર. બ્યાસ ... ૨૪૯

નવીન કાલ ૨૫૩

વડોદરા પ્રાંત પુ. શિક્ષણ વર્ગ ૨૫૫

વ. રા. પુ. મંડળની વ્ય. મં. ની સજાના કરાવો ૨૫૬

સામયિક હોલન

ધનની અંધપૂજા શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ ... ૨૬૧

વિચાર-વાતાવરણ-મનોદશા શ્રી. ધૂમકેશ ... ૨૬૪

આત્મસિક્ષા નાનમ ૨૬૫

આધુનિક સન્નારીયું વટસાવિત્રી પ્રત ૨૬૭

જીવનનો હેતુ શું ? પં. જવાહરલાલ નહેરુ ... ૨૭૩

સૂક્ષ્મ લેખનકળા શ્રી. ચિવપ્રસાદ ક. ત્રિવેદી ... ૨૭૪

અંગ્રેજોનાં નામ કેમ પડ્યાં ? ૨૭૬

પુસ્તક ૧૯ મું

જુન-૧૯૪૪

અંક ૬ થી

વ. રા. પુ. મંડળના હિતચિંતકોની ખેદજનક ખોટ

—તંત્રીસ્થાનેથી

(૧) સ્વ. રા. બ. ગોવિંદભાઈ હા. દેસાઈ

વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં દીર્ઘકાળ યથા જાડો રસ ધરાવનાર અને તેના નિત્યવિકાસ અને વિશિષ્ટ પ્રગતિમાં સક્રિય ફાળો નોંધાવનાર સ્વ. રાવ-બહાદુર ગોવિંદભાઈ હા. દેસાઈનું ગયા માસની ઔદમી તારીખે અવસાન થયું છે.

સ્વ. ગોવિંદભાઈ સાહેબ, સ્વ. ગોતીભાઈ અમીન સાહેબની લોકહિત-કારી એવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સહાનુ-ભૂતિભર્યો સક્રિય સાથ આપતા હતા. તેમાં પણ, રાજ્યભરમાં ગામડે ગામડે ગ્રામ પુસ્તકાલયો સ્થપાય તે માટે તેઓશ્રી નામજ દિવાનપદે હતા ત્યારે તો, ગામેગામે આ લોકભદ્ર પ્રવૃત્તિનાં સુફળો-થી જનતાને સુપરિચિત કરી અને પણ તેઓશ્રીએ ઠીક ઠીક વેગ આપ્યો હતો.

એમ કહેવાય છે કે, મહેસાણા પ્રાંતમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની જાળગૂંથણી વધુ દૃઢ થઈ હોય તો તે એઓશ્રીને જ આભારો હતી.

ખોલાના રાજ્યસેવાકાળ દરમિયાન અધિકારપદે રહીને સાહિત્ય પ્રત્યેની સર્વાભિરુચિથી પ્રેરાઈને તેમ જ જનતામાં વાચનરસ વધુ ફેળવાય તે માટે તેઓ જ્યાં

ત્યાં ફેરણીમાં જતા ત્યાં ત્યાં પોતાના પરિચયમાં આવતા સૌને પુસ્તકાલયોના ફાયદા સમજાવતા અને ધનિકોને આવા જ્ઞાનપ્રેરક માર્ગે પોતાના ધનનો સફળ વ્યય કરવા સૂચવતા.

વળી આ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યેની લાગણીને લઈને જ તેઓ શ્રીએ મરણપર્યંત વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખપદે રહી એ મંડળને સારા સહાયરૂપ થયા હતા. છેલ્લી અવસ્થામાં તેઓ શ્રી નાદુરસ્ત તબિયતને કારણે તેના પ્રમુખપદેથી નિવૃત્ત થવાની ઇચ્છા છતાં આમરણ તેઓ એ પદે સદર મંડળના કાર્યકરોની માગણીને માન આપીને આજી રહ્યા હતા. અને એની કાર્યવાહીમાં ઊંડી કાળજીપૂર્વક દેખરેખ પણ રાખતા હતા.

તેઓ શ્રી એકાદ સુદક્ષી કે પોલિસ ખાતાના ઉચ્ચ અમલદાર હોવા ઉપરાંત એક સારા લેખક પણ હતા, જે સુમેળ જવડે જ દોઢ અન્ય વ્યક્તિમાં આપણને જોવા મળે છે. તેઓ શ્રીએ લખેલ ‘સારી રીતભાત’નું પુસ્તક ખૂબ જ લોકાદર પામ્યું હતું અને “ધરમાં રમવાની રમતો” એ આજે પણ પુસ્તકાલયના શિક્ષણવર્ગોમાં ખાસ રમતગમતના સાધનરૂપ નીવડેલ છે. આ ઉપરાંત, તેઓ શ્રીએ, શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીએ હેમચંદ્રાચાર્યને જાહેરમાં મૂક્યા તે પહેલાં એ સુન્દર વિભૂતિન સદુપદેશો આપ્યા હતા. જ્યારે, ખેતીના દુકડા પડતા અટકાવાને લગતા નિબંધ તેમ જ ઇતર પુસ્તકો—‘વડોદરામાં સોળ વર્ષ’, ‘મારી યુરોપની મુસાફરી’ આપણને સારાં માહિતીભરપૂર પુસ્તકો આપે છે.

આવા એક સર્વશાહી ધૃદિયુક્ત વ્યક્તિ અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના હિત-ચિંતકના અવસાનથી એ પ્રવૃત્તિને તેમ જ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને ભારે ખોટ અનુભવવી પડશે; જો કે એમના સ્થાને એમના જ જેવા નિપુણ પ્રમુખ રાજપ્રિય શ્રી. મોતીલાલ દેસાઈ મળી આવ્યા છે એ મંડળનું સદ્ભાગ્ય છે.

પ્રભુ સદ્ગતના આત્માને પરમ શાંતિ અર્પો.

(૨) રવ. સુનીલાલ મ. દેસાઈ

વડોદરા રાજ્યનું ઠેળવણી ખાતુ એટલે જાણે સંસ્કારનો સતત વહેતો નિર્મળ સ્રોત. એના દ્વારા જનતાને અનેક સરચારિત્ર્યશીલ સંસ્કારદાતાઓ મળ્યા છે. એવા જ એક સંસ્કારી અને નિર્મળ ચારિત્ર્યશીલ સજ્જન તે શ્રી. સુનીલાલ મગનલાલ દેસાઈ.

શ્રી. સુનીલાલ દેસાઈ એટલે ચારિત્ર્ય અને સંસ્કારનો સતત વહેતો સ્રોત. એ સંસ્કારસ્રોતનાં નિર્મળ વારિ વડોદરા રાજ્યના પ્રાયમિક શાળાના અધ્યાપક શિક્ષકોએ પીધાં છે. અને પોતે એમના જેવા સંસ્કારશાળી થઈ પોતાના હાથ નીચે લખતાં ખાળકોમાં એ સુસંસ્કારોનું સિંચન કર્યું છે.

સદ્ગં દેસાઈ વિભાગશાળાધિકારી પદેથી થોડોક વળત થયાં જ નિવૃત્ત થયા હતા અને ધાર્મિક નિવૃત્ત જીવન વીતાવતા હતા. એઓશ્રીને શ્રેયઃસાધક અધિકારીવર્ગનો

પવિત્ર સંસ્કારવારસો મળેલો હતો અને તેની છાયા તેઓશ્રી જ્યાં જ્યાં જતા ત્યાં ત્યાં પ્રસરાવતા.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની કારોબારી સભામાં એક સ્થાન ખાલી પડતાં એ સ્થળે એવા જ એક સુયોગ્ય સભજનની વરણી કરવાનો વખત આવતાં સોની નગર એમના તરફ ગઈ અને એમને સદર કારોબારીમાં નિયુક્ત કયો.

સદ્ગૃ પોતાની રાજ્યસેવાના સમય દરમિયાન વિવિધ મહાલ પુ. પરિષદોના પ્રમુખસ્થાને બિરાજી ગ્રામપુસ્તકાલયોના સંચાલકોને ઠીક ઠીક પ્રેરક નીવડ્યા હતા. અને મહેસાણા પ્રાંતનાં પુસ્તકાલયોમાં જે વ્યવસ્થાશક્તિની કંઈક વિશેષતા દેખાતી હોય તો ટેટલેક અંશે તેઓશ્રીની એ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યેની કાળજી હતી એમ નિઃશંકપણે મહેલું પડે. અર્થાત્ તેઓશ્રીની નોકરી દરમિયાનથી માંડીને નિવૃત્ત થઈ અવસાનકાળ પર્યંત તેઓ આ પ્રવૃત્તિના અભિષ્ટચિંતક હતા. એઓશ્રીનું પણ ગયા માસમાં અવસાન થતાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને પોતાનો ખીજો પણ એવો જ એક હિતચિંતક શુભાવવાની ખેટ પડી છે.

આમ એક જ માસમાં આ પ્રવૃત્તિએ એના બે હિતચિંતકો શુભાવ્યા છે. આશા રાખીએ, એમના જ જેવા ક્રિયાશીલ કાર્યકરો આ પ્રવૃત્તિને વધુ પ્રાપ્ત થાઓ.

પ્રભુ સદ્ગતના આત્માને ચિરશાંતિ પ્રદાન કરે.

જાહેરખબર વિભાગની નળળી કડી

કમ્પ્યુ કરતાં કુ.ખ થાય છે કે ગુજરાતી પત્રકારિત્વની જાહેરખબર વિભાગની નળળી કડી પર ફેટલીક ગંદી જાહેરખબરોનું આક્રમણ થયું છે. યાદુતિઓ અને તાકાતની ગાળાઓ, પુરુષાતનનાં પ્રવાહીઓ, કામોદીપનની જડીબુટ્ટીઓ, આપણા પત્રકારિત્વના પાંગરતાં ગૌરવ પર આ જાહેરખબરોના એવો પાશ દેખાઈ રહ્યો છે.

રોજ સાંજે ને રોજ સવારે, પોતાનાં પત્રને પિતાના વહામથી પપાળતો આજનો તંત્રી પોતાના એ નિતનવશા અક્ષરદેહ પર પડેલાં આ ગંદાં છાંટણાંઓ જોઈને મનમાં ને મનમાં શરમાઈ રહ્યો છે. રોજ ને રોજ આનો ઉપાય તે શોધ્યા જ કરે છે. આર્થિક કારણ તેને અકળાવી રહ્યું છે. એ સિવાયનો ઘટ મથેલા કળાલાઓની, જાહેરખબરના આડતિયાઓ સાથેના અટપટા સળપોની ને પરસ્પર સંકળાયેલી સારી માડી જાહેરખબરોની મુશ્કેલીઓ પણ તેને મૂંઝવી રહી છે.

આજે તો એટલું જ કે, ગુજરાતી અખબારોનાં આ ઘારાંઓ પ્રત્યે આજના તંત્રીઓ, આજના વ્યવસ્થાપકો અને ચોક્કસ દૃષ્ટિમાં તો આજના સાહીકો પણ આંધળા નથી. એ દિવસ જોવાને ગુજરાતના સંપાદકો ઝંખી રહ્યા છે, જે દિવસે તેઓને હાથે રચાતાં આવતી કાઠનાં ઇતિહાસનાં ચોસલાંઓ પરથી આ કાળા ડાંધો સદાને સારૂ અદશ્ય થશે, જે દિવસે આ જાહેરખબરોવિહોણાં ગુજરાતનાં પત્રો વધુ રમણીય, વધુ નિર્દોષ, વધુ પ્રાણુવાન થશે, જે દિવસે આ જાહેરખબરોને સુધરેલી, અંકુશમાં આવેલી અથવા તો કેવળ અદશ્ય થયેલી દેખાને ઓક ચિંતાઓ વડે પેદાયલા ગુજરાતી તંત્રીના દિલમાં થોડીક ટાકક થશે.

શ્રી. શામળદાસ ગાંધી

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ : એનું શાસ્ત્રીય વિજ્ઞાન*

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વડોદરા રાજ્યમાં લેટલી ફાલી-કૂલી અને વિકસિત થઈ તેની સૌરભ યોગેર પ્રભાવે છે તેટલી હિંદભરમાં ભાગે જ કા. અન્ય સ્થળે થશે એ પ્રવૃત્તિનાં વિદ્યાત્મ વિસ્તાર અને સંચાલન પાછળ જે શક્તિ આજ દસે દસ વર્ષ થયા કામ કરી રહી છે તે-વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી વાકનીમ સાહેબ તેમના આ વ્યાખ્યાનમાં પુસ્તકાલય વિજ્ઞાનમાં શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિ અને તેની હિંદવ્યાપી યોજના માટેનું વ્યવહારુ દિશાસૂચન આપે છે

આ લોકભદ્ર પ્રવૃત્તિમાં રસ લેનાર સૌ કોઈને એનું વ્યવહાર્ય જ્ઞાન આ વેખમાંથી મળી આવશે, ખામ કરીને, કર્ત્ત્વ્ય અને પ્રાગ પુસ્તકાલયોના સચાવ કોને એમાંથી પુસ્તકોના વર્ગીકરણને વગતી ઠીક માહિતી પ્રાપ્ત થશે -ત ત્રી

આપના સુવર્ણ મહોત્સવપ્રસંગે ભગનાર પુસ્તકાલયપ્રવિધનું અધ્યક્ષસ્થાન મેં આપીને આપે મને ખૂબ માન આપ્યું છે તે માટે હું મહેા સવમ ડગો અને આપનો પડેના અત કણપૂર્વક આભાર માનુ છું ખરી રીતે આ માન મને નહિ પરતુ વડો રાના પુસ્તકાલયને છે, એટલું જ નહિ, પણ તેની ગ્થાપના કરનાર દૈ સયાજીવાર નગાજનની પુણ સ્મૃતિને છે વડોદરાના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો હિંદુસ્થાનમાં નિ સશય અગ્રગણ્ય છે અને તેના સચાનનનો દશ વર્ષનો અનુભવ મારી પાછળ ન હોત તો આપના જેવા મુગ અને સુવિદ્ર શ્રોતાઓ સમક્ષ માગ વિચારે મૂખવાની મને દિ મત આવી ન હોત બીજા એક કારણથી પણ હું આજે આપની સમમ આ-યો છું

વડોદરામાં મરાઠી ગ્રંથસંગ્રહ માટેનું પ્રેક્ષાસ્થાન

આપનું અહીંનું પુસ્તકાલય એ મગી પુસ્તકોનું પિયર હોત્તે વડોદરા માટે ને એક પ્રેક્ષાસ્થાન છે અહીંના અને પુના તથા મુબમના મગી ગ્રંથસંગ્રહો જેને વડોદરાનો મગી ગ્રંથસંગ્રહ પણ તેમના જેટલો જ ગ્રંથસમૃદ્ધ હોવો જોઈએ, એવો કે સયાજીવાર મહારાજાએ ૧૯૩૩માં આગ્રહ ગમ્યો ત્યાગથી વડોદરાનો મરાઠી ગ્રંથસંગ્રહ કંઈક વધતો ચાલ્યો છે આની રીતે વડોદરાના પુસ્તકાલયને ઉપકાર્ય એવી આપની આ સગ્થાના ઉત્સવમાં ભાગ લેવો એ ક્રમ વડોદરાની કૃતજ્ઞતા જતાવે છે એમ હું સમજુ છું એ ઉપગત ત્રીજું પણ મદતવનુ કારણ એ છે કે આપના સુવર્ણ મહોત્સવને નિમિત્તે આજે આપ પુસ્તકાલયના સાર્વજનિક વિપ્રસ માટે એક ડગનું આગમ ભગવાના વિચારમાં ઠે આવે પ્રમંગે વડોદરાનો અનુભવ અને આપના જેવા ઉમદા વૃત્તિના વિચારવતોના અભિનવ વિચાર માથ મેળ સાધવામાં આવે તો એ સયોગ અખિન હિંદના પુસ્તકાલયોની વૃદ્ધિમાં નિ મગય પોતક થશે એવા મને ભરોસો છે

* સાર્વજનિક પુસ્તકાલય યાજાના સુવર્ણ મહોત્સવ પ્રસંગે તા ૭-૫-૧૯૪૪ ના રેજ આપેલું વ્યાખ્યાન
૨૩૨]

જે પ્રવૃત્તિને સૌ કોઈનો સહકાર મળે છે.

આજે હિંદુસ્થાનમાં અંધપાત્રની વિદ્યા હજી વ્યાપ્યવસ્થામાં છે, તેના પૂર્ણ વિકાસ થયો નથી. શાસ્ત્ર કે કળા જે વિદ્યાની બે પરિણીત અવસ્થાઓ સમજવામાં આવે છે તેટલી હદે આ વિદ્યા હજી પહોંચી નથી. આવી અવસ્થામાં તેના પર આજે એક અત્યંત જરૂરી એવું સંસ્કરણ અનાયાસે આપોઆપ થાય છે, એ એક આનંદની અને અભિનંદનીય ઘટના ગણાવી નેહાયે. એ ઘટના એવી છે કે આ વિદ્યાના વિકાસમાં સામાન્ય (એટલે Layman) માણસ પણ ભારે ઉત્સાહથી ભાગ લે છે. કોઈ પણ કલા કે શાસ્ત્રનો, કલાને માટે કલા અને શાસ્ત્રને માટે શાસ્ત્ર એવા એકતરફી વિચારોથી તેના અવ્યાસકો મારફત અવ્યાસ કરવામાં આવે તો તેના જીવનની સાથેના સંબંધ ઝીણો ને ઝીણો થતો જાય છે અને તેના ઉપાસકો, કેટલાક અમેરિકન પિ. ગ્રેય. ડી. ના જેવા વ્યવહારશૂન્ય થાય છે. એમ કહેવાય છે કે એક અમેરિકન યુનિવર્સિટીમાં પી. એચ. ડી. માટે એક નિબંધ રવીકારવામાં આવ્યો હતો. તેની પ્રસ્તાવનામાં વિદ્યાર્થીએ લખ્યું હતું કે આ નિબંધનો વિષય આજ મુખી થયો નથી, આજે અસ્તિત્વમાં નથી અને ભવિષ્ય કાળમાં ઉત્પન્ન થવાની આશા નથી; એનો ઉપયોગ જગતમાં થયો નથી, આજે થતો નથી અથવા ભવિષ્યમાં થવાનો નથી. બેશક, એવી આ વ્યવહારશૂન્ય અને એટલે જ નિર્લેપ એવી મારી વિદ્યા છે. આવી પરાકોટી સુધી અમારી અંધપાત્રની વિદ્યા જવાની નથી. કારણ, એના વિકાસને વલણ આપવા માટે હિંદુસ્થાનના પ્રજાવં. આગેવાનો આનંદથી અને ઉત્સાહથી ભાગ લે છે. 'કલાને માટે કલા' એ એક મોઢક વાક્ય છે. અને ભલભલા તેના મોઢમાં ભૂલા પડ્યા છે. ખુદ તત્ત્વજ્ઞાનીઓને પણ વારંવાર એમ કહેવામાં આવે છે કે હે તત્ત્વજ્ઞાનોઓ! તમે તત્ત્વજ્ઞાનના કૂટ પ્રશ્નો ઉકેલવામાં વખત ન બગાડતાં જીવનના પ્રશ્નો ઉકેલો એટલે અમને તમારો વધારે ઉપયોગ થશે. દુર્લભ એવા વ્યવહારજ્ઞાની ડૉ. જોન્સને કહ્યું છે કે Dramas' laws dramas' patrons must give એટલે નાટકના નિયમો નાટકના પ્રેક્ષકો જ નક્કી કરે. નાટકકાર કે તત્ત્વજ્ઞો એમને જે વાક્યનો મોઢ છૂટ્યો નહિ તેના સકંજમાં અમે અન્ધપાત્રો કદી જ પડીશું નહિ એવો ગર્વ અમને કરતાં આવડશે નહિ. પણ અમારા સહભાગ્યે અમને યોગ્ય વલણ આપવાને સમાજનેતાઓનો સહકાર અને સદાય વલણમાં મળે છે, ગયે મહિને જયપુરમાં ભરાયલી અ. હિં. છટ્ટી પુસ્તકાલય પરિષદના અધ્યક્ષે ફરીથી એક વાર ઘોષણા કરીને કહ્યું છે કે આ પરિષદ અંધપાત્રોની છે, અંધપાત્રો નહિ. અને તેમા ભાગ લેવાનો હક્ક જેટલો અંધપાત્રોને છે તેટલો જ અંધવાચકોને પણ છે.

સમાજની બંધી વ્યક્તિઓનું ધ્યાન આજે પુસ્તકાલય તરફ દોરાવાના કારણમાં મને લાગે છે કે પુસ્તકાલયની માત્રા નિરક્ષરતા ઉપર કેટલે અંશે લાગુ પડે છે, એ તેમને અજમાવી નેવું છે. હજી પુસ્તકાલયોની અન્તર્વ્યવસ્થા અને તેના પદ્ધતિપુરસ્કગના વિકાસનું કામ થયું નથી. તે અન્તર્વ્યવસ્થા શાસ્ત્રશુદ્ધ પદ્ધતિએ કરવામાં આવે અને આખાથે દેશમાં પુસ્તકાલયની મૂલ્યવૃદ્ધિ વિસ્તારવામાં આવે તો સોમાંથી અઠ્યાસી લોકોને પાછળ રાખતા નિરક્ષરતારૂપી ભયંકર ભૂતનું કંઠાય ઉચ્ચાટન થશે એવી અપેક્ષાએ પુસ્તકાલયની રચના અને વ્યવસ્થા માટે બંધી બાબતે ઉત્સાહ દેખાવા લાગ્યો છે.

લોકશિક્ષણનો સાચો અર્થ

પાશ્ચાત્ય દેશોના અનુભવથી પુસ્તકાલયો એ લોકશિક્ષણનું ઉત્તમ પ્રકારનું સાધન હોવાનું સિદ્ધ થયું છે, પરંતુ પાશ્ચાત્ય લોકોમાં લોકશિક્ષણ એટલે ખરેખર પ્રૌઢશિક્ષણ હોય છે. આપણા તરફ લોકશિક્ષણમાં અક્ષરની એળખાણ આપનારી શરૂઆત કરી પડે છે, ન્યારે પાશ્ચાત્ય દેશોમાં પ્રૌઢશિક્ષણનો અર્થ 'To make a man a better workman and to make a workman a better man' એવો થાય છે. માણસની આત્મિકતાના વધારા માટે જીવન વિદ્યાઓની રુચિ ઉત્પન્ન કરીને તેનું જીવન જે તાકાત ઝાડ જેવું ગાંધા વગરનું અને મીઠું હોય છે, તેને બદલે આપના ઝાડ જેવું ઘટાઘાટ બનાવવું, એવો પ્રૌઢશિક્ષણનો હેતુ હોય છે. રૂઝવેટના 'ન્યૂ ડીન'ના ગઢોમાં કઢીએ તો મનુષ્યનું જીવન વધારે ભરાવદાર કરવાનું સાધન પ્રાપ્ત કરી આપવાનો હેતુ હોય છે. આ હેતુને આપણાં પુસ્તકાલયો પદ્ધતિસર ચણીનેના પાયા પર લિખા કરવામાં આવે અને શાસ્ત્રશુદ્ધ તંત્રથી ચલાવવામાં આવે તો ખરેખર અમને પણ સાધ્ય જ્ઞતા આપડશે. તેમ છતાં નિરક્ષરતા પર વિવિધ મેળવવામાં એકલા પુસ્તકાલયના તંત્રમંત્ર પ્રબાળગાળી થશે નહિ. તેમાં પ્રાથમિક અને પ્રૌઢશિક્ષણની મદદ મળવી જોઈએ. અને આ બન્ને પ્રકારની સંસ્થાઓ યશસ્વી રીતે ચાલવી જોઈએ. એટલે વધી યોગ્યતા પ્રમાણે અને એગ્રીકલ્ટ ગિર્ષોર્ટમાં જણાવ્યા પ્રમાણે, અક્ષરજ્ઞતા જ આ શાળાઓનું ધ્યેય રહેવું ન જોઈએ ઉપયોગી અથવા આનંદપ્રદ ઉદ્યોગ શીખતાં શીખતાં અક્ષરજ્ઞતા આપોઆપ મળવું જોઈએ. Literacy must be made a by-product of a profitable occupation" અર્થાત્ આ શિક્ષણશાસ્ત્રનો નિષ્પત્તિ છે અને આ સૂચવેલા ઉપાય મિત્રાણ પણ જીવન અનેક માર્ગોથી તે પ્રાથમિક અને પ્રૌઢશિક્ષણ પ્ધાનમાં ગણવાની વાત તો એ છે કે નિરક્ષરતા ટાળવા માટે તેના ઉપર પ્રાથમિક અને પ્રૌઢ શાળાઓ તથા પુસ્તકાલયોનો એકસામરો ધસારો થવો જોઈએ.

એનો લાભ પુસ્તકાલયોએ ઉઠાવવો જોઈએ.

કોઈને કોઈ રાજ્યથી પણ આજે પુસ્તકાલયસંસ્થા તરફ સૌ કોઈનું ધ્યાન આકર્ષાયું છે. આ પરિસ્થિતિનો નાભ પુસ્તકાલયોએ અનસ્ય ઉઠાવી લેવો જોઈએ પુસ્તકાલયો દ્વારા વધુ લોકોમાં થવાને બે બાળતેલી આવસ્યજ્ઞતા હોય છે એટલે તો પુસ્તકાલયો કેવી રીતે ચલાવવાં એનું મર્મમાન્ય તંત્ર ગ્રથયાનકોએ અવશ્ય જાણી લેવું જોઈએ. અને જીવન બાબત એ છે કે શાસ્ત્રશુદ્ધ તંત્રથી ચલાવતા પુસ્તકાલયોની ચૂચળી આખાં દેશમાં વિસ્તૃતઉત્પાદનનો મારક ફેનાવવી જોઈએ. પહેલી બાબત જીવન બાબત કરતા વધારે મહત્વની છે.

ગ્રથયાનસચાલનની વિદ્યા મેં પ્રથમ કર્યું તે પ્રમાણે, હજી કદા અથવા શાસ્ત્ર એ પંચીને પડોચવા નેટવી પરિણત થયેલી નથી. છતાં અને મુર્તિપિપન દેશોમાં આ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનારને હજી હિન્દોમાં જ આપવાની પદ્ધતિ છે. અમેરિકામાં જ માત્ર આ વિદ્યાના હિન્દીકાર્મ જ નહિ પણ ડોક્ટરેટનાં ગુરુકુલો ગ્રથપાયા છે. હિન્દુસ્થાનમાં ત્રણ વિશ્વવિદ્યાલયો અને હમ્પીરીઅવ બાયબેરી કલ્પકતા આ સંસ્થાઓ ગ્રંથવિદ્યાપારંગતોને હિન્દોમાં આપે છે. વડોદરામાં ફક્ત વડોદરાને માટે ઉપયોગી એવા ગુજરાતીમાં શિક્ષણ આપવાના વર્ગો વખતો-વખત ભગવામાં આવે છે. અને વિદ્યાર્થીઓને પ્રમાણપત્રો આપવામાં આવે છે.

આ વિદ્યાના બે વિભાગ છે પહેલો સર્વસામાન્ય જ્ઞાનનો અને બીજો ભાગ તાંત્રિક જ્ઞાનનો. અધ્યાપનશાસ્ત્ર જેમ એકાદા જુદીલીન માણસમાથી ઉત્તમ શિક્ષક બનાવી શકતું નથી, તે જ પ્રમાણે અથવિદ્યા એ મૂઠ માણસને અથવા બનાવી શકશે નહિ. આપણી તરફ કેટલાક કહે છે કે બી. એ. મુખીનું શિક્ષણ લેવાને અક્ષયની જરૂર નથી. અક્ષય વગર આપડે તે શિક્ષણ અને શિક્ષણ સિવાય જે દરેક પામે હોય તે અક્ષય; એમ શિક્ષણનો ઉપદાસ કરનારા લોકો કહે છે. કેટલીક વાર આ ખટું પણ પડે છે. લખવાવાચના ઉપગત શિક્ષણ જો કોઈ શક્તિ જાગ્રત કરે નહિ તો તે ખરેખર દુર્ભાગ્ય જ ગણાવુ જોઈએ. લખતાવાંચતા ન આવડવું એ ખગળ વાત છે, પણ લખવાનાચવા ઉપગત બીજું કંઈ પણ કરતા ન આવડે એ તો એના કરતા પણ વધારે ખેદજનક છે એમ હેતુનીટ કહે છે. પણ હેતુનીટ જ શા માટે ? રાજઆતના અગ્રેજી શિક્ષણથી અમદાવાદ ગમેના આપણા કેટલાક ભણેલા પણ ગણેલા નહિ તેવા પોતાની અણસમજી સ્ત્રીઓના પણ ઉપદાસને પાત્ર થતા ‘ગ્રેન્ડુએટ છે, બેન, ગ્રેન્ડુએટ’ એવી તે કાળની નિંદાજનક કહેવત સ્ત્રીઓમાં પ્રચલિત હતી. હમણા પગિસ્થિતિ પતલાઈ છે. અને એકલા ગ્રેન્ડુએટ જ નહિ પરંતુ અડરગ્રેન્ડુએટ પણ પ્રગટન જુદિના અને અપકારનિપુણ હોય છે એટલે જ તો હવે ડૉ. એન્થોનિયસિંગ, મેડિસિન, વેપાર વગેરે ક્ષેત્રોના કેસ ઇન્ટર થયેનાઓને માટે ખુબ મૂકવામાં આવ્યા છે પુસ્તકાલયસંચાલનના ક્ષેત્રોમાં માટે આટલું ઇન્ટર મુખીનું સામાન્ય જ્ઞાન જરૂરી હોવું જોઈએ.

પુસ્તકાલયના પાંચ કાયદા

આ વિદ્યાના બીજા ભાગમાં તંત્રનું જ્ઞાન આવે છે. પુસ્તકાલયના સંચાલકે પાંચ બાબતો ધ્યાનમાં રાખી હોય તો તંત્રજ્ઞાન મુખ્યત્વાથી પ્રાપ્ત કરતાં આવડે.

આ પાંચ બાબતો એટલે થી. રંજનાથને જેને ‘પુસ્તકાલયના પાંચ કાયદા’ ગણાવ્યા છે તે છે- (૧) પુસ્તકાલય વિકાસ પામનારી સરચા છે; (૨) પુસ્તકો ઉપયોગને માટે છે, (૩) દરેક પુસ્તકને વાચક મળવો જોઈએ; (૪) દરેક વાચકને જોઈતું પુસ્તક મળવું જોઈએ; (૫) વાચક અને પુસ્તકોનો સંયોગ યોગ વખતમાં થવો જોઈએ.

પહેલો કાયદો ધ્યાનમાં ન ગણીએ તો નવા નવા વિષયો ઉપર ગયાથેના પુસ્તકો યોગ્ય દેશણે મૂકવામાં હરકત આવશે. પુસ્તકોની ગોઠવણ કાયમની હોવી ન જોઈએ; એમને આગળ પાછળ ખસેડવાની જગ્યા રાખવી જોઈએ ખીજા નિયમનું ભાન એટલા માટે જ ગણવાનું છે કે ખાનગી સંપ્રદની માફક સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એ શોભાને માટે નહિ હોતા ઉપયોગને માટે હોય છે જે અધ્યાપકમાથી ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો દરેકના બહાર હોય છે તે અથવાની કના વધારે. જેનક જે પ્રમાણે જોઈતું નાણું બહાર ગઈ તેટલી દેશને માટે તે હિતકારક, તે જ પ્રમાણે અધ્યાપક અથવા સર્વજનિક જ્ઞાન, એટલે મનુષ્યને અવિષ્યકાળમાં કામમાં પ્રવૃત્ત કરનારી તાત્ત્વિક શક્તિ એવી સાચવી ગમેવી હોય છે તે શક્તિમાથી અથવાનકે વાચકોમાં સંક્રાંત કરીથી જ અધ્યાપકને હેતુ સાધ્ય થાય છે. આ શક્તિ સંક્રમણમાં પાંચ ટકસ ચોપડીઓ ખોલાઈ જાય તો પણ અથવાન અથવા અધ્યાપકના સંચાલકોએ ખેદ-દિનગી થવું ન જોઈએ.

સંપૂર્ણ સ્વરાન્ય લોગવતી સંસ્થા

વડોદરાનાં પુસ્તકાલયો સ્થાનિક સ્વરાન્ય સંસ્થા કે સહકાર દ્વારા ચલાવ્યાં નથી. પણ લોકોએ પોતે જ પોતાની કમિટી નીમી તે ચલાવેલાં છે. સહકાર તો આખરે સહકાર અથવા સ્થાનિક સ્વરાન્ય સંસ્થાઓ એ અરધાઅરધ સરકારી દબાણ નીચે હોય છે જ. ત્યારે આ બંને પ્રકારનાં લોકોનો અંતરબ્યવસ્થામાં સ્પર્શ ન હોય એવા પ્રકારનાં લોકોનો અંતરબ્યવસ્થામાં સ્પર્શ ન હોય એવી સમન્વિતિથી વડોદરાનાં પુસ્તકાલયો સંપૂર્ણ સ્વરાન્ય સંસ્થા તરીકે અત્યંત લોકાદરને પ્રાપ્ત થઈ છે. વડોદરાએ ત્યારે આ યોજના કરી ત્યારે ઉદાગ સહકાર, લોકો ઉપર કોઈક સંસ્થા લાદે છે એમ લાગે નહિ અને લોકોને પણ પોતાની જ સંસ્થા હોય તેમ લોકોને માટે સંસ્થાઓનું સંચાલન બધું જ જનતાના હાથમાં સોંપ્યું. સ્થાનિક સ્વરાન્યની સંસ્થાઓ ઉપર કાયદાથી નિર્બંધ નાખ્યો કે આ વિશ્વાસ સ્વયંસ્ફૂર્ત કાર્યને માટે હોય છે તેટલો કોષ કરજીઆત, કામ માટે હોતો નથી. આ બધાને માન્ય એવો અનુભવ છે. લોકોએ પોતાની પ્રેરણાથી ચલાવેલી શાળા અને કાવેજો અને લોકલ મોડર્ન અને મ્યુનિસિપાલિટીનું તુલનાત્મક ચિત્ર આપણી આંખ સામે ખડું થયે. પણ હિન્દુસ્થાનમાં આપણે યોજના કરીશું તે આપણી જ સરકાર અને આપણી જ સ્થાનિક સ્વરાન્ય સંસ્થાઓ હોય એવી પરિસ્થિતિમાં જ. અમલમાં લાવશું ત્યારે પોતાનું અને પારકું એવા બાપ રહેશે નહિ એવી આશા રાખવાને હરકત નથી.

(૧) વડોદરામાં નાનાં નાનાં ગામડાંમાં સ્થાનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. ભારતીય યોજનામાં ૫૦૦૦ થી ઓછી લોકવસ્તી હોય તો સ્વંત્ર સ્થાનિક પુસ્તકાલય અસ્તિત્વમાં આવશે નહિ. મારી સમગ્ર મુજબ વિધાયતમાં ઓછામાં ઓછી વસ્તીનું ધોરણ ૧૦૦૦૦ છે; પણ ત્યાંનું શિક્ષણનું અને સંપત્તિનું ધોરણ વધારે છે. વડોદરામાં પુસ્તકાલયો પ્રાથમિક શાળાઓની પૂરવણીરૂપે છે. જો ભારતીય યોજના પ્રમાણે પુસ્તકાલયો મારફતે નાનાં ગામડાંઓને પુસ્તકો આપવાનું ઠરાવ્યું હોત તો ન ચાલત એવું નથી. પણ એક તો અવરજવરનાં સાધનોની અડચણ, અને બીજું સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલય વિષયનો ઉત્સાહ આત્મીયતાના અથવા પોતાપણની ભાવનાથી વધતો ગયો તેમ તે ફરતા પુસ્તકાલયોથી વધ્યો હોત કે નહિ તેની શંકા છે. એક વાત નિર્વિવાદ છે કે નાનાં ગામડાંઓને પોતાનું પુસ્તકાલય ચલાવવું બહુ ખર્ચાળ થઈ પડે છે. અને ખર્ચ ન કરે તો પુસ્તકાલયનું પત્રાધય બનવાને વાર લાગતી નથી.

પત્રાધય એટલે જેની અદર માત્ર વર્તમાનપત્રો રાખવામાં આવે છે, તે વર્તમાનપત્રોને ઓછું સ્થાન આપવાનો હેતુ નથી. પણ નામ ઉપરથી પણ આપણે વર્તમાનપત્રોની ઉણપ જોઈ શકીએ છીએ. તે વર્તમાન ઉપર વધારે ભાર મૂકે છે; ભૂત અને ભાવીનો સારંગો કે પુખ્ત વિચાર કરવું નથી. પાના રમીએ તેમાં ઓકટના રાગને જેમ એક આંખ ચિત્રેલી જોઈએ છીએ તેમ વર્તમાનપત્રોને એક જ આંખ હોય છે.

ભારતીય યોજનામાં અને વડોદરાની યોજનામાં આ સ્પષ્ટ તરી આવતો ભેદો બતાવ્યા. તે સિવાય બીજા પણ થોડા બેદ છે પણ ઉપરના બે બેદોને પણ હું તો સાધારણ મહત્વના બેદ સમજું છું. મુખ્ય મુદ્દો એટલે પુસ્તકાલયોની જાણ કરીને સાર્વજનિક

આપણું બાલ-કુમાર અને કિશોર સાહિત્ય

આગળનાં ન્હાનાંબાલ, ખગરદાર, ઝવેરચંદ્ર ગેધાણી વગેરે ઉત્તમ કવિઓ; ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી, કનૈયાલાલ મુનશી, રમણલાલ દેસાઈ, ધૂમકેતુ, સર રમણભાઈ, પ્રેમ. કાકોર, વગેરે સાહિત્યકારો; મણિલાલ ઇન્દુલાલ દેસાઈ, શામળદાસ ગાંધી, અમૃતલાલ શેઠ, નંદલાલ બોરીવાળા વગેરે સમર્થ પત્રકારો; રવિશંકર રાવળ, હનુ દેસાઈ, રસિકલાલ પરિખ, રવિશંકર પંડિત, અને બીજા સમર્થ કલાકારો-બાપિ ગુજરાતમાં પેદા થવાનાં તે આગળી બાલપ્રજામાં સારી સંસ્કાર દેણાપ એવું સાહિત્ય એમની આગળ રજૂ થાય એ હરક રીતે ઇચ્છે છે.

બાલસાહિત્યની ખીલવણીનાં બીજરોપણ

ગાંધીકોતું સાહિત્ય આ રીતે સાહિત્યમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. ગુજરાતી ભાષામાં અવેશિત રીતે બાલસાહિત્યની ખીલવણી હેતુ એ દસકાથી થઈ છે. તમે જાણો છો તેમ બાલસાહિત્યની વિશેષ સંજોન અને સક્રિય સેવા ભાવનગરના દક્ષિણામૂર્તિ ભવનવાળા સ્વ. ગિજુભાઈએ બજાવી છે. ગુજરાતી બાલસાહિત્યનાં એ પિતા છે, એમ કહેવામાં જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી.

ગેટરોનાં સાહિત્યમાં જે કમનસીબ મતભેદ અને પક્ષાપક્ષીનું વાતાવરણ (કદી કદી) બેવામાં આવે છે એવા વાતાવરણનો બાલસાહિત્યને સ્પર્શ નથી થયો એ સહજાત્ય સ્વ. ગિજુભાઈની ઉલટ સાહિત્યસેવા અને સમનાયને આભારી છે, એમ હું અંગત અનુભવ ઉપરથી કદી શકું છું. સ્વ. ગિજુભાઈની પ્રેરણાથી ઘરુ થયેલી બાલસાહિત્યમાળાઓ પૈકી એમના સ્વર્ગવાસ પછી અંધૂરી રહેલી છેલ્લી સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો છાપવાનું કાર્ય પણ અત્યારે ઝડપભેર ચાલી રહ્યું છે અને એ રીતે આપણું બાલસાહિત્ય સર્વિશેષ સમૃદ્ધ થશે એ હર્ષની બીના છે.

બાલસાહિત્યનાં પુસ્તકોમાં દક્ષિણામૂર્તિ સંસ્થા ઉપરાંત મવાડના ધી. નક્ષત્રદાસ પરબના ગાલવિતેદ કાર્યાલયનો ફાળો પણ સંજોન છે. એમના તથા મારા સંયુક્ત સંપાદનપણા હેતુ નીકળતી અશોકબાલ પુસ્તકમાળાની ચોપડીઓ માટે ગુજરાતી પ્રજાનો હોવો પ્રેમ છે એ હું બને જ હું એ આત્મસાધાનો વિષય ગણાય એટલે કહેવાની જરૂર જોતો નથી. બાલવિતેદમાળાનાં મુદ્દા સુરેખ પુસ્તકોએ પણ બાલસાહિત્યમાં આરુ સ્થાને જમાવ્યું છે.

શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

પરિણામે, ગુજરાતી બાલપ્રગ્નનાં સુંદર સર્જનો પ્રકાશમાં આવે છે. ઘણી વારંતો બાળકો એવું સુંદર કાળે છે કે મોટરોમાં પણ એવું લખી નાં શકે.

આ ઉપરાંત 'બાલજીવન'ના બાધીના અંકમાં પણ સર્જન અને નબા અનુસાર બાલમિત્રોનાં લખાણો અને ચિત્રોને ખાસ કરી શોધવધતા પ્રમાણમાં સ્થાન આપવામાં આવે છે.

'બાલજીવન' ઉપરાંત આલુંદના અમારા પત્રમિત્ર 'બાલમિત્ર' તથા અમદાવાદના 'બાલજીવન'ના વિદ્વાન તંત્રીઓ આવી રીતે બાળકઅંક દર વર્ષે પ્રકટ કરી ગુજરાતી બાલપ્રગ્નની સાહિત્યવૃત્તિને ચોપણ આપવાનું કાર્ય સુંદર રીતે બજાવે છે. આમા મિત્રાથી.

નંદવરલાલ વીમાંબાળાનું 'ગાંડીવ' પત્રા પણ કોષ્ટકવાર બાળકઅંક પ્રકટ કરે છે. પણ લગભગ દરેક અંકમાં બાલમિત્રોના રચનાત્મક લેખોને અગત્યનું સ્થાન આપી ગુજરાતી બાધાની ઉપયોગી સેવા બજાવે છે.

આમા મારા માસિક તથા બીજા પત્રમિત્રોના આ પ્રયાસોની ખાજી બાલપ્રગ્નની સર્જન-શક્તિને વેગ અને ઉત્તેજન મળે એ જ શુભ હેતુ છે. એમ સારી દૃઢ માન્યતા છે. મોટરોમાંના સાહિત્યમાં જે પક્ષાપક્ષી, જે વાડા, જે મતમતાંતરે, જે વિતંડાવાદ વગેરે કોષ્ટક કોષ્ટક વાર નળે પડે છે એવું બાલસાહિત્યમાં બનતું નથી. બધાંની પ્રવૃત્તિ નિર્મળ અને ઉદ્દેશક્ષી છે.

પરમાત્માની પાસે મારી પ્રાર્થના છે કે આજ નિર્મળ વૃત્તિનાં વહેણ બાલસાહિત્યમાં બાધ રહે અને કોષ્ટક પ્રકારની પક્ષાપક્ષી કે વાડાગંધીથી ગુજરાતી બાલસાહિત્ય બ્રષ્ટ ન બને.

અમારી અશોકમાળામાં તેમ જ ગાંડીવની ગાત્રોવાન માળામાં માત્ર બાળકોએ લખેલી ચોપડી પણ પ્રકટ કરવામાં આવી છે. આ ખુતાની આપે છે કે બાળકોની પ્રવૃત્તિને વેગ મળે.

એ. મંડિ. માત્ર છૂટક લેખો જ નહિ પણ પુસ્તકપ્રકાશનમાં પણ એમને ભાગ લેવા દેવાં અને બધા તૈયાર છીએ.

આ સર્વ પ્રયત્નો આવાકારપાત્ર છે, પરંતુ બિગતી પ્રગ્ન જે લખે છે એ એટલું બધું છે કે એ બધું પ્રકાશન પામે એ માટે ચોક્કડો માસિકો પણ એટલાં પડે ! એ તો બાગરમાં સાગર સમાવવા જેવી અશક્ય વાત છે, એવી મારી દૃઢ માન્યતા છે.

એટલે શાળા, સંસ્થા, બાળકોનાં મિત્રમંડળ વગેરે પોતપોતાની રુચિ, સંધિને અને સંજોગે અનુસાર હસ્તલિખિત નિયતકાલિકાં કરે એ ઉદ્દેશનાને છે, એમાં સૌ બાલમિત્રો પોતાનાં સારાંસારાં લખાણો આપે, સારાંસારાં ચિત્રો દોરે અને પોતાની પાસે સારીસારી છબીઓ હોય તેના વડે પોતાનું માસિક શોભાવે.

આવાં હસ્તલિખિત નિયતકાલિકાં દર મહિને કાંઠામાં બધું અમ અને શક્તિ વપરાય. મારી સમજ મુજબ વર્ષમાં ૨ કે ૩ વખત મોટી દળદાર અંકો કાઢવા વધુ ઠીક પડે.

હસ્તલિખિત માસિકો થીં હોવી બેઠા અને બેની વ્યવસ્થા થી રીતે કરવી એ બેઠા બાળકો અસાર વિસ્તારના બને અંકો કહેતો નથી. તમારી અલંગની ઇચ્છા હોય તો મને સૂચના કરો. મારા વિચાર તંત્રો થી મિત્રો સમક્ષ રજૂ કરતાં મને ખુબી આનંદ મળે.

બેઠાં સાહિત્યકારોને દિશાસૂચન

બેઠાં સાહિત્યકારોએ શું લખવું અને કેમ લખવું, એ પ્રશ્ન પણ આપે સર્વ સમક્ષ ચર્ચાવાળો છે. આ બાબતે હજી ખાસ નિયમો હોઈ શકે નહિ. માત્રથી અનેકવિધ સહિતશાળી

તરુણ લેખકો કદાચ જાળની સભા વૈષ્ણીના પછી હોઈ શકે. તમારે એવાની પ્રાનેયો પ્રેરણા લેવાની હોય ત્યાં દેવાનું તો ઓછું જ હોય.

એમ છતાં સામાન્ય રીતે નીચે મુજબ મુચનાઓ હું કરવા ઇચ્છું છું :
 ૧) મિત્રો, તમે જે લખો તે બધું જ સરળ અને સહેલાઈથી આમ પ્રત્યક્ષ સમજી શકે એવી ભાષામાં લખજો.

પાંડિત્યપ્રદર્શન, ભાષાનો આડંબર વગેરે કાલ્પિક મોહને વશ ન થશો. બાપો ત્રાસાદિક જરૂર હોવી ઘટે, પણ એમાં અઘરો ગંધના ઠંકો કે આડંબરની જરૂર નથી. આ માટે તમને મહાત્મા ગાંધીજીનાં પુસ્તકો વાંચવા મારો ખાસ બહામણ છે. જગતના એ મહાપુરુષ ગુજરાત માતાનું સંતાન છે, એ આપણે સૌએ ગૌરવ લેવા જેવી વાત છે. હૃદયને ઝડ લાંબે સ્પર્શે એવી એમની શૈલી છે. એમની ભાષા આખાવટ્ટ સૌ સમજી શકે એવી છે.

શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ, કનેમાધ્યયન મુનશી, જવેરચંદ્ર ગેવાળી, ધૂમકેતુ, કાંકા સાંકેમ કાયેલકર વગેરેનાં પુસ્તકો પણ વાંચજો. એમાંથી કોઈની ભાષાનું અનુકરણ કરવાનો મિથ્યા પ્રયત્ન ન કરશો. તમારો પોતાની શૈલીએ ઉપરની વ્યક્તિઓની કૃતિઓનાં અભ્યાસ પછી સરળ ભાષામાં લખવાનો મહાવરો રાખજો. સાદું લખી શકવાની કલા તમને ધીમે ધીમે યથાશક્તિ સાધ્ય થશે. *

—રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

[અનુસંધાન પૃ. ૨૩૮૮ થી શરૂ]

પુસ્તકાલયોની એક દારમાળા દેશભરમાં હોવી નેપ્રત્યે એ છે. વડોદરાએ તે નિર્માણ કરી છે. ગુજરાતના સર્વેશ્વર પણ સપાટ ભૂપ્રદેશમાં કંઈક લેસું માથું રાખી શકે એવી પુસ્તકાલયોની દારમાળા વડોદરાએ બની કરી છે. સોમાંથી ૮૩ લોકોને પુસ્તકાલયની મેળાનો ઘેરબેઠા ઉપભોગ કરવાનું મળે છે. પુરોમાં સેંકડે ૪૧-૫, સ્ત્રીઓમાં સેંકડે ૨૧-૬ અને એકંદરે ૩૬ ટકા વસ્તી લખતાં વાંચતાં શીખી છે. પુસ્તકો કરતાં ધર્તમાનવનો માટે પુસ્તકાલયોનું આજે આકર્ષણ વધારે છે, કારણ ખગ રાત્રીબર ઉપર રચાયેલાં પુસ્તકો મરાડીની માફક ગુજરાતીમાં પણ મોડાં જ બહાર પડે છે. તે વધારે નીકળે તે માટે વડોદરા સરકાર બાલરાજમાળા, સયાજી સાહિત્યમાળા, પ્રામવિકાસમાળા, પ્રોઢશિક્ષણમાળા વગેરે પુસ્તકમાળાઓ પ્રકટ કરે છે. પત્ર-પુસ્તકો, સિવાય સિનેમા-ફિલ્મ અને રેડિયો સરખાં સાધનો પણ કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં વસાવાયાં છે. સારાંસ કે, વાચનકલાને એ આપણે યતન દર્શિ અથવા છટ્ટી જાનેદ્રિય દલીએ તો વડોદરાનાં પુસ્તકાલયોએ વડોદરાનાં પ્રજાજનોને આ વધારાની જાનેદ્રિય મેળવી આપી છે. પૃથ્વીને ધાન્યભરપૂર બનાવવા માટે જેમ-જગીરએ આકાશમાંથી ગંગાને અવનિ પર ઉતારી, તેમ થી. સયાજીરાવે દેશજનોને જ્ઞાનસમૃદ્ધ બનાવવા માટે પુસ્તકાલયરૂપી આકાશગંગાને અડી ઉતારી છે. *

અ. દિ. વાકનીસ

* તા. ૧-૭ મે ૧૯૪૪ના રોજ હંદાલ મુકામે મળેલા કુમાર સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ-પદથી આપણું ઉદ્દેશબદ્ધ.

* મૂળ મરાઠી પરથી અનુવાદક : શ્રી. સૌમ્યદ્ર દેવપુરકર.

વિસનગર મહાલ પુરો પરિષદ-સાતમું અધિવેશન

વિસનગર મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદનું સાતમું અધિવેશન મે. રા. રા. કસોલવિભાગ પોલિસ નાયબ મુખ્ય સા. માનસિંહરાવ ચશવંતરાવ ગાયકવાડ એઓશ્રીના પ્રમુખપણા નીચે તા. ૧૬-૪-૪૪ ને રવિવારે કમાણા તા. વિમનગર પ્રાન્ત મહેસાણા ગામે ભરાયું હતું.

મે. રા. રા. માનસિંહરાવ ગાયકવાડ વિસનગરથી ખાસ મોટરમાં કમાણા પધારી હતા. સાથે મહાકવિ જ્ઞાનિક અમલદારો તથા વકીલમંડળ અને શેઠ શાહુકારો પણ પધાર્યા હતા.

થેયવા વીરની જગામાં મંડપની રચના કમાણા સા. પુ. ના મંત્રી શ્રી. વિક્રમભાઈ બ્રહ્મભટ્ટે ઉત્તમ પ્રકારે કરી હતી. મંડપને ધન-પતાકા, તથા આસોપાવવાનાં તોરણો અને આવકારનાં તથા પુસ્તકાલયનું મહત્વ બતાવનાર અનેક બોર્ડો અને મહાપુરુષોના ફોટાઓ તથા શ્રીમંત મહારાજ સા. ના ફોટા અને સ્વ. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજ સા. ના ફોટાઓથી શણગારી ગાદી તકીઆની ગાદીયાસહ એક જિજ્ઞાસી હતી.

પ્રારંભમાં ઈશ્વરપ્રાર્થના, સ્વાગતગીત અને શ્રીમંતપ્રમુખાનાં કાવ્યો બાળકોએ મધુર કંઠે ગાઈ પરિષદના કામકાજની શરૂઆત કરી હતી. ત્યારબાદ સ્વાગતપ્રમુખનું છાપેલું ભાષણ શેઠ મંગળદાસે વાંચ્યું હતું. તેમાં ગામનો ઐતિહાસિક પરિચય આપી વક્તાએ ગામની સાંસ્કૃતિક અને કેળવણીની પ્રગતિવિષયક પરિચય આપ્યો હતો. ત્યારબાદ આજળ ચાવતાં સ્થાનિક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું પણ વિહંગવાચોબન કરાવ્યું હતું. ત્યારબાદ મે. પ્રમુખ સાહેબની વરણીની દરખાસ્ત માજી મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. જયપ્રસાદ જ્ઞાનીએ મૂક્તાં કવિ વિક્રમભાઈ બ્રહ્મભટ્ટે મે. માનસિંહરાવ ગાયકવાડ સાહેબની પ્રજાપ્રિયતા તથા તેઓશ્રીની વિદ્વતા અને ઉત્તમ ઠોડીના સાક્ષરજીવનનો પરિચય આપી અનુમોદન આપ્યું હતું.

તેઓ સાહેબે પ્રમુખસ્થાનનો સ્વીકાર કરી નીચે પ્રમાણે મૌખિક ભાષણ આપી ચોતાના જ્ઞાન અને વિદ્વતાનો પતિચ કરાવ્યો હતો.

પ્રમુખશ્રીનું ભાષણ

આજનો કાર્યક્રમ શરૂ કરતાં અગાઉ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગે પ્રયાસ કરતાં જે કાર્ય-કર્તાઓ દેવગત થયા છે તેમનું સ્મરણ કરી તેમને માનાંજલિ અર્પણ કરું છું. આ પરિષદના યોજા અધિવેશનના સ્વાગતપ્રમુખ અને વિસનગરના સમર્થ અને વિદ્વાન સાહિત્યકાર રાજરત્ન શ્રીમાન્ શેઠ મહાસુખભાઈ, જેઓ વર્ષ દરમિયાન સ્વર્ગવાસી થયા છે તેમના અંગત પરિચયમાં હું આવ્યો હતો, અને એકાદ ક્યાક તેમની સાથે ગાળીએ તો ગંગાપ્રવાહ પ્રમાણે અખંડ વહેતા તેમના સભાષણપ્રવાહમાંથી ફેટલી બોધપ્રદ માહિતી મળતી તે હું અનુભવી શક્યો છું. પ્રભુ તેમના આત્માને ચિરશાંતિ આપો.

“ ન હિ જ્ઞાનેન સદૃશં પવિત્રમિદં વિચિત્રે । ”

આ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ ભંજવાને ગીતામાં કહ્યું છે. જ્ઞાનબળથી સર્વોગ સુંદર પ્રવૃત્તિ થાય છે. અવનત દશમાં પહોંચેલા જનસમાજની ઉન્નતિ જ્ઞાનથી જ થાય છે, ગીતામાં કહ્યું છે કે - ૨૪૪]

“ અપિ चेदपि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ।
सर्वज्ञानप्लवेनैव घृद्धिर्न संतरिष्यसि ॥ ”

આ જ્ઞાન આપણને ગુરુ દ્વારા અને અથો દ્વારા થાય છે. પ્રાતઃસ્મરણીય અખંડ ઔદ્ગ્રતાપ પુણ્યશ્લોક શ્રીમંત સયાશ્રવા મહારાજ સાહેબે જ્ઞાનની આ માહિતી ઓળખીને તે આપણા માટે સુલભ કર્યું.

“ प्रज्ञाना विनयाधानात् रक्षणात् भ्रणानादपि ।
सपिता पितरस्तस्मिन् देवलं जन्मद्वैतयः ॥ ”

આ શ્લોકમાં કવિપુલ્કશુરુ કાલિદાસે કહ્યું છે તેમ, તેઓથી આપણા પરમ આદરણીય પાલનદાર હતા. સારા શિક્ષકો અને ગુરુઓ પ્રજાવર્ગને મળે, તે માટે અખંડ પ્રયત્ન કરી ઉત્તમ અથો પ્રજામાનસના વિકાસ માટે મળતા રહે, તે માટે તેઓથીએ યોજના કરી તેઓથીની સુવર્ણપ્રણાલિકાઓ હાથના આપણા મહારાજ સાહેબે આગળ ચલાવી છે, તથા શ્રી સયાશ્રવા મહારાજ સાહેબે રોપેલા વૃક્ષોનાં મીઠાં ફળો આપણને હંમેશ વધુ ને વધુ મળતાં રહેશે એ સ્પષ્ટ છે.

રાજ્યાશ્રયથી વિદ્વાનો ઉત્કર્ષ થાય છે, અને જ્ઞાનનો સંમંદ પુસ્તકોમાં કરી શકાય છે, અને પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં મળી શકે છે. રાજ્ય વિક્રમાદિત્ય જેના સંવતને ૨૦૦૦ વર્ષ પૂર્ણ થયાનો મહોત્સવ ભારતવર્ષમાં ઉજવાઈ ગયો છે, તેમણે તથા બોજ રાજ્યએ વિદ્વાનો અને પંડિતોને આપેલો આશ્રય સુપ્રસિદ્ધ છે. છત્રપતિ શિવાજી મહારાજે વિદ્વાનોને આપેલું ઉત્તેજન જણીતું છે, તેમના દરબારમાં કવિ જૂખણુ તથા કવિ નયરામને આશ્રય મળેલો, નયરામે લખેલા શિવભારત અંથની પ્રસિદ્ધિ આજે ચારે તરફ ઘર્ષ રહી છે. તંજાવરમાં શ્રી શિવાજી મહારાજના બાઈના વંશજોનું “ સરસ્વતિ મહાલ ” નામનું પ્રખ્યાત અંથાલય છે, તેમાં ૩૫૦૦૦ હસ્તલિખિત અંથો છે. ભારતવર્ષના કમનસીબે અનેક કારણોને લીધે તેની અનેક સુંદર પ્રણાલિકાઓ નષ્ટ થઈ.

આપણા સદ્ભાગ્યે તે પ્રણાલિકાઓ શ્રી સયાશ્રવા મહારાજ સાહેબે આપણા માટે નવેસર સ્થાપન કરી, અને આજે અહીંઓ બેગા મળ્યા છીએ એ તેમના પ્રયાસોનું એક સુફળ છે.

અક્ષરજ્ઞાન પામેલી પ્રજાનું અક્ષરજ્ઞાન ન જૂલાય, અને તેને વિશેષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ તેનું જીવન સફળ થાય, તે હેતુથી આખા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયો સ્થાપન કરવામાં આવ્યાં છે. સદર પુસ્તકાલયો ઉત્તમ રીતે ચાલે, તે માટે તમામ પ્રજાએ કાળજી રાખવી જોઈએ. પ્રજાનું જ્ઞાન વધે, તેનું શુદ્ધ ચરિત્ર ધડાય એવાં પુસ્તકોનો અંયાયમાં વાસ થવો જોઈએ. આવા અંથો આપણું અમૂલ્ય ધન છે, અને તે આપણને આપનાર આપણા વંદનીય ગુરુઓ છે. વાચકોના જીવનની આવશ્યકતાઓને મદદરૂપ થાય, અને તેમના માનસનો વિચાર કરે તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં હોવાં જોઈએ.

મુદ્રણકળાની શોધને કારણે આજે સાધારણ સ્થિતિનો માણસ પણ અંચકારને હિતેજન

આપી શકે છે. લોકમાનસ કેળવવામાં અને યોજનાસન્નો પ્રચાર કરવામાં મુદ્રણકળા અને પુસ્તકોએ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે. લોકમાનસ કેળવવાના કામે અગ્રપૂજનું માન શ્રી. સયાજીરાવ મહારાજ સાહેબને છે. પુસ્તકોનું મહત્વ તેમણે ઓળખ્યું અને અંધકારને હિતેજન આપ્યું.

પુસ્તકો આપણા સાચા મિત્રો અને ગુરુઓ છે. આપણા પૈકી દરેક જણ શ્રી. સયાજીરાવ મહારાજ સા. કે મહાત્મા ગાંધી જેવા મહાપુરુષોના અંગત પરિચયમાં આવી શકતા નથી. પરંતુ તમામ મહાપુરુષોને પરિચય, આપણે તેમણે લખેલાં અગર તેમના વિશે લખવામાં આવેલાં પુસ્તકોની મદદથી સાધી શકીએ છીએ. દરેક જણ સાચા મિત્રો, સલાહકારો કે ગુરુઓ પૂરતા પ્રમાણમાં મેળવવા જેટલો ભાવ્યશાળી હોતો નથી. પુસ્તકો સૌખ્યમાં અને આનંદમાં વૃદ્ધિ કરી આપણા જીવનને હિવ્ય કક્ષા પ્રતિ લઇ જાય છે. સંકટ-સમયે પણ આપણી નિરાશા દૂર કરી, આપણું મન પ્રકુલિત કરી જ્ઞાન દેવાથી આપણને આગળનો માર્ગ પુસ્તકો બતાવે છે. જેને જેને આ મિત્રો સલાહકારો જોઈએ છે તેના તેના તેઓ અપૂર્વ કટિબદ્ધ છે. ફક્ત તેમનો સ્પર્શ સાધી અભ્યાસ કરવાનો અવકાશ છે. અખિલ જગતનું જ્ઞાનભંડાર પુસ્તકાલયમાં આપણને મળી શકે છે. પુસ્તકો દ્વારા ભૂતપૂર્વ અને વર્તમાન મહાપુરુષોના અને પંડિતોના વિચારો અને તેમણે મેળવેલું જ્ઞાન આપણે જાણી શકીએ છીએ અને આ જ્ઞાનનો વારસો ભાવિધની પ્રજાને આપી શકીએ. વડોદરા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય આગળ—“ Books give nothing for nothing ” એવા સૂત્રનું એક નાનું સૂત્ર હતું અનેક વર્ષોથી જોયા કરતો. આ સૂત્ર કેટલું અર્થસૂચક છે, તે વાંચતાં બરાબર ધ્યાનમાં આવે છે.

મહર્ષિ વાલ્મીકિએ શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનચરિત્રને રામાયણમાં ચિત્રીત કરી આપણને સુગ્રત કહ્યું. વાલ્મીકિ ન હોત તો, આપણને રામાયણ ન મળત, વ્યાસ મહર્ષિ ન હોત તો આપણને મહાભારત ન મળત. આ પ્રમાણે જો યાજ તો આખાએ જગતને મુગ્ધ કરનાર આ બન્ને રૂઝર્તિગંભાઓ આપણે ગુમાવી બેઠા હોત.

પુસ્તકોના રક્ષણ માટે તેમના પ્રત્યે માન એ અગત્યની આવશ્યકતા છે. મુદ્રણકળા જે વખતે નહોતી તે વખતે ખાસ અભ્યાસ વૃત્તિના જ લોકો ઉત્તમોત્તમ ગ્રંથોની નકલો કરી ખાસ કાળજીથી સંગ્રહી રાખતા હતા. આજે મુદ્રણકળાના પ્રતાપે અલ્પ કિંમત આપતાં ધણાંખરાં પુસ્તકો મળી શકે છે. પરિણામે પુસ્તકોની કાળજી જોઈએ તેવી લેવાતી નથી. આ પ્રમાણે ન ચત્રું જોઈએ. વાચકોએ પુસ્તકો કાળજીથી વાંચી સારી હાલતમાં પાછાં મોકલવાં જોઈએ, અને ગ્રંથપાત્રે પુસ્તકોનું રક્ષણ તથા તેમનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો, તે બાબત ઉપયોગી સૂચનાઓ પૂરી પાડવી જોઈએ. આ બાબત મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય તરફથી શરૂઆતથી જ સુદૃઢ કામ કરવામાં આવ્યું છે તેના ઉદ્દેશ કરવાની જરૂર નથી. આપણા પૈકી દરેક જણ જોઈએ તેટલા ગ્રંથો ખરીદ કરી શકતા નથી. આપણે જો વિવેકથી પ્રયત્ન કરીએ તો આપણા પુસ્તકાલયમાં આપણી ઇચ્છા હશે તેટલા ઉત્તમ ગ્રંથોને વસાવી શકીએ છીએ. જ્ઞાનકાષ વગેરે જેવાં કિંમતી પુસ્તકો સર્વસામાન્ય જનતાને પુસ્તકાલય

દ્વારા જ ઉપલબ્ધ થાય એ આપ જાણો છો. સુદૃઢકળાના પ્રતાપે વર્તમાનપત્રોનો બહોળો પ્રચાર થયો છે. વર્તમાનપત્રો આપણા જીવનની એક આવશ્યક વસ્તુ છે. ચાલુ પરિસ્થિતિનો વિચાર કરી જનતાને યોગ્ય દિશા બતાવનાર છાપાઓની આપણને જરૂર છે. પરંતુ કેવળ શૈક્ષણિક લોભથી સત્ય અસત્ય કે સારું નરસું વગેરેનો વિચાર કરતા વિકારવશ થઈને પ્રચાર-વૃત્તિથી જે ક્ષણજીવી અને અપાયકારક છાપાઓમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે, તે સામ્ય છે. આવા છાપાઓને પુસ્તકાલયના અંગે જે વાચનાલય હોય છે તેમાં ઓછું સ્થાન મળવું જોઈએ. પુસ્તકાલયનો શૈક્ષણિક મોટા ભાગે ચિરંજીવી અને બોધપ્રદ સાહિત્યમાં ખર્ચવો જોઈએ. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સફળ થવા માટે આ ખાસ આવશ્યક છે. આ જ પ્રશ્નને ઉદ્દેશીને સને ૧૯૪૧-૪૨ના રાજ્યના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં નેકનામદાર દિવાન સાહેબ લખે છે કે:—

"The principal weakness of the movement is the disproportionate amount spent on newspapers to the neglect of the books especially in the smaller libraries"

સાથે સાથે અવિરત પ્રચારના કારણે આ પરિસ્થિતિમાં સુધારો થાય છે, એવું તેઓ સાહેબ જણાવે છે, એ જાણીને વાચકોને આનંદ થશે. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક અને તેમના મદદનીશોની સલાહ આ બાબતમાં ધૃતર પુસ્તકાલયોએ લેવી જોઈએ તે કહેવાની જરૂર નથી.

આજના પ્રસંગે વિસનગરના અનેક સદ્ગૃહસ્થો, શેઠ રાહુકારો, વકીલો અને સરકારી અધિકારીઓ ઉપસ્થિત છે. વડોદરાથી રા. રા. ઉમેદભાઈ પટેલ મદદનીશ ક્યુરેક્ટર અને રા. રા. મણિલાલ શાહ મદદનીશ પ્રકાશન અધિકારી આવ્યા છે. આ પરિષદને તેમના બધાની સલાહનો લાભ થશે. અને તે ધણો ઉપયોગી થશે. આમંત્રિત સદ્ગૃહસ્થોની અને તાલુકાની જનતાની મોટા પ્રમાણમાં હાજરી છે. પરિષદના સંચાલકોની મહેનતને તે જટલી આભારી છે તેટલી આજસુધીના પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયેલા નથી તે પણ બતાવે છે.

ત્યારબાદ બાળકોએ “ હિંદમાતાની સ્તુતિ ” મંથુર કંઠે ગાઈ હતી અને પ્રતાપ રાણો અને બામાશાનો સંવાદ ભજવી બતાવતાં તે વખણાયો હતો.

ત્યારબાદ ઠરાવોનું કામ હાથ ધરવામાં આવતાં નીચે પ્રમાણે પસાર થયા હતા:

પસાર થયેલા ઠરાવો

ઠરાવ ૧—પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ઘટ્ટાઘાટ બાબે પોષવા માટે ગુર્જરસમ્રાટ શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ મહારાજનો આ પરિપદ આભાર માને છે અને તેઓનું તથા તેમના સહકર્તાઓનું દીર્ઘાયુ ઇચ્છે છે.

ઠરાવ ૨—વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની સરચાતથી તે આમરજીત મંડળના કારોબારી પદે રહી સાચી સલાહ અને સરનાઓ આપી તે દ્વારા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વેગ આપનાર વિસનગરના રાજરત્ન શેઠ મહાસુખભાઈ, પાટણ વિદ્યાર્થી અલ્લાસ-ચંદના સંચાલક શ્રી. મણિલાલ દત્તે, કડી સર્વ વિદ્યાલયના આચાર્ય શ્રી. બાપુભાઈ ગામી,

તથા પાઠ્ય વિભાગ માજી શાળાધિકારી શ્રી. ગોકુળદાસ શાહના અવસાન બદલ આ પરિષદ પોતાને શોક પ્રદર્શિત કરે છે અને તેઓના આત્માને શાંતિ ઇચ્છે છે.

ઠરાવ ૩—યુ. વ. સો. તરથી દરસાલ રજી. લાયબ્રેરીઓને એટ મળતાં પુસ્તકો જેઓ કોટીનાં હોવાથી આમજનતાને ધણે બાગે નીરસ નિવડવાથી આનાં પુસ્તકોના ઉપયોગ આ. પુ. માં બહુ ઓછા પ્રમાણમાં થતો હોવાથી આ પરિષદ યુ. વ. સો. ના સંચાલકોને વિનંતિ કરે છે કે રજી. ગ્રામ પુસ્તકાલયોને લોકલોગ્ય ભાષામાં લખાયેલ પુસ્તકો એટ તરીકે મોકલવા યોજના કરે.

ઠરાવ ૪—દર વર્ષે પુસ્તકાલયોનાં બજેટ બનાવતી વખતે બજેટ સાથે નવીન ખરીદવાનાં પુસ્તકોની યાદી જોડવાની હોય છે. આ યાદી તૈયાર કરતી વખતે અસ્તિત્વ ધરાવતી અંયમાળાએ પાછલા વર્ષમાં ક્યાં ક્યાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે તે જાણવાનું એકી સાથે કોઈ સુલભ સાધન મળતું ન હોવાથી તેથી અંયમાળાઓનાં કેટલાંક સારાં પુસ્તકો યાદીમાં લેવાના રહી જાય છે, નથી આ પરિષદ પુસ્તકાલય ખાતાને તથા પુ. સ. સ. મંડળને વિનંતિ કરે છે કે દર વર્ષે જુલાઈ માસના “પુસ્તકાલય” માસિકના અંકમાં જે તે વખતે અસ્તિત્વ ધરાવતી સારી અંયમાળાઓના પુસ્તકોની અંયમાળાવાર કિંમત તથા લેખકસહ વાદી તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવી.

ઠરાવ ૫—ઔપચારિક પુસ્તકોનું વાચન ગ્રામ મહિલાઓમાં ખૂબ વધે એમ આ પરિષદ ઇચ્છે છે અને તે માટે જે તે ગામની કન્યાશાળાઓની શિક્ષિકાબહેનોને આ પરિષદ નમ્રતાપૂર્વક બહામણ કરે છે કે તેઓએ પોતાના ગામમાં લખી વાંચી શકે તેવી બહેનોની યાદી તૈયાર કરી તેઓના પુસ્તકવાચનની અભિરુચિ જાગૃત ધાય તેવા પ્રયત્નો કરવા.

ઠરાવ ૬—પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ પાસે રોડોનું બંડોળ સાથે છે એથી એક સાથે ગ્રેસ ખરીદી રાખ્યાનાં પુસ્તકાલયોને જરૂરી ફોર્મો વગેરે સર્વ છાપકામ છીદાયત લાવે કરી આપવાની યોજના કરવા આ પરિષદ પુ. સ. સ. મંડળના ડાયરેક્ટરોને વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૭—મહાલની જે ગ્રામ પંચાયતો, પુસ્તકાલયોને મદદ આપે છે તે ગામ પંચાયતોના આ પરિષદ આભાર માને છે અને તેઓને વિનંતિ કરે છે કે ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ડિસેંબર આખર સુધીમાં મંજૂર કરેલી રકમ આપવા તત્પર થઈ શકે.

ઠરાવ ૮—જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી વખતે પ્રચારકોએ તથા જે તે શાળાના યુ. સિ. પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં શુ. છં. જેટું તે જાણવાની ખાસ જરૂર હોય તપાસણી બદલતું એક નિવેદન તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવા પુસ્તકાલય ખાતાને આ પરિષદ વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૯—વિદ્યાર્થીઓના તથા મોટી ઉંમરનાં સ્ત્રીપુરુષોમાં પુસ્તકવાચનને પ્રચાર એકથી તેટલા પ્રમાણમાં જન્યુ. થતો નથી તેથી પુસ્તકવાચનનું પ્રમાણ વધારવા અને તે માટે જે કુમારમંડળ, વાયકમંડળ અને શિષ્ય વાચનની પરીક્ષાની યોજનાઓને સારા પ્રમાણમાં ખીલવવા આ પરિષદ જે તે પુસ્તકાલયનાં મંત્રી, અંયપાળ અને હસ્તાક્ષી શિક્ષક બંધુઓને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

ઠરાવ ૧૦-૧૧—પ્રમુખશ્રીના તથા પરિષદને નોતરનાર ગામના આચારપ્રદર્શનને લગતા પસાર થયા હતા.

૧. અખાની વાણી (અર્થો તથા સમજૂતી સાથે આટ્ટિત્રીજી)—પ્રકાશક : સરતુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય, ભદ્ર અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૫૦૪+૩૨, બોર્ડપરીનું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪.

સરતુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલયની પ્રવૃત્તિ, જે સ્વ. સ્વામી અખંડાનંદજીના અવસાન બાદ મોરબે પડશે એવી લોકમાન્યતા કેટલેક સ્થળે પ્રચલિત થયેલી તેના પ્રતીકાર સરખાં હમણાં હમણાંનાં પ્રકાશનો પૂરવાર થતાં જણાય છે. તેમાં પણ એક પછી એક ઝડપી છતાં પૂરી કાળજી અને સંશોધનપૂર્વકનાં પ્રમાણુજૂત પ્રકાશનો જે હમણાં હમણાં પ્રકટ થવા માંડ્યાં છે તેથી તો એમ જ સમજાય છે કે, જાણે સ્વ. સ્વામીજીના કરતાં પણ વધુ વેગ અને કાળજી-ભર્યાં પ્રકાશનો પ્રસિદ્ધ થવા માંડ્યાં છે.

“ અખાની વાણી ”ની આ આટ્ટિત્રીજી બન્ને આટ્ટિત્રીજી કરતાં વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડે તેવા સ્વરૂપમાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે. અખાની લગભગ સઘળી કૃતિઓ ઉપરાંત એને છેડે એને સમજવામાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવી સમજૂત-અર્થો પણ આપેલ છે. તદુપરાંત એના શરૂઆતમાં “ ગરવો જ્ઞાનવડયો ” શીર્ષક, અખાના અભ્યાસી ત્રા. ઉમાશંકર જોષીનો અખાના અભ્યાસમાં ઉપયોગી નીવડે તેવા નિબંધ પણ છે; ત્યારે સ્વામી સ્વયંબોધિત રચિત અખાનો પરિચય પણ એના જીવનને જાણવામાં ઠીક ઉપયોગી નીવડે તેવો છે.

આ બધા સાથે આગલી આટ્ટિત્રીજીમાં છપાયેલ સ્વ. સ્વામીજીનું નિવેદન પણ અપાયું હોત તો વળી આ પુસ્તકના વાચનારને વિશેષ ઉપકારક નીવડત.

[સામેના પૃષ્ઠનું આદ્ય]

ત્યારબાદ ધારાસભાના સભ્ય મે. શિવાભાઈ પટેલ, શ્રી. પ્રભુદાસ ગોપરભાઈ પટેલ તથા પુ. ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ અને મદદનીશ પ્રકાશન અધિકારી શ્રી. મણિલાલ શાહે અને કવિ વિઠ્ઠલભાઈ બલ્લભદે પ્રાસંગિક વિવેચનો કર્યાં હતાં.

અતે પ્રમુખ સાહેબે ઉપસંહારનું બાપણુ આપતાં આજના અધિવેશનમાં શાન્તિથી આદરણીય કામકાજ થયા બદલ સંતોષ બતાવી પરિવંદના મંત્રી વિઠ્ઠલભાઈ કવિ, ઉમિયાશંકર દવે તથા ઇતર કાર્યકર્તાઓએ લીધેલા પરિશ્રમ બદલ ધન્યવાદ આપ્યો હતો.

છેવટે પરસ્પર આભારવિધિ થઈ ફૂલદાર બાદ રાજગીત ગવાઈ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

આવા સંશુદ્ધ સ્વરૂપે સંસ્થાએ પ્રકટ કરતાં અખાની આ વાણી એના અભ્યાસી વિદ્યાર્થી-ઓને, ધાર્મિક ધેતુઓમાં ભજતા કહેવાતા ભક્તોની આંખ ઉઘાડવામાં તેમ જ આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસુ-સુમુક્ષુઓને પણ ઠીક ઉપયોગી નીવડશે.

પુસ્તકાલયો અવસ્ય વસાવે.

૨. દીવાને સાગર—કર્તા : ડૉ. સાગર—જગન્નાથ દામોદરદાસ ત્રિપાઠી; પ્રકાશક, કદ, પૃઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૫૧૨, મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦.

જાણીતા સૂરીવાદી કવિ શ્રી. સાગરનાં સૂરીવાદને લગતાં વિવિધ કાવ્યોનો આ બૃહદ્-સંગ્રહ છે. એમાંથી શ્રી. સાગરે લખેલ સૂરીવાદી તત્ત્વજ્ઞાનનો આસ્વાદ વાચકને મળી આવશે. સૂરીવાદના તત્ત્વજ્ઞાનમાં રસ ધરાવનારા અને એ વિષયમાં નિમજ્જન કરનારાઓને આ કાવ્યસંગ્રહ ગમશે. એનાં ગદ્યન તત્ત્વોનું અવગાહન માત્ર એના અભ્યાસીઓ જ કરી શકશે. એવા અભ્યાસીઓના ઉપયોગાર્થે પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક સુખે પોતાને ત્યાં વસાવે. કસ્યા પુસ્તકાલયો અવસ્ય એને સંગ્રહે.

૩. સ્વામી સહજનંદ—પ્રયોજક: શ્રી. શંકરદત્ત સાહી, પ્રકાશક, કદ ઉપર પ્રમાણે. સાદુ પૃષ્ઠ, પૃષ્ઠ ૧૧૨+૪, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

સ્વામીનારાયણ સંગ્રહાપના આદ્યપ્રવર્તક સ્વામી સહજનંદનું લોકભોજ્ય ગણી શકાય તેવું આ સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર છે. જુદા જુદા લેખકો તરફથી બખાયેલાં પાંચેક પુસ્તકોના અનુશીલનને આધારે આ પુસ્તકની યોજના પ્રયોજકે કરી છે. સંસ્થાના મુખ્ય સંચાલક શ્રી. સુખેદાર જાણીએ છે તેમ, સ્વામીજીના જીવનપ્રસંગોમાં રેલાતા ચમત્કારોને બાજુ પર રાખી, સાચા અને મહાન ગણી શકાય અને સ્વાભાવિક કદવનાગમ્ય તેવા ક્ષેત્રોને આ પુસ્તકમાં આવકર્ષ્યા છે. મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકોના વિશેષ પ્રચારને લક્ષ્યમાં રાખીને એવા સાહિત્યના પ્રચાર અર્થે પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં સુખે વસાવે.

૪. નાનકે—પ્રયોજક, પ્રકાશક, કદ, પૃઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૬૪+૮, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

ગુરુ નાનકદેવ આપણે ત્યાં સાંપ્રદાયિક દૃષ્ટિએ શીખોમાં પૂજનપાત્ર મનાય છે; છતાં સમસ્ત ભારતવર્ષની જનતા એમને રાષ્ટ્રભરના લોકગુરુ, રાષ્ટ્રવિશ્વતિ અને પયગંબરોની પરંપરામાં ગૌરવભર્યા સન્માનથી પૂજે છે. આવી એક વિરલ વિશ્વતિના જીવનદર્શનમાં સદાયરૂપ યથા પડે તેવી રીતે રચાયેલી આ પુસ્તિકા છે. ગુરુ નાનકદેવના જીવન સંબંધે જાણવા ઇચ્છનારને એમાંથી એમની જીવનઝરમર મળી આવશે. પુસ્તકાલયો અવસ્ય વસાવે.

૫. શ્લેષધિ દયાનંદ—પ્રયોજક, પ્રકાશક, કદ, પૃઠાં, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૧૪૪+૮, મૂલ્ય એક રૂપિયો.

ઉપર જાણીતે જાણે પુસ્તકોની જેમ આ પુસ્તકમાં, આર્થ સમાજના સ્થાપક અને પ્રવર્તક સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીની જીવનરેખા આપવામાં આવી છે. આવાં ચરિત્રો આપવામાં

સાંપ્રદાયિકતાનો અભાવ હોય તો તેને સમજવામાં વાચકને કીક સરળતા થાય છે. તેવું જ કંઈક આ પુસ્તક બાબત કહી શકાય.

હિપ્યુક્ત ત્રણેય વિભૂતિઓનાં જીવનકથાનકોને લગતાં જુદા જુદા લેખકોએ વિન્ન-મિન્ન ભાષાઓમાં તેમ જ આપણી ભાષાઓમાં લખેલાં પુસ્તકો છે. એવાં પુસ્તકોમાં અસ્થી એક વધુ ઉમેરો થાય છે. સ્વામીજીના જીવનવિષે જાણવા માગનારને આ પુસ્તકમાંથી પણ કંઈક જાણવાનું મળે આવશે. બાકી, શ્રી. મેઘાણી રચિત દયાનંદ સરસ્વતીની રચના આ પુસ્તકની રચના કરતાં વધુ પ્રાસાદિક હોઈને વધુ આકર્ષક છે. તુલના માટે, શ્રી. મેઘાણીનું પુસ્તક પોતાને ત્યાં હોય છતાં આ પુસ્તક પણ વસાવી લેવાય એ ઇચ્છવા જોગ છે.

૬. ગ્રામચિત્રો—લેખક: શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર; પ્રાપ્તિસ્થાન: પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૧, સચિત્ર દ્વિરંગી કવર આજ્ઞાદન સહિત પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી. પેટલીકર જન્મે, વસવાટે અને વ્યવસાયે ગ્રામજીવનથી સુપરિચિત હોઈને તેમના નિત્યજીવનમાં લાખેલાં વિવિધ કામ, જાતિ અને ધંધાદારી ગ્રામ-પાત્રોને અહીં અક્ષરદેહે અવતાર આપે છે. આપણી આત્મપાસ, અક્ષરાર્પિત કરવા જેવી અનેકવિધ સજીવ-નિર્જીવ સૃષ્ટિ જેવા આપણને મળે છે. એ બધીયને અક્ષરદેહે સજીવ-જીવંત બનાવવામાં આવે તો તેમાંથી ઘણું ઘણું જાણવાનું મળે.

એવાં ગ્રામજીવનમાંનાં રોજ-ખરોજ પરિચયમાં આપતાં તેમ જ અપરિચિત છતાં સામુદાયિક જીવનમાં રોજ જેવા મળતાં વિવિધ પાત્રોની ખુબીઓ ખાસિયતો અને ટેવો-કુટેવોના ચિત્રણયુક્ત પાત્રોનાં શાબ્દિક રેખાચિત્રો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે. તેમાં ગામનો તલાટી, મુખી, શિક્ષક, શાહુકાર, દુકાનદાર, જેઠી, વૈદ, જૂવો તેમ જ ઇતર અનેક સમાજને એક યા બીજા રૂપે જેની જરૂર પડે છે તેમનાં શાબ્દિક રેખાચિત્રો આમાં આપ્યાં છે.

પુસ્તકને ત્રણ ખંડોમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે. તેમાં પ્રથમ ખંડમાં ગામડાંની મુખ્ય વ્યક્તિઓનાં રેખાચિત્રો આપી બીજા ખંડમાં લેખકને મન ગૌણ જણાતી છતાં જેના વિના ગ્રામજીવનતાને જરાય ચાલે નહિ તેવી શ્રમજીવી કોમોનાં જીવનમાં ડોકિયું કરાવ્યું છે. અને ત્રીજા ખંડમાં ગામમાં એક યા બીજા નામ-હિપનામે ઓળખાતાં સ્ત્રીપાત્રો-જેવાં કે ગામદેવ, વાળદણ, શેઠાણી, સાસુ, વહુ, વિધવા, શોક્ય, વંધ્યા, રખારણ અને બીજી વગેરેનાં રેખાચિત્રો આપ્યાં છે.

માત્ર શહેરી જીવન વીતાવતા એવા નગરજનોને આ ગ્રામચિત્રોમાંથી જુદી જુદી ખાસિયતો અને ખુબીવાળાં તેમ જ જુદા જુદા પ્રકારનાં માનસ ધરાવતાં પાત્રોનો પરિચય પ્રાપ્ત થશે, ન્યારે ગામડે વસતો વાચક સહેજે પોકારી હિંમતે કે “ અરે ! આ તો આપણા ગામનાજેવા જ બરાબર બંધખેસતો છે ! ” છતાં એમાં લેખકે, કોઇ વ્યક્તિવિશેષને અનુલક્ષીને આ ચિત્રો નહિ દોરેલાં હોઈને એ તો ગ્રામજીવનનાં સર્વસામાન્ય પાત્રો જ છે.

આપણા વિદ્વાન સાક્ષર શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠકે આ પુસ્તક વિષે બે બોલ લખી

એને શ્રી. બળસભાષના “મારું ગામડું” અને શ્રી. રતિલાલ અદાણી દ્વારા “દીકું મેં ગામડું” ન્યાં ” સરખાં ગ્રામજીવનને સ્પર્શતાં પુસ્તકની સરખામણીમાં મૂક્યું છે તે યોગ્ય છે.

ગ્રામ પુસ્તકાલયો તેમ જ કર્યા પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક વસાવી લે.

૭. ચોખ્ખવટથી વાત કરજો—લેખક: શ્રી. દિનેશ હાકોર, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, બદ, અમદાવાદ. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૪૦+૮, બોર્ડ પરીતું, પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર તરફથી શરૂ કરવામાં આવેલી ભરત અંબાવલિના પ્રથમ વર્ષનું આ પહેલું પુસ્તક છે. એના લેખક શ્રી. દિનેશ હાકોર બાલવાચકોને સુપરિચિત છે. તેમના સંયુક્ત સંપાદન હેઠળ અગાઉ પ્રકટ થતા (અને હાલ બંધ પડેલા) “ બાલ-જગત ” માં “ ચોખ્ખવટથી વાત કરજો ” નો કેટલોક ભાગ ન્યારે પ્રસિદ્ધ થતો ત્યારે બાલ-વાચકોને એ વાંચવાની ખૂબ મજા પડતી. પાછળથી તો એને નાની પુસ્તિકામાં પણ સંગ્રહવામાં આવ્યો હતો. આજે એમાં કેટલોક વધારો ઉમેરીને સારા પાકા પૂઠાના બધિલા પુસ્તકમાં છાપવામાં આવેલ લેખ બાળકો એને હોંશે હોંશે આવકારશે.

એની મોટા અક્ષરોની સુધક છાપણી અને સરળ બાલમોગ્ય લેખનશૈલી સૌ બાળકોને એ વાંચવા પ્રેરે તેવાં છે. પુસ્તકાલયમાં આવતાં બાલવાચકો માટે સૌ ગ્રામ પુસ્તકાલયો એને અપનાવે; મહિલા બાલ તેમ જ કર્યા પુસ્તકાલયો તો જરૂર વસાવી લે.

૮. જગત્પ્રેરણા—લેખક: શ્રી. ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિ; પ્રાપ્તિસ્થાન: એન. એમ. ત્રિપાઠી સિ; પ્રિન્સેસ રફીટ, મુંબઈ ૨. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૫૦+૪, સચિત્ર કવર અત્થાદન સહિત પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૩.

ગુજરાતના મહાકવિ શ્રી. ન્હાનાલાલનો, અવલોકન-પરિચય માટે સામયિકો પર પોતાનાં સર્જનો નહિ મોકલવાનો નિયમ છે. એથી આ પુસ્તક અમને એના એકલા વિકેતા (સોન એન્ટ) તરફથી પ્રાપ્ત થયું છે.

કવિશ્રીની શૈલીમાં રાચતા વાચકોને આ પુસ્તકમાં પણ એમની ધીરગંભીર શૈલીનું દર્શન થશે.

કવિશ્રીને ગિરનારદર્શન અને એનો શિખરવાસ આનંદ આપે છે. એવા એ ગુર્જર ગિરિરાજની શિખરભૂમિકા પર રચાયેલું નાટક છે. એમાં જગતને પ્રેરણા પાપ તેવાં ઉદ્દેશોનો છે. એનાં ઐતિહાસિક પાત્રો અગમ્યનાથ, ગોરખનાથ, ગોધડનાથ, ઉપસંત ચરાકમ, ન્યૌતિકા, મેઘમાળા, પ્રભા વગેરે પાત્રોના મુખે કવિશ્રીએ જગતબોલ બોલાવ્યા છે અને જગતને નવીન પ્રેરણા પાતા હોય તેમ આ નાટક વાંચતાં સમજાય છે. કવિશ્રીનાં સર્જનો આભવર્ગથી સમજવાં જરા કઠિન છતાં એના ભોક્તાઓ માટે તો સારા રસસાગર તુલ્ય હોય છે. એવા વાચકો માટે પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવી લે.

સામયિકો

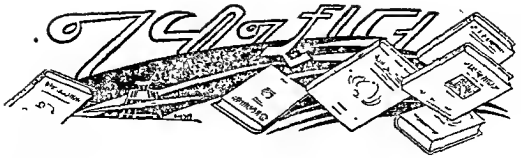
ગુજરાત સંશોધન મંડળનું ત્રૈમાસિક—પુ. ૬, અંક ૨ જો; એપ્રિલ ૧૯૪૪.

મુંબઈ વિદ્યાપીઠની મૂલ્ય આદે ટેકનાંચોજી અને ઇકોનોમિક્સમાંથી પ્રાધ્યાપક શ્રી. ચંદુલાલ ન. વકીલના સંપાદન નીચે આજ છ વર્ષ થયાં આ ત્રૈમાસિક સુંદર પ્રગતિ કરી રહ્યું છે. મુંબઈના નિવૃત્ત એકાઉન્ટન્ટ જનરલ રા. રા. પોપટલાલ ગોવિંદલાલ શાહ, મુંબઈની હાઈકોર્ટના વિદ્વાન અને ઉત્સાહી ન્યાયમૂર્તિ રા. રા. હરસિદ્ધભાઈ દિવેટીઆના પ્રમુખપણા નીચે ગુજરાતના ઇતિહાસના સંશોધનનાકાર્ય અંગે સદર ત્રૈમાસિક મુખ્ય કહી શકાય. પાંચ છ ગ્રંથરચના ઉત્સાહના પરિણામે ગુ. સંશોધન મંડળ અસ્તિત્વમાં આવ્યું અને રા. રા. પોપટલાલ ગો.શાહ, રા. બ. પ્રહલાદ ચંદ્રશેખર દીવાનજી એ બન્નેએ સંશોધનને માટે રૂ. ૧૦૦૦ દરેકે આપ્યા છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠનો પ્રશ્ન જે ચાર વાર ચર્ચાયો અને કંઈક કારણોસર પડતો મુકાયો. વડોદરામાં ભરાયેલી ૧૫મી ગુ. સા. પરિષદને પ્રમુખસ્થાનેથી શ્રી. લેડી વિદ્યાગૌરીએ પરિષદનું ધ્યાન એ વિષય પર ખાસ ખેંચ્યું. સુદ્ધ પછીની પુનઃરચનામાં કેળવણીના ફેરફાર સિવાય ચાલવાનું નથી એટલે આ પ્રશ્નનું નિરાકરણ જેમ અને તેમ જમદી થવાની જરૂર છે જ, શ્રીમંત મહારાજ સર સવાળરાવ ગાયકવાડે યુનિવર્સિટી કમિટી નીમી એ આપેા પ્રશ્ન ઉદ્દેશપૂર્વક ચર્ચાવ્યો હતો. થી. કનૈયાલાલ મુનશી જેવા નિષ્ણુતોએ ખૂબ વાટાઘાટ કરી એક સંપૂર્ણ નિવેદન થી. મહારાજ સાહેબને સાદર ક્યું હતું પરંતુ કેટલાંક કારણોસર એ નિવેદન હજી ઉપયોગમાં લેવાયું નથી. કેટલીક પ્રાથમિક નૈયારીઓ ખાકી હતી અને અમદાવાદનો ખાસ વિરોધ હતો. વિદ્યાપીઠ માટે અમદાવાદ વધારે પસંદ કરવા લાયક છે એમ પણ અમદાવાદનો મત હતો. છતાં વડોદરા રાજ્યે વિદ્યાપીઠનો પ્રશ્ન છોડી દીધો નથી. બરોડા આર્ટ્સ કૉલેજ, સાયન્સ કૉલેજ, કોમર્સ કૉલેજ, બી. ટી. કૉલેજ, પુરુષ અને સ્ત્રી શિક્ષણ પદ્ધતિ પાઠશાળાઓ વગેરે અસ્તિત્વમાં છે; ખેતીવાડીની કૉલેજ, ઇન્જનેરી કૉલેજ તથા મેડિકલ કૉલેજ માટે હુકમો થઈ ગયા છે. એટલે વડોદરા વિદ્યાપીઠ રચાય તો નવાઈ નથી.

ન્યાયમૂર્તિ રા. રા. હરસિદ્ધભાઈ દિવેટીઆ પોતાના ટૂંકા લેખમાં જણાવે છે કે ગુ. વ. સોસાયટીએ યુનિવર્સિટી મંડળ આ કાર્ય માટે નીમેશું છે, પરંતુ એ મંડળે અમદાવાદનો જનતાની ઇચ્છા જાણવી જોઈએ. રા. રા. પોપટલાલ શાહનો લેખ આંકડા વગેરેથી વધુ આકર્ષણ લાગે છે. એ ઉપરાંત ડૉ. ભારકર બી. યોધ, અમૃતલાલ હરગોવિંદલાલ, રા. બા. પ્રહલાદ ચં. દીવાનજી, ડી. બા. કુશ્વલાલ ઝવેરી, ત્રૈમાસિકના મંત્રી રા. ચંદુલાલ વકીલ વગેરેના લેખો પણ ખાસ વાંચવા લાયક છે. ત્રૈમાસિક ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ તો વધુ જ ઉપયોગી કાર્ય કરી રહ્યું છે. રા. ચંદુલાલ વકીલનો ‘અમદાવાદ વિદ્યાપીઠની રૂપરેખા’ એ નામનો અંગ્રેજી લેખ ખાસ વિચારવા જેવો છે; તેવો જ રા. પ્રહલાદ ચં. દીવાનજીનો ‘ગુજરાત માટે વિદ્યાપીઠ અને તેની પદ્ધતિ’ એ લેખ પણ વિદ્યાર્થીઓ અને અભ્યાસપૂર્વક લખાયેલો છે. પ્રો. અતિસુખશંકર ત્રિવેદીનો લેખ પણ વિચારણા માગે છે.

એકંદરે આ અંક ગુજરાત વિદ્યાપીઠ સંબંધી ખાસ અંક તરીકે ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવો અને એ સંબંધી યોજના ઘડવામાં બહુ જ મદદરૂપ થઈ પડે એવો છે.

૧ સસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧ અખાની વાણી—સંપાદક: શ્રી. મનુ મુખેદાર; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

૨ દીવાને સાગર—કર્તા: ઝં સાગર-જગન્નાથ દામોદરદાસ ત્રિપાઠી; મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

૩ નાનક—પ્રયોજક: શ્રી. શંકરદત્ત શાસ્ત્રી, મૂલ્ય રૂ. ૦-૬-૦

૪ મહર્ષિ દયાનંદ—પ્રયોજક ઉપર પ્રભાણે, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૫ સ્વામી સહજાનંદ—પ્રયોજક ઉપર પ્રભાણે; મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦

૨ નવચેતન સાહિત્ય મંદિર-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૬ જીવનસાધી—લેખક: શ્રી. કુંગરમી ધરમસી સંપદ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૧૨-૦

૭ પ્રયાણ—લેખક: શ્રી. ધન્ડ વસાવડા, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

૮ ચોખ્ખવટથી વાત કરજો—લેખક: શ્રી. દિનેશ ઠાકોર; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૩ નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ તરફથી

૯ મધપુડો—સંપાદક: રાષ્ટ્રીય વિભાગમંદિર, સાબરમતી, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

૪ અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૧૦ પ્રેમને નામે—લેખક: શ્રી. મોહનલાલ ભટ્ટ, પ્રકાશક: શ્રી પ્રકાશન મંદિર, ખાડીઆ ગોલવાડ, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

૧૧ સૌભાગ્ય—સંપાદક: શ્રી. છન્દુકુમાર શહેરાવાળા, પ્રકાશક: સૌભાગ્ય પ્ર. મંદિર, વડોદરા. મૂલ્ય ૦-૪-૦

૧૨ જીગર અને અમી—(દર્શન ૨-૩)—લેખક: શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશક: પ્રજાબંધુ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, રેવડીબજાર, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૧૩ પ્રભુતામાં પગલાં અને બીજી વાતો—સંપાદક: શ્રી. શકુન્ત રાવળ; પ્રકાશક: કે. કે. ચિતલીયા; “ જયભારત ” કાર્યાલય, કોટ મુંબઈ. મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

૧૪ ફોલોજીવન અને બીજી વાતો—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મંગળદાસ ગિર-ધરલાલ મહેતા; મંગળબુવન, સિદ્ધાર, (કાકિયાવાડ), મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

સન ૧૯૪૩-૪૪ નો પુસ્તકાલયશિક્ષણ વર્ગ

ચાલુ સન ૧૯૪૩-૪૪ માં વારી પ્રમાણે વડોદરા તથા મહેસાણા પ્રાંતો માટે શિક્ષણવર્ગો ભરવાની યોજના હતી. પરંતુ પછાતારા મોંઘવારી, ચીજ વસ્તુઓ મેળવવાની મુશ્કેલી તથા પ્રવાસમાર્ગોની અગવડોને કારણે ફક્ત વડોદરા પ્રાંતનો જ વર્ગ ભરવાનું સક્ય જણાયું છે. આ વર્ગ મે માસની તા. ૨૫ થી ૨૮ એ ચારે દિવસો માટે ગોઠવાયો હતો ને તેમાં પેટલાદ-ભાદરણ મહાસેના ખીનતાલીમાં મંત્રી-અંથપાથો ઉપરાંત વડોદરા પ્રાંતમાં છેલ્લાં બે વર્ષમાં ઉઘડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારાઓને ખાસ ભોલાવવામાં આવ્યા હતા. તદુપરાંત પ્રાંતના કસ્યા પુસ્તકાલયોના અંથપાથોને પણ નોતરવામાં આવ્યા હતા. છેલ્લો દિવસ ખાસ કર્યા પુસ્તકાલયોના અંથપાથો માટે જ રાખવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ કસ્યા પુસ્તકાલયોના અંથપાથોની હાલતી પૂરતી નહિ જણાવાયી તા. ૨૮ મીનો આખો દિવસ રહેવાને બદલે પ્રથમના ત્રણ દિવસોમાં જ જરૂરેગા વધારે કલાક કામ કરીને વર્ગનો કાર્યક્રમ પૂરો કરવામાં આવ્યો હતો. આ વર્ગ વડોદરા પ્રાંત માટેનો જ હતો, છતાં અપવાદ દાખલ હોવામ મહાસ મંડળનું કામ વ્યવસ્થિત કરવાની ખાશેષ ધરાવનાર સેનારંગના ઉત્સાહી અંથપાથને, તેમ જ સુરત હિંદુ ધર્મોદા પુસ્તકાલયના અંથપાથો અને અંકેશ્વરવાળા શ્રી. શાંતિલાલ મહાજનને વર્ગનો લાભ લેવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. વર્ગનું શિક્ષણ-કાર્ય, હમેશ મુજબ, સદમંત્રી, રાજ્ય પ્રચારક તથા શ્રી. મદદનીશ વ્યવસ્થાપકે ચલાવ્યું હતું. ખાતાના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબની હાજરીનો લાભ પણ એક દિવસ મળ્યો હતો. રાત્રિવેળા પહેરું દહાડે એ. જે. હાઈસ્કૂલના સંગીતશિક્ષકના સંગીતનો અને ખીજે દહાડે જીજુસરના 'વિશ્વધર્મ નિકેતન' સંસ્થાના ઉત્પાદક તથા સંચાલક શ્રી પ્રેમલ મહારાજના બોધક પ્રવચનોનો કાર્યક્રમ ગોઠવાયો હતો. વર્ગનો લાભ લેનારાંનાં નામકામ નીચે પ્રમાણે છે:—

પેટલાદ મહાલ

- ૧ શ્રી કુલાભાઈ પ્રભાતસિંહ પરમાર, સીમરડા
- ૨ શ્રી. પુરષોત્તમભાઈ નારણભાઈ પટેલ, પંચોલ
- ૩ શ્રી. હરમાનભાઈ મણિભાઈ પટેલ, પલાણી
- ૪ શ્રી. પ્રભુદાસ આશાભાઈ, બ્રહ્મભેરડી
- ૫ શ્રી. આશાભાઈ રાનાભાઈ પટેલ, માણજ
- ૬ શ્રી. હાકોરભાઈ હોટાભાઈ, મહેળાવ
- ૭ શ્રી. મણિલાલ દલપતરામ વ્યાસ, મલાતજ
- ૮ શ્રી. સોમાભાઈ વેલજીભાઈ પટેલ, ભારીયલ
- ૯ શ્રી. અંબાલાલ કાળીદાસ પટેલ, વસો
- ૧૦ શ્રી. મોતીલાલ રાનાભાઈ પટેલ
- ૧૧ શ્રી. ચંદ્રભાગજીવેન મગનલાલ વ્યાસ
- ૧૨ શ્રી. હિંદુભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ, બાંધણી

ભાદરણ મહાલ

- ૧ શ્રી. ગંગાજીવેન કુલાભાઈ પટેલ, ભાદરણ

- ૨ શ્રી. મગનભાઈ જ્વાભાઈ પટેલ, રણોલી
- ૩ શ્રી. અંબાલાલ મરઘાભાઈ પટેલ, ,,
- ૪ શ્રી. શિવાભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ, ભાદરણ
- ૫ શ્રી. પુંજભાઈ બલાભાઈ પટેલ, ,,

પાદરા મહાલ

- ૧ શ્રી. શાંતિલાલ ભોગીલાલ શાહ, ગણપતપુરા
- ૨ શ્રી. જવેરીલાલ શિવલાલ માસરરાડ

સાવલી મહાલ

- ૧ શ્રી. હાકોરલાલ માણેકલાલ, સાવલી

દહેગામ મહાલ

- ૧ શ્રી. રવિશંકર મ. હાકર, સોનારડા

રાજ્ય બહારના

- ૧ શ્રી. નારણદાસ જગનલાલ પટેલ, સુરત
- ૨ શ્રી. શાંતિલાલ મહાજન, અંકેશ્વર

ના. નં. ચોકસી

સદમંત્રી વ. રા. પુ. મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની કારોબારી સભાનો હેવાલ

ઉપરોક્ત મંડળની કારોબારી સભાના સભ્યો તથા પુસ્તકાલય ખાતું અને પુ. સ. મંડળના સ્તાફની સંયુક્ત સભા તા. ૩૦-૫-૪૪ ના રોજ, મંડળના ઉપપ્રમુખ રાજપ્રિય શ્રી. મોતીલાલ છે. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે મે-ટલ લાઇબ્રેરીમાં સાળના ૬ વાગે ભરાઇ હતી. તેમાં પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબ, મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ તથા ગ. પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ગમભાઈ કા. પટેલ, સહમંત્રી શ્રી નાગ્જીકાન નં. ચોકસી તથા શ્રી. કાવસજી એ. ગણુદેવીઆ તેમ જ પુ. સ. સ. મંડળના મંત્રી શ્રી. વાલજીભાઈ ના. અમીન ઉપરાત પુસ્તકાલય ખાતું, પુ. સ. સ. મંડળ તથા રા. પુ. મંડળના સ્તાફ વગેરે હાજર હતા.

આ સભામાં નીચે મુજબના હરાવો પસાં કરવામાં આવ્યા હતા

ક્રમ ૧—વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની કારોબારી સભા, મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતું તથા પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળની કારોબારીની આ સભા રા. જ. ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ સાહેબના અવસાનથી વડોદરા રાજ્ય તેમ જ પ્રબંધને જે ખાટ ગઈ છે તેની દુઃખદ નોંધ લે છે નાદુરસ્ત તબિયત છતાં, છેવટની ધડી લગી રા. પુ. મં. ની કાર્યવાહીમાં અધ્યક્ષ તરીકે રા. જ. ગોવિંદભાઈ સાહેબે જે રસ લીધો છે તથા એકંદર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની પ્રગતિમાં જે સહાય કરી છે તે બદલ અંતઃકરણપૂર્વકનો આભાર માની તેઓશ્રીના અમર આત્માને ચિરશાંતિ અને વિરહી કુટુંબીજનોને આવશ્યક સમૂચી અર્પવા પરમ દુઃખાળું પગમા-
આન ભોરે દીલે પ્રાર્થના કરે છે

ક્રમ ૨—વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં તેની શરૂઆતથી જ માદે રસ લેનાર તથા સક્રિય સાથ પૂરનાર વિસનચરના બહુવા સમાજસેવક, પ્રજા સમાજસુધારક તથા સાહિત્યકાર અને રાજ્ય પુ. મંડળની કારોબારી સભાના છવનની છેવટની ધડી સુધીના પીઠ સભાસદ રાજરાજ શ્રી મહાસુખભાઈ સુ. ગેહના દુઃખદ અવસાનની આ સંયુક્ત સભા સખેદ નોંધ લે છે, ને તેમના અમર આત્માને ચિરશાંતિ વાચે છે

ક્રમ ૩—વડોદરા રાજ્યના મજલ્લી ખાતાના નિવૃત્ત વિભાગ માળાધિકારી તથા રાજ્ય પુ. મં. ની કારોબારીના સભ્ય શ્રી સુનીલાલ મનનલાલ દેસાઈ સાહેબના અમલ અવસાનની આ સંયુક્ત સભા ભારે દીલે નોંધ લઈ તેમના પવિત્ર આત્માને ચિરશાંતિ તેમ જ કુટુંબીજનોને આવશ્યક સમૂચી અર્પવા પ્રબંધને પ્રાર્થના કરે છે.

ઉપર પ્રમાણે શોકદર્શક હગવો થયા માદે, ગ. પુ. મંડળમાં ખાની પડતી પ્રમુખની જગો, ગજપ્રિય શ્રી. મોતીલાલ છે. દેસાઈ સા. શ્રી તથા ઉપપ્રમુખની જગો, રા. હરિ-
દત્તભદ્રાસુ સુ. શાહથી પૂગવાનો તથા શોકદર્શક થયેલા હગવો તેમના તેમના કુટુંબ તન્દ મોહનવાના હગવો થયા હતા. છેવટમાં પુ. ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ માદે તરફથી પ્રમુખશ્રીનો આભાર મનાઈ, સભાનું કાર્ય પૂરું કરવામાં આવ્યું હતું.

સામાયિક દોહન

ધનની અંધપૂજા

મ્હારી પાસે એક ફૂલ પડ્યું છે; સાથે જ એક રૂપૈયો પણ પડ્યો છે.

રૂપૈયો ન જાય એની હું કાળજી રાખું છું; પુષ્પ ફાઈ લેઈ જાય તો હું તેને લઈ જવા છઉં છું.

પરંતુ મારી સામે એક મહાપ્રશ્ન ચીતરાય છે:

‘પસંદ કરી લે ! જીવનભર તને એક જ વસ્તુ મળશે: પુષ્પ અગર રૂપૈયો.’

હું શું પસંદ કરીશ ?

પુષ્પ; રૂપૈયો નહિ. જે જીવનમાં પુષ્પ વગરના રૂપૈયાનો ઢગલો સામે આવવાનો હોય. એ જીવનમાં સૌરભ શાની ?

એક રૂપૈયાનાં બેશર શુભાખ બંધે આજ આવતાં; પરંતુ એ રૂપૈયો જ્યારે એક પણ શુભાખ ન અપાવે ત્યારે ઠોની કિંમત વધારે ?

શુભાખની જ. આપણે જરા સાચું મૂલ્યાંકન કરવા પ્રયત્નશીલ થઈએ.

મારી પાસે ધનનો ઢગલો છે. રેતીના રણમાં હું ચાલ્યો જઉં છું. મને તૃપ્તિ લાગે છે. એ તૃપ્તિ ઉત્ર બની જાય છે. વેસે કે બે વેસે સામાન્યતઃ પાણીનું એક બેડું મેળવનાર’ હું બે રૂપિયા, બે હજાર રૂપિયા, અને બે કરોડ કે બે અબજ રૂપિયા આંખી પાણીનો ખાલો મેળવવા માગું છું.

પાણીનો ખાડાની કિંમત મારા ધનમંડાર કરતાં વધી જાય છે. આ રથબે ડોલુ વધારે કીમતી ? કરોડપતિ ધનવાન કે પાણીનો ખાલો મેળવી શકતો ડોલુ વળુઝારો ?

બંગાળના કે એરીસાના ઉપવાસીને પૂછો:

તને શેર બાજરી આપું કે શેર સોનામંડોર ? એ મણુબર સોનામંડોરને ઠોકર મારી શેર બાજરી ઝડપી લેશે.

જીવનની પહેલી જરૂરીઆત : અન્ન; ધન નહિ.

સંતતિ રહિત ધનિકે ગામડામાં રહેતા એક સગાના બાળકને શહેરમાં પોતાના બન્ધ મહાલયે નોતર્યું. ઝૂંપડીમાં રહેતું એ બાલક માત્રાપ વિદ્યોણી મહાલયમાં ઝૂંપડી લાગ્યું. ઝૂંપડીએ પાણું વળ્યું ત્યારે એના મુખ ઉપર હિંમત દેખાયો.

મહેલ ઝૂંપડી કરતાં વધારે મેટી, વધારે કિંમતી, વધારે સુખ-સગવડવાળો. પણ તે બાલક માટે નહિ, બાળકને મન એની ઝૂંપડી વધારે પ્રચરત, વધારે મૂલ્યવાન અને વધારે સુખદ હતી. સુખસગવડનાં મૂલ્ય બાળકને મન જુદાં હતાં.

એક માયિકા રાજદરબારના દોરામાં આઈ દળદોનાં જનામ જેજવે છે અને વગર
ઈનામે અન્તરેના ઉરસમાં ગાંધ છે. એ બન્ને સંગીતનો ભેદ નોંધ્યો છે ? ઈનામ વગરનું
સંગીત વધારે ચડિયાતું હોય છે. કારણ ?

રાજદરબારમાં સંગીતનું મૂલ્ય છે.

અન્તરે શરીરની દરગાહ પાસેનું સંગીત અમૂલ્ય છે, મારે તે ચડિયાતું છે.

આમ રૂપિયા કરતાં પુષ્પ ચડે, પૈસા કરતાં પાણી ચડે, ધન કરતાં અન્ન ચડે,
મહોદધાત કરતાં ઝૂંપડી ચડે, બાહુતી સંગીત કરતાં દિલ્લથી અપાતું સંગીત ચડે.

અને છતાં આપણે યુગ ધનપૂજન બની ગયો છે. ધન એ માલ, સુખ, સાધન,
સગવડની અદલાબદલી કરવાનું કાટકું-અનાજ, કાપડ, મકાનની અદલાબદલી કરવાની કુંકરી;
એ કુંકરીને, એ કાટલાને આપણે દેવ બનાવી ખૂતપરસ્ત બની ગયા છીએ અને ખોટા
દેવના પૂજનમાં સુખ, સગવડ અને સંતોષ એ સધળું ખોષ ખેઠા છીએ.

નાનકડું સાધન આપણી સિદ્ધિ બની ગયું છે. વનુમરે ધનને કુલકા માફક કુલાવે
છે અને એ કુલકા પરખોટા માફક ફૂટી જાય છે.

એ ધન વિપુલ બન્યું છે, સર્વત્ર ફરતું બન્યું છે છતાં આજ સર્વત્ર દુષ્કાળ ફેલાઈ
રહ્યો છે. જગતની ભૂખ બાગે એટલું અનાજ હોવા છતાં જગત ભૂખે મરે છે. ધનપૂજનું
આ એક પરિણામ મેદાના બગીચાઓની રચની સાંભળો છે ? ધનપૂજને ધનને માનવરુધિરથી
રંગી દીધું છે: બગીચાને તે વધસ્થાન બનાવી રહ્યું છે.

સદ્ સુખથી રહી શકે એટલી જમીન છે, એટલાં મકાનો છે, એટલો સરંજામ છે.
તોય જગતનાં અસંખ્ય માનવીઓને રહેવા ઘર નથી, પહેરવા વસ્ત્ર નથી અને ખાવા અન્ન
નથી. કારણ એટલું જ કે ધનના ટગડા કરી તે ઉપર ધનિકો નાગ બની ચડી બેઠા છે !

ખાદી પહેરી, અસહકારનું નામ લેઈ તાળીઓ ઝીલતા અનેક કહેવાતા દેશસેવકો
આજ ધનપૂજનમાં મુદ્ધપૂજન કરી રહ્યા છે ! એમની યરમ સુકાઈ ગઈ છે. આપણી આસ-
પાસ એમને જોઈ શકાય છે ?

અને એ જ ધનમક્તિ-અથ ધનમક્તિમાં તેજ, લોખંડ, રત્ન, મોલસાના ધનિરદારો
જગતનું મદામાસ્ત રચાતી કરોડો માનવીઓને પાપમાલ કરી રહ્યા છે.

જગતને સંસ્કારી બનાવનાર સ્મરણીય પુરુષોમાંથી કોઈ ધનિક હતો ખરો ?

ઈસુ ખ્રીસ્ત એટલે ગરીબમાં ગરીબ પદ્ધતી.

શુદ્ધ એટલે રાજપાટ છોડી પુદ્ગલી બનેલો એક બિખખુ.

મુદમ્મદ એટલે ઉપવાસ કરતો એક દફીર.

શંકર એટલે સાતમે વર્ગે સંન્યસ્ત સ્ત્રીકારી ચૂકેલો અક્રિયન બ્રાહ્મણ.

ધનની અધપૂજ ધનને રાક્ષસ-Moloch બનાવે છે. ધનની સાત્વી કિંમત ધનને
લક્ષ્મી બનાવે છે.

આજ તો ધન સંદોરનું, સંતાપનું, અશ્રુનું, અસુખનું મૂળ ગરણ બની ગયું છે.
એની આસપાસ ચંદની ચાંદની નથી, અમાસની કાળાઈ છે. આજનું ધન શાપિત ધન છે.

આજનો મારો સંકલ્પ:

જે ધન રુધિરથી છંટાયતું હોય, આંસુથી ભીંજાયતું હોય, અસહ્યતાની કાલિમા જેને અડકી હોય, જે સહુ ન વાપરી શકે એવું એકલપેટું હોય એ ધનનો મને સ્પર્શ ન હો !

ભસે છું ભૂખો હોઉં, ઘર વગરનો હોઉં, વૈભવ વગરનો હોઉં; આજના કાળા ધનથી ધનિક હોતું એના કરતાં ધનવિહીન ઉપવાસી હોતું એમાં વધુ ગૌરવ છે.*

શ્રી, રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ

વિચાર-વાતારણુ-મનોદશા

પ્રાર્થના એ હરેક ધર્મનું મહત્ત્વનું અંગ છે. કોને પ્રાર્થના કરવી એવી શંકા જેના દિલમાં જન્મી છે એ માનવ એકલો-અટ્ટલો દીન અને હીન છે. કોઈ એક અવિનાશી તત્ત્વના સ્વીકાર વિના માણસ પોતાનો જાતને કોઈ પણ કામમાં જોડે એમાં એનો પોતાનો હાસ રહ્યો છે. જીવન એક તદ્દન મિથ્યા એવા કોઈ સ્વપ્નનો આધાર હોય તો માણસને જીવન અકારુ, ભયંકર ને તિરસ્કંક લાગતું લેખાયે. ઈશ્વરને ન માનનારો પણ કોઈક પણ એને માને છે. એમાં જીવનનો અર્થ રહ્યો છે, સાચો નિરીશ્વરવાદી અશક્ય નહિ તો દુષ્કર તો જણાય છે, કારણ કે એવો વજાતમા, જે એકદલ સિદ્ધાંત વડે એનું પરમધન પરમસત્ય બની રહે છે એ જ એનો ઈશ્વર છે. છેવટે તો ઈશ્વરનો સ્વીકાર એ પણ એક ભાવના જ છે. માણસ પોતાના કામમાં મગ્ન રહે એવા હેતુથી કે જીવન અર્નત છે, અને અર્નતમાંથી મેળવેલી દરેકે દરેક પણ એ પણ એક એક નાના જીવનનો એકમ છે, તો એવો માણસ પોતાના કાર્ય દ્વારા પ્રાર્થના જ કરી રહ્યો છે એમ ગણાય. જે વિદ્યાની ઉપાસના કરે છે, પોતે એ દ્વારા અમરત્વ પ્રાપ્ત કરશે એમ ધારીને, એ ભયે કોઈ દેખીતું કાર્ય ન કરતો હોય, છતાં એ કામ કરી રહ્યો છે-ને પ્રાર્થના પણ કરી રહ્યો છે.

પ્રાર્થના એ ઈશ્વરતત્ત્વનો સ્વીકાર છે. એ સ્વીકાર દ્વારા માણસ પોતાના નિત્યજીવનને કવિતાનું સૌંદર્ય આપે છે. એવો સ્વીકાર એ જીવનના ઉન્નતિકરણની ક્રિયા છે. એટલે પ્રાર્થના અમુક નિયત સમયે અમુક સ્તોત્રો બોલી જવાની ક્રિયામાં કે અમુક વખતે બજાવેલા ગાવામાં રહી નથી-કદાચ તદ્દન કલ્પનાહીન માણસે ગોઠવી ગોઠવી એ ધાર્મિક રીતે પણ હોઈ શકે. પ્રાર્થના માણસની હરેક પણ જીવન જીવવાની ક્રિયામાં રહી છે. જે માણસ સવારમાં બેસીને ગીતા વાંચી લે છે ને ગપેર કોઈ નોકર કે ઘરના માણસ કે કોઈ પરિચયમાં આવનાર સાથે અત્યંત મલિન વિચારથી પ્રેરિત વર્તન પણ ચલાવી લે છે, કે જેને એ આવશ્યક ગણે છે એ માણસ ભયે સવારે ગીતા વાંચી રહ્યો હોય, ખરી રીતે એણે કોઈ જ વાંચ્યું નથી-એ કોઈ સમજ્યો પણ નથી અને એના જીવનમાં પ્રાર્થનાને સ્થાન પણ નથી. આ દૃષ્ટિએ જેતાં આપણી ઘણીખરી ધાર્મિક ક્રિયાઓ અધાર્મિક છે. જે ક્રિયા દ્વારા મનુષ્ય પોતાના જીવનવજાટમાં એક સહસ્રાંશ પણ પગિર્વર્તન કરી શકતો નથી, એવી દરેક ક્રિયા માત્ર નિરર્થક નથી, અજીવનના અનાજની પેડે રોગિષ્ઠ છે. અર્થવિહીન ક્રિયાઓ કરવી એના કરતાં તો અક્રિય રહેવું એ વધારે સારું.

* *

જે માણસ નિત્ય ઉદ્વેગિત છે, હરેક ક્રિયામાં રહેલ કવિતા જોવાની શક્તિ ધરાવે છે, પોતાની પાસે જે કાંઈ હોય—જ્ઞાન, સંસ્કાર, કલ્પના, પ્રેમ, કાવ્ય—આંતરની જે કાંઈ સમૃદ્ધિ હોય તે જીવનને આપવાની વૃત્તિ ધરાવે છે, તે માણસ ગમે તેટલી ઉંમર હોય છતાં જુવાન છે. કેટલાક માણસો ક્યારેય જુવાન હોતા નથી—કેટલાક ક્યારેય જુવાન મટતા નથી.

* *

વાનપ્રસ્થ—જીવનનું રહસ્ય આ છે: જંગલમાં માણસ ફરીની એક એક વખત બાળક જેવો બની શકે છે, અને તેના જીવનની અનેક અણુદીડી સમૃદ્ધિનો એને ખ્યાલ આવે છે. કદાચ જીવનની ખરી શરૂઆત વાનપ્રસ્થઅવસ્થા પછી સમજાય છે. સમયને માપીને આપણે જીવનને વર્ષોમાં ગણવાની પ્રથા પાડી છે, પણ આ એક પ્રકારનો ભ્રમ છે. જીવનનું 'ખરું' માપ શું છે એની ઘણાને ખબર જ હોતી નથી. કેટલાક વૃદ્ધ છે—અને છતાં એ એક પણ જીવન જીવ્યા હોતા નથી, જીવન જીવ્યા વિના વૃદ્ધ થવું એ જીવ્યાની મેદામાં મોટી કરજીતા છે.

* *

શિક્ષણને આજે શબ્દો સાથે આપણે સાંકળ્યું છે. ખરી રીતે એને વાતાવરણ સાથે સાંકળવું જોઈએ. મૂક સ્વરો જેમ વીણાના તારમાં સુતેલા છે, તેમ બાળકના હૃદયમાં એક પ્રકારનું જીવનસંગીત સુતેલું છે, જે સંગીત એવું છે—એને જાગ્રત કરવું એમાં સંસ્કારિતા રહી છે. જે સંગીત એવું નથી એ એવું બનાવવું એમાં શિક્ષણ રહ્યું છે, પણ જે સંગીત ત્યાં છે, એવું બાન ન હોવું, તે કેવળ મૂર્ખાની માફક પોતાનું જ્ઞાન બાળક પાસે પ્રગટ કરવું એમાં અજ્ઞાન રહ્યું છે. ઘણાખરા શિક્ષકો તે માયાપો શબ્દને જે પ્રાધાન્ય આપી શક્યા છે તે અનેક સુંદર આત્માઓને અકારણ વેઠી રહ્યા છે. શિક્ષણની 'Economy' (માપનધી) આપણને સમજાય નથી, અને ત્યાં શિક્ષણને નિર્માણનો તે છોકરાં સાચવનાર આપણો ધંધો ગણવામાં આવે છે—એ ધંધાનું એ રીતે જ માન જાળવવામાં આવે છે, ત્યાં આ પ્રણાલિકા દ્વારા ગમે તેટલાં વર્ષો શિક્ષણ આપવામાં આવે પણ એવું પરિણામ માત્ર વાદવિવાદ કરનારા કે મૂંગા રહેનારા એવા માણસોના આવિર્ભાવમાં જ આવવાનું છે.

* *

માણસને જેમ ધાર્મિક બનાવનાં અનેક કારણો હોય છે—અનુકરણ, અંધશ્રદ્ધા, શ્રદ્ધિ, વિચિત્રતા, દેખાવ, દેખાદેખી, ભય, નિર્જાનતા, અભિમાન, આનંદ, સ્વાર્થ, શુદ્ધ પ્રેમ—એમ અનેક કારણો હોય છે. દેશપ્રેમી બનવાથી કાંઈ માણસ મહાન પણ બનતો નથી, તે અકસ્માત કાંઈ પરિવર્તન પણ પામતો નથી. એ કયા હેતુથી પ્રેરિત થઈને, કઈ ભાવનાથી દોરાયને આંતરની કઈ વૃત્તિની છાયા મેળવીને, દેશભક્તિને અપનાવવા મથી રહ્યો છે એમાં સઘળું રહસ્ય આવે છે, કેટલાક દેશભક્તિને અપનાવીને એવો વિનિપાત પામે છે કે જેવો વિનિપાત દેશદ્રોહી રહેવાથી પણ ન પામે. દેશભક્તિ વડે કે કોઈપણ પ્રકારના કાર્યની ભક્તિ વડે એ જ માણસ માણસાઈ મેળવે છે કે જે કાર્યને દેખે છે તે જાણે દેખતો નથી.*

—ધુમકેતુ

માનસિક નાનમ

મેદાન પર વિજય મરચંટ એના કાંડાની શક્તિનો પરિચય આપે, ને તમે એ નામમાં ગૌરવ લ્યો છો.

કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી અમેરિકામાં જઈ પુસ્તક પ્રગટ કરે છે ને શ્રીધરાણીનું નામ તમે ફરી ફરી બોલ્યા કરો છો.

કોઈ જલસામાં કોઈ ઉસ્તાદ એની કલા અગ્રકાવી જાય છે ને તમે એ ઉસ્તાદના નામનું ગૌરવ આગળ કરો છો.

ગાંધીજીના નામનું ગૌરવ તમે તો દિવસરાત સાથે રાખો છો.

ખીખું નામેમાં તમારે ગૌરવ લેવું હોય તો જરૂર લ્યો, ગુણીજનની અસર ઝીલવી એ શુભ વલણ છે.

પણ તમે તમારા પોતાના નામમાં પણ ગૌરવ લાઇ શકો એવી દુનિયાને તમે હાથ કરો.

તમે તુરંત ને ખીખ બાદશાહન્યા પ્રકારની માનસિક નાનપથી તો તમે છોટા જ રહેજો. ગર્વ અને ગૌરવમાં મોટો તફાવત છે.

ગૌરવ એ ગર્વનો હણહણાટ નથી. એટલે ગર્વને તારવી તમે તમારા નામનું ગૌરવ જમાવજો.

આખો સમય ખીખઓનાં નામની પૂજામાં તમે વિતાવતા નહિ. કેટલીક વાર આવી પૂજા સસ્તો સતોષ જન્માવે છે. એનું પરિણામ એ આવે છે કે એ પૂજાએલા નામને અન્યાય થઈ જાય છે.

તમારે તમારું વ્યક્તિત્વ એટલું કેળવવું જોઈએ જ કે ખીખના નામથી તમારા નામને ધરણ લાગી ન જાય.

હિંદુસ્તાનને હાથમાં માળા લઈ એકલી લુખ્ખી પૂજા કરવાનો શોખ છે.

વ્યક્તિના કરતાં વિચારનું જતન કરનારાઓ જગતને કાંઈક આપી જાય છે.

એ માણસો છે: એક મોટા નામને તેઓ માનનારા છે. એક માણસ એ વ્યક્તિનાં દર્શન કરે છે, એનું સ્મરણ કરે છે, એને ઈશ્વર માને છે. આ પૂજાથી એના મનને સતોષ થઈ જાય છે.

ખીખ માણસને એ મોટા નામ માટે માન છે, પણ એ મોટા નામે જે પુરુષાર્થ કર્યો છે એની સાથે એને લગની લાગી છે. એટલે ખીખે માણસ એમ માને છે કે, એ પણ પુરુષાર્થ કરી એ મોટા નામને રાજ કરી શકશે.

પહેલો માણસ વેવલો કરે છે, ને ખીખે માણસ મોટા નામને લાયક કરે છે.

લાયકાત મેળવવા માટે માણસે જીવનસંક્રામના સપાટા ચલાવવા પડે છે. ધરની અંદર બેસી ધીમે ધીમે બાળા આગાની લાયકાત મેળવનાર દુનિયાના ઉમળકાને જાણનારા નથી. પરિશ્રમ કરી જેણે સાધના કરી હોય એને એની સાધનાની ક્યારેય શરમ લાગતી નથી.

હિંદુસ્તાનના એક પ્રખ્યાત સંગીતકારને કોઈએ પૂછ્યું:

“ તમારો ઉસ્તાદ કોણ ? તમારો ધરાનો કથો ? તમારું ખાનદાન કયું ? ”

સંગીતકારે ટૂંકો ને ટવ જવાબ આપી દીધો:

“ મારો ગુરુ મારું ગળું, મારો ધરાનો આરો પરિશ્રમ ને મારું ખાનદાન મારો સૂર.”

આ જવાબમાં ગર્વ બરેલો છે એમ માની લેવાની જરૂર નથી. આ જવાબ દેનાર સંગીતકાર શુણ્ણીજનોની અસર જરૂર ઝીલી હતી, પણ એને એ વાતની ખિમારી લાગુ પડી નહોતી અને એણે પોતે સૂરના અનેક અખતરા કરી બદલા હતા.

માનસિક નાનમ એ જગતની મોટામાં મોટી ખિમારી છે.

સત્રાટ સિકંદર જગત આખામાં જિતવો ડોકો બળ્ળવી ફિલસૂફ ડાયાજીનસ આગળ આવ્યો કે તરત ડાયાજીનસે કહ્યું:

“ એય, જરા આધો યદ જા. સૂરજનાં ફિરજીને તું આડે આવે છે; મારા પર તોડકો આવવા દે. ”

૨૯. મણિશંકર રતનજી બટ્ટ: કવિ કાન્તને ભાવનગરના મહારાજ ભાવસિંહજી ગાડી લઈ કાન્તને ઘેર તેડવા આવતા. કોઈ વાર કાન્ત જમવા બેઠા હોય તો એ મહારાજને બહાર કઢાવી દેતા:

“ જરા ઊભા રહો; જમીને આવું છું. ”

આ ખુમારી એમનામાં હતી એટલે એમની કવિતામાં પણ એ ચમક દેખાઈ આવતી હતી.

દરજીને માન આપવું જોઈએ; પણ દરજીને એ કોઈ વીજળી નથી કે એ પડતાં-વેંત હાંફળાફાંફળા યદ જવાની જરૂર હોય.

તમારા નામનો દરજીને તમારા હાથમાં છે; તમારા નામનું શિલ્પ સ્વયં એ પણ તમારા પર જ છે.

તમારા નામને તમે બીજાઓનાં નામોમાં બોલાઈ જવા દેતા નહિ.

નમ જરૂર બનો, પણ વારે વારે નમી પડવાની વાત તો છોડી જ દેજો.

બીજાઓની આસતી ઉતારવા માટે જ કંઈ તમને બે હાથ મળ્યા નથી.

હા, તમે જીવનની આસતી ઉતારવી હોય તો ઉતારો.

માનસિક નાનમને હાંકી કાઢી તમે બહાર પડો. તરત જ તમારા ફેફસામાં નવી હવા ખરાઈ જશે.

પછી તમે ચાલો છો એ પગ તમારા પોતાના છે એનો ખ્યાલ તમને આવશે. તમે જે કાંઈ જુઓ છો એ જોનાર આંખ તમારી પોતાની છે એની તમને જાણ થશે.

તમે જે નામથી જગતમાં હરો ફરો છો એ નામ તમારું પોતાનું છે એની તમને સમજ આવશે. *

આધુનિક સન્નારીનું વટસાવિત્રી વ્રત

આશ્રમમાંનું સાયંકાળનું બોજન આટોપાયું. સાયંકાળના બોજન બાદ પ્રાર્થનાની વેળા સુધી જ તે ટહેલવા ફરવા ગયાં. બંધાં આશ્રમ હતું તે ગામને સરિતા પાવન કરતી હતી. સરિતાનું મધુરું નામ હતું બહુલા. કાંઠે મહાદેવનું એક મંદિર નાનું પણ ભવ્ય હતું. મંદિર પાસે પીપળાનું એક મહાકાષ્ઠ પુરાતન વૃક્ષ હતું-તેને પાળા બાંધી હતી. તે પાળાના ચોતરા ઉપર ગામની ટોળાઓ કવચિત્ કવચિત્ આવીને વિશ્રાંતિ લેતી, ચર્ચાઓ કરતી, ગમ્મત જમાવતી.

ગોવિંદ અને શ્યામ બહાર ફરવા નીકળી પડ્યા હતા. તેઓ એક ટેકરી ઉપર જઈને બેઠા. નાનકડા ગોવિંદ પાવો વગાડવો શરૂ કર્યો. કવિ-હૃદયવાળો શ્યામ તે સાંભળતો હતો. એકાએક ગોવિંદ થંભ્યો-તેણે શ્યામ પ્રત્યે દ્રષ્ટિ ફેંકી. શ્યામે આંખો મીચી દીધી હતી. તેનું મુખ ઉપર મીઠું મધુરું તેજ ચમકતું હતું.

‘ચાલો છો ના, આશ્રમમાં ? પ્રાર્થનાનો સમય ચલે. ’ ગોવિંદે કહ્યું.

શ્યામે આંખો ખોલી. શ્યામ ખોલ્યો: ‘ગોવિંદ ! વાંસળા એટલે એક દિવ્ય વસ્તુ. કૃષ્ણની મુરલીથી પણ, પક્ષી અને ઈંટ પથ્થર અને સૂકાં કાષ્ઠ પણ દ્રવે. એક ગોપીએ શ્રી-કૃષ્ણને પ્રાર્થના કરી કે ‘વાંસળા ગમે ત્યારે વગાડજો, મોહન ! પરંતુ હું રાંધતી હોઉં ત્યારે ના વગાડશો. ’ કૃષ્ણે પૂછ્યું: ‘કાંઈ કારણ ?’ ગોપીએ કહ્યું: ‘મોહન ! તારી મુરલી વાગે છે અને રસોણ કરવા સળગાવેલાં સૂકાં લાકડાં દ્રવે છે તેથી આખું ઘર ધુમાડાથી ભરાઈ જાય છે, અને મારી આંખો બળી જાય છે. મને ભય રહે છે કે હું અંધ બનીશ તો તારાં દર્શનથી વંચિત બની જઈશ. ખરે જ—

વહે છે પ્રશાન્ત યમુના, કલનાદ લુબ્ધ બની સમીર,
તરુવર છે સુગંધ ભીમાં, ફલપત્રપુષ્પ પણ શાંત ધીર;
ગોપીજનવલ્લભ તણાં દર્શને, છાંડ્યાં કામકાજ સર્વે,
વાગી વાંસળી વૃંદાવન વિષે, થોભો થોભો પ્રિય મોહન રે.

‘ગોવિંદ ! બધાપણમાં કોંઈક પ્રદેશમાં રહેતો હતો ત્યારે છુટીના દિવસોમાં વર્ષા-ઋતુમાં ક્યારેક ક્યારેક ગોવાળીઆઓ સાથે હું જંગલમાં જતો હતો. તે વખતે ગાયો અને ચાહરડાં ચરતાં હોય અને ગોવાળીઆઓ મસ્ત બની પાવો વગાડે. નાતીશી વાંસની નળા પણ તેમાં કેટલી ભારે શક્તિ ! કેટલી મધુર, સુલભ અને સુંદર ! એ આપણું રાષ્ટ્રીય વાદ્ય. શ્રીકૃષ્ણે તેને રૂઢ કયું. અત્યારે સાત લાખ ગામડાંઓમાં તે વાગે છે. વગાડ, ઉતાર એ ગીત. ’

‘પરંતુ સાંભળો, સાંભળો, ઘંટા વાગી રહી છે. પ્રાર્થનાનો વખત ચલે. ’ ગોવિંદે કહ્યું.

‘હા, હા, ચાલો. ગોવિંદ ! ગઈ કાલે હું વાતો લંબાવી રહ્યો હતો કે ? શું કહે ? માતૃશ્રીની વાતો યાદ આપ્યા કરે છે. તેણે જ મારા જીવનમાં અતરની સુગંધ પ્રસારાવી દીધી છે:

‘ મમ અંતરે કરી તે નિવાસ, મમ જે છે જીવનને સુવાદ, ’

‘ આજે જલદી આટોપીશ ’ સ્થામે કહ્યું.

‘ ના, ના, અમને ખૂબ રસ પડે છે, જોએ ટુંકાવતા. ’ ગોવિંદે કહ્યું.

આમ વાતો કરતા કરતા બન્ને આશ્રમમાં આવી પહોંચ્યા. ઉપર અડાળીમાં પ્રાર્થનાની તૈયારી થઇ રહી હતી. બધાં આવી ગયાં. ગામમાંથીયે કેટલાંક આવ્યાં હતાં. ઘંટી વાગી. પ્રાર્થના ‘ સ્થિતપ્રજ્ઞસ્ય કા માયા સમાધિસ્યસ્ય કેશવ ’થી શરૂ થઇને સ્થિત્વા સ્વામન્તકાલેડપિ, ઘટ્ટનિર્વાણમૃચ્છતિ ’થી સમાપ્ત થઇ.

ધૂન-ભજનથી સૌ શાંત બની ગયાં.

પ્રાર્થના પૂરી થતાં જ સ્થામની વાત સાંભળવા બધાં અધીર બની ગયાં. સ્થામે વાતની શરૂઆત કરી.

*

મારી માતું લગ્ન નાનપણમાં જ થયું હતું. સાસરિયાં શ્રીમંત હતાં. સાસરાના લોકને ગામમાં સૌ ‘ સરદાર ’ કહેતા. માના શરીરે સોના-મેાતીના દાગીના રહેતા. કંઠે મોતીહાર, હેમકંઠી, નાસિકાએ મોતીનથ, હાથે કંકણ, પગે ઝાંઝર વગેરે જે કાંઇ આભૂષણ જોઇએ તે બધાં હતાં. બપો ધરમાં, બપો ગોકુળમાં તે આવી હતી; કરાનેા તોડો નહોતો.

દોસ્તો ! મારી ઉંમર ૧૭-૧૮ વર્ષની થઇ ત્યાં તો તેમના ઉપર આખા ધરનો ભાર આવ્યો. દાદા ધડપણને લીધે યાકી ગયા હતા. અમે અમારા પિતાને ‘ બાઇ ’ કહેતા. બીજાઓ ‘ બાઇ ’- ‘ બાઇ સાહેબ ’ અને ‘ તાલુકદાર સાહેબ ’ પણ કહેતા.

બિખાએ પ્રશ્ન કર્યો : ‘ તાલુકદાર એટલે શું ? ’

સ્થામ—‘ ગામનો ઠરાવેલો મહેસૂલનો આંકડો. ગામ-ખેડૂતો પાસેથી વસૂલ કરી સરકારને ભરનાર સરકારનો એક બિનપગારી આડતીઓ. ’

રામ—‘ તેને કાંઇ ના મળે ? ’

સ્થામ—‘ હા, હા, મળે, સરકારી મહેસૂલ કરતાં બેગણું, ત્રણગણું મહેસૂલ ખેડૂત પાસેથી તે મેળવી શકે એવી તેને છૂટ. ’

બિખો—‘ તારે તો તે એક જમીનદાર જ ! ’

ગોવિંદ—‘ બસ કર ! બાઇ સ્થામ, વાતો વ્યાગળ ચલાવો. ’

સ્થામે વાતો આમળ ચલાવી :

અમે વડવેલી ગામના તાલુકદાર. એ ગામમાં અમારી એક ખૂબ મોટી વાડી હતી. ધોધધધ પાણી તેમાં વહેતું રહેતું. વાડીમાં કેળાં, પોપૈયાં, દાડમ, જામફળ છત્યાદિ ઝાડો હતાં. જીંદી જીંદી જાતના આંખા હતા, ફણસ હતાં. તમે એ વાડી જીએ એટલે તમને લાગે કે અમે વૈભવશાળી અને બાબચાન છીએ. પરંતુ દોરતો ! તે અમારો વૈભવ નહિ, પણ અમારું પાપ હતું. પાપ કાણ એક તો હસવાનું માણી લે છે, પણ પછી કાયમ માટે તે રડે છે, પાપ થોડો વખત તો માથું ઊંચું રાખે છે, પરંતુ કાયમનું તે ધૂળમાં ઢંકાય છે.

તાલુકદાર શવે તે કામ માટે ખેડૂતને બોલાવે, ખેડૂતે જવું જ જોઇએ. ગામમાંની

દુઃખી ગરીબ બાઈઓ ઘરનાં વાડામાં રીંગણાં મરચાં કરે; ખીખં ઝાડ ઉછેરે; દૂધી વગેરેની વેલો ચડાવે; પરંતુ એ બધા ઉપર તાલુકદારની નજર ફરે. ખરેખર, આ જગતમાં ખીખના અમ ઉપર જીવણું એના જેવું બીજું કોઈ પાપ નથી. ખીખને સતાવી, તેની પાસે રાત-દિવસ મહેનત કરાવી, તેને તુચ્છ માની પેટે માદીતકિયે આળોટવું એના જેવો ખીખે કોઈ અક્ષમ્ય અપરાધ નથી. તેથી જ કહેવત પડી છે કે ‘રાજેશ્રી તે નરેશ્રી.’ મારી માતાના શરીર ઉપર જે દાગીના હતા તે ક્યાંથી આવ્યા હતા? પાણીદાર મોતીઓની નથ ! ગામની ગરીબ સ્ત્રીઓની આંખોમાંથી મોતી ટપકતાં હોય તેવાં અશ્રુઓમાંથી તે ઉદ્ભવી હતી. ગરીબ શોકોનાં સોના જેવાં બાળકોનાં મુખ ઉપરનું હાસ્ય અને તેમનાં શરીર ઉપર તરવરતાં તેજ અને વીર્યની ચણક હરી લાંબે મારી માતા માટે સોનાના દાગીના બનાવવામાં આવ્યા હતા ! ઈશ્વરને આ સત્યની મારી માતાને ખાતરી કરાવવી હતી; મારી માને ઈશ્વર ગમત કરવા માગતો હતો.

મારા પિતા સ્વભાવતઃ દુષ્ટ હતા એમ નહોતું. પરંતુ બાપદાદાથી ચાલતી આવેલી પ્રથામાં તે પળોટાયેલા હતા. કોઈ તેમનું સાંભળે નહિ તો તેમને એમ લાગે કે આ કણુખી (ખેડૂન) કાટમે ! કણુખીને કણુખો, હરિજન દેડને દેડડો, એમ તોણડાઈથી કહેવાની પદ્ધતિ જ થઈ ગઈ હતી. પૂર્વજોનાં પાપ હતાં જ.

એક વખતની વાત છે. અમાવાસ્યાની રાત્રિ હતી. પિતાજી વડવેલી ગયા હતા. સવારે આઠ વાગતાંમાં તેઓ ત્યાં પહોંચી ગયા હતા. આજે અમાસ છે, શનિવાર છે, વગેરે દલીલોથી ઘરનાંઓએ નેમને ગામડે ન જવા કહેલું. પરંતુ પિતાજીએ કહ્યું કે ‘શાની અમાસ ને શાનો શનિવાર !’

તેઓ આખો દિવસ વડવેલી રહ્યા. સંધ્યા સમય થયો એટલે ઘેર પાછા ફરવા તેઓ ત્યાંથી નીકળ્યા.

ગામમાંથી પાછા ફરતાં એક ઘરોબાવાળી ડોશીમાએ કહ્યું : ‘ભાઈસાહેબ ! સંધ્યાકાળ એટલે દૈત્યનો વખત. વળી આજે અમાસની કાળરાત્રિ. નાળા પાસે પહોંચશે ત્યાં તો રાત પડી જશે ને અંધારું થશે.’

પિતાજીએ તો ગણકાયું નહિ.

પિતાજી ગામથી નીકળી પડ્યા. સાથે એક નોકર હતો. ડોશીના શબ્દ ‘જીવ નહિ’ એમ કહેતા હતા-ફળનારાં પાપ ‘ચાક, રહે મા’ એમ કહેતાં હતાં. પિતાજી અને નોકર નીકળી પડ્યા, અંધારું થવા લાગ્યું. પરમેશ્વરનાં, સંતોનાં અને સતીઓનાં અશ્રુ આકાશમાં ચમકવા લાગ્યાં.

પિતાજી નાળાના કોતર પામે આવ્યા કે એકદમ સીટી વાગી. પિતાજી જરા ચમક્યા-પાપ ખીરુ હોય છે. ઝાડીમાંથી છુકાની બાંધેલો એક માણસ બહાર આવ્યો. પિતાજીની પાંઠે ડગિા પડી કે તેની સાથે જ તેઓ એકદમ નીચે ભેસી ગયા. નોકર તો એકદમ ભાગ્યો. પેલા માણસે પોતાના હાથમાં છરો ચમકાવ્યો. પિતાજીનો છાતી ઉપર ચઢી બેઠો. ચરર ચરર ગળું કાપરાના તૈયારી હતી. તમરનિા ગણુગણુટ થતો હતો. પામે જ એક રાફડો હતો.

તેમાંથી એક સર્પ કુત્કાર કરતો સરસ ચાચ્યો ગયો. પેલા મારાતું લક્ષ ત્યાં હતું જ નહિ. એટલામાં તો એક ડોશીએ જૂસો પાડી: “અરે, બ્રાહ્મણને માથો, તાલુકદારને મારી નાખ્યો રે, દોડો, દોડો.” પેવો મારો બહી ગયેલ.

પિતાજી તે મારાને વિનવવા લાગ્યા: ‘મને માર મા. મેં તારું શું બગાડ્યું છે ? મને છોડ. લે આ વીંટી, આ છલ્લાંની જોડી, આ સો રૂપીઆ; મને છોડ.’

પેલો કાંઈ ખરો ખૂની નહોતો. તેના કુર કર્મના મળમાં પણ દયા, પ્રેમ હતાં. પોતાનાં બાળબચ્ચાં ઉપરના પ્રેમને લીધે, તેમની ‘ખાઉ’ની ભૂખ દૂર કરવા માટે એણે આ રસ્તો લીધો હતો. તેને જોઈતું હતું અને મળ્યું એટલે તે પડાયન કરી ગયો.

ખીજી બાજુ પિતાજીની સાથેનો નોકર જે બાગ્યો તે ઠેક સાસબચો અમારા પાલગડ ગમે ચાલ્યો. ગભરાતાં ગભરાતાં તેણે બધી વાત કરી. ઘરમાંથી, ગામમાંથી બાપડાએ તરત જ દોડ્યા. પોલિસ યાણું હતું ત્યાં ખબર પણ પહોંચ્યાવી.

ઘેર ખાતમી મળતાં રોકકળ થવા માંડી. બધાંનાં મુખમાંનાં પાણી સુકાઈ ગયાં. ઘરમાં દીવા હતા, પરંતુ બધાંના ચહેરા ઉપર શ્યામતા પથરાઈ ગઈ. તે વખતે અમારા કોઈનો જન્મ થયો નહોતો. મા કાંઈક કાંઈક સમજાણી થઈ હતી. સ્ત્રીઓમાં સમજ જલદી આવે છે. મારી મા તે બધી વાત અમને કહેતી. મા તરત દોડીને મંદિરે ગઈ. પ્રભુ પાસે ખોળા પાયરી વિનંતિ કરવા લાગી: ‘હે પ્રભુ ! તને જ મારી બધી ચિંતા. તું જ અમારી સૌની કાળજી રાખે. તું જ માતા ! તું જ જગદંબા ! હું તારી દીકરી. મને તારા પાલવમાં લે. માફ સૌભાગ્ય કાયમ રાખ. મારો ચૂડો સલામત રાખ. પ્રભુ ! મારા સૌભાગ્ય ઉપર કુડાડો મા પડવા દે. પ્રભુ ! તારી કરુણા મારા ઉપર વરસાવ. તું કરુણાસાગર ! તેમને ઘેર મુખરૂપ આવવા દે, મારા નાચ ! હું તેમને આંખ ભરીને જોઉં. મારે ખીજું કાંઈ ના જોઈએ. ન જોઈએ આ દાગીના, ન જોઈએ આ મોટાઈ દેખાડતાં વસ્ત્ર. મૂંઢ એ તાલુકદારી, ન ખપે; મારે કાંઈ જોઈતું નથી. માફ સૌભાગ્ય, મારા પતિ એ જ દાગીનો. હે પ્રભુ ! મારા પતિને તું આપ; મને તે અમર ધન આપ.’ એમ વિનવતાં વિનવતાં મા રડી પડી.

એકલી પ્રાર્થના શા કામની ? મારી માએ તે રાત્રે સાવિત્રીનું વ્રત લીધું. તમે ભારતનો ઇતિહાસ લખો તો નોંધવો; પણ સાવિત્રી અમર-છે. સ્ત્રીઓને તે સદૈવ ધીરજ આપ્યા કરે છે; મૃત્યુ સાથે લડવાનું ધૈર્ય આપે છે.

મારી માતાનું સૌભાગ્ય કે મારા પિતા ઘેર આવ્યા.

તે વર્ષથી મા સાવિત્રીનું વ્રત સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાપૂર્વક દર વર્ષે કરતાં. દર વર્ષે જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમા આવવાની હોય તે પહેલાં બે દિવસથી તે ઉપવાસ શરૂ કરે અને પંચી વટપૂજા કરે. એક વર્ષ ખાલી જવા ન દે. આકાશને વ્યાપી દેવા ઇચ્છતા ચિરંજીવ અક્ષય વટની પૂજા કરી સૌભાગ્ય મેળવે; વટવૃક્ષ પ્રમાણે કુળ વધે, જગતને તે છાયા આપે, આધાર દો. વટવૃક્ષ જાણે જાણે જાળને જાણે પોતાના ચરીરથી પ્રભુનાં ચરણને સ્પર્શ કરે છે તેમ કુળ પણ ઉન્નત થાય, જાણે ચડે એવી સદૈવ ઇચ્છા રાખે. વટવૃક્ષની અનેક શાખાઓ

અને જટાઓ ફૂટે છે, ફાંચે છે, તે પ્રમાણે કુળ વિસ્તૃત થાઓ, સંઘટ બળવાન બનેા એવી એવી મેં'કડો બાવના આ વટપૂતથી જાણ્યે અભણ્યે સ્ત્રીઓનાં જીવનમાં પ્રવેશે છે.

તે વખતે મારી ઉંમર ૮-૯ વર્ષની હતી, અને સાવિત્રીપ્રતનો આરંભ થવાનો હતો ત્યારે મારી મા' દ્રાહિયા તાવથી ખાટસે હતી. આ પ્રતમાં ત્રણ દિવસ વટને ૧૦૮ પ્રદક્ષિણા કરવાની હોત છે. માને તો જરા ચાસે સાં ચક્કર આવતાં હતાં.

‘માએ ‘સ્થામ !’ એવી હાંક મારી મને બોલાવ્યો. હું મા પાસે ગયો. ‘શું છે મા ! શું હતું ? પગ ચાંપું ?’ એમ મેં પૂછ્યું.

‘મા બોલી : ‘પગ નથી ચાંપવા. બન્યા, રોજ તે ફેટલા બધા પગ ચાંપવા ! તું પણ કંટાળી જતો હતો. પણ હું શું કરું ?’ માના તે કરુણ શબ્દો સાંભળી મને લાગી આવ્યું. હું રડવા લાગ્યો. મા ફરીથી બોલી : ‘સ્થામ ! તું દિવસભર કામ કરીને ચાકી જાય છે, નહિ ? પણ, આવતી કાલથી તને એક કામ ત્રણ દિવસ કરવાનું કહેવું છે. તું કરીશ ને બેટા ?’

‘કયું કામ, મા ? મેં ક્યારે કોઈ કામની ના કહી છે ?’ મેં કહ્યું.

મા ગળગળી યદ્યને બોલી : ‘ના, ના, તેં ક્યારેય ના પાડી નથી. જો, આવતી કાલથી વ્રતસાવિત્રીનું વ્રત શરૂ થશે. મારાથી વડને ૧૦૮ પ્રદક્ષિણા કરાશે નહિ. મને ચક્કર આવશે. ગમે તેમ કરી તારો હાથ પકડી ચોતરા સુધી આવીશ, પૂજા કરીશ; ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીશ. ખાકીની છું કરજે, હો બેટા !’

એમ કહીને જાએ મારો હાથ તેના હાથમાં લીધો અને પ્રમાણ કરુણ દષ્ટિથી તેણે મારા સામું જોયું.

‘મા ! મારી પ્રદક્ષિણા તે ચાસે ?’ મેં પૂછ્યું.

‘ચાએ, બેટા ! બગવાન ખુદ દેખે છે, બધું જાણે છે. તું એટલે હું જ એમ નહિ કે ! જોને, તું મારા ઉદરનો જ મસિનો પિંડો. તું મારા શરીરનો જ એક ભાગ, જાણે મારું જ ૩૫. તું પ્રદક્ષિણા કરશે તે મારી જ મજારો. હું માંદો છું, એ વાત બગવાન જાણે છે.’ માએ કહ્યું.

‘પણ મને ખંધી સ્ત્રીઓ હસશે. હું વડ આગળ નહિ જાઉં. નિશાળે જનારા છોકરા મને દેખશે અને પછી નિશાળમાં ‘કેમ રે છોકરી’ એમ કહી મારી ફજેતી કરશે. મને સગમ આવે, હું નહિ જાઉં, વળી મારી નિશાળ પડે. માસ્તર ગુસ્સે થાય.’ આવી અનેક વ્હીણો મેં કરી.

માનો ઉદાગીરન'ચહેરા ખિન્ન થયો. તે બોલી : ‘માતું કામ કરવામાં શરમ શી ? વળી આ તો બગવાનનું કામ. બગવાનનું કામ કરવામાં લાજ ન રાખવી; પાપ કરતાં લાજવું. સ્થામ ! તે દિવસે ચૂવા પાછળથી ટોપરાનો દુકડો વાઈ તું ખાઈ ગયો હતો તે હું જોઈ ગઈ હતી, પણ બોલી નહિ. જવા દો. બાળક છે, તે વખતે તને લાજ નહોતી આવી કે હું શું કરું છું ? અત્યારે બગવાનનું કામ કરવામાં તને શરમ આવે છે ? ગીતાનો પાઠ કરે છે,

પ્રાર્થનાના શ્લોકો બણે છે, તે બધું શા કામનું ? શ્રીકૃષ્ણને તો ખૂબ આહે છે. એ તો સારથિ બનીને રથ હાંકતા; ધર્મ રાજ્યને ત્યાં જ્યોત્સના જેવો જમ્યા તેમની પત્રાવળીએ ઉપાડતા. અને તને પ્રદક્ષિણા કરવામાં લાજ આવે છે ? ભલે, તું એ નહિ કરે તો હું કરીશ. મને ચક્કર આવશે તો ભોંય પડી જઈશ; મરી જઈશ તો આ બધામાંથી છૂટીશ. પરંતુ સ્યામ ! તમારા માટે જ હું છતુ છું હોં ' એમ કહી માએ આંખોમાંથી બહાર નીકળવાને તત્પર એવાં અશ્રુને પોતાની સાડીના પાલવથી ઢાંકી દીધાં.

માના આ શબ્દો મારા અંતરમાં સોંસરા બેતરી ગયા. મારું હૃદય દ્રવિત થઈ પાવન થયું. ' ભગવાનનું કામ કરવામાં લાજ ન રાખવી, પાપ કરતાં લાજનું ' કેવા સુંદર શબ્દો ! આજે પણ મને તે શબ્દો યાદ આવ્યા કરે છે. આજકાલ આવા શબ્દોની કેટલી બધી જરૂર છે ? ભગવાનના કામમાં, દેશના કામમાં, ભારત માતાના કામમાં આપણને શરમ આવે છે ! હલકી ચોપડીઓ વાંચવામાં, ખરાજ ફિલ્મો જોવામાં, બીડી કે સિગારેટ પીવામાં, વ્યસન કરવામાં, સોપારી-પાન ખાવામાં અને એવી ચેનગાળ ઉડાવવામાં લાજ આવતી નથી. પુણ્ય-કર્મ, સત્કર્મ કરવામાં લાજ આવે છે અને અસત્કર્મ કરવામાં બહાદુરી માની સંસ્કૃતિ ખીલવીએ છીએ એમ માનીએ છીએ !

હું માના પગે પડ્યોઃ ' મા ! જઈશ, હોં ! પુંડલિક માતાપિતાની સેવા કરી મોટા થયો અને તેની એ સેવાના બળે ભગવાનને બાંધી લાવ્યો. તે પ્રમાણે તારું કામ કરીને મને ભગવાનનો લાડકો થવા દેજે. નિશાબમાં માસ્તર ગુરુસે થશે તો ચાલશે. મા ! તું ગુરુસે થઈ ગઈ ? તને ખેલું લાગ્યું ? ' એવી રીતે કરગરીને મેં માને પૂછ્યું.

' ના, રે ! તારા ઉપર હું કેમ ગુરુસે થાઉં ? મને તમારા ઉપર ગુરુસે થઈ કોઈ કરતાં નથી આવડતો, હોં. ' માએ કહ્યું.

દોસ્તો ! ન્યારે હું મારે ઘેર હોઉં અને વટસાવિત્રીના મતના દિવસો હોય ત્યારે વડને પ્રદક્ષિણા કરવા હું હંમેશાં જતો. મારી માના તે દિવસના શબ્દો હું કદી વિસરવાનો નથી. " પાપ કરતાં લાજ, સાફ કામ કરતાં લાજશ મા. "

અજાણની વર્તણૂક, ધૂરી થઈ અને કંઈક જાણા ધાળી—

' વટ સાવિત્રી મત આજ પૂરણ કરીએ રે,
લઈ કુમકુમ અક્ષત હાથ, કળ તો ધરીએ રે;
છે પવિત્ર વસ્ત્રો જેન, આયણ અંગે રે,
કરો પૂજન વડનું આજ, સહિયર સંગે રે. '

' સ્યામ ! તમે વટ; અમે તમારી પ્રદક્ષિણા કર્યો; આ તમને કુમકુમનું તિલક અને આ અક્ષતોથી વધાવ્યા. '

અને બધાં ખડખડાટ હસી પડ્યાં.*

[તા. ૪ જૂન સને ૧૯૪૪ના 'પ્રજાબુધ' માંથી]

* મૂળ મરાઠી પરથી અનુવાદક: શ્રી. ડાહ્યાભાઈ મ. પટેલ.

જીવનનો હેતુ શું ?

[એક અમેરિકન વિદ્વાન મિ. વીલ રયુરેન્ટે મહાત્મા ગાંધીજી, બનાંડ શો અને બીજા જગતભરના ત્રીસેક નેટલા મહાપુરુષોને “જીવનનો હેતુ શો ?” એ મહાપ્રશ્ન પૂછેલા. તેને હત્તરમાં પંડિત જવાહરલાલે જવાબ લખેલા તેમનો હજી સુધી અપ્રકટ પત્ર અને આપવામાં આવે છે.]

અમે હિંદુ લોકો મોટા વેદાંતપ્રિયુ મનાઈએ છીએ. પણ હું તો વેદાંતથી હંમેશાં ચાર માઇલ દૂરનો દૂર જ રહ્યો છું; કેમકે પહેલેથી જ મને લાગ્યું છે કે વેદાંતથી મારી બુદ્ધિનો ગોટાળો અધિક વધશે અને તેમાંથી મને મન:શાંતિ કે કાર્યપ્રેરણા મળશે નહિ. ધર્મની મારા મન ઉપર કદી દઢ અસર પડી નથી. પાંડિત્ય મેળવવા માટે અને દેખાડવા માટે આપણે બધા કરીએ છીએ તેમ, મેં પણ ઘણાં બીતિક શાસ્ત્રોમાં માયું માયું અને તેનાં મેં થોડું મન પરોવ્યું એટલે મારી દષ્ટિ વ્યાપક થઈ; પણ તેથી મારી બુદ્ધિ સ્થિર થઈ નહિ. મારા મનમાં અનેક શંકાઓ રહી ગઈ; હું ત્યારનો નાસ્તિક જ રહ્યો છું. અને જેના સ્પષ્ટ સ્વરૂપની જાંખી નહોતી થઈ એવી સામાજિક અને રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિમાં મેં મારું મન પરોવ્યું, અને ધીમે ધીમે જેમ નાની નદીઓ મોટા સાગરમાં વિલીન થઈ જાય તેમ, હિંદુસ્તાનનું સ્વાતંત્ર્ય એ જ મારું મોટામાં મોડું જીવનધ્યેય બની ગયું.

હિંદુસ્તાનનું સ્વાતંત્ર્ય એટલે કેવળ રાજકીય શાસનનો અધિકાર એમ હું માનતો નથી. મારાં કરોડો બંધુ-અગિનીઓને દુઃખ અને યુક્તમગીરીમાંથી મુક્ત કરવા માટે મારા દેશને સ્વતંત્ર કરવો જોઈએ એમ મને લાગ્યું છે અને મારે દેશ જગતભરના પાંડિતોનું એક પ્રતીક જ છે, એમ મને લાગવાથી મેં દેશાભિમાનને માનવજાતિના અભિમાનનું સ્વરૂપ આપીને સર્વ દેશોના ગરીબોનું જ આ કાર્ય છે એમ ગણીને પ્રયાસ આરંભ્યો.

પણ આ કાર્યમાં શંકા, કુશંકા, નિરાશા એવા ઘણા અનુભવો થવા લાગ્યા. મથી મથીને જે કાંઈ યોજના ધરીએ તેમાં પારાવાર વિઘ્નો આવવા લાગ્યાં અને જે કર્તવ્ય ગણીને તેને વળગી ન રહ્યો હોત તો મન ગોટાળો ચડી જત.

પણ ત્યાં મને ગાંધીજીની દોસ્તી થઈ અને ચત્વાર સુધી મારા દિલમાં જે બાવના અને મહત્વાકાંક્ષા હતી તેને માર્ગ મળ્યો અને મને જે સમાધાન શોધતો હતો તે મળ્યું.

મને સમજાયું કે ખરું માનસિક સમાધાન સતત કામ કરવામાં છે. જે દિવ્ય આદર્શોમાં મન લાગ્યું છે તેને સિદ્ધ કરવા ને અવિશ્રાંત પરિશ્રમ કરવામાં છે; વિચાર કે વેદાંતમાં આ સમાધાન નથી. અવિરત હલોગ એ માનસિક શાંતિ અને સમાધાનનો અખૂદ ગરો મારો માટે થઈ પડ્યો છે.

અને તેમાં મને જે માનસિક સમાધાન પ્રાપ્ત થયું તેથી મને જીવનમાં કંઈક હેતુ છે, અર્થ છે એમ દઢ વિશ્વાસ બેઠો અને મારા જીવનનો જે હેતુ હોય તો બીજાને શા માટે ન હોય ?

હું તો સિપાઇ છું. ઉદ્યોગ અને કષ્ટ ઉપાડવાનું મને તો બયો બયો, એવી પ્રતિભા માણસોમાંનો એક છું, તેથી તર્કશાસ્ત્ર કે ભૌતિકશાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય એવો જવાબ દેતાં મને આવડતું નથી. શાસ્ત્ર, ન્યાય, તર્કશુદ્ધિ-અધ્યાત્મિક મત હું બાળ્યે છું, પરંતુ તે અધ્યાત્મ પાંગળા-પણું પણ મેં જોયું છે, અને તેથી તેનાથી જોટલા છેટા એટલી વધુ શક્તિ જીવનક્રમ ચલાવવામાં રહેશે એમ મને લાગ્યું છે. આ પ્રેરણાશક્તિને તમે સ્વયંપ્રેરણા કહો, અંતઃ-પ્રેરણા કહો કે બીજું મને તે નામ આપો-પણુ ભૌતિક કે તર્કશાસ્ત્રના મોઢામાં તે નહિ બેસે એ વાત મોક્ષસ.

અનેક સમર્થ અવતારી પુરુષોના આગમન છતાં માનવજાતની પાપરૂતિ નષ્ટ થઈ નથી. તેના ઉપર નવાં નવાં સંકટો ચાલુ છે એ વિચાર આવતાં મન ઘડોબર નિરાશાથી વ્યાકુળ થઈ જાય છે. પણ તંત્ર વિશ્વાસ આવે છે કે મારા દેશ માટે અને દુનિયા માટેના ઉગ્રજો દિવસ દૂર નથી, મારો શ્રમ નિષ્ફળ જવાનો નથી. મારું ધ્યેય મને જલદી પ્રાપ્ત થાય તે માટે મને ખૂબ ઉતાવળ હતી, પણ ધ્યેય પ્રાપ્ત થયા પછી મારા પરિશ્રમનાં ફળ બદલ મને જરા પણ ફિકર નથી. મારો પરિશ્રમ સાચી દિશામાં છે એટલી ખાતરી જ મારી સર્વ શાંતિ અને સમાધાનનું મૂળ છે.

હિંદ અને સારી દુનિયામાં સમાજવાદી તંત્ર સ્થપાય તે જોવા હું તલમું છું, પણ જગતનાં અર્ધાં અનિષ્ટો દૂર ન થાય તો શું થાય તેની પણ હું ધવે ફિકર કરતો નથી. મને તો આજે જ કરવા જેવી જે વસ્તુ લાગે છે, તેની પાછળ પૂરા શ્રમથી મંડી પડું છું. જગત પૂર્ણવરથાએ પરીવરશે કે કેમ તેની હું ચિંતા કરતો નથી, પણ હું તે માટે કાંઈ પણ કરતો રહું છું અને તેમાં મંદતા આવ્યા દષ્ટ નહિ એટલું મારે માટે બસ છે.

પં. જવાહરલાલ નહેરુ

[પુત્રાન્તર તા. ૨૧-૫-૪૪ માંથી]

સૂક્ષ્મ લેખનકળા (ઝીણા અક્ષરો લખવાની કળા)

હાલના મેકમહત્તની ખારીકાઈની કારીગરીની જેમ હેરાત પમાડનારી કળા સૂક્ષ્મ લેખનની છે. આ કળા અત્યંતીન છે એમ નથી, પણ પ્રાચીન સમયની છે. આગાહીના સમયમાં આપણી કળાકારીગરી સર્વે ધર્મ અર્થે સમર્પિત થતી હતી. એટલે પ્રાચીન સૂક્ષ્મ લેખનકળાના નમૂનાઓ જે પ્રાપ્ત થાય છે તે ધાર્મિક સ્વરૂપના છે. નવ ધનર્થજ જગ્યા રોકતા એક ત્રિકોનાકાર યંત્રમાં આખો મંડીપાક લખ્યો સૂક્ષ્મ લેખનકળાનો નમૂનો મળી આવે છે.

અનિપરે દિંદો કલાકારોની સૂક્ષ્મ ચિત્રકળાની સુંદરતા, નાજુકતા અને મનોહરતાનાં ખારામાર વખાણુ કર્યાં છે. જરૂર રહેતા મુઝિયમમાં ત્રગ ચિહ્ન (હાથ) છે. તેમાં રામાયણ, મદામારત અને યુધિષ્ઠિરના અમ્વમેધનાં દૃશ્યો તાદર્ય કરતાં ચિત્રો છે. આ કલાકૃતિઓ અકબરના સમયની છે.

આધુનિક સમયમાં કલાકારોએ સૂક્ષ્મ લેખન માટે બે વસ્તુઓ સ્વીકારી છે: એક તો ચોખાનો દારૂ અને બીજું પોસ્ટ કાર્ડ.

ઇ. સ. ૧૯૩૮ માં દિલ્હીમાં બરખેલા ઔદ્યોગિક પ્રદર્શનમાં ચોખ્ખાના ઉપરની લેખનકળાનો નમૂનો જોઈશ્વરમાં આવ્યો હતો. તેને વિશાળદર્શક યંત્ર વતી જોતાં તેના ઉપર ૪૧૭ અક્ષરો લખાયેલા વંચાતા હતા. સ્પેષના ફેશા નામના કલાકારે અનાજના કણુ ઉપર ગારી કોતરી હતી. આ કોતરકામ એટલું તો સંપૂર્ણ હતું કે ગારીની અંદરની બધી સળવટો અને બાંધકામ, સંપૂર્ણ રીતે ઉતારવામાં આવ્યું હતું.

સૂક્ષ્મ લેખનકળાના અપ્રતિમ નમૂના તો એ પુસ્તકોના છે: મિ. સી. એન. ઝુલ્સી પાસે ચર્ચપત્ર ઉપર લખેલી આખી ગીતા છે અને તેનું કદ મોટી બદામની મિઠ્ઠી અંદર સમાઈ જાય એટલું જ છે ! સસેકસમાં મિ. વિલિયમ લેન્ગેસ્ટન પાસે ૨૫૪ અક્ષરો લખેલું ન્યૂ ટેસ્ટામેન્ટ છે. તેનું કદ ૩×૬ ઇંચ છે. એટલે તેનું કદ પોસ્ટની ટિકિટ કરતાં પણ નાનું છે. તેનાં ૪૯૦ તો પાનાં છે અને તે ઇ. સ. ૧૯૯૫ માં છપાયું હતું.

મુંબઈના સ્થપતિ મિ. સેમ્સન એ. એલીઝબથ સૂક્ષ્મ લેખનકળાના અકંગ કલાકાર છે. તેમણે પોસ્ટકાર્ડ ઉપર ૩×૬ ઇંચની જગ્યા વાઇસરોયના ફોટા માટે છોડી, ૧૭૭ લીટીઓમાં ચાર હજાર શબ્દોવાળું બ્રિટનની યુદ્ધનેમનું ગદ્યરેનાનું લખ્યું છે. ખૂબીની વાત તો એ છે કે આ લખાણ તેમણે ઉઘારી આંખે અને સામાન્ય કસમ વતી લખ્યું છે !

નસરવાનજી નોરોજી મુન્શીએ પોસ્ટ કાર્ડ ઉપર જમશેદજી ટાટાનું જીવનવૃત્તાંત ૧૪૪ લીટીઓ અને ૩૮૮૧ શબ્દોમાં લખ્યું છે. એસ. એમ. દેસાઈએ વડોદરાના રાજપુત-વેનો ઇતિહાસ એક પોસ્ટ કાર્ડ ઉપર લખ્યો છે અને તે નવસારીની મહેરજી રાણા લાય-બ્રેરીમાં રાખવામાં આવ્યું છે. મુંબઈના બાદશીવાલા પાસે એક પોસ્ટ કાર્ડ છે. તેના ઉપર ૧૯૬ લીટીઓ અને ૪૧૦૦ શબ્દો લખેલા છે. વાલીજાલ હ. રાહે સાધારણ ચોપડીનાં ૧૦૧૧ પાનાંમાં સમાય તેટલું લખાણ ૯૪ લીટીમાં અને ૨૩૭૫ શબ્દોમાં, એક પોસ્ટ કાર્ડ જેટલી જગ્યામાં સમાવ્યું છે. આ ઝીણા અક્ષરનો નમૂનો ‘કુમાર’ના એક અંકમાં પ્રગટ પણ થયો છે.

સીમલાના શ્રી એસ. એન. રમી સૂક્ષ્મ લેખન-કળાના વિખ્યાત કળાકાર છે. તેમણે અત્યાર સુધીમાં પોસ્ટ કાર્ડ ઉપર લખાયેલા ઝીણા અક્ષરોનો આંક તોડ્યો છે. તેમણે કવિ-સમ્રાટ ટાગોરની આખી ‘ગીતાંજલિ’ પોસ્ટ કાર્ડનો બે બાજુઓ ઉપર, સ્વરનામા માટે જગ્યા રાખી, ૫૦૦ લીટીઓ: ૫૫૬૭૨ શબ્દોમાં ૫૪૦૦૦ અક્ષરોમાં લખી છે. આ પોસ્ટ કાર્ડ લંડનની એક પેટ્રીએ ૧૦૦ પૌંડનો પુરસ્કાર આપી ખરીદવા કહેલું પણ તેમણે તે લેખન-કળા થી ટાગોરને ભેટ ધરી છે. શ્રી ટાગોરે પોસ્ટકાર્ડ બેઠ ‘મદાન ધીરજનું કાર્ય’ આવા ઉદ્દગારોથી આનંદ પ્રદર્શિત કર્યો હતો.

મી. રમી પાસે સૂક્ષ્મલેખનકળાથી અક્ષિત પોસ્ટ કાર્ડનું આશ્ચર્ય છે. તેમાં દિંદના રાજવીઓ, મુસ્લીઓ અને દીવાનોનાં જીવનવૃત્તાંત: આલેખાયેલાં છે. *

શિવપ્રસાદ ક. ત્રિવેદી

ખંડોનાં નામ કેમ પડ્યાં ?

આફ્રિકા :

શીનીસિયનોએ વસાવેલા કાર્થેજ પ્રદેશનું આ મૂળ નામ. તેનો શબ્દાર્થ ચોક્કસ નથી. આફ્રિકા (Africa) નામના પ્રદેશની પેલી મહાન બર્બર ટોળીના નામ પરથી એ ઊતરી આવ્યું છે તેમ કેટલાક માને છે; તો બીજા કેટલાક શીનીસિયન શબ્દ આફ્રી (Afri)—અર્થ કાળો માનવી—અને સંસ્કૃત શબ્દ આસ (As)—અર્થ દેશ: આ શબ્દો ઉપરથી આવેલ માને છે. કાળો માનવી કાળો હોવાને કારણે કાળો—Afri—જાણીયો કે આફ્રિકામાં માત્ર તેના રહેલાણુને કારણે એમ મનાયું તે બાબત વિવાદ ચાલે છે.

અમેરિકા :

ક્રિસ્ટીયને આ દેશની શોધ કરી ત્યારે એણે આને હિંદ દેશનો નામ જ માનેલો; (તેથી જ તો વેસ્ટ ઇન્ડીઝ આઇલેન્ડ્સ અને રેડ-ઇન્ડિયન્સ નામ પડેલાં છે.) આ ભૂમતી જાણુ ચતાં બીજા નામની જરૂર પડી—અને આ ખંડે એક બીજા મુસાફરના નામ પરથી અમેરિગો વેસ્પુસી—અમેરિકા નામ મળ્યું કયું. ખરી રીતે અમેરિગો વેસ્પુસી આ માન ખાદી જવાને હક્કદાર નથી તે બાબતે સૌ જાણીએ છીએ.

એશિયા :

જૂના ગ્રીક જુગોળશાસ્ત્રીઓએ ત્યારના જાણીતા જાતના—પૂર્વ અને પશ્ચિમ—એવા—એ ખંડો ગણાવેલા છે. એ સંબંધિત છે કે એશિયા અને યુરોપ, એશિયન મૂળ ધાતુ આસ (Asa)—નિર્દેશ પૂર્વ કે ઊગતો સૂર્ય અને ઇરબ (Ereb) કે આઈરીબ (Irish)—નિર્દેશ પશ્ચિમ કે આચમતો સૂર્ય—ઉપરથી ઊતરી આવેલાં છે.

ઑસ્ટ્રેલ—એશિયા :

પૃથ્વીના પાંચમા અને છેલ્લા શોધાયેલ ખંડનું આ નામ ક્યારેક દક્ષિણ પેસિફિકના બધા ટાપુઓને આપવામાં આવેલું ગણાય છે, તો ક્યારેક વળી આ નામ નીચે ઑસ્ટ્રેલિયા, ન્યૂઝીલેન્ડ, દાર્મનિયા અને શીજ ટાપુઓને સમાવેશ કરવામાં આવે છે. ઑસ્ટ્રેલીસ (Australia) નો લૅટિન ભાવાર્થ દક્ષિણ થાય છે. એ પ્રમાણે આ નામનો ઑસ્ટ્રેલ—એશિયાનો અર્થ દક્ષિણ એશિયા થયો.

યુરોપ :

ઉપર જણાવાયું છે તેમ એસિયન ધાતુ (Ereb) ઇરબ—નિર્દેશ આચમતો સૂર્ય—ઉપરથી આ નામ પડ્યું છે. આમ આ દેશ આચમના સૂર્યનો કે અંધકારનો દેશ પણ કહેવાય છે. કોઈ વળી આ નામ ગ્રીક શબ્દો ઉપરથી પડેલું છે તેમ પણ માને છે. એ ગ્રીક શબ્દોનો અર્થ આ લોકો ‘ પૃથ્વીનું વિશાળ મુખ ’ કે ‘ પૃથ્વીનો વિશાળ ભાગ ’ એવો કર્યો છે. *

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧ પુસ્તકાલયોના અધ્યાપકોએ, જીલ્લાઈ માસમાં પોતાનાં પુસ્તકોની મેળવણી કરી, પુસ્તકાલયના જનરલ રજિસ્ટરે શેરો કરવે.

૨ જે શિક્ષકોએ પુસ્તકાલયશિક્ષણવર્ગોની તાલીમ લીધી છે તેમણે પુસ્તકાલયના દફતરની વ્યવસ્થા અચૂક વ્યવસ્થિત ગણાવી દેવી.

૩ કમી થવા પાત્ર પુસ્તકોની યાદીઓ વ્યવસ્થાપક મંડળના અભિપ્રાય સહ મોકલવા તબવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૧૨-૬-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નં. ૨૧ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

મકાનવાળાં ગ્રામપુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા

વડોદરા રાજ્યનાં મકાનવાળાં ગ્રામપુસ્તકાલયોની સુવિકાસોમાં જણાવું છે કે પુસ્તકાલયોની સ્વચ્છતા વ્યવસ્થા અને સહિત્યની ગોઠવણી ઘણી વખત સૂચનો આપ્યાં છતાં તે જોઈએ તેવી વ્યવસ્થિત રહેતી નથી. આનું કારણ ગામના જીવાન વાચકોનો સહકાર મેળવવા જોઈએ તેટલા પ્રયાસો સમિતિ અને પ્રત્યક્ષ કાર્ય કરનાર મંત્રી અધ્યાપકોમાં તરફથી થતા નહિ હશે એમ જણાય છે. આપણી કાર્યવાહી સમિતિમાં ગામમાં અમલદાર ગણાતી વ્યક્તિઓ હોય છે તેઓ પુસ્તકાલય માટે જોઈતી રકમો ભૂલી કરી આપવામાં સહકાર આપે છે, પરંતુ તે પછીનું કાર્ય તો જે તે સ્થાનિક કેળવણી સુચનોનું છે. સુચનોને કુરસદનો ધણો વખત હોય છે. ભણતા વિદ્યાર્થીઓ ઉનાળામાં થોડા દિવસો ઘેર આવે છે, તેમ જ ગામના ખેતીપ્રધાન અગર ધતર કામકાજ કરનાર વ્યક્તિઓ પણ જે પુસ્તકાલયમાં રસ પેદા કરાવનાર વ્યક્તિઓ હોય તો મદદ આપે એ નિઃશંક છે. અને આવી રીતે થોડાંક પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત અને સારી ગોઠવણીમાં મૂકાયાં છે, પણ ઘણાં મોટા ભાગનાં પુસ્તકાલયો હજી તો પુસ્તકોને માત્ર ગમે તેમ રાખી મૂકવાની યોરડી જ સમજે છે. આ બદલ અમારે અધ્યાપક

મંત્રી મિત્રોને ખાસ વિનિતિ કરવાની કે આપતું પુસ્તકાલય આપ આદર્શ પુસ્તકરહેઠાણ બનાવશે કે ત્યાં વાચક પોતાનું મન દાખલ કરતાં પ્રોત્સાહિત કરી શકે.

આ માટે નીચેની થોડી વ્યવસ્થિત યોજના કરવા હરકોઇ પુસ્તકાલય સમિતિ વિચાર કરશે એવી આશા છે,

(૧) પુસ્તકાલયનું કંપાઉન્ડ જે તે સ્થળને અનુકૂળતા પ્રમાણે થોડા, મેંદી કે એવા જ પ્રકારની બીજી રીતે મજબુતાર્થ કરી ચોક્કસ કરે. અને તે માટે જોઇતો ખર્ચ અંદાજમાં સવડ ન હોય તો પ્રતિ વર્ષે પોતાના કાયમનિધિમાંથી પણ ઉપાડી કરી લે.

(૨) મકાનની સાફસૂરી અને સહેજસાજ દુરસ્તી માટે પ્રત્યેક વર્ષે અંદાજમાં તે જોગવાઇ રાખે જ અને તેનો ઉપયોગ કરે.

(૩) પુસ્તકાલયમાં સુભાષિતો, સારાં ચિત્રો, આલ્પમ વગેરે રાખે.

(૪) વિદ્યાર્થીઓને રમવાનાં સાધનો વ્યવસ્થિત રાખે.

(૫) અંચપાલને નિયમિત કામ કરવા માટે પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે રૂ. ૨૪) થી માંડી રૂ. ૬૦ સુધી તેને વાર્ષિક પગાર આપે. ઘણે સ્થળે સેવાભાવથી કામ થાય છે તેની તોંધ લેતાં આનંદ થાય છે. પરંતુ પગાર આપવાનો હોય તો પણ ગામડામાં એક કલાકની ચોક્કસ કામગીરીના અને કામગીરીના પ્રમાણમાં વેતન આપવા હરકત નથી. નિદાન દરેક દરેરાજ સરેરાજ દસ પુસ્તક ધરતુ થતાં હોય અને પુસ્તકો વગેરેનું કામ વ્યવસ્થિત કરવાનું હોય તો એ અંચપાલને એક કલાકના માસિક ત્રણ રૂપિયા પગાર પૂરતો ગણી શકાય. કામના પ્રમાણમાં સ્થાનિક સમિતિઓ અને રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ મુકામ કરી પુસ્તકાલયના નોકરખર્ચ માટે જોગવાઇ કરી અંદાજ કેમ બનાવવું તે સમજાવવું જોઇએ.

શાળાના કોઇ ગરીબ વિદ્યાર્થી કે ગામના કોઇ ગરીબ માણસને માસિક ૦-૮-૦ થી વધુમાં વધુ રૂપિયા ૧-૦-૦ પગાર આપી, મકાન અવસ્થા સાફસૂર રહે તેવી વ્યવસ્થા દરેક મકાનવાળા પુસ્તકાલયે રાખવી. આ કામે અંદાજમાં રકમ ખૂટે તો પસ્તી વેચાણની રકમનો ઉપયોગ મામ પુસ્તકાલયોએ કરવાનો છે. જેથી કોઇ પણ પ્રસંગે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા ધૂળથી અને બળાંથી બરાબેલી માત્રમ પડે નહિ. એ સ્વાભાવિક છે કે આપણાં પુસ્તકાલયો નિદાન દિવસમાં એકાદ કલાક ખુલ્લાં રહેતાં હોવાથી અને ગામની પાદરે કે બહેરે રસ્તા ઉપર હોવાથી ધૂળનાં ભોગ બને છે, પણ આપણી વ્યવસ્થાથી વાચકને એવો તો ખ્યાલ આવવો જોઇએ કે હમેશાં આ કચરો સાફકરવા પુસ્તકાલય સમિતિ પૂરતી કાળજી રાખે છે. આશા છે કે આ બાબતમાં સમિતિઓ ધંધળું કરશે.

વડોદરા,
તા. ૧૦-૬-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ,
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૨૨ સન ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

પુસ્તકોની યાદીઓ અને પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ

પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં જવું એ કે કેટલેક સ્થળે પુસ્તકાલયના અંચપાલ અને મંત્રી એવા પ્રકારની જૂઠ મારે છે કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ પોતે પુસ્તકાલયની માગણીનાં પુસ્તકો મોકલતું નથી અને ગમે તે પુસ્તકો મોકલે છે. અમારી પ્રત્યક્ષ તપાસણીમાં ખાતરી થઈ છે કે આ બાબત સત્યથી વેગળ છે. પણ પરિસ્થિતિ એવી છે કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળને પુસ્તકો મોકલતી વખતે જે રકમનાં પુસ્તકો મોકલવાનાં હોય છે તેટલી રકમની યાદી સંપૂર્ણ હોતી નથી, જેથી પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ પુસ્તકાલય ખાતાની બકામણ્ણી ખૂટતાં પુસ્તકો મોકલે છે.

આમ પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો મોકલવામાં એમ પણ અને છે દબાર વાર સો પુસ્તકોના ઓડર મોકલવામાં પાંચ દસ પુસ્તકાલયની પુસ્તક યાદીઓ ખોલાઈ જવાથી તે કોઈને ખબર ન પડવાથી ખાતાની પસંદગીનાં પુસ્તકો યાદી નહિ આવી હજે એમ માની મોકલવામાં આવે છે. પરંતુ આ બાબતમાં સ્થાનિક અંચપાલે યાદ રાખવું જોઈએ કે તેને ત્યાં બ્લેન્ડ સાથે પરત આવેલી યાદી ખાતાની મંજૂરીવાળી હોય તો તેને તે પુસ્તકો ન સ્વીકારતાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફ પરત કરી પોતાની મંજૂર થયેલી યાદી રજૂ કરવી જોઈએ. આમ થતું નથી અને ખોટી રીતે કાર્યકરો મૂંઝવણ છે તે સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવા માટે આ સૂચના પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે તો નીચે જણાવેલી બાબતો પર સૌ અંચપાલ મંત્રીબાઈઓ ખાત આપશે એવી આશા છે:

(૧) પુસ્તકની યાદીઓ નિદાન કે કાગળથી ઓછા કાગળ પર હોવી જોઈએ નહિ.

(૨) પુસ્તકની યાદીમાં નીચેની માહિતી સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ:

(અ) પુસ્તકનું નામ, (આ) પુસ્તકનો પ્રકાર, (ઇ) પુસ્તકની છાપેલી કિંમત.

(૩) દર વર્ષે થોડાં આપોપણે પુસ્તકો લેવાં જ જોઈએ.

(૪) પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી બકામણ્ણ થયેલાં પુસ્તકો સિવાયનાં પુસ્તકો મંડળ તરફથી આવ્યાં હોય તો તે મૂળ યાદી સાથે મંજૂરી જેટલાં હોય તેટલાં રાખી બાકીનાં પરત કરવાં જોઈએ. મૂળ યાદીમાં કોઈ વિશિષ્ટ પ્રકારના કે અધુરી યાદીમાં પુસ્તકાલય ખાતાએ જે તે વખતે જે પુસ્તકો મૂકેલાં હશે તો તે જે તે સંબંધિત સ્વીકારવાનાં છે.

(૫) પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ પુસ્તકો પાછળ જે કંઈ કમિશન મેળવે છે તેમાંથી ૬૧ ટકા મહેનતાજી અને બીજા પાસસ પેટિંગનો ખર્ચ લઈ તમામ કમિશન જે તે પુસ્તકાલયને જ આપે છે તેથી સૌ પુસ્તકાલયો નોંધ લે અને તે વધુ કમિશન લઈ નફા કરે છે તેવાં ખોટા પ્રચાર ચતો અટકાવે એવી આશા છે.

આશા છે કે પુસ્તકોની અંદાજ સાથે મોકલવાની યાદી અને પુસ્તકાલય સહાયક સ. મંડળમાં થતી તંત્રીજનમાં પુસ્તકાલયના અંચપાલો સહકાર આપી એકમેકની જૂલ સુધારી સંસ્થાએને વેગ આપવા મનતા પ્રયાસ કરશે.

વડોદરા,
તા. ૧૨-૬-૪૪

ઉ. મો. પટેલ
મહાનિયા વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૩ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

બીનઉપયોગી પુસ્તકો પાનિયાં કમી કરવા બાબત

ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં દરેક શેકઅથવા જૂનાં પુસ્તકો કેાઈ વાંચતું નહિ હોતા હતાં અભરાઈઓમાં ભરાઈ રહ્યાં છે. મારી આગ્રહભરી વિનંતિ સૌ અંથપાત્ર ભાઈઓને છે કે પુસ્તકાલયમાંથી હર્ણ પુસ્તકો, અધુરાં કે બટાર્ક ગયેલાં પાનવાળાં પુસ્તકો, કેાઈ ન વાંચવા લાઈ જતા હોય તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાંથી વહેલી તકે આ વર્ષના અંત પહેલાં દૂર કરવા ઘડિત તજવીજ કરશે.

વડોદરા,
૧૨-૬-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૪ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

પુસ્તકોની વ્યવસ્થા અને વિધિ

ગ્રામ પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો વિષયવાર ગોઠવવા, વિષયવારી રજિસ્ટરો રાખવા અને ધણું વખત વિનંતિ કરી છે. આશા છે કે સૌ અંથપાત્ર ભાઈઓ આ કાર્યમાં સહકાર આપશે અને પુસ્તકાલયમાં વિષયવાર પુસ્તકો ગોઠવશે.

પુસ્તકાલયમાં પુસ્તક ક્યારે હેલ્થુ વંચાવા મધુ હતું, કે પુસ્તક વંચાય છે કે કેમ તેનો કંઈ જ ખ્યાલ પુસ્તક ઉપરથી ઘણાંખરાં પુસ્તકાલયોમાં આવતો નથી તે નીચેની વિધિ તમામ બહાર જતાં પુસ્તક માટે કરવા દરેક અંથપાત્ર ભાઈઓને વિનંતિ કરવામાં આવે છે:

(૧) પુસ્તકનો ૨. નં. પીઠ કેન્દ્ર પર અને મુખપૃષ્ઠ પાછળ લખેલો છે કે નહિ તેની ખાતરી કરવી. ફાટી ગયો હોય તો નવેસર લખવો.

(૨) પુસ્તકના છેવટે પુસ્તક બહાર ગયાની રજીપ ઉપર તારીખ નાખ્યા પછી જ પુસ્તક આપવું.

આશા છે કે આ માટે છાપેલી રજીપ ન હોય તો કાગળ ચોરીને પણ દરેક અંથપાત્ર ભાઈ કામ કરશે.

વડોદરા રાજ્યના રા. મહાવ શાળાધિકારી સાહેબો આ બાગત તપાસણીમાં ખામ પ્યાન આપી અંથપાત્ર ભાઈઓને ઠામ કરવા વાદ આપી ચોક્કસ કામ થાય છે કે નહિ તે બેજો એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

વડોદરા,
તા. ૧૨-૬-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ એકમ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાળ—

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તે ગામમાં ઝોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને ઓડિયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, લલામણ કરે છે. તેમને ઓશકિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

ઓઝોના પ્રશ્નોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન ઓડિતૈષીઓની સીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યાં છે, અને તે વાંચી તેમાંથી લોભ શકેલું કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક મુક્ત ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં ઓઝોને ઓડિયોગી વિવિધ વિષયોની ગ્રંથલ્પી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં. રૂ. ૫૦).

થોડાંક નામો

માંડાની માવજત	લક્ષ્મી રાંધણકળા	રાણકહેવી
રઝીયા બેગમ	મુખી દર	સતી જસમા
વિમાની ઓતાબ્રાઈ	સખીના પત્રો	શિવાજીની ણા
ભરતગ્રંથલ્પ	સ્ટવનું શાસ્ત્ર	ઓદ્દય
પારસી વાનીઓ	ગુણિયલ ગૃહિણી	વગેરે વગેરે.

આજે જ લખો:—દુર્ગવરદાણ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

શ્રી. મૃદુલે તેજા કરેલી, બજેલી નાગીના અલ્પતન પ્રશ્નને
છબી રમબરપૂર નવવક્રયા. રૂ. ૩-૦-૦

અપાર્ણા

શ્રી. નારાયણગાધીની બે નવી નવવક્રયા. રૂ. ૩-૦-૦

બુકુરાણી

અનુ. 'મૃદુલ' નાગીલક્ષ્મીના મર્મવેધક વ્યથાના દર્દભર્યા
પ્રેમગી, માનવતા અને મૃદુસંસારની અપૂર્વ છબી આ
અને પુસ્તકો પરી પાડે છે. રૂ. ૨-૮-૦

'ગુરુસ્વામી'

શ્રે. શ્રી. લેગલ. ઇતિહાસ અને મંવેદન પર રચાયેલી
નવવક્રયા. રૂ. ૨-૦-૦

ક લં ક

શ્રે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને સ્પર્શતી
નવી નવવક્રયા. રૂ. ૩-૦-૦

ક્યારે છૂટશે ?

શ્રે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી સામાજિક વાર્તાસંગ્રહ. રૂ. ૨-૦-૦

દશમ સ્કંધ

મહાકવિ શ્રેમાનંદકૃત અધ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનમુખ-
લાલ ઝવેરી વિરત્ત ઉપોદ્ધાત તથા તલસ્પર્શી ટિપ્પણમાં
'દશમ-સ્કંધ'ના ગદ્યરચના પર સ્મૃતિબોધક પ્રકાશ
નામે છે. રૂ. ૩-૦-૦

થોડા વિવેચનક્રોધો

પ્રા. મનમુખલાલ ઝવેરી રૂ. ૨-૮-૦

મહેતા સંગીત શિક્ષક

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે. પ્રયોજક ગોર્ધોદજી મહેતા
થેર બેઠા દાર્શનિકશીખવાની સહેલી પદ્ધતિ
તથા ૨૬૦ આયોના નોટેશન કુલ પૃષ્ઠ ૭૦૦.
રૂ. ૪-૧૨-૦

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

Rs. 5-0-0

કિ તા બ ષ ર : બુકસેલર્સ-પબ્લીશર્સ : રા જ કો ટ.

કવિ શ્રી ન્હાનાલાલનાં સાહિત્યસર્જનાં

મળખૂત અને મનોહર બાંધણીમાં પહેલીજ વાર

એકઠા બંધાવેલા મથોના મેટ

ફેટલાંકે કાવ્યો

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૪-૦

ન્હાના ન્હાના રાસ

ભા. ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૪-૧૨

ધંદુ કુમાર

અંક ૧-૨-૩ સાથે

રૂા. ૫-૦

તે સુમધોદી અનુવાદો : મૂળ સંસ્કૃત સાથે

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા : ઉપનિષદ્ધયંચક

(ધર, દેન, કંઠ, પ્રાન અને મુંડક) રૂા. ૪-૦

કાવ્ય પંચક

પાનિતર - સોહામણ - હરિદર્શન

વેણવિહાર - મહેરામણનાં મોતી

રૂા. ૩-૦

મદાકવિ કાલિદાસના ભે સમધોદી

અનુવાદો રાકૃતલાનું સંહારણ

અને મેઘદૂત (મૂળ સાથે)

રૂા. ૩-૦

આદરશાહનામું ૩-૪

રાહાનશાહ જાકબરશાહ અને

જહાંગીર-તૂરજહાન રૂા. ૬-૦

જ્યાજ્યન્ત : ગોપિકા અને

વિદ્યગીતા - રૂા. ૫-૦

કુરુ દોષ : મહાકાવ્ય

અંપૂર્ણ બારે કાંડ રૂા. ૧૦-૦

જગતપ્રેરણા

સંસાર અને સંન્યાસનો સુંદર મમન્વમ કરણ

, કવિપ્રીતું તદ્દન નવું નાટક : સરસ રૂપરંગમાં

રૂપીઆ મણુ

જીન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ : બુક્સેલર્સ : મુંબઈ-૨

Rare Opportunity Ever obtained

The Waverly encyclopaedia : Vols. 1 to 10	12-8
The Master classics : Vols. 1 to 13	25-0
The library of business practice : Vs. 3 to 10	10-0
Commercial geography : by E. C. K. Gouner	2-4
Business organisation : by L. R. Dixit	5-10
New customers : how to create and hold- by Industrial Book Depot	2-0
Up from poverty : by D. Spenser Hatch	2-8
Careers of agents and middleman : by Industry book Depot	1-6
The National Ready reckoner : Collins	5-10
History of the Maratha people : Vol. 3rd	1-8
Cassell's World pictorial Gazetteer	4-8
The twentieth Century Dictionary : Hindi words and its Hindi & English meanings	5-0
Cassell's New English Dictionary	8-0
Handbook of applied mathematics : by martin E. Jonsson.	15-12
The book of letters : by Marry Crowtober	3-0
Select Stories from Balzag : Cousin pons	5-0
Comar Bhottean	5-0
Lost Illusions	5-0
Atheist's mass	5-0
Hunting wild life with Camera and flash light. Vols 1-2	10-0
The mannal of Cataloguing and indexing	9-0
Home Health Library : Vols 1 to 5	20-0
The business Encyclopaedia	7-8
Rules for a Dictionary Catalogus	1-0
Egypt through Stereoscope	3-0
Motion picture projector	22-8
Pitmans Office desk book	3-0
Money-making by mail	1-8
Business Encyclopaedia, Vols 4-5	10-0
A Concise Sanskrit English Dictionary : by Chitra Shala Press, Poona City.	4-0

Transformation and Synthesis of Sentences, by J. W. Cocks	1-2
A Dictionary of English Usage : by Martin	1-4
Secretarial Practice, III Ed. (1927)	7-8
The Red book of commerce or who is who in business : Crosvenor Press Ltd. (194)	27-0
Natural man, a record from Borneo : by Charles Hose	7-8
The Mirror of Investment : by Pat Lovebb (1927)	10-0
Life and letters to day : by Stanley Unwine	0-12
Indigenous Indian Banking : by M. S. M. Gubbay	1-12
Mercantile and mail order letters and methods : by Industry Book Depot	3-0
The Businessman's Universal interests tables : by C. Lobo	6-0
The Modern Encyclopedia : by Sir G. A. Hammerton	10-0
Petitioner's Guide Vol I-II or Letter writing	2-12
The Anglo American year book (1931)	12-0
Advertising, its use and abuse : by sir Charles bigham	1-14
The Science of wealth : by G. A. Hobson	1-14
Standard Postage stamp catalogue (1934)	9-0
Financial Hand book II Ed. by R. H. Mont Gomery	28-0
The India crisis : by Fenner brookway (1930)	1-14
Village Industries in the United Provinces	0-8
Small business and spare times Tips: by G. C. Mankerjee	1-4
The Indian who is who : by Waman Kabadi (1935)	3-0
M. Gandhi As I know him : by Indulal Yagnik	1-8
Classified catalogue code, by Madras Library Association	7-14
The Fine laws of Library Science : by Madras Library Association	5-0
Mother America : by Sudbindra Bose	5-0
My Impressions of Japan : by Sir Lallubhai Shamaldas	2-0
The Life and Work of Rameschandra Dutt, by J. N. Gupta	7-14
Write today—	

Pustakalaya S S. Mandal Ltd.

Raopura, Po. Box 10, Baroda.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

ભારેભાર ચિત્રોવાળાં, છ થી પંદર વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તેા ગામનાં છીરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે તેમ જ પ્રોઠ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રોઠો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રોઠો સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સ્વરૂપ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઇ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાઓ અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે ગૃહતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જુલાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખી અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છથી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાનું વાચન રૂ. ૧-૨-૦૦

બાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન :
બે મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસથી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન :
આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦૦

પુસ્તકોનાં નામ અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકની બહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૪૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે જુઓ :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

== છેલ્લાં નવાં પુસ્તકો ==

પ્રભુતામાં પગલાં

ને

ખીજવાતો

રૂ. ૩-૮-૦

ધૂમકેતુ, રમણલાલ કેસાઈ, અવેરથંદ્ર
મેઘાણી, રામનારાયણ પાઠક, પતાલાલ
પટેલ, ગસ્ત ફરીર, ઉમાશંકર જોશી,
છતુમાઈ મહેતા વગેરે ગુજરાતના લખ્ધ-
પ્રતિષ્ઠિત નવલિકાકારોનો અજોડ નવો
વાર્તાસંગ્રહ

✽

ચિત્રલેખા

રૂ. ૩-૮-૦

કર્તા : ભગવતીચરણ વર્મા
અનુવાદક : રમણીકે મેઘાણી

હિંદી સાહિત્યની સર્વશ્રેષ્ઠ આ સળંગ
નવલકથામાં ચિત્રલેખાના નૃત્ય ને સંગી-
તના સૂર સંભળાય છે

નર્તકી

[ભાગ ૧-૨ સાથે]

રૂ. ૫-૮-૦

એકી એકકે જ વાંચવી ગમે તેવી સળંગ
નવલકથા : ગુજરાતના બહાણીતા સાક્ષરશ્રી
નવલરામ ત્રિવેદીએ આ અન્યની ઉત્તમ-
તાની સુકતકંઠે પ્રશંસા કરી છે.

✽

ખાલી ખોળો

રૂ. ૨-૮-૦

✽

ભારતી

રૂ. ૨-૮-૦

હિંદુસ્તાન પ્રભુમિત્રના તંત્રી શ્રી.
સીતારામ શર્માએ લખેલી છેલ્લી બે
નવીન સાહિત્યકૃતિ

આજે જ મંગાવો

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ : : પબ્લીશર્સ

૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨

આ માસિક વજોદરામાં ' ધી હુદાલામિત્ર પ્રિ. પ્રેસ 'માં અંબાલાલ વિ. ઠક્કરે
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિને ગણે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૬-૪૪

ભ રમ રે ખા

શુજરાતના એક ખાનદાન કુટુંબના કિરસા પરથી લખાયેલી શ્રી. સુનીલાલ વ. શાહકૃત નવી સાંસારિક નવલકથા : પાત્રોને જોળખી કાઢો, તો મૂળ જ રહેજો. કિં. રૂ. ૩૦.

રંગતરંગ : બાગ પાંચમો

લ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત

હાસ્ય ખળનો : કિં. રૂ. ૧૫૫

રૂપાનો ઘંટ

ભણીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહની રંગ, રસ, ક્રમાશ-ભરી સુંદર નવલિકાઓનો રૂપાળો સંગ્રહ એકેકથી વાંચાતી પાત્રાઓ, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૩૦.

પ્રણય અને પરિણય

નવલકથાની પ્રતો હવે જૂજ રહી છે.

કિંમત રૂ. ૩૦.

જગતના અરણ્યમાં

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમા શાંતિ સિંચતા, મનોરમ શૈલીથી લખાયાલા રસિક લખો-નિર્મળો-નિરીક્ષણ, લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે. થોડી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૧૫૫ રૂ.

અખવાસ દ્વારા આરોગ્ય

કિ. રૂ. ૩૦

ગાંડીવ બોળમાસિક

૪-૮-૦

ગાંડીવ બોળપખવાસિક

૬-૦-૦

હાસ્યમૂર્તિ શ્રી. લ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત રંગતરંગ પાંચ ભાગ ૮-૧૨-૦

ખાલાદાનમાળા (૮૦ પૃ) ૩૦-૮-૦

આતો વાજવીરો (૧૨ પૃ) ૬-૦-૦

ખકાર પટલ (૨૦ પૃ) ૭-૦-૦

બે વાંચ્યુમમાં પાકું પૂઠું ૬-૦-૦

જગન્નીલક

સામલ પુસ્તકાલય

લેખક દર્શક - પેટલાર

જ ઝોળખ

મહાની સાળાના
તરી જે પકે
મેા સારી પકે
વ મેળવેા છે
દિલ્લે આમ-
। કેતીક ચિત્ત
ને આ મ પમા
પકે લીધા છે
દીલે તેા કવિ
। નાદ લખાવ
। આ પ્રથમ ન
કે અને તેમા
સપારખુ દિ-
લેખનકે સિચે
પ, અવિ નવના
જતા કાખ ઇ
મના સાલિત્વ
રીના ઉત્કલ
ચેત્રપ છે "

મલખ મુ

મૃત્યુ

૨-૮-૦

મહાન વિ.

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

શ્રી. મુકલે તૈયાર કરેલી, બાણેશી નારીના અદ્યતન પ્રશ્ને
છણતી રસમરપૂર નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

અપાર્ણા

શ્રી. નારાયણબાપ્સુની જે નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

બુકુરાણી

અતુ. 'મુકલ' નારીહત્યના મર્મવેધક વ્યથાના દર્દીઓ
પ્રસંગો, માનવતા અને મુદસસારની. અપૂર્વ છાંયી આ
બન્ને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે. રૂ. ૨-૮-૦

'ગુરુવામી'

લે. શ્રી. જોગવ. ઇતિહાસ અને સંવેદન પર રચાયેલી
નવલકથા. રૂ. ૨-૦-૦

ક લં ક

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. આધુનિક જીવનના મનને સ્પર્શતી
નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

ક્યારે છૂટશે ?

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. સામાજિક વાતાવરણ. રૂ. ૨-૦-૦

દશમ સ્કંધ

મહાકવિ ત્રેમાનંદકૃત અધ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનમુખ-
લાલ ઝવેરી વિરતૃત ઉપોદ્ધાત તથા તલરપર્ણા ટિપ્પણમાં
'દશમ-સ્કંધ'ના રહસ્યરચાનો પર રસોદ્ઘોષક પ્રકાશ
નાખે છે. રૂ. ૩-૦-૦

થોડા વિવેચનલેખો

પ્રા. મનમુખલાલ ઝવેરી રૂ. ૨-૮-૦

મહેતા સંગીત શિક્ષક

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે, પ્રયોગક ગોવિંદજી મહેતા
દેર બેઠા દારમોનિયમ શીખવાની સહેલી પદ્ધતિ
તથા ૨૬૦ ગાયનોનાં નોટેશન કુલ પૃષ્ઠ ૭૦૦.

રૂ. ૪-૧૨-૦

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

Rs. 5-0-0

કિ તા બ ઘ ર : બુકશેલર્સ-પબ્લીશર્સ : રા જ કો ટ.

આ નવાં પુસ્તકો.

તમામ લાયજેરીઓમાં હોવાં જ નોંધાયે.

ગિલન,	નારાયણભાણુ કૃત	૩-૦-૦	ઉર્દૂલિપિ પરિચય	૦-૮-૦
પારસકાર	"	૩-૦-૦	હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
પતિભંદિર	"	૧-૧૨-૦	ટાંકીઝ ગાઇડ	૩-૦-૦
શરદ્રવાણી	શરદ્રભાણુ કૃત	૨-૦-૦	મહાશિવપુરાણ ૧૧૦૦ પાના	૮-૦-૦
વિજ્યા	"	૨-૮-૦	ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ ગુજરાતી ડિક્શનરી	૬-૮-૦
રેલુની મા	"	૪-૮-૦	૯૧૨ પાના	
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦	બાતાસી- બંગ્લેશ નવલિકા	૨-૮-૦
જ્ઞાનદા	"	૨-૮-૦	કરમની કઠાણી	૪-૦-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦	પ્રથુચયસ	૨-૮-૦
ભાણી	"	૩-૮-૦	ટ્રાવેલર્સ ગાઇડ	૩-૦-૦
ભાઇબહેન	"	૩-૮-૦	પત્નીભક્તિ અને બીજી વાતો	૧-૧૨-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વિલ	૨-૮-૦		કલમ વ્યાખ્યક	જોકાર ૧-૮-૦
બંકિમભાણુ કૃત			પ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
હુગેશનંદિની	"	૪-૦-૦	ચનમની શોધમાં	" ૪-૦-૦
પતિપત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦	અક્ષલના ખાં	" ૨-૮-૦
મોક્ષદા	"	૪-૦-૦	હું રાજ હોઉં તો	" ૨-૮-૦
જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો			રમતારામ	" ૨-૮-૦
હાયની ભાષા	૫-૦-૦		હાસ્ય મંડીલ	" ૩-૦-૦
શરીર સાચુપ્રિક	૩-૦-૦		બલૂત પ્રવાસ	" ૩-૦-૦
ગ્યાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	૫-૦-૦			

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય,

બુકસેલર્સ
પબ્લીશર્સ.

ટાવર રોડ
સુરત.

શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી કૃત

ધરતીનું ધાવણુ

લોકસાહિત્ય

ભાગ બીજો

પહેલા ભાગની પેઠે આ પુસ્તક પણ
અભ્યાસીઓને સોરઠી લોકસાહિત્યનો

સુંદર પરિચય કરાવે છે

કિંમત રૂ. સાડાત્રણ

પહેલા ભાગની કિંમત રૂ. અઢી

હિંદુ ધર્મ માટે પ્રાણ અર્પનાર

દયાનંદ સરસ્વતી

તું નવી જ હશે શ્રી. મેઘાણીએ લખેલું
જીવન ચરિત્ર

કિંમત દોઢ રૂપિયા

શ્રી. જય સિ જીપુ નાં

મોગલ પાદશાહતમાં જાણીતો
આકબર સાથે બાબડેલો
નરવીર

હે મુ

[સુંદર નવલ કથા]

કિંમત રૂ. ૧

સ્વ. કરતુરખા ગાંધીના અંતરંગ
ભાઈ બહેનોના હાથે લખાઈને તૈયાર
થયેલ નવું જ પુસ્તક

મા

નવી જ વસ્તુઓ રજૂ કરે છે.

આ પુસ્તકમાં

શ્રી. મીકુબહેન પીટીટ; ડૉ. નીલા, સંત
નિહાલસિંહ, લેડી પ્રેમલીલા ઠાકરચી,
શ્રી. કૃષ્ણ હરીસિંહ, શ્રી. ઝવેરચંદ
મેઘાણી, શ્રી. ગયરાદાસ મિકમલ, શ્રી.
કુસુમબહેન દેસાઈ, શ્રી. દિલ્લુશ દિવાનજી

શ્રી. લક્ષ્મી ગાંધી

અને

બીજા ઘણાંઓના લખેલ સંસ્મરણ બાદ

આપું જીવન પૂરું પાડે છે.

કિંમત દોઢ રૂપિયા.

નવાં બે પુસ્તકો

સર્વાંગ સુંદર વર્ણણાયેલી
નવલિકાઓનો સુંદર
સંગ્રહ

ઉપવન

કિંમત રૂ. ૧

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તા : આમદાવાદ.

શ્રી. ધૂમકેતુની લોકપ્રિય નવલકથાઓ

ચૌલાદેવી

(ખીજ સચિત્ર આવૃત્તિ)

૪-૦-૦

રાજસંન્યાસી

(ખીજ આવૃત્તિ)

૪-૬-૦

કર્ણાવતી

(સચિત્ર ખીજ આવૃત્તિ)

૪-૬-૦

રાજકન્યા

કર્ણાવતીના અનુસંધાનમાં

આ નવલકથાની નવી આવૃત્તિ

આ મહિને પ્રગટ થશે.

૪-૬-૦

વાયિનીદેવી

(છપાય છે.)

તમારી લાયબ્રેરીમાં છે ? ન હોય તો તરત જ વસાવો.

શ્રી. રતુભાઈ દેસાઈ કૃત

ઈન્દુ અને રજની

૨-૬-૦

જનની

૧-૪-૦

શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા કૃત

નંદેન

૩-૦-૦

શ્રી. કનેયાલાલ મુનશી કૃત

અકષે રસ્તે ૩-૦-૦

સીધાં ચઢાણુ લા. ૧ ૩-૬-૦

સીધાં ચઢાણુ લા. ૨ ૩-૦-૦

—X—

સ્વ. ટાંગેર કૃત

ધરેબાહિરે ૪-૦-૦

આહિત્ય ૧-૬-૦

ત્રેવેદ ૦-૬-૦

આત્માનાં આંસુ ૦-૩-૦

રશિયાના પત્રો ૧-૪-૦

ગૂજર અંધરત કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

૨૪ વર્ષથી મઠક થતું ગુજરાતી ભાષાનું
પ્રથમ અન્યમુદ્રિત અને સૌથી વધુ ફેલાવેલ
પાઠ્ય પુસ્તક બાલકો માટેનું માસિક

બાલજીવન

તંત્રી : રમણલાલ ના. શાહ

લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. ૪)

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે
માત્ર રૂ. ૩)

આટલી સખત મોંઘવારી અને આવા
વિકટ સંજોગો છતાં લાઘ્યેરીઓને લગ-
ભગ જૂના જ લવાજમે માસિક આપવામાં
આવે છે, 'બાલજીવન'ની યુદ્ધકાળ દર-
મ્યાનની લોકપ્રિયતા ઉલટી વધી છે અને
એની ૩૬૦૦ પ્રતો છપાય છે, આથી એની
ઉપયોગિતાનો ખીલો શો પુરાવો ભેધજે ?

*

બાલજીવનનું બાલસાહિત્ય

બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળા...

૭ ચોપડીનો ગુચ્છ.....માત્ર રૂ. ૩-૨-૦

બાલજીવન કિશોર સાહિત્યમાળા...

૬ ચોપડીનો ગુચ્છ.....માત્ર રૂ. ૩-૦-૦

બાલજીવન ધસપનીતિ કથામાળા...

૮ ચોપડીઓનો ગુચ્છ...માત્ર રૂ. ૫-૦-૦

બાલજીવન કાર્યાલય : વડોદરા

*

માનવ - સ્વાતંત્ર્યનું

યુદ્ધ

જુના જગતનો મૃત્યુઘટ તો ક્યારનો ચે
વાગી ગયો છે. દુનિયાની દિશે દિશામાં
આજે માનવ-સ્વાતંત્ર્યનો આખરી જંગ
શરૂ થઈ ચૂક્યો છે. ખંડેખંડે આજે યુદ્ધના
ઝોલાયા ઊતર્યા છે. અને એની ભાષા-
ઓમાં જૂની સમાજરચના સળગી રહી છે.

નવી દુનિયા-આજે આકાર લઈ રહી છે.
નવી સમાજરચનાનું સ્વપ્ન આજે મૂર્તિ-
મંત બન્યું છે. આવતી કાલે જગત ફેરું
હોવું ભેધજે અને ફેરું થશે એ જાણવું
જરૂરી છે:

એ જાણવા માટે 'ગુજરાત'નું
એક માત્ર સાપ્તાહિક :

નવી રોશની

તમારા પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવો :

: વધુ વિગત માટે લખો :

નવી રોશની કાર્યાલય

ન્યુધરા પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૩ ચોપાટી; મુંબઈ ૭.

વાર્ષિક લવાજમ : રૂપિયા આઠ

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે

ધટાડેલી કિંમત રૂ. ૬

અ મારાં પ્રકાશનો

ભારતના સંતો	૧-૮-૦	બાળકેળવણી	૦-૧૩-૦
૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી		વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૧-૮-૦
વર્ગીકરણનાં પુસ્તક સાથે	૮-૦-૦	મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧-૨-૦
વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય		તારાચાચ	૦-૧૨-૦
પ્રવૃત્તિ	૩-૦-૦	રામાયણરહસ્ય	૦-૧-૦
કુમારનાં ઓરતો	૧-૮-૦	હાડપિંજર	૦-૮-૦
ઐષઠ સલાહકાર ભા. ૨ ભે	૦-૬-૦	વીર ગાર્દીદહ	૧-૮-૦
ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો		આર્યોની ઓળખાણ	૦-૫-૦
ઇતિહાસ	૧-૧૪-૦	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય	
કસરત અને આરોગ્ય	૧-૧૪-૦	ભા. ૨ ભે	૦-૮-૦
કેટલાક રોગો ભા. ૨ ભે	૧-૧-૦	પરિમલ	૦-૫-૦
અતિતિને પથે	૧-૧-૦	બાલવિજ્ઞાન ભા. ૩ ભે	૧-૮-૦
ભૂસ્થળ	૦-૧૧-૦	અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો	૨-૦-૦
માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૦-૧૪-૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત	
રોગ અને આરોગ્ય	૧-૫-૦	નામાવલી કર્તાની નામવાર સહ	૫-૦-૦
માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૧૮-૦	પુ. પ્રવૃત્તિ, બાષણો ને લેખો	
વિદ્યાચાખા	૧-૧-૦	ભા. ૧ લે	૧-૮-૦
શિક્ષણનો શાસ્ત્ર	૦-૧૧-૦	છુટર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
સિંહ	૦-૬-૦	બાલકુળના પાઠો	૦-૪-૦
હિંદના ઇતિહાસની વાર્તા	૦-૧૨-૦	સારી રીતભાત	૦-૪-૦
આહારશાસ્ત્ર	૦-૧૪-૦	સ્વર્ગોનું દોહન	૧-૮-૦

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

મો. ન. અમીન, જીવન અને કાર્ય ૨-૮-૦	કુમારી હેલન રસૂલભાઈ વેરા ૦-૨-૦
ગ્રામચિત્રો શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકર ૨-૮-૦	ભત્રકથાઓ અંદ્રશંકર ભટ્ટ ૦-૧૦-૦
સોરઠંસાથી ગો. દા. રાયચુરા ૧-૮-૦	રામસિંહ રાઠોડ અં. મ. ભટ્ટ ૦-૬-૦
નગાધિરાજ ૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન ભા. ૩ ૦-૬-૦
કુળદીપક ૧-૮-૦	કીસ્તોદર કાલગખસ ૦-૬-૦
સોરઠપતિ ૧-૮-૦	ખલિદાન પ્રા. ઠા. મુનશી ૦-૮-૦
સોમનાથની સખાતે ૧-૮-૦	આંદરણાં પ્ર ગિ. મહેતા ૦-૮-૦
નવલખ સોરઠ ૧-૮-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી ૧-૪-૦
સોરઠી નીરાંગનાની વાતો ૨-૦-૦	રવિશંકર અંગરીયા
સોરઠી લોકવાર્તાઓ ૧-૧૨-૦	હરિગીત ગીતા ૦-૮-૦
ઠાકિયાવાઠની લોકવાર્તા ભા. રત્ને ૧-૮-૦	જીવનસંભારણાં (શારદા મહેતા) ૨-૮-૦
દુહાની રમજદ રાયચુરા ૧-૮-૦	ખાલસાહિત્ય સર્વસંબંધ ભા. ૧-૨ ૨-૨-૦
કૃત્યગીતો ૦-૧૨-૦	છત્રપતિ શિવાજી વા. ચુકાકમ ૫-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ ૧-૮-૦	સામાજિક ગૃંખલાઓ ૦-૮-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ ૦-૧૨-૦	યુવક કાપોલય
દાલચિવડાની દશ વાર્તાઓ ૧-૮-૦	ગજવે ધૂમતો શુજરાતી શબ્દકોષ ૧-૪-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧ ૧-૪-૦	જવનિકા રેખા કાર્યાલય ૦-૧૨-૦
લખેશરી ૨-૮-૦	હંસી (નાટક) બી. પી. વૈદ્ય ૧-૦-૦
રાસમંદિર ૧-૦-૦	ન્યૂની શુજરાતી ભાષા ૧-૧૨-૦
રસિયાના રાસ ૧-૦-૦	ભાષાનની કેળવણી ૦-૮-૦
સોરઠને સીમાડે ૧-૮-૦	

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા.

ત્રગટ થયેલાં તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

એક જ મહિનામાં, ત્રગટ થયેલાં આ પુસ્તકોમાં પ્રશ્નોની વિવિધતા છે, જીવનનો ધણકાર છે, સૈદ્ધિની નવીનતા છે, તમારી લાયબ્રેરીમાં વાચકોને આ પુસ્તકો આશીર્વાદરૂપ નિવડશે.

નવલકથાઓ

૧ પુનરાગમન ભાગ ૧	લેખક : સ્વ. હરજીવન સોમૈયા	૩-૦-૦
૨ પુનરાગમન ભાગ ૨	અનુ. " "	૨-૮-૦
૩ કાંટાની વાડ	અનુ. " "	૨-૮-૦

વાર્તાઓ

૪ દીકું મેં ગામકું જ્યાં	લેખક : રતિલાલ અધાણી	૩-૦-૦
	પ્રવેશક : સ્વામી આનંદ	
૫ શોધને અંતે અને ઘીછ વાતો	લેખિકા : લાલુ મહેત મહેતા	૨-૪-૦

આરોગ્ય

૬ દવાનો છેલ્લો છુંડકો		
અને કુદરતી ચારવાર	લેખક : ભૂપતરાય દવે	૨-૧૨-૦
૭ દૂધ : મૃત્યુલોકનું અમૃત	લેખક : કાંતિલાલ શાહ	૨-૦-૦

વિવેચનસંગ્રહ

૮ નિકપરેખા	લેખક : વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટ	૨-૮-૦
	આ ઉપરાંત	
૯ લગ્નસાધના	લેખક : સોપાન	૨-૮-૦
૧૦ વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	અનુ. લોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦
૧૧ હિંદુ વિશ્વયુદ્ધના વમણમાં કુંગરશી સંપટ		૧-૦-૦
૧૨ ૧૯૪૩નાં પગરણ	રતિલાલ મહેતા	૦-૧૦-૦
૧૩ આઝાદીની યજ્ઞભવાળા	કરમનદાસ માણેક	૦-૮-૦

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો

જન્મભૂમિ પ્રકાશન મંદિરનાં બધાં જ પુસ્તકોનાં સોલ એજન્સી અમારી પાસે હોવાથી દરેક પુસ્તકલયે આ પ્રકાશનો અમારી પાસેથી મંગાવવાં.

૧ વિશ્વદર્શન [૧૬૪૩-૪૪]	લગભગ ૮૦૦ પાનાં 'નવરચના'ની સાઇઝનાં પાકું પૂકું, દિરંગી જેકેટ રૂ. ૭-૮-૦ પો રૂ. ૧-૦-૦
---------------------------	--

૨ પારિભાષિક જ્ઞાનકોષ [સાજકારણ]	દરેકને ઉપયોગનું આ પુસ્તક લાયબ્રેરીમાં તો હોવું જ જોઈએ. રૂ. ૩-૦-૦
-----------------------------------	---

ભારતી સાહિત્ય સંઘ ૧૪૮, મેડાલ સ્ટ્રીટ, કોટ-મુંબાઇ.
૧૬, ૧૧ મળી મો. ૧૧ - ૧૧ - ૧૧

પુસ્તક ૧૯
અંક ૭ મા

પુસ્તકાલય

લુસાર્
૧૯૪૪-

તંત્રી : મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ
અધ્યક્ષ : વાલ્મીકીનાથ ના અમીન (બી. ડી. એમ)
મંત્રી : પ્રતિકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા.

અનુક્રમણિકા

	લેખક	પૃષ્ઠ
સંસ્કારસોતનો અવરોધ...	... —તંત્રીસ્થાનેથી	... ૨૭૭
પુસ્તકપસંદગી વેળાએ સાવચેતીના સૂર	... શ્રી. રવિશંકર જમજીવન દવે	... ૨૮૦
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું...	... શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	... ૨૮૨
જન્મતાં ક્રેટલાંક પુસ્તકાલયે	... શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	... ૨૮૪
કુરુક્ષેત્રનો સદુપયોગ અને હિપ્પોમો વાચન	... શ્રી. હિંમતલાલ ખં. પટેલ	... ૨૮૬
પુસ્તકપરિચય	... 'ના', 'અ-દ્રષ્ટા', મ. પ્ર. વ્યાસ. ના. ચં. દીવાનજી,	... ૨૮૮
નવીન શાલ ૨૯૭
પુસ્તકાલયોની તપાસણી... ૨૯૮
પુસ્તકાલય નોંધ ૨૯૯
વ. રા. પુ. મંડળની જાહેરાતો નં. ૪, ૫, ૬ ૩૦૦

સામયિક દોહન.

દિલના દીવડાઓ હેલ્થપરી નહિ ૩૦૩
કામ વિનાનો આરામ શોભતો નથી ૩૦૪
આસામ ૩૦૬
જીવનનો હેતુ શું ? ૩૦૭
દેશ દેશનાં નામ કેવી રીતે પડ્યાં ? ૩૦૮
અંશબ્યવસાયનો સતવર્ષી વરશે ૩૧૦
પુસ્તકાલય ખાતાના સૂચના, સકર્ષણર ઇ.

સંસ્કાર સ્રોતનો અવરોધ

—તંત્રીસ્થાનથી

ગાંધી તા. ૧૨ મી જુનથી હિંદી સરકારે એક હુકમ બહાર પાડી હાલની કાગળની તંગીમાં કાગળની ફરજિયાત કસર કરવાનું ફરમાન બહાર કઢ્યું છે.

આ ફરમાનથી બ્રિટિશ હિંદમાં વસતા એવા એક યા બીજી રીતે કાગળનો વપરાશ કરતા સૌ કોઈને પોતાના કાગળ વપરાશમાં વધુ કસર કરવાની ફરજ આવી પડે છે. આની સીધી અસર ઉપર્યુક્ત બ્રિટિશ હુકમતમાં રહેતા પ્રબળનો પર તો પડશે જ, એટલું જ નહિ પરંતુ એની અસર આપણા રાજ્યની પ્રજા પર પણ આડકતરી પડ્યા સિવાય રહેવાની નથી.

કાગળની વપરાશ, આજના યુગમાં કેને કરવી પડતી નથી ? આપણા બાપ-દાદાઓ એક કાળે “ લીંતે નાસુ ” રાખતા; જ્યારે લેવડદેવડની નીતિરીતિ વિશુદ્ધ હતી. પરંતુ તે પછી દેશકાળ બદલાતાં અને કાગળ પરદેશી આયાત તેમ જ દેશી બનાવટથી વિપુલ પ્રમાણમાં મળતો થયો ત્યારથી તેની વપરાશ સૌ કોઈ કરતું થઈ ગયું છે, અને તે એટલે સુધી કે પ્રાથમિક શાળાએ જતાં નાનાં બાળકો પણ સ્લેટનો ભાર ભંચકવો મૂકી દઈ કાગળ-પેન્સિલનું જોછા વગ્ગનું લેખન-ઉપસ્કર વાપરતાં થઈ ગયાં.

આ તો નાનાં બાળકોની વાત યદ્યપિ, પરંતુ મોટા હાઈસ્કૂલ-કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓ તો સ્લેટ વાપરવા પ્રત્યે ઘૃણા જ વ્યક્ત કરવા લાગી ગયા હતા.

આજે એ વખત બદલાઈ ગયો છે. ચોમેરથી, છેડતાં ચાર વધી થયાં કાગળની અસહ્ય મોંઘવારીએ એનું વિકરાળ રૂપ ધારણ કર્યું અને તેના પરિણામે દરેકે દરેક જણ કાગળના વપરાશમાં કમે કમે અસ્થિર કાચ મૂકતા ચાલ્યા; અને તે એટલે સુધી કે અમદાવાદે એ જ સ્લેટ પ્રત્યે સૂઝાતા વિદ્યાર્થીઓ એનું જ શરણ શોધતા થઈ ગયા.

હિસાબ-કિતાબ રાખતા વેપારીઓ પણ એક બાજુ છાપેલા કાગળો પર

પોતાના હિસાબો રાખતા થઈ ગયા, લેખકોએ પણ એ જ ઉપાયને અજમાવ્યો; અરે છાપખાનાવાળાઓ પણ, એક જાણુ છપાત્તા ગગડેલા કાગળોની બીજી કોરી બાજુ પર પ્રૂફો કાઢવાના માર્ગે વળી ગયા. એ જ પ્રમાણે, સામયિકોના તંત્રીઓ અને પ્રકાશકોને પણ, ઘણીય ઇચ્છા છતાં, કાગળની અસહ્ય મોંઘવારી અને અછતના કારણે પોતાનાં ફળદાર સામયિકોના કદને હળવાં-હલકાં ગનાવવાં પડ્યાં અને એ રીતે પોતાના વાચકવર્ગને અકસોસ વહોરી લીધો; ન્યારે કેટલાક પુસ્તક પ્રકાશકો મોંઘા દામે પણ કાગળ મેળવીને મોંઘી કિંમતે પુસ્તકો વેચતા થયા. અને તે પણ કેટલાક તો માત્ર અતિઉપયોગી પુસ્તકો-વચકો પસંદ કરે તેવાં જ પુસ્તકો-પ્રકટ કરવા તરફ વળ્યા.

આ ગધાનું પરિણામ એ આવ્યું કે, છેલ્લાં ચાર વર્ષો થયાં જનતાના તમામ વર્ગે પોતાનો કાગળનો વપરાશ હઠ ઉપરાંત ઘટાડી નાખ્યો.

આટલો વપરાશ ઘટાડી નજાયા પછી, ન્યારે તે ઘટાડામાં પણ વધુ ઘટાડાને લાગ્યે જ અવકાશ રહ્યો હશે તેવે વખતે, હિંદી સરકારે એ કાગળ વાપરનારાઓ પ્રત્યે કાગળમાં ફરજિયાત કરકસર કરવાની ફરજ પાડતું શસ્ત્ર ઉગામ્યું છે, એ ખરેખર મરવા વંકે જીવતા રહેલા પર તીક્ષ્ણ હથિયારના ધા મારવા ધરાખર થયું છે, એમ કહીએ તો તે વધારેપડતું તહિ લેખાય.

વળી હમણાં હમણાં ઉત્સાહી લેખકો-પ્રકાશકો દ્વારા અનેકવિધ સાહિત્ય-સામગ્રી તૈયાર કરી-કરાવાઈ જનતાના જ્ઞાનમાં સાર્વજનિક વધારો થાય તેવી સંસ્કાર-પ્રેરક પ્રવૃત્તિઓ વિકાસ પામી રહી છે તેવે વખતે તેને ઊગતી ડામવા જેવું થવા જેવો વખત આવશે, એવું અમને આ હુકમના અમલથી થશે, એમ લાગે છે.

પ્રકાશકો આપણી જાહેરજનતા તેમજ પુસ્તકાલયોને દિનપરદિન ઉત્તમોત્તમ સાહિત્ય પીરસ્યે જાય છે અને હમણાં હમણાં ન્યારે જનતાની વાચનભૂખ ઉઘટેલી છે તેવે વખતે તેની એ ભૂખને મારી નાખવાના ઉપાયો યોજવા એ હિંદી સરકાર માટે જરાયે શેતલાસ્યદ નથી; ક્લિલટ, હિંદીઓના હિતસ્વી હોવાનો દાવો કરતી એ સરકાર પ્રબળા સંસ્કારપ્રચારને આથી તો ગુંગળાવશે; વળી જનતા પ્રત્યે એકધારે સંસ્કાર-પ્રવાહ મુકેવડાવતી જ્ઞાનગંગાનો સ્રોત આછો પાતળો થઈ જતાં એમાં નિમજ્જન કરવા ઇચ્છનાં હજારોને એના સ્નાન-પાનનો લાલ જતો કરવો પડશે.

અને એવું જ સામયિકોનું પણ છે.

આપણે ત્યાંનાં સામયિકોના સંચાલકો, મૂળે જ કમે કમે એમનાં સામયિકોનાં કદ ઘટાડતા જ આવ્યા છે અને તેને એટલી હદે ઘટાડી લીધાં છે કે હવે તેમાં ઘટાડો કરવા જતાં તેનું શું પરિણામ આવશે તે તો સૌએ કલ્પના જ કરી લેવી ઘટે.

હમણાં હમણાં ઘટાડેલા કદનાં સામયિકો જોઈને અમારા એક મિત્રે કહેલું કે “.....” (સામયિક) બાળપોથી જેવું બન્યું છે; “.....” સામયિક

દેશી હિસાબની ચોપડી જેવું જ લાગે છે, ન્યારે “.....” તો બાંહે આંકની ચોપડી !!”

સાથે જ, એ સૌ સામયિકોનાં ઘટેલાં કદ જોઈને એ ભાઈની સરખામણી મને સાચી જ લાગી હતી ! અને હવે એમાં વધુ ઘટાડો થતાં એના એ નવા કલેવરને શું ઉપમા આપવી તે મારા એ મિત્રને પૂછવાની હું તૈયારી કરું છું.

હવે જો એ સામયિકોનાં કદમાં વધુ ઘટાડો કરવામાં આવશે તો, કોઈ ભૂળમરણો ભોગ બનેલા હાડપિંજર સરખાં એ સૌ સામયિકોનાં કલેવરો થઈ જશે. અને જનતા સુધી સંસ્કારપ્રવાહને વહી જનારાં એ દિવ્ય સ્રોત સોના પ્રવાહો મરુભૂમિમાં લય પામી જશે ! !

પછી ? પછી એના સંચાલકો-સંપાદકો શું ? એ પછી તો એમણે કોઈ નવો જ વ્યવસાય પસંદ કર્યે જ છૂટકો થવાનો.

આ બધા પરથી સહજે સમજી શકાય છે કે, હિંદી સરકારે ઊભી કરેલી પવિત્ર સંસ્કારપ્રવાહ આડેની આ અડીખમ દીવાલને જેમ બને તેમ જલદીથી દૂર કરી દેવી એ જ ઉચિત છે.

સરકાર ધારશે, તો હિંદી કાગળઉત્પાદનના ૭૦ ટકા પોતે લે છે તેમાંથી થોડો ભાગ બહાર માટે છૂટો કરી શકશે, વત્માનપત્રોને માટે નિયત થયેલા ન્યુસ પ્રિન્ટને અન્ય વાપરનારાઓ માટે ફાજલ પાડશે અથવા આ નિયંત્રણને સમૂળગ્ન ઉઠાવી લઈ આજે વિમાસણમાં પડેલા, એક યા ખીજા રૂપે કાગળ વાપરનારા એ વિમાસણમાં પડેલાઓની વિમાસણને સત્વર દૂર કરશે. અને સંસ્કારપ્રચારના એ વાહનને સર્જીવ રાખનારાઓના આશીર્વાદ મેળવશે.

અમે આશા રાખીએ છીએ, સંસ્કૃતિચોષક અને અંધવિસ્તારમાં ઉદાર હાથે દ્રવ્યવ્યય કરનાર આપણી વડોદરા સરકાર આ કાયદાને પોતાના રાજ્યવિસ્તારથી વેગળો રાખી તેનાથી તેને નહિ અલગાવે.

અમારી આ આશા યોગ્ય-હોઈને શ્રીમંત સરકાર પ્રત્યે અમને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે, આપણે ત્યાં સતત વહી રહેલા જ્ઞાનવિસ્તારના અખૂટ ઝરાને એકધારે વહેતો જ રાખશે.

કિતાબ

કિતાબ વાંચીને જેઓ આનંદમાં આવી ભય છે તેઓ કાળજીને ઘણીવાર કોરાં રહેવા દે છે. પણ વાંચન માત્ર આંખ જ દે છે એ ધરણવા યોગ્ય નથી કોઈ વાર અંતરે પણ અક્ષરો ઓળખવા જોઈએ અને મસ્તકે વિચારોને તોળવા જોઈએ. તોજ સ્નાનગું શુદ્ધ સ્વરૂપ માણી શકાય છે. આંખ માટે દાખાતું સાહિત્ય આજે છપી કાલે મરી ભય છે, પણ અંતર પર અક્ષર પાડતું સાહિત્ય જમાનાઓ સુધી ફેલાવો પામ્યા જ કરે છે.

પુસ્તકપસંદગી વેળાએ સાવચેતીના સર

(વ્યક્તિગત વિચારો)

સારાં પુસ્તકોનું વાચન એ સારી વસ્તુ છે, અને તે એક કાયમી સન્નિવૃત્તિ ગરજ સારે છે, ક્રૂર બનનેનો ઉપયોગ કરતાં આવડવું જોઈએ.

પરંતુ કોઈ પણ વસ્તુનો અતિરેક થાય ત્યારે તે વસ્તુ ધાર્યો લાભ ન કરતાં અનુષ્ઠાને ઊભરી વધારે ગૂંચવણમાં નાખી દે છે. પુસ્તકો ખરીદવાં ખરાં પરંતુ જેની ખરીદી સંજીન અભ્યાસમાં હરહંમેશ લાભદાયી હોય અને જીવનના ઘડતરમાં જે મહત્વનો ફાળો આપી શકે તેમ હોય તેવાં જ અને અંતરને ખાસ ત્રેરણાદાયી નીવડે એવાં પુસ્તકો જ હંમેશાં ખરીદવાં. જાણી તો બળતી જ બહાર ખમરે, અને ઓછી કિંમતથી દોરવાઈ જઈ પુસ્તકો ખરીદવાથી એકાગ્ર ધ્યાન છે. તેના માટે કંઈક નિયમ જ કરવો જોઈએ.

પ્રથમ તો ચાક્રતા સુધી નવું બહાર પડેલું પુસ્તક ક્યાંકથી મેળવીને તે વાંચવું. ક્રૂર તે વાંચી જતા જેવું જ હશે તો તેટલેથી જ પતજો. સાધારણ વિચારવા જેવું લાગે તો થોડોક વિશેષ વખત પોતાની પાસે રાખી, વિચારી, તાત્પર્યની નોંધ લઈ પાછું આપી દેવું. આવું પુસ્તક પણ ખાસ ખરીદવું જરૂરી છે કે નહિ તે વિચારી નિર્ણય કરવો. વાંચતાં માલૂમ પડે કે આ ગ્રંથ ઉપયોગી છે, તેના સિવાય જીવનમાં કંઈક ઉજીવ જરૂર રહી જશે તો તો તે ગ્રંથ કોઈ પણ ઉપાયે જરૂર ખરીદવો જ અને તે પડ્યો ન મૂકતાં પૂરતી મહેનત લઈ ખરીદીનો બદલો વાળવો. કોઈ પણ ઉપાયે ખરીદવું એમ કહ્યું તેમાં પણ નર્થાદિત ડહાપણ વાપરવાની જરૂર તો છે જ.

આ પુસ્તકખરીદી જે તેની વિવેકપુરઃસર વરણી કરતાં ન આવડે તો એ પણ આ જાનાનામાં એક જાતની અનિષ્ટતા જ લેખાય.

કેટલાંક પુસ્તકો તો વાંચીને જ ચક્રાવી શકાય, કેટલાંક વાંચી વિચારવા માટે વધુ મુદત લાગી શકાય તેમજ આપણને ઠીક લાગતા મુદ્દાનું ટાંચણ પણ થઈ શકે. કેટલાંક જિંદગીભર ઉપયોગમાં આવે તેવાં તો ખરીદી જ છૂટકો.

પ્રથમથી ચોક્કસ નિર્ણય કરવા પુસ્તકો જ ખરીદવાં; નહિતર જાહેરજાહેર, અને ઓછી કિંમતનાં આકર્ષણથી ભળતાં જ પુસ્તકો ખરીદવાને પણ અંતઃકરણ લક્ષ્યાણે, કે જે સિવાય આપણું કંઈ અટકી પડે તેમ હોતું નથી.

જનતાં સુધી એક્સામટાં પુસ્તકો ખાત-તામનો ચોક્કસ કરી ખરીદવાથી વળતરનો લાભ જવા પણ સંભવ છે. પૈસા વધુ ન હોય તો ટુરતમાં જેના સિવાય આશી જ ન શકે એમ હોય તે પુસ્તક જ ખરીદવું.

અર્થા કિંમતે તેમ જ ઓછી કિંમતે પણ કેટલીક વખતે પુસ્તકો મળે છે, જૂતાં પણ ઠીક હોય તો સારાં. આવી તેવી જાગતની ચોક્કસ કરોને જ ખરીદી કરવી.

વાચન પણ નિયમિત વિષયનું જ થાય તેવી કાળજી રાખવી.

વાચન નોંધની ખાસ આવશ્યકતા છે. કોઈ પણ વિષયનું પુસ્તક વાંચ્યા પછી નોંધ કરી તેના તાત્પર્યથી કાઢવો તે જ અને વળતું કે, નહિ તો વાચનનો કંઈ અર્થ જ નથી. આ વિષય પર ખૂબ જ ધ્યાન આપવું જરૂર છે.

—રવિશંકર જગજીવન દવે

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી પંડિતની આખામી આત્મકથાનું નામ ધણે ભાગે 'Tempest' (ટેમ્પેસ્ટ) ' તોફાન ' રહેશે; જો કે છેવટની પસંદગી તો શ્રી. જવાહરલાલ નહેરૂની રહેશે. તેમને લેંગ્મન અર્ધો ડઝન નામ મોકલવામાં આવ્યાં છે.

આ ' તોફાન ' શબ્દની ઉત્પત્તિ બહુવા જેવી છે. સ્વ. પંડિત મોતીલાલ નહેરૂ પેરિસમાં હતા અને સ્વ. સ્વરૂપરાણી નહેરૂને પ્રસવકાળ પાસે આવ્યો હતો. જો પુત્રીનો પ્રસવ થાય તો મોતીલાલજીને ' તોફાન ' શબ્દ કહેવરાવવાનો હતો. શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મીનો જન્મ થતાં જોજ શબ્દથી મોતીલાલજીને ખબર અપાયા કે ' તોફાન '

' બસુમતી ' વર્તમાનપત્રોની શ્રેણિના સંચાલક તથા લોકપ્રિય બંગાળી માસિક ' બસુમતી 'ના તંત્રી શ્રી. સતીશચંદ્ર મુખરજીનું ૫૩ વર્ષની વયે અવસાન થતાં બંગાળામાંથી પ્રથમ પંક્તિવા એક પત્રકાર અદસ્ય થયા છે.

બંગાળી સાહિત્યનાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકોની સસ્તી આવૃત્તિઓ પ્રગટ કરીને તેમણે સૌ પુસ્તક-પ્રેમીઓનો ચાહ મેળવ્યો હતો. બંગાળીઓની બહુમતિને બંગાળી સાહિત્યસમ્રાટોનાં પુસ્તકો વાંચવાનો અશ્વમ્ય લાભ મળ્યો.

કલકત્તામાં અદ્યતન રીતે છાપકામ કરનાર તે પહેલા હતા. ' રેટરી ' યંત્રોના ઉપયોગ કરવામાં તથા બંગાળી વર્તમાનપત્ર માટે ફટરનું લવાજમ ભરવામાં પણ તે પહેલા હતા.

ગયે વર્ષે ન્યારે સરકારે દૈનિક ' બસુમતી ' પર ૨૧ દિવસ માટે પ્રતિબંધ મૂક્યો ત્યારે અધિકારીઓને હંકારવા માટે તેણે સુક્તિ શોધી કાઢી અને જે દિવસે પ્રતિબંધ અમલમાં આવ્યો તે જ દિવસે 'બસુમતી' નવા સ્વાંગમાં-બસુમતી ટેલિગ્રાફ' તરીકે-બહાર પડ્યું.

તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ વૉલ્ટર કુરેન્ડીના પુસ્તક ' સ્ટોરી ઓફ સોવિયેટ રશિયા 'ને અંગ્રેજી ભાષામાં લખાયેલ શ્રેષ્ઠ ટૂંક ઇતિહાસ તરીકે મળવામાં આવે છે. ' ન્યુ યૉર્ક ટેમ્સ ટ્રિબ્યુન 'માં આ પુસ્તકની સમાશોચના અમેરિકન પત્રકાર જોસેફ બાર્નેસે કરી છે. બાર્નેસ રશિયામાં તથા જગતના પરિભ્રમણમાં વેન્ડલ વિલ્કીની સાથે હતા.

સ્વ. સર બ્રજેન્દ્રનાથ સીંઘ રમારક સમિતિએ સ્વ. તું રમરણુ રાખવાની યોજનાઓ ધડપા માંડી છે. સ્વ. નાં વિવિધ પ્રકારનાં લખાણોનો એક મેટો ગ્રંથ પ્રગટ કરવો તથા તેમના નામથી કલકત્તા મુનિવર્સિટીમાં તત્ત્વજ્ઞાનની ' ચેર ' સ્થાપવી. જન્મે યોજનાઓ માટે સારા જેવા ફંડની જરૂર હોય કમિટિએ તે માટે ચરજ કરી છે.

પહેલી વરાડ હિંદી સાહિત્ય પરિષદ તા. ૮-૯ એપ્રિલે આકાશમાં પ્રસિદ્ધ હિંદી સાહિત્યકાર ડૉ. બજાવેવપ્રસાદ મિશ્રના પ્રમુખપણા હેઠળ મળી હતી. પરિષદે પસાર કરેલા

કરાવો પૈકી વરાડનાં મોટાં ગામડાંઓમાં હિંદી પુસ્તકાલયો પ્રાથમિક શાળાઓ તથા વગેરે ખોલવાનું તેમજ વરાડ અને મધ્યપ્રાંત હિંદી પરિપદોને એકત્ર કરવાની શક્યતા વિચારવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. સાથોસાથ અીઓની હિંદી ભાષાઓની તથા કવિઓની પરિપદો પણ ભરવામાં આવી હતી.

મૌલિક એકાંકી નાટક માટે, જે'ગલેર શહેર, ચામરાજપેટની કાનડા સાહિત્ય પરિપદે ૩૮. ૩૦)નું પારિતાપિક જાહેર કયું છે. હસ્તપ્રતનું લખાણ ત્રીસ અર્ધો. કુલ્સકેપ કાગળથી વધારે હોયું ન જોઈએ તથા તે મંત્રીને તા. ૩૦ જુન પહેલાં પહોંચાડવાનું હતું.

યુવાન મરાઠા કવિ, નાટ્યકાર, નવલિકાલેખક તથા રંગમૂર્તિ માટેના વાર્તાલેખક શ્રી. એસ. એ. શુક્લ 'કુસુદ ખાધેવ 'તું દે'કું જીવનવૃત્તાંત 'મનોહર 'ના એપ્રિલ માસના અંકમાં આપવામાં આવ્યું છે. શ્રી. શુક્લે 'સિંહાયા છાયા', 'સ્વર્ગીવર સ્વારી', 'સાધ્વી મીરાંખ' જેવાં નાટકો લખ્યાં છે. તેનાં સંખ્યાગ્રંથ ગાથોની રેકર્ડ ઉતારવામાં આવી છે, તાજેતરમાં તેણે કેટલીક નવલિકાઓ તથા એકાંકી નાટકો પ્રગટ કર્યાં છે.

પહેલી અખિલ ઓરિસ્સા પત્રકાર પરિષદ કટકના ટાઉન હોલમાં 'હિતવાદ'ના તંત્રી મી. એ. ડી. મહિના પ્રમુખપદ હોળ તા. ૪ એપ્રિલે ભરવામાં આવી હતી. પ્રમુખે પેતાના ભાણ્યમાં હિંદમાં પત્રકારિત્વનો સમગ્ર પરિસ્થિતિનું અવલોકન કયું હતું.

પૂર્વરાજ્યોની એજન્સીમાં આવેલ કલહદીના શાસક તથા મહારાજ સર પ્રતાપસેસરી દેવ, રાજધાનીના શહેર ભવાની પટનામાં બરાયેલ સાહિત્ય પરિપદના પ્રમુખ હતા. કલહદીના સ્વ. મહારાજના નામથી 'વનજોડન સાહિત્ય સમિતિ' સ્થાપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. ઉડિયા ભાષાનાં એક પુસ્તકો માટે મહારાજને વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦૦) આપવાની નહેરાત કરી હતી. પહેલા વર્ષનું ઇનામ શ્રેષ્ઠ નાટ્યલેખકને મળશે, હસ્તપ્રતનું લખાણ લિખ હોયું જોઈએ અને તેમાં અત્યારના સામાજિક પ્રશ્નોની ચર્ચા હોવી જોઈએ.

સ્વ. મહામહોપાધ્યાય પ્રો. સ. કુપ્પુસ્વામી શાસ્ત્રીએ સંસ્કૃત સાહિત્યની જાળવેલ સેવા માટે તેમનું સ્મારક કરવા માટે રાષ્ટ્ર આન. એસ. શ્રીનિવાસ શાસ્ત્રીએ પ્રમુખ તરીકે અપીલ કરી છે. બીજા ઘણા આગેવાનોએ આ અપીલને ટેકો આપ્યો છે. પૂનાના ભાંડારકર ઓરીએન્ટલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટ અથવા અલ્હાબાદમાં તાજેતરમાં સ્થાપવામાં આવેલ ગંગાનાથ ઝા ઇન્સ્ટિટ્યુટ જેવું મદ્રાસમાં રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટ સ્થાપવાથી તેમની ઇચ્છા છે.

અનમલે યુનિવર્સિટીવાળા મહામહોપાધ્યાય એમ. કદીરસન ચેટ્ટિયરના પ્રમુખપણા હેળ તા. ૧૭ એપ્રિલે મદ્રાસમાં 'કંચર મહોત્સવ' ઉજવવામાં આવ્યો હતો. સર પી. ટી. રાજને પોતાના ભાણ્યમાં જણાવ્યું કે જેવી રીતે અંગ્રેજો શેરૂપીઅર પ્રત્યે તથા ગ્રીક-લોકો

હોમર પ્રત્યે માનદષ્ટિથી જુએ છે તેવી. જ રીતે તામિલ લોકોએ કંબરનું સન્માન કરવું જોઈએ. બ્યાંસુધી તામિલ ભાષા બોલાશે ત્યાં સુધી, હજાર વર્ષ પહેલાં કંબરે તામિલમાં લખેલું રામાયણ ચાલુ રહેશે. પ્યેટકોર્મ પર પુસ્તકની હારતોરા વિભૂષિત તાડપત્રીની હસ્તપ્રત મૂકવામાં આવી હતી.

ગઇતા. ૨૨મી એપ્રિલે ડૉ. ઇકબાલની મૃત્યુસંવત્સરી હતી. હિંદુસ્તાનમાં તે દિવસ અંસાધારણ ઉત્સાહથી ઉજવવામાં આવ્યો હતો, હૈદરાબાદમાં તો 'ઇકબાલ સપ્તાહ' ઉજવવામાં આવ્યું હતું.

મુંબઈની પ્રકાશન સંસ્થા 'હિંદ કિતાબ' તરફથી તા. ૧૫ જુને 'એ રિપોર્ટ ટુ ગાંધીજી' નામક પુસ્તક પ્રગટ થનાર હતું. આ પુસ્તકમાં મહાત્માજીના કારાવાસના ૨૧ મહિના દરમિયાન હિંદના અને જગતના બનાવોની નોંધ આવશે. શ્રી. કે. એ. અબ્બાસ તથા એન. જી. જોગ આ પુસ્તકનું સંપાદન કરશે. શ્રી. શંકરનાં ચિત્રોથી આ પુસ્તક વિભૂષિત બનશે.

મુંબઈના હિંદી ચલચિત્ર ઉત્પાદકોના મંડળે એક પ્રસ્તુત શરૂઆત કરી છે:

ઉત્પાદક સંઘોની સેવા માટે એક 'સાહિત્યક સંસ્થા' સ્થાપવાનો તેણે નિર્ણય કર્યો છે. બધી હિંદી ભાષાઓમાં પ્રગટ થયેલાં સામયિકો તથા પુસ્તકો વાંચનારા રાખવામાં આવશે. આ લોકો રૂપેરી પરદાને લાયક સાહિત્ય જણાશે તેનો ટૂંકો સાર સંઘોને પૂરો પાડશે.

આ સંસ્થાનો ખર્ચ, અખિલ હિંદ રેડીઓ તરફથી આમેદોશ રેકર્ડ માટે અપાતી 'રેપ્લેટી' માંથી ચલાવવામાં આવશે.

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

નવી વ્યવસ્થા ! નૂતન સજવટ !

અને નવા જ લેખારામાં !!

ન વ ગુ જ રા ત

- વડોદરા રાજ્યની પ્રજાના પ્રશ્નો ચર્ચાતું;
- જનતાની અગવડતાઓ અને ચાલતાઓ નીડરપણે રજૂ કરતું;
- પ્રજાનાં સુખદુઃખનું અંગ્રેજ સાથીદાર;
- વિશ્વયુદ્ધના અને રાષ્ટ્રભરના છેલ્લા સમાચારો આપતું;
- અભ્યાસપૂર્ણ લેખો અને ઇતર રસમય સામગ્રીનો રસચાળ પીરસતું;

વિદ્યાસપૂર્ણ અને મહત્વના છેલ્લા સમાચારોથી સજ્જત

પ્રજાનું માનીતું અઠવાડિક પત્ર

'ન વ ગુ જ રા ત'

રાજ્યનાં દરેક વાંચનાલયો-પુસ્તકાલયોમાં જરૂર વસાવજો.

વાર્ષિક લવાજમ માત્ર રૂ. ૪)
(પોસ્ટે જ સાથે)

લવાજમ મોકલી આજથી જ ગ્રાહક બનો.

જાહેરખબરો, ખબરપત્રો વગેરે માટે લખો

વ્યવસ્થાપક : 'નવસુજરાત',

વડોદરા.

તમારા મુંદર આકર્ષક અને વ્યાજબી ભાવના છાપકામ માટે નવસુજરાત ગ્રેસને યાદ કરો.

જગતનાં કેટલાંક રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો

- (૧) ડી નેશનલ બિબ્લિઓથેક, વિયેના—પહેલાં, હોફબિબ્લિઓથેક તરીકે ઓળખાતું હતું. સ્થાપના ૧૪૯૩. ૧,૨૫૬,૦૦૦ અંશે; થીએટર સંમદ તથા ફિસ્મની રીખનોનો સંમદ એ એની વિશિષ્ટતા છે.
- (૨) ડી પ્રયુરીકે સ્ટાટસ બિબ્લિઓથેક, બર્લિન—૧૬૬૧માં. તેનું નામ કુર્ટ્સલિક બિબ્લિઓથેક હતું. (ફ્રેડરિક વિલિયમના સમયમાં)—૨,૫૦૦,૦૦૦ અંશેનો સંમદ છે. પૌર્વાત્ય હસ્તલિખિત ગ્રંથો એની ખાસ વિશિષ્ટતા છે. તેની સંખ્યા લગભગ ૧૮,૮૪૬ની છે.
- (૩) (ક) ગ્રામુડરસ્ટ વેનાઝ પબ્લિક નાઝ બિબ્લિઓથેક—મકાન કેથેડ્રાલને એની સ્થાપના કરી હતી—છાપેલ અંશે ૩,૮૩૨,૯૪૮, હસ્તલિખિત ગ્રંથો ૩૩૧,૧૦૦.
(ગ) લેનિન નેશનલ લાઇબ્રેરી, મોસ્કો—૧૯૨૭માં નવા પુસ્તકાલય માટે જર્મન મેળવવામાં આવી હતી.—૯,૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો સમાવે શકે તેવી જોડવણુ છે. જર્મનમાં સૌથી મોટું પુસ્તકાલય.
- (૪) લા બિબ્લિઓથેક નેશીયોનલ, માર્ડ્રિડ—૧૭૧૨માં રાજ પાંચમા ફિલિપના હુકમથી સ્થાપવામાં આવ્યું. ૧૮૩૬માં રાષ્ટ્રીય થયું—૧,૪૦૦,૦૦૦ અંશે, ૩૦,૭૧૨ હસ્તલિખિત ૩૦,૦૦૦ સામયિકો છે.
- (૫) લા બિબ્લિઓથેક નેશનેલ પેરિસ—યુરોપનું જૂનામાં જૂનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય, અગિયારમા હુકમના વખતનું છે—૪,૦૦૦,૦૦૦ છાપેલાં પુસ્તકો, ૫૦૦,૦૦૦ સામયિકો, ૧૨૫,૦૦૦ હસ્તલિખિત ગ્રંથો છે.
- (૬) લા સીઆલ બિબ્લિઓથેક નેશીયોનલ સેન્ટ્રલ ફ્રેન્સ—પહેલાં મેઝિયા બેકો પુસ્તકાલય ૧૭૪૭માં જનતા માટે ખુલ્લું મુકાયું. ૧૮૮૫માં પ્રદલિ (લાઈબ્રેરી)નું રાષ્ટ્રીય મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય થયું—છાપેલાં પુસ્તકો ૮૮૮,૫૨૬, પત્રિકાઓ ૧,૧૮૪,૫૮૪, મુસ્લીમ ૪૪,૧૮૦, હસ્તલિખિત ગ્રંથો ૨૨,૭૧૫, પત્રો ૪૨૦,૧૮૬.
- (૭) ધી બ્રિટિશ મ્યુઝિયમ લાઇબ્રેરી લંડન—સાતમા હેત્રીના વખતથી ચાલે છે. ૧૭૦૦માં તેની મોંઘણી તાજને કરવામાં આવી.—૪,૦૦૦,૦૦૦ અંશે છે.
- (૮) ઇમ્પરિયલ લાઇબ્રેરી ઓફ જાપાન, ટોકિયો—કેળવણી ખાતાએ ૧૮૭૨માં એની સ્થાપના કરી—૭૭૬,૧૪૭ અંશે છે.
- (૯) કોંગ્રેસ લાઇબ્રેરી વૉશિંગ્ટન—૧૮૧૪માં જૂના પુસ્તકાલયનો નાશ થતાં ૧૮૧૮માં ખીન પુસ્તકાલયની સ્થાપના કરવામાં આવી. પુસ્તકાલયનું મકાન જગતમાં સૌથી મોટું છે.—છેલ્લાં ૬૨ વર્ષમાં ૫,૩૪૮,૨૦૬ અંશે આવ્યા હતા. ૧૯૩૧માં ૩,૨૩૯,૭૨૦ અંશેનો સંમદ હતો.

ખીન કેટલાંક પુસ્તકાલયો

- (૧) બેથરિશ સ્ટાટસ બિબ્લિઓથેક, મ્યુનિચ—ખાવેરિયાના પાંચમા આર્ચબિશ (૧૫૫૦-૭૯)માં સ્થાપેલ એક અગ્રગણ્ય વિદ્વન્મંડળનું પુસ્તકાલય—ખાંધેલા અંશે ૧,૫૮૦,૦૦૦, હસ્તલિખિત ૫૦,૦૦૦ હસ્તલિખિત અંશે તથા વિરલ પુસ્તકો માટે પ્રખ્યાત છે.
- (૨) બોટલિયન લાઇબ્રેરી, ઓક્સફર્ડ—જગતમાં સૌથી મોટું વિશ્વવિદ્યાલયનું પુસ્તક-૨૨૪]

અલય. ચૌદમી સદીમાં કોબ્બાને મ્યુઝિયમ પુસ્તકાલયની સ્થાપના કરી ત્યજ જદાં રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય હતું.—૧,૪૦૦,૦૦૦, છાપેલ અથો છે.

(૩) બોસ્ટન પબ્લિક લાઇબ્રેરી—સ્થાપના ૧૮૫૨—૧,૬૮૨,૮૪૮ અથો.

(૪) થી વેટીકન લાઇબ્રેરી—એવિગનના પોપોએ બંધાવેલ છે—૪૮૦,૦૦૦ છાપેલા અથો, ૫૩,૫૦૦ હસ્તલિખિત.

હિંદનાં પુસ્તકાલયો (૧૯૨૬—૩૭)

(૧) અલ્લાહાબાદ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાપના: ૧૯૧૬—૯૪,૧૭૭ અથો.

(૨) અન્નમલે યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૨૬—૪૫,૫૨૦ અથો.

(૩) વડોદરા સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૧૦—૧૧૭,૮૪૫ અથો.

(ઝ) બંગાળી સાહિત્ય પરિષદ—સ્થાન ૧૮૯૪—૩૪,૦૦૦ અથો તથા હસ્તલિખિત પ્રતો (ફક્ત બંગાળી તથા સંસ્કૃત).

(૪) બનારસ હિંદુ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૧૬—૯૨,૮૧૬ અથો.

(૫) ભંડારકર ઓરિએન્ટલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટ લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૧૭—૨૯,૪૦૦ તેમાં ૨૦,૦૦૦ હસ્તલિખિત પ્રતો.

(૬) મુંબઈ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૮૬૪—૫૫,૦૪૬ અથો.

(૭) કલકત્તા ઇમ્પિરિયલ લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૦૨—૩૪૦,૦૦૦ છાપેલાં પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતો.

(૮) કલકત્તા યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૨૦૪,૫૦૦ (૩,૦૦૦ હસ્તપ્રતો સહિત).

(૯) કોઈમ્બતૂર એઝીકલ્યરલ કોલેજ લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૮૭૬—૩૫,૩૦૯ અથો.

(૧૦) કોનેયમહા પબ્લિક લાઇબ્રેરી, મદ્રાસ—સ્થાન ૧૮૯૦—૬૨,૦૦૦ અથો.

(૧૧) હાકા યુનિ. લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૨૧—૯૨,૦૦૦ અથો.

(૧૨) ફર્ગ્યુસન કોલેજ લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૭૮૨—૫૦,૦૦૦ અથો.

(૧૩) જમશેદજી નસરવાનજી પીટીટ ઇન્સ્ટિટ્યુટ લાઇબ્રેરી—૧૮૫૬—૫૦,૦૦૦થી વધારે.

(૧૪) લિટરરી સોસાયટી લાઇબ્રેરી મદ્રાસ—સ્થાન ૧૮૧૨—૯૭,૭૫૧ અથો.

(૧૫) લખનૌ યુનિ. લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૨૧—૫૫,૨૭૧ અથો.

(૧૬) મદ્રાસ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—સ્થાન ૧૯૦૭—૯૨,૬૧૭ અથો.

(૧૭) મુસ્લીમ યુનિવર્સિટી (લિટન) લાઇબ્રેરી, અલિગઢ—સ્થાન ૧૮૦૭—૭૬,૦૦૦ (તેમાં ૪,૦૦૦ હસ્તલિખિત પ્રતોનો સમાવેશ થાય છે.)

(૧૮) પંજબ પબ્લિક લાઇબ્રેરી, લાહોર—૧૮૪૪—૯૭,૪૦૯.

(૧૯) પંજબ યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી—૧૮૮૨—૮૪,૬૭૬ (તેમાં ૯,૭૬૭ હસ્તલિખિત પ્રતોનો સમાવેશ થાય છે).

(૨૦) રાયલ એશિયાટિક સોસાયટી—મુંબઈ શાખા—૧૮૦૪—૧૦,૦૦૦.

(૨૧) સરસ્વતી મહાલ લાઇબ્રેરી, તાંબેર—ખુશી મુકાબ ૧૯૧૮—૩૫,૪૫૭ (તેમાં ૨૯,૪૩૩ હસ્તલિખિત પ્રતોનો સમાવેશ થાય છે)

(૨૨) થીઓસોફીકલ સોસાયટી લાઇબ્રેરી (અચાર) મદ્રાસ—૧૮૮૫—૫૬,૬૫૯ તેમાં (૧૮,૦૦૮ હસ્તલિખિત પ્રતો છે).

નોટ—વર્ષ આખરે ૫૦,૦૦૦થી ઓછાં પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકાલયોની આમાં ગણતરી કરવામાં આવી નથી; સિવાય કે જ્યાં વિશિષ્ટ પ્રકારનો સંગ્રહ હોય.

કુરસદનો સદુપયોગ અને ઉપયોગી વાચન

કામ કર્યો પછી નવરાશનો અમુક વખત તો આપણને મળે જ છે, પણ આપણે જ્યાં એ વખતનો સારો જ ઉપયોગ કરીએ છીએ એમ નહિ કેહી શકાય. જરા સાંતિથી વિચાર કરશું તો જણાશે કે કુરસદના એ વખતની આપણા જીવનમાં ઘણી કિંમત છે. આપણું જીવન સારું કે ખરાબ થવનો ઘણોખરો આધાર જે વિચારોમાં, જે વાતોમાં કે જે કામમાં આપણે એ વખત ગાળાએ છીએ તેના ઉપર છે; એટલે આપણી નવરાશનો વખત ગમે તેમ વેડી નાખવાને બદલે એ વખતનો સદુપયોગ કેવી રીતે કરવાથી આપણને તેમ જ ખીજને લાભ થશે, એ વિચારી લીધું હોય તો ઘણાં ખરાબ પરિણામ આવતાં અટકે અને નિર્દોષી સુખી બને. જેમ પૈસા આપણે વિચાર કર્યો વગર ત્યાં ત્યાં વેડી નથી નાખતા, પણ યોગ્ય ઉપયોગમાં જ વાપરીએ છીએ, તેમ જ વખતનો પણ વિચાર કરી સરસ ઉપયોગ કરવો જોઈએ. માણસની ટૂંકી નિર્દોષીમાં થોડીક ઠાણીની કિંમત પણ ઘણી હોય છે. રાત્રી પૃથ્વીરાજ પોતાનો સમય મોજમજલડમાં ગાળવામાં રોકાયો તો તેણે દિલ્હીનું આખું રાજ્ય જીત્યું. અશ્વત્થામા રાત્રે અંધારામાં પણ બાણવિદ્યાનો અભ્યાસ કર્યો કરતો તો આખા ભરતખંડમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ બાણવળી થયો. એક અંગ્રેજ છોકરો રૂઝીમર ઉપર આખો દિવસ કામ કર્યો પછી જે નવરાશનો વખત મળતો તેમાં બસતો અને એક દિવસે હિન્દુસ્તાનનો વાઇસરોય થઈને આવ્યો. જાની પુરો પોતાના કામમાંથી જે કુરસદનો વખત મળે છે તે ખીજ સોફાની સેવા કરવામાં ગાળે છે અને એ રીતે પોતાનું જીવન ઉચ્ચ બતાવે છે; એટલે વખતનો સારો ઉપયોગ કરી સેવાની નેટલી તક લીધી હોય તેટલું આપણું જીવન પવિત્ર, મોક્ષસ અને શુદ્ધ બનવાનું; તેની સાથે જ વિચારપૂર્વક યોગ્ય રીતે વાપરેલા પૈસાનો જેમ આપણે દિસાળ લઈ ખુશી થઈએ છીએ, તેમ વિચારપૂર્વક કામમાં વાપરેલા વખતનો પણ આપણે દિસાળ લઈ એ વખત યોગ્ય રીતે વાપર્યોનો સંતોષ અનુભવી શકીશું. વખતનો સદુપયોગ કરવાથી જે સંતોષ મળે છે, તેવા સંતોષ નિર્દોષીમાં બીજી કોઈ રીતે બાજ્યે જ મળતો હશે.

વખતનો સદુપયોગ એટલે શું એ પહેલાં સમજી લઈએ. એમાંથી બચવા પ્રયત્ન કરશું તો તેનો સારો ઉપયોગ કેમ કરવો તે પણ સૂઝશે. જુગાર રમવો, નકામા તમાશા કે દેખાવો જેવામાં કલાકોના કલાકો પસાર કરી નાખવા, ખીજની નિંદા કે કૂચથી કરવી, આગસુ પડ્યા રહેવું—આ બધા વખતનો સદુપયોગ છે. ગિરસામાંથી પૈસા કાઢી સડક પડની ગટરમાં ફેંકી દઈએ એના જેવું જ એ છે. નિર્દોષ વાતોમાં વખત ગાળવો એ ખરાબ નથી, પણ વખતનો સદુપયોગ તો એ ન જ દહેવાય; કારણ કે એમાં વખતનો આપણે ઉપયોગ નથી કરતા. એ વખત ઉપયોગી વાત સાંભળવામાં કે સારી ચોપડીઓ વાંચવામાં ગાળ્યો હોય તો તે વખતનો સદુપયોગ કર્યો ગણાય. વખતના એવા સદુપયોગથી માણસના જીવનમાં શાંતિ આવે છે, સંતોષ આવે છે, આનંદ આવે છે.

સારા વિચાર કરવામાં કે સારું વાંચવામાં વખત ગાળવો એ ઘણું ઉત્તમ છે, લાભકારક પણ છે. જેમ અનાજ, દૂધ, ઘી વગેરે શરીરનો ખોરાક છે, તેમ સારા વિચાર એ મનનો ખોરાક છે. શરીરને સારું રાખવા જેમ એની જરૂર રહે છે, તેમ મનને તંદુરસ્ત રાખવા સારા વિચારકથી ખોરાકની ઘણી જરૂર છે. મનની તંદુરસ્તી એટલે મનની પ્રસન્નતા, સારા વિચાર અને સારી વાતોથી મન પ્રસન્ન રહે. સારા વિચાર આપણને વિવેકશુદ્ધિવાળાં સદાચારી સ્ત્રીપુરુષોનાં લખાણો, ચોપડીઓ વગેરેમાંથી મળે છે અને સારી વાતો સાંધુસંતોનાં રચે]

સમગ્રમંથી જાણી શકાય છે. આવી સારી વાતો કે સારા વિચારોથી મનને ઉમદા ખોરાક પૂરે. પાડ્યો હોય. તો આપણા મનની શક્તિઓ ઘણી ખીંચે છે અને સાચી સમગ્રશક્તિ પણ વધે છે.

પણ સારું વાચન એટલે શું ? સારું વાચન કેને કહેવાય એ સવાલ કદાચ થશે. જે વાંચવાથી આપણને સારા વિચારો મળે, શુદ્ધ બાવના પેદા થાય, આપણું તેમ જ ખીમનું ભક્ત કરવાની વૃત્તિ જાગે, જેનાથી સાચા ખોટાની સમજ આવે તથા આપણા વિચારો અને શક્તિઓને સાચે માર્ગે વાળવાની શુદ્ધિ સૂઝે તે સારું વાચન. વાચન રાખવું તો એ જાતનું. સારું વાચન જ પસંદ કરવું જોઈએ, કારણ કે નકામા વાંચનથી લાભ થતો નથી અને ઘણી વખતે હાનિ પણ થાય છે. એથી વખત નકામો ગય છે અને કોઈ વખત મનને પણ નુકસાન પહોંચે છે. શરીરને માટે જેમ ગંદો કે સડોનો ખોરાક ન વાપરતાં ચોખ્ખો અને સારો ખોરાક પસંદ કરીને જ આપણે ઉપયોગમાં લઈએ છીએ, તેમ મનના ખોરાકને માટે પણ ઉત્તમ અને ઉપયોગી વાચનરૂપી ખોરાકની પસંદગી કરવી જોઈએ. આથી વાચન માટે પુસ્તકો વગેરે પસંદ કરવામાં સાવચેતી રાખવી સલાહભરેલું છે.

સારા વિચારો આપનારું વાચન નીરસ કે ન સમગ્ર થતું હોય છે એમ નથી. સારા વિચારો આપનારું વાચન રસ પડે તેવી રીતે અને સરળ ભાષામાં પણ લખાયેલું મળે છે. એક વખત આમાં પુસ્તકો વાંચવાની ટેવ પાડી હોય તો પછી ખીજ ચોપડીઓને હાથ લગાડવાનું મન પણ નહિ થાય. પોતાને જે જાણતોમાં રસ પડતો હોય તેવી જાણતોનાં સરળ અને ઉપયોગી પુસ્તકોની આદી કોઈ વિચારશીલ સંસ્થાનની સલાહ લઈ જનારી લઈ શકાય અને તેને અનુસરીને વાંચવાનો ક્રમ ગોઠવી શકાય. ૬

ફરી રીતે વાંચવું એ વિશે પણ થોડું જાણી લેવાની જરૂર છે. ખડુ ઉતાવળે, હાલે છલે કે સતત કદી વાંચવું ન જોઈએ. જે વાંચવું તે ધીમેથી, શાંતિથી અને જરાજર સમજીને વિચારવું જોઈએ, વાંચેલું જરાજર સમજીને વાંચવું જોઈએ, વાંચેલું પાછું વિચારવું જોઈએ એટલે કે વાંચ્યા પછી વખત મળે ત્યારે તેના ઉપર મનન કરવું જોઈએ. મનન કરવું એટલે વાંચેલું પચાવવું—જે વાંચ્યું હોય તે જરાજર સમજી લેવું, મનમાં ઊતરવા દેવું અને તેના સાર ગ્રહણ કરવો.

વાંચ્યા પછી પણ જે વાંચેલાનો વિચાર કરીએ, તેની અસર મન ઉપર થવા દઈએ તો તેની ઊંડી છાપ પડે છે અને એ વિચારો આપણા જીવનમાં ઊતરે છે. તેથી દરેકે સારું પુસ્તક કે સારું લખાણ વાંચ્યા પછી થોડો વખત તેના ઉપર મનન કરવું જોઈએ. સારાં પુસ્તકોની વિશેષ ખૂબી તો એ છે કે તે ફરી ફરીને વાંચી શકાય અને ફરી વાંચતી વખતે એમાંથી નવો રસ ઝરતો જણાય અને તે ઉત્તરોત્તર મનને વધુ શક્તિ આપનારું થઈ પડે.

પુસ્તકોમાંથી પછી તેમાંના સારા વિચારો ગ્રહણ કરવા જેવા લાગે તેને ધીમે ધીમે આચરણમાં મૂકવા પ્રયાસ કરીએ તો વિશેષ લાભ થાય. ઉત્તમ ખોરાક ખાધા પછી તેમાંથી નીરીંગી લોહી થાય અને આપણામાં શક્તિ વધે ત્યારે ખોરાક લીધેલો સાર્થક થાય. સારાં પુસ્તકોનું વાચન પણ તેમાંથી મળેલા વિચારો આચરણમાં ઊતરતા જાય અને આપણું ચારિત્ર્યરૂપી જળ વધે ત્યારે જ તે સાર્થક થયું ગણાય. એમ કરવામાં મદદ થાય એ માટે પુસ્તકો વાંચતી વખતે જે જે વિચારો આપણને ગ્રહણ કરવા જેવા લાગે તે એક નોંધપોંથીમાં ઉતારી ભીધા હોય તો ઘણી સરળતા થાય છે. એથી એ વિચારો આપણી પાળે કાયમના રહી જાય છે અને ત્યારે જરૂર પડે ત્યારે આપણે તેનો લાભ લઈએ છીએ.

સંપાદક:

હિંસતલાલ સ. પટેલ

૧. ગ્રેમ અને પૂજા ખંડ ૧-૨—લેખક: દર્શક; પ્રકાશક: આદર્શ પુસ્તક ભંડાર, ભદ્ર, અમદાવાદ, ૧ લી આદિતિ, ઇ. સ. ૧૯૪૪, કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૩૦૦; પૂર્વ કોર્ડ બેઝનું, સચિત્ર જોકેટવાળું.

ગ્રમકલ્પિત ઐતિહાસિક ઘટનાઓનું આયોજન કરતી આ એક સુંદર વાર્તા છે. એનું વાચન હિંદના રાજકીય ક્ષેત્રમાંની વિવિધ ચળવળોના કામચલાઉ સંગઠનને પ્રતાપે કાઢી રજાનિક સરકારને સમાધાનનો રાદ રજીકારવાની ફરજ પડે છે તેવું પ્રસંગે પેલી મુત્સદ્દી-ગીરી કેવી કુનેહથી એ સંગઠનને તોડી નાખી થયેલા સમાધાનને પાંગળું બનાવી દે છે તેનો સરસ ખ્યાલ આપે છે.

વાર્તાનાયક નીલકંઠે સત્યાગ્રહ ચળવળનો સેનાની, શિબરપતિ અને કોઠી બને છે. મળેલા અનુભવો અને વિવિધ વિચારોને અંતે તે સમાજવાદ તરફ દોળે છે. એ પક્ષમાં જોડાયા પછી સમાજવાદી કાર્યકર્તાઓના મુખ્ય યુગપુરુષ ગાંધીજી અને તેમના વિચારોની ડગલે ને પગલે પશુ સમજ કરાવી નિંદા અને શેકડીથી કંટાળીને તે છૂટા પડી ન્યથે છે. છતાં પ્રગત પરિપક્વ, મજૂર મંડળ, વેપારી મંડળ, સમાજ પક્ષ વગેરેના સંયુક્ત આગ્રહે સહ થયેલી કહેવાતી સત્યાગ્રહ કડત પ્રસંગે સત્યાગ્રહ અને વ્યક્તિસાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોની વિશ્લેષણ સાંખી ન રહેવાપાથી તે સાચા સત્યાગ્રહી તરીકે ઝુકાવે છે અને પોલિસઅધ્યાપ્યારનો ભેખ બની મુશ્કેલી કિનારે જઈ જાય છે, એ પ્રસંગે, અમાત્યપુત્રી ભક્તિ કે જે એની કથારક્ષિત કુનેદ અને ખેમપરસ્તતાથી આકર્ષીતને અતે ચડતા લાગેલી ચળવળ દરમ્યાન એક સ્વયં-એવિકા તરીકે પોતાના વિવિધ ગુણોથી એનું દિલ છતી લાઈ આખરે પોતાના પિતા તેમ જ કાકા ઉભયથી સંપૂર્ણ સન્મતિથી એની સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાઈ ગયેલી છતાં લગ્ન પછી તરત જ પિતાના ક્ષેત્રસંન્યાસમાં સાથ-આપવાને પતિથી છૂટી પડેલી, તે પતિની ગંભીર સ્થિતિની ખબર મળતાં જ તત્કાળ આવી પહોંચે છે. પત્નીની ખંતભરી સુઝાવા તેમ જ પત્નીના કાકા આચાર્યશ્રી વસુજંધુના તપોગળથી નીલકંઠને ફરી જીવનનો નિર્ધાર લાધી ગય છે. અમાત્ય તેમ જ આચાર્યની તળલીજથી પેલી મુત્સદ્દીગીરીનો પણ અંત આવી ન્યથે છે.

વાર્તાનું આ વસ્તુ હોઈ તે એવી તો રસમય સૈલિથી ગુંથાયું છે કે વાચકને બંને જાંઘેનું વાચન પૂરું થયાં વગર ચેન નહિ પડે.

નવલકથાની દુનિયામાં ભાત પાડતું આ પુસ્તક પુસ્તકાલયોએ વસાવવા જેવું અને બતાવેલીને એકં વાર જરૂર નજરતોળે કાઢી જવા જેવું છે. :

પુસ્તકનો ઉપદેશન 'આતીત અને અવલોકન' એ નામથી રવામો આનંદે લખ્યો હોઈ તેથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં સારા સ્થાને યથા છે.

૨. ઘરની આગ—લેખક શ્રી. રમણીક અ. મહેતા; પ્રકાશક: “ ગુજરાતી ” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, મુંબાઈ; સન ૧૯૪૪; કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૦૭; કાચું પૂઠું કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

‘ ગુજરાતી ’ પત્રની ૬૧ મી બેટરૂપે પ્રસિદ્ધ થતું આ પુસ્તક એક ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આ નવલકથામાં ઇ. સ. ૧૭૮૬-૮૭નો સમય લઈ તે પ્રસંગે રજૂ પૂતાનાનાં રાજ્યો અંદરેઅંદરની ઇર્ષ્યાને લઈ પોતાનો નાશ કેવી રીતે વહોરી રહ્યાં હતાં તે તથા મરાઠા, પેશ્વાઓ અને ક્ષત્રિયો મૂળે તો હિંદુ હોવા છતાં, મરાઠા અને પેશ્વાઓ રજૂ પૂત રાજાઓનાં રાજ્યોને છીનવી લેઈ તેમની સત્તા દૂર કરવા કેવા પ્રયત્નો કરી રહ્યા હતા તે દર્શાવવા ખાસ પ્રયત્ન કર્યો છે. આ વાર્તાનાં મુખ્ય બે પાત્રોમાંનાં એક જયપુરનરેશ પ્રતાપસિંહ છે અને મરાઠા પક્ષે મહાદાજી સિંધિયા છે. મરાઠાઓ જયપુરનરેશની સત્તાને નાશ દે કરવા તેના ઉપર યડાઈ લઈ જાય છે. તે પ્રસંગની આ વાર્તા છે. વીરસથી ઝળકતી અને માતૃભૂમિને ખાતર બલિદાન અર્પવાનો પાઠ શીખવતી તેમ જ અંદરેઅંદરના કલહથી કેવાં માઠાં પરિણામ નીપજે છે તે દર્શાવતી આ વાર્તા દરેકને જરૂર વાંચવી ગમશે જ.

‘ ગુજરાતી ’ પત્રે આજ સુધીમાં, ઘણી ઐતિહાસિક નલકથાઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે. તેમાં આ એકનો વધારો થાય છે. ભારતવાસીઓને, પોતાના પ્રાચીન ભારતનું દર્શન કરાવી, તેનમાં પોતાના ભારત પ્રત્યે પ્રેમ, લાગણી અને બલિદાન અર્પવાની ઉત્કંઠા જાગ્રત કરવામાં આ ઐતિહાસિક વાર્તાઓનો ફાળો નાનોસૂનો ન ગણાય. ‘ ગુજરાતી ’ પત્રની મુખ્યત્વે ઐતિહાસિક વાર્તા પ્રસિદ્ધ કરવાની જ નિત્યનીતિ છે તે ખરેખર પ્રશંસનીય છે.

૩. હાસ્યમંડીલ—લેખક શ્રી. ‘ બેકાર ’; પ્રકાશક: શ્રી. જ્યંતીલાલ વિ. મહેતા, હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત; સન ૧૯૪૪; કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪૫; સચિત્ર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

શ્રી. ‘ બેકાર ’નો આ પહેલાંનો હાસ્યરસ તો ઘણાં પીધો હશે. અને હવે વિશેષ પસંદ આ ‘ હાસ્યમંડીલ ’ દ્વારા પીરસાય છે. તેમનો હાસ્યરસ દિનપ્રતિદિન આગળ ને આગળ વધે જાય છે. શ્રી. બેકારે હાસ્યરસનું આ ‘ હાસ્યમંડીલ ’ ૧૮ માળનું રચ્યું છે, અને તે દરેક માળે એકેક નવલિકા મૂકી તેમાં એવાં પાત્રો ગોઠવી દીધાં છે કે, જેમ જેમ એક એક સોપાન આગળ ચડીએ તેમ તેમ હાસ્યની ખૂબ ખીલાવટ થતી જાય છે. ‘ લેખક એટલે શું ’; ‘ અનોખો ઇન્ટરવ્યુ ’; ‘ રાવબહાદુર જીવણકાકા ’; ‘ સાક્ષી સંસાર ’; ‘ એવરેસ્ટ પર યડાઈ ’; ‘ તારનો મનીઝાઈર ’; ‘ ગિયારાં ભૈરાં કે માટીકા ’; ‘ ઘરજમાઈ ’ વગેરે નવલિકાઓ હાસ્યરસની સુંદર જમાવટ કરે છે. આ નવલિકાઓમાંની કોઈ કોઈ તો હાસ્ય સાથે બોધક અને કંઈ કંઈ પ્રેરણા આપે તેવી પણ છે.

હાસ્યરસના રસિયાઓ અને ‘ હસ્યાં તેનાં ઘર વસ્યાં ’ એ સૂત્રને માનનારાઓ તો જરૂર આ ‘ હાસ્યમંડીલ ’માં પ્રવેશ કરે અને એના એકેએક માળની સુસાદરી કરી આવે. પણ તેથી આગળે વધીને કહું તો આપણે સૌ પણ આ રચનાંગના યુગમાં, આપણી અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ વિસરી જવા કોઈ કોઈ વખત આ નિર્દોષ હાસ્યરસના ઘુંટડા પીએ તો ખોટું નથી.

૪. પ્રેક્ષા—લેખક શ્રી. ‘ બેકાર ’; પ્રકાશક શ્રી. જ્યંતીલાલ વિ. મહેતા, હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત; સન ૧૯૪૪, કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૮૦; સચિત્ર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, કિંમત રૂ. ૨-૮-૦.

શ્રી. 'બેકાર'નું, હાસ્યસત્ત્વક નાટકરૂપે લખાયેલું આ એક બીજું પુસ્તક છે. આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં લેખક જણાવે છે કે, 'કોઈ નાટક કંપની માટે લખાયેલું આ કોમિક તે નાટક કંપની બંધ થઈ જવાથી, આજે તે પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે. લેખકના જાણીતા પ્રભાવે, આ કોમિક નાટક માટે તો બંધબેસતું જ છે. એમાં નાટકનાં માલિકો અને મંદિરોના મહંતોની પોપ હીકરીક ખુદશી પાડી છે. ભણેલા યુવકોની બેકારી અને યૌવનમાં પ્રવેશતી યુવતીઓનાં પ્રેમનાં પિંજરુ, શીતે માટે વલખાં મારતા વણીયો અને તેમની ધારાસભાની ઉમેદવારી વગેરે વગેરે સંવાદો વાચકોને ખૂબ હસાવે તેવા છે. પણ તે હાંસ્ય કોઈ કોઈ સ્થળે નિર્દોષતા પણ વટાવી જાય છે. શ્રી. બેકારનાં હાસ્યનાં બીજાં પુસ્તકો કુટુંબનાં નાનાં મોટાં સૌ કોઈ સાથે બેસીને જેમ વાંચી સંભળાવાય તેવું આ પુસ્તક નથી લાગતું.

—'અ-દ્રષ્ટા'—

૫. જિગર અને આમી—ઉત્તરાર્ધ-દર્શન ૨-૩; લેખક: શ્રી. સુનીલાન્ન વર્ધમાન શાહ, પ્રકાશક: લોકપ્રકાશન ટ્રિ. અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૩૧+૪, સાદુ દ્વિરંગી સમિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. અઢી.

આ પુસ્તકનું પ્રથમ દર્શન જાદાર પડ્યું ત્યારે એ એક હયાત માનવીની જીવનઘટના પરથી તૈયાર થયેલ કથારૂપે અને તેમાં પણ એમાં રજૂ થયેલા વિવિધ ઘટનાપ્રસંગોથી એ આપણે ત્યાં ખૂબજ આવકાર પામ્યું હતું. એ જ પુસ્તકનો કથાનાયક આ બે દર્શનોમાં એના પવટાતા અદ્ભુત જીવનપ્રસંગો રજૂ કરે છે.

ધરથી નાખી છૂટી એ કથાનાયક વિશ્વંભર ક્યાં ક્યાં ભટકે છે, એને કેવા કેવા અનુભવો મળે છે, કામિની-કાંચનનાં વિવિધ પ્રયોજનો એની સામે આવી એને લક્ષ્યાવી જાય છે; કેટલીક વાર તો પતનની અણી પર એ આવી જીભો રહે છે, પરંતુ એની એકમાત્ર આગ્રાહ્ય પ્રિયતામાં મંદ્રાવગીની સ્મૃતિરેખા એને એ બધામાંથી બચાવે છે.

આવી ઘટનાપરંપરાઓને લેખકે એની સરસ અને સુરેખ ગૂંથણીમાં ગૂંથી લીધી છે કે વાચક એક પક્ષી એક ઘટ્ટે જતી અને આમામી ઘટનાની જાણે ઉત્સુકતાભરી રાહ જોતો રહે છે.

અંતે કથાનાયક એક ઉચ્ચ કોટીના જૈન યુનિનો સમાગમ પામતાં તેમનું સિધ્ધત્વ સ્વીકારી જૈન સાધુ બને છે અને એ સમાજમાં ડગવે ને પગલે અનુભવવા-જોવા મળતાં શિયિનાયરણોથી ગ્રામી જીવ સાંચી પણ નારી છૂટે છે. અને આખરે, પોતાના એકમાત્ર બેથને દૃષ્ટિસમીપ રાખી શોષણન ત્રીઉન્નતિનાં કાવો પાછળ ગાળતા અમદાવાદમાં વસવાટ કરે છે.

આજ કથાનાયકની નોંધ આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થતા અગાઉ કોઈકે પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું કે 'કંઈક જાંખું રમરમુ છે; પરંતુ શ્રી. સુનીલાન્ન શાહે જે શૈલી અને ગૂંથણી વડે આ કથાને આ પુસ્તકમાં વણી લીધાથી એ જેટલી રસપ્રદ અને અદ્ભુત બની છે તેટલે દરજ્જે એ પૂર્વોક્ત નોંધ-પુસ્તક રોચક નહોતું જણાયું', જિવટ એ વાંચતાં કંઈક શુદ્ધતા અનુભવવા મળેલી.

આવી ઉત્તમ વાતોકથાને વરેલા લેખકની આ કૃતિનાં ત્રણે દર્શનો દરેક પુસ્તકાલય પોતાને હાં અચૂક વસાવે.

૬. કણ્ઠાવતી—(આટલિ બીજી) લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર અંબરલ કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૦૪+૮, સમિત્ર આગ્રાહન સમિત્ર પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. સાઠાચાર: ૧૯૪૪

શ્રી. ધૂમકેતુ આપણા સિદ્ધહસ્ત નવલિકાકાર હોષને હિરગ નવલકલાકાર પશુ છે. તેમની ધત્ત નવલકથાઓ કરતાં ગુજરાતના મધ્યયુગી ઇતિહાસનાં પાત્રોની આસપાસ ગૂંથેલી આ ઐતિહાસિક નવલોએ ગુર્જર વાચકજનતાને ઠીક આકર્ષણ લગાડ્યું છે. શ્રી. મુનસીનાં પોંટણની પ્રભુતાથી લક્ષને ગુજરાતનો નાથ અને અન્ય ગુર્જર ઐતિહાસિક પુસ્તકોમાં રાચનાર સૌ વાચકોને શ્રી. ધૂમકેતુરચિત આ ચારેય ઐતિહાસિક નવલકથાઓ વાંચી જવા અમારું ખાસ આમંત્રણ છે.

આ ઐતિહાસિક અંધાવલિનાં ચાર નવલો પૈકી ચૌલાદેવી અને રાજસંન્યાસીને, કોઈ જાતની જાહેરાત સિવાય પણ જનતાનો એટલો આદર મળ્યો કે શ્રી. ધૂમકેતુએ પ્રોત્સાહિત થઈ તે પછી આપણને આ કણ્ઠોવતી અને તે પછી રાજકન્યા સરખાં સર્જનો આપ્યાં.

આ કણ્ઠોવતીમાં લેખકે, રાજસંન્યાસીની શેષ વાર્તાને આગળ વધારી ઠેક ગુર્જરનરેશ મહારાજ ભીમદેવના માતૃવવિનય અને કણ્ઠોવતી નગરીના સ્વપ્નસર્જન સુધી વાચકને લઈ આવે છે. એમાં રથને રથને લેખકે ગૂંથેલી રાજનીતિ અને વિદ્યાવિદ્યાસ તેમ જ સંસ્કારિતાનાં વાચનની પીતો વાચક, લેખક પ્રત્યે ‘ અહો, અહો ! ’ સહેજે પુકારી બેઠે છે.

પુસ્તકની આ બીજી આવૃત્તિ છે, પરંતુ આપું જ સર્જન જે કોઈ યુરોપીય દેશમાં થયું હોત તો તેની ડેટકેટથી આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ થઈ હોત.

દરેક પુસ્તકાલય-નાનું કે મોટું-ગ્રામ કે કસબા પુસ્તકાલય-આ ચારેય અંશરતો પોતાને ત્યાં અવશ્ય જ વસાવી શે.

૭. બા—સંપાદક: શ્રી. ધીરજલાલ ધનજીભાઈ શાહ; પ્રકાશક—કે. ઉપર પ્રજાણે. સાદું સચિત પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૪.

આ અગાઉ અમે, “ જીવન ” માસિકે ખાસ કરતુરખા રમારક અંક પ્રકટ કરેલો તેનો પરિચય આપી ગયા છીએ. એ ખાસ અંકમાં સંપ્રદાયોનાં સ્વ. કરતુરખાનાં જુદી જુદી કલમે, લખાણોનાં સંરમરણોને ચિરંજીવ રાખવા માટે અહીં અંશરથ કરવામાં આવ્યાં છે.

કરતુરખાના જીવનપ્રસંગોને લગતાં પુસ્તકોમાં આથી એક વધુ ઉમેરો થયો છે. ‘ બા ’નું પ્રમાણભૂત જીવનચરિત્ર નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી પ્રસિદ્ધ થવાનું હતું, પરંતુ તે હવે કાગળને લગતા નવા વટહુકમને કારણે પ્રસિદ્ધ થાય ત્યારે ખરું. એની ગેરલાજ-રીમાં સ્વ. ‘ બા ’ની યાદ તાજી રાખવામાં ઉપયોગી થાય એવાં આ પુસ્તકો દરેક પુસ્તકાલયે વસાવી લેવાં જોઈએ.

૮. ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો—મૂળલેખક: મિત્તિસ પોલક, અનુવાદક: શ્રી. ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર શુક્લ; પ્રકાશક: એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨. કાગળ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૪૧+૧૬ સચિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. સવાળે. ૧૯૪૪.

મિત્તિસ પોલક મહાત્મા ગાંધીજીના ૬. આફ્રિકાના નિવાસ દરમિયાન એમનાં અંતે-વાસીઓમાંનાં એક હતાં. એમણે ગાંધીજી સાથેના પોતાના પ્રસંગોના સંપ્રદાયે મૂળ અંગ્રેજીમાં આ પુસ્તક લખેલું. તેનો આ ગુજરાતી અનુવાદ છે.

પુસ્તકમાં સંપ્રદાયમાં આવેલા કેટલાક પ્રસંગો તો, ગાંધીજીની આત્મકથામાં નહિ આવેલા તેવા પણ છે. અને તેમાંના કેટલાક ગ્રેરણપ્રદ પણ છે. ગાંધીજીના જીવનમાંથી ઝગલે ને પગલે કંઈ ને કંઈ નવીન ગ્રેરણ મળે છે તે ભેતો આમાંના પ્રસંગો પણ ખાસ વાંચવા

જેવા છે. પરભાષાનો અનુવાદ છતાં વાચકને એ વાંચ્યું, ‘અનુવાદ પુસ્તક છે,’ એવી સહેજે ખ્યાલ ન આવે તેવો સરળ ભાવવાહી અનુવાદ રચેલો છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર વસાવી લે.

૯. મૂછાળી મા—લેખક: ગિરીશ ભટ્ટ; પ્રકાશક: મેક્સર્સ આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ રોડ, મુંબઈ-૨. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૮+૬; રવ. ગિજુભાઈનું તસ્વીરદર્શક સાદું પૂઠું. મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

મેક્સર્સ આર. આર. શેઠનો કું. તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી બાલસાહિત્ય વાર્ટિકાના પીળા મંડળનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. એમાં બાળકોની ‘‘ મૂછાળી મા ’’ ગણાતા બાલશિક્ષણશાસ્ત્રી રવ. ગિજુભાઈનો જીવનરેખા આપવામાં આવી છે.

પુસ્તકની લેખનશૈલી બાલભોગ્ય છતાં કેટલેક સ્થળે પ્રાંતિક રૂઢ શબ્દોનો પ્રયોગ જરા ખટકે તેમ છે. એટલે બાળકો એમની ‘‘ મૂછાળી માંના જીવનને વાંચતાં વાંચતાં વચ્ચે વડીલોને અમુક શબ્દોના અર્થો પૂછવા વિના તેમને નહિ ચાલે.

ગિજુભાઈના જીવનપુસ્તક તરીકે પુસ્તકાલયો ખુશીથી વસાવે.

૧૦. રામચંદ્ર—લેખક: શ્રી. નાનાભાઈ, પ્રકાશક, કદ ઉપર પ્રમાણે. બોર્ડનું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪.

શ્રી. નાનાભાઈએ મહાભારત અને રામાયણનાં પાત્રો આપી આપણા સાહિત્યમાં વિશિષ્ટ ફાળો આપ્યો છે અને આખું મહાભારત કે રામાયણ ન વાંચનારને પણ તેમાંનાં પાત્રોનો પરિચય સુલભ કરી આપ્યો છે. તદનુસાર આ પુસ્તકમાં રામાયણનાં પાત્રોમાં ફક્ત પાત્ર તરીકે શ્રીરામચંદ્રજીનું જીવન-કથાનક આપ્યું છે.

મય્યાદાપુરોત્તમ રામચંદ્રજીનો પરિચય આર્ષ હિંદુ સંતાનોને આપવાનો ન હોય. પરંતુ વિવિધ લેખકોએ પોતાને મળેલી-ગૂઠન દષ્ટિ વડે એ મહાતુભાવને જે દષ્ટિએ જોયા નીરખ્યા તે અંતરદષ્ટિ એ ચરિત્રના જુદા જુદા સર્જકો પોતાના વાચકોને આપે છે. તે જ પ્રમાણે શ્રી. નાનાભાઈ પણ એમની એવી વિશિષ્ટતા આ ચરિત્રમાં આપે છે. ભિન્ન ભિન્ન દષ્ટિએ વંચતા એ વિશ્વતિના જીવનને આ દષ્ટિએ પણ વાચકો જરૂર નીરખે.

પુસ્તકાલયો અવશ્ય વસાવી લે. મહાભારત અને રામાયણનાં આગળનાં પાત્રો પણ જેમણે હજી ન વસાવ્યાં હોય તેઓ આજે સંપૂર્ણ સત્વર વસાવી લે.

૧૧. જીવનસાથી—લેખક: શ્રી. કુંગરશી ધરમશી સંપદ, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર અમદાવાદ.

કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૦+૧૬, બોર્ડપટ્ટીનું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૧૨-૦. ૧૯૪૪

શ્રી. કુંગરશીભાઈને આપણા સાહિત્યક્ષેત્રના એક અગ્રગણ્ય લેખક તરીકે હવે ઓળખાવવા રહેતા નથી. આ પુસ્તકમાં એમણે સાગરનો સાહજનીર મુંદર સોદાગર, જગતશૈલ અને એવા જ બીજા આપણને આગળ વધેલા અને જીવનમાં સદુપયોગ કરનારા હિંદીઓનાં જીવનચરિત્રો આપેલાં છે. પહેલાં એ-ત્રણ ચરિત્રો જરા ઠીક પ્રેરણાપ્રદ હોઈને પાછળનાં કંઈક વધુપડતાં પ્રસંશાત્મક લાગે છે.

એકંદરે પુસ્તકમાંથી વાચકને કંઈ ને કંઈ પ્રેરણા તો જરૂર મળશે.

જીવનચરિત્રના પુસ્તક તરીકે પુસ્તકાલયો મુજબ વસાવે.

૧૨. પ્રભુતામાં પગલાં અને બીજી વાતો—સંપાદક: શ્રી. શકુન્ત રાવળ, પ્રકાશક: કે. કે. ચીતળીઆ, ૨૩, હમામ સ્ટ્રીટ, કોટ, સુળાઈ નં. ૧ સને ૧૯૪૪, દૈનિક ૮ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૦+૨૨૮, સચિત્ર આલ્બમનવાળું બોર્ડનું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૩-૧-૦

પ્રકાશકે નવીન શરૂ કરેલી નવનિર્મિત ગ્રંથમાળાનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. આમાં ૧૯ જુદા જુદા લેખકોની ૧૯ વાર્તાઓનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. ૨૧. શકુન્ત રાવળે ઉપરોક્ત ૧૯ લેખકો પાસેથી સમાજને સ્પર્શતી સામાજિક વાર્તાઓનું સંપાદન કર્યું છે. ૨૨. સાક્ષર શ્રી. નવલરામ ત્રિવેદીની “પ્રભુતામાં પગલાં” એ નામની પહેલી વાર્તા ઉપરથી મુખપૃષ્ઠ ઉપરનું નામ આપવામાં આવ્યું છે. એમાં રંજનલાલ વઘીલ પોતાની પત્ની પર ચીકાણ કુસમ, ગુણ-સુંદરી, વગેરેને પોતાના ઘરમાં પોતાની સ્ત્રી રળીઆતમાં જોવામાં નિષ્ફળ નીવડવાથી કેકારવની લીટીઓ ઉચ્ચારતા કેકારવની ચોપડી રળીઆતને મારે છે. એ સહનશીલ સ્ત્રી ગમ ખાઈ વહેલા ઉઠવાનું કારણ પૂછે છે. આખરે ચાલ જનાવી લાવવાનું કહેતાં રંજનલાલને રળીઆતનું રળીઆમણું સ્વરૂપ કલ્પનામાં આકાશમાં પૃથ્વી લાવે છે અને એની આંખ ઉઘડે છે અને ‘પડ્યું પાનું’ નિભાવી લે છે તે પ્રત્યક્ષ જતાવ્યું છે. ગિરજા મરી જાય છે. કેશવરામ કિસ્તામદ પર પ્રયોગ કરવામાં સફળ થાય છે પરંતુ તેના જ બાળકોમાં મરી જાય છે અને થોડા દિવસમાં ગિરજા પણ હેખકાઈ જઈ માંદી પડી મરી જાય છે. કેશવરામ સંન્યાસી થઈ જાય છે. ‘સુરભિ’માં પ્રણયકિરસો છે. સૂર્યકાન્ત સુરભિ ઉપર અતુરકત છે. સુરભિ ઉત્તેજન જાણે અનપ્રયે આપે છે. પરંતુ સૂર્યકાન્ત એક વાર અણુઘટતી છૂટ લે છે તેથી સુરભિ ગુસ્સે થાય છે. પતિને બધી વાત કરવા નિશ્ચય કરે છે. એટલામાં એક પત્ર આવે છે તેથી ગમરાઈ જાય છે એટલામાં પતિ આવતાં તેની વાતચીત પરથી વસ્તુસ્થિતિ પામી જઈ પોતાનો વિચાર પડતો મૂકે છે અને પછી સ્ત્રીની રીત પ્રમાણે તેને મનાવી લે છે—‘કવિતાના પ્રદેશ’માં પૈસાદાર લોકો ગરીબોને મોતીમિક્સથી પ્રથમ રિઝાતી ખરી વખતે કેવા છૂટી પડે છે તે ચીમનલાલની રીતમાત અને એના વર્તન ઉપરથી જતાવ્યું છે. ‘કલંકિની’માં મંદિરના પૂજારીઓ કેવા ધનના પૂજારી અને વિપયાસકત હોય છે તે મંછીના દષ્ટાન્ત પરથી સિદ્ધ થયું છે. સત્ય નારાયણની કથામાં પતિ તથા પતિ સ્ત્રીની લીધેલા અસંતોષની લીધે કેવું કુખ્ય ઉત્પન્ન કરે છે અને સારા પાડોશીની સહાનુજ્ઞતાથી પોતાની ભૂલ સમજી કેવાં એક-રાગી બની જાય છે તે દર્શાવ્યું છે. ‘ગોદીની ઉંઘમાં’ શેઠ લોકોને ત્યાં કામ કરતાં પુરોયા તથા બાળકો શેઠની સાયબીથી અંજાઈ કેવી કેવી આશાઓ બાંધે છે અને આખરે સત્યનું બાન થતાં પોતાની સ્થિતિમાં જ મુખ્ય માનતાં થઈ જાય છે તે ગોદાવરીના પાત્રથી સમજાય છે. ‘કંકુમાં’ વૈશ્ય લોકો પૈસાના જોરે ગરજી લોકોની આજર કેવી રીતે લે છે તે મહુક-ચંદ અને કંકુની વાતથી જતાવ્યું છે. આખરે કંકુને ગમે તેની જોડે પરણવાનો વખત આવે છે. શેઠ લોકોને ‘મિનજ’ બહુ વિચિત્ર હોય છે અને ત્યાંજ મિનજનાં દર્શન થાય છે. ‘જેસલ જગનો ચોરટો’માં જેસલ તોરણ, થોડી અને તરવાર માટે મહેણાંથી જઈ મળવે છે અને તોરણના સતિત્વની પરીક્ષા નાવડીમાં થઈ તોરણને જેસલ કેવો નમી પડે છે તે જતાવ્યું છે. સાંસતિઓ કાઠી પાટણમાં પ્રભુભક્ત મનાતો તેનો આ વૈરાગ્ય અને ભક્તિનો પરચો આમાં છે. શિકારમાં કેટલી હિંમત તથા અગમચેતી રાખવી પડે છે તે ગોતના

મૃત્યુમાં જાણ્યું છે. ' મોટરખસની મુસાફરી 'માં સ્ત્રી પુરૂષો અનુભુતાં મળે છે અને પાછળથી જન્મે પરણે છે.

વાર્તાઓ બોધપ્રદ તથા આનંદ આપે એવી છે. ટૂંકી વાર્તાઓ હાલમાં બહુ લખાતી છે. થોડો વખત મગજને રોકવામાં બહુ ઉપયોગી છે. તેમાં પણ આમાં તો આરામ સાથે સંસારની વસમી વાટનાં દર્શન દ્વારા બોધ અપાયો છે, પુસ્તક વાંચવા જેવું છે. પુસ્તકાલયો વસાવે તો વાંધો નથી.

૧૩. વિશ્વપરિચય—કર્તા: શ્રી. રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, અનુવાદક: નગીનદાસ પારેખ પ્રકાશક: પી મદાયજંગલ પબ્લિશિંગ કંપની લિ. કોટ, મુંબઈ, કદ ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૩+૧૦૨; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦, રંગીન આચ્છાદનવાળું બોર્ડનું પૂઠું.

કવિવર ટાગોર જીવનભર કવિતા અને વિજ્ઞાનમાં રસ લઈ પુખ્ત વયે આ પુસ્તક લખી વિજ્ઞાનના પુસ્તકોની અછતમાં ભાત પાડી છે. એમાં પરમાણુશોષ, નક્ષત્રશોષ, સૌરજગત, ગ્રહશોષ, બૂટોષ વગેરેમાં શું છે તેમ જ દરેકની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ તે વિશે વિદ્વાનોના મતો સાથે પોતે વિજ્ઞાનનું જ્ઞાન ન હોય તેવાને પણ સમજાવ્યું પડે એવી સરળ ભાષામાં વિજ્ઞાનની ભાવના સાચવી શાસ્ત્રીય રીતે સૂર્ય, બુધ, મંગળ, શનિ, પૃથ્વી, તારાઓ વગેરે મહો, નક્ષત્રો તથા તારાઓ સંબંધી સૂક્ષ્મ માહિતી આપી છે. ભાષાંતર પણ સરળ છે. ગ. રા. પોપટલાલ ગો. શાહના નિવેદનમાં આવાં પુસ્તકો દ્વારા લોકોમાં વિજ્ઞાનનો પ્રચાર થઈ આપણે આપણી આસપાસના બંધુઓ અને પરિસ્થિતિથી તથા વાતાવરણથી અભિન થઈએ એમ ઇચ્છ્યું છે.

પ્રથમ કવિવર ટાગોર પોતાના મિત્ર શ્રી. સત્યેન્દ્રનાથ બસુને પુસ્તક અર્પણ કરતાં જાણ્યું છે કે પોતે વિજ્ઞાનની માહિતી બહુ ઓછી ધરાવે છે છતાં પિતાશ્રી તથા અન્ય સદ્ગુરુશ્રેણી ઉપદેશોથી એમને વિજ્ઞાનમાં રસ પડવા માંડ્યો અને પછી પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનાં પુસ્તકોમાંથી વાંચીને કાઢેલા તાજાં જ્ઞાન શ્વરૂપ આ પુસ્તક તૃદન સરળ તથા સાદી ભાષામાં અનભિજ્ઞો માટે જીવનની જરૂરીઆતો તથા પૃથ્વી, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર વગેરે સંબંધી માહિતી અત્રે બહુ સ્પષ્ટતાથી આપવામાં આવી છે. નજરે પડેલાં દરેક જગત સમજ લેવાથી તેમ જ આંખોને સદુપયોગ કરી મનન અને સતત ચિંતનથી આપણી આસપાસ શું ચાલી રહ્યું છે તે આપણે અનુભવી શકીએ છીએ. જો કે ગુજરાતી ભાષામાં આ પુસ્તકની પ્રથમાવૃત્તિ જ છે છતાં, અંગ્રેજીમાં એની પાંચ આવૃત્તિઓ અસાર મુદ્દીમાં છપાઈ ગઈ છે એ ઉપરથી પુસ્તકની ઉપયોગિતા નેમજ તેની લખવાની નૈવી સંબંધી અનુમાન થઈ ગઈ છે.

૧૪. વસંતવિલાસ—મૂળલેખક અનભિજ્ઞ. અનુવાદક: રંગનીકાન્ત મનુભાઈ બટ્ટ; પ્રકાશક: અનુવાદક પોતે, ૮૭૧, હજીરાની પોળ, આંકડીશેરી, અમદાવાદ. સન ૧૯૪૪, પ્રથમાવૃત્તિ; ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૨૪+૩૦; સચિત્ર કાગળનું સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક.

આ પ્રાકૃત મૂળ કાવ્ય માફ યુર્જર ભાષામાં છે. રા. રંગનીકાન્ત બટ્ટ એનો દોહરામાં

અનુવાદ કર્યો છે. દોહરાની ૨૪ માત્રા તેમ જ રોગાણ્તની પણ એટલી જ, છતાં તેખડે દોહરા જ અનુકૂળ ગણ્યા છે. એમાં મૂળ કવિ સંબંધી માહિતી મળતી નથી. આખા કાવ્યનો ૮૪ દોહરામાં સમાવેશ થયો છે. અનુવાદકે કેટલાક શબ્દો મૂળ પ્રાકૃતના પણ વાપર્યા છે એટલે છેડે ટિપ્પણીમાં એવા શબ્દોના અર્થ તેમ જ ખાસ સમંજાવવા જેવી ટૂંકોની સમજૂતી આપી પુસ્તકની ખુબી સમજવામાં ખૂબ મદદ કરી છે. એને કાગકાવ્ય પણ કહેલું છે. કારણ કે એમાં પ્રિયા પ્રિતમના વિયોગ તેમ જ યોગ વર્ણવ્યો છે અને તે પણ હેમંતનો અંત અને વસંતનું આવાગમન એ પ્રસંગથી શરૂઆત થાય છે. ૨૧. ઉમાશંકરે પોતાના. રસદર્શનમાં સુંદર રીતે શિષ્ટ કૃતિનું પ્રતિપાદન સમજાવ્યું છે, તેમ જ એમાં થોડી ઘણી એમને જણાયત્રી ઉણપો પણ બતાવી છે. ૨૨. ઉમાશંકરના મત પ્રમાણે આખા કાવ્યના ૮ ભાગ (ખંડો) પાડી શકાય. ૧. મંગળાચરણી. (૧) ૨. ભૂમિકા (૨-૫) ૩. વનકેલી-૧ (૬-૧૫); ૪. વનવર્ણન (૧૬-૩૫) ૫. વિરહિણી વેદના (૩૬-૫૦) ૬. વનકેલી-૨ (૫૧-૭૧) ૭. બ્રમર-ઉપાસન (૭૨-૮૩) ૮. ઉપસંહાર (૮૪)*

અનુવાદકે લખ્યા પ્રમાણે એમણે કેટલેક ઠેકાણે હંદો બંગ કર્યો છે, પણ સહેલુક-એટલે અંતરયમક જાળવવા માટે વસન્તઋતુની વનસંપત્તિ, નવપદ્મવથી લચી પડેલા અંશો-કના કૂલયુગ્ધો, મ્હોરનાં ઝૂમખાંથી ડોસતા આંખા, વસંતની બસી જાળવતી કોકિલા અને પ્રિયતમની રાફ જોતી વિરહિણી નાચિકા વગેરે કાવ્ય કાવ્યનાં સજ્જો 'વસન્ત-વિલાસ'માં જોવામાં આવે છે. માટે જ એને કાગ કાવ્ય પણ કહ્યું છે. મૂળ કાવ્ય ૭૨ કડીનું ૩૬ કડીમાં વસન્તની વનગ્રીક્ષાનું અને બીજી ૩૬ માં મુખ્યત્વે પુરુષોના વિયોગ-યોગનું ગાન છે. બાકીમાં 'કવિનું' સંગીત વિસંવાદરહિત વસન્તવિલાસ હવે સ્પૂરશે એવી શક્તતાના રાફ ઉપર આવીને પૂર્ણાહુતિ પામે છે. રચના સુસ્થિષ્ટ છે. કાવ્યની કંપના અને મૂર્તિવિધાન બહુ સરળ છે. કાવ્યના વિવિધ અંશોની એકતા પૂરેપૂરી નજરે પડે છે. આખું કાવ્ય માનુષ્યાપામાં એક અને અખંડ કૃતિ તરીકે દર્શિગાયર થાય છે.

કાવ્ય સરળ અને વાંચવા લાયક છે. વાંચતાં કંટાળો આવે તેવું નથી.

કર્યા પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. આવાં પ્રાચીન-કવિઓનાં કાવ્યો વિના એવાં પુસ્તકાલય શોભે નહિ. માત્ર દિમ્ભ જરા વિશેષ લાગે છે. પરંતુ આ સમય વેતારાં કાવ્ય છે.

ના. ચં. દીવાનજી

સામયિકો

કહાની—વર્ષ ૧, અંક ૧. તંત્રી અને પ્રકાશક શ્રી. શાંતિલાલ છોટાલાલ પારેખ, સરસ્વતી ગ્રેસ, બાવનગર, વાપિંગ લવાજમ રૂ. પાંચ.

બાવનગરના સરસ્વતી છાપખાના તરફથી વિવિધ વાર્તાઓની વાનગીઓ આપતું આ માસિક જીન માસથી પ્રકટ થવા માંડ્યું છે. એમાં આપણા સાહિત્યના આગેવાન નવલકાનવેશોએ પોતાની વાર્તાપ્રસાદી આપી છે. માસિકનું છાપકામ-ગ્રેટઅપ આકર્ષક હોઇને એમાંની વાર્તાઓ, વાર્તાઓના રસિયાઓને આનંદપ્રદ નીવડે તેવી છે; તેમજ નવરાગને

* કોસના અંક દોહરાના છે.

વખને ના કંઈ પશુ વાચનાની જિજ્ઞાસા જાગતા આ એક હાથમા લઈ વાચના માડતા જગ્યા નિગરા નહિ થવું પડે આખોય એક, એકાદ વાર્તાપુસ્તિકા જેવો થયો હોઈને મુસાફરોના એક મિનની ગજ્જ સારે તેવો છે વાર્તાસાહિત્યમા આ માસિક સારો ફાળો નોધાવશે એવી આશા, આ પહેલો એક જેતા જરૂરે અસ્થાને નથી લાગતી સચાનકોને અમે સદ્ગતા ઇચ્છીએ છીએ

કટયાણુ (ત્રૈમાસિક)—સપાદક શ્રી મોમયદ ડી. શાહ, પ્રકાશક શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મડળ, મહેસાણા (ઉ ગુજરાત) વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭-૦-૦ (પોસ્ટેજ સહિત).

જૈન સંસ્કૃતિ અને ધાર્મિક પ્રચારના સદુદ્દેશથી આ પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવામા આવી હોય તેમ જણાવ છે. મહેસાણાના શ્રી. જૈન શ્રેયસ્કર મડળ તરફથી એતદેશીન જે પ્રકાશનપ્રવૃત્તિ હાથ ધરવામા આવી છે તેનું આ ત્રૈમાસિક પશુ એક અગમ્ય છે. એમા જૈન ધર્મના વિદ્વાન લેખકોના લેખો હોઈને કેટલાક તો જૈનેતરોને પશુ જ્ઞાન સાથે એ ધર્મની સંસ્કૃતિદર્શક સારી માહિતી પશુ મળે તેમ છે દા ત “ શાસ્ત્રીય શિપવિદ્યા ” શીર્ષક લેખ એ જ કક્ષાને કહી શકાય ઉપગત યાના-પ્રસાસને લગતા અને અન્ય લેખો પશુ આ ત્રૈમાસિકમા છે. કેમી કદના બસો પૂછોના આ એકમા મનનીય વાચન સભર ભરેલું હોઈને વાચકને તેમાથી સસ્કાર-પોષક સાહિત્ય જરૂર મળી આવશે જૈન ધર્મના અભ્યાસીઓ અને ધાર્મિકોને એ જરૂર ગમશે.

બાલજીવન—બાળ.અ —ત્રી શ્રી રમણનાન નાનાનાન શાહ, બાલજીવન કાર્યોલમ, વડોરા વાર્ષિક લવાજમ વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ત્રણ.

આપણા બાલમાસિકોએ અનાજ નવાર મુઠાક વિશિષ્ટ એકો પોતાના બાળવાચકો સમક્ષ ધરવાની જે પઠિપાત્રી શરૂ કરી છે તેને શ્રી “ બાલજીવન ”ના તત્તોએ પશુ અપનાવેલી છે તન્મુસાર આ ખાસ બાળક એક તૈયાર કરવામા આવ્યો છે. એના સપા નથી માડીને એની અદરના સળા તેઓ અને ચિત્રો પશુ-સુદ્ધા બાલસંકોના હાથે તૈયાર થયેના અપાયા છે

બાલસાહિત્યમા ઉપયુક્ત કારોનયના કેટલાક પ્રકારોએ સારો ફાળો નોધાવેલો છે તેમા અત્રી પરિપત્રી તેને વધુ જોય મળે છે બાળકો આ એક જેમ જન્ય અને પોતે પશુ એમાના લેખકોની જેમ વધક નીતન સર્જન કરવાની પ્રેરણા મેળવે, એમ ઇચ્છીએ.

નનસર્જન—ગાંધી ગ્રામ એક-ત્રી અને પ્રકાશક શ્રી. માધવાણી, ઉપા પ્રિન્ટરી, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુમ્બઇ,

આ “ નનસર્જન ” માસિક સહ થયું ત્યાંથી જ એણે આપણા સામયિકોમા એક નીતન ભાત પાડતા માસિક તર્ગે લાગ્યું હતું. એમા અવાગનવાગ આપણા પત્રકાગ વ્યવ-સાથી તેઓ તેમ જ અન્ય શિષ્ટ માહરોના લેખો આવતા હતા

આ અડમા ગાંધીજીના જૂઠ્ઠાનિવાસ દરમિયાનના વિવિધ કનમે લખાયેલા સંબંધચિત્રો, પ્રગમકથાઓ તેમજ કા પના ળીઓ પશુ અપાઇ છે. આ એક જગ્યા પશુ વાચીએ ત્યારે, ગાંધીજીના જૂઠ્ઠાનિવાસની યા ગીતી તાજ કગવે તેવો તૈયાર થયો છે.

આરો પ્રા ગિરિ એક પ્રગટ કરવા માટે અપા અને વન્યારાદ

૧ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય અમદાવાદનાં

૧ કલ્યાણમયી—લેખક: શ્રી. કુંગરસી ધરમસી સંપદ; મૂલ્ય રૂ. એક

૨ આત્મરામાયણ—લેખક: વૈદ્ય કરુણાશંકર મૂળજી, બાબુડાવાળા; મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦

૩ સં. ૨૦૦૨ નું પંચાંગ—સંપાદક: શ્રી. હિમતરામ મ. જાની; મૂલ્ય રૂ. ૦-૬-૦

૨ આર. આર. શેઠની કંપની-સુખધનાં પુસ્તકો

૪ રામચંદ્ર—લેખક: શ્રી. નાનાભાઈ, મૂલ્ય રૂ. અડી

૫ મૂળાળી મા—લેખક: શ્રી. ગિરીશ ભટ્ટ, મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦

૩ એન. એમ. ઠક્કરની કંપની-સુખધ તરફથી

૬ ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગ—મૂળલેખક: મિસિસ પોતોક, અનુવાદક: શ્રી. ચંદ્રસેનકર પ્રાણીશંકર શુક્લ, મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

૪ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ તરફનાં પુસ્તકો

૭ કલ્યાણી (નવી આવૃત્તિ)—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

૮ બા—સંપાદક: શ્રી. ધીરજીલાલ ધનજીભાઈ શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

૫ અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૯ કયારે છૂટશે ?—લેખક: શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોસ્તી, પ્રકાશક. કિતાબઘર-શુભકોટ, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૧૦ પ્રેમ અને પૂજા—ખંડ ૧-૨. લેખક: શ્રી. “ દર્શક ” પ્રકાશક: આદર્શ પુસ્તક મંડાર, ભદ્ર, અમદાવાદ. મૂલ્ય અનુક્રમે રૂ. ૨-૬-૦ અને રૂ. ૨-૧૦-૦

૧૧ ચૂડાભાણું આખ્યાન—સંપાદક: શ્રી. વિષ્ણુદેવ સકલેશ્વર પંડિત, પ્રકાશક: રામ-જી સેવા સંમિતિ, અમદાવાદ, મૂલ્ય લખ્યું નથી.

૧૨ દેખાણુર ચિકિત્સા—અનુવાદક: શ્રી. વૈદ્યરાજ બહાદુરસિંહ ખુસાલસિંહ જાગીરદાર. પ્રકાશક: લેખક પોતે, મુ. નવસારી, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

૧૩ ધન્યજીવન—ખંડ ૧-૨-૩, સંપાદક: મુનિરાજ શ્રી. કનકવિજયજી, પ્રકાશક: જૈન સ્વાધ્યય મંડળ, મહેસાણા, મૂલ્ય ૧-૩-૦

૧૪ મરઘાં ઉછરે—લેખક અને પ્રકાશક: જમશેદ જહાંગીરજી સાગર, મુ. અનાવલ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પ્રગરદાર પ્રાત તથા માનદ મહાન પ્રચારકોએ નીચેના ગ્રંથોની મુદત લઈ ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાઓની સંખ્યાઓ તપાસી છે અને દક્ષતરી કામની અન્યથા દૂર કરી તથા વર્ગીકરણ વગેરેની કામગીરી અગતી તત્સબધી જરૂરી મૂચના-સમજૂત આપી છે તેમ જ પુસ્તકાલય વગરના શાળાઓમાં ગામોએ પુસ્તકાલય ખોલના સબધી આસ્થક પ્રચારકાય ક્યું છે —

૧ પટોદરા-નવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનભાઈ મધુરભાઈ પટેલ-માહે એ માસમાં ગણુદેવી મહાલનાં—(૧) બાહ્યા, (૨) દેસગ, (૩) તળોદ કળિયા, (૪) વડોદી, (૫) દેવસર, (૬) દેવયા, (૭) તળિયાગ, (૮) ધકનાડા, (૯) નાદરખા, (૧૦) કેસમી, (૧૧) અબેટા, (૧૨) તોલ્લુગામ, (૧૩) વડસાગન, (૧૪) પાટી, (૧૫) ધનોરો (૧૬) પાથરી, (૧૭) અજરાઈ, (૧૮) ખખવાડા, (૧૯) સોનવાડી, (૨૦) માણેકપુર, (૨૧) ગડત માહે જીન માસમાં પલસાણા મહાલના—(૧) ગામેનુ (૨) ઊમરાખ, (૩) અન્ત ન (૪) ધામડોદપુલા (૫) ખરવાસા (૬) શાગસડી, (૭) સોયાણી, (૮) વણેસા પીસાદ, (૯) ધામડોદ એના, (૧૦) એના, (૧૧) તુડી, (૧૨) ગગાધરા, (૧૩) ગાગપુર (૧૪) દમ્તાન, (૧૫) અયમાગ, (૧૬) તાતીયેયા, (૧૭) સાટી, (૧૮) નેગવા, (૧૯) કડોદરા, (૨૦) અગાની, (૨૧) હરિપુગ, (૨૨) નિયોળ કામગીરી દિન ૨૪.

૨ મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. ભાગાંકર ટી. ઠાકર-માહે એ માસમાં-અમરેલી મહાલનાં—(૧) જેસિંગપુગ, (૨) કેરીઆયાડ, (૩) માળીયા, (૪) વાળીઆ, (૫) બામાપુર, (૬) તગ્વડા વા (૭) સાગ્યાનદ, (૮) દેવરાગા, (૯) ચાડીઆ, (૧૦) મોટા બડાગીઆ, (૧૧) મોનાગીઆ, ધારી મહાલનાં (૧૨) અમૃતપુરા વા. (૧૩) ઝગ (૧૪) સરગીઆ, (૧૫) ખીયા, (૧૬) દેવળા, (૧૭) ગોવિંદપુર, (૧૮) કુમડા, (૧૯) દનખાણીઆ, (૨૦) ભાડેગ, (૨૧) બનગામ, (૨૨) કમી, (૨૩) કેગા, (૨૪) પાણીયા, (૨૫) ચવાના-ઓપ વર્ગમાં વ્યાખ્યાનો આપના કામગીરી દિન ૨૮.

૩. ચાણુઆ મહાલ માનદ પ્રચારક રા. નેરાભાઈ ભલનામ પટેલ-માહે એપ્રિલમાં—(૧) જલપુર

૪ ચાણુઆ મહાલ માનદ પ્રચારક રા. કરુણાશંકર મોહનલાલ વ્યાસ-માહે ડિસેમ્બરમાં (૧) કાગી અને માહે એપ્રિલમાં (૨) બરીઅ

૫. ધારી મહાલ માનદ પ્રચારક ગ. નજલાલ ન. મહેતા-માહે મે-જુનમાં—(૫) ભાડેગ, (૨) બનગામ, (૩) વીરપુર.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર મુધારી તેના તથા જે મૂચના-સમજૂત આપી હોય તેના ચોખ્ખી રીતે અમલ કરના જે તે મની બદલોને ખાસ બવામલ છે

તા. નં. ચોક્કસી

સહમની, વ. ગ. પુ મડા

વ. રા. પુ. મંડળ

સરકારમદદ માટે નવી મંજૂરી—શ્રીમંત સરકારે કૃપાવંત થઇ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને સરકાર મદદ આપવાની નીતિ સન ૧૯૨૯-૩૦ થી અમલમાં મૂકી હોઇ તેને પાંચ પાંચ વર્ષે નવેસર બહાલી આપવાનું ધોરણ સ્વીકાર્યું છે. તે મુજબની છેલ્લી મંજૂરી ચાલુ સાત આખરે પૂરી થતી હોવાથી નવેસર મંજૂરી મળવા તેમજ મદદની રકમમાં વધારો કરી આપવા માટે મંડળે અરજી પેશ કરેલી. તેના નિકાલમાં શ્રીમંત સરકારે કૃપાવંત થઇને સન ૧૯૪૪-૪૫ થી સન ૧૯૪૮-૪૯ સુધીનાં પાંચ વર્ષ માટે રૂ. ૧૨૦૦) ની ગ્રાન્ટ અસલ મુજબ ચાલુ રાખવાનું હું. નં. ૭૬-૧૬ તા. ૨૭-૪-૪૪ થી ફરમાવ્યું છે.

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયને ભેટ—સ્વ. રા. બ. ગોવિંદભાઈ દા. દેસાઈ સાહેબે તેમના જીવનના મોટા ભાગ દરમિયાન, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ખૂબ ખૂબ સહાયક થયા હતા; અને અમે, અમારા ગયા અંકમાં જણાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે, તેઓશ્રીએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવામાં સારી સહાય કરેલી. તેમની યાદગીરી વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં મૂકવા માટે તેમના સુપુત્રે તરફથી કેટલાંક પુસ્તકો સંહિતનું એક કળાટ ભેટ આપવામાં આવ્યું છે. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં જનારાઓને સ્વર્ગસ્થની યાદગીરી તાજ કરાવવાની તક આપવા માટે તેઓશ્રીના સુપુત્રેને અમારા અભિનંદન.

ઉદાર દાન—(૧) સાર્વજનિક પુસ્તકાલય-કહેાડા, તા. સિદ્ધપુરને સદર પુસ્તકાલયનું મકાન બંધાવવાના ફાળામાં ત્યાંના જ વતની રા. હરખચંદ ખુરાસચંદ તરફથી રૂ. ૧૨૦૧)ની ઉદાર દેણગી આપવામાં આવી છે.

(૨) સાર્વજનિક પુસ્તકાલય જંગરાલ તા. પાટણને ત્યાંના જ વતની શ્રી. ત્રિકમભાઈ બળવંતભાઈ તથા જીવજીલાલ ધર્મવિરભાઈ બળવંતભાઈ તરફથી તેઓશ્રીનાં સ્વ. માતૃશ્રીના સ્મરણાર્થે પુસ્તકાલયના મકાન માટે રૂ. ૧૦૦૦) તથા તેના કાપડ રૂ. ૫૦૦) આપવાનું વચન મળ્યું છે.

જૂથ-મદદાલ મંડળોના મંત્રીઓને—બંધારણ મુજબ જૂથ તથા મદદાલ મંડળોની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ માસમાં ભરવાની હોઇ તે બદલ ચાલુ અંકમાં જરૂરી માર્ગદર્શન કરાવતી બહેરાત અન્યત્ર જણાઇ છે. તેના મનુકુર ધ્યાનમાં લઇને સભાઓ માટેની તૈયારીઓ સવેળા કરી દેવાની જૂથ તેમજ મદદાલ મંડળોના મંત્રીઓને બલામણુ કરીએ છીએ.

—મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૫ તા. ૫-૧-૪૪ (પુસ્તકાલય અંક જન. '૪૪) માં જણાવ્યા પ્રમાણે બુદ્ધિપ્રકાશ અને સુ. વ. સો. નાં ભેટપુસ્તકો મોકલવાના પોસ્ટેજના રૂ. ૧-૮-૦-૦ ને તે સમાસદ પુસ્તકાલય પાસેથી લેવા ફરેલું. પાછળથી એક પુસ્તક વધુ મોકલવાનું ફરેલું તેના રૂ. ૦-૪-૦ તથા મંડળના મહેનતાણાના રૂ. ૦-૧-૦ મળી કુલ રૂ. ૧-૧૩-૦ સોસાયટીના સમાસદ પુસ્તકાલય પાસેથી તેમના ચાલુ સાતના હિસાબમાંથી પુ. સ. સ. મંડળે જમૂલ કરેલા છે. તે એ બાબત વધુ પૂછપરછને હવે અવકાશ રહેતો નથી.

જાહેરાત નં. ૪/સન ૪૩-૪૪

વિષય:—જૂથ પુસ્તકાલય મંડળોએ વાર્ષિક સભા ભરના બાબત

પુસ્તકાલય ખાતાના વટકુકમ નં. ૧૨ તા. ૮-૩-૩૦ થી રાજ્યનાં દરેક જૂથ પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારે ભરવાનું હતું છે તે સુજ્ઞ સન ૧૯૪૪-૪૫ ની નૂતન સાક્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ '૪૪ ના પહેલા રવિવારે તા. ૧-૮-૪૪ ના રોજે ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામો કરવાનું રાજ્યના દરેક જૂથ પુ. મંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે.

આ સભામાં, જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયો, વાચનાલયોના મંત્રીઓએ અવવાનું હોઈ, જૂથ મંત્રીએ સભાની તારીખના ચાર-પાંચ દિવસ અગાઉ, પોતાના જૂથના જે તે પુસ્તકાલય-વાચનાલયના મંત્રીઓને સદર તારીખે સભામાં આવવાનું આમંત્રણ મોકલી આપવું. જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયોનાં પૂરી થયેલી સાધનાં વાર્ષિક નિવેદન તથા નવાં સાધનું જાહેર તમામ મંત્રી ભાષ્યોએ એકઠા થઈને આજ સભામાં ભરવાનાં હોવાથી તેને લગતા સાધનિક કામો તથા બીજી જરૂરી હકીકત પણ સાથે લેતા આવવાનું દરેકને ખાસ સૂચવવું.

આ સભામાં નીચેનાં કામો કરવાની ખાસ ભલામણ છે:—

- ૧ જૂથમાંના દરેક પુસ્તકાલયે પોતાનું વાર્ષિક નિવેદન પોતાનાં પચ્ચેા ઉપરથી તૈયાર કરવું;
- ૨ સન ૧૯૪૦-૪૧ ના જુલાઈ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના નં. ૨૮ માં જણાવ્યા પ્રમાણે (સહકારના ધોરણે જાહેર બનાવવાની યોજના) દરેક પોતાના પુસ્તકાલયનાં જાહેર બનાવવાં;
- ૩ મદાય પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે એ પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી અને મદાય પુ. મંડળને તે નામોની ખચર આપવી;
- ૪ આ સિવાય (૧) જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલય વિનાનાં યાજ્ઞાવાળાં ગામેએ પુસ્તકાલયની ઉપયોગી સંસ્થા ઉદ્ધાપના (૨) જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસ કરવા તથા (૩) મદાય અને રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી યોજાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓનો લાભ લેવા લેવડાવવા તથા ગામેગામ વાચકમંડળો રચાવવા વગેરે જાણતોના પ્રશ્નો પણ વિચારવા.

આ સભાના અહેતાલની હાજર રહેલા મંત્રીભાષ્યોનાં નામ ગામ સાથેની એકેક નકલ મદાય પુ. મંડળ, પ્રાંત પુ. મંડળ અને રાજ્ય પુ. મંડળ એ દરેક તરફ સભા ભરાઈ ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક જૂથ મંડળના મંત્રીએ ખાસ મોકલી આપવી.

વસો,
તા. ૪-૭-૪૪ }
૩૦૦]

રામભાઈ ડા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૫ / સન ૪૩-૪૪

વિષય:—મહાલ પુ. મંડળોએ વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા ભરવા બાબત

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૪/ તા. ૮-૭-૩૦ થી રાજ્યના દરેક મહાલ પુ. મંડળની વ્યવસ્થાપક સભા દર વર્ષે ઓગસ્ટના ત્રીજા રવિવારે ભરવાનું હયું છે. તે મુજબ સન ૪૪-૪૫ ના નૂતન વર્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ '૪૪ના ત્રીજા રોવવારે તા. ૨૦-૮-૪૪ એ, પોતપોતાના મહાલની અનુકૂળ પડતા સ્થળે ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામેા કરવાનું, રાજ્યના દરેક મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે.

જે તે મહાલનું મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ, જે તે મહાલનાં જૂથમંડળોએ પોતાની નૂતન વર્ષની વાર્ષિક સભામાં ચૂંટણી બબ્બે પ્રતિનિધિઓનું અને જે જૂથમંડળ તરફથી નવા વર્ષના પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યાં હોય તે પ્રતિનિધિઓને, સભાની તારીખના એક અઠવાડીયા અગાઉ સભાની તારીખ, સ્થળ, ટાઇમ તથા કરવાનાં કામેાની યાદી સહિત એક આમંત્રણપત્રિકા મહાલ મંડળના મંત્રીએ મોકલવી. જે જૂથમંડળ તરફથી પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યાં ન હોય ત્યાં તે જૂથમંડળના મંત્રી તરફ આમંત્રણ મોકલવું અને એમાં જે પ્રતિનિધિઓને ચૂંટીને મોકલવા જણાવવું.

આ સભામાં દરેક મહાલ મંડળે નીચેનાં કામેા ખાસ કરવાનાં છે:—

- ૧ મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીએ 'રજૂ કરેલાં પૂરી થયેલી સાક્ષનાં નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવા.
- ૨ જૂથમંડળો તરફથી ચૂંટાઈ આવેલા પ્રતિનિધિઓમાંથી જ એક પ્રમુખ તથા મંત્રીની ચૂંટણી કરવી.
- ૩ પ્રાંત પુ. મંડળ માટે, કરજા પુસ્તકાલયોમાંથી એક અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી એક એમ જે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી, અને તે નામેા, પ્રાંત મંડળ તરફ સમયસર મોકલી આપવાની મંત્રીને સત્તા આપવી.
- ૪ નવા વર્ષમાં મહાલે કરવા લેગેાં કામેોની વિચારણા કરી કાર્યક્રમ મોકલવેા તથા તે માટેનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવું.

ટીપ:—નવા વર્ષના કાર્યક્રમમાં નીચેના પ્રશ્નો ખાસ વિચારવા:—

- ૧ મહાલ પૂરતી શિ. વા. ની પરીક્ષા લેવા બાબત; ૨ શાળાવાળાં બાકી રહેલાં કામેોએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની તજવીજ કરવા બાબત; ૩ મહાલનું દરેક પુસ્તકાલય નવીન વર્ષનું અંદાજ બનાવે તથા પૂરી થયેલી સાક્ષનાં નિવેદન ઠરેલી મુદતમાં મોકલી આપે તેવી તજવીજ રાખવા બાબત; ૪ મહાલ માટે માનદ પ્રચારક વા આવેલાં પુસ્તકાલયોને અરસપરસ

સહકાર સાધી સહકારના ધોરણે અંદાજપત્રો બનાવવા બાબત; તથા ૧ રાત્રી પુ. મંડળ તરફથી યોગ્યતા પરીક્ષાનો તેમ જ શિક્ષણવર્ગોનો લાભ લેવા-લેવરાવવા બાબત. વગેરે વગેરે.

આ સમાના કામકામના અહેવાલની સમાપ્તિ હાજર રહેલોઓનાં નામ તથા વિસાળ સાથેની વાર્ષિક નિવેદનની એક નકલ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ તરફ અને એક નકલ રાત્રી પુ. મંડળ તરફ સમા બરાબ ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક મંડળે ખાસ મોકલી આપવી.

તા. ૩.—ઉપર જણાવેલી તારીખે, કારમ (પાંચ પ્રતિનિધિઓની હાજરીનું) ન થવાના કારણે સમાનું કામ મુલતવી રહે અમર કોષ કારણસર તે દિવસે સમા જ બોલાવવાનું મોકલે રાખવામાં આવે તો તે પછીના રવિવારે તો સમા જરૂર બરતી.

વસો,
તા. ૪-૭-૪૪ }

રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા રાત્રી પુસ્તકાલય મંડળ

વડોદરા રાત્રી પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૬ / સન ૪૩-૪૪

વિષય—જૂથ, મહાલ તથા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળોએ દફતરમાં ક્યાં ક્યાં પત્રો રાખવાં તે બાબત.

ઉપર જણાવેલા મંડળોએ દફતરમાં ક્યાં ક્યાં પત્રો રાખવાં, તે આજ મુધીમાં હાવાનું નહિ હોવાથી; તે હાવતી જરૂર, રાત્રી પ્રચારકની ફેરવણી દરમ્યાન ખાસ જણાયાથી નીચે પ્રમાણેનાં પત્રો, જે તે મંડળે રાખવાનું નક્કી કરવામાં આવે છે. તો તમા વર્ગથી જે તે મંડળે પ્રમાણે પત્રો રાખી તેનો ઉપયોગ કરવાનું ચૂકતો નહિ એવી આજ રાખવામાં આવે છે.

જૂથ પુસ્તકાલય મંડળ

(૧) હરાલ જૂથ, (૨) પરચુરણ કાર્મલ, (૩) બારનીશી, (૪) ટપાલ જૂથ.

મહાલ પુ. મંડળ

(૧) હરાલ જૂથ, (૨) પરચુરણ કાર્મલ, (૩) વિસાળી કાર્મલ, (૪) બારનીશી, (૫) રોગભેગ, (૬) ખાતાલકી, (૭) ઝોડીટ જૂથ, (૮) ચૂચના જૂથ, (૯) વિઝિટ જૂથ, (૧૦) ટપાલ જૂથ,

પ્રાંત પુ. મંડળ

(૧) હરાલ જૂથ, (૨) પરચુરણ કાર્મલ, (૩) વિસાળી કાર્મલ, (૪) બારનીશી, (૫) રોગભેગ, (૬) ખાતાલકી, (૭) ઝોડીટ જૂથ, (૮) ચૂચના જૂથ, (૯) વિઝિટ જૂથ, (૧૦) ટપાલ જૂથ.

ઉપરનાં પત્રો કેટલી મુદત રાખવાં તે માટે, પુસ્તકાલય ખાતાએ (વ. દ. નં. ૬ ૩૮-૩૯) થી રાખવાનાં સા. પુ. નાં દફતર માટે જે ધોરણ હાવાનું છે તે ધોરણ આ પત્રોને પણ લાગુ છે એમ સમજવું.

વસો,
૪-૭-૪૪ }

રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા રાત્રી પુસ્તકાલય મંડળ

આમાર્ચિત્ત દોહન

દિલના દીવડાઓ હોલવશે નહિ.

જગતના એક છગરનન દોસ્તે કહ્યું:

હું મરી જાઉં ત્યારે મારી ખાંખી પર આટલું જ લખજો: “ માફ કરજો, તમને દેવા હું બિલો યદ્ય શકતો નથી. ”

આ શબ્દો સમજાવે છે: એ આદમીનો માનવસહચાર માટેનો શોખ. એ સમજાવે છે: માનવી જેનાથી હિજળાં છે એવા વિનયનો શોખ.

દોસ્તી વિષે આજ સુધીમાં ઘણું લખાઈ ગયું છે. તોયે દોસ્તી એક એવી વસ્તુ છે કે શબ્દોને પણ એની વાત કરતાં યાક લાગતો નથી.

છવનમાં ખીન માનવીના સહચાર માટે હિત્સાહ રાખવો એ પણ એક પ્રકારની દોસ્તી માટેની ઉત્તમ સામગ્રી છે.

છવતો માણસ ખીન છવતા માણસ માટે આવી લાગણી રાખે એ હજુ સમજાય તેવી વાત છે, પણ તમારે તમારા કામ સાથે પણ દોસ્તી રાખવી જોઈએ. તમારું કામ એ તમારો છવતો જાગતો મિત્ર હોય એવી રીતે તમારે એની સાથે હાથ મિલાવવા જોઈએ.

કામ સાથે તમે જેટલી વધુ દિલ્લગી રાખો છો એટલો તમને લાભ થાય છે; માત્ર આર્થિક લાભ જ નહિ, તમારી માનસિક શક્તિ વિકાસ પામે છે. કપરી પણ બિતરી પડે તો બિલા રહેવાની તાકાદ તમારામાં આવે છે.

એક કુટુંબમાં અંદર અંદર ઝઘડાઓ ચાલતા હતા. વારેવારે અદાલતમાં જવા માટેનો ડારો દેવામાં આવતો હતો. હિરેરાટ આકાર લેતો હતો અને ન બોલવા લેવા શબ્દો એકબીજા પર એકબીજાના હતા.

આવી હાલત કુટુંબની હતી; પણ એમાંનો એક ભાઈ આ વિષયવસ્તી અલગ રહી શક્યો હતો.

ઝઘડો પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યો ત્યારે એ જાણને બીજા ભાઈઓએ કહ્યું:

“ કેમ, તને કાન છે કે નહિ ? આંખ છે કે નહિ ? અક્ષર છે કે નહિ ? લાગણી છે કે નહિ ? વ્યવહારનું જ્ઞાન છે કે નહિ ? ”

ઝઘડાથી દૂર રહેનારા ભાઈએ આત્મેથી જવાબ આપ્યો:

“ મારે કાન જરૂર છે, પણ એ કાન પર હું મારા કામનો જ અવાજ સાંભળું છું; મારે આંખ છે, એ આંખની અંદર હું મારી ચોજનાના અક્ષરો જ બીડું છું; મારે અક્ષર છે, એનો ઉપયોગ હું મારી પ્રગતિ માટે કરું છું; મારામાં લાગણી છે, પણ વફાઈ કરવા માટે જ હું એ લાગણીને કામે લગાડતો નથી. એ લાગણી પણ મેં તો મારી પ્રવૃત્તિની આસપાસ જ પાયરી દીધી છે. વ્યવહારનું જ્ઞાન મારામાં છે કે નહિ એની મને બહુ જાણ નથી, પણ કુટુંબની અંદર ક્યારેય ઝઘડો ન કરવો એટલું જ્ઞાન મારામાં છે. ”

એ ભાઈની બેઠીની અસર એ કાચે કોઈને થઈ નહિ, પણ કલાકો ગયા, રાત ગઈ અને ધીરે ધીરે એ ભાઈની વાણીએ કુટુંબના માણસોના મનમાં રૂપ લેવા માંડ્યું.

અને એક દિવસ એવો આવ્યો કે એ ભાઈની જીવન પ્રત્યેની વલણ સધુએ સ્વીકારી. કળિયો કરવો હોય તો ઓછા ફાટતા સંલોગો સાથે કરવો જોઈએ અને એ પણ મૂંઝા રહીને, સંલોગોનો સામનો કરીને.

ખરી રીતે માનવીને જીવનમાં એટલો એટલો સમય પોતાને માટે મળે છે કે એ સમયની એણે બરાબર વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ.

વ્યવસ્થાની લાગણી જેવી લાગણીને પણ સિદ્ધ પાળનાં આપડી જાય છે.

કામ ઉપરાંત તમને સાહિત્ય કલા અને બીજા શોખો સાથે પણ દિલગી હોવી જોઈએ. એમ હોયું એટલા માટે જરૂરી છે કે તમારી મગજની બારીની અંદર જગતની શુભાશી દવા દોડી આવે.

સંગીતની કલાએ કંઈકનાં કાગળની કળતર ઉતારી છે, પીંછીના રંગોએ કંઈક બગતી આંખોને બગીચાની શાંતિ અર્પી છે, તડપતાં દિવેને સાહિત્યે ગોઠમાં લઈ બપોળાં છે.

દૈયાં પણ દરી ગએલાં માણસ પડ્યાં છે. હાથ આસતા હોય, કદમ ઉપડતા હોય અને હૈયું દરેકું હોય તો કિયાની અંદરનો 'સ્વાદ' આવ્યો જાય છે.

તમારા ઓગડના દીવા તમે બધે ફાવે ત્યારે ફારો દેજો, પણ તમારા હૈયાના દીવાને ફોક્ષવી નાખવાનો વિચાર કરશો નહિ.

["વંદેમાતરમ" ૧૫-૧-૪૪]

કામ વિનાનો આરામ શોખતો નથી.

નાહું કામ પૂરું થાય છે કે તરત જ 'હાથ' કરી ધરની અંદર બેસી જનારાઓ એમના બલિષ્ઠતા મોટા કામને આકાર લેતાં અટકાવે છે. 'હાથ' જીવનનું એક એવું પૂર્ણવિરામ છે કે એનાથી દૂર રહેવામાં સાર છે.

એક સાધનામાંથી બીજી સાધના જન્મ પામે છે. પહેલી સાધનાથી સંતોષનો ધૂંટડો પી જતારે એની પેઠામાં જીવનપાડીને અંધૂરી રાખે છે. સાધના એ 'કાંઈ બજારમાં મળતું રમકડું' નથી, એને આવી દઈ દોડાવી ચડાતી નથી. સાધના જીવતા જગતા માનવીનો પુરુષાર્થ માગે છે, પરિશ્રમ માગે છે, જગરણ માગે છે, જુસ્મો માગે છે, શુભાશી તળિયત માગે છે.

સાધના જાતજાતના શુરખાઓ પહેરનારી છે. એ અંચલ એક પછી એક દટાવી સાધનાનું મલકતું મુખ બેવા માટે માત્ર પરિશ્રમ કામ લાગતો નથી. સિદ્ધ વિનાનો પરિશ્રમ એટલો પરસેવાનાં ટીપાંનો સરવાળો જ અણી આપે છે.

ડગથો પહેરી, ટોપી ચૂકી મજામાં એકદો કામળ રાખી, કાચેત્ર આદમી બજારમાં નીકળે છે અને એના લમણાની અંદર રહેલાં બજારની એકડી ચએલી સામગ્રી, વેપારનું શાસ્ત્ર, પોતાનાં પગલાંની ગણતરી, સાહસ, એ બધાને એક એવી પળે જગાડતી દે છે કે એ આદમી બજારોને બેઠની રાખે છે.

આ આખી કિયામાં પરિશ્રમ જરૂર છે, પણ સાથે સિદ્ધ છે. યોગ્ય પળે કાર્યની ચાંપ દાખી વીજળી મજાકાવવાની એનામાં રક્તિ છે, નિર્ણય લઈ લેવાની એનામાં હિંમત છે.

-કોઇ પણ ક્ષેત્રમાં આ રીતે સાધનાને સાદ પાડી શકાય છે. એ સાદ પાછળ એક ધોટા જ જવાબદાર ન હોવો જોઈએ. તમામ શક્તિઓ એની પાછળ વસેલી હોવી જોઈએ.

આવી ટૂંકી પર જનારાઓની ઉપર વાદળ તો ટોળાતાં જ રહે છે. આ વાદળનો કાળો રંગ જોઈને કામ કરનારાએ તો માત્ર એટલો જ ખ્યાલ કરવાનો રહે છે કે એ કાળાં વાદળાં પણ ચોક્કસ સંજોગો વચ્ચે વરસી જાય છે. અને જે વાદળાંને આશ્વતના પ્રતીક તરીકે ઓળખવામાં આવેલાં હોય છે એ વાદળમાંથી પાણીનું અમૃત ટપકે છે અને ધરતીને એ કાળાં વાદળાં હસતી કરે છે.

આશ્વત પાસેથી પણ આ પ્રકારનું ' અમૃત ' પડાવી શકાય તેમ છે. જેઓ આશ્વતને શિક્ષણ સમજે છે, જેઓ આશ્વતને પડકાર આપવા લાયક લક્ષ્ય સમજે છે, જેઓ આશ્વતને ચારિત્ર્ય ચોખ્ખું કરનારી અવસ્થા તરીકે ઓળખે છે, એના પર આશ્વત પણ કસોટી પછીની ક્ષણે આશીર્વાદ ઉતારે છે અને અમૃત નીતારે છે.

જેને તમે ગરીબ ગણો છો એની જકરી-દિમાલખતી બકરી, ન્યારે પહાડો ચડે છે, પહાડની આશ્વતને ઓળંગે છે ત્યારે એના નાનુક પગમાં તાકાત આવે છે, પગ ઠેરવવાની આવડત એનામાં આવે છે, અને માથુસો પણ જકરીની આગેવાની સ્વીકારી એતી પાછળ પહાડ ઓળંગવામાં સલામતી સમજે છે.

તમારી નીચેની જમીન ધૂણી ભેડે તો જ તમારામાં પગ ઠેરવવાની તાકાદ પેદા થાય છે, જમીનના આવા કુતારા તો માગી લેજો.

ઉછેર હંમેશાં અધરો છે, તમારા કાર્યને ઉછેર-તમારે જ એની ખેવના કરવી પડે છે. ઉછેરનો અર્થ એ કે તમારા કાર્યને તમારે કોઇ ક્ષણે લંબાવવું જોઈએ, કોઇ ક્ષણે એનું હાલરકું ગણું જોઈએ, કોઇ ક્ષણે એના પર ચોખ્ખ રોપે ભરાવું જોઈએ; પણ એના પર તમારે વહાલ તો ફાલગ્યા જ કરવું જોઈએ.

કાર્યને પગભર થતાં સમય લાગે છે એટલે કાર્યના ઉછેર દરમિયાન તમે અધીરા થઇ જાવ એ પણ નકામું છે.

એક વાર તમારા કાર્યને જળવાન બનાવો અને પછી તમે જોયા કરો. ન્યાં ન્યાં કાર્ય જશે ત્યાં ત્યાં માર્ગ થઈ જશે. કાર્યને એની ઓળખ આપતાં લાંબી વંશાવળી જાહેર કરવી પડતી નથી. “ માઈ ” નામ કાર્ય ”-એનાથી જ એનો પરિચય સંપૂર્ણ બની જાય છે. જિંદગીમાં કામ વિના ઝોલાં ખાનારાઓ આરામનો દ્રોહ કરે છે. આરામ પણ, તમારે ‘ કમાવી ’ જાણવો જોઈએ. એની મેજે આરામ તમને બોલાવે તો એમાં આરામનો સ્વાદ નથી રહેતો.

કલગી વિના મોર શોભતો નથી, તેમ કાર્ય વિના આરામ શોભતો નથી.

આરામ કરો, કાર્ય ન્યારે બલામણુ કરે ત્યારે; ઉદ્વાસ માણો, આંસુ ન્યારે બલામણુ કરે ત્યારે. સૂરજ માર્ગો, અંધારૂં ન્યારે બલામણુ કરે ત્યારે.

જિંદગી સાથે ખ્યાર કરજો, પણ જિંદગીને તમારા ખ્યારને કારણે પરતાવું ન પડે. એની તળવીજ પડેતેથી ફરી લેજો.

આ સા મ

આસામ બહુ જ પુરાણે દેશ છે મહાભારતમા એનો ઉલ્લેખ ' કામ-પ ' તરીકે કરેલો છે એ સમયે ત્યાં ભગદત્ત રાજ રાજ્ય કરતો હતો, એના વશને આસામમાં ચો, સી મદી સુધી સત્તા લે મળતા હતા ૧૮૮૦ માં આનામ અંગ્રેજોના તાબામાં આવ્યું છતાં પણ નાગા જાતિના લોકો અંગ્રેજોના તીવ્ર પ્રતિકાર કરતા હતા સ્થાના બંગીયા, ૪૫૦ માં લ વહેતી બ્રહ્મપુત્રા જેવી પ્રચંડ નદી, સુમાં નદીની ખીણો ચેંગપુછ, નાગા ને આન્તી પર્વતો ને ગીચ જંગલો એ આસામની વિશેષતાઓ છે

આસામ અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં સૌથી મહત્વનો પ્રાંત બની ગયું છે એના હિન્દુસ્તાનમાં જ નહિ પરંતુ યુરોપ ને અમેરિકામાં સુદા એનું નામ અખતારોની કારોમાં મોખમલુ ગ્લાન બોમ્બી ગયું છે આનું લક્ષમાં આસામ જગત પીગીએ ચડ્યું છે આસામ નો મોરચો પ્રથમ પશ્ચિમના સુદેશને એવો અતારે તો બની ગયો છે

આસામ હિન્દુસ્તાનની ઇશાન સરહદ પર આવેલો પ્રાંત છે એની ઉત્તરે હિમાચલ અને ભૂતાન, પૂર્વે બ્રહ્મપુર, દક્ષિણ બંગાળનો ઉપમાગ ને પશ્ચિમે ભગાના છે આસામનું ક્ષેત્રફળ જગલગ ૬૬૦૦ ચો માઈલ છે આ પ્રાંત કુલના ૬ ટુનીક ટેરીઓ બહુ જ જાણી છે ચેંગપુછ-ત્યાં સૌથી વધારે વસ્તી પડે છે-આસામમાં જ આવેલું છે સુમાં નદીની ખીણ, બ્રહ્મપુત્રા નદી, નાગા પર્વત, ખગી પર્વત, નામરપુત્ર જંગમ, સ્થાના બંગીયા વગેરે બધી આસામની વિશેષતાઓ છે

આ પ્રાંતનું મૂળ નામ આસામ નથી ' આદમ ' નામની કોમના લોકો અહીં પહેલ વહેના રહેતા હતા, એના ઉપરથી આ નામ પડ્યું નામે છે હિન્દુસ્તાનના પ્રાચીન ઐતિહાસિક સમયમાં આ પ્રદેશનું નામ ' મિઝપ ' હતું નહાના તમા મિઝપ પ્રદેશનો ઉલ્લેખ છે ત્યાંના ગાજ ભગદત્તને અર્જુને મારી નાખ્યો હતો, એવી યથા છે ભગદત્તના વશનેને નગની અનેક દત્તકથાઓ ' યોગિ પિતૃત ' માં છે ગોહતીની આસપાસના પ્રદેશમાં તેમના નરિશ ને શિ પક્ષના નમુના હજી પણ નજરે પડે છે લગભગ ચોદમી સદી સુધી ભગદત્તના વશને કામરૂપમાં ગાજ પ્રગ્તા હતા મુસનમનોના આક્રમણ પછી ધીમે ધીમે એ વગના નાગ્યો સત્તા ગુમાવી બેઠા સાગ પછી ત્યાં અનેક ગાજઓએ પોતાની સત્તા જમાવી અને ગુમાવી

ઈસ ૧૨૨૮ માં ' આદમ ' નામની કોમના લોકોએ પહેલવહેલી ચડાઈ કરી, એવો ઉલ્લેખ મળી આવે છે આ લોકો ઉત્તર બ્રહ્મપુરમાંથી આયા હતા ને તેમના અંગતએ ૧૪૬૭ માં હિન્દુ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો આ રાજના વશનેએ શકનના અનેક મંદિરો બનાવ્યા છે છે એ આદામ ગાજ રુદ્રસિંહ ૧૭૦૨ માં મારીએ મેકે, સાગ પછી મુસનમનોએ લા આક્રમણ કરવા માંડ્યું ને અનેક વાર રાજપૂટા થયા નાહોમાહે પણ લડાઈઓ થવા લાગી ૧૭૬૨ માં અંગ્રેજોએ ત્યાં પહેલી વાર પ્રવેશ કર્યો અનેક વરમાં સુધી

નાની મોટી લડાઈઓ ચાલી ને અંતે ૧૮૮૦ માં બ્રિટિશોએ, અત્યારે જગમત્રીસીએ ચડેલું કોહિમા લીધું. આસામમાં નાગા જાતિનાં લોકોએ બ્રિટિશોનો ખૂબ ખૂબ વિરોધ કરેલો, પણ તેમનાં પ્રયત્ન શત્રો આગળ નાગા લોકો ટકી શકેલા નહિ.

આસામની જહોજસાક્ષીનો ખરો આધાર બ્રહ્મપુત્રા નદીના પાણી ઉપર છે. એ પ્રચંડ નદી આ પ્રાંતમાં ૪૫૦ માઇલ સુધી વહે છે. એના બંને કાંઠા આગળનો પ્રદેશ અતિશય ફળદ્રુપ છે. સુમાં નદીની ખીણ પણ બહુ જ મહત્વની છે. બ્રહ્મપુત્રા અને સુમાંની વચ્ચે નાગા, ખાસી, જૈનશિયા ને ગીરો નામના પર્વતોની દારમાળા ખડી છે. સૌથી ઊંચું શિખર જેપ્સો નામનું છે. એ કોહિમા આગળ આવેલું છે. એની ઊંચાઈ ૯૮૬૦ ફૂટ છે. આસામમાં કોહિમા, લોખંડ, ને પેટ્રોલ વગેરે ખનિજ દ્રવ્યો છે. પહાડો ને પાણીને લીધે ગીચ જંગલો છે. પૂર્વદાર ને દક્ષિણ કામરૂપમાં ધમારતી લાકડાનો કંઈ પાર નથી.

આસામની લોકસંખ્યા લગભગ એક કરોડ જેટલી છે. ત્યાં અનેક જાતિના ને વંશના લોકો વસે છે. અસહ રહેવાસીઓમાંથી કેટલીક ટોળાઓ તો હજી પણ તદ્દન જંગલી હાલતમાં છે. નાગા લોકોની કુંગરમાં બટકનારી ટોળાઓ ધણે દેકાણે વિખરાયત્રી છે. આસામી નામનાં કોઈ લોકો અહીં રહેતાં નથી ને તેમની જુદી ભાષા પણ નથી. અત્યારે આસામમાં બોલાતી આસામી ભાષા, બંગાળી ભાષાની એક ઉપશાખા જેવી છે. દેશના અસહ વતનીઓના રીતરિવાજ હિન્દુ ધર્મના લોકોના જેવા છે. ઉત્તર આસામની વસ્તીનો મોટો ભાગ બ્રાહ્મણ છે. તેઓ પોતાને કોનોઈ બ્રાહ્મણ કહેવડાવે છે. ખેડૂતો વૈષ્ણવ ધર્મનું પાલન કરે છે. કાયસ્થ, ભોઇ, કૈવર્તક, કૈયર, કસિતા, ગોસાઇ, ચાંડાલ, બોરિયા, કોચી વગેરે અનેક ઉપજાતિઓ વસ્તીગણતરીના અહેવાલમાં નજરે પડે છે. આસામમાં થોડા મુસલમાનો પણ છે.

[“ ચિત્રગય જન્મ ”ના જુલાઈ ૧૪ના અંકમાંથી.]

જીવનનો હેતુ શું ?

મારા પ્રયાસમાં મને પ્રેરણા ક્યાંથી મળે છે એમ તમે પૂછો છો. મને લાગે છે કે આ પ્રેરણા મારા ઉગમ-મારા અંતઃકરણમાંથી તેમ જ બહારના જગતમાંથી પણ થાય છે. અસત્યાચરણ, ઢોંગ, અન્યાય, પાપ વગેરે અસહ્ય યજ્ઞને અંતઃકરણમાં જે તીવ્ર તાપ થાય છે તેમાંથી ઉદ્ધોગની સ્ફૂર્તિ મળે છે, અને મનુષ્ય જો પરમ પુરુષાર્થ કરે તો આ જગતનું સ્વરૂપ કેટલું સુંદર બની શકે તેની જે આકર્ષક કલ્પનાઓ દષ્ટિ સમક્ષ ઊભી થાય છે, તેમાંથી પણ આ સ્ફૂર્તિ મળે છે.

મને જ્યારે અનુભવ ધણો ઓછો હતો ત્યારે લાગણું હતું કે હું કાંઈ પણ મહાન કાર્ય કરી સિવાય મરવાનો નથી, અને આપણા ઉપદેશ અને આચરણથી જગતને અવસ્ય સુધારી શકીશું. પણ હવે મને લાગે છે કે આ જગત જો ચિરકાળ નથી ટકવાનું તો તેમાં વ્યક્તિગત પુરુષાર્થ કેટલુંક કરી શકે ? બધી બોળી સમજૂતી તો હવે અંતરમાંથી ચાલી ગઈ છે. હવે મને સમજાયું છે કે મારા વ્યક્તિગત જીવનથી આ જગત ઉપર એવું કાંઈ

મોટું પરિણામ આવવાનું નથી. હું એક દિવસ જાન્યો તેમ એક દિવસ મરી પણ જવાનો અને જગત તો ચાનતું હશે તેમ ચાલ્યા કરશે અને જેનું મારૂં તેવું બુધાનું છે.

પણ આનો અર્થ એમ નથી માની લેવાનો કે મારા જીવનને હું વ્યર્થ સમજું છું. 'જેમ કોઈ નદી અગાત સમુદ્ર તરફ વહ્યા કરે છે, તેમ આ સૃષ્ટિનો પ્રવાહ પણ વહ્યા કરે છે, અને હું પણ તે પ્રવાહ પ્રવાહનો એક અંશી બનીને કોઈ અગાત ધ્યેય તરફ વહ્યા કરું છું.'

*

આ સમગ્ર વિશ્વના મૂળમાં કોઈ પ્રયત્ન સર્જકશક્તિ છે, અને મારામાં પણ તેનો જ ભક્તિ-અલ્પ હોય, એવો અંશ છે, એ વિચારથી નનશક્તિ સ્ફૂરે છે, અને મારા જીવનમાં ચેતન્યની ભગતી આવી હોય અને હું સુખનાં શિખર પર બેઠો હોઉં તેના પ્રસંગોનો વિચાર કરું છું ત્યારે મને શું યાદ આવે છે ? કોઈનાં પ્રત્યેની પ્રીતિનો ઉત્કટ અનુભવ, અથવા તો સર્વસ્વ શક્તિ એક કાર્યમાં હોમીને પુરુષાર્થ કરવાની તીવ્રતા, કોઈ કાવ્યકર્તાની ભારના, કોઈ વિદ્વાનતાની માદક માગ અત કરજીને સંગમ કરી છે અથવા તો ન્યાય અને સત્યને માટે કરેલે યા મરેલે એવી ભાવના સાથે ઝઝૂમ્યો હોઉં ત્યારે જ આના અપ્રતિમ સુખનો મને અનુભવ થયો છે. આ પ્રસંગો મારામાં ગહેની દિવ્ય સર્જનશક્તિનો જ પુગવો નથી શું ? આપણા પુરુષાર્થથી આજીવનની પરિસ્થિતિમાં શિસ્ત લાવીને તેમાં સૌન્દર્યમય બનાવવા માટે જે જહેમત ઉઠાવીએ તે દિવ્ય સર્જનશક્તિનો જ એક પ્રકાર છે.

આપણા વ્યક્તિગત જીવનની કુલ્લક દિવાલોને ભેદીને જ્યારે જ્યારે આપણી દષ્ટિ વ્યાપક અને ઉન્નત બને છે, તે ક્ષણે આપણને ચોક્કસ પ્રતીત થાય છે કે આ વિશ્વની ઉત્કાન્તિમાં આપણા પણ મંગલ-ભલે અલ્પ હોય-ફાળો અવરથ છે અને આ સૃષ્ટિનું જે આખરી શિવ મુંદર સ્વરૂપ છે, તેને સર્જવાની ધન્ય શક્તિ-ગતિ તેવી અલ્પ હોય તો પણ આપણામાં જ છે.

આ પરમ શ્રદ્ધામાં જ મારી સ ગ પ્રેરણાનો ઉગમ છે. આ દુનિયા પગી શું સ્વરૂપ યવાતું છે, તેની મને ખમગ નથી અને તે કલ્પના ન હોય તો પણ શું બગડી જવાતું છે ? આ અજ્ઞાનથી મને ગરમ નથી લાગતી, કેમકે સ સાગના મહત્કાર્યો સાથે તાદાત્મ્ય સાધવાથી જે આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, તેની આગમ આ અજ્ઞાન તો દીના આગળ અધારાની માદક નષ્ટ થઈ જાય છે.

[" યુગાન્તર " તા ૨૭ ૪૪ ના અંકમાંથી]

દેશ-દેશનાં નામ કેવી રીતે પડ્યાં ?

એબિસીનિયા હબ્સ (Habeb) હબેશ (Habesh) શબ્દાર્થમિત્રણ નામના અરમિયન શબ્દનું આ પોર્ટુગીઝ રૂપ છે અને એમિસીનિયામાં મળી આવેલી મિશ્ર ભૂતિ-ઓનો એ ઉદ્દેશ ગણાય છે દેશના નહેવાળીઓ પોને આ પ્રદેશને ધર્મીઓપિરા નામથી ઓળખે છે. આ ગન્દુ મૂળ કોઈની જાણમાં નથી, પરંતુ ગ્રીક લોકોએ તેનો અર્થ તપ્ત મુખવાળા (સૂર્યના દિરઘેથી તપેલા મુખવાળા) એવો કર્યો છે.

અરેબિયા : આરબોના દેશ. કેટલાક તેને ઈયર (Eber)—અર્થ રખડુ પ્રવાસી—નામનો જિલ્લો જે તિહામાક પ્રદેશમાં આવેલ છે તેના ઉપરથી આવેલ માને છે. સીરિયા અને અરેબિયા વચ્ચેના ખાલી પ્રદેશનો ઉલ્લેખ પણ કેટલાક આ નામમાં જુએ છે. કારણ કે હિબ્રુ શબ્દ અરબાદ (Arabah)નો અર્થ ખાલી પ્રદેશ થાય છે. હિબ્રુ શબ્દ આરબ (Arab)—અર્થ નીચે ઊતરવું—આ સાચું મૂળ છે એમ કેટલાક માને છે.

ઑસ્ટ્રેલિયા : આ નામનો અર્થ થાય દક્ષિણનો દેશ ઑસ્ટ્રેલીસ (Australis) શબ્દ ઉપરથી આ નામ પડ્યું છે. ઑસ્ટ્રેલીસ પણ મૂળ અસ્ટર (Auster)—અર્થ દક્ષિણનો પવન—ઉપરથી આવી પડેલો શબ્દ છે.

આર્જેન્ટાઈન : લેટિન શબ્દ આર્જેન્ટમ—(Argentum)—અર્થ રૂપું—ઉપરથી. રેડ ઇન્ડિયન્સની એક વાર્તાના આધારે એવું મનાયું છે કે પરાના (Parana) નદીના તટ પર તેઓ પુષ્કળ રૂપું લઈ આવેલા. આ ઉપરથી સેમેરિટિયન કેબોટે આ દેશને ‘ રીઓ ડી લા પ્લેટા ’—અર્થ રૂપાની નદી—એવું નામ આપેલું છે. આર્જેન્ટાઈન—રિપબ્લિકનું મૂળ નામ ‘ યુનાઇટેડ પ્રોવિન્સ ઓફ રીઓ ડી લા પ્લેટા ’ જ હતું.

ઑસ્ટ્રિયા : જર્મન ઑસ્ટેરિય (Oesterreich)નું લેટિન રૂપ તે ઑરિટ્યા—અર્થ પૂર્વનું રાજ્ય—આર્થ મેન્નેએ આક્રમણ માટે પ્રથમ પૂર્વમાં એક સીમા નિર્ધારેલી, જે ઝડપથી હલેલો કરવા લાયક કેન્દ્ર બની ગયું—અને હવે ‘ પૂર્વનું મહારાજ્ય ’ એવા મોટા નામથી એ ઓળખાય છે.

બેલ્જિયમ : કેલ્ટિક શબ્દ બોલ્ગ (Belg)—અર્થ જંગલી જાનવરની ચામડી—ઉપરથી આવેલું આ નામ છે. એનો પૂરો અર્થ ‘ જંગલી ચામડું—ફર-પહેરનાર માણસો ’ એવા થાય છે. બેલ્જિક (Belgique) અને બેલ્જી (Belgie) આ બંને દેશનાં દેશી નામો છે અને પુરાણિક કેલ્ટિક રોપી, જેને રોમનો ‘ બેલ્ગી ’ (Belgae) કહેતા તે ઉપરથી ઊતરી આવેલાં છે. દક્ષિણ ઇંગ્લંડ ઉપર પયરાર્થ જતા ક્રાઈન અને સીનના મુલકમાં આ લોકો વસતા.

બ્રાઝીલ : દેશની શોધ પહેલાં આ નામ ચાલ્યું આવ્યું છે. રંગ બનાવવા માટે વપરાતા લાલ લાકડાનો આ પ્રદેશ હોતો. લાલ કાલસા માટેનો પોર્ટુગીઝ શબ્દ બ્રાગા (Braga) છે. દંતકથામાં મધ્ય એટલાન્ટિકમાં આવેલ એક કાલ્પનિક ટાપુનું આ નામ મનાયું છે. જ્યાં આ જાતનું પુષ્કળ લાકડું જનતું હોવાનું મનાયેલું. પરંતુ જ્યારે દક્ષિણ અમેરિકાનો આ ભાગ શોધાયો અને આ પ્રદેશ બ્રાઝીલ—લાકડા નામના લાકડાની ઉત્પત્તિ કરતો જણાયો ત્યારે તેને ‘ બ્રાઝીલ ’ નામ આપવામાં આવ્યું.

બલ્ગેરિયા : બલ્ગર લોકો પ્રથમ મોંગોલિયન કે ટુરેનિયન ટાંગાઓમાંથી ઊતરી આવેલા છે. આ લોકો શીન, હજુ અને વર્તારોને મળતા હતા અને યુરલ અને વોલ્ગા વચ્ચેના બ્લેક બોલ્ગરી નામના પ્રદેશમાં વસતા હતા. ફર ગણાતી એ વખતની અમીરશાહીના બોલયર્સ (Bolyars) કે બોયર્સ (Boyars) નામના આ તેજસ્વી જંગલી ઘોડેસ્વારો રસ્તામાંના સ્લેવ (Slav) લોકોને એ પશ્ચિમ તરફ ખસતાં ખસતાં છૂટતા ગયા. આ પ્રદેશમાં કાયમી વસવાટ થતાં તો તેઓનું નામ સિવાયનું પૂર્ણ પરિવર્તન થયેલું છે.

કેનેડા : or-nada અર્થ ' અત્રે કાઈ નથી ' પોર્ટુગીઝ શબ્દ છે. દત્તકથા ૭ કે એક જૂના મુસાફરે આવીને અત્રે માત્ર જરૂર પચરાયેલો જોયો તે એ પોકારી ઉઠ્યો or-nada (અત્રે કાઈ નથી) ને એ રીતે આ દેશનું નામ જ કેનેડા પાડી દીધું. આનું સાચું મૂળ તો બહુ સીધું કે સેન્ટ લોરેન્સના શોધક જોહન કાર્ટિયરને આજના ઓર્લિયન્સ (Orleans) ટાપુ પર એ પહોંચ્યો ત્યારે એ રેડ ઇન્ડિયનોએ જ કહેતું કે એ ક્રેનેડા પહોંચી ગયો છે પાછળથી એ શોધાયું છે કે કેનેડા એ ગામડા માગેતો હુરોન-આઈરોક્વોઈઝ (Huron-Iroquois) શબ્દ છે

ચાઈલી (Chile), આનો એલિંગ ધણીમા Chilિ પણ લખાય છે અને એ અંગ્રેજી શબ્દ Chiley (ચીલી) માટે જ ઉચ્ચારેલો હોઈ તેનો જાતભાઈ જ ગણાય છે બનેલા અર્થ પણ લગભગ સગા છે ચીલી (Chilly) એ એ ગ્લે-એક્સન સેરે (lele) કે સીરે (Cielo)-અર્થ ઠંડી ઉપરથી આવેલો છે, ત્યારે ચીલી (Chilili) ક્વીશુઆ (Quishua) શબ્દ ચીલી Chiri-અર્થ ઠંડી-કે Tchili-અર્થ ગરમ ઉપરથી આવેલો છે અહીંના દેશોમાં ચાઈન (Chile)ના એક ભાગને ' બરડો ' પ્રેમ કહ્યો છે, પણ સ્પેનના લોકોએ એન્ટાર્ટિક સર્કલથી પ્રસરતા શ્રેષ્ઠ સુધીના દક્ષિણ અમેરિકાના આ પશ્ચિમ વિભાગને ચાઈન (Chile) કહ્યો છે

[' ઈન્ડિયન અને નવરચના ' માથી]

ગ્રંથવ્યવસાયનો શતવર્ષી વડલો

કેનિયન અને અનેકજાડ નામના મે મેક્સિનન ભાઈઓએ ૧૮૪૩માં સ્થાપન કરેલી પ્રકાશન સંસ્થાને થોડા દિનસ પહેલા પૂર્ણ એ વગસ થયા છે દુનિયામાં અત્યારે મોટામોટી પ્રકાશનસંસ્થાઓ છે એમાં મેક્સિનન કંપનીનું સ્થાન બીજું છે આ કંપની રાજઆલના ધાર્મિક પુસ્તકો ગ્રાપતી 'હતી, પણ આગળ જતા ગો ડન ટ્રેઝરી, કે ઇલિંગ ગ્રેસપિયર, વેન્ટવડ હો વગેરે પુસ્તકો છાપ્યા ને એનું નાન લોકોની નજર આગળ તરતી ગયું લેવીસ કેપ્ટન નામનો લેખક કંપનીમાં જોડાયો ને તેણે મેક્સિનનના પ્રકાશનોમાં કાંતિ કરી પુસ્તકોના બાહ્યગમાં, બાંધણીમાં ને જરૂરના અવગણના સુધારો કરાવી તેણે અનેક મૂલ્યનાઓ કરી એને વીધે પુસ્તકોના વેચાણમાં ખૂબ વધારો થયો મેક્સિનન કંપનીના લેખકોના ને ડારર-કટર મોર્ડામાં રેનિસન, હાડ, ગો, જોન મોર્ડો, કિપનીંગ, ચીટસ, ગેડરટન, વેલ્સ, એન્ટર-ટન, જી હી એસ કોન, સર્ચીવ, રૂઝવેલ્ટ વગેરે અનેક સુપ્રસિદ્ધ નામો નજરે પડે છે. આ કંપનીએ જુદા જુદા દેશોમાં પાંચ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યા માડમાં ત્યારથી એની આવકમાં ભારે વધારો થયો કંપનીને એમાંથી નામો પાઉંડ મળ્યા મેક્સિનનની શાખાઓ દુનિયાના લગભગ દરેક દેશમાં છે, ગુલગાતી, મગરી, કાનરી, રસફિલી, અરમી, ચીની વગેરે અનેક ભાષાઓમાં તેણે પાંચ પુસ્તકો લખાવીને પ્રગટ કર્યા છે દરેક શાખા સમૃદ્ધ ને ધનાઢ્ય છે. એકના ન્યૂયોર્કની શાખામાં ૮૨ વર્ષે એક કરોડની ચોપડીઓનું વેચાણ થાય છે.

[ચિત્રપચ્ચગત 'દા જુલાઈ '૪૪ ના અંકમાંથી]

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ વાર્ષિક નિવેદનો ઓગસ્ટના પહેલા અઠવાડિયામાં તૈયાર કરી ખાતા તરફ તુરં મોકલી આપો.
- ૨ કાયમનિધિ અમર ફેઝ પછુ પ્રકારનું ઇંતર લ'ડોળ ખાનગી ઇસમ પામે નહિ રાખતાં ખાતાએ જણાવેલી રીતે રોકો.
- ૩ ઓગસ્ટના પહેલા અઠવાડિયામાં નવા વર્ષના અંદાજ માટે વાર્ષિક સભા બોલાવી તેમાં નવા વર્ષનું અંદાજપત્રક ખાતાના ધારાધોરણને અનુસરી બનાવો તથા નવા વર્ષનું વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટો.
- ૪ અંદાજપત્રો સાથે વર્તમાનપત્રો, પુસ્તકો, સામયિકો, લાકડીસામાન, રમતો, ઇંતર સાહિત્યની યાદીઓ જરૂર સામેલ રાખો.
- ૫ જુલાઈ આખરે તમામ હક્કરો, શિલકી સામાન, પુસ્તકો વગેરે વ્યવસ્થિત કરો. શિલકી સમાન તથા પુસ્તકોની મેળવણી બદલ જે તે રજિસ્ટરો પર શેરા કરી પ્રમુખ-મંત્રીની સહીઓ કરાવો.
- ૬ શેજમેજ અને ખાતાવહીઓ ઉપરથી સંસ્થાની મિલકતની તારીખ કાઢી નવા વર્ષે લેની ખાતાવહીમાં નોંધ લેવી.
- ૭ અંદાજપત્રો તથા નિવેદનોની બે પ્રતો આ માસિકના છેવટના ભાગમાં ભેડીને રાખ્યાનાં તમામ પુસ્તકાલયોને મોકલી છે તેમાં હકીકત લરી મોકલો.

વડોદરા,
તા. ૧-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય આખા

મૃત્યુના નં. ૨૫ સુને ૧૯૪૩-૪૪

વિધય

વાર્ષિક નિવેદનો મોકલવા બાબત

સુને ૧૯૪૩-૪૪ સાલનું પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન આગરતની તારીખ ૧૬મી
મીમાં મોકલવાની આપવા તમામ મંત્રી મંદલાલ બાઈઓને વિનિતિ કરવામાં આવે છે.

મેન્ટરની યાગાવાળા સુ. સિ., મદાલ મંડળના મંત્રીઓ, અને જૂથ મંત્રીઓ, તથા
મ. મદાલ યાગાધિકારી સાહેબોને આ સૂચના મળેથી પોતાની રજા દરમિયાન પુસ્તકાલયના
મંદલાલ મંત્રી બાઈઓ અધિકારી મુદતમાં નિવેદનો મોકલે તેવો ખાસ પ્રયત્ન કરવા
રૂનારી નવ વિનિતિ છે.

પુસ્તકાલયમાં પગપાળાઓમાં વિનાકારણ ખર્ચ ન થતાં અને તેટલાં જલદીથી સૌ
મંદલાલ બાઈઓ નિવેદન મોકલશે એવી ખાસ આજ્ઞા રાખવામાં આવી છે અને તેમાં
પ્રાનિના સૌ દિનેશુઓ સદાશર આપશે એવી આજ્ઞા છે.

વડોદરા,
તા. ૨૬-૧-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ,
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

મૃત્યુના નં. ૨૬ સુને ૧૯૪૩-૪૪

વિધય

ગ્રામપંચાયત મદદ અંદાજમાં ફેરી રીતે સાધવી

માન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને ગ્રામપંચાયત મદદ પળી મોટી મજવાથી અમર ન
જાવવાની તેના અંદાજમાં બતાવ્યા પછી ખર્ચ નહિ થવાથી જાણ લખાવણી વધે છે
તે અનુક્રમ મદદ મજવાની છે એવો ખરેખર તરફથી જાણવો આવ્યા સિવાય તે રકમ
અંદાજમાં જતાવણી નહિ. આ પ્રમાણે ગ્રામ પંચાયત મદદ લોકમદદ પુ. સ. સ. મંડળમાં
જોડવા પડેલાં મંત્રી તે જ તે કારણે ખર્ચવા નહીં જ કરી. અને મોટી મદદ અને તે
તે જોઈને પડેલાં અંદાજમાં અનુક્રમ આપવી પડેલાં મદદ એમ જાણવી રકમ બતાવવી પડે
માન પંચાયતના અંદાજ દર્શાવી તેથી ખર્ચ રકમ મજાસિવાય તે અંદાજમાં જતા-
વણી નહિ તેથી અમાની જાણવણી છે તેથી ખર્ચના દિશાનો મેળવવામાં દગલ બાવશે નહિ.

વડોદરા,
૧૨-૧-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૭ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

હાથ પર કેટલી રકમ રાખવી તે બાબત

આમ પુસ્તકાલયોએ ડા. પ) અંકે પાંચ ઉપરાંત શિક્ષક હાથ પર ન રાખવી એવી નિતની પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના આ પહેલાં થઈ છે. કેટલાંક આમપુસ્તકાલયો પોષ્ટ, બેંક કે મહાલ બચત પેઢીવાળા સ્થળથી દૂર હોય છે એટલે વખતોવખત ત્યાં જવા આવવાનો ખર્ચ પણ થાય છે. વળી ગામડાનાં પુસ્તકાલયોનું કામ મંત્રી અંદાજો સરકારી કામકાજ સમજ કરે છે એટલે વર્ષમાં એક વખત ભેગી થયેલી રકમ અંદાજ મંજૂર થઈ આવતા સુધી હાથ પર રાખી શકશે. અને તે ઇતર સાંવર્ણનિક ફંડો પ્રમાણે ફરેલા ધોરણે હિસાબ રાખી, રગ વગેરે કારણે બહારગામ જતી વખતે જેને ચાર્જ સોંપાય તેને શિક્ષક સોંપી ભેગી દાખવેા મેળવી જઈ શકશે. અંદાજ મંજૂર થાય એટલે તમામ લોકમદદનો વિનિયોગ કાયમનિધિ કે અદાલતમાં બતાવેલી લોકમદદ ખાતે ખર્ચમાં કરવો જોઈએ.

ખીજા વર્ષે અંદાજ બનાવવામાં નવીન બિબી થયેલી લોકમદદનો ખર્ચ કરવો અગર પાછલા વર્ષે મૂકેલી વધુ રકમમાંથી માંગણી થશે તો સ્થળ પરિસ્થિતિ અંગે તે મંજૂર કરના ઘટિત તજનીજ થશે. જેથી હાથ પર લોકમદદની નવીન બિબરાણીની રકમ રાખવા હરકત નથી. તેજ પ્રમાણે અંદાજ મંજૂર થયા પછી લોકમદદ મોકલ્યા પછી મળેલી આમ પંચાયત મદદ. અને પસ્તી વેચાણની રકમ અગર ઇતર ઉત્પન્ન હાથ પર રાખવું. તેનો હિસાબ પદ્ધતિસર રાખવો અને તે રકમ તે પછીના નવા વર્ષે ખર્ચવા અંદાજ બતાવવો.

વડોદરા,
તા. ૩૦-૬-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં ૨૮ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

પ્રાંત અને કર્યા પુસ્તકાલયોને ઉત્પન્ન વધારવા ખાસ વિનંતિ

વડોદરા રાજ્યનાં મદદ મેળવતાં પ્રાંત અને કર્યા પુસ્તકાલયોને અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે તેમણે પોતાલું ઉત્પન્ન વધારું અને કર્યાઓની માંગણીઓને પહેાંચી વળવા માટે જૂના કર્યા પુસ્તકાલયો તથા પ્રાંત પુસ્તકાલયોને ઉત્તરોત્તર મદદ આપી મળવા સંભવ છે. કારણકે આમ પુસ્તકાલયોની માંગણી વિશેષ હોય છે. આશા છે કે આ બાબતમાં “ પુસ્તકાલય પર્વણી દિન ”, “ સુધરાણી વિશેષ મદદ ”, “ ઉદાર. ગૃહચો. તરફથી

અખાવતો” અગર પુસ્તક કે પત્રો માટે ખાસ વિશિષ્ટ પ્રકારની મદદ મેળવી પોતાનું પુસ્તકાલય અદ્યતન રાખવા સૌ કાર્યકરો પ્રયાસ કરશે.

વડોદરા,
તા. ૧-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૯ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

અંદાજો બાબત

પુસ્તકાલયોએ મદદ મેળવવા માટે પોતાનાં અંદાજપત્રો બતાવે અને તેટલા વેળાસર પુસ્તકાલય ખાતામાં મોકલવા વિનંતિ છે. અંદાજપત્રો નમૂનો આ સાથે મૂકેલો છે. તેમાં (૧) પત્રોની યાદી, (૨) પુસ્તકોની યાદી, (૩) છતર જોડતા સામાનની યાદી, દરેક નિદાન કે કામગીર પર મુબામ્મ અક્સર ને પ્રાપ્તિના રશન અને ફિખત સાથે જણાવવી.

અંદાજો માટે લક્ષમાં લેવાની બાબતો સને ૧૯૪૨-૪૩ માં સૂચના નં. ૩૧ “ પુસ્તકાલય ” માટે જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકમાં છાપ્યા પ્રમાણે વાંચી વિચારી લેવા જે જ માસમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા વટકુકમ નં. ૮ સને ૧૯૪૨-૪૩ ધ્યાનમાં લઈ ઠરેલા ધોરણે અર્ચ કશવાની શરને મદદ માગવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૧-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૩૦ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

અર્ચની રકમ પરભાર્યા ભરી પુસ્તકો મંગાવવા બાબત

શુ. વ. મો. માં ૨૮૨૨૨ થયેલાં પુસ્તકાલયોની યાદી પ્રસિદ્ધ કરી છે. તે તેમને પોતાને ત્યાં કંટીજન્સમાં તે અરથાને મોકલવાની રકમ વધારાની ગણી પરમાર્થ મળીઓઈર કરી પુસ્તકો મંગાવવા વ્યવસ્થા કરવા આપી સર્વ પુસ્તકાલયોને જણાવવામાં આવે છે.

વડોદરા
તા. ૫-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

જાહેરાત નં. ૬ સને ૪૩-૪૪

વિષય

કાયમનિધિની રકમો ડાહ્યા ટકાની જમીનગીરીઓમાં રોકવા બાબત

વધુ બાબ ઉપજનવવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાએ સંચાના નં. ૧૭ સને ૪૩-૪૪ પ્રમાણે રકમો મોકલી આપવા પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરતાં તે ઉપરથી આવેલી રકમો ડાહ્યા ટકાની યોજનામાં ઇન્કમેટેક્સની માણીથી રોકવા પુસ્તકાલય ખાતાએ શ્રીમંત સરકાર કુ. અં. ૬૧/૨૬ તા. ૧૨-૫-૪૪ નો મેળવી માહે જુન ૧૯૪૪ માં રૂ. ૨૦૦૦૦ અને માહે જુલાઈ ૧૯૪૪ માં રૂ. ૧૧૦૦૦ મળી એકંદરે રૂ. ૩૧૦૦૦ અને એકે એકત્રીસ હજાર રૂપિયા રોકવા તજવીજ કરી છે. તા. ૧-૮-૪૪ થી જે ઉત્પન્ન આવશે તે જે તે પુસ્તકાલયોને તેમના રોકાણના પ્રમાણમાં ૩ ટકા પ્રમાણે ઉત્પન્ન તરીકે ફાળવી આપવામાં આવશે. જુન આખર મુધીમાં જે રકમ અમારા દ્વારા આવી છે તેની યાદી આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરી છે. અને જુલાઈ અને તે પછીની રકમો જેમ જેમ આવશે તેમ તેમ અમે ડાહ્યા ટકાની જમીનગીરીઓમાં રોકવા તજવીજ કરીશું. આશા છે કે આ યોજનાનો લાભ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકો વિશાળ પ્રમાણમાં લેશે.

તા. ૨૧-૬-૪૪ મુધીમાં નાણાં મોકલનારા પુસ્તકાલયોની યાદી

અ.નં. પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ	અ.નં. પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ
૧ ધામજી (તા. નવસારી)	૧૨૫૦-૦-૦	૧૭ ડામેસ (તા. નવસારી)	૧૬૬-૧૦-૩
૨ ઊંઝા મહિલા (તા. સિદ્ધપુર)	૧૨૦૦-૦-૦	૧૮ માણેકપુર (તા. ગણદેવી)	૧૦૦-૦-૦
૩ ગેરીતા (તા. વિજપુર)	૨૦૪-૪-૦	૧૯ કોસીન્દા (તા. બાદરણ)	૩૭૩-૧૩-૬
૪ બાવોદ્ર (તા. કલોલ)	૬૫૬-૦-૮	૨૦ કોંબમોડ (તા. બાદરણ)	૩૨૬-૧૫-૬
૫ ડોંગુયા (તા. કલોલ)	૧૨૫-૦-૦	૨૧ અણખી (તા. વડોદરા)	૩૧૩-૪-૬
૬ સરકવ (તા. કલોલ)	૧૫૦૭-૧૪-૦	૨૨ જોશીકુવા (તા. બાદરણ)	૫૧૦-૫-૬
૭ દાસજ (તા. સિદ્ધપુર)	૩૦૦-૦-૦	૨૩ વાલવેડ (તા. બાદરણ)	૧૫૦૦-૦-૦
૮ મોદેરા (તા. ચાણુશા)	૩૦૦-૦-૦	૨૪ સેનકુવા (તા. પાદરા)	૭૬૮-૦-૦
૯ કરલી (તા. સિદ્ધપુર)	૪૫૮-૭-૮	૨૫ ધીજીજી (તા. ચાણુશા)	૧૫૦૦-૦-૦
૧૦ ઉમરાજ (તા. પવસણી)	૧૦૦૦-૦-૦	૨૬ સમા (તા. વડોદરા)	૬૦-૬-૬
૧૧ પાનજર (તા. કલોલ)	૫૦૦-૦-૦	૨૭ હવાદ (તા. વડોદરા)	૨૭૫-૮-૦
૧૨ વાવ (તા. કામરેજ)	૨૭૪-૧૧-૬	૨૮ વ્યારા (તા. ડોભાઈ)	૨૬૨-૧૪-૦
૧૩ દુમ્માડ (તા. વડોદરા)	૬૩-૧૫-૬	૨૯ ધુટેલી (તા. પેટલાદ)	૮૭-૧૨-૦
૧૪ ઝોજ (તા. બાદરણ)	૧૮૭-૩-૦	૩૦ કુણપેર (તા. પાટણ)	૨૫૧૮-૧૨-૦
૧૫ આંખરદી (તા. દામનગર)	૨૪-૧૦-૬	૩૧ ફીજીવ (તા. બાદરણ)	૧૫૧-૬-૦
૧૬ ધારંગણી (તા. ધારી)	૨૮૧-૬-૩	૩૨ રીસ્વા (તા. વડોદરા)	૧૩૩-૧૦-૦

૩૩ લાલપુરા (તા. બાદરણ)	૧૪૮-૧૨-૯	૪૫ ગુન્ન (તા. વિસનગર)	૭૫૦-૦-૦
૩૪ સેવદનાસણા (તા. વડોદરા)	૧૫૬-૧૨-૦	૪૬ સુઢીયા (તા. ખેરાળ)	૪૦૦-૦-૦
૩૫ મોખાસણ (તા. કલોલ)	૬૯-૦-૦	૪૭ ઉપેરા (તા. સિદ્ધપુર)	૨૫૦-૦-૦
૩૬ સોનારડા (તા. દહેગામ)	૮૦-૮-૯	૪૮ અધ્યામા (તા. કામરેજ)	૫૦૪-૧૨-૧૧
૩૭ કાળકાળા (તા. નવસારી)	૧૯૮-૧-૧૧	૪૯ છરા (તા. ધારી)	૧૪૦-૦-૦
૩૮ ગોઝારીયા (તા. વિગપુર)	૮૦૦-૦-૦	૫૦ મહેરવાડા (તા. સિદ્ધપુર)	૧૫૦-૦-૦
૩૯ ચાપડ (તા. વડોદરા)	૧૭૪-૨-૬	૫૧ આમળપુર (તા. નવસારી)	૧૩૪-૧૨-૦
૪૦ સાઢવી (તા. શિનોર)	૨૪૨-૮-૬	૫૨ સિદ્ધપુર	૫૦૦૦-૦-૦
૪૧ ધડીયા (તા. આંતરસુખા)	૨૫-૧-૩	૫૩ કલોડા (તા. સિદ્ધપુર)	૨૦૧-૦-૦
૪૨ જલસણ (તા. બાદરણ)	૫૪૨-૧૦-૯	૫૪ સોગ્ન (તા. કલોલ)	૬૫૦-૦-૦
૪૩ ભુજાવ (તા. સિદ્ધપુર)	૨૦૦-૦-૦	૫૫ કુરાલ (તા. પાદરા)	૫૦૦-૦-૦
૪૪ ડુંડી (તા. પલસાણા)	૧૦૦૦-૦-૦	૫૬ સિદ્ધપુર મહિલા	૨૦૦૦-૦-૦

વડોદરા,
તા. ૫-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ,
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

નહેરાત નં. ૭ સને ૧૯૪૩-૪૪

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં મકાનો માટે ગામમદદની રકમો
પુસ્તકાલય ખાતામાં જમા છે તેની પુસ્તકાલયવાર યાદી આદે જુન ૧૯૪૪
આખર સુધીની

અ. નં. પુસ્તકાલયનું નામ	ગામ મદદ	અ નં. પુસ્તકાલયનું નામ	ગામ મદદ
૧ વેમાર (તા. કરજણ)	૧૦૦૧-૦-૦	૧૩ પેટલાદ મહિલા	૩૦૦૦-૦-૦
૨ સંગયા (તા. પેટલાદ)	૧૦૦૦-૦-૦	૧૪ બેથીકુવા (તા. બાદરણ)	૧૦૦૦-૦-૦
૩ મંજુસર (તા. સાવલી)	૧૦૦૦-૦-૦	૧૫ દશરથ (તા. વડોદરા)	૧૦૦૦-૦-૦
૪ ચોરંદા (તા. કરજણ)	૧૦૦૧-૦-૦	૧૬ રણપુર (તા. કરજણ)	૬૯૧-૦-૦
૫ ડુંગલ (તા. સિદ્ધપુર)	૧૦૦૦-૦-૦	૧૭ વિગપુર મહિલા	૩૦૦-૦-૦
૬ સામપુરા (તા. કામરેજ)	૧૦૦૦-૦-૦	૧૮ પાડરસોંગા (તા. દામનગર)	૪૦૦-૦-૦
૭ પીપળી (તા. બાદરણ)	૧૦૦૦-૦-૦	૧૯ સોગ્ન (તા. કલોલ)	૧૦૦૦-૦-૦
૮ સિદ્ધપુર મહિલા	૨૦૦૦-૦-૦	૨૦ બ્રાહ્મણવાડા (તા. ચાલુરમા)	૧૦૦૧-૦-૦
૯ ઇસડ (તા. કલોલ)	૬૦૦-૧૨-૦	૨૧ સુદરણા (તા. પેટલાદ)	૧૦૦૦-૦-૦
૧૦ પથીયડ (તા. કલોલ)	૧૦૦૦-૧-૦	૨૨ કુરાલ (તા. પાદરા)	૧૦૦૦-૦-૦
૧૧ દીવેર (તા. શિનોર)	૧૦૦૦-૦-૦	૨૩ સોજના મહિલા	૨૦૦૦-૦-૦
૧૨ કાંસા (તા. વિસનગર)	૧૦૦૧-૦-૦	૨૪ સોગ્નકવા (તા. પાદરા)	૨૦૦૦-૦-૦

૨૫ સેન્નકુવા (તા. પાદરા)	૨૦૦૦-૦-૦	૨૬ કુંડી (તા. પલસાણા)	૧૦૦૦-૦-૦
૨૬ પીપળોણ (તા. ભાદરજી)	૧૦૦૦-૦-૦	૩૦ ગુંજ (તા. વીસનગર)	૧૦૦૧-૦-૦
૨૭ પલસાણા મહિલા અને બાળ.	૨૦૦૦-૦-૦	૩૧ કોહામ (તા. સિદ્ધપુર)	૧૦૦૦-૦-૦
૨૮ ઢાણી (તા. વડોદરા)	૧૧૫-૦-૦	કુલ ૩૩૦૨૧-૧૪-૦	

જે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ મકાન માટે રકમ એકઠી કરી હોય, અને એક અમર પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં જમા મૂકી હોય તેમણે તે રકમ પુસ્તકાલય ખાતામાં જમા કરાવવા તબવીજ કરવી, નેથી ભવિષ્યમાં તેમનાં મકાન માટે કમવાર તબવીજ કરવામાં હરકત આવે નહિ.

વડોદરા,
તા. ૬-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તકો અને સામયિકોની બલામણુની યાદી નં. ૧૧ સને ૧૯૪૩-૪૪

ક્રમાંક	પુસ્તક વા માસિકનું નામ	પ્રકારક, કર્તા વા મંત્રી	કિંમત	શેરો
૧	ઔસાદ (બાળ-માસિક)	ધી સુસ્લિમ સાહિત્ય પ્રચારક સોસાયટી, રાજકોટ	લવાજમ ૩-૦-૦	મુસલમાન વસ્તી-વાળા ગામોએ વસાવવા ખાસ બલામણુ છે
૨	સૌભાગ્ય કુમકુમ	શહેરાવાળા ઈન્દુકુમાર. વડોદરા.	૦-૫-૦	આમ પુસ્તકાલયોને ઓછા લવાજમના પત્રો મેળવવામાં મદદરૂપ થશે.
૩	પ્રભાત (દૈનિક)	"પ્રભાત" કાર્યલય, અમદાવાદ	૩૨-૦-૦	
૪	પુણ્ય	સંપાદક: લાલુજીભેન મહેતા, મેડીકલ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ	૩-૦-૦	
૫	વિજય-વિજ્ઞા	માંકડ ગુણવંતરાય ભગવતીદાસ (સંપાદક)	૧-૪-૦	
૬	ગાંધીજીના જીવન-પ્રસંગો	એન. એમ. કંકર, મુંબાઈ	૨-૪-૦	
૭	આમચિત્રો	પેટલીકર ઈશ્વર, આણંદ	૨-૮-૦	
૮	ખાલી ખેળો	સીતારામ રામો, અમદાવાદ	૨-૮-૦	

વડોદરા,
તા. ૫-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ,
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

વિષય

સને ૧૯૪૪-૪૫ ની શાલ્કયાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમાં પાલવના તહેવારોની યાદી

	દિવસ		દિવસ
૧ દેવશયની એકાદશી	૧	૧૫ અષાઢી એકાદશી	૧
૨ દેવદિવાળી	૧	૧૬ શ્રાવણી	૨
૩ હીરક મહોત્સવ	૧	૧૭ શ્રીતળા સપ્તમી	૧
૪ મીમંત મહારાજ સાહેબના જન્મોત્સવના તહેવારો બે પ્રમાણે કરે તે	૫	૧૮ જન્માષ્ટમી	૧
મ ઉત્તરાશ્વિ	૧	૧૯ ગોકુલાષ્ટમી	૧
૬ વસંતપંચમી	૧	૨૦ ગણેશ ચતુર્થી	૧
૭ મહોરમ	૧	૨૧ દુર્ગાષ્ટમી	૧
૮ શિવરાત્રિ	૧	૨૨ અનંત ચૌદશ	૧
૯ શ્રી. મહારાજ સા. ના તખ્ત-નશીનનો દિવસ	૧	૨૩ સર્વપિતૃ અમાવસ્યા	૧
૧૦ કુતાશની	૨	૨૪ દશેરા	૧
૧૧ ઝૂડી પડવો	૧	૨૫ માલેકાદારી પૂર્ણિમા	૧
૧૨ રામનવમી	૧	૨૬ દિવાળીના તહેવારો	૪
૧૩ ચૈત્રી પૂર્ણિમા	૧	ધનતેરશથી ખીજ ઝૂંધી	
૧૪ અક્ષયતૃતીયા	૧	૨૭ લોકોની અનુકૂળતા પ્રમાણે ખીજ સ્થાનિક તહેવારો	૫

૪૦

વડોદરા,
તા. ૫-૭-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

૧૯૪૩-૪૪ ના પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો

કાગળની અમુલ્ય મોંઘવારીને કારણે પુસ્તકોની વિનૂત યાદી આ વખતે અમોઝે દર વખતની માફક આપી નથી. ફક્ત સન ૧૯૪૩-૪૪ ની સાવમાં બહાર પડેલાં પુસ્તકોમાંથી ચૂંટી કાઢેલાં પુસ્તકોની યાદી આપી છે.

પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત	પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત
જીવનચરિત્રો			પ્રભુતામાં પગલાં	કે. કે. ચિતલીઆ	૩-૦-૦
નાનક	સ. સા. પ. કા.	૦-૬-૦	નર્તકી	ઉમાકાંત	૫-૦-૦
મહર્ષિ દયાનંદ	"	૧-૦-૦	વેશનમાં	ઝવેરચંદ મેઘાણી	૨-૮-૦
સ્વામી સહજનંદ	"	૦-૧૦-૦	ઝગતરંગ બા. પમેા	ન્યોતીન્દ્ર દવે	૧-૧૨-૦
રામચંદ્ર (રામચણુ-			પમા મામાતું ગાહુ	શ્રી. રાયચુરા	૦-૪-૦
નાં પાત્રોનું છદ્દ પ્રે.)	નાનાનાઠ બટ	૨-૮-૦	અંધિની	કંદસજ્જાસ મોણિક	૨-૮-૦
મૂળાળી મા	ગિરીશ બટ	૦-૧૨-૦	હાસ્ય અંજિલ,	હરિદર પુ. સુરત,	૩-૦-૦
કેસુરબા	દયાગંધર્વ બ. કેવિ	૧-૮-૦	પ્રેમકન્યા	"	૨-૦-૦
બા	ગૂર્જર ઝં. અમ.	૧-૮-૦	જીવનસંખી	કુંગરશી સંપદ	૪-૪-૦
યુગપુરુષ ગાંધીજી વાપ. જી.	કૃષ્ણમૂર્તિ	૧-૦-૦	ધરની આગ	યુગરાતી પ્રેસ	૩-૧૨-૦
અડધે રસ્તે	કનૈયાલાલ મુનશી	૨-૦-૦	ખાલી મોળો	સીતારામ શર્મા	૨-૮-૦
સીધાં ચઢાણુ			ધરે બાહિરે	રવિન્દ્રનાથ ટાગોર	૪-૦-૦
બા. ૧-૨	"	૬-૮-૦	દેવદાસ	શરદ્વંદ્ર	૨-૦-૦
અમુલ્ય કલામ આ. જ. મ. આશર		૦-૬-૦	અમેલી	આર. આર. શે. કું.	૨-૮-૦
શ્રી. સયાજીરાવ			અને અરણ્ય	કપિલા ઠાકોર	૧-૪-૦
બા. ૧-૨ જી. મિ. પ્રેસ, વ. ૩-૧૧-૬			અધિકાર	નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય	૩-૮-૦
ગાંધીજીના જીવન-			હાસ્યવૃક્ષોત્થ	કલાધર મંડળ	૨-૮-૦
પ્રસંગો	મીમીસ પોલાક	૨-૪-૦	વિદાય	સોપાન	૨-૮-૦
વીર કુમારપાળ મૂળજીભાઈ પી. શા.		૦-૮-૦	ચિત્રવેખા	ભગવતીચરણ વર્મા	૩-૮-૦
દી. બ. અંબાલાલ-			ત્રણ દેખાં	ન. સા. મંદિર	૨-૧૨-૦
બાઈ રામકૃષ્ણ મે. સ.		૦-૧૨-૦	સોરવણી	"	૨-૮-૦
ભારતના સંતો પુ. સ. સ. મં. સિ.		૧-૮-૦	કલાની સદચરી	"	૩-૦-૦
ગાંધીજીને જગવંદના સર રાધાકૃષ્ણનું		૩-૦-૦	વંચિતા	અનુક્રપદેવી	૩-૮-૦
ટૂંકી વાર્તા, નવલકથા નાટક			કલંક	કિતાબધર-રાજકોટ	૩-૦-૦
પ્રેમ અને પૂજા			રાજકન્યા	ધૂમકેતુ	૪-૮-૦
બા. ૧-૨-દર્શક		૫-૦-૦	ભારતી	સીતારામ શર્મા	૨-૮-૦
પ્રયાણ	ઈન્દ્ર વસાવડા	૩-૮-૦	દિવાલખન	સ્વ. મિલુભાઈ	૧-૦-૦
પ્રેમને નામે	મોહનલાલ બટ	૦-૮-૦	ક્રાંતિની ઝાલરી	ન. પુ. ભં. રાજકોટ	૩-૦-૦
જગર અને અમી	"		અદસ્ય માનવી	"	૩-૦-૦
બા. ૧-૨-૩ યુનીલાસ વ. શાહ		૫-૦-૦	પ્રથમ આપાદ	"	૨-૮-૦
			નયના	"	૩-૦-૦

ભીરુ સાથી	પન્નાનાથ પટેલ	૪-૮-૦
રસબિંદુ	રમણનાથ વ. દેસાઈ	૩-૦-૦
અપ્સરા	"	૩-૮-૦
કાંટાની વાડ	હરજીવન સોમૈયા	૨-૮-૦
પુનરાગમન ભા. ૧-૨	"	૫-૦-૦
અપર્ણા	નારાયણ બાણુ	૩-૦-૦
શુક્રરાણી	"	૨-૮-૦
મુરુવાળી	ગાંડીવ	૨-૦-૦
ધીમુ અને વીભા	વ્યંતિ દસાઈ	૩-૫-૦
કચ્છની લોકવાર્તાઓ	સ. સા. વ. કા.	૨-૦-૦
દાદેશ્યામ	આર. આર. શે. કું.	૪-૦-૦
દેશવટા	ભારદ્વાજ	૫-૮-૦
વિશાક્ષા	ધી. અને લીલીમહેન	૨-૦-૦
મરીચિકા	ત્રિશક્તિ કાર્યોલય	૧-૦-૦
પ્રણય અને પરિણય	મુનીનાથ વ. શાહ	૩-૧૨-૦
ભરમરેખા	"	૩-૮-૦
રૂપનો ઘંટ	"	૨-૮-૦
કાંટાનાં માળખાં	આર. આર. શે. કું.	૩-૮-૦
પરખનાં પાણી	"	૨-૮-૦
ઉપડતી આંખ	મુર્ગાતર કા. સુરત	૩-૮-૦
વરધેડો	ધન્વલાલ ચાવડા	૧-૮-૦
શરતના ઘોડા	યશવંત પંડ્યા	૧-૮-૦

વૈદક

આરોગ્ય અને		
ખોરાક	સ. સા. વ. કા.	૧-૦-૦
દવાનો છેલ્લો		
ધૂંટણ	ભારતી સા. સંઘ	૨-૧૨-૦
	કાવ્ય	
સાધના	ઉપવાસી	૨-૦-૦
અખાની વાણી	સ. સા. વ. કા.	૩-૦-૦
દીવાને સાગર	"	૪-૮-૦
ધરિત્રી	પ્રેમશંકર ભટ્ટ	૩-૦-૦
ગુજરાતની ગઝલો	સ. સા. વ. કા.	૧-૦-૦
	સાહિત્ય	
થોડા વિવેચનક્ષેપો	પ્રો. મ. ઝવેરી	૨-૮-૦
સાહિત્યપ્રાંભિકા	સ. સા. વ. કા.	૧-૦-૦

ગુજરાતી સા. ની

રૂપરેખા	વિગ્નવરાય ક. વૈદ્ય	૧-૧૨-૦
બંગાળી જીવન		
અને સાહિત્ય	ચાંપશી વિ. ઉદેશી	૧-૦-૦
	તત્ત્વજ્ઞાન	
ભગત્પ્રેમજી	ન્દાનાનાથ કવિ	૩-૦-૦
તું કોણ ?	સ્વા. માધવતીથ	૨-૦-૦
તે કોણ ?	સ્વા. માધવતીથ	૩-૦-૦
ઉપનિષદો ભા. ૧-૨	"	૪-૦-૦
આર્થોના સંસ્કાર	"	૨-૦-૦
સુખની શોધ	"	૦-૧૫-૦
ધર્મોનું મિલન	સર રાધાકૃષ્ણન	૫-૦-૦

વિજ્ઞાન

સૂર્યસારણી	હરિહર ભટ્ટ	૨-૦-૦
મનુષ્ય અને નૃભર્મણ		
સૂર્ય શરીર વિજ્ઞાન		
અને પ્રાણીયામ	મણિનાથ ભો. દેસાઈ	૧-૮-૦
સ્વતંત્ર ભારત	કુંગરશી સંપદ	૧-૦-૦
વિશ્વપરિચય	રવિન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦
પ્રાણીપાઠો	સ્વ. ગિજુભાઈ	૦-૧૦-૦
ઝગુના રંગ	"	૦-૧૦-૦
વનસ્પતિના પાઠો	"	૦-૧૦-૦

શિક્ષણ

અહિંસાની તાલીમ	નવજીવન	૦-૧-૦
	ભૂજોળ	
સુરત ભા. ૧-૨	સયાજી બાલગાન.	૧-૦-૦
વડોદરા	"	૦-૮-૦

ફક્ત

રૂપરેખા		
(ચિત્રસંગ્રહ)	કનુ દેસાઈ	૫-૪-૦
કેરુરખા	કનુ ગાંધી	૨-૪-૦
મહાત્મા ગાંધી	"	૫-૦-૦
	લેખસંગ્રહ	
મધપુરો	નવજીવન કાર્યોલય	૧-૦-૦

સમાજશાસ્ત્ર

સંસાર અંધાવળીનાં પુસ્તકો:

પતિદેવ, તીર્થસ્વરૂપ પિતાશ્રી,
અ. સૌ., ચિ. કુમાર, પૂ. માતૃશ્રી,
ચિ. મુકુન્દ્યા, નણુંદણા

શ્રી. સોપાન દરેકના ૦-૬-૦

નીકું ગેં ગામકું

ન્યાં આમસેવક ૩-૦-૦

ચરની રાણી કુંગરશી સંપદ ૬-૧૨-૦

આપણું દિલ્હિસ્તાન મીનુ મસાણી ૨-૦-૦

સંસારમાં મુખ

ક્યાં છે સ્વ. વારીલાલ શાહ ૧-૦-૦

આમચિત્રો પુ. સ. સ. મં. લિ. ૨-૮-૦

દિલ્હના આર્થિક

નિકાસની યોજના સ. સા. વ. કા. ૦-૮-૦

જીવનનાં ધમળ શ્રી. ગ. ગો. કુ. ૧-૪-૦

મારું ઘર છ. અ. મહેતા ૬-૦-૦

કિશોર તથા બાળોપયોગી પુસ્તકો

ગાંડીવ બાલ સા. માળાના

૮૦ પુ. નો સેટ ગાંડીવ ૩૦-૮-૦

ગાંડીવ કુમાર-

માળાનાં પુ. નો

સેટ ૧૫-૮-૦

બકોર પ્રેલ બા.

૧ થી ૧૦ ૮-૦-૦

બાલ સા. ગુચ્છ

૨૫ પુસ્તકો દ. મૂ. પ્ર. મં. ૫-૪-૦

બાલ સા. વાટિકા

૩૫ પુસ્તકો ૨૦-૮-૦

બાલ સા. માળા

૮૦ પુસ્તકો ૧૪-૮-૦

બાળવાર્તા

બા. ૧ થી ૫ ૩-૧૨-૦

બાળ લોકગીત

સંગ્રહ બા. ૧-૨ ૦-૧૨-૦

મધેડાં

૦-૮-૦

બાપુજીની બીજી

વાણી

૦-૧૨-૦

મહાભારતનાં પાત્રો

૧૩ પુસ્તકો દ. મૂ. પ્ર. મં. ૭-૮-૦

રામાયણનાં પાત્રો

૬ પુસ્તકો ૫-૦-૦

ચાલો બગવીએ

બા. ૧ થી ૧૨ ગાંડીવ ૮-૦-૦

દેરમ બા. ૧-૨ યુગાંતર કાર્યાલય ૪-૦-૦

શિશુ સાહિત્ય-

માળા ૫૦ પુસ્તકો જ્યેષ્ઠ તલકશી ૮-૧૧-૦

અરોહ બાલ પુ. નાગરદાસ પટેલ

માળા સેટ ૧થી૬ દરેકના ૩-૮-૦

બાલવિનોદમાળા

શ્રેણી ૧-૨ ૫-૧૨-૦

કિશોર ચરિત્ર-

માળા શ્ર. ૧-૨-૩ ય. એ. સો. ૧-૮-૦

ઉપનિષદની વાતો યુગાંતર કાર્યાલય ૦-૧૦-૦

શ્રીઉપયોગી પુસ્તકો

શ્રીશક્તિ અંથ-

માળાનાં ૭૮

પુસ્તકોનો સેટ ૫૦-૮-૬

યોગિનીકુમારી

બા. ૧-૨ ૫-૧૨-૦

બામિની બ્રૂણ

બા. ૧ થી ૫ ૬-૬-૦

કાકિલા ૨. વ. દેસાઈ

૩-૦-૦

વીરાંગનાની વાતો

બા. ૧-૨ તા. પો. અડાલજ ૬-૮-૦

કુમારનાં શ્રીરત્નો ઉદ્દલાલ યાગ્નિક ૧-૮-૦

રઢીઆળા રાત

બા. ૧ થી ૪ શ્રી. મેઘાણી ૫-૦-૦

ભારતની દેવીઓ

બા. ૧-૨-૩ સ. સા. વ. કા. ૮-૦-૦

રંગોળી ચિત્રશાળા પ્રેસ ૧-૮-૦

શ્રીએનિં આરોગ્ય ભારતી સા. સંધ ૧-૦-૦

રંભાનું રસોઈઘર

બા. ૧-૨-૩ ૦-૧૨-૦

સંસ્કારલક્ષ્મી કુંગરશી સંપદ ૬-૧૨-૦

પરની રાણી

૬-૧૨-૦

જીવનસખી ૪-૪-૦

પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય અન્ય પુસ્તકો

			ભા. સા. સં. અ.	૧-૮-૦
હાડી કૂરતા	ધૂમકેતુ	૨-૦-૦	ગોદ	
કર્ણવતી	"	૪-૮-૦	હિંદીની શ્રેષ્ઠ વાર્તાઓ	" ૩-૦-૦
રાજસંન્યાસી	"	૪-૮-૦	સ્વીન્નનાથ કાકરે	" ૨-૮-૦
પાનગોષ્ઠિ	"	૨-૦-૦	પુરુષાર્થની પ્રતિભાઓ	" ૨-૮-૦
કુલજામ નવપ્રકાશન			એકાદશીના ઉપવાસ	" ૦ ૫-૦
શ્રેણી ૧૨ પુસ્તકો		૭-૮-૦	સીમાર્તું આરાધ્ય	" ૧-૦-૦
સોરઠને બીમાડે	શ્રી. રામચુરા	૧-૮-૦	અતીથ રોગો	" ૧-૪-૦
બખાઇ	"	૧-૮-૦	શરીરરચનાનું ગહરૂચ	" ૧-૪-૦
વિકાસ	ચુ. વ. શાહ	૦-૦-૦	ઉપવાસ	" ૧-૪-૦
આમ્રપાની	એન. એમ. દસર-		વિશ્વદર્શન	" ૭-૮-૦
ભા. ૧-૨	ની કું. ચુબ્બ	૬-૦-૦	કેમ અને ક્યારે	" ૦-૫-૦
શરદવાણી	"	૨-૦-૦	પારિભાષિક ગ્રાનકોશ	" ૩-૦-૦
ગોક્ષદા	"	૪-૦-૦	વિશ્વસાહિત્યની વાર્તાઓ	" ૬-૦-૦
પુરાણનાં પાત્રો	ચુર્માતર		હકીકાં દર્દીમાં કુદરતી	" ૧-૮-૦
(પૈય)	કાપીલ્ય, સુરત	૧-૫-૦	ઉપચાર	" ૧-૮-૦
કુર્ગોરામ મહેતાજી	"	૧-૪-૦	શોધને અંતે	" ૨-૮-૦
મોરાની વાતો	આર. આર. શે. કું.	૨-૮-૦	આઝાદીની યવગ્નલા	" ૦-૬-૦
રંગનાં ચટકાં	"	૧-૮-૦	શ્રીમતી રીતા	
રાખનાં રમકકાં	"	૧-૮-૦	(શીકાંત શેખર)	રમણલાલ સોની ૩-૮-૦
તીલરખા	"	૩-૦-૦	ઉપેન્દ્રની આત્મકથા ન. પારેખ	૧-૪-૦
આયમંજરી	"	૧-૧૦-૦	આપણે ધર્મ	આનંદશંકર કુવ ૪-૦-૦
વાણીઆની વાતો	"	૦-૧૦-૦	પીરામીડની છાયામાં ચંદ્રશંકર શુક્લ	૨-૦-૦
કેતકી રાણી	"	૦-૮-૦	શ્રી શારદાદેવી	જી. આચાર્ય ૧-૦-૦
શિશુકથાઓ	"	૦-૧૨-૦	માનવ હૈયાં	ચાં. વિ. ઉદેશી ૧-૪-૦
પૂર્વ અને પશ્ચિમ ૨. ટાગોર		૨-૮-૦	કુંદન	બંકિમચંદ્ર ૩-૦-૦
પરાગિત પ્રેમ	ભોગીલાલ ગાંધી	૩-૦-૦	દોલના ડંખ	જી. અ. મહેતા ૨-૮-૦
સર્વોદયની છવનકળા નવ. પ્ર. મ.		૨-૦-૦	દત્ત અને પરશુરામ સ. સા. જી. કા.	૨-૦-૦
રિદુલ્લખ દર્ગન	"	૦-૧૦-૦	સંપૂર્ણ મહાભારત	
સ્વરાજ્ય રાત્રિ	"	૦-૬-૦	ભા. ૧ થી ૭	" ૪૫-૦-૦
એકુતનો ચિકારો	"	૦-૪-૦	પાતંજલ યોગસૂત્ર	" ૧-૦-૦
અપાર્વે આંગણે	કુલજામ કા.		માનેશ્વર ગાદારાજ અને	
હિડનારાં	રાણપુર	૩-૦-૦	મહાત્મા એકનાથ	" ૨-૮-૦
પ્રત્યુ પથારી	"	૩-૮-૦	મહાત્મા રામચંદ્ર અને	
હાસ્યાધના	મોપાન	૨-૮-૦	નામ મહાશય	" ૧-૦-૦
			સ્વામી પ્રહલાદજી	
			અને શિવનંદજી	" ૧-૬-૦
			ગુહા મહે	" ૦-૫-૦

લખે—પુસ્તકાલય સં. સં. મહેળા લિ. રાવપુરા, વડોદરા.

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાળ—

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં જોળખ પિછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને શ્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, ભલામણ કરે છે. તેમને શ્રીશક્તિ સાથાના પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

શ્રીઓના ઘણોના અવયાસીઓ પાસે લખાવેલાં, વિદ્વાન શ્રીહિતૈવીઓની સીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યા છે, અને તે વાંચી તેમાંથી બે મ ગહવ કરવા કહેવું જે પ્રત્યેક મુત્ર ગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં શ્રીઓને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગૂંથણી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકની કિં રૂ. ૫૦).

થોડાંક નામો

માંડાની માવજત	હસિણી રાંધણકળા	રાણકહેવી
રઝીયા બેગમ	મુખી ઘર	સતી જસમા
વિમાની ગીતાગાઈ	સખીના પત્રો	શિવાજીની બા
ભરતગૂંથણ	સ્ટવનું શાસ્ત્ર	શ્રીહૃદય
પારસી વાનીઓ	મુણિયલ ગૃહિણી	વગેરે વગેરે.

આજે જ લખો:—ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા

૯/૦ ત્રિશક્તિ, મુરત.

૫૦ થી ૧૫૦

આ રસમય ઉપયોગી પુસ્તકોની આટલી જ નકલો શીલકે છે જે પૂરી થતાં હાલના સંલોગમાં ફરી છપાશે નહિ તે તમારા બજેટમાં મૂકી

મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

ઊઘડતી આંખ	પ્રો. ગનેન્દ્રશંકર પંડ્યા	૩-૮-૦
દુર્ગારામ મહેતાજી	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૧-૪-૦
નથા યુગની ઝી	" "	૧-૦-૦
મ દિરને પગથિયે	" "	૦-૮-૦
અમર મહાજનો ૧-૩ (પાકા)	" "	૨-૦-૦
વનવનની વેલી	" "	૦-૧૨-૦
વહેમી	પ્રો. બ્યોમેશચંદ્ર પાઠકજી	૦-૮-૦
સમાજનાં મૂળ	" "	૧-૦-૦
પરાગ	" "	૧-૦-૦
તેજછાયા	જયમનબહેન પાઠકજી	૧-૪-૦
આકાશનાં ફૂલ	જ્યોત્સ્ના શુક્લ	૦-૧૨-૦
ઉષામાં ઊગેલાં	ચંપકલાલ વ્યાસ	૧-૪-૦
ભાવનાસૃષ્ટિ	પ્રો. વિષ્ણુપ્રસાદ ત્રિવેદી	૦-૧૨-૦
કાવ્યકળા	પ્રો. મોહનનાથ દવે	૧-૮-૦
સાહિત્યકળા	" "	૧-૮-૦
વિવેચન	" "	૧-૮-૦

૧૯૪૪નાં નવાં પ્રકાશનો-નવી. આવૃત્તિઓ

આશા (નવનકલ)	શારદાપ્રસાદ વર્મા	૧-૪-૦
ઉપનિષદોની વાતો	" "	૮-૧૦-૦
અંતરને ઓવારે	ચંપકલાલ વ્યાસ	૧-૮-૦
પુરાણનાં પાત્રો ૧-૬	(કાવ્યા)	૧-૧૦-૦
દેશરમ ૧-૧૨	"	૩-૧૨-૦

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા-સુરત

હરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય

- નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો -

અધિકાર :	(સ્વ. નૌશયણ ભટ્ટાચાર્ય)	૩-૮-૦
સુરમા :	(" ")	૩-૦-૦
વંચિતા :	(શ્રી અનુરૂપાદેવી)	૩-૮-૦
ધરિત્રી :	(શ્રી પ્રેમચંદર હ. ભટ્ટ)	૩-૦-૦
દેશવટો :	(ભાગ ૧-૨ (' શારદાજ ')	૫-૮-૦
વિશાલખા :	(ધીરુભાઈ ભટ્ટ)	૨-૦-૦
વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે :	(રવિચંદર મહેતા, મનવંત'ઓજા)	૨-૮-૦
સમાજવાદ :	મહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ)	૨-૦-૦
Gandhi is India :	(V. V. M.)	૧-૧૨-૦

• પ્રકાશક :

- સી. શાન્તિ લાલ ની - કં પ ની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨.

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્રો :

૧. જોડાસા શાન્તના કેળવણી ખાતાએ યાજ્ઞાચીમા છનામ અને પુસ્તકાલય માટે અને પુસ્તકાલય ખાતાએ તમામ પુસ્તકાલયો માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૨. મુંબઈ ઇલાકાના સરકારી કેળવણી ખાતાએ સ્કૂલોની વિદ્યાર્થીઓની લાયબ્રેરીઓ માટે આ પુસ્તકના ત્રણે ભાગ મંજૂર કર્યા છે.
૩. આ પુસ્તકના પહેલા અને બીજા ભાગની રમ (પચીસ) નકલો વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર અને ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ ઉત્તેજન માટે ખરીદી છે.
૪. આ પુસ્તક માટે ' કચ્છ હુન્નરવધોગ ' પ્રદર્શનમાધી પ્રમાણપત્ર (Certificate of Merit) મળ્યું છે.
૫. આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આણંદના મગેલી બીજી ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે સારા પુસ્તકોમાં ગણ્યા છે.
૬. આ પુસ્તકની ઉત્તમતા માટે અનેક સુપ્રસિદ્ધ સામયિક પત્રોએ સારામા સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.

વધુ ખાતરી માટે બીજા અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો.

ઘેરબેઠાં પૈસા કમાવા આજેજ મંગાવો !

કચ્છ વેપારી મહાજના પ્રમુખ,

શ્રી. કુંજરવશી પરમશી સંપટે લખેલા

" આમુખ " સાથે

નફાકારક હુન્નરો

ભાગ ૧ - ૨ - ૩

નિષ્ક્રાંતો અને અનુભવીઓએ લખેલા વિવિધ ભરોસાપાત્ર હુન્નરોથી ભરપૂર પુસ્તક

૭૫૦ પાના, ઉમદા ભડા એટિક કાગળ, યાચીય

ચુક્ર સુદર છપાઈ અને આકર્ષક ગ્રેટઅપ

કિંમત ૭ (સાત) રૂપિયા

(વી. પી. થી ટપાલપત્ર ૧૩ આના નંદ)

મંગાવવા માટે લખો:—

સંચાલક : શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા

નંબર ૩ ચૌક બલર,

પોસ્ટ સિતુમરા (અબર-કચ્છ).

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

ભારોવાર ચિત્રોવાળાં, છ થી પંદર વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાઓ અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે ચૂકતા.”

‘પુસ્તકાલય’ના તંત્રીની જુલાઈ ૧૯૪૩ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલી (છ થી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે)

૩ પુસ્તકો : ૯૦ ચિત્રો : ૯૬ પાનાંનું વાચન રૂા. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા (આઠ થી બાર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો : ૧૫૦૦ પાનાંનું સુંદર વાચન :

બે મનોહર બોક્સમાં : રૂા. ૧૧-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસ થી પંદર વર્ષનાં બાળકો માટે)

૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો : ૩૭૦૦ પાનાંનું રસિક વાચન :

આઠ સુંદર બોક્સમાં : રૂા. ૨૮-૦-૦

પુસ્તકોનાં નામો અને વિગત માટે “પુસ્તકાલય”ના જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકની બહેરખબરનાં પાન : ૨૭ થી ૩૨ સુધી જુઓ.

સૂચિપત્ર માટે જાઓ :

બાલવિનોદ કાર્યાલય ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [સુબાઈ]

વડોદરા રાજ્યનો સર્વશ્રાહી
લોભીઓ

વડોદરા રાજ્ય ડિરેક્ટરી

મૂલ્ય રૂપિયા ચાર

વડોદરા રાજ્યની લગભગ તમામ
પ્રકારની માહિતીથી ભરપૂર પુસ્તક

તમારા પુસ્તકાલય માટે દરેક ન મંગાવ્યું
હોય તો વસાવવા માટે આને જ લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

ચો. યો. નં. ૧૭, રાવપુરા, વડોદરા

મામડામા ઢરતા ઢરતા નજરે પડતા
ખુશી ને ખાસિયતની
નિર્મલ આરસીસમાં

એક ગ્રામશિક્ષકની કલમે
શબ્દદેહ પામેલાં રેખાચિત્રો તે

ગ્રામચિત્રો

આ લેખક : શ્રી. ઇન્દિર પેટલીદર

મૂલ્ય રૂ. બી

તમે જો ગામડે વસતા દસો નો આ
રેખાચિત્રો વાંચીને જ મોની જીકસો:

“અરે ! આ તો આપણા મામનો.....”
આને જ મંગાવવા લખો!—

પુસ્તકાલય સ સ મં લિ.

રાવપુરા—વડોદરા

ખાસ લાભ

અમૂલ્ય તક

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત ઘટાડેલી કિંમત

૧ વગર દોકડાનો વેદ (ધરમચુ ઉપચારોનું પુસ્તક)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૨ પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા (ત્રિવિધ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૩ વહુને શિખામણ (ઓઝો માટે આરોગ્યમંગલ)	૧-૦-૦	૦-૮-૦
૪ અ. સૌ. કુમારી (નાટક) લે. યચરંત પંડ્યા	૧-૦-૦	૦-૧૦-૦
૫ મદન મંદિર (નાટક)	...	૦-૧૦-૦ ૦-૬-૦
૬ વીર માર્કીસ (જીવનચરિત્ર)	૧-૮-૦ ૧-૦-૦

આ છ પુસ્તકોના આખા મેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

છતાં પ્રચારને ખાતર માત્ર રૂ. ૪-૮-૦ માં મળશે.

પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ. આવી અમૂલ્ય તક રખે ગુમાવતા, આને જ મંગાવો.
લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

આ તક લાયઝેરીઓ ચૂકે નહીં.... રૂ. પાંચમાં

પ્રતિમા

શુજરાતનું સર્વોચ્ચ સ્તર માસિક.
સર્વદેશીય ઉપયોગી સાહિત્યથી સભર

તંત્રીઓ :

મોહનલાલ મહેતા (મોપાન)
કાન્તિલાલ હ. પરીખ

પ્રતિમાના કેટલાક લેખકો :

આરંભથી ભેટ પુસ્તક સાથે
વાર્ષિક લવાજમ
રૂ. સવા છ

શ્રી. મોપાન કૃત 'વિદાય'
વા તા સં થ હ ચાલુ વર્ષની
ભેટ તરીકે મળવો.

, શ્રી. મોપાન, શ્રી. જયોતીન્દ્ર હ. દવે,
શ્રી. ઉમાશંકર જોષી, શ્રી. સુંદરમ,
શ્રી. મનસુખવાલ હવેરી, શ્રી. કરસનદાસ
માલેક (વેશંપાયન) શ્રી. છત્રમાઈ
મહેતા, શ્રી. ધનસુખવાલ મહેતા, શ્રી.
ઈન્દુલાલ ગાધી, શ્રી. હંમરસી સંપટ,
શ્રી. બકુશેરા, શ્રી. સોજન્ય, શ્રી. લાલુભેન
મહેતા, શ્રી. અરોહ હપ્પા, શ્રી. દિલીપ
કોઠારી, શ્રી. ચંપનદય, શ્રી. કોલક, શ્રી.
મોહિનીચંદ્ર, શ્રી. છાતાલાલ કામદાર,
શ્રી. રામપ્રસાદ બક્ષી, શ્રી. રમણિક
મેઘાણી વગેરે

વડોદરા રાજ્યની લાયઝેરીઓ
આ વર્ષે રૂ. પાંચમાં ગ્રાહક
તરીકે નામ નોંધાવી શકશે.
લાયઝેરીઓ આ તક રજા ચૂકે

પુખ્ત

બાળકોનું સુંદર - સચિત્ર માસિક

બાલકનન્દ-બાલકનું
મુખપત્ર

બાળકો દર મહિને ખૂબ આતુરતાથી
જેની રાહ જુએ છે.

સંપાદકો :

શ્રી. લાલુભેન મહેતા
કે. કેસુભ શેઠ

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ત્રણ.

જીવન સાહિત્ય મંદિર

કાલ્યાણેશી રોડ,
ભાંગવાડી, મુંબઈ-૨.

રાવપુરા,
વડોદરા.

સંદેશ-કમોટી કાપીલય,
સારંગપુર, અમદાવાદ.

ડા. છ માં

બે સુંદર નવલકથા અને એક અભિનવ વાર્તાસંગ્રહનો
મનોહર સંપુટ

■ ફૂટેલાં સુવર્ણપાત્રો : શ્રી. સોપાન

આજના યુવક-યુવતીની સુંદર નવલ

દિ. : રૂ. ૨-૮-૦

■ માલિની : શ્રી. કરસનદાસ ખાલુક (વિશંખાયન)

મૌલિક વાર્તાસંગ્રહ

દિ. : રૂ. ૨-૮-૦

■ પાણીના સાથિયા : શ્રી. હેમેન્દ્રકુમાર રાય.

પ્રેમ અને ત્યાગનાં તત્ત્વોથી ચૂંથાયેલી

સુંદર નવલકથા

દિ. : રૂ. ૨-૮-૦

ગુજરાતની ધણી લાયકેરીએએ

ઝોડર અગાધથી મૂક્યા હતા.

તમે દલ્હ ના વસાવી દોય તો

આને જ વસાવી લો.

ડા. છ માં ત્રણ

મનોહર પુસ્તકો

સુંદર ઉદાત્ત

સુંદર જોડકા

સ-રસ સાહિત્ય

આને જ લખો

જીવન સાહિત્ય મંદિર

કાલ્યાણેવી રોડ,
ભાંગવાડી, મુંબઈ ૨

રાવપુરા
વડોદરા

સદેશ-કસોટી કાર્યાલય
સારંગપુર, અમદાવાદ

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિ

દુનિયાભરના સિદ્ધદસ્ત લેખકોનાં જ પુસ્તકો આપતી આ ગ્રંથાવલિ ૧૯૩૫ની સાલથી શરૂ થઈ છે. ૩. ૧) પ્રવેશ શી ભરવાથી ગ્રંથાવલિનાં બધાં જ પુસ્તકો કાયમને માટે સસ્તી કિંમતે મળે છે. વિગતવાર યોજના મંગારી વાંચશો.

આં ગ્રંથાવલિનાં છેવટનાં છ પુસ્તકો

છાયાનટ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૦-૦
રખારણુ	રમણકાંત ગોતમ	૩-૦-૦
નીલરેખા	શુભવંતરાય આચાર્ય	૩-૮-૦
રાધેસ્થામ	રસિકલાલ જોશી	૪-૦-૦
રસખિંદુ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૦-૦
લીરુ સાથી ખંડ ૧-૨	પન્નાલાલ પટેલ	૪-૮-૦

આવતે માંદુને નવાં પ્રગટ થશે

બે મિત્રો	રામભાઈ ગો. અમીન.	૩-૮-૦
કોચવધ	વિ. સ. ખાંડેકરના નવા જ મરાઠી પુસ્તકનું ભાષાંતર કરનાર ગોપાળરાવ વિદ્યાંસ	૫-૦-૦

વિરાટ ગ્રંથાવલિ

આ ગ્રંથાવલિનાં છેલ્લાં પાંચ પુસ્તકો

વહુરોણી વિલા	રાગોર	૩-૦-૦
રાજર્ષિ	"	૨-૮-૦
અસર-૧	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૮-૦
કમલા	ગોર ગંગાળી લેખિકા	૨-૮-૦
મહુમુકિત	હાલ્યાલાલ હ. બની	૩-૦-૦

આનંદ ગ્રંથાવલિ

ગેશર્મ વોરા એન્ડ કંપની પાસેથી ખરીદી લઈ આગળ ચલાવેલી આ ગ્રંથાવલિનાં અમારાં પ્રકાશનોમાંથી છેલ્લાં પાંચ

" મયૂર "	૨-૮-૮
મુરલી ઠાકુર	૨-૮-૮
રતિલાલ ત્રિવેદી	૩-૮-૮
ભોગીન્દ્રરાવ દીવેડિયા	૨-૮-૮
પન્નાલાલ પટેલ	૩-૮-૮

આ વર્ષે—

વડોદરા

રાજ્ય

ની

લા

ય

પ્રે

રી

ઓ

મા

ટે

પ્ર

તિ

મા

ડા. પાંચમાં.

અમારી પ્રવૃત્તિઓ

■ બે સુંદર માસિક

પ્રતિમા અને પુષ્પ

■ સંસારચક્ર મંથાવલિ

સંસારની અનેક સમસ્યાઓનો
સાચો ઉકેલ આમાં જડશે.

■ બાલ સાહિત્યમાળા

બાળકોની કલ્પનામાં
રંગો પૂરતી સુંદર
સમિત પુસ્તકમાળા.

■ લલિત સાહિત્યમાળા

તથા પુસ્તકોનો
મનોરમ સંપુટ
વાલો—નવલકથા.

■ જીવનદર્શન મંથાવલિ

જીવનને સ્પર્શતા ચિંતનાર્થક
મંથોની માળા

જીવન સાહિત્ય મંદિર

સાહ્યારેવી રોડ :	સાખા :	સાખા :
લાંચરાણી,	રાવપુરા	સંદેશ કસોટી કાર્યાલય,
સુંબઈર	વડોદરા.	સારંગપુર, અમદાવાદ

પુષ્પનું લવાન્નમ : ફક્ત રૂ. ત્રણ છે.

આજે જ લવાન્નમ મોકલી બાળકોની કલ્પના ને આનંદને સંતોષો.

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિ

દુનિયાભરના સિદ્ધસ્ત યોગકોનાં ૧૪ પુસ્તકો આપતી આ ગ્રંથાવલિ ૧૯૩૫ની સાલથી શરૂ થઈ છે. રૂ. ૧) પ્રવેશ શી ભરવાથી ગ્રંથાવલિનાં બધાં ૧૪ પુસ્તકો કાયમને માટે સસ્તી કિંમતે મળે છે. વિગતવાર યોગના મંગાની વાંચશો.

આ ગ્રંથાવલિનાં છેવટનાં છ પુસ્તકો

છાયાનટ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૦-૦
રખારણુ	રમાકાંત ગોતમ	૩-૦-૦
નીલરેખા	ગુણવંતરાય આચાર્ય	૩-૮-૦
રાધેશ્યામ	રસિકલાલ જોશી	૪-૦-૦
રસખિંદુ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૦-૦
લીરુ સાથી ખંડ ૧-૨	પદ્માલાલ પટેલ	૪-૮-૦

આવતે મહિને નવાં પ્રગટ થશે

બે મિત્રો	રામભાઈ ગો. અમીન	૩-૮-૦
કોચવધ	વિ. સ. જાડેકરના નવા જ મરાઠી પુસ્તકલુ ભાષાંતર કરનાર ગોપાળરાવ વિદ્રાંસ	૫-૦-૦

વિરાટ ગ્રંથાવલિ

આ ગ્રંથાવલિનાં છેલ્લાં પાંચ પુસ્તકો

વહુરાણી વિલા	ટાગોર	૩-૦-૦
રાજર્ષિ	"	૨-૮-૦
અપ્સરા-૧	રમણલાલ વ. દેસાઈ	૩-૮-૦
કમલા	ગાર જંગાળી લેખકો	૨-૮-૦
નકલુમુક્તિ	ઠાકરાલાલ હ. બની	૩-૦-૦

આનંદ ગ્રંથાવલિ

મેશર્મ વોરા એન્ડ કંપની પાસેથી ખરીદી લઈ આગળ ચલાવેલી

આ ગ્રંથાવલિનાં અમારાં પ્રકાશનોમાંથી છેલ્લાં પાંચ

ચોરાની વાતો	" મથૂર "	૨-૮-૦
પરખનાં પાણી	સુરહીં ઠાકુર	૨-૮-૦
કાટનાં માળખાં	રતિલાલ ત્રિવેદી	૩-૮-૦
ચમેલી	ભોગીન્દ્રરાવ દીવેટિયા	૨-૮-૦
મળેલા છવ	પદ્માલાલ પટેલ	૩-૮-૦

શ્રીદાક્ષણમૂર્તિ પ્રકાશનમંદિર

બાલસાહિત્ય

૨૧૦ ગિજુભાઈ સંપાદિત

માળવાર્તાઓ ભાગ ૧ થી ૫

દરેકના ૦-૧૨-૦ પાંચેના ૩-૧૨-૦

માળલોકગીત સંગ્રહ ભાગ ૧-૨

દરેકના ૦-૬-૦ બંનેના ૦-૧૨-૦

[સાતે પુસ્તકોના સાથે ૪-૪-૦]

માલસાહિત્ય વાર્તાઓ ૧૩૫ પુસ્તકો

૧૨૭૦ દરેકના ૦-૬ ૦ : સિવાય દરેકના ૦-૧૦-૦

કુલ ૨૧-૨-૦ મેટના ૨૦-૦-૦

ગિજુભાઈ અને તારાબેન સંપાદિત

માલસાહિત્યમાળા : ૮૦ પુસ્તકો

દરેકના ૦-૩-૦ : મેટના ૧૪-૮-૦

માલસાહિત્ય ગુરુચ : ૨૫ પુસ્તકો

દરેકના કુલ રૂ. ૫-૭-૦ : મેટના ૫-૪-૦

કેશોર કથાઓ ૧-૨ : ગિજુભાઈ ૧-૮-૦

અપનાં પાત્રો : ગદ્યોનાં ૦-૮-૦

પંપરાક્રમો : રમેશભાઈ ગોતમ ૦-૫-૦

ની અને બીજી વાર્તા

શ્રી કપિલાબેન ઠાકોર ૦-૧૨-૦

નાં પદ્માશ (ત્રણ બાલનાટકો)

લેખક શ્રીધરાણી ૦-૮-૦

લક્ષ્મણી (સચિત્ર નાટક) ૧-૦-૦

: વાળેતરમાં મળત થયેલાં :

છાળી મા ગિરીશભાઈ ૦-૧૨-૦ : રામચંદ્ર નાનાભાઈ ૨-૮-૦

: શિક્ષણશાસ્ત્રનાં તેમ જ આ પુસ્તકો મળવાનું મુખ્ય સ્થળ :

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

કેશોર-કુમાર સાહિત્ય

શ્રી. નાનાભાઈ ભટ્ટનાં લખેલ

મહાભારતનાં પાત્રો : ૧૩ પુસ્તકો

દરેક કુલ ૭-૮-૦ : મેટના ૭-૮-૦

રામાયણનાં પાત્રો : ૬ પુસ્તકો

દરેક કુલ ૫-૧-૦ : મેટના ૫-૦-૦

હિંદુ ધર્મની આખ્યાયિકાઓ ૧-૨

લેખક ૩૨ વાર્તાઓ : ૨-૦-૦

હજરત મોહમ્મદ પયગમ્બર (સ) ૦-૬-૦

સાહસકથાઓ

લેખક શ્રી મૂળશંકર મા. ભટ્ટ

સાગરસંઘાટ ૧-૦-૦

સાહસિકોની સૃષ્ટિ ૧-૧૨-૦

પાતાળપ્રવેશ ૦-૧૪-૦

અનન્યાની શોધમાં ૧-૦-૦

૨૫૬ ટોળી ૧-૨ : ગિજુભાઈ ૧-૮-૦

પ્રવાસો : ભૂગોળ

ચાર પ્રવાસો ૦-૧૨-૦

આર્થિક ભૂગોળ (૪૫ નકશાઓ) ૧-૪-૦

છવેન ચરિતો

ધર્માત્માઓનાં ચરિતો ગિજુભાઈ ૧-૦-૦

ભગવાન શુક્ર ૦-૬-૦

૧૯૪૩-૪૪ નાં નવાં પુસ્તકો

કાટનાં માળખાં (બીજી આવૃત્તિ છપાય છે)

લેખક રતિલાલ ત્રિવેદી ૩-૮-૦

રમણિંદુ (નવલિકાસંગ્રહ)

લેખક રમણલાલ વ. દેસાઈ ૩-૦-૦

લીરુસાથી ૧-૨ (સંગ્રહ નવલિકા)

લેખક પન્નાલાલ પટેલ ૪-૮-૦

મુખની શોધ

લેખક પ્રો. રિ. સ. ગોગટે ૦-૧૫-૦

નીલરેખા (નવલિકાસંગ્રહ)

લેખક શુભવંતરાય આચાર્ય ૩-૮-૦

અમર-૧ (અભ્યાસવિષયક ચિંતન)

લેખક રમણલાલ વ. દેસાઈ ૩-૮-૦

પરખનાં પાણી

લેખક મુરલી ઠાકુર ૨-૮-૦

ખાલસાહિત્ય

વીર કુમારપાળ

લેખક મૂળશુભાર્થ પી. શાહ ૦-૮-૦

કેતકી રાણી

લેખક મોંઘીબેન બધેકા ૦-૧૦-૦

સને ૧૯૪૪

રામચંદ્ર (રામાયણનાં પાત્રોનું છેકડું પુસ્તક)

લેખક નાનલાલ ભટ્ટ ૨-૮-૦

અમેલી

લેખક ભોગીન્દ્રરાવ દીવેટિયા ૨-૮ ૦

મૃછાળી મા (ગિજુભાઈ નો પરિચય)

લેખક ગિરીશ મ. ભટ્ટ ૦-૧૨ ૦

આવતે મહિને પ્રગટ થશે

બે મિત્રો (સંગ્રહ નવલિકા)

લે. ગોવિંદભાઈ રા. અમીન ૩-૮

કૌંચવધ (લેખકની વિશિષ્ટ પ્રસ્તાવનાસહ)

શ્રી વિ. સ. ખાંડેકરના મરાઠી પુસ્તક

ભાષાંતર ગોપાળરાવ વિદ્યાસ

હરતમાં બહાર પડનારાં

દર્શવાવાટ

લેખક શુભવંતરાય આચાર્ય (છપાય)

પાનેતરના રંગ

લેખક પન્નાલાલ પટેલ "

બીલી વાટે

લેખક શુભાળદાસ ખોકર "

ગિરનારને ખોળે ભાગ ૧-૨

લેખક શુભવંતરાય આચાર્ય "

ખાલસાહિત્ય

ટારમન ભાગ ૪-૫-૬

લેખક ચંકરલાલ શાહ "

ટોમ કાકા ભાગ ૧-૨

લેખક મોંઘીબેન બધેકા

ફુખિયો છઠ્યાં વાલુ છઠ્યાં ભા. ૧-૨

લેખક ચંદ્રશંકર મ. ભટ્ટ

શેરલોક હોમસનાં પરોક્ષો

લેખક માધવજીભાઈ પટેલ "

સાંરોધધાર ભાગ ૧-૨

લેખક ડો. શિવુભાઈ ત્રિવેદી

શુજરાતી ભાષાનું હરકોઈ પુસ્તક

વ્યાજબી કિંમતે અને વહેણમાં વહેલી તકે મેળવવા લખો

✽ આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કેશવ ખાગ

ટે. નં. ૩૪૩૪૧

શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ કૃત પુસ્તકો ★

નવલકથાઓ

૧ જયંત	૨-૦	૧૧ ગ્રામલક્ષ્મી ભા. ૩	૩-૦
૨ શિરીષ	૩-૦	૧૨ ગ્રામલક્ષ્મી ભા. ૪	૩-૮
૩ કોકિલા	૩-૦	૧૩ પત્રલાલસા	૩-૮
૪ હૃદયનાથ	૩-૦	૧૪ ભારેલો અગ્નિ	૪-૦
૫ રનેહયજ્ઞ	૩-૦	૧૫ ઠગ (આયેશા)	૩-૮
૬ દિવ્યચક્ષુ	૩-૮	૧૬ ક્ષિતિજ-પૂર્વાર્ધ	૩-૮
૭ પૂણિમા	૩-૮	૧૭ ક્ષિતિજ-ઉત્તરાર્ધ	૩-૮
૮ બંસરી	૩-૦	૧૮ શોભના	૩-૦
૯ ગ્રામલક્ષ્મી ભા. ૧	૩-૮	૧૯ હૃદયવિભૂતિ	૩-૦
૧૦ ગ્રામલક્ષ્મી ભા. ૨	૩-૦	૨૦ છાયાનટ	૩-૦

નવલકથાઓ

૧૧ આકળ	૩-૦	૨૪ શંકિત હૃદય અને મંચુક્તા	૩-૮
૧૨ પંકજ	૩-૮	૨૫ પરી અને રાજકુમાર	૧-૧૨
૧૩ રસખિંદુ	૩-૦	૨૬ અંજની	૨-૦

નાટકો

તેત્રી સ મૌલિક પુસ્તકોનો સેટ

સાહિત્યવિષયક તથા અભ્યાસચિંતન

૧ છવન અને સાહિત્ય-૧	૩-૦	૩૦ સુવર્ણરજ [વિચારમંથન : સંપાદિકા]	
૨ છવન અને સાહિત્ય-૨	૩-૦	શ્રીસતી બાલા મજસુદાર	૪-૮
૩ ગ્રામોત્થાપિત	૨-૦	૩૧ અખસરા-૧	૩-૮

રેખાચિત્રો

કાવ્ય

૨ તેજચિત્રો	૩-૮	૩૩ નિહારિકા	૨-૦
-------------	-----	-------------	-----

નીચેનાં પુસ્તક વિના આખો સેટ લેવા છતાં પુસ્તકાલય અધૂરું રહેશે.

શ્રી. ર. વ. દેસાઈ અભિનંદનગ્રંથ ૨-૮-૦

[શ્રી ર. વ. દેસાઈના વનપ્રવેશ વળતે સન્માનસમારંભસમિતિએ પ્રગટ કરેલો શ્રી દેસાઈના પ્રશંસકો અને વિદ્વાન લેખકોના લેખોનો સંગ્રહ]

આર. આર. શેઠની કંપની : મુંબઈ-૨

લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય ગ્રન્થો

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા તથા સુકિતમાર્ગ	૬-૦-૦	ધર્મ શું છે	૦-૨-૦
સુકિતમાર્ગ	૨- ૦-૦	સાચું સુખ અને તેના પ્રાપ્તિના ઉપાય	૦-૨-૦
શ્રીરામ ચરિતમાનસ (ભક્તિમાર્ગ)	૫- ૦-૦	વેપાર સુધારવાની જરૂર	૦-૨-૦
ભક્તિમાર્ગ	૧- ૮-૦	વૈરાગ્ય	૦-૨-૦
શ્રી જ્ઞાનસત્ર ગીતા	૨- ૪-૦	શ્રી પ્રેમભક્તિ પ્રકાશ	૦-૨-૦
શ્રીરામ ચરિત માનસ	૨- ૦-૦	ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર માટે નામ	
તત્ત્વચિંતામણિ ભાગ ૧લે	૧- ૮-૦	જપ-સર્વોપરિ સાધન છે	૦-૨-૦
સુખી થવાનો માર્ગ	૦-૧૨-૦	તેવીસ પ્રશ્નો	૦-૨-૦
ભગવતી ભક્તચરિત્ર ૧લે	૦-૧૨-૦	આપણું કર્તવ્ય	૦-૧-૬
શ્રી વિષ્ણુસદ્ગુણનામ :	૦-૧૨-૦	સામથી ભગવાનની પ્રાપ્તિ	૦-૧-૬
સાક્ષનાવલી તથા સ્કન્ધાવલી	૦-૧૨-૦	કલ્યાણ જતી ડેરી રીતે થાય	૦-૧-૬
ઉપનિષદોનાં ચોદ રત્નો	૦-૧૨-૦	કલ્યાણનું તત્ત્વ તથા ઉપાય	૦-૧-૬
ભક્ત પચગ્ન	૦-૧૦-૦	ભગવાનના દર્શન પ્રત્યક્ષ થઈ શકે છે	૦-૧-૦
આદર્શ ભક્તો	૦-૧૨-૦	મનુષ્યનું કર્તવ્ય	૦-૧-૦
ભક્ત નારી	૦-૧૦-૦	મનુષ્યજનનનો અમૂલ્ય સમય	૦-૧-૦
ભક્તરાજ દત્તગાન	૦- ૮-૦	અભિનંદન પ્રસાદ	૦-૩-૦
બાલશિક્ષા	૦- ૮-૦	વેળાવળમ લીધા થતું નુકસાન	૦-૧-૦
સંસાર તરવાનો સહેલો ઉપાય	૦- ૫-૦	પશુધન	૧-૧-૦
વર્તમાન શિક્ષણ	૦- ૬-૦	અધેર નથી વાર છે	૦-૦-૬
ચંદીપાઠ	૧-૧૨-૦	તે કાણ ? અથવા ભક્તિપ્રભા	૩-૦-૦
શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા	૦- ૫-૦	શ્રોલક્ષ્મીસાધના	૧-૪-૦
શ્રીવિષ્ણુસદ્ગુણનામ	૦- ૩-૦	શ્રીચક્રિત મહિમા	૧-૮-૦
મંગલહરિ	૦- ૩-૦	પ્રજુના ખ્યાર	૧-૪-૦
બલચર્ચ	૦- ૩-૦	તારામતી	૧-૪-૦
વિષ્ણુ માથે વાતીલાપ	૦- ૩-૦	પ્રત્યક્ષનો સત્યાપદ	૧-૦-૦
ગોમંદ દામોદર સ્તોત્ર	૦- ૨-૦	જીવનસુક્રિતાના માર્ગો	૧-૪-૦
એક સંતના અનુભવ	૦- ૨-૦	પ્રવાગરાજનો કુશમેળો	૧-૪-૦
ઓનીતિધર્મ	૦- ૨-૦	ભક્ત નરસિંહ મહેતા	૧-૪-૦
દેવમ્ ગદનમ્ મતિ	૦- ૩-૦	શ્રીરાંબાઇ	૧-૪-૦
તત્ત્વવિચાર	૦- ૩-૦	હિંદુત્વ	૦-૪-૦
જીવ સંબંધી પ્રશ્નોત્તર	૦- ૩-૦	તારાના તેજ	૦-૮-૦
ભગવાન શું છે ?	૦- ૩-૦	ગીતાજીના જીવનમાંથી મળતી	
ભગવતપ્રાપ્તિના વિધિવિધ ઉપાયો	૦- ૩-૦	આદર્શ શિક્ષા	૦-૩-૦
કર્મનું રહસ્ય	૦- ૨-૦	શ્રીરામ લક્ષ્મણ પરશુરામ	૦-૨-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની : પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ ૨

ભ રૂમ રે ખા

ગુજરાતના એક ખાનદાન કુટુંબના કિસ્સા પરથી લખાયેલી શ્રી. સુનીલાલ વ. શાસ્ત્રી
નવી સાંસારિક નવલકથા : પાત્રોને એળખી કાઢો, તો મૂળ જ રહેશે. કિં. રૂ. ૩૦.

રંગતરંગ : ભાગ પાંચમા

જ્યોતીન્દ્ર દવે દ્વારા

હાસ્ય ખજાનો : કિં. રૂ. ૧૦૦

પ્રણય અને પરિણય

નવલકથાની પ્રતો હવે જળ રહી છે.

કિંમત રૂ. ૩૦.

રૂપાનો ઘંટ

મણીતા નવલકથાકાર શ્રી. સુનીલાલ
વર્ધમાન ચાહની રંગ, રસ, કુમાર-
ભરી સુંદર નવલકથાઓનો રૂપાળો
સંગ્રહ. એકેકથી ચાંદયાતી ગાતાઓ,
લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૩૦

જગતના અરણ્યમાં

શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાના, સંસારમાં
ચાંતિ શિંચતા, મનોરમ શૈલીથી લખા-
યેલા રસિક લેખો-નિબંધો-નિરીક્ષણો,
લેખકની છબી ને છવનચરિત્ર સાથે.
ઘોડી જ નકલો છાપી છે.

કાપડી પૂઠું કિં. રૂ. ૩૦

અપવાસ દ્વારા આરોગ્ય

કિં. રૂ. ૩૦.

ગાંડીવ બાળમાસિક

૪-૮-૦

ગાંડીવ બાળઅપવાસિક

૬-૦-૦

હાસ્યમૂર્તિ શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે દ્વારા રંગતરંગ પાંચ ભાગ ૮-૧૨-૦

બાલોદાનમાળા (૮૦ પૃષ્ઠ) ૪-૮-૦ ચાલો વાળવીઓ (૧૨ પૃષ્ઠ) ૧૦-૦-૦

બકેર પટેલ (૨૦ પૃષ્ઠ) ૭-૦-૦ બે વાલ્યુગમાં પાકું પૂઠું ૬-૬-૦

જગન્નિલ

પુસ્તક ૧૬૩
 આગસ્ટ ૧૯૪૪
 અંક ૮ એ

દુબળા દેહે

માસિક ગુજરાતભરની પુસ્તકાલયસંસ્થાઓને માગદારાન આપવા અને તેમની અનેકવિધ સમસ્યાઓને સંકલન થતા પ્રસિદ્ધ થાય છે.

ગરબ તથી એની ઉપયોગિતા એ કોવવા કાર્યકર્તાઓને અને શ્રીમંત સરકારના પુસ્તકાલય ખાતાને નિવિદિત છે. અને એકસે એ બુને તરફથી એની પ્રગતિ અર્થે સક્રિય સહાય મળતી રહી છે.

વર્ષો નીતે છે, એને ઉપયોગી બનાવવાના પ્રયત્નો દિનપ્રતિદિન અને વર્ષોવર્ષ કંતરોત્તર આમળ વધે છે અને છેલ્લા કેટલાંક વર્ષોથી એણે આ ક્ષેત્રના વિકાસાર્થે સાધના માટેની પ્રવૃત્તિથી ચોદિગથી વજીમાગ્યા સંતોષ અને પ્રશંસાના કદબારે સામળવા મળે છે “પુસ્તકાલય” ગુજરાતભરનાં પુસ્તકાલયોની એવા બન-વવામાં પોતાના અલ્પ પણ ફાળો મેઈ રાએ છે.

૧૯૩૬નું વર્ષ થીતે છે, “૪૦૦” તરૂં વર્ષ આવે છે; વિશ્વપુજ્યા ઓછાયા ભારતવર્ષ પર પણ વધારાય એ આંધોના અનુભવે-કપરા અનુભવે એક યા બીજા ફેરે ભારતવર્ષના સૌ કોઈને અનુભવના પડે છે । પુસ્તકાલય ” પણ એમાં અપવાદર નંધી રહી રાહતું એના વિભાગના વર્ષ એ અરસાં અનુભવે છે.

૧૯૪૨-૪૩ નું વર્ષ આવે છે, કાગળની કાંતિએ મેંવવારી એને પણ અમર કરે છે, મેંવવાએ એ પોતાની પૃષ્ઠસંખ્યામાં પદ્મકો કરે છે; એનું કદ એકાદ કરે છે. અને એકસેથી પોતાના ફેડને સંકોચાવીને પશુ પોતાની ફરજ બજાવતું એના ધ્યેય પ્રતિ એકધારી ગતિએ પ્રયાણ કર્યું જ નય છે એવા સમયમાં પા! એના એકાદ અંતે એકાદ કરીને પણ “ સામલિક રોહન ” સરળતા ઉપયોગી વિભાગ એ ચાલુ રાખે છે.

છેત્રે આવે છે ૧૯૪૮નું વર્ષ અને ફરી પાછો એના માર્ગમાં નવો અરસોય આરી ખડો થાય છે મિ ભારત સરકાર કાગળ નિયમન (૧૯૪૮) ધારે પ્રકટ કરે છે, નુસખિન્દ નહિ વાપરતા એના હરકોઇ નુમાગવિકને પોતાના કાગળ વપરાશમાં ૭૦ ટકાનો કાચ મૂકવાનું ફરમાવવામાં આવે છે. આ વખતે “પુસ્તકાલય” આરા એવે છે “ સંસ્કાર અને શિષ્ય પ્રચાર માટે ક્ષતિ પ્રાપ્ત કરેલ શ્રીમંતની સરકાર આજુ પગલું પોતાને ત્યાં નહિ અપનાવે. ” આજ એ આરા ફાકટ નીરડી છે, એ ભારા નિરાશામાં પરિણવી છે. અને “પુસ્તકાલય” આજે ફરજિયાત પોતાના આજના દુબળા દેહે ત્યાં હદ આત્મનય સાથે આવા રવકરે પ્રકટ થાય છે

નજરે એને આ કલેવર પડે જીવ ટકાવવાનો છે. છતાં એ ખાતરી આપે છે કે ભવિષ્યમાં સારા સંજ્ઞા ઉપરિણત થવા એ એના પૂર્વ અંગે સુઢિત ફરીવાર એ લેખામયા વહત યશે ત્યાં મુની “ પુસ્તકાલય ”-પ્રમાણે એના એવા અલ્પપ્રકાર અગિવારથી સંતોષ માને—તંત્રી.

: વાર્ષિક લવાજમ :

દેશમાં રૂ. ૩-૮-૦

પરદેશ રૂ. ૫-૦-૦

છટક નકલ રૂ. ૦-૧-૦

જ : બ્યરવાપક :

: તંત્રી . .

વાપજીભાઈ નારણભાઈ અમીન (બી. કોમ)

મણિ ૧૦ ૧૦માર્ગ

દરેક ઘરમાં તથા લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં પુસ્તકો

ભારતજનની કંરતુરખા	૧૧૧	અભિસાન	૩	ખંગાળી જીવન અને કવન	૧
બુદ્ધિન ધીરમય	૬૧૧	ચરદવાણી	૨	પ્રભુપ્રયગ	૨૧૧
બગવાન બદ્ધ-તેમના હિપદેશો	૨૧૧	કેપમાધુરી	૭	લીજો ચોટી	૨
ગદિબી મિત્ર	૫	કુળવતી	૨૧૧	રૂપાની ગાય	૧
વિક્રમની વાતો	૪૧	જગદવદન	૨૧૧	કેમ ડલુ	૨
બુદ્ધિવિલાસ	૫	રિગદિતા	૩૧૧	હાસ્યરસિક પુસ્તકો	
જવાહર-કમલા	૩	આદમુખ	૨૧૧	બુદ્ધિન ધીરમય બા. ૧-૨	૬૧૧
સાધના	૨	કમલિની	૭	ખાળોનો ધીરમય	
માધીજના જીવનપ્રશંગિ	૨૧	જયશ્રી	૬૧૧	ખા. ૧-૨-૩	૩
માધીજને જગવંદના	૩	ગુનંદા	૨૧૧	મારી નોંધવોથી	૨૧૧
ધમોનું મિલન	૫	અલકા	૩	અછલના ખાં	૨૧૧
પ્રજુતામાં પમલાં અને		પથેરદાગી ૧/૨	૪૧૧	દારય મંઝીક	૩
બીજ વાતો	૩૧૧	શુભદા	૨૧૧	સગમની શોધમાં	૩
ચિત્રકેખા	૩૧૧	શેષપ્રશન	૩૧૧	હું રાગ હોઠે તો	૨૧૧
ખાલી ખોલો	૨૧૧	રેણુની ખા	૪૧૧	રમતા રામ	૨૧૧
ભારતી	૨૧૧	નગરદક્ષી	૩૧૧	દોડડાપણુ સાગર	૧૧૧
સંપ્રામ	૨૧૧	ત્રિભાવરી	૨૧૧	હાસ્યમંગા ૧-૨	૦૧૧
નર્તકી	૫૧૧	આનંદી	૨૧૧	આનંદ નરંગ	૦૧૧
જર્મનીની આત્મકથા	૪૧	બાજપદેન	૩૧૧	મારા મારીમા	૩૧૧
કચરશન	૩	બાળી	૩૧૧	દારય લદરી	૩૧૧
બુધુનપ્રવાસ	૩	સ્વામલી	૩૧૧	જ્યોતિષશાસ્ત્રને લગતા મંત્ર	
પ્રેમકથા	૨	મોહલા	૩	માઝું જરિયા ૧-૨-૩-૪	૮૧
દારયમંઝીક	૩	પતિપત્ની	૨	અવિધ વાણી	૬૧૧
આમપાસી બા. ૧/૨	૬	બહેન	૪૧૧	શરીર માધુરિક	૩
પટેન પટવાળી	૩	શ્રીદેવી	૩૧૧	વેપારી અવિધ અને બાગેદાય	૫
આભુકથ	૨	અનપુર્ણાનું મંદિર	૨૧૧	દાધની બાધા	૫
તદુક્ત ચહી	૨૧૧	કૃષ્ણકોનનનું વીજ	૨૧૧	વેપારી આલમને ઉપયોગ	
ચિત્રા	૩૧૧	દુર્ગેશનંદિની	૩	ઓવા દરેક વિધવોના મંત્ર	
માઝવીકા	૨૧૧	જાજારી	૨૧૧	આધુનિક વ્યાપારો મિત્ર	
પ્રેમદાનું પતન	૩૧૧	કમરરી મસાફ	૧૧૧	કમાળીની કળા	
સંરકાવકમી	૬૧૧	સનીતા ઓક	૫૧૧	એક કદમ આગે	
ધરની ગણી	૬૧૧	ચુડેનનો વાંસો	૪	રેમા તમારા છે	
જીવનસપ્તે	૪૧	પદ્મવતી	૩	માને	
ખાતખાતનું બરતકામ	૧	એને ચરણે	૧૧	વેચામકળા	
મસન દિની	૦૧૧	સુરમા	૩	બીઝનેસ માઇડ	
વનિતા રિનોદ	૩૧૧	અધિકાર	૩૧૧	વાને	
મતોઅત	૩૧૧	રતની ને જીજ વાતો	૧૧	વેપારી બોમિયો	
માઝું જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	૧૧૧	પ્રમાનો બાહ	૩	બાગેદાય વાને વ્યાપારી	
નોના કડનવીસ	૧	માનવદેષા	૧૧૧	અવિધ	
શ્રીગતી સીતા	૩૧૧	રોહિણી	૩	દુનર હલોમ અને વપાર	
વારમદાદ	૩	પતીમંદિર	૧૧૧		
મિલન	૩	સોગી જવાહીર	૨૧૧		
મંગાપવા લખો-એન. એમ. ઠક્કરની કું.				પુસ્તકોચર્મ પદ્મીશર્મ	
				૧૪૦ પ્રિન્સ રીટ, મુંબઈ,	

સંદેશ લિ૦નાં લોકપ્રિય અખબારો મંગાવવા રખે ભુલતા

ગુજરાત-ઝાઠિયાવાડનું માનીતું
મહાન રાષ્ટ્રિય દૈનિક

સંદેશ

[સ્થાપનો : ૧૯૨૩]

એના વાર્ષિક આઠક બની ઝડપી જમતના
છેલામાં છેલા ટેલિગ્રાફ દ્વારા મળતા
સમાચારો વાચો.

આખા વર્ષનું લવાજમ બરનારને

‘ સંદેશ ’નો ખાસ અંક

દીવાળી ૬૫૨ ભેટ તરીકે આપવામાં આવશે
વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ખાસ
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨૭)સત્યાપીશ(૨ ખ સાથે)

આપના બજેટમાં ‘ સંદેશ ’નું નામ
મૂકવાનું રખે ભૂલતા

માત્ર રૂ. ૩૫ માં એક દૈનિક અને
સાપ્તાહિક મેળવો.
તદન નવાં આકર્ષણો અને નવું કલેવર
ધરી પ્રગટ થાય છે....

ગુજરાતી પંચ

૯મી : નંદલાલ યુનીલાલ ગોડીવાળા

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૮-૦-૦

(ભેટપુસ્તકનું ૮. ખ. જુદું)

૪૨ વર્ષથી પ્રગટ થતું આ સાપ્તાહિક,
ગુજરાતી ભાષાનું અગ્રમુખ અને વધુ ફેલાવો
પામેલું સાપ્તાહિક છે. નવા ફેરફારો પછી
એક સુદર સામયિક તરીકે જનતામાં
આનકાર પામ્યું છે.

વાર્ષિક આઠકોને ભેટપુસ્તક આપવાની યોજના છે
વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ખાસ
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭ રાખ્યું છે.

સેવક

છેલ્લાં ચાર વર્ષથી
પ્રગટ થતું

‘ સંદેશ ’નું સસ્તું લોકપ્રિય દૈનિક.

મોટા કદના ચાર પાના છતાં કિંમત માત્ર ૦-૧-૦

દરરોજ સાંજે નિયમિત પ્રગટ થાય છે

- * જેમાં દેશ પરદેશના છેલા તાર સમાચાર.
- * સ્થાનિક પ્રશ્નોની ચર્ચાઓ અને સચાચારો.
- * વિવિધ રસમય જનાવો અને લેખો
- * ગુજરાત-ઝાઠિયાવાડના છેલામાં છેલા વિસ્તૃત
અહેવાલો.
- * વ્યાપાર સમાચાર-ભાવતાલો વગેરે વિષયો
નિયમિત આપવામાં આવે છે...

વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે ખાસ
વાર્ષિક રૂ. ૩૫) (૨. ખ. સાથે)

મહાગુજરાતનું માનીતું સાપ્તાહિક

આરામ

છૂટક નકલ કિં. ૦-૪-૦

વાર્ષિક લવાજમ. રૂ. ૧૨) (૨પાલ ખર્ચ સાથે)
પરદેશ રૂ. ૨૦ શિલિંગ

- x છેલ્લા ચૌદ વર્ષથી દર શનિવારે નિયમિત
પ્રગટ થાય છે.
- x શિષ્ટ અને હળવા સાહિત્યની સામગ્રી માટે
આ અઠવાડિક અનોકું છે.

દર અંકે પ્રાણુવાન પ્રસાદી પિરસાય છે
વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ખાસ
વાર્ષિક રૂ. ૧૦) રૂ. ૨. ખ. સાથે)
નમુનાની નકલ કાઢી લખવાથી મોકલાશે.

લખો:—મેનેજર : ધી સંદેશ લિમિટેડ, સારંગપુર, અમદાવાદ

દરેક અંકે ૭૨ થી ૮૦ પાનનું વાચન

આપણું માસિક

૭૨મું અને નવરચના

સમાજ, સાહિત્ય

અને સંસ્કારનું માસિક

પ્રવાજનમઃ દેશમાં રૂ. ૧ : પરદેશમાં. રૂ. ૭ા

છુટક નકલ - ૦-૧૦-૦

વાચનની રીતે બરચક તેમજ
લેખનની દૃષ્ટિએ પણ ઉત્તમ
સામગ્રી આ માસિક આપે છે
એના લેખકો પણ આપણા
સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં જાણીતા છે.
હમણાં હમણાં આ માસિકમાં
કટાક્ષ-ચિત્રો પણ આપવાનું
શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

દરેક રીતે

તમારા પુસ્તકાલય અને ધાર્મિક વસાવવા ભેગ
આ માસિકના પ્રાદેશ બનો.

અમારાં ૧૯૪૩-૪૪ નાં નવા પ્રકાશનો

દીપનિવીણ (દર્શક) ૩

ખડિત ક્ષેત્રો

નિરંજન વર્મા

જયમદ્વલ પુરમાર ૩ા

ગનનને ગોષ્ઠે , ૩ા

જીવનચિત્રીઓ , ૨ા

સાહિત્ય અને પ્રગતિ

ખંડ ૨ ૩).

દીકું મેં ગામકું જ્યાં ૩)

પુનરાગમન ખંડ ૧-૨

૨૧. દરજીવન સંગ્રહ ૧ા

કાંટાની વાડ , ૨ા

શોભને અંતે (લાલુભેન) ૨ા

લગ્ન સાધના (સોપાન) ૧ા

વેરાનમાં (મેઘાણી) ૨

રાષ્ટ્રગીત (સંગ્રહ) ૧ા

દૂધ મૃત્યુલોકનું અજીત ૨)

સો વર્ષ જીવવાની કળારા

હઠીલાં દેશમાં

કુદરતી ઉપચાર ૨)

દવાનો છેલ્લો ઘૂંટકો ૨)

પક્ષી પરિચય માળા

જિડતાં ભૂંગી ૦ા

આંગણનાં શબ્દમારગા

વગડામાં વસનારાં, ૦ા

રૂપરૂપનાં અંબાર ૦ા

મેઘી પંખીકાં ૦ા

કંઠે સોઢામણાં ૦ા

ઉપરાંત

પરિભ્રમણ (મેઘાણી)

જીવનનાં વક્રજ

લખ ચોરાસી

સુવર્ણ મૃગ વગેરે

માટે ગુણવો

ભારતી સાહિત્ય સંઘ.

૧ા. ૭ા. નં. ૯૭૯, મુંબઈ ૧ અને
શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ.

૮૦ પુસ્તકો]

શ્રીશક્તિના સેત

[રૂ. ૫૯

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

ડાહ્યો ગ્રંથપાળ—

કાંઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર ભેરી રહેતો નથી. તે તો ગામમાં આજાબ પીછાણ વધારી
વાચનોત્સુક બહેનોને શ્રીશક્તિયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, જલામણ કરે છે. તેમને
શ્રીશક્તિ માળાનાં પુસ્તકો વિશે વાત કરે છે.

શ્રીઓના પ્રત્યેના અભ્યાસીઓ પાસે લાખવેલાં શ્રીશક્તિયોગીની સીધી દેખરેખ હોય
તેવાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં ભારે લોકપ્રિય થઈ પડ્યાં છે અને તે વાંચી
તેમાંથી બોધ મેળવી શકેલાં કહેવું એ પ્રત્યેક સુગ્રંથપાલની ફરજ છે. આખી માળામાં શ્રીઓને
ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગ્રંથલેખી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકોની કિં. રૂ. ૫૯).

થોડાંક નામો

માંદાની માવજત	દક્ષિણી રાધીકાળા	રાજકહેલી	રત્રીયા ભેગમ	સુખી ધર
સતી જસમા	ચિત્રાની ગીતાળા	સખીના પત્રો	શિરાછની બા	બરતગૂથણ
રટવનું શાસ્ત્ર	શ્રીકલ્પ	પારસી વાનીઓ	પ્રણિયલ શ્રીલેખી	વગેરે વગેરે.

આજે જ લખો:— ઇશ્વરલાલ, વીમાવાળા

૦/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

ઉપયોગી પુસ્તકો જીવનઘડતર માટે ઉત્તમ મિત્ર છે

ચૌલાદેવી	૪-૦	દયાદંડ સરસ્વતી	૧-૮	ખાદીમીઠી બાળવાલો	૧-૦
રાજસંન્યાસી	૪-૮	અકષે રસો	૩-૦	સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮
ઠણીવતી	૪-૮	સીધા ચઢાણ ભા. ૧	૩-૮	પ્રાણીપાઠો	૦-૧૦
રાજકન્યા	૪-૮	સીધા ચઢાણ ભા. ૨	૩-૦	વનસ્પતિ પાઠો	૦-૧૦
પડછાયા	૧-૪	વિક્રમાદિત્ય હેમુ	૪-૮	ઋતુના ગંગ	૦-૧૦
નિરંજન	૨-૮	આયમતે અજવાળે ૧-૨	૫-૦	ખારેક ટોપંગ	૦-૬
સોરઠ તારાં વહેતાં પાણી	૩-૦	એશીઆના ધર્મદીપો	૩-૦	દિવાસ્વપ્ન	૧-૦
ગુજરાતનો જય	૨-૮	મનોમુકુર ભા. ૨	૩-૦	મનુષ્ય ને નમસ્કંડળ	૧-૦
સો. રસધાર ૧થી૫	૧૩-૦	કેટલાંક વિવેચનો	૩-૦	સૂર્ય, ચરીરવિજ્ઞાન ને	
બહારવટીઆ ૧થી૩	૭-૮	બેટો બળવો	૨-૦	પ્રાણાયામ	૧-૮
રઢીઆળી રાત ૧થી૪	૫-૦	ખામતા ખેલ	૩ ૮	ચાંદર ભા. ૧-૨	૨-૮
ઉપવન	૨-૮	સોયનાં તેજ	૨-૦	આપણો ધર્મ	૪-૦
સોરઠી જવાહીર	૩-૦	સુવર્ણો	૨-૮	તણખા ભા. ૧થી૪	૬-૦
સોરઠી શરીરો	૦-૧૨	કલ્યાણી	૨-૦	અજ્ઞતા	૩-૦
સુન્દરીઓનો અજગાર	૩-૦	રંભા	૧-૪	પરાજય	૩-૦
બા (હરપુરા)	૧-૮	પુત્રજન્મ	૩-૦	મહિકા	૩-૦
લોકસાહિત્ય ભા. ૧	૨-૮	મીમા	૫-૦	શ્રીકાંત ૧થી૪	૧૦-૮
લોકસાહિત્ય ભા. ૨	૩-૮	જનપદ ભા. ૧-૨-૩	૩-૮		

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

વડોદરા રાજ્યનો સર્વગ્રાહી-
બોમીઓ

વડોદરા રાજ્ય
ડિરેક્ટરી

મૂલ્ય રૂપિયા ત્રણ

વડોદરા રાજ્યની લગભગ તમામ
પ્રકારની માહિતીથી ભરપૂર પુસ્તક

તમારા પુસ્તકાલય માટે હજી ન મળ્યા
હોય તો વસાવવા માટે અમને જ લખો:-

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૮, રાવપુરા, વડોદરા

ગામડામાં ફરતો ફરતા નજરે પડતા

ખુબી ને ખાસિયતની
નિર્મલ આરસીસમા

એક ગ્રામશિક્ષકની કલમે

શબ્દદેહ પાનેલાં રેખાચિત્રો તે

ગ્રામચિત્રો

આલેખક : શ્રી દુર્ગેશ પટેલીકર

મૂલ્ય રૂ. બેઠી

તમે જો ગામડે વસતા ફરો તો આ
રેખાચિત્રો વાંચતા જ બોની બાંધો:

"અરે ! આ તો આપણા ગામનો....."

આને જ ગમવાવા લખો:-

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

રાવપુરા-વડોદરા

નવચેતનનાં નૂતન અને પ્રેરણાત્મક પ્રકાશનો

ક્રાંતિનાદ	દિવ્યાનં	૩-૦
રાજા વિશ્વદેવ પૂ.	ધનંજય ત્રિપાઠી	૨-૦
રાજા વિશ્વદેવ ઉ.	"	૨-૦
રાજાલક્ષ્મી	પ્રભુલાલ	૪-૦
પ્રવાણ	ઈંદ્ર વસાવડા	૨-૮
જીવનસાથી	કુંગરસી સેપ્ટ	૨-૧૨
ત્રણ દેવો	કૃષ્ણલાલ શાહ	૨-૧૨
સોરવણી	વિનોદ બટ્ટ	૨-૮
કલ્પાની સદચરી	સોમાભાઈ	૨-૮
કુંદન	બંકિમચંદ્ર	૩-૮
શ્રીદેવી	"	૩-૮
ચંદા	ઈંદ્ર વસાવડા	૩-૦
ગંગાનાં નીર	"	૩-૦
આમીઝમ	રામરાય મુંદરી	૩-૮
ધનંજય ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧૨
ધોળી ટોણ	"	૧-૮
પ્રીતગની પ્યાસ	"	૧-૮
બહેન	નીરુપમાદેવી	૪-૦
સુભગા	સીનારામ શામી	૩-૦
કલ્યાણને નામે	રમણિક દલાલ	૨-૪
સ્વાધ્યાય	ડૉ. હરિપ્રસાદ	૧-૧૨
જીવનનિર્મોણ	ચિરંતન	૨-૦
વશલ	જસરાંત દાકર	૧-૪
એકાદશી	નર્મદાશંકર શુક્લ	૧-૪
આજકાલ	પ્રેમાત્મ પારેખ	૧-૮
સંસર્જનના	જયભાઈ, દાસભાઈ	૧-૮
આનંદમંથીસી	જકુરાય બંધડિયા	૨-૦
આસા	મકનજી પરમાર	૧-૮
મંદારમાળા	કેશવ શેઠ	૧-૪
જીવંત જ્ઞાણા	મનનીષ લેખે	૧-૦
બોલિયો મત	દિનેશ દાહર	૦-૪
સોખવટથી વાત કરજો	"	૨-૧૨
સુરભી	ડૉ. સિંભાઈ	૦-૮
દહીંચડા	મધંક	૦-૬
ધરતીનો જાળમેળો	કુલભાઈ બટ્ટ	૦-૮
ગામઝાનું સ્વરાન્ય	ઉદુલાલ માનિક	૦-૪
આપણું રાજ્ય	ગદાભાઈ પટેલ	૦-૪
મુદ ને ગામઝા	રામરાય મુંદરી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર

૨૪૫૬ બડ, અમદાવાદ

પ્રજ્ઞાનાં પોતાનાં પત્રો એટલે જ,

‘પ્રભાત’ અને ‘નવસૌરાષ્ટ્ર’

[તંત્રી : કકલભાઈ કોશરી]

શુભરાત અને મહાશુભરાતનાં શોકપ્રિય અખબારો વધુ સમગ્ર સંવાદનના પરિણામે વાંચકોની વ્યાપક સેવા-ઓર્ડર ખીકું ઝકપે છે.

આ રહી એ સેવાઓની રૂપરેખા.

* મુદ-સમીક્ષા, તંત્રી લેખો, સાપ્તાહિક વાતી, ટૂંક-દૂર ગોઠવણી, સ્વચ્છ મુદ્રણ, રૂટર અને એ. પી. ટેલીગ્રાફ તાર સમાચારો અને શુભરાત દાહીઆવાડના તથા દૂર દેશાવરના ખાસ સમાચારો આપે છે.

* વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૨-૦-૦ પરંતુ પુસ્તકાલયો માટે ખાસ ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૨૭-૦-૦ વાર્ષિક લવાજમ રાખવામાં આવ્યું છે.

‘પ્રભાત’ અને ‘નવસૌરાષ્ટ્ર’ ના સાથે પ્રાદુક થતાર પુસ્તકાલયને એક દૈનિક પત્ર ‘પ્રભાત’ એક સાપ્તાહિક પત્ર ‘નવસૌરાષ્ટ્ર’ રૂ. અઢીની કિંમતનું બેટ-પુસ્તક અને રૂ. અઢી-ત્રણની કિંમતનો દીપોત્સવી અંક માત્ર રૂ. ૩૫-૦-૦ માં ગળશે. નવસૌરાષ્ટ્ર વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૦-૦-૦ છે.

નમુનાની નકલ મફત ગંગાવો

અવસ્થાપક, પ્રભાત, મીરજાપુર રોડ, અમદાવાદ.

સાહિત્ય સૃષ્ટિનું અવનવું

* અસ્થાપાદના સુપ્રસિદ્ધ પત્ર 'લીડર'ની નીતિમાં ફેરફાર થવાથી નવીન આગાહી થઈ રહી છે. તે પત્રના શેરોના ૭૫ ટકા થી. જી. ડી. બિરલાએ મેળવી લીધા છે.

મહિનાઓ પહેલાં શેઠ રામકૃષ્ણ દાસમિયાએ તે પત્ર ખરીદી સેવા યોજના કરી હતી. પણ વાદાપાટો પડી લાંબી. આમ તો 'લીડર'ની સીધે સીધી ખરીદીનું કાર્ય મુશ્કેલ છે. પરંતુ થી. બિરલા કમ્પાનિમાં શેરોનો જે મોટો ભાગ આવી જવાથી પત્રની નીતિ ફેરવીને તેને 'જીવંત રાષ્ટ્રીય દૈનિક' બનાવવામાં આવશે.

* જાપાન સંબંધી લખાતાં પુસ્તકોમાં એકની વૃદ્ધિ થઈ છે. જહોન મોરિસ નામના એક અંગ્રેજ લેખક ૧૯૩૮ થી પુસ્તકો શરૂઆત સુધી ટોકિયોમાં રહ્યા હતા. તેણે 'ટ્રાવેલર ફ્રોમ ટોકિયો' (Traveller from Tokyo) નામક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે અમેરિકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના દૂરપૂર્વના જૂતપૂર્વ મેનેજરના નામ સાથે આ નામ મેળવી દેવાનું નથી. જહોન મોરિસ જાપાનના વિશ્વવિદ્યાલયમાં અંગ્રેજી સાહિત્યના પ્રોફેસર હતા અને થોડા સમય માટે જાપાનની પરદેશ ખાતાની આફિસમાં સચાઈકાર હતા.

પુસ્તકનો સુદી એ છે કે જાપાન સંબંધી રીતે લશ્કરના કબજામાં છે અને તેની સુહૃદ્દાપાદન શક્તિનો સદંતર નાશ થવો જોઈએ. આને અંગે રાષ્ટ્રીય જીવનનું દરેક અંગ-કેળવણી, ઉદ્યોગ, વેપાર, સહકાર તથા ધર્મ લશ્કરના અંકુશથી સુકત થશે.

* આરબો સંબંધી છેલ્લા એક વર્ષમાં અમેરિકામાં ઘણાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે. તાજેતરમાં આર. વી. સી. મેડગીનું 'વિન્ડ ઇન સહરા' (Wind in Sahara) નામક પુસ્તક પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા એ છે કે તેના અંગ્રેજ લેખક અલ્બયર્સથી દૂર ૧૦૦ માઇલ દૂર સહરામાં આરામ જાહુનો સાથે સાત વર્ષ સુધી રહ્યા છે.

મેડગીનની મોંઘ એક રીતે અપ્રતિમ છે. લેખકને આરબોમાં કોઇ ચાનતંતુની માંદગી-વાળા, ગાંડા કે દારુડિયા મળી આવ્યા નથી. મરજૂમિમાં રણદીપના ફ્રેન્ચ પોલીસ કમિશનરે તેને જાણવ્યું કે 'હું' મારા જીવનમાં કદી આવા કાષ્ટદાયક માન આપતા લોકો વચ્ચે રહ્યો નથી. તેઓ ચોરી, ખૂન કે મોટા ગુના કરતા નથી. જાહુનો દિવસમાં પાંચ વખત નિમાજ

પહે છે પરંતુ એકજ વખત-સાંજે-મોજાન લે છે. તેને પીવા પૂરતું પાણી ભાગ્યે જ મળે છે. નહાવાધોવાની તો વાત જ શી કરવી ? છતાં તેના બેટલી સ્વચ્છ ભાગ્યે જ ખીજ કોઇ પ્રગ્ન હશે.”

લેખક પોતાના રણુના નિવાસસ્થાનેથી નીકળી, આધુનિક સંસ્કૃતિમય આપણી સાથે રહેવા આવ્યા સારથી તેને પોતાના આગત્રા ઓળખીતાઓની તથા પાશ્વિમાલ સંસ્કૃતિના ચારિત્ર્યરખ્ખલન સામે રણુમાં તે જે સંસ્કૃત્ય ભોગવતા તેની ખોટ હમેશ મટિ સાચી રહી છે.

* પોલોડના દેશબક્ત નવલકથાલેખક હેન્રિક સીન્કીવીકઝનું પુસ્તક ‘ ક્વો વાડીસ ’ (Quo Vadis) અત્યારે ખૂબ વંચાય છે. યુરોપની બધી ભાષાઓમાં તથા પૂર્વની કેટલીક ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર કરવામાં આવ્યું છે. એના પરથી ચક્રચિત્ર પણ ઉતારવામાં આવ્યું છે. પરદેશનો કોઇપણ નવલકથા છઞ્ઞડમાં આવી લોકપ્રિય થઇ નથી. બ્રિટનના વાચકવર્ગનો મોટો ભાગ તો સીન્કીવીકઝને ‘ ક્વો વાડીસ ’ના લેખક તરીકે જ ઓળખે છે.

* જે દેશને જર્મનો એક મહાન યુદ્ધછાપણીમાં યુધામગીરી તથા મૃત્યુગૃહમાં ફેરવવા માટે માગતા હતા ત્યાં પણ આપણને સ્વતંત્ર જીવનના પ્રવાહો મળ્યા આવે છે. પોલોડમાં ચાલી રહેલી બુર્ગર્મપ્રવૃત્તિમાં પોલોડની પ્રગ્ન જીવી રહી છે, તથા યુદ્ધ આપી રહી છે. તે પોતાના રાજકીય તથા સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસને જાળવી રહી છે. પોલોડને લગતો એક પણ પ્રશ્ન એવો નથી કે જેની આ યુગ્મ પોલિસ વર્તમાનપત્રમાં ચર્ચા તથા ટીકા કરવામાં આવી ન હોય.

આ યુગ્મ છાપખાનામાં માત્ર ખખર, સૂચનાઓ અથવા રાજકીય દસ્તાવેજો જ છાપવામાં આવતા નથી. પોલોડમાં છપાવેલ કાવ્યોના કેટલાક નાના ગ્રંથો થોડા સમય પહેલાં લંડન પહોંચ્યા હતા. આ કાવ્યો ખરેખર અદ્ભુત છે. ૧૯૩૬ના સપ્ટેમ્બર પછીના પોલોડના સમગ્ર જીવનનું તેમાં વર્ણન મળ્યા આવે છે. તેમાં પરાગ્રિત લશ્કરના સૈનિકની સાહસકથા, પોતાનું હૃદયમંથન, નજીકનાં સગાંવહાલાંના મૃત્યુ માટે દિલગીરી, નજરે જેયેલ સાક્ષીઓએ વર્ણવેલ સામુદાયિક કતલની ભયંકરતા, એકાદ કરાગારનું દોષખ, મનુષ્યોને કરવામાં આવતા અન્યાયોની વિપુલતા તથા વેર લેવાની તમના આ બધાંનું તેમાં વર્ણન છે.

* આકાશના જાણીતા હિંદી કવિ શ્રી. કૃષ્ણનાથ ચરોઈ હંસાને મુંબઈની વિક્રમ કિન્ન સહસાબ્દિ કમિટીએ ૩૯ (૧૦૧) નું ખીજું પારિતોષક આપ્યું છે.

* પુદ્ગલે અંગે લલ્લવામાં આવેલ પ્રતિબંધોને અંગે પ્રકાશનનું કાર્ય દિનપ્રતિ મુશ્કેલ બનતું જાય છે. તેવી પરિસ્થિતિમાં ધારવાડની રંગમંગ પ્રકાશન સમિતિએ એક મહાન કાર્ય માથે ઉપાડ્યું છે. કાનકાના પ્રસિદ્ધ નાટ્યલેખક શ્રી. આર. વી. જાગીરદારનાં પુસ્તકોની ખીજ આવૃત્તિની ખૂબ માંગ છે તેમ જ તેમનાં કેટલાંક પુસ્તકો અપ્રસિદ્ધ પડ્યાં છે. સમિતિ તેમના બધા ગ્રંથો વીસ ભાગમાં પ્રગટ કરવા ધારે છે. તેની અંદર લાંબાં નાટકો, નાટિકાઓ, ટુકડાં દર્શ્યો, નવલકથાઓ, હાસ્યરસિક નિબંધો તથા ચંબીર ચિંતનોનો સમાવેશ થશે. પોતાનાં એકત્ર પુસ્તકોની પ્રસ્તાવનામાં શ્રી. જાગીરદાર નિવેદન કરવાના છે.

* રાયગઢ (મધ્યપ્રાંતો)ના શેઠ શ્રી. અમીચંદ જાલમિયાએ સ્વ. પંડિત અનંતરામજીથી માંડીને આજસુધીના રાયગઢના બધા હિંદી કવિઓના કાવ્યનું પુસ્તક છપાવવાનું ખર્ચ આપવાનું કબૂલ કર્યું છે. શેઠ જાલમિયાના દાખલાનું ખીજા શ્રીમંતોએ અનુકરણ કરવા જેવું છે.

છોટાલાલ માર્કસિંગ કામદાર

પુસ્તકપરિચય

૧. આપણા નેતાઓ—મૂળ અંગ્રેજીમાં લેખક: શ્રી. મુસુફ મહેરઅલી, અનુવાદક: શ્રી. નંદુમાર પાઠક, પ્રકાશક: પદ્મ પ્રકાશન: લિ. લક્ષ્મી બિલ્ડિંગ, સર ફિરોજશા મહેતા રોડ, કોટ, સુબંધ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૬૪, આકર્ષક હિલ્લવાળું સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક ૧૯૪૪

આ પુસ્તકમાં લેખકે, જેમને ભારતના રાજકીય ભાવિ ભાગ્યવિધાતા કહી શકાય તેવા સુપ્રસિદ્ધ નેતાઓ હિંદી રાજકીય મહાસભાના પ્રમુખ શ્રી. મૌલાના આઝાદ, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ, બાળુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ, સુભાષચંદ્ર બોઝ, સરોજિની નાયડુ, ખાન અબ્દુલ ગફારખાન, ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચાર્ય, સિકંદર હુસાઇન ખાન અને જયપ્રકાશ નારાયણ સરખા આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ ધરાવનાર નરપુંગવોનાં ટૂંકાં છતાં તેમના મુખ્ય મુખ્ય જીવનપ્રસંગોને આવરી લેતાં જીવનચરિત્રો આપ્યાં છે.

આ પુસ્તકમાં અપાયલા બિન બિન દેશભક્તો જેઓ સાચે જ, આજે ભારતના નેતાઓ છે, તેમના આ વિવિધ જીવનપ્રસંગોમાંથી કંઈ ને કંઈ નવીન જાણવાનું મળી આવશે.

આ દરેક નેતાની લગભગ સળંગ સૂત્રાત્મક જીવનકથાઓ આપણે ત્યાં બહાર પડી છે, પરંતુ એ બધાપને એક જ પુસ્તકમાં સંકલિત કરવું આ પુસ્તક આવકારદાયક છે.

મૂળ અંગ્રેજી પરથી ગુજરાતીમાં ઉતારવામાં આવ્યું હોવા છતાં અનુવાદ એટલો સરળ અને ભાવવાદી થયો છે કે, આ પુસ્તક અનુવાદ હશે એવા ભાગ્યે જ એને વાંચતાં ખ્યાલ આવે.

દેશનેતાઓના જીવનપ્રસંગોને લગતું આ પુસ્તક નાનાંમોટાં સૌ પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં સત્વર વસાવી સે.

૨. ધરતીનું ધાવણું—(લોકસાહિત્ય-ખંડ બીજો) લેખક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; પ્રકાશક: ગૂર્જર મંથરન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૨૭૦×૮, સચિત્ર કવર આનંદાદન સહિત બોર્ડપટ્ટીનું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૭-૮-૦. ૧૯૪૪.

લોકસાહિત્યની વાત આવે અને સહજે શ્રી. મેઘાણી નગર સામે આવી જાય. એવા એ લોકસાહિત્યના પ્રખર સંશોધકે એ દિશામાં આપણા સાહિત્યને સારો ફાળો આપ્યો છે. એ દરેક ફાલ સાથે તેમણે એ સાહિત્યને સરળરૂપે સમજાવતું વિવેચન પણ આપ્યું છે. એવાં આક વિવેચનો લેખકે આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ્યાં છે. તેમાંના (૧) 'દિલાવર સરકાર' એ સૌરાષ્ટ્રની રસધાર ભાગ ત્રીજોનો પ્રવેશક છે, (૨) 'પહાડની ગોદમાં' એ 'સોરઠી ગીતકથાઓ' નો પ્રવેશક છે, (૩) 'બહારવટીઆની મીમાંસા' એ 'સોરઠી બહારવટીઆ' ભાગ ત્રીજોનો પ્રવેશક છે, (૪) 'કંઠચ વ્રતસાહિત્ય' એ 'કંઠાવટી-ભા. ૧સા'નો, તેમજ 'બંગાળનું વ્રતસાહિત્ય' શ્રી. અવનીન્દ્રનાથ ઠાકુરના 'બાંગ્લા વ્રત'માંથી, (૫) 'રાત્રનતો અને લોકવ્રતો' એ 'કંઠાવટી' ભાગ ૨જોનો પ્રવેશક હોઈને (૬) 'સર્વની રદિયાળી રાત' 'રદિયાળી રાત' ભા. ૪થોનો પ્રવેશક છે, બ્યારે 'રાસખીમાંસા' 'રાસકુંજ'નો પ્રવેશક છે.

આ રીતે શ્રી. મેઘાણી સંપાદિત લોકસાહિત્યને સ્કુટ રીતે સમજાવતા આ પ્રવેશકો આપણા જૂત ઇતિહાસને ઉજ્જવવામાં સારા ભેદભિચાર નીવડે તેવા છે.

આમાંનું કેટલુંક લોકસાહિત્ય તો ગામડે ગામડે ઠંઠેય પણ હોય છે. એનો અસર રસ માણવા માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં વસાવે.

૩. અજ્ઞાતા—લેખક: શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશક: આદર્શ પુસ્તક ગંડાર, ભદ્ર, અમદાવાદ. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦૪+૪, સચિત્ર કવર આચ્છાદનસહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦. ૧૯૪૪

વિખ્યાત ઔરિયન લેખક સ્ટીફન ઝવીગે જર્મન ભાષામાં રચેલી એક લાંબી વાર્તાને આધારે લેખકે આ નવલકથાને આપણી પાત્રસૃષ્ટિમાં ઘટાવી તેની રચના કરી છે. આજ મૂળ પુસ્તકનું અન્ય રૂપાંતર શ્રી. કપિલા ઠાકોર નામનાં બહેને “ એને ચરણે ” શીર્ષકથી આ અગાઉ પ્રકટ કરેલું છે.

કથામાં આવતું કારુણ્ય અને ભાવોદ્રેકતા વાચકની સહૃદયતા માગી લે તેવાં છે.

પુસ્તકને અંતે એના મૂળ સર્જકની સંક્ષિપ્ત જીવન નોંધ પણ એ લેખકની જીવનક્રમર નજીવામાં ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે.

૪. ઇસરદાન—લેખક : શ્રી. ગોકુલદાસ દા. રાયચુરા, પ્રકાશક : સંદેશ પ્રકાશન મંદિર, સારંગપુર, અમદાવાદ. કદ, પૂઠું ઉપર પ્રમાણે, પૃષ્ઠ ૨૫૦+૧૬, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ, ૧૯૪૪.

સોરઠી ચારણકથાઓ શ્રી. રાયચુરાના મુખે સાંભળવી એ પણ એક લહાવો છે. એવા એ સોરઠી સાહિત્યના પરમ ઉપાસક શ્રી. રાયચુરાએ આ પુસ્તકમાં ચારણ કોમમાં થઈ ગયેલા અને એમનામાં અવતારલેખે પૂજતા કવિ ઇસરદાનના ઐતિહાસિક જીવનકથાનકના વસ્તુ પર રચેલી આ નવલકથા છે. લેખકે, કથાનાયકના જીવનપ્રસંગોમાં આવતા ચમત્કારોને અહીં જતા કર્યા છે.

કથાનકની શરૂઆત આ ભક્તકવિની હિમાલય યાત્રાથી લઈને કરવામાં આવી છે. અને તે પછીના કથાપ્રવાહમાં કથાનાયકના ભિન્ન ભિન્ન જીવનપ્રસંગો આપ્યા છે. ભગવાનને હરિરસ ગ્રંથ અર્પણ કરવાને લગતો પ્રસંગ આકર્ષક છે. એની રચના કરવામાં કવિ કેવા એકતાન બની ગયા હતા, અને ખાવા-પીવાની પણ સાન ભૂલ્યા હતા, એ સાચે જ, સાચા કવિને માટે શક્ય જ કહી શકાય. અને આખરે એ ગ્રંથ શ્રી દ્વારકાધીશને અર્પણ થાય છે.

આખું પુસ્તક એકાંકીએકે પડું વાંચી જવાને આકર્ષે તેવું છે. પુસ્તકાલયો નજર પસાવે.

૫. સંદેશ દેશપાલ અંક—ગંપાલક: શ્રી. રતિલાલ સરખેજી, પ્રકાશક: ધી સંદેશ લિ. અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ચાર.

આપણા સાહિત્યના પ્રકાશનક્ષેત્રમાં સંદેશ કાર્યોલયે હજી જાણે ગાંધી કાલે જ ઝુકાવ્યું છે તેટલા સમય દરમિયાનમાં તેના તરફથી વિવિધ સાહિત્યસામગ્રી જનતા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી છે. એનાં પ્રકાશનો આજે ઘેરઘેર વંચાતાં થઈ ગયાં છે. એવું જ આ એક નવીન પ્રકાશન છે.

ગુજરાતમાં મિલઉદ્યોગ આગળપડતો છે અને તેની જાડી અટપટી વાતો સામાન્ય વર્ગ માગે જ જાણુતો હશે. એવા વર્ગને આ વિષયને લગતી આ અંક ખાસ માહિતી પૂરી પાડે છે. એ ઉદ્યોગનું સંચાલન કરી રહેલા ઉદ્યોગપતિઓ અને અર્થશાસ્ત્રીઓના લેખોથી અંક ભરપૂર અન્યો છે. તેમાં પણ અત્યારની કાપડ પરિસ્થિતિ અને તેની ગૂંચવણના ઉકેલો પણ કેટલાક

[સામેના પૃષ્ઠને જો]

નવીન ફાલ

સંદેશ પ્રકાશન મંદિરનાં પુસ્તકો

૧ ઇસરદાન—લેખક: શ્રી. ગોકુલદાસ દા. રાવચુરા, મૂલ્ય રા. ૩-૦-૦

૨ મહારુ ભવિષ્ય—(બે પુસ્તકોમાં ખંડ ૪) લેખક: શ્રી. જ્યોતિષી પંડ્યા,
મૂલ્ય રા. ૮-૪-૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિરનાં પુસ્તકો

૩ ગીતાધર્મ—લેખક: શ્રી. દત્તાત્રય આવકૃષ્ણ કાવેશકર, મૂલ્ય રા. એક

૪ લોકમાતા—લેખક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૮-૦

૫ મન્દુન પત્રો—લેખક: શ્રી. પડિત જ્ઞાનદાસ નહેરુ, મૂલ્ય રા. સવા.

૬ વિદ્યેશાંતિ—લેખક: શ્રી. હિમાચંદર બેપી, મૂલ્ય ૦-૪-૦

૭ સર્વોદય—લેખક: શ્રી. મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, મૂલ્ય ત્રણ આના.

૮ એક સત્ય વીરની કથા—લેખક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૨-૦

૯ Constructive Programme—લેખક: ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૬-૦

૧૦ કૌશિકાખ્યાન—લેખક: શ્રી. જુગતરામ દવે, મૂલ્ય ૦-૩-૦

૧૧ હિન્દુસ્તાની પાઠાવલી—પદલી ક્રિતા. મૂલ્ય ૦-૭-૦

પદ્મ પ્રકાશન લિ. સુંબઘનાં પ્રકાશનો

૧૨ આપણા નેતાઓ—મૂળ લેખક: શ્રી. યુસુફ મહેરબાની, મૂલ્ય રા. એક.

૧૩ સુનંદા—લેખક: શ્રી. રમણ ન. વજીર, મૂલ્ય રા. દોઢ

૧૪ કાદવનાં કુંકું—લેખક. શ્રી. બકુલેશ, મૂલ્ય રા. ત્રણ

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૧૫ યુદ્ધિધન બીરબલ—લેખક: શ્રી. રામચંદ્ર ઠાકુર, પ્રકાશક: એન. એમ. ઠાકુરની કું.
મુબઈ. મૂલ્ય રા. ૬-૧૨-૦.

૧૬ આફ્રિકાની સફર—લેખક: સ્વ. ગિજુભાઈ, પ્રકાશક: ગુ. ખાલવિકાસ સંસ્થા,
શમદામંદિર, એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૦-૧૦-૦

૧૭ અજ્ઞાતા—લેખક: શ્રી. યુતીલાલ વર્ધમાન શાહ, પ્રકાશક: આદર્શ પુ. ભંડાર, ભદ્ર,
અમદાવાદ. મૂલ્ય રા. દોઢ

૧૮ ધરતીનું ધાવણુ—ભા. ૨ જો, લેખક: શ્રી. જવેરચંદ મેઘાણી, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથ
રત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ. મૂલ્ય રા. ત્રણ

[સામેના પૃષ્ઠનું ચાકુ]

લેખકોએ જાતન્યા છે. લેખકોમાં એજ વિષયના નિષ્ણાત ગણાતા મિત્રમાલિકો, એન્જિનિયરો,
અને એના ધંધાદારીઓના લેખો ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે.

અંકને સચિત્ર જનાવવામાં આવ્યો હોયને એનો ઉદ્દેશ અને ગોઠવણી આકર્ષક થઈ
છે. એ માટે સંપાદકને ધન્યવાદ. પુસ્તકાલયો એ અંક મેળવવા પ્રયત્ન કરે.

પુસ્તકાલય નોંધ

વ. રા. પુ. મંડળ

જાગતાં જૂથ મંડળો:—જે જૂથ મંડળો તરફથી વાર્ષિક સભા બગવાના સમાચાર રા. પુ. મંડળ તરફ આવ્યા છે, તે નીચે પ્રમાણે—

(૧) સોમગરાધુ તા. પાદરા; (૨) નવસારી; (૩) વાઘમ; (૪) વણેસાપીસાં.

જેમણે સભા ભરી હોય તે અહેવાલ રવાના ન કર્યો હોય તેમને તગત જ તેમ કરી દેવાની, તથા વરસાદ અગર બીજા કોઈ પણ કારણસર જૂથ મંડળની સભા ઠરેલી તારીખે ન ભરી શકાય હોય તેમણે વહેંચામાં વહેંચી તકે સભા ભરી દબને અહેવાલ મોકલી આપવાની ખાસ ભક્ષામણુ કરવામાં આવે છે. મજકુર સભામાં કરવા જોગાં કામો માટે જુઓ જુવાઈ અંકમાંની નં. ૪ ની જાહેરાત.

મહાલ પુ. મંડળની સભાઓ—ગતાંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ જાહેરાત નં. ૫ માં સૂચવ્યા પ્રમાણે તા. ૨૦-૮-૪૪ ના રોજ મહાવમંડળની વાર્ષિક સભાઓ ભરી દબને તેના અહેવાલ-હિસાબ પ્રાંત પુસ્તકાલય તેમ જ રાજ્ય પુ. મંડળો તરફ મોકલી આપવા ખાખત મહાલ પુ. મંડળોના મંત્રી સામ્રાજ્યો ખાસ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

પ્રાંત મંડળની વાર્ષિક સભાઓ—સાક્ષાત્કાર આહુ વર્ષની પ્રાંત પુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓમાં પણ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફના એક પ્રતિનિધિ તેમ જ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબ હાજર રહેવાનો ધરાવો રાખતા હોવાથી જુદા જુદા પ્રાંતોની વાર્ષિક સભાઓ માટે નીચે પ્રમાણેની તારીખો નજુદ કરી પ્રાંત મંડળોને જાણવવામાં આવ્યું છે—

(૧) નવસારા પ્રાંત માટે તા. ૩-૯-૪૪, (૨) મહેસાણા પ્રાંત માટે તા. ૧૦-૯-૪૪, (૩) અમરેલી પ્રાંત માટે તા. ૧૭-૯-૪૪, (૪) વડોદરા પ્રાંત માટે તા. ૨૪-૯-૪૪.

આ સંબંધમાં જરૂરી પગિપત્ર જે તે પ્રાંત મંડળ તરફથી લાગતાવળગતા સર્વ કોષને મળશે. એ મળ્યેથી ઠરેલી તારીખ ધ્યાનમાં રાખી પ્રાંત મંડળોના સભાસદો પોતપોતાની પ્રાંત સભામાં ઉલટવેર હાજર રહે એ ખાસ ધ્યાનવાજોગ.

કમાણુ (તા. વિસનગર) સુકામે ભરાયલી, વિસનગર મહાકાળી પુસ્તકાલય પરિપદે, સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકોનું વાચન સ્ત્રીઓમાં ખૂબ વધે એ હેતુથી કરાવ નં. ૫ ને કર્યો છે તે કરાવને સક્રીય બનાવી શકાય તે માટે, વિસનગર મહાકાળુ સ્વતંત્ર કન્યાશાળા-વાળા જે ગામનું પુસ્તકાલય પોતાના જાળેટ માટે નેમ્હતી લોકમદદ ઉપરાંત વિશેષ રૂ. ૬)ની લોકમદદ જીભી કરશે તે ગામને વાઘમના શેક મૂળચંદભાઈ તરફથી રૂ. ૧૧)ની મદદ ઉમેરાઈ કુલ રૂ. ૧૭) ઉપર તેટલી જ સરકાર-પંચાયતની મદદ મેળવી રૂ. ૫૧)ની સ્ત્રીઉપયોગી સાહિત્યની પેટી તે ગામના પુસ્તકાલયની મારફત કન્યાશાળાને આપવા, વિસનગર મહાકાળ પુ. મંડળ તરફથી યોજના અધ છે. તે આ યોજનાનો લાભ લેવાની ઇચ્છા રાખનારે રૂ. ૬) મેગા કરી, ' મંત્રી વિસનગર મહાકાળ પુ. મંડળ, સુ. વાઘમ 'ને લખી જણાવી રૂ. ૧૧)ની મદદની માગણી કરવી.

સૂચના નં. ૧ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

લોકોપકારક મંડળ વિષે નિર્મળ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોને નોંધાવવા સારૂ અરજી કરતી વખતે સામીક્ષનની યાદી જોડવાની તેનો નમુનો પ્રસિદ્ધ કર્યા બાબત

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોના નિયમો મંજૂર થવા પુસ્તકાલય ખાતા તરફ આવે છે તે મંજૂર કરી લોકોપકારક મંડળ વિષે નિર્મળ પ્રમાણે નોંધાવવા સારૂ નિયમો મે. રા. રા. કંપની નોંધણી અધિકારી સાહેબ તરફ મોકલવા જે તે પુસ્તકાલયને જણાવવામાં આવે છે. આ વિધિ કેવી રીતે કરવો તેનો માહિતી માટે અરજીનો નમુનો સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એજીકરણના પાન ૬૧-૬૨ ઉપર છપેલો છે. તે પ્રમાણે પુસ્તકાલયો તરફથી અરજી કરવામાં આવે છે. આ અરજીના નમુનામાં જૂઝ હોવાથી નિયમો લોકોપકારક મંડળમાં નોંધાવવા મોકલતી વખતે મોકલવાની સામીક્ષનની યાદીનો નમુનો મે. રા. રા. કંપની નોંધણી અધિકારી સાહેબના લખાણુ નં. ૩૪૯૮/૧ તા. ૨૮-૩-૪૪થી આવેલો આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. તો હવેથી તે પ્રમાણે સામીક્ષનની યાદી તૈયાર કરી જે તે પુસ્તકાલયના નિયમો નોંધાવવા પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોએ તજવીજ કરવા સૂચવવામાં આવે છે.

સામીક્ષનની યાદી

૧ મંડળનું નામ તથા ઠેકાણું...

૨ સદરજુ મંડળનો ઉદ્દેશ નીચે પ્રમાણે છે...(ઉદ્દેશ રખત લખવો).

૩ સદરજુ મંડળના વ્યવસ્થાપકો હાલ નીચે પ્રમાણે છે...

નામ	હોદ્દો	ધર્મો	ઠેકાણું પૂરું.
-----	--------	-------	----------------

અમોએ સદર મંડળ સ્થાપન કર્યું છે અને તેમાં જોડાવા સંમત છીએ. અને તે માટે આ નીચે અમારી સહીઓ કરી છે. તા. ૨૮-૩-૪૪ સને ૧૯૪૪

સાક્ષી (સાક્ષી કરનાર સહીઓ કરનાર પેટાતો ન હોવો જોઈએ.)

ઉપર પ્રમાણે સામીક્ષનની યાદી જોડવા જેણે તેણે હવેથી તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૧-૮-૪૪

} પુ. ત્રી. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં સાપ્તર્ષિક પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોની

અનુક્રમ નંબર	મહાસભ્ય નામ	મહાસભ્ય ગામો	ગામ	પુસ્તકાલયો સંબંધી વિગત						મહાસભ્યોની સંખ્યા
૧	૨	૩	૪	કેસો પ્રેસ્ટ-કાલિય	કેસો વાંચના મહાસભ્યો	આમ પ્રેસ્ટ-કાલિય	આમ વાંચના	સ	૧૦	
વડોદરા પ્રાંત										
૧	પેટલાદ	૭૩	૭૨	૮	૦+૪+૩	૬૧	૦	૭૯	૭૧	
૨	બાદરણ	૭૧	૨૭	૧	૦+૧+૧	૨૭	૦	૩૦	૨૯	
૩	વડોદરા	૧૧૯	૮૮	૩	૪+૦+૦	૭૫	૦	૮૨	૭૪	
૪	પાદરા	૮૨	૭૨	૨	૦+૦+૦	૭૧	૧	૭૪	૫૯	
૫	કરજીયુ	૯૮	૭૮	૧	૦+૦+૦	૮૦	૧	૮૨	૬૩	
૬	અંબોઇ	૯૭	૪૮	૨	૦+૧+૧	૪૯	૩	૫૬	૪૫	
૭	શનિાર	૪૫	૩૯	૧	૦+૧+૦	૪૨	૦	૪૪	૪૧	
૮	સાવલી	૭૨	૩૪	૧	૦+૦+૧	૩૭	૦	૩૯	૩૫	
૯	વાધોદીઆ	૭૧	૨૮	૧	૦+૦+૦	૨૬	૩	૩૦	૨૫	
૧૦	સંખેડા	૧૩૦	૪૯	૨	૦	૪૮	૧	૫૧	૬૯	
૧૧	તિલકવાડા	૩૪	૮	૧	૦	૬	૦	૭	૫	
		કુલ	૮૫૨	૫૩૩	૨૮	૪+૬+૬	૫૨૫	૯	૫૭૪	૪૮૬
મહેસાણા પ્રાંત										
૧૨	દહેગામ	૯૬	૪૧	૧	૦	૩૪	૧	૩૬	૩૦	
૧૩	આતરસુબા	૪૦	૧૮	૧	૦	૧૫	૧	૧૭	૧૭	
૧૪	કડી	૧૨૧	૫૪	૧	૦	૫૪	૦	૫૫	૪૮	
૧૫	કલોલ	૯૧	૫૧	૪	૦+૧+૦	૪૪	૧	૫૦	૪૭	
૧૬	વિગપુર	૮૭	૬૪	૭	૦+૧+૦	૫૯	૧	૬૮	૬૩	
૧૭	વિસનગર	૫૬	૪૦	૨	૦+૨+૦	૩૯	૨	૪૫	૪૨	
૧૮	મહેસાણા	૮૪	૫૭	૨	૦+૦+૦	૫૪	૧	૫૭	૪૮	
૧૯	સિદ્ધપુર	૮૧	૪૪	૨	૦+૨+૧	૪૩	૦	૪૮	૩૯	
૨૦	ખેરાળુ	૯૧	૪૪	૪	૦+૧+૧	૩૬	૦	૪૨	૩૭	
૨૧	પાટણ	૧૪૦	૪૩	૨	૧+૧+૧	૪૦	૦	૪૫	૩૭	
૨૨	ચાણુરમા	૧૧૩	૫૪	૨	૦	૫૪	૦	૫૬	૫૪	
૨૩	દારીબ	૩૮	૭	૧	૦	૬	૦	૭	૭	
		કુલ	૧૦૩૮	૫૧૭	૨૯	૧+૮+૩	૪૭૮	૭	૫૨૬	૪૬૯

સને ૧૯૪૪-૪૫

મહાલવાર સંખ્યા અને તેમને અપાયેલી ગદ્દ

સરકાર મદદની વિગત		પંચાયત મદદની વિગત		શેરા
કસ્યા પુ. ને કસ્યા વાં. ને તથા મહિલા તથા બાલ પુ. ને	ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચના- લયોને	કસ્યા પુ. ને તથા કસ્યા વાં. મહિલા તથા બાલ પુ. ને	ગ્રામ પુસ્તકાલ- યોને તથા વા- ચનાલયોને	
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
૧૨૧૫-૦-૦	૧૪૦૧-૮-૦	૧૫૬૫-૦-૦	૧૪૦૧-૮-૦	
૩૨૫-૦-૦	૬૫૪-૮-૦	૩૫૦-૦-૦	૬૫૪-૮-૦	
૬૬૫-૦-૦	૧૬૧૪-૮-૦	૪૬૫-૦-૦	૧૬૧૪-૮-૦	
૧૬૦-૦-૦	૧૨૮૨-૮-૦	૨૦૦-૮-૦	૧૨૮૨-૮-૦	
૧૦૦-૦-૦	૧૫૧૨-૮-૦	૧૬૫-૦-૦	૧૫૧૨-૮-૦	
૨૦૦-૦-૦	૭૪૬-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૪૬-૦-૦	
૧૭૧-૦-૦	૧૦૧૪-૮-૦	૨૩૦-૦-૦	૧૦૧૪-૮-૦	
૧૩૦-૦-૦	૭૮૦-૦-૦	૧૩૦-૦-૦	૭૮૦-૦-૦	
૧૦૦-૦-૦	૪૭૩-૦-૦	૧૬૦-૦-૦	૪૭૩-૦-૦	
૨૦૦-૦-૦	૮૬૧-૮-૦	૧૬૬-૦-૦	૮૬૧-૮-૦	
૬૫-૦-૦	૧૪૩-૦-૦	૧૦૦-૦-૦	૧૪૩-૦-૦	
૩૬૬૦-૦-૦	૧૦૭૮૬-૮-૦	૩૭૬૧-૮-૦	૧૦૭૮૬-૮-૦	
૧૦૦-૦-૦	૫૬૬-૦-૦	૧૫૦-૦-૦	૫૬૬-૦-૦	
૧૦૦-૦-૦	૨૬૫-૦-૦	૧૦૦-૦-૦	૨૬૫-૦-૦	
૧૦૦-૦-૦	૮૪૪-૮-૦	૧૫૦-૦-૦	૮૪૪-૮-૦	
૩૧૫-૦-૦	૬૫૫-૦-૦	૩૧૫-૦-૦	૬૫૫-૦-૦	
૭૪૫-૦-૦	૧૩૧૦-૮-૦	૬૦૦-૦-૦	૧૩૧૦-૮-૦	
૪૫૦-૦-૦	૭૧૩-૮-૦	૫૭૦-૮-૦	૭૧૩-૮-૦	
૩૭૫-૦-૦	૧૦૭૨-૦-૦	૫૦૦-૦-૦	૧૦૭૨-૦-૦	
૪૫૦-૦-૦	૭૬૭-૦-૦	૫૪-૦-૦	૭૬૭-૦-૦	
૬૧૦-૦-૦	૪૦૨-૮-૦	૭૮૦-૦-૦	૪૦૨-૮-૦	
૩૩૦-૦-૦	૭૪૫-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૪૫-૦-૦	
૨૨૫-૦-૦	૬૨૦-૮-૦	૧૫૦-૦-૦	૬૨૦-૮-૦	
૩૭-૦-૦	૫૩-૦-૦	૩૭-૦-૦	૫૩-૦-૦	
૩૮૩૭-૦-૦	૮૬૭૪-૮-૦	૪૩૬૨-૮-૦	૮૬૭૪-૮-૦	

નવસારી પ્રાંત									
૨૪	નવસારી	૬૧	૪૩	૧	૧+૧+૧	૪૪	૨	૫૦	૪૫
૨૫	ગણુદેવી	૩૦	૨૩	૨	૦+૧+૦	૨૪	૦	૨૭	૨૧
૨૬	પથસાણા	૫૨	૩૦	૧	૦	૩૦	૧	૩૨	૨૮
૨૭	કામરેજ	૭૨	૪૨	૨	૦	૪૨	૧	૪૫	૩૯
૨૮	મહુવા	૬૯	૪૦	૧	૦	૨૮	૨	૩૧	૨૫
૨૯	મોંગરોળ	૧૩૨	૨૦	૧	૦	૨૨	૦	૨૩	૧૬
૩૦	સોનગઢ	૨૨૧	૯	૧	૦	૨	૦	૩	૨
૩૧	વ્યારા	૧૫૨	૩૪	૧	૦+૧+૦	૨૨	૧	૨૫	૧૯
કુલ		૭૮૯	૨૪૧	૧૦	૧+૩+૧	૨૧૪	૭	૨૩૬	૧૯૫
અમરેલી પ્રાંત									
૩૨	અમરેલી	૫૯	૪૯	૧	૦+૧+૧	૪૨	૫	૫૦	૫૦
૩૩	દામનગર	૨૬	૨૦	૧	૦	૧૯	૦	૨૦	૨૦
૩૪	ધારી	૫૭	૨૨	૨	૦+૦+૧	૨૦	૦	૨૩	૨૧
૩૫	ખાંભા	૩૧	૮	૦	૦	૮	૦	૮	૭
૩૬	કોડીનાર	૬૪	૨૫	૧	૦	૨૪	૦	૨૫	૨૨
૩૭	રતનપુર	૮	૬	૦	૦	૭	૦	૭	૬
૩૮	ખીમકદા	૧	૧	૦	૦	૧	૦	૧	૧
૩૯	બોખામંડળ	૪૪	૧૨	૨	૧+૨+૧	૧૦	૦	૧૫	૧૨
કુલ		૨૯૦	૧૪૩	૭	૦+૦+૩	૧૩૧	૫	૧૪૯	૧૩૯
કુલ એકંદર		૨૯૬૯	૧૪૩૪	૧૬	૧+૨૧+૧૩	૧૩૪૯	૨૮	૧૪૮૫	૧૨૮૯

(૧) સરકાર મદદની વિશેષ હકીકત

અ ચાલુ સાથે ઉધારોલાં નવીન ૨૦ પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો ખાતે
મદદ આપવામાં આવી તે

૧૪૯૯-૧૩-૦

આ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને નિભાવ માટે
સરકાર મદદના

૧૨૦૦-૦-૦

(૨) કુલ એકંદર સરકાર મદદ મકાનમદદ સાથે

૪૨૪૯૨-૫-૦

(૩) કુલ એકંદર પંચાયત મદદ મકાનમદદ સાથે

૩૮૫૨૫-૦-૦

૩૭૫-૦-૦	૧૦૬૦-૮-૦	૦-૦-૦	૧૦૩૫-૮-૦
૪૦૦-૦-૦	૪૬૪-૮-૦	૦-૦-૦	૪૬૪-૮-૦
૧૦૦-૦-૦	૮૩૧-૮-૦	૨૭૫-૦-૦	૭૬૫-૮-૦
૧૭૦-૦-૦	૧૧૫૬-૮-૦	૭૦-૦-૦	૧૦૫૮-૮-૦
૧૫૦-૦-૦	૫૩૩-૦-૦	૧૫૦-૦-૦	૫૩૩-૦-૦
૧૦૦-૦-૦	૫૭૪-૮-૦	૧૦૦-૦-૦	૫૨૪-૮-૦
૭૦-૦-૦	૫-૮-૦	૦-૦-૦	૫-૮-૦
૧૦૦-૦-૦	૩૩૮-૦-૦	૦-૦-૦	૨૬૮-૦-૦
૧૪૬૫-૦-૦	૫૦૨૭-૦-૦	૫૬૫-૦-૦	૪૭૧૫-૦-૦
૪૦૦-૦-૦	૬૭૬-૦-૦	૪૦૦-૦-૦	૫૫૬-૦-૦
૧૦૦-૦-૦	૨૪૩-૮-૦	૫૦-૦-૦	૨૪૩-૮-૦
૩૧૦-૦-૦	૨૨૧-૦-૦	૨૭૨-૮-૦	૧૮૮-૮-૦
૦-૦-૦	૧૩૭-૮-૦	૦-૦-૦	૧૩૦-૮-૦
૧૦૦-૦-૦	૩૩૦-૦-૦	૫૦-૦-૦	૨૭૬-૦-૦
૦-૦-૦	૧૦૨-૦-૦	૦-૦-૦	૧૦૨-૦-૦
૦-૦-૦	૩૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦
૪૬૧-૦-૦	૧૭૮-૮-૦	૫૨-૦-૦	૭૩-૦-૦
૧૩૬૧-૦-૦	૧૬૨૧-૮-૦	૮૨૪-૮-૦	૧૫૭૫-૮-૦
૧૦૩૮૩-૦-૦	૨૬૪૦૬-૮-૦	૬૫૭૩-૮-૦	૨૫૭૫૧-૮-૦

(૪) સોકમદદની વિગત

અ કરબા પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે અંદાજમાં બતાવેલ રકમ. રૂ. ૨૬૭૫૨-૦-૦
 આ મામ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો, ગાંધી પુસ્તકાલયો

તથા વાચનાલયો માટેની

રૂ. ૩૦૩૨૪-૮-૦

દ મામ પુસ્તકાલયોનાં મકાનો માટે સોકમદદ

રૂ. ૧૪૨૦૮-૦-૦

ક નીચે ૨૦ પુસ્તકાલયોએ સરકારમદદનાં પુસ્તકો મેળવવા
 માટે બીજી કરેલી સોકમદદ

રૂ. ૫૦૦-૦-૦

રૂ. ૭૧૭૭૮-૮-૦

(૫) પેડીવાચનાલયોની સંખ્યા ૫૧

(૬) સ્વતંત્ર મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૧૮૨

વડોદરા,
 તા. ૭-૮-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ,
 મદદનીશ વ્યવસ્થાપક,

પ૦ થી ૧૫૦

આ રસમય ઉપયોગી પુસ્તકોની આટલી જ નકલો શીલકે છે જે પૂરી થતાં હાલના સંલોગમાં ફરી છપાશે નહિ તો તે તમારા બજેટમાં મૂકી મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

ભિલ્લતી આંખ	૩- ૮-૦	વહિમી	૦- ૮-૦
દુર્ગારામ મહેતાજી	૧- ૪-૦	તેજછાયા	૧- ૪-૦
નવા યુગની સ્ત્રી	૧- ૦-૦	આકાશનાં લ	૦-૧૨-૦
મંદિરને પગથિયે	૦- ૮-૦	ઉપામાં ભિલ્લકાં	૧- ૪-૦
અમર મહાજનો ૧-૩ (પાકા)	૨- ૦-૦	ભાવનાસૃષ્ટિ	૦-૧૨-૦
વનવનની વેલી	૧- ૦-૦	વિવેચન	૧- ૮-૦

૧૯૪૪નાં નવાં પ્રકાશનોન્નવી આવૃત્તિઓ

આશા (નવલકથા)	૧- ૪-૦	ખાલરંજના	૦- ૮-૦
ઉપનિષદોની વાતો	૮-૧૦-૦	પુરાણનાં પાત્રો ૧-૬ (કાંચાં)	૧-૧૦-૦
અંતરને આવારે	૧- ૮-૦	દોરમ ૧-૧૨	૪-૧૨-૦
રાતરાણી	૧-૦-૦		

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સૂરત

અનુક્રમ

માહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું	૩૧૧
પુસ્તકપરિચય	૩૧૪
નવીન કાલ	૩૧૫
પુસ્તકાલય નોંધ	૩૧૬
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના, જાહેરાત	૩૨

ક્ષમાપના

તંત્રીની નાહુરસ્ત તબિયત દરમિયાન આ અંક તૈયાર થયો હોય વાચનવિભાગ કે જા. ખ. વિભાગમાં કોઈ ત્રુટિ-ક્ષતિ રહી જવા પામી હશે. સૌ કોઈને એવે સ્થળે એ સુધારો વાંચવા વિનંતિ છે.—તંત્રી.

ગુજરાતના ગામડે ગામડે વંચાવવા જેવું પુસ્તક

ભીંતપત્રોદ્ધારા લોકશિક્ષણ

એના લેખક છે:

‘ આમસેવાના લેખધારી અને

“ માડું ગામડું ”ના લેખક

શ્રી. બખલભાઈ મહેતા

મંગાવવા માટે લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

જા. બો. ૧૦, વડોદરા

આ પુસ્તકો તમામ લાયકારીઓમાં
હોવાં જ નોંધાયે.

મિલન,	નારાયણબાણુ કૃત	૩-૦-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦
શરદ્વાણી	શરદ્વાણુ કૃત	૨-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦
જ્ઞાનદા.	"	૨-૮-૦
માધવી	રવીન્દ્રનાથ દાગોર	૧-૮-૦
બાબી	"	૩-૮-૦
બાઈબહેન	"	૩-૮-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વિલ	"	૨-૮-૦
	બંધિમણાણુ કૃત	
દુર્ગેશનંદિની	"	૪-૦-૦
પતિપત્ની	નિશ્પમાદેવી કૃત	૨-૮-૦
મોક્ષદા	"	૩-૦-૦
શક્તિવર્ધક આસનો	"	૩-૦-૦

(પુષ્પગિતો સહિત)

જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો

હાથની લાખા	૫-૦-૦
ચરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦
ચાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	૫-૦-૦
ઉર્દુલિપિ પરિચય	૦-૮-૦
હિન્દુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
ટોફીઝ ગાઇડ	૩-૦-૦
ખાતાસી- બંગલેષ નવલિકા	૨-૮-૦
પ્રજ્યુષ્યજ્ઞ	૨-૮-૦
કલમ ચાણુક	બેકાર ૧-૮-૦
પ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
અક્ષલના ખાં	" ૨-૮-૦
હું રાત્ર હોઉં તો	" ૨-૮-૦
રમતારામ	" ૨-૮-૦
હાથ મંજીલ	" ૩-૦-૦
ખલ્લૂત પ્રવાસ (જલેવર્ન)	" ૩-૦-૦

પુસ્તકાલયોમાં મંગાવવા જેવું

જનતાનું માનીતું સાપ્તાહિક

વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૬)

સંપાદક : જગન્નાથ દેસાઈ બી. એ.

* વાતો	ઉપરાંત
* હાસ્ય	કવચ
* રાજદારણ	કાઠિયાવાડ
* કાવ્ય-સાહિત્ય	ગુજરાત
* સિનેમા	પૂર્વ આફ્રિકાના
* શિક્ષણ	છેલ્લા અબરો.

સાથે—

દર અઠવાડિયે મુંબઈથી બહાર પડે છે.

સુગંતર કાર્યાલય

કામા બિલ્ડિંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ.

માનસશાસ્ત્રના જટિલ પ્રશ્નોના ઉકેલ
લાવતું અને બાળકોનાં શિક્ષણ
માટેના સાચા ભોમિતું પુસ્તક

અમારી ઈન્દુનું શિક્ષણ

લે. : ના. ગ. પટવર્ધન

મંગાવવા માટે આને લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ

લિ. વડોદરા.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત

નવયુગ તમારી લાયબ્રેરીની ઉજ્જવળ પ્રકાશનો

હસહઝાટ : ગાંધીનો ગવારો : આતંદના ઓઘ : હાસ્યવિહાસ :
૪-૦-૦ ૩-૦-૦ ૩-૦-૦ ૪-૦-૦

ગણીતા હાસ્ય રસિક લેખક 'ઓલીયા જોશી' અને 'મસ્ત ફકીર' ફક્ત ગમે તેટલી ગમગીની વચ્ચે હાસ્યગમ વાતાવરણ ઉભું કરતાં રસિક પુસ્તકો જરૂર વસાવો.

ભારત સુકિતના મનોરથોનું માર્ગદર્શન કરાવતાં પુસ્તકો
સ્વતંત્ર ભારત : ડું. ધ. સંપટ ૬-૦-૦ બ્રહ્મચર્ય મીમાંસા : ડૉ. નાંદિ ૩-૮-૦
આપાણું ઘર : " ૫-૦-૦ સૃષ્ટિવાદ ને ઈશ્વર : ૩-૦-૦

નવિન શૈલિએ ત્રિવિધ પ્રશ્નો ચર્ચતાં પુસ્તકો
નિવેદિતા : શ્રી. ગુ. આચાર્ય ૪-૦-૦ વિકાસ : શ્રી. સુ. વ. શાહ ૩-૮-૦
નયના : શ્રી. રસિકલાલ જોશી ૩-૦-૦ રૂપરાણી : ઇસાકોરાની કથા ૪-૦-૦
ટંકાર : શ્રી. 'ધનંજય' ૩-૦-૦ અદૃશ્યકુમાર : ચં. જી. વ્યાસ ૪-૮-૦
પ્રથમ આપાદ : નિરૂભાઈ ૨-૦-૦ લેદી ચક્ર : (ભાગ ૧-૨) ૭-૦-૦
ક્રાંતિની આલર : ખાલુગર ૨-૦-૦ વિજેતા : ધામી ૨-૦-૦

બંગ સાહિત્યસમ્રાટોનાં પુસ્તકો
નારી સૌરિન્દ્ર બાણુ ૩-૦-૦ વિમાતા શરદબાણુ ૨-૮-૦
સુકેત પંખી " ૩-૮-૦ મમતા " ૩-૦-૦
નિરૂપમા " ૩-૦-૦ રાજરાણી બંકીમ બાણુ ૩-૦-૦
લાલ માટીનો ફરતો " ૩-૦-૦ અદૃશ્ય માનવી વેલ્સ ૩-૮-૦

અન્ય મૌલિક વાંચવા લાયક પુસ્તકો
કોરી કિલાબ ૨-૦-૦ વિભાંગ કલા ૧-૮-૦ ત્રિલેટો ૧-૮-૦
વિરાટ ઝખો ૧-૮-૦ રા. ઉદ્યોગો ૨-૮-૦ જીવન ચક્ર ૧-૪-૦
લસમાંગના ૨-૮-૦ બ. તાવીજ ૧-૮-૦ નંદિતા ૧-૮-૦
કોણુ ગુન્હેગાર ૧-૮-૦ ગિન્ટુ ૧-૪-૦ ગામ ધણી ૨-૮-૦
સંહાર ૨-૮-૦ પક્ષીની ૧-૮-૦ ઉરદાહ ૨-૮-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ.

સી. શાંતિલાલની કું.
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુબંધ.

યુ. સ. સ. મંડળ લિ.
રાવકુરા : વડોદરા.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન

મહાગુજરાતને સસ્તામાં સરતી દિ મતે સચિત્ર, શિષ્ટ અને રમમય વાચન મળે એ હેતુથી ' સંદેશ અથમાળા ' એ માત્ર રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન આપવાની યોજના કરી છે આ અથમાળાનું દરેક પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયબ્રેરીઓએ વસાવવા યોગ્ય છે આપ આજે જ આ અથમાળાના આદક ગમે

આજની કાતિલ મોઢવારોમાં ' સંદેશ અથમાળા ' લગભગ રૂ. ૨૦ થી ૨૨ ની કિંમતનાં પુસ્તકો (૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન) મત્ર રૂ. ૧૫ માં આપે છે

આ અથમાળાનું સાહિત્ય ગ્રાણીક અને ગ્રેરક છે, એનું સાદ્ય વૈવિધ્યપૂર્ણ અને ગુજરાતના સિદ્ધકર્તા સાક્ષરોની કતમે લખાયેલું છે

આ અથમાળા પૃદ્દ ગુજરાતની શિષ્ટ અને સરકારી અથમાળા છે

અંથમાળાનાં પ્રકાશનો

નર્તકી	૨ે શ્રી 'જિમાકાન'	કિં. રૂ ૫-૮-૦	પૃષ્ઠ .. ૫૩૭
ઈસરદાન	૨ે શ્રી મોદુળાસ રામયુરા	કિં રૂ ૩-૦-૦	,, . ૨૮૪
આરોગ્ય --			
તનુ, મનુ, દેશનુ	૨ે ડૉ હરિપ્રસાદ દેમાઈ	કિં રૂ ૩-૪-૦	, ૩૦૦
હસ્તમેળાપ	૨ે શ્રી મલુનાન સા દેમાઈ	કિં રૂ ૪-૦-૦	,, આયરે ૩૦૪
શોનલ	૨ે શ્રી ગાણનાન ની મુનશી	કિં. રૂ ૪-૪-૦	,, ૪૦૦
નિત્યનો બાચાર:	૨ે ડૉ ગમનારાણ પાઠક
મીરાબાઈ	૨ે શ્રી રામચંદ્ર કાકુર		.
તારામતી:	૨ે શ્રી હુગરતી ધરમશી સપટ	..	.

* જેને ગુજ ને આનંદાર્થી છે, જે સચિત્ર અને શિષ્ટ છે, જે ગ્રેરક અને ગાનદાયક છે જે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અનોખી બાત પાડે છે, જે કિંમતમાં ખૂબ જ સસ્તા છે

* અથમાળાના આદક તરીકે મોટપણ તારીખથી નામ નોખાવી ગકાય છે અથમાળાનું લવાજમ ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાચન પૂરું થતા પૂરું થયું ગણ્યારી

* જેઓને ' નર્તકી ' મેળવી આદક થયું હોય તેમને રૂ ૧૫ ની લવાજમમાં ' નર્તકી ' પુસ્તકથી આદક તરીકે નોંધી એક દર ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાચન આપવામાં આવશે ' નર્તકી ' સિલિકમાં હમે ત્યાં સુધીજ ' નર્તકી ' થી ચર થતા આદકો નોંધારી

* અથમાળા ભાઈઓ, આ પુસ્તક આપના પુસ્તકાલયમાં જરૂર વમાવળે ' સંદેશ અથમાળા ' ના પુસ્તકો લાયબ્રેરીના ગણ્યારાર મનશે

વિશેષ માહિતી માટે લખો —

વનસ્થાપક—સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

૦/૦ ધી સંદેશ લિમિટેડ, સરગપુર-અમદાવાદ.

આ માસિક વડોદરામાં ' ધી હુદાણામિત્ર ટ્રિ ટ્રેસમાં ' અમાનાન વિ હકરે પુસ્તકાલય અ સ મડળાનિ ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ થયું તા ૧૫-૮-૪૪

રૂપાનો ઘંટ

વારમરેખા, પ્રણય અને પરિણય વચ્ચે
અતિ સુંદર, રસાળ નવલકથાઓના કર્તા
રા. સુનીલાલ વ. શાહ કૃત આ ટૂંકી
વાતાઓનો સંગ્રહ કુમાર બની મીઠી, પ્રેમ
સુમધ બને કથાઓ દ્વારા વાંચનારને ખૂબ
આનંદ આપે તેવો છે. પરંતુ જ વાત
રૂપાનો ઘંટ તદ્દન અભિનવ શૈલીએ લખાયેલી
છે અને તેમાંની પારંગતો તો કવિત્વ
સાગર કિંવા શરદળાભુની કક્ષમ યાદ
આપે છે. દરેક વાર્તા એક એક નવી સૃષ્ટિ
પરથી પડે છે. નવો નવો રસ હિપ્પજી
દરેક સ્વભાવ-વૃત્તિવાળા વાંચકને સંતોષ
આપવા શક્તિશાળી અને છે. કોઇપણ પ્રકારનો
કંટાળો આવતો નથી; કેમકે લખાવટ નોંખી
નોંખી શૈલીથી થઇ છે, અને તે જ હેખકની
ખૂબી છે. અહીંસા પાનાની રા. રૂપાનો કિંમત
વાજખી ગણાય.

એ જ હેખકની નવલકથા ભરમરેખા
(રા. રા.)ને પ્રણય અને પરિણય (રા. રા.)
નકલો તો હવે ખસાસ થયા આવી છે.

શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત રંગતરંગ
ના પાંચ ભાગોનું સમગ્ર ગ્રંથ દરેક પુસ્તકા-
લયમાં રાખ્યાથી આખું ગામ પેટ બરી કાયમ
હરયા કરશે.

શ્રીગોપાલની “પરધીન” નવલકથા,
નગડતાં કુટુંબોમાં પ્રેમ અને એખલાસની વૃદ્ધિ
દે તેવી છે. અને નવા જીવાનો અને વડીલા
૧૨૬ માન અને પુણ્યવૃત્તિ હિપ્પજીના વિના
નહિ જ રહે. કિંમત રા. રા.

બધા ચોપડીવાળા વેચે છે.

ગરવી ગુજરાતજીનું સર્વોત્તમ માસિક

ગુણસુન્દરી

તંત્રી : સી. જયવતી દેસાઈ

વાર્ષિક લવાજમ

હિંદમાં

પરદેશમાં

રૂ. ૫ ૦-૦

શિર્લીંગ ૧૨

ગ્રાહક ન થયા હોય તો

લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો

કેટલાંક વસાવવા યોગ્ય પ્રાણજ્ઞાન પ્રકાશનો
શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૩-૧૨-૦

રાજયોગી પુરમાર ધાણવર્ધન

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૮

બલહઠ બંકાદેવડા

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૬૧

વડોદરા

મૂલ્ય :
રૂ. ૦-૮-૦

સૂરત ભા. ૧-૨ મૂલ્ય : રૂ. ૧

મહાસભાનો ઇતિહાસ

ભા. ૧-૨-૩

મૂલ્ય રૂ. ૧૧

નગરી લાયબ્રેરીમાં અવરજવ વસાવવા લખો :—

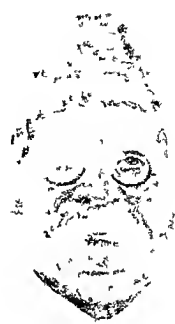
વ્યવસ્થાપક : હુહાણામિત્ર પ્રેસ,

રાવપુરા : વડોદરા.

पुस्तकालय स. स. भंडग
वि. ना स्थापक

3. 1. 10

स्वर्गस्थ
श्री. मातीबाधन अमीन

जन्मना यत्किञ्चित् मायुष्यम्
दण्डो करवा भंडग
मायुष्यो यत्तु ते

: पार्श्व दण्डम :

देशमा ११. ४-८-०

परदेश ११. ४-०-०

पुस्तक नं. ११. ०-१-०

. अथवापक

अथवापक नारदबाध अमीन (अ. ११)

अथवापक नारदबाध अमीन

१ तवी

अथवापक नारदबाध अमीन

નવચેતનનાં નૂતન અને પ્રેરણાત્મક પ્રકાશનો

ક્રાંતિનાદ	દિવ્યાનંદ	૩-૦
રાજા વિશનદેવ (૫)	ધનસ કર ત્રિપાથી	૨-૦
ગાંધી વિશનદેવ (૩)	"	૨-૦
રાજવક્ત્રી	પ્રદીપદેવ	૪-૦
પ્રવાચ	ઈન્દ્ર વસાવડા	૩-૮
જીવનમાથી	કુંભરસી સંપદ	૨-૧૫
ત્રણ હૈયા	કૃષ્ણનાથ ચાંદ	૨-૧૫
સોનવણી	ગિનાદ બટ	૨-૮
કનાની સદયરી	સોનાલાલ	૨-૮
કુદન	બંકિમચંદ	૩-૮
ચીંદેવી	"	૩-૮
ચંદ્ર	ઈન્દ્ર વસાવડા	૩-૦
અગાનાં નીર	"	૩-૦
આમીત્રમ	રામરાય મુનશી	૩-૮
પ્રવચન ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧
યોગી કોણ ?	"	૧-૮
પ્રતિગાની ખ્યાસ	"	૧-૮
બકેન	નીરુપમાદેવી	૪-૦
સુમતી	સીતા ભ સમી	૩-૦
દશ્યાણતે નામે	માણિક દત્તાત્રેય	૨-૪
સ્વાધ્યાય	ડૉ. દરિપ્રસાદ	૧-૧૨
જીવનનિર્માણ	ચિત્રાન	૨-૦
વસ્ત્રલ	જસવંત દાસ	૧-૪
એકાદી	નમોદાસ દેવ શુક્લ	૧-૪
આત્મકાલ	પુષ્પોત્તમ પારેખ	૧-૮
રામચંદ્રની	જગુબાઈ, દાસબાઈ	૧-૮
આનંદમયી	જગુરુનાં બંધુકાં	૨-૦
આશા	મદનજી પરમાર	૧-૮
મદારમાળા	કેસર ગેહ	૧-૪
જીવત જીવણા	મનનીય સેખા	૧-૦
બોનિયો મત	દિનેશ દાદોર	૦-૪
ચોખ્ખવટથી વાત કરતો	"	૨-૧૨
સુરભી	ડૉ. શિવુભાઈ	૦-૮
દર્શિવડા	મયંક	૦-૬
ધરતીનો બળમેળો	ઈન્દ્રબાઈ બટ	૦-૮
ગામડાવું સ્વરાજ્ય	ઈન્દ્રનાથ ચાંદિક	૦-૪
આપણું રાજ્ય	કાળીબાઈ મેલ	૦-૪
સુદ ને ગામડાં	રામરાય મુ શી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર

૨૪૫૬ બદ, અમદાવાદ

પુસ્તકાલયોમાં મંગાવવા જેવું.

જનતાનું આનીતું સામાજિક

વાર્ષિક લગ્નમ ફક્ત રૂ. ૬)

સંપાદક : જગન્નાથ દેસાઈ બી. એ.

* વાલી	ઉપરાંત
* હારથ	કમજ
* રોજકારણ	દાદિવાવાડ
* કાવ્ય-સાહિત્ય	સુજરાત
* સિનેમા	પૂર્વ આફ્રિકાના
* શિક્ષણ	ઉદ્ભા અમરો-

સાથે—

દર અઠવાડિયે મુખ્યધી બહાર પડે છે

યુગાન્તર કાર્યાલય

કામા બિલ્ડિંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ : સુભાષ.

પ૦ થી ૧૫૦

આ રસમય ઉપયોગી પુસ્તકોની આટલી જ નકલો મીલકે છે જે પૂરી થતાં હાલના સંલેખમાં ફરી છપ થો નહિ તે તે તમારા બજેટમાં મૂકી મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

ગિરકતી આંખ	૨- ૮-૦	વહેમી	૦- ૮-૦
દુર્ગાશમ મહેતાજી	૧- ૪-૦	તેજાયા	૧- ૪-૦
નવા યુગની આ	૧- ૦-૦	આનાશનાં કૃત	૦-૧૨-૦
૨ દિને પૂગથિયે	૦- ૮-૦	ઉપામા કોગેડાં	૧- ૪-૦
અમર ગણાજીનો ૧-૩ (પાકા)	૨- ૦-૦	ભાવનામૃદિ	૦-૧૨-૦
વનનની વેલી	૧- ૦-૦	વિવેકાન	૧- ૮-૦

૧૬૪૪નાં નવાં પ્રકાશનોનવી આવૃત્તિઓ

આચાર (નવનકલ)	૧- ૪-૦	આતરજના	૦- ૮-૦
ઉ નિપદોની વાતો	૧- ૦-૦	પુનાળનાં પાત્રો ૧-૬ (પાકા)	૧-૧૦-૦
અ તરને ઓપારે	૧- ૮-૦	ફોરમ ૧-૨	૩-૧૨-૦
શતરાણી	૧-૦-૦		

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સુરત

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

લાલોજીર ચિત્રોચીત્રો, છ થી ૫૬૨ વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે

“ પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તે આમના ઉછરતા બાલકો અને યુવાનો દર્શી તેમ જ શ્રીદ સિદ્ધાન્તપ્રતિષ્ઠા પંચાયતે નવાં વચલા શીખેના પ્રોડો મારેના પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાલકમાં બાળકો અને પ્રોડો સરગતાથી વાચા સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મેળા અક્ષરે ગુન આપે એવા જે પુસ્તકોમાં પ્રગટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં લેતા જાણે અને એમનેગાટેના પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે સૂચના ”

“ પુસ્તકાલય ના સમીતી જીવાઈ ૧૯૪૩ ના અક્રમ ની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખી અને વર્ષના પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો કરાવેલા

બાલવિનોદ અધ્યાવલિ (છથી આઠ વર્ષના બાળકો માટે) ૩ પુસ્તકો : ૬૦ ચિત્રો
૯૬ પાનનું વાચન : રૂ ૧-૨-૦
બાલવિનોદમાલા (આઠથી બાર વર્ષના બાળકો માટે) ૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો
૧૫૦૦ પાનનું સુંદર વાચન : જે મનોહર મોહકમા : રૂ ૧૧-૮-૦
અનોક બાલપુસ્તકમાળા (સપ્તા પદર વર્ષના બાળકો માટે) ૮૭ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો
૨૭૦૦ પાનનું રસિક વાચન : આ સુંદર મોહકમા : રૂ ૨૮-૦-૦

સુચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબાઈ]

ગુજરાતનાં લોકપ્રિય રાષ્ટ્રીય દૈનિક અને સાપ્તાહિક

પ્રભાત અને નવસૌરાષ્ટ્ર

તાંત્રી : કલ્યાણ કોઠારી

વડોદરા રાજ્યના ગામગામના ખબર, ગુજરાતના ઠોઠ પલ્લુ પત્ર કરતાં ઘણા મોટા પ્રમાણમાં 'પ્રભાત' અને 'નવસૌરાષ્ટ્ર' માં નિયમિત આપવામાં આવે છે.

'પ્રભાત'માં 'સંદેશ' 'ગુજરાત સમાચાર' 'જનમંથન' 'વંદેમાતરમ' દૈનિકોની બરાબર રેલીપ્રીન્ટર દ્વારા રૂ. ૨ અને એ પી. ના ઉત્તવામાં ઉછા તાર-સમાચારો અને ખાસ વેપાર સમાચારો મોટા ચાર પાનામાં આપવામાં આવે છે.

'નવસૌરાષ્ટ્ર' રાષ્ટ્રીય દિવસે દેશના અને દેશી રાજધાની સહનતા પ્રતિભાની નીંદર ચર્ચા અને સમૃદ્ધ વચિત-સામગ્રી માટે ગુજરાતનરમાં અચૂક અપ્રત્યક્ષ બરાવે છે.

'પ્રભાત'નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૨ 'નવસૌરાષ્ટ્ર'નું વાર્ષિક રૂ. ૧૦

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે

'પ્રભાત'નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨૪

'નવસૌરાષ્ટ્ર'નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૮

બન્ને પત્રોના એક વર્ષ માટે

સાથે ગ્રાહક થતાં રૂ. ૨૭-૮-૦

આ લાભ ઉપરાંત

બનેના સંયુક્ત વાર્ષિક ગ્રાહકને દીવાળી અંક

અને લેટ પુસ્તક બન્ને મળી રૂ. પાંચની કીમતની

બે લેટો આપવામાં આવશે.

ગામગામ ઉદાર સરતોધી એજન્સીઓ આપવાની છે.

સરતો અને નમુનાની નકલ માટે લખો—

વ્યવસ્થાપક : પ્રભાત-નવસૌરાષ્ટ્ર મીરજાપુર રોડ : અમદાવાદ

વડોદરા શાખા : જ્યોતિ પ્રીન્ટરી, મોદન ટાકીઝ પાસે.

શિષ્ટ અને સંસ્કારી સાહિત્ય

વાર્તાસાહિત્ય

છેલ્લો ફૂલ (ધનસુખલાલ મહેતા)	૪-૦
સામુદ્ર (હાસ્યરસિક વાર્તા)	૧-૮
કુમકુમ - (કિશનસિંહ ચાવડા)	૨-૮
ધરતીની પુત્રી "	૨-૦
દ્વિફલ (ચોટદાર સામાજિક વાર્તાઓ)	૨-૮
પરાજિત પ્રેમ (દિવ્યરૂપ વાર્તાઓ)	૩-૦
લોજ અને કાલિદાસ (નવીઆવૃત્તિ)	છપાય
ધૂલવતા પૂર (ચુતીલાલ મડિયા)	છે.

નાટકસાહિત્ય

સરી જઈ સૂરત (ધનસુખલાલ મહેતા)	૧-૪
શરતના ઘોડા (પરાવંત પંડ્યા)	૧-૮
વરધોડો (કનકલાલ યાજ્ઞિક)	૧-૪
લક્ષ્મી બેડી (હાસ્ય અને કટાક્ષપૂર્ણ)	૨-૦
રંગદીલા (વિવિધ હાસ્યકૃતિઓનું મિશ્રણ)	૦-૧૪
હેમ્લેટ (અનુ. હંસા મહેતા)	૨-૦
વેનીસનો વેપારી "	૨-૦
સોનિયેટ નવજીવાની	
(સ્મૃતી રંગતબધુ)	૧-૦

કાવ્યસાહિત્ય

કલ્યાણિકા (શ્રી ખમરદાર)	૨-૦	ચંદ્રશંકરનાં કાવ્યો	૨-૮
શાબ્દિકા	૨-૮	આરામગાહ (મલકાઓ)	૧-૦
પ્રેમધનુષ્ય (શ્રી મેલક)	૧-૮	દુધગંગા (રાસધામ)	છપાય છે

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ છુકસેલર્સ પ્રિન્સિપલ મુંબઈ-૨
પણ્ડીશર્મા રટ્ટી

છપાઈ રહ્યો છે! રાત્રે પ્રગટ થશે.

વર્ષો થયાં જે કાવ્યગ્રંથ અપ્રાપ્ય હોતો તે

પ્રેમધર્મના મહાન પ્રવર્તક

રાજકવિ કલાપી કૃત

કલાપીનો કેકારવ

(માર્ગદર્શક સ્વરૂપ ટીકા અને રાજકવિ સહિત)

મંગાવવા માટે લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા : વડોદરા

ગુજરાતના ગામડે ગામડે
વંચાવવા જેવું પુસ્તક

ભીતપ્રતો દ્વારા

લોકશિક્ષણ

એના લેખક છે:

ગ્રામસેવાના લેખધારી અને

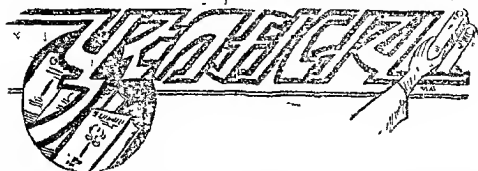
"મારું ગામડું"ના લેખક

શ્રી બળવલાલ મહેતા

મંગાવવા માટે લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. ૧૦, વડોદરા

પુસ્તક ૧૯ મું

ઓક્ટોબર-૧૯૪૪

અંક ૧૦ મા

‘સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું’

★ એક ખાતુ ગાંધીજી તથા તેમના સાથી કેદીઓ અને ખીજી ખાતુ વાહસરોય તથા ખીજી સભ્યો વચ્ચે જે પત્રવ્યવહાર ચાલ્યો છે તે બહુ જ થોડા સમયમાં પુસ્તકરૂપે પ્રકટ થશે.

સરકારી પ્રકાશનમાંથી કાઢી નાખેલા સંખ્યાગ્રંથ પત્રો આમાં પ્રકટ થશે. હિંદની મુખ્ય મુખ્ય ભાષાઓમાં તેનું ભાષાંતર કરવાની ગોઠવણો ચાલુ છે, આ પુસ્તકની ખાસ પ્રસ્તાવના ગાંધીજી લખશે. એનું પ્રકાશન એક નવી પ્રકાશન સંસ્થા-ઓ ‘ધ રેટનું’ ઓ ‘ધ પબ્લિશિંગ ટ્રસ્ટ’ કરશે. પરંતુ તેનું વેચાણ તેા સુપ્રસિદ્ધ પદ્મ પબ્લિકેશન્સ કરશે.

★ વરાહ સાહિત્ય સંમેલનને શ્રી. વૈજનાથજી દાક્ષિણાએ પોતાના પિતાના સ્મરણાર્થે શ્રી. ઉમરાવસિંહ મંથ્રેશ્વરિ પ્રગટ કરવા એકલબ્દર રૂપિયાનું દાન કર્યું છે.

★ સ્વ. કોમારાજી લક્ષ્મણરાવે ‘આદિવિજ્ઞાન સર્વસ્વમ્’ (આદિ જ્ઞાનચક્ર) રચવાની શરૂઆત કરેલ, પરંતુ તેના અકાળ મૃત્યુથી તે પૂરું કરી શકેલ નહિ. ‘આદિ પત્રિકા’ના સ્થાપક સ્વ. શ્રી. નાગેશ્વર રાવ પંતુલુએ તે કાર્ય ઉપાડ્યું અને તેના બે ભાગ પ્રકટ કર્યા હતા. શ્રી. નાગેશ્વર રાવના મૃત્યુ પછી તે કાર્ય ‘આદિ પત્રિકા’ના અત્યારના તંત્રી તથા નાગેશ્વર રાવના જમાઈ શ્રી. એસ. શંભુપ્રસાદે માથે લીધું છે. અંથનો ત્રીજો ભાગ સત્વર પ્રસિદ્ધ થવાની તૈયારીમાં છે.

★ ૧૯૪૩ ના ઓક્ટોબર પછી અંગ્રેજી કવિએ લખેલ ૨૦૦ થી ઓછી પંક્તિ નહિ તેવા શ્રેષ્ઠ કાવ્ય માટે આઝિહના કવિ તથા નવલિકાકાર સેનેર પેરરોય કાર્થો મેગેઝીને ૫૦ પૌંડનું ધનામ બહેર કર્યું છે.

★ ચોથી જુને કલકત્તાના મુસ્લીમ ઇન્સ્ટિટ્યુટે ઉજવેલ બંગાળના સૈનિક કવિ કાઝી નઝરુલ હસ્નામના જન્મદિવસ મહોત્સવ પ્રસંગે તેના કાવ્યને બધા અંગરસિ અર્પવામાં આવી હતી. સર એ. એફ. રહેમાને આધુનિક બંગાળના સાહિત્યમાં તેણે આપેલ અપ્રતિમ ફાળાને ઉલ્લેખ કર્યો હતો. આખા બંગાળામાં ૬ મી જુન ‘નઝરુલ હસ્નામ દિન’ તરીકે પાળવાને હાવ કરવામાં આવ્યો હતો.

★ મધ્યપ્રાંત હિંદી સાહિત્ય પરિષદની દશમી બેઠક તા. ૨૭ મે થી તા. ૩૧ મે સુધી ડો.

બસદેવપ્રસાદ મિશ્રના પ્રમુખપણા હેઠળ ભરવામાં આવી હતી. પ્રાચીન તથા અર્વાચીન હિંદી લેખકો અને કવિઓના નામની અગિયાર કમાનો શહેરમાં ઊભી કરવામાં આવી હતી. દરરોજ લગભગ દશહજાર માણસો સમારંભમાં ભાગ લેતા હતા.

પ્રમુખ તરીકેના બાપણમાં ડૉ. મિશ્રે પોતાના પ્રાંતનાં પ્રકાશનો તથા વૈચાણી અગત્ય પર ભાર મૂક્યો હતો. તેણે જણાવ્યું કે પ્રકાશકો, તંત્રીઓ, રેડિયો સ્ટેશનો અને સિનેમા કંપનીના ડિરેક્ટરોની યોગ્ય સહાય તથા પ્રોત્સાહન વડે આ પ્રાંત પ્રગતિમાં ખીજ પ્રાંતો સાથે ઊભો રહેશે. કુલ તેર ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં વરાડ સાહિત્ય પરિષદના બેઠાણનો, રૂ. ૨૫,૦૦૦) નું ફંડ ભેરું કરવાનો તથા એક માસિક પ્રગટ કરવાના ઠરાવો મુખ્ય હતા.

સાગરના પંડિત એ. એમ. મિશ્રે એક અંધમાળા પ્રગટ કરવા માટે રૂ. ૧૦૦૧) ની રકમ ભેટ કરી છે. જામલપુરના પ્રખ્યાત હિંદી વૈયાકરણી પંડિત કે. પી. ગુરુના માનમાં તૈયાર કરવામાં આવેલ 'ગુરુ અભિનંદન ગ્રંથ' પણ તે વખતે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો. પરિષદની ઉદ્ઘાટનની રાત્રે શ્રી. જે. પી. ન્યોતિધીનું નાટક 'દેવપ્રિય અશોક' ભજવવામાં આવ્યું હતું. નાગપુરના હિંદી સાપ્તાહિક 'આસોકે' આ પ્રસંગ પર ખાસ અંક પ્રગટ કર્યો હતો. પરિષદની આવતી બેઠક નાગપુર ખાતે મળશે.

★કાનગાના સુપ્રસિદ્ધ કવિ પ્રો. ડી. આર. બેન્દ્રેના મિત્રો તથા પ્રશંસકોએ તેમના પચાસમા જન્મદિવસે તેમનો મહોત્સવ ઉજવવાનું નક્કી કર્યું છે. જે કવિએ જનતા તથા રાણી પા સહી કરતાં વધારે સેવા બજાવી છે તેને અનુરૂપ ભેટ આપવાની વિચારણા ચાલી રહી છે.

★સાપ્તાહિક 'નિર્બાદ' ના તંત્રી શ્રી. અનંત હરિ ઉર્ફે અનંતરાવ ગદે મરાઠી સાહિત્ય તથા કળામાં જાણીતી વ્યક્તિ છે. સ્વ. એ. બી. કેલકાટકરના તે ચુસ્ત અનુધાયા હોઈ તેમણે અત્યંત પરિશ્રમપૂર્વક પોતાના ગુરુનાં લખાણોના ત્રણ ગ્રંથો પ્રગટ કર્યા છે. શ્રી. ગદેએ પણ મુશ્કેળ લખ્યું છે અને તેમનાં લખાણોમાં નાટિકા, નિબંધો તથા ખીજાં લખાણોનો સમાવેશ થાય છે. શ્રી. ગદે વક્તા પણ છે. પરંતુ તેમની વધારે ખ્યાતિ તો દિલ્લિ જાહેરાતના અગ્રેસર તરીકે છે.

★ઉડિયા સાહિત્ય પરિષદની તા. ૧૨ જુને મળેલી બેઠકમાં આયોજના રાજ સાહેબે પરિષદ મારફત પ્રગટ થતા શ્રેષ્ઠ ઉડિયા પુસ્તક માટે રૂ. ૨૦૦) ના પારિતોષિકની જાહેરાત કરી હતી. રાજ્યના એક ઉદારચિત્ત શૃંગર્ય રાયસાહેબ સાહેબે પણ પરિષદને રૂ. ૫૦) નું દાન આપ્યું હતું.

★દક્ષિણ હૈદરાબાદમાં તા. ૨૧-૨૨-૨૩ જુલાઈના દિવસોમાં મળેલ અખિલ હિંદ ઉર્દૂ પરિષદની સાત બેઠકો થવાની હતી અને દરેકમાં નીચેના પ્રશ્નોની ચર્ચા થવાની હતી: (૧) ઉર્દૂ બાપાને શોકપ્રિય કરવા તથા ખીલવવાના માર્ગો, (૨) ઉર્દૂ સાહિત્યનો ઇતિહાસ, (૩) ઉર્દૂ પત્રકારિત્વ, (૪) પ્રગતિશીલ સાહિત્ય, (૫) ઉર્દૂમાં પારિભાષિક શબ્દો, (૬) ઉર્દૂ સિપિ તથા ટાઇપ રાઇટિંગ અને (૭) લેખકો તથા પ્રકાશકોનો અશ્ર.

★પટણાનું ત્રેપન વર્ષ ૧૯૫૧ પુસ્તકાલય એક અગ્રેસર સંસ્થા છે. તેમાં ૮૦૦૦ થી વધારે હસ્તલિખિત ગ્રંથો છે. તેમાંની ઘણી તો પ્રાચીન પુગી, અરેબિક તથા પરશિયન ભાષામાં છે.

આ તથા પૌર્વાત્ય અને પાશ્ચિમાત્ય ભાષાઓમાં છાપેલાં પુસ્તકોની મોટી સંખ્યાને લઈને એ એશિયાતું એક મહાન પુસ્તકાલય ગણાય છે. આ પુસ્તકાલય માટે હસ્તપ્રતોના સંગ્રહ ખુદાખુદના વડાઓએ કર્યો હતો અને ખુદાખુદે પણ પુસ્તકાલય માટે વિરલ હસ્તપ્રતો મેળવવા માટે આખા હિંદ, ઈરાન, સિરિયા, અરેબિયા, ઇજીપ્ત અને સ્પેનમાં શોધખોળ ચલાવી પોતાના જીવનની કમાણી ખર્ચી નાખવામાં પાછું વાળી જોશું નહોતું.

★ આંતરરાષ્ટ્રીય પરિચયના વિકાસની યોજનામાં જુદી જુદી ભાષાઓમાં પુસ્તકોનું ભાષાંતર અગત્યનું રથાન ધરાવે છે. કો-ઓર્ડીનેટર તથા વિદ્વાન મંડળની અમેરિકન કાઉન્સિલની ઓફિસના સહકાર વડે, ખસે અમેરિકન પુસ્તકોના દક્ષિણ અમેરિકાની ભાષા-સ્પેનિશ તથા પોર્ટુગીઝમાં ભાષાંતર કરવામાં આવ્યાં છે. આ ભાષાંતરોમાં ‘વિહ્ટમેન’ના ‘સોંગ ઓફ માય સેલ્ફ’ તથા એમર્સનના ‘રિપ્રેઝેન્ટેટિવ મેન’ના પણ સમાવેશ થાય છે. લેટિન-અમેરિકન ભાષાનાં પુસ્તકોનાં પણ ભાષાંતર કરવામાં આવેલ છે.

★ મેરકોના લેનિન સ્ટેટ પુસ્તકાલયને અગત્યતામાં ઈંગ્લાંડના બ્રિટિશ મ્યુઝિયમના પુસ્તકાલય તથા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના કોંગ્રેશનલ પુસ્તકાલય સાથે સરખાવી શકાય. આ પુસ્તકાલયે એકાદી વર્ષથી કરોડો રશિયન વાચકોને વાચન પૂરું પાડ્યું છે. પુસ્તકાલયના કામનું પ્રમાણ નીચેના આંકડાઓથી જણાઈ આવશે. ૧૯૪૩ ના અગિયાર મહિનામાં આ પુસ્તકાલયે ૨,૨૧,૧૦૦ પુસ્તકો ઇસ્તુ કર્યાં હતાં અને ગ્રંથો સંખ્યા ૨૩,૪૦૦ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપ્યા હતા.

★ અમેરિકન રાજ્યદારી તરફવેતા, પ્રજાશાસનવાદી તથા મનુષ્યસ્વભાવવિદ દોમસ જેક્સનના બધા ગ્રંથોની એક આવૃત્તિ પ્રિન્સ્ટન યુનિવર્સિટીએ પ્રકટ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. પ્રિન્સ્ટન યુનિવર્સિટીના ગ્રંથપાત્ર તથા પ્રખ્યાત ઇતિહાસશ્રેષ્ઠ ડૉ. જ્યુલિયન પી. મોઇઝને સંપાદનકાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે. આ આવૃત્તિ પચાસ ગ્રંથોમાં પ્રગટ થશે અને ૧૮૯૬ થી પોતાના મૃત્યુ ૧૯૩૫ સુધી ‘ધી ન્યુયૉર્ક ટાઇમ્સ’ના પ્રકાશક એડોલ્ફ એસ. એકસના સ્મરણાર્થે તે પ્રગટ કરવામાં આવશે. આ ગ્રંથો ખર્ચની ગણતરી ૩૪૪,૨૦૦ ડૉલરની કરવામાં આવેલ છે. તે પૈકી ‘ધી ટાઇમ્સ’ ૨૦૦,૦૦- ડૉલર આપશે. એમ ધારવામાં આવે છે કે આ યોજના લગભગ દશ વર્ષે પૂરી થશે.

★ કેટલીયે વાર કીર્તિ વિદ્વાનના મૃત્યુની રાક જોઇ રહે છે અને તેની કબર પર પુષ્પમાળા ચડાવે છે. પરંતુ તેને અમેરિકન પ્રકાશન તથા સેમ્યુઅલ સીડની મેકકલ્યુરને એજ્યાશીમા વર્ષે માન આપવાનું યોગ્ય લાગ્યું છે. અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં સાહિત્ય, પત્રકારિત્ય તથા આર્થિક અને રાજકીય આરોગ્યનાં ચાલીસથી વધારે વર્ષો પહેલાં તેણે આપેલ ફાળા માટે કીર્તિ તેને વરસી છે. ‘નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ આર્ટ્સ એન્ડ લેટર્સ’ તેને એકમતે સુવર્ણચંદ્રક તથા ૧૦૦૦ ડૉલરનું પારિતોષિક આપવાનું નક્કી કર્યું છે. મિ. મેકકલ્યુર ૧૮૮૪ થી ૧૯૧૪ સુધી ‘મેકકલ્યુર ન્યુસપેપર સિન્ડીકેટ’ના આગેવાન હતા. ‘મેકકલ્યુરની શરૂઆત પણ તેણે જ કરી હતી અને ૧૮૯૩ થી ૧૯૧૪ સુધી તેનું તંત્રીપદ સંભાળ્યું હતું. તેણે અમેરિકન જનતાને ઘણા અગ્રેજ લેખકોની ઓળખાણ આપવામાં મદદ કરી હતી.

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપરોક્ત મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૪-૬-૪૪ના રોજ શિનોરના શ્રી. નટરસલાલ ગિ. શાહ-ના પ્રમુખપણા નીચે સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરીમાં બપોરના એક વાગે ભરવામાં આવી હતી, જેમાં પ્રમુખશ્રી ઉપરાંત, લાદરણ, કરજણ, ડભોઈ, ચેટલાદ, વડોદરા, પાદરા અને શિનોર મહાલમાંથી ચુરાઈ આવેલા પ્રતિનિધિઓ હાજર હતા. આ સભામાં નીચેના કરાવેા થયા હતા:

- ૧ પ્રાંત પ્રચારકના ખાતે, બજેટ મંદૂરી ઉપરાંત વિશેષ યથેલો ખર્ચ મંદૂર કરવામાં આવ્યો.
- ૨ મંત્રીએ રન્નું કરેલું સન ૪૩-૪૪ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંદૂર કરવામાં આવ્યો.
- ૩ સન ૪૪-૪૫ માટે તલીન બં. મંડળ નીમવામાં આવ્યું. તેમાં પ્રમુખ તરીકે શ્રી. હરિવલ્લભદાસ ઝુ. શાહને તથા મંત્રી તરીકે શ્રી ચિમનભાઈ હ. અમીનને ચાલુ રાખવામાં આવ્યા.
- ૪ સન ૪૪-૪૫ નું ર. પડા નું અંદાજ ગોઠવવામાં આવ્યું.
- ૫ સન ૪૪-૪૫ ના અંદાજમાં ખૂટતી રકમ રૂ. ૩૮૮ ની રા. પુ. મંડળ પાસે માગણી કરવામાં આવી.
- ૬ નેશનલ વા. દે. ના. બેંકમાં મંડળનું ખાતું ખોલવાનું કરાવ્યું.
- ૭ પ્રાંત પરિષદ ભરવાની કરાવી અને તે માટે જે મહાલ મંડળની સૌથી થલેલી માગણી આવે તે મંત્રીએ સ્વીકારી, તે મહાલને આગળની તબીબ કરવા જણાવવાનું કરાવ્યું.
- ૮ વડોદરા પ્રાંતના તમામ મહાલ મંડળોએ, પોતાના મહાલના એકેએક ગામનું બજેટ બને તેવી દાખલ રાખવા તથા ત્યાં રાકય હોય ત્યાં વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્યવાચનની પરીક્ષા લેવા તથા ભારતના સંતો, જમશેદજી ટાટા, રણછોડલાલ છોટાલાલ એ ચાર પુસ્તકોનું વધારેમાં વધારે વાચન જે તે પુસ્તકાલયો પાસે કરાવવા કરાવ્યું. તથા આ કાર્ય પોતાના મહાલમાં કેટલા પ્રમાણમાં અમલમાં મુકાયું છે તેનું નિવેદન થયું આખરે પ્રાંત મંડળને મોકલવા કરાવ્યું.
- ૯ સરકાર-પંચાયતની આન્ટ ઓળી હોવાના કારણે, પુસ્તકાલયોને લોકમલ્લના પ્રમાણમાં સરકાર-પંચાયત મલ્લ મળતી નથી; જેથી સરકાર-પંચાયતની આન્ટમાં વધારો કરાવવા ખાતાને વિનંતિ કરી.
- ૧૦ રોક ચિમનલાલની રકમમાંથી બતાવેલી રૂ. પુ. ની પેટીઓ, જે તે સ્થળેથી પરત મંગાવી લેવાનું કરાવ્યું તથા પેટીઓ પરત આવે તેની તથા પુસ્તકોની રિયલિટી કેવી છે તેનું નિવેદન મંત્રીએ બં. મ. ની સભામાં રન્નું કરી, એ સંબંધમાં શું કરવું તેનો નિર્ણય કરાવી લેવાનું કર્યું.

વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના બં. મં.ની વાર્ષિક સભા તા. ૨૪ મીએ મંડળના પ્રમુખ રાજપ્રિય શ્રી. મોતીલાલ ડા. દેસાઈ સા ના પ્રમુખપણા નીચે સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરીમાં મળી હતી. આ સભામાં નીચે પ્રમાણે કરાવેા થયા હતા:

- (૧) બજેટ મંદૂરી ઉપરાંત જે તે ખાતે યથેલો વિશેષ ખર્ચ મંદૂર કર્યો
- (૨) સન ૪૩-૪૪ નો વાર્ષિક અહેવાલ તથા હિસાબ મંદૂર કર્યો.
- (૩) મંડળના રચાકને તા. ૧-૬-૪૪ થી મેધિવારીમાં રૂ. ૬ નો વધારો કરી, કુલ રૂ. ૬ મેધિવારીના આપવા કરાવ્યું.
- (૪) સન ૪૩-૪૪ સુધીમાં આજીવન સભ્યોના લવાજમ ખાતે આવેલા કુલ રૂ. ૧૨૫ મંડળના બંધારણ અન્વયે કાયમ સંરેખ ખાતે લેવા કરાવ્યું.

[અનુસધાન સામેના પૃષ્ઠને છેડે]

વડો રા રાજ્ય પુ. મંડળનો ૧૯૪૩-૪૪ નો અહેવાલ

ઇ. સ. ૧૯૨૫ થી અસ્તિત્વમાં આવેલ આ મંડળની કારોબારીની વાર્ષિક સભા તા. ૨૪-૯-૪૪ ના રોજ ભરાઈ ગઈ. તેમાં રજૂ થયેલો મંડળનો સન ૧૯૪૩-૪૪ ની સાલનો અહેવાલ, કાગળને અભાવે, સાક્ષાત્તુઆદ, પૂરો ન છાપી શકવા બદલ દિવસગીર છીએ. અહેવાલનો સારભાગ નીચે પ્રમાણે છે:

પેટામંડળો—ચારે પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભા, સાક્ષાત્તુઆદ ભરાઈ હતી. જાગતાં ૭૫ મંડળોની સંખ્યા ૩૩૭ અને મહાન મંડળોની સંખ્યા ૩૪ હતી.

પરિપક્વપ્રવૃત્તિ—પરિપક્વ ભરવા માટે ખાસ આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો નહોતો. છતાં કામરેજ, 'કડી, વિન્નપુર, ચાણુરમા અને વિસનગર એ મહાસેની પરિપક્વ અહેવાલવાળા વર્ષે ભરાઈ હતી.

શિક્ષણવર્ગો—શિક્ષણવર્ગ વડોદરા પ્રાંત પૂરતો વસો મુકામે ભરાયો હતો. તેનો લાભ રાજ્યના ૨૧ અને રાજ્યબહારના ૨ મળી કુલ ૨૩ જણે લીધો હતો.

તપાસણી—પ્રાંતપ્રચારકો રા. છગનભાઈ તથા રા. ભાઈશંકર ઠાકરની નિમણૂક ચાણુ રહી હતી. શ્રી. 'છગનભાઈ'એ વડોદરા પ્રાંતનાં ૧૫૩ તથા નવસારી પ્રાંતનાં ૮૩ મળી કુલ ૨૩૬ ગામોની ફેરણી અને ૨૭૬ દિવસની કામગીરી કરી છે; જ્યારે શ્રી. ભાઈશંકરે મહેસાણા પ્રાંતનાં ૧૬૫ અને અમરેલી પ્રાંતનાં ૬૧ મળી કુલ ૨૨૬ સંસ્થાઓની તપાસણી અને ૨૯૧ દિવસની કામગીરી કરી છે. ૧૫ માનદ મહાન પ્રચારકોએ ૯૧ પુસ્તકાલયોની મેટ લીધી હતી અને રાજ્યપ્રચારકે ૩૭ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી હતી. વર્ષ દરમ્યાન પ્રચારક સંસ્થા દ્વારા ૫૬૨ સંસ્થાઓની તપાસણી મંડળે કરી હતી.

નવીન પુસ્તકાલયો—નવીન પુસ્તકાલયો ઉધાગવામાં મંડળે ખાતાને પૂરતો સહકાર આપ્યો હતો. અહેવાલવાળા વર્ષે ૨૦ પુસ્તકાલયો ઉધાગવામાં આવ્યાં હતાં. અહેવાલવાળા વર્ષે ખાંભા અને કોડીનાર મહાસેઓ 'શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય' એ નીતિનું પાલન કરવાનું માન મેળવ્યું છે.

પુસ્તકાલયપર્વણી—પુસ્તકાલયપર્વણી સાક્ષાત્તુઆદ માટે પ્રાંતોમાં અનેક સંસ્થાઓએ જિલ્લી લેઈ તેનો સારભાગ 'પુસ્તકાલય' ફેબ્રુઆરી-માર્ચના અંકમાં છપાયો છે.

[સામેના પૃષ્ઠનું ચાલુ]

(૫) સન ૪૪-૪૫ નું ર. પા૪૬ના નું અંદાજપત્રક મંડર ક્યું.

(૬) જ. મં. ખાલી પડતી ત્રણ જગો મહેસાણા પ્રાંતમાં શ્રી. છાટુભાઈ પડિત—સિદ્ધપુર તથા શ્રી. કાનજીભાઈ ચિત્રાભાઈ વક્ષીલ—મહેસાણા તથા વડોદરા પ્રાંતમાંથી શ્રી. છાટુભાઈ ખુરાલભાઈ પટેલ—નારથી પૂરી.

(૭) મંડળને લોકપ્રકારક મંડળમાં નોંધાવવું.

(૮) નેશનલ સેવિંગ બેંકની વડોદરા શાખામાં મંડળનું ખાતુ ખોલવાનું ક્યું.

(૯) મંડળનું ફક્ત ફાડવાની મુદત ફરજવા માટે પ્રમુખ સા. તથા શ્રી વાકાનીસ સા. ની મંમિદિ નીમી ને નિર્ણય કરે તે ધોરણે ફક્ત ફાડવું.

(૧૦) રાજ્ય પરિપક્વ ભરવાની તજવીજ કરવા માટે પ્રમુખ સા, મંત્રી તથા શ્રી. ચિંતનભાઈ ઢ. અમીનની સમિતિ નીમી.

(૧૧) અખિલ હિંદ પુ. મંડળમાં રાજ્ય પુ. મંડળને નોંધાવવું કે તદ્દિ તે તેના ધારાધારણ નેમને નક્કી કરવાની સત્તા પ્રમુખ-મંત્રીને આપી.

શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા—કામળની મોંઘવારીને કારણે મંડળે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા લીધી નહોતી. (૧) વિઝપુર, (૨) સિદ્ધપુર, (૩) ચાણુરમા, (૪) વડોદરા, (૫) કરજળ, અને (૬) આખામંડળ મહામેળે પોતપોતાના મહાસ પૂરતી પરીક્ષાઓ યોજી હતી.

ગ્રામવાચક મંડળ—વર્ષ દરમ્યાન મંડળે પત્રવ્યવહારથી તેમ જ પ્રાંત પ્રચારકો દ્વારા ગ્રામવાચક મંડળની યોજનાનો પ્રચાર કરેલો. તેને પરિણામે મહેસાણા પ્રાંતમાં ૪, વડોદરા પ્રાંતમાં ૪ અને અમરેલી પ્રાંતમાં ૨ મળી કુલ ૧૦ નવીન ગ્રામવાચક મંડળો સ્થપાયાં હોઈ એકંદરે સંખ્યા ૨૩ ની થઈ છે.

પ્રમાણપત્ર માટેની પરીક્ષા—થેર બેઠાં અભ્યાસ કરી અંથપાત્રત્વની પરીક્ષાની યોજનાનો અમલ અહેવાલવાળા વર્ષે થતો હોઈ નિમાયલી પરીક્ષામાં ૧૪ ચૈત્રી ૮ જળ્ય પ્રમાણપત્ર મેળવવાને લાગ્યશાળી થયાં છે.

સ્મારકમાળા—સ્વ. શ્રી. મો. ન. અમીનની યાદગીરીમાં યોજાયલી સ્મારક અંથમાળના ખીજ પુષ્પ તરીકે “ભારતનાસતો” નામનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હતું.

સિનેમા—વેચી નાખવા કરેલા સિનેમા મશીનનો સોદો અહેવાલવાળા વર્ષે ગોઠવાઈ ગયો હતો અને તેનો નિકાસ શરૂ થયેલી આ નવીન સાલમાં થઈ ગયો છે.

રાજ્ય પ્રચારક—રાજ્ય પ્રચારક રા. વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલની નિમણૂક ચાલુ રહી હોઈ તેમણે, તપાસણી, વર્ગશિક્ષણ, પરિવહન વગેરે કામોએ ૩૭ ગામોની દેરણી અને ૬૩ દિનની કામગીરી બહારગામની કરવા ઉપરાંત મંડળના હિસાબ કિતાબ અને દફતરી કામ સંભાળ્યું હતું. નવીન પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પૂરી કરી આપવાની તેમ જ જૂથ અને મહાસ મંડળોને જગતાં રાખવાની ફરજને પણ એમણે બજાવી હતી.

સહમંત્રી—સહમંત્રીપદે શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસી ચાલુ રહ્યા હોઈ તેમણે શિક્ષણ તેમ જ પરીક્ષા અંગેની તમામ કામગીરી કરવા ઉપરાંત મંડળને લગતા પત્રવ્યવહાર પ્રચારકોની દેરણી તેમ જ દેખરેખ, અને સ્મારકમાળા અંગેની તમામ કામગીરી કરી હતી. તદુપરાંત વર્ગીકૃત નામાવલિનું કામ આગળ ચલાવી શુભારે બે હજાર જેટલાં અને એકંદરે સાડાત્રણ હજાર પુસ્તકોનાં વર્ગીકૃત કાર્ડ તૈયાર કર્યાં છે.

પ્રમુખપદ—મંડળની કારોબારી સમાના પ્રમુખ રા. બ. શ્રી. ગોવિંદભાઈ દેસાઈ સાહેબના કુખેદ અવસાનથી ખાલી પડેલું સ્થાન નિવૃત્ત નાયબ દિવાન રાજપ્રિય શ્રી. મોતીલાલ છે. દેસાઈ સાહેબથી પૂરવામાં આવ્યું છે. ઉપપ્રમુખ તરીકે શ્રીયુત હરિવલ્લભદાસ સુ. શાહની ચૂંટણી થઈ છે.

સરકારે પંચાયત મદદ—નિવેદનની સાથે શ્રીમંત સરકાર તરફથી રૂ. ૧૨૦૦ અને ચારે પ્રાંત પંચાયતો તરફથી કાળે પડતી રકમ મળી રૂ. ૧૨૦૦ સાધાનુબાદ મળ્યા છે.

સભ્યો—અહેવાલના વર્ષે રાજ્યપ્રિય ૧૪૮૫ પુસ્તકાલયોમાંથી ૧૨૬૪ સંખ્યાઓ મંડળના લવાજમ સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યાં હતાં. અહેવાલવાળા વર્ષે ૩ આજીવન સભ્યો નોંધાયા છે.

કારોબારી—અહેવાલવાળા વર્ષે કારોબારીના ૩ સભ્યો (૧) રા. બ. ગો. હા. દેસાઈ, (૨) શ્રી. ચુનીલાલ મ. દેસાઈ તથા (૩) શ્રી. મહાસુખભાઈ સુ. શાહનાં અવસાન થયાં હોઈ તેમની ખાલી જગ્યા પૂરવાનો કારોબારીના બાકીના સભ્યોને અધિકાર પહોંચે છે.

ઑફિસ અને હિસાબ—મંડળની ઑફિસ સે. લાઇબ્રેરીમાં ચાલુ રહી હોઈ ઑડિટ થયેલો હિસાબ પરિશિષ્ટમાં સામેલ છે.

સન ૧૯૪૩-૪૪ ના ઉત્પન્ન-ખર્ચનો હિસાબ

(તા. ૧-૮-૪૩ થી તા. ૩૧-૭-૪૪ સુધીનો)

જ	ઉ
૧૮૬૩-૦-૦ કર્યા તથા ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં લવાજમના	૧૩૩૮-૧૨-૦ મહાલ તથા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળને ફાળવણીના
૧૨૦૦-૦-૦ સરકાર મદદના	૧૦૧૨-૧૦-૮ પ્રાંત મંડળને પ્રાંત પ્રચારક ખાતે મદદના
૧૨૦૦-૦-૦ પ્રાંત પંચાયત મદદના	૮૫૪-૭-૦ સહમંત્રીનો પગાર તથા મુસાફરી ખર્ચ
૩૭-૦-૦ પરચુરણ ઉત્પન્ન (મહેસાણા પ્રાંત પુ. મં. ને સન ૪૨-૪૩ માં વધુ મદદ અપાવણી તે પરત જમા લીધી)	૭૯૩-૩-૯ રાજ્યપ્રચારકનો પગાર તથા મુસાફરી ખર્ચ.
૭૫-૦-૦ આજીવન સભ્યોનાં લવાજમના	૮૫-૧૫-૦ રટાફના પ્રોવિડન્ટ ફંડ ખાતે
૪૩-૦-૯ વ્યાજના	૨૫-૧૧-૬ વ્ય. મંડળના સભ્યો તથા મંત્રીનો મુસાફરી ખર્ચ
૧૦-૦-૦ ફરનીયર વેચાણના	૬૩-૬-૯ કંટીનન્ટ તથા પોસ્ટેજ ખર્ચ
૪૪૨૮-૦-૯	૫૭-૦-૦ હપામણી ખર્ચ
	૧૬-૫-૦ સિનેમા વેચાણની જાહેરાત ખર્ચના
	૨-૦-૦ શિ. વા. ની રૂઝ મી પરીક્ષાના ખનામ ખાતે
	૬-૦-૦ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ખાતે
	૧૬-૦-૦-૩ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ખાતે
	૪૪૧૫-૭-૧૧
	૧૨-૮-૧૦ સાત આખર ખચત રહી તે
	૪૪૨૮-૦-૯

અમે ઉપરનો ઉપજ-ખર્ચનો હિસાબ તપાસ્યો છે ને તે ખરામર છે. તા. ૬-૬-૪૪.

(Sd) Apaji Amin & Co.
Registered Accountants
Auditors,

તા. ૩૧-૭-૪૪ આખરનું સરવાયું

જ	ઉ
૬૫૬૦-૧૩-૫ ચાલુ ફંડ (રાત્રી પુ. મં. નું)	૧૧૭-૭-૯ પુસ્તકોનો રૅટક (વેચાણ બાદ જતાનો ખર્ચ)
૬૫૪૮-૪-૭ સન ૪૨-૪૩ આખરનું	૯૬-૬-૯ બાકી સાહિત્ય સર્વ સંગ્રહ બા. ૧ લા ખાતે
૧૨-૮-૧૦ સન ૪૩-૪૪ ની ખચત	(રૅટક નં. ૯૧)
૯૮૫-૧૨-૯ અનામત દેવા	૨૧-૧-૦ બાકી સાહિત્ય સર્વ સંગ્રહ બા. ૨ જા ખાતે
૧૫૫-૦-૦ શ્રી. સ. ગા. ટ્ર. ફંડના	(રૅટક નં. ૧૩૨)
૯૬-૧૦-૩ શ્રી. દત્ત રમા. ફંડના	૧૪૯૦-૯-૬ લહેણું:—
૧૦-૦-૦ કામરેજ-ભાંગરોળ મકાનની શિ. વા. ની પરીક્ષા માટેના	૧૪૪૮-૩-૬ પુ. સ. સ. મં. સિ.
૧૩૮-૩-૩ બાકી સાહિત્ય સર્વ સંગ્રહ બા. ૨જાની પૂરવણી ખાતે ખર્ચ	૧૦-૮-૦ અમરેલી ખાં. પુ. મંડળ
જતાં વધુ આવ્યા તે	૩૧-૧૪-૦ મહેસાણા ખાંત પુ. મંડળ
૧૧૦-૧૦-૩ પાછલી સા-લના	૫૬૩૮-૮-૧૧ રૅકડ શિકક તથા બેઠામાં
૨૭-૯-૦ આ સાલના વેચાણના	૪૭૫૪-૧૩-૮ બરોડા બેંકના સેવિંગ ખાતામાં
(હવે રૅટક નં. ૩૬૬)	૧૧૩૭-૧૨-૯ બરોડા બેંકના ચાલુ ખાતામાં
૫૮૫-૧૫-૩ રાકના પ્રોવિડંટ ફંડના	૪૫-૧૪-૬ હાય ઉપર શિકક
૯૮૫-૧૨-૯	૭૫૪૬-૧૦-૨

૭૫૪૬-૧૦-૨

અમે વડોદરા રાત્રી પુસ્તકાલય મંડળનું તા. ૩૧-૭-૪૪ નું ઉપર જણાવેલું સરવાયું તપાસ્યું છે, અને તે બરાબર છે. તા. ૬-૬-૧૯૪૪.

(Sd) Apaji Amin & Co.
Registered Accountants
Auditors.

પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ના કાર્યાલયમાં સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીનના
તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ

અગાઉથી જાહેર થયા પ્રમાણે સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબના તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ વડોદરાના વિખ્યાત ઉદ્યોગપતિ એકેશ્મીકવાળા રાજમિત્ર શ્રી. ભાઈલાલભાઈ અમીનના હસ્તે રવિવાર તા. ૮-૧૦-૪૪ ના રોજ અપોરના બે વાગે કરવામાં આવી હતી. પ્રસંગ માટે ખાસ શમિયાનો ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો, દીવાલો પર પુસ્તકાલયસૂત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં. આ પ્રસંગે સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનના પ્રસંગિક અને સહાનુભાવકોની સારી હાજરી હતી, જેમાં નાયબદીવાન શ્રી. મણિભાઈવસનજી દેસાઈ, પુ. સ. સ. મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ અને અધ્યક્ષ શ્રી. ચુનીલાલ પુ. શાહ, વીરની વાતોના લેખક શ્રી. તારાચંદ્ર અડાલગઝ, જાણીતા લોકસાહિત્યકાર અને “ સારદા ”ના તંત્રી શ્રી. રામચુરા, તેમજ પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકેતીસ સાં અને મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, અરોડા કોલેજના ચુન્દરાતીના પ્રેક્ટિસર શ્રી. ચતુરભાઈ પટેલ અને પ્રો. કેશવલાલ કામદાર, ઉપરાંત વ. રા. પુ. મંડળના ઉપપ્રમુખ શ્રી. હરિવંદનભદાસ શાહ, અને એ મંડળના અન્ય કાર્યકર્તાઓ, સયાજી સહકાર સંઘના કાર્યકર્તાઓ ઉપરાંત અન્ય આમંત્રિતો પણ ખાસ હાજર હતા.

પ્રારંભમાં “ ટું દયાળ દીન હું, ટું દાન હું ભિખારી ” એ પંક્તિથી શરૂ થતી પ્રાર્થના શ્રી. ગોવિંદલાલ પંડ્યા દ્વારા થયા બાદ પુ. સ. સ. મંડળના પ્રમુખ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલે મંડળનો ટૂંક પરિચય આપી એના કાર્યક્ષેત્રવિસ્તારનો પરિચય આપ્યો હતો, જે આ અંકમાં અન્યત્ર અપાયો છે.

બાદ અન્ય વક્તાઓએ સ્વર્ગસ્થ સાથેનો પોતપોતાનો પરિચય દર્શાવ્યો હતો. તેમાં પ્રથમ પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે પોતાના વિદ્યાર્થી-અવસ્થાના તેમજ તેઓશ્રીના હાથ નીચે પોતાની નોકરી દરમિયાનના પરિચયનાં દૃષ્ટાંતો રજૂ કર્યાં હતાં અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેની સહૃદયતા માયા-મમતાનું દિગ્દર્શન રજૂ કર્યું હતું. ઉપરાંત સહૃદયતાની સહાય-મદદ ઠેક કાઢ્યાવાડના મોડીનાર તાલુકા સુધી પથરાયેલી હતી તેનાં પણ દૃષ્ટાંતો આપ્યાં હતાં.

સારથાદ ‘વીરની વાતો’ના લેખક રાજરત્ન શ્રી. તારાચંદ્ર અડાલગઝએ સહૃદયતાની સેવાઓ દર્શાવતાં પોતે તેમના સંપર્ક દરમિયાન કારીગરો-જેવા કે છીપા, વણકરો વગેરેને પણ કેવી કેવી મદદ કરેલી અને સદૃશ કેવા પરગણુ હતા તે જણાવ્યું હતું. ઉપરાંત સ્વર્ગસ્થ ગામડે ગામડે પુસ્તકાલય સંસ્થાઓ સ્થાપી છે તે કેવી લોકોપકારક નીવડી છે તેનો ઉદ્દેશ્ય કરી જણાવ્યું કે, એ સંસ્થાઓ લોકોપયોગી નીવડે, એ સંસ્થાઓ આપણાં મંદિરોત્થ યાપ અને લોકો એમાંથી પ્રેરણા મેળવે એવી વ્યવસ્થા આ પ્રવૃત્તિ ચલાવનારાઓ કરે તો આપણે સ્વર્ગસ્થને યોગ્ય માન આપ્યું જણાય.

સારથાદ પ્રો. ચતુરભાઈએ જણાવ્યું કે, એમના અનેક ગુણોને ઓળખાવીએ તે કરતાં પૂન્ય મહાત્માજીના થોડાક જ શબ્દોમાં ઓળખાવીએ કે, મોતીભાઈ સાહેબ તો ચરોતરનું પાણીદાર મોતી હતા, આપણે ઇચ્છીએ એમની છબી આપણને પ્રેરણા આપતી રહે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબને માનાંજલિ

સ્વ. પૂજ્યશ્રીને માટે શુ' લખવું ?
કંઈ શબ્દો જણતા નથી. સ્વર્ગનો-
વેકુંઠનો-અથવાલ કંઈ વિશિષ્ટ કારણો-
સર મર્ણજીવન જીવવા પૃથ્વી પર
આવ્યો હોય અને સુદત પૂરી થયે
પાછો સંચર્યો હોય એવું જ મને તો
હંમેશ લાગ્યા ક્યું છે. ગુજરાતી
ભૂમિને એમના અવતરવાનો લાગ
મળ્યો એ આપણું સદ્ભાગ્ય.

આ બધું લખું છું ત્યારે ય મારાં
જળજળિયાંને હું રેણી શકતો નથી.

—શ્રી. નરપરસાલ વીમાવાળા

એમની સેવાઓની સુગંધ તો અનેકવિધ ક્ષેત્રોમાં
પથરાયેલી છે. ચરોતર એન્યુકેશન સોસાયટી
વગેરે એમણે સ્થાપેલી સંસ્થાઓ એમનાં
જીવંત સ્મારકો છે. એઓશ્રીની યોજનાઓ
કંપનાની યોજનાઓ નહોતી, પરંતુ વ્યવહાર
યોજનાઓ હતી. એમની સેવાઓની ફારમ
એકલા વસો કે પેટલાદમાં જ નહિ, એ તો
વડોદરા અને વડોદરા રાજ્યભરમાં ફેરી રહી
છે. સરકારી નોકરી કરતાં પણ માણસ કોઝ-
સેવા કરી થકે છે તેવું જવગંત ઉદાહરણ
સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબે પૂરું પાડ્યું છે.
તેમના વિચારો ધીમા-ઉદ્દામ નહિ છતાં
સ્વદેશીની મળવળને વેગ આપનાર હતા.
એમની લીલી ટોપીને ગળુવેશ એના પુરાવારૂપ
છે. એમણે સ્વ. સયાશ્રવાના શિક્ષણપ્રસાર
ક્ષેત્રના સ્વપ્નને સિદ્ધ કરી ખતાવ્યું છે.

બાદ એક શિક્ષક ભાઈ રતિલાલ કરુણાસંકરે પણ સ્વર્ગસ્થને પોતાની અંજલિ અર્પી હતી.
ત્યારમાઝ પ્રો. કામદારે સ્વર્ગસ્થે ગોંડલમાંના ડાનાશવની લીધેલી મુલાકાતની યાદ
આપી એમની ડાનાશવ સંવાસનની આદર્શ પ્રવૃત્તિને અંજલિ આપી, એમનો સહકાર-
પ્રવૃત્તિને પણ કેટલો સાથ હતો તે જણાવ્યું હતું. અને “ પ્રામજીવન ”ની સ્થાપનામાં
સ્વર્ગસ્થે આપેલા ફાળોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

બાદ મંડળના અધ્યક્ષ શ્રી. સુનીલાલ શાહે સ્વર્ગસ્થને પોતાના ગુરુ તરીકેનો પરિચય
આપી શ્રી. ભાઈનામભાઈએ નાદુરસ્ત તમિષત છતાં આ કાર્ય માટે પધાર્યો જણાવી
તેલમિત્રની અનાવરણવિધિ કરવા તેઓશ્રીને વિનંતિ કરી હતી. આ પ્રસંગે નામન દીપાન
રામપ્રિય શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈને પણ તેમણે અંજલિ આપવા વિનંતિ કરતાં તેઓશ્રીએ
જણાવ્યું કે, હું ૧૯૨૫ ની સાલથી એમના પરિચયમાં આવેલો, પરંતુ વધુ નિકટતા તો
અમારી ૧૯૨૮ થી ચરેલી અમારા વિચારોમાં મતદેર નહોતો, એટલે એ પરિચય વધતો
ગયો. એમની ૩-૪ વાંતો ખાનમાં રાખવા જેવી છે.

એક તો સાદું જીવન. આજના જમાનામાં યુવાનોને જ આ માટે બોધ આપવામાં
આવે છે પરંતુ એ બોધ એકલા યુવાનોને જ શા માટે આપવો ? યુવાનો અને વૃદ્ધો સૌએ
એ મદલ્ય કરવા જેવો છે. નિઃસ્વાર્થ, પ્રમાણિક અને મૂર્છી સેવા એમની પામેથી શીખવા
મળે છે અને એમની આ રમૂતિથી આપણે એ શીખીએ.

કોઈ પણ સંસ્થાનું સંવાસન ચકાવવા માટે એના સંચાલકમાં ઉચ્ચ શુદ્ધો જોઈએ.
સંચાલકો એવા શુભુતાન હોય તો એના વિકાસમાં અંતરાય ન નડે. આ એમના જીવનનો
ખીન્ને બોધપાઠ.

ત્રીજી વાત, જનહિતનો વિચાર ક્યાં વિના સ્થપાતી સંસ્થાઓની. એ સંસ્થાની સેવા
ખાતત અગાડી પૂરો વિચાર ક્યાં વિના અને એ કેટલે દરજ્જે એ ઉપયોગી નીવડશે એના

ખ્યાત વિના ઊભી કરાતી સંસ્થા નિષ્ફળ નીવડે છે. એટલે એવી સંસ્થા ઊભી કરનારે જોવું જોઈએ કે, એ જનસમાજને ઉપયોગી બનાવવા ફેટલી શક્તિનો ખર્ચ કરવો પડશે. એમના આ શુભો એમના તૈલચિત્રના અનાવરણ વખતે આપણે યાદ રાખીએ, તો એ સફળ થાય.

ત્યાર બાદ રાજમિત્ર શ્રી. ભાઈલાલભાઈ અમીને તૈલચિત્રનો અનાવરણ વિધિ કરી જણાવ્યું કે, સંસ્થા તો એના સ્થાપકનું તૈલચિત્ર ખુદનું મૂકી પોતે ભાગ્યશાળી થઈ અને એ ખુદનું મૂકવાની તક આપી, મને પણ ભાગ્યશાળી બનાવ્યો. સંસ્થાના સ્થાપકે એની પાછળ કેવી દીર્ઘ દૃષ્ટિ રાખી છે તેનો પરિચય પ્રમુખે આપ્યો છે. હું સ્વર્ગસ્થના પરિચયમાં ધણી વાર આવ્યો છું, અને એમને સંસ્થાઓના સંચાલનમાં મારી વ્યાપારી બુદ્ધિનો લાભ મેં આપ્યો છે. એ ખાતર અમે ધણી વાર વાટાઘાટો ચલાવી છે. એમણે મને જણાવેલું કે, સંસ્થાઓનાં કાયમ ફંડો ઊભાં કરું છું પરંતુ એ કાયમ ફંડો સારી રીતે સચવાય, એનો સફળપ્રયોગ થાય, તે ખાતર મારા ધંધાદારી ઝાનનો ઉપયોગ કરવા મને જણાવેલું. એમણે મારી પાસે ચરોતર એન્યુ-કેશન સેલ્સાઈટનું પ્રમુખપદ સ્વીકારાવેલું. એક પ્રસંગે બંડોળની વ્યવસ્થા માટે મેં જોયું તો ધણાં ખર્ચાં ખાનગી વ્યક્તિઓને ત્યાં રહેતાં. એ વ્યક્તિઓ ગમે તેટલા સોરા

૨૧. શ્રી. મોતીલાલ સાહેબને માનાંજલિ

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અને તેને પોષણ આપનાર પુ. સ. સ. મંડળ તિ. ના ચણતરમાં તો પાયાથી માંડી શિખર સુધીની તમામ ઈટોમાંથી સ્વ. સાહેબના નામનો જ્વનિ સતત નીકળ્યા જ કરતો હોય છે અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના જોવારે ઊભેલા હરકોઈ આ પ્રવૃત્તિમાં સાહેબનાં દર્શન કરી શકે છે; છતાં પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના લાલિ સંચાલકો, અધિકારીઓ અને પ્રેક્ષકો સમક્ષ આજે અનાવરણ પામવું તૈલચિત્ર પ્રેરણાનો એક સતત હરો નીવડશે અને તે રીતે આજનો પ્રસંગ સ્વર્ગસ્થની પ્રિય પ્રવૃત્તિને વેગ અને ચેતન આપનાર મણપરી. બાકી, મતમતાંતરના હેઠળી પર ધઈ સ્વર્ગસ્થ સમાજના બધા જ વર્ગોમાં પોતાની સુવાસ ફેલાવી છે તેનો અત્યક્ષ પુરાવો તો આજનો પ્રસંગ જ છે, કે જે વખતે સમાજસેવક અને સરકારી નોકર ગણાતા સાહેબની પ્રતિમાને સન્માનવાનું આમંત્રણ સરકાર સામે સતત લડત આપનાર મમસેવક તરફથી નીકળે અને તે સન્માનક્રિયા એક કલોચપતિના હાથે થાય એ ખરે જ એમણું માનપ્રક નથી

—શ્રી. રામલાલ કા. પટેલ

છતાં એવી વ્યક્તિઓના અવસાન પછી એ નાણાં કલય દુરુપયોગ થાય. આ ખાતર અમે વાટાઘાટ ચલાવેલી. અને એ ફંડો માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમી વ્યવસ્થા કરેલી. એ સંસ્થાએ માટે નિયમો તૈયાર કરતા અને એમાં મારા ધંધાદારી ઝાનનો લાભ હું આપેના. સ્વર્ગસ્થની આવી આવી અનેક પ્રવૃત્તિઓના પરિચય એમના જીવનચરિત્રમાં છે. એમાંથી ધણું શીખવાનું મળશે, જનમેવાને લગતું ધણું શીખવાનું મળશે. તૈલચિત્રને આપણી નજર સામે રાખી આપણાથી લોકસેવાનાં કાર્યોનો અંશપણ થાય તો તે માટે તત્પરતા રાખવી.

બાદ શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીને રાજમિત્ર શ્રી. ભાઈલાલભાઈનો અનાવરણવિધિ કરવા બદલ આભાર માની સ્વર્ગસ્થ પાસેથી પોતાને મળેલી પ્રેરણા માટે અંગતિ અર્પી હતી. અંતે, શ્રી. ચિમનભાઈ મૂ. અમીને સોને અસ્થાપક માટે પધારવા સોને આમંત્રણ આપતાં અસ્થાપકને ન્યાય આપી સમારંભ વિસ્મરન રૂપો હતો.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.-વડોદરાનો

ટૂંક પરિચય

આ સંસ્થા વીસ વર્ષથી કામ કરે છે. એના સભાસદો એના કામની ઉપયોગિતાથી સુપરિચિત છે. પરંતુ જાહેર પ્રજા એનાથી બહુ પરિચિત નથી. આજે આ સંસ્થાના સ્થાપક સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીનનું તૈલચિત્ર ખુલ્લું મૂકીને સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેનું નમ્ર અદા કરવા સંસ્થા ભાગ્યશાળી થઈ છે. આ પ્રસંગે આ સંસ્થાની સ્થાપના પાછળ તેના સ્થાપક કેટલી દીર્ઘ દષ્ટિ રાખેલી અને તેનાં પરિણામે કેવાં સુંદર આબ્યાં છે તેની જાહેર પ્રજાને જાણ થાય અને આ જ્ઞાતની પ્રવૃત્તિ બીજાં ક્ષેત્રોમાં પણ શરૂ કરવા પ્રેરણા મળે તે હેતુથી આ સંસ્થાનો ટૂંક પરિચય આપવો અસ્થાને નહિ લેખાય.

વડોદરા રાજ્ય તેની ફરજિયાત કેળવણી અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ માટે આખા દેશમાં જાણીતું છે. પ્રજાની નિરક્ષરતા દૂર કરવા કે. શ્રીમંત સમાજસેવક મહારાજે ફરજિયાત કેળવણીનો કાયદો કયો અને લોકો ભણેયું મૂકી ન જાય તે માટે રાજ્યભરમાં જ્યાં શાળા હોય તે દરેક સ્થળે પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની યોજના કરી. અને પુસ્તકાલયોનું કામ સ્વ. મોતીભાઈ નરસિંહ-ભાઈ અમીનને સોંપવામાં આવ્યું.

સ્વર્ગસ્થ મોતીભાઈએ વિચાર્યું કે રાજ્યમાં પુસ્તકાલયો શરૂ થાય તેટલેથી જ બસ નથી. પુસ્તકાલયો શરૂ કર્યા પછી તેને લગતી બાબતોમાં તેમને યોગ્ય દેખવણી ન મળે તો તેમાં અશિષ્ટ સાહિત્ય પેસી જઈ લોકોને અવળે માર્ગે લઈ જાય. વળી દરેક પુસ્તકાલયને પત્રો-માસિકોનું લવાજમ ભરવાની મુશ્કેલીઓ પડે, એ પ્રવૃત્તિ માટે જામાં કરેલા નાણાંનો યોગ્ય વ્યવસ્થા વિના દુરુપયોગ થવાનો ભય પણ ઉભો થાય. એ રીતે ગામેગામ પુસ્તકાલયો શરૂ કરીને જ ખેસી રહેવામાં અનેક બપરયાનો હત્યા. એ બધી મુશ્કેલીઓ ટાળવા તેમણે આ સંસ્થાની યોજના ઘડી, અને તે આજ પર્વત સંપૂર્ણ સફળતાથી કામ કર્યું જાય છે. આ સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓ નીચેના મુખ્ય વિભાગોમાં વહેંચી દેવામાં આવી છે.

(૧) કાયમ ફંડોનો વહીવટ

વડોદરા રાજ્યમાં તમામ પુસ્તકાલયોને તેમના વાર્ષિક બજેટની લોકમંદદની નીચે રકમ પોતાના કાયમ ફંડમાં જમા મૂકવાની હોય છે. રાજ્યનું દરેક પુસ્તકાલય આ રીતે કાયમફંડ જીતું કરે છે. પરંતુ તે ક્યાં રોકવું એ પણ એક વિચારણીય પ્રશ્ન હતો. ગામમાં ને ગામમાં ખાનગી વ્યક્તિને ત્યાં એ ફંડની રકમો રહે તો તે લાંબે વખતે લપાઈ જાય એવો ભય પણ હતો. તે ઉપરાંત નાનાં નાનાં ગામોનાં નાનાં પુસ્તકાલયોની નાની મૂડીનો યોગ્ય રીં વહીવટ કરવા માટે માહિતગાર માણસો મળ્યા આવવાનું પણ મુશ્કેલ હોય છે. તે મુશ્કેલીઓ ટાળવા દરેક પુસ્તકાલયને પોતાનું કાયમફંડ મૂકવાની સરજતા થાય તે આ સંસ્થાએ પુસ્તકાલયોનાં કાયમ ફંડ જમા લેવાં, તેનો વ્યવસ્થિત હિસાબ રાખવો

તે સુરક્ષિત રહે અને તેનું ઉત્પન્ન આવે તે માટે તેનો વહીવટ કરવો, એમ ઠરાવવામાં આવ્યું. આ રીતે આજે આ સંસ્થા ૧૫૦૦ પુસ્તકાલયોનાં કુલ રૂ. ૨૩૧૮૭૬-૭-૭ નાં કાયમ ફંડોનો વહીવટ કરે છે.

(૨) પુસ્તકાલયો માટેનાં ટ્રસ્ટફંડ સ્વીકારવાં.

જાહેર પ્રાજ પૈકી કોઈ સંસ્થાન પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનાં વિકાસ માટે દાન આપવા તત્પરતા દાખવે, પણ તેનો વહીવટ કોણ કરે એ પણ એક મુશ્કેલ પ્રશ્ન હતો. એ પ્રશ્નના ઉકેલ માટે આ સંસ્થાએ પુસ્તકાલયો માટેનાં ટ્રસ્ટફંડો સ્વીકારવાનું ઠરાવેલું છે. આજ સુધીમાં આ મંડળને આ રીતે સોંપાવવાં ૪૯ ટ્રસ્ટફંડોની કુલ રકમ રૂ. ૨૭૮૩૨-૫-૧ થાય છે.

(૩) પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી સાહિત્ય પૂરું પાડવું

રાજ્યનાં બધાં પુસ્તકાલયોના ચોપડા-દિસાગ તથા બીજી માહિતીનાં પત્રકો એક જ પદ્ધતિથી રાખી શકાય અને એને માટે દરેકને જુદું જુદું ખર્ચ કરવું ન પડે તે માટે આ સંસ્થા તરફથી રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને જોઈતાં જુદાં જુદાં ફોર્મ, પત્રકો, લાકડી સામાન વિ. યાજ્ઞી કિંમતે પૂરાં પાડવામાં આવે છે.

(૪) પુસ્તકો પૂરાં પાડવાનું કામ

દરેક પુસ્તકાલયને પોતાની મેળે સ્વતંત્રપણે પુસ્તકો ખરીદવાનું કામ સોંપવામાં આવે તે કોઈ રીતે ઈષ્ટ નથી. ક્યાં પુસ્તકો ખરીદવા જેવાં છે, તે ક્યાં મળે છે અને તેની શું કિંમત છે ઇત્યાદિ માહિતી દરેક પુસ્તકાલયના કાર્યકરને ન જ હોય એ સ્વાભાવિક છે, અને હોય તો પણ દરેકને પોતાને જોઈતાં પુસ્તકો ઓછા ખર્ચે મેળવવાં એ મુશ્કેલ છે. અને આ રીતે પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ખરીદવાની ખાખતમાં પૂરતી ચોક્કસ અને દોરવણીની જરૂર રહે જ. તે ન હોય તો પુસ્તકાલયોમાં અશિષ્ટ સાહિત્ય પેસી જાય અને શોફોના સંસ્કારને એ તુકસાનકર્તા નીવડે. એટલે એવાં પુસ્તકોના પ્રચારથી આખી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પ્રજાને આશીર્વાદરૂપ થવાને જાદવે શાપરૂપ નીવડવાનો ભય પણ ખરો. ઉપરાંત વ્યક્તિગત રીતે ખરીદવામાં થતું ખર્ચ અને મુશ્કેલીઓ નડે તે વધારામાં. પુસ્તકાલયોને આ મુશ્કેલીઓમાં સહાયરૂપ થવા આ સંસ્થા આખા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો પૂરાં પાડે છે. તેમાં પણ મંડળ પુસ્તકાલયની સ્વતંત્રતામાં માનવું હોવાથી જે પુસ્તકો તે માગતાં હોય અથવા જે પુસ્તકો પુસ્તકાલય ખાતે ત્યાં મોકલવા માગતું હોય તેની આડે આવતું નથી અને તેમનાં જ પસંદ કરેલા પુસ્તકો જ તે મોકલી આપે છે. આમ કરવાથી તે મોટા જથ્થામાં પુસ્તકો ખરીદી શકે છે એટલે સારું વળતર પણ મેળવે છે. અને આ વળતરમાંથી ખર્ચ અને રૂપીએ આનેા નફો લાઇને પુસ્તકાલયોને આપીતું વળતર આપી દે છે. વળી ન ખરીદવા જેવાં પુસ્તકો તે રાખતું નથી. એટલે અશિષ્ટ સાહિત્યના પ્રચાર સામે અકુશ મુકાય છે. પુસ્તકાલયોને આથી ખરીદકિંમતમાં, તેમ જ પુસ્તકો મેળવવા માટે દરેક જુદો જુદો પ્રયત્ન કરવાનો ખર્ચ અને મહેનત જાય છે. આ યોગ્યતા અનુસાર આ સંસ્થાએ ગત વર્ષમાં રાજ્યનાં તેમ જ આફ્રિકા વગેરે રમ્યોએ લગભગ ૧૩૦૦ પુસ્તકાલયોને તેમ જ બીજા માહોને રૂ. ૨. ૫૬૮૪૭-૧૦-૪નાં પુસ્તકો પૂરા પાડવાનું કામ અગ્રાન્યું છે.

(૫) પત્રો-માસિકોનાં લવાજમ ભરવાનું કામ

દરેક પુસ્તકાલય જાત જાતનાં પત્રો તથા માસિકો મંગાવે છે. પત્રો-માસિકોનાં લવાજમ ભરવાનું કામ દરેક પુસ્તકાલય ઉપર જ છોડવામાં આવે તો દરેકને મનીઝોડર ખર્ચ અને ટપાલની ખીજ લખાપડીમાં ઘણો ખર્ચ થઈ જાય, અને એ રીતે બજેટની રકમનો મોટો ભાગ ખીનઉપયોગી ખર્ચમાં જ વપરાઈ જાય. તેમ ન બને તે માટે આ સંસ્થા રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયો પત્રો પત્રો-માસિકોનું લવાજમ ભરે છે. આમ થવાથી પત્રો-માસિકોના સંચાલકવર્ગમાં પણ આ સંસ્થાનું સારું વજન છે. અને પુસ્તકાલયોને સમયસર પત્રો-માસિકો મળ્યે જાય છે. ગયે વર્ષે લગભગ ૧૩૫૦ પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૬૨૧૯૬-૨-૪ નું લવાજમ ભરવામાં આવ્યું હતું. આ સિવાય કેટલાંક પત્રો-માસિકો મંડળ મારફત મંગાવવાથી તેના લવાજમના દરમાં પણ કાપટો મળે છે.

(૬) “પુસ્તકાલય” માસિક

રાજ્યમાં લગભગ ૧૩૦૦ પુસ્તકાલયો છે. તે દરેક સાથે સંપર્કમાં રહી પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિનો વિકાસ અને ઉપયોગિતા વધારવા માટે તેમને યોગ્ય દોરવણી આપવી એ પણ સહેલું કામ નથી. પુસ્તકાલય ખાતું આ કામ કરવા જાય તો તેને મહેકમતું અને ટપાલનું ભારે ખર્ચ આવે. વળી રાજ્યનાં ખાતામાં તો માણસોની ફેરબદલી થયા કરે એટલે કોઈ નિશ્ચિત ન પણ થાય અને પુસ્તકાલયોને દોરવણીની એકસરખી નીતિ નક્કી ન કરે. તે બધું શક્ય અને તે માટે આ સંસ્થા “ પુસ્તકાલય ” માસિક ચલાવે છે અને તે દરેક પુસ્તકાલયે ફરજિયાત લેવાનું ધોરણ છે. આ માસિક દ્વારા પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને દર મહિને પ્રસિદ્ધ થતાં પુસ્તકો-માસિકો ઇ. તથા તેમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી જાણવા જોગ હકીકતો આપવામાં આવે છે. તે ઉપરાંત રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી પુસ્તકાલયો માટેની સૂચનાઓ-સરકયુક્ત તથા ખીજ ઉપયોગી માહિતી પૂરી પાડવામાં આવે છે. આ યોજનાથી રાજ્યને ઘણા ખર્ચની બચત અને કોમની સરળતા થાય છે. તેમ જ પુસ્તકાલયોને ઘણી ઉપયોગી માહિતી અને દોરવણી દરમાસે મળતી રહે છે. જો આ માસિક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું ન હોત તો ખાતાના હુકમોથી ફક્ત પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ એકલા જ વાકેફ રહેત. પરંતુ આ માસિક દ્વારા આ હુકમોની પ્રગ્નને પણ જાણ થાય છે અને એ હુકમો સંબંધી ચર્ચાઓ થઈ યોગ્ય સુધારા વધારા થઈ શકે છે, એટલું જ નહિ પણ આથી આડકતરી રીતે પ્રગ્નમાં એક જાતનું વાતાવરણ ઊભું થાય છે.

(૭) પુસ્તકપ્રકાશન

આપણે લાં મોટી સંખ્યામાં ગમે તેવાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય તેટલાથી જ માત્ર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની સફળતા સિદ્ધ થતી નથી. પ્રવૃત્તિની સફળતા જનતામાં શિષ્ટ સાહિત્યના બડોળા પ્રચારથી થાય છે. તે હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે આ સંસ્થા તરફથી જનતાને ઉપયોગી નીવડે એવાં સારાં પુસ્તકોનું પ્રકાશન કરવાની યોજના પણ મંડળે હાથ ધરેલી છે. અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાએ ૧૬ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરેલાં છે. આ બાબતમાં અમારા ધ્યેયને પહોંચવા અમારે ઘણું કરવાનું બાકી છે, એ વસ્તુનું અમને જ્ઞાન છે. અને આ દિશામાં સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓ વિસ્તારવાની યોજનાઓ અને શક્યતાઓનો વિચાર આ સંસ્થાના વ્યવસ્થાપકો

ગંભીરપણે કરી રહ્યા છે. આ બાબતમાં જે કોઈ યોજના થાય તેમાં શુનરાતના લેખકોની સહાયની જરૂર પડશે જ. અને તે મળી રહેશે એવી અમને ખાતરી છે.

ઉપર પ્રમાણે આ સંસ્થા ઊભી કરવામાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના યોગ્ય દિશામાં વિકાસ થાય તે રીતે તેના સ્થાપકે વિચાર કરી જત જતની યોજનાઓ કરેલી છે. આ બધું કરવા છતાં પુસ્તકાલયોની સ્વતંત્રતા શુભાષ ન જાય અને આટલી મોટી સંખ્યાનાં પુસ્તકાલયો સાથેના વહેપારમાંથી નફો કરી પૈસાદાર થઈ જવાની કોષ્ટને લાલચ ન થાય તે હેતુથી આ સંસ્થાને વડોદરા રાજ્યના સહકારી નિયંધ અનુસાર ગોંધાવેશ છે. તેના સભાસદો તે જ તેના માલિકો છે. અને હવે ઉપરાંત વધારે નફો ન લેવાય તેની પૂરતી કાળજી રાખવામાં આવે છે. આ સંસ્થામાં હાલ ૧૯૩ વ્યક્તિ અને ૫૪૨ પુસ્તકાલયો સભાસદ છે. તેમણે લીધેલા દરેક રૂ. ૨૫) નો એક એવા ૧૭૪૫ શેરથી તેનું શેરનું બંડોળ રૂ. ૪૩૬૨૫) છે. સભાસદોને દર વર્ષે શેર ઉપર ૪૩% જેટલું બ્યાજ મળે છે. વળી એક વધુ વિશિષ્ટતા એ છે કે મંડળના વ્યવસ્થાપકો માટે કોઈ પણ જાતનું વેતન લેવાનું ધોરણ રખાયું નથી; સૌ વ્યવસ્થાપકો નિષ્કામ ભાવે પોતાની સેવાઓ આપે છે. બાકીની રકમ તેનાં ફંડોમાં લાઇ જવામાં આવે છે. વીસ વર્ષમાં તેનાં રિઝર્વ અને બીજાં ફંડોની રકમ રૂ. ૨૬૮૦૨-૧૨-૩ ની થઈ છે. એ રીતે વીસ વર્ષ સુધી એાજામાં એાજા નફે પ્રમાણિકપણે ધંધો કરેલા છતાં આર્થિક રીતે આ સંસ્થા ઘણી સારી સદર દશામાં આવેલી છે. આ બતાવી આપે છે કે ધંધામાં પ્રમાણિકતા એ જ સાચામાં સારી નીતિ છે.

સંસ્થાની વિશિષ્ટતા જોઈને આ રાજ્યના તેમ જ દિલ્હીતંત્રના બીજા પ્રાંતોના અમલદારો ખૂબ આકર્ષાયા છે. મુંબાઈ ઇલાકાના મહાસભાવાદી પ્રધાનમંડળના વડા પ્રધાન શ્રી. ખેર સાહેબ તો એટલા ખુશ થઈ ગયા હતા કે તેમણે સ્વર્ગસ્થ મોતીભાઈ સાહેબને આખા શુનરાત માટે આ જાતની સંસ્થા ઊભી કરવાની યોજના ધડલા માટે એ-ચાર વખત બોલાવ્યા હતા. શુનરાતમાં તેવી યોજના થઈ હોત તો મુંબાઈ ઇલાકામાં અને બીજા પ્રાંતોમાં પણ તેનું અનુકરણ થાત અને આખા દેશમાં શિષ્ટ સાહિત્યના પ્રચાર અને વિકાસ માટે ભવ્ય યોજના આજે અસ્તિત્વમાં હોત. પરંતુ દુર્ભાગ્યે પૂ. મોતીભાઈ સાહેબનું અવસાન થયું અને કેન્સર પ્રધાન મંડળોએ સત્તાનો ત્યાગ કર્યો. એ બધું થઈ જતાં આ દેશની સરકારને દેશની પ્રજાનું સાચું હિત હોયે વસતું હોય તો આ જાતની યોજનાઓ કરી શિષ્ટ સાહિત્યનો પ્રચાર કરી પ્રજાનું કલ્યાણ કરવાની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરવાની યોજના કરવી ધટે એમ અમારું માનવું છે.

આ સંસ્થાના વિકાસમાં વડોદરા રાજ્યના અમલદારો, રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે પ્રયત્ન કરતાં ભિન્ન ભિન્ન મંડળો અને વ્યક્તિઓ તેમ જ મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળ તથા તેના ટ્રાફનો કિંમતી ફાળો છે. અને આ બધામાં આ પ્રવૃત્તિ પાછળની ભાવનાઓ રેડવાનો યશ આ સંસ્થાના સ્થાપક અને તેના વિકાસમાં અતિ મહત્ત્વની સેવા આપનાર સ્વર્ગસ્થ શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબને ફાળે જાય છે. અંતે તેઓશ્રીના આત્મને અંજલિ આપી વિરમીશું.

વડોદરા,
તા. ૮-૧૦-૪૪

મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ
(સામાન્ય સભાના પ્રમુખ)
પ. સ. સ. મંડળ, લિ.

૧ બલુનપ્રવાસ—અનુવાદક: શ્રી. સુરેન્દ્ર જીવરાજ પટેલ; પ્રકાશક: હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત; સન ૧૯૪૪; કાઉન કદનાં ૫૭ ૧૮૮+૮; સચિત્ર આનંદાદન સંહિત બોર્ડ' પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

‘સાગર સપ્તાહ,’ ‘પાતાળ પ્રવેશ,’ ‘ચંદ્રલોકમાં,’ ‘પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા’ વગેરેના મૂળલેખક જીવેવર્નના પુસ્તકોના આ એક અનુવાદ છે. જીવેવર્નનાં પુસ્તકો સાહસ અને વીરકથાઓથી ભરપૂર હોય છે. પોતાના પ્યેની સિદ્ધિ અર્થે મોતની સામે પણ બાથ બીડતાં અને આયુર્તાં આ પુસ્તકોમાંનાં પાત્રો, વાચકને સામે જ એક સાહસિક વીર બનવાની પ્રેરણા ઉત્પન્ન કરાવે તેવાં છે. એ કાયર અને બીડુ સ્વભાવના માનવીઓમાં ઘડીભર તનમનાઈ પણ જગાવનારાં છે. આ નવું પુસ્તક પણ તેવા જ પ્રકારનું છે. ઝાંઝીયારના દાણમાંથી બલુનમાં પ્રવાસે નીકળી, અર્ધકર મજાવતો, વિકરાળ પશુપક્ષીઓ અને આક્રોશન જંગલી માનવીઓના અકસ્માતો સામે ઝમૂખી આમાઃ રીતે પોતાને અને પોતાના સાથીઓને બચાવી લેતો અને અકસ્માતોના કારણે બલુનના એક એક ભાગે નાશ પામ્યા છતાંય આફ્રિકાની વિસ્તૃત નાઠ/સ નહીંતું મૂળ શોધવાનો પ્રયત્ન કરતા અને તેમાં સફળ થતા વીર દાકતર ફ્યુસનની આ એક રોમાંચક સાહસોથી ભરેલી અદ્ભુત કહાણી છે. યુવાનો આ પુસ્તક જરૂર વાંચે અને જીવન મિત્રોને વંચાવે.

૨ ખાલી બોજો—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. સીતારામ જે. શર્મા; શ્રી. સુભદ્ર પ્રકાશન મંદિર, ૨૨૭૬, બાઉચાની પોળ, રાયપુર, અમદાવાદ; સન ૧૯૪૪; કાઉન કદનાં ૫૭ ૧૮૨; સચિત્ર આનંદાદનવાળું બોર્ડ' પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

પ્રકાશક તરફથી શરૂ થયેલ, સુભદ્ર અંચાલની આ બીજું પુસ્તક છે. એમાં દૂંડી દૂંડી ૧૯ સામાજિક નવલિકાઓ અપાઈ છે. આ નવલિકાઓ, માનવીઓના જીવનમાં જાડે જાડે કેવા કલહો સમાયલા છે; કેવો અનેકથા પ્રકારનો અસંતોષ વ્યાપી રહ્યો છે; નિર્ધનતા કેટલી હદે મૂંઝવી રહી છે વગેરે દૂંડામાં પણ સચોટ રીતે દર્શાવે છે. ‘ખાલી બોજો’ એ આ પુસ્તકની પહેલી વાર્તા છે. નિ સંતાન સ્ત્રી સંતાન મેળવવા માટે કેવાં વલખાં મારે છે તેનો હજી સિતાર આ વાર્તા દર્શાવે છે.

‘અ-દ્રષ્ટા’

૩. મહારુ' ભવિષ્ય—મા ૧ થી ૪ બે પુસ્તકમાં. કદ, પૂઠાં, વગેરે ઉપર પ્રમાણે. લેખક : શ્રી. ‘ન્યોતિપી પટ્ટા’; પ્રકાશક સંદેશ પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદ. ૫૭ પહેલા પુસ્તકનાં ૪૧૭+૧૮, તથા બીજા પુસ્તકનાં ૩૦૦+૮, બન્નેનું કુલ મૂલ્ય રૂ. સવાઆઠ. ૧૯૪૪

હમણાં હમણાં આપણે ત્યાં ન્યોતિપવિદ્યાનનાં ઠીક ઠીક પુસ્તકો બહાર પડતાં જાય છે. ૩૪૨]

તેમાં આ એક કિંમતી હિમેરો કરે છે. એના સર્જક શ્રી. જ્યોતિષી પંડ્યા એ વિષયના કીક નાણકાર હોઇને તેમના અભ્યાસ અને અનુભવના પરિપાકરૂપ આ બૃહદ્ભય તેમણે તૈયાર કર્યો છે.

એમાં જ્યોતિષવિદ્યાને લગતી લગભગ તમામ હકીકતો એવી સરળ ભાષામાં આપી છે કે જેમાંની ઘણી ખરી વાચક ઠાણની મદદ સિવાય પણ તેને સમજી શકે નેવી છે. વળી હસ્તરેખાવિજ્ઞાન તેમ જ રાશિઓ પરથી માણસની ખાસિયતો અને વ્યાપાર પર મહોની વિવિધ અસરો વગેરે આપ્યું છે.

આખું પુસ્તક (બન્ને ભાગો) જ્યોતિષવિદ્યાના એક સમગ્ર સારસંચય સરખું થયું છે.

એ વિષયમાં રસ ધરાવતા વાચકો માટે પુસ્તકાલયો અચૂક વસાવે.

૪. બુદ્ધિધન ખીરબલ—ભાગ ૧-૨ લેખક: શ્રી. રામચંદ્ર ઠાકુર, એમ. એ. પ્રકાશક: એન. એમ. ઇક્કરની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૨. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૨૬૭+ ૨૦, ત્રિરંગી સચિત્ર પાકું પૃકું, મૂલ્ય રૂ. ૬-૧૨-૦. ૧૯૪૪

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી. રામચંદ્ર ઠાકુરે આ અગાઉ એમની નવલકથા “આશ્રિપાલી” લખી આપણા સાહિત્યમાં એક સુંદર ઐતિહાસિક ઘટનાત્મક પુસ્તક આપણને આપ્યું છે. એ જ લેખકે આ વખતે આ ખીરબલ ઐતિહાસિક કથાત્મક પુસ્તક રજૂ કર્યું છે.

ખીરબલના સંબંધમાં આપણે ત્યાં અનેક લેખોક્તિઓ પ્રચલિત છે, એના બુદ્ધિયાનુયં પર સમગ્ર ભારત ઓવારી નળ છે. એની એ બુદ્ધિચાતુરી અને હાજરજવાખીનાં સંખ્યાબંધ દર્શનો પરંપરાએ આપણે ત્યાં પ્રચલિત થયાં છે. અજન્મતા, કેટલાંક અતિશયોક્તિભર્યાં પણ હશે; છતાં તેમાંની અનેકમાંથી આપણને બોધ સાથે વિનોદ પણ મળે છે. એમાંની મુખ્ય મુખ્ય મણી શકાય એવી કથાઓને ખિરબલની સળંગ સુત્રાત્મક નવલકથારૂપે લેખકે આ પુસ્તકમાં ગૂંથી લીધી છે. વાર્તાલૈલી એકધારી મતિએ વહી જતી હોઇને ઠાણ વાર જાયકને એ જોડાણમાં પણ ખેંચી નળ છે, છતાં એની રમજથી એક પ્રકારનો હાસ્યવિનોદ તો મળે જ છે.

સળંગ વાર્તારૂપે આમાં ખીરબલની હાજરજવાખીની વાતો વણી લેવામાં આવી હોવાથી તે એકાદ બેકડે વાચક પૂરી કરીને જ છોડે તેવી આમાંની આખીય વાર્તાકથા રજૂ કરાઇ છે. ઉપરાંત મેગલકથાનો હજારો ખ્યાલ આપે તેવાં અકબર, ખીરબલ, એનો દરબાર, નવ ગ્તો અને મેગમેની ત્રિરંગી તસ્વીરથી પુસ્તક વધુ આકર્ષક બન્યું છે.

ખીરબલની વાતો લાંબી વિનોદ મેગવવા માગનાર વાચકો માટે પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવે.

૫ ખિરબલની ચિત્રમય ખાલવાતો—લેખક: શ્રી. પ્રકાશમ્ ગવલ, પ્રકાશક, કદ ૬૧૨ પ્રમાણે. ૫૪ જડા એન્ટિક કાગળનાં ૧૬૮, સચિત્ર પાકું પૃકું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪
મોટી વયનાં માણસો ખિરબલની બુદ્ધિ-ચાતુરી અને હાજરજવાખીનો આનંદ-વિનોદ

માણે તો બાળકો તેનાથી વંચિત રહેવાં ન જાં બેઠાં. તેમને માટે પણ પ્રકાશકે બાલભોજ શૈલીએ દરેક વાર્તાને લગતાં ચિત્રો આપીને આ પુસ્તકે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. એમાં ગિરબજની આસપાસ યુંથાપેલી રમૂજ અને ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપે તેવી નાની નાની ૬૫ વાર્તાઓ આપી છે. કુમારો-કિશોરો આ વાર્તાઓ વાંચવા ત્રેરાપ તેવી છે; ઉપરાંત માળાપો માટે નાનાં બાળકોને તો વાર્તા કહેવા માટે ગિરબજની આ વાર્તા વાંચી સંભળાવવામાં ઠીક કામ લાગે તેવી છે.

પુસ્તકાલયમાં આવતાં બાળકો માટે સુખેથી વસાવી લેવાય.

૬. વિક્રમની વાર્તા—પ્રયોજક: શ્રી. આનંદકુમાર ભટ્ટ, પ્રકાશક કદ ઉપર પ્રમાણે, સચિત્ર આલ્બાટન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦. ૧૯૪૪.

વિક્રમ સંવતને ૨૦૦૦ વર્ષ પૂર્વે થયાને ટાંકણે વીર વિક્રમને લગતી વાર્તાઓનું આ પુસ્તકે પ્રકાશકે વખતસર પ્રસિદ્ધ કર્યું છે.

વિક્રમના ઇતિહાસને સાંકળતી અનેક વાર્તા, આપણે ત્યાં પ્રચલિત છે અને શામળ ભટ્ટ રચિત પદ્યમય વાર્તાઓ તો જાણે આપણું લોકસાહિત્ય જ બની ગયું છે. શામળ ભટ્ટ રચેલી એ વાર્તાઓ આજે પણ આપણી મામનતામાં ખૂબ આદરથી વંચાતી છે અને એની આસપાસ યુંથાપેલી બુદ્ધિચાતુરી, વીરતા, સાહસ અને કુતૂહલની વાર્તાથી એ વાચક જનતા મુગ્ધ બને છે. ગમે તેવી બેઠાં રીતે છપાયેલી એ વાર્તાઓ વાંચીને જનતા આનંદ અનુભવે છે ત્યારે, તદ્દન નવા જ રૂપમાં અને રાચક શક્તિએ તૈયાર થયેલું આ પુસ્તક વાચકોને જરૂર આકર્ષક નીવડે તેવું બન્યું છે.

રાજપાટ છોડી ભાષા ભર્તૃહરિને એ રાજ્ય સુપ્રત કરી જનાર વીક્રમ પાછળથી ત્યાગભાવનાને ધડીબર વેગળા મૂકી એ જ રાજધુરા પેતાના ખર્ચે ઉઠાવવા તત્પર થનાર એ, મહારાજવીને તેમ કરવા માટે શું કારણે મળ્યાં, તેમ જ પેતાને કહેવી વિવિધ વાર્તાઓ વાર્તારસિધાઓને જરૂર ગમી જાય તેવી છે.

પુસ્તકને છેડે પ્રયોજકે આપેલી વિક્રમને લગતી ઐતિહાસિક માહિતી પણ આપણા ઇતિહાસ પર ઠીક ઠીક પ્રકાશ પાડી વિક્રમ કોઈ યથો જ નડોતો અને આ બધી વાર્તા બનાવટી હોવાનું કહેનારાઓ માટે ઠીક જવાબરૂપ ગણી શકાય તેમ છે. તેમાં પણ આ સાહિત્ય કદ કદ બાધાઓમાં અવતાર પામ્યું છે તેનું પણ પ્રયોજકે દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે. વાર્તારસિધા માટે પુસ્તકાલયો વસાવે.

૭ ભગવાન બુદ્ધ—લેખક: શ્રી. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા, પ્રકાશક, કદ, પૂર્વ ઉપર પ્રમાણે. ૫૪ ૧૮૪, મૂલ્ય રૂ. અઢી.

ભગવાન બુદ્ધને લગતું અત્યાર સુધીમાં અતિ અલ્પ સાહિત્ય આપણી બાપામાં મળી આવે છે. અગાઉ, બે-ત્રણેક રચયેલી એ પ્રસિદ્ધ થયેલું. બુદ્ધ ભગવાનને લગતી વાર્તાઓ ઉપદેશો અને ધર્મપદ સરખાં પુસ્તકો આપણે ત્યાં છે, પરંતુ ભગવાન બુદ્ધના જીવનને સંકલિત કરતાં જીવનચરિત્રનાં પુસ્તકો અલ્પ સંખ્યામાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે,

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી. ડા.ચામાસી રામચંદ્ર મહેતાએક સારા સાહિત્ય સર્જક છે. એક વખતે એમના સામયિક “ ભારતજીવને ” વાચક જનતામાં સારો આદર મેળવ્યો હતો. અને એમનાં ગમકૂચ પશ્ચિમ સ અને વિવેકાનંદજીને લગતાં પુસ્તકો પણ હીક આદર પામતાં હતાં. એ લેખકે ભગવાન જીવને લગતું આ ચરિત્રપુસ્તક બિન્ન બિન્ન ભાષાઓમાં લખાણેલાં પુસ્તકોના તારતમ્યરૂપે તૈયાર કર્યું છે. ભગવાન જીવના જીવન વિષેનું આ પુસ્તક આદર્શ જીવનચરિત્રના પુસ્તક તરીકે વસાવી લેવાય.

૮. શુદ્ધિભિન્ન—લેખક-પ્રકાશક-કદ-પૃષ્ઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૨૮૪+૨૦, મૂલ્ય રૂ. ૫-૦-૦. ૧૯૪૪

પ્રકાશક તરફથી જે સ્ત્રીઓપયોગી પુસ્તકો અત્યાર સુધીમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે તેમાં આ પુસ્તકથી ઉમેરો થાય છે. મૂળ હિંદીમાં “ શુદ્ધિ કર્તવ્ય ” નામક પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયેલું તેમાંથી કેટલોક ભાગ આમાં આપી અન્ય પ્રસિદ્ધ પામેલા સ્ત્રીઓપયોગી લેખો પણ આમાં સંગ્રહાયા છે. તેમાં મુખ્યત્વે સ્ત્રીઓ માટે બાળુવાળેન અને આચરવાળેન અનેક બાબતોનો સમાવેશ કરેલો છે—સ્ત્રીસ્વભાવથી લઈને એના શુદ્ધિલક્ષ સુધી અને બાળકો વગેરે સંબંધી બાબતોનો સમાવેશ કરેલો છે.

એક કાળે પ્રસિદ્ધ થતા “ સુંદરી સુમેધ ”માં આવતા અનેક ઉપયોગી લેખો બહેનોમાં ખૂબ વંચાતા. એમાંના સ્ત્રીસમાજને દિતકર એવા લેખો પણ પુસ્તકમાં સંગ્રહાયા છે. બહેનોમાં પ્રચાર કરવા યોગ્ય આ પુસ્તક મહિલા અને કર્યા પુસ્તકાલયો ખાસ વસાવે અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો પણ એ વસાવે તો બહેનોમાં વંચાવવા જેવું પુસ્તક છે.

૯ સંસ્કાર—લેખક: ડૉ. શ્રી. મોહનલાલ પાર્વતીચંદ્ર દવે; પ્રાપ્તિસ્થાન: ગાંધીય સાહિત્ય મંદિર, સુરત, કાલિદ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૮૦, પાકું બોર્ડનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૪;

ડૉ. દવે આપણા આગેવાન સાહિત્યસર્જકો પૈકાના એક છે. એમણે આ અંગાડ બીજા સર્જનો પણ આપણને આપ્યાં છે. આ પુસ્તકમાં એમણે જુદે જુદે પ્રસંગે આપેલાં આર્થ સંસ્કારને પોષક એવાં વ્યાખ્યાનો અને લેખોનો સંગ્રહ છે. એ બધાં જ શુભ સંસ્કારો પ્રતિ દેહરી બપ તેવી હોઈને સંસ્કારવાંચકુઓ માટે એક આદર્શ સમાન છે. એમાં અપાયેલા વિષયોમાં મુખ્યત્વે કેળવણીવિષયક હોઈને સમાજને સ્પર્શતા પ્રશ્નોની છલાવટ પણ છે. સંસ્કારપ્રેમી વાચકો આ પુસ્તક અવસ્ય વસાવે. આજના કાળજની મોંઘાસતના વખતમાં એનું દોઢ રૂપિયો મૂલ્ય ખરે, અલ્પ જ લેખાય.

૧૦ રાતરાણી—લેખિકા: શ્રી. ચન્દ્રિકા પાઠકજી, પ્રાપ્તિસ્થાન: સુભાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત. કાલિદ કદનાં પૃષ્ઠ ૫૪, સચિત્ર સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. એક. ૧૯૪૪.

લેખિકા બહેને રચેલાં ૪૮ કથનાકાન્થોનો આ નાનકડો સમુચ્ચય છે. એમાં સ્વતંત્રપણે વિદ્યુતની કથના છે, ગેયતા છે, અને સાથે સાથે અર્થપૂર્ણતા પણ છે. કાવ્યગણિતોને વિવિધનામમાં આ કાન્થો ગમે તેવાં છે. કથનાવિહારીઓએ અને કાવ્યરસિકોએ પુસ્તક વસાવવા જેવું છે. ૫૪ પાનાના પુસ્તકની એક રૂપિયો કિંમત જરા વધુપાની લેખાય.

૧૧ બાલરંજના—લેખિકા: શ્રી. જયમનગોરી પાઠકજી, પ્રાપ્તિસ્થાન, કદ, પૃષ્ઠાં ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૩૨, મૂલ્ય ૦-૮-૦. ૧૯૪૪.

નાનાં બાળકોને અભિનય અને નૃત્ય બહુ પ્રિય હોય છે. અને તેનું તેઓ પ્રદર્શન છૂટે એ સ્વાભાવિક છે. લેખિકામહેને એવાં બાળકો અભિપ્રેત કરી શકે અને નૃત્ય સાથે તાલબદ્ધ ઉતારી શકે એવાં બાલમોચ્ય શૈલીએ રચાયેલાં ૨૭ વિવિધરંગી ગીતો, રાસ, નૃત્ય-ગીતો અને અભિનયગીતો આ નાની પુસ્તિકામાં આપ્યાં છે. બાળકોને એ ગાવાં-બજવાં ગમશે અને મોટેરાંઓને એમાંથી આનંદ પ્રમેદ મળશે.

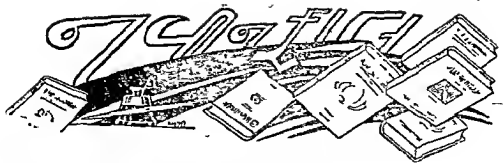
મ. પ્ર. વ્યાસ

૧૨ વીસમી સદીનું પાકશાસ્ત્ર—લેખિકા: શ્રી. સુમતિ નાગરદાસ પટેલ, પ્રકાશક: નાગરદાસ ઈ. પટેલ; મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૫૨+૮, દ્વિરંગી કવર આચ્છાદન સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪.

લેખિકામહેને આ વિષયની સમજ આપતું રંભાનું રસોધિર આ અગાઉ લખ્યું છે. કન્યાઓને ઉપયોગી એ પુસ્તક આપણે ત્યાં ઠીક પ્રચાર પામ્યું છે. આમ છતાં અને જાતની વાનીઓ બનાવવા માટે અને સંપૂર્ણ માહિતીભર્યું પુસ્તક બજાર પાડવાની એ બહેનની ઉચ્છ્રેષ્ઠી આ પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે. એમાં એમણે, રસોધિ બનાવવાનાં ઉપરકરો ચૂસાથી લઈને બિન્નબિન્ન રચિ ધરાવનારાઓની પસંદગીની રસોધની રીતો આપી છે. એમણે બતાવેલી વાનીઓ-જેવી કે, ૪૫ જાતના મસાલા, ચટણી, રાપતાં ને કચ્છુંબર, ૧૬ જાતનાં વડીયાપડ ને પાપડી, ૨૮ જાતનાં અથાણાં, ૧૦ જાતના મુરબ્યા, ૩૫ સાદી રસોધની ચીજો, ૩૦ જાતની કઢી, કોળ ને દાળ, ૧૪૯ જાતનાં શાકભાજી, ૧૨ જાતના પાક, તેમ જ ફરાળની ૨૬ જાતની ચીજો અને ૧૭ જાતની માંદા માણુસોને ઉપયોગી ચીજો જેવી વિવિધ વાનીઓની બનાવટ પદ્ધતિ થોડું બાજુથી બહેનો પણ સમજી શકે તેવી સરળ ભાષામાં આ પુસ્તકમાં આપી છે. પાકશાસ્ત્ર પ્રેમીઓ અને વાનીઓની વિવિધતા માણુવા છૂજતાં સ્ત્રીપુરુષો માટે આ પુસ્તક ઠીક માર્ગદર્શક નીવડે તેવું છે. મહિલા પુસ્તકાલયો ખાસ વસાવે. આમ પુસ્તકાલયોં પણ સવડ પ્રમાણે સુખે વસાવે.

૧૩ ધન્ય જીવન—લેખક: મુનિ શ્રીકનકવિજયજી, પ્રકાશક: મંત્રી, શ્રી જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર, ટે. શ્રી જનશ્રેયસ્કર મંડળ, મણેસાણા. સં. ૨૦૦૦. બત્રીસપેઠ ૩૫૨ની સાઈઝ પુ. ૪૦૦ કિ. છાપી નથી (લખીને ૧-૩ જણાવેલ છે) પહેલાં 'દિવ્યદર્શન'માં દર્શાવેલ વિષયોનું પુનઃ સરકરણ કરી આ નામે પુસ્તિકાની રચના છે. આમાં ત્રણ ખંડોમાં ૧ પ્રતિજ્ઞા-સ્વીકાર, નિત્ય નિયમો, ધર્મવ્રતોનું ધ્યેય, રાજના નિયમો, આપણું પર્વ, ૨ ધર્મો વૈ અમૃતમ્, ધર્મસ્વરૂપ અને સાધનો, પ્રસન્ન પળો, મંગલ પ્રાર્થના, અમીનાં વહેણ ૩ આદર્શ મુનિ-જીવન, મુનિના ત્રણ મનોરથો, સંયમધર્મનાં સમાધિસ્થાનો, ધર્મ જગરણ એ વિષયો પર સ્વાત્મિક શૈલીએ મુમુક્ષુઓને ઉપયોગી થાય તેવા વિવિધ માર્મિક બોધ દર્શાવ્યો છે. મુખ્યત્વે શ્રાવકો-શ્રાવિકાઓ અને સાધુ-સાધ્વીઓને ઉદ્દેશી લખાયેલો આ ગ્રંથ જૈનોને વિશેષ ઉપયોગી થવા સંભવ છે; જૈનેતરોને પણ આમાંથી કેટલુંક જાણવા-સમજવા જેવું છે.

લા. લ. ગાંધી

૧ નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૧. ગીતાધર્મ—(નવી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. દ. બા. કાલેલકર, મૂલ્ય ૧-૦-૦
૨. લોકમાતા— " " " મૂલ્ય ૦-૮-૦
૩. સર્વોદય—(પુનર્મુદ્રણ) લેખક: મોહનદાસ ક. ગાંધી, મૂલ્ય ૦-૩-૦
૪. વિશ્વશાંતિ—(ચોથી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. ઉમાશંકર જોષી, ૦-૪-૦
૫. કોશિકાખ્યાન—લેખક: શ્રી. જુગારામ દવે, મૂલ્ય ૦-૩-૦
૬. પ્રાચીન રીસકથાઓ—લેખક: શ્રી. ગોપાલદાસ જ્વાભાઇ પટેલ, મૂલ્ય ૦-૬-૦
૭. હિન્દુસ્તાની પાઠાવલિ—પદવી કિતાબ-સંપાદક: મગનભાઇ દેસાઇ, મૂલ્ય ૦-૭-૦
૮. Constructive Programme : Its meaning and place—
by : Gandhiji. 0-6-0

૨ સસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલયનાં પુસ્તકો

૯. પ્રભુમય જીવનનું રહસ્ય—સંપાદક: સદ્. બિંદુ-અખંડાનંદ, મૂલ્ય ૧-૦-૦
૧૦. પરમસુખી થવાના ઉપાય—બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્મા શ્રીમ-નંદુરભિ.રામી, સંપાદક:
શ્રી. માણિક્ય વર્મા, મૂલ્ય ૨-૦-૦
૧૧. સંત કબીર-આધ્યાત્મિક પદો—સંપાદક: શ્રી. વા. મો. શાહ, મૂલ્ય ૧-૦-૦
૧૨. અવધૂત ગીતા—અનુવાદક: શાસ્ત્રી પ્રતાપરાય પ્રમગમ જનક, મૂલ્ય ૧-૦-૦.
૧૩. તૈલંગસ્વામી—અનુ. સ્વ. શિવપ્રસાદ દક્ષપતંગમ પંડિત, મૂલ્ય ૦-૮-૦

૩ આર. આર. શેઠની કું. નાં પુસ્તકો

૧૪. બે મિત્રો—લેખક: શ્રી. ગોવિંદભાઇ રા. અમીન, ૪-૦-૦
૧૫. કૌંચવધ—મૂળલેખક: શ્રી. વિ. સ. ખાડેકર, મૂલ્ય ૫-૮-૦

૪ એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈનાં પુસ્તકો

૧૬. વિક્રમની વાતો—પ્રયોગક: શ્રી. આનંદકુમાર બટ, મૂલ્ય ૪-૮-૦
૧૭. શુદ્ધિછીમિત્ર—લેખક: શ્રી. હાલાભાઇ રામચંદ્ર મહેતા, મૂલ્ય ૫-૦-૦

૧૮. ભગવાન છુદ્ધ—લેખક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૨-૮-૦

૧૯. બિરબલની ચિત્રમય ખાળવાતો—લેખક: શ્રી. પ્રકાશમ્ રાવલ, મૂલ્ય ૩-૦-૦

૨૦. કમાણીની કળા—લેખક: શ્રી. રતિલાલ કરુણાશંકર ઓઝા, મૂલ્ય ૩-૦-૦

૨૧. એક કદમ આગે—લેખક: શ્રી. રસિકલાલ એચ. શાહ, મૂલ્ય ૩-૦-૦

૫ ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૨૨. વિક્રમાદિત્ય હેમુ—લેખક: શ્રી. ' જયભિખુ, ' મૂલ્ય ૫-૦-૦

૨૩. બેઠો બળવો—લેખક: ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૨-૦-૦

૨૪. સોરઠી જવાહિર—લેખક: શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી, મૂલ્ય ૩-૦-૦

૨૫. સોરઠી શૂરવીરો—લેખક: " " મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

૨૬. જનપદ ભા. ૧-૨—લેખક: " " મૂલ્ય ૧-૪-૦

૨૭. દેશ દીવાન—(નવી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય, મૂલ્ય ૪-૮-૦

૨૮. તણખા—ભા. ૧ ભા. (૧ઠી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ, મૂલ્ય ૩-૦-૦

૨૯. પડછાયા—(બીજી આવૃત્તિ) લેખક: ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૧-૪-૦

૩૦. ગિજુભાઈના પાઠો—લેખક: સ્વ. ગિજુભાઈ, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

૩૧. નવી વાતો—લેખક: ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૮-૦

૩૨. ઈશ્વરની શોધમાં—લેખક: સ્વામી રામદાસ, મૂલ્ય ૧-૮-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૩૩. વિવાહમંદિર—મૂળલેખક: શ્રી. નારાયણ મદાચાર્ય, પ્રાપ્તિસ્થાન: આદર્શ પુસ્તક ભંડાર, ભદ્ર, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૨-૦-૦

૩૪. સંપ્રામ—લેખક. શ્રી. ' યદુનંદન, ' પ્રકાશક: સુમદ્ ગ્રંથાવલિ, બાઉઆની પોળ, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૨-૮-૦

૩૫. ગીતા વિષય પ્રમંથ—પ્રયોજક: પુરુષોત્તમ ભાલુછ પરીખ, અમરેલી (કાશિવાસ)

૩૬. Self Restraint Vs. Self Indulgence Part I. by; M. K. Gandhi, Ro. 1-8-0

૩૭. તુલસીદાસ—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, બાલજીવન કાર્યાલય, વડોદરા, મૂલ્ય ૦-૮-૦

૩૮. યોગદીક્ષા—સંપાદક: અનિલમરન દેવ, પ્રકાશક: અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ, ૧-૪-૦

સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ ન. અમીન સા. ના તૈલચિત્રનું અનાવરણ

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ ડિ. ના સંસ્થાપક સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ સાહેબ હતા. એઓશ્રીને માનાંગલિય અર્પનાર એક મૃદરથના શબ્દોમાં કહીએ તો, પુસ્તકાલય મંડળના પાયાના અણુતરથી લઇને શિખર સુધીની રચનામાં એમનો આનિર્ભાવ હતો. એટલે મંડળના સ્થાપક તરીકેનું સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેનું ઋણ એણું નહોતું. એની ૨૦-૨૦ વર્ષની કારકિર્દી પાછળ એઓ જીવ્યા ત્યાં સુધી એની જાગૃત તહેદારી રાખી રહ્યા હતા અને એના હિતા-હિતના પ્રશ્ને સ્વર્ગસ્થના મગજમાં રમ્યા જ રહેતા. એ ઋણનો સંપૂર્ણ ભાર તો મંડળ જ્યારે અદા કરશે ત્યારે ખડું, પરંતુ એમાંનું શક્ય તેટલું ઋણ, મંડળે ગઇ તા, ૮ મીના રોજ મંડળના કાર્યક્રમમાં એમનું તૈલચિત્ર પ્રુક્તું મુકાવીને અદા કર્યું છે. પોતાના સ્થાપક પ્રત્યેની મંડળની આ માનાંગલિયી અમે હવે પામીએ છીએ અને મંડળ, સ્વર્ગસ્થના આદેશ અનુસાર પ્રગતિવંત રહ્યા કરે એવી અંતરની અભીપ્સા વ્યક્ત કરીએ છીએ.

કાગળ કરકસર નિયમમાંથી મુક્તિ

સમસ્ત દેશભરમાં જ્યારે કાગળ કરકસર ધારાનો અમલ ચાલી રહ્યો છે ત્યારે પુસ્તકાલયને પણ એની અસર થઇ જ છે. પરંતુ અન્ય સામયિકો કરતાં એનું ધ્યેય અને કાર્ય-વિસ્તાર શૈક્ષણિક હોઇને શિક્ષણવિપયક સાહિત્યને અગાહિના વપરાશના ૫૦ ટકા કાગળ વાપરવાની જો છૂટ અપાઇ છે તે “પુસ્તકાલય”ને પણ મળવા શ્રીમંત સરકાર સમક્ષ માગણી સાદર કરવામાં આવી હતી. અને અમારી એ માગણીને શ્રી. સરકારે સ્વીકારી અમને પાછલા વપરાશના ૫૦ ટકા કાગળ વાપરવાની છૂટ આપી છે તે બદલ અમે શ્રીમંત સરકારનો આભાર માનીએ છીએ.

આમ છતાં કેટલીક વાર (જરૂર આ અંકે પણ) અમારે માટે તેટલો કાગળ પણ પૂરતો થઇ પડે તેમ નથી હોતો. આથી વિદી પત્રકારોના મંડળ મારફત સામયિકોને ન્યુસપ્રિન્ટ કાગળ વાપરવાની પરવાનગી મેળવવાની યોજના ઘડાઇ હતી તેમાં અમે પણ સામેલ થયા અને અમારી એ માગણીને ડિ. મધ્યસ્થ સરકારે પણ સ્વીકારીને અમને અમારા પાછલા વપરાશ પ્રમાણે ન્યુસપ્રિન્ટ કાગળ વાપરવાનું રેશન આપ્યું છે. આમ છતાં હજી એ કાગળ મેળવવા મારેની એની પરમીટ ન્યુસપ્રિન્ટ કન્ટ્રોલર તરફથી અમને મળી નહિ હોવાથી આ

અંકે અમે અમારા રાખેલા મુજબના ૫૦% કાગળ વાપરી આ અંક પ્રકટ કર્યો છે. અમને આશા છે, આરતા અંકથી અમે “પુસ્તકાલય”ની પૂરી પૃષ્ઠસંખ્યા આપવા સક્તિમાન થઈશું. એટલે “પુસ્તકાલય” પાછું એના પૂર્વકદમાં પ્રસિદ્ધ થવા માંડશે. એ માટે અમે બન્ને સરકારોના આ તકે આભાર માનીએ છીએ.

* * *

લવાજમપ્રસિદ્ધિ

ગયા અંકે અમે વર્તમાનપત્રો-સામયિકોના વાર્ષિક લવાજમની યાદી પ્રસિદ્ધ કરી હતી, પરંતુ અગત્યનાં ગણી શકાય તેવાં ૨ સામયિકોનાં નામ-લવાજમ છાપવાં રહી ગયેલાં તે નીચે મુજબ છે —

(૧) નવગુજરાત—(તંત્રી: શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ) વા. લ. રૂ. ૪-૦-૦

(૨) રેખા—(તંત્રી: શ્રી. વ્યતિ દત્તાત્રેય) વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦

* * *

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. માં રજાઓ—દીવાળીના તહેવારો અંગે મંડળમાં શનિવાર તા. ૧૪-૧૦-૪૪ થી ૨૬-૧૦-૪૪ સુધી રજાઓ રહેશે. અને તે પછી, તા. ૨૭-૧૦-૪૪ શુક્રવારે પ્રભોધિની એકાદશી, અને તા. ૨૭-૧૨-૪૪ ને શુક્રવારે મોહોદય અંગે મંડળનું કાપોક્ત્ય બંધ રહેશે, તેની નોંધ લેવા પુસ્તકાલયોના મંત્રી-મંથપાલ ભાઈએને વિનંતિ.

[૫૪૪ ૪૪૬૫ ચાલુ]

૧૪ વીરદાદા જશરાજ—લેખક, ભ્રમિત જ્ઞેષ્ઠી, પ્રકાશકો, દાંતિલાલ ડી. દસર તથા અંબાશંકર મોનરજી તે ભ્રમિત જ્ઞેષ્ઠી; ઇ. સ. ૧૯૪૨, ૨૭ આજિતિ; પૃ. ૧૨૮; મૂલ્ય કાર્ડ બોર્ડપટ્ટીનું; કિ. ૨-૦-૦.

વૈરવ્યક્તિમાં, આગના જમાનામાં, આગળ તરી આવતી લોહાણા કોમ ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીના વંશમાથી જિતરી આવેલી અસંખ્ય ક્ષત્રિય જાતિની હોઇ ઇ. સનના દશમા અગિયારમા સદ્કા સુધી દિવના દરવાગની રખવાણીનું કામ એ વીર જાતિને હસ્તક હતું એમ આ પુસ્તક વાંચતાં જણાઇ આવે છે. આગના લોહાણા અને તેમના કુલગેર સારસ્વત ક્ષાત્રિયો અતુલ પગાફમી અને પ્રખર વિદ્વાન હતા, એ વાતની પ્રતીતિ આ પુસ્તકના પાને પાને મળે છે. જગપ્રસિદ્ધ જંગીસખાનું મૃત્યુ ગાળાના ઇતિહાસમાં શિખવાય છે તેમ ચીનના રણપ્રદેશમાં નદિ પરતુ પ્રવૃત્ત પુત્રના ચિત્રનાચકને દાઢે મુજતાનના કિલ્લામાં થયેલું એવું લેખકે આ પુસ્તકમાં સપ્રમાણ સિદ્ધ કરેલું એ બીના ઇતિહાસ પર અજવાળું નાખનારી જ ગણાય. ઇતિહાસના કોમ્પીનોએ તેમ જ દોહાણા માટે આ પુસ્તક વાંચી જવું જોઇએ. એના વાચનથી દોહાણાઓમાં અસ્મિતા જન્મત થશે તો લેખકનો પરિશ્રમ સાર્થક થશે ગણાશે.

પુસ્તકના મુદ્દપ્રમાં રહેલી બાપાપ્રયોગ તેમ જ વ્યાકરણની ત્રુટિઓ નવી આજિતિ વખતે સુધારી લેવાની બલામણ છે.

છપાય છે । ચતુર પ્રસિદ્ધ થશે ।

માનસશાસ્ત્રના જટિલ પ્રશ્નોનો ઉકેલ
લાવણ અને બાળકોનાં શિક્ષણ
માટેના સાચા લેખિયાદ પુસ્તક

અમારી ઈન્દુનું શિક્ષણ

લે. : ના. મ. પટવર્ધન

મંગાવવા માટે આને લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.

પો. બો. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

આગમાં હરતાં હરતાં નજરે પડતાં
ખુશી ને આશિષતની
નિર્મલ આરસીસમાં
એક આમશિક્ષકની કલમે
ચન્દ્રદેહ પામેલાં રેખાચિત્રો તે

આમચિત્રો

આલેખક : શ્રી. ઇશ્વર પેટલીકર

મૂલ્ય રૂ. બી

તમે જો આગે વસતા હશે તો આ
રેખાચિત્રો વાંચતાં જ બોલી બહો :

“ અરે ! આ તો આપણા મામનો.....”

આને જ મંગાવવા લખો :—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

રાવપુરા—વડોદરા

ઉદ્દેશ અને ઉદ્દેશોધન આપતી
વાર્તાઓનું અનેાણું માસિક

વાર્ષિક ૬-૧૨-૦ **કહાની** ૦-૧૦-૦

—: એક જ અભિપ્રાય :—

“...બધી જ કુચિતે પોમે તેવો વાર્તા
સંગ્રહ તમે મેળવી શક્યા છે તે માટે
અભિનંદન. આ માસિક ગુજરાતનાં કુટું-
બોની વાંચનની ખૂબ તકુરસ્ત રીતે પૂરી
પાડી શકશે.....”

શ્રી. રવિશંકર શવળ આદ્યત્રી : કુમાર

માહક વવા માટે લખો—

કહાની કાર્યાલય

દાણાપીઠ : બાવનગર

સરસ્વતી પ્રકાશન યોજના

સર્વપ્રિય સાહિત્ય તૈયાર છે.

વૈશાખી પૂનમ (મધર) ઠા

(ચાર ભૂતકથા-આવું આ પુસ્તક પ્રથમ છે)

ભિર્મિલા (પારાશર્ય) ઠા

(નવલકથા-ફરી ફરી વાંચવી ગમે તેવી)

કુદરતમય જીવન (ચમનલાલ વૈષ્ણવ) રાં

જોરાક (ચમનલાલ વૈષ્ણવ) ૧૧૪

(જનેની થોડી જ નકરો બાકી છે)

તૈયાર થઈ રહ્યાં છે

નિઃપરેખા (વિશ્વનાથ મદ) (સર્જન,

વિવેચન, બ્યાખ્યાનો) ગૌરી (પારાશર્ય)

(આલજી-જીવનની દાંપત્ય કથા) બાને બોને

(પારાશર્ય) (કાકુલ પૈરા વાતસલ્યની માતૃકથા)

સર્પચર્યા (મધર) (સર્વગમ્ય શૈલીમાં પુરાણકથા

લખોયા મળે—સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર

દાણાપીઠ, બાવનગર

પ્રાણવાન પ્રકાશનો

પ્રેમ-પ્રતિજ્ઞા	વેળા: પ્રેમચંદ્ર	૩-૮-૦
અજ્ઞાતા	શ્રી ચુ વ શાહ	૧-૮-૦
વિસર્જન	અનુ પલાસ	૨-૮-૦
પ્રેમ અને પૂજા ભાગ ૧-૨ પ્રવેશક સ્વામી અ નં		૫-૦-૦
વિવાહ મંદિર	નારાયણ આપ્ત	૩-૦-૦

આદર્શ પુસ્તક લંડોર ભદ્ર : અમદાવાદ

નવાં પ્રકાશનો

મર્યાદા દયાનંદ	૧-૦
સ્વામી સત્યાનંદ	૦-૧૨
નાનક	૦-૬
દીવાને સાગર-દ્વિતર પહેલું	૪-૮
નાર કૃષ્ણ કથામૃત-બે ભાગમા	૫-૦
અખાની વાણી-કમારા કર નોખીના આચુળ સાથે	૩-૦
પ્રમાન-કની પ્રાસિ-મહાન વેળુવ ત્ર વ	૧-૮
નં હિત્ય પ્રાર ભિકા	૧-૦
દિ'મતલાલ મણેરાળ અભરિયા	
જીવ-મુક્તિવિવેક-સ્વામી વિદ્યારણ્ય	૧-૪
અટાવકગીતા-સરળ ભાષાતર સાથે	૦-૮
૭ ૧૧૭ ૨-સ્વામી માધવતીર્થ	૨-૦
૭૫નિયંદો-૧૧૨-સરળ ભાષાતર	૪-૦
૬૦ ૧૧૭૫-૬૦-૪૨૨૧ ૬૦ સ પટ	૧-૦
૧૨૨-૫૨૨૧૨૨-સ્વામી કૃષ્ણાત્મજ	૨-૦
આત્મસામાયલ્ય	૦-૧૨
લિ'ના આર્થિક વિકાસની યોજના	૦-૮
૨ રેતુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય	
મદ્ર : સે-અમદાવાદ અને કાલ્યાણેવી-મુંબઈ-૨	

“પુસ્તકાલય” માસિકમાં છપાતી જા. અ ના ભાવો

	૧૨	૬	૩	૧
માસ માસ માસ માસ	શા. શા. શા. શા.			
એક પેન	૬૦	૬૦	૩૬	૧૪
અર્ધ પેન	૬૦	૩૬	૨૪	૧૦
કવરપેન ટપ્પુ	૧૨૦	૬૦	૪૦	૧૬
” ૪થુ	૧૫૦	૬૦	૫૦	૨૦
જાહેરખબરના નાણા અમાઉથી જ				
સ્વામા આવે છે.				
વધુ વિગત માટે લખો—				
વ્યવસ્થાપક, ‘પુસ્તકાલય’ માસિક				
પુસ્તકાલય સં. સં. ગંડળ નિં.				
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા				

વડોદરા-રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૧૫ માં

૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન

મહાગુજરાતને સસ્તામાં સસ્તી કિંમતે સચિત્ર, શિષ્ટ અને રસમય વાચન મળે એ હેતુથી 'સંદેશ પ્રથમાળા' એ માત્ર રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન આપવાની યોજના કરી છે. આ પ્રથમાળાનું દરેક પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયબ્રેરીઓએ વસાવવા યોગ્ય છે. આપ આજે જ આ પ્રથમાળાના માહક બનો,

આજની કાલિસ મોંઘરાઓમાં 'સંદેશ પ્રથમાળા' લગભગ રૂ. ૨૦ થી ૨૨ ની કિંમતનાં પુસ્તકો (૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન) માત્ર રૂ. ૧૫ માં આપે છે.

આ પ્રથમાળાનું સાહિત્ય ગ્રાહ્યતાન અને પ્રેરક છે; એનું સાહિત્ય વૈરિધ્યપૂર્ણ અને ગુજરાતનાં સિદ્ધાંત સાક્ષરોની કલમે લખાયેલું છે.

આ પ્રથમાળા બૃહદ ગુજરાતની શિષ્ટ અને સંસ્કારી પ્રથમાળા છે.

પ્રથમાળાનાં પ્રકાશનો

નર્તકી:	લે. શ્રી. 'ઝીમાકાન્ત'	કિ. રૂ. ૫-૮-૦	પૃષ્ઠ..., ૫૩૭
ઈસરદાન:	લે. શ્રી. ગોકુળદાસ રાવચુરા	કિ. રૂ. ૩-૦-૦	,, ...૨૮૪
આંદોગ્ય:—			
તનનું, મનનું, દેશનું	લે. ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	કિ. રૂ. ૪-૪-૦	,, ...૩૦૦
હસ્તમેળાપ	લે. શ્રી. મજુલાલ સા દેમાઈ	કિ. રૂ. ૪-૦-૦	,, આશરે ૩૦૪
ચોનલ:	લે. શ્રી. ગાયકવાડ ડી. મુનશી	કિ. રૂ. ૪-૪-૦	,, ૪૦૦
નિત્યનો આચાર:	લે. ડૉ. રામનારાયણ પાઠક
મીરાંબાઈ:	લે. શ્રી. રામચંદ્ર શંકર
તારામતી:	લે. શ્રી. કુમરશી ધરમતી સંપત

* જેને ગુજરાતે આવકાળો છે; જે સચિત્ર અને શિષ્ટ છે; જે પ્રેરક અને ચાનદાયક છે; જે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અનોખી બાત પાડે છે; જે કિંમતમાં ખૂબ જ સસ્તા છે;

* પ્રથમાળાના માહક તરીકે મોહપણ તારીખથી નામ નોંધાવી ચૂકાય છે. પ્રથમાળાનું લગભગ ૨૦:૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન પૂરું થતાં પૂરું થયું ગણાશે.

* જેઓને 'નર્તકી' એવી માહક થયું હોય તેમને રૂ. ૧૫ નાં લગભગમાં 'નર્તકી' પુસ્તકથી માહક તરીકે નોંધી એકદર ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન ઓપવામાં આવશે. 'નર્તકી' સિનિકા મા હશે ત્યાં સુધીજ 'નર્તકી' થી શરૂ થતા માહકો નોંધાશે.

* પ્રથમાળા બાઈબો, આ પુસ્તક આપના પુસ્તકાલયમાં જરૂર વમાવળો. 'સંદેશ પ્રથમાળા' નાં પુસ્તકો લાયબ્રેરીના શજાગાર બનશે.

વિશેષ માહિતી માટે લખો:—

વ્યવસ્થાપક—સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

૦/૦. ધી સંદેશ લિમિટેડ, સે રંગપુર-અમદાવાદ.

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાણાચિત્ર પ્રિં. પ્રેસ'માં અંબાલાલ વિ. દસરે વ્યવસ્થાપન સં સ મંજૂરિ ને માટે હંમેશા પ્રસિદ્ધ થયું તા. ૧૫-૧૦-૪૪

દરેક ઘરમાં તથા લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં પુસ્તકો

ભારતજનની કુરુતુરગા	૧૧૧	અભિમાન	૩	બંગાળી જીવન અને કવન	
બુદ્ધિધન બીરમલ	૬૧૧૧	શરદ્વાણી	૨	પ્રણયયમ	
ભગવાન બુદ્ધ-તેમના ઉપદેશો	૨૧૧	રૂપમાધુરી	૩	બીજો ચોટી	
ગદિણી મિત્ર	૫	કુળવતી	૨૧૧	રૂપાની ગાય	
રિકમની વાતો	૪૧	શરદ્વદના	૨૧૧	કમંડલુ	
બુદ્ધિવિદ્યાસ	૫	ત્રિવાહિતા	૩૧૧	હાસ્યરસિક પુસ્તકો	
જવાહર-કમલા	૩	ચાંદુમુખ	૨૧૧	બુદ્ધિધન બીરમલ બા. ૧-૨	
સાધના	૨	કમલિની	૩	બાળકોનો બીરમલ	
ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો	૨૧	જયશ્રી	૬૧૧	બા. ૧-૨-૩	
ગાંધીજીને જગવંદના	૩	સાનદા	૨૧૧	મારી તોંધોથી	
ધમોતું મિલન	૫	અલકા	૩	અક્ષયના ખાં	
પ્રભુતામાં પગલાં અને		પથેરદાણી ૧/૨	૪૧૧	હાસ્ય મંજીલ	
બીજી વાતો	૩૧૧	શુભદા	૨૧૧	સનમની શોધમાં	
ચિત્રચેખા	૩૧૧	શેષપ્રજ્ઞ	૩૧૧	હું રામ હોઈં તો	
ખાલી ખેલો	૨૧૧	રેણી મા	૪૧૧	રમતા રામ	
ભારતી	૨૧૧	નગરલક્ષ્મી	૩૧૧	દોહડોપણ સાગર	
સંભાસ	૨૧૧	વિભાવરી	૨૧૧	હાસ્યગંગા ૧-૨	
નતકી	૫૧૧	આનંદી	૨૧૧	આનંદ તરંગ	
જર્મનીની આત્મકથા	૪૧	ભાષમહેન	૩૧૧	મારાં મારીમા	
મંજરદાન	૩	બાબી	૩૧૧	હાસ્ય લદરી	
બુધનપ્રવાસ	૩	સ્વામલી	૩૧૧	જ્યોતિષશાસ્ત્રને લગતા	
પ્રેમકન્યા	૨	મોક્ષદા	૩	માઈ બવિષ્ય ૧-૨-૩-૪	
હાસ્યમંજીલ	૩	પાંતપત્ની	૨	બવિષ્યવાણી	
આપ્તપાલી બા. ૧/૨	૬	બહેન	૪૧૧	શરીર સામુદ્રિક	
પટેલ પટલાણી	૩	શ્રીદેવી	૩૧૧	વેપારી બવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	
ચાણક્ય	૨	અનપૂર્ણાનું મંદિર	૨૧૧	દાયની-ભાષા	
બદ્ધ મક્કી	૩૧૧	કૃષ્ણકાન્તનું વીલ	૨૧૧	વેપારી આલમને ઉપયો	
ચિત્રા	૩૧૧	દુર્ગેશનંદિની	૩	એવા દરેક વિષયોના મ	
વાસવિકા	૨૧૧	બાતારી	૨૧૧	આધુનિક વ્યાપારો મિત્ર	
મદાનું પતન	૩૧૧	કમ્પારી કન્સાક	૧૧૧	કમાણીની કળા	
સંસ્કારલક્ષ્મી	૬૧૧૧	સુનીતા શ્રોધ	૪	એક કદમ આગે	
ધરની રાણી	૬૧૧૧	ચુડેવનો વાસો	૩	પૈસા તમારા છે	
જીવનસખી	૪૧	પદ્મવતી	૩	માને	
ભાવભાતનું ભારતકામ	૧	એને ચરણે	૧૧	વેચાણકળા	
રાસનંદિની	૦૧૧	સુરમા	૩	બીજીસ ગાણક	
વનિતા વિનોદ	૩૧૧	અધિકાર	૩૧૧	માને	
મનોહસય	૩૧૧	રતની તે બીજી વાતો	૧૧	વેપારી ભોમિયો	
માઈ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	૧૧૧૧	પ્રભાતો ભાષ	૩	ભાગ્યોદય માટે વ્યાપારી	
નાના કદનવીસ	૧	માનવ દુષા	૬૧૧	બવિષ્ય	
શ્રીમતી સીતા	૩૧૧	રોહિણી	૩	દુનર ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર	
વારસદાર	૩	પતિમંદિર	૧૧૧૧	બુકસેલ્સ પબ્લીશર્સ	
મિલન	૩	સોરકી ઝવાહીર	૨૧૧	૧૪૦ પ્રિન્સેસ રહીટ, મુંબઈ	

મંગાવવા લખો-એન. એમ. ઠક્કરની કું. ૧૪૦ પ્રિન્સેસ રહીટ, મુંબઈ

સંદેશ

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે
ખાસ યોજના !

અંધપાલ ખંધુઓ, નોંવી લ્યો !

તંત્રી : શ્રી. ન હલાલ ખોડીવાળા.

માણુ વિશ્વવૃદ્ધનો અંત નજીક આવી રહ્યો છે અને ને પછીના સંજોગો બદલાતાં વર્તમાનપત્રોની કિંમતમાં પણ ભારે ઘટાડો થશે ત્યારે 'સંદેશ'ના લવાજમમાં પણ ને ને વખતે ને કંઈ ઘટાડો થશે તે ઘટાડાનો લાભ-વળતર-મજરે મળવાનો લાભ-વડોદરા રાજ્યનાં આમ પુસ્તકાલયોને પણ આપવામાં આવશે.

ઘોષા લવાજમે વધુ વાચન

ત્યારે પરિસ્થિતિ અનુકૂળ થઈ જશે ત્યારે વિશ્વે 'સંદેશ' પોતાના લવાજમમાં ઘટાડો કરશે. અંકુશો ઊઠી જતાં વધુ પૃષ્ઠો સાથે વિવિધ વાચન આપવાની ખાસ યોજના વિચારાઈ છે એટલે અમારા નીચેના લવાજમની યોજનાનો લાભ લેવામાં આમ પુસ્તકાલયોને કંઈ જ ખોવાયું રહેશે નહિ.

શ. ૩૪ માં 'સંદેશ' દૈનિક અને સાપ્તાહિક 'ગુજરાતી પંચ' મેળવો. વડોદરા રાજ્યના આમ પુસ્તકાલયોને ખાસ લાભ આપવાના હેતુથી અમે દૈનિક 'સંદેશ' કે જેનું વાર્ષિક લવાજમ હાલ રૂ. ૩૬ છે અને 'ગુજરાતી પંચ' કે જેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૮-૮-૦૦ છે એ બન્ને પત્રો માત્ર વાર્ષિક રૂ. ૩૪-૦-૦ માં આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

ગ્રાહક થનારને ખાસ લાભો.

'સંદેશ' ત્રી. ખાસ. ગ્રા. દિગ્ગણી. યંત્રો. બેટ. મળશે.

'ગુજરાતી પંચ' ત્રી. સુ. હર દળદાર પુસ્તક પણ એ પુસ્તકાલયોને બેટ મળશે.

'સંદેશ લિ.'નાં લોકપ્રિય અખબારો.

દૈનિક 'સેવક' છટક નકલ ૦-૧-૦૦ વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫-૦-૦ (ટ. ખ. સાથે).

સાપ્તાહિક 'આરામ' છટક નકલ ૦-૪-૦૦ વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૦-૦-૦ (ટ. ખ. સાથે).

આપના બજેટમાં 'સંદેશ'નું નામ મૂકવાનું રૂબે ભૂલના.

એનેજર : ધી સંદેશ લિમિટેડ, સારંગપુર, અમદાવાદ
માસીરામની યોજ.

ભારતી સાહિત્ય સંઘનાં અદ્યતન પ્રકાશનો

અંજલિ ગ્રંથમાળા

લખચોરાશી : લેખનાલાલ પટેલ ૩)
સુવર્ણમૃગ :

લેખક : રા. ના. પાઠક ૩-૦-૦

પાવક : લેખક : ચુનીલાલ મડિયા

આરોગ્ય ગ્રંથાવલિ

હઠીલાં દર્દોમાં કુદરતી ઉપચાર

લેખક : ભૂપતરાય મો. દવે

દવાનો છેલ્લો ઘૂંટડો અને કુદરતી સાધવાર

લેખક : ભૂપતરાય મો. દવે

દ્વધ-મૃત્યુલોકનું અમૃત :

લેખક કાંતિલાલ મ. શાહ

પક્ષી-પરિચય ગ્રંથાવલિ

આંગણુનો શણગાર :

ઉકતાં લાગી :

વગડામાં વસનાર :

રૂપરૂપનાં અંધાર :

કંઠે સોહામણાં :

ત્રેમા પંખીડાં :

દરેકનું મૂલ્ય
૦.૨૧૦-૦

અરુણ પુસ્તકમાળા

‘રંગ છે ખારોટ !’

લેખક : ઝવેરચંદ મેઘાણી

ધનુર દોરી : લેખક : ઇંદુલાલ ગાંધી

કેમ અને ૧૪ રે ? ભા. ૨

લેખક : ડુંગરશી સંપટ

તરક વૃંદ : લેખક જ્યંતીલાલ જોશ

એમિસીનીયાની સફરે

લેખક : શિવાનંદજી

શૌર્યગાથાઓ : લેખક : હેમુભાઈ

ચિંતન ગ્રંથાવલિ

ગગનનં ગોખે : લેખકો : નિર્જનન વમો,

જયમલ્લ પદમાર : કિં. ૩ા

સાહિત્ય અને પ્રગતિ ભા. ૨ :

સંપાદકો : કરસન માલોજી, શુભાબદાસ

બ્રોકર, ઉમેદભાઈ મણિયાર, સ્વપ્નસ્થ,

બ્રુલેથ, લોગીલાલ ગાંધી કિ. ૩)

સાહિત્ય અને સંસ્કાર :

સંપાદકો : લોગીલાલ ગાંધી અને

સ્વપ્નસ્થ કિં. ૩-૦-૦

વિવેચન ગ્રંથાવલિ

પરિભ્રમણ : લેખક : ઝવેરચંદ મેઘાણી

કિ. ૩)

આલોચન : લેખક : રામનારાયણ વિ.

પાઠક કિં. ૩) (છપાય છે)

સાહિત્યખિહાર : લેખક : અનંતરાય મ.

રાવળ કિં. ૩)

ઠાળ્ય ગ્રંથાવલિ

રવીન્દ્રવીણા : લેખક ઝવેરચંદ મેઘાણી

કિં. ૨ા

આબીના : લેખક ઉમાચંદર નેહી કિ. ૨)

(છપાય છે)

શાહખતને માંડવે : લેખક કરસનદાસ

માલોજી કિં. ૧)

વરદાન : લેખક સુરેશ ગાંધી કિં. ૨)

ઉર્વશી અને યાત્રી :

લેખક : દુર્ગેશ શુક્લ કિં. ૨)

રાષ્ટ્રગીત :

કિં. ૧ા

ભારતી સાહિત્ય સંઘ

૧૩૮, મેઝાજ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ-૧ * ૧૧, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ-૧

ઉપયોગી પુસ્તકો જીવનઘડતર માટે ઉત્તમ મિત્ર છે

ચોલાદેવી	૪-૦	ધ્યાન'ક સરસ્વતી	૧-૮	પ્રાકૃતીકી બાળવાતો	૧-૦
રાજસંન્યાસી	૪-૮	અધિ'રસતે	૩-૦	સોરઠો તીરે તીરે	૧-૮
કણીવતી	૪-૮	સીધાં ચઢાણુ બા. ૧	૩-૮	પ્રાણીપાઠો	૦-૧૦
રાજકન્યા	૪-૮	સીધાં ચઢાણુ બા. ૨	૩-૦	વનરપતિ પાઠો	૦-૧૦
પગલાયા	૧-૪	વિક્રમાદિત્ય હેમુ	૪-૮	ઝાલુના રંગ	૦-૧૦
નિરંજન	૨-૮	આયમતે અજવાળો ૧-૨	૫-૦	ખારેક ટોપરાં	૦-૬
સોરઠ તારાં વહેતાં પાણી	૩-૦	એકીઆના ધર્મદીપકો	૩-૦	દિવારવન	૧-૦
જીવરાતનો જય	૨-૮	મનોમુકુર બા. ૨	૩-૦	મનુષ્ય ને નબમંડળ	૧-૦
સો. રમધાર ૧થી૫	૧૩-૦	ટ્રેલોક વિવેચનો	૩-૦	સૂર્ય, ચરીરવિજ્ઞાન ને	
બહારવટીઆ ૧થી૩	૭-૮	બેઠો બળવો	૨-૦	પ્રાણાયામ	૧-૮
રડીઆળી રાત ૧થી૪	૫-૦	ખાંડાના ખેલ	૩-૮	ચાવર બા. ૧-૨	૨-૮
જીવન	૨-૮	સોયનાં તેજ	૨-૦	આપણો ધર્મ	૪-૦
સોરઠી બવાહીર	૩-૦	સુવર્ણો	૨-૮	તણુખા બા. ૧થી૪	૬-૦
સોરઠી થરડીરો	૦-૧૨	ઠલ્યાણી	૨-૦	અછતા	૩-૦
મુંદરીઓનો ચલુખાર	૩-૦	રંગા	૧-૪	પરાજય	૩-૦
બા (હરપુરના)	૧-૮	પુત્રજન્મ	૩-૦	મહિકા	૩-૦
લોકકાદિત્ય બા. ૧	૨-૮	યામા	૫-૦	શ્રીકાંત ૧થી૪	૧૦-૮
લોકકાદિત્ય બા. ૨	૩-૮	જનપદ બા. ૧-૨-૩	૩-૮		

ગુજરાત અંધરતન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

૮૦ પુસ્તકો]

શ્રીશક્તિનો સેટ

[રૂ. ૫૬

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

ડાહ્યો ગ્રંથ પાળ--

મોંઘ પુસ્તકાલયની માદી પર ખેસી રહેતો નથી. તે તો માગમાં જોળખ પીછાણુ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને શ્રીઉપયોગી પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, બસાગણુ કરે છે, તેમને શ્રીશક્તિમાળાનાં પુસ્તકો વિષે વાત કરે છે.

શ્રીઓના પ્રશ્નોના અભ્યારીઓ પાસે લખાવેલાં શ્રીદિવેશીઓની સીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં બારે લોકપ્રિય યુગ પડાં છે અને તે વાંચી તેમાંથી બોધ મદણુ કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક સુત્ર મંથનજની દરજ્જા છે. આખી માળામાં શ્રીઓને ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની મૂંડણી કરનાર્થ આપી છે. કેલ ૮૦ પુસ્તકોની કિં. રૂ. ૫૬)

થોડાંક નામો

મોંઘની માવજત દક્ષિણી રમણુકેળા રાણુકેળી રઝીયા મેગમ સુખી પર
મતી બસમા વિમાની ગીતાખા સખીના પનો ઘિનાળની આ બરનગૂંચણુ
રઘવનું ઘાઘ ઓઢકલ પારસી વાનંઓ મુખિયલ મુદિની વગેરે વગેરે.

આજે જ લખો:—ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા:

૦/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત

નવચેતનનાં નૂતન અને પ્રેરણાત્મક પ્રકાશનો

કાંતિનાદ	દિવ્યાનંદ	૩-૦
રાગ વિશલદેવ (પૂ)	ધનશંકર ત્રિપાઠી	૨-૦
રાગ વિશલદેવ (ઉ.)	"	૨-૦
રાજલક્ષ્મી	પ્રદ્યાદેવ	૪-૦
પ્રવાણ	ઈદ્ર વસાવડા	૩-૮
જીવનસાથી	કુમરસી સંપટ	૨-૧૨
તથા હેરા	કૃષ્ણલાલ શાહ	૨-૧૨
સોરવણાં	વિનોદ ભટ્ટ	૨-૮
કલાની સહચરી	સોમાભાઈ	૨-૮
કુંદન	અંકિમયંદ્ર	૩-૮
શ્રીદેવી	"	૩-૮
અંદા	ઈદ્ર વસાવડા	૩-૦
અંગાનાં નીર	"	૩-૦
મામીઝમ	રામરાય મુનશી	૩-૮
ધ્રુવરત્ન ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧૨
ગોળી કાથુ ?	"	૧-૮
પ્રીતમની પ્યાસ	"	૧-૮
ખડેન	નીરુપમાદેવી	૪-૦
સુખમા	સીતારામ શર્મા	૩-૦
દશ્યાણને નામે	રમણિક દલાલ	૨-૪
સ્વાપ્નાય	ડૉ. હરિપ્રસાદ	૧-૧૨
જીવનનિર્માણ	ચિરંતન	૨-૦
વર્ષકલ	જસવંત દાકર	૧-૪
એકાકી	નર્મદાશંકર શુક્લ	૧-૪
આજકાલ	પુણેશભાઈ પારેખ	૧-૮
રાસરંજના	જયભાઈ, દાસભાઈ	૧-૮
આનંદમયી	જદુરાય ખંધડિયા	૨-૦
આશા	મકેન્દ્ર પરમાર	૧-૮
મદારમાળા	કેશવ શેઠ	૧-૪
જીવંત જ્વાળા	મનનીય ભેખે	૧-૦
બોલિયો મત	દિનેશ કાકર	૦-૪
ચોખવટથી વાત કરજો	"	૨-૧૨
સુરગી	ડૉ. સિદ્ધાંત	૦-૮
દર્શવડા	મયંક	૦-૬
ધરતીનો બાળમેળો	ઈકુભાઈ ભટ્ટ	૦-૮
ગામડાનું સ્વરાત્મ્ય	ઈકુલાલ પાણિક	૦-૪
આપણું રાત્મ્ય	ડાહ્યાભાઈ પટેલ	૦-૪
યુદ્ધ ને ગામડાં	રામરાય મુનશી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર

૨૪૫૬ ગુફા, અમદાવાદ

યુસ્તકાલથોમાં મંગાવવા જેણું

જનતાનું માનીતું સાપ્તાહિક

વાર્ષિક લલાજમ ફક્ત રૂ. ૭/-

સંપાદક : જગન્નાથ દેસાઈ 'બી એ.

- * વાતો ઉપરાંત
- * હાસ્ય કથા
- * રાજકારણ કાર્યાવાહ
- * કાવ્ય-સાહિત્ય ગુજરાત
- * સિનેમા પૂર્વ આફ્રિકાનાં
- * શિક્ષણ છેલ્લા અગ્રેસર.

સાથે—

દર અઠવાડિયે સુખમયી બહાર પડે છે.

યુગાન્તર કાર્યાલય

કામા બિલ્ડિંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ : સુખમ,

પ૦ થી ૧૫૦

આ રસમય ઉપયોગી પુસ્તકોની આટલી જ નકલો શીલકે છે જે પૂરી થતાં હાલના સંલોગમાં ફરી છપાશે નહિ તો તે તમારા બજેટમાં મૂકી મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

હિલકતી આંખ	૩-૮-૦	વહેમી	૦-૮-૦
દુર્ગારામ મહેતાજી	૪-૪-૦	તેજહાયા	૧-૪-૦
નવા યુગની સ્ત્રી	૧-૦-૦	આકાશનાં ફૂલ	૦-૧૨-૦
મંદિરને પગથિયે	૦-૮-૦	ઉપામાં શિલેશાં	૧-૪-૦
અમર મહાજનો ૧-૩ (પાકાં)	૨-૦-૦	ભાવનામુદિ	૦-૧૨-૦
વનવનની વેશી	૧-૦-૦	ત્રિવેચન	૧-૮-૦

૧૯૪૪નાં નવાં પ્રકાશનોનવી આવૃત્તિઓ

આંશા (નવલકથા)	૧-૪-૦	બાલરંજના	૦-૮-૦
ઉપનિષદોની વાતો	૦-૧૦-૦	પુરાણનાં પાત્રો ૧-૬ (કાવ્યાં)	૧-૧૦-૦
આત્મને ઓવારે	૧-૮-૦	દ્વારમ ૧-૧૨	૩-૧૨-૦
રાતરાણી	૧-૦-૦		

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા—સૂરત

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે.

ભારેભાર ચિત્રોવાળાં, ૭ થી ૫૬૨ વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધુરું છે.

“ પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો મામના ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે તેમ જ પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિના પરિજ્ઞાને નવાં વ્યક્તિતાં શીખેલા પ્રૌઢો માટેના પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે, આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાચી સમજી શકે એવી નાની નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી જે પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ હોય તે પણ લક્ષ્યમાં રેતા જળે અને એમનેમાટેનાં પુસ્તકો પણ વસાવવાનું રહે વ્યક્તતા. ”

પુસ્તકાલય નં. ૮૩૧ની જુલાઈ ૧૯૪૪ ના અંકમાંની આ સૂચના ધ્યાનમાં રાખી અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવી.

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ (૭ થી આઠ વર્ષનાં બાળકો માટે) ૩ પુસ્તકો : ૬૦ ચિત્રો : ૬૬ પાનાનું વાચન રૂ. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાલા / આઠથી બાર વર્ષના બાળકો માટે) ૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો ૧૫૦૦ પાનાનું સુંદર વાચન : જે મનોહર બોક્સમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાળા (દસથી ૧૬ વર્ષનાં બાળકો માટે) ૮૪ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો ૩૭૦૦ પાનાનું રસિક વાચન : આ સુંદર બોક્સમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

શિષ્ટ અને સંસ્કારી સાહિત્ય

વાર્તાસાહિત્ય

છેલ્લો ફાલ (ધનસુખલાલ મહેતા)	૩-૦
સાસુજી - (દાસ્યરસિક વાર્તા),,,	૧-૮
કુમકુમ (કિશનસિદ્ધ આવાલા)	૨-૮
ધરતીની પુત્રી. ,,	૨-૦
દ્વિદલ (ચોટદાર સામાજિક વાર્તાઓ)	૨-૮
પરાજિત પ્રેમ (દિલચસ્પ વાર્તાઓ)	૩-૦
લોજ અને કાલિકાસ (નવીઆવૃત્તિ)	છપાય
ધૂધવતાં પૂર (ચુનીલાલ મડિયા)	છે.

નાટકસાહિત્ય

ચરી જાઉં સુરત (ધનસુખલાલ મહેતા)	૧-૪
શરતના ઘાસ (યશવંત પંડ્યા)	૧-૮
વરધાડો (ધનુલાલ યારીક)	૧-૪
લક્ષ્મી બેડી (દાસ્ય અને કટાક્ષપૂર્ણ)	૨-૦
રંગલીલા (વિવિધ દાસ્યકૃતિઓનું મિશ્રણ)	૦-૧૪
હુબ્લેટ (અનુ. હંસા મહેતા)	૨-૦
વેનીસનો વેપારી ,,	૨-૦
સોવિયેટ તપસુવાની (ચુનની રંગતમયુ)	૧-૦

કાવ્યસાહિત્ય

કલ્યાણિકા (શ્રી. ખમરદાર)	૨-૦	ચંદ્રશંકરનાં કાવ્યો	૨-૮
રાષ્ટ્રિકા	૨-૮	આરોમગાહ (ગવઃઓ)	૧-૦
પ્રેમધનુષ્ય (શ્રી. મેલક)	૧-૮	દૂધમંગા (રાસસંગ્રહ)	છપાય છે

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ બુકસેલર્સ પ્રિન્સેસ મુંબઈ-૨
પબ્લીશર્સ સ્ટ્રીટ

છપાઇ રહ્યો છે! સત્વર પ્રગટ થશે.

વધો થયાં જે કાવ્યગ્રંથ અપ્રાપ્ય હતા તે

પ્રેમધર્મના મહાન પ્રવર્તક

રાજકવિ કલાપી કૃત

કલાપીનો કેકારવ

(માર્ગદર્શક સરળ ટીકા અને ચળવળોપ સહિત)

મંગાવવા માટે લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો.બો. નં. ૧૦, રાવપુરા : વડોદરા

આમઆમાં ઠરતાં ઠરતાં નજરે પડતાં

ધ્રુવી ને આશ્ચિયતની

નિર્મલ આસ્તીસમાં

એક આમશિક્ષકની કલમે

ચળકહેલ પામેલાં રેખાચિત્રો તે.

ગ્રામચિત્રો

આલેખક : શ્રી. ઇન્દ્રવર પેલીકર

મૂલ્ય રૂ. અઢી

તમે જે ગામડે વસતા હસો તો આ

રેખાચિત્રો વાંચતાં જ બોલી જાહો:

“અરે ! આ તો આપણા ગામનો.....”

આને જ મંગાવવા લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

રાવપુરા—વડોદરા

આ પુસ્તકો તમામ લાયબ્રેરીઓમાં દોવાં જ લેજો

મિલન,	નારાયણબાણુ કૃત	૩-૦-૦
નારસિંહ	"	૩-૦-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦
શરદ્વાણી	શરદ્બાણુ કૃત	૨-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦
ચેષમશ	"	૩-૮-૦
જ્ઞાનદા	"	૨-૮-૦
માધવી	શ્રીનંદનાથ ટાગોર	૧-૮-૦
બાબી	"	૩-૮-૦
ભાષાભેદન	"	૩-૮-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વિલ	"	૨-૮-૦
	જાકિમબાણુ કૃત	
કુર્ગેશનંદિની	"	૩-૦-૦
પતિર્પત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦
મોક્ષદા	"	૩-૦-૦
શક્તિવધૈઃ આસનો	"	૩-૦-૦

(પ્રથમ વિત્રો સહિત)

જ્યોતિષનાં નવાં પુસ્તકો

હાથની ભાષા	૫-૦-૦
શરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦
આપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યોદય	૫-૦-૦
ઉર્ધ્વલિપિ પરિચય	૦-૮-૦
હિન્દુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
ટાફીઝ ગાઇડ	૩-૦-૦
ભાતારી- બંગાળેષ નવલિકા	૨-૮-૦
મજુબયમ	૨-૮-૦
કલમ આણુક	જેકાર ૧-૮-૦
પ્રેમકન્યા	" ૨-૮-૦
સનમની શોધમાં	" ૩-૦-૦
અલ્લહના ખાં	" ૨-૮-૦
હું શબ દોઉં તો	" ૨-૮-૦
રમતાશમ	" ૨-૮-૦
હાસ્ય મંડીત	" ૩-૦-૦
બલ્લત પ્રવાસ (જૂલેવન)	" ૩-૦-૦

શ્રી હરિદર પુસ્તકાલય, દૂર ૧

૨૪ વર્ષથી મહત્ત યત્ન' શુભરાત્રી લાપાનું
પ્રથમ અધ્યયન અને સૌથી વધુ ફેલાવેલ
પામેટું બાલપ્રભનું માનીતું માસિક

બાલજીવન

તાંત્રી : રમણુલાલ ના. શાહ
'લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. ૪)
વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો મારે
માત્ર રૂ. ૩)

આટલી સખત મોંઘવારી અને વ્યાપા
વિકટ સંલેગો છતાં લાયબ્રેરીઓને લગ-
ભગ બૂનાજ લવાજમે માસિક વ્યાપવામાં
આવે છે, 'બાલજીવન'ની મુદ્દકાળ દર
મ્યાનની લોકપ્રિયતા ઉઠતી વધી છે અને
ઐની રૂબરૂ પ્રતો છપાય છે વ્યાધી એની
ઉપવૈગિતાનો ખીલે ચો પુરાવો લેઈએ ?

બાલજીવનનું બાલસાહિત્ય
બાલજીવન કમિક વાર્તામાળા...
૭ ચોપડીનો ગ્રન્થ.....માત્ર રૂ. ૩-૩-૦
બાલજીવન કિસી સહિત્યમાળા...
૬ ચોપડીનો ગ્રન્થ.....માત્ર રૂ. ૩-૦-૦
બાલજીવન ઇસપનીતિ કથામાળા...
૮ ચોપડીનો ગ્રન્થ.....માત્ર રૂ. ૫-૦-૦
બાલજીવન કાર્યાલય . વડોદરા

છપાય છે ! સત્યર પ્રસિદ્ધ થશે !

માનસશાસ્ત્રના જટિલ પ્રશ્નોના ઉકેલ
લાવતું અને બાળકોના શિક્ષણ
માટેના સાચા બોધિયારૂપ પુસ્તક

અમારી ઈન્દુનું શિક્ષણ

લે. : ના. ગ. પંટવર્ધન

મંગાવવા માટે બાળક લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. અંડળ, લિ

પો. બો. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

ગુજરાતના ગામડે ગામડે
વંચાવવા જેવું પુસ્તક

ભીંતપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ

એના લેખક છે:

ગ્રામસેવાના લેખધારી અને

“માનું ગામડું”ના લેખક

શ્રી બબલભાઈ મહેતા

૨૦૦ ઉપરાંત પૃષ્ઠ છતાં મૂલ્ય માત્ર

રૂ. દોઢ

મંગાવવા માટે લખો—

પુસ્તકાલય સ. ડી. મં. લિ.

પો. બો. ૧૦, વડોદરા

દરેક ગૃહ તેમજ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય

— નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો —

અધિકાર : (૨૫ નાણાં લઘુઆર્થ) ૩-૮-૦

સુરમા : (" ") ૩-૦-૦

વંચિતા : (શ્રી. અનુરૂપાદેવી) ૩-૮-૦

ધરિત્રી : (શ્રી. પ્રેમશંકર હ. ભટ્ટ) ૩-૦-૦

દેશવટો : ભાગ ૧-૨ (' કારકીર્તી ') ૫-૮-૦

વિશાલખા : (ખીરભાઈ ભટ્ટ) ૨-૦-૦

વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે : (રવિયશ્વર મહેતા, ધનવંત ઝોખા) ૨-૮-૦

સમાજવાદ : સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ કેસાઈ) ૨-૦-૦

Gandhi Is India (V. V. M.) ૧-૧૧-૦

પ્રકાશક

શ્રી. શાન્તિલાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૧, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : અંબાઈ-૨

પુસ્તક ૧૯ મું

નવેમ્બર-૧૯૪૪

અંક ૧૧ મા

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

★ 'હિંદના કોમી પ્રશ્નોનાં કારણો તથા તેનું નિવારણ' ઉપર જે શ્રેષ્ઠ નિબંધ લખાઈ આવે તેને તથા તે પછીના શ્રેષ્ઠ નિબંધ' માટે પંજાબ નેશનલ લિબ્રેરી ફાઉન્ડેશને રૂ. ૧૦૦૦) તથા રૂ. ૫૦૦) નાં ઇનામો જાહેર કર્યાં છે.

આ નિબંધો ૧૫,૦૦૦ શબ્દોથી વધારે લાંબા ન હોવા જોઈએ અને ૧૯૪૪ ના ડિસેમ્બરની ૩૧ મી તારીખ પહેલાં, ફાઉન્ડેશનના પ્રમુખને (૧૭ મેકલેમન રોડ, લાહોર) મળી જવા જોઈએ.

★ પંજાબ યુનિવર્સિટીના લેકચરર ડૉ. સૈયદ અબ્દુલ્લાને ' ફારસી સાહિત્યમાં હિંદુઓનો ફાળો ' નામક તેમના પુસ્તકને ૧૯૪૩ ની સર્વોત્તમ કૃતિ ગણીને, પંજાબ ફાઉન્ડેશની ખાતાની સલાહકાર સમિતિએ રૂ. ૧૦૦૦) ઇનામ તરીકે આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

★ સામાન્યતઃ લોકો રોસિનના નામને સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક સાથે સંકળાયેલું ગણે નહિ, તેથી તેમને જાણીને આશ્ચર્ય થશે કે ગમે વર્ષે એક નવલકથા માટે લગભગ ૬૦,૦૦૦ રૂપિયાનું રોસિન પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે.

પેલિશ ફેશનકતોના મોરકોના સંપના પ્રમુખ વાંડા વાસિસેન્દ્રકાને તેના પુસ્તક 'ધી રેઇન્ઓ' માટે આ ઇનામ આપવામાં આવ્યું છે. પહેલી આવૃત્તિની ૪૦,૦૦૦ નકલો માત્ર બે જ દિવસમાં વેચાઈ ગઈ હતી !! પુસ્તક પરથી ચલચિત્ર ઉતારવામાં આવ્યું છે.

જર્મનીએ રશિયન ગામડામાં પ્રવેશ કર્યો ને માત્ર લશ્કરે તેમને ત્યાંથી હાંકી કાઢ્યા ત્યાં સુધી ગામમાં શું બન્યું તેની લકીકત આ નવલકથામાં આપવામાં આવી છે.

★ જગતને સાપેક્ષવાદના સિદ્ધાંતની સમજ આપનાર પ્રો. આઈન્સ્ટીનનું 'બીવેક્ટર મેડાન પુસ્તક ' ધી બી-વેક્ટર ફીલ્ડ ' (The Bi-vector Field) પ્રગટ થયું છે. અમેરિકન વૈજ્ઞાનિકોના કહેવા મુજબ આ પુસ્તક વિશ્વના ગંભીર કોયડા પર વધારે પ્રકાશ પાડશે.

આઈન્સ્ટીનનું અગ્રેષ્ઠ છટાદાર થયું છે પરંતુ તેમાં જર્મન શબ્દતાજ રહ્યો છે. આઈન્સ્ટીન પૈસાદાર ન હોવા છતાં કોઈ પણ જાતના ધંધાદારી કાર્યમાં જોડાવાની તેણે ના પાડી છે. રશિયા પર વાર્તાલાપ કરવા માટે એક મિનિટના ૨૫૦ પૌંડ આપવાની તેની સમજ માગણી મૂકવામાં આવી હતી જેનો પણ તેણે અસ્વીકાર કર્યો છે,

★યુનાઇટેડ રેટસમાં પહેલું અરેબિક વર્તમાનપત્ર ઇ. સ. ૧૮૯૮ માં નાઇમ એ. મોકરાએ કાઢ્યું હતું.

★૧૯૪૨-૪૪ ના વર્ષો સંબંધી લખાવેલ અને માત્ર ૨૦૦૦ નકલની મર્યાદિત ફેલાવાવાળું એ ગ્રીનીની કિંમતનું મિ. એચ. જી. વેલ્સનું તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તક, કદાચ તેનું છેલ્લું પુસ્તક હશે, તેમ એના મિત્રોને ભય લાગ્યો છે; કેમકે છેલ્લા ટેટલાક અઠવાડિયાથી વેલ્સની તબિયત ખરાબર રહેતી નથી.

પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યા પહેલાં, પુસ્તકમાં જેના જેના વિષે પોતે લીકા કરી હતી તેને વેલ્સે 'ગેષીગ્રહ' મોકલ્યાં હતાં. આમાં પાર્લમેન્ટના કેમનવેલ્થ પક્ષના અગ્રેવાન સર રિચર્ડ ઍક્લેન્ડનો સમાવેશ થતો હતો. પુસ્તક પ્રગટ થયા પછી સર રિચર્ડ તે ખરીદી શકે તેમ ન હોવાથી એક મિત્રની માગી લાવેલ નકલ તે વાંચવા લઇ આવ્યા. સર રિચર્ડને જણાવ્યું કે જે લખાણ માટે પોતે વાંધા લીધા હતા તે લખાણ તેમાં છપાયું નહોતું. સર રિચર્ડે જણાવ્યું કે તે લખાણનો નિર્દેશ પણ થઇ શકે તેમ નથી.

એક મિત્ર સાથે આ સંબંધી વાત નીકળતાં તેણે જણાવ્યું કે, 'વેલ્સ ખરેખર વિચિત્ર બાકિ હોવો જોઇએ. જગતની સમજૂત માટે તે પુસ્તક લખે છે. પછી ઍક્લેન્ડ જેવા સમાજવાદી આદર્શવાદી તેની સામે બદનક્ષીનો દાવો ન કરી શકે તે માટે ખાતરી કરવા સોશીસીટીની મદદ લે છે. તેની પાસે વિગતોનો બંડાર છે, પરંતુ જેમ રંગનો જથ્થો રાખનાર તેનો માલિક ચિત્રકાર બની જતો નથી, તેમ વેલ્સને રાજકીય બાબતોમાં પ્રમાણશૂન્ય ગણી શકાય નહિ.

જગતની પુનર્રચના સંબંધી લિખેનના તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ પુસ્તક 'યુનાઇટેડ રેટસની યુદ્ધનેમો 'એ જગતનું' ખૂબ ધ્યાન ખેંચ્યું છે.

આ પુસ્તકે અત્યાર સુધી ચાલતી આવેલી ટેટલીક માન્યતાઓને ફગોળાને ફેંકી દીધી છે, પરંતુ તેમાં રહેલી વિશિષ્ટ પ્રકારની નૂતનતા સંબંધી બે મત નથી.

આ પ્રસિદ્ધ લેખકનાં આંતરરાષ્ટ્રીય લખાણોએ વર્ષો થયાં જગતનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. તે જગતને ચાર કક્ષા (orbit) માં વહેંચી નાખે છે: (૧) આટલાંટિક કક્ષા (૨) રશિયન કક્ષા (૩) ચાઇનીઝ કક્ષા (૪) હિંદુ-મુસ્લીમ કક્ષા.

આ કક્ષાની અગ્રેવાન પ્રગલ્ભ પેલાની કક્ષામાં સુલેહ કરશે તથા શાંતિ જળવશે. હિંદુ-મુસ્લીમ કક્ષાની મર્યાદા હજુ નક્કી કરવામાં આવી નથી.

★'એલિસ ઇન વર્ડ્સ' નામક પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિની ભાગ્યે જ વીસ નકલો અત્યારે અસ્તિત્વ ધરાવતી હશે. તે પુસ્તક ૧૮૬૫ માં છાપવામાં આવ્યું હતું પરંતુ તેનું જનતાને વેચાણ કરવામાં આવ્યું નહોતું; કેમકે લુઇ કેરોલને તે પુસ્તકનાં ચિત્રોમાં દોષ દેખાયા હતા. પહેલી આવૃત્તિની એક નકલની કિંમત ૫૦૦ પૌંડથી વધારે હાજર હતી.

★વિકટર હ્યુગોનું નવું પુસ્તક પ્રગટ થયું તે દિવસે સાંજે પોતાના પુસ્તકનું ફેવું વેચાણ થાય છે તે જણવાની જિજ્ઞાસા તે અટકાવી શક્યો નહિ, તેથી તેણે 'રોસ્ટકાડ' ઉપર પ્રશ્નર્થ ચિન્હ (?) મૂકીને પ્રકાશકને મોકલ્યું.

પ્રકાશક પણ ગાંજ્યો ગય તેવો નહોતો, તેણે જવાબમાં આશ્ચર્યચિન્હ (!) મૂક્યું.

—દોટાલાલ આનસિંગ કામદાર

મહાન ગણ્યતા વાચકોની

વિવિધ ખાસિયતો

(૧) શૈલી જળરદસ્ત વાંચનારે હતો. લોકોના એ કિતાબોના કીડો કહેવાતો કાંઈ વખત તો રોજના સોળસોળ કલાક વાચતો. ઊભા ઊભા વાંચવાની એને ટેવ હતી.

(૨) દાન્ટે એક વખત રસ્તામાં ગેસી વાગતો હતો. ત્રણ કલાક વીતી ગયા તેની એને ખબર ન રહી. રસ્તામાં ઉત્સવનો મેળો હોનાથી ધમાન મચી રહી હતી તેનું એને કશું ખાન જ ન થયું. કાંઈએ પાછળથી કહ્યું કે 'અહીં તો મોટો મેળો ભગ્યો હતો' ત્યારે દાન્ટેને એ વાત ખોમી નાગી હતી.

(૩) ડી' કવીન્સી ચોપડીઓ વાચવા વાનતો તે કદિ પાછી વાળતો નહિ તેમ તેની કાગળ પણ રાખતો નહિ ગમે તેવું કિંમતી પુસ્તક હોય પણ તેને કંઈ ઉતારો લેના જેવું જીજ્ઞાસુ તો ઉતારી ન લેતા પાત્ર જ કાપી લેતો.

(૪) વીલ્કીના 'વન વટર' (અખડ દુનિયા) પુસ્તકને એક વર્ષ સુધી તો સરકારે મુબદના ખાસમાં સુરક્ષિત દમાવી રાખ્યું. એ વાચના લોકો ઘણા આતુર હતા. એટલે સુધી કે જોડીઆ પ્રાતના એક રાજદારી નેતાએ જ્યાં સુધી એ પુસ્તક દિંદમાં વાચવા માટે છૂટું કરવામાં ન આવે ને પોતે તે વાંચી ન લે લા સુધી પોતાની જોનયાના મુનતવી રાખી હતી. જ્યારે એણે પુસ્તક મેળવ્યું અને નાચ્યું ત્યારે આનંદિત બની જોનમાં જવા તૈયાર થયો.

(૫) એથી ઉપર, આપણે ત્યાં કેટલાક એવા પુસ્તકો પ્રગટ થાય છે, જે વાંચના પછી વિવેચકોને થઈ આવે છે કે આના પુસ્તકો વાચવાની સમ્મ કરતા જોનયાનાની સમ્મ સારી.

(૬) કેટલાય ભોં પડેના અથેથ સાપ્તાહિક 'મીટ-બીટસ' મા ક્ષયથી પીડાતા સ્ત્રીપાત્રની ચાલુ વાર્તા આવતી. તે એક ડૉક્ટર લખતો ક્ષયરોગ ધરાવતો એક સ્ત્રી પણ તે વાચતી. વાર્તાના અંતમાં પાત્ર મરી જશે એવા રોજના અને વાર્તાના લખણે તેમકે દેખાડવા માડ્યા. આથી આ દર્દીના-ડૉક્ટરને ચિંતા પેડી ને એણે પેની ચાલુ વાર્તાના અખક-ડૉક્ટરની મુનાકાત લઈ પોતાના દર્દીને ખાતર અને માનવહિત માટે વાર્તાનું દર્દી પાત્ર છવી જાય એવો અંત આણવા પિનિતિ કરી લેખક ડૉક્ટર પણ માનવતાથી ભર્યો હતો એણે વાર્તાના પાત્રને છવાડ્યું અને એ દાગ સાચા દર્દીને પણ *

વાંચનારને—

સવિનય વિનંતિ કે--

(૧) ચોપડી વાંચવા સારું જ છે; પણ તમારી પેઠે બીજાઓ પણ તે વાંચી શકે તે માટે તમારે તેની સંભાળ લેવી ને તે વાંચવાના નિયમ પાળવા એ જરૂરી છે.

(૨) ચોપડી લઈ જવાની નામકામ તારીખની નોંધ કરાવીને જ ચોપડી લઈ જશો.

(૩) તેને જરા પણ અગાડશો નહિ.

(૪) બીજાને વાંચવા ન આપશો. કેમકે તેથી એ ગુમાઈ જશે.

(૫) જલદીથી વાંચીને તરત જાતે જ પાછી પહેંચાડશો ને નોંધાવશો જાતે ન પહેંચાડો ને અમારે મંગાવવી પડે તો તે પછી ચોપડી વાંચવા માંગવાનો હક રહ સમજશો. પણ એથી આપણા વાચન-પ્રચારમાં ઉણપ આવેલી માનશો નહિ.

(૬) ચોપડી વખતસર પાછી પહેંચાડવાની જવાબદારી કે તેના નિયમો ન પળાય તો કૃપા કરી ચોપડી માગતાં શરમાલો.

આ કાપની કાડી લઈ તમારા પુસ્તકાલયમાં ટાંગો.

—મૂલરાજ અંબરિયા

નાઝીઓએ બાળેલાં પુસ્તકો હજુ જીવંત છે.

અગિયાર વર્ષ પહેલાં ૧૯૩૩ ના મેની ૧૪ મી તારીખે નાઝીઓએ મનુષ્યમતિ વિરુદ્ધનો એક મહાન અપરાધ-પુસ્તકો બાળી નાખવાનો-કર્થો. નાઝીઓના મનથી આ મહાન દિવસ હતો. હિટલરનો જયનાદ પોકારતા વિદ્યાર્થીઓ વિશ્વવિદ્યાલય ધરાવતાં ત્રીસ જર્મન શહેરોમાંથી લગભગ બધામાં ફરી વળ્યા હતા. શહેરના ચોકમાં હોળી પ્રગટી હતી. નાઝી બેન્ડો મધુર સરોદ બજાવી રહ્યા હતા. હાથમાં મસાલ લાઇને સરઘસો ચોકમાં આવતાં અને પાછળ હળવે પુસ્તકો આવતાં હતાં. અને પછી રોમન લોકોના સરકસની ફૂરતાની અવધિ આવતી હતી.

આ રીતે નાઝી લોકોએ જર્મનીમાં જર્મનીપણના આગમનની જાહેરાત કરી. આ રીતે તેઓએ રીશના પુનઃ સંસ્થાપિત કરવાની તથા જર્મનીના યુવકની યુદ્ધકેળવણીની શરૂઆત કરી. સરકારનો કબજો મેળવીને તથા જર્મનીનું રાજકીય સ્વાતંત્ર્ય ફરી લાઇને નાઝીઓએ જીવિને શુભામ જનાવી પોતાની સરકારી ગેરંટી મેળવી.

જે મનુષ્યોએ ખાંડાના ખેલ ખેલ્યા હોય તથા સ્વાતંત્ર્ય માટે બલિદાન દીધાં હોય, જે લોકો સ્વતંત્રતાનો ઉપભોગ કરતા હોય અને જે લોકોએ સ્વતંત્રતા વેચી મારી હોય અથવા તો તે શુભાવી હોય અને તેને અંગે તેમને સહન કરવું પડતું હોય, તથા બીજાઓનું સ્વાતંત્ર્ય ફરી લેવા જે બીજાઓને દુઃખ આપે છે તથા મારી નાખે છે-આ બધા વિષે મનુષ્યને પુસ્તકમાંથી માહિતી મળે છે.' જ્યાં સુધી પુસ્તકો આપાં મુક્ત હોય ત્યાં સુધી નાઝીવાદ જીવી શકે નહિ, કેમકે તો તો સમય જતાં મનુષ્યો પણ સ્વતંત્ર થાય. જે પુસ્તકોમાં યુદ્ધની મહત્તા કરતાં શાંતિના સુખને પસંદગી આપવામાં આવી હોય, જે પુસ્તકોમાં રાજ્યની મહત્તા કરતાં મનુષ્યની મહત્તાને વધારે ગણવામાં આવી હોય, જે પુસ્તકોમાં શુભામગીરી કરતાં મૃત્યુને પસંદ કરનારા મનુષ્યોની વાતોનું વર્ણન હોય તે પુસ્તકોનો નાશ થાય તે જ નાઝી કાર્યક્રમ માટે આવશ્યક વસ્તુ હતી.

પુસ્તકો બાળી નાખવાની અગત્ય બાજીના જગતને સમજાઇ નહિ હોય, પરંતુ વ્યવસ્થિત શુભામીના તજજ્ઞ એવા નાઝીઓને તે બરાબર સમજાઇ હતી. બર્લિનમાં હોળી સળગાવવા માટે મોટા અધિકારીઓ તૈયાર રાખવામાં આવ્યા હતા. આસપાસ એકઠા થયેલા ઉત્સાહિત ટોળાને પોલિસ લાઇનમાં રાખતી હતી.

નાઝી ગણવેશ પહેરીને પાંચ હજાર જર્મન વિદ્યાર્થીઓ સરઘસમાં ફરતા હતા. તેઓ હોળીની આસપાસ અર્ધચંદ્રાકારમાં ભેભા રહ્યા અને નાઝી વિદ્યાર્થીઓના એક પ્રતિનિધિએ 'સ્વાતંત્ર્ય સંબંધી ખોટા વિચારો' ની ઝાટકણી કાઢી નાઝી પત્રોના રિપોર્ટ પ્રમાણે એક પછી એક વિદ્યાર્થીઓ આવીને "નામે ચાહુદી અને શાંતિપ્રચારક" પુસ્તકોને અગ્નિમાં હોળી દીધાં. અને આ રીતે આખો ખટારો બરેલાં પુસ્તકોને અગ્નિદેવે ભરખી લીધાં. ગણવેશ ધારણ કરેલ એક વિદ્યાર્થીએ આગળ આવીને કેટલાંક પુસ્તકો અગ્નિમાં જલાવી દેતાં કહ્યું કે "વિશ્વયુદ્ધના જર્મન સૈનિકો પ્રત્યેના દ્રોહ માટે તું "ગોરિકમેયેલા ગિર્માર્ક" નાં પુસ્તકોની

અગ્નિદેવને આહુતિ આપું છું. બીજા નાઝી વિદ્યાર્થીએ અગ્નિદેવને સંબોધીને કહ્યું : ' આત્મિક જીવનનાં હદ ઉપરાંત વખાણ કરવાના વિરોધ તરીકે હું સીગમન્ડ ફ્રોઇડનાં પુસ્તકો જલાવી દઉં છું. '

નાઝીઓ માટે આ મહાન દિવસ હતો. અને તેથી તેઓ બરાબર જાત હતા. બર્લિનના નાઝી વર્તમાનપત્ર ' ડરએન્થ્રે ' લખ્યું કે ' આ ક્રિયા ઐતિહાસિક બનાવ હતો-તે દિવસ અતિ મહત્વનો ઐતિહાસિક દિવસ હતો. '

તે રાત્રે વિશ્વવિદ્યાલયવાળાં શહેરોમા વિચારસ્વાતંત્ર્ય તથા માનવતા સામે સંપૂર્ણ યુદ્ધ જાહેર કરવામાં આવ્યું. આ બન્ને ગુણોને નાઝીઓ ' બીનગર્મન ' તથા ' આત્મનાશક ' ગણે છે.

ડૉ. જોસેફ ગોબેલ્સે બર્લિનનાં પુસ્તકો બાળનારાઓ સમક્ષ મહત્વનું નિવેદન કર્યું : " આ શનમાંથી નવી ભાવનાના શીનીક્ષ પક્ષીનો વિજયી ઉદ્ભવ થશે. " અને આ નવી ભાવના શું છે ? વિચારનું સ્થાન અવગ્રહાને આપવાનું તથા ' સુદ્ધિ ' શબ્દની જ બદલાવ કરાવાનો.

બીજા દેશોમાં વિરોધ સભાઓ ભરવામાં આવી હતી. પુસ્તકો બાળનારાઓ પ્રત્યે તિરસ્કાર દર્શાવનારાં નિવેદનો પર લેખકોએ સહીઓ કરી. સ્વતંત્ર દેશોના સ્વતંત્ર માણસોએ પોતાની નાપસંદગી વ્યક્ત કરી. પરંતુ જર્મનીમાં એક નાઝી પંચાંગમાં આ પંક્તિ છપાઇ હતી : " જર્મન ખાસિયતવાળો માણસ સુદ્ધિપ્રધાન હોવાનું ધિક્કારે છે "

જર્મન કવિ ગોટ્ટોલ્ડ એક્રેધમ લેસિંગે ૨૦૦ વર્ષ પહેલાં પોતાના નાટક ' નાથન થી વાર્છક ' માં તેના બીજા લેખોમા સહિષ્ણુતાના આદર્શની ધોષણા કરી હતી તે જર્મન કવિનું હાથપણ હવે બીનગર્મન વેખાવા માંડ્યું છે. નાઝીઓ આવા વિચારોને સહન કરી શક્યા નહિ. હેન્રિક હીમનાં કાવ્યો બીન-જર્મન ગણાવા લાગ્યાં. સ્થાઇનોઝાના તત્ત્વજ્ઞાનની પણ કુદરતી રીતે જ તે સ્થિતિ થઇ. ટ્રેન્ચ વોલ્ટરનું પણ તેવું જ થયું. બીજાઓની સાથે તેમનાં પુસ્તકોની પણ હોળી ! જે લેખકોએ પોતાનાં મન આર્થિક, સામાજિક અથવા સાંસ્કૃતિક પ્રગતિશીલ વિચાર પ્રતિ ઢાળ્યાં હતાં-અથવા તે એક યા બીજી રીતે નાઝી આદર્શોની વિરુદ્ધ હતા તેમનાં પુસ્તકોને બીન-જર્મન ગણી જપ્ત કરવામાં આવ્યાં.

આલ્બ્રેટ આઇન્સ્ટીન ? તેને બાળી મૂકો; તેને નહિ તો તેનાં પુસ્તકોને બાળી નાખો. ટોમસ મેન ? ટોમસ મેસેરિક ? કાર્લ માર્ક્સ ? બધાનાં પુસ્તકો માટે હોળી તૈયાર છે ! જર્મન પ્રજાસત્તાકના એક વખતના મહેસુલ મંત્રી ફ્રાંક હિલ્કોર્ડો મરુ આ પુસ્તક છે. તેને બાળી નાખો. હેન્રી બેસર્સ, ફ્રીડરીશ નિલ્દેફમ ફૂસ્ટર, એકસ એગ્નર, ફર્ડિનાન્ડ લાસાલેનાં પુસ્તકોનું પણ તેમ જ કરો. શાંતિવાદનાં લખાણો માટે નોબેલ પારિતોષિક મેળવનાર કાર્લ લોન ઓસ્ટિ-ટઝકીનાં પુસ્તકોનું શું ? કોલે મ એસ્ક તથા આનોલ્ડ ઝરીગનાં પુસ્તકોનું શું ?

અને જે લોકો હમેશાં સ્વાતંત્ર્ય અને સુકિતાની વાતો કરે છે તથા લેખો લખે છે

તેમનાં પુસ્તકોનું શું ? અલગત, શેરવૂડ એન્ડર્સન, સ્ટીવન વિન્સેન્ટ એન્ટે, પર્સ બક, જર્હોન ડોસ પેસોસ, થિયોડર ડ્રોઝિયર, એડવા ફર્જેર, અનેસ્ટ હોર્મોગ્વે, સિંકલેર લુઈ, કાર્લ-સેન્ડબર્ગ તથા અષ્ટન સિંકલેરનાં પુસ્તકો પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો. એચ. ૭. વેલ્સ તથા હક્લેનાં પુસ્તકો પણ તેનાં સાથી બન્યાં હતાં.

ત્યારે નાઝીઓ માટે વાંચવાનું બાકી શું રહ્યું ? ન બાબેલાં પુસ્તકો ક્યાં હતાં ? બાકી નાઝી સાહિત્યનાં તથા તે પક્ષને અનુસરતાં હોય તેવાં વિદ્યુત અર્થવાળાં કેટલાંક શિષ્ટ પુસ્તકો બાકી હતાં. ‘ બીનજર્મન ભાવનાની વિરુદ્ધની જે કાર્યવાહી કમિટી ’ એ જર્મન પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકો બાળી નાખ્યાં તેણે જ યુદ્ધની તથા વિજયની યશમાયાનાં પુસ્તકોની ભલામણ કરી. આધુનિક જર્મન-અથવા નાઝી લેખકોનાં જે પુસ્તકોની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવી હતી તેમાં હિટલરની ‘ મીન કાન્ફ’ આફ્રેડ રોએબર્ગનું ‘ કહેવાનું તત્ત્વજ્ઞાનનું પુસ્તક, પ્રેક્ષિસર બેન્સેનું ‘ સાયન્સ ઓફ વૉર ’ (યુદ્ધનું વિજ્ઞાન), આલ્ફુર વોન શિરાકનું ‘ વીરરસ ’નું કાવ્ય, અને હેન્સ બેહરરનાં નાટકનો સમાવેશ થતો હતો.

જર્મનીના યુદ્ધલેખક વર્નર હુમેન્ઝર્ગે ઐતિહાસિક નવલકથાઓ લખી છે. તેણે પહેલાં ત્રિઅયુદ્ધ સંબંધી પુસ્તક લખ્યું છે પરંતુ રોમાર્કથી ઉત્તરું, તેને યુદ્ધક્ષેત્રમાં વિજયી કર્યો તથા ઉદ્ધાત આત્માઓ મળી આવ્યા હતા. રોમાર્કની નવલકથાઓમાં મૃત્યુ પામેલા તથા ધાપલ થયેલા મનુષ્યો મળી આવે છે. આવતા યુદ્ધની તૈયારી માટે જે પહે પોતાની રાષ્ટ્રીયતાનો ઉપયોગ થયો હોયો તેને ટેકો આપનાર જર્મન રાષ્ટ્રીય દળના લેખકનાં પુસ્તકો-લેખક નાઝી ન હોયા છતાં-ના વાચનને નાઝીઓએ ટેકો આપ્યો હતો. /

વેગનરના જંગલી શરવીર પુરુષો માત્ર શારીરિક બળને જ માન આપતા હતા; તેઓ મુક્ત રહી શક્યા હતા. ઓપેરોમાં નિહિત કેન્દ્ર કરીને તેને પ્રસંગને અનુરૂપ બનાવતા હતા.

ગેટની સહાનુભૂતિ હિટલર પ્રત્યે નહોતી પરંતુ જ્યારે તેનો ધરાગર અર્થ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેનાં કેટલાંક લખાણો સારા નાઝીઓ માટે સ્વીકાર્ય ગણવામાં આવ્યાં હતાં. તેનાં લખાણો, ચૈકી ક્રાંતિકારી એફ્રા અગિયોન, ગ્રાટઝોવન એલિર્લિંશિયન સંબંધીનું નાટક હતું.

નાઝીઓએ પુસ્તકો પાળ્યા પછીનાં અગિયાર વર્ષોમાં જર્મનીમાં એક નવી ભાવનાનો-પોતાના માર્ગમાં આવતી દરેક વસ્તુનો નાશ કરનારી જંગલી ભાવનાનો-ઉદ્ભવ થયો છે. અને તેથી ઉપલક્ષ્ય દૃષ્ટિએ નાઝીઓએ પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાર્ય કર્યોનું જણાય છે, પરંતુ ઘણે ભાગે દશ અગર પંદર ટકાથી વધારે નહિ તેટલી સંખ્યાનાં જે પુસ્તકો બાળી નાખવામાં આવ્યાં તેમાં શું હતું તેની ખબર હતી. પુસ્તકોના આત્માને અજાણ્યરીથી જમીન નીચે દાટવામાં આવ્યો, પરંતુ એટલું જ બસ હતું. કોઈપણ જવાબો તેને ભરખી શકી નહિ. પુસ્તકો બાળતી વખતે ડૉ. ગોબેલ્સે કહ્યું તે એક રીતે સાચું જ હતું કે “ આ રાખમાંથી નવી ભાવનાના શીનીક્ષ પક્ષીનો વિજયી ઉદ્ભવ થશે. ”

ગુજરાતી સાહિત્યે હિન્દને શું આપ્યું ?

ગુજરાતના એક પ્રખર સાક્ષરે એએક વર્ષ પર અમદાવાદમાં ભાષણ કરતાં પૂછ્યું કે હજી ગુજરાતીઓએ અખિલ હિન્દના સાહિત્યમાં શું ફાળો આપ્યો ? સમગ્ર વ્યાખ્યાન જોઇ જતાં તેમનું એ કથન નિરાશાજનક ન હતું, પણ ભવિષ્યમાં ગુજરાતી સાહિત્યકારો એ દિશામાં સારી જોવી પ્રગતિ કરશે એવી રૂપરૂઝ આશા સેવી રહ્યા હતા. ગુજરાતમાં આજે ઉત્તમ પંક્તિના લેખકો છં એ જોતાં તેમની આશા સકારણુ છે અને તે હું સહર્ષ વધાવી લઉં છું.

પણ મારે તેમની સાથે કેટલેક મતભેદ છે. તે એ કે ગુજરાતે સારા હિન્દુસ્તાનમાં મૂકી શકાય એવી કક્ષાનું કીક કીક સાહિત્ય પ્રકટ કર્યું છે. પણ ગુજરાતી લેખકોની બેનશીની છે કે ગુજરાતે તે હિન્દને જાણીવ્યુ નથી કે ન તો હિન્દુસ્તાન તેને જાણી શક્યું છે. મહાત્મા ગાંધીજીના નવજનનમાં લખાતા યેષો, આત્મકથા, સ્વ. મહાદેવ દેસાઈના લેખો ગુજરાતે હિન્દને નથી આપ્યા ? ગોવર્ધનરામનો સરસ્વતીચંદ્ર અને રમણભાઈનો ભદ્રંભદ્ર સારાય હિન્દમાં લોકપ્રિય થાય એવા ગ્રન્થો નથી ? બાલાશંકર અને કાન્તનાં કાવ્યો, મ. ન. દ્વિવેદીના લેખો સમગ્ર હિન્દના સાહિત્યમાં રથાન લઇ શકે એમ હું માનું છું.

ખીજા લેખકો લઈએ તો નાનાલાલની ઉપા મારી નજરે પ્રથમ ચડે છે. એ પુસ્તિકા તો વિશ્વસાહિત્યમાં પોતાનું સ્થાન સહજે લઈ શકે છે. એના જેટા તમે ખીજાં સાહિત્યોમાંથી કેટલા શોધી કાઢશો ? આપણે તેની મદદ પિછાની નથી અગર પિછાની હોય તો તે પર-પ્રાન્ત કે પરદેશને જાણીવી શક્યા નથી. ગુજરાત પાસે એવું એક અંગ્રેજી માસિક નથી કે જે તેના અગ્રગણ્ય લેખકોને બહાર ઝાળખાવી શકે. નાનાલાલનાં કાવ્યો, મહાકાવ્યો અને નાટકો વિષે હું અહીં કંઈ કહેતો નથી.

ક. મા. મુન્શી ત્યો. તેમની ઐતિહાસિક નવલકથાઓ કોઇ પણ હિન્દી વાચક રસભેર વાંચે એવી નથી ? પૃથ્વીવલ્લભ અને ભગવાન કૌટિલ્યની સૃષ્ટિ માત્ર ગુજરાતમાં જ મર્યાદિત થતી નથી. એમનાં પૌરાણિક નાટકો તો હિન્દભરમાં રસભેર વંચાય એવાં છે. શકુન્તલામાં લખાયેલી તેમની નવલિકાઓ પણ બૂલવા જેવી નથી. “ધરત એન્ડ વેસ્ટ” માસિકમાં અંગ્રેજીમાં તેમની એક નવલકથા થોડી ઘણી પ્રકટ થઇ હતી, પણ તે માસિક બંધ પડતા તે અર્ધજા અટકી ગયાનું મને યાદ છે. શ્રી. મુનશી માટે એટલી આશા રાખી શકાય કે ગુજરાતીઓના શ્રમ વિના પણ તેમની કૃતિઓ તે હિન્દભરમાં જાણીતી કરી શકે એવા એ શક્તિશાળી અને ઉચ્ચમૂલ્ય છે.

એટલી જ દઢતાથી હું માનું છું કે શ્રી. રમણલાલની નવલકથાઓ હિન્દના સાહિત્યમાં આદરસંસ્કારને પાત્ર છે. પાત્ર જન્યન્ત છે કે નહિ, મુરખ છે કે નહિ છં ની કમેટી કર્યો વિના પણ કોઇ પણ બેધડક કહી શકે છે કે તે વાચકોને રસદાયક નીવડશે. તેમની કેકિલા, પૂર્ણિમા, ભારેશો અગ્નિ અને હૃદયવિમૂર્તિ નિ શંક ઉચ્ચ પંક્તિની નવલો છે અને તેમની કેટલીય નવલિકાઓ (પંક્ત-ઝાકળ) પરમાન્તીય કે પરદેશી વાચક સમક્ષ રજૂ કરી શકાય એવી છે. સત્યાગ્રહની ચળવળનો ‘રનેષ’ લેતી ‘દિવ્યચક્ત્ર’ કે દાયકાઓની સમીક્ષા કરતી તેમની નવલો (હાયાનટ વિં) તો પરપ્રાન્તમાં પણ પ્રિય થઇ પડે એમ છે. એક અગ્રગણ્ય

અગ્રેષ્ઠ માસિકમા પ્રાન્તીય ભાષામા પ્રકટ થતા ગ્રન્થોનુ અનુદાન આવે છે દિનગીરીની વાત છે કે ગુજરાતી ગ્રન્થોના તેના અવનોકનકાર “હૃદયવિશ્રુતિ” જેના પુસ્તકને અને કોઇ મહાના વાર્ષિક રિપોર્ટને સગ્ગી જ અગત્ય આવે છે ।

આ સિવાય ધણા ય એવા પુસ્તકો હું Offhand મોટેથી ગણાવી શકું, જે હિન્દુ ભરમા લોકપ્રિય થઇ શકે એવા છે ગાર્ડીનરના નિયમ ॥ બકોનેને હું જ્યો હ દેવના લેખો વાચના બનામણ કહું ગાર્ડીનરે લખેના રેખાચિત્રો બાદ કરો એ લખકોની તુલના કરવા કોઇ નિષ્પક્ષ સમીક્ષકને કહું, તો તે દેવને ઉચ્ચતર સ્થાન આપશે શ્રી દેવના નિયમોમા હજુ હાન્ય સવિશેષ અને રાજાધિક છે સુરતની ગઇ પેઢીના સુન્દર ચિતાર આપતી ‘અમે બધા’ ઉત્તમ હાન્યથી ભરપૂર છે એને તમે કયુ સ્થાન આપશો ? ગેલ્સવર્થીના નાટકના વાચકોને હું “ સાપના ભારા ” અને બહુભાષ ઉમરવ ડિયાના એકામી નાટકો જોઇ જવા કહું ઉમરવાડીઆના નાટકોને વિસારે પાડવામા તો ગુજરાતે લેખકન તેમ જ પોતાની જાતને મહાન અન્યાય કર્યો છે ‘મે તમે મને દનાણુ’ એ લખેની કૃતિઓ હાઇરફૂન પ્રાતજોમા ટેકસ્ટ તરીકે રખાય અને આરા પુસ્તકોની અનગણુના થાય એ કેવુ રસાર્થી અને પ્રિન્ટ વાતાવરણ ।

અને રા વિ પાઠકને કેમ વિસારી શકાવ ? દિરેક્ષની વાતો તો જગતભરના સાહિત્યમા સત્કાર પામે એવી કક્ષાની છે, આમા કોઇને અતિશયોક્તિ વાગે તો હું એટલું જ જણાવું કે ઉત્તમ અગ્રેષ્ઠ સામયિકો વર્ષો થયા વાચના પછી હું આ અભિપ્રાય પ્રકટ કરું છું તેમના સ્વૈરવિહારોને મધુ સ્થાન આપવું તે તો તમે જ નક્કી કરી લો હું તો ટૂંકમા એટલું જ જણાવું કે શ્રી પાઠકે જે કંઈ લખ્યું છે, નિયમ-નનલિકા કે કા પો તે સર્વે ઉચ્ચ કક્ષાનું, રસપ્રદ અને ધ્યેયનક્ષી છે લખતા ખાતર જ કંઈ લખી કાઢવું એવું કંઈએ લખાયું નથી

કાકા કાનેનજી અને કિશોરલાલ મશરવાળાને અત્યાગ સુધી જૂની જવામા વિનય થયા પામ્યો છે કાકાના સાહિત્યવિષયક લખો જેવા લખો બીજી ભાષાઓમા તમે કેટલાક ખતાવી શકશો ? તેમની ‘ આતંગતી દિનાન ’ ‘ સ્મરણનાત્રા ’ અને ‘ હિમાનયનો પ્રવાસ ’ એ તો એક પરપ્રાન્તીની ગુજરાતને અણુગોન બેટો છે ગુજરાત એ ઉપકાર વીસરી શકે એમ નથી (કાકા જેના ઉત્તમ ગુજરાતી સાહિત્યના સર્જકને-જેણુ ગુજરાતને પોતાનું કરી લીધું છે તેને પરપ્રાન્તીય પ્રેરના તે પણ અપગ્રાધ કરવા જેણુ નાગે છે) અને શ્રી મશરવાળાનું ગીતામન્યન કોઈ પણ સામાન્ય વાચકને કેવું ઉપયોગી કે ? તેમનું જીવનશોધન ? એ વિષે તમે શું પ્રદેશો ? એનું તો હિન્દી શુ-અગ્રેષ્ઠ રૂપાન્તર પ્રી રજૂ કરાવું જોઈએ એ મહાન વિચાર તો હિન્દના લખકોમા પોતાનું સ્થાન સદજ લઇ ને છે

એ સિવાય ગુજરાત પાસે ધણુ છે જે હિન્દુતાના સાહિત્યજગતમા આદર પામી શકે એવું છે અને વખત આ રતે પોતાનું સ્થાન અવરન લેશે ધૂમકેતુની નવનિમ્બઓ, ‘ગુજરાતી’ ની કેટલીક નવતો, મેઘાણીનું તુલસીકારો અને સૌરાષ્ટ્રની રસધારા, મોગક તારા વડેલા બાણી, આચાર્યનું દર્શિનાન, કાકોબાઇની ડપજીવિની સુનાગાસ ઓકરની કેટલીક વાતો અને ગુજરાતી પત્રની ભારતકથા ભા ૧-૨૦ એમા ગણાવી શકાય અગ્રેષ્ઠમા સારી જેવી કિમતે પ્રકટ થતી હિન્દી બાનવાર્તાઓના પુસ્તકો જેજ ત્યારે મને આ પુસ્તકોના સેટનું સ્મરણ થાય છે “ ઇના કદિ હોત હું દેવ બાન ” એવા કા પો બીજી ભાષામા છે ? છે

તો કેટલાં છે ? શ્રી. અંદ્રવદન મહેતાની ' મારામારી ' અને ' નાગાખાવા ' એ નિઃશંક ઉત્તમ કૃતિઓ છે.

આજનાં હિન્દને અર્પી શકાય એવાં ગુજરાતી પુસ્તકોની મેં અહીં કંઈ યાદી કરી નથી; એટલે કેટલાંય પુસ્તકો, અને અંકારોને વિસારે મુકાઈ ગયા હશે. મારો મુદ્દો હિન્દુસ્તામાં માન પામી શકે એવું સાહિત્ય ગુર્જર વાક્યમ આપે છે એ બતાવવાનો માત્ર જ છે. એટલે આ લખાણને એવી યાદી તરીકે ન લેતાં લઘુતાભાવ તથા આપણાં સાહિત્યકારોને આદર આપતાં યથાએ એટલું જ બતાવવાનો છે. સાથે એટલું પણ જણાવી લઈ કે ઉપયુક્ત લેખકોની મિથ્યા પ્રશંસા કરવાનો પણ મારો હેતુ નથી. એ બધામાંના માત્ર એકને જ હું સહેજ મિત્રભાવે ઓળખું છું. વળી ગુજરાતીમાં જ સારાં પુસ્તકો છે અને બીજી પ્રાન્તીય ભાષામાં ઉત્તમ કૃતિઓ નથી એવું પણ કોઈ ન માની લે. મરાઠી, તામીલ વિ. બીજાં સાહિત્ય વિષે આપણું અગાધ અજ્ઞાન છે. મરાઠીમાંના સુદામાયા પોંઆની એકાદ એ ફાકી ગુજરાતીમાં જોયા પછી મરાઠી શીખવાનું મન થાય છે.

અંગ્રેજીમાં ઉત્તમ વાચન મળે છે તો પછી ગુજરાતી કોણ વાંચે, શું વાંચે, એવી માન્યતાથી આત્મ્યા કરનાર અંગ્રેજી ભાષા જાણનાર ગુજરાતીઓ કહી કહી ગુજરાતી સાહિત્ય પર દષ્ટિપાત કરતા રહે એવો હેતુ પણ આ લેખ લખવામાં રહેલો છે. રેલવેના રોલ પરથી ઝટઝટ અંગ્રેજી પ્રકાશનો ખરીદતા ગુજરાતીઓ કવચિત કવચિત ગુજરાતી પુસ્તકો, સામયિકો પણ ખરીદે એવી વિનંતિ. ગુજરાતીઓએ હિન્દુભરમાં પ્રશંસા પામે એવું ઠીક આપ્યું છે, એમ કહી સતોષ માની લેવો એમ પણ મારું કહેવું નથી. હું તો માત્ર છું કે ગુજરાતી સાહિત્યની ઉન્નતિને હજી પ્રારંભમાત્ર થયો છે અને વખત જતાં એ વધારે સમૃદ્ધ બનશે અને સારા દેશ અને પરદેશમાં આદર પામે એવાં સર્જનો પ્રકટ કરશે.

કોઈને મગક કરવી ગમશે કે ' આ તમારો લેખ પણ હિન્દુભરમાં વંચાયા જેવો છે ' તો મારે કબૂલ કરવું રહે છે કે એ ખરું છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ એની કંઈ કિંમત નથી. પણ ગુજરાતી સાહિત્યની ઉત્તમ કૃતિઓ પ્રત્યે પરપ્રાન્તવાસીઓનું ધ્યાન દોરવા તે ઉપયોગી કેમ ન થઈ શકે ? એવું થાય તો માત્ર એટલો જ ભય રહે કે આ દેશની ખસો કે વધારે ભાષાઓની એકાદમાં ઉપર જણાવેલાં પુસ્તકોનું રૂપાન્તર થઈ જાય તો લેખકોની ભારે ખચરદારી છતાં તેમને તેની ખચર પણ ન પડે. અસલ લેખકના આર્થિક લાભ-ઝેરલાભ સાથે મને સંબંધ નથી. મારો હેતુ તો ગુજરાતી સાહિત્યનો અચાર-વિસ્તાર વધે એટલો જ છે. અને આવા અનુવાદ પ્રકટ થાય તેમાં મારો હેતુ તો સ્પષ્ટ જ છે. વાંધો માત્ર એટલો જ કે આવા ભાષાન્તરોએ જણાવતું જોઈએ કે એ પુસ્તકો તેમણે મૂળ ગુજરાતી અર્થે પરથી ઉતાર્યાં છે; નહિતર વખત જતાં, એના અનુવાદ કોઈ એની પરપ્રાન્તીય ભાષામાં વાંચી કોઈ પંડિત ગુજરાતી ટીકાકાર અસલ લેખકને ચોરી કરનાર ઠરાવી બેસાડે. આ ડર જેવો તેવો નથી. ગુજરાતી લેખકોએ આવા આરોપો અનુભવ્યાનું હું જાણું છું. કોઈ ગુજરાતી લેખકો પરપ્રાન્તીય ભાષામાંથી આવો લાભ લેતા હોય, તો અહીં તે વાતને કંઈ સંબંધ નથી, એવું મારે સ્પષ્ટ કરવું રહે છે.

૧. ગીતમ છુદ્ધ—પ્રયોજક: સ્વ. મણિલાલ નથુભાઈ દોશી, પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યોદય, અમદાવાદ. કાઢિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૨૦+૧૬, સમિત્ર સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૪.

આ અગાઉ આપણા સાહિત્યમાં ભગવાન છુદ્ધનાં ચરિત્રને લગતાં પુસ્તકો જુદાજુદા પ્રકારો તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે. તેમાં, ધર્મોનંદ કોશાંબી રચિત શ્રી. કિશોરલાલ મરાઠવાળાનું છુદ્ધલીલા—સારસંગ્રહ ઠીક પ્રમાણશુદ્ધ ગણાતું. તે અગાઉ સ્વામી અર્ચાંદાનંદજીએ પણ વર્ષો પહેલાં છુદ્ધચરિત્ર પ્રસિદ્ધ કરેલું. આ પુસ્તક એ પુસ્તકનો પુનરાવતાર હોઈને ભગવાન ગીતમછુદ્ધના જીવનપ્રસંગો—ઉપદેશો—અને છુદ્ધધર્મમાં મહત્વનાં આદરમાન ધરાવનાર ધર્મપદ પણ મૂળ શ્લોકો સાથે આપ્યાં છે. હાલ આ પુસ્તકની બહાર પડેલી આ નવી આવૃત્તિ પુસ્તકાલયો અવસ્ય વસાવી લે. સવાખસો જેટલી પૃષ્ઠસંખ્યા છતાં એનું સવા રૂપિયો મૂલ્ય અદ્ય જ લેખાય.

૨. પરમસુખી થવાના ઉપાય—સંપાદક: શ્રી. માણિક્ય વર્મા (માણિકલાલ નાનજી), પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કદ, પૃષ્ઠાં, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૩૨૮+૮, મૂલ્ય રૂ. એ. ૧૯૪૪
અધ્યાત્મજ્ઞાનનાં પુસ્તકો વાંચનાર વર્ગથી સ્વ. મહાત્મા શ્રી. નથુરામ શર્માનું નામ માણે જ અજાણ્ય હશે. એઓશ્રી એક પ્રખર સનાતન ધર્મપ્રચારક હતા અને અધ્યાત્મજ્ઞાનનો એક મહાન સ્રોત એઓશ્રીના બીજા આશ્રમેથી વહેતો હતો. એ મહાત્મા શ્રી નથુરામે તમેજીજીના ઉદ્ભવવચ્ચાનરૂપ ગણી શકાય તેવાં લક્ષણો જેવાં કે, આજ્ઞા, પ્રભાવ, દીર્ઘચિત્રતા, અવ્યવસ્થા, મોહ, પરિનિદા, તેમજ શોક અને રમેજીજીના ધર્મો—જેવા કે, કામ, ક્રોધ, લોભ, મદ, મત્સર દંબ, કુતૂહલ વગેરે વિષયો પર વખતોવખત આપેલાં વ્યાખ્યાનોના સાગસંગ્રહ રૂપ આ પુસ્તક છે. અધ્યાત્મમાર્ગે પ્રગતિ કરવા ઇચ્છનારના માર્ગમાં નડતા આ અંતરાયોને ઓળખવા માટે એ વિષયના જિજ્ઞાસુઓ આ પુસ્તક જરૂર વાંચે. અને આત્મનિરીક્ષણ કરવાની તક મેળવી લે.

૩. અવધૂત ગીતા—અનુવાદક શાસ્ત્રી પ્રનાપરાય પ્રગ્નગમ બદે, પ્રકાશક, કદ, પૃષ્ઠાં, ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય રૂ. એક ૧૯૪૪

જગતનાં પ્રાણીમાત્રને ગુરુ માની દરેકમાંથી કંઈક પણ ઉપદેશ મેળવ્યું કરવાની વૃત્તિવાળા ભગવાન દંત્રાત્રેયે વિચરતા વિચરતાં એ પ્રાપ્ત જ્ઞાનામૃતનો એના પાત્ર મુમુક્ષુજનોને આપેલો આધ્યાત્મિક ઉપદેશ તે આ અવધૂત ગીતા છે. એ વિષયમાં રસ ધરાવનાર જિજ્ઞાસુ મુમુક્ષુ-જોને આ પુસ્તક ઠીક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. એવા બહાનિજાસુ અને બહાપ્રાપ્તિના ઉપાયમાં સતત ચિંતનશીલ રહેતા વાચકો માટે પુસ્તકાલયો સુખે વસાવે.

નવીન કાલ

ભારતી સાહિત્ય સંઘ—સુખધનાં પુસ્તકો

રવીન્દ્રવીણા—સંપાદક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

દીપનિર્વાણ—લેખક: શ્રી. 'દર્શક' મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

સાહિત્ય અને સંસ્કાર—સંપાદકો: શ્રી. ભોગીલાલ ગાંધી (ઉપવાસી) અને શ્રી.

અનુભાઈ વ્યાસ (રવિનરથ). મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

આંગણનાં શાણગાર—લેખકો: શ્રી. નિરજન વર્મા અને શ્રી. જયમદન પૂર્માર;

મૂલ્ય ૦-૨૦-૦.

વગડામાં વસનારાં—લેખકો અને મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે.

રૂપરૂપનાં અંખાર—લેખકો અને મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે.

ઊડતાં ભંગી—લેખકો ને મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે.

કંઠે સોહામણાં—લેખકો ને મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે.

ગ્રામી પંખીડાં—લેખકો ને મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે

ગગનને જાણે—લેખકો ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

દક્ષિણ આફ્રિકાની રંગભૂમિ—લેખક: શ્રી. પ્રાણસંકર સોમેશ્વર જોષી;

મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

બીલીપત્ર—લેખક: શ્રી. મકનંદ પરમાર; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

સાંભેલાના સૂર—લેખક: શ્રી. "શાણી" મૂલ્ય

પરિભ્રમણ અને બીજા લેખો—લેખક: શ્રી. મેઘાણી.

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

હાસ્યપ્રકાશ—લેખક: શ્રી. જુહાપાળ ખંધડીઆ,

ધરતીને મથાળે—લેખક: શ્રી. મૂળસંકર મો. ભટ્ટ, પ્રકાશક: આઝાદ બંડાર,

ભાવનગર મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

જીવનનો આનંદ—(બીજી આવૃત્તિ) પુનર્મુદ્રણ લેખક: શ્રી. દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ

કાન્નેલકર; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

ગીતાબોધ—લેખક: શ્રી. મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી; મૂલ્ય ૦-૩-૦

ગૂર્જર અંધરત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

વાણિની દેવી—લેખક: શ્રી. કૃષ્ણકેતુ; મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

સોરાષ્ટ્રની રસધાર ભા. ૨ જો—સંપાદક: શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી; મૂલ્ય રૂ. ૨)

પદ્ય પશ્ચિમકેશ-સ લિ. સુખધનાં પુસ્તકો

દ્વારાં—લેખક: શ્રી. ડૉ. જયન્ત ખત્રી, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

લતા—લેખકો: જુહા જુહા નવ લેખકો; મૂલ્ય ૨-૮-૦

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર—સુરતનાં પ્રકાશનો

નીલકંઠનું બાણ—લેખક: શ્રી. યુનીલાલ વ. શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

સેતુબંધ—મૂળલેખક: શ્રી. શૈવજીનંદ યુષોપાધ્યાય; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

ગયા અંકે અમે “પુસ્તકાલય”નાં વધુ પૃષ્ઠો પ્રકટ કરવાની આશા વ્યક્ત કરી હતી. મધ્યસ્થ સરકાર તરફથી ન્યુસપ્રિન્ટ કાગળ ખરીદવાનું પરગીટ અમને સીમલાથી ગયો માસ પૂરો થવા લગભગમાં મળવાથી તત્કાળ તે કાગળ મેળવી લેવાના અમારા પ્રયત્નો છતાં, તે નહિ મેળવી શક્યાથી, શ્રીમંત સરકારે અમને, ન્યુસપ્રિન્ટ સિવાયના ૫૦ % કાગળ વાપરવાની જે છૂટ આપેલી તદ્દતુસાર આ અંક અમેએ પ્રકટ કર્યો છે. એથી, ધારેલી વધુ પૃષ્ઠસંખ્યા અમે વાચકો સમક્ષ આ અંકે ન ધરી શકવા બદલ દિલગીર છીએ, પરંતુ એ કાગળ મેળવવાના અમારા પ્રયત્નો ચાલુ જ હોઇને આવતા અંક છાપવા મટિ તો અમે તે મેળવી શકીશું જ એવી અમને પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે એટલે આ જનતાના કાગળો મળી જતાં અમે વધુ પૃષ્ઠસંખ્યા ધરાવતો રિસેમ્પર અંક પ્રસિદ્ધ કરવા શક્તિશાળી નીવડીશું. “પુસ્તકાલય”ના વાચકો એટલી નોંધ લેવા કૃપા કરે.

* *

અન્ય સામયિકો

આ અગાઉ આપણાં સાહિત્યનાં તેમ જ ઇતર વિષયોને લગતાં સામયિકોની પૃષ્ઠસંખ્યા નહટકે (કાગળકરકસર ધારાના અમલને કારણે) દરેક સામયિકકારને ઘટાડવી પડી છે અને તેમાં એ સૌ સંચાલકો નિરુપાય જ હતા. સૌની ઇચ્છા પૂર્ણ પુરોવાળા અંકો પ્રકટ કરવાની છતાં બધાંને નિયત પૃષ્ઠો જ છાપવાની ફરજ પડી હોવાથી દરેક માસિકોનાં કદ ઘટી ગયાં છે. એ ઘટેલા કદનાં દુર્ગળ દેહવાળાં માસિકો જોઇ પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંશપાત્રો પોતાનાં બજેટમાં કોતી માગણી કરતાં અચકાય છે. પરંતુ એથી આપણા સાહિત્યપ્રચારને આપણા પુસ્તકાલયમાં આવતા અટકાવના જેવું એ પગલું નીવડવા સંભવ છે. એટલે પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંશપાત્રો એટલું નોંધી જ લે કે, સરકારનો કાગળધારો દૂર થતાં સૌ માસિકકારો પોતાની મૂળની પૃષ્ઠસંખ્યા પ્રકટ કરશે એટલે વૃત્તપત્રોમાં કસર કરીને પણ શુ. સાહિત્યનાં માસિકોને પોતાના બજેટમાં રચાન આપવાનું ન જ ચૂકે. શુભરાતી શિષ્ટ માસિકો એ તો આપણા સાહિત્યનાં પ્રચારવાહી સાધનો છે. એટલે એવાં સાહિત્યશીલ માસિકો વિના પુસ્તકાલયો રખે રહી જાય, તેની કાળજી પુસ્તકાલયના મંત્રી-અંશપાત્રોએ કરવી જ રહી.

* *

સા. પુ. વાલમનો હીરક મહોત્સવ

વીસનગર તાલુકામાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ કેટલી વહેલી રાત્ર થઇ હતી તેનો ખ્યાલ આપણને મળે તેવો પ્રસંગ હમણાં ઉપરિચિત થયો છે. એ તાલુકાના વાલમ કચ્છાનું લ. ના સા. પુસ્તકાલય આ વર્ષે એનો હીરક મહોત્સવ ઉજવનાર છે. એ પ્રસંગે એક રચિતિઅંકે પ્રકટ કથાની યોજના પણ કરવામાં આવી છે.

* *

વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ

(દરાપુરા તા. પાદરા)

પત્રિકા ૧લી

- ૧ વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ, દરાપુરા તા. પાદરા મુકામે ભરવાનું, પાદરા મહાલ પુ. મંડળ તરફથી આમંત્રણ આપવાથી, પ્રાંત પુ. મંડળે તે આમંત્રણ સ્વીકારી, મહાલમંડળને પરિષદની તૈયારીઓ કરવાનું સૂચવાયું છે.
- ૨ પરિષદ, દરાપુરા મુકામે ડિસેમ્બર '૪૪ ના છેલ્લા વા બન્યુઆરી '૪૫ ના પહેલા અઢવાડીઆમાં ગમે તે બે દિવસ ભરાશે. ચોક્કસ તારીખો હવે પછીની પત્રિકામાં પ્રસિદ્ધ થશે.
- ૩ દરાપુરા, પાદરા રેશનથી ફક્ત એક માર્ગ જ છે. પાદરાથી ત્યાં જવાને સીધી કાચી સડક આવેલી છે. દરાપુરા અને પાદરા એ ઐતિહાસિક સ્થળો છે. અને તેના ઇતિહાસ, વડોદરા રાજ્યના ઇતિહાસ સાથે સંકળાયેલા છે. તે સંબંધની કેટલીક રસપ્રદ વાતો સોને ત્યાંથી જાણવાની મળશે.
- ૪ આ પરિષદમાં, અધારણુ પ્રમાણે કર્યા પુ. ૩; ગ્રામ, મહિલા અને બાળ પુ. ૨, અને વાચનાલય ૧ પ્રતિનિધિ મોકલી સકશે.
- ૫ પરિષદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓ માટે ઉતારાની તથા જમવાની સવડ રાખવામાં આવશે. જેઓ પરિષદને રસોડે જમશે તેમની પાસેથી બે દિવસના ત્રણ ટંકના રૂ. ૨-૮-૦ બોજનચાજનાં લેવાશે. એક ટંક જમનાર પાસેથી રૂ. ૧-૦-૦ લેવાશે.
- ૬ પ્રતિનિધિ શ્રી ૦-૮-૦ રાખવામાં આવી છે.
- ૭ આ પરિષદમાં ચર્ચવાના વિષયો વિષેના નિર્ણયો તથા કરાવેા જે ભાષને મોકલવાની ઇચ્છા હોય તે ભાષ્ય, ડિસેમ્બરની તા. ૨૨ સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવા.
- ૮ વડોદરા પ્રાંતનાં જે પુસ્તકાલયો, આ પરિષદમાં, પોતાના તરફથી કલમ ૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે પ્રતિનિધિઓ મોકલવાની ઇચ્છા રાખતાં હોય તે પુસ્તકાલયોએ, પોતાના બજેટમાં પરિષદ ખર્ચની જોગવાઈ રાખી ન હોય તેા તેઓએ ખાતા પાસે પરતી વેચાણમાંથી ખર્ચ કરવાની, વા મંજૂર થઇ આવેલા વા મંજૂર થવાના બજેટમાંથી પુસ્તકો સિવાયની બીજી બાબતો ખાતેથી ખર્ચ પાડવાની પરવાનગી મેળવી લેવી.
- ૯ પરિષદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓમાં જે શિક્ષક ભાષ્યો હશે તેઓ માટે પરિષદના દિવસો કામગીરીમાં ગણવાની અગ્રેથી તજવીજ થશે.
- ૧૦ પરિષદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓ માટે, જી. બી. એસ. રેલવેનું કન્સેશન મળવાની માગણી થઈ છે. તે બે મળશે તો ડિસેમ્બરના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થનારી બીજી પત્રિકામાં તેની જાહેરાત થશે.

વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળ.
C/o સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી,
વડોદરા, તા. ૭-૧૧-૪૪ }

શ્રિમનભાઈ હ. અમીન
મંત્રી

જાહેરાત અંક ૨ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિધ્ય

રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના કાયમનિધિની રકમો ૩૧ ટકાની જમીનગીરીઓમાં રોકવા પુસ્તકાલય ખાતામાં આવેલી તેની યાદી પ્રસિદ્ધ કર્યા બાબત.

રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના કાયમનિધિની રકમો આ ખાતાની સૂચના નં. ૧૬ સને ૧૯૪૪-૪૪ તા. ૨-૨-૪૪ પ્રમાણે ૩૬ ટકાની જમીનગીરીઓમાં રોકવા આ તરફ આવે છે. તા. ૩૧-૧-૪૪ સુધીમાં આવી રીતે રૂ. ૩૧૭૩૦-૬-૮ જે ૩ પુસ્તકાલયના આવેલા તેની યાદી માટે જુલાઈ ૧૯૪૪ ના “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં જાહેરાત નં. ૬ તા. ૫-૭-૪૪ થી બહાર પાડેલી છે. ત્યાર પછી એટલે તા. ૧-૭-૪૪ થી ૩૧-૧૦-૪૪ સુધીમાં આવેલી રકમો પુસ્તકાલયવાર નીચે પ્રમાણે અત્રે જમાવેલી છે, સર્વ પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

અ.નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ	અ.નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ
૧	ધમડાજી તા. ગણુદેવી	૨૦૦૫-૧૪-૫	૧૨	જોશીકિવા તા. માદરજી	૧૦-૭-૧૧
૨	ગોઝારીઆ તા. વિંજાપુર	૨૬૮-૧૩-૫	૧૩	બાણજીવાડા તા. સિદ્ધપુર	૧૧૫૦-૦-૦
૩	પાતળવેણી તા. વડોદરા	૧૭૦-૧૨-૩	૧૪	માસર તા. પાદરા	૭૫૫-૬-૬
૪	મેઘાકુહ તા. વડોદરા	૧૬૬-૧૪-૦	૧૫	બહાદરપુર તા. સંખેડા	૪૫૦૦-૦-૦
૫	આમલીઆરા તા. વડોદરા	૫૫-૧-૦	૧૬	સેવાસી તા. વડોદરા	૧૩૨૩-૮-૦
૬	ગોટા સમઢીઆળા તા. ખાંભા	૧૧૪-૩-૧૦	૧૭	કહોડા તા. સિદ્ધપુર	૧૦૫૫-૬-૪
૭	કામરોત તા. વાધોડીઆ	૧૨૫-૦-૦	૧૮	વાસજી કોતરાઆ તા. વડોદરા	૩૧૫-૪-૬
૮	આસ્તા તા. કામરોત	૧૩૬૫-૧૨-૭	૧૯	માણેજી તા. વડોદરા	૨૬-૧૧-૫
૯	વડસર તા. વડોદરા	૮૩-૬-૬	૨૦	છાસા તા. દહેગામ	૧૬૨૨-૩-૩
૧૦	સમસાગાદ તા. વડોદરા	૩૫૧-૧૫-૬	૨૧	ડબોડા	૧૦૦૦-૦-૦
૧૧	ફુમાડ તા. વડોદરા	૮-૦-૦	૨૨	ખીલોદરા તા. વિંજાપુર	૭૦૦-૧૨-૧

૨૩	જેપુર તા. વિગ્નપુર	૧૦૦-૦-૦	૩૩	કમાણા તા. પિસનગર	૧૧૬૬-૫-૪
૨૪	ગણદણ તા. દહેગામ	૧૦૬-૮-૧૦	૩૪	મકરપુરા તા. વડોદરા	૩૬૮-૬-૨
૨૫	સરસાવ તા. કડી	૧૨૪-૦-૧	૩૫	નારદીપુર તા. કલોલ	૧૦૦૦-૦-૦
૨૬	ભમદા તા. કલોલ	૧૦૫-૧-૨	૩૬	કંડારી તા. કરજણ	૪૦૦-૦-૦
૨૭	શામપુરા તા. કામરેજ	૧૦૦૦-૦-૦	૩૭	સિદ્ધપુર	૨૦૦૦-૦-૦
૨૮	માંકણ તા. મહેસાણા	૧૮૪-૧-૧૧	૩૮	આમલી તા. નવસારી	૪૭૮-૮-૧૧
૨૯	આસણા તા. નવસારી	૬૨-૬-૨	૩૯	શીયાલ તા. ચાણુરમા	૫૩-૮-૫
૩૦	સામેત્રા તા. મહેસાણા	૫૦૦-૦-૦	૪૦	ભાવેસણ તા. વિગ્નપુર	૨૫૮-૨-૬
૩૧	વાવ તા. કામરેજ	૮૦૦-૦-૦	૪૧	ધમીજ તા. દહેગામ	૧૫૦-૦-૦
૩૨	ખાંધણી તા. પેટલાદ	૬૫૦-૦-૦	૪૨	વામજ તા. કડી	૫૦૦-૦-૦

કુલ એકંદર રૂ. ૨૭૨૮૩-૧૫-૦

વડોદરા, } યુ. ત્રી. શાહ
તા. ૨-૧૧-૧૯૪૪ } કૃ. મો. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદ, અવર્યાપક

જાહેરાત અંક ૩ સને ૧૯૪૪-૪૫

નિધય

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં મકાનો માટેની ગામમદદની રકમો પુસ્તકાલય ખાતામાં જમા છે તેની પુસ્તકાલયવાર યાદી તા. ૧-૬-૧૯૪૪ થી ૩૧-૧૦-૧૯૪૪ સુધીની

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં મકાનો માટે આવેલી ગામમદદની રકમોની યાદી માટે જુન ૧૯૪૪ આખર સુધીની અગ્રેની જાહેરાત નં. ૭ સને ૧૯૪૦-૪૪ ની તા. ૬-૭-૪૪ ની માટે જુલાઈ ૧૯૪૪ તાસના “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે ત્યારપછી તા. ૧-૭-૪૪ થી તા. ૩૧-૧૦-૪૪ સુધીમાં આવેલી ગામમદદની યાદી નીચે પ્રમાણે જે તે પુસ્તકાલયોની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

અ.નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ	અ.નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	રકમ
૧	જંગરાસ તા. પાટણ	૧૦૦૦	૬	ડભોડા તા.જુલે ડભોડા	૧૦૦૦
૨	પાડરશીંગા તા. દામનનગર	૨૦૦	૭	સામેત્રા તા. મહેસાણા	૧૦૦૦
૩	કામરોલ તા. વાધોડીઆ	૧૦૦૧	૮	વાવ તા. કામરોજ	૧૦૦૦
૪	ધાવટ તા. કરજણ	૬૬૦	૯	દેણુપ તા. વિસનગર	૧૦૦૦
૫	મુજપુર તા. પાદરા	૧૦૦૦	૧૦	ઊઝા મહિલા	૨૦૦૦
					કુલ રૂ. ૬૮૬૨

ઉપર પ્રમાણે મકાનો માટે ગામમદદ આવેલી છે. આ સિવાય જે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ મકાન માટે રકમો એકઠી કરેલી હોય તેમણે વિનાવિલંબે આ તરફ મોકલી આપવી.

વડોદરા, તા. ૨-૧૧-૧૯૪૪ } પુ. ત્રી. શાહ ફ. મો. શાહ ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતુ

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

જાહેરાત નં. ૪ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

ચુકની દુરસ્તી

રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના કાયમનિધિની રકમો ૩૬૬ ટકાની જામીનગીરીમાં રોકવા આ તરફ આવે છે તેની યાદી તા. ૩૦-૬-૪૪ સુધીની જાહેરાત નં. ૬ તા. ૫-૭-૪૪ની મહાર પાડેલી છે તેમાં લાલપુરા તા. બાદરણ પુસ્તકાલયના કાયમનિધિના રૂ. ૧૩૮-૧૨-૯ આવેલા છે તેના બદલે રૂ. ૧૪૮-૧૨-૯ છપાયા છે તે સુધારી રૂ. ૧૩૮-૧૨-૯ કરવામાં આવે છે.

જાહેરાત નં. ૭ તા. ૬-૭-૪૪ માં સેઝકવા તા. પાદરાના પુસ્તકાલયના મકાન માટે જે ધસમો તરફથી રૂ. ૧૦૦૦ પ્રમાણે રૂ. ૨૦૦૦ જે દબાર આવેલા છે, સદર પુસ્તકાલયની રકમ એક જ વખત આવેલી છે છતાં જૂલથી બે વખત નં. ૨૫ ની રૂ. ૨૦૦૦ ની રકમ છપાઇ છે તે કમી કરી નં. ૨૪ ની રકમ કાયમ સમજવાની છે. આ જાહેરાત સાર્વ. પુસ્તકાલયોની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા, તા. ૬-૧૧-૪૪ }

પુ. ત્રી. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

અંદાજમાં મંજૂર થયેલી રકમનાં પુસ્તકો મોકલવા બાબત

સને ૧૯૪૩-૪૪ નાં અંદાજપત્રોમાં અગર તે પહેલાંની સાલની ચાલી આવતી રકમોમાં પુસ્તક ખાતે રહેલી રકમ પૂરતાં પુસ્તકોની યાદી પુ. સ. સ. મંડળ તરફ ખાતા મારફત ઘણાં પુસ્તકાલયો તરફથી મોકલાઈ નથી. અગર મોકલેલી યાદીમાંથી માત્ર મળતાં જુદા કિંમતનાં પુસ્તકો તેમને પહેંચાડતાં છતાં પુસ્તકો ખાતે રકમ બાકી રહે છે તેમને નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેનાં પુસ્તકો મંડળને મોકલવા અમે જણાવ્યું છે. આ બાબતની સૂચના અંદાજપત્ર પર છાપીએ છીએ તે દરેક મંત્રી, મંથપાલ અને વ્યવસ્થાપકો અવશ્ય વાંચશે. અને પોતાની યાદી સંપૂર્ણ બનાવી બજેટ સાથે જ રાખશે એવી આમદબરી વિનંતિ કરીએ છીએ, જેથી આ પ્રસંગે કરવી પડેલી તબવીબ કરવી પડે નહિ. આસા છે કે પુસ્તકાલયના દિતચિત્ત બાકીઓ દવે આ બાબતમાં પૂરતો સહકાર આપશે.

ટાંકરોચ અને શિક્ષણ, કુમારનાં સીરતો, ખીરબતની સચિત્ર વાતો, સો ટકા સ્વદેશી, ઉધાધનું જીવન, જીવનદર્શન, ઇન્દુને પત્રો, બાલવિકાર, ભારતનાં સંતો, સત્પત્ની શોધમાં, ટેટલાક રોગો બા. ૨, રોજ અને આરોગ્ય, મોંટીસેરી પદ્ધતિનો આત્મા, શિક્ષણનો સામાર્થ, મેકશેર વાર્તાઓ, કથામણિ, રાવું રુસ, વિક્રમની વાતો, લોકમાતા, કુમારી હેલન, સારી રીતબાત, વાનરોની માહિતી, ફોરમ, સયાજીરાવ બા. ૧-૨, વડોદરા, સુરત, મોસ્વામી તુલસીદાસ, રાવચૂરાની રસકથાઓ, સોરઠી વીરાંગનાની વાતો, ફૂલછામ, પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા, જીવનશોધન, ગીતાધર્મ (ન. પ્ર.), આમચિત્રો, જીવવણીના પાપા, મારી વ્યાપક જીવવણી, સેરયાની આર્થિક તપાસ, આપણે આર્થિક પ્રશ્ન, મોતીબાઈ અમીન, ભારતી સાહિત્ય સંઘની પક્ષી-પરિચય મંથમાળાનાં તમામ પુસ્તકો.

વડોદરા,
તા. ૮-૧૧-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૩ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

ભલામણ

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને નીચેની પ્રકાશનસંસ્થાઓનાં પુસ્તકો સવડ પ્રમાણે વસાવવા અમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. આસા છે કે તેઓ પોતાના અંદાજમાં તેમને ષટ્ત્વ રક્ષાન આપવા પોતાનું બનતું કરશે.

પુસ્તક કે મંથમાળાનું નામ	પ્રાપ્તિસ્થાન	કિંમત
પક્ષી-પરિચય મંથમાળાનો મેટ (૭ પુસ્તકો)	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	દરેકના ૦-૧૦-૦
પક્ષ પ્રકાશન મંદિરનાં પુસ્તકો (અંગ્રેજ અને ગુજરાતી પુસ્તકો)	પક્ષ પ્રકાશન મંદિર, મુંબાઈ	દરેકની છૂટી છૂટી કિંમતે
વિવિધ મંથમાળા	સ. સા. વ. કાર્યોલય, અમદાવાદ	તા. લ. ૫-૦-૦
આમચિત્રો	પુ. સ. સ. મંડળ, વડોદરા	૨-૮-૦

* માગપુસ્તકાલયો અરસ મારફત બને એવી આસા છે.

વડોદરા,
તા. ૮-૧૧-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક.

વિષય

સને ૧૯૪૩-૪૪ માં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોની ભલામણની વિષયવાર યાદી

સાવંતનિક પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો મંગલવામાં અનુગ્રહતા થાય તે હેતુથી આ નીચે અમારા ધ્યાન હેઠળ આવી ગયેલાં પુસ્તકોની તોંધ અને આપીએ છીએ. આ યાદી તૈયાર કરવામાં ‘ પુસ્તકાલય ’ માસિકના તંત્રીએ આપેલી મદદ માટે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

ઉ. મો. પટેલ

મદદ, વ્યવસ્થાપક

(અં) બાળકો, કુમારો અને કિશોરોપયોગી

મોંપીછ	ન. પ્ર. ગંદિર, અમદાવાદ	૦-૭-૦
બાલચોળા (કાવ્ય)	મૂળછબાષા પી. શાન, વડોદરા	૦-૧૨-૦
ભારતના સતો (અન્યથાચિત્ર)	પુ. સ. સ. મંડળ, વડોદરા	૧-૮-૦
બલનપ્રવાસ (પ્રવાસવર્ણન)	હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત	૩-૦-૦
ચોખ્ખવટ્ટી વાલ કરજો	નવચેતન સા. મં. અમદાવાદ	૨-૮-૦
મધપેડા (સાનિત્ય)	રાષ્ટ્રીય વિદ્યા. મં. સાબરમતી	૧-૦-૦
બીરબલની ચિત્રમય બાળવાંતો	એન. એમ. ડ. કે. મુંબઈ	
ત્રિદુભાષના પાંચો	ગુ. મં. કે. અમદાવાદ	૦-૧૨-૦
નવી વાતો	”	૦-૮-૦
જનપદ ભા. ૧-૨	”	૧-૪-૦
આકરજના	”	૦-૮-૦
દિન્દુસ્તાની પાઠાવલી	યુગાન્તર કાર્યોલય, સુરત	૦-૮-૦
(પરેલી કિતાબ)	ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ	૦-૭-૦
પ્રાચીન શીલકથાઓ	”	૦-૬-૦
પુરાણનાં પાત્રો	યુગાન્તર કાર્યોલય, સુરત	૨-૪-૦
પ્રાણીપાઠો (વિજ્ઞાન)	ગૃહદે. મં. કે. અમદાવાદ	૦-૧૦-૦

અતુલ્યોના રંગ ”

વંતરપતિપોડો ”

પ્રનંધારા (પ્રકીર્ણ)

આનંદરંગ ”

પત્રાકુમારી (વાતી)

સત્યકથાઓ

ભાસ્વમી

ઇસપ નીતિ કથાબાળાનાં

આક પુસ્તકો (વાતી)

ભવ્ય ભારત (બ્રિગેજ)

વગડામાં વસનારો (પક્ષીવર્ણન)

પ્રેમી પંખીડો ”

આંચણાંનાં શલ્યગાર ”

ઉડતાં ભંગી ”

કંઈ સોહામણો ”

રૂપકૃપનો અંધાર

જમદબા કપુરુણા

ગૃહદે. મં. કે. અમદાવાદ ૦-૧૦-૦

” ” ૦-૧૦-૦

બાલજીવન કાર્યોલય, વડોદરા ૦-૮-૦

” ” ૦-૮-૦

” ” ૦-૮-૦

” ” ૦-૬-૦

” ” ૦-૬-૦

” ” ૦-૬-૦

” ” ૦-૧૦-૦

” ” ૦-૧૦-૦

ભારતી સા. સં. અમદાવાદ ૦-૧૧-૦

” ” ૦-૧૦-૦

” ” ૦-૧૦-૦

” ” ૦-૧૦-૦

” ” ૦-૧૦-૦

સરસ્વતી પ્ર. મં. અમદાવાદ ૦-૪-૦

જાંગીછ (આવૃત્તિ ૫ થી)	ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ	૦-૩-૦
બાદરંજના	યુગોતર કાળોલય, સુરત	૦-૮-૦
(અ.) સ્ત્રીઉપયોગી સાહિત્ય		
શુદ્ધિભિન્ન	જોત. એમ. ઠ. કું. મુંબઈ	૫-૦-૦
પ્રતિદેવ	દરેકના	
ચિરંજીવી કુમાર	છવત સાહિત્યમંદિર, મુંબઈ	૦-૮-૦
માવૃંથી		
વીર્યસ્વરૂપ પિતાશ્રી		
અખંડ સોભાઅવતી		
(ચિ. સુકન્યા		
સરકારકારકી	કું. ધ. સંપદ	૧-૧૨-૦
મરતી રાણી	"	૧-૧૨-૦
છવતસુખી	સદેશ પ્ર. લિ. અમદાવાદ	૪-૪-૦
આપણું ઘર	કું. ધ. સંપદ	૫-૦-૦
(ક) તત્ત્વજ્ઞાન		
અખાતરામાયણ અંક	શ્રી. વિ. મ. ગી. જનારસ	૫-૦-૦
અક્ષતત્ત્વ અને ભક્તિતી શ્રેષ્ઠતા	મં. ગી. મહેતા, ભાવનગર	૧-૮-૦
આતરામાયણ	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	
ગીતાધર્મ (આવૃત્તિ ૨ છ)	ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ	૧-૦-૦
પ્રભુમય છવતનું ગદ્ય		
(આવૃત્તિ ૨ છ)		
અવધૂત ગીતા	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧-૦-૦
યોગદક્ષિ	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧-૦-૦
ખીતા તિલક પ્રબંધ	અરવિંદ કાળોલય, વ્યાખાંદ	૧-૪-૦
	પુરોનાતમ બાજુછ, અમરેલી	
ઉપનિષદો બા. ૧-૨	સ. સ. વ. કા. અમદાવાદ	૪-૦-૦
સંત કબીર-આધ્યાત્મિક પદો	"	૧-૦-૦
વું કોણુ ?	"	૨-૦-૦
તે કોણુ ?	"	૩-૦-૦
ગીતાધર્મ (હિન્દી)	ભક્તિમાર્ગ કા. અમદાવાદ	૨-૦-૦
સુખનો શોધમાં	આ. ઉ. મ. આતરસુખા	૧-૪-૦
(ગ) નીતિ	સ. સા. માળા, વડોદરા	
પરમસુખી થવાના માર્ગ	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૨-૦-૦
સંસારમાં સુખ ક્યાં છે ?	"	૧-૦-૦
(ઘ) ભ્યોતિય ગણિત (જ) વૈદક		
મુખ્ય અને નભમંડપ	યુ. ઝં. કા. અમદાવાદ	૧-૦-૦
માઝે ભવિષ્ય (ચાર ખંડમાં)	જોત. એમ. ઠ. કું. મુંબઈ	૮-૪-૦
ફળાહાર શિકિત્સા	વૈદરાજ બ. યુ. નવસારી	૧-૮-૦
મરઘાં ઉછેર	જ. જ. સાગર, અનાવલ	૧-૧૧-૦
વિશ્વપરિચય	મ. પ. કું. લિ. મુંબાઈ	૧-૮-૦
આપણું આરોગ્ય	અમદાવાદ વિદ્યાર્થી મંડળ	૦-૪-૦
બનીસ બાવાની બલીહારી	છલા કે. દો. નવસારી	મૂલ્ય
શરીરો દરવળે	"	લખસુ
તંદુરસ્તીના રક્ષકો	"	નથી
આહાર અને આરોગ્ય	શિ. સા. મં. મોટાભાંકડીઆ	૧-૮-૦
મૂર્ચ, શરીરવિગ્ન અને		
પ્રાણાયામ	ગૂ. ઝં. કા. અમદાવાદ	૧-૮-૦
આરોગ્ય અને બેરોગ	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧-૦-૦
નભા અને ઉધારની કળા	મે. મો. શા. ક. દ. ઓ. ને. મું.	૧-૪-૦
મૂર્ચસારણી	હરિદર ભટ્ટ, અમદાવાદ	૨-૦-૦

ત્વાનો છેલ્લો ઘૂંટડો અને
 કુદરતી સારવાર ૨-૨-૦
 ખોરાક ૧-૮-૦
 કુદરતમય જીવન (હજી આઘત્તિ) ૨-૬-૦
 પરણ્યા પછી (બા. ૩) ૨-૬-૦
 (પ્રસ્થિતિચયો) ન. પુ. બં. રાજકોટ ૨-૮-૦
 આરોગ્ય: તનનું, દેશનું, સદેય લિમિટેડ, અમદાવાદ ૩-૪-૦
 (૮) સમાજશાસ્ત્ર, (ક) રાજનીતિ,
 (ખ) અર્થશાસ્ત્ર ૧-૮-૦
 જીતપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ પુ સ. સ. મ. વડોદરા ૧-૮-૦
 જીવતા તહેવારો ૧-૦-૦
 (હજી આઘત્તિ પુનર્મુદ્રણ) ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ ૧-૦-૦
 સર્વત્ર ભારત નવયુગ પુસ્તક બં. રાજકોટ ૧-૦-૦
 રચનાત્મક કાર્યક્રમ: તેનું રક્ષ્ય અને સ્થાન ન. પ્ર. મંદિર અમદાવાદ, ૦-૨-૦
 રચનાત્મક કાર્યક્રમ, ટેટલીક સૂચનાઓ ૦-૩-૦
 એક કદમ આગે ૦-૩-૦
 સર્વોદય (પુનર્મુદ્રણ) ૩-૦-૦
 વિશ્વાંતિ (ચોથી આઘત્તિ) ૦-૩-૦
 અહિસાની તાલીમ ૦-૪-૦
 આમચિત્રો ૦-૬-૦
 હિન્દુસ્તાનના આર્થિક વિકાસની ચોજના ૨-૮-૦
 ગાંધી વિચાર દોહન ૦-૧૪-૦

સોવિયેટ શક્તિ લોકપ્રકાશન ગુજ, સુબાઇ ૦-૬-૦
 અનાબનો સવાલ ૦-૬-૦
 સાતી સ્વદેશાભિમાની સ્ત્રી ૦-૮-૦
 ગાયકાંતની વહારે ૦-૮-૦
 (ની. આ. પુનર્મુદ્રણ) ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ ૦-૨-૦
 દીકું મેં ગામડું ન્યાં ભારતી સા. સંધ-અમદાવાદ ૩-૦-૦
 (ક)-કેળવણી
 અમરી ધન્ડુનું શિક્ષણ પુ. સ. સ. મં. વડોદરા ૧-૦-૦
 શિક્ષણસંસ્થાઓ (બા. ૧) દયારાકર બાઇશંકર શુકલ ૧-૦-૦
 આયોના સરકાર (હજી આ.) સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ ૧-૮-૦
 હિન્દુસ્તાની પાઠાવલી (પહેલી ક્રિતાબ) ન. પ્ર. મંદિર અમદાવાદ ૦-૭-૦
 સરકાર ગાંડીવ સાહિત્ય મં. સુરત ૧-૮-૦
 જમા અને ઉધારની કળા નેમચંદ મો. શાહ, સુબાઇ ૧-૪-૦
 (ત) ઉપયુક્ત કળા
 વીસમી સદીનું પાકશાસ્ત્ર સુસતી ના. પટેલ, સુબાઇ ૨-૮-૦
 કમાણીની કળા એન. એમ. ઠ. કું. સુબાઇ ૩-૦-૦
 (વ) સાહિત્ય
 જાંબળી જીવન અને સાહિત્ય ચાંપશી વિ. ઉદેશી ૧-૦-૦
 ધરતીનું ધાવણ બા. ૨ જે ગુ. મં. કા. અમદાવાદ ૩-૦-૦
 થોડા વિવેચનલેખો ક્રિતાબદર, રાજકોટ ૨-૮-૦
 ચુનરાતી સાહિત્યની રૂપરેખા એન. એમ. ત્રિ. કું. સુબાઇ ૧-૧૨-૦
 સાહિત્ય પ્રારંભિક સ. રા. વ. કા. અમદાવાદ ૧-૦-૦
 ગુ. સાહિત્ય સભા- અમદાવાદની કાર્યવહી ગૂજરાત સા. સભા, ૩-૦-૦

(વ) કાવ્ય પ્રાચીન.

કોશિકા આખ્યાન	ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ	૦-૩-૦
કુલેય	ઝોન. એમ. વિ. કું. મુંબઈ	૧૦-૦-૦
વિચગીતા	" "	૫-૦-૦
વસતવિલાસ	ર. મ. ભદ્ર, અમદાવાદ	૧-૦-૦
(ખ) કાવ્ય અર્વાચીન		
સુજાતની ખજો	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૧-૦-૦
પદ્યાર	મીનુ દેશાઈ, મું. વ. મુંબઈ	૦-૧૨-૦
કવિદર્શન	મ. પી. યાદ, વડોદરા	૦-૪-૦
બાલચીયા	" "	૦-૧૨-૦
તારતાં લેજ	" "	૦-૮-૦
રાસસરિતા બા. ૧-૨	સો. ક. ધી. દેશાઈ, સુરત	૧-૨-૦
સાધના	ઉપાસી	
દીવાને સામર	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૪-૮-૦
આખાની વાણી	" "	૩-૦-૦
ધરિત્રી	શી. શાન્તિલાલની કું. મુંબઈ	૬-૦-૦
રાતરાણી	મુગાન્તર કાર્યાલય, સુરત	૧-૦-૦
બાલદેવતા	" "	૦-૮-૦

(મ) નાટક

ધરતીની પુત્રી	ગેસર્સ ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ	૨-૦-૦
સીતા	પદ્મ પન્ડીકેશન લિ. મુંબઈ	૧-૮-૦
નગતપ્રેરણા	ન્દાનાલાલ કવિ, અમદાવાદ	૩-૦-૦
મગ્ધકદિક	પદ્મ પ્રકાશન લિ. મુંબઈ	૨-૧૨-૦

(ય) ટૂંકી વાર્તાઓ

કચ્છની લોકવાર્તાઓ	સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ	૨-૦-૦
પરબનાં પાણી	આર. આર. શેઠ, મુંબઈ	૨-૮-૦
હિરેશની વાર્તા (ચોથી આવૃત્તિ)	ચૂ. ઝં. કા. અમદાવાદ	૨-૮-૦
પ્રથમ આપદ	ન. પુ. ભં. રાજકોટ	૨-૦-૦
વિસર્જન	આ. પુ. ભં. અમદાવાદ	૨-૮-૦
બાળવાત	ત. સા. મં. અમદાવાદ	૧-૪-૦
સોલવાયું	" "	૨-૮-૦
મંજરીમાલા	ભા. વ. બક્ષી, રાજપીપળા	૦-૧૨-૦
ખાલી બેળા	સો. ને. યમૌ, અમદાવાદ	૨-૮-૦
વિક્રમની વાર્તા	એત. એમ. ક. કું. મુંબઈ	૪-૮-૦
રસબિન્દુ	આર. આર. શેઠ, મુંબઈ	૨-૮-૦
મધુબિન્દુ	ચાંપશી વિ. ઉદેશી, વડોદરા	૨-૦-૦
કોલેજીઅન અને બીજી વાર્તા	મંગળદાસ ગિરધર, શિંદોર	૨-૮-૦
પ્રભુતામાં પગલાં અને બીજી વાર્તા	કે. કે. ચિતલિયા મુંબઈ	૩-૦-૦
કિશોર વાર્તાવલિ	હંસા મહેતા, મુંબઈ	૨-૦-૦
છવનનાં વચન	મ. યુ. પ. કું. લિ. મુંબઈ	૧-૪-૦
પ્રાચીન શીલ કથાઓ	મિ. પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૦-૬-૦
સૌરાષ્ટ્રની રસધાર બા. ૪	ચૂ. મં. ર. કા. "	૧-૪-૦
વેશનર્મો (આ. ૨ જી)	ભા. સા. સં. અમદાવાદ	૨-૦-૦
કાદવનાં કંડે	" "	૨-૦-૦

(ય નવલકથાઓ)

રણેસ્વામ	આર. આર. શેઠ, કું. મુંબઈ	૪-૦-૦
જિવસ્તી આંખ	મુગાન્તર કાર્યાલય, સુરત	૩-૮-૦
અપજ્ઞો	કિર્તિભાઈ, રાજકોટ	૩-૦-૦

બકુલાણી ૩-૦-૦-૦
 ચુરુવામી ૨-૦-૦-૦
 ચિરતન નારી ૧-૧-૪-૦
 ધીમી અને વિભા ૩-૦-૦-૦
 નયના ૩-૦-૦-૦
 અહસ્ય માનવી ૩-૦-૦-૦
 યુનરાગમન ૩-૦-૦-૦
 કાંઠાની વાગ ૨-૮-૦-૦
 બીર સાચી ૪-૮-૦-૦
 વચના ૩-૮-૦-૦
 વંમિતા ૩-૮-૦-૦
 હાનર અને અમી દ. ૧-૩ ૫-૦-૦-૦
 કલકે ૧-૮-૦-૦
 ભણેલી વફૂ ૩-૦-૦-૦
 નિરંજના ૩-૦-૦-૦
 બરસરેખા ૩-૦-૦-૦
 ચિત્રલેખા ૩-૮-૦-૦
 સુદિધન બીરખલ ૫-૧૨-૦-૦
 કોચ વધ ૫-૮-૦-૦
 દેશ દિવાન (નવી આ.) ૪-૮-૦-૦
 વિશ્વમાદિત્ય હેમ ૫-૦-૦-૦
 ગોઠા બળવો ૨-૦-૦-૦
 વિવાહ મદિર ૩-૦-૦-૦
 સત્રામ ૨-૮-૦-૦
 દેવદાસ (બીજી આવૃત્તિ) ૨-૦-૦-૦
 નિરાજવફૂ (બીજી આવૃત્તિ) ૦-૧-૦-૦

વિદાય
 માલિની
 ભારતી
 રાજકન્યા
 વચેલી
 એને ચરણે
 અધિકાર
 ધરેખાહિર
 અપસરા ખંડ ૧ હો
 કલ્યાણમયી
 કથાવતી (નવી આવૃત્તિ)
 અમર યાદ
 હસરદાન
 ભીમિંદા
 શ્રીકાન્ત ભા. ૪ થો
 પ્રણય અને પરિચય
 પ્રેમ અને પૂજા ખંડ ૧-૨
 ધરની આમ
 નર્તકી
 સોનલ
 હસ્તમેળાપ
 પ્રેમપ્રતિસા

(૨)

હાસ્ય મંગા ભા. ૧-૨
 હાસ્યકલ્પોલ
 હાસ્ય મંજિલ
 રંગતરંગ ભા. ૫ મો

હાનન સા. મંદિર, સુંબાણ ૨-૮-૦-૦
 " " ૨-૮-૦-૦
 સીતારામ શર્મા, અમદાવાદ ૨-૮-૦-૦
 ગુ. મં. કા. અમદાવાદ ૪-૮-૦-૦
 આર. આર. શેઠ, સુંબાણ ૨-૮-૦-૦
 ઝોન. ઝોમ. હક્કર, સુંબાણ ૧-૪-૦-૦
 સી. શાંતિલાલની કું. સુંબાણ ૩-૮-૦-૦
 ગુ. મં. કા. અમદાવાદ ૪-૦-૦-૦
 આર. આર. શેઠ સુંબાણ ૩-૮-૦-૦
 સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ ૧-૦-૦-૦
 ગુ. મં. કા. અમદાવાદ ૩-૮-૦-૦
 મોતીબાણી. પટેલ, સાહલી ૨-૮-૦-૦
 ઝોન. ઝોમ. હક્કરની કું. સુંબાણ ૩-૮-૦-૦
 પારાશર્ય, બાવનમર ૨-૮-૦-૦
 ગુ. મં. કા. અમદાવાદ ૩-૮-૦-૦
 બીડીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત ૩-૧૨-૦-૦
 આ. પુ. ભંડાર, અમદાવાદ ૩-૦-૦-૦
 મુ. પ્રિ. પ્રેસ, સુંબાણ ૩-૦-૦-૦
 સંદેશ લિ. અમદાવાદ ૪-૦-૦-૦
 " " ૪-૪-૦-૦
 " " ૫-૮-૦-૦
 જોરશી માણેકલાલ ગોવિંદલાલ ૧-૮-૦-૦

(૧)

બાલજીવન કા. વડોદરા દરેકના ૦-૬-૦-૦
 કલમધર મંડળ, અમદાવાદ ૨-૪-૦-૦
 હરિશ્વર પુસ્તકાલય, સુરત ૩-૦-૦-૦
 બીડીવ સાહિત્ય મં. " ૨-૮-૦-૦

(જ) ક્રાંતિહાર

જર્મનીની આત્મકથા

વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે

પ્રતિહાસની રૂપરેખા

(જ) ભૂગોળ, પ્રવાસ, વાચન

આફ્રિકાની સફર

વડોદરા

સુરત બા. ૧-૨

લોકમાતા (આ. રજી. પુનઃપ્રકાશ) ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ ૦-૮-૦૦

(ક) જીવનચરિત્ર

સોરઠી પંદારવદીઆ બા. ૧-૨

ભારતનું સંતો

સીધાં ચઢાણ (બા. ૧-૨)

કચ્છરખા

સુગુરુપ ગાંધી

ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો

મહાવિં દયાનંદ

નોનક

સ્વામી સદ્ગુરુનંદ

પ્રજાપતિ સંતો

રામચંદ્ર

મુજાણી મા

વડોદરા,

તા. ૮-૧૧-૪૪

બા

સત કબીર

ભગવાન પુદ્ધ

તેવંગસ્વામી

પુરાણનાં પાત્રો

ઓશિયાના ધર્મદીપ્તો

તુલસીદાસ

સોરઠી જ્ઞાપીર

સોરઠી ધરવીરો

દયાનંદ સરસ્વતી

મોલાના અણુચ કલામ આઝાદ મ. પ. હાઉસ, મુંબાઈ ૦-૬-૦૦

વીરદાદા બરોજ (રજી આ.) ક્રાંતિવાદ ડી. ઠં. વડોદરા ૨-૦-૦૦

ગાંધીજીને જગવંદના

વીર કુમારપાળ

ગાંધીજી અને છીટન

ઓતરાતી દીવાલો

ફિનિયાની દૃષ્ટિએ (ગાંધીજી)

ગૌતમ પુદ્ધ

જીવનચિહ્નો (બી. આ.)

જગદંબા કચ્છરખા

ગાંધીજી (આ. પત્રી રજી. મુદ્રણ) ન. પ્ર. મં.

જીવનસાથી

ગૂ. મં. કા. અમદાવાદ ૧-૮-૦૦

સ. સ. વ. કા. અમદાવાદ ૧-૦-૦૦

એન. એમ. ઠં. કું. મુંબાઈ ૨-૮-૦૦

સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ ૦-૮-૦૦

સુગાંતર કાર્યોદય-સુરત ૨-૮-૦૦

ગૂ. મં. કા. અમદાવાદ ૩-૦-૦૦

બાલજીવન કાર્યોદય, વડોદરા ૦-૮-૦૦

ગૂ. મં. કા. અમદાવાદ ૩-૦-૦૦

" " ૦-૧૧-૦૦

" " ૧-૮-૦૦

" " ૦-૬-૦૦

" " ૨-૧૨-૦૦

આર. આર. શેઠ, મુંબાઈ ૦-૮-૦૦

રઘુનંદસ પ. ક. જુનાગઢ ૧-૦-૦૦

ન. પ્ર. મં. અમદાવાદ ૦-૬-૦૦

હરિજન આશ્રમ, સાગરમતી ૦-૬-૦૦

સ. સા. વ. કા. અમદાવાદ ૧-૪-૦૦

" " ૦-૪-૦૦

સરસ્વતિ પ્ર. મં. બાવનગર ૦-૪-૦૦

" " ૦-૭-૦૦

નવચેતન સા. મં. અમદાવાદ ૨-૧૨-૦૦

" " ૦-૭-૦૦

" " ૦-૭-૦૦

" " ૦-૭-૦૦

" " ૦-૭-૦૦

‘ઉ. મો. પેટલ

મદદ. વ્યવસ્થાપક

ઉદ્દેશ્ય અને ઉદ્દેશ્યન આપતી
વાર્તાઓનું અને ખુબ માસિક

વાર્ષિક ૬-૧૨-૦ **કહાની** ૦-૧૦-૦

—: એક જ અભિપ્રાય :—

“...જાવી જ રુચિને પોપે તેવો વાર્તા-
સંગ્રહ તમે મેળવી શક્યા છો તે માટે
અભિનંદન. આ માસિક ગુજરાતના કુદ-
બોની વાંચનની ખૂબ તંદુરસ્ત રીતે પૂરી
પાડી શકો.....”

શ્રી. રવિશંકર રાવળ આગ્રતંત્રી : કુમાર
માહક થવા માટે લખો—

કહાની કાર્યાલય

દાણાપીઠ : ભાવનગર

નવાં પ્રકાશનો

મહેર્ષિ કથાનંદ	૧-૦
સ્વામી સહજાનંદ	૦-૧૨
નાનક	૦-૧
દીવાને સાગર-દફતર પહેલું	૪-૮
રામકૃષ્ણ કથામૃત-મે ભાગમા	૫-૦
અખાની બાણી-કમારંકર ભોળીના આપુણ સાથે	૩-૦
પરમાનંદની પ્રાસિ-મદાન વૈષ્ણવ મંથ	૧-૮
સાહિત્ય પ્રાશ્નિકા	૧-૦
દિ'મતલાલ ખેરસાઈ અંભરિયા	
છવનુક્રિતવિવેક-સ્વામી વિદ્યારણ્ય	૧-૪
અષ્ટાવકગીતા-સરળ ભાષાતર સાથે	૦-૮
હું કોણુ ?-સ્વામી માધવવીર્ય	૨-૦
ઉપનિષદો-૧૧૨-સરળ ભાષાતર	૪-૦
કથાવૃક્ષમયી-કુંગરશી ધન સંપદ	૧-૦
દત્ત-પરશુરામ-સ્વામી કૃષ્ણભગવાન	૨-૦
આત્મરામાયણ	૦-૧૨
હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના	૦-૮
સસ્તુ સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલય	
મદ્ર પાસે-અમદાવાદ અને કાલબાદેવી-મુંબઈ-૨	

સરસ્વતી પ્રકાશન યોજના

સર્વપ્રિય સાહિત્ય તૈયાર છે.

વૈશાખી પૂનમ (મયર) ૩૧
(ચાર ભૂતકથા-આપુ' આ પુસ્તક પ્રથમ છે)
ભર્મિલા (પારાશર્ય) ૩૧
(નવલેકથા-ફરી ફરી વાચવી મમે તેવી)
કુદરતમય છબન (અમનલાલ વૈષ્ણવ) રાત્ર
ખેરાક ર. (અમનલાલ વૈષ્ણવ) ૧૧૫
(બનેની થોડી જ નકલો બાકી છે)

તૈયાર થઇ રહ્યા છે

નિકષદેખા (વિશ્વનાથ બટ) (સમન,
વિવેચન, વ્યાખ્યાનો) ગૌરી (પારાશર્ય)
(બ્રાહ્મણ-છવનની દાપત્ર કથા) બાને ખોખે
(પારાશર્ય) (કારુણ્ય પેરા વાતસલ્યની માતૃકથા)
સર્પયજ્ઞ (મયર) (સર્વપ્રિય યોગીમાં પુરાણકથા
લખોવા મળે—સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર

દાણાપીઠ, ભાવનગર.

**“પુસ્તકાલય” માસિકમાં
છપાતી જ. ખ. ના ભાવો**

	૧૨	૬	૩	૧
	માસ	માસ	માસ	માસ
	રૂ.	રૂ.	રૂ.	રૂ.
એક પેન	૬૦	૬૦	૩૬	૧૪
અર્ધ પેન	૧૦	૩૬	૨૪	૧૦
કવરપેન ૪થું	૧૨૦	૬૦	૪૦	૧૬
), ૪થું	૧૫૦	૬૦	૫૦	૨૦

જહેરખબરના નાણા અગાઉથી જ
લેવામાં આવે છે.

વધુ વિગત માટે લખો—

વ્યવસ્થાપક, ‘પુસ્તકાલય’ માસિક
પુસ્તકાલય સં ૦ સં ૦ મંડળ તિં ૦
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

શ્રી મુદ્દે તેવાર કરેલી, બણેલી નારીના અવતરન પ્રશ્ને
છબ્બતી રસભરપૂર નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

અપાર્ણા

શ્રી. નારાયણબાબુની એ નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

બકુરાણી

અનુ 'મુદ્દલ' નારીશ્રદ્ધાના મર્મવેધક વ્યથાના દર્દીઓ
પ્રસંગો, માનવતા અને મુદ્દલ સારંગી અપૂર્વ છબી આ
બંને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે. રૂ. ૨-૮-૦

'ગુરુવામી'

એ શ્રી જોગવ ઇતિહાસ અને સવેદન પર રચાયેલી
નવલકથા રૂ. ૨-૦-૦

કં લં ક

એ. મી. ધીરેન્દ્ર દોશી. આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને રૂપકાંતી
નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

ક્યારે છૂટશે ?

એ. શ્રી ધીરેન્દ્ર દોશી. સામાજિક વાતોસંગ્રહ રૂ. ૨-૦-૦

દશમ સ્કંધ

મહાકવિ શ્રીમાન દ્રુત અધ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનસુખ-
લાલ ઝવેરી વિરવત કૃષ્ણાદ્યાત તથા તલરેખાંટી ટિપ્પણમાં
દશમ-સ્કંધ ના રહસ્યશાનો પૂરે રસોદ્યોગિક પ્રકાશ
નાથે છે રૂ. ૩-૦-૦

થોડા બિવેચનલેખો

પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી

રૂ. ૨-૮-૦

મહેતા સંગીત શિક્ષક

ભાગ ૨-૨-૩ સાથે, પ્રયોજક મોવિંદજી મહેતા
થેર મેડા હાર્મોનિયમ શીખવાની સહેલી પદ્ધતિ
તથા ૨૬૦ આપનોના નોટેશનશ્રેણી પૃષ્ઠ ૭૦૦.-

રૂ. ૪-૧૨-૦

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

Rs 5-0-0

કિ તા બ ધ ર

બુક્સેલર્સ-પબ્લીશર્સ : રા. જી. કો. ટ.

નવયુગ [તમારી સાથેની દરેક જાણ] પ્રકાશની

હસહસાટ : ગાંધીનો અવારો : આનંદના ઓઘ : હાસ્યવિલાસ :
૪-૦-૦ ૪-૦-૦ ૪-૦-૦ ૪-૦-૦

વ્યંગચિનોદ : જણીતા હાસ્યરસિક લેખક 'ઓશીમા જોશી' અને 'મરત હમીર'ના
૩-૮-૦ હાસ્યમય વાતાવરણે ઉજી કરતાં રસિક પુસ્તકો

ભારત સુકિતના મનોરથોનું માર્ગદર્શન કરાવતાં પુસ્તકો
સ્વતંત્ર ભારત : ડૉ. ધ. સંપત ૬-૦-૦ શુભંદ બચાવનારું મ. ગાંધીજી ૩-૮-૦
આપણું ઘર : ૫-૦-૦ સુધિવાદ અને ઇસ્તવર : ૩-૦-૦

નાવન શૈલિએ વિવિધ પ્રશ્નોના ચર્ચાતાં પુસ્તકો
નિવેદિતા : શ્રી. ગુ. આચાર્ય ૪-૦-૦ વિકાસ : શ્રી. સુ. વ. શાહ ૩-૦-૦
નયના : શ્રી રસિકલાલ જોશી ૩-૦-૦ રૂપરાણી : ઇસાઠારાની કમા ૪-૦-૦
ટંકાર : શ્રી 'ધનંજય' ૩-૦-૦ અદર્શકુમાર : ચં. જી. બાસ ૪-૮-૦
અધર આપાટ : નિરૂપાઈ ૨-૦-૦ લેદી ચક્ર : (ભાગ ૧-૨) ૭-૦-૦
કાંતિની ઓલારી : ખાલુગર ૩-૦-૦ વિજેતા : મોહનલાલ ખાત્રી ૨-૦-૦

જંગ સાહિત્યસમ્રાટોનાં પુસ્તકો
નારી : સૌરિન્દ્ર ખાણુ ૩-૦-૦ વિમોતા : ચરદ્રખાણુ ૨-૮-૦
સુકેત પંખી : ૩-૮-૦ મમતા : ૩-૦-૦
નિરૂપમા : ૩-૦-૦ રાજરાણી બંધિમ ખાણુ ૩-૦-૦
લાલ માટીનો રસ્તો : ૩-૮-૦ અદર્શ માનવી જી. જી. વેદસ ૩-૮-૦

અન્ય મૌલિક વાંચવા ધાયક પુસ્તકો
કોરી કિતાબ ૨-૪-૦ વિભંગ કલા ૧-૮-૦ ત્રિસેટો ૧-૮-૦
વિરાટનો અંખો ૧-૮-૦ રાષ્ટ્રિય ઉદ્યોગો ૨-૮-૦ જીવન ચક્ર ૧-૪-૦
ભરમાંગના ૨-૮-૦ તા. તાવીજ ૧-૮-૦ નંદિતા ૧-૮-૦
કોણુ ગુન્હેગાર ? ૧-૮-૦ બિન્દુ ૧-૪-૦ ગામ ધણી ૨-૮-૦
સંહાર ૨-૮-૦ પશ્ચિની ૧-૮-૦ ઉરદાહ ૨-૮-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ.
સ્મિ. શાંતિલાલની કું., મહાદેવ રામચંદ્ર જાણુટે પુ. સ. સ. મહેળ લિ.
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : સુખેષ. ત્રણ હરવાળા અમદાવાદ રાવપુરા : વડોદરા.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. નાં હાલ મળતાં પ્રકાશનો

૧ ૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ	૮ - ૦-૦૦	૧૭ આહારશાસ્ત્ર	૦-૧૪-૦
૨ વડોદરાનામની પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ	૩- ૮-૦	૧૮ બાળજીવવૃક્ષી	૦-૧૩-૦
કુમારનાં ઓરતો આ. ૩ છ		૧૯ વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૧- ૮-૦
કાચી	૧- ૪-૦	૨૦ મોન્ડેસોરી પદ્ધતિનો આત્મા	૧- ૨-૦
૩ શ્રેષ્ઠ સલાહકાર બા. ૨ જો	૦- ૬-૦	૨૧ તારાશાસ્ત્ર	૦-૧૨-૦
૪ મધુમણિકા અને ભ્રમર	૦-૧૧-૦	૨૨ રામાયણ સ્વરૂપ	૦-૬-૦
૫ હિતર દિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ	૦-૧૪-૦	૨૩ હાડપિંજર	૦-૮-૦
૬ હસરત અને આરોગ્ય	૦-૧૪-૦	૨૪ વીર માર્કોહઃ ૨જી આવૃત્તિ	૧- ૮-૦
૭ ફેલાક રોગો-બા. ૨જો	૦-૧૩-૦	૨૫ આયોની બોળખાણ	૦- ૫-૦
૮ પ્રગતિને પથે	૧- ૧-૦	૨૬ વાતોનાં પુસ્તકોનો પરિચય	
૯ ભૂરચના	૦-૧૧-૦	બા. ૨ જો	૦- ૮-૦
માનવશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકલા	૦-૧૪-૦	૨૭ પરિચલ	૦- ૫-૦
૧૧ રોગ અને આરોગ્ય	૧- ૫-૦	૨૮ બાલવિજ્ઞાન-બા. ૩ જો	૧- ૮-૦
૧૨ માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૧૩-૦	૨૯ અવોચીન સાવજનિક પુસ્તકાલયો	૨- ૦-૦
૧૩ વિદ્યાશાળા	૧- ૧-૦	૩૦ ૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ	૫- ૦-૦
૧૪ શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય	૦-૧૧-૦	૩૧ પ્રવૃત્તિ માધ્યમો અને લેખો	
૧૫ સિંહ	૦- ૬-૦	બા. ૧ જો	૧- ૮-૦
૧૬ દિંદના ઇતિહાસની વાતો	૦-૧૨-૦	૩૨ છુટ્ટી. પૅસિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
		૩૩ બાલકુળના પાઠો	૦- ૪-૦
		૩૪ સારી રીતભાત	૦- ૪-૦

લખેા:—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પા. જો. નં. ૧૦; રાવપુરા—વડોદરા.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન

મહાગુજરાતને સસ્તામાં સરતી કિંમતે સચિત્ર, શિષ્ટ અને રસમય વાચન મળે એ હેતુથી ' સંદેશ ગ્રંથમાળા ' એ માત્ર રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન આપવાની યોજના કરી છે. આ ગ્રંથમાળાનું દરેક પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયબ્રેરીઓએ વસાવવા યોગ્ય છે. આપ આજે જ આ ગ્રંથમાળાના આદક બનો,

આજની કાલિલ મોંઘવારીમાં ' સંદેશ ગ્રંથમાળા ' લગભગ રૂ. ૨૦ થી ૨૨ ની કિંમતનાં પુસ્તકો (૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન) માત્ર રૂ. ૧૫ માં આપે છે.

આ ગ્રંથમાળાનું સાહિત્ય પ્રાણુવાન અને પ્રેરક છે; એનું સાહિત્ય વૈવિધ્યપૂર્ણ અને ગુજરાતના સિદ્ધહસ્ત સાક્ષરોની કલમે લખાયેલું છે.

આ ગ્રંથમાળા બૃહદ ગુજરાતની શિષ્ટ અને સંસ્કારી ગ્રંથમાળા છે.

ગ્રંથમાળાનાં પ્રકાશનો

નર્તકી:	લે: શ્રી. 'જિમાકાન્ત'	કિં. રૂ. ૫-૮-૦	પૃષ્ઠ...૫૩૭
ઈસરદાન:	લે: શ્રી. ગોકુળદાસ રામચુરા	કિં. રૂ. ૩-૦-૦	,, ...૨૮૪
આરોગ્ય:-			
તાનનું, મનનું, દેશનું.	લે: ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	કિં. રૂ. ૩-૪-૦	,, ...૩૦૦
હસ્તમેળાપ:	લે: શ્રી. મંજુલાલ સા દેસાઈ	કિં. રૂ. ૪-૦-૦	,, આશરે ૩૦૪
સોનલ:	લે: શ્રી. પ્રાણુદાસ ડી. મુનશી	કિં. રૂ. ૪-૪-૦	,, ૪૦૦
નિત્યનો આચાર:	લે: પ્રો. રામનારાયણ પાઠક
મીરાંબાઈ:	લે: શ્રી. રામચંદ્ર ઠાકુર
તારામતી:	લે: શ્રી. હુંગરશી ધરમશી સંપટ

* જેને ગુજરાતે આવકાર્યાં છે; જે સચિત્ર અને શિષ્ટ છે; જે પ્રેરક અને જ્ઞાનદાયક છે; જે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અનોખી ખાત પાડે છે; જે કિંમતમાં ખૂબ જ સસ્તી છે;

* ગ્રંથમાળાના આદક તરીકે રાષ્ટ્રપણું તારીખથી નામ નોંધાવી શકાય છે. ગ્રંથમાળાનું લવાજમ ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન પૂરું થતાં પૂરું થયું ગણાશે.

* જેઓને ' નર્તકી ' મેળવી આદક થયું હોય તેમને રૂ. ૧૫ ના લવાજમમાં ' નર્તકી ' પુસ્તકથી આદક તરીકે નોંધી એકંદરે ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાચન આપવામાં આવશે. ' નર્તકી ' સિલિકમાં હશે ત્યાં મુઘીજ ' નર્તકી ' થી સરે થતા આદકો નોંધાશે.

* ગ્રંથપાલ બાઈઓ, આ પુસ્તક આપના પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવજો. ' સંદેશ ગ્રંથમાળા ' નાં પુસ્તકો લાયબ્રેરીનો શયુગાર બનશે.

વિશેષ માહિતી માટે લખો :-

વ્યવસ્થાપક-સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

૦/૦. ધી સંદેશ લિમિટેડ, સારંગપુર-અમદાવાદ.

રૂપાનો ઘંટ

ભરમરખા, પ્રણય અને પરિણય વગેરે અતિ મુંદર, રસાળ નવલકથાઓના કતોરો. ચુનીલાલ વ. શાહ કૃત આ દ્રુષ્ટી વાતોઓનો સંમલ કુમાર ભરી મીઠી, પ્રેમ સુગંધ ભરી કથાઓ દ્વારા વાંચનારને ખૂબ આનંદ આપે તેવો છે. પહેલી જ વાત ઉપમા ઘંટ તદ્દન અભિનવ શૈલીએ લખાયેલી છે અને તેમાંની પાવતી તો કવિવર શાગોર કિંવા શરદળાધુની કલમની યાદ આપે છે. દરેક વાતો એક એક નવી સૃષ્ટિ પરથી પડેલો જીવંત, નવો નવો રસ ઉપગવી દરેક સ્વભાવ-વૃત્તિવાળા વાચકને સંતોષ આપવા શક્તિશાળી અને છે. કાષ્ઠપણ પ્રકારનો કંટાળો આવતો નથી; કેમકે લખાવટ નોંખી નોંખી શૈલીથી થઈ છે, અને તે જ લેખકની ખૂબી છે. અદીસો પાનાની રા રૂપિયા કિંમત વાજખી ગણાય.

એ જ લેખકની નવલકથા ભરમરખા (શ. ગા.)ને પ્રણય અને પારિણય (શ. ગા.) ની નકલો તો હવે ખલાસ થવા આવી છે.

શ્રી. જયોતીન્દ્ર હવે કૃત રંગતરંગના પાંચ ભાગોનું સમગ્ર ગ્રન્થ દરેક પુસ્તકાલયમાં રાખ્યાથી આર્જિત ગામ પેટ ભરી કાયમ દરયાં કરશે.

શ્રીગોપાલની "પરાધીન" નવલકથા, અધઃક્રાંતિ ક્રુદ્ધોમાં પ્રેમ અને એખલાસની વૃદ્ધિ કરે તેવી છે. અને નવા જુવાનો અને વડીલો તરફ માન અને પૂજ્યવૃત્તિ ઉપગળ્યા વિના નહિ જ રહે. કિંમત રૂ. ગા.

અથા ચોપડીવાળા વેચે છે.

ગુણ સુન્દરી

તંત્રી : સો. જયવતી દેસાઈ

વાર્ષિક લવાજમ

હિંદમાં

પરદેશમાં

રૂ. ૫-૦-૦

શિર્લીંગ

ગ્રાહક ન થયા હોય તો

લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો.

કેટલાંક વસાવવા યોગ્ય પ્રાણુવાન પ્રકાશને

શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૩-૧૨.

રાજયોગી પરમાર ધારાવર્ધા

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૮/

ખલહક ખંડાદેવડા

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૬/

વડોદરા

મૂલ્ય : રૂ. ૦-૮-૦

સૂરત ભા. ૧-૨ મૂલ્ય : રૂ.

મહાસબાનો ઇતિહાસ

ભા. ૧-૨-૩

મૂલ્ય રૂ. ૧૨

તમારી લાયબ્રેરીમાં અવશ્ય વસાવવા લખો—

અવરજાપાઃ હુહાણામિત્ર પ્રેસ,

શવપુરા : વડોદરા.

આ અંકમાં

પીતેયું વર્ષ	૩૬૧
તંત્રીસ્થાનેથી	
સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું	૩૬૮
શ્રી. ડૉ. મા. કામદાર	
સરખું સાહિત્ય કાર્યાલયની સાહિત્યસેવા	૩૭૦
શ્રી. ડૉ. મા. કામદાર	
મંથપાસને—	૩૭૩
શ્રી. દિમલવાય મ. પટેલ	
સર્જન કેવા સંજોગોમાં શક્ય છે ?	૩૭૪
શ્રી. " અભ્યાસી "	
પુ. સ. સ. મં. લિ. ની	
વાર્ષિક સમામાં પસાર થયેલા કરાવો	૩૭૬
શ્રી. મ. રાં. પટેલ	
પુસ્તકપરિચય	૩૭૮
મ. પ્ર. બ્યાસ, " અ-દ્રશ " ના	
નવીન કાલ	૩૮૧
પુસ્તકાલય નોંધ	૩૮૫
પર્વણીદિન	૩૮૮
પુસ્તકાલયોની તથાસુધી	૩૮૯
વ. પ્રાંત પુ. પરિષદ	૩૯૧
પુસ્તકાલય પ્રદર્શન	૩૯૩
સામયિક ફોલ્ડન	
વેરાનમાં જળ વહેતાં કરન્ને,	૩૯૪
ચિંતારાણી સાથે વિવાહ કરનારાઓ	૩૯૫
ખાલ પદાર્થોની વૈજ્ઞાનિક સૂકવણી	૩૯૭
અદિતીય અખબાર	૪૦૧
પુસ્તકાલય ખાતાના સૂચના ૬૦	૪૮

ફેબ્રુઆરી શ. ૩-૮-૦૦ : વાર્ષિક લગાજન :
 પરદેશ શ. ૫-૦-૦૦ : ફેબ્રુઆરી નકલ શ. ૦-૧-૦૦
 : તંત્રી :
 મણિલાલ પ્રભાશંકર બ્યાસ

દરેક ઘરમાં તથા લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં પુસ્તકો

મોક્ષ સાથે અઠવાડિયું	૨)	જીવનસખી	૪૧	પ્રજાનો ભાષ	૪૧
પુણ્યવ્રતો ગાંધીજી	૪૧	ભાતભાતનું ભરતકામ	૧	માનવ હૈયાં	૧
હિંદુધર્મ	૪૧	રાસનંદિની	૦૧	રોહિણી	૦૧
વિસમી સદીનું પાઠશાસ્ત્ર	૨૧	વનિતા વિનોદ	૩૧	પતિમંદિર	૩૧
મસ્તકદારીનાં હાસ્યરત્નો	૩	મારું જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	૧૧	સોમનાં અવાહીર	૧૧
વેદની વિચારધારા	૨૧	નાના કુલનીસ	૧	જગણી જીવન અને જીવન	૧
ભારતજનની કરતુદયા	૧૧	શ્રીમતી સીતા	૩૧	પ્રજાપત્ય	૩૧
શુદ્ધિન ખીરખસ	૬૧	વારસદાર	૩	ભીખો ચોટી	૩
ભગવાન શુદ્ધ-તેમના હિપરેશો	૨૧	મિલન	૩	રૂપાની ગાય	૩
ગ્રહિણી મિત્ર	૫	અભિમાન	૩	કર્મ કલ્પ	૩
વિક્રમની વાતો	૪૧	શરદ્વાણી	૨	શુદ્ધિન ખીરખસ ભા. ૧-૨	૨
શુદ્ધિવિકાસ	૫	રૂપમાધુરી	૩	ખીરખસની ચિત્રમય બાલવૃત્ત	૩
જવાહર-કમલા	૩	કુળવતી	૨૧	ભા. ૧-૨-૩	૨૧
સાધના	૨	શરદ્વેદના	૨૧	મારી નેધિયોથી	૨૧
ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો	૨૧	વિવાહિતા	૩૧	અક્ષતના આ	૩૧
ગાંધીજીને જમવેદના	૩	ચાંદુમુખ	૨૧	હાર્ય મંજીલ	૨૧
ધર્મોનું મિલન	૫	કમલિની	૩	સનમની શોધમાં	૩
પ્રજાતામાં પગલાં અને		જયશ્રી	૩૧	હું રાગ હોઈ તો	૩૧
ખીજ વાતો	૩૧	માનદા	૨૧	રમતા રામ	૨૧
ગિરધેખા	૩૧	પથેરદાણી ૧/૨	૪૧	દોડકડાપણુ સાગર	૪૧
સેનક ભાગ ૧-૨	૪	રોષપ્રત્ન	૩૧	હાર્યમંગા ૧-૨	૩૧
દસ્ત મેળાપ	૪	રેણી મા	૪૧	આનંદ તરંગ	૪૧
હીરાની ખાણ	૩	નગરલક્ષ્મી	૩૧	મારાં માસીયા	૩૧
સુવર્ણ પીંજર	૨૧	વિભાવરી	૨૧	લગ્ને લગ્ને કુવારો	૨૧
જીવ	૨	આનંદી	૨૧	જ્યોતિષશાસ્ત્રને લગતાં પ્ર	૨૧
ખોળા	૨૧	ભાષ્યજેન	૩૧	મારું બવિધ્ય ૧-૨-૩-૪	૩૧
	૨૧	ભાષી	૩૧	બવિધ્યાણી	૩૧
	૨૧	સ્વામલી	૩૧	શરીર સામુદ્રિક	૩૧
નીની આત્મકથા	૪૧	મોક્ષદા	૩	વેપારી બવિધ્ય અને ભાગ્યેદ્ય	૩
	૩	પતિપત્ની	૨	દાયની માયા	૨
	૩	ખલેન	૩૧	વેપારી આલમને ઉપયોગ	૩૧
પ્રેમકન્યા	૨	શ્રીદેવી	૩૧	એવા દરેક વિધવાના અ	૩૧
હાર્યમંજીલ	૩	અનુપૂર્ણાનું મંદિર	૨૧	આધુનિક વ્યાપારી મિત્ર	૨૧
આચારી ભા. ૧/૨	૩	કૃષ્ણાન્તરું વીલ	૨૧	કમાણીની કળા	૨૧
પટેલ, પટલાણી	૬	કુર્ગેસનંદિની	૩	એક કદમ આજે	૩
ચાણક્ય	૩	બાવાસી	૨૧	પૈસા તમારા છે	૨૧
ચિત્રા	૨	ધરતી કન્યા	૧૧	માને	૧૧
માલવિકા	૩૧	સુનીતા ઓક	૦૧	વેચાણકળા	૦૧
પ્રેમદાનું પતન	૨૧	સુટેલનો પાંસો	૪	ખીજનેસ માણ	૪
સંસ્કૃતકથા	૩૧	પચલતા	૩	વાને	૩
ધરતી રાણી	૬૧	એને ચરણે	૧	વેપારી મોખિયો	૧
	૬૧	રતનો ને ખીજ વાતો	૧		

પગલાવવા લખો-એન. એમ. ઠક્કરની ફાં. ૧૪૦ પ્રિન્સેસ રોડ, સુબધ

સંદેશ

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે
ખાસ યોજના ।

અંથપાલ બંધુઓ, નોંધી લ્યો ।

તંત્રી : શ્રી. નંદલાલ ઓડીવાળા.

ચાલુ વિશ્વયુદ્ધનો અંત નજીક આવી રહ્યો છે અને તે પછીના સંજોગો ખદલાતાં વર્તમાનપત્રોની કિંમતમાં પણ ભારે ઘટાડો થશે. ત્યારે 'સંદેશ'ના લવાજમમાં પણ જે જે વખતે જે કંઈ ઘટાડો થશે તે ઘટાડાનો લાભ-વળતર-મુજરો મળવાનો લાભ-વડોદરા રાજ્યનાં આમ પુસ્તકાલયોને પણ આપવામાં આવશે.

ઓછા લવાજમે વધુ વાચન

જ્યારે પરિસ્થિતિ અનુકૂળ થઈ જશે ત્યારે વિના વિલંબે 'સંદેશ' પોતાના લવાજમમાં ઘટાડો કરશે. અંકુશો ઊઠી જતાં વધુ પૃષ્ઠો સાથે વિવિધ વાચન આપવાની ખાસ યોજના વિચારાઈ છે એટલે અમારા નીચેના લવાજમની યોજનાનો લાભ લેવામાં આમ પુસ્તકાલયોને કંઈ જ ઝોવાપણું રહેશે નહિ.

શ. ૩૪ માં 'સંદેશ' દૈનિક અને સાપ્તાહિક 'ગુજરાતી પંચ' મેળવો.

વડોદરા રાજ્યનાં આમ પુસ્તકાલયોને ખાસ લાભ આપવાના હેતુથી અમે દૈનિક 'સંદેશ' કે જેનું વાર્ષિક લવાજમ હાલ રૂ. ૩૬ છે અને 'ગુજરાતી પંચ' કે જેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૮-૮-૦૦ છે એ બન્ને પત્રો માત્ર વાર્ષિક રૂ. ૩૪-૦-૦ માં આપવાનું નક્કી થયું છે.

ગ્રાહક થનારને ખાસ લાભો.

'સંદેશ'નો ખાસ અંક હિવાળાના ટાંકણે બેટ મળશે.

'ગુજરાતી પંચ'નું સુંદર ઢળદાર પુસ્તક પણ એ પુસ્તકાલયોને બેટ મળશે.

'સંદેશ લિ.'નાં લોકપ્રિય અખબારો.

દૈનિક 'સેવક' છૂટક નકલ ૦-૧-૦૦ વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫-૦-૦૦ (ટ. ખ. સાથે).

સાપ્તાહિક 'આરામ' છૂટક નકલ ૦-૪-૦૦ વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૦-૦-૦૦ (ટ. ખ. સાથે).

આપતા બજેટમાં 'સંદેશ'નું નામ મૂકવાનું રહે લૂલતા.

મેનેજર : ધી સંદેશ લિમિટેડ, સારંગપુર, અમદાવાદ
દાસીરામની યોજ.

ભારતી સાહિત્ય સંઘનાં અદ્યતન પ્રકાશનો

અંજલિ ગ્રંથમાળા

લખચોરાશી : લે. પન્નાલાલ પટેલ ૩)
સુવર્ણભૂગ :

લેખક : રા. ના. પાઠક ૩-૦-૦

પાવક : લેખક : ચુનીલાલ મડિયા

આરોગ્ય ગ્રંથાવલિ

હકીલાં દહેમાં કુદરતી ઉપચાર

લેખક : ભૂપતરાય મો. દવે

દવાનો છોદલો ઘૂંટડો અને કુદરતી સારવાર

લેખક : ભૂપતરાય મો. દવે

દૂધ-મૃત્યુલોકનું અમૃત :

લેખક : કાંતિલાલ મ. શાહ

પક્ષી-પરિચય ગ્રંથાવલિ

આંગણુનો શણગાર :

ઉકતાં લાંગી :

વગડામાં વસનાર :

રૂપરૂપનાં આંખાર :

કંઠે સોહામણાં :

પ્રેમા પંખીડાં :

દરેકનું મૂલ્ય
૦-૧૦-૦

અરુણ પુસ્તકમાળા

‘રંગ છે ખારેટ !’

લેખક : જવેરચંદ મેઘાણી

ધનુર દોઝી : લેખક : ઇંદુલાલ ગાંધી

કેમ અને ક્યારે ? લા. ૨

લેખક : ડુંગરશી સંપટ

તારકવૃંદ : લેખક જયંતીલાલ આજા

એખિસીનિયાની સફરે

લેખક : શિવાનંદજી

શૌર્યગાથાઓ :

લેખક : હેમુલાલ

ચિંતન ગ્રંથાવલિ

ગગનને ગોળે : લેખકો : નિરજન વમો,

જયમદલ પરમાર : કિં. ૩૥

સાહિત્ય અને પ્રગતિ લા. ૨ :

સંપાદકો : કરસન માણેક, શુભાખાસ

પ્રોકર, ઉમેદલાઈ મણિયાર, સ્વપ્નરથ,

બકુલેશ, લોગીલાલ ગાંધી કિં. ૩)

સાહિત્ય અને સંસ્કાર :

સંપાદકો : લોગીલાલ ગાંધી અને

સ્વપ્નરથ કિં. ૩-૦-૦

વિવેચન ગ્રંથાવલિ

પરિભ્રમણ : લેખક : જવેરચંદ મેઘાણી

કિં. ૩)

આલોચન : લેખક : રામનારાયણ વિ.

પાઠક કિં. ૩) (છપાય છે)

સાહિત્યવિહાર : લેખક : અનંતરાય મ.

રાવળ કિં. ૩)

કાવ્ય ગ્રંથાવલિ

રવીન્દ્રવીણા : લેખક જવેરચંદ મેઘાણી

કિં. ૨૥

પ્રાચીના : લેખક ઉમાશંકર જોષી કિં. ૨)

(છપાય છે)

મોહખતને માંડવે : લેખક કરસનદાસ

માણેક કિં. ૧)

વરદાન : લેખક સુરેશ ગાંધી કિં. ૨)

ઉર્વશી અને યાત્રી :

લેખક : હર્ગેશ શુક્લ કિં. ૨)

રાષ્ટ્રગીત : કિં. ૧૥

ભારતી સાહિત્ય સંઘ

૧૩૮, મેડાજ સ્ટ્રીટ, કેટ, મુંબઈ-૧ * ૧૬, શ્રીમાળી સોસાયટી, અમદાવાદ-૬

ઉપયોગી પુસ્તકો જીવનઘડતર માટે ઉત્તમ મિત્ર છે.

જોલાદેવી	૪-૦	દયાનંદ સરસ્વતી	૧-૮	ખાટીગીડી બાળવાલો	૧-૦
રાજસ ક્ષત્રીઓ	૪-૮	અડધે રસ્તે	૩-૦	સોરઠને તીરે તીરે	૧-૮
કણીવતી	૪-૮	સીધાં ચઢાણુ-ભા. ૧	૩-૮	પ્રાણીપાઠો	૦-૧૦
રાજકન્યા	૪-૮	સીધાં ચઢાણુ ભા. ૨	૩-૦	વનરપતિ પાઠો	૦-૧૦
પડાયા	૧-૪	વિક્રમાદિત્ય હેમુ	૪-૮	ઋતુના રંગ	૦-૧૦
નિરંજન	૨-૮	આયમતે અજવાળે ૧-૨	૫-૦	ખારિક ટોપરા	૦-૬
સોરઠ તારાં વહેતાં પાણી	૩-૦	એશીઆના ધર્મદીપકો	૩-૦	દિવાસ્વપ્ન	૧-૦
ગુજરાતનો જય	૨-૮	મનોમુકુર ભા. ૨	૩-૦	મનુષ્ય ને નભમંડળ	૧-૦
સો. રસધાર ૧થી૫	૧૩-૩	કેટલાંક વિવેચનો	૩-૦	સૂર્ય, શરીરવિજ્ઞાન ને	
બહારવડીઆ ૧થી૩	૭-૮	બેઠો બળવો	૨-૦	પ્રાણાયામ	૧-૮
રઢીઆળી રાત ૧થી૪	૫-૦	ખાંડાના ખેલ	૩-૮	ચાકર ભા. ૧-૨	૨-૮
ઉપવન	૨-૮	શૌર્યનાં તેજ	૨-૦	આપણા ધર્મ	૪-૦
સોરઠી જવાહીર	૪-૦	સુવર્ણી	૨-૮	તથુખા ભા. ૧થી૪	૬-૦
સોરઠી શરવીરો	૦-૧૨	કદમાણી	૨-૦	અજીતા	૩-૦
સુન્દરીઓનો ચણુચાર	૩-૦	રંભા	૧-૪	પરાજય	૩-૦
બા (કરવરબા)	૧-૮	પુત્રજન્મ	૩-૦	મલિકા	૩-૦
લોકસાહિત્ય ભા. ૧	૨-૮	ચામા	૫-૦	શ્રીકાંત ૧થી૪	૧૦-૮
લોકસાહિત્ય ભા. ૨	૩-૮	જનપદ ભા. ૧-૨-૩	૩-૮		

ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રોડ : અમદાવાદ

૮૦ પુસ્તકો]

ત્રિશક્તિનો સેટ

[રૂ. ૫૬

દરેક લાયબ્રેરીમાં હોવો જ જોઈએ.

૮૦ પુસ્તકો ગ્રંથપાળ—

કોઈ પુસ્તકાલયની ગાદી પર બેસી રહેતો નથી. તે તો માગમાં ઓળખ પીછાણ વધારી વાચનોત્સુક બહેનોને ત્રિશક્તિ પુસ્તકો વાંચવા આપે છે, બલામણુ કરે છે. તેમને ત્રિશક્તિમાળાનાં પુસ્તકો વિષે વાત કરે છે.

ત્રિશક્તિના પ્રમોના અભ્યાસીઓ પાસે લખાવેલાં ઐહિતીઓની સીધી દેખરેખ હેઠળ તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો આખા ગુજરાતમાં બારે લોકપ્રિય યદ્ય પડ્યાં છે અને તે વાંચી તેમાંથી બોધ મહણુ કરવા કહેવું એ પ્રત્યેક સુર્ય પ્રકાશવાની ફરજ છે. આખી માળામાં ત્રિશક્તિ ઉપયોગી વિવિધ વિષયોની ગૂંથણી કરવામાં આવી છે. કુલ ૮૦ પુસ્તકોની કિં. રૂ. ૫૬)

થોડાંક નામો

મોંઘાની માવજત
સતી જસમા
રત્નવું શાસ્ત્ર
દક્ષિણી રમણકળા
વિમાની ગીતાગાથ
ઓહદય
રાણકહેવી
સખીના પત્રો
પારસી વાનીઓ
રઝીયા બેગમ
ચિરાજીની બા
મુશ્વિસ શુદ્ધિ
સુખી પર
બરતશૂંચણ
વગેરે વગેરે.

આંજો જ લખો:—દરિયરદાસ વીમાવાળા

૦/૦ ત્રિશક્તિ, સુરત.

નવચેતનનાં નૂતન એને પ્રેરણાત્મક પ્રકાશનો।

કાંતિનાદ	દિવ્યાનંદ	૩-૦
રાગ વિશલદેવ (પુ.)	ધનશંકર ત્રિપાઠી	૨-૦
રાગ વિશલદેવ (ઉ.)	"	૨-૦
રાજલક્ષ્મી	પ્રહલાદજી	૪-૦
પ્રયાજી	ઈદ્ર વસાવડા	૩-૮
જીવનસાથી	કુંગરસી સંપટ	૨-૧૨
ત્રણ હેર્યા	કૃષ્ણલાલ શાહ	૨-૧૨
સોરવણી	વિનોદ ભટ્ટ	૨-૮
કલાની સહચરી	સોમાભાઈ	૨-૮
કુંદન	અંકિમચંદ્ર	૩-૮
શ્રીદેવી	"	૩-૮
ચંદા	ઈદ્ર વસાવડા	૩-૦
ગંગાનાં નીર	"	૩-૦
મામીજી	રામરાય મુનશી	૩-૮
ધનવરનું ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧૨
ચોગી કોથળી	"	૧-૮
પ્રીતમની પ્રાસ	"	૧-૮
બહેન	નીરુપમાદેવી	૪-૦
સુભાગા	સીતારામ શર્મા	૩-૦
કથાજીને નામે	રમણિક દલાલ	૨-૪
સ્વાધ્યાય	ડૉ. હરિપ્રસાદ	૧-૧૨
જીવનેનિર્માણ	ચિરંતન	૨-૦
વલ્કલ	જસવંત ઠાકર	૧-૪
એકાકી	નર્મદાચંદ્ર શુક્લ	૧-૪
આજકાલ	પુરુષોત્તમ પારેખ	૧-૮
રાસરંજના	જયુભાઈ, દાસભાઈ	૧-૮
આનંદગાયી	જહુરાય ખંધડિયા	૨-૦
આશા	મકનજી પરમાર	૧-૮
મંદારમાળા	કેશવ શેઠ	૧-૪
જીવંત જ્વાળા	મનનીય લેખો	૧-૦
જોલિયો મત	દિનેશ ઠાકોર	૦-૪
ચોખવટથી વાત કરજો	"	૨-૧૨
સુરભી	ડૉ. ચિત્રુભાઈ	૦-૮
દહીંવડા	મયંક	૦-૬
ધરતીનો બાળમેળો	ઈદ્રુભાઈ ભટ્ટ	૦-૮
આમડાનું સ્વરાજ્ય	ઈદ્રુલાલ યાગિક	૦-૪
આપણું રાજ્ય	ગણાભાઈ પટેલ	૦-૪
ધુલ ને આમડાં	રામરાય મુનશી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર

૨૪૫૬ બદ, અમદાવાદ

પુસ્તકાલયોમાં મંગાવવા જેવું

જનતાનું માનીતું સાપ્તાહિક

વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૭)

સંપાદક : જગન્નાથ દેસાઈ બી. એ.

- * વાતો ઉપરાંત
- * હાસ્ય કથા
- * રાજકારણ કાર્યાવાહ
- * કાવ્ય-સાહિત્ય ગુજરાત
- * સિનેમા પૂર્વ આંદોલનો
- * શિક્ષણ હેતુ અર્થો.

સાથે—

દર અઠવાડિયે મુખ્યથી બહાર પડે છે.

યુગાન્તર કાર્યાલય

કામા બિલ્ડિંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ : સુખ.

પ૦ થી ૧૫૦

આ રસમય ઉપયોગી પુસ્તકોની આટલી જ નકલો શીલકે છે જે પૂરી થતાં હાલના સંગ્રહમાં ફરી છપાશે નહિ તો તે તમારા ગળેટમાં મૂકી મંગાવી લેવા વિનંતિ છે.

ભિલ્હતી આંખ	૩-૮-૦	વહેમી	૦-૮-૦
દુર્ગારામ મહેતાજી	૧-૪-૦	તેજશ્યા	૧-૪-૦
નવા યુગની સ્ત્રી	૧-૦-૦	આકાશનાં ફલ	૦-૧૨-૦
મંદિરને પગથિયે	૦-૮-૦	દિવામાં ભિલ્હતી	૧-૪-૦
અમર મહાજનના ૧-૨ (પાઠ)	૨-૦-૦	ભાવનાસૂદિ	૦-૧૨-૦
વનવનની વેલી	૧-૦-૦	વિવેચન	૧-૮-૦

૧૯૪૪નાં નવાં પ્રકાશનો-નવી આવૃત્તિઓ

આશા (નવલકા)	૧-૪-૦	બાલરંગના	૦-૮-૦
ઉપનિષદોની વાતો	૮-૧૦-૦	પુરાણનાં ખાતો ૧-૧ (કાશી)	૧-૧૦-૦
અંતરને આવારે	૧-૮-૦	કેરમ ૧-૧૨	૦-૧૨-૦
સાતરાણી	૧-૦-૦		

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગાંધીપુરા-સુરત

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે

સાશોભાર ચિત્રોવાળાં, છ થી ૫૪૨ વર્ષનાં બાલકો માટેનાં નીચેનાં પુસ્તકો વિતર કેઈ પણ પુસ્તકાલય અથવા ડેપો.

"પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં શિક્ષકો આવશે અને છુવાનો હશે તેમ જ શ્રી કિશ્કિન્દ્રાચાર્યના પરિચયને નેવાં વાંચતાં શીખેલાં શ્રીદેવ માટેના પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવો છે. આ બાલકોનાં બાળકો અને શ્રીદેવ સરળતાથી વાંચી સમજી શકે એવી ભાષા વાળાં અને મોટા અક્ષરે નાન આપે એવી જ પુસ્તકોનો પ્રકાર હવે કોઈ વેળે પણ લક્ષ્યમાં રહેતો જશે અને એમને માટેનાં પુસ્તકો પણ લક્ષ્યમાં રહેવાનું થશે."

પુસ્તકાલય માં તરતથી જુલાઈ ૧૯૪૪ ના અંકમાંની આ સૂચના જ્ઞાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદ પ્રકાશન (જ્યાં આજે વર્ષનાં બાળકો માટે) ૩ પુસ્તકો : ૬૦ ચિત્રો :

૬૬ પાનનું વાચન : રૂ. ૧-૨-૦

બાલવિનોદમાહા (આથી ૧૪૨ વર્ષનાં બાળકો માટે) ૪૨ પુસ્તકો : ૭૦૦ ચિત્રો

૧૪૦૦ પાનનું સુંદર વાચન : જે મનોહર નોટસમાં : રૂ. ૧૧-૮-૦

અન્ય બાલપુસ્તકમાહા (જ્યાં ૪૬૨ વર્ષનાં બાળકો માટે) ૮૩ પુસ્તકો : ૧૦૦૦ ચિત્રો

૧૭૦૦ પાનનું સુંદર વાચન : નવ સુંદર નોટસમાં : રૂ. ૨૮-૦-૦

સૂચિપત્ર માટે લખો :

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : [મુંબઈ]

શિષ્ટ અને સંસ્કારી સાહિત્ય

વાર્તાસાહિત્ય

હેલો કાલ (ધનસુખલાલ મહેતા)	૩-૦
સાસુજી (હાસ્યરસિક વાર્તા) ,,	૧-૮
કૃમકૃમ (કિશનસિંહ ચાવડા)	૨-૮
ધરતીની પુત્રી "	૨-૦
દ્વિદલ (ચોટદાર સામાજિક વાર્તાઓ)	૨-૮
પરાજિત પ્રેમ (દિલચસ્પ વાર્તાઓ)	૩-૦
ભોજ અને કાલિદાસ(નવીઆવૃત્તિ) છપાય	
ધૂધવતાં પૂર (ચુનીલાલ મડિયા)	છે.

નાટકસાહિત્ય

સરી જવું સુરત (ધનસુખલાલ મહેતા)	૧-૪
શરતના ઘોઠા (વશવંત પંડ્યા)	૧-૮
વરઘોડો (જનકુલાલ ચાગિક)	૧-૪
લગ્નની ઘેડી (હાસ્ય અને કટાક્ષપૂર્ણ)	૨-૦
રંગલીલા (વિવિધ હાસ્યકૃતિઓનું મિશ્રણ)	૦-૧૪
હેમલેટ (અનુ. હંસા મહેતા)	૨-૦
વેનીસનો વેપારી "	૨-૦
સોવિયેટ નવજીવાની (રમુજની રંગતભર્યું)	૧-૦

કાવ્યસાહિત્ય

કલ્યાણિકા (શ્રી. ખખરદાર)	૨-૦	અંદાશંકરનાં કાવ્યો	૨-૮
રાષ્ટ્રિકા "	૨-૮	આશમગાદ (ગવકાવ્યો)	૧-૦
પ્રેમધનુષ્ય (શ્રી. કોલક)	૧-૮	દુધગંગા (રાસસંગ્રહ)	છપાય છે

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિમિટેડ બુકસેલર્સ પ્રિન્સેસ મુંબઈ-૨
પબ્લીશર્સ સ્ટ્રીટ

! રહ્યો છે! સત્વર પ્રગટ થશે.

વર્ષો થયાં જે કાવ્યઅંથ અપ્રાપ્ય હતો તે

પ્રેમધર્મના મહાન પ્રવર્તક

રાજકવિ કલાપી કુત

કલાપીનો કેકારવ

(માર્ગદર્શક સરળ દીકા અને શબ્દકોષ સહિત)

મંગાવવા માટે લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા : વડોદરા

ગામડામાં હરતાં હરતાં નજરે પડતાં
ખુખી ને ખાસિયતની
નિર્મલ આરસીસમાં

એક ગ્રામશિક્ષકની કલમે
શબ્દદેહે પામેલાં રેખાચિત્રો તે

ગ્રામચિત્રો

આલેખક : શ્રી. ઇન્દ્રવર પેટલીકર

મૂલ્ય રૂ. અઢી

તમે જે ગામડે વસતા હશો તો આ

રેખાચિત્રો વાંચતાં જ મોલી લાગશે:

"અરે! આ તો આપણા ગામનો....."

આને જ મંગાવવા લખો:—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા

આ પુસ્તકો તમામ હાથપેરીઓમાં
હોવાં જ નોંધાયે.

મિલન,	નારાયણબાણ કૃત	૩-૦-૦
વારસદાર	"	૩-૦-૦
પતિમંદિર	"	૧-૧૨-૦
શરદ્વાણી	શરદ્વાણી કૃત	૨-૦-૦
વિજયા	"	૨-૮-૦
શેષપ્રશ્ન	"	૩-૮-૦
જ્ઞાનકા	"	૨-૮-૦
આધવી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	૧-૮-૦
સાબી	"	૩-૮-૦
સાધબહેન	"	૩-૮-૦
કુલ્લુકાન્તજી વિલ	"	૨-૮-૦
	બંદિમબાણ કૃત	
દુર્ગેશનંદિની	"	૩-૦-૦
પતિપત્ની	નિરૂપમાદેવી કૃત	૨-૮-૦
મેલાદા	"	૩-૦-૦
શક્તિવધૈક આસનો	"	૩-૦-૦

(પ્રથમ ચિત્રો સહિત)

ન્યોત્તિપનાં નવાં પુસ્તકો

હાથની ભાષા	૫-૦-૦
શરીર સામુદ્રિક	૩-૦-૦
બાપારી ભવિષ્ય અને ભાગ્યેદય	૫-૦-૦
ઉદ્ધૃતિપિ પરિચય	૦-૮-૦
હિંદુસ્તાની પ્રારંભ	૦-૮-૦
ટોકીઝ ગાઈડ	૩-૦-૦
ખાતાસી- બંગલોર નવલિકા	૨-૮-૦
પ્રણયયત્ર	૨-૮-૦
કલમ ચાણુક	બેકાર ૧-૮-૦
પ્રેમકન્ધા	" ૨-૮-૦
સનમની શોધમાં	" ૪-૦-૦
અક્ષતના ખાં	" ૨-૮-૦
હું સબ હોઉં તો	" ૨-૮-૦
રમતારામ	" ૨-૮-૦
હાસ્ય મંડીલ	" ૩-૦-૦
ખલ્લૂત પ્રવાસ (ગુલેવન)	" ૩-૦-૦

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, સૂરત

૨૪ વર્ષથી પ્રકટ થતું ગુજરાતી બાપાનું
મધ્યમ અક્ષરમય અને સૌથી વધુ ફેલાયેલ
પામિલું ખાલજીવનું માન્યું માસિક

ખાલજીવન

તંત્રી : રમણલાલ ના. શાહ

લવાજમ : વાર્ષિક રૂ. ૪)

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે

માત્ર રૂ. ૩)

આટલી સખત મોંઘવારી અને આવા
વિકટ સંભોગો છતાં લાઘવેરીઓને લગ-
ભગ જૂનાજ લવાજમે માસિક આપવામાં
આવે છે. 'ખાલજીવન'ની સુદૃઢાળ ઠર-
મ્યાનની લોકપ્રિયતા ઉલટી વધી છે અને
એની ૩૬૦૦ પ્રતો છપાય છે. આથી એની
ઉપયોગિતાનો ખીલો શો પુરાવો નોંધાયે ?

*

ખાલજીવનનું ખાલસાહિત્ય

ખાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળા...

૭ ચોપડીનો ગુચ્છ....માત્ર રૂ. ૩-૩-૦

ખાલજીવન કિશોર સાહિત્યમાળા...

૬ ચોપડીનો ગુચ્છ....માત્ર રૂ. ૩-૦-૦

ખાલજીવન ઇસપનીતિ કથામાળા...

૮ ચોપડીઓનો ગુચ્છ...માત્ર રૂ. ૫-૦-૦

ખાલજીવન કાર્યાલય : વડોદરા

છપાય છે ! સત્વર પ્રસિદ્ધ થશે !

માનસશાસ્ત્રના જટિલ પ્રશ્નોનો ઉકેલ
લાવવું અને બાળકોનાં શિક્ષણ
માટેના સાચા લોભિયારૂપ પુસ્તક

અમારી ઇન્દુનું શિક્ષણ

લે. : ના. મ. પટવર્ધન

મંગાવવા માટે આને લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.

પો. બો. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

ગુજરાતના ગામડે ગામડે
વંચાવવા જેવું પુસ્તક

ભીંતપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ

એના લેખક છે:

આમસેવાના લેખધારી અને

“મારું ગામડું” ના લેખક

શ્રી. બખલભાઈ મહેતા

૨૦૦ ઉપરાંત પૃષ્ઠ છતાં મૂલ્ય માત્ર

રૂ. દોઢ

મંગાવવા માટે લખો—

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ.

પો. બો. ૧૦, વડોદરા

દરેક ગૃહ તેમ જ લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય — નવાં બહાર પડેલાં ઉત્તમ પુસ્તકો —

અધિકાર : (સ્વ. નારાયણ ભટ્ટાચાર્ય) ૩-૮-૦

સુરમા : (" ") ૩-૦-૦

વંચિતા : (શ્રી. અનુરૂપાદેવી) ૩-૮-૦

ધરિત્રી : (શ્રી. પ્રેમચંદ્ર હ. ભટ્ટ) ૩-૦-૦

દેશવટો : ભાગ ૧-૨ (‘ ભારદ્વાજ ’) ૫-૮-૦

વિશાલબા : (ધીરુભાઈ ભટ્ટ) ૨-૦-૦

વિશ્વયુદ્ધને પગલે પગલે : (રવિચંદ્ર મહેતા, ધનવંત જોશી) ૨-૮-૦

સમાજવાદ : સહકાર દ્વારા સર્વોદય : (જગન્નાથ દેસાઈ) ૨-૦-૦

Gandhi Is India • (V. V. M.) ૧-૧૨-૦

: પ્રકાશક :

સી. શાન્તિલાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ : ૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨.

પુસ્તક ૧૯ મું /

હિસેબર-૧૯૪૪

અંક ૧૨ એ

વીતેલું વર્ષ

—તંત્રીસ્થાનેથી

વિશ્વયુદ્ધ શરૂ થયું ત્યારથી, અને તેના ઓળા ભારતવર્ષ પર પણ એક યા. બીજે રૂપે ઊતરી આવ્યા ત્યારથી દેશમાં સર્વત્ર સર્વ વ્યવસાયોને માથે એક યા બીજે રૂપે કંઈ ને કંઈ આક્રમિત ઊતરતી જ રહી છે. તેમાં પણ, છેલ્લાં બે વર્ષ તો જનતાએ આક્રમણી અવધિ જ અનુભવી છે. અને તેમાંથી સાહિત્ય-સંસ્કારનો પ્રચાર પણ બચવા પાર્શ્વી શક્યો નથી.

કાગળની અસહ્ય ઓંઘવારી અને અછતે આપણી સાહિત્યસંવૃદ્ધિને એક રીતે તો અવરોધી જ છે, છતાં સુર લેખક-પ્રકાશકોની સાહસિક વૃત્તિદ્વારા આપણને થોડું ઘણું પણ સાહિત્ય પીરસાતું રહીને તેનાથી વધુ વંચિત થતા અટકાવ્યા છે. સોંધે-મોંધે બાવે કાગળો મેળવીને પણ આપણી જનતાની વાચનભૂખને એ સાહસિકો સંતોષતા જ રહ્યા છે.

આમ છતાં વીતેલું વર્ષ ખરેખર, કપરા અનુભવોમાં જ પસાર થયું છે. કાગળના ગગનગામી ભાવોએ, સામયિકોના સંચાલકોને ખૂબ જ મુશ્કેલીમાં મૂકી દીધા હતા, તેઓએ પોતાનું પૃષ્ઠસંખ્યાતું અને વાચનસામગ્રીનું તેમ જ કેટલાકોએ તો લવાજમનું પૂર્વનું ધોરણ જાળવી રાખીને પોતાના નાનામોટા વાચકસમુદાયને સંતોષવા પ્રયત્નો કર્યા છે; અરે, આર્થિક જોટ ખમીને પણ પોતાના વાચકોને સંતોષવાના પ્રયત્નો નરી રખ્યા હતા.

આમ છતાં, પ્રિ. હિંદમાં જુલાઈમાં અને વડોદરા રાજ્યમાં સપ્ટેમ્બર માસમાં કાગળનિયમન (કરકસર) ધારાના અમલ પછી દરેક સામયિકને પોતાની પૃષ્ઠસંખ્યામાં ૭૦ ટકાનો ઘટાડો ફરજિયાત કરવો પડ્યો છે. કાયદાના પ્રતિબંધે તેમને સૌને તે પ્રમાણે વર્તવું પડ્યું છે, એમ અમે અમારા ગયા અંકની નોંધમાં જણાવી

ગયા છીએ. આમાં એ બધા જ સામયિકકારો નિકુપાય જ હતો. અને એ રીતે દરેક સામયિકને પોતાના દેહને નષ્ટકે દુર્ગળ જનાવવો પડ્યો છે.

આમ છતાં, સરકાર તરફથી અને દેશી લાધાનાં અખબારોના મંડળના પ્રયાસોથી કેટલાંક સામયિકોને વર્તમાનપત્રોમાં વપરાતો કાગળ વાપરવાની છૂટ મળતાં તે તે સામયિકો પોતાના દુર્ગળા દેહમાં કંઈ વધુ બળપ્રદ પ્રાણ પ્રેસ્વા શક્તિમાન થયાં છે.

“ પુસ્તકાલય ”ની બાળતમાં પણ તેવું જ થયું છે. એણે ગમે તેટલી કાગળની મોંઘવારી છતાં એના આરંભકાળથી આજના કપરા સંજોગો પર્યંત પણ લવાજમમા જરાય વધારો કર્યો નથી. જિવટ, કદી કદી સારી વાચનસામગ્રી સાથે પોતાની પૃથ્ઠસંખ્યાનું એકધારુ ધોરણ જળવવા પ્રયત્નશીલ રહ્યું છે. પરંતુ ઉપર જણાવ્યું તેમ, કાગળનિયમન (કરકસર) ધારો અમલમાં આવતાં તેને માન આપી તેણે પોતાની પૃથ્ઠસંખ્યામાં ઘટાડો કર્યો હતો. પરંતુ એની શિક્ષણસંસ્કાર-પ્રચારાત્મક ઉપયોગિતા જોઈને, એના સંચાલકોની વિનંતિને માન આપી, શ્રીમંત સરકારે એને પચાસ ટકા કાગળ વાપરવાની છૂટ આપી હતી અને તદ્દતુસાર થોડીક વધુ પૃથ્ઠસંખ્યા સાથે એના છેલ્લા ત્રણ અંકો પ્રસિદ્ધ થયા હતા.

આ અંકે, હવે વર્તમાનપત્રો માટે વપરતો કાગળ વાપરવાની છૂટ મળતાં એથી પણ વધુ પૃથ્ઠસંખ્યા આપવા “ પુસ્તકાલય ” લાગવશાળી થયું છે. અને પરિણામે, અત્યાર સુધી મોકુફ રાખવો પડેલો “ સામયિક દોહન ” વિભાગ વળી પાછો ફરીગી શરૂ કરવામાં આવ્યો છે અને તે નિયમિત અપાતો રહેશે. આ ઉપરાંત, બીજાં પણ કેટલાંક અંગો, જેના વિના એને ચલાવી લેવું પડતું હતું તે પણ આવતા અંકથી અપાવાં શરૂ થશે.

આ સગવડ જોઈને આપવા માટે અમે દેશી લાધાનાં અખબારોના મંડળ, આપણી શ્રીમંત સરકારના મે. રા. રા. પેપર કોન્ટ્રોલર સાહેબ તેમ જ ન્યુસપ્રિન્ટ કોન્ટ્રોલર સાહેબના ઋણી થયા છીએ.

સામયિકો એ તો, આપણા સાહિત્યપ્રચારનાં વાહનો છે, એના દ્વારા જનતાને સાહિત્યસંસ્કરનાં નિત્યના વહેણો જાણવા મળે છે, વિવિધ સર્જનોનો અને વાચનસામગ્રીનો લાભ મળે છે. એમને એમની એ દિશાની કામગીરીમાં રાજ-પ્રજા ઉભય પક્ષેથી હરેક પ્રકારનો સાથ-સહકાર મળવો જોઈએ.

કેટલાંક સારાં ગણ્યતાં સામયિકોને, વર્તમાનપત્રોમાં વપરાતા કાગળોની સગવડ હજી નથી મળી એ ખરેખર, શોચનીય છે. તેમને એ તાકીદ મળે તેવો પ્રબંધ સરકાર તરફથી સત્વર થવો ઘટે નહિ તો, જે કેટલાંક સામયિકો જનતાને ઉપયોગી વાચન પૂરું પાડે છે તેમનું અસ્તિત્વ પણ કદાચ જોખમાવા સંભવ છે,

એમનાં દુખાળ કદ જોઈને જ હરકોઈ વાંચક એ સામયિકથી વેગળો નાસે છે; કારણ કે એને જોતાં જ એના મનમાં કોઈ ધંધાના સૂચિપત્રનો ખ્યાલ આવી જાય છે. અને સારાં સામયિકો માટેની એવી સ્થિતિ કેમ જ નિભાવી લેવાય ! !

ગયા વર્ષે, અમે ઉપર જણાવેલી પરિસ્થિતિને કારણે “પુસ્તકાલય”માં અર્પાતાં વિવિધ અંગો જતાં-ક્યાં હતાં તે માટે દિલગીર છીએ; છતાં એના ગ્રાહકોએ એના પ્રત્યે જે માયાળુતા દાખવી છે તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

અને અમે ખાસ આભારી છીએ, અમારા નાના મોટા લેખકવર્ગના જેમની વિવિધ વાનીઓ તેઓએ અમને “પુસ્તકાલય”માં સ્થાન આપવા આપી ઉપકૃત કર્યા છે.

આ ઉપરાંત, સાહિત્યસર્જકો, પુસ્તકપ્રકાશકો અને વિકેતાઓ જેઓ અમને વર્ષ દરમિયાન તેમનાં પુસ્તકો મોકલતા રહ્યા છે, તેમના પણ આભારી છીએ; કારણ, તેમનો એ કિંમતી સહકાર ન મળ્યો હોત તો આપણા સાહિત્ય-જગતમાં ક્યાં-ક્યાં નવાં સર્જનો પ્રસિદ્ધ થયાં તે બજાવાથી અને તેના પરિચય જનતાને આપવાથી અમારે વચિત જ રહેવું પડ્યું હોત.

આગામી વર્ષે પણ, અમારા સો સહયોગીઓ અમને એમનો પૂર્વવત્ સંપૂર્ણ સહકાર આપતા-રહેશે એવી પ્રાર્થના પૂર્વક વિરમીશું.

પાયાના શિક્ષક કેવા હોય ?

પાયાની કેળવણીના શિક્ષકે તો સૌના શિક્ષક બનવું જોઈએ. દરેકનો સંપર્ક સાધી તેમની સુધારણા કરવા મથવું જોઈએ. એમાં નિષ્ફળતા મળે તો પણ મંડી રહેવું ને જોને સુધારવા છે તેમની મૈત્રી સાધવી: એટલું થાય તો બાકીનું બધું આવી રહેશે બાળકો ઉપર તો જન્મથી જ શિક્ષકની નજર રહેતી જોઈએ. કેળવણીકારનું કામ તો બાળકના જન્મથીયે પહેલાં-સદ થાય છે. દાખલાતરીકે જો ગર્ભવતી થાય તો પાયાની કેળવણી આપતી શિક્ષિકાએ તેની પાસે જઈને તેની ને તેના બાળકની તંદુરસ્તી માટે સૂચના આપવી જોઈએ. તે તેના પતિને બાળકની સંભાળમાં તેણે કેટલો દિરસો લેવાનો છે તે પણ કહે. આમ, આવા શિક્ષક તો સમગ્ર જીવનને આવરી લેતો બની રહે. કુદરતી રીતે પ્રીટોની કેળવણી પણ એના ક્ષેત્રમાં આવી જાય.

શહેરમાં પ્રૌઢકેળવણીનું કંઈક કામ થાય છે; ગામડાને હજી સ્પર્શ થયો નથી. વાંચતા લખતા કરવા કે રાજકારણ પર થોડાં બાવણુ આપવાં એ પૂરતું લાગતું નથી. સ્ત્રી-પુરુષો ઉત્તમ નાગરિકો બને એવી પ્રૌઢકેળવણીની મારી કલ્પના છે. બાળકોના ૭ વર્ષના અભ્યાસક્રમ કરતાં એમને માટેના અભ્યાસક્રમ ઘડી કાઢવો એ કાશું કામ છે. બાળકમાં ગ્રામ ઉદ્યોગ દ્વારા શિક્ષણ એ તત્ત્વ સમાન રહેવું જોઈએ. પ્રીટોની કેળવણીમાં ખેતીનું પ્રાધાન્ય રહેશે. સાહિત્યની કેળવણી તો રહેશે જ. ઘણી માહિતીઓ મોઢે અપાકે. બાળનાર કરતાં બાળાવાનાર માટે ઘણાં પુસ્તકો રહેશે. બહુમતીને લઘુમતી પ્રત્યે કેમ વર્તવું તે શીખવવું પડશે. પાઠાથી ધર્મ શીખવે અને અસ્પૃશ્યતા તથા કેમવાદનાં મૂળ ઉખેડે એ સાચી પ્રૌઢકેળવણી. શિક્ષણના વાહન તરીકે કયો ઉદ્યોગ હોય તે સ્થાનિક સંજોગો પરથી નક્કી થશે. આમ પાયાની કેળવણીનું ક્ષેત્ર વિસ્તરવું જોઈએ ને તે માટે અંધારણમાં ફેરફાર કરવો જોઈએ.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

★ દક્ષિણના માયેસ્ટર ગણાતા કેમ્બ્રિજનું તામિલ લેખકોની પહેલી પરિષદ નવેમ્બરના પહેલા અઠવાડિયામાં શ્રી. ટી. એસ. ચોકકલિંગમના પ્રમુખપદ હેઠળ મળી હતી. આ પરિષદે પાસ કરેલ ઠરાવો પૈકી 'તામિલ કેશ' તથા 'તામિલ સર્વસંગ્રહ' તૈયાર કરવાની જરૂરી-આત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

પરિષદ પહેલાં એક નૂતન પ્રકારનો સમારંભ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. તેમાં ફરેક તામિલ લેખકને પોતાનો પરિચય આપવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે જણાઇ આવ્યું કે તામિલ લેખકોમાં કેટલાયે ભવિષ્યના 'બર્નાર્ડ શો' હતા. એક લેખકે જણાવ્યું કે 'માનું' માસિક હિંદુસ્તાનમાં શ્રેષ્ઠ છે. 'આ માસિક ક્યારે પ્રગટ થશે તે તેની મરજી પર આધાર રાખે છે. ખીજ એક લેખકે જણાવ્યું કે 'જે પત્રોને મારા લેખો મેળવવાનું સફળાવ્યું પ્રાપ્ત થાય છે તેનો ફેલાવો જાડુઈ રીતે વધી જશે.' આમ ઘણાખરા લેખકોએ રમુજી વાતો કહી હતી. આ સમારંભ ચાર કલાક સુધી ચાલ્યો હતો, પણ તેમાં જરા પણ કંટાળાને રથાન નહોતું.

★ ઓરિસાના પ્રસિદ્ધ સાહિત્યપ્રેમી, પત્રકાર તથા જાહેર કાર્યકર્તા શ્રી. મંગસુંદર દાસ એમ. એચ. એ. નું જનતા ખીજ અઠવાડિયામાં અવસાન થતાં, ઓરિસાને મોટી ખોટ પડી છે. તે ગદ્યપદ્યલેખક પણ હતા. તેમના તંત્રીપદ હેઠળ ચાલતું 'સુકુર' એક વખત ઓરિસાનું સરસ માસિક ગણાતું હતું.

★ દક્ષિણ હિંદીમાં મળેલ અખિલ-હિંદ ઉર્દૂ પરિષદની તાજેતરની એક પ્રસંગે સ્થાપવામાં આવેલ અખિલ-હિંદ ઉર્દૂ પરિષદ મંડળમાં પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓ જોડાઈ છે. પ્રમુખ તરીકે ઉર્દૂના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન સર તેજબહાદુર સમુની વરણી થઈ છે. ઉપપ્રમુખ તરીકે સર અબ્દુલ કાદિર, ડૉ. અબ્દુલ હક, એસ. એ. ખેલવી તથા નવાબ ઝેન યાર જંગમહાદુર છે અને સામાન્ય મંત્રી તરીકે ડૉ. અકબર હુસેનને ચૂંટવામાં આવ્યા છે.

★ છ વર્ષ પહેલાં ન્યુયોર્કના પ્રકાશકો ડોઝ, મીડ અને કંપની તથા 'રેડબુક' માસિકે અપ્રકટ ગ્રંથ નવલકથા માટે દર ગે વર્ષ ૧૦,૦૦૦ ડોલરનું ઇનામ આપવાની જાહેરાત કરી હતી. આ વર્ષના એ ઇનામના વિજેતા મિસિસ ડોરોથી કોનવેલ છે. તેના પુસ્તકનું નામ 'ધે ડેર નોટ ગો એ હન્ટિંગ' (They dare not go a hunting) છે. આગલા ત્રણ ઇનામો પણ સ્ત્રીઓને મળ્યાં હતાં.

★ કે-મૅન્કના સ્વદેશભક્ત નાટ્યલેખક કેન્જ મંક (Kaj Munk) નું વર્ષની શરૂઆતમાં ખૂન થયું છે. મંકનાં લખાણોને રેડેન્બર્ગ તથા ઇન્સનનાં લખાણો સાથે સરખાવવામાં આવે છે. સ્વ. નાટ્યલેખકનો પોતાના લોકો પર ઘણો પ્રભાવ પડતો હતો. જો તેના ગ્રંથોનું વિશ્વસાહિત્યમાં ભાષાંતર કરવામાં નહિ આવે તો ખરેખર તે કમનસીબ ગણાશે.

★ શ્રી. ખીજન મહાયાત્રીનું લખેલ 'જ્ઞાનજ્યોતી' નામક એક નવીન પ્રકારનું નાટક 'ઇન્ડિયન પિપ્પલ્સ' થીએટર એસોસિએશન તરફથી કલકત્તામાં હમણાં બજવી ખતાવવામાં આવ્યું ૩૬૮]

હતું. આ નાટિકામાં, ખોરાક શોષવા સહેરમાં ગયેલ એક ખેડૂત કુટુંબની દુર્દશા, બૂખમરે તથા મૃત્યુનું વર્ણન છે. આવા જ પ્રકારની બીજી બે નાટિકાઓ સાથે 'તિનતી નાટિકા' નામે પુસ્તિકા પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

★ શાંતિનિકેતનના શ્રી. હરિચરણ બેનરજીએ થોડા જ વખત પહેલાં, એકલા હાથે 'બંગાળી ડિક્શનરી' તૈયાર કરવાનું કાર્ય પૂરું કર્યું છે. આ કાર્યમાં તેમને આઠાસ વર્ષ લાગ્યાં છે. પરંતુ આ કાશ જગતના તુલિ તો હિંદના મહાન કેશો પૈકી એક ગણાયો. મુદ્રણના ૩૪૦ કે ૧૬૦ વિભાગો થશે. તેમણે વારંવાર જણાવ્યું હતું કે, 'જો રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે મારો ઉત્સાહ ટકાવી ન રાખ્યો હોત તથા શરૂઆતથી જ મને આર્થિક મદદ ન કરી હોત તો આ કાર્ય થઈ શકત નહિ.'

★ હિંદી સાહિત્યથી પરિચિત કોઈ પણ વ્યક્તિ શ્રી. નાથુરામજી પ્રેમીની હિંદી સાહિત્યની સેવાથી બાંધે જ અડાત હશે. પોને લેખક તથા વિદ્વાન હોવા ઉપરાંત ઉચ્ચ ઠોટિના પ્રકાશક પણ છે. તેમના સંગ્રહિત 'હિંદી ગ્રંથ રત્નાકર'માં કોઈ પુસ્તક પ્રગટ કરાવવું તે માનપ્રદ ગણાય છે. ધણી હિંદી લેખકો તેમને અંગે જ પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યા છે. શ્રી. ટાગોર, શરદબાણુ, બંકિમબાણુ તથા બીજા બંગાળી લેખકોનાં પુસ્તકોનાં હિંદી ભાષાંતર તેમણે જ આપ્યાં છે.

એક હજાર પાનાંનો અભિનંદનગ્રંથ અર્પણ કરીને શ્રી. પ્રેમીજીનું સન્માન કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. આ ગ્રંથ લગભગ એક વર્ષમાં તૈયાર થશે. તેના અઠાર વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે અને દરેક વિભાગ તે તે વિવચના તજ્જને સોંપવામાં આવેલ છે.

★ ઓગણીસમી સદીના પૂર્વાર્ધની શરૂઆતમાં, બ્યારે મહારાષ્ટ્રમાં પેશ્વાની સત્તાનો અંત આવ્યો હતો અને સરકારના તથા મિશનરીઓના પ્રયત્નોએ અગ્રેજ કૅંગવણીની શરૂઆત કરી હતી ત્યારે સ્વ. ગણપત કૃષ્ણાજીને છાપખાનું તથા બીજાં બનાવવાનું કારખાનું કાઢવાનો વિચાર ઉદ્ભવ્યો હતો. તેના છાપખાનામંથિ એટલા બધાં મરાઠી પુસ્તકો તથા સામયિકો પ્રગટ થયાં કે મરાઠી સાહિત્યના શરૂઆતના છાપકાળનું તથા હુ'બહુત મરાઠી જનકલ્પિતની શરૂઆત કરવાનું માન તેના ફાળે જાય છે.

આ વાતને સો વર્ષો વીતી ગયાં છે. આ મહાન વ્યક્તિને અનર્હિ આપવા સુખ્યમાં એક શતવર્ષી કમિટી રચાવવામાં આવી છે. એવી યોજના છે કે, એક અભિનંદનગ્રંથ પ્રગટ કરેલો, જ્યાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન બરવું તથા મુદ્રણકળા પર વ્યાખ્યાનમાળા ગોઠવવી.

★ લંડનના બ્રિટિશ ગ્રંથકર્તા મુદ્રણાલયે 'સંગીત કટિમેખલા' નામથી સામ્રાજ્ય કાવ્ય-સંગ્રહ પ્રગટ કર્યો છે. રેડ ક્રોસના લાભાર્થે તેની કિંમત પાંચ પાઉંડની રાખવામાં આવી છે. બ્રિટિશ ટાપુઓ તથા બ્રિટિશ સામ્રાજ્ય, રોડેશિયા તથા હિંદના કવિઓનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. ડૉ. રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ ઉપરાંત પ્રો. વી. એન. બૂચનનાં કાવ્યો તેમાં આપવામાં આવેલ છે.

‘સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય’ની સાહિત્યસેવા

વૃથો પહેલાં આ માસિકના એક અંકમાં * ગુજરાતી સાહિત્ય સસ્તું કેમ થયું તેની ઉડતો નોંધ આ સખનારે લીધી હતી. સાર બાદ ‘આપણી માળાઓ’ શીર્ષક ‘ઉર્મિ’ના એક સેખમાં પણ સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યોલયની ‘વિવિધ ગ્રંથમાળા’ વિષે ટૂંકી નોંધ લેવામાં આવી હતી. પ્રસ્તુત સેખમાં પ્રાતઃસ્મરણીય બિંમ્બ-અખંડાનંદજીના દેહોત્સર્ગ પછી આ કાર્યોલયનાં પ્રકાશનોની ટૂંકી નોંધ લીધી છે.

પૂ. સ્વામીજીના જીવનકાળ દરમિયાન એક સમય એવો હતો કે સંસ્થાને આટોપી લેવાની યોગ્યતા તૈયાર થઈ હતી. પરંતુ ગુજરાતી વાચકોના સહુભાગ્યે સ્વામીજીએ તે વિચાર પડતો મૂક્યો અને પોતાના દેહોત્સર્ગ બાદ ટૂંકી મંડળ તે કાર્ય સંભાળી લે તેવું નક્કી કરવામાં આવ્યું. જે તે પ્રમાણે ન થયું હોત તો આ સંસ્થાના પાણીના મૂલ્યે મળતા ગ્રંથો અત્યારે ગમે તેટલી કિંમત આપતાં મળી શકત કે કેમ તે પ્રશ્ન છે.

આ સખનારે મુખ્યધના નિવાસ દરમિયાન એવા પ્રસંગો જોયા છે કે સંસ્થાનું એકાદ પુસ્તક ખાસ થવા આવવાની ખબર પડે અને બીજું છપાતાં એકાદ બે વર્ષ નીકળી જાય તે દરમિયાન તેની પાંચ સાત ગણી કિંમત લેવામાં આવી છે.

આ સંસ્થાનાં પ્રકાશનો તથા સંસ્થા દ્વારા આપતી ‘વિવિધ ગ્રંથમાળા’ બંધ પડી ગઈ છે તેવી ખમખૂંદ માન્યતા પણ ધણે રથે પ્રસરી રહેતી છે. તે બધાની જાણ માટે જાણીતવાનું કે સંસ્થાનાં આગલાં પ્રકાશનોમાંથી ઘણાખરાં હજી મળે છે, તથા પ્રકાશનો થતાં આવે છે તથા શ. ૧-૪-૦ (તેમાંથી પોરેજનો શ. ૧-૪-૦ બાદ જતાં બાકી શ. ૫) માં) ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું પાંચન વિવિધ ગ્રંથમાળા, કામળની આવી કાલિસ મોઘવારીમાં પણ આવે છે.

આટલું સસ્તું વાચન આપનારી માળાને ગુજરાતભરની કે દિંદભરની સસ્તી માળા આપણે કહીએ તો ભલે તે માળાને તેવો દાવો કરવાની જરૂર લાગી નથી.

પૂ. સ્વામીજીની ત્રીજી પુણ્યતિથિ આવતા માસની ૪થી તારીખે આવે છે. તે ત્રણ વર્ષમાં અગ્ર્યાજી (૪-૧-૪૨ પછી) કરેલ પ્રકાશનોની ટૂંકી નોંધ નીચે આપી છે. આટલા ટૂંક સમયમાં સંસ્થાએ પ્રયાસ ઉપગત પુસ્તકોની લગભગ બે લાખ ત્રીસ હજાર નકલો પ્રમટ કરી છે. ટોણ પણ સંસ્થા માટે આ સંખ્યા અભિનંદનીય છે.

પ્રમટ થયેલ પુસ્તકોમાં નીચેનાં પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે.—પંડિત નીલકંઠની ટીકાનાળા અમરજીવિતા, ચાર મોટા ગ્રંથોમાં વેદાંતને સરળ ભાષામાં સમજાવનાર યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયજી, મહાભારતના બાકી રહેલા ભાગો ૪, ૫, ૭, ભગવાન પતંજલિનાં યોગસૂત્રો તથા તે પર સ્વામી ચિવેકાનંદની ટીકાવાળું ‘ પાતંજલ યોગસૂત્ર, ’ સ્વામીજીએ અમેરિકામાં જ્ઞાનયોગ પર આપેલાં આખ્યાનોનો અંગ્રેજી ‘ જ્ઞાનયોગ, ’ વેદાંતના મહાન ગ્રંથ ‘ ત્રિપુરાસદસ્ય ’ના આધારે થી મૃણાલમજ મહારાજે લખેલ ‘ દત્ત-પરશુરામ અથવા અનાસક્તિ કમયોગ ’ની બે આજ્ઞાઓ, ત્રણ વર્ષનાં પંચાંગોની હજારો નકલો, મહાગણદીય સંત મુકારામનું મૂળ મરાઠી

પ્રકાશન ‘તુલકા મંદિર’, શ્રી. કુંગરશી સંપદ કૃત ‘કચ્છની લોકવાર્તાઓ’ તથા ‘કસ્યાણુ-મયી’ નામક બોધદાયક લાંબી કથા, પ્રસિદ્ધ જૈન તત્ત્વજ્ઞ તથા સુધારકના ‘સંસારમા સુખ ક્યાં છે’ની નવી આવૃત્તિ, તથા ‘સંત કબીરનાં આધ્યાત્મિક પદો’, વયોવૃદ્ધ સાક્ષર-વર્ગ શ્રી. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીએ સંપાદિત કરેલ ‘ગુજરાતની ગઝલો’, સ્વામીશ્રી માધવભટ્ટીયેના ‘આયોના સંસ્કાર’ની નવી આવૃત્તિ તથા તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરપૂર ‘તું કોણુ ?’; આગકાલ ખૂબ ચર્ચાસ્પદ-યશ પડેલા ખોરાકના પ્રશ્ન સંબંધી અનેક કોષ્ટકવાળું શ્રી. પેપટલાલ શાહે તૈયાર કરેલ પુસ્તક ‘આરોગ્ય-ને ખોરાક’, સરળ ભાષામાં અને સસ્તી કિંમતે પહેલી જ વાર પ્રગટ થતાં ‘ઉપનિષદો’, મહામુનિ અષ્ટાવકજીની ‘અષ્ટાવક ગીતા’, રામાયણનાં પાત્રોના લાક્ષણિક અથોવાળા ‘આત્મરામાયણ’, સ્વામી વિદ્યારમ્યજી કૃત ‘જીવન્મુક્તિ વિવેક’, હિંદના ઉદ્યોગપતિઓએ તૈયાર કરેલ ‘હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના’, વયો-વૃદ્ધ સાક્ષર શ્રી. હિંમતલાલ ગણેશજી અંબરિયાએ તૈયાર કરેલ સાહિત્યની પિછાન કરાવતી ‘સાહિત્ય પ્રારંભિકા’ મહાન વૈજ્ઞાન્ય ગ્રંથ ‘પરમાર્નદની પ્રાપ્તિ’, અથો તથા સમજૂતી વાળા ‘અખાની વાણી’ની ત્રીજી આવૃત્તિ, ‘હિંદના આચાર્યો’ તથા તે આચાર્યોનાં જુદાં જુદાં ચરિત્રોની પુસ્તિકાઓ, ગુજરાતના મહાન સૂરી દિલસૂર શ્રી. સાગરનાં કાવ્યો તથા ગઝલોના સંગ્રહ ‘દીવાને સાગર’ની નવી આવૃત્તિ, વૈદકના ગ્રંથોમા ઉપયોગી ઉમેરારૂપ ‘ઔષધિકલ્પલતા’ શ્રીમાન નમ્મુરામ શર્મા કૃત ‘પરમ સુખી થવાનાં સાધનો’, જેમાં તમોણુ તથા રત્નોણુના આઠ ધર્મો ઉપર તે મહાત્માના ઉપદેશો છે, ભગવાન દત્તાત્રયે રચેલી ‘અવધૂત ગીતા’નો અનુવાદ, મહાત્મા વિદુરે ધૃતરાષ્ટ્રને ધર્મ, નીતિ, જ્ઞાન અને ચારિત્ર્ય વિષે જે ઉપદેશ આપેલો તે ‘વિદુર નીતિ’, ‘પ્રભુમય જીવનનું રહસ્ય’, જેમાં પ્રભુપ્રાર્થનામાં મદદરૂપ થઈ પડે તેવી પ્રાર્થનાઓ, સ્તુતિઓ અને ભજનોનો ઉપાસકોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવા મંત્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

‘ખીરબલ અને ખીમ’ જેમાં અકબર-ખીરબલની વિનોદી યાતોનો સંગ્રહ સાક્ષર શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર હ. દવેએ કર્યો છે, ‘તૈલંગસ્વામી’માં વિશુદ્ધાનંદ સરસ્વતી, પાઉકારી માખા તથા તૈલંગ સ્વામીનાં ચરિત્રો આપવામાં આવ્યા છે, ‘હિંદના આચાર્યો’માં લગભગ ૬૦૦ પાનામાં, દેશમાં થઈ ગયેલ મહાન આચાર્યો-રામાનુજચાર્ય, રામાર્નંદ, મધ્વાચાર્ય, સદ્ગુણનંદ, દયાનંદ વગેરે ૧૩ આચાર્યોનાં ચરિત્રો તથા પ્રસંગોપાત્ત ઉપદેશો પણ આપેલા છે. વળી આ આચાર્યોનાં ચરિત્રોમાંથી કેટલાક છુટક પુસ્તકરૂપે પણ બહાર પાડવામાં આવ્યા છે. ‘આત્મવિવાસ’ મૂળ હિંદીમાં, સ્વામી આત્માનંદજીએ લખેલા ગ્રંથ પરથી આ ગ્રંથ તૈયાર કરાવવામાં આવેલ છે. વેદાંતના વિવિધ વિષયોની આ પુસ્તકમાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે. ‘વિવેકાનંદસાર’માં, સંસ્થા-તરફથી બહાર પડેલ ‘સ્વામીજીનાં ઉત્સાહપ્રેરક લખાણો વ્યાખ્યાનો તથા વિવેચનોથી ભરપૂર આ પુસ્તક દરેક સુજ્ઞાને વાંચ્યા વિના રહેવું ન જોઈએ. ‘શ્રી. રમણ મહર્ષિ’માં દક્ષિણ હિંદની-હવે તો આખા જગતની એક મહાન વિભૂતિ-ની જીવનપરિચયા આપવામા આવેલ છે. લગભગ બાર વર્ષ પહેલાં આ લખનારે ગુજરાતી જનતાને આ સંતોના પરિચય ‘શારદા’ માસિક દ્વારા કરાવ્યો હતો. સ્વ. સ્વામીજીએ ‘આદર્શ ચરિત્ર સંગ્રહ’માં તે લેખનો ઉતારો કર્યો હતો વર્ષો પછી આજે તો મહર્ષિનું નામ એદલું પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું છે કે તેમની ઝાળખાણની વિશેષ જરૂર રહેતી નથી.

આ રીતે છેલ્લાં ત્રણ વર્ષોમાં સંસ્થાએ પ્રગટ કરેલ ગ્રંથોમાં ખૂબ વિવિધતા છે. આ પુસ્તકોમાં વેદ, વેદાંત, જીવનચરિત્રો, કાવ્ય, નવલિકા, વૈદક, આરોગ્ય, સાહિત્ય, સંતવાણી વગેરે સાહિત્યનાં દરેક અંગને સ્પર્શતાં પુસ્તકો છે. અત્યારના જમાનામાં નવલકથા કે નવલિકાસંગ્રહના એકાદ પુસ્તક માટે ૪-૫ રૂપિયા ખર્ચી નાખવા કરતાં, આ સંસ્થાની 'વિવિધ ગ્રંથમાળા'ના આઠક જની ૨૦૦૦ પાનાંનાં ૭-૮ પુસ્તકો મેળવવાં તે આઠકને કેટલું દિતાવડ છે તે તે પોતે જ સમજી શકશે. થી. મનુ સુમેદારની દોરવણી હેઠળ સંસ્થા હજુ પણ વધારે પ્રગતિ સાધીને ગુજરાતી જનતાને વધારે પ્રમાણમાં ઉપકારક નીવડે. તેવી પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર પ્રત્યે પ્રાર્થના.

—છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

શબ્દચોરસ હરિકાંધ વિષે ગાંધીજીનો અભિપ્રાય

શ્રી. રેવાશંકર હરિશંકર ત્રિવેદી જેઓ મદાસલાવાદી અને ગામડાંના, એક કાર્યકર્તા છે. અને ગુજરાત વિરોધી સુનિયમના ઉપપ્રમુખ છે તેમણે મદાસલાજીને પત્ર લખી જણાવ્યું હતું કે 'હાલના પ્રસંગે મને હમેશા પેપર વાંચતાં દુઃખ થાય છે. જે પેપરથી પ્રભુ ધણે તે પેપરના માધિકો પ્રત્યે લોડો ધ્યા. રાખી તેના ખાસ લેખો પ્રત્યે પ્રેરણ તેનાં મુખ્ય પેપરોના માધિકો રો ચડ્યા નાગે છે. શબ્દની હરિકાંધમાં પાનાં રોકે, એન્ડ્રીએની શી રાખે, હરિકાંધ પ્રત્યે આકર્ષવા જુની જુની તરજીમ બુદ્ધિથી શોધે-આ જાણી દેશના ધડનારાઓ આ દિશાએ પડેઆ છે ને પડે છે તેમ મને લાગ્યું. માટે આપને આમાં શું લાગી રહ્યું છે તે જણાવવા મહેરબાની કરશો.

આ શબ્દના સદામાં ઘણો અર્થ થતો ગણાય. કહેકટરની પરવાનગીના ટકા અપાય અને બાકીનાં નાણાં એન્ડ્રીવાળાને અપાય; ને બાકીમાં, આ હરિકાંધ કાદનાર દસદળાર વીસદળાર વગેરે નદો કરે...તો આપનો અભિપ્રાય આપવા મે. કરશો."

આ પત્રનો જવાબ મદાસલાજીના મંત્રી મારફતે નીચે પ્રમાણે મળ્યો છે:—

લોખીઆ હોય ત્યાં ધુતારા જૂએ ન મરે તે તો તમે જાણો જ છો ને? વગર મહેનતે લોડોને ધનવાન થઈ જવું છે અને એ દુર્ગુણનો ચાલાક માણસો લાભ લે છે. ગાંધીજી શું કે કોઈ શું, દરેક સમાજનું બહુ ચાદનાર માણસ દરેક જાતના જુગારનો વિરોધ કરે. આ એક સુધરેલી જાતની લૂંટ છે; પણ આ બધા સુધારાઓ માટે જરૂરી વાત તો હાલના તંત્રનો ધરમૂળથી ફેરફાર જોઈએ તે તો તમે કબૂલ કરશો જ ને? તે સુધરે તો આ બધું આપોઆપ સુધરે. આ સુધરેલ વ્યવસ્થિત લૂંટમાંથી લોડોને દૂર રહેવા માટે, તમે પણ તમારાથી બંધ કરી શકો છો."

અંતર્યામી—

તાડું કાર્ય સામાન્ય જનતા પારે છે તેવું કહ્યું નથી. સામાન્ય જનતા તો જેને સમાજનો એકમાત્ર મૂળભૂત ધડવૈયા કહી શકાય એવા શિક્ષકની પથ્ય ક્યાં કરી કિંમત આંકી શકે છે ?

પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વિશે-પુસ્તકાલય સમાજને ધડવાનું એક અતિ જરૂરનું, નૈતિક ને મૂક સાધન છે, એ વિશે-તારા દૃઢ વિચારો ન હોત તો, નિગથ ચઢતે, કપારનું પ તે પુસ્તકાલયનું કાર્ય મૂકી દીધું હોત. ને એ દૃઢ વિચારોના બળે જ, તુ ઓગા વેતને અને અવેતને છતાં ઉભત મરતે તારું કર્તવ્ય તું કરેતો હોય એમ હું માનુ છું. કારણ કે સ્વામી વિવેકાનંદે એવા ભારાર્થનું કહ્યું છે કે 'દૃઢ વિચારોના બળથી જ જે તે સાધી શકાય છે.'

તારા પવિત્ર અંતરમાં પવિત્ર વિચારો જન્મ્યા છે-જેને લીધે તારી જ્ઞાન-મચાલ તું જ્ઞાનપિપાસુઓના માખમાં ધરી રહી છે. એ વિચારો તારામાં ટકી ગયે, એ માટે થોડાક પ્રાતઃસાદન-ચબ્દો પાવાનું પુણ્ય કમાવાનું મેં અહીં યોગ્ય ધાર્યું છે; તે તને ખૂબ મમશે.

હે સરસ્વતીભક્ત અંતર્યામી ! જીવનચરિત્રો વાંચનારા થોડા જ વાચકો તારા સરસ્વતીમંદિરે આવે છે. છતાં તું એમને આવકારતા ખૂબ દરખાસ છે. તું એમને માટે ખાસ માન ધરાવે છે. કારણ કે એ લોકો જન્મતે જન્મે છે તેવું નિર્ભય તો અભ્યાસ કરવા ધબકે છે. આ લોકો વારતવિક્રાંતને અવગણતા નથી માટે જ એ લોકો જીવનચરિત્રો વાંચે છે, જીવનચરિત્રની કિતાબ એટલે શું ? નરી દહીકત; નર્ગ વાસ્તવિકતાને ! આ વાંચકોને ત્યારે જ તું પૂછે છે, ત્યારે એ વાચકોનું ખ્યેય હોય છે વાંચન મનન આચરણ.

તું બરાબર સમજે છે, કે આચરણ એ જ આપણું આખરી ધ્યેય છે, હોવાનું જોઈએ. ને વાચન, મનન, નિરીક્ષણ એ નધાના મનમાથી જ આચરણ ઉત્તમ રીતે ઉદ્ભવે છે, ને માટે જ વાચન મનન ને નિરીક્ષણ ઉપયોગનાં છે.

વાચન સાડુ તે શ્રમપૂર્વક પસંદગીનાં જ પુસ્તકો રાખ્યાં છે.

મનન સાડુ તે અધ્યયનખંડ રાખ્યો છે એ અધ્યયન ખંડ શાન્ત એકાંત છે. વાચકના અધ્યયનમાં, મનનમાં ખસેલ ન પડે એ માટે તું પાંતે પથ્ય એ બાજુ મિલકુલ જન-આવ કરતો નથી.

નિરીક્ષણ સાડુ તે ઠેર ઠેર સૂત્રો ટીકાડ્યાં છે. એમાં એક કવિવર રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર છે, જેમાં લખ્યું છે:—

કિતાબ હોડો; કુદરતને અનુસરો.

હું, કિતાબ વાંચતો જતાં ઉપલા સૂત્રો મારા અંતરમાં સમજે છે. હું ખસતો છે, જાણીએકુ પથ્ય છે.

વિદ્વાન અંતર્યામી ! મારું તને એક જ કહેવું છે કે તું તારી જાતને અદ્વય ન માનીય, તારા કાર્યને ક્ષુદ્ર ન માનીય તારું કાર્ય તો માનવજાતોએ હોરાં હોરો કર્યું છે. કાઠિયા-વાડના ધડવૈયા મોતીભાઈ દરજી ને ચમનલાલ વૈષ્ણવ તો પુસ્તકાલયના ઝાડુ-સુદ્ધાં મારતાં શરમાયા નથી; મોતીભાઈ અમીને પુસ્તકાલયો સાડુ જ પોતાના પ્રાણ પાથર્યાં.

ગૂજરાતના સાચા બેખધારી બિહુ અખડાનંદે પુસ્તકોની ઉપયોગિતાથી આકર્ષાઈ કમંસંન્યાસ છોડી કમંચોત્ર સાધ્યો અને આખી આવમમાં અન્નેડ એવી, સરજી સાહિત્ય વર્ષક કાર્યોલપ જેવી સુપ્રસિદ્ધ સસ્થા રચાવી.

સર સયાજીરાવે પથ્ય પુસ્તકાલયો સાડુ ઓછું નથી કર્યું.

અરે, ગૂજરાતના અંતર્યામી પુસ્તકાલયના કાર્યની પ્રેરણા લેરા ગૂજરાતની ગદ્ય જનું જ ન પડે એવું એનું સદ્ભાગ્ય છે.

'જ્ઞાન એ શક્તિ છે ને પુસ્તક જ્ઞાનપ્રાપ્તિનું એક નૈતિક સાધન છે' એ સૂત્ર સર્વત્ર કબૂલ છે.

હિંમતલાલ મ. પટેલ

સર્જન કેવા સંજોગોમાં શક્ય છે ?

જાણીતા સાહિત્યકારો કદી રીતે લખે છે-લખતા હશે, એ જાણવાની વાચકોને ખૂબ ઇતેમદારી હોય છે. અવારનવાર તેઓ પોતાના પરિચય લેખકોને પૂછે વળુ છે કે, “ તમે આ ખબર ક્યારે લખો છો ? અને કેવી રીતે લખો છો ? કંટાળતા નથી ? ” જવાબ સાંભળીને કેટલીક વખત ઘણાકને નિરાશ પણ થવું પડતું હશે. શ્રીમંત વાચકવર્ગ ઘણી વખત એમ સમજે છે કે, લેખકો નિરાંતે મેજ ઉપર બેસીને લખતા હશે. લેખકોને ખીજો કોઈ કામધંધો નહિ, એટલે લખવાનું જ તેમનું કામ. મધ્યમ વર્ગના માણસો, જેઓ પર-સેવાથી વૈસા મેળવે છે, તેઓને આશ્ચર્ય થાય છે: “ લેખકો લખતા ક્યારે હશે ? ” કારણ કે ગુજરાતભરના લેખકોમાંથી અમુક ગણ્યાગાંડ્યા સિવાયનો મોટો વર્ગ નોકરી કરતો હોય છે. કેટલીક વખત આ નોકરી લેખન-વ્યવસાયથી તદ્દન જુદા પ્રકારની હોય છે; છતાં તેના તરફથી સાહિત્ય-સર્જન થયે જ જાય છે. અને ત્યારે એકાદ સારી કૃતિ આવા વર્ગ તરફથી મળે છે, ત્યારે સાહિત્યકારો અને બિન-સાહિત્યકારો તેના પર પ્રશંસાનાં પુષ્પ પણ વેરે જે-સારી કૃતિ આપવા માટે, અને ખીજા પ્રકારનો વ્યવસાય કરવા છતાં સાહિત્ય માટે સમય કાઢવા માટે.

લેખકો કેમ લખે છે, એ પ્રશ્નના જવાબ ઘણી વખત અધરા પણ હોય છે; પરંતુ કેટલીક વખત સમભાવ ઉત્પન્ન કરે તેવા પણ હોય છે. શ્રી. સુનશીએ લખવાની વૃત્તિ શોખ તરીકે ઈંગલી છે; થોડા સમય માટે પોતાની ઇતર પ્રવૃત્તિઓ છોડી એઓ એકાદ નવલકથા લખવા બેસી જશે; ત્યારે શ્રી. મેઘાણી જેવાને તેમની પ્રવૃત્તિ જ એ પ્રકારની હોઈ, ફરજિયાત લખવું પડે છે. તેમનો વ્યવસાય જ એ પ્રકારનો છે. શ્રી. સુનશી એકાદ બે માસ માટે માથેરાન જઈ પોતાનું કામ પૂરું કરશે; ત્યારે શ્રી. મેઘાણીને ધડઘડાટ અવાજ કરતા ધંત્રોની પાસે, ખૂટવું લખાણ પૂરું કરવા ‘ મેજ ’ ઉપર જ ‘ કંઈક ’ લખી આપવું પડશે. છતાં ખૂબ વ્યક્તિઓ ગુજરાતને સારામાં સારી કૃતિઓ આપે છે. અને ત્યારે વાચકવર્ગ આ જાણે છે ત્યારે લેખકો કદી રીતે લખતા હશે તે જાણવાની વધુ ઇતેમદારી થાય છે.

કેટલીક વખત જાણીતા સર્જકો કહે છે કે, ‘ લખવાનું કેટલાય સમયથી દિલ છે, પણ તે પ્રકારનો ભાવ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ને ! ’ આ સાંભળી દૈનિકો ને અઠવાડિકો માટે ટપોટપ સર્જનો કરનાર લેખકો એ પ્રકારની ‘ તન્મય સ્થિતિ ’ ક્યારે મેળવતા હશે એ પ્રશ્ન થવા વગર રહેતો નથી. શ્રી. મેઘાણીએ ‘ મોઝ તારાં વડેનાં પાણી ’ નવલકથા એક દૈનિક પત્ર માટે જ લખી હતી, અને તે તેમની સારામાં સારી કૃતિ તરીકે જાણીતી છે. શ્રી. ધૂમકેતુ પડેલા વિચાર કરે છે; સામાન્ય જોણું તૈયાર કરે છે તે પછી લખવાનું શરૂ કરે છે; તે શ્રી. સુનીલાવ વ. શાહ જોણું તૈયાર કરીને તેમાં ઇન્ટ્રો-સિમેન્ટ પૂરે છે. શ્રી. સુનશી આરામથી લખે છે, શ્રી. મેઘાણી થોંઘાટ વચ્ચે આસાનથી લખી શકે છે; શ્રી ધૂમકેતુ દિવ્યકા પર બેઠા બેઠા એક બે પ્રકરણો પૂરાં કરે છે; તે શ્રી. સુનીલાવ વ. શાહ સાદીપર બેસી પગ પર પગ ચઢાવી કંઈ ને કંઈ લખી નાખે છે. પરિસ્થિતિનો બંને ફેર હોય, પણ સૌ કોઈ વ્યવસાયને લખીને કે શોખને લીધે લખે છે; અને કેટલીક વાર તેમની કૃતિઓ તેમજે ધાર્યું હોય તેના કરતાં પણ વધુ લોકપ્રિય નીવડે છે.

કેટલાકનું એવું માનવું છે કે પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણ સર્જનમાં મહત્વનો ફાળો આપે છે. આ હકીકત સાચી હશે, પણ કેટલીક વખત પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણથી ઉલટું પરિણામ પણ આવે છે. એટલે વસ્તુતઃ એ બન્ને લેખકના માનસ ઉપર આધાર રાખે છે. એક લેખકને દિવસે પસંદ હોય છે ને બીજાને તેનાથી ફેર આવતા હોય; એકની સામે કાંઈક ખાવાની વસ્તુની જરૂર હોય તો એકને એકાંત જ ફાવતું હોય; એકને દ્રાક્ષાસવની સોડમ પસંદ હોય તો બીજાને તદ્દન વિરાટી પરિસ્થિતિમાં જ સ્પૃશ્ય થતી હોય—એ દરેક લેખકના માનસ ઉપર આધાર રાખે છે. કેટલાક લેખકોને એક કૃતિનું સર્જન કરતાં મહિનાના મહિનાઓ જોઈએ છે; કેટલાકને થોડાક દિવસો પણ નહિ. શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્યને એકાદ વાર્તા માટે પ્રસંગ મળવો જોઈએ; અને તેઓ તરત તે લખી નાખે છે. શ્રી. ધૂમકેતુને પ્રસંગ મળશે તો તે પોતાની નોંધપોથીમાં નોંધશે; તેના પર વિચાર કરશે, ને અનુકૂળ વાતાવરણમાં એકાદ વાર્તા લખી નાખશે, છતાં બન્ને સર્જનમાં કોઈ પ્રસંગે આચાર્ય જમીન જેટલું અંતર હશે, તો કોઈ સમયે બન્ને સર્વોત્તમ કૃતિઓ હશે.

શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણીએ 'જંખના' નામનું કાવ્ય "સૌરાષ્ટ્ર" સાપ્તાહિકના એક અંક પર મૂકવા માટે સાંજે છ વાગે માત્ર દસ મિનિટમાં કરી છેકછાક વગર લખેલું; શ્રી-બ.ક. દાકરને એ કાવ્ય શ્રી. મેઘાણીનું પૂર્ણપ્રતિનિધિત્વ રજૂ કરતું લાગ્યું. મહાત્મા ગાંધીજી ગેણમેજ પરિષદમાં ભાગ લેવા ગયા ત્યારે શ્રી. મેઘાણીએ 'છેલ્લો કટોરો' એ જ રીતે લખી નાખેલું; શ્રી. મહાદેવ દેસાઈએ 'ચંચુ ઇન્ડિયા' માં મહાત્મા ગાંધીજીના દિવસની સાચી પરિસ્થિતિ રજૂ કરતાં કાવ્ય તરીકે તેની પિછાન કરાવી. એટલે લેખક કદાચ રીતે લખે છે, તેના જવાબો લેખકવાર જુદા જુદા હોય છે. બનીક શો ટાઇપ લઈ લખવા જ' ખેસી જાય છે; તો ચોમાસ-હારીને પોતાનું લખાણ છેક સુધી સુધારવું પડતું, એટલું જ નહિ પણ મશીન પર ચડેલા 'ફોર્મ' માં પણ સુધારો કરવાનું છેક છેલ્લી ઘડીએ તેને સૂચી આવે. શ્રી. મુનશીને કંઈ સુધારો કરવાનું સૂચે તો હાંપણ 'ફોર્મ' પણ રદ કરાવે.

શ્રી. પાઠકને કદી સ્વારમાં ફરવાનું કહેશે તો; તે ચોખ્ખી ના કહેશે, જવાબ મળશે: 'સ્વારનો સોનેરી સમય ગુમાવવા હું હચ્છતો નથી.' તેઓ સાંજે જ ફરવા નીકળશે.

શ્રી. ધૂમકેતુની પાએથી રાત્રિનો સમય માગીશુ તો કહેશે કે 'રાત્રિ નહિ. એ કામ કરવાનો સમય છે.' ત્યારે શ્રી. મધુસૂદન મોદી અને શ્રી. કેશવરામ શાસ્ત્રી તેમનું ગંપાદન-કાર્ય હાલતાં ચાલતાં કરી રોકે તેનું માનસ ધરાવે છે.

આમ દરેક લેખકની વિશિષ્ટ પ્રકારની ખાસિયતો હોય છે. કેટલીક વખત તે જાણના જેવી હોય છે; તો કેટલીક વખત એ જાણ્યા પછી સમજાર ઉત્પન્ન થાય છે. તાજેતરમાં જ બેંગલોર પહોંચી 'સ્વી-ડ્ર-નીશુ' કાવ્ય સંગ્રહનું સર્જન કરી રીતે થયું તે જાણના જેવું છે. મૂળ ખંખાળામાંથી તેને ગુજરાતીમાં-અણ્ણીશુદ ગુજરાતીમાં-નહિ આચાર્ય શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી છે. શ્રી. રતી-દ્રનાય દાગોરનું નામ ત્રણ ત્રણેયે તો તે કૃતિઓ શ્રી. મેઘાણીની જ લાગે, એટલે સરસ અનુવાદ એમાંનાં કેટલાક કાવ્યોનાં છે. પણ તેનું સર્જન કેવા સંજોગોમાં થયું તે શ્રી. મેઘાણીના શબ્દોમાં જ સાચજા જોવા મળે છે—

વાર્ષિક સામાન્ય સમામાં પસાર થયેલા ઠરાવો

તા. ૮ ઓક્ટોબર ૧૯૪૪ ના રોજ શ્રી. મનમોહ શંકરભાઈ પટેલના પ્રમુખપણા નીચે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરાની ઓફિસમાં બપોરના સાંઝાનાર વાગે મંડળની વાર્ષિક સાધારણ સભા મળી હતી. તેમાં નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

૧ ૧-૮-૪૩ થી ૩૧-૭-૪૪ સુધીના બાર માસનો ઓડિટર તપાસેલા હિસાબ તથા વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨ વ્યવસ્થાપક મંડળે નક્કી કરેલી વહેંચણીની બધામણમાં થોડાક ફેરફાર કરીને નીચે પ્રમાણે વહેંચણી કરવાનું નક્કી કરવામાં આવે છે:

૩. ૫૨૪૨-૧૪-૮ ની વહેંચણી —

૧ રિઝર્વ ફંડ ખાતે

રૂ. ૧૩૧૫-૦-૦

૨ સમાસદોને શેરનું સાઝાવાર ટકા લેખે ડિવિડન્ડ વહેંચવા

૧૮૬૦-૪-૦

૩ નોકરાને એક માસનો પગાર બેનસ તરીકે આપવા

૩૪૬-૧૧-૦

૪ મંડળના નોકરાને મોંઘવારી બધું આપવા માટે

૧૬૪૪-૦-૦

૫ આવતા વર્ષના નફા લોટા ખાતે લઈ જવા

૪૬-૧૫-૮

રૂ. ૫૨૪૨-૧૪-૮

“ પુસ્તકાલય ” માસિકના તરીકે માસિક ખાતેથી એક માસના પગારના બેનસના રૂ. ૫૧) અને મંડળના નીળ નોકરાના ધોરણે મોંઘવારી બધું આપવાનું મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૩ અને ૧૯૪૪ ૪૫ માટે સાધારણ સમાના પ્રમુખ તરીકે રા. રા. શ્રી. મનમોહ શંકરભાઈ પટેલ અને ઉપપ્રમુખ તરીકે રા. રા. શ્રી. નાનાલાલ નાથાલાલ શાહને નીમવામાં આવે છે. મંડળના ઓડિટર તરીકે ગેસર્સ આપાજી અમીન એન્ડ કું. ને. રૂ. ૧૦૦) ના લવાજમથી નીમવામાં આવે છે.

વ્યવસ્થાપક મંડળના સમાસદો પૈકી (૧) રા. રા. શ્રી મિનમોહ મૂ. અમીન-પ્રતિનિધિ સા. પ્ર. વસો, (૨) રા. રા. શ્રી. વિષ્ણુપ્રસાદ પ્રદલાદજી પંડ્યા-પ્રતિનિધિ સાં. પ્ર. પાદરા, અને (૩) રા. રા. શ્રી અંબાનાથ વિ હક્કર વડોદરા-એ ત્રણે વ્યવસ્થાપકો જે ચક્ર સાંને નિયમ મુજબ નિરૂપ થયા હતા, તેમની જગ્યાએ કાઢ કરીક ઉમેદવાર નહિ હોવાથી તેમને ફરીથી ચુંટાએવા જાહેર કરવામાં આવે છે

૪ સને ૧૯૪૪-૪૫ ના વર્ષ માટે નીચે મુજબનું આવકબચ્ચ મંજૂર કરવામાં આવે છે:—

ઉત્પન્ન:—

પત્રોનું કમિશન

૨,૦૦૦-૦-૦

પુસ્તકોનું કમિશન

૫,૦૦૦-૦-૦

વ્યાજનું ઉત્પન્ન

૨,૦૦૦-૦-૦

૧૯,૦૦૦-૦-૦

ખર્ચ:-

પ્રમાર	૪,૫૦૦-૦-૦	ઑડિટ ફી	૧૦૦-૦-૦
પોસ્ટેજ	૪૦૦-૦-૦	પ્રે. ફંડમાં મંડળનો ફાળો	૩૦૦-૦-૦
છપામણ	૪૦૦-૦-૦	આકર્ષિક ખર્ચ	૧૨૫-૦-૦
કંટીનન્ટ	૩૫૦-૦-૦	મુસાફરી ખર્ચ	૫૦-૦-૦
મકાનમજૂરી	૬૦૦-૦-૦	આગના વિમાનું પ્રિમિયમ	૧૫૦-૦-૦
પ્રેક્ટીકલ ચાર્જસ	૧૨૫-૦-૦		

૭,૧૦૦-૦-૦

ઉપર પ્રમાણે મંજૂર કરેલા ખર્ચની હદમાં રહીને એક હેડ નીચેથી બીજા હેડ નીચે ખર્ચ કરવાની સત્તા વ્યવસ્થાપક મંડળને આપવામાં આવે છે.

૫ મંડળની પ્રત્યક્ષ પ્રવૃત્તિને વેગ આપવા માટે જાહેર જનતા પાસેથી યોજનાઓ મંજૂરી યોગ્ય બે કરવા આ સભા વ્યવસ્થાપક મંડળને બતાવવાનું કરે છે.

૬ આગલી સભાનું કામકાજ ઘણી જ સફળતાપૂર્વક પાર પડ્યું છે તે બદલ મે. રા. રા. પ્રમુખ સાહેબનો આભાર માનવામાં આવે છે.

પોસ્ટર,
તા. ૮-૧૦-૪૪ }

મ. રા. પટેલ.
પ્રમુખ

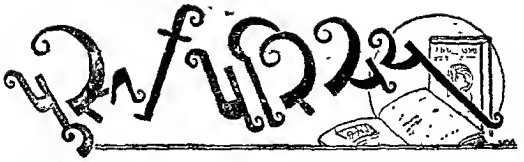
[સંધ્ય ૫:૩૫વું]

“ એક તરફ બોટાદની અસહ્ય ગરમી, બીજી તરફથી એક બાળકને શીતળામાતાએ વાળેવાળ સજા પરાવ્યા, ને એમાં પાણી પેસાળની મિનિટ મિનિટનો ફાળોનો સંભાળ, પત્નીની માંગી, વહેલા ઊડી ચૂકેલા ધૂંધવાતાં છાણાંનો ધૂમાડો આખોનાં પાણી જણે કે બરબોચો મારી મારીને ફાટતો કોય, મારા પોતાના હરસની કાળી વેદના, નાનાં બાળકોનાં હાથપોણાં, એમને પખાણવા ને એમને ઝાડો ઉપાડવાની પણ ચાલુ સ્થિતિ, રાત્રિના ઉજાગરા, બીજા અનેક સાંસારિક જંગલોની હેયું શોષતી જટિલતાઓની વચ્ચેથી મિનિટોએ ઝડપી ઝડપી ફુંકાગોરની કાલ્પસમૃદ્ધિમાં ઊતર્યો છું. ને મને સંતોષે એવાં ભાષાંતરો ક્યો જાઉં છું. ક્યાં પાચ પર ને વિષ્ટા અને ક્યાં સ્વીન્નનાયનાં કાલ્પોનાં ગુલામ ? બને પડખોપડખ અને ઝોડાઝડ; પણ મા ચારદાએ સૂગ ચડાવી નથી; બાજી સન્માનનાં ધૂસોપ કે પુષ્પ એણે માયાં નથી ”

આ છે ભેજકની પરિસ્થિતિ આવા વિષમ સંયોગોમાંય સર્જન થઈ શકે છે. સામે ગુલાબનાં પુષ્પો પડ્યાં હોય; ચંદનનો પમરાટ પથરાયેલો હોય, જોડતી સુખસામગ્રી હોય, એવી પરિસ્થિતિમાં સર્જન કરનારા ગુજરાતમાં અપવાદરૂપ છે. ગુજરાત બહાર પણ અપવાદરૂપ છે. જેણે જીવનની વિષમતા નિહાળી છે; સાંસારિક જંગલોની હેયું શોષતી જટિલતા વચ્ચે જીવન જીવવું ચાલુ રાખ્યું છે, ચેતેરના સંજોગો પ્રતિકૂળ હોય, છતાં સાહિત્યોપાસના ચાલુ રાખી છે, તેવી કલમમાંથી જીવંત વાણી નીકળવાનો એવા સંયોગોમાં જ એકાદ મેકડીમ ગોર્ડી કે ચાસ્સ્ ડીકન્સ સર્જવાના; એકાદ ધૂમકેતુ કે મેઘાણી સાહિત્યિક જીવન જીવવાના.

શ્રી. અવધ્યાસી

“ ફક્ત પંચ ” ના એક અંકમાંથી.

૧-૬. પક્ષીપરિચય ગ્રંથાવલિ—૬ પુસ્તકો: (૧) આંગણનાં શણગાર, (૨) હોલનાં લાગી, (૩) રૂપરૂપનાં અંખાર, (૪) વગડામાં વસનારાં, (૫) કંઠે સોહામણાં, (૬) ગ્રમી પંખીકાં-લેખકો: શ્રી. નિરંજન વર્મા અને જયમદન પરમાર; પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ, ગીરનાજ બિલ્ડિંગ, નવી હનુમાન ગલી, કાશ્મીરોલી, મુંબઈ ૨; દરેકનું કદ દાઢિન સોળ પેજ, પૃષ્ઠ પહેલા, ચોથા અને છઠ્ઠાનાં ૫૬, બીજાનાં ૫૦, ત્રીજાનાં ૭૨ અને પાંચમાનાં ૬૮, દરેકનું મૂલ્ય ૦-૧૦-૦. ૧૯૪૪.

વિવિધ પક્ષીઓનો પરિચય આપતાં વૈજ્ઞાનિક પુસ્તકો આપણે સાં માત્ર ગણ્યાંગાંઘ્યાં ૪૨ છે અને છે તે પણ શ્રેષ્ઠભોગ્ય શૈલીએ લખાયેલાં એવાં તો અમુક ૪ છે. અને બાળકોને પક્ષીઓનો પરિચય આપે એવી બાલભોગ્ય શૈલીએ લખાયેલાં ખાસ જાણુમાં નથી. લેખકોએ એ દિશામાં કરેલો આ પ્રયાસ સ્તુતિપાત્ર હોઈને આપણાં બાળકોને આ દિશામાં રસ-મેતાં કરવા માટે તેમને ધન્યવાદ થતો છે.

પહેલાં પુસ્તકમાં ઘર આંગણને આપ આપતાં ચણાય તેવાં અને નિત્ય પરિચયમાં આવતાં પક્ષીઓ જેવાં કે, ચકલી, કાજર અને પારવાનો પરિચય ઉછરતાં વાચકો સમગ્ર રીતે તેવી શૈલીએ આપેલો હોઈને બીજા પુસ્તકમાં, આપણા ઘરઆંગણે ભંજીતું કામ બજાવનારાં પક્ષીઓ-જેવાં કે, કાગડો, સમડી અને ગીધનો પરિચય આપેલો છે. ત્રીજા પુસ્તકમાં, રૂપે સોદામણાં અને સોદાયવતાં ગણાય તેવાં પક્ષીઓ-જેવાં, પોપટ અને કમકમિયાનો પરિચય આપેલો છે ચોથામાં હોમે, લેકાં અને લક્ષ્મીદેવો, પાંચમામાં કોષ્ટ, બરેલો અને કાળિયેદિથી તથા છઠ્ઠામાં હંસ, સારસ અને કુંભો પરિચય આપેલો છે.

લેખકોની પરિચય આપવાની શૈલી આવા શુદ્ધ વિષયને પણ રસપૂર્વક વાંચવા-પ્રેરે તેવી હોઈને રથે રથે કથાત્મક રીતે પરિચય આપી જાય છે. કોઈ પણ પુસ્તકાલય આવા બાળભોગ્ય ઉપયોગી પુસ્તકોથી રહી ન જાય એ પુસ્તકાલયોના મંત્રી-મંથપાલો અવશ્ય નોંધી લે.

૭ રવીન્દ્રનીણા—સંપાદક : શ્રી. જીવેશ્વર મેધાણી; પ્રકાશક, કદ ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૧૫૨+૨૮, કવર આજીવન સહિત પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪.

સંપાદક કહે છે તેમ, કવિવર ટાગોરની વ્યક્તિપૂજન કરતાં એમની કવિતાપૂજન પ્રતિ આપણે અભિમુખ થવું જોઈએ, એમની અંતઃપ્રેરણાઓ દ્વારા આપણને મળતો રસાસ્વાદ આપણે જીલવો જોઈએ.

આ અગાઉ શ્રી. મેધાણીએ કવિવરની વિવિધ વાનીઓ એમની લાક્ષણિક શૈલીએ આપણને આપી છે. એઓ તરફનો આ સંગ્રહ એક વધુ ઉપનાર આપણને આપી જાય છે. સ્ત્રી ગદ્યતા અને એમનાં સર્જનરસ આમનનતાને જુગલ તો આપણાં જ છે. અને

એનો ગેયતા તો આપણી બાપામાં એને હતાસ્વાના પ્રયત્નો કરનારા ધણા જ એના આપણા શક્તિશાળી થયા છે. પરંતુ શ્રી. મેઘાણીને એ કળા વરી છે અને આપણું એ સદ્માન્ય છે કે, કવિવરની આ વિશિષ્ટ કૃતિઓનો આસ્વાદ શ્રી. મેઘાણીદ્વારા મેળવવા આપણે ભાગ્યશાળી થઈએ છીએ. તેમાંય, એમાંની કૃતિઓ શ્રી. મેઘાણીના સ્વમુખે સાંનગવાની મળે છે ત્યાંજે તો, એનો આનંદ ઓર જ હોય છે. આવી વિશિષ્ટતામયી વિવિધ કૃતિઓનો આ સ અથ પુસ્તકાલયો વસાવી લે અને એમાંનો રસાસ્વાદ લેવા વાચકો અવશ્ય પ્રયત્ન કરે.

૮. સાંખ્યેશાના સૂર—બ્રજવાનાર: શ્રી. “શાણી”. પ્રકાશક, ૬૬, પૂર્ણા ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૧૯૨+૮, મૂલ્ય રૂ. અઢી. ૧૯૪૪.

“કૂલછાપ” સાપ્તાહિકના તૃતીય તરીકે શ્રી. મેઘાણી હતા ત્યારે નિર્મમિત આ સાંખ્યેશાના સૂરો દર અઠવાડિયે બ્રજવાતા. એમાં વર્તમાન બનાવોની પાર્શ્વભૂમિ પર કટાક્ષમય મુગ્ધવાતા એ સૂરો “કૂલછાપ”ના સૌ વાચકોનું ધ્યાન દોરતા. ૧૯૪૮-૪૯ દરમિયાન લખાયેલ એ કટાક્ષમેષો કૂલછાપ શ્રેણી દ્વારા પુસ્તકાલયે પ્રકટ પણ થયેલા.

એથી આગળ, ‘૪૨ ના જુલાઈથી ‘૪૩ ના ડિસેમ્બર સુધીના બનાવોને આપરી લેતી કટાક્ષક’ડિકાઓ આ પુસ્તકમાં સંમલનમાં આવી છે. એ બનાવોને નજર સામે રાખી આ ક’ડિકાઓનો સંગ્રહ વાંચકમાં આપશે તો તેમાંથી મળી આવતો અન્યોક્તિરસ વાગકોને અનુભવવા મળી શકશે. છાપાંઓમાં અવારનવાર આવતું આવતું, ત્યારે વાંચી ત્યારે નવું જ લખાય તેવું કેટલુંય સાહિત્ય કચરામાં ચાલ્યું જતું હશે. સાહિત્યપ્રકાશકો એવા સાહિત્યને ગ્રંથસ્થ કરે એ જરૂર ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ અને આવકારપાત્ર છે. પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક એની ઐતિહાસિકતા વિચારીને પણ વસાવી લે.

૯. દક્ષિણ આફ્રિકાની રંગભૂમિ—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. પ્રાણશંકર સોમેશ્વર જોષી; પ્રાપ્તિસ્થાન, ૬૬, પૂર્ણા, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૩૨૮, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦. ૧૯૪૪.

દક્ષિણ આફ્રિકામાં વસતા હિંદીવાનોની રચિતિનો ચિતાર આપતું પુસ્તક “રંગરેખનો દુર્ગ”ના લેખક શ્રી. જોષીનું દક્ષિણ આફ્રિકામાં વસતા હિંદીવાનોની સામાજિક, આર્થિક તેમ જ સાંસ્કારિક પરિસ્થિતિનું નિરૂપણનું આ પુસ્તકમાં છે.

“રંગરેખના દુર્ગ”ના અનુસંધાનરૂપ આ પુસ્તકને લેખકે યાકાય. આપણા વિદેશ વસતા દેશબાંધવોની હાલત અને પરિસ્થિતિ જાણવા માટે અને તેને લગતું જ્ઞાન મેળવવા માટે આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવું જોઈએ.

૧૦. સાહિત્ય અને સંસ્કાર—સંપાદકો: શ્રી. ભોગીલાલ ગાંધી (ઉપવાર) અને શ્રી. મનુભાઈ વ્યાસ (સ્વપ્રસ્થ); પ્રાપ્તિસ્થાન ઉપર પ્રમાણે. ૩મી આંક પેઠા પૃષ્ઠ ૧૮૦ દ્વારા અનુદાન સહિત પાકું પૂરું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪.

આપણા સાહિત્યમાં કેટલાક પ્રગતિશીલ કહેવાતા લેખકોના, ખાસ કરીને સામ્યવાદી અને મહાત્મા સમાજવાદી મત ધરાવનાર સાહિત્યકારોની વિવિધ કૃતિઓ-મુદ્ર તેમ જ પદ-કૃતિઓનો આ એક સંગ્રહ છે. લગભગ બધા જ લેખો રસિયન અને આપણે ત્યાંની પરિસ્થિતિને અનુસરીને લખાયેલા છે. તેમાં ખાસ કરીને, શ્રી. સુન્દરમ, શ્રી. કરસનજીભાઈ માધુક,

શ્રી. ચંદ્રભાઈ બદે, શ્રી. રમણલાલ સોની વગેરે લેખકોની કૃતિઓનો સમાવેશ છે. ઉપરાંત, સામ્યવાદી કે મહાસભા સમાજવાદી સિદ્ધાંતોમાં માનનારાઓના લેખો પણ છે.

લોકજીવનને સ્પર્શના લેખોનો આ સંગ્રહ નવીન વિચારસરણીનો પરિચય પામવા માટે પુસ્તકાલયોમાં બંને સ્થાન પામે.

પુસ્તકના ગ્રીણા અક્ષરો સામાન્ય વાચકને વાંચવામાં જરા મુશ્કેલી અનુભવાવશે.

પુસ્તકમાં આપેલાં, જીવાન બંગાળી કલાકાર શ્રી. ચિત્રપ્રસાદે દોરેલાં કરુણ ચિત્રો બંગાળના શૂખમરાનો તાદરશ ચિત્તાર રજૂ કરે છે.

૧૨. રાજ્યબંધારણ—(હિંદુ અને હિટનર) લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. એમ. એચ. શાહ; ખાનવાડા, શેઠ શેરી, વડોદરા. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૯૬, સાડું ૫૬, મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૪-૦. ૧૯૪૪

આપણે ત્યાં માધ્યમિક શાળાઓના ઉપલા વર્ગોમાં પ્રતિકાસના વિષયમાં રાજ્ય-બંધારણ-આપણા દેશનું તેમ જ હિટનરનું પણ-શીખવામાં આવે છે. કેટલીક શાળા-વિદ્યાર્થીઓમાં એ અંગ્રેજીમાં શીખવવામાં આવે છે અને હાલના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજીમાં આ વિષયને પૂરો સમજી શકવા અસમર્થ હોય છે. એવા વિદ્યાર્થીઓને તેમ જ આમજનતા નેઓ આ વિષયમાં રસ ધરાવતા હોય તેમને માટે આ પુસ્તક સાડું ઉપયોગી વાચન પૂરું પાડે છે-ખાસ કરીને વિદ્યાર્થીઓ માટે તો આ ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડે તેવું પુસ્તક છે. એમાં, સરળ ગુજરાતીમાં હિંદુના તેમ જ હિટનરના રાજ્યબંધારણને સારી રીતે સમજાવવા મેળવેલ છે. ઉપરાંત, યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓમાં વખતોવખત પ્રજાપેક્ષા આજ મુખીના પ્રશ્નો પણ આપવામાં આવ્યા છે.

પુસ્તકાલયોમાં આવતા ઉપલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ સામાન્ય જનતા માટે આ પુસ્તક પુસ્તકાલયો વસાવી લે.

૧૨. પુણ્યસ્થાન ગાંધીજી—સંગ્રહક અને અનુવાદક: શ્રી ચંદ્રચંદ્ર પ્રાણ્યંકર શુક્લ; પ્રકાશક: વેરા એન્ડ કંપની, પબ્લીશર્સ, રાઉન્ડ બિલ્ડિંગ, મુંબઈ ૨. પ્રાપ્તિસ્થાન: એન. એમ. ટ્રકરની કું. પ્રિન્સેસ રોડ, મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૨૫૮, સચિત્ર આઆદન સહિત પાકું પૂઠું મૂલ્ય રૂ. ૪-૪-૦. ૧૯૪૪.

મહાત્માજીની જન્મજયંતિ પ્રસંગે તેમના જીવનપ્રસંગોનું દર્શન-અવલોકન કરાવતું સાહિત્ય હમણાં હમણાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં આપણને મળતું જાય છે. સંગ્રહક જણાવે છે તેમ, મહાત્માજીના નાના કે મોટા હરકાઈ દાર્પમાંથી આપણને તેમની મહાનુભાવતા અને વિશ્રૂતિમતાનું દર્શન થવા વિના રહેતું નથી. એવાં નાનાં મોટાં અનેક કાર્યો ગાંધીજીના જીવનમાંથી મળી આવે તેમ છે; અને એ બધાં જ જો મંથરશ ચાપ તો બિવિષ્ણી પ્રગટે માટે એ એક અપૂર્વ વાતસાક્ષ્ય જ લેખી શકાય.

આ પુસ્તકમાં, સંગ્રહકને મળી આવ્યાં તેટલાં દેશ-વિદેશના બિજ બિન્ન કોટીના મતવાદીઓનાં, ગાંધીજીના જીવનદર્શનને સ્પર્શતાં સંદર્ભરૂં અને અભિપ્રાયો આપ્યાં છે. હજી બીજું તો કેટલુંય સાહિત્ય મળી આવે તેમ છે. સંગ્રહકના એ દિશાના પ્રયત્નો ચાલુ

જ છે. છતાં ગાંધીજીની ગદ્ય જન્મજયંતિ પ્રસંગે, તેમના જીવનનું વિવિધ દર્શન જનજી મળે એ હેતુએ, આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

ગાંધીજી જન્મતની એવી મહાન વિભૂતિ છે, કે જે બલિષ્ઠના જન્મ-ઇતિહાસના મહાન પાત્રરૂપ લેખારો. સારે આ બધું સાહિત્ય અત્યંત ઉપયોગી નીવડશે.

પુસ્તકાલયો અને હરેક વ્યક્તિ પણ, આવા સાહિત્યનો જોટલો સંગ્રહ કરે તેટલો ઓછો હોઇને તે અને તેટલું વધુમાં વધુ જનતામાં વ્યાપ તેવો પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો જનતાની તેમણે સુરૂપ સેવા બખવી ગણાય.

૧૩. પટેલ પટલાણી અને ખીજ વાતો—લખનાર: અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ સોની; પ્રાપ્તિસ્થાન, કદ, પૃષ્ઠ, ઉપર પ્રમાણે. ૫૪ ૧૮૮+૮, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪.

શ્રી. રમણલાલ સોની આપણા બાલસાહિત્યના લેખકોમાંના એક છે. એમણે આ અગાઉ બાલજોગ્ય શૈલીએ લખેલી બાળકોને વાંચવી ગમી જાય તેવી વાર્તાઓ આપી છે. આ પુસ્તક તેમાં એક વધુ ઉમેરો કરે છે.

પુસ્તકમાં આપેલી વીસેય વાર્તાઓ મોટા અક્ષરે છપાયેલી હોઇને બાળકો વાંચી શકે તેવી—હોંશી હોંશી રસપૂર્વક વાંચવા લક્ષ્યાપ તેવી છે. તેમાંનાં ધણીખરી વાર્તાઓ સચિત્ર હોઇને નવાં વાંચવા શીખેલાં બાળકોને ચિત્રો પરથી વાર્તા વાંચવા કે વાંચી સંભળાવવા વડીલોને આમદ કરે તેવી છે.

પુસ્તકાલયમાં આવતાં નાનાંમોટાં વાંચી શકે તેવાં વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ બાળકોના ઇતર વાંચન માટે વસાવી લેવા યોગ્ય છે.

૧૪. કમાણીની કળા—લેખક: શ્રી. રતિલાલ કરુણાશંકર ઓઝા, પ્રાપ્તિસ્થાન, કદ, પૃષ્ઠ, ઉપર પ્રમાણે. ૫૪ ૧૨૮+૧૬, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૪.

કમાંવા માટેની તાલાવેલી કોને નથી હોતી ? આજે તો સૌ કોઈ કમાંવા-અર્થલાભની પાછળ પડ્યું છે. ન્યારે કેટલાકો પોતાની વેપારી વા કમાણીની આવડતથી ભાષોપતિ યાય છે ત્યારે કેટલાકો પોતાની ધંધાની અનાવડનના કારણે પોતા પાસે હોય તે પણ ગુમાવે છે.

કમાણી કરવામાં પણ આવડત જોઈએ છે. આવડત વિના કોઈ કામ પાર યડતું નથી. અને તેમાંય કમાણીના સારા-નરસા ઉપાયો પણ હોય છે.

લેખકે આ પુસ્તકમાં કમાણી કરવાના સીધા ઉપાયો પણ બતાવ્યા છે અને નરસા ઉપાયો પરત્વે લાલ બત્તી પણ ધરી છે. ઉપરાંત, પુસ્તકના શરૂઆતમાં વેપાર-ધંધો કરનારે પાળવા જોઈતા કેટલાક નીતિનિયમો પણ બતાવ્યા છે. તેનું પાલન હરેક ધંધાદારીએ કરવું પડે.

કમાણીની સારીનરસી રીતો બજાવવા માગનારને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે. ઉપરનાં ત્રણેય પુસ્તકો જડા ટકાઉ કામગીર પર છાપેલાં હોઇને છપાઇ-સફાઈ સારી છે.

મ. પ્ર. વ્યાસ

૧૫. નિરંજના—અનુવાદક: શ્રી. જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી; પ્રકાશક: શ્રી. ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા, પીરમથા રોડ, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૮૭; કાચું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦ ૧૯૪૪.

અંગાળી લેખિકા શ્રી. નિરૂપમાદેવી કૃત ' અન્ધુ ' નામની અંગાળી નવલકથાનો આ અનુવાદ છે. વાર્તા સામાજિક હોદ્દાને તેમાં પ્રેમત્રિકાણુ ગૂંથેલો છે. આ વાર્તામાં મુખ્ય પાત્રો ત્રણ છે: નિરંજના, રાજેન્દ્ર અને રમેન. રમેન અને નિરંજના બાલપણનાં મિત્રો છે. એ બંનેનાં એકબીજા સાથે લગ્ન કરવાની વાતો ચાલે છે ત્યારે, નિરંજનાનો વિવાહ આ પહેલાં એક સ્થળે થઈ ગયેલાનો રફોટ બહાર આવે છે, અને વિવાહ થતા અટકે છે. તે પછી રમેન અને નિરંજનાના હૃદયમાં અનેક પ્રકારનાં મનોમંથનો ચાલે છે. રમેન ખૂબ શોષણોળને અંતે પણ વિવાહ નહિ થવાની કોઈ ચોક્કસ સાબિતી મેળવી શકતો નથી. નિરંજના, ધીમે ધીમે પણ મક્કમપણે પોતાની જાતને વિવાહિતા તરીકે માની લઈ, પોતે માખાપવિહોણી અને ગરીબાઈમાં હોવા છતાં, એક આર્થ નારીને છાત્રે એવા ઉન્નત અને સ્વમાની સ્વભાવથી, સ્વામીની પ્રતીક્ષા કરતી અને રમેન પ્રત્યે, જે પ્રેમલગ્નની હદે પહોંચેલો તે પ્રેમમાં કેટલાય કષ્ટે અંધુભાવ જાગ્રત કરી, પોતાની ખરબચડા જીવનમાર્ગમાં તેનો એક ' અન્ધુ ' તરીકે સહારો મેળવી જીવન વીતાવી રહી છે. છેવટે, તેને પોતાનો વિવાહિત સ્વામી મળી આવે છે. અને એ છે રાજેન્દ્ર-વાર્તાની ઘટના આ પ્રકારની છે. ત્રણેય પાત્રો જીવ્ય અને આદર્શવાદી છે. વાર્તા બોધક અને પ્રેરક છે.

૧૬. હેરાદીવાન—(ખીજી આવૃત્તિ) લેખક: શ્રી. યુજુવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક: શ્રી. સંજુલાલ જગદીશ શાહ, મૂળરે મંચરલ કાર્પોલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં ૫૪ ૩૬૦૫; સમિત્ર બોર્ડ પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦. ૧૯૪૪

' હેરાદીવાન ' એ એક ઐતિહાસિક કથા છે. કાઠિયાવાડનો રાજ્યાશ્રિત ઇતિહાસ એ લોકકથાઓ એ બેનો સુમેળ સાધી લેખકે આ વાર્તા રચી છે. વાર્તામાં દર્શાવેલા પ્રસંગો બનેલા છે. અને જે ક્રમમાં બનેલા છે તે જ ક્રમે આ વાર્તામાં પણ દર્શાવ્યા છે એમ લેખકનું કહેવું છે. જે વખતે જામનગરમાં જસા જામ અને જૂનાગઢમાં નવામ મહેાજતખાન રાજ્ય કરતા હતા તે સમયના આ પ્રસંગો છે. વાર્તામાં મુખ્યત્વે, જસા જામના વજીર મેરામજી ખવાસની, લોકપ્રિય અને ન્યાય તથા નીતિપ્રિય નીવડેલ વજીરાતનો, ખ્યાલ આપવા ખાસ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. જસા જામનાં માતા સાથે પિયરથી ખવાસ તરીકે આવેલો મેરામજી, જામનો વજીર બની, પોતાને રાજાના વજીર તરીકે નહિ પણ પ્રજાના વજીર તરીકે ઓળખાવી, પ્રજાની આદર્શ સેવા બજાવે છે. પ્રજાના આગેવાનોને, અને નિર્બળ તથા હવસખોર બનેલ પોતાના રાજ જસા જામના પ્રિય પાત્ર પણ પોતાના દુરમન બનેલ એવાઓને પણ, પોતાની આદર્શ વજીરાતથી પોતાના કરી લઈ, તે દરેકને રાજ્યનાં મુખ્ય મુખ્ય ખાતાં સોંપી, પ્રજાને સ્વરાજ્ય-સુરાજ્યના સુખાદ પણુ એ- ચાલુક્ય શીખવે છે. જસા જામ પોતાની સત્તા દીલી-પડતી જુએ છે. અને એ વજીરને ખસેડવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ એમ કરતાં પોતાને જ જામ છોડવું પડે છે. જસા જામ ખીજી રાજ્યોનો પક્ષ લઈ, જામ ઉપર ચડાઈ કરી, મેરામજી વજીર પાસેથી રાજ્યની તમામ લગામ લઈ લેવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ એવે ટાણે પ્રજા આખી મેરામજીની સાથમાં રહી રાજાને, પ્રજાનું એક જ બળ કેવું અને કેટલું હોય છે તેનું સુંદર દર્શાવત પૂરા પાડે છે. આ સિવાય અધ્યાત્મ સૈનિકો કેટલા વફાદાર, બહાદુર અને સીઓની ઇચ્છા તથા આજરૂ પ્રત્યે કેટલા માનની લાગણીથી જોનાર છે

તેનું પણ સ્સમય અને વીરત્વભર્યું સુંદર ચિત્ર, આ વાતોમાં ગૂંથેલું છે. આખીય વાતો, અને તેમાંય ખાસ કરીને મેરામણ ખવાસની ચાલુકમ નીનિયુક્ત છતાં પ્રગ્નનું જ હિત જોનારી આદર્શ વહુરાત રાજા, પ્રગ્ન, દિવાન તમામને ખૂબ બોધક અને પ્રેરક થઇ પડે તેવાં છે. વાતોની શૈલિ અને ગૂંથણી પણ વાંચકને ખરે જ મુગ્ધ કરે તેવી છે. સૌ કોઇ આ વાતો જરૂર વાંચે અને વચાવે.

અ-દ્રષ્ટા

૧૭. ક્યારે છૂટશે ?—લેખક: શ્રી ધીરેન્દ્ર દોશી; પ્રકાશક: ધીરેન્દ્ર એ. ખખખર, રાજકોટ; સં. ૨૦૦૦, ૧૬૧ આવૃત્તિ; કાઢિન ૧૬ પેજ પ. ૯૪; પૂઠું કાડું બોર્ડનું સચિત્ર; કિ. રૂ. ૨-૦-૦.

પ્રસ્તુત વાર્તાપુસ્તકમાં (૧) ક્યારે છૂટશે ? (૨) કેવા હશે એ ? (૩) જીવંત મૃત્યુ, (૪) ભગવાનની ઇચ્છા અને (૫) કોને ખાતર ? એ નામની પાંચ ટૂંકી વાર્તાઓ છે. પૈકી પહેલાનું વસ્તુ રાજકીય અંશવાળું છે, બ્યારે બીજી બધીનું સામાજિક છે. કલાવિધાનની દૃષ્ટિએ તેમ જ ઢેરઢેર નજરે પડતા જોડણીના તેમ જ વ્યાકરણના દોષોને લઇને પુસ્તક ખાસ આકર્ષક નથી લાગ્યું; વળી પસંદ કરાયેલી વાર્તાવસ્તુઓ બોધક છે. પૃથક્પ્રખ્યાની દૃષ્ટિએ કિંમત પણ આકરી ગણાય ખરી.

૧૮. બેઠો બળવો—લેખક: જયભિખુ; પ્રકાશક: મૂર્ગર મંથરન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ; બીજી આવૃત્તિ, સં. ૨૦૦૦; કાઢિન ૧૬ પેજ પ. ૮+૧૫૨; પૂઠું કાડું બોર્ડનું સચિત્ર; કિ. ૨-૦-૦.

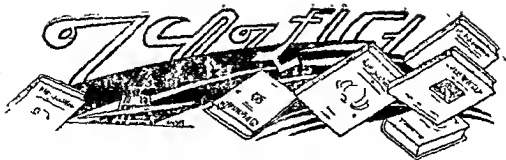
સ્ત્રીસમાજની પરવશતા અને પુરુષવર્ગની સ્વાયંબોલુપતા અને સેદ્ધાશાહીને કારણે સ્ત્રીવર્ગની થયેલી અવદશાનાં ઠેટલાંક કારણો રજૂ કરી તેની સામે સ્ત્રીવર્ગે પ્રયત્ન કરેલા અવરોધ જગાવવાનો જરૂર છે, એવું પ્રતિપાદન કરતી આ નવલિકાની ૬ વર્ષના ગાળામાં બીજી આવૃત્તિ નીકળે છે, એ જ એને મજેલા લોકસત્કારની સાબિતી છે. વાર્તાસિંચાં વાંચકો એને વાંચે અને નીરક્ષીર-ન્યાયે સાર મેળવે કરી આપણા સામાજિક જીવનને સુસંસ્કારી બાવનાને ત્રીકી બાઇ લેખકનો થમ સાર્યક કરે.

ના.

હિંદમાં અમેરિકન પુસ્તકાલય

‘યુસોવી’ (યુનાઇટેડ સ્ટેટસ ઓફિસ ઓફ વોર ઇન્ફર્મેશન) અથવા અમેરિકન સરકારના યુદ્ધમાહિતી ખાતાની મુખ્યઈની કચેરીએ (૨૯૩, હોર્નબી રોડ) એક પુસ્તકાલય ખોલ્યું છે. ૧૯૪૨ પછી અમેરિકન સરકારે મેક્સિકો, ઊરુગ્વે, ઈક્વેડોર, સ્પેન, દક્ષિણ આફ્રિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડમાં અમેરિકા વિશેનાં અને અમેરિકામાં જ પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો અને સામયિકોનાં પુસ્તકાલયો ખોલ્યાં છે. હિંદુસ્તાનની જનતા અમેરિકાને આજખતી થાય એ હેતુથી હવે મુખ્યમાં ખોલાયેલા આ પુસ્તકાલયમાં ૧૫૦૦ પુસ્તકો છે અને ૧૫૦ સામયિકો આવે છે. કોઈપણ વ્યક્તિ ત્યાં જઈને એ વાંચી શકે છે.

‘યુસોવી’ની આવી સગવડને કારણે અમેરિકા સંબંધી આગળ જાન વધશે. યુન્ટાન-કલિપાવડનાં મોટા મોટા સહેરો ખાતેના વિદ્યાર્થીઓ વતી એક નાનારા અમેરિકન પુસ્તકાલયની માગણી રસિક વાંચકોએ અમેરિકન એલચી ખાતાને મુગ્ધ મુકામે કરી લેવા જેવી છે.

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ તરફનાં પુસ્તકો

૧ હસ્તમેળાપ—લેખક: શ્રી. મંજુલાલ સાકરલાલ દેસાઈ; મૂલ્ય રૂ. ૪-૦-૦

૨ આરોગ્ય: તનતું, મનતું અને દેશતું—લેખક: શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ વજરાય દેસાઈ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૪-૦

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદ તરફથી

૩ ચૌલાદેવી—(ત્રીજી આવૃત્તિ)—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

શ્રી. શાન્તિલાલની કુંપની-ગુણધર્મનાં પુસ્તકો

૪ ખંડીવાન—મૂળલેખક: પુલ્કેન ચીરકોવ; અનુવાદક: સી. શારદાદેવી; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

૫ ગાંધીજીની સ્વરાજસાધના—લેખક: શ્રી. શાન્તિ શાહ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય-મુરતનાં પુસ્તકો

૬ શક્તિવર્ધક આસનો—લેખક: શ્રી. ભીમભાઈ દેસાઈ; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

૭ ડિક્ટીવ પ્રભાત—લેખક: શ્રી. માધવરાવ બારકરરાવ કળિંક; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

અસ્તુ સાહિત્ય વ. કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૮ આત્મનિરીક્ષણ અને સંકલ્પ—લેખક: શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ; મૂલ્ય રૂ. એક

૯ હિંદના આચાર્યો—સંપાદક: ડૉ. હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ; મૂલ્ય રૂ. ચાર.

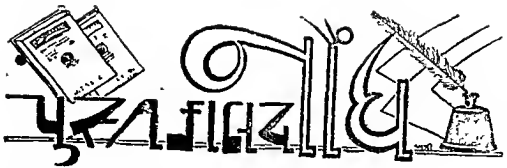
અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૧૦ ખંડિત માળખાં—લેખક: શ્રી. બાલચંદ્ર માવજી વડેરા; પ્રકાશક: શરદ પ્રકાશન મંદિર, ૫૪, સુતાર ચાલ, સુમઝ. ૨

૧૧ નંદનિકા—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. અરદેશર ફરામજી ખખરદાર, ૭૮૮, પારસી-કોલોની, દાદર, મુંબઈ. ૧૪

૧૨ સંધ્યાદર અર્મા—લેખક: શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્યાસ; પ્રકાશક: ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર, મુરત. મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

૧૩ અમર યાદ—લેખક: શ્રી. મોતીભાઈ ટી. પટેલ; પ્રાપ્તિસ્થાન: બરોડા સાયકમ ચાર્ટ, ગજમહેવરોડ, વડોદરા. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

દલપતવંશની ૧૧૧ વર્ષની અખંડ કાવ્યોપાસના

કવીશ્વર દલપંતરામે આપણા ગુજરાતને તેમની કવિતા દ્વારા અને કેટલાક ગદ્ય સાહિત્ય-દ્વારા સારો સંસ્કારવારસો આપ્યો છે. આપણા આગના વૃદ્ધો એ કવીશ્વરનાં વિવિધ બોધપ્રદ કાવ્યો પ્રસંગોપાત સંભળાવે છે-તેઓ બહુ ગયેલાં એ કાવ્યોનો સદ્બોધ આપણને આપે છે ત્યારે આપણું અસ્તક તે મહાન કવીશ્વરને નમી પડે છે.

કવીશ્વર દલપંતરામે ગુજરાતની કાવ્યવાદીમાં વાવેલા છાંડવાઓને તેઓ જીવ્યા ત્યાંસુધી ઉછેરતા રહ્યા અને પોતાનાં કાવ્યરસસિંચન વડે તેને હરીભરી મહેકતી રાખતા રહ્યા હતા. તેઓશ્રીના અવસાન બાદ એમના સુપુત્ર ગુજરાતના મહાકવિ ન્હાનાલાલે પોતાના પિતાના એ અપ્રતિમ વારસાને વધાવી લઈ આજ પર્વત તેઓશ્રીએ આજે વૃદ્ધ વયે પણ એમનો કાવ્યસ્રોતનો અખંડ ઝરો વહેતો રાખ્યો છે.

મહાકવિ ન્હાનાલાલે રચેલી ગદ્ય-પદ્ય કૃતિઓ સો ઉપરાંત થવા જાય છે અને દહી આંખોએ અસક્ત યતા જાય છે ત્યારે પણ વેદની ગદ્યનતા સમજાવતું એક મહાકાવ્ય તેઓ સર્જી રહ્યા છે.

એવા એ દલપતવંશની કાવ્યોપાસનાની અખંડ જ્યોતને ઝળકતી રાખનાર કવિવરનો અને એ કાવ્યોપાસનાનો ૧૧૧ વર્ષોનો ઉત્સવ અમદાવાદના નગરજનોએ ગઈ તા. ૨, ૩, ૪ના રોજ ઉજવ્યો. અને એ આર્પ સંસ્કારના આદર્શ પૂજારીને સન્માન્યા.

આ વિરલ પ્રસંગે અમે પણ કવિવરનું દીધોધૂપ વાંચીએ છીએ અને તેઓશ્રી દહી પણ કાવ્યગંગાનો એ સ્રોત વધુ વર્ષોસુધી વહેતો રાખવા શક્તિમાન ચાઓ એક પરમનિષ્ઠતા પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થાએ છીએ.

અમદાવાદને આંગણે ઇતિહાસસંમેલન

આવતી તા. ૨૪, ૨૫, ૨૬ ના રોજ ગુજરાત સાહિત્ય સમાજના ઉપક્રમથી અમદાવાદ મુકામે એક ઇતિહાસ અગેલન મળનાર છે અને તેના પ્રમુખ તરીકે ગુજરાતના ઇતિહાસ-સંશોધનમાં ઊંડો રસ ધરાવનાર શ્રી. અણ્ણશ્વર નંદવીની વરણી કરવામાં આવી છે. આ પ્રસંગે ઇતિહાસવેત્તાઓનાં વ્યાખ્યાનો થશે, ઇતિહાસિક વસ્તુઓનું પ્રદર્શન ભરાશે, અમદા-
[૩૮૫]

વાદથી થોડેક દૂર અગાલજની ઐતિહાસિક વાવનું અવલોકન કરવાની પણ યોજના રહેશે. ગુજરાતના ઇતિહાસમાં રસ લેનારાઓ માટે આ અવસર ઠીક નોંધપાત્ર નીવડશે.

* *

વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય પાંચમી પરિષદ

વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ દરાપુરા (તા. વાદરા) મુકામે આગામી જાન્યુઆરી માસની તા. ૨૧, ૨૨ રવિ-સોમવારના રોજ મળનાર છે. એને અંગેની જાહેરાત વ. પ્રાંત પુ. મંડળ તરફથી આ અંકમાં અન્યત્ર છપાઈ છે તે તરફ વડોદરા પ્રાંતનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંથપાલ બાઇઓનું ધ્યાન દોરીએ છીએ અને એ પરિષદ-સંમેલનને સફળ બનાવવા તેઓ સૌને બલામણુ કરીએ છીએ.

વર્તમાનપત્રો-સામયિકો વિષે

જાન્યુઆરી ૧૯૪૫ થી વર્તમાનપત્રોનાં વાર્ષિક લવાજમોમાં ફેરફાર થવાના સમાચારો મળે છે. પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંથપાલ બાઇઓએ પોતાનાં પુસ્તકાલયો માટેના બજેટમાં જે જે વર્તમાનપત્રો માગ્યાં હશે તેમાંનાં પણ કેટલાંકનાં લવાજમોમાં ઘટાડો થશે. અમને જોઓના તરફથી એ વિષે જાણ કરવામાં આવી છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

- (૧) “ વદેમાતરમ્ ” અગાઉ લવાજમ રૂ. ૪૮-૦-૦ હતું તે ઘટાડી રૂ. ૪૦-૦-૦ કરવામાં આવ્યું છે અને વ. રા. નાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૩૮-૦-૦ રાખવામાં આવ્યું છે.
- (૨) “ ગુજરાતમિત્ર અને ગુજરાત દર્પણ ” દૈનિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨૦-૦-૦ રાખ્યું હોઇને અઠવાડીકના રૂ. ૭-૮-૦ રાખવામાં આવ્યા છે.
- (૩) રાજકોટથી પ્રકટ થતું “ સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક ” જેનું પ્રકાશન કેટલોક સમય થતાં બંધ હતું તે હવે ફરી જાન્યુઆરી ૧૯૪૫ થી શરૂ થનાર છે.

એટલે આ લવાજમ રકમની ખચત્તામાંથી પોતે શું મેળવવા ઇચ્છે છે: પુસ્તકો કે કોષ સામયિક તેને લગતી વિગત મે. રા. રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાનું ને લખી જણાવવાથી તેઓ સાહેબ તરફથી ઘટિત મંજૂરી મળવા સંભવ છે.

શિક્ષક વાચન પરીક્ષા

હુડાવ (તા. સિદ્ધપુર)ના એ. વી. રૂક્ષ વિદ્યાર્થી મંડળનો વાર્ષિકોત્સવ તા. ૨૬/૩૦-૬-૪૪ના રોજ ઉજવાયો હતો. તે વખતે શિક્ષક વાચન પરીક્ષા પણ યોજાઈ હતી. પરીક્ષા માટે “ ભારતના સંતો ” પુસ્તક નમૂદ્ર થયું હતું. ૨૫ વિદ્યાર્થીઓએ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હતો, જેમાંના ૧૭ ઉત્તીર્ણ થયા હતા. ઉત્તીર્ણ થયેલાઓને ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં.

પુસ્તકાલયોને ભેટ

શ્રી. ચં. કે. સા. પુ. પેટલાદને:—રૂ. ૫૦૧) શ્રી. મદનલાલ નાયાલાલ પરીખ તરફથી તથા રૂ. ૫૦૧) શ્રી. મનહરલાલ મણિલાલ શાહ તરફથી.

મહેસાણા મહાસ પુ. પરિષદ:—ઉપર્યુક્ત પરિષદ બક્ષેલ (તા. મહેસાણા) મુકામે જાન્યુઆરી માસની તા. ૨૭-૨૮ શનિ-રવિવારના રોજ રાખવામાં આવી છે.

સ્વ. મો. ન. અમીન ન્યુબિલીયાગ વાચનાલય

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. તરફથી કેટલોક વખત થયાં સ્થાનિક ન્યુબિલીયાગમાં એક વાચનાલય ચલાવવામાં આવે છે. વાચનાલય માટે મંડળમાં આવતાં વર્તમાનપત્રો તેમ જ તેનું બ્લેટ બનાવી વધુ વર્તમાનપત્રો મંગાવી સદર બાળનો લાભ લેતી શહેરની જનતાને વાચન પૂરું પાડવામાં આવે છે. ગયે વર્ષે એ વર્તમાનપત્રો બગીચામાં લાવવા લાઇ જવાના ખર્ચ માટે મુંબઈના જાણીતા ઝવેરી શેઠ શ્રી. હનનદાસ નરોત્તમદાસ તરફથી જરૂરી રકમ મળી હતી. આગામી નવા વર્ષે પણ એ મદદની જરૂર હોઇ જ્ઞાનપ્રચારપ્રેમી દાતાઓને એ દિશામાં પોતાનો હિદાર હાથ લંબાવવા મંડળના મંત્રીની વિનંતિ છે.

* *

સસ્તું સાહિત્ય વ. કાર્યાલયની એક વધુ યોજના

સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલયના સંસ્થાપક સહૃદયવામીશ્રી અખંડાનંદજીની અવસાનતિથિ તા. ૧૫-૧૨-૪૪ ના રોજથી તા. ૧૫-૧-૪૫ સુધીના સમય માટે ઘટાડેલા બાવે પુસ્તકો આપવાની આઠ યોજનાઓ સંસ્થાના હાલના સંચાલક શ્રી. મનુ સુબેદાર તરફથી બહાર પાડવામાં આવી છે. તેનો લાભ લેવા ઇચ્છતાં પુસ્તકાલયોએ એ યોજના મંગાવી લઇ વાંચીને પોતાને જોઇતી યોજના મેળવવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાના મે. રા. રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ મોકલવા વિનંતિ છે. તેઓ તરફથી એ બાબત ધટતું કરવામાં આવવા સંભવ.

મ. પ્ર. વ્યાસ

પ્રમાણપત્ર માટેની પરીક્ષા:—લગ્નસરને કારણે જાનેવારીમાં લેવા જાહેર થયેલી આ પરીક્ષા ફેબ્રુઆરીમાં લેવાનું હવું હોઇ તે સદર માસની તા. ૨૫-૨૬ મીએ લેવાશે. તો નોંધાયલા ઉમેદવારોએ પરીક્ષા માટેની પોતાની તૈયારી તે પહેલાં પૂરી કરી લેવી ધટે.

પુસ્તકાલયપર્વણી:—જાનેવારી માસની ૧૮ મી તારીખે પુસ્તકાલય ભક્તોને પ્રિય એવો વસંતપંચમીનો પર્વણીદિન આવે છે. તે સંબંધમાં ચાલુ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ 'પર્વણીદિન'ની જાહેરાતનો મજકુર ધ્યાનમાં લઇ એ પર્વ ઉજવવાની તૈયારીઓ આજથી જ કરવા માંડો !

પાદરા મહાલનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી ભાષ્યોને

જન્યુઆરીની તા. ૨૧, ૨૨ રવિ-સોમ, એ દિવસોમાં આપણે આંગણે દરાપુરામાં, વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ ભરાવાની છે. એ ટાંકણે આપણે આટલું તો કરીએ જ !

૧ એક એક પુસ્તકાલયનો મંત્રીભાષ્ય આ પરિષદમાં આવે જ.

૨ પોતાના ગામમાંથી બે તેટલા સ્વાગતસભ્યો જાબા કરી આપે.

૩ જે પુસ્તકાલયે અંદાજ બનાવીને ખાતા તરફ ન મોકલી આપ્યું હોય તે પુસ્તકાલય ડિસેમ્બર આખર સુધીમાં અંદાજ બનાવીને ખાતામાં મોકલે.

૪ જે પુસ્તકાલયે રૂ. ૨૫) નો પુ. સ. સ. મંડળ નો શેર લીધો ન હોય તે, રૂ. ૨૫) ઉપરાંતનું પોતાનું કાપમ ફાંડ હોય તો રૂ. ૨૫) નો એક શેર લેવા પુ. સ. સ. મં. ને લખી મોકલે.

રામભાઈ છ. પરલ

મંત્રી, પાદરા મહાલ પુ. મંડળ.

પર્વણીદિન

પ્રજાકલ્યાણની શુભ બાવનાથી શ્રીમંત સરકારે શરૂ કરેલી અને ઉદારતાથી પોષેલી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના ફળસ્વરૂપ અસ્તિત્વમાં આવેલી સ્થાનિક પુસ્તકાલય સંસ્થા પ્રતિ જનતાને આકર્ષવા, લોકબદ્ધ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા જનકલ્પમાં ઠસાવી સ્થાનિક સંસ્થાને વૌપવાની ફરજનું આમજનતાને જાન કરાવવા તથા પુસ્તકાલયમાંના સાહિત્ય, સાધનોનો અને તેની વ્યવસ્થા ને વહીવટનો આમજનોને ખ્યાલ આપવાના સદ્દેશથી મહો સુદ પાંચમ-પસંતપંચમીને પવિત્ર દિવસે પુસ્તકાલયપર્વણી ઊજવવાનો શિરસ્તો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે છેલ્લાં તોરેક વર્ષથી પાડ્યો છે.

તદનુસાર ચાલુ સાથે એ પવિત્ર પર્વ તા. ૧૮ મી જાન્યુઆરી ને શુક્રવારને રોજ આવે છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના સેવકો અને બકતોનું એ પ્રતિ ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઈએ છીએ, અને ચાલુ સાધના રિયતિ સંજોગોને માફક આવે એવી સાદી રીતે પણ રાજ્યના ચારે પ્રાંતોમાં એ પુણ્ય દિવસ બિનખર્ચાળ વિવિધ કાર્યક્રમોથી ઉજવાય તેવી ગોઠવણ રાખવાની બલામણુ કરીએ છીએ. કાર્યક્રમોનું દિશામૂલ્ય તો ગત વર્ષોના પર્વણી ઉત્સવના અહેવાલો 'પુસ્તકાલય'નાં પૃષ્ઠોમાં છપાયા છે તે જોવાથી મળી રહે તેમ છે, તથાપિ નીચેની રૂપરેખા ધ્યાનમાં સેવા વિનંતિ છે:—

૧. પુસ્તકાલયના સ્થળને સ્વચ્છ ને સુવ્યવસ્થિત કરી ધન્યપતાકાથી શણગારવું.
૨. શક્ય હોય તો ગામના વિવિધ નાકા તથા મુખ્ય માર્ગો વચ્ચે પુસ્તકાલય સૂત્રોનાં જોડો કે કાપડી તોરણો લટકાવી દેવાં.
૩. પ્રભાતફેરી કાઢી બજાવો અને ગીતો લલકારતાં મહોલ્લે મહોલ્લે ફરવું.
ઉત્સાહ હોય તેમણે પુસ્તકાલયનાં સાહિત્ય-સાધનો તેમ જ ગ્રામોદ્યોગોના પ્રદર્શનની ગોઠવણ કરવી.
૪. જાપેરના સમયમાં સ્ત્રીબાળકો માટે અનુકૂળ સ્થળોએ દલાયદાં સમ્મેલનો બરી રટીસીએ-રોકાષ, રમતગમતનાં સાધનો, ચિત્રપોથીઓ, વાર્તાકથન વગેરે દ્વારા તેમનું મનરંજન કરવું.
૫. સાંજે ૫ થી ૬ના સમયમાં જાહેર સભા રાખી તેમાં સ્થાનિક પુસ્તકાલયની પ્રગતિ સંબંધી ટૂંકી દુષ્ટીકત અને વાર્ષિક દિસાખ જાહેર કરવા ઉપરાંત સંભાષણ, સંવાદ, રાસ-ગરબા અને બાળકોની રમતગમત પૈકી દરરોજ એક પા વધુ કાર્યક્રમ અનુકૂળતા પ્રમાણે રાખવો.
૬. રાતના બજનમંડળી, હરિકીર્તન, વ્યાખ્યાન, મેનિક સેન્ટન વગેરે પૈકી દરરોજ કાર્યક્રમ સવડ અનુસાર રાખી શકાય.

આમ વાચક મંડળોના મંત્રીઓને વિનંતિ કે આ દિવસે મંડળના સભ્યોની મિટિંગ ખાસ રખાય અને સ્થાનિક પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ખીલવવાના તથા વાચનવેગ વધારવાના માર્ગ ચર્ચાય, વિચારાય.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પગારદાર પ્રાંત તથા માનદ મહાસ પ્રચારકોએ નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાલયોની સંસ્થાઓ તપાસી છે, અને દફતરી કામની અવ્યવસ્થા દૂર કરી તથા વર્ગીકરણ, વાચનપ્રચાર વધારવા સંબંધી કામગીરી બખવી તત્સંબંધી જરૂરી સુચના-સમજૂત આપી છે; તેમ જ પુસ્તકાલય વગરનાં શાળાવાળાં ગામોએ પુસ્તકાલય ખોલવા સંબંધી આવશ્યક પ્રચારકાર્ય કયું છે:—

૧. વડોદરા-નવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનલાલ મથુરલાલ પટેલ-માહે
ઓગસ્ટમાં-વડોદરા મહાલનાં:—(૧) વડવા, (૨) તતારપુરા, (૩) કેલનપુર, (૪) અઢાદપુરા, (૫) તરસાળી, (૬) કરચિયા, (૭) ધનોરા, (૮) આજેળ, (૯) દશરથ, (૧૦) સાંકરદા, (૧૧) પદમલા, (૧૨) કાન્લપુર, (૧૩) દામાપુરા, (૧૪) રણેલી, (૧૫) કપુરાધ, (૧૬) બાજવા, (૧૭) કરોડીઆ, (૧૮) માંજલપુર, (૧૯) ભાથલી, (૨૦) ગોઠળપુરા, (૨૧) ઊડેરા: કા. દિ. ૨૩

—માહે સપ્ટેમ્બરમાં-પેટલાદ મહાલનાં:—(૧) અગાસ, (૨) ભાટીએલ, (૩) સિહોલ, (૪) દંતાલી, (૫) સીમરડા, (૬) કાવીઠા, (૭) વિશ્રામપુરા, (૮) બોરિયા, (૯) વટાવ, (૧૦) એરડી, (૧૧) વીમ્નોલી, (૧૨) મોરડ, (૧૩) સંજયા, (૧૪) જોળ, (૧૫) રાવલી, (૧૬) બામણેલી, (૧૭) બાંધણી, (૧૮) ચાખા, (૧૯) પાડગોલ, (૨૦) ધુટેલી: કા. દિ. ૨૪

—માહે ઓક્ટોબરમાં—(૧) બોડેલી તા. સંખેડા; પેટલાદ મહાલનાં (૨) માણુજ, (૩) માનપુર, (૪) ભંડેરજ, (૫) સાંસેદ, (૬) રામોદડી, (૭) શુરકોઈ, (૮) કણિયા: કા. દિ. ૧૭

—માહે નવેમ્બરમાં-પેટલાદ મહાલનાં—(૧) સુંદરા, (૨) રણુજ, (૩) પબોલ, (૪) ડાલી, (૫) ગાડા, (૬) બાર્ડીટા, (૭) લીબાલી, (૮) મેઘલપુર, (૯) મધરોલ, (૧૦) માલાવાડા, (૧૧) ખાંટવા, (૧૨) ડમોઢિ, (૧૩) બડકદ, (૧૪) દેવા, (૧૫) રણુ, (૧૬) નવાગામ, (૧૭) પેટલી, (૧૮) ડેમોલ, (૧૯) ચલેડો, (૨૦) કલોલી, (૨૧) રાગોવ, (૨૨) ગંગાપુરા, (૨૩) રામપુર, (૨૪) પદાણા. કામ દિન ૨૩

૨. મહેસાણા-અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. લાલશંકર ટી. ઠાકર-માહે
ઓગસ્ટમાં:—(૧) દેસેપુર તા. અમરેલી, (૨) વડોસણ તા. મહેસાણા વા, ચાણુસ્મા મહાલનાં (૩) રાંખલપુર, (૪) એંદલા વા. (૫) કાશરી, (૬) ચડાસણા, (૭) ધરમપુરા ખાંટ વા. (૮) ધરમોડા, (૯) સેંધા વા. (૧૦) વેણુપુરા, (૧૧) અંબાળા, (૧૨) આદીવાડા, (૧૩) દોડીવાડા, (૧૪) ખાંભેલ, (૧૫) ભાટસર, (૧૬) ગોખરવા, (૧૭) કળોઈ, (૧૮) ખોરસમ, (૧૯) બ્રાહ્મણવાડા, (૨૦) છમીછા, (૨૧) મણિયારો (૨૨) ધારિયલ (૨૩) મોઢેરા કા. દિ. ૨૧.
(૧૬) બ્રાહ્મણવાડા, (૨૦) છમીછા, (૨૧) મણિયારો (૨૨) ધારિયલ (૨૩) મોઢેરા કા. દિ. ૨૧.

—માહે સપ્ટેમ્બરમાં-ચાણુસ્મા મહાલનાં (૧) કારોડા, (૨) ગેલીઆ વાસણા, (૩) વડાવલી, (૪) દિયાલ, (૫) વસાઈ, (૬) જસલપુર, (૭) રૂપપુર, (૮) ધરમોડા, (૯) ઊતોડા, (૧૦) જાખાના, (૧૧) ધાણેધરડા, (૧૨) ગંગેટ, (૧૩) રણુજ તા. પાટણ; ૩૮૯

મહિષાષુ મહાલનાં (૧૪) મેવડ, (૧૫) પુનાસણ વા., (૧૬) ચલોવા વા. (૧૭) ઘોળાસણ: કા. દિ. ૨૪.

—માહે ઑક્ટોબરમાં—ચાણુરમા મહાલનાં—(૧) ચવેલી, (૨) વઝાવલી, (૩) પીપળ, (૪) ધીણોળ, (૫) ગોરાદ: કા. દિ. ૭.

૩. હામનગર મહાલ માનદ પ્રચારક રા. નંદલાલ પુ. ત્રિવેદી—માહે સપ્ટેમ્બર—ઑક્ટોબરમાં—(૧) નારણગઢ, (૨) કાંચરડા, (૩) દુધણીઆ, (૪) રૂપાવડી, (૫) ગણેશગઢ.

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા જે સૂચના—સમજૂતીઓ આપી હોય તેનો ચોખ્ખો રોતે અમલ કરવા જે તે મંત્રી-બાધ્યોને ખાસ બલામણુ છે.

ના. નં. ચૌહાની

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

ગુજરાત સાહિત્ય સભા તરફની ગ્રંથસમીક્ષા

ગુજરાત સાહિત્ય સભા તરફથી દર વર્ષે કરાવવામાં આવતું સમીક્ષાનું કામ ચાલુ વર્ષે નીચેના ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખી તે દરેક વિભાગવાર જુદા જુદા સમીક્ષકો નીમવામાં આવ્યા છે:—

વિભાગ ૧ છે:—

વિષય:—કવિતા, નાટક, નવલિકા,
નવલકથા.

સમીક્ષક:—

પ્રો. ગોરીધંકર મુ. ઝાલા.

નં. ૧૩ પાર્વતી મેન્સન
માનં રોડ. મુંબાઈ ૭

વિભાગ ૨ છે:—

વિષય:—નિબંધ, વિવેચન, જીવનચરિત્ર,
ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન, ઇતિહાસ,
પુરાતત્ત્વ, ભાષાશાસ્ત્ર, જીવણી,
બાળસાહિત્ય, પ્રવાસ, વગેરે.

સમીક્ષક:—

શ્રી. મુનિકુમાર ભટ્ટ

‘તપોવન’ પ્લોટ નં. ૪૭૨
કૃષ્ણનગર, ભાવનગર

વિભાગ ૩ છે:—

વિષય:—વિજ્ઞાન, ભૌતિક વિજ્ઞાન,
જંતુવિજ્ઞાન, પ્રાણીવિજ્ઞાન,
શરીરવિજ્ઞાન, રસાયણશાસ્ત્ર,
ગાંધીય સાહિત્ય વગેરે.

સમીક્ષક:—

ડૉ. બદ્રમુખ કલ્યાણરાય વેંઘ
ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ડેમિકલ
ટેકનોલોજી, મુંબાઈ યુનિવર્સિટી
માડુ-આ મુંબાઈ-૧૬

તે દરેક પ્રકાશકો તથા લેખકોને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરવાની કે તેઓએ પોતાનાં પ્રકાશનો તથા કૃતિઓ ઉપર જણાવેલા સરનામા પ્રમાણે તે વિભાગના સમીક્ષકને મોકલી આપવાં.

વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ

સ્થળ : દરાપુરા તા. પાદરા

પત્રિકા ૨ છ

(આ પત્રિકા પાંચતા પહેલાં ' પુસ્તકાલય 'ના નવેમ્બર '૪૪ ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી પહેલી પત્રિકા જેમણે વાંચી ન હોય તેમણે તે ખાસ વાંચ લેવી.)

૧ દરાપુરા તા. પાદરા સુકામે બરાનારી ઉપરોક્ત પરિષદના પ્રમુખ તરીકે અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ સમાજસેવક ડૉક્ટર શ્રી. હરિપ્રસાદ મજરાય દેસાઈની વરણી થઈ છે, અને સ્વાગતપ્રમુખ તરીકે દરાપુરાના શ્રી. ભાઈવાલભાઈ દાદાભાઈ અમીન (કોડીનાર વિભાગ નાંચખમુખા)ની વરણી થઈ છે.

૨ પરિષદ બરવાની તારીખો હાન તો જાન્યુઆરી '૪૫ ની તા. ૨૧-૨૨ રવિ-સોમ નક્કી થઈ છે. આ તારીખોમાં કોઈ કારણે ફેરફાર થશે તો વડોદરાનાં સ્થાનિક પત્રોમાં તેની જાહેરાત કરવામાં આવશે.

૩ પરિષદનું કાર્ય તા. ૨૧ ના રોજ સાંજના ૪૫ વાગે શરૂ થઈ, તા. ૨૨ મીના રોજ અપોરના ખાસ વાગે તેની પૂર્ણાકૃતિ થશે. આ બે દિવસનો કાર્યક્રમ સામાન્ય રીતે નીચે મુજબ રહેશે.

તા. ૨૧ રવિવાર

સાંજના ૪૫ થી ૬૫ સ્વાગતગીત, શ્રીચર્યાર્થના, સ્વાગતપ્રમુખનું ભાષણ, પ્રમુખની વરણી, પ્રમુખનું ભાષણ, પ્રાંત પુ. મંડળનું નિવેદન તથા સંદેશ-વાચન અને વિષય વિચારણી સમિતિની ચૂંટણી.

૭ થી ૮૫ વિષય વિચારણી સમિતિની બેઠક (ઠરાવોની પસંદગી માટે)
રાતના ૯ થી ૧૧ મનરંજન કાર્યક્રમ (સવારો, રાસ, દુહા, ગરબા વગેરે)

તા. ૨૨ સોમવાર

સવારના નિજાધવામન, ઠરાવો, પ્રમુખશ્રીનું ઉપસહારનું ભાષણ.

૮ થી ૧૧૫ આભાર, ફૂલહાર, રાજગીત વગેરે.

૪ પરિષદનું કાર્ય તા. ૨૧ મીએ સાંજના ૪૫ વાગે શરૂ થવાનું હોઈ પરિષદમાં આવનાર જે તે મહાસત્તા પ્રતિનિધિ તથા પ્રેક્ષક ભાઈઓએ-વડોદરા તરફથી આવનારે વિશ્વા-મિત્રીથી સવારના ૧૦-૨૫ તથા અપોરના ૧-૩૦ ઉપડતી ટ્રેનમાં તથા પાદરા મહાસત્તાથી આવનાર ભાઈઓએ જાણુસર તરફથી ઉપડતી અપોરની ટ્રેનમાં-પાદરા આવી જવું જોઈએ. પરિષદનું સ્થળ દરાપુરા ત્યાંથી ફક્ત એક જ માર્ગ છે ગિસ્તરા-પોટલા માટે પાદરા સ્ટેશન ઉપર વાહનનો બંદોબસ્ત રહેશે

૫ પરિષદમાં આવનાર પ્રતિનિધિ અને પ્રેક્ષક બાઇએને પોતાની સાથે બિહાનું જરૂર પૂરું ઓઢવાનું તથા જળપાત્ર લાવવા ખાસ વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૬ આ પરિષદમાં રજૂ કરવા જેવા નિબંધો તથા રજૂ કરવા જેવા ઠરાવો જે બાઇને મોકલવાની ઇચ્છા હોય તે બાઇએ ડિસેમ્બર આખર સુધીમાં નીચેના સરનામે મોકલી આપવા

૭ પરિષદમાં આવવાની ઇચ્છા રાખનાર પ્રતિનિધિ તથા પ્રેક્ષક બાઇએ નીચે પ્રમાણેની પોતાની હકીકત તા. ૭ જાન્યુઆરી સુધીમાં નીચે જણાવેલ સરનામે અચૂક મોકલી આપવી:

(૧) નામ, (૨) ગામ તાલુકા સાથે, (૩) પ્રતિનિધિ કે પ્રેક્ષક, (૪) શિક્ષક કે ખાનગી વ્યક્તિ, (૫) તમારા પુસ્તકાલયમાં તમે ક્યા હોદ્દા ઉપર છો તે, (૬) પરિષદના રસોડે જમવાના છે કે કેમ? જમવાના હોય તો કેટલી ટંક, (આ સંબંધમાં પહેલી પત્રિકાની ૫ મી કલમ ખાસ જોવી.) (૭) કઈ બાળ્યથી કઈ ટ્રેનમાં પાદરા રોશને ઉતરેલા તે. (૮) જી. બી. એસ. રેલવેના કન્સેશનની માગણી કરી છે. જો તે મળે તો તમો જી. બી. એસ. રેલવેના ક્યા રોશનથી ક્યા રોશન સુધી એનો લાભ લેવા મળે છે તે ખાસ જણાવશો. (જે કન્સેશન મળશે તો, કન્સેશન ફોર્મમાં તમારું નામ તથા જણાવેલાં રોશન બરી તે તમારા તરફ મોકલાશે). (૯) પોસ્ટ સાથેનું ચેક્કસ સરનામું—

૮ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવનાર વડોદરા પ્રાંતનાં તમામ બાઇએને આ પરિષદમાં પધારવા ખાસ આમંત્રણ છે.

૯ પરિષદ અંગે પુસ્તકાલયવિષયક પ્રદર્શન પણ બરવાનું ઠરાવ્યું છે. આ સંબંધીની આ સાથે જ પ્રસિદ્ધ ચંગેલી ત્રીજી પત્રિકા સૌ ઠાઠને વાંચવા ખાસ ભલામણ છે.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું:—
મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ }
C/o સેન્ટ્રલ લાઇબ્રેરી, વડોદરા. }
વડોદરા તા. ૮-૧૨-૪૪

ચિમનભાઈ હ. અમીન
મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળ
ચિમનભાઈ ડા. અમીન (દરાપુરા)
ડાહ્યાલાલ ના. પરીખ (પાદરા)
ઉપપ્રમુખો, સ્વાગત મંડળ

ન્યુયોર્કનાં પુસ્તકાલયમાં પાછો લવાયેલો ગ્રંથભંડાર

દુસ્મન વિમાની દુમલાના બપોના કારણે ખસેડવામાં આવેલાં કિંમતી પુસ્તકો અને હસ્તલિખિત ગ્રંથો ન્યુયોર્કના જાહેર પુસ્તકાલયમાં ફરીથી પાછાં લાવવામાં આવ્યાં છે. આ ચીજોની કિંમત લગભગ ૨૬૦ લાખ ડોલર થાય છે અને કુલ ૨૭૦૦૦ ગ્રંથો છે. આ ચીજોમાં ૧૪૫૪-૫૫ માં યુરોપમાં સૌથી પહેલું છપાયેલું ગુએટનબર્ગનું બાઇબલ, ઠાંલંજો ૧૫-૨-૧૪૯૩ ના રોજ અમેરિકાની શોધને લગતો લુઇઝ સાન્ટાન્જોને લખેલ પત્ર, જ્યોર્જ વોશિંગ્ટને અમેરિકાના લોકોને કરેલું સંબોધન, ઓદમી સદીનો ચિત્રસંગ્રહ, બિલિયમ ફક્સટને પ્રસિદ્ધ કરેલાં ઇંગ્લેંડના કોનિક્સો અને તોએમીની જૂગોળ જગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ અંગેનું

પુસ્તકાલય-પ્રદર્શન

(દરાપુરા તા. પાદરા.)

પત્રિકા ૩ છ

દરાપુરા તા. પાદરા મુકામે તા. ૨૧, ૨૨ રવિ, સોમ જનન્યુઆરી '૪૫ના રોજ બરાબર વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિષદ અંગે પુસ્તકાલયવિષયક પ્રદર્શન પણ ભરવાનું ઠરાવ્યું છે. તે માટે નીચે પ્રમાણેના વિભાગો ગોઠવાશે:

૧ સામયિક વિભાગ : જેમાં ગુજરાતી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થતાં દૈનિકો, સાપ્તાહિકો, પંચવાડિકો, માસિકો, ત્રિમાસિકો ને વાર્ષિકોના અંગે અને તે ઉપરાંત અંગ્રેજી તથા હિંદીમાં પણ પ્રસિદ્ધ થતાં ખાસ જાણુવા જેવાં સામયિકોના અંગેને પણ સ્થાન અપાશે. આ અંગેનાં લવાજમ અને પ્રસિદ્ધિસ્થળ સાથેની એક યાદી પણ બોર્ડ ઉપર ચૂકવામાં આવશે.

૨ પુસ્તકવિભાગ : (૧) શિષ્ટ લેખકોના વાંચવા જેવાં કેટલાંક પુસ્તકો, (૨) બાલ સાહિત્ય, (૩) સ્ત્રીસાહિત્ય, (૪) ગ્રામપુનર્ગઠના અને ખેતીવાડીનાં પુસ્તકો, (૫) ઉત્તમ જીવનચરિત્રો, (૬) હસ્તલિખિત અને તાડપત્ર વગેરે પરનું પ્રાચીન સાહિત્ય, (૭) આરોગ્ય તથા નીતિવિષયક પુસ્તકો વગેરે વગેરેને આ વિભાગમાં સ્થાન અપાશે.

૩ રમતગમતનાં સાધનો

૪ પુસ્તકાલયને ઉપયોગી સામગ્રી : જેવી કે ફોટો, કાર્ડ કેટલોગની પેડી, ફરતા પુસ્તકાલયની પેડી વગેરે.

૫ દીવાલપત્રો, નકશા વગેરે : આ વિભાગમાં વડોદરા રાજ્યનો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની પ્રગતિ દર્શાવનારા નકશાઓ, ચાર્ટ્સ, દીવાલપત્રો વગેરે રજૂ કરાશે.

૬ પુસ્તકાલયવિષયક પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો

પત્રો માસિકોના તંત્રીઓને આ પ્રદર્શનના સામયિક વિભાગ માટે, પોતાનો છેલ્લો અંગ નીચેના સરનામે મોકલી આપવા ખાસ વિનંતિ છે:

પરિષદમાં પધારનાર સૌ ભાઈઓ આ પ્રદર્શનનો લાભ લેવા ચૂકશે નહિ એવી આશા છે.

પત્રવ્યવહારનું સરનામું :

મંત્રી, સ્વામત મંડળ
વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુ. પરિષદ
C/o સા. પુસ્તકાલય,
મુ. ચે. દરાપુરા, (તા. પાદરા)
તા. ૮-૧૨-૪૪

ચિમનલાલ દાદાલાલ અમીન
હાહાલાલ નાથાલાલ પરીખ
ઉપપ્રમુખો : સ્વામત મંડળ
વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુ. પરિષદ
દરાપુરા, તા. પાદરા.

સામાજિક દોહન

વેરાનમાં જળ વહેતાં કરજો.

આજના ગૃહખંડોમાં કદાચ તમને નહિ દેખાય પણ જે ખંડની અંદર બહારથી આવેલાં માનવીઓ મળવાનાં હોય એ ચોરડાને આંગણે આપણે ત્યાં તોરણ બાંધવામાં આવતું. તમને બોલાવનાર વ્યક્તિ તમને દેખીને રિમત કરે એ સાથેસાથ, તોરણ પણ તમારું 'સ્વાગત' કરતું. એ ચળકતું અને ખંડમાં દાખલ થતાં પહેલાં તમને એ આકર્ષતું.

આ રીતે તમારે તમારી રીતભાતમાં સામા આવનારાની સમક્ષ ચળકાટ ઊભો કરવો જોઈએ. તોરણથી ખંડ રૂંડે લાગે છે તેમ તમારા ચારિત્ર્યના રંગથી તમારી શોભા જાગે છે.

ખંડ પર તોરણ ચળકતું હોય અને ખંડની અંદર બેસનારાની જીવનની રજુઆતમાં રંગત ન હોય તો સંજ્ઞા જામતો નથી.

ખીજાઓના વિકાસની વાત સાંજળી સંતોષ માની લેવાની રીત બરાબર નથી. પારકાં વીરત્વ પરત્વે ઉમળકો રાખવો ચોગ્ય છે, પણ એ ઉમળકાએ એની પોતાની મનની વાડીને પણ મ્હેકાવવી જોઈએ.

ખીજાઓના ઉત્કર્ષ એ ક્યારેય ડાહની ધીપો ન બનવી જોઈએ. કાન્યુ કે ધીપો એ અજાનનું બાળક છે. બધી જ બાબતમાં ખીજાઓનું અનુકરણ કરી સંતોષ પામવો એ એક માર્ગનો આપઘાત છે.

માનવમાં જે શક્તિ બરી છે એ માટેનું એક સરસ વાક્ય એક મહાન માણસે ઉચ્ચાર્યું છે.

માનવીની શક્તિ બાદબાકીના આડા લીટાને પથટાવી, એના પર ઝીબી લીટી મારી એને 'વક્ત્ર' બનાવી શકે છે.

એટલે કે રચનાત્મક દૃષ્ટિબિન્દુ માનવીની આસપાસના વેરાનમાં જળનો સંચાર કરાવી શકે છે. 'નયસી 'ને ' છે 'માં ફેરવી શકે છે.

જીવનમાં આવી દૃષ્ટિ ન હોય તો એ આધુન્યનું એક નધું બોણું બની રહે છે.

નયજા માણસો ઘણી વાર કસરતગાળેની મરકરી કરે છે. અશુદ્ધિથી બરેલા માનવીઓ અનેક વાર શુદ્ધિની મનક ઉડાવે છે.

તમારામાં જે કાંઈ 'હોય' એને તમે સમજો અને એને તમે આગળ કરો. તમારામાં ન હોય એને માટેનાં કાંઈ મારો નહિ.

આ માર્ગનું બાન થવું એમાં પણ રાહત છે. તમે તમારા મન સાથેની એ વાત સમજી તમારી પોતાની જવાબદારી ઓછી કરી શકો છો.

વારે વારે, તમે તમારાં જીવન માટે બચાવ કર્યા કરો નહિ. કેાઇ વાર તમે આક્રમણ-કારી વધણુ પણ અપત્યાર કરો. અને તમને જણાશે કે તમે જે વસ્તુ સાધી શકતા નહોતાં એ સાધના તમે તમારી કરી શક્યા છો.

હીણપદ એ કેટલીક વાર મગજની અંદરના ખોટા ખ્યાલનું પરિણામ હોય છે. કેટલાક માણસો પોતાની મેળે હીણપદ સ્વીકારી લે છે. અમુક પરિસ્થિતિએ તમને ઉપકારી નાખ્યા હોય પણ એનાથી હીણા પડવાની જરાય જરૂર હોતી નથી.

જીવનની અંદર જે એક ખુરશી મંડાણી છે એ ખુરશી તમારી જ માગણી કરે છે, જે તમે એ ખુરશીને આગળો, જે તમે તમારા વ્યક્તિત્વને ખીંચાવો, જે તમે ડોકળા પ્રસંગેને પાછળ રાખો.

નિદ્રાગીએ તમને સુવાળી જમ્યા ભલે ન આપી. ભયે તમને ખડખડી જમીન આપી, પણ એથી હતાશ થઇ તમારે એ જમીન ઉપર દસડાઇ પડવાની જરૂર નથી.

તમારામાં શક્તિ ભરી છે એને એવે સમયે યાદ કરશો તો તમારી જમીન તમારી કદપના પ્રમાણે આકાર લઈ લેશે.

(“વંદેમાતરમ”ના એક અંકમટી)

ચિંતારાણી સાથે વિવાહ કરનારાઓ

એક ભાઇ છે. ચિંતારાણી સાથે એમણે એમની મેળે લગ્ન કરી નાખ્યાં છે. આ લગ્નમાંથી જે સંતાનો જન્મ્યાં છે એમાંની મોટી દીકરીનું નામ ઉપાધિ છે, નાના દીકરાનું નામ આદ્ય છે અને પ્રીત એક પુત્રનું નામ સંતાપ છે. એમનો સંસાર સુખી છે; એ એમણે એમના વિચિત્ર મગજને કારણે દુઃખી બનાવી દીધો છે.

ચિંતારાણી સાથેનાં એમનાં લગ્ન માનસલગ્ન છે. ચિંતાને એમણે એમનું મસ્તક સોંપી દીધું છે, પણ દુનિયાની દૃષ્ટિએ એમના ઘરમાં એક ગરવી ગૃહિણી હરેફરે છે, ઘરનું કામ કરે છે. સ્વભાવે એ ગૃહિણી શાંત છે. એમનાં બે બાળકો પણ છે. ઘરસંસાર સુખી છે તોયે આ સંસારી ચિંતારાણીને કાળે વધુ ને વધુ સુખ માટે જાંવા નાખી રહેલ છે અને એ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી એથી એ દુઃખી છે એમ મનાવી રહેલ છે.

એ જ્યારે રમત રમવા નય છે ત્યારે રમતને એ એટલી ગંભીર બનાવી દે છે કે હારનિતની એમના પર સીધી અસર થાય છે. નાનામાં નાની વાતે. પાનાં રમતા હોય છે અને ઉતરમાં થોડી ભૂલ થાય છે તો એ ત્યારપછી વિચાર્યો જ કરતા હોય છે કે એ બરાબર પાતું બિતર્યા હોત તો એમની હાર ન થાત.

એટલે રમત એમના મનને આનંદમાં રાખવાને બદલે ઘણી વાગ એમના મનને બીધુ ઉપકારી નાખે છે.

એમની કમાણી જરાય ખોટી નથી, પણ એ માને છે કે એમના પર જગતનો

અન્યાય ઊતરી રહ્યો છે. વધુ કમાણી કરવાની નક્કર યોજના કરવાને બદલે એ ઓછો કમાણીની વ્યથા બળવી રાખે છે.

મોતી હાથ કરનાર એક તરવૈયાની વાત સમજવા જેવી છે. એણે સારામાં સારાં આઠ મોતી એકઠાં કર્યાં. દરિયાને તળાએ જઈ એણે આ સાઠસ ખેડ્યું. એનું આઠસ સફળ થયું. પણ એ સફળતા ઉજવવાને બદલે એ તરવૈયાએ તો રીતસર રાદણાં રાવા માંડ્યાં.

“ અરર ! જે ખીજાં એ મોતી હાથ લાગી ગયાં હોત તો મારી પાસે દસ મોતી થઈ જાત ને હું મોટો વેપાર કરત.”

આઠ મોતી મેળવ્યાનું સુખ એની પાસેથી ચૂંટવી લેનાર માત્ર એ મોતી જ હતાં: એણે એના પુરુષાર્થને આ રીતે એ મોતીની ખોટથી ફિક્કો બનાવી દીધો.

આ રીતે ઘણા માણસો પાસે આઠ મોતી હોય છે, પણ એમની પાસે દસ મોતી હોતાં નથી એની ચિંતામાં ને ચિંતામાં તેઓ મેળવેલાં આઠ મોતી પણ ગુમાવી બેસે છે.

આનો અર્થ એવો નથી કે જે કાંઈ મળે એનાથી સંતોષ લઈ લેવો અને નવા ક્ષેત્ર પર તાણું લગાડી દેવું. આનો અર્થ એ છે કે, માણસે એની આગેકદમને પીછેહઠમાં ન જ દેરવી દેવી જોઈએ.

કેટલાક ધનવાનો વધુપડતા દુખી થાય છે, કારણ કે તેઓને લાખોનાં સપનાં ખોટી રીતે સત્યાવર્તા હોય છે. પાંચ લાખ હોય એ દસ લાખ મેળવવા માટે પુરુષાર્થ બંધે કરવો પણ પાંચ લાખ ઓછા છે એની વ્યથામાં એ ઊતરી પડે તો એના જીવનમાં અધાધુંધી પેસે છે.

અમુક ઘીન નથી એટલા ખાતર માનવીએ એના મનને ભાંગી નાખવું ન જોઈએ. ‘નથી’ એ એવો સમ્પદ છે કે મને તે ક્ષણે એ ઉપરી જાય છે. ‘નથી’ ને ઉચ્ચલાવવા માટે આશામાં વ્યક્તિત્વ નથી એમ પૂરવાર કરવાની જરૂર નથી.

‘ મારી પાસે આટલી સગવડ હોત તો હું આમ કરી નાખત ’—આવું વાક્ય બધી વખત માન વધાવનારું હોતું નથી. સગવડ હોય એ તો સંજોગો ઉપર આધાર રાખે છે. સગવડ ન હોય છતાં ઇન્સાન સગવડવાળાઓને પાછળ રાખી શકે ત્યારે એની શક્તિનો પરિચય જગતને મળે છે.

તમારી પાસે વિમાન હોય તો એની અંદર બેસી તમે તરત જ આકાશમાં ઉડી શકો છો, પણ તમારી પાસે વિમાન ન હોય તે છતાં તમારામાં તાકાદ હોય તો તમે તમારી આગળ વિમાન બોલાવી શકો છો અને તમારી શક્તિથી હાજર થએલું વિમાન ખીજાં વિમાનોને પાછળ રાખી દે તો એમાં મજા છે.

તમે દુખળા કદ્યના કરશે તો તમારી સિદ્ધિ દુખળા જ હશે. તમારું ઉત્કૃષ્ટ બળવાન હશે તો તમે જે જમીન પર ઊતરશો ત્યાં તમને લેવા માટે ખીજાં બળ હાજર થશે.

સરવાળાના નર્પી શોખ ખાતર કેટલાક માનવીઓ એમની રિદ્ધિસિદ્ધિને ઓળખતા રહે છે. આમા રિદ્ધિસિદ્ધિનું અપમાન છે.

કાળાં પાટીઆં ઉપર સરવાળા સારા લાગે, ચોપડા ઉપર સરવાળા સારા લાગે પણ દેખા ઉપર આખો દિવસ સરવાળો જ મૂકનાર દ્રેશનો ગુલાબીને મારી નાખે છે.

એક સૌખીન પાસે ગુલાબનું ફૂલ હોય અને ખીજ પાસે ગુલાબના અતરની બાખી શાકી હોય પણ જેની પાસે ફૂલ હોય છે એની સુવાસ જગતમાં તારિક પામે છે. કારણ કે સુવાસને પણ સંયમ રાખતાં આવડવું જોઈએ. સુવાસ પણ વાસનો સરવાળો જ થઈ શકે તો એ જલદ બની જાય છે.

ખીજાએ લહેર કરે છે માટે તમારે લહેર કરવી જોઈએ, એ લામણી એક વક્ત છે; પણ ખીજાએ લહેર કરે છે માટે તમને એટલી લહેર આછી મળે છે એવી વક્ત રાખનારા માણસો જીવનની લહેરને સમજતા નથી.

જીવન જીવવા માટે પહેલી જરૂર પડે છે તમારા જ્ઞાસની. આ જ્ઞાસનો તાલ બગાડવો હોય તો ચિંતારાણી સાથે લગ્ન કરજો.

ફિકર કરવી એ કોઈ ક્ષણે જરૂરી હશે, પણ ઉપજળી કાઢેલી ફિકર તો માણસને પહેલો તારાજ કરે છે.

નાનકામાં નાનકડું સસલું પણ એનો જીવ બચાવી શકે છે, કારણ કે એ ચોક્કસ ક્ષણે લોચી ખાઈ શકે છે. સસલાની પાછળ શિકારી ફૂતરો પડે છે, પછી સસલું ભાગે છે. સોધસીધું એ ભાગે છે, પણ શિકારી ફૂતરો બરોબર પાછો આવે છે ત્યારે સસલું એકાએક લોચી લાઇ મે છે અને એ ઉગરી બચે છે.

તમારી પાછળ આફત શિકારીની જેમ દોડી આવે તો એ લગોલગ થાય ત્યાં સુધી તમે જરૂર એમાંથી ઉગરવાનો માર્ગ સસલાની પેઠે શોધી કાઢજો.

આફત પાછળ પડી છે એનો ખ્યાલ રાખી તમે પહેલેથી પડી ભાંગશો તો તમારો શિકાર પણ સાવ સસ્તો જની જશે. આફતને પણ એની તાકાદ અજમાવવા દેજો.

તો જ તમારા બળનો તમે બરાબર અંદાજ કાઢી શકશો.

(“વેદમાતરમ્”ના એક અંકમાંથી)

ખાલ પદાર્થોની વૈજ્ઞાનિક સૂકવણી

ખાલ વસ્તુઓ લાંબા સમય સુધી જાળવી રાખવાની વ્યવહાર યોજનાઓ માટે ધણી મહેનત લાંબા વખતથી મનુષ્ય કરી રહેલ છે. ખાલ પદાર્થ અને ખાસ કરીને શાકભાજી અને ફળફળાદિ ન્યાં ન્યાં બહુ પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં જ વપરાશમાં નહિ આવવાથી, તેમને દૂર પ્રદેશમાં ત્વરિત વાહનવ્યવહારના અભાવે મોકલી નથી શકાતાં તેથી, સડી જાય છે અને નકામાં થઈ જાય છે; ત્યારે ન્યાં ન્યાં આવી ચીજો નથી પાકતી ત્યાંના લોકોને તે વસ્તુઓ વખરે ચલાવી શેલું પડે છે અથવા તો તેની અછત ભોગવવી પડે છે. એટલે જો હવે આવી જનસુખાકારીની ઉપયોગી વસ્તુઓ એકાદ વર્ષ સુધી સાચવી શકાય તો ઉગાડનારને કાયદો થાય એટલું જ નહિ, પરંતુ ન્યાં મિશ્રકુલ ઉત્પન્ન નથી થા શકતી એવા પ્રદેશને પણ પહોંચતી કરી શકાય અને અતિ લાભદાયી થાય.

આ મુશ્કેલી પહેલાં તો મુરબ્બા વગેરેની બનાવટથી કંઈક અંશે હળવી થઈ. પરંતુ

તેમાં ફળફળાદિનો કુદરતી સ્વાદ બદલાઈ જાય છે એટલે તેની લહેજત જોઈએ તેવી સંતોષકારક નથી આવતી. ત્યારપછી સમય અને અંતરથી થતા બગાડને અટકાવવા રેફ્રીજરેટર (શીતજનકયંત્ર)નો ઉપયોગ થવા માંડ્યો. એથી બહારના ઉષ્ણતામાનની અસર નથી થતી અને દરેક પદાર્થ ઠંડી હવામાં રાખવાથી તેને બગડતાં - ઘણી વાર લાગે છે; એટલે લાંબા સમય સુધી તેની કુદરતી સ્થિતિમાં જોમોત તેમ રહે છે. તેથી જ અત્યારે હિન્દની તાજ ફરીઓ અથવા તો ઓસ્ટ્રેલીઆનું તાજું માંસ વિદાયતમાં પહોંચે છે. પરંતુ મનુષ્યની મહેજાને મપોદા નથી. તેને તો જોઈએ છે માત્ર ખીસામાં લઈને ફરી ચકાસ તેવી ઓરાકની ટીકડીઓ; અને છતાં તેમાં પોષક તત્ત્વો પૂરતાં હોવાં જોઈએ. તેમ જ કુદરતી આસ્વાદ અને લહેજત પણ તેવાં જ રહેવાં જોઈએ. આ બધા સુમેળ સાધી મનુષ્યની મહેજા પૂર્ણ કરવા વિજ્ઞાનની મદદથી હવે 'સૂકવણી' (Dehydration)ની ક્રિયાનો અખતરો ચાલુ થયો છે.

તડકામાં સૂકવી ફળ તથા શાકભાજીની 'કામરી' કરી રાખવાની પ્રથા તો હિન્દુસ્તાનમાં યુગભૂતી અને બાણીતી છે. અત્યારે ઋતુ ઋતુનાં શાક જોવો કે ગવાર, ભીંડ, રિંગણાં ઇત્યાદિ ત્યારે સસ્તાં અને બહુ મળે છે ત્યારે તેના કકડા કરી તડકામાં સૂકવી, કાચરી કરી, અછતના સમયમાં તેને શાક તરીકે વાપરવાનું હિન્દની કામેલ ગૃહિણીઓ જાણે છે. આ આપણી ધરગથ્થુ રીત છે. વૈજ્ઞાનિક રીતે સૂકવણી કરી કામરી કરવાની રીત તો લગાઇ ચાલુ થયા પછી જ હસ્તીમાં આવી છે. વિશ્વહીની જરૂરીઆતો પૂરી પાડવા વિજ્ઞાનમાં ઘણી શોધખોળ થઈ રહી છે અને તેથી તેનો વિકાસ થયો ઘણું રહ્યો છે. વૈજ્ઞાનિક રીતે ખાદ્ય પદાર્થોની સૂકવણીની ક્રિયા એ પણ આધુનિક વિજ્ઞાનની એક ઉપયોગી પ્રગતિ છે.

આ ક્રિયાથી માત્ર દૂધ કે શાક જ નહિ પણ છાંં, માંસ, મચ્છી, ફળફળાદિ ઇત્યાદિ એટલી કુશળતાથી સૂકવી નાખવામાં આવે છે કે તેમાં રહેલું પોષક તત્ત્વ અને તેની કુદરતી લહેજત કાયમ રહે છે. માત્ર ખાવા વખતે તેને ફરીથી પાણીમાં પલાળવા પડે છે. આ બધો આભાર આધુનિક વિજ્ઞાન અને તેમાં પણ ખાસ કરીને રસાયણ અને વનસ્પતિ-શાસ્ત્રની શોધખોળનો જ છે.

“સૂકવણી” એટલે પાણી કાઢી નાખી, ઠોંઠાં પણ પદાર્થનું કદ અને વજન પટાડી લાંબો સમય તેવી જ કુદરતી સ્થિતિમાં તે જળવાઈ રહે તેવું કરી નાખવું. આ માટેનાં ઘણાં કારખાના હિન્દુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં ચાલુ કરવામાં આવ્યાં છે, અને તેમાં શાકભાજી જેવાં કે રીંગણાં, ટાપ્પી, ગાજર, ફલાવર, કુંગળાં, બટેટાં વગેરેની સૂકવણી તૈયાર કરવામાં આવે છે.

સૂકવણીની રીત

સૂકવણીની જુદી જુદી રીતો છે પરંતુ દૂધમાં તેનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે આપી ચકાસ

(૧) પડેલાં તો શાકભાજી વગેરેને ટાળણપૂર્વક પાણીથી ધોવામાં આવે છે અને તેમાંથી ઠોડી ગએલાં કે સડેલાં કાઢી નાખવામાં આવે છે. સારામાં સારી જાતને જ ઉપયોગમાં લેવાય છે.

(૨) ત્યારપછી તેની હાલ ઉતારવામાં આવે છે. આ કાર્ય માટે ખાસ યંત્ર હોય છે,

અને તેમાં એક ચક્રર હોય છે, જે દરે છે. આ ચક્રરની સપાટી સીમેન્ટની અને ખરખરડી બનાવવામાં આવે છે. આથી છાત જલદી ગિતરી બન્ય છે. એ જ વખતે પાણીની છાતકો મારવામાં આવે છે, તેથી ગિતરી ગએલી છાત તુરંત જ ધોવાઈને નીકળી જાય છે. આ પ્રમાણે બે વાર કરવાથી છાત બધી ગિતરી બન્ય છે અને ધોવાઈ જાય છે. એક કટકી પણ છાત ન રહી જાય તેની ઘણી કાળજી રાખવી જોઈએ.

(૩) છાત ઉતારેલાં શાકની કરસો બનાવવામાં આવે છે. તે માટે ખાસ બીજાં યંત્રમાં નાખવામાં આવે છે. આ યંત્રમાં લોહાની ધારવાળા પતરીઓ (Blades) હોય છે. દરેક પતરી લગભગ ૩/૧૬ ઇંચને અંતરે ગોઠવેલ હોય છે. અને વધારે જાડી કરસો ન થાય તે માટે જ આ અંતર ગાપસર રાખવું પડે છે. બહુ જાડી કરસોને સુકાતાં અને રંધતાં વાર લાગે છે, તે ઇચ્છનીય નથી. વળી બહુ ઝીણી કરસો થાય તો હેરફેર ફરમિયાન થકો થઈ જાય તેમ જ રાંધતી વખતે કટકી થઈ જાય. કરસો તૈયાર થયા પછી તેને પાણીમાં રાખવામાં આવે છે. તેથી તેની ઉપર હવામાંના પ્રાણવાયુની અસર નથી થતી, અને રંગ બગડતો નથી ત્યારપછી તેને ઉકળતા પાણીમાં પાંચેક મિનિટ સુધી બોળા રાખવામાં આવે છે, જેથી *Enzymes* નાશ થાય છે. ફરીથી ઠંડા પાણીથી ધોવામાં આવે છે, એટલે તેમાંનો રસાયન નીકળી જાય છે, અને પછી તેને સૂકવણીના યંત્ર (*Drydator*)માં સૂકવામાં આવે છે. આ યંત્રમાં વરાળથી તપાવી પદાર્થ માહેતું પાણી ઉઠાડી દેવામાં આવે છે.

સાધારણ રીતે શાકભાજીમાં આશરે ૮૦ ટકા પાણીનો ભાગ હોય છે. આ પાણી (*Dehydrates*) જલવિભોજન કાઢી નાખવામાં છે. તેથી તેના વજનમાં ઘણો ઘટાડો થઈ જાય છે. દષ્ટાંત તરીકે, એક ટન કોખીની કાચરીમાં એક ટન લીલા કોખી કરતાં દશગણો ખેરાકનો જથ્થો આવી શકે અને એક ટન સૂકવેલું માંસ તેટલો જ તાજા માંસ કરતાં ત્રણગણો ખેરાક આપી શકે.

પદાર્થ માહેતું આ પાણી ઉઠાડવા માટે કેટલો વખત લાગે તે પદાર્થની જાત ઉપર નહિ પરંતુ તેની અંદર રહેલા પાણીના પ્રમાણ ઉપર વિશેષ આધાર રાખે છે. દાખલા તરીકે બટેટાને સાત કલાક, જ્યારે રીંગણાને કે ટમેટાને દશ કલાક જોઈએ. જો કે બહુ પાણી બાળીભવનથી ભરી જાય છે, છતાં આ રીતે સૂકવેલાં શાકમાં તેની જાત અનુસાર લગભગ ૬ ટકા પાણી રહે જ છે.

કદ તથા વજનનો ઘટાડો

આ પ્રમાણે સૂકવણી અથવા તો કાચરી કર્યા પછી લાઇપોલીક પ્રેસથી દબાવીને આ ખાદ્ય પદાર્થની ટીકડીઓ અથવા તો નાના ડબ્બોસ કકડાઓ બનાવવામાં આવે છે. તેથી જગ્યા બહુ જ થોડી શકાય છે. કેરાસીનના એક ડબ્બામાં આવી રીતે તૈયાર કરેલા શાકનો ત્રીસ પાઉન્ડ ભરી શકાય, જ્યારે તેમ કર્યા વગરનું શાક માત્ર પાંચથી છ પાઉન્ડ સમાવી શકાય. આ પ્રમાણે કદ તેમ જ વજનનો ઘટાડો થતાં થોડી જગ્યામાં ઘણો મોટો જથ્થો સમાવી શકાય. આ સગવડ તો અત્યારના લડાઈના સંજોગોમાં વાહનવ્યવહારના મર્યાદિત ઉપયોગને અંગે બહુ જ અગત્યની છે. આ પ્રમાણે સૂકવેલું અને ટાળ પાઉન્ડ શાક

તેમ જ અન્ય ખાદ્ય સામગ્રીઓ ડબ્બાઓમાં ભરી રેણુ મારી દૂર પ્રદેશમાં મોકલવામાં આવે છે. અનુભવથી એમ જાણવામાં આવ્યું છે કે લગભગ બધી જાતનું શાક, માત્ર કુંભળી સિવાય, એક વર્ષ આવી સ્થિતિમાં સચવાઈ રહે છે. કુંભળીની કાચરીનો રંગ સમય જતાં કાળાશ પડે છે. તેની વાસ અને ખીજ ગુણો તે જરા પણ હોડતી નથી. આ કિયાથી વજન, કદના ધટાડા ઉપરાંત પદાર્થને લાંબા સમય સુધી જેવી અને તેવી કુદરતી સ્થિતિમાં સાચવી શકાય છે. એ જ આ સૂકવણીની કિયાની વિશિષ્ટતા છે.

સૂકવણીની ખીજ રીત

ઉપર વર્ણવ્યા ઉપરાંત ખીજ નવી રીતો પણ ચાલુ થઈ રહી છે, અને ઠેટલાક પદાર્થોની અંદર તે વિશેષ સંતોષકારક નીવડેલ છે; ફેર માત્ર એટલો જ છે કે પહેલાંની માફક ગરમ પાણીમાં ડૂબાડ્યા વગર ધાતુની થાળીઓમાં શાક ભરવામાં આવે છે. આ થાળીઓ એક લંબચોરસ વાસણમાં ખરાબ બંધબેસતી મૂકવામાં આવે છે. અને પછી તે વાસણને વરાળથી ગરમ કરવામાં આવે છે. એકી સાથે લગભગ બાર થાળીઓ ગોઠવી શકાય છે. તેમાં પોલાદની અથવા તો એલ્યુમીનીઅમની જાળી હોય છે. તેની ઉપર શાકના કકડાઓ ગોઠવી દેવામાં આવે છે. લાકડાં કે લોઢાનો ઉપયોગ ન કરી શકાય કારણ કે તેથી રંગ બગડે છે. ત્યાર પછી તેમાંથી હવા કાઢી નાખી અંદરનું દબાણ દૂર ચોરસ ઇંચે દશથી બાર પાઉન્ડ જેટલું જ અને તે પણ બારથી તેર મિનિટ સુધી જ રાખવામાં આવે છે. દરેક જાતનાં શાક માટે આટલું જ દબાણ ચાલી શકે છે.

આ રીતના ફાયદા નીચે મુજબ છે:—

- (૧) પહેલી વખત ઘોષા સિવાય શાકને પાણીનો સ્પર્શ નથી થતો એટલે પાણીમાં દ્રાવ્ય પોષક તત્ત્વો નીકળી જતાં નથી.
- (૨) ઠેટલીક જાતોમાં સમય એટલો લાગે છે. તેથી વીટામીન 'સી' કે જે બહુ જ પોષક અને જરૂરી છે, તે તેમનું તેમ રહે છે.
- (૩) સૂકવણીને લાગે વખત પાણીમાં બાફવી પડતી નથી, એટલે તેમાંનાં પોષક તત્ત્વો, ફાયરો અને નૈસર્ગિક મુલાસ એમ ને એમ રહે છે.
- (૪) વિશેષ સારી કિસ્મિતમાં સચવાઈ રહે છે.

સૂકવણી સંધવાની રીત

હવે આવાં સૂકવેલાં શાક કે અન્ય પદાર્થો ખાવા માટે તૈયાર કરવાં હોય ત્યારે તેના કકડા ગ્રંદા પાડી ઉકળતા પાણીમાં નાખવાથી પાછું તે પાણી ચૂસી લે છે. (જેમકે આપણે આ બનાવીએ છોએ તેમ). પાણી જરૂર પૂરતું જ લેવું, જેથી બધાં તત્ત્વોનું દ્રવ્ય ન થતાં જળવાઈ રહે. આ પ્રમાણે કરતાં એક નાનો આશરે અડી ઇંચ પહોળો અને અઢી ઇંચ જડો એવો કોખીનો કકડો અધી ડઝન માણસોને પૂરો પડી શકે તેવો થાય છે. આ શું એવો આશ્ચર્યની વાત છે ? એ જ સૂચવે છે કે આપણા ખોરાકના પ્રશ્નમાં વિગ્રહ અને વિજ્ઞાનથી મોટી કાન્તિ આવી રહી છે.

ખટાટાને તેના અંદરની આંખો વગેરે કાઢી સાફ કરવાં પડે છે, અને ત્યાર પછી ઉપરની રીતે તેની પચ્ચ કોચરી કરાય છે. તેમ લગભગ સાત કલાક લાગે છે, અને પાણી

પ્રમાણુ છ ટકાથી ઓછું તો યદ્ય શક્યું જ નથી. નવ ટકાથી વિશેષ પાણી રહી જાય તો ખટાટા લાંબો વખત રહેવાની ખાતરી નહિ. ખટાટાની ટીકડીઓ કે કકડા નહિ કરતાં તેને હવા ન પેસી શકે તેવા ડબ્બામાં ભરી દેવામાં આવે છે. તેથી વર્ષથી પણ વધારે વખત સંચવાઈ રહે છે. અને આ કાચરીને ફરીથી પાણીમાં નાખો એટલે અર્ધા કલાકમાં ખસા જેવાં તૈયાર થઈ જાય છે.

રસાયણશાસ્ત્રની આ નવી શોધખોળ અને વિકસિત થતી શાખાઓ જુદી જુદી રીતે મધ્યસ્થ સરકાર તરફથી નક્કી કરવામાં આવેલ છે. અને આ કામની ખાસ તાલીમ લીધેલ રસાયણશાસ્ત્રીઓ પણ રોકવામાં આવે છે. હજુ પણ તેને વિકસાવવા અને પ્રચાર કરવા ખોરાકખાતાના નિષ્ણાત અમલદારો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે *

પ્રો. શાન્તિરાય આણુદરાય વૈષ્ણવ

અદ્વિતીય અખખાર

દુનિયામાં અનેક સુપ્રસિદ્ધ વર્તમાનપત્રોની હકીકત વાંચતાં માણસને અનેરો આનંદ થાય છે. પણ એક વર્તમાનપત્ર એવું છે કે, એના જેવું નિયમિત અને વિશિષ્ટ પત્ર દુનિયાના કોઈપણ ખૂણામાં હોયું સંભવિત નથી. આ પત્ર છે મુદ્રાસ છતાકાના નેશ્વર ગામમાં. આ વર્તમાનપત્ર દૈનિક છે છતાં એ વર્તમાનપત્ર કાગળ વિનાયું છે અને માટે જ એ વિશિષ્ટ પ્રકારનું વર્તમાનપત્ર છે. એ પત્રના તંત્રી છે શ્રી. ઇન્દ્રકાન્તી સુબ્બલ્લન્યમ્. એને નથી નડતો કાગળનો પ્રશ્ન કે નથી નડતા કાગળનિયમનના હુકમો ! નથી એને ટપાલનો કે નથી ઓફિસોનો ખર્ચ.

એક સીમેન્ટ લગાડેલી દીવાલ પર એ માણસ નિયમિત સમાચારો લખે છે. એની પાસે સાધનમાં રંગીન ચોંક છે, એ અંધા જ સમાચારોને રંગીન ચોંકથી લખે છે. નકશાઓ પણ દોરે છે. ખાસ અગત્યના મોટા સમાચારોને એ મોટા અક્ષરોથી અને રંગીન ચોંકથી આલેખે છે ! રોજ સવાર થતાં પહેલાં આખી દિવાલ ચીતરાઈ ગઈ હોય છે. જગતનાં અંધા જ અદિહાજનો એ દીવાલ ઝીંપે છે. દુનિયાના એક એક સમાચારોને એ દીવાલ પર સ્થાન છે. આ ભોંતપત્રિકા માટે જલ્લા માણજેટનું 'ડેકરેશન લેવું' પડતું નથી. કલકત્તા કે દિલ્હી ખાતે કવોટા માટે અરજી કરવાની હોતી નથી એટલું જ નહિ પણ એક જ ભોંતપત્રિકા પર સરકારને એટલું બધું ધ્યાન આપવું પડે છે કે સી. આલ્. ડી. ખાતાના પોલિસને રોજ સવારે ત્યાં જઈને એ અંધા સમાચારોની કાગળ પર નકલ કરવી પડે છે.

x

x

x

વહેલા મળરકે શ્રી. સુબ્બલ્લન્યમ્ એ દીવાલ પર સમાચારો લખવા બેસી જાય છે. આગલું લખાણ એક બીના કકડાથી લૂછી નાખે છે. એ દીવાલ તદ્દન સાફ થઈ ગયા પછી તેમાં ચોંકકસ આઠ કોલમ કાયમને માટે આંઝેલી હોય છે. તેમાં દરેક કોલમવાર જુદા જુદા વિષયના સમાચાર લખાય છે. એક કોલમમાં પરદેશને લગતા સમાચારો, બીજામાં હિંદને લગતા,

ત્રીજામાં મદ્રાસ ને ચોથીમાં ફૂટ, ચોરી વગેરે એવા વિષયોના વિભાગો પાડી નાખવામાં આગળ હોય છે. સુરજ ઉગતાં પહેલાં તે આ ભીંત અશરોના રંગબેરંગી સાથીઓથી ભરાઈ જાય છે. આ દિવાલ નેશોરના મુખ્ય ગસ્તા પર આવેલી છે એટલે ત્યાં વાંચનારા માણસો સવાર થતાં જમા થવા માંડે છે. શ્રી. સુબ્રહ્મન્યમ માત્ર એ જ કામ કરે છે. એ સિવાય બીજું કામ કરતા નથી.

આ ભીંતપત્રિકા વાંચનારાઓ પસંદથી પૈસા લેવામાં આવતા નથી, જેને એ સમાચારો વાંચવા હોય તે ત્યાં જોઈ રહીને (ગમે તેટલી વાર) એ સમાચાર વાંચી શકે છે. તે પછી સહેજે એ પ્રશ્ન લેખો થાય કે એ માણસ એની આજીવિકા માટે શું કરે છે ? એની પણ એણે વ્યવસ્થા રાખી છે. જેમ આપણાં બધાં જ વર્તમાનપત્રોએ જા. ખ. ને આવકનું અગત્યનું સાધન બનાવ્યું છે, તેવી જ રીતે ઇન્દ્રાકાન્તી સુબ્રહ્મન્યમે પણ જા. ખ. ને આવકનું સાધન બનાવ્યું છે એ સમાચારો ભેગા ભીંત પર જા. ખ. પણ લખાય છે. એ જા. ખ. ની આવક પણ પ્રમાણમાં એને સારી હોય છે. એટલે જા. ખ. ની આવકમાંથી એને એનો ખર્ચ છૂટી રહે છે. એ ઉપરાંત એને ચાક સિવાય બીજો તો કશો ખર્ચ જ નથી. એને મદદનીશ તંત્રીની જરૂર નથી કે પ્રૂફ કાઢવાનાં મશીનની જરૂર.

x

x

x

નેશોરમાં તે આ ' ભીંતપત્રિકા ' સુવિખ્યાત છે. છાપાં વાંચનારાઓ પણ એક વખત આ ભીંત પરના સમાચારો તો વાંચવાના જ ! એ લખાણ ત્યાંની માતૃભાષામાં જ કરવામાં આવે છે. એનાં મથાળાં ખૂબ આકર્ષક હોય છે. એ ભીંત પરના સમાચારો આજુબાજુના બધા જ વિસ્તારોમાં ધીમે ધીમે પ્રસરે છે કેટલીક વાર એ ભીંત પર કટાક્ષ-ચિત્રો પણ આલેખવામાં આવે છે નેશોરની પ્રજા પર આ સમાચારોની ખૂબ લાગવગ છે. ધીમે તેની પોત પણ સવાર થતાં ભીંત પર છપાવાની જ. આ બધામાં પેલાં પોલિસના માણસોનો આ સમાચારો ઉતારતાં દમ નીકળી જાય છે. સવાર થતાં નિયમિત પોલિસનો એક માણસ આવીને એ સમાચાર ઉતારવા બેસી જાય છે. મિ. ઇન્દ્રાકાન્તી સુબ્રહ્મન્યમના આ પત્રને મેન-સરની જરૂર નથી, મીઠા લાગવાનો ભય નથી; કારણ કે મીઠા લાગતા પહેલાં તે આગલા સમાચારો જુસાઈ ગયા હોય છે, અને વાંધાજરેલી લોકોત સાબીત કરવાને સાબિતીઓ મેળવવાની રહે છે.

x

x

x

કેટલીક વાર અગત્યની બાજુઓમાં મિ. સુબ્રહ્મન્યમ પોતાનો મત પણ પોતાની સહી સાથે એ ભીંતપત્રિકા પર ઉતારે છે. કોઈ રદસ્પષ્ટતાનું પણ આલેખન કરે છે. શહેરની સમા-કાર્યક્રમ વગેરે પણ એના પર છપાય છે. દલે તે એ ભીંતપત્રિકા લગભગ વ્યવસ્થિત થઈ ગઈ છે. ત્યાં માણસોની ગીરદો તે ઓછી થતી જ નથી. વરસના ૩૬૫ દિવસ આ ભીંત પર દુનિયાના બધા જ સમાચારો જાહેર થાય છે. વર્તમાનપત્રોના બધા જ સમાચારો આમાં આવી જાય છે. એ ઉપરાંત આજુબાજુનાં ગામોમાંથી આવતી ' ખાસ ખબરો ખાસ ખબરપત્રી તરફથી ' એ સહીથી છપાય છે. વર્ષોથી શ્રી. સુબ્રહ્મન્યમનો આ ધંધો થઈ પડ્યો છે. એ સમાચારો ભેગા કરવા પછી શ્રી. સુબ્રહ્મન્યમ આખો દિવસ મહેનત કરે છે, દિંદમાં તે આવું વર્તમાનપત્ર બીજું કોઈ જ નથી.

(" હિન્દુસ્તાન-પ્રભાસિત્ર " માંથી)

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ તમારા અંદાજમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે પ્રાંત પંચાયત મદદ અને સરકાર મદદની પાવતીઓ પુસ્તકાલય ખાતા તરફ જલદી મોકલો.
- ૨ લોકમદદની રકમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફ મોકલો અને કાયમનિધિની રકમ જે તે સ્થળે મૂકવા તજવીજ કરો.
- ૩ શાળામાં જે પુસ્તકાલયો છે તે પૈકી કેટલાક પુસ્તકોનાં કળાટની આબુખાબુ ભંગાર અને કચરો નાખી મૂકે છે અને શાળાનાં જૂનાં દફતરો ખડકી રાખે છે, તેમ પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોમાં ઉપેક્ષા લાગી પુસ્તકો ખરાબ થાય છે તે બાબત યોગ્ય સ્વચ્છતા સફાઈ રાખવા કાળજી રાખો.
- ૪ કસ્ટા પુસ્તકાલયોમાં પણ પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા તરફ અને પુસ્તકોના વર્ગીકરણના કામે અંતર્યામીની કેટલીક નિષ્કાળજી જણાય છે તો પુસ્તકો સુવ્યવસ્થિત રાખવા અને વિષયવાર ગોઠવવા તજવીજ કરવી.
- ૫ ઠરેલા ધોરણ કરતાં વાચકોને વધુ પુસ્તકો વાંચવા નહિ આપતાં થોડાં થોડાં પુસ્તકો નિયમ પ્રમાણે આપવા તજવીજ કરવી, જેથી વધારે માણસોમાં પુસ્તકનો ફેલાવો થઈ શકે.
- ૬ ત્રિમાસી પત્રકો જેમના તરફથી ન આવ્યાં હોય તેમણે વેળાસર મોકલી આપવાં.
- ૭ હજુ બહુને ભૂલી ન જાય એ ઉદ્દેશસર શાળામાંથી ઉઠી ગયેલાં પછાત કોમનાં તથા ખીલાં બાળકોની યાદી શાળા તેમ જ પુસ્તકાલયના દફતરે રાખવા ઠંડુ છે તે બાબત અમલ થવા મંત્રીઓનું અને સ. મહાલ શાળાધિકારી સા. હું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૯-૧૨-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૫ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી-અમદાવાદનાં બેટપુસ્તકોના રવાનગી ખર્ચની રકમ વેળાસર મોકલવા બાબત

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની કારોબારી સમિતિએ ઇરાવ્યું છે કે નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયો પાસેથી “ જુદિપ્રકાશ ”ના રવાનગી ખર્ચના રૂ. ૦-૮-૦ અને બેટપુસ્તકોના રવાનગી ખર્ચના રૂ. ૧-૦-૦ મળી દરવર્ષે રૂ. ૧-૮-૦ લેવા તે પ્રમાણે સને ૧૯૪૩-૪૪ ના વર્ષ માટે મળેલી રકમ “ અંશ અને અંશકાર ”નું પુસ્તક રવાના થતાં પૂરી થશે. તેા સન ૧૯૪૪-૪૫ ના બેટપુસ્તકો તથા “ જુદિપ્રકાશ ”ના રવાનગીખર્ચની રકમ રૂ. ૧-૮-૦ મોકલી આપવા સૌ નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયોને સૂચના છે. જેમના તરફથી આ રકમ મળશે તે પુસ્તકાલયોને સન ૧૯૪૪-૪૫ નું પ્રથમ બેટ પુસ્તક “ શુકતારક ” રવાના થશે.

વળી સદર સોસાયટી તરફથી પ્રગટ થનાર ડૉ. આનંદરા'ર મુવ રમારકમંચના ગુજરાતી વિભાગની કિંમત રૂ. ૮) રાખી છે. પરંતુ સોસાયટીના આજીવન સભ્યો તથા નોંધાયેલાં પુસ્તકાલયોને આ અંશ રૂ. ૭) માં આપવામાં આવશે. જેમણે અત્યાર અગાઉ આખા અંશ માટે રૂ. ૯) ભરી નામ નોંધાવ્યા છે તેમને વધારાની ઠાઈ પણ રકમ લીધા સિવાય આ અંશના બંને વિભાગ (ગુજરાતી અને અંગ્રેજી) આપવામાં આવશે.

સખળ જે આજીવન સભ્યો અને પુસ્તકાલયો આ અંશ હવે ખરીદવા ઇચ્છતાં હોય તેઓ તેની કિંમત વેળાસર મોકલી પોતાની નકલ નોંધાવી લેશે એવી આશા છે.

ઉપર પ્રમાણેની જરૂરી તજવીજ કરવા રાન્યનાં નોંધાયેલાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને સૂચવવામાં આવે છે.

વડોદરા, ૧
તા. ૨૪-૧૧-૧૯૪૪) પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૬ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

સસ્તા સાહિત્યની પુસ્તકખરીદી માટેની ઉદાર યોજનાઓ.

આથી વડોદરા રાજ્યમાં સરકાર મદદ લઈ આવતાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને આ મોંઘવારીના સમયમાં ઉપયોગી અને શિષ્ટ પુસ્તકો સસ્તાં અને સરળતાથી મળે તે માટે સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય તરફથી તેના સ્થાપક સ્વ. ભિક્ષુ અખંડાનંદની પુણ્યતિથિ નિમિત્તે સૌ કોઈ સસ્તી કિંમતે પુસ્તકો મેળવી શકે એવી આઠ યોજનાઓની એક પત્રિકા પ્રસિદ્ધ થઈ છે.

જે ગ્રામ કે કસબા પુસ્તકાલયોને આવા શિષ્ટ અને સસ્તા સાહિત્યની ઉણપ હોય તેમને આ પત્રિકા વેળાસર મંગાવી તેમાંની પસંદ પડતી યોજનાનાં પુસ્તકો મળતા માટે પુ. સ. સ. મંડળને તા. ૧૦-૧-૪૫ પહેલાં લખશે તો તે માટે તેઓ ધટ્ટું કરશે. જે પુસ્તકાલયો પરભાષાં પુસ્તક ખરીદતાં હશે તેઓ પરભાષાં આ હકીકત મંગાવી શકશે.

છાપેલી કિં. વેચાણ કિં.

યોજના નં. ૧ (ખાસ કરીને સંપૂર્ણ મહાભારતના સાત ગ્રંથો અને સ્વ. પદીઆરનાં પુસ્તકો)	૭૪-૦-૦	૫૫-૦-૦
યોજના નં. ૨ (વેદાંતના વિષયપરનાં પુસ્તકો)	૫૨-૧૨-૦	૪૦-૦-૦
યોજના નં. ૩ (નવા વિચારો અને વૈદકનો સેટ)	૫૧-૦-૦	૪૦-૦-૦
યોજના નં. ૪ (વૈષ્ણુવોનો સેટ)	૬૦-૧૬-૦	૪૮-૦-૦
યોજના નં. ૫ (સ્ત્રી તથા બાળોપયોગી પુસ્તકોનો સેટ)	૪૫-૧૫-૦	૩૫-૦-૦
યોજના નં. ૬ (સંત ચરિત્રોનો સેટ)	૩૭-૮-૦	૨૮-૦-૦
યોજના નં. ૭ (બધા વિષયોને લગતાં ૫૪ પુસ્તકોનો સેટ)	૧૦૬-૧૩-૦	૬૫-૦-૦
યોજના નં. ૮ (સસ્તા સાહિત્યનાં હાલ મળતાં લગભગ તમામ પુસ્તકો)	૩૦૧-૮-૦	૨૨૫-૦-૦

જેને જે યોજનાનાં પુસ્તકો જોઈએ તે પોતાની સમિતિમાં તાત્કાલિક નિર્ણય કરી ઘટિત તળવીજ કરશે એવી આશા છે.

વડોદરા,
તા. ૧૫-૧૨-૪૪ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૭ સને ૧૯૪૪-૪૫

વિષય

અંદાજપત્રોની મંજૂરીઓ વિષે કેટલીક સ્પષ્ટતા

મામ, કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં અંદાજપત્રો મંજૂર કરવા ઘટિત તજવીજ કરી છે. ત્રણ વર્ષની સરાસરી લક્ષમાં રાખીને અંદાજ મંજૂર કરવાનું લક્ષમાં લીધું છે. પ્રત્યેક પુસ્તકાલયે વાચનપ્રચાર વિશેષ કરવો જોઈએ. તે અંદાજ બનાવતી વખતે તેમણે ખાસ લક્ષમાં લેવું જોઈએ. પુસ્તકાલયમાં જેટલાં પુસ્તકોની સંખ્યા હોય તેના કરતાં વાચન માટે બહાર ગયેલાં પુસ્તકોનો ઇસ્તુ નંબર અવરજ વધેલો હોય તો જ અનુમાન થઈ શકે કે પુસ્તકાલયમાં જે પુસ્તકો છે તે લોકોએ છે. એ સ્વાભાવિક છે કે તર્તજ વાંચેલું પુસ્તક એક વાચકને ફરી વાંચવાનું મન ન થાય પણ તે ઘણા વાચકોમાં વંચતી રાકાય. એકલા વર્તમાનપત્રના ગણવામાંડયા વાચકો સાર્વજનિક પ્રવૃત્તિમાં રસ લે અને આખા સમાજમાં તેની પુષ્કળ જરૂરીયાત છે એમ દલીલ જ કર્યા કરે તેના કરતાં તેની ઉપયોગિતા કેટલી થઈ છે તેનું પ્રતિપાદન કરવા મંત્રી મંથપાયો આધારભૂત પ્રચાર કરી નવું બળ જીવવાનોમાં લાવશે તો ખરેખર પુસ્તકાલયો પાછળ ખચીતી રકમની યથાર્થતા જળવાશે.

* ચાલુ સાલે વર્તમાનપત્રોના ભાવ ઘણા ઘટયા છે તેથી અંદાજમાં સામાન્યતઃ ફેરફાર થયો છે. કાયમનિધિમાં ઝોડી રકમ મૂકી મોટું અંદાજ બનાવવાની લાખચો રાખી છે. અને કર્યાઓ જેમણે ગઈ સાલે જે પોતાના પર પડેલા કાપ માટે ગામડાઓમાં વાચનપ્રચાર વધે એ હેતુસર ઉદારતા બતાવી છે તેમણે ચાલુ સાલે તેમના ચાલુ વર્ષના અંદાજમાં મંજૂર ફેરેલી રકમમાં ખાધ ન આવે તે તરફ બનતી કાળજી રાખવામાં આવી છે.

ગાનપ્રચારના આ મહાપરમમાં શિક્ષકો જે ઉદાર ભાવે કાર્ય કરે છે અને ગામ-આગેવાનો અને બાળકોને ઉદાર ભાવે મદદ આપે છે તે આપવાનું ચાલુ જ રાખશે અને પોતાની ખર્ચ કંવાની શક્તિમાં ઉત્તરોત્તર દરેક પુસ્તકાલય પ્રગતિ કરી સામાન્ય જનતામાં તેનો અડોળો પ્રચાર ફરગે એવી આગા સાથે સને ૧૯૪૪-૪૫ નાં અંદાજે મંજૂર કરવામાં આવે છે અને તે દરે ગામડે પડોંગી ગયાં દગે. આશા છે કે સૌ કાર્યકરો આ પ્રવૃત્તિ આગળ ધપાવે. વાચનાલયોને મદદ રચાપિત થયેલાં પુસ્તકાલયોને મદદ આપતાં વધશે તો સવડ પ્રમાણે આપવામાં આવશે તે સૌ વાચનાલયોના કાર્યકરો ધ્યાનમાં લેશે એવી આશા છે.

વડોદરા
તા. ૧૫-૧૨-૪૪ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદ. વ્યવસ્થાપક.

પુસ્તકાલય

પુસ્તક ૧૯ મું

[જાન્યુઆરીથી ડિસેમ્બર ૧૯૪૪]

લેખાની અનુક્રમણિકા

અખિલ હિંદ પુ. પરિષદ તંત્રીસ્થાનેથી	૧૬૪	યુ. સા. પરિષદનું ૧૫ મું સંમેલન કાર્યવાહી તંત્રી	૧
અ. હિંદ પુ. પરિષદ : ૬૬મું અધિવેશન (જયપુર)	૨૦૧	યુ. સા. પ. સંમેલનની કાર્યવાહીનું વિહંગાવલોકન તંત્રીસ્થાનેથી	૧
અક્ષરજ્ઞાન અને ગ્રામજનતા શ્રી. ' રવિ '	૧૧૫	મંથપાલને શ્રી. દિગંભતલાલ મ. પરીખ	૪૭૩
આ સાહિત્યસર્જક ! શ્રી. ચુક્રદાસ પંડ્યા	૨૩૯	ચાણુરમા મહાલ પુ. પરિષદનું ચોથું અધિવેશન	૨૦૪
આપણું બાળ, કુમાર અને કિશોર સાહિત્ય શ્રી. રમણલાલ ના. શાહ	૨૩૨	જગતનાં કેટલાંક રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો શ્રી. છા. મા. કામદાર	૨૮૪
આપણું બ્રહ્મચર્ય શ્રી. વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	૧૦૪	જગતનું મોટામાં મોટું પુસ્તક શ્રી. છા. મા. કામદાર	૧૫૪
આપણું સંસ્કારધન અ. સી. મહારાણી શાન્તાદેવી સાહેબ	૧૨	જન. ખ. વિભાગની નમુના કડી શ્રી. શામળદાસ માધી	૨૩૧
૧૯૯૯ નું બાલસાહિત્ય (એક પત્ર) શ્રી. છા. મા. કામદાર	૧૧૧	તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ દુબળા દેહે (આગરટ અંક મુખપૃષ્ઠ)	૩૩૫
કામરેજ મહાલ પ્રથમ પુસ્તકાલય પરિષદ ૭૨ કિતાબરૂપી ભુવ્રજુલો (કાવ્ય) શ્રી. ભાનુ જ. શુક્લ	૧૫૬	નવીન શાલ ૫૫, ૮૨. ૧૬૭, ૧૧૩, ૨૫૪, ૩૨૫, ૩૧૫, ૨૨૭, ૩૬૧, ૩૮૪	
કેટલાક પ્રશ્નો અને તેની સમજૂતી શ્રી. વા. ના. અમીન	૫૩	નાઝીઓએ બાળેલાં પુસ્તકો હવે છૂવંત છે શ્રી. છાયાલાલ મા. કામદાર	૩૫૪
કેટલાક શિક્ષકોની ગેરસમજ શ્રી. રીખવદાસ જોશિગદાસ શાહ	૧૮	ને. ના. દીવાન સાહેબની નિરૂત્તિ તંત્રીસ્થાનેથી	૧૬૫
યુગરાતી સાહિત્યે હિન્દને શું આપ્યું ? શ્રી. ર. પ. મ.	૩૫૭		

ખંડ ૧-૨ ૨૮૮, પ્રેમકન્યા ૨૮૨, બલુપ્રવાસ ૩૪૨, બા ૨૯૧, બાલરંગના ૩૪૬, બિરળવની ચિત્રમય બાલવાતો ૩૪૩, બુદ્ધિધન બિરળવ ૩૪૩, બેઠા બળવો ૩૮૩, ભક્તિના બેલ (પૂર્વાર્ધ) ૨૦૯, ભગવાન બુદ્ધ ૩૪૪, ભસ્મરેખા ૨૧૧, ભારતના સંતો ૧૧૯, ભારતી ૧૧૯, મહર્ષિ દયાનંદ ૨૫૦, માતૃશ્રી ૧૬૨, માર્કુ ધર ૮૦, મિલન ૭૮, મૂળાળી મા ૨૬૨, મંજરીમાલા ૨૦૯, મહારુ ભવિષ્ય ૩૪૨, રચનાત્મક કાર્યક્રમ: કૃત્તીક સંચનાઓ ૭૬, રચનાત્મક કાર્યક્રમ: તેલું રહસ્ય અને રચના ૭૬, રવીન્દ્રસીંહા ૩૭૮, રાતરાણી ૩૪૫, રામચંદ્ર ૨૬૨, રામ્ય બંધારણ ૩૮૦, રંગતરંગ બા. ૫ મો ૧૬૩, યુગ પુરુષ ગાંધી ૧૬૨, લોકમાતા ૧૬૧, વસંતવિલાસ ૨૬૪, વચના ૨૦૬, વિક્રમની વાતો ૩૪૪, વિરાજ્ય ૨૧૧, વિશ્વપરિચય ૨૬૪, ગેરાનમાં ૧૬૩, વીસમી સદીનું પાઠશાસ્ત્ર ૩૪૬, Voice (The) of Autumn Leaf ૮૧, સાધના ૧૬૦, સાહિત્યપ્રારંભિકા ૧૬૩, સીતા ૧૨૩, સીધાં ચંદ્રાણુ ૧૨૦, સૂર્ય સારણી ૧૬૪, સચિલાના સૂર ૩૭૯, સોરવણ ૮૦, સંસ્કાર ૩૪૫, સ્વદંત ભારત ૮૧, સ્વામી સદ્ગુણનંદ ૨૫૦, હાસ્યકલ્પોલ ૧૨૧, હાસ્યમંજિલ ૨૮૯, હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના ૧૬૩. સામયિકો

“આગે કદમ” ૧૨૪, યુજરાત સંશોધન મંડળનું ત્રેમાસિક ૨૫૩, “નવચેતન” સાહિત્યોંક ૧૨૩, “નવચેતન” હાસ્યાંક ૧૬૪, “નનસર્જન” ૧૨૪, “સક્રિતમાર્ગ” ૧૬૬, “સીંચન” કર્તુ-રબા અંક ૧૬૬

વર્તમાન સાહિત્ય
શ્રી શંભુભાઈ મા. રાવળચાગી ૧૪૮
વ. રા. પુ. મં. જાહેરાત
રા. કા. પટેલ ૮૯, ૧૭૧, ૩૦૦, ૩૦૧, ૩૦૨
વ. રા. પુ. મંડળના હિતચિંતકોની
ખેદજનક ખોટ
તંત્રીસ્થાનેથી ૨૩૦
વ. રા. પુ. મંડળની કારોબારી સમાનો
હેવાય ૨૫૫-૬૦

વ. રા. પુ. મંડળનો ૧૯૪૩-૪૪ નો
અહેવાલ ૩૯૧
વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ૩૩૦
વડોદરા પ્રાંત પાંચમી પુસ્તકાલય પરિપદ ૩૬૪,
૩૬૧
વાચનનું ધોરણ વિકસાવો
તંત્રીસ્થાનેથી ૧૪૮
વિજાપુર મહાલ ત્રીજી પુ. પરિપદ ૭૭
વિસનગર મહાલ પુ. પરિપદ-સાતમું
અધિવેશન ૨૪૪
વૈદિક વર્ષ
તંત્રીસ્થાનેથી ૩૬૫
વ્યાપારશાળાનાં પુસ્તકાલયોમાં વસાવવા
યોગ્ય પુસ્તકો
શ્રી. હિંમતલાલ મ. પટેલ ૫૦
શ્રી. ધૂમકેતુનું ભાષણ
શ્રી. ધૂમકેતુ
શ્રી. મહારાજ સા. તું પરિપદ ઉદ્ઘાટન
ભાષણ ૯
શ્રી. ભોળીલાલ પટવાનું ભાષણ ૪૪
શ્રી. વિદ્યાગોરી નીલકંઠનું વ્યાખ્યાન
લેડી વિદ્યાગોરી નીલકંઠ ૧૩
શ્રી. કનુ દેસાઈનાં મનોમંથનો
શ્રી. કનુ દેસાઈ ૨૨
સન ૧૯૪૩-૪૪નો પુસ્તકાલયશિક્ષણ
વર્ષ ૨૫૫
સર્જન કેવા સંજોગોમાં શક્ય છે ?
શ્રી. “ અભ્યાસી ” ૩૬૪
‘સસ્તુ સાહિત્ય કાર્યોદય’ની સાહિત્યસેવા
શ્રી. ડા. મા. કામદાર ૩૭૦
સંસ્કારસોતનો અવરોધ
—તંત્રીસ્થાનેથી ૨૭૮
સામયિકોની યાદી ૩૨૫

સાહિત્ય સુદૃષ્ટિ અવનવું

શ્રી. ડો. મા. કામદાર ૫૯, ૧૦૫, ૧૪૯,
૧૯૧, ૨૮૧, ૩૧૧, ૩૨૮, (સપ્ટેમ્બર
મુખ પૃષ્ઠ), ૩૫૧, ૩૬૮

સાહિત્યમાં તળપદા તત્ત્વનું મહત્ત્વ

શ્રી. તખ્તસિંહ બે. પરમાર ૧૯

સ્વ. મો. ન. અમીન સા. ની પાંચમી
મૈત્રસરી ૧૧

સ્વ. મોતીભાઈ અમીન: પાંચમું પુસ્તક
રમરણ

શ્રી સંજીભાઈ માધવલાલ ચાવળચોળી ૪૯

સ્વા. પ્ર. શેઠ શ્રી. ચંતુભૂજાસનું બાપણ
શેઠ બી. ચંતુભૂજાસન ૧૧

લેખકોની અનુક્રમણિકા

શ્રી. “ અબ્યાની ”

સમર્પન કેવા સંલેખોમાં શક્ય છે ? ૩૭૪

શ્રી. ઉ. મો. પટેલ (અને રા. કા. પટેલ)

પ્રમાણપત્ર મારે પરીક્ષાનું પરિણામ ૧૨૬

શ્રી. કનુ દેસાઈ

કનુ દેસાઈના મનોમંથનો ૨૨

શ્રી. શેઠ ચંતુભૂજાસન

સ્વામીપ્રમુખ શેઠ ચંતુભૂજાસનું
બાપણ ૧૧

છોટાવાવ મા. કામદાર

વ્યવસ્થા કેલ્કાસ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો ૨૮૪

વ્યવસ્થા મોરારામ મોહન પુસ્તક ૧૫૪

નાજીએએ કાલેલી પુસ્તકો ૮૭

જીવંત છે. ૩૫૪

સરનુ સાહિત્ય કાર્યાલયની સાહિત્યલેખ ૩૭૦

સાહિત્યસુદૃષ્ટિ અવનવું ૫૯, ૧૦૫, ૧૪૯,

૧૯૧, ૨૮૧, ૩૧૧, (સપ્ટેમ્બર મુખ-
પૃષ્ઠ), ૩૫૧, ૩૨૮, ૩૧૫,

શ્રી. તખ્તસિંહ બે. પરમાર

સાહિત્યમાં તળપદા તત્ત્વનું મહત્ત્વ ૧૯

—તંત્રીચાલેખી

પ્ર. સા. પ. સંમેલનની કાર્યવાહીનું
વિદ્યાર્થીકલન ૧

વાચનનું ધારણ વિકસાવો ૧૪૮

અખિલ દિગ્ગંધ પુ. પરિષદ ૧૯૩

ને ના. દીવાન સાહેબની નિવૃત્તિ ૧૧૫

વ. રા. પુ. મંડળના દિવસિંતોની

એજન્સી બોર્ડ ૧૨૬

અંગ્રેજીસોતનો અવરોધ ૨૩૩

શ્રી. ત્ર્યં. દિ. વાકનીસ

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ: એનું સાચીય વિજ્ઞાન ૨૩૨

શ્રી. ધૂમોતુ

શ્રી. મુખોદનું બાપણ ૩૦

શ્રી. ના. નં. ચૌકસી

પર્વતી જલસ ૮૩, ૧૨૧, ૫૧૧, ૫૧૨ ૫૧

શ્રી. બાનુ ગુરુક

કિતાબોની જીવજીવો ૧૫૬

શ્રી. ભોમીનાથ પટવા

ભોમીનાથ પટવાનું બાપણ ૪૪

શ્રી. ચુન્દ્રરાય પંડ્યા

આ સાહિત્યસર્ગ ૧૬૬

શ્રી. મદારાખી સાન્નાટેની સા.

આવણું સંસ્કરણ ૧૨

શ્રી. મુખગર અંબરીસા

મદારાખી સાન્નાટેની સા.
આવણું ૩૫૩

શ્રી. રીખવદાસ જ્ઞેસિંગનાથ કેટલાક શિક્ષકોની ગેરસમજ	૧૮	શ્રી વિદ્યાબેન નીલકંઠ શ્રી વિદ્યાબેન નીલકંઠનું વ્યાખ્યાન	૧૩
શ્રી. રમણલાલ ના. યાદ આપણું બાલ, કુમાર અને દિશોર સાહિત્ય	૨૩૬	શ્રી. શામળદાસ ગાંધી ભ. ખ. વિભાગની નબળી કડી	૨૩૧
શ્રી. “ રવિ ” અક્ષરજ્ઞાન અને આમજનતા	૧૧૫	શ્રી. શંભુભાઈ રાવળચોગી વર્તમાન સાહિત્ય	૧૪૮
શ્રી. રવિશંકર જી. દવે પુસ્તકપસંદગી વેળાએ સાવચેતીના સર	૨૮૦	સ્વ. મોતીલાલ અમીના પાચમુ પુણ્ય રમણ	૪૯
શ્રી. ર. પ. મ. શુજરાતી સાહિત્યે દિંદને શું આપ્યું ?	૩૫૭	શ્રી. ડૉ. હરિપ્રસાદ ધ. દેસાઈ પુસ્તકાવય માટે નવી પ્રેરણા	૭૦
શ્રી. વા. ના. અમીન કેટલાક પ્રશ્નો અને તેની સમજૂતી	૫૩	શ્રી. હિંમતલાલ મ. પટેલ અંધવાલને—	૩૭૩
શ્રી. વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ આપણું બ્રહ્મજ્ઞ	૧૦૪	પુસ્તકવાચન વિષે થોડાક વિચારો	૨૦૭
		કુરસદનો સદુપયોગ અને હાલથી વાચન	૨૮૬
		વ્યાયામશાળાનાં પુસ્તકાલયોના વસાવવા યોગ્ય પુસ્તકો	૫૦

સામયિક દ્રાહન વિભાગ

અણઉદ્ઘેલ કિતાબનો મહાન ભેદ	૧૪૫	કામ કરવાની ધમ્મરોનો અજોડ આદર્શ	૬૨
અદ્વિતીય અખ્યાર	૪૦૧	કાન્તિ, વિજ્ઞાન અને ધર્મ	
અમેરિકાનું જાણવાનોગ		સર રાધાકૃષ્ણન	૨૧૬
શ્રી. હંગરસી ધરમસી સંપદ	૧૦૧	ખરી ખાનદાની	૧૮૪
અજાની અગત્ય		ખાલ પદાર્થોની વૈજ્ઞાનિક સૂક્ષ્મણી	૩૬૭
શ્રી. ‘ સાલિશામ ’	૧૭૫	પ્રો. સાન્તિરાય આ. વૈશ્યાવ	
આધુનિક સત્તારીનું વટસાવિત્રી યત		ખંડોનાં નામ કેમ પડ્યાં ?	૨૭૬
શ્રી. સાને શુરુજી	૨૬૭	બેતીવાડીની પુનર્ચના	
એક તેજસ્વી તારો: સદ્ગુણસંકર માસ્તર		શ્રી મણિલાલ બા. નાણાવદી	૧૪૧
અનિશ્ચિત. જિનવિજયજી	૬૧	અંધ વ્યવસાયનો શતવર્ષી વડો	૩૧૦
એક અમાગી દેશ (કાવ્ય)	૧૮૦	ચિત્રપટ્ટની ઉજળી બાણી	
કર્મ અને તેનાં ફળ ભોગવવાંજ પડે છે.	૨૨૨	શ્રી. વિજય ભટ્ટ	૧૦૨
કામ વિનાનો આરામ શોભતો નથી.	૩૦૪	ચિંતારાણી સાથે લગ્ન કરનારાઓ	૩૬૫

જીવનનો હેતુ શું ?	૨૭૩, ૩૦૭	મોગલ સમયનાં પુસ્તકાલયો	
નવાળામુખી વિસુવિયસ	૧૮૭	શ્રી. ઇબ્રાહીમ હા. મિસ્ત્રી	૨૨૪
“ તું ગઈ’તી ક્યાં ?	.	રશિયાની બાળસેના	૨૧૮
શ્રી. મળલાલ વ્યાસ	૯૭	વાચનની કલા અને તેનો ઉપયોગ	
દિલના દીવડા હોલવશે નહિ	૩૦૩	શ્રી. નિરુ દેસાઈ	૧૪૩
હુનિયામાં જાયામાં જાણું ગિરિશિખર	-	વિશ્વવ્યાપી ગાંધી	૧૮૯
ગૌરીશંકર નથી ?	૧૯૨	વિચાર-વાતાવરણ-મનોદશા	
દેશદેશનાં નામ કેવી રીતે પડ્યાં ?	૩૦૮	શ્રી. ધૂમકેતુ	૨૬૩
ધંધામાં સફળતા મેળવવા માટે	૨૧૭	વેરાનમાં જળ વહેતાં કરજો	૩૯૪
ધનની અંધપૂજા		શરીરશ્રમની મહત્તા	
શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ	૨૬૧	શ્રી. ધૂમકેતુ	૯૧
પથ્થરની પૂજા (કાવ્ય)		શીક્ષવતી	૧૩૯
શ્રી. શયદા	૧૮૬	શ્રી. મુનશી, શરદચંદ્ર અને પ્રેમચંદણ	૧૩૬
પુરાણપ્રસિદ્ધ મણિપુર	૧૮૨	સાહિત્યનું એક ઉપેક્ષિત અંગ	૧૮૮
બાણુતરુનું સાર્થક્ય		સૂક્ષ્મ લેખનકળા	
શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ	૧૭૬	શ્રી. શિવપ્રસાદ કુ. ત્રિવેદી	૨૭૧
માનસિક તંદુરસ્તી	૨૩૮	હિંદોના વિદ્વાન ચિનાઈ મિત્ર: લીન યુ ટાંબ	૧૮૯
માનસિક નાનમ	૨૬૪	હિંદીનું સ્વમાન	૨૨૭

સામયિક દોહન (લેખકવાર)

શ્રી. ઇબ્રાહીમ હા. મિસ્ત્રી.		શ્રી. વિજય ભટ્ટ	
મોગલ સમયનાં પુસ્તકાલયો	૨૨૪	ચિત્રપટની હજળી બાબુ	૧૦
જિનવિજયજી (મુનિશ્રી)		શ્રી. મળલાલ વ્યાસ	.
એક તેજસ્વી તારા: સદૃશ કરુણાશંકર મારતર	૯૧	“ તું ક્યાં ગઈ’તી ? ”	૧૮
શ્રી. હુંગરશી ધમરશી સંપટ		શ્રી. શયદા.	
અમેરિકાનું બહુવા ભેગ	૧૦૧	પથ્થરની પૂજા (કાવ્ય)	૧૪
શ્રી. ધૂમકેતુ		શ્રી. શિવપ્રસાદ કુ. ત્રિવેદી	
વિચાર-વાતાવરણ-મનોદશા	૨૬૩	સૂક્ષ્મ લેખનકળા	૨૭
શરીરશ્રમની મહત્તા	૯૪	શ્રી. “ સાહિત્યમ ”	
શ્રી નિરુ દેસાઈ		આજની અમત્ય	૧૩
વાચનની કલા અને તેનો ઉપયોગ	૧૧૩	શ્રી. ડૉ. શાન્તિરાય આણુદરાય વૈષ્ણવ	
શ્રી. મણિલાલ બા. નાણાવટી		બાઈ પદાર્થોની વૈજ્ઞાનિક સૂક્ષ્મણી	૪૦
ખેતીવાડીની પુનર્ચના	૧૪૧	સર રાધાકૃષ્ણન	
શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ		ક્રાંતિ, વિજ્ઞાન અને ધર્મ	૨૧
ધનની અંધપૂજા	૨૬૧	શ્રી. સાને યુરુજી	
બાણુતરુનું સાર્થક્ય	૧૭૬	આધુનિક સત્તારીનું વહસાવિત્રીગત	૨૬

ઉદ્ઘાસ અને ઉદ્દીપન આપતી
વાર્તાઓનું અને બહુ માસિક

વાર્ષિક ૬-૧૨-૦ **કહાની** ૦-૧૦-૦

— એક જ અભિપ્રાય :—

“...બધી જ કુચિને પોષે તેવા વાર્તા-
સંગ્રહ તમે મેળવી શક્યા છો તે માટે
અભિનંદન. આ માસિક ચુજરાતનાં કુટું-
બોની વાંચનની બહુ તદ્દુરસ્ત રીતે પૂરી
પાડી શકશે.....”

શ્રી. રવિશંકર રાવળ આગ્રતંત્રી : કુમાર
માહક થવા માટે લખો—

કહાની કાર્યાલય

દાણાપીઠ : લાવનગર

સરસ્વતી પ્રકાશન યોજના

સર્વપ્રિય સાહિત્ય તૈયાર છે.

વૈશાખી પૂનમ (મથુર) ૩૧
(ચાર ભૂતકથા-આબુ આ પુસ્તક પ્રથમ છે)

ભિર્મિલા (પારાશર્ય) ૩૧

(નવલકથા-ફરી ફરી વાંચવી ગમે તેવી)

કુંદરતમથ જીવન (ચમનલાલ વૈષ્ણવ) ૨૦

ખોરાક (ચમનલાલ વૈષ્ણવ) ૧૧૬

(બંનેની થોડી જ નકલો બાકી છે)

તૈયાર થઈ રહ્યાં છે

નિકષરેખા (વિધનાથ ભટ્ટ) (સર્તન,

વિવેચન, વ્યાખ્યાનો) ગૌરી (પારાશર્ય)

(બાહ્ય-જીવનની નિપત્તકથા) બાને ખાળે

(પારાશર્ય) કારુણ્ય ધૈરા વાતસલ્યની માતૃકથા)

સર્પયજ્ઞ (મથુર) (સર્વગમ્ય શૈલીમાં પુરાણકથા

લખોયા મળે—સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર

દાણાપીઠ, લાવનગર.

નવાં પ્રકાશનો

મહર્ષિ દયાનંદ	૧-૦
સ્વામી સહજાનંદ	૦-૧૨
નાનક	૦-૧
દીવાને સાગર-દ્વિતીય પહેલું	૪-૮
રામકૃષ્ણ કથામૃત-બે ભાગમાં	૫-૦
અખાની વાણી-કમ્પોઝિટ નોખીના આમુખ સાથે	૩-૦
પરમાનંદની આસિ-મહાન વૈષ્ણવ ગ્રંથ	૧-૮
સાહિત્ય પ્રારંભિક	૧-૦
હિંમતલાલ શાસ્ત્રી અંતરિયા	
જીવ-મુક્તિવિષેક-સ્વામી વિદ્યારણ્ય	૧-૪
અષ્ટાવકંગીતા-સરળ ભાષાંતર સાથે	૦-૮
તું કોણ ?-સ્વામી માધવતીર્થ	૨-૦
ઉપનિષદો-૧૧૨-સરળ ભાષાંતર	૪-૦
કલ્યાણમયી-કુમરશી ધન સંપદ	૧-૦
દત્ત-પરશુરામ-સ્વામી કૃષ્ણાત્મજી	૨-૦
આત્મરામાયણ	૦-૧૨
હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના	૦-૮

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર પાસે-અમદાવાદ અને કાલ્યાણદેવી-મુંબઈ-૨

“પુસ્તકાલય” માસિકમાં

છપાતી જ. ખ. ના ભાવો

	૧૨	૬	૩	૧
	માસ	માસ	માસ	માસ
	૩૧.	૩૧.	૩૧.	૩૧.
એક પેન	૯૦	૬૦	૩૬	૧૪
અધું પેન	૬૦	૩૬	૨૪	૧૦
કવરપેન ઝણું	૧૨૦	૬૦	૪૦	૧૬
” ૪થું	૧૫૦	૬૦	૫૦	૨૦

જાહેરખબરનાં નાણાં અગાઉથી જ
લેવામાં આવે છે.

વધુ વિગત માટે લખો—

વ્યવસ્થાપક, ‘પુસ્તકાલય’ માસિક

પુસ્તકાલય સં. સં. ગંડળ તિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા

નવાં પુસ્તકો

ભણેલી વહુ

શ્રી. મૃદુલે તૈયાર કરેલી, બણેલી નારીના અલ્પતન પ્રશ્નને
છથુલી રસભરપૂર નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

અપાર્ણા

શ્રી. નારાયણબ્રાહ્મણી બે નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

બુકુરાણી

અનુ. 'મૃદુલ' નારીહંસના મર્મવેધક વ્યથાના દર્દબો
પ્રસંગો, મોનવતા અને ગૃહસંસારની અપૂર્વ છબી આ
બન્ને પુસ્તકો પૂરી પાડે છે. રૂ. ૨-૮-૦

'ગુરુસ્વામી'

લે. શ્રી. જોગવ. ઇતિહાસ અને સંવેદન પર રચાયેલી
નવલકથા. રૂ. ૨-૦-૦

ક લં ક

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. આધુનિક જીવનના પ્રશ્નને સ્પર્શતી
નવી નવલકથા. રૂ. ૩-૦-૦

ક્યારે છૂટશે ?

લે. શ્રી. ધીરેન્દ્ર દોશી. સામાજિક વાતોસંગ્રહ. રૂ. ૨-૦-૦

દશમ સ્કંધ

મહાકવિ પ્રેમાનંદકૃત અધ્યાય ૧-૨૫. પ્રા. મનસુખ-
લાલ ઝવેરી વિરત્ત છંદોદ્ધાત તથા તલસ્પર્શી ટિપ્પણમાં
દશમ-સ્કંધ 'ના રહસ્યરચનાનો પર રસોદ્ધોષક પ્રકાશ
નાખે છે. રૂ. ૩-૦-૦

થોડા વિવેચનલેખો

પ્રા. મનસુખલાલ ઝવેરી રૂ. ૨-૮-૦

મહેતા સંગીત શિક્ષક

ભાગ ૧-૨-૩ સાથે. પ્રયોજક ગોવિંદજી મહેતા
ઘેર બેઠાં હારમોનિયમ શીખવાની સહેલી પદ્ધતિ
તથા ૨૬૦ ગાયનોના નોટેશન ફૂલ પૃષ્ઠ ૭૦૦.
રૂ. ૪-૧૨-૦

The Indian Fairy Tales by Nagardas Patel

Rs. 5-0-0

કિ તા બ ધ ર

ચુકસેલર્સ—પબ્લીશર્સ રા જ કે ટ.

નવયુગ [તમારી લાયબ્રેરીની ઉજવણી કરવા જરૂર વસાવો.] પ્રકાશનો

હસાહસાટ : ગાંડાનો ગવારો : આનંદના ઓઘ : હાર્યવિલાસ :
૪-૦-૦ ૪-૦-૦ ૪-૦-૦ ૪-૦-૦

વ્યંબવિનોદ જાણીતા કાસ્પરસિક લેખક 'ઓલીયા જોશી' અને 'મરત કશીર'નાં
૩-૮-૦ હાર્યમય વાતાવરણ ઉજી કરતાં રસિક પુસ્તકો

ભારત મુક્તિના મનોરથોનું માર્ગદર્શન કરાવતાં પુસ્તકો

સ્વતંત્ર ભારત: ડૉ. ધ. સંપટ ૬-૦-૦ જુલંદ બચાવનામું મ. ગાંધીજી ૩-૮-૦
આપણું ઘર : " ૫-૦-૦ સુષ્ટિવાદ અને ઇશ્વર : ૩-૦-૦

નવીન શૈલિએ વિવિધ પ્રશ્નો ચર્ચાતાં પુસ્તકો

નિવેદિતા : શ્રી. ગુ. આચાર્ય ૪-૦-૦ (વકાસ : શ્રી. ગુ. વ. શાહ ૩-૮-૦
નયના : શ્રી રસિકલાલ જોશી ૩-૦-૦ રૂપરાણી : ઇસાદોરાની કથા ૪-૦-૦
ટંકાર : શ્રી 'ધનંજય' ૩-૦-૦ અદર્શકુમાર : ચં. જી. વ્યાસ ૪-૮-૦
પ્રથમ આપાદ : નિર્લાઈ ૨-૦-૦ લેહી ચક્કર : (ભાગ ૧-૨) ૭-૦-૦
ક્રાંતિની ઝાલરી : ખાલુગર ૩-૦-૦ વિજેતા : મોહનલલ લ ધાગી ૨-૦-૦

અંગ સાહિત્યસાહિત્યનાં પુસ્તકો

તારી સૌરિન્દ્ર ખાખુ ૩-૦-૦ (વિમાતા શરદખાખુ ૨-૮-૦
મુકેત પંખી " ૩-૮-૦ મમતા " ૩-૦-૦
નિરૂપમા " ૩-૦-૦ રાજરાણી બંકિમ ખાખુ ૩-૦-૦
લાલ માટીનો રસ્તો " ૩-૮-૦ અદર્શ માનવી એચ. જી. વેદસ ૩-૮-૦

અન્ય મૌલિક વાંચવા લાયક પુસ્તકો

કોરી કિતાબ ૨-૦-૦ વિભાગ કલા ૧-૮-૦ ત્રિલોકી ૧-૮-૦
વિરાટનો ઝખ્ખો ૧-૮-૦ રાષ્ટ્રીય ઉલોગો ૨-૮-૦ જીવન ચક્ર ૧-૪-૦
ભસ્મંગના ૨-૮-૦ તા. તાવીજ ૧-૮-૦ નંદિતા ૧-૮-૦
કોણ ગુન્હેગાર ? ૧-૮-૦ બિન્દુ ૧-૪-૦ ગામ ધણી ૨-૮-૦
સંહાર ૨-૮-૦ પદ્મિની ૧-૮-૦ ઉરદાહ ૨-૮-૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ.

સી. સાંતિલાલની કું. મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે યુ. સ. સ. મંડળ લિ.
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ. ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ રાવપુરા : વડોદરા.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. નાં

હાલ મળતાં પ્રકાશનો

૧ ૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ	૮-૦-૦૦	૧૭ આહારશાસ્ત્ર	૦-૧૪-૦
૨ વડોદરારાજ્યની પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ	૩-૮-૦૦	૧૮ બાળલેખવૃષ્ટિ	૦-૧૩-૦
કુમારનાં સ્ત્રીરતનો આ. ૩ જી કાથી	૧-૪-૦૦	૧૯ વૈયાસિક ન્યાયમાળા	૧-૮-૦
૩ શ્રેષ્ઠ સલાહકાર બા. ૨ જી	૦-૬-૦૦	૨૦ મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનો આત્મભા	૧-૨-૦૦
૪ મધુમક્ષિકા અને ભ્રમર	૦-૧૧-૦૦	૨૧ તારાશાસ્ત્ર	૦-૧૨-૦૦
૫ ઉત્તર દિગ્દેશના સંગીતનો ઇતિહાસ	૦-૧૪-૦૦	૨૨ રામાયણ રહસ્ય	૦-૬-૦૦
૬ કેસરત અને આરોગ્ય	૦-૧૪-૦૦	૨૩ હાડપિંજર	૦-૮-૦૦
૭ દેહલાલ રાગો-બા. ૨ જી	૦-૧૪-૦૦	૨૪ વીર માર્કાન્ડ: ૨ જી આવૃત્તિ	૧-૮-૦૦
૮ પ્રગતિને પંથે	૧-૧-૦૦	૨૫ આર્યોની ઓળખાણ	૦-૫-૦૦
૯ ભૂરચના	૦-૧૧-૦૦	૨૬ વાર્તાના પુસ્તકોનો પરિચય	
૧૦ માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકતા	૦-૧૪-૦૦	બા. ૨ જી	૦-૮-૦૦
૧૧ શાંત અને આરોગ્ય	૧-૫-૦૦	૨૭ પરિમલ	૦-૫-૦૦
૧૨ માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૦-૧૩-૦૦	૨૮ જાતવિજ્ઞાન-બા. ૩ જી	૧-૮-૦૦
૧૩ વિદ્યાશાળા	૧-૧-૦૦	૨૯ અર્વાચીન સાંવર્જનિક પુસ્તકોનો	૨-૦-૦૦
૧૪ શિક્ષણનો શાસ્ત્રીય	૦-૧૧-૦૦	૩૦ ૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલિ	૫-૦-૦૦
૧૫ સિદ્ધ	૦-૬-૦૦	૩૧ પુ પ્રવૃત્તિ બાવણો અને લેખો	
૧૬ દિગ્દેશ ઇતિહાસની વાર્તા	૦-૧૨-૦૦	બા. ૧ લો	૧-૮-૦૦
		૩૨ છુકર ડી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧૨-૦૦
		૩૩ બાવકુંજના પાંદો	૦-૪-૦૦
		૩૪ સારો રોતભાત	૦-૪-૦૦

લખો—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા.

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

સોરઠરાખી	ગો. દા. રાયચુરા	૧-૮-૦	આમચિત્રો શ્રી. ઈશ્વર પેટલીકર	૨-૮-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	કુમારી હેલન રસૂલભાઈ પોરા	૦-૨-૦
કુળદીપક	"	૧-૮-૦	બલકકથાઓ ચંદ્રશંકર ભટ્ટ	૦-૧૦-૦
સોરઠપતિ	"	૧-૮-૦	રામસિંહ રાંઠોડ ચં. મ. ભટ્ટ	૦-૬-૦
સોમનાથની સળાતે	"	૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન ભા. ડ	૦-૬-૦
નવલખ સોરઠ	"	૧-૮-૦	ક્રીસ્ટોફર ડોલબ્રાયસ	૦-૬-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાતો	"	૨-૦-૦	કથામણિ વીમાવાળા	૨-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	આમદેવતા મ. કા. પટેલ	૧-૮-૦
ઠાકિયાવાડની લોકવાર્તા શા. રમે	૧-૮-૦		ખલિદાન પ્રા. ડા. મુનશી	૦-૮-૦
હડાની રમઝડ રાયચુરા	૧-૮-૦		ચાંદરણાં પ્ર. ગિ. મહેતા	૦-૮-૦
કૂચગીતો	"	૦-૧૨-૦	શારીરિક તંદુરસ્તી	૧-૪-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ	"	૧-૮-૦	રવિથકર અગરીઆ	
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	જીવનસંવારણાં (શારદા મહેતા)	૨-૮-૦
ઘાલચિવડાની ૬૨ વાર્તાઓ	"	૧-૮-૦	ખાલસાહિત્ય સર્વસંગ્રહ ભા. ૧-૨	૨-૨-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧	"	૧-૪-૦	છત્રપતિ શિવાજી વા. મુકાદમ	૫-૮-૦
લખેશરી	"	૨-૮-૦	સામાજિક શૃંખલાઓ	૦-૮-૦
રાસમ હિર	"	૧-૦-૦	યુવક કાર્યલય	
રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦	ગજવે ધૂમતો ગુજરાતી શબ્દકોષ	૧-૪-૦
સોરઠને સીમાડે	"	૧-૮-૦	જવનિકા રેખા કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
મો. ન. અમીન, જીવન અને કાર્ય	૨-૮-૦		હંસી (નાટક) બી. પી. વૈદ્ય	૧-૦-૦
			નવીની ગુજરાતી ભાષા	૧-૧૨-૦
			જાપાનની કેળવણી	૦-૮-૦

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાયપુરા-વડોદરા.

ખાસ ઘટાડેલી કિંમતનાં પુસ્તકો

મૂળ કિંમત ઘટાડેલી કિંમત

૧ વગર દોકડાનો વૈદ્ય (ધરમથુ દિપચારાનું પુસ્તક)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૨ પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા (વિવિધ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ)	૨-૦-૦	૧-૦-૦
૩ વહુને શિખામણ (ઔઓ માટે આરોગ્યસંગ્રહ)	૧-૦-૦	૦-૮-૦
૪ અ. સૌ. કુમારી (નાટક) બે. યશવંત પંડ્યા	૧-૦-૦	૦-૧૦-૦
૫ મદન મંદિર (નાટક)	...	૦-૧૦-૦
૬ વીર ગાર્કીદેડ (જીવનચરિત્ર)	૧-૮-૦

આ છ પુસ્તકોના આખા સેટની મૂળ કિંમત રૂ. ૮-૨-૦ થાય છે,

જતાં પ્રચારને ખાતર મત્ર રૂ. ૪-૮-૦ માં મળશે.

પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ. આવી અમૂલ્ય તક રજો ગુમાવતા. આજે જ મંગાવો.
લખો:-

પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. વડોદરા

પ્રાણવાન પ્રકાશનો

પ્રેમ-પ્રતિજ્ઞા	લેખક: પ્રેમચંદણ	૩-૮-૦
અજ્ઞાતા	શ્રી. સુ. વ શાહ	૧-૮-૦
વિસર્જન	અનુ. પલાસ	૨-૮-૦
પ્રેમ અને પૂજા ભાગ ૧-૨ પ્રવેશક સ્વામી આનંદ		૫-૦-૦
વિવાહમંદિર	નારાયણ બાણુ	૩-૦-૦
વૃજરાણી	લે. રવ. પ્રેમચંદણ	(૭૫૫ છે.)
અહિંસકાર	લે. નવનીત મદ્રાસી	"

આદર્શ પુસ્તક ભંડાર ભદ્ર અમદાવાદ

‘ભારતમાં ગ્રેજી રાજ’ પછી એના જેવું જ
અંગ્રેજી રાજ્ય સામેની અથડામણોના ઇતિહાસનું આ પહેલું જ પુસ્તક છે.

ગાંધીજીની સ્વરાજ્ય સાધના

ભડા એન્ટીક કાગળ : ભરપૂર માહિતીપૂર્ણ નકસાઓ : કિંમત રૂ. ૩-૮-૦
પાકી મજબૂત બાંધણી : મનોહર દિરંગી જેટ : રજી. પેન્ટેજ ૦-૧૨-૦

અનેક છળકપટ, સંધિઓ, અને કરારનામાંના-ભંગો કરવાની સતત બુદ્ધિ
અને અંદર અંદર વિગ્રહ જગાવવાનાં કાવતરાંના પાયા ઉપર હિંદની બ્રિટિશ
સલ્તનત ઊભી થઈ છે, એ હવે સૌ કોઈ જાણે છે.

૨. ભારતની મુક્તિ અથવા પૂજ્ય ગાંધીજીએ બ્રિટિશ સલ્તનત સામે આઠરેલા
શરૂઆતથી તે આજપર્ય તમામ સત્યાગ્રહોનાં ધ્યાનનું વિસ્તૃત દર્શન કરાવતું
આ પુસ્તક દરેકે વાંચવું જ પડશે.

આપણી શુજરાતી ભાષામાં આવું પુરાવાભર્યું હકીકતપૂર્ણ એક પણ પુસ્તક
હજી પ્રગટ થયું નથી.

દરેક ભાઈ બહેને આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ, વસાવવું જોઈએ. પુસ્તકાલયોએ
પોતાની મર્યાદા મુજબ એકથી વધુ નકલો ખરીદી પ્રચાર કરવો જોઈએ.

બ્રિટિશ સલ્તનત સામેની અથડામણોના ઇતિહાસનું નક્કર હકીકત ભર્યું
આ પુસ્તક દરેકના ખિસ્સામાં અતિ આવશ્યક માહિતી આપશે. કાગળની અછતને
કારણે થોડી નકલો જ છાપી છે. ખલાસ થાય તે પહેલાં તમારી નકલ મંગાવી લો.

પ્રકાશક:—સી. શાંતિલાલની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ,
૮૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ ૨

નમુના (ફોર્મ) ની યાદી

નમુનો નંબર

(આ પહેલાંના સાવ રક જમુજુ)

(૧) કર્યા રજીસ્ટર (ગુજરાતી)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૨) " " (અંગ્રેજી)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૩) નામવારી (કક્ષાવારી) રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૪) વિષયવારી રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૫) કર્તાવારી રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૬) ઇસ્તુ બુક અઘડા કાગળની	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૬મ) ઇસ્તુ બુક પા કાગળની	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૦-૧૦-૦૦
(૭) વર્તમાનપત્રો અને માસિકોનું રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૦-૮-૦૦
(૮) વંચાયલાં પુસ્તકોની વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (કર્યા પુસ્તકાલયો માટે)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૯) શિક્ષક સામાનનું પત્રક	ધા. ૧ (૨૪) નંગના ર. ૧-૬-૦૦
(૧૦) હાજરીપત્રક	૪૦ પાનની ચોપડી ર. ૦-૮-૦૦
(૧૧) સૂચનાચોપડી	નંગ ૧ (૪૦ પાન)ના ર. ૦-૮-૦૦
(૧૨) બેઠ ચોપડી	નંગ ૧ (૪૦ પાન)ના ર. ૦-૮-૦૦
(૧૩) બારનીશી	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૧૪) સમાના કામની નોંધ બુક	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૧૫) પાવતી બુક	નંગ ૧ (૧૦૦ પાન)ના ર. ૦-૮-૦૦
(૧૬) અરજ અને જમીનગીરીના ફોર્મ	ધા. ૧ (૬૬ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૧૭) પાવતીનાં ફોર્મ	ધા. ૧ (૬૬ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૧૮) ઇસ્તુ નંબર અને તારીખ નોંધવાની પટ્ટીઓ	૧૦૦૦ નંગના ર. ૪-૦-૦૦
(૧૯) પુસ્તકોનું રજીસ્ટર (આમ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૨૦) વાચકોની ખાતાપત્રી	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૨૧) વાચકોનું રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૮ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૨૨) પુસ્તકની કાળી બાજુએ અંદર ચોઢવાની શ્રીમંત મહારાજ સા.ના ફોટાવાળી પટ્ટીઓ	૧૦૦૦ નંગના ર. ૪-૦-૦૦
(૨૩) પુસ્તક ઉધરાણીનાં કાર્ડ	૨૫ નંગના ર. ૦-૪-૦૦
(૨૪) પુસ્તકની માગણીના કાર્ડ	૨૫ નંગના ર. ૦-૪-૦૦
(૨૫) વંચાયલાં પુસ્તકોનું વિષયવાર નોંધ રાખવાનું પત્રક (આમ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૦-૦૦
(૨૬) નામવારી રજીસ્ટર (આમ પુસ્તકાલયો માટે)	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૨૭) વિષયવારી રજીસ્ટર	ધા. ૧ (૨૪ નંગ)ના ર. ૧-૬-૦૦
(૨૮) પુસ્તકની પૂઠે ચોઢવાની નંબર લખવાની પટ્ટીઓ	૬ પાનના ર. ૦-૧-૬

લખો:—પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિં

ચા. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા—વડોદરા.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન

મહાગુજરાતને સસ્તામાં સરતી કિંમતે સચિત્ર, શિષ્ટ અને રસમય વાચન મળે એ હેતુથી 'સંદેશ ગ્રંથમાળા' એ માત્ર રૂ. ૧૫ માં ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન આપવાની યોજના કરી છે. આ ગ્રંથમાળાનું દરેક પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયબ્રેરીઓએ વસાવવા યોગ્ય છે. આપ આને જ આ ગ્રંથમાળાના આદક બનો.

આજની કાલિદ મોંઘવારીમાં 'સંદેશ ગ્રંથમાળા' લગભગ રૂ. ૨૦ થી ૨૨ ની કિંમતનાં પુસ્તકો (૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન) માત્ર રૂ. ૧૫ માં આપે છે.

આ ગ્રંથમાળાનું સાહિત્ય પ્રાણુવાન અને પ્રેરક છે; એનું સાહિત્ય વૈવિધ્યપૂર્ણ અને ગુજરાતના સિદ્ધહરત સાક્ષરોની કલમે લખાયેલું છે.

આ ગ્રંથમાળા બૃહદ ગુજરાતની શિષ્ટ અને સંસ્કારી ગ્રંથમાળા છે.

ગ્રંથમાળાનાં પ્રકાશનો

નર્તકી:	લે: શ્રી. 'જીમાકાન્ત'	કિ. રૂ. ૫-૮-૦૦	પૃષ્ઠ...૫૩૭
ધંસરદાન:	લે: શ્રી. ગોપીજીવદાસ રામચુરા	કિ. રૂ. ૩-૦-૦૦	,, ...૨૮૪
આરોગ્ય:—			
પુત્રપુત્ર, મનપુત્ર, દેશપુત્ર:	લે: ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	કિ. રૂ. ૩-૪-૦૦	,, ...૩૦૦
હૈરપુત્રાચર:	લે: શ્રી. મંજુલાલ સા. દેસાઈ	કિ. રૂ. ૪-૦-૦૦	,, આશરે ૩૦૪
રેખાનલ:	લે: શ્રી. પ્રાણુલાલ ટી. મુનશી	કિ. રૂ. ૪-૪-૦૦	,, ૪૦૦
નિત્યનો આચાર:	લે: પ્રો. રામનારાયણ પાઠક
મીરાંબાઈ:	લે: શ્રી. રામચંદ્ર મકુર
તારામતી:	લે: શ્રી. કુંગરશી ધરમશી સંપટ

* જેને ગુજરાતે આવકાર્યા છે; જે સચિત્ર અને શિષ્ટ છે; જે પ્રેરક અને ગાનદાયક છે; જે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અનોખી ભાત પાડે છે; જે કિંમતમાં ખૂબ જ સસ્તા છે;

* ગ્રંથમાળાના આદક તરીકે મોટાપણ તારીખથી નામ નોંધાવી લેવાય છે. ગ્રંથમાળાનું લવાજમ ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન પૂરું થતાં પૂરું થયું ગણાશે.

* જેઓને 'નર્તકી' મેળવી આદક થયું હોય તેમને રૂ. ૧૫ ના લવાજમમાં 'નર્તકી' પુસ્તકથી આદક તરીકે નોંધી એકંદર ૨૦૦૦ પૃષ્ઠનું વાંચન આપવામાં આવશે. 'નર્તકી' સિલિકમાં હશે ત્યાં સુધીજ 'નર્તકી' થી ચર થતા આદકો નોંધાશે.

* ગ્રંથપાલ ભાષ્યો, આ પુસ્તક આપના પુસ્તકાલયમાં જરૂર વસાવજો. 'સંદેશ ગ્રંથમાળા' નાં પુસ્તકો લાયબ્રેરીનો શણગાર બનશે.

વિશેષ માહિતી માટે લખો :—

વ્યવસ્થાપક—સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

૦/૦. ધી સંદેશ લિમિટેડ, સારંગપુર-અમદાવાદ.

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાહુમિત્ર પ્રિં. પ્રેસ' માં અંખાલાલ વિ. દહરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૨૮-૧૨-૪૪

રૂપાનો ઘંટ

ભરગરેખા, પ્રણય અને પરિણય વગેરે
અતિ મુંઝર, રસાળ નવલકથાઓના કતો
રા. સુનીલાલ વ. શાહ કૃત આ દુઃખી
વાર્તાઓના સંગ્રહ કુમાર ભરી મીઠી, પ્રેમ
સુગંધ ભરી કથાઓ દ્વારા વાંચનારને ખૂબ
આનંદ આપે તેવા છે. પહેલી જ વાર
“રૂપાનો ઘંટ” તદ્દન અભિનવ શૈલીએ લખા-
યેલી છે અને તેમાંની પાવતી તો કવિવર
કગોર કિંવા શરદાબાઈની કલમની યાદ
આપે છે. દરેક વાર્તા એક એક નવી સૃષ્ટિ
પરથી પડેલી જીંઘણી, નવા નવા રસ ઉપજાવી
દરેક સ્વભાવ-વૃત્તિવાળા વાચકને સંતોષ
આપવા શક્તિશાળી બને છે. કાષ્ટપત્ત્ય પ્રકારનો
કંટાળો આવતો નથી; કેમકે લખાવટ નોંખી
નોંખી શૈલીથી થઈ છે, અને તે જ લેખકની
ખૂબી છે. અઢીસો પાનાની રા. રૂપાનો કિંમત
વાળા ખૂબી મળ્યા.

જે જ લેખકનો નવલકથા ભરગરેખા
શ. ગા.)ને પ્રણય અને પરિણય (શ. ગા.)
ની નકલો તો હવે ખલાસ થવા આવી છે.

શ્રી. જયોતીન્દ્ર દવે કૃત રંગતરંગ
ના પાંચ ભાગોનું સમગ્ર ગ્રંથ દરેક યુક્તકા-
લપમાં રાખ્યાથી આખું માત્ર પૈટ ભરી
કાપમ દર્યા કરશે.

શ્રીગોપાલની “પરાધીન” નવલકથા,
અવકાશ કુટુંબોમાં પ્રેમ અને જીવલેસની વૃદ્ધિ
કરે તેવી છે. અને નવા જીવાનો અને વઢીસો
તરફ માન અને પૂજ્યવૃત્તિ ઉપજાવ્યા વિના
નહિ જ રહે. કિંમત રા. ગા.

બધા ગોપદીવાળા વેચે છે.

ગરબી ગુજરાતભૂત સર્વોત્તમ માનિ શ્રી રૂપાનો ઘંટ

તંત્રી : શ્રી. જયવતી કેસાઈ

વાર્ષિક લવાજમ

હિંદમાં

પરદેશમાં

રૂ. ૫-૦-૦

શિર્લીંગ ૧૨

ગ્રાહકે ન થયાં હોય તો

લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવો.

કેટલાંક વસાવવા યોગ્ય પ્રાણવાન પ્રકારનો

શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૩-૧૨-૦

રાજયોગી પરમાર ધારાવપાંદવ

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૮

બલહક ગંડાદેવડા

ભા. ૧-૨

મૂલ્ય : રૂ. ૬૫

વડોદરા

મૂલ્ય :
રૂ. ૦-૮-૦

સૂરત

ભા. ૧-૨ મૂલ્ય : રૂ. ૧

મહાસલાનો ઇતિહાસ

ભા. ૧-૨-૩

મૂલ્ય રૂ. ૧૧

વમારી લાખેરીમાં અવરત વસાવવા લખે—

અવરશાપક: લુહાણામિત્ર ગેસ,

શાખા : વડોદરા.